

# ACTA HISTORICA HUNGARICA TURICIENSIA

XXXV. évfolyam 1. szám

Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata  
2020/A

A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET 119. SZ. KIADVÁNYA

ISSN 2297-7538\*



Zürich, Budapest, Adelaide, Athén, Bangkok, Beijing, Beregszász, Boulogne  
Sur Mer, Brno, Carrigmore, Csikszereda, Felsőőr, Heidelberg, Helsingborg  
Honolulu, Koppenhága, Lendva, London, Pozsony, Szabadka, Vancouver

---

\* Lévén svájci egyesület svájci kiadványa, svájci az ISSN-szám is.

## **Szerkeszti** **a ZMTE Tudományos Tanácsa**

- BÉRCZI Szaniszló** C. Sc. fizikus csillagász, ny. egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem, [bercziszani@caesar.elte.hu](mailto:bercziszani@caesar.elte.hu)
- CSÁMPAI Ottó** C. Sc. etnopszichológus, ny. habilitált egyetemi docens, Nagyszombati Egyetem, [csottoster@gmail.com](mailto:csottoster@gmail.com)
- CSIHÁK György** dr. univ. közgazdász, történész, ZMTE elnök, [zmte@freemail.hu](mailto:zmte@freemail.hu)
- DARAI Lajos** C. Sc. filozófus, professor emeritus Kodolányi János Egyetem, [darailajos@gmail.com](mailto:darailajos@gmail.com) (főszerkesztő)
- FRISNYÁK Sándor** D. Sc. földrajztudomány, professor emeritus, Nyíregyházi Egyetem, [drfrisnyaksandor@gmail.com](mailto:drfrisnyaksandor@gmail.com)
- GEDAI István** C. Sc. történész, numizmata, ny. főig. Magyar Nemzeti Múzeum
- HARAI Dénes** C. Sc. katonapedagógus, ny. ezredes, egyetemi tanár, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, [harai.denes@uni-nke.hu](mailto:harai.denes@uni-nke.hu)
- JÁVOR Miklós** történész doktorandusz Pázmány Péter Katolikus Egyetem, [javormiklos1@gmail.com](mailto:javormiklos1@gmail.com)
- J. ÚJVÁRY Zsuzsanna** Ph. D. történész, egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, [zsujvary@gmail.com](mailto:zsujvary@gmail.com)
- KÖLTŐ László** dr. univ. régész, mérnök, ny. múzeumigazgató Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága, [koltolaszlo48@gmail.com](mailto:koltolaszlo48@gmail.com)
- NYÁRI Gábor** Ph. D. történész, főigazgató, Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Archívum, [nyari.gabor1986@gmail.com](mailto:nyari.gabor1986@gmail.com)
- PANDULA Attila** D. Sc. történettudomány, habilitált egyetemi docens Eötvös Loránd Tudományegyetem, [attila.pandula@gmail.com](mailto:attila.pandula@gmail.com)
- SZEDERKÉNYI Tibor** D. Sc. földtudomány, ny. egyetemi tanár, Szegedi Egyetem, Pécsi Egyetem, [szedertib@vnet.hu](mailto:szedertib@vnet.hu)
- SZEKERES István** írástörténet kutató, [szekeres\\_istvan@t-online.hu](mailto:szekeres_istvan@t-online.hu)
- RIHMER Aurél** történész, tanár, [granasztoi@yahoo.com](mailto:granasztoi@yahoo.com)
- VIZI László Tamás** Ph. D. történész, tszv. főiskolai tanár, általános rektorhelyettes, Kodolányi János Egyetem, [lvizi@kodolanyi.hu](mailto:lvizi@kodolanyi.hu)
- ZÁHONYI András** mérnök, íráskutató, [azahonyi@freemail.hu](mailto:azahonyi@freemail.hu)

**Kapcsolat** kizárólag elektronikus levelezéssel. A szerkesztőség levélcíme:  
[zmtehu@gmail.com](mailto:zmtehu@gmail.com)

Kézirat alakja: Word, 16-os lapszélesség, 12-es betű, szimpla sorköz.



# TARTALOM

MAGYAR ŐSTÖRTÉNET KUTATÁS (II.) .....	5
Csihák György (Zürich): A hattyú .....	5
Tímár Sándor (Ingelheim): A magyar nép eredete és őshazája .....	8
Cser Ferenc (Queanbeyan), Darai Lajos (Kápolnásnyék): A magyar nemzeti kincs világörökség .....	118
RÉGÉSZETI LELETGYŰJTÉS (XIII/1/c.) .....	169
Gyimóthy Gábor (Zollikerbeg): A kőszerszám .....	169
ŐSVALLÁSI ÖRÖKSÉG ÉS KERESZTÉNY HITVILÁG (IV/42.) .....	185
Harsay Mária Magdolna (Budapest): A magyar ősvallási örökség és a keresztény hitvilág kapcsolata .....	185
Harsay Mária Magdolna (Budapest): Mitől szakrális a „magyarok csillaga”? .....	231
MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET (IV/37.) .....	245
Z. Tóth Csaba (Pécs): Kadmosz és Dalmácia. „Európa keresésének” első nyomai ...	245
Marjeta Šašel Kos (Ljubljana): Cadmus és Harmonia Illíriában .....	261
MAGYAR KERESZTES HADJÁRATOK (V/53/c.) .....	289
Z. Tóth Csaba (Pécs): „Lajosok” és „Balaton” a Szentföldön? .....	289
MAGYAR ÍRÁSTÖRTÉNET (III.) .....	301
Lippai Bertalan (Budapest): Tatárlaka üzenete .....	301
Lippai Bertalan (Budapest): Rovásírás hatása a nyelvre .....	323
Záhonyi András (Budapest): Új meglátások a Margitszigeti rovasírásos kő feliratának értelmezéséhez .....	440
MAGYAR MESÉK ÉS MONDÁK ISMERETE (I/10/e.) .....	444
Darai Lajos (Kápolnásnyék): Hősök (héroszok) és népalkotó emberek .....	444
MAGYAR OKTATÁSÜGY 1920 ELŐTT (VII/c.) .....	501
Csámpai Ottó (Nyitracsehi): Johannes Amos Comenius: Gentis felicitas – A nemzet boldogsága (Szemelvények a szerző hamarosan megjelenő könyvéből) .....	501
MAGYAR FELVILÁGOSODÁS ÉS POLGÁROSODÁS (III/30.) .....	514
Darai Lajos (Kápolnásnyék): Tiltott eszmék a szép selymes lódingban. Magyar utak a felvilágosodáshoz .....	514

JELENÜNK (X).....	530
Záhonyi András (Budapest): Góbé farsang? .....	530
Csihák György (Zürich): Mi az, hogy NYUGAT? Házasság? Család? Nemzet? Műveltség? .....	536
KÉPZŐMŰVÉSZETÜNK (XIII/75.) .....	539
Záhonyi András (Budapest): Tudomány-e a művészet? .....	539
EMBERSÉGÜNK MEGŐRZÉSE (XI/64.).....	550
Borsos Szabolcs (Marosvásárhely): A rendszerszerű működés és szabadság.....	550
Darai Lajos (Kápolnásnyék): A magyar elv a posztmodern korban.....	554
E SZÁMUNK SZERZŐI .....	612
FÜGGELÉK.....	613
A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület őszinte története XXXIV .....	613
Kiadványaink jegyzéke .....	631



# MAGYAR ŐSTÖRTÉNET KUTATÁS (II.)

Csihák György (Zürich):

## A hattyú

*Minden tévelygés mélyén valami rejtett igazság lappang.*  
Thierry Amadé

Világhírű írónk, Molnár Ferenc jeles művében – A hattyú – mondja a szépséges hölgynek udvarlója, hogy maradjon, fejedelmien úszva a vízen, mert ha kimegy a partra, akkor a hattyú ügyetlenebb lesz, mint a liba. Ám történetünk egy másik hattyúról szól, amely csillagképként úszva ragyog az égen és esze ágában sincs valami partra mászni. Nevezetesen a kőkorszaki óriások feltételezett csillagkultuszáról van szó – aminek talán velünk, magyarokkal is lehet valami dolga. Ki tudja?

A napokban adtak ki Németországban egy könyvet, ami erről szól. Andrew Collins: *Der Schwan (A hattyú). A denisovaiak titokzatos csillagkultúrájától, a Göbekli Tepén át az egyiptomi magas műveltségig. A kőkorszaki óriások csillagkultúrájáról.* Kopp Verlag.

A mű középpontjában áll a kőkorszaki Denisova kőkorszaki titokzatos népe. Amint a mű ismertetése<sup>1</sup> bemutatja, úgy tűnik, hogy ezeknek a szibériai Altaj-hegységben élt világos(kék) szemű óriásoknak meghatározó szerepük volt az emberi tudat és műveltség alakulásában. Számos maradvány, de régészeti lelet is, amelynek kora 45 000 év körüli, *bizonyítja*, hogy ez a sámán hitű nép tényleg létezett. A leletek is *mutatják*, hogy a denisovaiaknak fejlett közössége volt, ami nehezen illeszthető a kőkorba. Például összetett öntöző berendezéseket fejlesztettek és kifinomult ékszerkészítési technikával rendelkeztek.

Mindenekelőtt pedig, a denisovaiak mélyreható ismeretekkel rendelkeztek a világegyetemről és a csillagok hosszú idejű körforgásáról. Ezzel összefüggő naptárrendszerük volt, és az északi égbolttal és a Hattyú csillagképpel kapcsolatos kultuszuk.<sup>2</sup> Hitük szerint az elhunytak lelke ott lép be a túlvilágba és újra testet ölt ebben a mennyei régióban.

Figyelemre méltó, hogy a denisovaiaknak a más fajokkal való keveredése során létrejött leszármazottai őseik tudását és túlvilág hitét eljuttatták az anatóliai Göbekli Tepe-re.<sup>3</sup> A korai kőkorban ez a terület a világ egyik legjelentősebb emberi települése volt. Ahol a Hattyú csillagkép szintén meghatározta az emberek gondolkodását és szellemi életét.

Aztán valahogy a denisovaiak öröksége Krisztus előtt 8500 és 8000 között Egyiptomba jutott, ahol egyedülállóan virágzott. Itt a kozmikus folyamatok ősi ismerete átörökítődött a gízai piramisok és más építmények mérete, méretaránya révén.

---

<sup>1</sup> Andrew Collins: Der Schwan. Vom Sternenkult der mysteriösen Denisovaner über Göbekli Tepe bis zur Entstehung der ägyptischen Hochkultur (Kopp Verlag, 2019). *Weltbild* [https://www.weltbild.at/artikel/buch/der-schwan\\_26160554-1](https://www.weltbild.at/artikel/buch/der-schwan_26160554-1)

<sup>2</sup> Nem csoda, hogy feltűnt nekik, mert az északi égbolt legfényesebb csillagképe. Egyébként ebből az időből nálunk a Kárpát-medencében már holdnaptárat ismerünk és öthangú csontfúvulót.

<sup>3</sup> A közben eltelt több mint 30'000 év egyelőre nincs adatolva.

Eddig tart a könyv hirdetését szolgáló ismertetője és tegyük utána néhány adatot, gondolatot és megjegyzést eddigi ismereteink közül. Igaz, az utóbbi időben se szeri, se száma a csodálatos felfedezéseknek, az emberi történelmet átírní akaró csodatörténeteknek: a bibliai történetek sajátos értelmezésének, Erich von Däniken világot behálózó piramisainak, a Gyűrűk Urának, a Henry Pottereknek és az újságíróból lett genetikusok történeteinek. Igen ám, de Tróját is egy kereskedő találta meg és az Atlantisz-Arvisura-sumer-finnugor-hun harcnak is lettek igen figyelemre méltó következményei. És a világ nem állt meg ettől, viszont a Föld naponta fordul egyet – és eközben például a mayákról kiderült, hogy tudtak – szóval: hirtelen megtanultak! – írni. Én is merészelek a Hattyú csillagképet ismerő nép történetéhez, csak felsorolás szerűen néhány tényt idézni és leszek bátor végül néhány dolgot következtetni. Ettől még, persze, nem leszek egy Homérosz, se Heinrich Schliemann, de talán egyszer ebből is kikerekedik valami hasznos a magyar történelemtudat számára. Ki tudja? Lássuk csak...

László Gyula arról elmélkedik *Őstörténetünk* (Tankönyvkiadó, Budapest 1981, 104. oldal) című könyvének „Más megoldás is elképzelhető” című fejezetében, hogy az eddig ismert őstörténetünkkel kapcsolatosan „más megoldás is elképzelhető”.

A történelmi magyar alkotmány írott formájában, ami megtalálható latin nyelven, úgy 1008-tól 1844-ig a Corpus Juris Hungarici (Magyar Törvénytar) lapjain, megörökítette a magyar királyokat Rex Hungarorum néven. Pontos fordítása: Hunország (vagy Hunok Országának) királya – csak tudták, hogy kik ők. Az országot képviselő koronánk neve ugyanott Sacra Regni Hungarici Corona – Hunország Megszentelt Országkoronája. A 19. század elejéig a magyar iskolákban azt tanították, hogy szkíták vagyunk – tehát nemzettudatunk öröksége, hogy hunok is, meg szkíták is vagyunk. Ez csak úgy lehet, hogy a népet, vagy birodalmat bárhogy is hívták, népünk valamely része biztosan tagja volt annak a közösségnek. Se a Corpus Jurisban, se a korabeli latin nyelvű irodalomban a „magyar” szó létezését még senki nem bizonyította.

A szkíták egyik központját az Altaj-hegységben és környékén gyanítják, a történetírás atyjának állítása szerint a királyi szkíták szállása a nagy hegyen túl, a Maris folyó mentén található. A Marisba ömlik a Tissos. Az ázsiai hunok egyik központja a Sárga folyó nagy kanyarjában, Ordosz vidékén volt. A hunok egyik királyának tartott Atila vezéri sátra pedig a Kárpát-medencében állt. II. Szilveszter pápa III. Ottó császárhoz írt levelében Szeptimoszt (Szent István) mint a szkíták vitéz királyát említi. Werbőczy Hármaskönyvében áll, hogy a „székelyek, ahogyan a szkítákat ma nevezik”. Az ötfokú magyar zenei anyanyelvnek ma csak Belső-Ázsiában van valódi párhuzama.

A genetikusok szerint, a legrégebb európai haplotípus ma a Kárpát-medencében található a legnagyobb arányban, a magyar lakosságban. Ennek a haplotípusnak az előzménye megtalálható valamely Urál vidéki népben és ez átment Amerikába is. Női ágon mai génjeink egyik őse a Bajkál-tó vidékéről Közép-Ázsiába került és onnan a Kárpát-medencébe. Hideo Matsumoto marker gén vizsgálata igazolja írott történetük, a Koidzsiki állítását, amely szerint a mai japán nép elődje az ott leírt úton jött a Bajkál-tó vidékéről.

A genetikusok szerint, női ágon, vérkonok vagyunk a kínaiakkal, úgy kettő százalékban. A kínai történetírás atyja szerint a mai Kína első császárai hunok voltak. A híres Sanszi agyagkatonák Henkey szerint mintegy nyolcvan százalékban hunok. A kínai régészek megállapították, hogy a katonákkal együtt eltemetett császár sírja egy piramis, a temetés számos részletében pontosan úgy történt, mint Egyiptomban. Az agyagkatonák lova ugyanaz a típus, mint a honfoglaló Árpád népéé a Kárpát-medencében. Ennek a lónak pontos mása ott áll Bambergben a dómban, a „bambergi lovasé”, akit Szeptimosznak tartanak. Az agyagkatonák lova és harci szekere tele van palmettás dísszel. A régészek Árpád honfoglalóit a palmetták népének nevezik.

A Szfinksz név görög szó, tehát annak a neve valami más volt. A mostani, ottani arabok Abul Hun-nak, tehát hun atyának nevezik. Hosszú szakállát letörték – most a British Múzeumban őrzik.

J. H. Breasted (az egyik legjelentősebb Egyiptom szakértő) szerint nem vakmerőség az avarokat a hikszoszokkal kapcsolatba hozni. A hikszoszok és a hettiták Egyiptommal sokat harcoltak, fő tartózkodási helyüket valahol Anatóliában gyanítják. Nem tudják, hogy a hatti nyelv – amiről szintén nem sokat tudnak – az övéké volt-e, de sokan hasonlítják a magyarhoz. A genetikusok szerint van vérkapcsolatunk ehhez a néphez. Az avarok is biztosan tagjai voltak ennek vagy annak a hun, vagy szkíta birodalomnak.

Anatóliához más vonalon is kapcsolódunk. A Kárpát-medencében élt kelták egy része előzőleg, egy ideig biztosan ott lakott. Catal Höyük hatalmas kőfalára, kőbe vésve áll egy óriási méretű – feltehetőleg – fejedelmi személy, a fején tollkoronával. Pont ilyen tollkoronát visel Nimród szkíta ősapánk egy sztélé (kőtábla) bizonyága szerint Nimród városában (Folyamköz), a Kr. előtti 2000 táján. Tollkoronát viselnek a maja és az inka vezérek, a gigantikus ábrák Peruban, amelyek régebbiek, mint a híres Nazca-vonalak, és a több mint negyvenezer éves sziklára festett kép Ausztráliában, az őslakók (aboriginek) titkos barlangjában.

Szellemeskedett az MTA lapjában egy kandidátusi cím várományosa az egyik akadémikus írásában szereplő kép bizonyágtételével. A kép pedig ott van Tlaxkalában, ahol a maja vezérek szövetséget kötöttek Kr. u. úgy 400 táján. A vezérek fején tollkorona, és olyan zászlókkal jönnek, mint Árpád honfoglaló vezérei a Thuróczy krónikában – 1488-ban. Az egyik maja vezér zászlaja piros és fehér vízszintesen csíkozott. A maják honfoglalás történetében szerepel a piros, fehér és zöld színű ketzal madár – ezért lett az állam színe is ez a három. A ketzal az egyetlen madár, amely a fogságban elpusztul – a szabadság csodálatos szimbóluma.

Van a Kárpát-medencében is kőbe faragott Jézus-kép *tollkoronával*, népművészeti alkotáson nap *tollkoronával*, magyar címerpajzs, amin a korona helyén *tollkorona* van. Van a Képes Krónikában „az Úr ezerháromszázötvennyolcadik évében...” (akkoriban írták, rajzolták) István vezér (Sztephanosz), Koppány lefejezése című képen *tollkoronával*.

*Az itt idézett valamennyi tollkoronán a tollak egyformán fölfelé állnak.*

Az a nép, amely ma a Kárpát-medencében él és magát magyarnak nevezi, egész biztosan itt őshonos, itt vált ezzé a néppé és a nemzet itt alakult azzá, aminek történelmi alkotmánya állítja, nyelve is itt lett azzá, ahogyan ma mondja és írja „hazám”, vagy „édes anyám”. És biztosan nem az az ember, amelyik az európai legrégebbi haplotípust hozta délkeleti irányból, úgy 40-35'000 éve. Ám az embere és története legalább olyan sokágú, sokszínű és sok gyökerű, mint az imént fölvázolt valóságos és minden részletében bőven bizonyított kapcsolatunk.

Idáig érven ezzel a néhány ténnyel, eszembe ötlött, hogy a tollkoronák mindég fehérek, mint a hattyú. Figyelem: a hattyú gyereke *fekete*, csak később lesz habfehér a tolla. Igaz, a legtöbb említett korona kőbe van vésve, ezért is nincs más színe. De fehér a tollkorona az úgynevezett indián vezérek fején, fehér az általam fényképezett, úgy negyvenezer éves jelenség fején az ausztráliai nép titkos barlangjában. Hófehér márvány a pekingi tiltott városban a tiltott út, rajta a fehér sárkányokkal. Az egyiptomi fáraók egyesített koronáján fehér, az abroncsot jelentő kígyó. Fehérbőrű tollaskígyó a maja főisten, a Kukul-kán, vagy Teotihua-kán. Nem tudni, milyen színű lehet a toll Sztephanosz tollkoronáján, mert takarja a fejét körülvevő glória – ami ez esetben szürke.

Nem tudni, milyen lehet a tollszíne a turulmadárnak, de lehet fehér is, például a nagyszentmiklósi kincsen. Az viszont biztos, hogy tolla van, mint a hattyúnak. Amint az is biztos, hogy számos más „szent” állatnak nincsen tolla: a medvének, a farkasnak, a szarvasnak, az oroszlánnak, a lónak – és még sok másnak.

Az itt hivatkozott bizonyítékok forrásait megtalálhatja az, akit érdekel a tisztességes nemzeti történelmi irodalom – az interneten is ([Acta Historica Hungarica Turiciensia](#)).

*Zürich/Budapest, 2019. augusztus – azaz újkenyér (nyárutó) hava 5.*

*Tímár Sándor (Ingelheim):*

## **A magyar nép eredete és őshazája**

Mottó:

*Köd előttem, köd mögöttem,*

*Isten tudja, honnan jöttem...*

*Szeretőm a titok, ő sem tudja, ki vagyok.*

Szabó Lőrinc

### **BEVEZETÉS**

Volt egyszer, hol nem volt... kezdődik minden régi magyar népmese. Arkon-bokron túl, Hetedhét országon túl, az Üveghegyen is túl, a Kerekerdőn túl, az Óperenciás tengeren is túl, ott, ahol a kurta farkú malac túr, volt egy nagy király, aki a Világközepén egy gyönyörű országon uralkodott. Hargita, a Nagykirály, az első volt azon a földön, és volt neki három fia, a legnagyobbikat Zabnak, a középsőt Árpának, a legkisebbiket pedig Kölesnek hívták<sup>4</sup>...

A mese szövegének értékelése egy nagyon régi világba röpíti a szemlélőt. Nagyon régi világ tárul elénk a mese által, amely a magyarságot, a hivatalos meddő történelemírással szemben, amely újat képtelen felmutatni, teljesen más fénybe helyezi. Sőt, a történelmi köd fátylával borított mondák világába vezeti a lelkes kutatót. Abba a világba, amiről a székely népmesék szólnak, abba a világba, amikor még tündérek és óriások éltek az emberekkel együtt a földön.

A magyar nép ősiségéről nagyon sok kutató meg van győződve. Ez nem vonatkozik a finn-ugor eredet mellett maradókra. Szemléletük sajnos még mindig uralja a magyar iskolarendszert és agymossa s fertőzi a magyar ifjúságot.

Ahhoz, hogy egy szabad demokratikus mázzal leöntse katyvaszát, és egyben a piacot is lefedje, a finnugraszat kitalálta saját maga ellenfelét: Ez a „félelmetes” ellenfél a turkológusok brigádja volt, pontosabban azon úriemberek társasága, akik a magyarság török eredetét vallják. A játékszabályokat is önmaga állította fel, hogy így hamis (mímelt) ellenlábását folyton legyőzni tudja. A „turkológusok” tudatosan vagy csak a sodrással úszók, azt a látszatot keltik, hogy ők aztán rettenetesen hazafiak, mert ők nem az urali sípályákról, hanem a messzi Ázsiából származtatják a magyarságot. Ellenvéleményt ellenben, akár a gazdik (a finnugraszok), ők sem túrnek. Számukra is a másvélemény elviselhetetlen...

Az a történelemtanítás, ami a magyar iskolákban, írott és elektronikus médiákban és a minden jól menő, a mindenkori „magyar” kormányok által feltételek nélkül támogatott, és bőkezűen szubvencionált vízcsapból éjjel-nappal folyik, az minden más, csak nem a valóság.

Minden ősi nép, így a magyarság eredete is elvész a feledés homályában, és csak az ősi ködön túli Tündérvilágban lelhetünk rá újra. Az Árpád-féle Honfoglalás 1000 éves ünneplésekor, a nagy Millennium ünnepén, 1896-ban megjelent monográfiájában Thúry József magyar nyelvész és turkológus, a következőket írta: *Aligha van olyan nemzet, melynek eredetére és őstörténetére vonatkozólag annyi és olyan természetű kútforrás maradt volna fenn, mint a magyarokra vonatkozólag, s mégis talán egy nemzetnek az őstörténetét sem borítja olyan sűrű homály mind e napig, mint a magyarokét. Pedig az írásban fennmaradt történelmi emlékek ékes-szólon bizonyítják, hogy az egykorú és közeli történetírás voltaképpen mindig tisztában volt azokkal a dolgokkal, amelyekből az újabbkori kutatók kérdéseket csináltak.*<sup>5</sup>

<sup>4</sup> Erdélyi népmese: Zab, Árpá és Köles (Kálmány Lajos mesegyűjteménye).

<sup>5</sup> Zachar József: Egy az Isten, egy a Nemzet, Budapest, 2009, 7. old.



Röviddel Magyarország függetlenné válása, azaz a „kiegyezés” után, miután Magyarország látszólag független és egyenlő partnere lett Ausztrának, megünnepelhetjük a Milléniumot, az ősi Magyar Nemzet feltámadása nagy dicsőségére. Kellott tehát egy „megbízható” korai dokumentum, amely alapján el lehetett indítani a felemelő ünnepséget. Kapóra jött az „elfelejtett” Anonymus művének hirtelen „felfedezése” egy bécsi pincében. Minden hirtelen tökéletesen belesimult a bécsi elképzelésekbe. A császár elégedetten jóváhagyhatta az ünnepségsorozatot, a hatalmas építkezéseket, a magyar nép és nemzet dicsőítését, végül is azt, hogy Budapest világvárosá válhatott.

Anonymus gesztája, a hagyományok megtarása mellett – a Turul-monda, Emese álma, valamint a Vérszerződés vagy a pustaszeri gyűlés („szer”) – örvendetes újításokat hozott a pogány, maradi, izgága, de büszke magyar szkíta-hunozó hagyományba. Első sorban Nimródot „kifelejtette” a családfáról, és nem tudósít a Csodaszarvas mondájáról sem. De voltak égbekiáltó újítások is. Ilyen volt az az „újítás” miszerint a „bejövő” magyarokat, idegen népek országainak sokasága várta itt az emígy „szétszabdalt” Kárpát-medencében. A másik fontos „újítás” az, hogy a Vereckei-hágón át történt a „bejövetel”. Amúgy „Verecke” addig nem is létezett, és egyébként nem is hágó, hanem hegyhát, amin amúgy át lehet kelni, de nem volt szokás. Ellenben olaszul *varcare* átkelés, *varco* út, átjáró, hegyszoros. És így lett „Verecke” hegyszoros, és az átkelés helye a „honfoglalók” számára. Ilymódon, Árpád-népe egyből beérkezhetett a hunok városába (Hungvar), és így, a legendás, a magyar múlt átírása érdekében, parancsra szétvert Pilist, az ősi Sicambriával, a délibábos Attila városával ejteni lehetett. Ráadásul a magyarságnak egy új honfoglalási időpontot adományozott, ami épp kapóra jött, a szeretett császár dicsőségére. Anonymus volt az „első” és egyedüli, aki a magyarok „bejövetelét” 895-re tette. De mivel a magyarság Kárpát-medencében való letelepedésének és Magyarország fennállásának ezeréves évfordulójának megünneplésére való készülődések nem fejeződtek be, elhalasztották az ünneplést 1896-ra, és hozzámagyarázták, hogy Anonymus is tulajdonképpen így gondolta vala. Az iskolában bemagyarázták a nebulóknak, hogy a Honfoglalás 895-896-ban történt. S így, Árpádnak semmilyen köze nem lehetett Attilához! A magyaroknak meg, a bécsi udvar parancsára, nem lehetett „hun” tudata, de még emléke sem a hunokról. (Hallelujah!)

Valamit, még szeretnék a helyére tenni. Gyönyörű volt. Gyönyörű ünnepség volt, felemelő szeretettel dicsőítették az ezeréves Magyarországot. Köszönet azoknak, akik ezt lehetővé tették. Magyarország népe, tehát, 1896-ban ünnepelte a Honfoglalás ezredik évfordulóját. A képviselőház 1896. április 21-én ünnepélyes ülésen tárgyalta és egybehangzóan elfogadta azt a törvényjavaslatot, mely az ezredéves ünnepet törvénybe iktatja, és a törvényt az 1896. június 8-ai ünnepélyes ülésen felolvasni, az új országházban kőbe vésni rendeli. 1895. december 31-én éjfélkor Magyarország egész területén egyszerre megkondultak a harangok. Megkezdődött az egy esztendőn át tartó ünnepségsorozat, amellyel a magyarság állama fönnállásának 1000. évfordulóját köszöntötte.

A viszontagságokkal teli, véráldozatokban és alkotómunkában gazdag évezred jogos büszkeséggel töltötte el a nemzetet. Elcsitulnak a pártpolitikai és társadalmi küzdelmek is, csak a nemzetiségek vezetői tiltakoztak a magyar egyeduralom megnyilatkozása ellen. Különösen szép eredményeket könyvelhetett el az ünneplők nemzedéke. A kiegyezést követő három évtized alatt a feudalizmusból kilépett Magyarország modern európai állammá vált, szívében a világvárosá növekedett Budapesttel a fejlett nyugati országokhoz való teljes fölzárkózás küszöbére érkezett. Az ünnep fénye feledtette a jövő bizonytalanságát, az ellentéteket a Monarchián belül, és a Monarchia szaporodó ellenfeleit a határokon túl.<sup>6</sup>

Nagyon szép volt, magasztos és dicsőséges! De kényszerből, rossz dátumhoz kötötték, mert Magyarország újjászületése előtt az ünneplés feltételei nem voltak meg. 1677-ben, ha a

<sup>6</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/Millennium](http://hu.wikipedia.org/wiki/Millennium).

Káldi Márk Képes Krónikájában 677-re tett a hunok (magyarok) második bejövetelét, „benyomulást” (secundo ingressu) vesszük figyelembe, a végvári harcok kellős közepén nem lehetett ezt megünnepelni.

A magyarság múltja és akkori jelene iránt nagy érdeklődést tanúsító Dzsivandzsi Dzsamgedzsi Modi indiai tudós ezt egyszerűbben 1926-ban így adta tudtul: „Mielőtt a magyar magyar lett volna, már a hun népben foglaltatott, ez meg a szkíta fajban rejlett.”

Talán nem véletlen, hogy a XIV. századot megelőzően népnévként a „magyar” nem is szerepel, hanem minden nyelvű forrásban az örökölt „hun” népnévvel illetik eleinket, továbbá mindig a „szittyá”, azaz a „szkíta” ősről szólnak.<sup>7</sup>

Ahány kutató, annyi őshaza, mondhatnánk kis túlzással. De vajon kinek lehet igaza? Góg és Magóg fiai vagyunk-e, vagy a Van-tó környékről jöttünk, a szkíta *neuri* törzs (Hérodotosz) leszármazottjaiként? Őket Diker török történész az ono(g)urokkal azonosítja. A Van-tó felett emelkedik a Nemrut Daği (Nimród-hegy), és innen kerekedtünk fel honfoglalni Hunor és Magor, Nimród fiai népeként? Vagy talán, a messzi Ázsiában születtünk, amerre Körösi Csoma Sándor kereste az Őshazát? Jöttünk-e a Csillagösvényen, vagy csak egyszerűen honfoglaltunk, és egy fehér lóért kaptunk egy hazát, és egy koronát – ahogyan egy Bécsben hamisított krónikában megjelenik egy bizonyos Zwentibald/Svatopluk képe a Magyar Szentkoronával a fején? Itt említik meg utóbbinak „Preslavapurc” nevű várát is, amit hazaárulóink előszeretettel Pozsonnyal hozzák kapcsolatba. Pedig Pozsony várának ehhez semmi köze. Ha létezett is valaha az a bizonyos Svatozluk, először is soha nem volt a fején a Magyar Szentkorona, és ha várát Preslavapurcnak hívták, az inkább Breslau (Wrocław) nevével cseng össze, ami rendjén is lenne, mivel a tótok Sziléziából származtak, Tótországból, azaz „Teut’sch ~ Deut’sch-Landból”.

A frankoknak nevezett, Szkítiából származó kelták, akik azért nevezték magukat „franknak”, mert a „szabad” szkítáktól származtak (Sebastian Münster: *Cosmographia*), a Rajna mellé költöztek (Nemed népe > nemetek). A tőlük északabbra lakó germánokat „szolganépek” (*Unfreien* – „nem-szabadok”) nevezték: teut. Innen eredt a „teuton” meg a „teut’sch > deut’sch” megnevezés, meg a „tót” népnév is. Ezt fordították a középkori krónikások latinul „sclavii”-ra. Majd fordította a derék Herder mester „szláv”-ra. E híres porosz író-fordító-teológusnak, aki vígan elemezte a középkori krónikákat, habár latinul nem tudott (Helmut Schröcke: *Indogermanen, Germanen, Slawen*), szobra van Rigában, a lett fővárosban. Ugyan vajon miért?

A Magyar Szentkoronát annál inkább viselhette Attila Nagykirályunk, akinek Hun Birodalma a kínai Nagyfaltól az Atlanti óceánig terjedt, de erről, az adófizetők pénzén élőködők mélyen hallgatnak.

Az idők folyamán a vele törtétek kihullanak az emberek tudatából – mondja Zachar József, a feljebb idézett könyvében – s hozzáteszi, hogy: „ezek felfedezése az utódok részéről kitartó és tudatos kutató feltárást igényel.”

Ugyanebben a könyvben olvashatjuk László Gulya szavait: „*Nem az a törekvésem, hogy mindenáron újat mondjak, hanem az, hogy az eddigi munkákat megvizsgáljam a magam és mások számára, s ezzel megkönnyítsem a tájékozódást.*” – Mert: *Jobb egy bizonytalan valóság, mint egy bizonyos hazugság* – mondja László Gyula.

Ismernünk kell, hogy honnan jöttünk, mert csak úgy tudjuk meg, hogy hová megyünk, állítja a közmondás. Eleinte még szüleinktől, nagyszüleinktől hallunk a magyarok cselekedeteiről. Mi, elsőnek tőlük tanuljuk a magyar történelmet.

Ez az ősi tudás bennünk él, vele megszületünk. Ezt a veleszületett tudást igyekeznek, egy a közpénzen élőködő és a mindenkori hatalom feltétlen támogatását élvező, hatalmas apparátus,

---

<sup>7</sup> Zachar József: *Egy az Isten, Egy a Nemzet*, Budapest, 2009, 12. old.

különböző csápjain, agyafurt szócsövein keresztül belőlünk kiirtani. Egy „magasztos” cél érdekében igyekeznek a tudatunkat átgyúrni, tudásunkat átkódolni: az új, agytalanított szolgaember megteremtése érdekében. Ezért majd a „gyurmagyárban” őseinket mindenféleképpen, fűnek-fának beállítva, eredetüket elhomályosítva, valódi származásukat eltitkolva, majd meghamisítva, mossák agyunkat és vasalják simára. A hivatalos (akadémiai) magyar történelemírás az egyedüli üdvös, és ezt egészében dogmaként meg is kell fogadni. Ezt a hivatalos „történelmet” – amelyet az iskolarendszer ránk erőszakol – ismerni kell, hogy „tanulhassunk” őseink megbocsáthatatlan és elvülhetetlen bűneiből, amiket újra és újra ismételtetni, róluk örökké szégyentudattal, lehajtott fővel megemlékezni kell. De, jaj, mi gyarlók „*mégsem tanulunk a történelemből, hiszen kollektív amnéziában szenvedünk, nem kérünk bocsánatot ezért továbbra sem senkitől, csak másokat (hibáztatunk) örökösen kirekesztőkként, nemzeti mítoszkergetőkként begubózunk az ásatag ázsiai nacionalizmus elefántcsonttornyában.*” – mondotta volt a felejtethetetlen nagy gondolkodónk: Glatz Ferenc.

Szellemi felröffenésében, a 2011. szeptember 30-án, Budapesten megtartott, „Az együttéléstől a tömeggyilkossáig a Balkánon a 20. században” című nemzetközi konferencián, arról jajveszékelt, hogy őt, a feltétlen megbocsátás, a körülöttünk élőkkel való nagy „egymásbaborulás” meg a múlt „félretevésének” elkötelezett hívét, sokan támadják, főleg „egy nemzeti radikális csoport” örökké zaklatja, amelynek, vele ellentétben, persze nincsen sem történelmi felkészültsége, sem politikai tapasztalata. Bezzeg ő, aki nagy történelemíró, a Széchényi-díjas „sztártörténész”, ő aki a nemrégiben megjelent, és több nyelven is, a magyar adófizetők pénzén kiadott, a „független” Akadémia által támogatott *Magyarország Krónikája* című (méregvetés) könyvében, nagy történelmi felkészültsége és politikai tapasztalata folytán, őseinket görbe hátú bunkónak állítsa be. Mert ő, a megbékélés eltökélt híve. De őt, egy rémisztő ásatag ázsiai „nemzeti radikális” csoport folyton zaklatja.

Újfent, a nagy összeborulás jegyében, azt hangoztatta, amint nemrég még Várszegi Asztrik apát is kipurkálta, hogy az a baj volt velünk, hogy elnyomtuk mindig mindenkit, ezért vertek minket, ezért kaptuk Trianont, de mégsem tanulunk a történelemből, hiszen kollektív amnéziában szenvedünk, nem kérünk bocsánatot továbbra sem senkitől...<sup>8</sup> Ha valaki, tehát még eddig nem tudta volna: „ezért kaptuk Trianont”! (???)

A kommunista emlőkön szocializálódott nagy történészünk szerint nem volt itt semmilyen nemzetközi magyarellenesség. A valóság ellenben az, hogy a magyarellenesség amúgy 907 (pozsonyi csata) óta tart, csak néha mi ezt nem akartuk észrevenni. Ez a félelemből táplált magyarellenesség az utolsó 500 éves Habsburg-féle, azaz piroleonei-habichtsburgi (vércsevári), még Niccoló Machiavelli tanításait is megszegényítő cselszövések sorozatában csúcsosodott. Ehhez társult még a Magyarországra – a magyar nép jóindulatát kihasználva – betelepült s tömegével betelepített, politikai és gazdasági menekültek („azilánsok”) és migránsok hálatlansága és égbekiáltó pofátlansága, meg a szabadkőműves antant terrorista magatartása, és nyilván a belső „elsőköztársaságbeli” nemzetárulók bandájának hűséges közreműködése. Ezek bizony tények, és nem az a bizonyos „nemzeti radikális csoport” ásatag ázsiai nacionalizmus elefántcsonttornyában született agyrémei, vagy a trianoni trauma miatt elhomályosodott tudat összeküvés elméletének szüleménye.

Mégis, milyen érdekes! A történelem minduntalan megismétli magát. Akárcsak hajdan 1920. június 4-ikén, vagy még régebben, majdnem napra pontosan, 907. július 4-ikén is, az akkori ellenséges Európa, de még a mai, most már „szövetséges” Európa lobogójára is kiírták, hogy: „*Decretum... Ugros eliminandos esse*”, azaz *elrendeljük a magyarok kiirtását... szavakkal kezdődő politikai krédót.* Manapság is „hetente magyarelles napokat tartanak” a talpig

---

<sup>8</sup> Hunhír.info – Ifj. Tompó László, 2012. március 3-ikái írása a Világhálón.

szabad és demokratikus, hazug rikácsolóktól zajos Európai Parlamentben. Ha ezeket az euro-pójacákat látom, Eminescu román költő egyik versének sorai jutnak eszembe, amelyek, szabad fordításban úgy hangzanak, hogy: *Miért nem jössz már Țepes<sup>9</sup> uram, hogy rájuk tedd a kezed, és két bandába szétoszd őket: eszementekre (örültekre) és aljasokra.*<sup>10</sup>

Az aljas eurotámadások közepette, mindig Robbi Williams egyik dalának, a „Tripper“ kezdő sorait kell, hogy eszünkbe jusson: ***Eleinte figyelembe se vesznek, majd kikacagnak, gúnyolódnak és utálnak, majd hamar harcra is kelnek ellened, akkor győzől, mert ha meghal az igazság, szörnyű dolgok történhetnek.***<sup>11</sup>

A barát, a testvér, ami a génekben leledzik, felszínre tör, nem tűri, ha a testvérét bántják, ahogyan a lengyelek tették, kik azonnal és kéretlenül siettek segítségünkre. Egy régi lengyel közmondás szerint: *Magyarország és Lengyelország két erős tölgy, mely külön törzset hajtott, külön koronát bontott, de gyökerük szétválaszthatatlanul összenőtt.*

Micsoda egy fintora történelmünknek, hogy már II. Endre idejében, az 1222-es Aranybulla – a szárazföldi Európa első Alaptörvénye – is „kiverte a biztosítékot”. Az akkori pápa, IX. Gergely, rosszallását váltotta ki. A pápa ebben „az igazság sérelmét, a béke megbontását, a királyi hatalom meggyengítését“ látta. Róbert esztergomi prímásérseknek írt levelében így fogalmaz: „Magyarországon olyan dolgok történnek, hogy ha az Apostoli Szék orvoslást nem nyújt, úgyszólván elvesz a hit, megsemmisül az egyház szabadsága, és nem kis mértékben csökken a királyi tekintély.“ A prímásérsek segítségével egyházi tilalom alá vette a királyt és az őt követő méltóságokat, alattvalókat.<sup>12</sup>

Hát, ezért kell okuljunk a történelemből, hogy végre megtanuljunk megvédeni önmagunkat a szövetségesnek álcázottaktól. Van nekünk egy nagy bűnünk, és pedig van nekünk egy Szent Koronánk, amit (akit) erősen irigyelnek...

Vágjunk most bele a közepébe, induljunk el a rejtélyes magyarok után.

A magyar múlt hamis történetét az Akadémia sztártörténészei megírták, és dogmának felkenték. Ezt a hazug örökigazságot megkérdőjelezni már szentségtörés.

Pedig, nincs örökigazság. *A tudós szellem nem annyira a helyes válaszokat keresi, mint inkább a helyes kérdéseket teszi fel* – véli a francia C. Levi-Strauss.<sup>13</sup>

*A történelemírás az a hazugsággyűjtemény, mellyel többnyire mindenki egyetért* – vélte találoán Napóleon Bonaparte.<sup>14</sup>

Mivel az utóbbi évezredek alatt a történelemhamisítás tudománya eredményesebben fejlődött, mint a történelmi valóság megismerése, csak akkor jutunk közelebb célunkhoz, ha félretesszük a belénk sulykolt dogmákat, a szemellenzőket, és igyekszünk megtisztítani elménket, gondolkodásunkat az első lépéseknél még gúzsba kötő elvárásoktól.<sup>15</sup>

Hogy végre tisztán láthassunk, hogy elménket megvilágíthassuk, nem kell mást cselekedni, mint az igazságot, a valóságot helyreállítani.

Első lépésben máris leszögezhetjük, hogy: „*A világnak bármely sarkán eredtek és bárhonnan jöttek is a hunok, vagyis a magyarok, dicsőségük híre-neve széles e világon elterjedt, hála*

<sup>9</sup> Vlad Țepes, Havasalföld (Ungro-Vlachia) vajdája, Mátyás király kortársa.

<sup>10</sup> Eminescu, született Eminovics Mihály, bukovinai származású román költő, Harmadik Levél című versében: „*Dece nu vii tu Țepes doamne, ca să pui mâna pe ei, să-i imparți in două cete, in smintiți și în mișei.*”

<sup>11</sup> Robbi Williams: Tripper: „*First they ignore you, than laugh at you and hate you, then they fight you – then you win, when the truth dies, very bad things happen...*”

<sup>12</sup> Zachar József: Egy az Isten, Egy a Nemzet, Budapest, 2009, 126-127. old.

<sup>13</sup> Timaru-Kast Sándor: Kelta magyarok, Magyar kelták, Budapest, 1999: Ellis, P.B.: Die Druiden, 9. old.

<sup>14</sup> Timaru-Kast Sándor: A Fehérló fiai, Budapest, 2008.

<sup>15</sup> Grandpierre K. Endre: Attila és a hunok, Budapest, 2006, 6. old.

*viselt dolgaik nagyszerűségének, s e hír mindenfelé hirdeti, (...) hogy dээрéségük fényeskedik, erkөлcsaik ékes tisztességben virulnak, és hogy katonai kiválóságban és fegyveres vitézségben a többi nemzeteket messze-messze felülmúlják.*“ – írja Thúróczi János, 15. századi krónikájában.

Éveken keresztül, legalább az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc leverése és vérbefojtása óta, de hatványozottan a kommunista éra iskolarendszerén keresztül, öntötték ránk a hazugságok és rágalmak halmazát, durva csúsztatásokkal kimosták agyunkat, és magyarelles szennyel mérgeztek lelkünket. Még egy ilyen ország a világon nincs, ahol aljas propaganda folyhat a mindenkori hatalom hathatós segítségével, az adófizetők pénzéből, maga az adófizetők, vagyis az ország saját népe, és ennek nemzettudata ellen, jogos nemzeti büszkesége, és az ebből táplálkozó életkedve lerombolása céljából. – Miért? Cui prodest? Kinek használ? A magyarok és Magyarország igazát és javát biztos, hogy nem. Akkor meg kinek az érdekét szolgálja, hogy a magyar adópénzéből mocskolják a magyar ösöket, a magyar nyelvet? Kinek a javát szolgálja, hogy a magyar nép saját maga megássa saját sírját? Vagy tényleg igaz-e, hogy: *Ugros eliminandos esse...* – a magyarok kiirtandók?

A ránk zúdított hazugságok tömkelegét még felsorolni is képtelenség, napokig eltartana csak számbavenni őket. Csak egy párat említek meg, a gazdag választékból. Ilyeneket, mint:

- A Honfoglalás ötletszerűnek vagy a besenyők előli menekülésnek való beállítás.
- A Honfoglalás egyedüliségének hamissága, holott krónikáink Árpád honalapításával kapcsolatban a második bejövételről beszélnek, az első a hunoké volt.
- A Honfoglalás dátuma és útvonalának meghamisítása. Ezt már „Anonymus” megtette. A talán sosemvolt Névtelen az egyedüli, aki 895-re helyezi a Honfoglalást, és ezt északon Vereckénél vezeti le. Miért? Mert ez volt akkor politikailag a korrekt, ezt kívánja a mindenkori *píszí* (PC *political correctness*). Akkortájt lehetett a milléniumot, az ezeréves Magyarországot megünnepelni. De mivel az ünnepségre való készülődések nem értek időben véget, a „Honfoglalást” áthelyezték 896-ra.
- A magyarok Vereckénél jöttek be a Kárpát-medencébe. Miért? Mert csak így tudta a „titokzatos” Anonymus – a Bécsben meghamisított krónikájában – elmagyarázni a hun örökséget (Ungvár): Árpád bevonulhatott a „hunok várába”. Így Pilist (Sicambriát) is ki lehetett iktatni a magyar tudatból. De, miért hívják az átkelő (fő)helyet Vereckének? Vagy az történt csak, hogy a krónika szerzője (meghamisítója) tudott a latinul vagy egyszerűen olaszul szolt: olasz **varco** út, rés, átjárás, átkelés; *hegyszoros*. Hoppá!
- A honfoglaló vezérek ad-hoc döntése a Kárpát-medencébe való maradás mellett.
- A Kárpát-medence örökös „üressége” (deserta). Holott a Kárpát-medence Európa legjobban védhető és leggazdagabb egysége, mégis minden nép jött, látott s elment, elmenekült, kihalt, kipusztult. Egy kivétel volt, csak a szlávok lakták tele, mígnem a rabló-magyarok egy fehérlóért elcselték tőlük. A kitalált szlávok? (Lásd feljebb.)
- Az ún. Morva szláv fejedelem (Svatopluk) – akit valójában Zwentibaldnak hívtak – és várának neve Preslavaburc. Ha ez az elnevezés nem csalás, nem későbbi (18. századi) betoldás, egy Bécsben „véletlenül” *just-in-time* előkerült középkori „magyar” krónikában, akkor ez a helységnév inkább a mai Breslau-/ Wroclaw-val azonosítható. Amúgy a szlovákokat Mária Terézia és félkegyelmű fia Sziléziából telepítette át. Innen eredt a magyar „tót” elnevezésük, mivel ők Tót-/Teut-(Deutsch)-földről jöttek.
- A pozsonyi csata elhallgatása, az iskolai történelemkönyvekből való kihagyása, csak a vereségek hangsúlyozása, a hazugság sorozatának egyik égbekiáltó szégyenfoltja.
- A szkíta-hun ösök elhazudása, és utóbbiak megvetése. Így a szkíta örökséget átengedték a németeknek (indogermánoknak) és az oroszoknak (szlávoknak).

- A székelyek származásának elferdítése, szkíta-hun eredetük, Kárpát-medencei, erdélyi ősiségük tagadása. Ezzel szemben az igazság az, hogy a székelység itt Erdélyben született meg, és itt is maradt. Emiatt van az, hogy a székelyek szent hegye a Hargita, maga a Világközepe. Minden ősi nép számára a Világ közepe ott van, ahol tudata, illetve saját ősmondái szerint, ő maga „megszületett”.
- Hérodotosz, a Történelem Atyja írásának elhallgatása. Holott, Hérodotosz már a Kr. e. 5. században megírta a szkíták eredetének történetét, ahogy Thargitaosz, a vidék első uraként országot alapít, feltehetően (neve tanúsága alapján) a mai Erdélyben.
- A honfoglaló magyarok kereszténységének az elhallgatása, holott már a hunok is Jézus-hitűek voltak. A zalai Sztridóvár helyén volt római Stridonban született Hieronymus (Szent Jeromos) egyházatya, 408-ban beszámolójában arról ír, hogy „a heftaliták (fehér hunok) saját nyelvükön olvassák a szent írásokat”. Ide tartoznak még Orosius egyházatyjának 418-ban leírt szavai, miszerint: “a hunok Jézus-hitűek”.<sup>16</sup>
- A catalauni csata körüli kódosítás. A valóság tulajdonképpen az, hogy Attila/Atilla megnyerte a csatát, de fegyverszünetet kötött a rómaiakkal, hogy a szörnyű mészárlást megállítsa. Innen Tolosába ment, a nyugati-gótok fővárosába, udvart tartani.
- Attila emlékét a “nyugati-gótok” nagy becsben tartották, az egyház rémisztően rosszindulatú meséi ellenére. A 850-ben Tarazonában, Aragon királyságban született, a későbbi Zamóra egyházmegye püspökét egyenesen Szent Attilának (San Atilano) hívták. Az aragóniai Szent Attila püspök koponyaereklyéjét Toledóban őrzik.<sup>17</sup>
- Attila/Atilla/Atila nevének félremagyarázása: Nagyfejedelmünk nevét a hivatalos sztár-történészek a gótból származtatják (gót Atta = magyar Atya). Ugyanazzal a fáradsággal lehetne baszk (aita) eredetű is! A valósághoz ellenben hozzátartozik, hogy a hunok feltehetően az ötörökhöz közelálló nyelvet beszéltek, ami meg a szkítához állt közel. Így neve „**Atila**” lehetett – ami azt jelenti, hogy: támadó, rohamozó, csatár... Lásd még: török **at** - ló, **atla** - lovagol, lovon ül.
- Attilát és a hun vad hordákat megveti a világ. Nem igaz. Csak a római kereszties<sup>18</sup> egyház propagandistái és médiája mázolták Attila képét feketére, a sátán cinkosának téve magát Nagyfejedelmünket is. Ellentmondanak saját maguknak is, mikor a judeo-kereszties bosszúálló Isten haragjának megtestesítőjeként jelenítik meg Attilát (*Flagellum Dei* – Isten ostora). Ez a negatív, romboló, ártó propaganda, ami a mai „Európa” politikáját, és ennek rendkívül szabad s demokratikus aktivistáit is eszünkbe juttatja, csak az olasz és francia vidékeken, ahol a régi római góg megsebezve érezte magát, és éjszaka a (már akkor is agymosásra hajlamos) észak-germán világban foganhatott (Edda eposz). Európa közepe felé, a németek körében, a nép ajkán megszületett regék, krónikák, hősmondák (Nibelungenlied), kimondottan pozitív, szeretetre méltó, és szeretett Nagyfejedelm/Nagykirály képét tárják elénk. Ők, akik valójában jól ismerték, tisztelték és dicsőítették Attilát, úgy nevét, mind tetteit. Ezért van a Rajna felé egy Hunhát nevű hegy („Hunsrück” ahol, ahogyan ma is mondják: „véget ér a *der-die-das*”), ahol Hunnenring (Hungyűrű) nevű őskori erődített településmaradványok még ma is állnak, és hun nevű települések (Hünningen, Hünsfeld, Huningue) is. Egy helyi monda a mainzi dóm alapítását is Attila cselekedetének vallja. Sok helyi király (kongu) Attila nevét vette fel (Athelfried, Aethelred, Aethelberht), meg még országát is hunnak nevezte (Hunland

<sup>16</sup> Zachar József: Egy az isten, egy a nemzet című könyvének nyomán.

<sup>17</sup> A Hispániában megtelepedett vizigótok nagy tiszteletben tartották a hun uralkodó emlékét. (Wikipédia).

<sup>18</sup> A hivatalos megnevezés: keresztény/keresztényen (vajon e kettő közül melyik hamisság a magyarabb?). Szerintem inkább „kereszties” melléknévvel kell jelölni, mint a „kereszties” lovakok nevében. Agyrém, hogy az egyház hivatalos jele a „kereszt” – vagyis Jézus kínhalálának az eszköze, és ez vált hitüknek és vállalkozásuknak a jelképévé.



vagy „Hun Coountru”), *mert akkoriban büszkeség volt hunnak lenni.*<sup>19</sup> Ma is vígan él Attila és hunjainak emléke Mainz és Ingelheim környékén, megszámlálhatatlan „hun hagyományörző” csoporttal találkozhatunk a vidéken. Attila sírját is, a németek a Rajnában képzelik, a Holt-Rajna alá temetve gondolják, Worms (Alzey?) környéken.

- A Szent Korona témakörének elhallgatása, ennek elferdítése, fontosságának lekicsinyítése. Pedig már Aeneas Silvio Piccolimini, a későbbi II. Pius pápa, 1445-ben éppen a Szent Koronára való tekintettel nevezte az Apostoli Magyar Királyságot „archiregnumnak”. A kappadókiai születésű Szent Gergely (Grégoriosz Nazianzénosz) szászina püspök tanítása szerint a megváltás Isten kegyelmének a műve, de az ember feladata, hogy tisztulás (katarzis) révén alkalmassá tegye magát a megváltásra. A megváltás feladata a földi királyság, azaz az archiregnum – az égi királyság képmása – révén valósul meg. Ennek a szimbóluma, a jelképe a Magyar Szent Korona.<sup>20</sup>
- Az „archirugnum” angol neve sokatmondó: „High Kingdom of Hungary” – Fennséges Magyar Királyság, avagy “The Lands of the Crown of Saint Stephen” – Szent István Koronájának Országai.<sup>21</sup> Szent László királyunkat egyenesen „Rex Astronomusnak”, azaz Égi Királynak nevezik.

S a hazugságáradatot vígan lehetne még folytatni...

---

<sup>19</sup> Világháló: [de.wikipedia.org/wiki/Hunaland](http://de.wikipedia.org/wiki/Hunaland)

<sup>20</sup> Zachar József: Egy az isten, egy a nemzet című könyvének nyomán (71-72. old.).

<sup>21</sup> Világháló: [en.wikipedia.org/wiki/Archiregnum](http://en.wikipedia.org/wiki/Archiregnum). Ducange. [enc.sorbonne.fr/Archiregnum](http://enc.sorbonne.fr/Archiregnum) : Du Cange et al., Glossarium mediae et infirmae latinitatis. Niort : L. Favre, 1883-1887.

## A MAGYAROK REJTÉLYES EREDETE

A magyar nép eredetéről nagyon sok vélemény kering az írott és a virtuális médiában a Világhálón. A hivatalos irányzat uráli őshazáról konfabulál. A magyarok a lehetetlennel dacolva néppé ötvöződtek, egy olyan vidéken, ahol nem léteztek az ehhez szükséges természeti adottságok, ahol alig lehetett megélni, nemhogy egy közös nyelvű népet alkotni.

A hivatalos (akadémiai) történelemírás a nyelvészet irányítása alatt áll. Ez egy hatalmas apparátust foglalkoztat, ami hatalmas pénzekből gazdálkodik, a mindenkori hatalom által, az adófizetők pénzével táplált hatalmas blöff-gyár. Miért állítom mindezt?

Mert sok más irányban is kutatható a magyar szavak rokonsága. Erre hivataloskéák azt mondják, hogy ezek csupán „véletlenek”. Nézzünk akkor meg egy pár ilyen véletlent:

### Német – magyar „véletlenek”: (feltehetően kelta közvetítéssel)

BUDEL-n = BUGYOL(-ál)-ni

DENGELE *valamit laposra verni* > DENGELT *laposra vert* (Hessen) = DÖMGÖL

DUGGELE *elrejtteni, eldugni, elbújni* (gyerekek játéka – Hessen) = DUG

EBEN = ÉPPEN

ERGER = HARAG

FACH = FIÓK

FOLDA *Erde - föld, talaj* = FÖLD

HAUS = HÁZ

KERL (> ír GARL-ach) = GYER-ek, GYER-MEK (> ír GAR-MHAC *gyermek, fiú, unoka*)

KLAU-en = el-CSEL-ni (> ír CEAL- *elcsel*, ír CHELL *csel, játék*)

LAUF, LOOF (ógermán) = LEVÉL

LOCH = LYUK (> ír LOG)

PFÜTZE = POCSOLYA (> lásd még: PFOTZE = PICSA)

RUNKEN = RÖNK

SAMEN = SZEM (mag)

SCHWIRREN = SURRAN

TSCHAJA [ejtsd: csájá] (Hessen) = CSAJ

WEILER = FALU (> ír BAILE, breton PLU ⇔ vö. ótörök BAL *falu, település*)

WIESE *rét* = MEZŐ (breton MEZEU *mező*), stb.

### Angol – magyar „véletlenek”: (feltehetően kelta közvetítéssel)

AWARE-ness = ÉBER-ség (> vels EFFRO)

WALK = BALLAG (w=b)

BOIE (óangol), BOY = PUJA *kisfiú*

CHOP = CSAP-ás (> ír SEAP *csap, megcsap; csapás*)

CHUNK = CSONK

DWARF = TÖRPE

GOOLIE *here* népies, trágár szóval (> vö. hind GOLI *golyó*) = GOLYÓ

GOWN = GÚNYA (> ír GÚNA *gúnya, díszruha*)

PATCH *falt, pötty* = PECSÉT

RAG, ROGG (észak-germán) = ROnGY

SAW = SZAB (> ír SÁBH)

TAPE = TAP-asz, TAP-ad

TEAR = TÖR, DAR-ál, le-TAR-ol (> breton TORRI, ír TÁIR)

TICKL-ing = CSIKL-int

TINCK-el = CSING-el, CSENG-et, stb.

### Latin – magyar „véletlenek”: (etruszk közvetítéssel – Mario Alinei)

AGONIA = KÍN  
ATRIUM (etruszk eredetű) = TEREM  
CARIT-as = SZERET-et  
QUERO = KÉR  
FASCIS = VESSZŐ-nyaláb (> lásd még: FASCINUM *penisz*)= FASZ *himvessző*  
FILIUS = FIÚ, FIÓ-ka  
FLUO > FLUVIUS = FOLY-ik > FOLYÓ  
PINUS = FENYŐ  
SYCATOR *szőlők közötti „szűk út”* = SIKÁTOR  
TENAR = TENYÉR (> ír DEARNA)  
TORQUERE *csavasrni, megforgatni* = TEKER-ni  
TORSO (> görög THYRSOS) = TÖRZS  
VILLA = FALU (> ír BAILE, breton PLU ⇔ ótörök BAL, mandzsu FAL–), stb.

### Olasz – magyar „véletlenek”:

BABO *nagyapa* = APA (> török BABA *apa*)  
BEATA = BO(L)DOG  
(FRANCO)BOLLO = BÉLYEG (> török PUL)  
CHI = KI, AKI  
CICCA = CSIKK  
CIUCCIO (Toscana), CICCHIO = CSACSI, CSIKÓ  
> CICCIO *'kicsim', 'kis csámpás', kölyök*  
COCCHIO = KOCSI  
GIUBBOTTO *kis kabát, kabátka* = SUBA, KABÁT  
NON C'È [noncsë] = NINCS  
NONNA *nagymama* = NÉNE  
PORT (Toscana) = PART  
SOMARO (Toscana) = SZAMÁR (> aragoni SOMERO, korszikai SUMERE)  
TETTO *tető, háztető* = TETŐ  
TORSO = TÖRZS, TORZSA  
VARCO *út, rés, átjárás, átkelés; hegyszoros* [→ lásd: „VERECKE”]  
ZITTO [citto] *csendesen; kuss* = CSITT  
ZUCCO (kicsinyítő képzővel: ZUCCHINI) = TÖK, stb.

### Spanyol – magyar „véletlenek”:

HOMBRE (keltibér?) = EMBER  
CHUPETTE  
CERDA = SÖRTE  
> CERDO = SERTÉS  
CHUPA-r = SZOP-ik > CHUPETTE = SZOPÓKA *cucli*  
LOCA = LÜKE  
MOJA-r *áztat* > MOJADO *vizes* = MOS (>vö. ír MAOS *áztat, beáztat*)  
PICHA = PÖCS (> lapp BUOČČĀ)  
QUER-er *kérni, kívánni / szeretni* = KÉR-ni / SZER-et-ni  
ZAPATO = CÍPŐ > ZAPET-ero = CIP-ész

### Portugál – magyar „véletlen”:

IDA = IDŐ (*media idade* = középkor) > IDOSO *öreg* (tisztelettudóan) = IDŐS

### Baszk – magyar „véletlenek”:

AITA = ATYA (> óír ADHA, ír AITE ⇔ török ATA / gót ATTA)  
ALDEAN = OLDAL  
BAKE = BÉKE  
GONA = GÚNYA (> ír GÚNA)  
GUTXIAGO = KICSI (> török KÜÇÜK)  
HERRI = OR-szág (URU-szág)  
HIRUR = HÁROM  
HOTZ = HID-eg  
SUPER = SZÉP  
ZAPAR = ZÁPOR, stb.

### Inka (kecsua) – magyar „véletlenek”:

CHURI = GYER-ek (saját) – vö. UNU *nem saját gyermek* (UNO-ka?)  
ISKWILA = ISKOLA (> vels YSGOL)<sup>22</sup>  
KAP-uy = KAP, meg-KAP (vö. ír GABH)  
KUCHU-y *vágni* > KUCHU = KÉS  
LAWA = LEVES  
MISIQO = MACSKA  
MISKI = MÉZ  
QAQA *szikla* = KŐ (> török KAYA *kő, szikla*)  
QAT-iy = HAJT(a) –ni  
RUANA *ruha, poncho* = RUHA  
TIP-iy = TÉP-ni  
UNKU *ujjatlan ing* (angol: *sleeveless shirt*), *poncho* = ING  
WIRA (ejtsd: ’íra’) = ÍR *zsír*, stb.

### Azték – magyar „véletlenek”:

ATL- víz = (hun–magyar) ETEL, ITIL > vö. ETEL-köz (Folyamköz)  
TOM-ohuac *kövértség (tömörtség, tömötség)* = TÖM-ör, TÖM-ött  
> TOMATL *paradicsom* → TOM-ATL „*kövér (tömör)-víz*” = TÖM-ör-víz  
CANANOUA = CSÓNAK (> török KAYIK, vels KWCH), stb.

### Ógörög – magyar „véletlenek”:

(h)ALIEÜSZ = HALÁSZ  
(h)ÉLEOSZ = HÜLYE  
(h)ILAOSZ = HÁLÁS  
(h)ORG = HARAG > (h)ORGÁOL = HERG-el  
FAEINOSZ = FÉNYES  
ÓROSZ *hegy* = URIT (ómagyar) *hegyi út* > lásd: *Oroszi, Oroszhegy* helységnevek  
PÜR = PÍR > PÜRROSZ = PIROS  
TYRÓSZ = TÚRÓ

### Lásd még:

ógörög OREASZ *szikla, hegy* [→ lásd: „OROSZ” helység és település nevekben]  
trák BÖLINTHOSZ *vadbika* ⇔ BÖLÉNY

<sup>22</sup> Nyilvánvalóan mindegyik nyelvben az iskola szó latin vagy neolatin (spanyol) eredetű, csak hogy ezek a nyelvek nem szeretik a mássalhangzó torlódás, igaz, hogy a spanyol meg a francia sem (kelta hatás).

Az említett véletlenek, nyilvánvalóan nem véletlenek, ordít róluk az azonos eredet. Ez meg azt bizonyítja, amit a régészet már rég kimutatott, hogy egy Kárpát-medencei népesség terjeszkedett Nyugat-Európa felé, és magával vitte műveltségét és természetesen anyanyelvét. Ezt a népességet etruszkoknak és keltáknak ismerte meg a történelem. Evégett találkozunk, úton, útszélén, szerte Európában „magyar” szavakkal.

Manapság a felvilágosult nyelvészek, na persze nem itthon, hanem külföldön, az areális/regionális nyelvi terjeszkedésben látják a nyelvi rokonságot. Vagyis nem egy közös ősi nyelvtörzsből osztódással alakultak a leánnyelvek, hanem a népesség terjeszkedésével helyben található más népeket, és ennek műveltséget meg nyelvi elemeket is ad(hat)ott át. Sok külföldi nyelvész ma már ennek az areális (területi) nyelvfejlődésnek tekinti a finnugor–magyar rokonságot. Az Eurázsia közepén élő magyarok nyelve terjed, akár egy ‘lingua franca’ (mint manapság az angol), a szomszédságukban élő kisebb finnugor népek körében, de a germán(-szláv), illetve az ázsiai türkök felé is. Ezzel az areális terjedéssel kerültek magyar ósszavak, kissé romlott formában a szomszédságukban élő népek nyelvébe, a közlekedés és a kereskedelem elősegítésére.

A „kelták” neve egy deformált ógörög névadás eredménye. Mint minden más esetben is, a „kelták” fogalom egy kettős-többesszámmal való megnevezése egy régi nép nevének (lásd még: síi-TA, szuni-TA többesszámmal alkotott népnevek). Így alakult ki a KEL-TA (lásd: ír GAEL kelta, ír > GAEL-ic ír-kelta nyelv / ebből lett GALL, illetve WEL-sh) névadás, akárcsak a SZKÍ-TA (lásd: SZAKA vagy SZÉK-ely) népnevek esetében is.

### **Kelta (ír) – magyar „véletlenek”:**

ADHA (DAGH-DHA = *Jó-Isten*) óír = ATYA

ANU „*az Ósanya neve*” (óír) = ANYA

BÁ > BĀ-ch = BĀJ > BĀJ-os

BAI = BAJ

BAIL *bőség* = BŌ (> török BOL *bőséges, gazdag*)

BAT = BOT

BOAG *bogár* = BOGÁR (→ amerikai–angol BUG)

BOR *pezsgő (buborékos) víz, forrásvíz* = BOR-víz

BUACHA *fiatal, képzetlen katona* = BAKA

CABH-áil = GUBA, KAB-át

CAD *had, sereg* = HAD (> CADARN *hadvezér* = HADÚR) ⇔ CATH = CSATA

CAM *folyókanyar; kampó, gamó* = KAM-pó, GAM-ó

CARÓG (vels BRAN, breton FRAO) *varjú*

CEARR *kár* = KÁR *károsodás, ártalom, veszteség*

CÓIP = CSAP-at

COIP *köpiül (habot ver, tejfölt készít)* = KÖP-ül

COIR *hiba*

CÓITIN = KÖTÉNY

COM-áil *összeköt, összefűz* > COMH-ar *kölcsönös segítség, együttműködés, szövetség*

> COMH-al-t-a *fogadott fivér* = KOMA

CORRA-igh = KER-ül, KER-ing (→ COR *forog, fordul, perdül, pörög; „jig” ír tánc*)

CUAN *kanyar* = KANY-ar

CUAR *görbe, görbület* = GÖR-be

CUR *betegség, kór* = KÓR

CÚ = KUTYA

DEILÍN *ének, éneklő (daloló) beszéd* = DAL

DRAOTA (DRAOI) *druida; mágus* (> DRUID-each) = TÁLT-os

> LOTH DRUID-each *táltosló* (→ lásd: LOTH *ló*)  
 FAIGH *fog, megfog, elkap* = FOG  
 FEAD > FEAD-ail = FÜTY > FÜTY-öl  
 FIAC-ail *fog, valaminek foka* = FOG, FOK  
 > FIOG-ach *fogas (hal)*  
 GAR-MACH *gyermek, fiúgyermek, unoka* = GYER-MEK  
 GAR-L-ACH *fiú, kölyök, csibész* = GYER-EK  
 GEARR *kicsi, fiatal* > GEARRC-ach *kölyök, fióka* = GYER-ek  
 > GEARR-CHAILE *kileány* (→ vö. CAILÍN *fiatal asszony, menyecske; szolgálólány*)  
 GLEANN *jégmalomárok* = KALÁN  
 GUAL-ainn *váll* > GUAILL-eáil *vállal* = VÁLL > VÁLL-al  
 GÚNA = GÚNYA  
 LÁIB = LÁP  
 LEIAN = LEÁNY > LEANNÁN *szerető, feleség* (→ LEANNÁN SIDHE *Tündér-Leány*)  
 LÓTH = LÓ  
 MAELLAN *mellvédő* = MELLÉNY  
 MARCA *ló, szarvasmarha, barom* = MARHA  
 MEIRG *rozsdá, mérég / méreg, düh* > MEIRG-each *mérges, dühös* = MÉREG(-es)  
 OS(S) = ÖZ  
 PORT = PART  
 RÁMH-ail-le = RÉV-ül-és (→ vö. angol RAVE *extázis, rajongás*), stb.  
 REIC *éneklés, verselés, nyilvános előadás* = REGE  
 RIONN > RIABH = RÓ > ROV-ás  
 SAIGH *nyíl; szeg, átszeg, döf* = SZEG (→ lásd még: SAIGHDÚIR *katona*)  
 SCAIR *szór* = SZÓR  
 > SCORAI-ocht *mulatozás, szórakozás* = SZÓRAKOZÁS  
 SEAC = ZEKE  
 SEINM = ZENE  
 SÍÚIL *tündér* = SELLŐ  
 TERR-in = TÖR-ni (*breton* → „CROAS TORRED = TÖRÖTT KERESZT”)  
 TOICE *vagyon, tőke* > TOICI *tőkés* = TÖKE > TÖKÉS  
 TUAR *isteni jel, sors* > TUARÚIL *isteni, csodálatos, kísérteties* (TURUL ?)  
 UIRÍ = HERE  
 UISCE = VÍZ (lásd még: *breton* STER *folyó* → „Ister”)  
 > FIORUISCE = FORRÁSVÍZ  
 ZERR-in = ZÁR-ni, stb.

### **Kelta – török – magyar „véletlenek”:**

BÁ = BAYI = BAJ  
 BÉIC = BÖGÜR- = BÉG ~ BÖG  
 DAMH *ökör* = DANA / TANA *ökör* = TINÓ  
 EIR-igh *ér, elér* = ER-mak = ÉR-ni  
 CEANN *fejedelem* = QAN = KÁN, KAĞAN  
 CHELL *furfang, csel, játék*, CALAOIS *csalás*, CEALG *csal, becsap; horgászik*, CE-  
 ALA-igh *eltüntet, elrejt* = ÇAL-mak *lop*, ÇAL-dir-mak *játszik, becsap* = CSAL, CSEL,  
 CSALI, stb.

Amíg a szkíta eredetű kelták nyugat felé vitték a Kárpát-medencei (szkíta-magyar) műveltséget és nyelvet, addig dél felé, az ugyancsak szkíta eredetű agathyrszból lett, és Itáliába letelepedett etruszkok voltak a közvetítők. Nincs jobb bizonyítéka a három testvérnép közös eredetének, mint a közös szavak léte.



## Etruszk – kelta – magyar „véletlenek”:

AIS / EIS *istenek* = OES *ös* = ŐS / IS-ten

TIN = DUINN = (Is-)TEN

UNI = ANU = ANYA

(lásd még: etruszk APA = magyar APA → török BABA *apa* / olasz BABBO *nagyapa*)

AL- = ALTA-igh (> ALD-ú) = ÁLDA-ni (> ÁLD-ás)

ATH = AITH-is = ÁT-ok

CALU = CEL-ain = HAL-ott

CER- = ACHAIR / AGAIR = KÉR / AKAR

LINE *élő(lény)* = LOEN *(élő)lény* = LÉNY (→ vö. török LAN *élőlény*)

MANIM = MIONN = MENY-egző

ŠUNU = SEINM / SEINN- = ZENE

SUTHI = SIDH / SIR *sírhalom* = SÍR (> vö. török SIN)

TAM- = TUAMA *sírbolt* = TEM-et-ő

TARCHUN = TARGEOIR *fegyverkovács* / *áldozatot bemutató* = TÁRKÁNY

TRUTNVT *jós* = DRAOTA *táltos* = TORDA *hun főáltos*

TUR *felkínál* (→ TURAN istennő) neve = TÚARE *halotti tor* = TOR

ZILA(TH) = GIOLA =/ GYULA

Ezek után, nézzük meg, a történelem melyik fintora vezetett ehhez a fejleményhez, miért alakult úgy, hogy a magyar nyelv rokonítható annyi másik nyelvvel Euráziában. Kezdjük el máris a kezdetek-kezdetén...

## Kaukák és Kaukaland

Erdély legrégebb ismert neve: **Kaukaland**. Ez a helynév, valószínűleg a gótoktól ered. *Am-mianus Marcellinus* (Kr. u. 330–391) szerint a magassága miatt megközelíthetetlen erdős hegy-ségnek a neve, Erdély keleti részén, hol szarmaták laktak (ma a székelyek). *Zeuss* szerint (Die Deutschen) Kaukaland nevének eredete a (feltételezett) ógermán Hauhaland, ami „Magasföld” jelentésű szóból származik. *Rössler* szerint (Romänische Studien), egy geta-dák törzs, a *kauko-enes* nevéhez köthető, és tőlük származna a *Kockel* (*Küküllő*) neve is – a mi még abszurdabb az előbbi tételnél. Egy római feliratos kövön (*Goos*: Archiv für Siebenbürgische Landeskundeban, XII., I., 123) a Kárpátok keleti részét Kaukázusnak nevezik és előfordul a Kaukázus nevezet, a Kárpátok helyett, Nestor krónikájában is. Hunfalvy (Ethn. 107) szerint a *kauka* szó valószínűleg a régi dákoktól származik, melyet a gótok tulajdonnévnek fogadtak el s hozzátették a land szót, mint appositum; nincs tehát köze a Kockelhez, mely a magyar Küküllőnel (Kükül-jő) utánzása. (Pallas Nagylexikon nyomán.)<sup>23</sup>

A kaukónok valójában egy ókori nép, amelyet Homerosz az Iliászban a trójaiak szövetségeseként említ. Strabon szerint Paphlagóniában és Bithüniában (vagyis Anatólia északi, illetve észak-nyugati részén, a Fekete tenger partján, Trója szomszédságában) laktak. Hérodotosz közlése szerint a kakónok régebben Görögország (Peloponnészosz<sup>24</sup>) területén éltek, de később innen eltűntek. (Wikipédia.)

A vidékhez kötődik a mükénéi műveltség létrejötte és virágzása, ami ugyancsak az előgörög világhoz köthető. Mükéné várost is még a dórok inváziója előtti időkben alapították. A

<sup>23</sup> Világháló: [kislexikon.hu/kaukaland.html](http://kislexikon.hu/kaukaland.html)

<sup>24</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/Peloponnészosz](http://hu.wikipedia.org/wiki/Peloponnészosz): neve a görög mitológiából származik, egy Pelopsz nevű (görögök/dórok előtti) hős történetéből, aki a monda szerint meghódította a területet. A Peloponnészosz név azt jelenti, hogy Pelopsz szigete.

dórok pusztításai vetettek véget a város virágzásának, és a műveltség eltűnésének. Érdekes, hogy мүкénéi „aranyat” éppen a Kárpát-medencében és az ír szigeten találtak a régészek.

Mint ismeretes, az ún. Folyamköz ("Etelköz"/Mezopotámia) a bronzkultúra őshazája. Itt alakulnak ki Kr. e. 2500-tól az első bronzkultúrák s innen terjedt minden irányba, észak felé a Kaukázus és Anatólia vidékére, majd a "görög" világ felé is, kialakítva a krétai, majd мүкénéi bronzkultúrákat. Kr. e. 2. évezredben Krétát felváltja мүкéné, és innen sugárzik a tudás Európa felé. Az első állomás éppen a Kárpát-medence ("Ungarn" – a német szerzőknél). Magyarország nagyon hamar мүкéné hatása alá kerül, s valamivel később ezt követi a 'germán' (akkor még KELTA) vidék, a kelták Nyugat-Európába való vándorlási útvonalának megfelelően. Írországi leletek szoros мүкénéi kapcsolatokra utalnak. „*In der zweiten Hälfte des 2. Jts. wird Kreta abgelöst von Mykene. Ungarn gerät sehr bald unter den myken. Einfluß, etwas später folgt das germ. Gebiet. Goldfunde in Irland weisen ebenfalls auf die enge Verbindung mit Mykene hin.*”<sup>25</sup>

Régészetileg is nyomon követhető, nem annyira egy tudomány-transzfer мүкénéből a Kárpát-medence felé, hanem inkább egy népesség elvándorlása figyelhető meg a „görög”-világból és ennek áttelepülése a Kárpát-medencébe.

A kaukák/kaukónok (ógörögül *kaukônes*) egy ősi, a görögök (dórok) előtti nép, amely a Peloponnészosz vidékén élt. Homérosz őket Triphyliába, a „Három-Törzs” országába helyezi, észak-nyugat Peloponnészoszban. Fővárosuk Leprèion városa volt. Hérodotosz (Kr. e. 484–425) szerint Triphylia lakosságát egy ugyancsak görögök előtti (mondabelinek mondott) nép, a minüészek kergetik el, akik addig Boetiában – Aténtől észak-nyugatra fekvő tartományban – éltek. A műnőészek feltehetően, a „protogörögök” (pelaszgok?) népcsoportjához tartoztak. A kutatók szerint viszonyuk a pelaszgokhoz nem teljesen tisztázott. Kapcsolatba hozták őket még a minőszi civilizációval is. Homérosz szerint (Iliász) a kaukónok a Trójai Háborúban a trójaiak szövetségesei voltak. Homérosz a kaukónokat Kis-Ázsiában helyezi, és a vidék őshonos népének mondja.

A történészek véleménye szerint, éppen Anatóliát lakták először, itt voltak őshonosak, és innen vándoroltak át később Görögországba, és Arkádiában a triphyliai Pylosz és Elisz környékén, a Peloponnészoszon letelepedtek le. A kaukónok nevéből származtatják tehát a Kaukázus hegység nevét is. Hettita agyaglemezek megemlítik a *kaz-kaz* népességet, amely a Fekete-tenger déli partját lakta, ott, ahová Homérosz is az Iliászban helyezi a kaukónokat. A Peloponnészoszra letelepedett kaukónokra rájuk törnek az északról jövő műnőészek, és a kaukónok kénytelenek visszaköltözni Anatóliába, a Trójától észak-keletre fekvő Paphlagónia és Bithünia vidékére. Bitünia (Bithynia) neve a „koiné” – Nagy Sándor utáni, hellenisztikus kori közös ógörög (még „bibliai” görögnek is nevezett) – nyelvből származik, és a Balkánról, Trákiából, később betelepedett *bitüniaiak* után kapta nevét. Hérodotosz „Históriájában” írja, hogy ugyancsak itt élt a *mysi* (*müsz*) nevű nép, amely még a trójai háború előtt meghódítja Thesszáliát.<sup>26</sup> Strabón (Kr. e. 63 körül–Kr. u. 23 után) hozzáfűzi, hogy a korábbi időkben a bitüniaiakat müsziknek hívták.

Homérosz többször is ír a kaukónokról. Az Iliász X. könyvében Dolon trójai hírnök felsorolja Trója szövetségeseit, és közöttük említi a kaukónokat: „*Továbbá a tengerfele laknak a károk (kariaiak)*”<sup>27</sup>, és az *íjlesztő paionok, és a lelegek, meg a nemes pelaszgok*”. A kaukónok

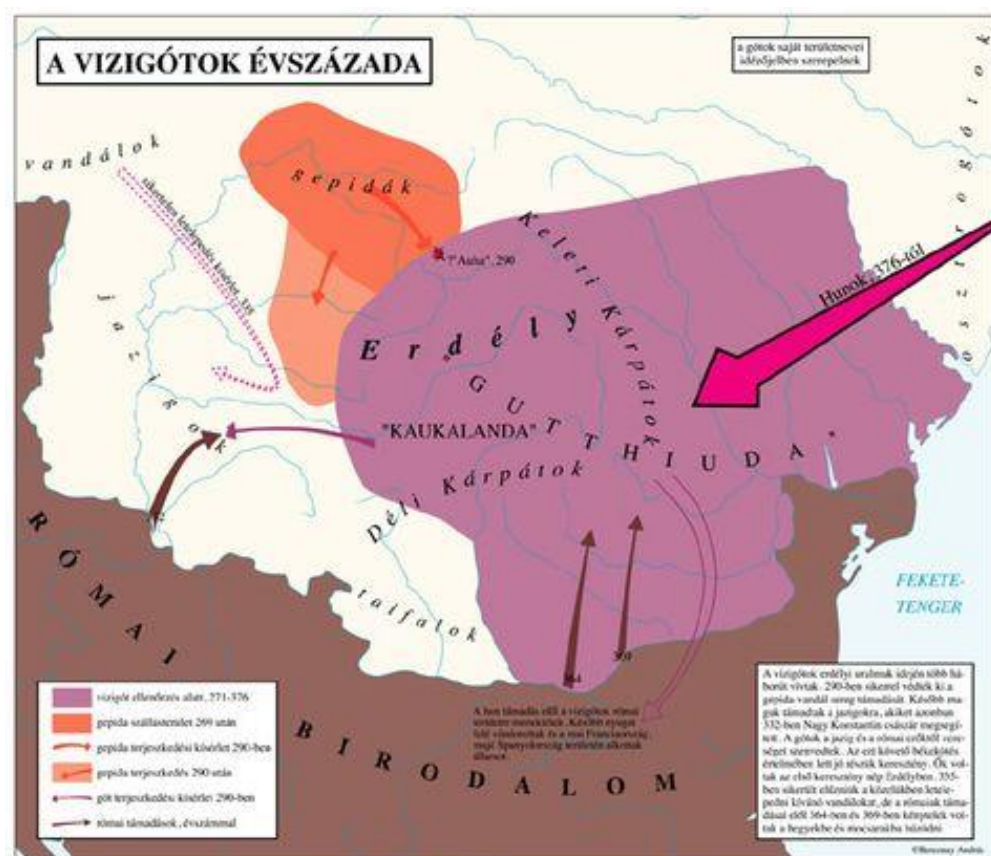
<sup>25</sup> Kinder, H.; Hilgemann, W. 'Atlas zur Weltgeschichte', 1987, 19. old.

<sup>26</sup> Thesszália Észak-Görögországban fekszik, Lárisza fővárossal. A rómaiak, i. e. 148-ban Macedónia provincia részévé tették, majd a Kelet-római Birodalom külön tartománya volt a 13. századig, amikor nagy részét vlach pásztorok vonták ellenőrzésük alá, és kialakították Nagy Vlachiát, az oláhok első országát. (Wikipédia)

<sup>27</sup> A károk, nevüket a legendás királyukról, Kárról kapták (Hérodotosz, I. 171), és Kária nevű országban éltek. Homérosz a károkat *barbarophonoi*-nak, szó szerint: „érthetetlenül beszélő”-/ azaz nem görögül beszélőknek nevezi. A károk népe még a Bibliában is szerepel: kári néven, a Károli-féle fordításban: keréteusok. A későbbi jón Miletosz egy kár alapítású város volt.

a XX. könyvben a háborúra készülődtek, a trójaiak megsegítésére az achájok inváziója ellen. Strabón feljegyzése szerint, a kaukónoknak meghatározó szerepük volt az „Anyaiszten” (a hettita Istanu, phrygeknél Kybele) tiszteletének, imádatának és dicsőítésének, meg az eleusziszi misztériumjátékok kialakításában és elterjesztésében. Ők őrizték a „Déméter-Hadész” ereklyét a Minthe-hegyen. Minthe névben az *-nth* rag arról árulkodik, hogy a szó a görögök előtti nyelvekből származik, akár csak az acanthus (medveköröm), labyrinth (labirintus = útvestő) szavakban, vagy Corinth(-os) város nevében. Minthe a naiaszok (a kutakat, forrásokat és patakokat őrző vízi nimfák) egyike volt. Őt elcsábította Hadész, a holtak világának ura. Perszephoné, a termékenység és a termés istennője, Zeusz és Déméter leánya, hogy megmentse a sellőt, az „elrabolt” Minthét, mentává változtatja. Itt a Menta-hegyen mentavirág nőtt, és ezt használták a *kukeiôn* (kykeôn) szentital előállításához az eleusziszi misztériumjátékok alkalmával. A kykeont előállításához vizet és erjesztett árpát, feltehetően pszichoaktív (kábitószert) hatással, izesítőül meg mentát használtak.

Hérodotosz feljegyzése szerint, a kaukónok terjesztették el Hermész és a kabeiroi kultuszt is, ami az Égei-tengeri szigeteken kapcsolódik a Héphaisztosz, a tűz istene és az istenek kovácsmesterének mondájával, Boiotia-/Boeotiában pedig Dionüszosz kultuszához kapcsolódó ünnepek, mulatozások, misztériumjátékokkal. A „görög” bevándorlásuk után mindent átvettek, bekebeleztek és civilizációjuk részévé tettek, az addig itt élő, őshonos „előgörög” – azaz nem-görög – népek műveltségét, szokásait, mondáit.



Kaukaland →

A kaukónok a trójaiak segítségére siettek az idegen invázióval szemben (akhájok, tengeri népek, Kr. e. 12-11. század). A háború és a hatalmas összeomlás után, melyben a Hettita Birodalom is elpusztult, elhagyták Anatóliát, és a balkáni rokon kikonokkal (kikoniaiak)<sup>28</sup> együtt

<sup>28</sup> A kikonos (kikoniai) nevű thrákiai törzset (népet) az Odüsszeiából, Odüsszeusz (Iliasz) negyven napig tartó hazautazásának történetéből is ismerjük.

északfelé menekültek, és bevonultak a Kárpát-medencébe. Ide megérkezve, a Hargita lábainál (a Világközepe felé!) telepedtek le – amúgy az ősi erősvi kultúra, illetve, ennek keletfelé való terjeszkedéssel, az erősvi-kukutyini műveltség területén. Román régészek a kaukónok településeinek nyomait fedezték föl a moldvai Tatros völgyében. Igaz, hogy ők a kaukónokat egy dáki törzsnek vélik (de ezt már megszoktuk).

A kaukónok nevéből származott az „óhazai” Kaukázus hegy neve. Az új, Kárpát-medencei hazában, ami „óshaza” minőséget öltött, az új(ős)hazai hegyláncot, a Keleti Kárpátokat<sup>29</sup> ugyancsak Kaukázusnak nevezték. Ők adták, pontosabban nevükből alakították Erdély legrégebbi ismert nevét is: „Kaukaland”.

---

<sup>29</sup> Az Archiv für Siebenb. Landeskunde meg a Nestor krónikája is, Kaukázusnak nevezi a Keleti Kárpátokat.

# TRÓJA

Minden Trójánál kezdődött: a trójai háború (vagy háborúk), a hatalmas, a Világok háborúja, a történelem mérföldköve volt. Trója várának falai ledőlésével, meg a lakosság és a vidék népességének elvándorlásával, a történelem új fejezete kezdődött meg.

Homályos köd fedi Trója múltját, mítoszok és legendák kötődnek hozzá. Tróját és sorsának megismerését elsősorban Homérosznak köszönhetjük, az Iliász és Odüsszeia hősmondákból. Az Iliász nem a trójai mondakör egészét, hanem csupán a trójai háború utolsó, tizedik évének utolsó epizódját meséli el, amikor a „spártaiak” betörnek Trója fellegrárába és elpusztítják. Az Odüsszeiában folytatódik a történet, ahol a „görögök” hazatérésének kalandja áll az eposz központjában. Trója elfoglalása után tíz évvel a győztes „hősök” még mindig nem tértek haza, hanem bolyongtak valahol a keleti Földközi-tenger szigetvilágában, és közben újabb „hősi” tetteket cselekedtek: emitt elpusztítanak egy-egy várost, lemészárolnak egy éppen útban álló népet, leszűrnak vagy megvakítanak egy óriást, amott disznóvá változnak a tündérek szigetén, vagy disznók módjára hemperegnek a – tulajdonképpen gyógy- és regeneráló hatású – iszapos hévízben, majd megjárják az alvilágot, máshol meg éppen megeszik a Napisten teheneit. A hősmonda összesen tíz kalandot mesél el, az Iliással ellentétben sokkal inkább közönséget vonzó, amolyan „szcifi” (akciós) köntösben írodott. De, induljunk a kezdeteknél...

## Harc Trójáért

Spártában járunk, a Kr. e. 2. évezredben. Egykori lakossága a pelazgok népe volt. A pelazgok a ma „görögnek” mondott világ őslakói voltak. Thesszáliában éltek ekkortájt a dórok, az Olymposz-hegy tövében. A görög történelem korai eseményeiben oly kevés részük volt, hogy a hőskorban még nevük sem ismeret. Majd a dórok egy része elvándorolt Közép-Hellaszba, míg más részük az Olimposz tövében maradt, és illír meg trák törzsekkel a makedón néppé olvadt egybe. A dórokból Közép-Görögországban hatalmas nép (törzs) lett, mely a Delfi-i amfiktionok<sup>30</sup> élére állott és Dorisban az Oita aljában hagyva a néptörzs egy részét, újabb népvándorlásra indult a Peloponnészosz felé, Kr. e. 1104-ben. Ez volt az ún. dórok vándorlása vagy „héraclidák visszatérése” (a történelemhamisításban már az ógörögök élenjártak) – így nevezetve héroszokról, Héraklészről, akitől a dórok királyai magukat származtatták.

A dór vándorlás annak a főleg régészeti úton megfigyelhető jelenségnek a neve, aminek során a görög sötét korban a korábbi műkenéi civilizáció központi és déli, valamint a minózi civilizáció elpusztult. Területeit a későbbi dórokkal azonosítható nyelvi és tárgyi kultúra rombolta le, majd váltotta fel az i. e. 12. századtól kezdődően. A folyamat hatalmas pusztítással járt, de a konkrét eseményekről lényegében semmit sem tudunk. Ez az időszak a tengeri népek támadásainak kora és az észak-nyugati görög vándorlásoké is. Mindezek valószínűleg egymással szorosan összefüggő folyamatok voltak.

A Peloponnészosz déli és keleti részén a dórok elfoglalták az ottani városokat, városállamokat: Messzéné, Spárta, Argosz, Korinthosz, Sziküón és Phleiusz; további előnyomulásuknak az ión (Homérosz szerint „pelazg” eredetű) athéneiek szabtak határt (Kodros).<sup>31</sup> A leigázott tartományok lakosai a perioikok („körül-lakók”) és rabszolgák (Spártában „heloták”) lettek, akikkel szemben a dóroknak harcias jellemüket nem kellett levetniük. A délre vándorolt dórok alaposan megszorodtak, az eredeti, északi „őshaza” területén maradtakhoz képest.

<sup>30</sup> Kislexikon: Amfiktionok – így hívták a régi görögök azokat a szomszéd népeket, melyek tekintett nélkül a törzsrakonságra, valamely templom védelmére, közös ünnepek megtartására s a nemzetközi jog megóvása érdekében szövetséggé (amfiktionia) egyesültek. (Világháló).

<sup>31</sup> Világháló: en.wikipedia.org/wiki/Codrus: Kodros, Melanthos fia, volt Attika az utolsó mythikus királya. – Magyarul: Ő volt a vidék utolsó „görögök előtti” történelmi pelazg (!) királya.

A dórok bevándorlását, kulturális fölényüket és ennek eredményét keményen eltúlozták a mai történészek, mert annak ellenkezőjét nem akarták észrevenni, esetleg nem volt nekik szabad ezt tenni, hogy észrevegyék, mert az alapdogma ezt megtiltotta. Ezzel a hivatalos dogmával ellentétben, a valóság az, hogy a görögök előtti népek műveltségi foka jóval meghaladta a betolakodók rabló barbárságát, és az, hogy: **nem minden görög, ami fénylik.**

A dór támadás idején Spárta utolsó pelazg királya Tündareosz volt. Miután szétverték a pelazg Mykenét, a dórok Meneláosz („Népvezér”) vezetésével elfoglalták a pelazg Spártát is, és túsul ejtették Tündareosz királyt. Ahhoz hogy megszerezze trónját, Meneláosz arra kényszerítette a királyt, hogy adja neki szép leányát feleségül, akit ugyancsak túszként kezelt. Tudni kell még, hogy azelőtt Mykene és vidéke is Tyndareosz király birtokában volt, amit harccal foglalt el, felmentve a dórok ostroma alól. Mykene elpusztítása után, elindulnak Menelaosz csapatai dél felé, hogy elfoglalják Spártát, Peloponnészosz legerősebb várát, hogy véget vessenek a pelazg uralomnak.

Ekkor jön be a képbe Párisz (**Alekszandus**), Trója hercegének látogatása Spártába. Mint ismeretes, Tündareosz leányát Helénát Párisz „elrabolja” – azaz: ő a hős Többsincs királyfi kiszabadítja Tündér Ilonát a Gonosz (Sárkány) karmai közül, és magával hazaviszi Trójába. Trója volt abban a korban az ismert Világ, az Égei-tenger és környéke vezető hatalma. Trója védte és ellenőrizte a Fekete-tenger kapuját (Dardanellák). A beszedett vámok, a hajózás és a kereskedelem gazdaggá tették a trójaiakat. A trójaiak gazdasága, fényes élete az, ami az újonnan beözönlő görögök (dórok) megirigyeltek. Ez volt a görög támadás valódi oka, és ürügy kellett hozzá, egy casus belli.

**Trója** (görögül: Τροία *Troia*, ill. Ἴλιον *Ilion*; hettita *Taruiša*, latinul: Troia, Ilium) a trójai háború legendás, központi szerepet játszó városa, melynek történetét Homérosz *Ilias* című eposzából ismerjük. Trója ma Törökországban az anatóliai Hisszarlikban (Hisarlık), Çanakkale tartományban található, délnyugatra a Dardanelláktól, az Ida hegy lábánál. Török neve *Truva*. Később az elpusztított Trója helyén Augustus római császár egy új **Iliumot** alapított, a római Tróját, melynek romjai ma is megtekinthetők. A város egészen Konstantinápoly alapításáig virágzott, majd a bizánci időkben lassú hanyatlásnak indult.

A görög mitológia szerint a trójaiak az Anatóliában található Tróasz régió Trója nevű városának lakói voltak. A város híres volt gazdagságáról, melyet a kereskedelem biztosított, a drága kelméiről és erős falairól. A trójai uralkodó családot a legendás, Zeusz és Elektra fiától, Dardanosztól eredeztetik. Dardanosz a görög mítoszok szerint Arkádiából, a római történészek szerint Itáliából származott, és Szamothraké szigetéről érkezett Trójába, ahol feleségül vette Trója első királyának, Teukrosznak lányát és megalapította Dardania városát. Halála után unokája, Trósz lett az uralkodó, aki saját maga után Tróasznak nevezte el a területet, lakóit pedig trójaiaknak. Fia, Iliosz alapította Ilion (Trója) városát, melyet magáról nevezett el. Zeusz Iliosznak adományozta a Palladiónt, Athéné csodatévő szobrát, mely biztosította a város biztonságát. A trójai háború idején Priamosz volt Trója királya. Neki három fia volt: Hektor, Párisz és Troilosz. Priamoszt egy ékirásból ismert luvi (lük) személynévvel, **Pariyamuwaš**-szal azonosítják.

Az **Ilias** mellett az Odüsszeiában és más ókori görög művekben is találunk utalást Trójára. A római költő, Vergilius is feldolgozta a legendát **Aeneis** című művében. A görögök és a rómaiak hittek a trójai háború megtörténtében. Nagy Sándor például i. e. 334-ben meg is látogatta a homéroszi hősök, Akhilleusz és Patroklosz állítólagos sírját. Ókori görög történétírók az i. e. 12, 13, illetve 14. századra tették a trójai háború idejét: Eratoszthenész szerint i. e. 1184-ben történt, Hérodotosz szerint i. e. 1250-ben.



Kenneth J. Dillon, a Georgetown University történésze szerint a **trójaiak eredetileg sztyeppei nép voltak, a magyarok rokonai**. A Phaistos korongot trójainak vallja, amely ugor nyelvvel íródott. Ebből kifolyólag maga a trójai nyelv is az urál-altáji nyelvcsaládba tartozott. Sokat mond, hogy az etruszk nyelven íródott Magliano korong az egyedüli, amely a Phaistos koronggal hasonlóságot, rokonságot mutat.<sup>32</sup>

Miután megtámadták és elpusztították a hettita birodalmat, a „tengeri népek” birtokukba vették a Dardanellákat. A trójai háború alatt a görögök tengeri blokáddal akadályozták meg, hogy az európai oldalon és Lemnoszon élő trójaiak és más szkíta rokonnépek Trója segítségére siessenek. Mikor Trója elesett, az európai oldalon élők északra menekültek; később őket etruszk, kelta és turk (szkíta) néven ismerték meg.

A város felett emelkedett az Ida-hegy, ahol az Anyaisten, – közismert nevein: a hettita Istanu, a lydiai Kybele, a Zeusz által adományozott Palladión-Athéné, aki a rómaiaknál Rhea (a „második” Földanya) – csodatevő szobra és szentélye állott. Az Anyaisten bálványa őrizte a város és lakosainak nyugalalmát és szabadságát. Ezt kellett lerombolják a görögök ahhoz, hogy legyőzhessék a trójaiakat, illetve elfoglalhassák a várost.

A kis-ázsiai Ida-hegy helyszíne számos ókori mítoszhoz. Innen vitte Zeusz Ganümedészt az Olümposzra, itt csábította el Aphrodité Ankhiszészt, itt adott életet Aphrodité Aineiasznak, itt élt Párisz pástorfiúként, itt éltek a nimfák, innen nézték a trójai háborút a görög istenek. Továbbá ide menekültek első ízben az égő Trója lakosai, hogy mielőtt még elhagyják városukat, búcsút vehessenek „Istanutól”, az Anyaisten-Földanyától.

## Trójaiakból mondai szkíták

A Trójából való tengeri menekülést Publius Vergilius Maro (Kr. e. 70–Kr. u. 19), etruszk származású krónikás írta meg Aeneis utazásában. Ezzel Augustus császár kérésének eleget téve megírta Róma alapításának (ma is ismert) „hivatalos történetét”.

Miután elbúcsúztak az Anyaisten ledöntött bálványától, Aeneis (Aeneas) vezetésével a lerombolt és felégetett Trója városából menekülők az Ida-hegy lábánál hajóra szálltak, és Kartágó érintésével – ahol Aeneis vezér megismerkedett Didóval, akit feleségül is vett – Itáliába utaztak és ott letelepedtek. Megalapították **Alba Longa** városát egy dombháton, az Albanus hegy alatt. Utódai itt 300 évig uralkodtak. Őt fia, Ascanius követte a trónon, másik nevén Iulus (vagy Julius), az etruszk „Zila(th)” (Gyula).

Numitor király, Procas fia, Aeneis leszármazottjának unokái, akik a Romulus és Remus nevet kapták, szép nagyra nőttek, és a Quinctiliusok és a Fabiusok törzsének vezetői lettek. Ők voltak Róma mondabeli megalapítói. A város alapítását a korai római történészek különböző időpontokra tették. Fabius Pictor szerint Kr. e. 747-ben, Cincius Alimentus szerint Kr. e. 728-ban alapították Rómát. A Kr. e. 753. április 21-ei dátumot a Kr. e. 1. századi tudós, Marcus Terentius Varro állapította meg, s ez vált hagyománnyá.

A tengeri út mellett, a trójai menekültek egy része a szárazföldön indult el Európa felé. Több középkori krónika is megemlékezik róluk. Őket a krónikaírók, és nyomukban a régi történelemírők, a keltákkal és a frankokkal kapcsolták össze.

Említésre kerül ugyanakkor, hogy Makedónia területén a menekülők nagy tömege kettévált, az egyik csoport a Balkánon, a déli balkáni úton, az Adria északi partján haladt Gallia felé, a másik meg **Turchot** vezetésével északra vándorolt. Ő lett majd a turkok királya. A turkok alatt a középkorban a szkítákat, illetve a magyarokat értették. Turchut névvel találkozunk Hérodotosznál is, a szkíták eredetmondáját megörökítő Historia (Történelem)<sup>33</sup> c. művében. Nála

<sup>32</sup> Világháló: scientipress.com/Scientia Press: Kenneth J. Dillon: The Phaistos Disk Seems To Be Trojan.

<sup>33</sup> Hérodotosz: Historien, 4. könyv, 268 – 272. old., Stuttgart, 1971.

az addig ismeretlen és lakatlan (értsd: gazdátlan) területre, a Kárpát-medencébe letelepedett szkíták első királyának neve Thargitaosz volt. Neve alapján azonosítható letelepedésének helye: a Hargita vidéke. Ez a vidék lett a szkíták Őshazája.

Háromezer éves mondák szólnak a szkíták eredetéről. Mondák, minek homályos pontjai, talányai fölött valahogy átsiklott a kutató szem. Nem csoda hát, ha a szkíták eredete, kiléte, hovatarozása körül teljes a zűrzavar – írja *Grandpierre K. Endre*: Aranykincsek hulltak a Hargitára c. könyvében.

Hérodotosz, akit *Cicero* nyomán, a történelem atyjának tekintenek, a csak latinul megmaradt Történelem (*Historia*) néven ismert nagy történelmi művében (Kr. e. 5. század) két szkíta eredetmonda változatot őrzött meg számunkra.

Íme, a két változat *Télfy János*: A magyarok őstörténete<sup>34</sup> című könyve alapján.

*Az első eredetmondában olvashatjuk, hogy:* Amint pedig a szkíták mondják, az ő nemzetük mindnyájan a legfiatalabb; s hogy ez így keletkezett: ezen a földön, mely pusztaság volt, született először egy ember, kinek neve volt Targitaus. Ezen Targitaus szüleinek mondják lenni – noha nekem hihet(et)lent mondtak, de még is mondják – Jupiter és Borysthén folyójának egyik leányát. Ilyen nemzetségből született legyen Targitaus; ebből pedig származott három fiú: Lipoxais, Arpoxais és Koloxais, a legfiatalabb. Ezek uralkodván, az égből lehulló arany tárgyak: eke, járom, kétélű (harci) fejsze (szekerce) és csésze estek a földre. A legidősebb első volt ki ezt látta s gyorsan odaszaladt, föl akarván venni; de az arany, midőn hozzá közeledett, égni kezdett. Ez visszavonulván, a második közeledett oda, és ugyanaz történt. A kettőt tehát elűzte az égő arany; midőn a harmadik, a legifjabb, hozzálépett, elaludt (az arany tüze) és ő azt elvitte magához. A két idősebb fivér megtudván ezt, átadták az egész országot a legifjabbnak. Lipoxaistól származtak azok a szkíták közül, kiket nemzetségre nézve Auchatáknak neveznek; a középső Arpoxaistól pedig kik Katiaroknak és Traspiseknek hívatnak; végre a legifjabbiktól, a királytól (erednek), kik Paralátoknak neveztetnek. Mindnyájuk neve pedig Skolotok a király melléknevétől. De a görögök szkítáknak nevezték őket.

Ezért, mert a (valódi) szkíták őtőle származtak, nevezik magukat a szkíták a világ legfiatalabb népének. A *skolotok* neve bizony-bizony (vö. breton *bezan* = így van) összecseng a székelek középkori latin nevével: *siculus*. Mivel a szkítákat a perzsák szakának hívták, talán nem tévedünk, ha a szkítákat magyarul egyszerűen **székelynek** mondjuk.

*Ezen szent aranytárgyakat (az istenek ajándékát) pedig legjobban őrzik a királyok, s évenként nagy áldozatokkal látogatják meg, hogy részükön maradjanak. ... Nagy lévén a föld, Coloxais három országot alapított belőle fiai számára; egyiküket azonban legterjedtebbé alkotta, melyben az arany őriztetik. Az ország véglakosain túli vidéket illetőleg az éjszaki szél felé, azt mondják, hogy nem lehetséges sem távolabbra látni, sem keresztül menni előmlött pelyhek miatt; mert a föld és a lég telve van pelyhekkal, és ezek zárják el a továbblátást.*

Így beszélnek a szkíták mind önmagukról mind az országukon túli vidékekről – írja Hérodotosz, aki egy másik mondaváltozatot is megörökített számunkra.

A második mondaváltozatban, a Pontusz vidékén lakó görögök elmondása szerint: *Herkules elhagyván Geryon ökreit, megérkezett e földre, mely pusztaság volt s melyet most a szkíták foglalnak el. Geryon lakta pedig a Pontuszon túli népes sziget, mely a görögök Erythiának neveznek, a gádok szomszédságában az Óceánon túl a herkulesi oszlopokon. És szóval állítják, hogy az Óceán e napkelettől kezdve folyik az egész föld körül, de tetteleg be nem bizonyítják. Innen érkezett legyen Herkules a most Szkitiának nevezett országba; most zivatar és hideg lepte meg s ő betakarván magát oroszlánbőrrel, elaludt; kancái pedig, melyek szekeréből valók voltak, ezen idő alatt legelvén, eltűntek isteni végzés által.*

---

<sup>34</sup> Télfy János: A magyarok őstörténete, 13-17. ill. 24-27. old.

*Amint Herkules fölébredt, kereste (lovait, és) bejárta az egész tartományt s végre megérkezett az úgynevezett Hyléa földre. Itt talált egy barlangban bizonyos félszűz kéttermészetű kígyót, melynek felső része az alfeléig nő, alább pedig kígyó. Látván és csudálván őt, kérdezte, vajon látta-e valahol eltévedt lovait. Az pedig válaszolt, hogy nála vannak, s nem adja vissza, mielőtt vele nem közösül. S Herkules közösült vele ezen béréért, de az halogatta a lovak kiadását, minél több ideig akarván együtt lenni Herkulesseel. Ez pedig lovait kívánta elvenni s távozni. Végre visszaadván néki mondá: Ezen kancákat, melyek ide jöttek, megőriztem számodra. Te viszont jutalmat adtál; mert három fiam van tőled.*

*Magyarázd meg, mit kell nekem velük csinálnom, ha fölserdülnek; vajon itt telepítsem-e le, mint ahogy én bírom ezen ország uralmát, vagy hozzád küldjem-e? – Az ugyan ezeket kérdezte; ő pedig, mondják, erre válaszolt: Ha férriasodottakká fogod látni a fiúkat, nem hibázhatnál ezt cselekedve: akit látandsz közülük, hogy ezen ijat így feszíti (mint én), és ezen övvel így övezi magát (mint én most magamat), azt tedd ezen országnak lakosául. Aki pedig közülük e munkában, melyeket parancsolok, fogyatkozni fog, küld ki az országból. Ezt cselekedvén, magadnak is lesz örömed, s kívánságaimat is teljesítended.*

*Ő tehát feszítvén az ijak egyikét, mert eddig kettőt szokott viselni Herkules, és megmutatván az övet (hogy miképp kell azt felkötni) átadta az ijat és az övet, melynek végeresztékén arany csésze függött, s ezt átadván, eltávozott. A nő pedig, midőn született fiai férriasodtak vala, s részint neveket adott nekik: az elsőnek Agathyrsz, a második, Gélon, a legifjabbnak Scythesz (nevet); részint megemlékezvén a megbízásról (melyet Herkulestől kapott), végrehajtotta a parancsokat. Ugyanis fiainak kettéje, Agathyrsz és Gélon, nem lévén képesek kivinni a kitűzött feladatot, elmentek az országból, kihajtatva anyjuk által; Scythesz pedig, a legifjabb, véghezvivén azt, megmaradt az országban. És Scythesztől, Herkules fiától, származtak a szkíták folytonos királyai; s azon csésze emlékezetére még mostanáig is az övekről lefüggő csészéket viselnek a szkíták.*

***A székelyek még nemrégén is viseltek ilyen csuprot széles szíjúkra akasztva. Csodák-csodája, az ókorban az etruszkok is ezt tették, a kelták még a középkorban is!***

Az első mondaváltozatban, amit a szkíták meséltek el Hérodotosznak, egy Thargitausz vagy Thargitaosz nevű király fiáról van szó. Thargitaosz király szülei maga az Égisten (Jupiter vagy klasszikus írásmóddal *Iuppiter*) és feltehetően maga Földanya, víztündér képében („Borysthén leánya”) volt. Thargitaosznak három fia volt: Lipoxais, Arpoxais és Koloxais.

Egy szép napon aranytárgyak – az istenek adománya – hullottak az égből: eke, iga (járom), fokos (harci csákány) és serleg vagy kupa (kehely, csupor, csésze). A legnagyobbik fiú (Lipoxais) szaladt elsőnek oda, hogy felemelje, magához vegye őket. De mikor az égből hullott színarany tárgyakhoz közelített, tűz lobbant fel belőlük, jelezve azt, hogy az istenek nem neki szánták. Majd a második fivér (Arpoxais) akarta az istenek ajándékát megszerezni, de ő is ugyanúgy járt, mint a bátyja. Ezután a legkisebbik Thargitaosz-fiú ment az égi eredetű tárgyakat fölvenni, s láss csodát, az aranytárgyak nem izztak többé fel, és Koloxais magához tudta venni az égből hullott arany tárgyakat, jelezve a népnek, hogy az istenek néki szánták ajándékukat. Őt fogadták el a szkíta nép uralkodójának.

Ez a történet azt jelezte Thargitaosz népének, hogy ő, a legkisebb királyfi, Koloxais az, aki az apai „házat”, birtokot, az istenek akarataból örökölheti az őshazában, az Anyagyonban. A másik két fiú népével tovaköltözött és ott külön-külön alapított magának és követőinek (népének) országot.

***Dr. Selahi Diker***, török történész, „And the Whole Earth Was Of One Language” 1996-ban, illetve 1999-ben kiadott könyve, „Türk Dili'nin Beş Bin Yılı” (A török nyelv öt évezrede) című hetedik fejezetében írja, hogy az ógörögben nem ejtették ki a kezdő „h” hangot (ma sem, ezért áll „Ellas” a „Hellas” helyett), csak ha ezt egy kemény mássalhangzóhoz (T, K) kapcsolták. Így a kezdő H-hangot TH vagy X (kh) betűre cserélték fel, ami egyszerűen az „érdes kilégzést” jelölte. Sőt, írásban sokszor átalakult Q betűre, ami ugyancsak a „h”-hang kemény

kiejtése volt. Így nyilvánvaló, hogy „Thargitaosz” király nevében, ha a görögösített végződést elhagyjuk, valójában a „Hargita” neve olvasandó.<sup>35</sup>

Alljunk meg egy pillanatra a három királyfi nevének:

A három királyfi nevének elemzésében Grandpierre K. Endre megemlíti *Pellutier a Histoire des Celtes* c. könyvében kifejtett véleményét, miszerint a Thargitaos-fiúk, a három legendás szkíta királyfi, Lipoxais, Arpoxais és Koloxais nevében az azonos „-xais” végződés megfelel az angol son, a német Sohn: magyar fiú szónak. Ezek szerint: Lipofi, Arpofi és Kolafi. *Csak-hogy* – mondja Grandpierre K. Endre – *e kecsegtető elgondolásnak ellentmond, hogy a nevezett három királynak egyetlen közös őse volt: Thargitaosz, így hát őket legfeljebb Thargitaosz-fiúknak nevezhetnők. (...) Valószínűbbnek látszik az a feltevés, hogy a három szóvég valóban uralkodói, királyi tisztséget jelöl. A szerző a szkíta eredetű, fejedelem, uralkodó jelentésű „kán” szóra gondol. Tehát: Lipokhán, Arpokhán és Kolokhán lenne Thargitaosz fiainak a valódi neve. A szkíta „khan” (kán) fejedelem neve a keltában: cean.*<sup>36</sup>

Koloxaisz, tehát, az a harmadik fiú, aki az atyja országát örökli a Hargita ősi földjén. Melékneve alapján – írja Hérodotosz – népét Skolotoknak hívták. A skolotok/szkoloszok neve közel áll a latin „siculus”-hoz, a székelyek középkori nevéhez. Így ezért nyilvánvaló, hogy Hérodotosz a szkoloszok (skolotok) alatt a ma is a Hargita földjén élő székelyeket érthette. Ez a fiú tehát KÁL (magyar Kál – ír Cael, Caelan *erős harcos, főnök*), a kelta Kai, vels Cai, illetve az Artúri legendakörből ismert Sir Kay. A magyar Kál annak a fiúnak a neve, aki az apai birtokot örökli, a család háztűzét hivatott volt őrizni, kicsi korától fogva, akkor is mikor a bátyjai kilovagoltak apjukkal vadászni. Háborúban vonulás esetén, ő volt a hátvéd, aki a hont, a szülőföldet megvédte, népének őshazája nyugalma fölött őrködött. A X. század első felében élt Kál harka,<sup>37</sup> Bulcsú harka apja, aki a Kál nemzetség névadója volt (lásd még: Székelykál).

A szkíta eredetmondában nem véletlenül születtek meg ezek a nevek, nem véletlenül KÁL vagy KOLOS az, aki az istenek akarataiból az ősi Hargita földjének a fejedelme lett, és uralkodott népe, a székelyek felett, őrizte a székelyek ősi földjét. (Lásd még: Kolozsvár).

Tehát, még egyszer: az ősök földjén, az öreg Hargita király birodalmát a harmadik, a legkisebbik fiú, Kál (Koloxais/Kolaxais) örökölte, míg a bátyjai, Lipoxais és Arpoxais, az ősi hagyomány szerint, az istenek akarata szerint, népükkel továbbköltöztek. Lényeges kérdés az, hogy ki volt a két nagyobbik fivér, kik voltak az általuk alapított, vezetett „népek”, és ezek hová költöztek, amikor elhagyták az őshazát. Ezen izgalmas kérdésekre – legalábbis részben – választ kapunk Hérodotosz által lejegyzett szkíta eredetmonda másik változatából, a szkíta világ peremére költözött görögöktől hallottak alapján leírt mondaváltozatban.

Érdeemes egyet szükségszerűen leszögezni, és pedig:

***A szkíta eredetmonda egyetlenegy nép történetét meséli, amely isteni akarat folytán három testvérnépre oszlik. Két testvérnép kiválik az ősnépből és elhagyja az őshazát, majd külön-külön letelepedik. A harmadik testvérnép pedig az ősök földjén maradt, és ott él ma is. A különválás után, a három testvérnép külön fejlődésnek indul, külön utakon járva, külön történelmet ír, de az ősi gyökereit sosem veszítette el.***

A második mondaváltozatban ősapaként Héraklész (Hercules) személye jelenik meg. Nyilvánvaló, hogy a görög hős neve egy olyan szkíta ős-hős nevét helyettesíti, akit a görögök Héraklészszel azonosítottak. Vagyis, ő maga a Naphős, a Napisten, az Égúr (Zeusz) fia. Akárcsak az első mondaváltozatban, ahol Hérodotosz Jupitert, vagy Jupiter fiát teszi meg a szkíták ősnemzójének, itt is, a második mondaváltozatban, maga a Napisten (Héraklész) a szkíta ősatya.

<sup>35</sup> Timaru-Kast Sándor: *A Fehérló Fiai*, 10. old., Budapest, 2008.

<sup>36</sup> Ír CEAN (breton PEN, vels PENN) = magyarul: fej, fő, fejedelem (vö. magyar FEN-, FENN)

<sup>37</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki > Kál harka](http://hu.wikipedia.org/wiki/K%C3%A1l_harka) (Györffy György *István király és műve* című könyve nyomán).

Ha még ehhez hozzátesszük, hogy Héraklést a Rodosz szigetén élő „görögök” Magar (Makar)<sup>38</sup> névvel illették, szépen kikerekedik a szkíták eredete. Josephus Flavius: *A zsidók története* c. művéből tudjuk, hogy a szkíták Magógtól, Japhet fiától származtak, ezért hívták őket az ősi időkben magogoknak, azaz „magoroknak”.

Mindkét eredetmonda változatban felelevenedik előttünk a mennyei menyegző, az asztrális, a mennyei ősnemzés képe. Ez az, amit Hérodotosz nem értett, és ezért nem tudta elhinni a szkítáktól – azaz első forrásból – hallott ősrége eredetmagyarázatát. Az ősnemzés képét végig kísérhetjük úgy a szkíták, mint a szkíta utódnépek (magyarok, kelták, etruszkok) művészetében, freskóin, domborművein, kancsóin, halottas urnáin, nemesfémből készült dísz tárgyain stb. Az ősnemzés szkíta képe a két isteni erő egyesülését, az égi atyai fényerő ráhatását a földi, anyai „anyagra” ábrázolja. Ettől az égi (Nap) ráhatástól az Ősanya/Földanya áldott állapotba kerül, és megszüli gyermekeit, a „Föld fiait”. Ez az ősnemzés egyetlen és örökké ábrázolt motívuma az égi fényerő, a Nap, a Napisten, azaz a szellemi jellegű atyai erő (energia) ráhatása a földi, de mégis másvilági (mennyei) Ősanyára, és az anyagi jellegű Ősanya/Földanya megtermékenyítése. Ez mindkét mondaváltozatban nyomon követhető.

Atyai ágon Thargitaosz (Jupiter fia) és Héraklész (Zeusz fia) szerepeltetésével, kirajzolódik a szkíták „égi” beavatkozással történő megszületése. A két égi személy a fény, a Nap, az égi erő hatását jelenti a Földanyára. Az ősi szimbolikában az atyai őserő, az ősnemzőerő jelképe egy vegyes állatalak, egy fénylény, a Nap szimbóluma, a „griff”, a Sárkány, a magyar Turul. A keltáknál is a Sárkány idővel sólyommá „szelídül” (Matthew).<sup>39</sup> A magasan repülő sólyom az Isten képe, jelképe. Ő az égi világ urának megjelenési formája.

Mindkét mondaváltozatban megjelenik az Ősanya képe, egy vízi-(BOR)-tündér (Borysthén leánya), illetve „egy félig kígyó és félig nő” képében (ezt megtekinthetjük a magyarvistai templom külső falának egyik domborművén is): a szimbólumok világában a kígyó a Földanya képe. A Földanya a földi, emberi világ úrnője, akit a szarvasagancsokkal ábrázolt szarvasünő képe olyan nagyszerűen megelevenít. Ez az ábrázolás részévé vált úgy a szkíta, mint a szkíta utódnépek (magyarok, kelták, etruszkok) művészetének.

A Földanya és a Turul (griff/sárkány) szerelmes egybekelése, a két másvilági, azaz mennyei erő egybeolvadása jelzi azt a pillanatot, mikor a szkíták – isteni sugallatra, égi beavatkozással – megfogantatnak, mint a Földanya fiai. Ez az ősnemzés képe: a griff és a gyöngéden, szerelemesen hátratekintő szarvasagancsos szarvasünő szeretkezése.<sup>40</sup> A Turul (sólyom, sas/griff/sárkány) a felső, mennyei fényerő, az ősnemzőerő, melynek ráhatása áldott állapotba hozza a Szarvasünő/Fehérlő-Ősanyát. A Napistentől megtermékenyített Földanya megszüli gyermekeit, a „Föld(anya) fiait” – vagyis a „Föld fiait”. A német *Pia Steinbauer* „Die Magyaren und das ungarische Reich” című írásában (1995) állítja a magyarokról, hogy: *A nevük, Magyarok (a „Föld Fiai”), máig fenmaradt, mint a Hungarok megnevezése – „Sogar ihr Name, Magyaren (Söhne der Erde), hat sich bis heute als Bezeichnung für die Ungaren erhalten”* – a „magyar” népnév értelme tehát: a „Föld Fiai” (Söhne der Erde).<sup>41</sup>

A második mondaváltozat szerint ezeket a fiúkat (Héraklész fiait) úgy hívják, hogy Agathyrzosz, Gélonosz és Skythesz. Az ősi haza fejedelmének kiválasztása megtörténik itt is, de itt az atya, Héraklész, visszacsapó (reflex-)íját kell kifeszítsék, illetve az övét kell ügyesen feltegyék. A mondából ismeretes, hogy ezen a szíjon aranycésze lógott, és ennek emlékére – írja Hérodotosz – a szkíták mindig is övükre egy csészét aggattak. A székelyek még ma is ezt teszik. Természetesen ebben a mondaváltozatban is a legkisebbik fiú a legerősebb és a legügyesebb, s ő maradhat az őshazában, az Anyahonban, az Ősanya (Földanya) oltalma alatt. A legki-

<sup>38</sup> Görög: makariosz – magyarul „áldott, boldog szerencsés, gazdag”.

<sup>39</sup> Matthews, Caitlín és Matthews, John: *Das große Handbuch der keltischen Weisheit*, München, 1999.

<sup>40</sup> Nagyszentmiklósi kincs, 2. számú korsó képe (amit egyesek „állatküzdelmi” jelenetnek hisznek).

<sup>41</sup> Steinbauer, Pia: *Die Magyaren und das ungarische Reich*, Ingelheimer Zeitung (1995. április 28.).

sebbik fiú neve itt Skythesz, ezért íjlesztő népét a görögök „szkítáknak” nevezik. Az első mondatváltozatban ugyanannak a népnek a neve „szkolot”, amit Koloxaisz/Kolaxaisz nevéhez kötik (mai nyelvészek az ógörög *skolt* nyílhegy szavából származtatják). ***A szkíta, tehát ugyanaz a nép, mint a skolot>szkolosz>siculus>székely nép, és a két népnév felcserélhető, sőt a két népnév változtatja is egymást, még a középkori krónikákban is.***

Nyilvánvaló, tehát, hogy a szkíta eredetmonda görög változatában Hargita három fia elvesztette már valódi nevét, amit felcserélt az általuk vezérelt nép neve. Így tehát érthető, hogy a legnagyobbik fiú az agathyrsek, a második a gélonok, míg a harmadik az őshazában maradt szkíták/székelyek fejedelme. S mivel a szkíták a legkisebbik Hargita-fiú népe voltak, őröle „származtak”, ők sajátmagukat a világ legfiatalabb népének tekintették (Hérodotosz). A két nagyobbik fivér elköltözik követőivel (népével) az őshazából.

Az agathyrsekről tudjuk, hogy régészetileg is igazoltan Erdélyben éltek, a középső és az alsó Maros mentén, egészen a Tiszáig, tehát a Hargitától, a mai Székelyföldről nyugatra. A Kr. e. 4. században – a régészeti anyag tanúsága szerint – az agathyrsek végképp eltűnnek Magyarországról. Nyomuk vész. Ugyanakkor Kr. e. (1200)-800-400-ban is ómagyarországi Etrúriába és a Pó völgyébe történő kivándorlásokról számol be a régészet.<sup>42</sup>

Az aga-thyrssosz/aga-törzs (a legidősebb fiú törzse) neve öröklődött át a „thyrsszenoi” nép (az etruszkok) nevére.

## Az etruszk rejtély

Az etruszk kronológiáról olvashatunk *Marcella Vasconi* „Legenda degli etruschi (una civiltà spirituale, misteriosa)” című könyvében. Az olasz történész azt írja, hogy igazoltan etruszk jelenléttel a Kr. e. 8. század végétől, a 7. század elejétől lehet számolni. Ekkor kivirágzik az a különös és egyedülállóan gyönyörű, keleties jellegű etruszk civilizáció, és ez a folyamat robbanásszerűen, minden előzmény nélkül megy végbe.<sup>43</sup>

Az etruszkokat a görögök „thyrssenoinak” hívták. Ebből a görög elnevezésből lett a latin „turusci”>„etrusci”>„tusci” népnév, illetve a Tuscana/az olasz Toscana, az etruszkok országának a neve, valamint a „tirreni” népnév, a Tirrénia (vidék) és a „Tirrén-tenger” neve.

A görög THYRS-(en)- szógyök azonos az ugyancsak görög (aga)-THYRS- szógyökkel. Az előbbi népnév az utóbbinak lehetett „modernebb” változata. Az agathyrsek áttelepedtek az olasz félszigetre és etruszkká váltak: az (aga-)thyrsszból – thyrsszén lett. ***Az ógörög thyrssosz és az ebből eredő latin thyrssus magyarul törzset jelent.***

„*Aki a múltat uralja, uralja a jövőt is. Aki a jelent uralja, uralja a múltat is.*”<sup>44</sup>

A mai hivatalos történelemírás állása szerint: Az etruszkok ez idáig ismeretlen eredetű ókori nép Közép-Itáliában, akik a Római Birodalom felemelkedése előtt a legjelentősebb civilizációt hozták létre. Saját elnevezésük *mek* volt, de egyes kutatók szerint *rasz(e)na* (Halikarnassoszi Dionüsziosz állítása nyomán), ami inkább országrészt, tartományt jelenthetett. Latin nevükből (etrusci>\*trusci>tusci) ered a mai Toszkána neve. Származásukról már az ókor óta számos elmélet született: Hérodotosz szerint Kis-Ázsiából vándoroltak be, Halikarnassoszi Dionüsziosz szerint őslakók voltak, Pallottino, ill. Altheim „modern” elmélete szerint az etruszk nép a bevándorló indoeurópai népek és az őslakó mediterrán népesség egybeolvadásából jött létre.

<sup>42</sup> Mesterházy Zsolt: Honfoglalások kora (i.e. 2200 – Kr.u. 1250), 115. old.

<sup>43</sup> Vasconi, Marcella: La leggenda degli etruschi (una civiltà spirituale, misteriosa). Demetra, 1998. 8-9. old.

<sup>44</sup> Murphy törvényei.

A 20. század második felében egyre több mítoszról derült ki, hogy nagyon is valós történeti magja van. Így az etruszkok származására nézve fontos momentumnak tűnik, hogy a Vilusza állammal kapcsolatos hettita dokumentumok *ta-ru-ú-i-ša/ta-ru-i-ša* nevet használnak Trója városára. Ez a névalak pedig kapcsolatot teremt az egyiptomi *turusa* népevel, amely az ógörög nyelvben *türszénosz* lett. A Trója–etruszk kapcsolatot az Aeneis-féle eredetmítoszt erősíti meg.<sup>45</sup>

Ezen felül már régebben is felmerült az etruszkok és a magyarok rokonságának gondolata. Az etruszk–magyar nyelvi rokonságot először 1874-ben vetette fel Isaac Taylor brit tudós pap. Mario Alinei neves olasz nyelvész, felelevenítette ezt az elméletet, és 2003-ban megjelent könyvében azon elméletének ad hangot, mely szerint az etruszk nyelv a magyar nyelv egy archaikus formája (*Etrusco: una form arcaica di ungherese*),<sup>46</sup> s így az etruszkok a magyarokhoz köthetőek és a finnugor nyelvcsaládba tartoztak. Elmélete végkövetkeztetése szerint az etruszkok a Kárpát-medencéből származnak, onnan vándoroltak dél felé, vettek részt a tengeri népek vándorlásaiban, majd telepedtek le Itáliában. Alinei tézisének olyan etruszk szakértők vetették el, mint Giulio M. Facchetti és A. Marcantonio, előbbi mint elvetemült indogermanista, utóbbi eleve azért, mert szerinte „finnugor” nyelvcsalád nem is létezik. Ebbe a sorba beállt Brogyáni Béla magyar nyelvtörténész is, beleszólva a vitába, beállva a magyarellenes táborba becsmérelte a magyar nyelvet és a magyar múltat. Érdekes, azért még senki sem emelt szót, hogy az ősetruszk egy indogermán nyelvet beszélt volna, de aztán, miután átkelt az Alpokon, ezt azon nyomban el is felejtette, és elkezdett magyarosan ragozni. A ma ismert etruszk nyelvnek az égadta egy világon semmi, de semmi köze sincsen az indogermánhoz. Van ellenben egy jó pár etruszk szó, amit a latinok átvettek/örökölték, és tovább örököltették a mai, indogermánnak mondott nyelvekbe.<sup>47</sup>

Róma felemelkedése előtt a legjelentősebb civilizációt az *etruszkok* (*türrhénoi, Turuša, azaz „trójaiak”*) hozták létre. Eredetük, mint már említésre került, nem tisztázott, noha már az ókor óta számos elmélet próbál meg számot adni róla: Hérodotosz szerint Kis-Ázsiából (Lydiából) vándoroltak be Itáliába, de Dionüsziosz Halikarnasszeusz szerint őslakók voltak. Mások szerint (Mario Alinei) a bevándorló magyar törzsek és az őslakó mediterrán népesség egybeolvadásából jött létre. Ahogyan Alinei fogalmaz, a magyar bevándorlás eredményezte azt, hogy a toszkánból etruszk lett.

Az etruszk települések az i. e. 10–11. században jelentek meg, előbb a Tirrén-tenger partján, majd az Appennini-félsziget belsejében, a Tiberis (Tevere) és az Arnus (Arno) folyók közötti vidéken, a mai Toszkána és Emilia-Romagna tartományok területén. Az etruszkok nem hoztak létre kiterjedt államalakulatot, hanem ún. városállamokban éltek. Jelentősebb városaik Tarquinii (Tarquinia), Caere (Cerveteri), Vulci, Veii, Populonia, Vetulonia, Clusium (Chiusi), Perugia (Perugia), Arretium (Arezzo) voltak. Ezek közül kiemelkedett Tarquinii, mely nevét a hagyomány szerint Tarchonról, a tizenkét város szövetségének megalapítójáról nyerte. Az etruszk kultúra igen nagy hatással volt a római civilizáció kialakulására: az építészettől a várostervezésig, a vallástól az írásbeliségen át az államszervezetig az élet csaknem minden területén felfedezhetőek nyomai.<sup>48</sup>

Az etruszkok tehát, két irányból érkeztek Itáliába. Első hullámban jöttek a kisázsiai, lydiai telepések, akik Trója eleste után kialakult menekült hullámmal érkezhettek tengeri úton. Erről szól az etruszk eredetű római költő, Vergilius *Aeneis utazása* című műve. Költeményében,

<sup>45</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/Etruszkok](http://hu.wikipedia.org/wiki/Etruszkok).

<sup>46</sup> Alinei, Mario: *Etrusco: Una forma arcaica di ungherese* (Bologna, 2003) – magyarul: *Ősi kapocs. A magyar-etruszk nyelvrokonság* (Budapest, 2005).

<sup>47</sup> Világháló: [en.wikipedia.org/wiki/Etruscan\\_language](http://en.wikipedia.org/wiki/Etruscan_language).

<sup>48</sup> Világháló: [en.wikipedia.org/wiki/Etruscan\\_civilisation](http://en.wikipedia.org/wiki/Etruscan_civilisation).

amelyben Róma megalapítását foglalja magában a változatban, leírja a trójaiak menekülését. Az etruszk Vergilius ezt a mondát Augustus római császár megrendelésére írta, amit majd hivatalos eredetmondának fogadtak el, miszerint Romulus és Remus megalapította Rómát Kr. e. 753-ban. A második hullámban érkeztek a Kárpát-medencei agathyrszek, akik nem csak a szkíta kultúrát és a magyar nyelvnek egy régi változatát hozták magukkal, hanem a magyar szürkemarhát, a mai toszkánai „Maremmana” tehenet, meg a magyar (Kárpáti-medencei) kuvaszt, a mai „Maremmano” juhászkutyát.



## KELTÁK NYOMÁBAN

„Az első, e földön [Magyarországon] lakó nép, melynek neve megmaradt, a **kelta** nép volt, mely Krisztus születése előtt 5-600 esztendővel rajzott ki Ázsiából. Ez a nép már ismerte a kőnél, bronznál tökéletesebb vasat. Ez már vasból kovácsolt fegyverrel foglalta el a földet, lett ura ennek a hazának. Művelte a földet, foglalkozott állattenyésztéssel, üzte a kereskedést...” – írja *Benedek Elek*.<sup>49</sup>

Thargitaosz (Hargita) második fiának a neve Arpoxaisz, illetve Gélonosz volt. Ő lett a gélonok fejedelme. A gélonokról keveset tudunk. Én a gelon népnévben a gael, „kelen” (lásd még: Kelenföld, Kelenhegy), vagyis a gél/gall/galata kelta népnevet vélem kiolvasni.

Kr. e. 1200 körül létrejött tehát a késő-bronzkori–kora-vaskori urnamezős műveltség. Habár egy nagyon háborús korszak bontakozik ki egészen Kr. e. 800-ig, a gazdasági kapcsolatok állandósulnak a közép-európai térségben, fejlett úthálózat épült ki, amelyen élénk kereskedelem bontakozott ki Európa minden irányába. Kr. e. 800 körül kialakul a korai vaskor urnamezős műveltségének keleti hatásra továbbfejlődött kései változata, a hallstatti kultúra. Miután az azelőtti bronzkori urnamezős időkben az európai politikai bizonytalanság és egyre fejlettebb fegyverek megrázkódtatták a régi világot, létrehozva egy új politikai rendet, a hallstatti kultúra korszakában békésebb idők köszöntek Európára. Ellenben Nyugat-Európa (Alpok feletti része) kiesik ebből a fejlődésből. Itt, a már évezredek óta tartó mezőgazdász vándortanyák hagyománya majd csak a kelták megjelenésével kezd lassanként kiszorulni. „*Ebből az időből Kelet- és Dél-kelet-Európa nagy részén sírokat találunk, melyek lovas felszerelést tartalmaznak. Ezek 'trákokimmérnek' való azonosítása visszatükrözi a Hérodotosz által reánk hagyományozott népek kivándorlását a keleti pusztákról, amelyek a szkíta települések ideje előtt nyugat felé vándoroltak Európába.*”<sup>50</sup> A lovas kultúrával megjelenik a kurgános temetkezés is. A szkíta jellegű „kelta” halomsírok nyomon követhetők Nyugat-Európában egészen a Brit-szigetekig.

Ezzel párhuzamosan, a Kr. e. 8-6. század folyamán „*a Kárpát-medence keleti fele egy hatalmas kiterjedésű lovas-nomád (lovas-íjészítő és nagyállattartó) népi konglomerátum nyugati peremvidéke lett. ... A fazekaskorongot is ismerő nép ... intenzív lótenyésztést honosított meg az Alföldön.*”<sup>51</sup>

A szkíta területekről viszont Kr. e. 500 körül sem szakadt meg a bevándorlás (Noricum), népek/törzsek behatoltak Európa nyugati tájaira is. Kialakult a Marne–Mosel-i harcos-lovasok köre, amely létrehozta a La Tène-kultúrát. Ezzel megindult Nyugat-Európa rohamos nyelvi „keltásítása”, ahogyan a francia régész-nő *Christiane Éluère* fogalmaz, a művészetek terén pedig beindul, *Hermann Kinder* és *Werner Hilgemann* német történészek szerint, ennek „keletiesítése” (Orientalisierung Europas).<sup>52</sup>

A lovas-nomád kelták Közép-Európába érkezve, letelepedtek. A kelták eredetéről és megtelepedéséről (Die Kelten: Herkunft und Sesshaftwerdung) tudósít *Förster, Spielvogel* és *Nägele* bajor régészek „A kelták aranya nyomában” című könyve. Az ide vonatkozó fejezetben magyarázatot kapunk a letelepedés okairól és körülményeiről is: Azt, hogy milyen módszer szerint keresték ki maguknak az új hazát, csak feltételezni tudjuk. Bizonyára az arany szerepet játszott ebben a kiválasztásban, hisz aranyat birtokolni, annyit jelentett, mint részesedni az örökkévalóságban, és így kapcsolatban lenni halhatatlan isten(ség)ekkel. A nemesfémnek csak másodsorban volt anyagi értéke. *A kelták magukkal hozták az őshazából, a Kaszpi- és a Fekete-tenger feletti területekről nem csak az arany imádatát, de az arany kitermelésének és*

<sup>49</sup> Benedek Elek: Hazánk története, 5. old.

<sup>50</sup> Cunliffe, Barry: Illustrierte Vor- und Frühgeschichte Europas, 373. old.

<sup>51</sup> Fodor I. [et al.]: A Magyar Nemzeti Múzeum (Múzeumi kalauz), 46-47. old.

<sup>52</sup> Kinder, H. – Hilgemann, W.: dtv Atlas Weltgeschichte (Köln, 1987).

**megmunkálásának tudását is** (kiemelés tőlem). A bevándorló nomádok óriási mennyiségű aranyat találhattak itt háromezer évvel ezelőtt – a későbbi évszázadokhoz képest – mivel ők voltak az elsők, akik képesek voltak ezt az aranyat rendszeresen kibányászni (>lásd: ír BAIN *bányászni, kiásni*). Keleti bevándorlók révén, a Duna völgyét, mint természetes utat, használták a közlekedésre. A folyót követni többet is jelentett, mint egy természetes utat választani, hisz a Dunában még ma is lehet aranyat mosni, mint például Magyarországon. A lovas-nomádok követték az arany nyomvonalát.<sup>53</sup>

A bajor kutatócsoport így folytatja: A letelepedés választásánál, a megtelepedett életforma előnyeinek túlsúlya, az ebből származó hátrányokkal szemben, döntő lehetett. Mert a letelepedés nehézségekkel is járt. Mint minden lovas-nomád nép, a kelták számára is a legnagyobb gondot a megváltozott lótarás jelentette. Lovakat nem lehet olyan könnyen tartani, mint a kutyákat, mivel a végtelen pusztá életteréhez szokott állatnak szüksége van megfelelő környezetre. Aki a lovait kihozza a megszokott világból és egy teljesen megváltozott környezetben tenyészt, ahol nincs természetes száraz legelő (aszó), legelőket és mozgásteret kell nekik biztosítani. Közép-(azaz Nyugat-Közép)-Európa a Kelet végtelen pusztájával szemben, különösen az Alpok előterében, hatalmas és sűrű lombdombokban, lápokban és vizes rétekben bővelkedett. Ezért a megérkező lovas-nomádok magaslatokon telepedtek meg – távol a folyóktól – mert csak így tudták lovaikat megfelelő környezetbe hozni és megvédeni a nedves rét okozta patagyulladástól.<sup>54</sup>

A keltákról feljegyezték a középkori krónikák, hogy a Kárpát-medencébe érkezve megalapították Sicambria magas várát. Budapesttől északra emelkedett hajdan SICAMBRIA büszke vára, aminek kelta neve SICAN<sup>55</sup>-BHARR lehetett ellatinosítása előtt, azaz magyarul ‘Szék-bérces’ (magas dombon álló ‘Szék’) – ilyen (is) volt hajdan a magyar nyelv szerkezete, lásd még: ‘Hegy-magas’ a Balatonnál vagy ‘Becs-kerek’ a Bánságban. Írül Suíchan [szikán] értelme: *szék, ülés, pad; szék>székhely, lakhely; ülés, gyűlés, törvényszéki ülés(-szak)* [↔ vö. ótörök SÄKU *szék*, tatár SEKE *pad*, japán SEKI *ülés, ülőhely*] + BARR *csúcs, bérc*.

Több bizonyíték is arról tanúskodik, hogy itt a Kárpát-medencében egy „új” nép született. Első sorban a „Anyaisztennő” DANU (Dea-Anu, szó szerint: Jó-Anya), ANU az „Ősanya” egyik másik neve, itt született meg. DANU isten-anyáról nevezték el a DUNÁt is, felcserélve ennek régebbi ISTER nevét. Az Ister nevet a görögök hagyták ránk, de, feltehetően, ez is kelta eredetű, bretonul ma is STËR [észter] „folyót” jelent. A Kárpát-medencéből „elköltöző” – Nyugat-Európában szétterjedő – kelta telepések, habár az Ősanyát, DANUt, „nem tudták magukkal vinni” (írják az ír krónikák), nevét továbbéltették folyóikban: az angliai és skóciai Donoktól a franciaországi Donig. Ők a „DANU-fiai” (Tuatha Dé Dannan – ‘Danu’ istennő törzse) Danu, azaz az Istenanya gyerekei voltak. A Duna lett a druidák „szentfolyója”, mivel benne élt az Ősanya, Danu. Azt a vidéket, ahol kénytelenek voltak az Ősanyát, az Istent – hisz Anya vala az Isten! – hátrahagyni, „Anyahonnak” vagyis ANNWN-nak [ejtsd: annún] nevezték. Annwn lett a „Másvilág” neve is, ahová szeretetteik vissza-/megtértek. Ez volt az „Öregasszony országa” – a BANNWN [ejtsd: bannún] – magyarul: BANYAHON. Bannwn nevéből lett a későbbi latin „Pannónia”, az Ősanya, a „Jóanya” (DANU), a mindenkori „Szűzanya” (Boldogasszony) országa.

Az Ősanya kelta neve Anu. Emiatt az őshazájuknak Annwn (ejtsd: annún), azaz Anyaország volt a neve, vagyis szó szerint „Anyahon”. Ezt a vidéket még úgy is hívták, hogy az „Aszszonyországa”, az „Öregasszonyországa” azaz Bannwn (ejtsd: bannún). **Ebből lett majd a római kori „Pannónia” neve is.**

<sup>53</sup> Förster, O., Spielvogel, G., Nägele, G.: Auf der Suche nach dem Gold der Kelten, 52-53. old.

<sup>54</sup> Förster, O., Spielvogel, G., Nägele, G.: Auf der Suche nach dem Gold der Kelten, 55. old.

<sup>55</sup> "Ezt a paradicsomi vidéket ő [Páris] azonnal megkedvelte, és megparancsolta, hogy a Szikan hegy tetejére egy hatalmas várat építsenek." ('Tárh-i Üngürüs' avagy a Magyarok Története).

Érdekes még maga Britannia neve is. Ha kibontjuk őskeltára: Briod Annan – magyarul szó szerint: Anya Birtoka/Anyaissten Birodalma (Ország). Még Artúr király idejében is Britanniája az Ősanya (Anu) – Anyaissten országa volt. *Ezért tartották Máriát is nagy becsben, mert ővele azonosították a Nagy Ősanyát, akárcsak a magyarok.* Nyugat-Európa legnagyobb halomsírja Angliában van. Ez az Avebury mellett álló ún. Silbury Hill. A hatalmas halomsírt (tündérdombot) még Anu (Ősanya) kurgánjának is mondják. A sírhalom közepében szarvasagancsot találtak a régészek, mely kellően bizonyítja, hogy a „tündérdombot” az Ősanya (Anyaissten) tiszteletére emelték. Artúr király idejében épült első keresztény templom Dél-Angliában, és ezt Szűz Máriának szentelték.

A keltákat eredetük alapján két nagy csoportra osztjuk: brit- és gél/gael-keltákra.

A brit-kelták, azaz a britek, legalább is részben, a kimmerek örökösei. Wales neve az őslakosok nyelvén ezt ki is fejezi: Cymru, nyelvük meg a *cymraeg*. Eredetmondájuk szerint a Bosphorus mellől, „Defrobani” vidékéről kiindulva, vezérük, *Hu Cadarn* – magyarul szó szerint: *A Hadúr* („Kadar”) – vezetésével, erős lovakkal húzatott nagy szekereken és hatalmas szürkemarha gulyákat terelve, átszelték Európát és bevándoroltak Britanniába.

Brit-kelták a walesiek (velsek), akik magukat kimmernek (*cymru*) mondják, és a ma Dél-Britanniában és a Cornwall-félszigeten élő kimmer utódok, valamint az innen elszármazó, a szász invázió elől elmenekülők, a mai bretonok.

Régen, a britek, azaz a brit-kelták lakták az egész – a ma Angliának nevezett – országot és Skócia dél-keleti felét is, amúgy a mai Edinburgh (Dún Éideann)<sup>56</sup> környékét. Nyugatra innen, Glasgow (Glaschú)<sup>57</sup> vidékén a gael eredetű, Írországból áttelepedett, *skótok* telepedtek le. Innen északra éltek a bizonytalan eredetű *piktek*, akik kékre festették arcukat meg felső testüket, és feltehetően Skócia ősnépe voltak.<sup>58</sup>

Anglia északi részét a kimmerek után nevezték el: Cumberland, Cumbria, North Cumbria és Northumberlandnak.

A gelek, a gael-kelták (magyarul: „kelen”-kelták) mai örökösei az írek, a skótok egy része és a manniniak. Ők a gaelek, akik az ún. Leabor Gabhala, azaz Honfoglalások Könyve szerint, hétszer honfoglaltak, „honvisszafoglalták” a Zöld-Szigetet, másik nevén a Tündérek szigetét, azaz Írországot.

A „Kelen” névre nyilván felkapja egyik-másik magyar a fejét. Budapest várhegyének eredeti neve Kelenhegy volt (ma ez a Gellérthegy). Itt állnak még ma is kelta óriás kövek, az ún. menhírek („ménkü-óriások”). Itt, a Kelenhegy folytatásában van a Kelenföld.

A keltákról bőven megemlékeznek a középkori krónikák, úgy a brit, mint az ófrancia, és magyar krónikák is, így az Írország Honfoglalások Könyve, a Historia Regnum Britanniae, a Fredegar-krónika meg a többi ófrancia krónikák és a Képes Krónika. A középkori krónikák abban mind egyetértenek, hogy a kelták (szkíta) őseit trójai menekülteknek írják le, a Tróját megsemmisítő háború utáni anatóliai menekülteknek, akik Európába érkezve letelepedtek. A krónikák szerint első lépésben Pannóniában és Galliában telepedtek le. Az egyik (Nemed) ágon a Turánba is eljutottak. Innen majd a Meotiszban (Malus Meotisz) telepedtek le. Majd a szomszéd vidékeket elfoglaló gótok zaklatása miatt a Kárpát-medence felé indultak el. A Kárpát-medencéből kiindulva, a Duna vonalát követve, benépesítették az Alpok alját a Duna–Majna–Rajna vonaláig, majd a Brit-szigetekre is megérkeztek.

<sup>56</sup> Dún Éideann – ejtsd magyarul: *tún éjgyen* vagy *tún éjdzsen* – skót főváros nevének értelme: Dún = Tanya (vár, sárvár, sövényvár) + Éid-eann = „Ejt-ény” – azaz: Tanya a Lejtőn (Le-Ejtőn).

<sup>57</sup> Glaschú (Glas + Cú) – ejtsd: *hlasz-khú* – Skócia legnagyobb városa. Sajnálatosan annyira bizonytalan az ókelta nyelv értelmezése, hogy a város nevét, tetszés szerint, kétféle képen is fordítsák: „Zöld-Hely” (Zöld-Föld) a brit-vels (kimmer) nyelv szerint, illetve „Szürke-Kutya” az írrel rokon gael-skót nyelv alapján.

<sup>58</sup> Maga a „skót” szoknya tulajdonképpen „pikt” szoknya.

Leon E. Stover és Bruce Kraig angol régész Wessex és Magyarország egyes történelem előtti korból származó leleteiből arra következtetett, hogy a kelták talán már a Kr. e. harmadik évezredben is jelen voltak Európában. Régen meghaladta az idő azoknak a 19. századi nyelvészeknek és néprajz-kutatóknak elképzeléseit, akik indoeurópai eredetűnek vélték a keltákat.<sup>59</sup>

A keltákról részletesen megemlékeznek a régi francia írások, mint az ófrancia krónika is (szerzőjeként *Gregorius de Tour*-t [540–594] tartják számon), valamint a *Fredegar* gyűjtemény és a *Frankok története* a 7-8. századból, ismeretlen szerzőktől feljegyezve. A régi krónikások a keltákat "frankoknak" nevezik, és Trójából származtatják őket. Az ófrancia krónika megjegyzi, hogy: „*a frankok (a bretonok) rokonai a magyaroknak és a törököknek, mert mindhárman ugyanattól a Troillustól, Trója királyától származtak*” – olvasható a Francia Akadémia honlapján a világhálón. A *frank* szó bretonul szabadot jelent, így a frankok törzse a "szabadok" törzsét jelölte. Attila sikeres galliai hadjárata után megalakult a független, a „Szabad Birodalom” (breton „Bro Frankiz”) – amit a mai történelemírás „Frank birodalomnak” nevez.

A kelták krónikásaink előtt sem voltak ismeretlenek. A Képes Krónika első része Josephus Flaviusra és Ieronimusra hivatkozva Noé három fiáról ad rövid tájékoztatást: "szétszéledtek három részébe a világnak, Sam Ázsiát, Cam Afrikát, Japhet Európát kapta osztályrészül".<sup>60</sup> Josephus Flavius 'A zsidók története'-ből tudjuk, hogy ennek a Japhetnek hét fia volt (> hettiták?), "akiknek országai az ázsiai Taurus és Amanus hegyeitől a Tanais (Don) folyóig és Gadiráig terjedtek Európában." Ezek a területek addig lakatlanok voltak, így az ott letelepedő népek saját neveiket adták. A zsidó történész Japhet fiainak nevét is ismerteti: Gomár, Magóg, Madai, Javán, Tubál, Mosoch és Thyras. Népük tőlük kapta nevét: "*Így hívták egykor a mostani galatákat gomároknak és a mostani Scythákat magogoknak ősapjuk Magóg után*" – mondja Flavius. A Képes Krónika a galatákat GALLOK-nak nevezi, és azt írja, hogy Trója eleste után Pannóniába menekültek. Összegezve tehát, Japhet fiától, GOMÁR-tól származtak a **kelták** (gallok, galaták) és testvérétől, MAGÓG-tól a **magyarok** (magogok, magyarok, szkíták).

Itt érdemes megemlíteni, hogy az ír hagyományban Partholón és Nemed, honfoglaló vezérek, **Magóg** utódai voltak.<sup>61</sup>

A nagy Francia Krónika arról tudósít bennünket, hogy a galloknak nevezett, a beköltözés első időszakában, Galliában letelepült (trójai) kelták, hogyan fogadták a betelepülés második hullámával érkező testvéreiket (szikamberek, pannóniai kelták): „*A trójai Priam király vérvonalából származó ausztriai (sic!)<sup>62</sup> Priam (király) fia Marcomir, megérkezett Galliába kíséretével, azaz a frankokkal és egyesültek Ybor népének leszármazottaival, azaz a gallokkal.*”<sup>63</sup>

A *Fredegar* gyűjtemény szerint, mint már láttuk, a Trójából, ennek eleste után elmenekült „frankok” Macedóniában kettéváltak. Az egyik csoport Francio vezetésével Galliába ment, és ott letelepedett, a másik Turchot vezetésével északra vándorolt és létrehozta a „turk” népet!<sup>64</sup>

A theológus és kozmográfus *Sebastian Münster* (1489–1552) „*Cosmographia universalis*” harmadik könyve, második fejezetében (A régi frankok, ahogy Galliába költöztek) olvashatjuk, hogy: *Miután Ilium városa vagy Trója elpusztult, Priamus unokái a Hellespontos tengerén*

<sup>59</sup> Matthews, Caitlín: Kelta hagyományok, 13-14. old.

<sup>60</sup> Berenik Anna: A félre-magyarozott Anonymus: 1. rész 'Magurától Lebediáig, 62. old.

<sup>61</sup> Ellis P.B.: Die Druiden (A Druidák), 127. old.

<sup>62</sup> Ausztriai előnevű Priam király nem létezett annál az egyszerű oknál fogva, hogy Ausztria sem létezett egészen a XI. századig. A jelzett terület elnevezése e Priam korában, a Kr. u. IV. században, a latin Pannonia Superior (Felső-Pannónia) noricum része volt... (Vetráb József Kadocsa magyarázata, u.o., 55. old.)

<sup>63</sup> Vetráb J. Kadocsa: Magyarságtudományi Füzetek, 21., A magyarság és a Nyugat / A kelta kapcsolat, 55. old.

<sup>64</sup> Világháló: en.wikipedia.org/wiki/Franks > The Franks - Mythological origins.

jöttek át és a Meotiszi Tengeren telepedtek le, és maguk fölé egy királyt tettek. De mivel a gótok, akik tőlük nem messze éltek, háborúban gyakran támadták őket, és nem tudtak eléggé védekezni, királyuk Marcomirus<sup>65</sup> tanácsot tartott az ország uraival, hogy azt az országot, Scythia nevűt, elhagyják, és új országot keressenek, ahol nyugton élhetnének. ... Azután Krisztus születése előtt 433-ban ezek a szkíták, Marcomirus és népe Németországba jöttek, ott letelepedtek azon a helyen, ahol most Gellern és Hollandia van: akkor a szászok Neomagos-nak nevezték őket, németül Newmag...<sup>66</sup>

Nemed („Nemes, Szent”)<sup>67</sup> kelta vezér honfoglalásának mondája a krónika közlésével teljesen megegyezik. Noviomagus a mai Speyer régi neve. Itt a mai Speyernél, középkori nevén: Civitas Nemetum, a német Pfalz tartományban, a Rajna és a Mosel között telepedtek le a „nemet(es)ek”. Őket a mai történelemírás keltának tekint. Itt állott hajdan a rómaiak által Mogontiacumnak (a mai Mainz) mondott város, amely nevét a kelta Napisten neve (Mogon) után kapta, meg a rómaiak által Bormatiának (Worms) mondott, a kelta alapítású Bormat – „Börmező” (Forrásföld) városa is. Ez a vidék a kelta kurgánok („Hünengräber”) vidéke, a Hunsrück („Hunhát”) lábánál. Utóbbinak neve a hun nép nevéből származik, ezt alátámasztja az is, hogy a nép ajkán a hegyhátat körülölelő környéki dombokon álló kőből épült védőgyűrűk neve „Hunnenrige” (Hungyűrűk).<sup>68</sup>

Erre a vidékre, a Rajna bal partjára, helyezi Julius Caesar a De Bello Gallico c. írásában a Nemet(esz)ek nevű népet Kr. e. 70 körül. A *nemetek* voltak a 7 (hét!) törzs egyike, akiket ő, Caesar, egy Rajna melletti csatában Kr. e. 58-ban legyőzött. Ezek a *nemetek* a helvétek és a raurakok szomszédai voltak, és a Duna mentén egészen a dákok és anaritek földjéig laktak. A *nemetek* „anyavárosa” a mai Speyer volt, akkori nevén: *Noviomagus Nemetum*. A *nemetek* főistene Mogon, a Napisten, volt. Mogon adta a mai Mainz „Mogontiacum” és feltehetően Majna folyó nevét is. Mogon napistent tisztelték Britannia szerte, számos nevét tartalmazó feliratot találtak Northumberland és Cumbria vidékén. A Wales-i „druidák szigetét” ma is Ynys Môn-nak hívják a velsziek nyelvén, azaz Mogon, a Napisten szigetének.

A *nemetek* földjének északi határaként emelkedik a Hunsrück (Hunhát) hegylánc. Mainztól északra, Bingennél (római castrum: Bingium) keltek át a Rajnán Attila hunjai, itt a „Hunhát” aljában. A környéken található kőépítményeket nevezik „Hunnenring”, azaz Hungyűrűnek, amelyek a legenda szerint óriások („Hunnen”) építhetettek. A római kor vége felé (Kr. u. 400) ide szarmatákat telepítettek le. Egy vicces helyi mondás szerint itt a Hunsrückben ér véget a „der, die, das”. A Hunsrück túlsó oldalán fekszik Trier, a kelta treverek, a *nemetek* egyik rokon törzsének fővárosa. A *Gesta treverorum* szerint a várost Nimrud (Ninus) egyik fia, Trebeta alapította, ezer évvel Róma alapítása előtt, Kr. e. 2050-ben. A *nemeteket* utoljára Ammianus Marcellinus említi Kr. u. 300 körül *Nemetae*, néven.

A frankok első uralkodói a Meroving királyok voltak. A Merovingok eredetmondája szerint egy hatalmas fehér emse („Emese”?) – kelta Macha – kijöve a tengerből megszüli az első Meroving királyt.<sup>69</sup> A meroving uralkodók szakrális királyok voltak, és így teljesen érthető a „másvilági” eredet. Őket is részleges lovas temetkezéssel hantolták el.

<sup>65</sup> Kelta neve MARCA-MEAR = magyar „paripa-fürge” (fürge paripa).

<sup>66</sup> Berenik ugyanott.

<sup>67</sup> Lásd még: NEMETON, a kelta szentély neve.

<sup>68</sup> Világháló: [de.wikipedia.org/wiki/Hunsrueck](http://de.wikipedia.org/wiki/Hunsrueck) – Namensherkunft.

<sup>69</sup> Origo gentis – Fredegar-Krónika (7. sz.) szerint Chlodio felesége mikor a tengerben fürdik, hirtelen egy tengeri szörny (*bestia Neptuni*) szökik elő, amely egy „Quinotaurus”-ra emlékeztetett, és ő megszüli, a később Merowechnak nevezett fiút. A latin szöveg fogalmazása kissé zavaros, és ezért nyitva hagyja azt a kérdést, hogy Chlodio felesége, vagy maga a szörny szüli meg a kisbabát, aki majd a „merovingok” atyja lesz. (→Krusch, B.: *Monumenta germaniae Historica – Scriptorum rerum Merovingicarum*, 2. kötet, 95. old. szerint).

A hatalmas fehér (mennyei!) emsétől való származás a meroving királyok Istentől való eredetét volt hivatott hangsúlyozni. A brit-kelta mondák a fejedelmek szakrális, (totem) állatoktól való származásáról mesélnek. A „meroving” (Mervengus) név először 640-ben jelenik meg *Jonas Bobienisis* írásában, majd a Fredegar-krónikában, és ismét a 8. századi krónikában. A Fredegar-krónikában a tengeri szörny hímnemű, egy „tengeri bika”, és ennek felbukkanása a fürdő Chlodios felesége előtt, egyes vallástörténészek, mint a német *Karl Hauck* szerint, a tipikus „mennyei nász” krónikás megjelenítése: az állatképében földre szállt égi isten ősnemzése a földanyával. A hasonló jellegű Ősnemzés leírásában, Emese álmában, a magyar krónikák arról számolnak be, hogy Álmos anyjának, Emesének álmában isteni látomás jelent meg turulmadár képében, és mintegy reászálva teherbe ejtette őt.<sup>70</sup>

A Kárpát-medencében megszületett, itt néppé összeforrt kelták, nyugatra költözésükkor, sajnálatukra, nem tudták magukkal vinni az Ősanyát/Anyaisztent (Anu/Danu, = Anya/Jóanya), de nevét továbbéltették folyóik nevében. Az addig csak „Folyónak” (Ister) nevezett hatalmas vízfolyam most nevet kapott, Danu (Jóanya) neve nyomán Dunának nevezték. Danu nevét továbbéltették folyóikban: az angliai és skóciai DONok-tól a franciaországi DON-ig, mert ők voltak a „DANU-fiai” (Tuatha Dé Dannan: *‘Danu’ törzse*), Danu, azaz az Istenanya gyerekei. A DUNA lett a druidák „szent folyója” mivel benne élt az Ősanya, Danu lelke. Azt a vidéket, ahol kénytelenek voltak az Ősanyát, vagyis Istent! – hisz *Anyá vála az Isten* – hátrahagyni, ANNWN-nak [ejtsd: annún] „Anyahonnak” nevezték. Az Annwn lett a „Másvilág” neve is, ahová szereteteik vissza-/megtértek. Ez volt másik nevén az „Öregasszony országa” – a BAN-NWN [ejtsd: bannún], szó szerint: BANYA-HON.<sup>71</sup> Bannwn nevében könnyen felismerhetjük tehát a későbbi latin „Pannóniát”, a „Jóanya” (Danu), a mindernkori Boldogasszony/a „Szűzanya” országát.

Ezt az országot még úgy is hívták, hogy MAGH MÁR, magyarul: „Mező-széles”, amely „*édes langyvizű folyók országa*”, hol „*bő választéka mézsernek és bornak*” és ahol „*feddhetetlen szép emberek*” élnek; ebben az országban „*nincs sem ‘enyém’ sem ‘tiéd’ [...] vendéglátóink pompás öltözete kész gyönyörűsége a szemnek; gyűszűvirág-színű árnyalatokban tündökölnék az orcák*” és „*bár szép elnézni Fál Síkságát* (írországi „alföld”), *Magh Már után kopár vidéknek tetszik...*”<sup>72</sup>

Európában csak egy „Széles Mező” (Magh Már) van, ahol még ma is elevenen él az „Ősanya” emléke: Magyarország, a „Boldogasszony országa”! Figyelemre méltó még, hogy Írország is az „Isten anyjának országa”: Az a tisztelet, amely a pogány Írországban az istennők (Anu, Danu) számos megjelenési formáját övezte, részben átszállt a Szűzanyára. A kelta társadalomban az anya központi szerepéről egy, a szájhagyományban fennmaradt, a Hebridákról származó mondás így szól: „*Isten szívében egy anya szíve van*”.<sup>73</sup>

Érthető tehát, hogy az íreknek is egy „Anyországuk” lehet. Margaret Mac Curtain, ír történész így vélekedik: Az agresszív-imperialista országoknak egy „Apaország”-uk (pátriájuk) van, míg, az évszázadokig idegen uralmat megszenvedő országoknak, mint amilyen Írország is, Anyaország van.<sup>74</sup>

***A kelták is, akár a magyarok, a „Nyilas” népe, és az Ősanya (Anu) gyermekei.***

<sup>70</sup> Álmos az első vezér. Az Úr megtestesülésének nyolcszázötvenkilencedik essztendejében Ügyek, amint fentebb mondtuk, nagyon sok idő múltán Magóg király nemzetségéből való igen nemes vezére volt Szkitiának, aki feleségül vette Dentu-Mogyerben (Dentumoger) Önedbelia vezérének Emes nevű lányát (filiam Eune du beli anni ducis – nomine Emesu). Ettől fia született, aki az Álmos (Almus) nevet kapta. Azonban isten csodás eset következtében nevezték el Álmosnak, mert teherben levő anyjának álmában isteni látomás jelent meg turulmadár képében, és mintegy reá szállva teherbe ejtette őt... (Anonymus: *Gesta Hungarorum*).

<sup>71</sup> Írül BAN férjes asszony, öregasszony – vö. BÉ fiatal (férjetlen) asszony.

<sup>72</sup> Mac Cana, P.: *Kelta Mitológia*, 125. old.

<sup>73</sup> Matthews, Caitlín: *Kelta hagyományok*, 165. old.

<sup>74</sup> Susanne Tschirner: *Irland*, 20. old.

## A harmadik királyfi

Thargitaosz harmadik fia volt Koloxaisz / Kolaxaisz vagy Skythes. Ő volt a királyfi, aki az istenek akaratából örökölte az atyai széket, és maradhatott népével az Anyaországban. Nevéből származott népének a „szkíta”, illetve „szkolot/szkolosz” (siculus – székely) neve.

Hérodotosz két szálon is beszámol a szkítákról. Az egyik, miszerint a szkíták az agathyrszek és a gelonok (kelták) testvérei. Másrészt az agathyrszek a szkíta neurok szomszédai. Maga Hérodotosz írta róluk: *A Neurok scytha szokásokkal élnek. Egy nemzedékkel Darius hadjárata (6. század vége) előtt kényszerültek kígyók miatt elhagyni az egész országot; mivel országuk sok kígyót hozott elő s még többen csaptak rájuk a fölöttök lévő pusztákból, úgy hogy szorongattatva elhagyták földjeiket és a Budinokhoz költöztek.*<sup>75</sup>

A neurokról írja Diker, török történész, hogy nevükben az elgörögösített „on-o(g)uri” vagyis onogur (ejtsd: onour), a „tíz-nyílhegy” (tíz-törzs) népét kell érteni, a magyarok elődeit. A neurok fölött laktak az ugyancsak szkíta eredetű gelonok (gélek, gallok, kelták).

## A Világ közepén

Hol volt, hol nem volt, az Üveghegyen túl, Hetedhétországon is túl, az Óperenciás-tengeren innen, valahol a Világközepén állott egy kacsalábon forgó kastély, a Nagykirály palotája. Neve Hérodotosz Históriaijában Thargitaosz, az ófrancia krónikában Turchot. Thargitaosz neve megfelel a székelyek Szenthegye nevének: Hargita, ahol a Világközepe. Ő volt az „első ezen a földön”, aki oda letelepítette népét. Volt neki három fia, Lipoxais, Árpoxais és Koloxais, azaz magyarul Zab, Árpa és Köles: Eme összefüggésre először *Grandpierre K. Endre* az „Aranytárgyak hullottak a Hargitára” könyvében mutatott rá. Ezen felül létezik székely-magyar népmese is erről, Kálmány Lajos: „Köles” című meséje.<sup>76</sup> Ennek párhuzamaival találkozunk Arany László: „Fehérlófia”, illetve Benedek Elek: „Táltos kecske” (Magyar mese- és mondavilág) című meséjében. A mesében a három fiú neve Zab vitéz, Árpa vitéz és Köles vitéz. A sors fintora, hogy a zab, az árpa és a köles gabonafélék őshazája éppen az az Anatólia, ahonnan Trója eleste után vándoroltak ki a népek a Kárpát-medence felé.

Hérodotosz két eredetmondát közöl velünk a szkítákról (lásd feljebb). Mindkét, az (elő-) szkíták eredetét leíró mondaváltozat arról tanúskodik, hogy Thargitaosz volt az első és „szakrális” királya/fejedelme az (elő-) szkítáknak. Róla a mondták egyhangúan azt állítják, hogy égi eredetű. A szkíták által Hérodotosznak elmondott eredettörténetben, Thargitaosz (Hargita) nemző atya maga az Égisten (Atyaisten), görög változatban meg a Napisten (Naphérosz, Héraklész). A világra szülő anyja maga a Földanya (Anyaisten), Borysthenész folyóisten leánya, vízi tündér, sellő a szkíták mondaváltozatában, a Fekete-tenger parti, a szkíták szomszédságában élő görögök mondájában pedig, maga a Földanya, aki egy félig asszony, félig kígyó képében jelenik meg. A kígyó a Földanya „állata”, illetve jelképe. Ezt az ábrázolást láthatjuk még manapság is a magyargyerőmonostori (Kalotaszeg) református templom külső falán lévő fülkében. A szkíták által elmondott mondaváltozatban a Víz tündére, Borysthenész „vízisten” leánya (vö. székely-magyar és kelta BORVíz) megszülte Thargitaosz nagykirályt. Neki három fia született: Lipoxais (Zab), Arpoxyais (Árpa) és Koloxais (Köles). A másik, a „görög” mondaváltozat, mintha az elsőnek folytatása lenne. Ebben Héraklész, a Naphérosz, a Napisten (az Égisten fia, aki talán éppen maga Thargitaosz) a nemző atya, míg a Földanya, a Föld tündére a szülőanya. Isteni ráhatással megszületik a „három királyfi”: Agathyrszosz, Gélonosz és Skytesz.

<sup>75</sup> Télfy János: Magyarok őstörténete, 39-40. old.

<sup>76</sup> Kálmány Lajos: Köles (Ethn. 1912, Hagyományok I-II, Vác, 1914).

Ők három utód népnek lesznek első királyai, nevük éppen az addig egységes népből különváló három nép/törzs nevét árulja el: agathyrasz (az aga-törzs), gél („gael” – kelta) és szkíta (szaka, székely). A legidősebb fiú (Lipoxais/Lipó<sup>77</sup> [?] a mesében Zab vitéz) lett az „aga” törzs vezére, a második fiú (Arpoxais/Árpád<sup>78</sup>, a mesében Árpá vitéz) a gélek, „kelen” törzsbeli, a görögök KEL-ta (-ta, többes szám jele) és a rómaiak által „gal” néven ismert nép vezére, míg a harmadik, a legkisebb fiú (Koloxais/Kolos [Kál],<sup>79</sup> a magyar népmesében Köles vitéz), a görögök SKY-ta, azaz „szkíta” és a perzsák pedig „saka” néven ismert nép vezére.

Egy „törzsi” ünnepen megtörtént egyszer, hogy „lángoló” arany tárgyak hullottak az égből: eke, iga, fejsze (szekerce, fokos?) és csupor (csésze, kupa). A szkíták ezt az istenek ajándékának tekintették. A három királyfi megkísérelte megszerezni őket, miután az égi aranytárgyak lángja kialudt. Elsőnek a nagyobbik (idősebbik) királyfi akarta felemelni a földről, de az arany tárgyak, újra lángba borultak, és így a Lipoxais meghátrálni kényszerült. Majd a középső (második) királyfi kísérelte meg az aranytárgyak megszerzését. De, ő sem járt több sikerrel. Amikor Arpoxais az aranytárgyakat fel akarta venni, ezek ismét fellángoltak. Majd a harmadik, a legkisebb (legfiatalabb) így szólt apjához, Thargitaosz nagykirályhoz: *kedves édesapám, bátyáim mind pórnul jártak, had próbáljak én is szerencsét.* Ez nyilván fikció, de valahogyan így is történhetett, a magyar népmesékben bizonyára így. Miután atyjától engedélyt kapott, odament ő is, hogy felvegye az istenek küldött ajándékát, az égből hullott aranytárgyak nem lángoltak fel, engedelmeskedtek annak, hogy Koloxais (Kolos/Kál) felemelje, kézbe vegye őket. Ezt az (elő-) szkíták népe úgy értékelte, hogy az istenek akarata szerint történt minden, mert az istenek őt, Koloxaist akarták a szkíták vezérének. Ő maradt az Anyaországban, a szülőanyja országában, ott ahol ő megszületett, vagyis az Ósházában, a Világközepén, örökölve atyjától az uralkodó székét, a fejedelmi címet (koronát?). Így ő lett a szkíták ősatya. Azért mondták magukról a szkíták, hogy ők a világ legfiatalabb népe, mert őtől, a legfiatalabb királyfitól származtatták magukat, és itt a Világközepén születtek meg, alakultak néppé. Koloxais-Kolos (Kál) lett a szkíták első királya-fejedelme-uralkodója. Koloxais-Kolos egyben Kál is volt, a legkisebb fiú, a háztűz őrzője, a „horka”.

Horka a „honfoglaló” magyaroknál is ismert, és használt méltóságnév volt. A *horka* vagy *harka*, Bíborbanszületett Konstantinnál *karkhas* (καρχας), az „államalapítás” előtt a magyar törzsszövetség harmadik legmagasabb méltósága volt a nagyfejedelem (kende) és a gyula után. Erről a bizánciak császára a 948. év táján nála járt magyar küldöttségtől értesült. A követség egyik vezetője Bulcsú horka volt, a másik az Árpád-házi Termeccsü (Tormás) herceg, a „gilasz” (gyula).<sup>80</sup> A császár a „horka” méltóság bírói jellegét említi.

Bulcsúnak már apja, Kál is e tisztség képviselője volt. Róna-Tas András feltételezi, hogy Kurszán fejedelem a horka címet viselte korábban. A horka méltóságnév kapcsolatban lehet a szkíták egyik istenének, **Harag**, háborúság (harc) megszemélyesítőjének nevével. Az istenség neve különböző görög nyelvű forrásokban *Targitaosz* (Ταργιτάος), *Targitész* (Ταργιτης), *Targitiosz* (Ταργιτιος), *Tergazisz* (Τεργαζις) alakban szerepel. Idegen szavakban a görög, nem lévén ilyen hangja, a *h* hangzót írásban *théta* (θ), *kappa* (κ), *tau* (τ), *khi* (χ) jellel helyettesíti, élőbeszédben pedig az ezeknek megfelelő hanggal ejti, vagy erős hehezettel pótolja. A görögösített szkíta szavak végére illesztett *-osz* (-ος), *-ész* (-ης) stb. toldalék, a görög nyelvben a névszó kötelező jelölése.

<sup>77</sup> Lásd: LIPPA (LIPO-va) egy településnek a neve a Bánságban, ahol hajdan agathyraszok éltek.

<sup>78</sup> Lásd: a „honfoglaló” magyarok vezére (fejedelme) és település neve a Partiumban.

<sup>79</sup> Lásd: Kolozsvár, Székelykál (marosszéki falu), Kál a horkát adó nemzetség őse a „honfoglaló” magyaroknál.

<sup>80</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/Gyula](http://hu.wikipedia.org/wiki/Gyula_(méltóság)) (méltóság).



**Targitaosz** nevét több szkíta főember viselte:

1. eredetmondájuk szerint a királyi szkíták első nagyura;
2. *Tirgataó Maiotisz* (*Τιργαταω Μαιοτιης*), az ixomatai nevű törzs fejedelmének leánya;
3. az avarok egyik hadurának a neve *Targitész* (*Ταργιτης*). Szádeczky-Kardoss Samu szerint a név az avarok (és más szkíta népek) mindenkori hadurának címe lehetett. Ez megfelel a „honfoglaló” magyar, kavár (kabar) harka<sup>81</sup> méltóságának.<sup>82</sup>

A nemzőatya, Thartgitaosz-Hargita volt az „elő-szkíták” első fejedelme, az ide vándorolt és itt letelepedett nép (kaukonok?) ősatya, szakrális uralkodója. Az atya székét a legkisebbik királyfi öröklte, az istenek akaratából, aki népével (a szkítákkal) az anyaföldön maradhatott. A két idősebbik fivér népével odébb költözik, elhagyva a Világközepét.

A legidősebb királyfi az agathyrsek, az aga-törzs fejedelme, először Dél-Erdélyben és Dél-Magyarországon telepedett le népével; majd hirtelen elhagyja a Kárpát-medencét, hátrahagyva településeit és sírjait, és átköltöztik Észak-Itáliában, ahol mint thyrseioit, etruszkokat ismeri meg a történelem. Az etruszk civilizáció éppen ilyen hirtelenséggel jött létre a mai Toszkana területén, de folytatta az agathyrsek Erdélyben kialakult műveltségét. Még Rómát is ők alapították, és tették naggyá.<sup>83</sup>

A második (középső) királyfi a gelonok, gélek (kelták, gallok) törzsének lett az első királya. Népével Észak-Erdély, Észak-Magyarország felé vándorolt. Innen terjedt a kelta műveltség Nyugat-Európa felé. Első lépésben a vaskor hajnalán, vagy a réz-vaskor átmeneti időszakában létrehozták az un. hallstatti műveltséget,<sup>84</sup> amelynek népét a történészek még elő-keltának tekintik, és erős szkíta behatásokkal írják le: ilyenek a temetkezési szokások (kurgánban temetkezés, a halottat szekérrre fektetve, ékszerek és/vagy fegyverek kíséretében küldték szeretteiket a másik, a szebbik világra). Ez az a vidék, amelyet később, a római korban Noricumnak hívták. *Noricum* kelta ország, a későbbi római provincia neve, a latinus toldalék ellenére, erősen öszszecseng a szkíta *neuri*<sup>85</sup> törzs nevével.

A harmadik, a legkisebb (legfiatalabb) királyfi helyben maradt népével az Őshazában, az Anyaországban, a Világközepén. Ő lett a szkíták vezére, amelyik nép kelet felé terjeszkedett, a Kárpátokon túlra, és létrehozva az Erősd–Kukutyin, majd a Kukutyin–Tripolje műveltséget, amit még elő-szkítának neveznek a történészek. Itt házasították a lovat is. A népesség hátramaradt része alkotta a székelynek nevezett erdélyi magyarság első csiráját.

Thargitaosz nevében a Hargita nevét lehet gyanítani, annak a Hargita hegynek nevét, amely hegy a Székelyföld kellős közepén áll, a Világközepén, és amely a székelyek „szenthegye”. Ide a Szenthegyre estek az égből az istenek ajándékai, az a négy aranytárgy: eke, iga (járom), kétélű harci fejsze (csatabárd vagy fokos)<sup>86</sup> és serleg vagy kehely (kupa, csésze vagy csupor). Az istenek ajándéka, az égi arany ereklyék a szkíta királyok legjobban örökölt kincse volt, és nagy becsben tartottak. *Évenként nagy ünnepségek keretében, áldozatokkal látogatják ezeket meg, hogy részükön maradjanak* – olvashatjuk Hérodotosznál.<sup>87</sup>

<sup>81</sup> Világháló: [dictionary.reverso.net/french-difinition/harka](http://dictionary.reverso.net/french-difinition/harka): 1. Harka, a franciák ellen harcoló Maghreb vidéki arab rablóeregek (felkelők) vezére. 2. Harka, a francia gyarmati (arab) segédcsapatok vezérei („les harkis”).

<sup>82</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/Harka](http://hu.wikipedia.org/wiki/Harka) (méltóság).

<sup>83</sup> Timaru-Kast Sándor: Az etruszk rejtély > blog: [sandortimarukast.blogspot.com](http://sandortimarukast.blogspot.com) / előadás ZMTE, 2018

<sup>84</sup> Hallsatt (Felső-Ausztria) – itt fedezték fel, és utána nevezték el a halstatti műveltséget. (Wikipédia)

<sup>85</sup> A *neuri/nairi* szkíta törzset Hérodotosz írja le először az őshazájukban, Anatólia keleti részén a Van-tó környékén, a Nimrud-hegy aljában. Őket a török történészek az onogurokkal, az elő-magyarokkal azonosítják.

<sup>86</sup> Ancient History Encyclopedia ([ancient.eu](http://ancient.eu)): A trójaiakat kiséítő kis-ázsiai népek (szkíták), amazonok egyik jellegzetes fegyvere volt a fokos > Achilles és Penthesileia lukániai vörösalkos harangedény, Kr.e. 5. század.

<sup>87</sup> Télfy János: A magyarok őstörténete, 13-17 old.

Minden nép számára az a hely ahol megszületik vagy ősei megszületnek, főleg ha ez, mint a szkíták esetében, isteni akaratból, isteni beavatkozással történik, az a hely a Világközepe. A székelyek számára a *Világközepe* a Hargita, a Szenthegy. A „szenthegy” eszméje az irániaknál is jelen van: Hara. A Hara-hegység a világ közepén áll. „Hercules” nevének eredeti alakja Hari-cul-es volt, azaz a „Hari faj vezetője („cul” = gyulája)”.<sup>88</sup>

A hegyektől közrefogott Erdélyi-medence változatos őskori története nem választható el a szomszédos területektől. A Szamos, Maros és Olt völgye kereskedők és szállásterületet kereső népek megszokott útvonala. Az itt megjelenő első jelentősebb művelődés a *Körös-kultúra*. Az európai újkőkor legkorábbi műveltsége a Körös-kultúra, amely kialakulását Kr. e. 7000 körülre teszik. Ezt anatóliai eredetűnek tekintik, vagy legalábbis Kis-Ázsiából a Balkánon érkező néppel hozzák gyakran kapcsolatba, és Erdély-szerte egységes képet mutat. Az egész Kárpát-medencét egységesen magába foglaló műveltség területe kiterjedt ezen túlra is, Moldvába a Szeretig, a mai csángó földre, Havasalföldre a Szörény–Argyas vidékére (ahol még a 15. században is éltek őshonos magyarok, véletlenül?), valamint a Balkánra, ennek északi területére (Starčevo). Feltehetően nagyszámú anatóliai telepések folyamatos beköltözése eredményezte az egységes műveltség kialakulását, mivel abban a korban rokon népek lakták mindkét vidéket. Az ide-odaköltözés minden korban, minden nép esetében megfigyelhető, az „Anyahonból” el, majd pár század múlva vissza az Anyaországba. Ezt végigkövethetjük úgy a szkíták (magyarok) mint a kelták esetében is. A magyar krónikák több beköltözésről tudnak a Kárpát-medencébe, és minden egyes „honfoglaló” itt olyan lakosságot talált, amely ugyanolyan nyelvet beszélt, mint az újonnan érkezettek (Tárh-i Üngürüs).

Tehát, kezdetben vala a *Körös-kultúra*.

Kr. e. 6000 körül a Kárpát-medence déli részén, a magyar Alföldön, Anatólia felől érkező bevándorlást észlel a régészet. Létrejött a mediterrán eredetű Körös-kultúra, amely egy újkori műveltségi korszakot jelöl. Mindkét vidéken az Anyaisten kultusza (hettita Estanu, Isten) állt az élet középpontjában. A műveltség kialakulását a régészek Kr.e. 6200–5600 közé helyezik, egy anatóliai népvándorlás hatására. A Körös-kultúra a Kárpát-medence legrégebbi új-kőkori műveltsége. A kultúra az ún. *Csípett díszes kerámia* kultúrájában tartozik bele, amely úgy a Dunántúl déli felén, mint Erdélyben, illetve a Balkánon is jelen van. Összekapcsolják a balkáni Starčevo-kultúrával, kialakítva az ún. Körös-Starčevo kultúrkomplexumot. Ennek párhuzamait a Balkán déli részén és Görögországban is megtaláljuk. Kerámiájára a csípett díszítés jellemző. Az edények felületét ujj- és körömbenyomkodással, csípéssel és bekarcolással díszítették. A kultúra korai fázisában megjelennek a fekete vagy fehér festett edények, míg a késői fázisra a barbotin (rátett vagy fröcskölt) a jellemző. A kerámiákat kézzel készítették az ún. hurka technikával.

Az edényekre jellemző volt a kerekded forma, nyakkiképzésük lehetett egyenes, kihajló vagy tölcseres. Különleges darabok az ún. oltárok vagy mécsesek, amelyek 3 vagy 4 lábbon állnak és feltehetően zoomorf előzményük van (kecske, szarvas).

A Körös-kultúra „Ősanya” ábrázolására, a nőiesség és a termékenység ikonjára, jellemző a zsírfarúság. Az Ősanya szobrocskák dorong fejjel (felsőrésszel) és két részből összerakott hangsúlyos altesttel rendelkeznek. A szemeket, száját és haját bekarcolással, az orrot és a karcsónkokat plasztikusan (kidomborodó) ábrázolták.

A Körös-kultúra hatására alakult ki Közép- és Kelet-Európában az ún. (alföldi) *vonaldíszes kerámia műveltsége*. A vonaldíszes kerámia műveltsége elterjedt Belgiumig és a Dnyeszterig (az egész kelta-szkíta vidéken), és létezése a középső neolitikum közel egészét kitölti.

---

<sup>88</sup> Grandpierre K. Endre: Attila és a hunok, 62. old. (> Metcalfe, C.T.: The Rajput Tribes, 1982, I. 38.).

Egy rövid átmeneti szakasz után, a középső neolitikumban megszűnik a korai új-kőkort jellemző egység. Új népek betelepülésére gondolt korábban a régészet, pedig helyi újításokra, divatváltozásra is sor kerülhetett. Hiszen, a legfontosabb, már ami a Körös-kultúra népétől jól ismert temetkezési szokás: oldalfekvésben, felhúzott lábakkal temették el halottaikat, nem változott meg. A régi idők emberének a megváltozott, megújított munkaeszközöknél, fontosabb volt a másik világgal, az istenekkel való kapcsolata a népi/törzsi hovatartozás meghatározásához. Én inkább helyi művelődési újításokban látom az okát a körösi egység felbomlásának, kimondottan regionális különbségekkel. A Kárpát-medencében Erdély egységes művelődési képe is három részre bomlik:

1. A Maros középső folyása mentén, a Déli-Kárpátok és az Érchegeység között, keleten Fogarasig a Tordos-kultúra (és népe);
2. A Szamos mentén a Délkelet-Alföldön elterjedt a Szakálhát-kultúra (és népe), kolozsvári központtal (már a körös-művelődés idejében létező Bácsstorok);
3. Délkelet Erdélyben, északnyugaton a Mezőségig, a vonaldíszes–csatabárd kultúra (és népe) jelenik meg, párhuzamosan az etelközi vidékkel.

A Körös-kultúrát jellemezte a mezőgazdaság és letelepedett életmód. A késő-neolitikum embere elsősorban földművelő volt, ismerte a kőbetétes sarlót és már különféle gabonákat is termesztett. A régészet feltárt különféle gabonavermeket, benne gabonaszem leletekkel. A földművelő életmód mellett állatokat is tartottak, a leletek alapján juhot, kecskét, szarvasmarhát, sertést és kutyát, valamint gyűjtögettek, vadásztak, halásztak. Ismeretesek ebből a korból hálónehezékek agyagból meg csonthorgok.

Ha a fenti világot a monda köntösébe bujtatjuk, ez a korszak a Hérodotosz,<sup>89</sup> a történelem atyja által leírt szkíta eredetmonda Targitaosz országának felel meg. A szkíta eredetmonda eredeti, egyenesen a szkítáktól hallott változata így szól: *Amint pedig a szkíták mondják, az ő nemzetük mindnyájan a legfiatalabb; s hogy ez így keletkezett: ezen a földön, mely pusztaság volt, született először egy ember, kinek neve volt Targitaus. Ezen Targitaus szüleinek mondják lenni – noha nekem hihet(et)lent mondtak, de még is mondják – Jupiter és Borysthén folyójának egyik leányát. Ilyen nemzetségből született legyen Targitaus; ebből pedig származott három fiú: Lipoxais, Arpoxais és Koloxais, a legfiatalabb. Ezek uralkodván, az égből lehulló arany tárgyak: eke, járom, kétélű (harci) fejsze (szekerce) és csésze estek a földre. A legidősebb első volt ki ezt látta s gyorsan oda szaladt, föl akarván venni; de az arany, midőn hozzá közeledett, égni kezdett. Ez visszavonulván, a második közeledett oda, és ugyanaz történt. A kettőt tehát elűzte az égő arany; midőn a harmadik, a legifjabb, hozzálépett, elaludt (az arany tüze) és ő azt elvitte magához. A két idősebb fivér megtudván ezt, átadták az egész országot a legifjabbnak. Ezért, mert a (valódi) szkíták tőle származtak, nevezik magukat a szkíták a világ legfiatalabb népének.*<sup>90</sup>

Már ebben a korai szakaszban is körvonalazódik az **őserdélyiek** (összskíták) három testvérnépre (kulturkörre) való tagozódása.

**A Tordos(-Vinča) kultúra** Kr. e. 5500 körül jött létre, és magába foglalta Dél-Erdélyt és a mai Bánságot, a Maros–Tisza–Duna–Kárpátok vidékét, valamint kiterjedt a Balkánra is, szigorúan a régi Körös-kultúra határai között. Ez is azt bizonyítja, hogy a helybeli őshonos lakosság fejlődésének eredményeként születhetett meg a (Vinča-)Tordos-kultúra, és nem egy „beköltözés” eredményezte ennek létrejöttét. A dél-erdélyi Tordos-kultúra területén külön említést érdemelnek a közismert piktografikus táblácskák, melyek Alsó-Tatárlakán kerültek napvilágra

<sup>89</sup> Hérodotosz (i.e. 484 - 425) egyetlen fennmaradt műve a Historia (Történelem). Ebben értesít a szkíták eredetéről. Cicero nevezte őt „pater historiae” – a történelem atyjának.

<sup>90</sup> Tély János: A magyarok őstörténete, 13-17. illetve 24-27. old.

(1961), és amelyek meglepően hasonlítanak protoelámi és protosumér (a sumérokat megelőző) darabokhoz és a székely rovásíráshoz. A két terület közötti kapcsolat azért is érdekes, mert a bizonyítottan írott értelmes szöveget, írásjeleket tartalmazó tatárlakai korong és táblácskák, jó ezer évvel megelőzik a mezopotámiai írás „feltalálását”. *A tatárlakai táblák – mivel kétségtelenül írottak – lehetővé tették, hogy a Vinča-Tordos-kultúra agyagemlékein lévő jelek egy részét, mint korábban is gyanították, írásjeleknek tartsuk. A Maros mentén így valamikor Kr. e. 4000 körül kísérletet tettek az írás bevezetésére, ami önmagában is sokat jelent. Azt is, hogy valami egyszerű, szentélyközpontú épülő kvázi-államiságról számoljunk ezen a vidéken; közösségek közötti munkamegosztással.*<sup>91</sup>

Az erdélyi Alsó-Tartárlakán felfedezett korongon, *néhány jel megegyezik az archaikus sumir írással, néhány pedig a (székely-magyar) rovásírásra hasonlít.*<sup>92</sup>

Az észak-erdélyi kultúrkör területén a Tiszapolgár-kultúra népével számolhatunk, aki a Tisza-vidéken, Erdély északi részén és a Bánátban települ meg. A nagyállattartó, földműves népesség egyszerű kunyhókból álló telepeken (Kalotaszeg) lakott. A **Tiszai-kultúra** (Kr. e. 4000-3800) és a vele párhuzamos **Lengyeli-kultúra** (a Dunántúlon) is a Körös-kultúra területére szorítkozik, vagyis a vonaldíszes kerámia népének lakóhelyén alakul ki.

Délkelet-Erdélyben (Székelyföldön) megalakul az **Erősd–Kukutyin-i kultúra**, etelközi kisugárzással. Ez kezdetekben, északon a Maros felső folyásáig terjed. Itt a **Tiszapolgári kultúra** hordozóival kerül szomszédságba. Az Erősd-Kukutyin-kultúra népéhez kötődik a ló megszelídítése, és a csatabárdos harcosok kialakulása.

Mindhárom műveltségi területen azonos a temetkezés, a népi összetartozás bizonyítékául, Erdélyben és az Alföldön egyaránt. Sírjaikban kétfülű edények (tejesköcsögök) és virágcserep alakú edények, harang alakú csészék („bell beaker”) körítik a felhúzott lábbal, oldalt fektetett halottakat. Ebből a korszakból származik a marosvásárhelyi ellentett élű harci-csákány (fokos) vagy a keleti rézbalt (Sáromberke), a „csatabárd”.

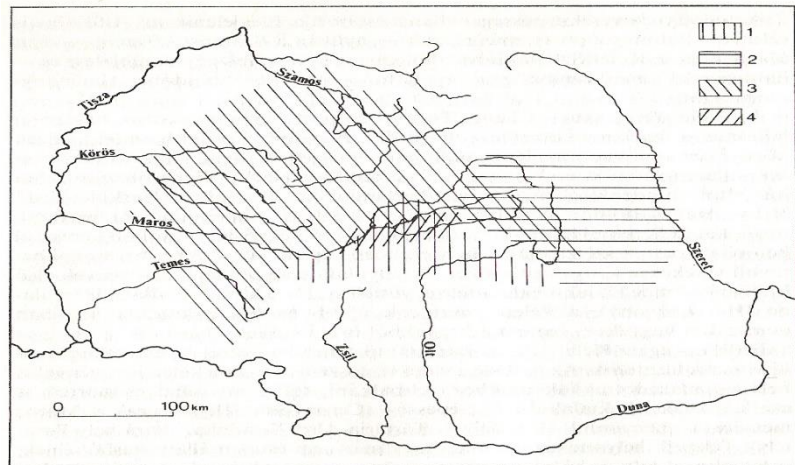
A neolitikum végére, az ún. **kőréz**korban, az addig egységes Kárpát-medencei kultúra három részre szakadt. Ezt főleg Erdélyben<sup>93</sup> követhetjük nyomon, itt a Hargita környékén válik láthatóvá. Itt a szétvált kultúrák éppen a Hargitán érnek össze. A Hargitától délre kialakul az a műveltségi övezet, ahol későbbi Agathyszokról beszélünk (Lipoxais népe). Tőle keletre találjuk az Erősd- Kukutyin kultúra, amelynek egyenes folytatása a Kukutyin-Tripolje kultúrkör, ahol a lovat is házasították, illetve a lovak tenyésztése is elkezdődött. Észak-Erdélyben és Magyarország északi területén létrejött Tiszapolgár–Bodrogkeresztúr-kultúra, a gelonok vidékén. Innen indultak el a későbbi kelták Nyugat-Európa meghódítására.

A kőrézkor régészeti korszak az újkőkorszak végétől a bronzkor kezdetéig tartott. A korszak fő jellemzője, hogy az ember használni kezdte az első fémeket: a rezet, az aranyat és az ezüstöt. Kialakult a fémolvasztás és fémmegmunkálás technikája. Nemcsak az aranyból és ezüstből, hanem a rézből készült tárgyak is elsősorban díszítő és vallási célokat szolgáltak. A kőrézkor jellemzője az írás megjelenése, amely egyértelmű választóvonal az őskor és az ókor, vagyis a prehisztórikus (történelem előtti) és historikus (történelmi) korok között. A kőrézkor kezdetén (Kr. e. 5 évezred) Európában és Ázsiában egy szárazabb klímát eredményező időjárás-változás indult el. A szárazság következtében a földművelődésből egyre nehezebben tudtak megélni, a gazdálkodás súlypontja a helyváltotatást igénylő állattenyésztésre helyeződött át, létrejött az ún. transzhumáló pásztorkodás.

<sup>91</sup> Makkai L. / Mócsy A.: Erdély története, I. kötet, 17. old.

<sup>92</sup> Marton Veronika: A sumir kultúra története, 84. old.

<sup>93</sup> A térkép az Erdély története I. kötetéből származik.



3. térkép. Kései neolitikum és rézkor

1 = Petrești-kultúra; 2 = Cucuteni—Erdőd-kultúra; 3 = Tiszapolgár-, Bodrogkeresztúr-kultúra; 4 = Cernavoda III.-kultúra

Ezt a kort jellemezte még, a Fekete-tenger vidékétől a magyarországi Alföldig terjedő kurgánok népei kultúrája. Előkelő hallottaikat földből emelt halmok (sírhalomok, kunhalomok, tündérdombok) alá temették. A mezőgazdaság mellett sztyeppei típusú szarvasmarha- és lótarással foglalkoztak. Az egy helyben lakást jellemző hosszabb életű telepek megszűntek, s átadták helyüket a pásztorkodó életformának jobban megfelelő, átmenetibb jellegű telepeknek. Közép-Európában a rézkor egészen a Kr.e. 3. évezred derekáig elhúzódott.

A **Tordos-kultúra** népessége a középső neolitikumtól a rézkor végéig meghatározta Erdély történetét. A Tordos-kultúra vagy ahogyan még nevezik, a Vinča–Tordos-kultúra, a Körös-kultúra második felében kezd terjedni. Leleteik a Kr. e. 5 és Kr. e. 3. évezred közé helyezik. A középső neolitikumban kezd megszűnni a korábbi egységes műveltség. A Szamos mentén a Délkelet-Alföldön elterjedt a Szakálhát kultúra, innen a Kárpátok felé az északkelet-alföldiekkel rokon, festett kerámiát készítő csoportok éltek. Délkelet-Erdélyben, északnyugaton a Mezőségig a vonaldíszes kerámia népe jelenik meg.

A Maros középső folyása mentén, a Déli-Kárpátok és az Érc-hegység között, keleten Fogarásig található a korai Tordos-kultúra népe. Fénykorában a teljes Kárpát-medence területén kívül a Balkán-félszigeten, sőt Kisázsiaiban is megtalálható volt. A középső újkőkori népesség a rézkor végéig meghatározza Erdély történetét. Európában ez a kultúra használt először rezes nagy mennyiségben, ezt nagyrészt az erdélyi érc-hegység lelőhelyei fedezték. Már ebben a korban művelték a zalatnai aranybányákat is. Búzát termesztettek és állatokat tenyésztettek, főleg szarvasmarhát. Tapasztott agyagpadlójú borona- vagy sövényfalú, talpas házak állottak. Edényeik között gyakoriak a kelyhek, nagy részüket vörös bevonat fedi. Rendkívül gazdag antropomorf és zoomorf plasztikájuk; ezek az apró agyagszobrok a termékenység kultuszban játszottak szerepet. A balkáni földművelő lakosság után a Tordos-kultúra dél-erdélyi népe volt az első földművelő Európában. Árpát és gabonát termesztettek. Ők az első állattartók Európában, akik már tenyésztették a juhot, kecskét és szarvasmarhát. A tordosi neolitikus telepet először *Torma Zsófia*, az első magyar régész kutatta 1875-ben. Itt összesen közel 11 ezer leletet tártak fel. A műveltség legismertebb leletei Alsótátrlakán kerültek elő, amelyek között is kiemelkedik a híres rovásírásos (alsó)tatárlakai korong, amely a legkorábbi írásjeleket tartalmazza, mivel radiokarbon vizsgálatok szerint Kr. e. 5500 körül keletkezhetett, így kb. ezer évvel megelőzi a legkorábbi ismert sumér agyagtáblák írásait.

Ezen a vidéken kialakult műveltséget **Péterfava-(Petrești)<sup>94</sup>-kultúrájának** is nevezik. A korai rézeszközök (Radnót) és a zalatnai arany lelőhelyeinek feltárása jelentette a Kárpát-medencei rézkor kezdetét. A műveltség területén kialakult népet a későbbiekben agathyrshoz fogják

<sup>94</sup> Péterfalva falu Erdélyben, Alsó-fehér megyében, közigazgatásilag Szászsebeshez tartozik.

hívni. Az agathyrseket már Hérodotosz is ismeri s egynémely érdekes adatot mond el róluk. Országukat a Maris (Maros)<sup>95</sup> szelte át, fejedelem kormányozta, és voltak törvényeik is, melyeket versekbe foglaltak. A legfényűzőbb emberek voltak s tömérdek arany ékszerrel borították be magukat. Nőközösségben éltek, mert mindannyian testvérek és rokonok akartak lenni, kik között nincs sem irigység, sem ellenségeskedés. A hatalmas arany kincset, a sok arany ékszert, amellyel az idegenek előtt kérkedni szerettek, nem máshonnan, mint Erdély bérceiből vették, melynek gazdag aranyerei az ősidőkben rendkívül dúsak lehettek. Ennél fogva ismerniük kellett a bányászatot és egy igen fejlett ötvös iparral kellett, hogy rendelkezzenek. Nagyrészt barna embereknek írja le őket Hérodotosz, arcukat és testüket tetoválták és pedig annál élénkebb és tarkább vonalakkal, minél előkelőbbek voltak.

Ezzel párhuzamosan kialakul az **Erősd-kultúra**, a rézkor legfontosabb helyi megnyilvánulása Erdélyben. A nagy mennyiségben előforduló ember- és állatábrázolások, amelyeket kultikus célokra használtak, fejlett tárgyi és szellemi életről tanúskodnak. Az erősi kultúra továbbfejlődése az Erősd-Kukutyin<sup>96</sup>-kultúra, majd a Kukutyin-Tripolje-műveltség, ahol a vadló megszelídítése és a lovak tenyésztése is megkezdődött. A kukutyini-kultúra népéről ma még keveset tudunk. A régészeti ásatások kimutatták, hogy a városszerű településeken lakó népesség fazekasművészetükre jellemző volt a vonalak, körök és spirálok ismétlődése. Az egyedülálló geometriai művészettel rendelkező, kelet-európai, neolitikus kultúra virágkora kb. a Kr. e. 3000-5000 évi időkre tehető. Erdélyben a kultúra területe északon egészen Maros vidékéig terjedt. Népessége felszíni, tapasztott házakból álló, a folyók teraszain vagy közvetlenül a völgyek közvetlen közelében fekvő településeken lakott. Megélhetésüket a növénytermesztés és állattartás (szarvasmarha) biztosította, de hús-szükségletüket vadászattal és halászattal is kiegészítették. A kultúra területén előkerült apró szobrocskák közt ritka volt a férfiábrázolás. Az apró, telt női szobrok hosszú lábúak és testüket tetoválások díszítették. Kultúrájuk késői szakaszában a fémfeldolgozás is szerepet játszott. Jellemzői voltak a termérszéből készített áruk és ékszerek. Ez volt a későbbiekben a vonaldíszes-csatabárt-kultúra (elő-szkíta) népe, majd a **szkítá**nak nevezett nép területe.

A **Tiszapolgár-kultúra** magába foglalta az Alföld keleti felét és Erdély nagy részét. A kultúra kisméretű, időszakos jellegű településeinek fő foglalkozásuk az állattenyésztés volt. A halottak mellé helyezett tárgyak mennyisége, valamint az egyes sírokban felbukkanó rézészerek és fegyverek már a halottak eltérő társadalmi helyzetére utalnak. A tiszapolgári kultúra jellegzetes edényformái a talpas kelyhek és csőr alakú kiemelkedésekkel ellátott edények. A réz megmunkálása már igen magas fejlettségi szintet ért el.

A **Bodrogkeresztúr-kultúra** a Kárpát-medence egész középső részén, az Alföld és a Duna mentén egyaránt jelen volt. Temetőikben, amelyek között előfordul a száznál több sírból álló is, nagyszámú fémtárgyat (réz, arany) tártak fel, a fémművesség nagymértékű elterjedésre utal. A földművelődés mellett (főleg búzát termesztettek) sok állatot, főként szarvasmarhát tartottak. Az itt megalakuló népet később **keltá**nak nevezi a történelem.

A **péceli kultúra** népessége Magyarország nyugati területét foglalta el. Állattartó, földművelő életformájuk mellett finoman kidolgozott réz és aranytárgyakat, agyagtárgyakat készítettek, kifinomult, magas szintű ismereteikről, hitvilágukról gazdag kultusztárgyaik, temetkezési szokásaik vallanak. A temetők szerepe megnőtt, a közösség életében az állandóságot ezek képviselték. Budakalász mellett tárták fel a kultúra legnagyobb eddig ismert temetőjét (Kr. e. 4. évezred vége). Az itt talált kis agyagszobor, a budakalászi kocsi, egész Európa első kocsiábrázolása, ami a Kárpát-medencének az emberi civilizáció fejlődésében játszott fontos szerepére mutat. A péceli kultúra emberei a Duna és a Tisza mentén halászattal, a síkságokon és az áradmányos területeken földműveléssel és járulékos állattartással foglalkoztak. A hegy és dombvidékeken, nem ritkán a hegyek csúcsain az állattartók erődített falvakban éltek. Az állattartásban

<sup>95</sup> Az etruszk „Maris” volt a férfiasság, termékenység és a harcművészet istene. A római Mars tőle származik.

<sup>96</sup> Kukutyin ősi magyar (csángó) település Moldvában, a Prut mentén, Jászvásár közelében.

meghatározó volt a szarvasmarhatartás. A kultúrát sajátos edényformák, balták, pattintott kőnyílhegyek, csont- és rézárak jellemzik. Megjelennek a méltóságjelvények is. A Vörösön eltemetett főnök vagy varázsló-pap ókori keleti típusú vagy eredetű rézdiadémot visel.<sup>97</sup>

Gordon Childe ezeket a műveltségeket eredetinek, helybelinek tartja, összefoglalóan Dunamenti műveltségnek nevezi, és ezt két szakaszra ossza: a Duna I. és a Duna II. Ez utóbbi terjeszkedik szerinte nyugatra (elő-kelta terjeszkedés) és megteremti Nyugat-Európa újkőkorát.

A késő-neolitikum és a rézkor átmeneti szakaszában jól kirajzolódik Erdélyben, mint már rámutattam, a Hargita – a Világközepe – körül egymásba fonódó hármasszerű terület: a dél-erdélyi csoport, az északnyugati irányban terjeszkedő Tiszapolgár, és ezt felváltó Bodrogkeresztúr népe, valamint a Délkelet-Erdélyben és Etelközben virágzó Erősd–Kukutyin–Tripolje-műveltség. Erősdön Kr. e. 5500 körül már többhelyiségű, központi kályhával ellátott házakban laktak. Ilyen házakat építettek később az etruszkok is az itáliai Toszkánában.

A déli-erdélyi népcsoport halottait – elsőként Európában – elhamvasztja, bevezeti a hamvasztásos, urnás temetkezés szokását. Egyre több fegyver is bekerül a sírokba az elhunyt mellé: laposbalták, balták, török (Kálnok).

Az erdélyi és a felvidéki rézbányákat már a neolitikum végén művelni kezdték és megindul az érc feldolgozása is. A réz korban, Kr. e. 3500 körül kialakul az egész Kárpát-medencére kiterjedő és ismét egyesülést jelentő (Baden-)pécéli műveltség, ezerszáz évvel megelőzve a minoszi kultúrát. A korszak világhírű lelete, az első európai kocsi-modell, Budakalászon került elő.

Anatóliából, a Balkánról szakadatlanul érkező telepések egyre nagyobb tömegei, nem változtatnak Erdély etnikai összetételén. Akkoriban itt rokon népek éltek, melyek gyarapították és erősítették az ókori Erdély népét. A Tárih-i Üngürüszből tudjuk, hogy már „Hunor népe” (ezek nem a későbbi hunok) betelepődése idején, itt, a Kárpát-medencében egy velük azonos nyelvet beszélő népet, egy rokon népet találtak. Kiszeli István szerint a Kárpát-medence népességének leszármazottai folyamatosan lakták ezt az országot („uru-szág”-ot, vagyis a Földnek ezt a szegletét). Az ősnép jelenléte évezredekken át folyamatosan máig kimutatható. Ezt igazolták a nemzetközi ethno-genetikai vizsgálatok is.

A bronzkor a Közel-Keleten, Kr. e. 2500 körül kezdődött, majd Kis-Ázsián keresztül megérkezik a Balkánra és a Kárpát-medencébe. Kr. e. 2. évezred második felében Mykene felváltja Krétát, és a korszak kiemelkedő művelődés-kisugárzó központja lesz. Magyarország már nagyon korán „mykenei” hatás alá kerül, majd később követi őt a germán, az akkor még kelta vidék. Írországi aranyleletek arra engednek következtetni, hogy az Ír-szigetnek is szoros kapcsolata lehetett Mykene-vel. A korabronzkori Dunamenti-műveltségek kisugároznak az Appennini-félszigetre is.<sup>98</sup>

## Trójai menekültek honfoglalásai

A történészek, most már az archeogenetika segítségével is, bizonyítja az ősi mondák és fennmaradt hagyományok, a nép emlékezetének igazát. Beigazolódik a felvázolt Kárpát-medencei kivándorlás úgy Itália, mind Nyugat-Európa fele.

Minden **Trója** alatt kezdődött, a trójai „Világháborúval”.<sup>99</sup> A régi világ elpusztulásával, annak a rendjének a végével, amely addig egyensúlyban tartotta a Világot. Trója a civilizációk harcának jelképévé vált...

<sup>97</sup> A régészeti korszakokról szóló adatok a Világhálóról, a Wikipédiából származnak.

<sup>98</sup> Kinder, H. / Hilgemann, W.: Atlas zur Weltgeschichte, I. kötet, 19. old.

<sup>99</sup> Mesterházy Zsolt: Honfoglalások kora.



A trójai háború alatt legalább két fegyveres konfliktust értünk. Az első az Kr. e. 13. század közepén, a második a Kr. e. 1180-as években tombolt. Trója ostromának kezdete, összefügg a tengeri népek inváziójával. Ez a kis-ázsiai bronzkor utolsó szakasza. Később, a második felvonásban, a dórok, a valódi görögök, is beavatkoznak, és elpusztítják a Várost.

A homéroszi Ilion városa nagy valószínűséggel azonos a hettita és asszír forrásokból ismert Taurisza várossal, a nyugat-kisázsiai Vilusza (Homerosznál „Íliász”), azaz Iyalanda fejedelemség fővárosa. A Város a fekete-tenger külső bejáratánál állott, és a Dardanellák védelmezője volt. Aki a Dardanellákat ellenőrizte, annak gazdag bevételi forrásai voltak. A görögök trójai kalandjának nem csak „szerelmi”, hanem jól megfogható „anyagi” oka is volt.

Az első rablóhadjárat-hullámot az akhájok vezették. Ők a tengeri népek közé tartoztak, akik előzőnlőtték Kis-Ázsia partjait, és sorra elpusztították az útjukba esett országokat, civilizációkat. Így esett el a Hettita Birodalom is. A tengeri népek Egyiptomba is betörnek. Az akhájok különösen aktívak voltak Iyalanda (Ilion) fejedelemség kirablásában, és Atrija (Trója) várának elpusztításában. Ez lenne a rövid, száraz és tragikus történelem.

Ennek van egy sokkal izgalmasabb és szebb változata is. Homérosz költeményében, az Iliasban, a háború oka, a casus belli, Szép Helené elrablása, elcsábítása volt.

Helené, magyarul Ilona (aki még hozzá „szép” is!), Menelaosz a dórok vezérének (névnek értelme: „Népvezér”) menyasszonya volt, pontosabban kikényszerítette Heléna apjától, Tündareosztól, aki az akkor még pellazg Spárta királya volt, hogy neki adja. Tündareosz felesége Léda, akit Zeusz hattyú képében megtermékenyített, két tojást rakott, és mindkét tojásból egy-egy ikerpár született. Az egyikből Helené és Klütaimnésztra nevű nővére született meg, a másikkól pedig két fivére, Kasztór (Castor) és Polüdeukész (Pollux). Itt, ezen a ponton elhagyjuk e földi világot, így nem tévedünk és nem vétkezünk, ha ezen túl magyarul egyszerűen Tündér Ilonáról, a Tündérkirálynőről beszélünk. Tündareosz Helené a magyar mondák világában Tündér Ilona. A görög „Népvezér” (Menelaosz) az a gonosz sárkány, aki elrabolja és várába zárja Tündér Ilonát. Párisz, a trójai királyfi, pedig a jó királyfi, aki Tündér Ilonát kiszabadítja fokságából. Párisz volt Priamosz, Trója királyának kisebbik fia. Őt azonosítják a történeti Alakszandusz vilusszai királlyal. Neki két fivére volt, Hektór, aki elesett Trója ostrománál, és Troilosz, akit Achilles csapdába ejt és megöl, mikor lovát itatni hozta egy a váron kívüli kúthoz. Kasszandra volt a huga, akit a görögök elhurcolnak az Anyaisten szentélyéből, és ledöntik az Anyaisten bálványát. A trójaiak lovak imádói voltak, ehhez kapcsolódik a „Trójailó” története (mondája?). A jövendölés szerint csak akkor lesznek a görögök képesek Tróját legyőzni, ha elpusztítják az Anyaisten szentélyét és ledöntik szobrát, meg ha Troilosz már nem él. Ezért kellett őt orvul megölni. A szentélyt kirabolják és szétverik, majd ledöntik Anyaisten szobrát. Troiloszt meg legyilkója Achilles és Trója elesik.

Trója lángokba borul, lakossága elmenekül. A menekülésről több krónika is megemlékszik. A menekülés egyik útja a tengeren zajlik. Trója lakosainak egyik része kimenekül a közeli Ida hegyre, majd amikor a háború szörnye lecsendesedik, a közeli öbölben hajóra szállnak és Aeneis vezetésével elvándorolnak Trója (Vilusza) vidékéről, de magukkal viszik írásukat, vallásukat, művészetüket, kézműves- és várépítési tudásukat. Ennek a menekülésnek történetét Vergilius (Publius Vergilius Maro), etruszk származású római epikus költő, Augustus császár idejében és megbízásából foglalta költeménybe. A császár célja Róma és a római nép őstörténetének a megírattatása volt, hogy kerek, hivatalosnak mondható formát nyerjen az eredettörténet, az identitásról szóló hitvallás. A tíz évig íródott költemény főhőse a legendás ősapae Aeneis (Aeneas) volt.

A legenda szerint, Aeneis és a vele tartók hajói indulás után egy hatalmas viharba keveredtek. Poszeideón, aki nevének jelentése szerint, a „Föld Ura” és a földrengés (Homerosznál a „Földrázó Poszeidón”), valamint a görög mitológia szerint még a tengerek istene is, megharagudott a görögökre, mert ezek, hogy elpusztíthassák Tróját, először is a vár előtt, az Ida he-



gyen álló szentélyben lévő Anyaisten (Estanu / Kybele ⇔ etruszk Turan) szobrát, egy jövendölést követve, összetörték. Poszeidón, a Föld Ura, keltette hatalmas földrengés s az ezt követő óriási árhullám teljesen elpusztítja a görög hadiflottát, Odüsszeusz, azaz Ulysses hajója kivételével, de ez is eltévedett Itália partjai felé (lásd: Kirké tündér és az iszapfürdők története)<sup>100</sup> és csak hosszú bolyongást követően képes hazatérni.

A trójaiak ellenben megmenekültek, és Itália felé vették útjukat. Itt az olasz (Latium) partoknál kötöttek ki és valahol a mai Róma környékén szálltak partra. Egyesek szerint, innen délre, a mai Gaetánál, mások szerint, innen északra a mai Cerveteri (latin Caere ⇔ etruszk Caisra) – Pyrgi vidékén. Majd megalapítják Rómát, az Örökvárost. Ők voltak az első etruszkok, vagy az elő-etruszkok, akik Kis-Ázsiából (Trója) származtak és a nagy pusztás után, Itáliába letelepedtek, és az „eredetmonda” szerint megalapították Rómát.

Az előző fejezetében említett Hérodotosz által lejegyzett szkíta eredetmonda kapcsán írtam az erdélyi agathyrsekről, akik hirtelen a Kr. e. 6-8. században „eltűnnek” a Kárpát-medencéből, hátrahagyva házaikat, telepeiket, sírjaikat. Éppen ekkor, ugyanazokkal a kulturális jellegzetességekkel, ugyanazokkal szokásokkal, a „semmiből” egy szkíta (magyar)<sup>101</sup> jellegű műveltség jelenik meg Toscana északi részén (Villanova). Én itt a szkíta műveltségű agathyrsek átköltözését látom, akik lovaskultúra-elemeket, többek között a halomsíros temetkezést honosították meg az etruszkok földjén. Mario Alinei szavaival élve, ekkor a toszkánból etruszk lett. A rokon szkíta eredetű agathyrsek egyesülése a korábban Kis-Ázsiából érkező elő-etruszkokkal, beindítja az etruszk nép és etruszk civilizáció kialakulását. Minden más hamis okoskodással ellentétben, az etruszk műveltség, beleértve az etruszk nyelvet is, soha nem „halt ki rokotalanul” (ahogyan ezt a nyelvészek delirálják), nem tűnt el a semmibe, hanem folytatódott (és nem beleolvadt!) a római műveltségben és a latin nyelvben, latin írásban, vagyis a mai írásunkban. Mi ma ezekkel az „etruszk” betűkkel írunk! Ami számunkra fontos, szép és fel-emelő, és ami másoknak bosszantó és zavaró, az az etruszk műveltség „magyaros” volta.

Sok középkori krónika is foglalkozik a trójai menekültek sorsával. Ezek a kelták meneküléséről és vándorlásáról számolnak be. Ilyenek a magyar Képes Krónika és a Tarih-i Üngürüs (a magyar ösgeszta oszmán-török nyelvre fordítva<sup>102</sup>), az ófrancia krónikák, a Historia Regnum Britanniae, az Írország Honfoglalásának Könyve (Leabhar Gabhála Éireann) és Sebastian Münster Cosmographia nevű, 1545-ben íródott Világtörténelme.

Mint fentebb írtam, a magyar krónikák is megemlékeznek a Trójából menekülőkről. A magyar őskrónika, vagy amit ebből megmentett a Tarih-i Üngürüs, Paris<sup>103</sup> és kíséroról szól, akik megépítették Sicambriát. Ők egy bizonyos idő után tovább költöznek Galliába, és első vezérük, fejedelmük tiszteletére, a Szajna két szigetén alapított fővárosnak, Paris nevét adták. Galliában egyesültek a már régebről ott élő, ugyancsak „trójai” eredetű gallokkal<sup>104</sup>.

---

<sup>100</sup> Kirké tündér, a Nap leányának mondája. Szigetén a disznóvá változtatja Odüsszeusz katonáit, akik megtalálni és „kiszabadítani” akarták őt a tündér varázslatos fogságából. Ezek egész nap az iszapban disznó módra dagonyáztak. Így talál rájuk Odüsszeusz is.

<sup>101</sup> Alinei, Mario olasz kutató szerint, aki Ősi gyökér című könyvében az etruszk nyelvet egy ősmagyar nyelvnek (una lingua archaica ungarese) tekint.

<sup>102</sup> Mahmud Tercüman, I. Szulejmán szultán bajor származású tolmácsa, diplomatája mentette ki Székesfehérvár égő könyvtárából (1543) és ültette át oszmán-törökre

<sup>103</sup> "Ezt a paradicsomi vidéket ő [Paris] azonnal megkedvelte, és megparancsolta, hogy a Szikan hegy tetejére egy hatalmas várat építsenek." ('Tarih-i Üngürüs' avagy a Magyarok Története).

<sup>104</sup> Timaru-kast Sándor: Kelta magyarok, magyar kelták, Acta Historica Hungarica Turciensia, 33 évf. 7 sz., ZMTE: A Nyugat Magyarjai, előadás: 2016. 06. 23., Budapest. / Magyarságtudományi Füzetek, 21. sz. MVSZ.

A Képes Krónika is megemlékezik a keltákról. Első részében, a "Teremtés könyvé"-ben, Josephus Flaviusra és Hieronimusra hivatkozva Noé három fiáról ad rövid tájékoztatót: "szét-széledtek három részébe a világnak, Sam Ázsiát, Cam Afrikát, Japhet Európát kapta osztályrészü." Josephus Flavius-nak 'A zsidók történeté'-ből tudjuk, hogy ennek a Japhetnek hét fia volt (> hettiták?), "akiknek országai az ázsiai Taurus és Amanus hegyeitől a Tanais (Don) folyóig és Gadiráig terjedtek Európában." Ezek a területek addig lakatlanok voltak, így az ott letelepedő népek saját neveiket adták. A zsidó történész Japhet fiainak nevét is ismerteti: Gómár, Magóg, Madai, Javán, Tubál, Mosoch és Thyras. Népük tőlük kapta nevét: "Így hívták egykor a mostani galatákat gomároknak és a mostani Scythákat magogoknak ősapjuk Magóg után..." – mondja Flavius. A Képes Krónika a galatákat GALLOK-nak nevezi, és azt írja, hogy Trója eleste után Pannóniába menekültek.

A hettiták (Japhet „hét fia”) közvetlen említésével ismét Kis-Ázsiában, Trója vidékén vagyunk. A dolog pikantériája, hogy van török történész (Diker),<sup>105</sup> aki a szkíta *neurok* őshazáját Kis-Ázsiába helyezi, Urartu és a hurrik vidékén élő *nairi* ősi néppel azonosítja őket.

Amikor átkelnek a Kaukázuson és megjelennek a Fekete-tenger feletti pusztákon, nevet váltanak. Innentől *neuri* néven ismeri őket a történelem. Neuri nevüket Hérodotosz elírásának tekinti, valódi nevük pedig *onogur*, mivel törökül a g-hangot kihagyják, nevük kiejtve „onour”. Ezt érthette a görög történész „neur”-nak. Törökül az onogur népnév értelme: „Tíz-Nyíl” illetve átvitt értelemben „Tíz-Törzs”. Ők a magyarok ősei, véli az ótörök kor történésze. Őshazájuk Kis-Ázsia volt, a Nimród-hegy aljában, a Van-tó partján, de a „kigyók” (ótörök *ylan*) túlságos elszaporodása miatt költöztek a Kaukázuson túlra, talán éppen Hunor és Magor vezetésével a Csodaszarvast követve, a Meotiszba. Az ótörök *ylan* (kígyó) szóval kapcsolatban, írja Diker, hogy ez alatt az alánokat kell érteni. Az alánok (szarmaták) a Kígyó (Sárkány) képét tüzték lobogó gyanánt kopjájukra. Hérodotosz a szkíta eredetmondában említi, hogy Targitaosz harmadik fiának a mellékneve skolot volt, ami miatt népe, a szkíták, szkolotoknak nevezték magukat. Az ógörög nyelvben *skolt* nyílhegyet jelent. Tíz „skolot” törzs az *onogur*. A magyar honfoglalásban is tíz törzs „vérszerződéssel” megpecsételt szövetségével számolunk: hét szkíta és három alán-szarmata törzs.

Összegezve, tehát, Japhet fiától, GOMÁRtól<sup>106</sup> származtak a kelták (gallok, galaták) és testvérétől, MAGÓG-tól a magyarok (magogok, szkíták).<sup>107</sup>

Az ír hagyományban Partholón és Nemed, honfoglaló vezérek, Magóg utódai voltak.<sup>108</sup> Ráadásul a kelták is, akárcsak a magyarok, a Nyilas népe, és az Ősanya (ANU) gyermekei.

A keltákról részletesen megemlékeznek a régi francia krónikák: az ófrancia krónika, amelynek szerzőjeként *Gregorius de Tour*-t (540-594) tartják számon, valamint a *Fredegar* gyűjtemény és a *Frankok története* a 7-8. századból, ismeretlen szerzőktől feljegyezve. A régi krónikások a keltákat "frankoknak" nevezik, és Trójából származtatják őket. Az ófrancia krónika megjegyzi, hogy „a frankok (a bretonok) rokonai a magyaroknak és a törököknek, mert mindhárman ugyanattól a Troillustól, Trója királyától származtak.” *Jean Lamaire* a gueldre (holland) származású francia költő és énekes az 1510-es évek elején a magyar, francia és a török nép közös trójai eredetét hangsúlyozza kiemelve azt, hogy a két előbb említett nép jézushitű, míg a törökök oszmánhitűek.<sup>109</sup>

<sup>105</sup> Diker, Selahi: And the whole Earth was of One Language, 1996/1999 (Wikipédia).

<sup>106</sup> Feltehetően kimmerekről van szó. Kimmerek a brit-kelták ősei, és kimmerek (kimberék) éltek a Rajna-Majna vidékén is, a teutonok szomszédságában. A kimmereket az asszírok gimmirainak nevezték.

<sup>107</sup> Berenik Anna: A félre-magyarozott Anonymus: 1. rész 'Magurától Lebediáig, 62. old.

<sup>108</sup> Ellis P.B.: Die Druiden (A Druidák), 127. old.

<sup>109</sup> Vetráb József Kadocsa: Trójaiak, Szikamberek, Szikánk, Frankok... I. (elküldött írásáért hálás köszönet).

A Fredegar gyűjtemény szerint a Trójából, ennek eleste után elmenekült frankok Macedóniában kettéválnak. Az egyik csoport Francio király vezetésével Galliába megy, és ott letelepszik, a másik meg Turchot vezetésével északra vándorol és létrehozza a „turk” népet!<sup>110</sup>

Turchot neve engem nagyon emlékeztet a Hérodotosz szkíta eredetmonda királyára, Targitaosz kán/kende szakrális királyra. A „turk” népnév alatt régen az ősmagyarokat értették.

Tours-i Gergely püspök feljegyzése szerint a francia nép bölcsője Pannóniában ringott és ez volt valódi hazájuk, itt megvetették egy bizonyos erkölcs alapjait lelkükben, állítván, hogy ez a közösség a szabad szkíta, vagy frank nemzet része, akik a Palus-Meotis partjain éltek, – mint ahogy Hérodotosz is tanúsítja – írja Velly francia abbé.<sup>111</sup>

A *frank* szó bretonul, amint feljebb már írtam, szabadot jelent, így a *frankok törzse* a "szabadok" népet jelölte. Attila sikeres galliai hadjárata után, miután kiverte onnan a rómaiakat, megalakult a független „Bro Frankíz”, a gall „Szabad Birodalom” – melyet a történelemkönyvek „Frank Birodalomnak” neveznek.

A nagy Francia Krónika tudósít bennünket arról, hogy a gallokknak nevezett, a beköltözés első időszakában letelepült trójai kelták, hogyan fogadták a betelepülés második hullámával érkező testvéreiket, a pannóniai keltákat. „Priam (*király*) fia Marcomir, megérkezett Galliába kíséretével, azaz a frankokkal és egyesültek Ybor népének leszármazottaival, azaz a gallokkal.”<sup>112</sup>

Francus (aki Hektornak Trója hercegének a fia), Gallia 24. királya volt a világ teremtésének 2791, az özönvíz 1135. évében, 60 esztendeig uralkodott, Trója ostroma után Galliába jövet, megállt Magyarországon, és itt felépítette Szikambria városát... *Anthenor szkítiai király – akit a Skandináv-szigeteken lakozó gótok megöltek – fia, Marcomirus, elhagyta Szkítiát és a Rajnához jött 175.658 fős hadseregével, feleségeikkel és gyermekeikkel össznépe így 489.360 főt számlált a szolgálókat és szolgálóleányokat leszámítva – Trithemius és Hunibaldus szerint. Ez a király elfoglalta mind Szikambiát, mind a gallokat és elkezdett uralkodni a világ teremtésének 3519, az özönvíz 1863. évében.*<sup>113</sup>

A frank Marcomir történetét ismerteti a német Sebastian Münster Világtörténelme is. A theológus és kozmográfus *Sebastian Münster* (1489-1552) *Cosmographia universalis* harmadik könyve, második fejezetében (A régi frankok, ahogy Galliába költöztek) olvashatjuk, hogy: *Miután Ilium városa vagy Trója elpusztult, Priamus unokái a Hellespontos tengerén jöttek át és a Meotiszi Tengeren telepedtek le, és maguk fölé egy királyt tettek.* Ez a beszámoló megegyezik Nemed népe elvándorlásának történetével, amiről az ír krónikák írnak. Az itt Meotisz partján (malus Meotis) megtelepedett kelták (frankok) békeességben éltek, amíg a tőlük nem messze élő gótok *háborúban gyakran támadták őket, és (mivel) nem tudtak eléggé védekezni, királyuk Marcomirus tanácsot tartott az ország uraival, hogy azt az országot, Scythia nevűt, elhagyják, és új országot keressenek, ahol nyugton élhetnének.* Így vándoroltak a kelta-frankok Magyarország érintésével Nyugat-Európába, a Rajna mellé. Marcomir vagy Marcomer<sup>114</sup> neve kelta, és azt jelenti, hogy: „FürgeLovas”.

A Rajna partjára letelepedett „frankokat” a szomszéd teutonok (germánok) „új-mezeieknek” nevezték. Ők magukat „franknak” hívtak, mert ők a szabad szkítáktól származtak, a szomszédokkal ellentétben, akiket emiatt teu- vagy teut-nak („nem szabadoknak” – lásd: *sclavi*)

<sup>110</sup> Világháló: en.wikipedia.org/wiki/Franks > The Franks - Mythological origins.

<sup>111</sup> Vetráb J. Kadocsa: *Magyarságtudományi Füzetek*, 21., A magyarság és a Nyugat /A kelta kapcsolat, 53. old.

<sup>112</sup> Vetráb J. Kadocsa: *Magyarságtudományi Füzetek*, 21., A magyarság és a Nyugat /A kelta kapcsolat, 55. old.

<sup>113</sup> Vetráb J. Kadocsa: *Magyarságtudományi Füzetek*, 21., u.o., 58-59. old.

<sup>114</sup> Népének a Meotiszból való elvándorolását elhatározó Marcomer, a feljebb említett Chlodio nagyapja volt. Marcomer meotiszi „szkíta” király neve, feltehetően „Fürgelő” vagy „Fürgelovas” értelemmel bír, lásd keltául: óír MARCA *marha, ló*, ír MARC-ach *lovas* + ír MEAR *fürge*.

mondták. A kelta „teut”-ból származott a teutonok és a germánok saját neve is: teut'sch > deutsch.<sup>115</sup>

A brit szigeteken írott krónikák foglalkoznak Britannia és Írország „honfoglalásával”. Geoffrey Monmouth (1100 – 1155), avagy Gruffudd ap Arthur vels eredetű angol krónikás nevéhez fűződik a *Historia Regnum Britanniae* megírása, amely részletesen foglalkozik Arthur királyságával is. A mű Britannia történetét írja le, az első, Brutus, a trójai hős, Aeneas leszármazottja, településétől Cadwallader haláláig. Az ajánlásában Geoffrey azt állítja, hogy a könyv *egy régi breton nyelvű könyv fordítása, amely rendezetten meséli Britannia királyainak történetét.* és amelyet Walter, oxfordi főesperestől kapott.<sup>116</sup>

Írország Honfoglalásának Könyve (*Leabhar Gabhála na hÉireann*) beszámol egy sorozatos és többszörös (öt vagy hét) honfoglalásról, illetve honvisszafoglalásról. Az ír mondák több keletről jövő honfoglalásról beszélnek. A Honfoglalás fogalma Európában a krónikai hagyományban csak a magyaroknál és az íreknél él. Minden honalapítás, úgy a magyar mint az ír krónikákban egy-egy „Honfoglalás” (Gabála). A Honfoglalás(ok)ról három ír monda is megemlékszik: az egyikben Míl-népének honfoglalásáról kapunk hírt, a másikban Tuan történetével ismerkedünk meg, a harmadikban Fintan elmeséli Írország valódi történetét.<sup>117</sup>

Érdekes, hogy a kelta-ír középkori krónikák, stílusukban és a leírtak alapján, nagy hasonlóságot mutatnak a magyar középkori krónikákhoz. Míg a „Tuan” és a „Fintan” krónikák több egymásra következő „honfoglalás”-nak mondott honalapításáról írnak, mint a Képes krónika vagy a Kézai-féle Gesta hungarorum, addig a Míl-népének honfoglalása csak egy (az utolsó) kelta nép, súlyos harcok árán történő betelepődését írja le, akár a mi esetükben, a súlyos csúsztatásokkal és hamisításokkal tüzelt Anonymus krónikája.

Egyben egyetértenek a kelta-ír krónikák: a mai kelta nyelv, amely Közép-Európából származott, és „Isten népével” érkezett, már jelen volt Írországban az utolsó honalapítás előtt.

Abban egyetértenek a magyar krónikák is, hogy a székelyek, akik biztosan magyarul beszéltek, már itt éltek a Kárpát-medencében (Erdélyben) az Árpád vezette magyar honfoglaláskor. Mind, már itt élő testvérnép, Árpád magyarjainak eleibe siettek, amikor ezek átlépték a Kárpátok hágóját (azt a bizonyos Vereckét).

A kérdések kérdése: hol is volt az a bizonyos „Verecke” (Anonymus), és hogy tudott-e a „Névtelen” krónikás (hamisító?) magyarul, vagy jobban bírta a latint meg az olaszt? Véleményem szerint a honfoglalás ott zajlott le, ahol a helyet ma is „hágók” vannak: pl. Berecknél. A Bereck-hágó köti össze a Székelyföldet (Háromszék / Orbai szék) Moldovával az ojtozi szorosnál. Itt az Ojtozi-szoros bejárata előtt láthatók Veneturné várának maradványai.

Ugyanitt, a Farkasvárnak nevezett helyen őskori település nyomait tárták fel (Erősd-/ Erős-Kukutyin-műveltség): korabeli bronzlelet kopjákkal és fokossal. Az erődsi-műveltséget a **kaukónok** Kárpát-medencei jelenlétével kapcsolják össze (Kr. e. 14-12. század),<sup>118</sup> és az európai Mykenéi kor kezdetének mondják (> lásd feljebb: mykenéi aranyleletek Magyarországon és a kelta Nyugat-Európában, illetve Britanniában és Írországban), amely Gordon Childe szerint az európai műveltség hajnalát jelentette.<sup>119</sup> Hasonlóan vélekedik Haarmann Harald a „*Das Rätsel*

---

<sup>115</sup> Hasonló képpen alakult a magyar „tót” népnév is. Először, még a hun korban a gótokat és lakóterületét nevezték így: Tótország = Sclavonia (ma Szlavónia), a Dráva-Száva köze. Később ugyanígy ez lett a germán (teut > deut'sch) földről betelepített tót (szlovák) nép neve is.

<sup>116</sup> Világháló: en.wikipedia.org/wiki/ Historia regnum Britanniae.

<sup>117</sup> Timau-Kast Sándor: Kelta magyarok, magyar kelták, Budapest, 1999. / A Fehérló Fiai, Budapest, 2008 / sandortimarukast.blogspot.com > A kelták, a Nyugat Magyarjai, ZMTE előadás, Budapest, 2016.

<sup>118</sup> A trójai háborút a görög krónikások: Számoszi Duris i. e. 1334., Hérodotosz i. e.1250., míg Eratosthenes i. e. 1184-re helyezik. A homéroszi legendák Trójája erre a legutóbbi időszakra tehető (i. e. 1193-1183).

<sup>119</sup> Childe, Gordon: The Dawn of European Civilisation, New York, 1925 / 1996, X. The people of the stepps, XI. The agriculturalists of the Black-Earth region: Erősd and Tripolye A, XII. Danubian Civilisation.

*der Donauzivilisation – Die Entdeckung der ältesten Hochkultur Europas*” (magyarul: A Dunamenti műveltség relytėje – Európa legidősebb magas műveltségének felfedezése) című könyvében. A kaukónok Kis-Azsiából települtek át a Kárpát-medencébe, mint már említettem, Trója eleste után. Minden a vidéken élő „szkíta” nép, így a kaukónok is, Trója szövetségeseiként harcoltak a „görög” (akhajok, dórok) támadók ellen. A *Világháború* (Mesterházy Zsolt), a Világok háborúja után, amely a „régii” rend felbomlásával járt, a kaukónoknak sem volt maradásuk, és távozniuk kellett Európa felé.

Hérodotosz Históriájában arról ír, hogy, a Kárpát-medencébe érkező „szkíták” első királya (harkája) Thargitaosz volt. Ő volt az alapító atya, az első szakrális király országában.

Az ófrancia krónikák és a Fredegar krónikája szerint, a Trója vidékéről távozni kényszerülő menekültek, Makedóniában megpihentek, és ugyanitt két csoportra válnak, egyikük az Adria északi partján vándorolt a mai Franciaországba, a másik pedig Turchot vezetésével északra ment és letelepedett a Kárpát-medencében. Turchot vezér nyomában, népét turknak nevezik. A *turk* népnév a szkítákra és a későbbi magyarokra vonatkozott (Bíborbanszületett Konstantin: „A Birodalom kormányzása”), és semmi köze a türk népnévhez. VII. Kónsztantinosz bizánci császár a magyarokat nevezi turknak, a szkítákkal való rokonságuk okán.

A székely nép neve a középkori lati krónikákban és hivatalos okmányokban egyaránt, a „sculus” volt, amely név tökéletesen megegyezik a Hérodotosz szkíták „skolotos” nevével:

SKOL (népnév) + -OT (többes szám) + -OS (görög főnév jele) ⇔

SICUL (népnév) + -US (latin főnév jele) ⇔

SZÉKELY (népnév).

Ez is a székelyek ősi voltát igazolja, bizonyítja ősi ittlétét a Kárpát-medencében, a Hargita aljában, a Világközepén. A mi világunk közepén!

A székelyek természetesen „magyarok” (a Földanya fiai).

A székelyek természetesen a hunok „maradéka” – mert a hunok ázsiai szkíták, akiknek elődei mint „szkíták” vándoroltak keletre, a kínai Nagyfal alá, és majd innen mint „hunok” tértek vissza a Kárpát-medencébe.

A székelyek természetesen „szkíták” (összskíták). Az összszékelyek, az Erősd-műveltség létrehozói, majd keletre terjeszkedéssel, először az Erősd–Kukutyin-, majd a Kukutyin–Tripolje-műveltség megalakítói. Erre a vidékre helyezik az elő-szkítákat, amelyből a szkíták kialakulhattak, és majd további keleti terjeszkedéssel Belső-Ázsiát is elfoglalták. Innen jöttek az ázsiai-szkíták, szkíta-türkök, akik hunoknak nevezték magukat. A nyugat-európai krónikákban Attila Hun Birodalmát sokszor Szkítiának, a hunokat pedig szkítáknak nevezték.

A „hun” népnév feltehetően saját névadás eredménye (török: *hun* ember, *kün* nép). A *hun* név elsőként egy 311. évi csetepatéről hírt adó szogd nyelvű dokumentumban bukkan fel. A hunoknak nevezett szkíták a Kr. u. 375. évben lerohanták Amianus Marcellinus római krónikás szerint az általa tanaitáknak (Don-mellékiek) mondott alánokat, és ezzel megjelentek Európa határánál. Majd a Kárpát-medencébe helyezik át központi szálláshelyüket. Az itt lelt kelták lesznek az egyik fő szövetségeseik, még Attila galliai hadjáratában is.

A „szkíta” népnév egy idegen (görög, perzsa) névadás következményének tűnik, és történelmeink annak is tekintik, pedig előfordulhat ugyan, hogy csak a „görögösítésnek” következménye. Elképzelhető, hogy a saját „szaka” nevet görögösítették „szkíta” alakra. Ugyancsak elképzelhető, hogy maga a „szaka” lágyulással alakult a „kauka” névből (k>sz): kauka → szaka (székely) → szkí-ta. A „kauka” népnév eredetét nem tudom. Nevük alapján nevezték el a Kaukázus hegységet, és ez volt a Keleti-Kárpátok neve még a középkorban is. Így említi a hegység nevét a Nestor-krónika is. Itt a Keleti-Kárpátok aljában, a Hargita lábánál éltek már akkor is

székelyek, akiket nem telepítettek, nem telepíthettek ide a magyar királyok a XI-XIII. században az Őrségből, vagy Biharból, ahogyan ezt hamisan állítják az adófizetők pénzéből nemzetet és hazát áruló finnugrasz sztártörténészek.

# SKÍTÁK

Ha a szkítákról szó esik, az „akadémiai” sztártörténészek, de sokszor még a hazafias kutatók is, elkezdenek dadogni. Az előbbieket a betanult dogmák tiltásaitól megbénítva és a fősodor bégető csordájában vergődve, utóbbiak azon félelmükben, hogy az előbbieket, az intelligenseket, a megmondókat, a félisteneket, a magas talapzatról lenézőket, őket bunkónak, primitívnek, délibábosnak, dilettánsnak, mucsainak tekintik és nevezik. És hát emiatt inkább elkenik a valóságot. Beállnak a juhcsordába bégetni, és hamiskásan pisolyogni.

Ilyen jellegű gyöngyszemek garmadájával büszkélkedhet a magyar történelemírás: *Hun köznépi temetőket nem ismer a régészet, mivel a hunok valójában egy fiatal férfiakból álló mozgó, folyamatosan változó, gyarapodó hadsereg voltak* – Bóna István szerint. Feltehetően osztódással szaporodtak. Továbbá: nem ismeretesek bizonyítottan hun temetők, így bizonyítottan hun genetikai anyag sem létezik, amely a hun-magyar rokonságot igazolná! – Bálint Csanád szerint. De mégis bizonyítottan nincs hun–magyar rokonság!

Valahol a távolban felsejlik a kikelet: Megalakult a Magyarországtudósító Intézet. A Szegedi Tudományegyetem genetikusainak, Neparáczki Endre, Török Tibor, Pálfi György és munkatársaik legújabb kutatási eredményei alátámasztani látszanak a hun–magyar rokonságot, azaz a honfoglaló magyarok hun eredetét. Az eddigi fondorlatos, undorító, mert hazá- és nemzetáruló, „akadémiai” finnugor eredetet, Uráli őshazát és a sztyeppén a céltalan vándorolgotást, amikor sikerült összelopkodni nyelvünket és tudásunkat, majd a Kárpát-medencébe való bekergetést és véletlenszerű letelepedést, a „*Köd előttem, köt mögöttem, Isten tudja, honnan jöttem. Szél hozott, szél visz el. Minek kérdejem, miért visz el? ... Szeretöm a titok, ő sem tudja ki vagyok*”<sup>120</sup> tudományos felfogást vallókat, úgy tűnik, meghaladta az idő.

Az archeogenetikai vizsgálatok eddigi eredményei két fontos dolgot bizonyítottak:

1. A magyarság semmilyen biológiai rokonságban nem áll a finnugorokkal, és
2. megkülönböztethetünk Kárpát-medencei őshonos magyarokat, akik feltehetően már bronzkortól (vagy még korábról) lakták ezt a vidéket, és „honfoglaló” magyarokat, akik a hunok genetikai rokonai, és akik Árpád vezetésével, a középkor hajnalán, amúgy a 4. és 9. század között, a hunok (Attila) örököseiként tértek vissza, ide a Világközepére.

Kétféle magyarságról beszélhetünk, tehát. A kétféle magyarság génjei bennünk élnek mai napig: Kárpát-medencei magyarok *versus* honfoglaló magyarok? Ennek ellenére, feltehetően mindkét magyarság a szkíta ősökre megy vissza, a korábbi idők, „trójai” elő-szkíta népre, illetve a középkor hajnalán, a Keletről visszatérő „ázsiai”-nak mondott szkítákra. Emiatt, első lépésben tekintsük át a szkítákról szóló ismereteinket.

## A szkítákról

Általánosabb értelemben az eurázsiai puszták ókori lovasnépeinek összefoglaló neve ez. A történettudomány meghatározása szerint a szkíta szövetség kötelékébe tartozó, szkíta nyelvet beszélő kelet-európai és közép-ázsiai népesség elnevezése. A szkíták nyelvét a szakemberek többsége – közmegegyezéssel<sup>121</sup> – az indoeurópai nyelvcsaládba, az indoiráni nyelvek csoportjába, a kelet-iráni nyelvek közé sorolja.<sup>122</sup>

<sup>120</sup> Szabó Lőrinc „Szél hozott, szél visz el” című verse.

<sup>121</sup> Napóleon Bonaparte mondta: *A történelemírás az a hazugsággyűjtemény, amivel általában mindenki egyetért.*

<sup>122</sup> Rüdiger Schmitt: *Compendium Linguarum Iranicarum.*

A történészek legtöbbször csak a kelet-európai pusztán egykor honos királyi szkítákat (baszileioi szküthai: βασιλαιοι σκυθαι) – saját nevük görögösen iürkai (ιυρκαι), ourgoi (ουργοι), urogi (υρογι) – nevezték és nevezik szkítáknak. Hérodotosz szerint a perzsák minden szkítát *szakának* neveznek.

### A szkíta névről<sup>123</sup>

A szkíta szövetség neve különböző népek hallása és ábécéje szerint lejegyezve: *Išqigulu* (urartui); *Aškuza* vagy *Iškuza* (akkád); *Aškuz* (אשכוז: 'askūz), illetve rontott alakban *Aškenáz* (אשכנז: 'ask<sup>2</sup>naz) (héber); *Szküthai* (Σκυθαι) vagy *Szkolotoi* (Σκολοτοι) (görög); *Scythae* (latin).

Szemerényi a görögös *Szküthai* kifejezésben a feltételezett (kitalált) elő-iráni *\*skuda*, indoeurópai *\*skeud*, *\*skudo* (ló, mozgat, hajt) tövet véli felismerni. Az asszír feliratokon rögzített *Aškuza*, *Iškuza* kifejezés kezdő magánhangzóját pedig járulékos hangnak tartja.

Bizonyos nyelvek, ilyen például a magyar is (ellentétben pl. a göröggel, a latinnal és a perzsával), nemigen tűrik a mássalhangzók torlódását szó vagy szótag elején. Illeszkedik e szabályhoz a sémi nyelvek többsége, köztük az asszírok által beszélt akkád is. Ez azonban nem zárja ki az ellenkező érvényű állítás lehetőségét, miszerint nem az akkád illesztett járulékos hangot a szkíta szó elejére, hanem a görög hagyta el a magánhangzót a szó elejéről, saját szabályait követve.

Ferenczi Enikő a görögös szküth szótövet a magyar „eskü” szóval kapcsolja össze. Szerinte: „*A szkíták nevezhették magukat ama megszólítás szerint, mely visszaállítható a mai magyar esküsző(k) vagy esküző(k) szóból, és jelentése »a személy, aki esküszik« vagy »az eskü népe« szóösszetételhez állhat közel. Az eredeti népnév ismeretlen, csak a szomszédos nemzetek által elrontott elnevezést ismerjük. Legvalószínűbben az asszír változat, az Aškuza(i) vagy Iškuza(i) áll legközelebb a magyar nyelvből alkotott népi névhez.*” Eszerint a szkíta népek szövetségének neve összefüggésben lehet az eskü kifejezéssel, illetve az esküvéssel, gondoljunk pl. a magyar vérszerződésre.

### Vérrel megpecsételt eskü



← *Esküdték. Kul Obas halomsírban talált arany szobrocska.*

<sup>123</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíták](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíták).



A vérrel megpecsételt eskü,<sup>124</sup> amint ezt ókori tudósítók nem egyszer leírták, kitüntetett szerepet játszott a szkíta szövetség népeinek életében. A hunok, illetve szövetségeseik is ragaszkodtak az esküvés eme formájához. Az esküvési szertartás lefolyását ekként írja le Hérodotosz:

„Szerződéseket pedig így kötnek a scythák, legyen az akárki, a kivel megkötik: nagy agyag serlegbe bort öntvén hozzávegyítik a szerződő felek vérét, árral megszurván vagy késsel megvágván kevésbé testöket; azután belemártanak a serlegbe kardot, nyilat, két élű fejszét s hajító dárdát. S miután ezt megtették, hosszasan imádkoznak és azután mind magok a szerződő felek, mind legelőkelőbb kísérőik isznak belőle.” – IV. könyv, 70. szakasz (Télfy János fordítása).

Lukianosz, illetve az általa megszólaltatott Toxarisz nagyjából ugyanígy nyilatkozik a baráti szerződéssel kapcsolatban:

„Ha pedig barátul választottunk már valakit, következik a szövetség s a legnagyobb eskü, hogy bizonyára egymással fogunk élni, s ha kell, egymásért meghalni. És így teszünk is; mert mihelyt bemetszvéen ujjainkat serlegbe csöpögtetjük a vért s kardjaink hegyét bemártván egyszerre iszunk mindketten belőle; semmi sincs mi ezután minket szétválaszthatna.” – Toxarisz, avagy barátság (Télfy János fordítása).

Toxarisz mindehhez hozzáteszi még: legfeljebb három jeles férfival szabad efféle szerződést kötni, mert kinek sok esküdt barátja van, szabados erkölcsű nőszemélyhez tartják azt hasonlóan.

A vérszerződés szokása a pusztai népek körében a középkorig fennmaradt. A vérrel megpecsételt eskü a magyarok történelmének is meghatározó fejezete.

## Szkíta népek

### *Dahák*

Szkítákat ábrázol I. Khsajársá, perzsa király síremléke: *sakâ tyaiy paradraya, sakâ tigraxaudâ, sakâ haumavargâ, parthava*, azaz avarországi (dahâ). A szkíta címet az ókorban, de még a középkorban is számos népre ráaggatták. Harmatta János, neves iranistánk szerint már Hérodotosz megállapítja, miszerint a görögök minden pusztai népet *szkítának*, a perzsák pedig ugyanezeket mind *szakának* hívják. Ezen állítás csak félig-meddig igazodik a tényekhez. Hérodotosz (VII. könyv, 64. szakasz) csupán a perzsákról beszél, imígyen: „Ezeket, jóllehet amürgi szkíták voltak, szakáknak nevezték, mivelhogy a perzsák a szkítákat mind szakáknak nevezik.”<sup>125</sup>

A perzsák – folytatja Harmatta – ugyanekkor tudták, hogy különféle szakák vannak, és négy csoportjukat különböztették meg. Ezek közül a *sakâ tyaiy paradraya* (szakák, kik vízen túliak) a Fekete-tenger északi partján élő szkíták.

A hasonló életmód stb. miatt nem csupán szkíta, hanem törökös népeket is neveztek szkítának, – rendszerint nem ok nélkül – pl. Anna Komnéné a besenyőket. A besenyők nyolc törzs közül három – VII. Konsztantinosz, bizánci császár tudósítása szerint – történetesen szkíta, közelebbről kangar volt. A magyarokat is címezték szkítáknak, türköknek, hunoknak, onoguroknak, és avaroknak egyaránt.

A perzsa királyi sziklafeliratok nem nyújtanak biztos alapot a közép-ázsiai szkíták különböző csoportjainak azonosításához. A perzsák a nekik adózó négy szkíta népet – közöttük az Odrüsi Királyság megszervezőit, az európai gétákat is – viseletük, szokásaik, lakóhelyük szerint nevezték meg, és a következetesség sem volt erősségük. Az egyik szkíta nép a következő felsorolásban nyilván kétszer szerepel.

<sup>124</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíták](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíták).

<sup>125</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíták](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíták).

- Sakâ haumavargâ – haumát fogyasztók (betű szerint: haumát fogyasztó szakák). Saját nevüket nem ismerjük, és a perzsák által rájuk ragasztott név jelentése is vitatott. Lakóhelyük a Ferganai-medence (görög forrásokban Amürgion pedion: Αμυργιον πεδιον) volt. Aradi Éva az indoszkítákkal azonosítja őket. Sakâ tigraxaudâ – hegyes fővegűek (betű szerint: hegyes fővegű szakák). Az Amu-darja alsó szakaszánál, Khoraszmiá óázisának területén laktak. Harmatta szerint ők a dahák, más néven masszagéták. Valójában a hegyes fővegűek az ászik egyik csoportját, az aorszokat képviselték. Masszagetai (Μασσαγεται) pedig az ászik szövetségének görögös neve volt.
- Sakâ tyaii paradraya – vízen túliak (betű szerint: szakák, kik vízen túliak). A Keleti-Balkán lakói voltak. Harmatta az „európai”, azaz királyi szkítákkal azonosítja őket. E helyen bizonyosan nem róluk van szó, – ők ugyanis nem voltak a perzsák adófizetői – hanem a gétákról.
- Sakâ tyaii para Sugdam – Szogdián túliak (a perzsa szövegben, betű szerint, „sakaibîš tyaii para Sugdam”, azaz „a szakáktól, kik Szogdián túliak”). A Ferganai-medence lakói voltak; azonosak a haumát fogyasztókkal. Aradi szerint ők a „tulajdonképpen szakák”, avagy szakaurak. A szakaurak azonban nem voltak a perzsák hűbéresei.
- Dahâ – ellenségek, idegenek. A Kopet-dag északi előterében laktak, s magukat avaroknak nevezték.

## A szkíta népek családfája<sup>126</sup>

### Délkelet- és kelet-európai szkíták csoportja

A délkelet-európai szkíta népek közé tartoztak a Dnyeszter környezetében élő **türegeták**, a Keleti-Balkánon és a Havasalföldön letelepedett **géták**, az Erdélyi-medencét és környékét birtokló **dákok**, valamint az Alföldet és a Kisalföld északi felét megszállva tartó **szkíták** (saját nevüket nem ismerjük). A kelet-európai szkíta népeket képviselték a Donyec és a Déli-Bug, illetve az Al-Duna között (Etelközben) honos **királyi szkíták**, valamint az Urál folyó és a Donyec közötti pusztát birtokló **thüsszagéták**. Utóbbiak egy-egy csoportját alkották a Don mellékén élő **melankhlainok** (fekete-köpenyesek) és az Obscsij Szirt, illetve a Szamara folyó vidékén honos névadó **thüsszagéták**. Szkíta vezető csoportjai voltak a Don folyótól keletre letelepített alán (iráni vagy iránból származó) **szauromatáknak** is.

### Délkelet-európai szkíták

A délkelet-európai szkíták, akik a Dnyeszter, a Prut és a Szeret vidékét, a Keleti-Balkánt, a Havasalföldet, az Erdélyi-medencét és környékét, valamint az Alföldet (délen nagyjából a Maros vonaláig), és a Kisalföld északi részét lakták, a régészek szerint a korai-, avagy **preszkíták**, akiket még helytelenül **kimmereknek** is neveznek.

A Kárpát-medencében élők, kezdeti időkben (Kr. e. 8-5. század) **agathüreszeknek** (αγαθουρσοι) nevezték magukat, akik később (Kr. e. 6-4. század) elhagyták az őshazájukat. Az Alföld, a Kisalföld és az Erdélyi-medence északi tájainak lakói ezidőtájt a **kelták** voltak.

#### **Türegeták**

A trák–szkíta türegeták (türegetai: τυρεγεται) a Dnyeszter, a Prut és a Szeret mellékét birtokolták. Nevük – mürgetai (μυργεται) alakban – legkorábban Hékataiosz munkájában (i. e. 6. század vége) szerepel. A türegeták kívül estek a történetírók látókörén, jobbára csak nevüket említik, s ezért keveset tudunk róluk. Publius Ovidius Naso időszámításunk kezdete táján például megemlékezik róluk. A türegeták egy része vélhetően a Közép-Ázsiából kivándorló – helytelenül szarmatának címzett – alánokhoz csatlakozott.

<sup>126</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíták.

### **Géták**

A Keleti-Balkánon és a Havasalföldön élő trák–szkíták, a géták (getai: γεται) első ízben Hérodotosz művében bukkannak fel. A Havasalföld lakóit Hékataiosz – az Al-Duna görög köntösbe öltöztetett trák–fríg neve (Matoasz: Ματοας) nyomán – matüketai (μαυκεται) névvel illette. A géták Kr. e. 512. és 479. között az Óperzsa Birodalom adófizetői voltak. Országuk neve a perzsa királyi sziklafeliratokon *Skudra*, népüké pedig *Sakâ tyaiy paradraya*, azaz *szakák, kik vízen túliak*. Szabadulásuk után megalakították az első trák államot, az Odrüsi Királyságot. Első fejedelmük, I. Teresz (Kr. e. 460–445.) a Keleti-Balkán trákok és szkíták lakta területeinek délkeleti részét uralta. II. Philipposz kelet-balkáni hadjáratai (Kr. e. 352–340) nyomán a géták a makedónok, majd a Kr. e. 2. században Róma alattvalói lettek. Moesia országrészt Augustus császár uralkodásának utolsó éveiben szervezték római tartománnyá, Trákiát pedig valamivel később, III. Rhoimetalkész (38–46.)<sup>127</sup> halála után.

### **Dákok**

Az erdélyi trák–szkíták, vagyis a dákok (dakoi: δακοι) első alkalommal szintúgy Hérodotosz művében tűnnek fel. Az Kr. e. 3. században a kelták fennhatósága alá kerültek, a Kr. e. 150. év táján azonban visszanyerték szabadságukat. A dákok és a kelták birtokait elválasztó határ a Kr. e. 2. században a Tisza vidékén húzódott. Időszámításunk előtt 61–48. körül a dákok ura, Bürebisztasz hadjáratokba kezdett. Elfoglalta a kelták alföldi birtokait, megtámadta a basztarnákat, a görög gyarmatvárosokat a Fekete-tenger nyugati partjainál, fennhatóságát kiterjesztette az Al-Duna síkságára, rajtaütvén a római birtokokon is. Úgy tűnik, megkísérelte viszszaszerezni és egyesíteni mindazon tartományokat, melyeket egykor az agathürszökök birtokoltak. A római hódítás, illetve országuk összeomlása (i. sz. 106.) nyomán a dákok szétszóródtak, maradékaik a környező népeknél leltek menedékre. Nevük a népvándorláskor idején tűnt el a forrásokból.

### **Az Alföld és a Kisalföld szkíta lakói**

Az Alföld és a Kisalföld korai szkíta lakói – nevüket nem jegyezték fel az ókor tudósítói – a Kr. e. 4-3. században a kelták uralma alá jutottak, s ez időtől fogva hűbéres szövetségesként folytatták életüket. Időszámításunk kezdete táján testvérnép, a közép-ázsiai eredetű *ászik* vették birtokba a Duna völgyének alsó és középső szakaszát. Az ászik (iazügesz: ιαζυγες) az első század első évtizedében foglalták el a Duna és a Tisza lapályát, uralmuk alá vonva az Alföld korai szkíta, kelta, dákok stb. lakóit: a Kr. u. 1. század elején a Duna és a Tisza között élőkét, az Kr. u. 2. század elején a Tiszántúlon lakókat is.

### **Kelet-európai szkíták**

A régészek őket, a *királyi szkítákat* nevezik „szkítáknak”. Kelet-Európa erdős és füves pusztáit lakták, az Urál folyó és a Déli-Bug között, illetve a tengermelléken az Al-Dunáig.

A királyi szkíták – saját nevük görögösen ourgoi (ουργοι), urogi (υρογι) –, illetve elődeik Kelet-Európa keleti felének, a Déli-Urál vidékének őstelepesei voltak. Jelek szerint legalább a középső kőkorszak óta helyben, a Volga középső szakaszánál laktak. Birtokaikat keleten az Urál folyó, nyugaton a Don határolta. Eme kelet-európaiak elődei pedig az eurázsiai puszta mamutvadászai voltak. A szkíta népek közül elsőként a királyi szkíták szerepelnek írott forrásokban. Urartui, illetve asszír feliratok említik őket az i. e. 8-7. században, amikor betörték Elő-Ázsiába.

<sup>127</sup> Világháló: [de.wikipedia.org/wiki/Rhoimetakles](http://de.wikipedia.org/wiki/Rhoimetakles) > III. Rhoimetakles Trákia utolsó királya volt.

Az Kr. e. 8. században elhagyták ősi lakóhelyüket, és a kelet-európai pusztá nyugati felét vették birtokba. A Donyec és a Déli-Bug között elterülő pusztát, a tenger mellékén a Don torolata és az Al-Duna közötti vidéket (Etelközt), birtokolták. Székhelyük a Dnyeper középső szakaszánál volt.

A korainak nevezett szkíták, akiket kimmereknek is neveznek, egy része nyugat felé vonult, s Délkelet-Európában telepedett le. A Kárpát-medencébe vélhetően legalább két hullámban – legkorábban a Kr. e. 8. században – nyomultak be, pontosabban költöztek vissza, elfoglalva annak keleti felét (Erdélyt). Majd innen vándorolnak tovább Nyugat-Európába, és a Brit-szigetekig meg sem állnak: Cymru.

Az Kr. e. 7. és a 6. század fordulóján az Elő-Ázsiában portyázó szkíta hadak visszatértek Kelet-Európába, kisebb csapataik azonban Urartu területén, a mai Gjumri város környékén, Észak-Anatóliában, a Zöld folyó (Yeşilirmak) – az ókorban Irisz – környezetében telepedtek le. A visszatérők a Kaukázus északi előterét, a Kubány folyó környékét szállták meg. A magukkal ragadott madaiaknak, avagy sauromatáknak, a Don mellékén, a bal parton jelöltek ki lakóhelyet. Az Kr. e. 4. század végén a sauromaták fellázdak uraik ellen, és a Kr. e. 3–2. században a királyi szkíták, illetve a görögök birtokait dúlták. A „királyiak” vezető törzsének népessége a meg-megújuló támadások nyomán a Krím-félszigetre, illetőleg a Dnyeszter és a Déli-Bug alsó szakaszának környékéhez tömörült. Kisebb birodalmuk – Mikra Szküthia (Μικρα Σκυθια), Scythia Minor, Kis-Szkítia (Kr. e. kb. 250–i. sz. kb. 200.) – neve utóbb a mai Dobrudzsa területére szállott át, ahol a Kr. e. 2. században szintén feltűntek. A nép egy része valószínűleg az alánok közé vegyült, s velük az Alföldre vándorolt.

Hérodotosz leírása szerint a királyi szkíták az Al-Duna, a Fekete-tenger és a Kaukázus határolta pusztán éltek. Az Olbia Pontiké (ma Parutyino) városából keletre induló szkíta kereskedők a Tanaisznál (Don) hagyták el saját felségterületüket, s a folyón túl már a sauromaták birtokai következtek. A királyi szkíták keleti szomszédai a Kr. e. 6–2. században a madai származású sauromaták voltak, akik nagyjából a Don és a Volga között elterülő füves pusztát birtokolták. Ez időben Közép-Ázsia pusztáit is szkíta népek, a szakák csoportjába tartozó isszédok, ászik, avarok, kangarok és szakaurak lakták. A Szamarkand köré tömörülő oázisok, illetve városok lakói ellenben nagyrészt iráni szogdok voltak.

A királyi szkítákak, pontosabban szövetségük neve első ízben urartui feliratokon (*Išqigulu*), valamint asszír évkönyvekben, ékiratos táblákon – II. Sarrukín, asszír király uralkodásának idején – jelenik meg (*Aškuza, Iškuza*). Szövetségük nevét a Biblia is említi: *Aškuz* (אשכּוּז: ’askūz), illetve rontott alakban *Aškenáz* (אשכּנַז: ’ask<sup>n</sup>naz) (Jeremiás 51: 27). A feljegyzések szerint a szkíták nagyobb csoportja Kr. e. 700 körül tódult be északról, és a Kura, valamint az Araksz folyó völgyében, illetve az Urmia-tó környékén telepedett le. A szkíták egyik központja az Araksz völgyében, a mai Gjumri város környékén – egykor Szakaszena, (Aszkánia, Azerbajdzsán) –, a másik az Urmia-tó vidékén, Saqqez város környékén volt.

Az asszírok és a szkíták Kr. e. 676. körül szövetségre léptek. Assur-ah-iddína, asszír király ekkor jóslatot kért Šamaš papjaitól. Kérdése ez volt: vajon megtartja-e adott szavát Bartatua, Iškuza ország királya, ha leányát hozzá adja feleségül. A Kr. e. 653. évben az asszírok elleni csatában esett el Khsathrita, a Méd Birodalom megalapítója, kit a Hérodotosz által említett ifjabb Phraortésszel azonosítanak. Az asszírok és a szkíták szövetsége a Kr. e. 653–652. évben legyőzte az Asszíria ellen lázadó médeket, és az asszírok Média és Mannai irányítását szkíta hűbéresükre bízták. Bartatua (Protothüész) halála után fia, Madüész örködött a médek és mannaiak fölött. A Kr. e. 625. évben Uvakhsatra, méd király megfosztotta a szkítákat hatalmuktól. A szkíta derékhad ezek után visszatért a kelet-európai pusztára, és a Kaukázus északi előterében, a Kubány és mellékfolyóinak völgyében telepedett le. A szkíták a magukkal ragadott hűbéres sauromatákat a Don alsó szakaszánál, a bal parton telepítették le. A Kr. e. 611. év előtt, a szkíták egy csoportja hadjáratot vezetett Egyiptom határáig, I. Pszammetik fáraó azonban, latba vetve kincstárának javait is, visszavonulásra bírta őket.

Az Kr. e. 516–512. évben I. Dárajavaus (Dareusz) perzsa király vezetett a királyi szkíták ellen (lényegét tekintve eredménytelen) hadjáratot. Seregeinek egy részét elveszítve kellett visszafordulnia az összecsapásokat elkerülő, az ellenség számára hasznos javakat elpusztító szkíták földjéről.

## Szkíta leletek a Kárpát-medencében

A Kárpát-medencében elsősorban a Vekerzug-kultúra (Szentés-Vekerzug lelőhely), illetve az erdélyi Csombord (Alsó-Fehér megye, Nagyenyedtől 4 km-re keletre) vidékének népességét szokás a szkítákkal összefüggésbe hozni. Jelentős leletanyagú temetőket tártak fel például Hé-tény, Kustánfalva, Szentés-Vekerzug határában. Kiemelkedő szkíta leletek például a tápió-szentmártoni és a zöldhalompusztai aranyzarvas.

### *Melankhlainok, thüsszageták és iürkák*

A *melankhlainok* (melankhlainoi: μελαγχλαινοι), avagy fekete köpenyesek a királyi szkíták tőszomszédságában laktak, valószínűleg a Don mellékén, a mai Voronyezs környékén. Hérodotosz tudósítása szerint az Urál-folyó és a Donyec közötti pusztát a *thüsszageták* birtokolták. Ebből következően a fekete köpenyesek a szóban forgó nép egyik csoportját képviselheték. A fekete köpenyt viselők saját nevét nem ismerjük. Első ízben Hékataiosz említi, kelet-európai szkíta népnek nevezi őket, és azután Hérodotosz tudósít róluk. Szerinte nevezettek nem szkíták (érthetjük így is: nem királyi szkíták), de szkíta szokás szerint élnek.

A thüsszageták (thüsszagetai: θυσσαγεται) névadó csoportja, valamint a királyi szkítáktól elpártolt *iürkák* (iürkai: ιυρκαι) az Obscsij szirt vidékén, a Szamara folyó lapályán laktak. A régészek Szamara–Urál csoportként is hivatkoznak rájuk. A fekete köpenyesek és a thüsszageták híre-neve az Kr. e. 4–3. században veszett el.

### *Szauromaták*

A szauromaták (szarmatai: σαρμαται, szauromatai: σαυροματαί, szürmatai: συρματαί) a királyi szkíták által a Dontól keletre letelepített, nagyobb részben iráni, közelebbről madai, avagy méd eredetű népességet képviselték. Kezdetben (i. e. 6–4. század) a szkíták hűbéresei voltak: a szkíta vezérlő törzsek szállása a Kubány, illetve a Don folyó torkolata környékén volt. A Kr. e. 4. század vége felé a szauromaták elpártoltak uraiktól, és a királyi szkíták rovására terjeszkedtek nyugat felé. Nevük átszállott az általuk lakott tartományra (Sarmatia), és a Kr. e. 2. században az ott felbukkanó szkíta alánokra is ráragadt. Idővel a szauromaták letelepedtek a Boszporoszi Királyság területén, illetve a görög gyarmatvárosokban. Maradékaik (a Kr. e. 2. században) elvesztek a keletről érkező alánok (ászik, rhoxolánok, aorszok) tömegében.

### *Szirákok*

A szirákok (szirakoi: σιρακοί) a Kubány és mellékfolyóinak lapályán éltek. Először az Kr. e. 310–309. évben, utoljára az Kr. u. 193. évben jegyezték fel nevüket.

### *Iazamaták*

A iazabatai (ιαζαβαται), iazamatai (ιαζαματαί), ixibatai (ιξιβαται), ixomatai (ιξοματαί); exomatae, ixamatae névvel illetett nép – első ízben Hékataiosz említi őket – az Azovi-tenger (Maiotisz) öblénél, a Don torkolatának környékén lakott. Polüainosz szerint nevezett törzs királyi székét Tirgataó Maiotisz (Τιργαταω Μαιοτις) családja birtokolta. *Tirgataó Maiotisz*

(*Τιργαταω Μαισης*), az ixomatai nevű törzs fejedelmének leánya volt. Neve nem csak a Hérodotosz által említett első szkíta király, Thargitaosz, de a magyar „harka” vezéri cím<sup>128</sup> nevével kapcsolatban áll. (Lásd feljebb)

### **Közép-ázsiai szkíták, avagy szakák csoportja**

A közép-ázsiai szkíta népekre a történészek a *szaka* nevet használják. A szakák közé tartoztak az Urál hegység keleti oldalán élő *isszédok*, a Szir-darja és az Amu-darja alsó szakaszánál letelepedett *ászik*, a Kopet-dag vidékén tanyázó *avarok*, a Ferganai-medencében honos *szakák*, a Szir-darja középső szakaszának környékét birtokló *kangarok* és az Ili folyó völgyében, valamint a kirgizisztáni Iszik-köl (tó) vidékén honos *szakaurak*.

#### ***Isszédok***

Az isszédok (isszédonesz: ισσηδονες) a Kr. e. 7. század előtt vélhetően az Altaj környékén laktak, és onnan költöztek, valószínűleg a Kr. e. 8. században, az Urál hegység keleti oldalára. Első ízben Hékataiosz említi őket, illetve az Ariszteasz (Kr. e. 7. vagy 6. század) elveszett hőskölteményére hivatkozó Hérodotosz. A történetírás atyja szerint az isszédokat az egyszeműek, avagy *arimaszpok* üzték el lakóhelyükről.

Az isszédok elsősorban kohászattal, fémművességgel foglalkoztak. A Kr. e. 130. év táján a kangarok igája alá jutottak, és valószínűleg csak a Kr. u. 3. században szabadultak, amikor a hunok szövetségének népei megszállták Közép-Ázsia pusztáit. Utoljára (Kr. u. 3. század) a kínai évkönyvek emlékeznek meg az isszédok országaról: *Jen* (Szakadék, Szikla).

#### ***Ászik***

Az ászik (iazügesz: ιαζυγες; asii, astacae; jászok) – a régészek szerint *szarmaták* – írott történelmük hajnalán (Kr. e. 2. század) a Szir-darja és az Amu-darja alsó szakaszánál laktak. Három törzsüket ismerjük: *ászik*, *aorszok*, *rhoxolánok*. Szövetségük neve kezdetben – görögösen – Masszagetai (*Μασσαγεται*) volt. Egyik csoportjuk neve (aorszoké) perzsa királyi sziklafeliratokon *Sakâ tigraxaudâ*, azaz *hegyes fővegű szakák*.

Az ászik a jüecsik vándorlása (Kr. e. 166–129), s ennek kapcsán a kangarok hódításai nyomán elvesztették függetlenségüket (Kr. e. 130). Szövetségük nevét ekkor megváltoztatták (Alanoi: Αλανοι), és egy részük Európába költözött. Az szarmaták/alánok (ászik/jazigok) Alföldünket időszámításunk második évtizedében érték el.

A Közép-Ázsiában visszamaradt ászik a Kr. u. 3. század elején visszanyerték szabadságukat, ám a Belső-Ázsiából kirajzó törökös népek a 4. század közepén leigázták őket, és velük egybevegyülve a kelet-európai pusztán élő ászik és germán csoportokra törtek. Egy részüket elűzték lakóhelyükről, más részüket uralmuk alá hajtották, s ezekkel egyesülve Délkelet- és Közép-Európát fenyegették. A szkíta eredetű vagy szkíta elemeket is magábafoglaló *hunok* és a keleti-ázsiai türk népek összekovácsolódtak, s ekképpen született meg a *bolgár*, illetve a *bese-nyő*, az *eszkil*, a *kazár*, a *szabar* stb. nevű nép. A hunok szövetségébe betagozódott ászik részt vettek az Onogur-bolgár Birodalom és a Kazár Birodalom megalapításában is.

A 830. év táján vallási belháború ütött ki a kazárok országában. A lázadásban részt vevő ászik – arab forrásokban nevük al-Arsiyya, al-Arsiya, As-yah, al-Ursiyya, al-Larisiya, al-Orsiyya és Ors – elpártoltak a kazároktól, kavaroknak (καβαροι) nevezték magukat, és csatlakoztak a szabarok egy csoportjához, kik ugyanekkor szakadtak el a birodalomtól. A két csoport szövetsége a madzsar, *magyar* (arab forrásokban al-Maggariya, badzsgird, bajdzsirt, basgird, basgurd stb), a bizánciak azonban leginkább türköknek nevezték őket.

<sup>128</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/ Harka (méltóságnév): A horka méltóságnév kapcsolatban lehet a szkíták egyik istenséne, Harag, háborúság (harc) megszemélyesítőjének nevével.

A Kaukázus északi előterében tanyázó alánok megőrizték függetlenségüket, és országuk a mongol hódításig fennállott. A kaukázusi Alániát habár állandóan támadták türkök, kazarak, arabok, de végül a mongolok számolták fel. A fegyverforgatók egy csoportját Kínába hurcolták, a nép egy része pedig a kunok egyik csoportjához csatlakozott, és velük a Kárpát-medencébe költözött. Leszármazottaik, a mai **jászok** – az ókori szkíta népek közül egyedül ők – mai napig fenntartották nevüket.

### **Avarok**

Az avarok (abaroí: αβαροι, abioí: αβιοι, avarnoí: αβαρνοι, apasziaí: απασιακαι, daai: δαι, daoi: δαιοι, parnoi: παρνοι, parthoi: παρθοι, paszianoí: πασιανοι, pszedo-abaroí: ψευδο-αβαροι; dahâ; dahae, kidarítai, uarkhonítai) szálláshelye kezdetben a Kopet-dag északi előterében volt. Első ízben az asszírok tudósítanak róluk a Kr. e. 7. században. A Partukka (a perzsák nyelvén Parthava) nevű országrész bizonyára lakóhelyükre hivatkozik. Előbb valószínűleg a médek hűbéresei voltak, majd az Óperzsa Birodalomé, s azután a makedón görögök igája alá jutottak. A Kr. e. 247–231. évben kivonták magukat a Szeleukidák uralma alól, és megalapították a parthusok birodalmát (i. e. 247–i. sz. 224).

Országuk bukása után az Újperzsa Birodalom adófizetői lettek. Később elvették a perzsáktól Baktriát (367–368.), elfoglalták Szogdiát, meg az Indiai-félszigeten is egy határ földet, és a kusánok örökébe léptek. Népüket (kidarita hunok: κιδαρिताι ουννοι) és birodalmukat, a Kidarita királyságot, *Kidara* nevű uralkodójuk szerint nevezték meg a nyugati források. Nyugaton (arméniai kútfők) kusánoknak, kínai források júecsiknek is nevezik őket.

Avarjaink a Kr. u. 457. év táján csatlakoztak a hunok szövetségéhez, közelebbről a heftalíták (fehér hunok) kötelékéhez. Nevüket, és bizonyos mértékben függetlenségüket is – ellentétben a közép-ázsiai ászikkal és kangarokkal – megőrizték.

A 6. század közepe táján (554–555.) a türkök hódításai nyomán elhagyták közép-ázsiai hazájukat, és a Kárpát-medencében telepedtek le (567). Az 568. évben a Dunántúl területét is birtokba vették, uralmuk alá hajtva a Kárpát-medence ászí (jazig), germán, illír, kelta, trák stb eredetű lakóit. Az avarok országuk összeomlása után (9. század eleje) a magyaroknál találtak menedéket. Az avar sírok többsége az Alföldön (Szarvas, Kubány, Tiszafüred) található. Az avarok egy része az adriai tengermelléken letelepedett horvátok népét gyarapította.

### **Kangarok**

A kangarok (kakhagai szküthai: καχαγαι σκυθαι) kezdetben a Szir-darja középső szakaszának alföldjét, valamint a Talasz- és a Csu-folyó lapályát birtokolták. Országuk neve kínai forrásokban Kang, Kangcsü, Kangkuo alakban szerepel. A Kr. e. 130. év táján hódításokba kezdtek, s az ókori Közép-Ázsia egyik legjelentősebb és legnagyobb befolyású államát hozták létre. Elfoglalták Szogdia nagyobb részét, valamint az ászik és az isszédok országát, s ők uralták a Selyemút egyik szakaszát. A 4. század végén a kangarok is betagozódtak a hunok szövetségébe. Későbbben az *úzok* (fekete kunok), illetve *ujgurok* kötelékébe tartozó *besenyők*, *kunok* és *palócok*, *kipcsákok* – „szárik” (sárga, szőke kunok) – között tűntek fel, s részt vettek a szeldzsukok birodalmának megszervezésében is. A mongol hódítás után karakalpakok („fekete kalposok”), kazakok, üzbégek, nogaji tatárok közé vegyültek. Nagyobb csoportjuk Magyarországon telepedett meg. Ma *kun*, *palóc*, *besenyő* és *csángó* néven ismerjük őket.

### **A Ferganai-medence szkíta lakói**

A Ferganai-medence szkíta lakóinak saját nevét nem ismerjük, és sorsukról is keveset tudunk. Nevük első ízben II. Kurus (Kürosz), perzsa király uralmára idején (Kr. e. 6. század vége) bukkan fel, s utoljára (Kr. u. 4. század) a kínai évkönyvek emlékeznek meg róluk. Nevük a perzsa királyi sziklafeliratokon *Sakâ haumavargâ* (haumát fogyasztó [?] szakák), ill. *Sakâ*



*tyaiy para Sugdam* (Szakák, kik Szogdián túliak), görög forrásokban *amürgioi szakai* (αμυργιοι σακαι). Országuk neve kínai forrásokban Tajüan, azaz „Nagy Jónok”.

### **Szakaurak**

A szakaurak (szagaraukai: σαγαραυκαι, szakarauloi: σακαραυλοι, szakaurakai: σακαυραυκαι; saraucæ) – kínai és indiai források *szaj*, *szajvang*, illetve *saka-murunda* névvel illették őket – a Kr. e. 2. század végéig az Ili-folyó völgyében és az Iszik-köl vidékén laktak. A jüecsik (avarok) vándorlása kimozdította őket lakóhelyükről, s onnan a Tarim-medencébe, az Iráni-fennsíkra. A Tarim-medencében letelepedett népesség mintegy négyszáz év múltán elvesztette szkíta anyanyelvét, s a medence városállamaiban élő irániakhoz hasonult. Irataik révén *hotani szakák* néven váltak ismertté. A szakaurak Kr. e. 110–80. körül vándoroltak az Indiai-félszigetre (indoszkíták).

## **A szkíta nyelvről<sup>129</sup>**

### **Eredetük és nyelvük**

Egyesek, például Róna-Tas András feltételezése szerint a szkíta népek irániak voltak, iráni nyelven beszéltek. Róna-Tas szerint a magyar nyelvben az *arany* és a *kincs* szó szkíta jövevény. Hérodotosz szerint az arimaszpok nevének értelme szkíta nyelven *egyszeműek*. Az eredeti szövegben: arimaszpok (arimaszpoi: αριθασποι), arima (αριμα), szpou (σπου).

„Az ezeken túli vidéken vannak, a mint az Issedonok mondják, az egyszemű emberek és az aranyörző Grypek. (...) és scytha nyelven Arimaszpoknak nevezzük őket; mert arima egyet jelent a scytháknál, szpu pedig szemet.” (IV. könyv, 27. szakasz)<sup>130</sup>

Harmata János szerint iráni nyelvekben létezett egy *\*arima* és egy *\*spas* (feltételezett) kifejezés (szó) és ezek nagyjában-egészében megfeleltek az *egy*, illetve a *szem* fogalmának. Ebből pedig az következne, hogy a szkíták – az arimaszpok népének nemzeti hovatartozásától függetlenül – iráni nyelvet beszéltek. Csakhogy, óiráni nyelvek szóképzésében, valóban, akadnak hasonló kifejezések, pl. avesztai *airime* (csendes), avesztai *spas* (megjövendő), szanszkrit *spas* (lát), tartalmuk azonban nem felel meg Hérodotosz szófejtésének. S hozzá még óiráni nyelvekben az *egy* szó pl. *aiva*, a *szem* pedig pl. *čašman*.

Szkíta szövegelemek – ilyen például az avaroknak tulajdonított szarvasi rovásfelirat – alig maradtak fenn. Urartui, hettita, akkád, perzsa, görög és latin nyelvű feliratok, illetve az ókor és a középkor tudósítói csupán egyes szavakat rögzítettek. Ezeket a tolmácsok, írnokok, tudósítók és kéziratmásolók rendszerint elferdítették, átgyúrták, anyanyelvükhöz idomították. Valamennyi ismert szkíta kifejezés névszó, többségük személynév. Ezekből nagyon nehéz a beszélt nyelvre következtetni, mert a névválasztást sok körülmény befolyásolhatja, pl. a környezet, a divat, a vallás.

A szkíta nyelv – jóllehet számos nyelvvel próbálták már párhuzamba állítani – lényegében (egyelőre) ismeretlen, besorolása ennek megfelelően teljességgel bizonytalan. Nagyobb valószínűséggel, ha elfogadjuk a nyelvek osztályokba sorolását, az uráli, esetleg az altaji nyelvcsaládba, kisebb eséllyel az indoeurópai nyelvcsaládba tartozhat.

Karl Johann Heinrich Neumann feltételezése szerint a szkíták nyelve a mongollal rokon, Kuun Géza, illetve Vámbéry Ármin szerint a törökökkel. Nagy Géza a szkítákat, illetve nyelvüket uráli–altajiként sorolta be. Fischer Károly Antal magyar őstörténettel foglalkozó német kutató szerint, aki osztrák katonatisztként érkezett Magyarországra, majd itt megházasodott és

<sup>129</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíták.

<sup>130</sup> Télfy János fordítása.



feleségétől Szebenyi Antóniától tanult meg magyarul, a szkíták nyelve lényegét tekintve a magyarral azonos.<sup>131</sup>

A szkítáknak tulajdonított szavakat más nyelvek, mindenekelőtt irániak szókészletével is megpróbálták már rokonítani. Iráni nyelvekből azonban az egyik legfontosabb szkíta szót, a szkíta szövetség nevét – görögösen Szküthai (Σκυθαί) vagy Szkolotoi (Σκολοτοι) – sem sikerült eddig hihetően megmagyarázni.

A **szkíta nyelvet**,<sup>132</sup> pontosabban a szkíta népek nyelvét – *közmegegyezés* alapján – az indoeurópai nyelvcsalád indoírani ágán belül az iráni nyelvek keleti csoportjába osztják be. E csoportban csupán az oszét és a jagnobi él, a többi ide sorolt nyelvet (avesztai, baktriai, szkíta, szarmata, alán, szogd és khoraszmi) a nyelvészek kihaltak tekintik. Az iráni nyelvek változtak az idő múlásával, s feltételezések szerint a szkíta népek nyelve is hasonlóképpen. Ezzel kapcsolatban – a bizonyítás teljes mellőzésével – szkíta nyelvjárásokról, illetve önálló szkíta nyelvekről is beszélnek.

A szkíta népek nyelvét – összefüggő nyelvemlékek híján – töredékeiből próbálják egésszé szerkeszteni. Valójában csupán néhány tucat hitelesnek tekinthető szkíta kifejezést, illetve egy-két nyúlfarknyi, különböző jelekkel és ábécékkel rögzített – megfejtetlen vagy vitatott tartalmú – szkíta feliratot ismerünk.

Jószerevel semmit sem tudunk a szkíta nyelv hangzóiról – ezzel kapcsolatban egyelőre minden csak feltételezés –, és azt sem tudjuk megmondani, vajon hajlító vagy ragozó stb. volt-e a szkíták nyelve. Következésképpen a szóban forgó népesség, illetve nyelvük iráni mivolta szintén csak feltevés, melyet eddig még nem ellenőriztek minden oldalról. Más szóval a szkíták nyelvének hovatarozását egyelőre csupán találgathatjuk. Előfordulhat, hogy a szkíta nyelv egyenesen folytatódik az ómagyarban (és esetleg az etruszkban és a keltában).

A *szkíta* kifejezés – ez valójában a szkíta népek szövetségének neve – e helyen a kelet-európai és közép-ázsiai pusztán egykor – a nyelvészek szerint az i. e. 4. század előtt – honos szkíta népeket, illetve nyelvüket jelöli. *Alán* az ászai nép szövetségének neve, és őket illeti a *jász* megszólítás is. A *szarmatának* nevezett nyelv meghatározása fölöttébb bizonytalan. Szauromatáknak, szarmatáknak a szakemberek jobbára a királyi szkíták által a Don mellékére letelepített madai, avagy méd eredetű népességet nevezik. A szarmata nevet azonban a szkíta ászikra is ráaggatják, vagyis a nevüket joggal viselő, méd eredetű szauromatákat, illetve a (helytelenül) szarmatának címzett ászikát rendszerint egy kalap alá veszik.

## Az összehasonlító nyelvészet

Nyelvtudomány álláspontja szerint Eurázsia nyugati felének legrégebbi műveltségeit – a szemitákon kívül – indoeurópai nyelvű népek képviselték. A nyelvész-történész tudósvilág, aki önmagát a világ szellemi élcsapatának kikiáltotta, és amely csapat idővel önmagától elbűvölnen, saját maga hatása alá került, a legősibb műveltséget minden ok és bizonyíték nélkül, indoeurópai gyökerűnek tartotta. Ebből pedig magától értetődően következik, miszerint a szkíták, amelyeket az ókori írók a világ legrégebbi népének tartották, a jelzett időben csakis indoeurópaiak lehettek.

A 16–17. században az európai történettudományra és nyelvészetre döntő befolyást gyakorolt, eredményeit meghatározta művelőinek nemzeti büszkesége. A tudósok, főleg a germán tudósok, igyekeztek felnagyítani saját nemzetük és nyelvük szerepét: mindkettő eredetét jeles

<sup>131</sup> Anton Karl Fischer: Erklärung der skytisch-sarmatische Namen und Wörter aus der ungarischen Sprache, Berlin, 1917, Volume I-II. (Könyvét nemrégiben ismét kiadták, *exact replica* a Book Renaissance kiadónál).

<sup>132</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_nyelv](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_nyelv).

ókori népekig, jobbára a szkítákig vezették vissza. A szkítákat pedig beillesztették a népek és nyelvek bibliai, özönvíz utáni leszármazási rendjébe. Tudósaik saját nemzetük nyelvét ily módon az emberiség ősnyelvének, vagy ahhoz legközelebb álló túlélőnek minősíthették. Johannes Goropius Becanus [Jan van Gorp van Beek] (1519–1573), németalföldi tudós elsőként állította, miszerint számos európai nyelv, például a görög és a latin, az általa szkítának nevezett ősnyelvből származik. Nézete szerint tehát a szkíta lenne az indoeurópai nyelvek őse. A jeles szerzőnek hamarosan követői is akadtak. A 17. és 18. században többen felismerték a hasonlóságokat a görög, a latin, a szanszkrit és más indoeurópainak mondott nyelvek között. Elichmann (1601/1602–1639), Leidenben letelepedett sziléziai orvos a szkíták nyelvét minden nyelvek szülőanyjának tartotta. Elképzelését elsősorban a perzsa és a germán nyelv hasonlóságára alapozta. Elgondolását a leideni Claude de Saumaise (1588–1653) és Marcus Zuerius Boxhornius [Marc Zuer van Boxhorn] (1612–1653) fejlesztette tovább. Feltételezésük szerint a szkíták nyelve volt szülőanyja egyebek között a latinnak, görögnek, perzsának és germának. Saumaise a franciák eredetét a szkítákig vezette vissza. Boxhornius elképzelése szerint az európai és indoiráni nyelvek egyetlen közös ősből, nevezetesen a szkíta nyelvből erednek.

Az említett tudós férfiak feltevései nem a szkíták nyelvének ismeretén – e kérdésről nevezettek mit sem tudtak –, hanem ókori közhelyen alapultak. A szkítákat több ókori szerző, már Hérodotosz is, a világ legrégebbi népének mondja. Marcus Iunianus Iustinus például, Pompeius Trogus munkáját kivonatolva, ekképpen nyilatkozik e kérdésről: „*A szkíták nemzetét mindig is legősibbnak tartották, bár hosszú időn át folyt a vita szkíták és egyiptomiak között saját fajuk régisége felől.*” (*Trogi Pompei Historiarum Philippicarum epitoma*, 2: 1.)

A nyelvészet nagymesterei a szkíták iráni, illetve indoeurópai mivoltának vélelmét tehát nem a szóban forgó népesség származásának és nyelvének ismeretének, hanem ókori, bizonyítatlan állításokra, illetve a korai újkor hiányos és egyoldalú ismeretanyagára alapozták. S ezen ingatag talapzatra épített elgondolást próbálják korunkban is újabb és újabb iráni szómagyarázatokkal megtámogatni és fenntartani.

## A Biblia tanúsága

A kornak megfelelően, a Szentírást sem lehetett figyelmen kívül hagyni. Ebből adódóan az ősnyelvekről elmélkedő tudósok nem hagyhatták figyelmen kívül koruk vallásos meggyőződését sem, miszerint a Biblia Noét jelöli meg az emberiség özönvíz utáni ősapjának, s a hébert az emberiség ősnyelvének. A korai időkben keletkezett őstörténeti és nyelvészeti művek az egyes nemzetek eredetét rendszerint Noé fiaihoz, illetve az általuk képviselt népcsoportokig vezetik vissza. A Biblia szerint Jáfet leszármazottai (*Gómer, Mágóg, Mádaj, Jáván, Túbal, Mesek, Tírász*) népesítették be a Föld északi és keleti tájait (*Mózes első könyve*, 10: 2). *Mózes első könyve* (10: 3) – hasonlóképpen *A krónikák első könyve* (1: 6) – Gómer fiának nevezi a szkíták bibliai őst: „*A Gómer fiai pedig: Askhenáz, Rifáth, és Tógármah.*” Askenáz leszármazottai pedig a szkíták. A különböző népcsoportokat Iosephus Flavius rendezi származásuk szerint: *Jáfet leszármazottait főleg európai népekkel azonosította, Sém utódait pedig a nevéből alakított semitának nevezettekkel, Kám ivadékait meg afrikai (nem feltétlenül fekete) népekkel.* Iosephus Flavius a szkíták ősapjának Mágogot, Jáfet második fiát, Gómer fivérét jelöli ki: „*... Mágog pedig a róla elnevezett mágogokat alapította, kik magukat szkítáknak nevezik*” (*Ιουδαϊκῆς αρχαιολογίας: A zsidók története*, 1: 6).

A bibliai történet elemei felbukkannak a magyarok eredetét taglaló művekben is. Anonymus például ekként ír népünk származásáról: „*Szcítának első királya Mágóg volt, a Jáfet fia, és az a nemzet Mágóg királytól nyerte a magyar nevet.*”<sup>133</sup>

<sup>133</sup> Anonymus: *Gesta Hungarorum / A magyarok celedetei*, Budapest, 1999, 10. old.

Kézai Simon szintúgy Jáfet leszármazottainak tekinti a magyarokat, ám nem mondja meg, Jáfet melyik fia volt a szkíták őse. „*S midőn azon nemzetségek, mint Josephus mondja, zsidó nyelven beszéltek, az özönviz után a kétszázegyedik esztendőben a Jáfet magvából eredt Menróth óriás, Thana fia.*”<sup>134</sup> Szerzőnk leírásában a bibliai alakokon kívül szerepel Thana, Menróth és Eneth, valamint Hunor és Magor is. E nevek mondai vagy valóságos személyekre, illetve az általuk megtestesített népekre utalnak.

### **Az indoeurópai szkíta ősnyelv**

A vitákból végül az indoeurópai szkíta ősnyelv, illetve az indoeurópai műveltség elsőbbségének eszméje került ki győztesen. Ezen feltevést fejlesztették tovább – az említett úttörők nyomdokán haladva – német nyelvű kutatók, pl. Johann Kaspar Zeuss (1806–1856), Karl Müllenhoff (1818–1884), Wilhelm Tomaschek (1841–1901). Nevezett szerzők összegyűjtötték a szkítáknak tulajdonított kifejezéseket, és azokat indoeurópai nyelvek szavaival vetették egybe. A szkíták iráni mivoltát szerzőink magától értetődő igazságként kezelték, s nem tették próbára feltevésüket szélesebb körű elemzésekkel. Vagyis indoeurópaiakon kívül más nyelveket nem vontak be vizsgálataikba. A nyelvészek döntő többsége mai napig is ugyanezen elveket követve tanulmányozza a szkíta népek nyelvét. Módszereik bírálatát – általánosságban – Wencel ilyenképpen foglalja össze: „*A történeti nyelvészet gyakran korlátozott bizonyítékokon alapuló általánosításokhoz folyamodik, olyan kijelentéseket tesz, melyek távolról sem nyilvánvalóak, s gyakran viták és különböző értelmezések tárgyát képezik.*”<sup>135</sup>

Az első összefoglaló tanulmányt a szkítáknak tulajdonított szavak értelmezésének tárgyában Max Vasmer (1886–1962) írta. A legnagyobb szókincs gyűjtemény elében Vaszilij Ivanovics Abajev (1900–2001) nevéhez fűződik. E munkában mintegy kétszáz szkíta, illetve szkítának mondott kifejezés szerepel.

A szkíta népek, illetve nyelvük iráni (indoeurópai) mivoltának tantétele oly gyöngye lábakon áll, hogy hiányosságai már zavarba ejtőek. Fogycatékosságai közül leginkább szembeötlő ama körülmény, hogy az ókori forrásokból ismert szkíta szavak többségét nem sikerült iráni nyelvek alapján hihetően értelmezni. Ráadásul a szkíta vagy szkítának vélt szavak magyarosztatként a tudós szerzők jobbára feltételezett, kikövetkeztetett, csillaggal (\*) jelölt, forrásainkban fel nem lelhető iráni kifejezéseket sorakoztatnak fel. Eredményeik pedig nem igazodnak semmiféle értelmes rendhez, és ilyenképpen nem kínálnak lehetőséget további összefüggések felderítéséhez.

A nyelvészek és a történészek többsége mindazonáltal nem tud, vagy nem akar túllépni a hagyományos szemléleten, s így a mára belekövült a tudományos gondolkodásba. A nyelvészeti tanulmányok szerzői a szkíták iráni mivoltát eleve bizonyítottnak tekintik, s ezért irániakon, illetve indoeurópaiakon kívül más nyelveket nem is vonnak be elemzéseikbe. A másodlagos források (történeti tárgyú munkák, ismerettárak, népszerűsítő kiadványok) pedig nem vizsgálják a szófejtések hitelét, és a szkíták irániságát általában tényként kezelik.

### **A szkíták nem-indoeurópai eredetéről**

Az eltérő álláspontot képviselők közé sorolhatjuk először is Hérodotoszt, aki ekként nyilatkozik a királyi szkíták nyelvéről: „*A pásztori scythák közül egy férfi csapat föllázadván kivonult Média földére. Uralkodott pedig ezen időben a Médokon Cyaxares, Phraortesnek, Dejoces fiának, fia; a ki ezen scythákkal, mint oltalomért esdeklőkkel, eleinte jól bánt, annyira hogy nagyrabcsülvén őket, gyermekeket adott át nekik, hogy tanulják meg nyelvöket és a nyilak*

<sup>134</sup> Kézai Simon mester Magyar Krónikája (mek oszk.hu, 3. old.).

<sup>135</sup> Wencel, 2011. Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta nyelv.

*mesterségét*” – I. könyv, 73. szakasz (Télfy János fordítása).<sup>136</sup> A szakemberek a médek nyelvét is az iráni nyelvcsaládba sorozzák, beszélői azonban – a fentiek szerint – nem értettek szót az iráninak mondott szkítákkal.

Korunk jeles nyelvészei közül többen megkísérelték a szkítákat, illetve nyelvüket baltiszláv, illetve uráli, altaji stb. nyelvekkel rokonítani, eredményeiket azonban – számon kérve többek között a meggyőző erőt, és mindenekelőtt a módszeres összehasonlító nyelvi elemzést – elutasították. A felsorakoztatott kifogásokat mindazonáltal az iráni szómagyarázók többségének hibájaként éppúgy fellehetne róni.

#### ***Karl Johann Heinrich Neumann (1823–1880)***

a szkítákat és nyelvüket a mongolokkal, illetve nyelvükkel kapcsolta össze.

Magyar tudósok is hamarosan beálltak a szófejtők sorába, megállapításaiknak azonban, ahogyan külföldön, úgy idehaza sem volt különösebb visszhangjuk.

#### ***Télfy Iván (1816–1898)***

a szkítákat a magyarok őseinek tartja, maga azonban nem foglalkozik szkíta szavak visszafejtésével. Mindamelllett a Hérodotosz által is idézett, többes számú *antakaioi* (αντακαιοι: tokféle hal szkíta neve) kifejezést a magyar *tokok* szóval fordítja.

#### ***Csengery Antal (1822–1880)***

szerint a szkíták sumer–akkád nemzetiségűek voltak. Szerzőnk, állítását igazolandó, asszirológusok, pl. Henry Creswicke Rawlinson és Julius Oppert eredményeire hivatkozik. Egyebek között utal a behisztuni felirat újelámi szövegére, melyet kezdetben a szkíták nyelvével is rokonítottak, s ennek kapcsán, többek között, a magyar nyelvet is szóba hozták. Utal még sumer és asszír ékiratos táblák olvasatára, illetve bizonyítékképpen felsorol magyar kifejezésekhez formailag és tartalmilag hasonló sumer és akkád szavakat. Csengery maga nem próbálkozott szkíta szavak visszafejtésével.

#### ***Szombathy Ignác (1827–1912)***

a szkíta ászikát hun–magyar nemzetiségűnek, nyelvüket magyarnak tartja. Szerzőnk az ásziknak tulajdonított nevek megfejtésére is kísérletet tesz. Értelmezései alaki szempontból nagyjában-egészében helyénvalóak, tartalmilag azonban többnyire nem meggyőzőek.

- *Arimaszpoi* (Αριμασποι) – Hérodotosz állítása szerint e szkíta szó jelentése *egyszemesűek* = „arimás”, azaz „egyszemes”.
- *Tanaisz* (Ταναϊς) – a Don folyó ókori szkíta neve = *Tanya*.
- *Iazüvész* (Ιαζυβης) – az ászik saját neve = „iászuk”, „iászok”, egyes számban „iász”.
- *Silis* – Caius Plinius Secundus könyvében a Tanaisz (itt a Szir-darja) szkíta neve = „Szíl”, avagy „Határszél”.
- *Temarunda*, *Temerinda* – Plinius munkájában a szkíták tengeristenségének neve = „Temerind”, avagy „Tengerindító”.
- *Masztor* (Μαστορ) – ászki főember neve, Dion o Kassziosz *Rhomaiké historia* című művében szerepel, együtt a következőkkel = „Mester”.
- *Banadaszposz* (Βαναδασπος) = „Banadás”.
- *Zantikosz* (Ζαντικος) = „Szánti”.

---

<sup>136</sup> Télfy János: Magyarok őstörténete (Pest, 1863 / Budapest, 2001), MEK oszk.hu. / Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta nyelv.

### ***Vámbéry Ármin (1832–1913) és Kuun Géza (1838–1905)***

törökös népességnek tartja a szkítákat. Vámbéry könyvének első fejezetében – *Skythák és sakák vagy az ókor állítólagos törökjei* (1–18. oldal) – ural-altajiaknak, közelebbről török-tatároknak minősíti a szkítákat, pontosabban csak a kelet-európai és közép-ázsiai pusztán honos szkíta népesség egy részét. Állítása szerint Kelet-Európában, a Meóisztól, vagyis az Azovi-tengertől nyugatra árja származású szkíták laktak (milyen alapon, mi a bizonyítéka?). Szerzőnk a 6. század közepén Európában feltűnt szkíta avarok főembereinek nevét, tisztségét – pl. *Bajan* (Βαιανος) = „bajan” (gazdag, hatalmas, nemes); *Kandikh* (Κανδιχ) = „kandik” (véres); *Targitiosz* (Ταργιτιος) = „targit”, „tarkit” (elszélesztő, szétverő) – török nyelvekből vezeti le.

### ***Kuun Géza***

szintén török népességnek tartja a szkítákat. Török nyelvekből magyarozza például a *szaka* (Σακαί) nevet („sak”, „saka”: bölcs, megértő, egészséges), továbbá a *Caius Plinius Secundus* művében felbukkanó, jelentés szerint ismert szkíta szavakat is. A *Temarunda*, *Temerinda* megszólítás első elemét a „tingis”, „tengis” (tenger) szóval egyezteteti, a *Silis* nevet pedig a „silyn” (világos, fényes, tiszta) kifejezésből vezeti le. A *Croucasus* – a Kaukázus szkíta neve; jelentése *hófehér* – a „kar” (hó) és az „okar (magas), „augan”, „okan”, „ogan” (legfelsőbb lény, legnagyobb isten) szóval állítja párhuzamba. A *Croucasus* név törökös megfelelője szerinte „Kar aukas (aukar)” (hótól fehér magasság).

### ***Fischer Károly Antal (1838–1926)***

terjedelmes értekezést tett közzé a szkíta szavak összehasonlításának tárgyában. Meggyőződése szerint a szkíták nyelve lényegét tekintve a magyarral azonos. Fischer seregnyi, nyilvánvalóan nem szkíta eredetű kifejezést is felvett jegyzékébe. Felsorolása összesen 1008 tételt tartalmaz, ebből azonban csak mintegy száz valóban szkíta szó. Fischer nevéhez kötődik az Agathürszoí (Αγαθურσοί) nép nevének magyarozata: „Aga-törzs”. Ahogyan Hérodotosz is ismerteti, ők Thargitaosz legidősebb fiának a törzse voltak.

Fischer szómagyarozatai közül egy kis gyűjtemény:

- *Agarosz* (Αγαρος) – folyó a kelet-európai pusztán, Európai Szarmataország területén = „Agár” (fűzfával benőtt homokos folyópart).
- *Atia* (Ατια), *Ateasz* (Ατεας) – a királyi szkíták egyik nagyurának megszólítása = *Atya*”.
- *Babai* – az ászik egyik fejedelmének neve = „Babai”, „Bábai”.
- *Zizais* – az ászik egyik fejedelmének címzése = „Csicsai”.
- *Kopaszisz* (Κοπασις) – a királyi szkíták egyik fejedelmének megszólítása = „Kopasz”.
- *Napaei* – szkíta nép neve Caius Plinius Secundus munkájában = „Nap”.
- *Aorszoí* (Αορσοί) – az alán (az i. e. 2. század közepe előtt masszageta) szövetség – ászik, rhoxolánok és aorszok: együttesen az ászai nép – egyik törzsének neve = „örs”.
- *Szarosz* (Σαρος) – folyó a Krím-félszigeten = „Sáros”.
- *Sarosius* – Kaukázusi Alánia fejedelmének neve = „Sárosi”.
- *Szagarisz* (σαγαρις) – a fokos, szekerce szkíta neve = „szekerce”.
- *Szeretosz* (Σερετος) – a Szeret folyó szkíta elnevezése = „Szeret”.
- *Szigünai* (Σιγυναι) – mész eredetű népesség szkíta neve = „szigony”.
- *Türész* (Τυρης) – a Dnyeszter ókori szkíta neve = „Túr”.
- *Türösz* (τυρως) – a túró szkíta neve Sztrabón munkájában = „turó”.

### **Nagy Géza (1855–1915)**

valamennyi említett magyar szerző közül a legalaposabban járta körül a kérdést, s a szkítákat, illetve nyelvüket ural–altajiként sorolta be. Szerzőnk leginkább más írók szófejtéseit idézi, illetve boncolgatja, kiegészíti őket, maga azonban csak egy-két magyarázat hozzátoldásával gyarapítja a szóértelmezések számát.

### **Mészáros Gyula (1914–1998)**

a hatti nyelv szavaival vetette össze, s magyarázott meg több szkíta kifejezést. A szkíta nevek közé sorolt több görög szót is, pl. Hüilaié (Υλαιή: Erdőség). Alábbi példákat a szkíták eredetmondájában felsorolt nevek közül származnak:

- *Targitaosz* = „Az Időjárásistentől származó”.
- *Lipoxaisz* = „A királyi ház (felett) uralkodó”.
- *Arpoxaisz* = „A tábor (felett) uralkodó”.
- *Kolaxaisz* = „A sátor(ok) felett uralkodó”.
- *Aukhatai* = „Az oroszlánok”.
- *Katiaroi* = „Királyhad”.
- *Traszipiesz* = „Falusiak (?)”.
- *Paralatai* = „A fekete nép”.



Az Isik halomsírból kiásott csésze →

## **A szkíta szavak forrásai**

### **A szkíták saját feljegyzései**



← Az Iszik sírhalomból kiásott csésze rovásfelirata

A szkíták – jóllehet az írást, rovást ismerték és használták – nem hagytak ránk terjedelmesebb szövegeket. Közlendőjüket valószínűleg inkább bőrre festették vagy fára rótták stb, ezen anyagok pedig nem állnak ellen az idő pusztításának. Fennmaradt azonban néhány csontból, fémből, szaruból stb készült tárgy, melyeken saját jeleikkel, illetve idegen ábécével rögzítettek

szavakat, rövid mondatokat. Többen kísérleteztek ezek megfejtésével, hihető, illetve általánosan elfogadott megoldás azonban még nemigen született. A kétségeket jelzik az újabb és újabb próbálkozások, és ezzel kapcsolatban a meg-megújuló viták is.

A legkorábbi szkíta feliratok a vaskor elejéről (Kr. e. 8–6. század) valók. A legidősebb feliratos tárgyak az Altaj-vidéki és a kelet-európai pusztáról kerültek elő. Ezek jeleit az arámi ábécé betűivel rokonítják, eszerint olvassák. Felmerülhet azonban a kérdés, vajon nem rejtik-e az arámi írást másoló jelsorozatok a szkíták nyelvének szavait?

A Déli-Ural vidékén, a riszajkinói sírhalomnál talált zabla griff-fejben végződő, csontból készült oldalpálcáján hét jeltől álló feliratot láthatunk. A Kr. e. 7–6. századra keltezett lelet jeleit az arámi ábécé betűivel egyeztetették, s balról jobbra olvasva első ízben ekképpen értelmezték: „šwghmš”, „šwghtš”, „šwlhtš”, azaz *kaparó (?)*. Később javítottak a felirat olvasatán: „hdq l-wld”, hangzósítva *hadīq li/a wald*. A *hdq* ige jelentése *jól illeszkedik, szorosan illeszkedik*, *l-* a cselekvés céljának megjelölésére szolgál, a *wld* főnév értelme pedig *állatkölyök*. A szöveg fordítása tehát *jól (szorosan) illeszkedik a csikóhoz*. A *wld*, teszük még hozzá, tulajdonnév is lehet, nevezetesen *Kölyök*.<sup>137</sup>

Az említett korból származik a Szaratovi területen talált bronz nyílhegy is. Feliratának három jelét („swz”) szintén az arámi ábécé betűivel rokonítják, s a szöveget, hangzósítva, ekképpen olvassák: „swzi/a”, azaz *szúró*.<sup>138</sup>

A királyi szkíták egyik nagyurának, Nikonion, görög gyarmatváros hűbérurának – Szkülész (Σκυλης), avagy Szkül (Σκυλ) – arany gyűrűje az Kr. e. 5. századból való. A gyűrű fején – egyik kezében tükröt, másikban állatszobrocskával díszített jogart tart – trónon ülő koronás női alak látható, valamint görög felirat: ΣΚΥΛΕΩ, azaz *Szkülé* (Szkül tulajdona). A gyűrű abroncsán is görög betűk sorjázna: ΚΕΛΕΟΕΑΡΓΟΤΑΝΙΑΡΙΑΝΕ. E betűfüzért, többek szerint, szintúgy göröggként kell olvasni: κελεοε Αργόταν παρ εναι. Azaz, értelmezéstől függően, *parancsolja, Argotasz közelében legyenek*, vagy *parancsolja, Argotasz közel legyen*. Eme görögből levezetett magyarázattal kapcsolatban többen kétségeiket hangoztatják, és felvetik, hogy a betűsorozat más nyelvek szavait is képviselheti.

Feliratos szkíta leletek Közép-Ázsia pusztáiról is előkerültek. Ezek valamivel fiatalabbak (Kr.e. 5–2. század), s szövegüket rovásjelekkel rögzítették. Iranisták e jelek füzérét jobbára kharosti írásnak, török pártiak ellenben türk rovásírásnak vélik, s eszerint olvassák.

Az Iszik sírhalomból kiásott ezüst csésze feliratát többen is megmagyarázták, ám hihető értelmezésével, úgy tűnik, adósaink maradtak. Az edény az Kr. e. 5. századból való, és a szakaurak hagyatéka.

### **Harmatta János**

neves iranistánk szerint a szöveg a hotani szaka nyelv kharosti írásjelekkel lejegyzett szavait rejti. Szerzőnk a szöveget ekképpen olvassa:

za(m)-ri ko-la (m) mi(m)-vam vam-va pa-na de-ka mi(m)-ri-to

ña-ka mi pa-zam vam-va va-za(m)-na vam

*Tároltassék az edényben szőlőbor, hozzá főtt étel, anyyi, a halandónak, azután hozzá főtt friss vaj.*

### **Amanzsolov**

az ótörök jelekre és nyelvre alapozva fejtette meg a szöveget:

Ага, сага оçуқ!

Bez, cök! Boqun içrä [r?] azuq! ...i

Bátya, neked tűzhely!

Idegen, le! Utódok, belül étek!

<sup>137</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta nyelv.

<sup>138</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta nyelv.

E megfejtések összefüggéstelen szóhalmaznak tűnnek, szerzőjük magyarázatával együtt sem tekinthetjük őket hihető megoldásnak. Annál is inkább, mivel szakembereink nem figyeltek az időrendre. A kharosti írásjeleket a Kr. e. 3. században alkották meg, az ótörök rovásjelek pedig csak az Kr. u. 8. században bukkantak fel. Ismereteink szerint a hotani szakák nyelve sem létezett a Kr. u. 4. század előtt. Nevezett nép – a szakaurak egy csoportja – a Kr. e. 2. században telepedett le a Tarim-medencében, és cserélte szkíta anyanyelvét, kisebbségben, iránpa (lásd feljebb).

A Kárpát-medencében Kr. u. 20. táján letelepedett ászik régészeti hagyatékában is találtak feliratos tárgyakat. Többen értekeztek egy „szarmata” sírból kiásott cserépedény feliratáról, ám a szakemberek nem tudtak megegyezni sem az edény korát, sem jeleinek eredetét, sem a szöveg nyelvét illetően. Egyebek között ógörög, jazig–iráni, gót–arámi, jazig–jász, oszét, arameus–iráni–germán jelekkel, illetve nyelvekkel próbálkoztak. Magyar olvasatot – „eltemet”, „a csebrész tesszék” – Csallány Dezső javasolt.<sup>139</sup>

A Kr. u. 4. század közepén Közép-Ázsiát megszállták a Belső-Ázsiából kirajzó hunok, s a század végén, szkíta népekkel egyesülve, Kelet-Európa pusztáit is uralmuk alá vonták. Ez időtől fogva a *szkíta* név kezd kikopni a forrásokból, s helyébe, a hun szövetség megnevezés került. Attila birodalmának oszlása nyomán a *hun*, *ogur*, *onogur*, *türk* stb. elnevezés is eltűnik. A rovásírás azonban nem veszett el. Még a népvándorlások kora utáni időkben – a Kárpát-medencében például jóval a honfoglalásnak nevezett esemény után is – használatban maradt. A Kr. u. 4. századtól kezdődően azonban a szkítáknak tulajdonított rovásfeliratok már nem csupán a szkíta nyelv szavait rejthetik, hanem a hunokét (hun ótörököt?) is.

A Kárpát medencében letelepedett avarok (7–9. század) temetőiből előkerült néhány rovásírásos lelet, csontból faragott tütartók, edények stb. Az egyik tütartón (Jánoshida) ördögnek vélt ábra, valamint négy rovásjel látható. Csallány Dezső olvasata szerint a felirat tartalma „zatanas”, azaz *sátáné*. A Szentes mellett talált csontlapocskára hat rovásjelet visel. A felirat értelme Csallány Dezső szerint „temesítetek!”, azaz *temessétek*.

A Szarvas mellett talált tütartó rovásfeliratának jeleit jobbra a székely–magyar rovásbetűvel rokonítják (Szarvasi rovásfelirat). *Vékony Gábor* a szövegét eszerint fejti vissza, olvasata ma beszélt nyelvünkhöz igazítva: „*Üngür démon ellen ím e vas; tű szúródjon a démonba, tű, tű, szúrj, bökj, varrj (el)! (te aki) szétfejtessz, egybeöltsz... Üngür ne gyarapodjon (legyen), üzd, emészd (el) őt, én istenem!*”<sup>(140)</sup>

## Ókori tudósok feljegyzései

A szkíta szavak leginkább megbízható forrásának tekinthetjük – a szkíták saját feljegyzésein kívül – a korabeli beszámolókat. Az egykorú forrásokban fennmaradt szkíta szavak (névszó, tulajdonnév) száma – ide sorolva a pénzérméken, görög, latin, perzsa stb. feliratokon rögzített, bizonyossággal szkítáknak tulajdonítható neveket is – alig több száznál.

Legkorábban (Kr. e. 8–7. század) urartui és asszír ékiratos táblák, illetve bibliai iratok adnak hírt a szkítákról, nevezetesen a királyi szkítákról. Az ék- és hieroglif jelekkel, illetve a héber írásjelekkel rögzített nevek az eredeti szkíta szavaknak alkalmasint korcs alakját tükrözik. A szkíta szövetség – *Isqigulu*, illetve *Askuz*, *Iskuza* – nevét urartui és asszír ékiratos táblákon örökítették meg. A Bibliában a szövetség neve *Askuz* (אשכּוז: ’askūz), illetve rontott alakban *Askenáz* (אשכּנז: ’askʹnaz). Akkád nyelvű feliratokon (Kr. e. 7. század) szerepel szkíta fejedelmek neve is: *Ispakai* és *Bartatua* vagy *Partatua*. Utóbbi nevét – *Partita* alakban – hettita és luvi jelekkel is rögzítették.

<sup>139</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta nyelv.

<sup>140</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta nyelv/ Vékony 1985.



Görög források (Kr. e. 6–5. század) szintúgy ismerik a szkíta szövetség, valamint *Ispakai* és *Partatua* fejedelmek nevét. A görögök hallásukhoz igazított a szkíta névalakot: *Szküthai* (Σκυθαι), *Aszpakosz* (Ασπακος) és *Protothüész* (Προτοθυης). Hérodotosz és Sztrabón, valamint Caius Plinius Secundus stb. munkájában körülbelül száz szkíta, illetve szkítáknak tulajdonított kifejezés szerepel, személy-, nép- és törzsi nevek, istenségek megszólítása, földrajzi nevek stb. Néhálynak ezek közül hírmondóink jelentését is megadták, magyarázataik azonban nem egy esetben mondvacsinálnak bizonyultak. A Fekete-tenger északi partvidékére települt görög gyarmatvárosok (pl. Nikonion, Olbia Pontiké, Pantikapaion) feliratos síremlékei, tárgyai megörökítettek nem csupán görög, hanem szkíta, trák, kaukázusi stb. szavakat is. Ezek szinte kizárólag – természetszerűen – személynevek. Egyiket-másikat a felirat görög szövege mondja szkítának, másokat pedig egyéb módon tudták azonosítani. A szakemberek általában szkítának vagy „szarmatának” minősítik mindazon kifejezéseket, melyeket a görög nyelv szókészlete alapján értelmezni nem tudnak. A szóban forgó kifejezések száma, háromszáz körül lehet. A szkíta vagy „szarmata” eredetűnek minősített neveket többen is vizsgálták, és úgy találták, hogy a régebbi feliratokon szereplők óiráni párhuzamokat mutatnak; ezek képviselnék a nyelvészek által szkítának mondott nyelvet. Az újabb feliratokon szereplők pedig inkább az oszét nyelv szavaival rokoníthatók; ezek lennének a szarmatának nevezett nyelv képviselői. Festett vázákon is több mint kétezer, göröggként nemigen értelmezhető név maradt ránk. Részletesebb elemzésükkel a szakemberek még adósaink.

Az ókor tudósítói, lehettek bármily kiműveltek is saját anyanyelvükben, nem szükségképpen voltak tájékozottak idegenek nyelvét illetően. A görögben, a latinban stb. hiányzó hangokat nyilván a leginkább hasonlóval, szabályozás hiányában hallásuk szerint próbálták meg helyettesíteni, és eszerint betűzték le a többnyire másodkézből, pl. katonáktól, kereskedőktől, tolmácsoktól hallott idegen szavakat. Mindezekhez adjuk még hozzá a kéziratokat másolók tévedéseit stb. is. Szerzőinket, alkalmasint a kéziratok másolóit is, nagymértékben befolyásolta műveltségük, és saját anyanyelvük ismerete. Az idegen szavakat a jobb görögös, latinos hangzás érdekében rendszerint átgyúrták, és a görög, latin névszókhoz hasonlóan toldalékolták. Ekképpen azok eredeti alakja rendszerint elveszett.

A görögök úgy bántak idegen kifejezésekkel, miként áldozataival Prokrusztész. Lássuk példaképpen perzsa főurak felsorolását Hérodotosz munkájában (3: 70): *Intaphrenész* (Ινταφρενης), *Otanész* (Οτανης), *Gobruész* (Γοβρυης), *Hüdarnész* (Υδαρνης), *Megabüzosz* (Μεγαβυζος), *Aszpathinész* (Ασπαθινης). Ugyanezen névsor a behisztuni felirat óperzsa szövegében (4: 83–86): *Vindafarnā*, *Utāna*, *Gaub(a)ruva*, *Vidarna*, *Bagabuxsa*, *Ardumanis*. Idegenek szavait a görögök a maguk nyelvéhez hajlították, s lehetőség szerint görög értelemmel is felruházták. Az eredeti szó tartalmát azonban nem vizsgálták, s ez okból a görögösített változat értelme nem felelt meg az eredeti szó jelentésének. Az Amu-darja óperzsa nevéből (Waxš: szilaj, vad) görögjeink Oxoszt (οξος; ecetes bor) alkottak, a kelet-balkáni trák-szkíták egyik nagyurának nevéből Dromikhaitészt (Δρομυχαιτης; Út-sörény) stb.

A görög névszó, illetve többes szám jelölése (pl. -osz; -oi), szaporítja gondjainkat, hogy esetenként e jelölést segédhangzó betoldásával illesztik a szótóhoz, vagy magában foglalva, és többnyire elferdítve, az átírt idegen szavak utolsó hangzóit, közülük egyet vagy többet is, átgyúrtják az idegen szót. A perzsa *Bagabuxsa* név első két szótagjából (baga) a görögök *nagyot*, *hatalmasat* (megasz: μεγας) faragtak, a negyedik (xsa) utolsó hangját pedig belegyúrták a névszó jelölésébe: *Mega-büz-osz* (Μεγαβυζος). Az óperzsa Kurus névnek két végső hangzója esett áldozatul a görögösítésnek: Kür-osz (Κυρος), latinosan Cyrus.

A népneveket a görög és a latin sөvegek kötelezően többes számban adják meg, pl. *Dakoi* (Δακοι); *Daci*. Az egyes számú alanyesetből (Dakosz: Δακος; Dacus) következtetve az eredeti szkíta szó *\*dak*, *\*dako* és *\*dakos* stb. egyaránt lehetett. Az árszi nép (jászok) nevét vélhetően szkíta egyesből, illetve többszöböl ültették át göröggre: *aszoi* (ασιοι), ill. *iazü-g-esz* (ιαζυγες).

Különböző szerzőknél, sőt ugyanazon szerző különböző kézírataiban sokszor másként be-  
tűzik le ugyanazon szkíta nevet.

A királyi szkíták tengeristenségének megszólítása Hérodotosz szerint *Thagimaszadasz*  
(Θαγίμασαδας) vagy *Thamimaszada* (Θαμίμασαδα). Plinius könyvében viszont *Temarunda*  
vagy *Temerinda*. Órigenész munkájában ugyanez *Thageszmana* (Θαγεσμανα).

Az Érdem, az „érdemekben bővelkedő életút”, régiesen „érdempálya” szkíta megszeme-  
lyesítőjének görögösített neve ókori feljegyzésekben *Argimpasza* (Αργίμπασσα), *Arippasza*  
(Αριππασσα), *Artimpasza* (Αρτιμπασσα), *Artimpaszan* (Αρτιμπασσαν), illetve *Exampaiosz*  
(Εξαμπαιος), *Amaxampaiosz* (Αμαξαμπαιος) alakban is szerepel. Ugyanezen istenség neve más  
görög feliraton *Igdampaiész* (Ιγδαμπαιης). Hasonló nevet viselt a kangarok vezérlő törzse –  
VII. Kónsztantinosz munkájában *Értém* (Ἡρτημ) – továbbá egy uráli nemzet, az argippaiok  
népe. Elnevezésüket *Argippaioi* (Αργιππαιοι), *Argimpaioi* (Αργίμπαιοι), *Orgempaioi*  
(Οργεμπαιοι), *Orgiempaioi* (Οργιεμπαιοι) – latin forrásokban *aremphaei*, *arimphaei* – alakban  
jegyezték fel az ókor hírmondói.

Az egyik szkíta nagyúr neve Hérodotosz munkájának különböző kézírataiban *Szauliosz*  
(Σαυλιος), *Szauaiosz* (Σαυαιοος), *Szaulaio* (Σαυλαιο). Ugyanez más görög feliraton *Szauaio-  
szosz* (Σαυαιοσος), Diogenész Laertiosz művében pedig *Kadouidasz* (Καδουιδας). Utóbbi alig-  
hanem a görög szigma (Σ) és a kappha (Κ), illetve a szigma (σ) és a delta (δ) betűképe-  
nek hasonlósága, és a szkíta nyelvet nem ismerő szerző vagy a kéziratmásolók tanácstalansága stb  
okán öltött egyéni alakot.

A szkíták eredetmondájában szereplő királyi sarjak közül egyiknek neve négyféle alakban  
– *Leipoxaisz* (Λειποξαις), *Lipoxaisz* (Λιποξαις), *Nipoxaisz* (Νιποξαις), *Nitoxaisz* (Νιτοξαις) –  
szerepel Hérodotosz kézírataiban. A Diodórosz Szikeliotész könyvében felbukkanó *Napész*  
(Ναπης) alakból következtetve a szóban forgó név helyesebb alakja *\*Napoxaisz* (\*Ναποξαις)  
lehetett. A *lambda* (Λ) és a *nű* (ν), a *pi* (π) és a *tau* (τ), illetve az egymás után írt *epszilon* és  
*ióta* (ει), valamint az *alfa* (α) betűképe-  
nek hasonlatossága teremthetett kétséget, és zavart.

## A szókincs<sup>141</sup>

A szkíta szavak többsége korcs alakban maradt ránk, s a hozzájuk fűzött magyarázat – ha  
van ilyen – nem szükségképpen helyes. A tudósítók szkítának minősített szavai közül több,  
jelek szerint, nem is a szkíták nyelvét képviseli. S meglehetősen, a feltételezésekkel  
ellentétben, nem tartozik az iráni nyelvek családjába. Ez esetben iranistáink szófejtő vállalko-  
zásai – hacsak nincsenek a szkíta vagy szkítának mondott szavak között nemzetközi elemek,  
illetve iráni gyökerűek is – az esetek többségében eleve kudarcra ítéltettek.



Szkíta aranyszarvas (Zöldhalompusztá) →

<sup>141</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_nyelv](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_nyelv).

## Jelentés szerint ismert szkíta szavak

Mintegy két tucatnyi szkíta vagy szkítának vélt kifejezésnek jelentését is feljegyezték az ókor tudósítói. Egy részük bizonyára szkíta, más részüknek ellenben a görög stb. nyelvben akad párhuzama.

### *Hérodotosz szómagyarázatai*

Példaként – a jelentés szerint ismert szkíta kifejezéseket illetően – leggyakrabban Hérodotosz egyik-másik szómagyarázatát idézik. Lássuk, hogyan próbálják a szóban forgó – görögös köntösbe öltöztetett – szkíta kifejezéseket iráni szavakkal egyeztetni. A jelentés szerint ismert szavak esetében nem elegendő, hogy a szófejtés eredménye megfeleljen a formai kívánalmaknak, hanem tartalmilag is, nagyjában-egészében, egyeznie kell a hírmondók által megadott értelemmel.

A kikövetkeztetett szóalakoknak – ami a formai követelményeket illeti – hasonlítaniuk kell a lejegyzett eredetihez. Lényeges a szótagok száma, és a szavak értelmét hordozó mássalhangzóknak is egyezniük kell. A képzésük módja stb. szerint rokonított mássalhangzók – pl. *b/m*, *b/p*, *b/v*, *c/sz*, *d/l*, *d/t*, *f/p*, *g/k*, *k/p*, *l/r*, *p/v* – egymással felcserélhetők és így tovább.

- *Arimaszpoi* (Αριμασποι) – Hérodotosz szerint e szkíta kifejezés tartalma *egyszeműek* (monophthalmoi: μονοφθαλμοι), s szerzőnk az egyes szóelemeket, illetve jelentésüket is megadja: *arima* (αριμα: egy), *szpou* (σπου: szem) (Arimaszpok)<sup>142</sup>

*arima*: oszét *ærmæst* (egyedüli, egyetlen stb.); avesztai *airime* (csendes)

*szpou*: avesztai *spas* (megjövendő); szanszkrit *spas* (lát)

Eszerint a szkíta *arimaszpou* (egyszemű) kifejezés iráni nyelvekből levezetett tartalma *egyetlen-megjövendő, egyetlen-lát, csendes-lát* stb. lenne.

Óiráni nyelvek egészen más szavakat használnak az *egy*, illetve a *szem* fogalmának megjelölésére, például *aiva*, illetve *čašman* (csesmen). Müllenhoff és Tomaschek emiatt elveti Hérodotosz értelmezését. Magyarázatuk szerint, mivel az egyszeműek, avagy arimaszpok lótartók voltak, az *arimaszpou* szó jelentése inkább *engedelmes lovakkal bíró [nép]* (airayma açpa), illetve *a vadon élő pusztai ló birtokosai* (arimâçpô). Hinge szerint igen valószínű, hogy Hérodotosz e helyen valamit csakugyan elhibázott, hihető magyarázatot azonban az *arimaszpou* szóra ő sem kínál.

- *Enareesz* (Εναρες) – Hérodotosz szerint e szkíta szó jelentése *nő-férfiak* (androgünoi: ανδρογυννοι).

*a* (egyres indoeurópai nyelvekben fosztóképző)

szanszkrit és avesztai *nara*, *nar* (férfi)

A szkíta nő-férfiak ezek szerint csupán férfiatlanok. Márpedig Hérodotosz nem ezt mondja.

- *Exampaiosz* (Εξαμπαιος), *Amaxampaiosz* (Αμαξαμπαιος) – Hérodotosz szerint e szkíta szó tartalma *Szent utak* (Hirai Hodoi: Ηραι Οδοι). Az egyik szkíta istenségnek, az érdem, az érdemekben bővelkedő életpálya megszemélyesítőjének rendelt helyről van itt szó. A második, teljesen elrontott görög-szkíta összetétel jelentése vélhetően *kocsipálya*, *kocsiút* (amaxa görögül: kocsi).

---

<sup>142</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/Arimaszpok](http://hu.wikipedia.org/wiki/Arimaszpok) > Az arimaszpok az Altaj vidékén lakó szkíta nép.

Müllenhoff szerint e név első elemének értelme homályos, a második jelentése pedig párhuzamba állítható az óperzsa *pathi* (ösvény), esetleg az avesztai *paya* (legelő) szóval. Ezek szerint a szkíta *Szent utak* (iráni jelzővel nem minősített) ösvények vagy legelők.

- *Oiorpata* (οιορπατα) – Hérodotosz szerint e szkíta szó jelentése férfioló (androktonoi: ανδροκτονοι). A jeles szerző az egyes szóelemeket, illetve jelentésüket is megadja: *oior* (οιορ: férfi), *pata* (πατα: megölni).

*oior*: avesztai és szanszkrit *vīra* (férfi, hős); óiráni *viθr* (harcos)

*pata*: avesztai *paiti* és szanszkrit *pati* (úr); óiráni *\*pāt-ay* (ütés, vágás)

A szkíta *oiorpata* szó iráni magyarázata tehát *férfi-úr*, némi jóindulattal *férfi ura*, illetve *harcosütő*, *harcosvágó*.

### **Alexandriai Hészükhiosz**

művében a *férfiolók* (többes számú) kifejezést *ormatai* (ορματα) alakban látjuk viszont, s ez felveti a kérdést, vajon helytálló-e Hérodotosz szófejtése. Az *oiorpata* és *ormatai* szóalak összecseng a *szarmata* (szarmatai: σαρματα, száuromatai: σαυροματα, szürmatai: συρματα) kifejezéssel. A *szarmatai* stb név a királyi szkíták által a Don mellékére letelepített, Szüromedia (Συρομεδία) tartományból származó iráni népességre hivatkozik. A madaiakat, médekét ókori források *asszonyok által uraltaknak* (günaikokratoumenoi: γυναικοκρατουμενοι) nevezték. A madai leányok – alighanem róluk mintázták a mesebeli amazonokat – csak akkor mehettek férjhez, ha megöltek ellenségeik közül legalább egy férfit. Hérodotosz és Hészükhiosz magyarázata tehát ide illő, ám valószínűleg mondvacsinált.

### **Plinius szkíta szavai**

Caius Plinius Secundus, illetve kéziratának másolói az idegen nevek helyes lebetűzésére nem sok gondot fordítottak. Ennélfogva ezeket Plinius munkájának különböző kiadásaiban egyszer ilyen, másszor olyan alakban látjuk viszont:

*chorsari* (egyres száma *chorsa*) = *A szkíták így hívják a perzsákat*. Vagyis latin fül ekként (*chorsa*) hallotta a szkíta *perzsa* szót.

*Croucasis* = *A szkíták így hívják a Kaukázust. Jelentése hófehér*. A latinos Croucasis névszói toldaléktól megfosztott alakja Croucas.

*Temarunda*, *Temerinda* = *A szkíták így hívják a Maeotist. Jelentése Tenger Anyja*. A szkíták tengeristenségének neve. Hérodotosznál Thagimaszadasz.

### **Iustinus a parthusokról**

Marcus Iunianus Iustinus szerint a parthusok szkíták voltak, s (latinósított) nevük összecseng a szkíta *számkivetett* – ha úgy tetszik, *elpártolt*, *pártos* – szóval:

„*Hoc etiam ipsorum vocabulo manifestatur, nam Scythico sermone exules »parthi« dicuntur.*”

„Ez saját szavukból is kitetszik, mert szkíta beszéd szerint a számkivetettek »parthusoknak« mondatnak.” (Trogi Pompei Historiarum Philippicarum epitoma. Liber XLI.)

A parthusok neve, bár összecseng a *pártos* szóval, az avarok görögösített megszólításában (*aparnoi* stb.), illetve a róluk elnevezett tartomány megnevezésében (Parthava) gyökerezik.

### **Ammianus Marcellinus tudósítása**

II. Constantius, a 359. évben, Acuminacum (Szalánkemen, Zalánkemen) mellett, beszédet készült intézni az ászik, avagy alának képviselőihez. A tömegeből azonban valaki, ismeretlen

alán<sup>143</sup> atyánkfia, marhának nevezte a római uralkodót. Ammianus Marcellinus ekképp írja le az eseményt: (<sup>144</sup>)

„*Visoque imperatore ex alto suggestu iam sermonem parante lenissimum, meditanteque adloqui velut morigeros iam futuros, quidam ex illis furore percitus truci, calceo suo in tribunal contorto ‘marha marha’ (quod est apud eos signum bellicum) exclamavit eumque secuta incondita multitudo vexillo elato repente barbarico ululans ferum in ipsum principem ferebatur.*

*Qui cum ex alto despiciens plena omnia discurrentis turbae cum missilibus vidisset, relectisque gladiis et verrutis iam propinquam perniciem, externis mixtus et suis ignotusque dux esset an miles, quia neque cunctandi aderat tempus neque cessandi, equo veloci inpositus cursu effuso evasit.*

*Stipatores tamen pauci dum ignis more inundantes conabantur arcere, aut vulnerati interierunt aut ponderibus superruentium solis adflicti, sellaque regalis cum aureo pulvinari nullo vetante direpta est.*” – Magyarul:

„Amikor a császár megjelent az emelvényen, és barátságos hangon éppen megszólalni készült, s úgy akart hozzájuk beszélni, mint a jövőben engedelmes alattvalóihoz, egyikük éktelen haragra lobbanva az emelvény felé hajította csizmáját, és ezt kiáltotta: »marha, marha«, ami náluk csatakiáltásként hangzik. Erre az egész gomolygó tömeg arrafelé tódult, és hirtelen magasba emelve a barbár zászlót, vad üvöltéssel egyenesen a császár felé rohant, aki a magasból letekintve mindenfelé ide-oda futkosó tömeget látott feléje közeledni dárdákkal, kivont kardokkal, kopjákkal. Már vesztét érezte közeledni, de úgy belevegyült az ellenséges szándékú emberektől és a sajátjaitól kavargó tömegbe, hogy senki sem tudta róla, vezér-e vagy közkatoná. Nem volt idő a habozásra, fölpattant egy gyors lóra, és elvágtatott. Testőrei megpróbálták visszavetni a tűzvészként terjedő barbár áradatot, de sebektől borítva elhullottak, vagy a rohamozóktól eltiporva földre hanyatlottak. Az aranyos kárpittal díszített császári szék a támadók könnyű zsákmánya lett.” (Róma története. Szepesy Gyula fordítása.)

### **Hészükhiosz szótára**

Hészükhiosz szógyűjteményének csak egy rontott, rövidített, más szerzők által kiegészített 15. századi kézírata maradt fenn Velencében. Bevezetője szerint e mű Diogeniosz (2. század) elveszett jegyzékén alapul. Utóbbi pedig Pamphilosz (1. század) szótárának kivonata. Hészükhiosz kéziratát módosították más írók, pl. Arisztarkhosz (i. e. kb. 220–143), Apion (i. e. kb. 20–i. sz. 45.), Héliodórosz (1. század), Hérodianosz (2. század), Ameriasz (3. század) elveszett művei alapján is. A kéziratot lerövidítették, kihagyták a legtöbb utalást a szavak forrásaira. Bejegyzéseinek nagyjából harmadát Alexandriai Kürillosz (kb. 376–444) szótárából, illetve más szójegyzékekből vették.

Hészükhiosz szószedete 37 szkítának mondott kifejezést sorol fel. Egy részüket – némelyiknek forrása kétségkívül Hérodotosz műve – mások is a szkítáknak tulajdonítanak, pl. *aglu* (αγλυ: hattyú), *adigor* (αδιγορ: tücsök), *anor* (ανορ: elme), *Artimpaszan* (Αρτιμπασαν: Aphrodité Ourania; az Érdem megszemélyesítője), *Goitoszüron* (Γοιτοσυρον: Apollón; a Nap megszemélyesítője), *hippaké* (ιππακη: lótejből készült szkíta étel), *kannabisz* (κανναβις: szkíta füstölő; kender, pontosabban kanavász), *kararüesz* (καραρυες: szkíta házak, fedett kocsik), *Koraxoi* (Κοραξοι: szkíta – valójában száuromata, azaz mész – törzs; Kolkhisz lakói voltak), *meltion* (μελιτιον: mézből készült ital), *meszplé* (μεσπλη: Hold), *ormatai* (ορμαται: férfiölők; Hé-

<sup>143</sup> A történetet egy alán paraszttal hozzák kapcsolatba, előfordulhat ugyan, hogy az illető kelta paraszt volt. Keltául MARCA ló, *paripa* / *barom*. Vö.: magyar MARHA *barom*, *állat* / szarvas-MARHA.

<sup>144</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/cite\_note – Ammianus Marcellinus (Rolfe, 1935).

rodotosznál *oiorpata*: az amazonok neve), *pagaié* (παγαίη: kutya), *Szakai* (Σακαιοί: szkíták), *szak-ündaké* (σακυνδακή: szkíta öltözet), *szaperdész* (σαπερδής: hal neve) és *tarandosz* (ταρανδος: szarvashoz hasonló állat).

A Hészükhiosz által szkítának mondott kifejezések némelyikét rontottnak vélik, pl. *abakész* (αβακής: a szkítáknál a férfi neve), *abi* (άβι: a szó meghatározása hiányzik), *szanaptin* (σαναπτιν: borivó), illetve görög eredetű szavaknak, melyeket a szkíták a maguk nyelvéhez hajlítottak, pl. *abie* (άβιε: hajít), *ephesztioi* (εφεστιοί: szökevények), *thapszinon* (θαψινον: a gyapjút és a hajat aransárgára festő növény).

- *abakész* (άβακής; άβάκης) = a szkítáknál a férfi neve.
- *abi* (άβι) = a szó meghatározása hiányzik.
- *abie* (άβιε) = *hajít*.
- *aglu* (άγλυ) = *hattyú*.
- *adigor* (άδιγορ) = *tücsök*.
- *anor* (άνορ) = *elme*.
- *antakaioi* (άντακαίοι) = ceféle hal. E szót Henricus Stephanus mondja szkítának.
- *Artiméaszán*, *Artimpaszán* (Άρτιμήασαν; Άρτίμπασαν) = *Aphrodité Ourania*.
- *Goitosyron* (Γοιτόσυρον) = *Apollón*. A Nap megszemélyesítője.
- *ephesztioi* (έφεστιοί) = *a királyi szkíták szökevényei*. A görög *ephesztioi* kifejezés jelentése *házi istenek, idegenek, védelmet kérők, vendégbarátok* stb.
- *zirai* (ζιραιί) = *rövid ing, ingruha*. Stephanus a szkíta és a trák szavak között egyaránt szerepelteti: *ζιρης*, illetve *ζειρά* (köpeny). Lásd még: Szűr.
- *thapszinon* (θάψινον) = *sárga, szöke*. E kifejezés a görögök által *thapszosznak* (θάψος), *szkütharionnak* (σκυθάριον), *szküthikon xülonnak* (Σκυθικόν ξύλον) nevezett növényből – sárga cserszömörce – kivont festékanyagra hivatkozik, melyet pl. gyapjút és haj színezésére használtak.
- *hippake* (ίππάκη) = *lótejből készült szkíta étel*.
- *Isztrianidesz* (Ίστριάνιδες) = *szkíta öltözet*. Liddell és Scott *Ίστριαναί ζειραιί*, azaz *isztrioszi szűrök* alakban is idézi. E kifejezés nyilván az Al-Duna görögös nevére (Ιστρος) hivatkozik.
- *kannabisz* (κάνναβις) = *szkíta füstölő*. E kifejezés (kender, pontosabban kanavász) a szkíták közvetítésével került Európába, de alighanem ők is kölcsönözték. A sumerek nyelvében a kender neve *kunibu*, az újasszírban *qunabu*, a perzsában *kanab*.
- *kararüesz* (καραρύες) – *szkíta házak, fedett kocsik*.
- *Kardiai*, *Kardiano* (Καρδία; Καρδιανοί) = *görögök a szkíták közelében*. E kifejezés talán a Gallipolin épült Kardia, görög város lakóira utal.
- *Kelkhónaeisz* (Κελχωναεΐς) = *szkíta nép*. E kifejezés talán a *hellén* szó korcs alakja. Hérodotosz beszámol a görög gyarmatvárosokból elűzött hellén kereskedőkről (gelo-noi), akik a mordvinok (boudinoi) társaságában laktak.
- *Kimmerioi* (Κιμμέριοι) = *szkíták, és nemzet az Okeanosz körül*. A kimmerek az asszírok által Szamária városából kitelepített izraeliták voltak, és Kis-Ázsia történelmében játszottak szerepet az i. e. 8–7. században. Kiseb csoportjuk talán a Krím-félszigetre is eljutott, ahol a görögök rájuk utaló helyneveket alkottak, pl. Boszporosz Kimmeriosz. Homérosz (i. e. 8. század) hőskölteményében a kimmerek az ismert világot körbeölelő Okeanosz folyó partjának lakói.
- *Koraxoi* (Κοραξοί) = *szkíta törzs*. Valójában sazuromata, azaz méd néptörzs, Kolchhisz lakói voltak.
- *melition* (μελίτιον) = *mézből készült ital*.
- *meszplé* (μέσπλη) = *Hold*. Hieronymus Megiser szöszedetében *μεσωλη*.
- *ormatai* (όρμάται) = *férfiölők*. Hérodotosznál *oiorpata* az amazonok neve.

- *pagaié* (παγαίη) = *kutya*.
- *Szakai[oi]* (Σάκαι[οί]) = *szkíták*. A szkíta népek közép-ázsiai része, szaka.
- *szakaia* (σάκαια) = *szkíta ünnep*. Sztrabón szerint a perzsák (véltetően az i. e. 6. században) a kis-ázsiai Zile város mellett legyőzték a királyi szkíták egyik szakadár csoportját, s a diadal napját ezután minden évben megünnepelték. A perzsák minden szkíta népet szakának neveztek.
- *szakündaké* (σακυνδάκη) = *szkíta öltözet*.
- *szanaptin* (σάναπτιν) – *borivó*. Stephanus a trák kifejezések közé sorolja, lebetűzése szótárában σανάπαι, jelentése pedig *részegek*.
- *szaperdész* (σαπέρδης) = *hal neve*. Schmitt szerint szkíta szó.<sup>145</sup>
- *szigaloen* (σιγαλόεν) = *tarka rajzolat, ragyogó*. Hészükhiosz e szóval kapcsolatban szótárának érdemi részében bőr (szkütosz: σκῦτος) megmunkálásra utal, nem pedig szkítákra. Tárgymutatójában azonban e kifejezés mégis a szkítának mondott szavak között szerepel.
- *szigünoi* (σίγυνοι) = *éles lándzsák*. Lásd még: Szigünnák.<sup>146</sup>
- *szküthiszti kheiromaktron* (σκυθιστί χειρόμακτρον) = *kéztörlő*. Liddell és Scott szótárában a *szküthiszti* kifejezés jelentése *szkíta divat szerint*. E kifejezés nyilván a görög χειρόμακτρον (kéztörlő, szalvéta) szóból származik.
- *Szolümoiszin* (Σολύμοισιν) = *szkíta nép*.
- *tarandosz* (τάρανδος) = *szarvashoz hasonló állat*. Lásd még: Gelónok, Rénszarvas.
- *usz* (ῦς) = *marhafaggyú*.
- *Khalkidiké* (Χαλκιδική) = *a vas fémet elsőként felfedező*. Fél-sziget a Balkánon, mely ókori lakóinak görögös nevét (khalkideisz) örökölte. A szó meghatározása talán ama szkíta gyarmatosokra utal, akik az i. e. 8. században telepedtek le a Keleti-Balkánon, és elsőként honosították meg ott a vasművességet. A görög *khalkosz* (χαλκος) szó jelentése mindazonáltal *réz* vagy *bronz*.

Hészükhiosz a trákok, trák–szkíták, avagy géták szavait külön veszi sorra. Cocks idéz közülük egyet, pontosabban egy görög mondatot, melyben egy Trákiában használt szkíta szókapcsolat is felbukkan. *Karnó dioti dieta dioti Karno dioti boro zelai Lénaika...* (Κάρνω διότι διέτα διότι Κάρνω διότι βορό ζέλαι Ληναϊκά...) A *boro zelai* szókapcsolat első elemének alanyesete *borosz* (βορος), s jelentése a görögben *torkos, falánk*, a trák–szkíták nyelvén pedig *sajtolt szőlő leve*. A második elem, *zelai* (ζελαι) tartalma Hészükhiosz szerint *bor*. A görögös *boro zelai* szókapcsolat értelme *sajtolt szőlő leve bor*, magyarán *szőlőbor*.<sup>147</sup>

### **Sztephanosz Büzantiosz jegyzete**

Sztephanosz Büzantiosz szerint a (görögök nyelvéhez hajlított) szkíta *pszeudartaké* (ψευδαρτακη) kifejezés jelentése *Szent hegy*. E szó vélhetően a szkíta temetkezési hely, sírhalom elnevezése. A görög *pszeudész* (πσευδης) szó jelentése *ál-, hamis*.

### **Henricus Stephanus szókincstára**

Henricus Stephanus, avagy Henri Estienne (1528 vagy 1531–1598) szókincstára Hérodotosz és Sztrabón munkájából, valamint Hészükhiosz szöszedatéből válogat.

- *Abakész* (Αβακης) = a férfiak neve a szkítáknál.
- *Abie* (Αβιε) = *hajít*.

<sup>145</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/Schmidt, 1901.

<sup>146</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/Szigünnák – nevük: Fischer nevüket a „szigony” szavunkkal rokonította. (Fischer, A.C.: Erklärung der skythisch-sarmatischen Namen und Wörter aus der ungarischen Sprache, 1917).

<sup>147</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/cite note – Ocks, 2005.

- Aglu (Αγλυ) vagy Agla (Αγλα) = hattyú.
- Adigor (Αδιγορ) = tücsök.
- Aior (Αιορ) = férfi (Aiorpatai: Αιορπαται = férfiolók, *amazonok*).
- Anor (Ανορ) = elme.
- Antakaioi (Αντακαιοι) = nagy cet, szálka nélkül (nagytermetű tokféle hal, viza).
- Apia (Απια) = Föld, istennő (a szkíták Földet megszemélyesítő istensége).
- Arima (Αριμα), Arimaszpoi (Αριμασποι) = egyszeműek.
- Artimpasza (Αρτιμπασσα) = Égi Aphrodité (Aphrodité Ourania; a szkíták „Érdemet” megszemélyesítő istensége).
- Aszkhü (Ασχυ) = a *pontikon* nevű fa termésének leve. (Lásd még: Argippaiok.)
- Goitoszürösz (Γοιτοσυρος) = Apolló (a szkíták Napot megszemélyesítő istensége).
- Zürész (Ζυρης), Zeira (Ζειρα) = szkíta szó: köpeny (Stephanus e szót tráknak, trák-szkítának is mondja). (Lásd még: Szűr.)
- Thamimaszadasz (Θαμιμασαδας) = Poszeidón (a szkíták tengert megszemélyesítő istensége).
- *Kannabisz* (Κανναβις) = *kender* (kanavász).
- Kararüesz (Καραρυες) = fedett szkíta szekér.
- Kolosz (Κολος) = állat a szarvasok neméből (valószínűleg tatárantilop).
- Meszplé (Μεσπλη) = Hold.
- Oior (Οιορ), Aior (Αιορ) = férfi.
- Oitoszürösz (Οιτοσυρος), Goitoszürösz (Γοιτοσυρος) = Apolló (a szkíták Napot megszemélyesítő istensége).
- Ormatai (Ορμαται) = férfiolók.
- Pagaié (Παγαη) = kutya.
- Papiosz (Παπαιος) = Zeusz (a szkíták eget megszemélyesítő istensége).
- Pappaion (Παππειον) = mindenek fölött való isten (véltetően azonos az előzővel).
- Pata (Πατα) = ölni.
- Pontikon (Ποντικον) = fa, melynek gyümölcse a szkítákat táplálja (zelnicemeggy). (Lásd még: Argippaiok.)<sup>148</sup>
- Szakaia (Σακαια) = szkíta ünnep (*babiloniai?*) – Sztrabón szerint perzsa ünnep.
- Szakündaké (Σακυνδακη) = szkíta öltözet.
- Szanaptin (Σαναπτιν) = borivó (lásd még alább a szanapai szót is).
- Szarabara (Σαραβαρα) = felszerelés (Stephanus perzsa szónak is mondja; nadrág).
- Szpou (Σπου) = szem.
- Tabiti (Ταβιτι) = Veszta (a szkíták tüzet megszemélyesítő istensége).

Stephanus is – Hészühioszhoz hasonlóan – külön veszi sorra a trák-szkíták szavait.

- *Briza* (Βριζα) = *gabonafajta* (e kifejezés *búza* szavunkra emlékeztet).
- *Gebeleizisz* (Γεβελειζις) = szkíta istenség, ki az elhunytat a túlvilágon kebelére vonja.
- *Zalmoxiszt* (Ζαλμοξις) vagy *Zamolxiszt* (Ζαμολξις) = az Erdélyiben letelepedett trák-szkíták vallási vezetője volt: Szamolxisz.
- *Zilai* (Ζιλαι), *Zeila* (Ζειλα) = *bor* (véltetően inkább szőlő).
- *Szanapai* (Σαναπαι) = *részegek* (lásd még fentebb a *szanaptin* szót is).

<sup>148</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/Argippaiok > Az argippaiok a Dél-Uráli erdős vidékén élő nyugat-szibériai (szkíta?) nép szkíta neve. Békés természetük folytán, a szkíták őket szentnek mondták. Hérodotosz jelentése szerint, a *pontikon* nevű fa gyümölcseivel, illetve a belőle kisajtolt sűrű, fekete lével táplálkoztak.



### ***Hieronymus Megister szószedete***

Hieronymus Megiser (kb. 1554–1618/1619) idejében már rég letűnt a szkíta szövetség, s a szkíták nyelvét kihaltnak tekintették. Szerzőnk kevés híján 20 szkíta szót sorol fel, forrásai között szerepel Hérodotosz, Plinius és Hészükhiosz, valamint 16. századi írók.

- *perus* = griff.
- *Carizath* = Hürkánia.
- *esen, enua* = szemérmetlen.
- *esen* = híreveszett.
- *meszólé* (μεσωλη) = Hold. Hészükhiosz művében is szerepel *meszplé* alakban.
- *voruol* = tengeri farkas (lupus marinus).
- *Carpaluc* = Maeotisz (Azovi-tenger).
- *Temerinda* (Matrem Maris), latinositott név, Plinius könyvéből ismert „Tengeranya”.
- *cyocholam* = főváros.
- *pata* = meghalni. E szó jelentése Hérodotosznál: *megölni*.
- *maszposz* (μασπος) = szem. Hérodotosz könyvében *szpou* a szem.
- *agla* = hattyú. Hészükhiosz szótárában *aglu*.
- *pappas* = apa, atya.
- *aeor, aior* (αιορ) = férfiú. Hérodotosz könyvében *oior*.
- *ari, arima* = egy. Az *arima* kifejezés ősforrása is Hérodotosz.
- *veitula, vlurdum* = város.



← Életfa, „feltámadás”, Kr.e. 5.sz.

## Szkíta istenségek



A szkíta népek a természeti erőket tisztelték, és nagyszámú istenséggel (helyesebben: tündérrel) népesítették be világukat. Néhányuknak nevét is feljegyezték az ókor tudósítói. E nevek jelentését nem ismerjük, de tudjuk, milyen fogalmi körben kereshetjük magyarázatukat.

### ***Tabiti (Ταβίτι)***

– a Tűz megszemélyesítője (istennője, tündére) – a fenti képen látható. Müllenhoff e nevet a szanszkrit *tap* (égés, izzás) szóval egyezteteti. Nincsen különösebben nehéz dolga, hiszen e kifejezés gyöke jószerevel minden indoeurópai, uráli, altaji stb. nyelvben megtalálható valamilyen formában, például minálunk a használatból kikopott *gyaponik* (gyullad, gerjed), illetve *tapló* szavunkban is.<sup>149</sup> A magyar Tapolca helységek neve is ezekre a fogalmakra vezethető vissza. Georgia fővárosának (Tbiliszi) neve a grúz *tipli*-ből ered, amely meleget, meleg helyet, átvitt értelemben hóforrast jelent.<sup>150</sup>

### ***Rapaiosz (Ραπαιος)***

– az Ég megszemélyesítője, a szkíták „Égi-Atya”. Az ászik egyik nagyurának (Babai) a névadója. Müllenhoff e nevet az újperzsa *bábá*, *bab* (apa) szóval rokonítja. Ez esetben sem kell a párhuzamokat feltétlenül iráni nyelvekben keresgélni, hiszen a magyarban (apa) és a törökben (baba) is, hasonló hangsorral nevezik meg az apákat. S hozzá még nyelvünkben él a *Babai* családnév is.<sup>151</sup>

### ***Api (Απι)***

– a Föld megszemélyesítője, Földanya. A szkíta Abarisz (Földanya táltosa), valamint az avarok népének névadója: „Földanya fiai”. Api nevét viselte Abiria országrész – ma Gudzsarát állam

<sup>149</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_nyelv/cite\\_note](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_nyelv/cite_note) – Czuczor-Fogarasi, 1864 / Nagy, 1909.

<sup>150</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/Tbiliszi](http://hu.wikipedia.org/wiki/Tbiliszi).

<sup>151</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_nyelv/cite-note](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_nyelv/cite-note) – Czuczor-Fogarasi, 1864 / Hajdú Mihály, 2010.

része –, a szakaurak egykori birtoka az Indiai-félszigeten. Müllenhoff e helyen nem tud felmutatni iráni párhuzamot, s így a szkíta istenséget a szabin eredetű *Bőséggel* (Ops, Opis), a föld és a termékenység megszemélyesítőjével kapcsolja össze.

***Goitoszürosz (Γοιτοσυρος), Goitoszüron (Γοιτοσυρον), Gongoszürosz (Γονγοσυρος), Oitoszkürosz (Οιτοσκυρος)***

– a Nap megszemélyesítője. Müllenhoff e szkíta istenség nevének első elemét (goito) nem értelmezi, második elemét az avesztai *çûra* (erős, fenséges) szóval hasonlítja össze.<sup>152</sup>

***Argimpasza (Αργιμπασσα), Arippasza (Αριππασσα), Artimpasza (Αρτιμπασσα), Artimpaszan (Αρτιμπασσαν), Igdampaiész (Ιγδαμπαιης), Értém (Ηρτημ)***

– az Érdem, az érdemekben bővelkedő életút, régiesen „érdempálya” megszemélyesítője. Müllenhoff e név első elemét (argim) nem magyarázza. A másodikat a szanszkrit *paç* (nézni, figyelni) és az avesztai *paithya* (uraság) szóval állítja párhuzamba.

***Targitaosz (Ταργιταος), Targitész (Ταργιτης), Targitiosz (Ταργιτιος), Tergazisz (Τεργαζις)***

– a *Harag*, háborúság megszemélyesítője. Ezen istenség nevét viselte, eredetmondájuk szerint, a királyi szkíták első nagyura, s az ixomatai nevű törzs fejedelmének leányát illették még Targitaó Maiotisz (Τιργαταω Μαιοτις) e névvel. Szádeczky-Kardoss Samu szerint a Targitész stb. név az avarok (és nyilván más szkíta népek) mindenkori hadurának címe lehetett (harka). E szempontból megfelel a magyar harka, horka méltóságnak. Müllenhoff a Targitaosz nevet nem értelmezi; Tomaschek az iráni *tighra-tava* (nyíl-erő) szavakkal rokonítja.

***Thagimaszadasz (Θαγισαδαας), Thageszmana (Θαγεσμανα), Thamimaszada (Θαμμισαδα); Temerinda, Temarunda***

– a Tenger megszemélyesítője, Tengeranya. Müllenhoff e név első elemét (thagi) az avesztai *zem*, újperzsa *zamî*, szanszkrit *gam* (föld), második elemét pedig az avesztai *maz* (nagy) szóval egyezteteti. A Temerinda stb. elnevezéshez – jóllehet ez is ugyanazon szkíta istenségre hivatkozik – másfajta magyarázatot fűz: az indoeurópai *metar* vagy *mater* (anya) és a szanszkrit *udan* (hullám, víz) összetételének tartja.<sup>153</sup>

Döntse el ki-ki maga, mennyire meggyőzőek a fenti, nagyrészt iráni nyelvekből merített magyarázatok. Mindazonáltal, még ha sikerült is iráni nyelvek segédletével a szkíta istenségek nevét úgy-ahogy megmagyarázni, az árja (indoeurópai) hitregékben a szkíta nevek nem lelhetőek fel. S hozzá még a szkíták hitvilágában nyoma sincs a hindu-iráni kettősség szemléletének, a jó és a rossz, a világosság és a sötétség harcának stb.

Nagyjából ugyanígy nyilatkozik Latham<sup>154</sup> is e kérdésben. „Az istenek közül, nevük jelentését tekintve, egyiknek sem található határozott nyoma semmilyen ismert nyelvben. Egyik ismert hősmondában sem találni nyomukat tulajdonnévként.” A szkíta népek hitvilága semmiképpen sem egyezhetett az ókori iráni nemzetekével, a zoroasztrizmussal. Félreérthetetlen bizonyítékot szolgáltatnak e tényre az óperzsa királyok sziklafeliratai:

<sup>152</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_nyelv/cite-note- Müllenhoff, K. \(1866\): \*Untersuchung über die Herkunft und Sprache der pontischen Scythen und Sarmaten. Monatsberichte der königlich Preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin, 1866: 549–576.\*](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_nyelv/cite-note-Müllenhoff,K.(1866):_Untersuchung_über_die_Herkunft_und_Sprache_der_pontischen_Scythen_und_Sarmaten._Monatsberichte_der_königlich_Preussischen_Akademie_der_Wissenschaften_zu_Berlin,_1866:_549-576)

<sup>153</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_nyelv/cite-note – Müllenhoff, K. \(1866\).](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_nyelv/cite-note-Müllenhoff,K.(1866))

<sup>154</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_nyelv/cite-note – Latham \(1854\): \*Scythia. Pp. 936–945. In Smith, W. \(ed.\): Dictionary of Greek and Roman Geography. Vol. II. Iabidus–Zymethus. London.\*](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_nyelv/cite-note-Latham(1854):_Scythia._Pp._936-945._In_Smith,W.(ed.):_Dictionary_of_Greek_and_Roman_Geography._Vol._II._Iabidus-Zymethus._London)

I. Dárajavaus, perzsa király, miután leverte a perzsa uralom ellen lázadó nemzeteket, a hegyes fővegű szakák (sakâ tigraxaudâ), vagyis – saját nevükön – az aorszok ellen folytatott hadjáratot az Amu-darja alsó szakaszánál. A behisztuni felirat ekként dicsekszik tetteivel: 75. §. Kinyilvánítja Dāraxavauš király: „Ezek a sakák pártütők voltak, és ők Arumazdāt nem tisztelték. Én tiszteltem Arumazdāt. Arumazdā akarataiból, ahogy akartam, úgy bántam velük” – I. Dárajavaus biszotuni sziklafeliratának 74–75. sora (Harmatta János fordítása).

### **Az eredetmondákban szereplő nevek**

A szkíták eredetmondájában felsorolt nevekről van e helyen szó. Azokról a szkíta kifejezésekről, nevekről van szó, melyekre legtöbbször próbáltak meg iráni párhuzamot találni.

Hérodotosz, História, IV. könyv, 5–6. szakaszban a következőket írja:

*„A mint pedig a scythák mondják, az ő nemzetök mindnyájan közül a legfiatalabb; s hogy ez így keletkezett: ezen földön, mely pusztaság volt, született először egy ember, kinek neve volt Targitaus. Ezen Targitaus szüleinek mondják lenni – noha nekem hihetlent mondanak, de még is mondják – Jupitert és Borysthén folyójának egyik leányát. Ilyen nemzetségből született legyen Targitaus; ebből pedig származott három fiu: Lipoxais, Arpoxais és Kolaxais, a legfiatalabb. Ezek uralkodván, az égből lehulló arany műdarabok; eke, járom, kétélű fejsze és csésze estek a scytha földre. A legidősebb első volt ki ezt látta s gyorsan oda szaladt, fölakarván venni; de az arany, midőn hozzá közeledett, égni kezdett. Ez visszavonulván, a második közeledett oda, és ugyanaz történt. E kettőt tehát elűzte az égő arany; de midőn a harmadik, a legifjabb, hozzá lépett, elaludt és ő azt elvitte magához. A két idősebb fivér megtudván ezt, átadták az egész országot a legifjabbnak. Lipoxaistól származtak azok a scythák közül, kiket nemzetségre nézve Achatáknak neveznek; a középső Arpoxaistól pedig kik Katiarok- és Traspiseknek hivatnak; végre a legifjabbiktól, a királytól, kik Paralátoknak nevezetnek. Mindnyájoknak a nevek pedig Skolotok a király melléknevétől. De a görögök scytháknak nevezték el.”* (Télfy János fordítása)

Télfy nem betű szerint adja vissza a Hérodotosz által lejegyzett szkíta szavakat, és az *isten* szót Jupiter alakban ülteti át magyarra, jóllehet a görögök hite szerint az égi atya neve Zeusz, a szkíták égi atya pedig (görögösen) Papiosz (Παπαιοσ) volt.

A szkíták eredetmondája kétségkívül a tanítómesék sorába tartozik. Minden szakember úgy gondolja, kapcsolat van az égből hullott tárgyak, a királyi sarjak, illetve a tőlük származó nemzetségek neve között. Az összefüggések azonban az iráni szófejtésekből nemigen akarnak kibontakozni.

#### ***Papiosz (Παπαιοσ), illetve Borüszthenész (Βορυσθενης)***

– utóbbi nevét egykor a Dnyeper folyó viselte – szkíta istenségek. Borüszthenész leányának egy Vízitündér – lásd: székely és kelta BOR (víz, forrásvíz). A Borüszthenész név jelentése Abajev<sup>155</sup> szerint *\*varu-stāna*, azaz „széles tartomány” iráni alapokon. Mármost feltehetjük a kérdést: tartalma szerint vajon helyes-e a szóban forgó megfejtés? Hihető-e, hogy a szkíták egyik istenségüket *Széles tartomány* névvel illették? Nyilvánvalóan, nem.

Sajnos nagyon sok a kétértelmű szófejtés, sőt ahány nyelvész annyi iráni „összót” gyurt össze az ismert vagy feltételezett szkíta szavakból. Ez azért alakult így, mert mindegyik önjelölt szkítaszakértő szigorúan iráni alapokra akarta visszavezetni a szkíta nyelvet. Ezen felül az indo-iráni elmélet hívei olykor nem csupán iráni, hanem más indoeurópai, sőt sémi nyelvek szógyűjteményét is igénybe vették segédletként. Ez a törekvés nagyon jól látszik a Hérodotosz Históriajában elmesélt szkíta eredetmondában felsorolt nevek megfejtésében is.

<sup>155</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\_nyelv/cite-note – Abajev, V. I. (1949).



„Ősnemzés” →

### ***Thargitaosz / Targitaosz (Ταργιταος)***

neve a megfejtési próbálkozások alapján: *Futás erő* (Ebel<sup>156</sup>), *Nyíl erő* (Miller<sup>157</sup>), *Bátor* (Justi<sup>158</sup>), *Hosszan tartó erő* (Vasmer<sup>159</sup>).

### ***Lipoxaisz / Nipoxaisz (Λιποξαις, Λειποξαις, Νιποξαις, Νιτοξαις)***

névfejtések: *Felkent uralkodó* (Ebel), *Szép uralkodó* (Justi), *Az idősebbek vezetője* (Brandenstein<sup>160</sup>), *Férfiak társulásához tartozó fiatalok vezetője* (Dumézil<sup>161</sup>), *A fejsze hordozója* (Cornillot<sup>162</sup>).

### ***Arpoxaisz (Αρποξαις)***

nevének megfejtési kísérletei, a teljesség igénye nélkül: *Kicsi uralkodó* (Ebel), *A középkorúak vezetője* (Brandenstein), *A földművelők vezetője* (Dumézil), *Az iga hordozója* (Cornillot).

### ***Koloxaisz / Kolaxaisz (Κολαξαις):***

*A nemzetség urtalodója* (Ebel), *A hadsereg fejedelme* (Tomaschek<sup>163</sup>) – vö: a magyar Kál nemzetség adta a mindenkori horkát / harkát<sup>164</sup>, *Szokolotok uralkodója* (Christensen<sup>165</sup>), *Nap királya* (Abajev), *Fiatalok vezére* (Brandenstein), *A fejfedő hordozója* (Cornillot), *A Nap uralkodója, égi uralkodó* (Ivantchik<sup>166</sup>).

<sup>156</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_szokások/cite-note](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note) – Ebel, H. (1857).

<sup>157</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_szokások/cite-note](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note) – Miller, V. (1887).

<sup>158</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_szokások/cite-note](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note) – Justi, F. (1895).

<sup>159</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_szokások/cite-note](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note) – Vasmer, M. (1923).

<sup>160</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_szokások/cite-note](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note) – Brandenstein, W. (1953).

<sup>161</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_szokások/cite-note](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note) – Dumézil, G. (1978).

<sup>162</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_szokások/cite-note](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note) – Cornillot, F. (1981).

<sup>163</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_szokások/cite-note](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note) – Tomaschek, W. (1888).

<sup>164</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/harka](http://hu.wikipedia.org/wiki/harka) – Györfi György: István király és műve, Budapest, 1983 > függelék: Elter István: A magyarok elődeiről és a honfoglalásról – Kortársak és krónikások híradásai, Budapest, 2002.

<sup>165</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_szokások/cite-note](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note) – Christensen, A.E. (1918).

<sup>166</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_szokások/cite-note](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note) – Ivantchik, A.I. 1999.





← A Napkirály (Issyk kurgán, Kazachsztan)

## Szkíta szokások

A szkíták szokásait elsősorban régészeti hagyatékuk, másodsorban egykorú vagy közel egykorú források tanúságtétele nyomán ismerjük. A szkíták régészeti öröksége bőséges, azonban éppen a köznép szokásait ismerjük legkevésbé. A szkíták használati tárgyaikat – ruháikat, ékszereiket stb. – maguk, illetve mesterembereik készítették, az alapanyagok egy részét, olykor még készárut is azonban nem ritkán kereskedőktől szerezték be. Az ókori görög gyarmatvárosok, Szogdia stb kézművesei is dolgoztak szkíta megrendelőknek, természetesen a vagyonosabbaknak.

### Ruházat

Előkelő szkíta férfiak és nők, elől összefogott köntöst (kandüs: κανδυς) viseltek, nadrágot, illetve oldalt hosszan behasított (lovagláshoz is alkalmas) hosszú inget, pontosabban ingruhát. Utóbbi legalább a térdet eltakarta. Finom hölgyek körében a hosszú, elől összefogott szoknya is divatban volt. Az alán asszonyok az i. sz. 2. század végén leginkább az ujjatlan, mindkét vállon kapoccsal rögzített ruhát kedvelték. A szkíta ünnepi viseletet finomabb anyagok és gazdagabb díszítés jellemezte. A tehetősebbek vállukra esetenként köpenyt is kanyarítottak. A szkíta köntöst, bő ujjú felöltőt – ha nem számítjuk az ujjakat – két részből, a vállaknál és az oldalakon összevarrt és beszegett szövetdarabból állították össze. Az ujjas szárnyait általában nem rögzítették, hanem elől egymásra hajtották, s derékban övvel összefogták. A köntöst gyapjúszövetből, kendervászonból, szarvasbőrből vagy vastagabb nemezből szabták. A nadrág alighanem a szkíták találmánya. Eme ruhadarab szkíta neve iráni közvetítéssel jutott a görögökhöz, s ők *anaxüridész* (αναχυριδης) alakban rögzítették. Nadrágban járt minden szkíta, nem különben atyafisága (pl. dák, géta, kelta, hun és török), valamint hűbérese (pl. az iráni szauromaták és harcias hölgyeik, az amazonok). A nadrág viseletét eltanulták keleten a médek, a perzsák, továbbá a kínaiak, nyugaton a germánok. Vagyis utóbb a fél világ szkíta nadrágot viselt.

A szűrruha, avagy gúnya (kaunakész: καυνακης) például gyapjúból, nemezből, és legfeljebb hímzéssel, rojtokkal, rátétekkel ékesítették. Hétköznapi bőrruhákat a pásztorok nyilván maguk készítettek. A kevésbé tehetősek, illetve a harcosok általában jellegzetes szkíta (fríg) főveget hordtak.<sup>167</sup>

<sup>167</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_szokások/cite-note](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note) – Yatsenko, S.A. (1992).



Szkíta ifjú szobra →

A szűr – Hérodotosz, Alexandriai Hészükhiosz, illetve Xenophón munkájában görögösen *zeira* (ζειρα), *zirai* (ζιραι) – a leírás szerint a szkíták bő felsőruhája volt, a lovas harcos lábait is védő hosszú köpönyeg.<sup>168</sup>

A ruházon nem voltak zsebek. Szkítáink nélkülözhetetlen tárgyaikat – asszonyok például nyeles tükröt, varróeszközöket, férfiak fegyvereiket, késüket, borotvájukat, fenőkövüket, tűzszerszámukat – övükre függesztették, tarsolyukban hordozták. A szkíta eskü kelléke, az áldozati csésze – a szabad ember egyik jelvénye – szintén az övről függött alá.



← Szaka harcosok ábrázolása (Xerxes hadseregében).

A hosszabb vagy rövidebb szárú bőr- vagy nemezcsizmát a bokánál, illetve a térdnél szíjjal, zsinórral tekerték körbe. A cipőt egy vagy két darabból varrták, és fűzővel kötötték meg. A lábbeli puha talpú volt. Szegényebbek bizonyára egyszerűbb alkatosságot, pl. bocskort viseltek. Szkítáink ismerték a harisnyát is: bőrből vagy gyapjúból készítették.

A puszta lakói által viselt alsóruha anyaga elsősorban vászon, legfontosabb darabja pedig az ing volt. A rövidebb fajta csak annyival ért derékon alul, hogy a nadrág stb. kötésével rögzíthessék. A hosszú ing általában féllábszárig fedte a testet. Az ing egyben felsőruhaként is szolgált. A szkíta ingnek nem volt gallérja, ellenben létezett hosszú és rövid ujjú válfaja is. A hosszú szárú és testhezálló alsónadrágot derékban szíjjal, zsinórral kötötték meg. Az ingruhát vagy szoknyát viselő nők alsóruhaként ingaljat aggattak magukra: vászonleplet, melyet oldalt összevarrtak s derékban megkötöttek.

<sup>168</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_szokasok/cite-note](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokasok/cite-note) – Schmidt, M. > Hesykhios (1867).

## Hajviselet, testfestés

A királyi szkíták előkelői nem ritkán kontyba fogták hajukat, s arcukat két oldalt egy-egy hajfürt keretezte. Az alán főemberek hajukat általában két fonatban viselték. A felnőtt férfiak többsége hosszú haját és dús arcszőrzetét növesztett. Az avar harcosok a 6. században „összefont és szalagokkal hátrakötött igen hosszú üstököket viseltek” (Theophanész). Valamennyi szkíta nép gyakorolta a bőr- és hajfestés szokását. A bőrre festett minták bősége viselőjének rangját is jelezte. Az agathürszökök hajukat kékre (Plinius).

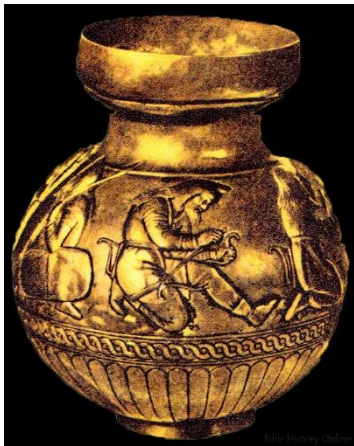
## Hatalmi jelvények, ékszerek

A főembereket elsősorban fejdíszek, valamint ékszereik – nevezetesen nyakperecek, karkötők, aranyveretes övek – alapján lehet azonosítani. A királyi hatalom jelképe volt még a vörös szín. Fejedelmek és hadurak ruházatát minden elemében e szín uralta.

A királyi szkíták uralkodójának fejdísz, koronája, nagyjából félgömb alakú volt, és aranyból öntötték. A leginkább jellemző női fejdísz a párta volt, melyet állatalakokkal díszített arany lemezek borítottak. Előkelő szkíta hölgyek magas, kúpos fejedőt is viseltek, s ehhez lengő szalag, valamint arany függők is tartoztak.<sup>(169)</sup>

A közép-ázsiai szakáknál a királyi hatalom jelképe volt a magas, csúcsos főveg. Ilyenek a szakai „aranyember” (Issyk kurgán) fejdísz is.

A ruházat, ékszerek stb. díszítése a szkíták hiedelemvilágát tükrözi. Istenségeiket jelenítették meg, mesebeli külsővel felruházott állatokat, valamint indáival a világot behálózó Életfát. Az Életfa, másképpen Égig érő fa gyümölcse és nedve táplál minden állatot és embert. Szkítáink testükre, ruházatukra stb. bajt, szerencsétlenséget elhárító, varázserejűnek vélt tárgyakat, bálványokat is aggattak. Ilyen szerepet töltöttek be a szkíta aranyszarvasok is.



← Kul Oba kurgánban talált arany edény, Krim-félsziget, Kr. 4. század.

## Fegyverek

A szkíta harcos felszereléséhez tartozott – ókori források szerint is – a kard és a rövid tör, a dákos. Az Kr. e. 8. században ezen fegyvereket már rendszeren vasból készítették. Markolatukat bronzból öntötték vagy agancsból faragták. A markolat végét ragadozó madár fejéhez hasonlatosra formálták.<sup>170</sup> A fokos, a szigony és a pányva is a szkíták fegyvertárához tartozott, és használták a buzogányt is.<sup>171</sup> A szkíta fokos vagy szekerce (szagarisz: σαγαρις) és a szigony nevét (szigünész: σιγυνης, szigünön: σιγυνον) ókori görög forrásokból ismerjük.

<sup>169</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\_szokások/cite-note – Yatsenko S.A. (1992).

<sup>170</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\_szokások/cite-note – Kemenczei T. (2003, História 7).

<sup>171</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\_szokások/cite-note – Bakay K. (2004).





← Szkíta harcos íjjal és fokossal (Tiszadob).

A harcosok tegzei bőrből, vékonyra gyalult fából, fakéregből készültek, bronz csatjaikat többnyire állatalakokkal díszítették. Az íjak alapanyaga rugalmas fa volt. A fára rostos állati inakat sajtoltak, az íj szárnyaira halenyvvel szarulemezeket ragasztottak, a középrészt, valamint a szárnyak végét csontlemezekkel erősítették meg, s az egészet kötésekkel is rögzítették. A kovácsok által készített tompa, háromélű nyílhegyeket alighanem a harcosok fenték élesre.

A könnyű fegyverzetű szkíta harcos pajzs gyanánt jobbára fakeretre feszített bőrt használt. A nehéz fegyverzetű lovas bronz- vagy vassisakot és szaru- vagy fémlemezekből összeállított vértet viselt.

A szkíták (és a rokon népek, pl. a dákok) hadi jelvénye, zászlaja nyitott szájú sárkánykígyó volt. Feje jobbára ezüstműből vagy bronzból készült, s egy rúd végére erősítették. Teste részint bőrből, részint színes szövetelekből állott. Kezdetben a (helytelenül) szarmatának címzett szkíta alánok lovascsapatai különböztették meg magukat ilyen jelvénnel.<sup>172</sup>

A szkíta sárkánykígyó megjelenését Arrianus – *Tekhné taktiké*, 35. – így írja le:

*„A scytha hadjelek (zászlók) sárkányok, melyek arányos hosszúságú póznákon függenek. Készülnek pedig összevert színes ruhadarabokból, fejeik és egész testök egész a farkig kígyókat ábrázolnak”* – Télfy János fordítása.<sup>173</sup>

## Gazdaság

Régi közhely, miszerint a szkíták örökösen változtatták lakóhelyüket. Eme kijelentés még a fátlan pusztán tanyázó szkíta pásztorokra sem alkalmazható megkötés nélkül. Tavasztól őszig vándoroltak állataikkal, egyik legelőről a másikra. Fedett kocsikon utaztak, és magukkal vitték háztartásukat, családjukat is. A telet szállásaikon töltötték.

Az erdős pusztákon, termékeny löszös hátakon, folyók mentén letelepedett szkíta népesség kertjeit, szántóterületeit művelte. A királyi szkíták szántóterületei látták el például a görög városokat gabonával. Búzát, árpát, kölest, rozsot vetettek-arattak; borsót, lencsét, babot, kendert stb termesztettek. *Hérodotosz* beszámolója szerint a szkíták „gabonát vetnek, s vörös- és fokhagymával, lencsével és kölessel táplálkoznak.”

Fontos volt a kender használata is. E növény és neve a szkíták révén került Európába. A kenderből készült nyers vászon, *kanavász* görögösített szkíta neve *kannabisz* (κάνναβις).

<sup>172</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\_szokások/cite-note – Nickel, H. (1989, Metro.Museum Journal 24).

<sup>173</sup> Télfy J.: Magyarok őstörténete – Görög források a scythák történetéhez, Pest, 1863. (mek.oszk.hu).

Bakay Kornél, illetve forrásai szerint<sup>174</sup>, „Szkítiában nemcsak hatalmas tömegben főzték nagy üstökben a pompás húsos ételeket, hanem búzát, rozsot, kölest, árpát természetek, hüvelyeket ültettek, szőlőt műveltek, gyümölcsökertjeik (dió, körte) voltak!” Szőlőművelőként nem vetették meg a bort sem, s ez okból bizonyos hírnévre tettek szert.

A szkíták, mai fogalmaink szerint is, eléggé változatosan táplálkoztak. Állataik (juh, marha, ló) húsát, tejét fogyasztották, túrót, sajtot, vaját készítettek. Bort, erjesztett lótejjet ittak. Ennek okán Homérosz kancafejőnek nevezte őket. Zöldség, gyümölcs, gabonafélék stb, illetve az ezekből készített étkek is szerepeltek étrendjükön. A vadászat és a halászat – ókori források utalnak rá – szintén élelemszerző elfoglaltságaik közé tartozott.



← Szkíta üst az i. e. 5. századból.

A szkíták híresek voltak lovaikról, lótenyésztésükről. Többek között II. Philipposz is pályázott tenyészállataikra. A makedónok királya az Kr. e. 339. évben összetűzött a királyi szkíták hadaival. Béke fejében egyebek között hússzezer kancát követelt. A Ferganai-medence szkíta királysága (Tajüan) és Han Vuti kínai császár között lovak miatt támadt ellentét. Előbbi nem mondott le jó lovairól Kína javára, s emiatt háborúság tört ki a két birodalom között.<sup>175</sup>

Egyetlen fejlettebb gazdálkodást folytató nép sem lehet meg mesterembereinek – íjjártók, kerékgyártók, kovácsok, kötélverők, nyerges mesterek, ötvösök, szíjjártók, szűcsök, takácsok, tímárok és a többi – munkája nélkül. S nem nélkülözheti egyetlen nép sem a kereskedők tevékenységét. A mesteremberek működését a szkíták régészeti hagyatéka tanúsítja: lószerszámok és nyergek, szekerek és vasalásuk, íjak, fokosok és kardok, nyeregtakarók és szőnyegek stb. Forrásaink beszámolnak a szkíták kereskedelméről. Állatbőrökért, borért, fegyverekért, gabonáért, lovakért borostyánkővet, ékszereket, selymet stb cseréltek. A Selyemút egyik szakaszát ellenőrző aorszok – Sztrabón tudósítása szerint – elsősorban kereskedelemmel foglalkoztak.<sup>176</sup>

Idegenekkel folytatott fejlett (kül-) kereskedelmi kapcsolatokról tanúskodik a szkíták pénzkibocsátása. A szkíták körében mindazonáltal nem a pénz volt a fő értékmérő, hanem az állatállomány, leginkább a szarvasmarha.

## Lakóhely

A régészeti feltárások sokat elárulnak a szkíták életmódjáról. Ahol a természeti viszonyok lehetővé tették, letelepedtek, és szántóföldjeiket, kertjeiket művelték, istállózó állattartást is folytattak stb. Elsősorban vert agyagból, szárított vályogtégglából, sárral tapasztott vesszőfonatból, fából, nádból, szalmából építkeztek, s ezért építményeiknek kevés nyoma maradt. Szálláshelyeiket rendszerint földsáncokkal védték, és fában bővelkedő vidékeken gerendákból ácsolt őrhelyeket is építettek. Legfontosabb településeik valóságos erődvárosok voltak.

<sup>174</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_szokások/cite-note](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note) – Bakay K. (2004).

<sup>175</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_szokások/cite-note](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note) – Yu, T. (1998).

<sup>176</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_szokások/cite-note](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note) – Ivánovics Eszter, Kulcsár Valéria (1998).

Az Kr. e. 5. század végén a királyi szkíták a Dnyeper bal partján, a mai Zaporizsje, pontosabban Kamjanyka-Dnyiprovszka város környékén alapítottak új székhelyet. A település – *Grakov* szerint – nagyjából tizenkét négyzetkilométer területet foglalt el. Pusztá felé néző falait földsánc és árok védte, északi és nyugati falait természetes akadályok, a Dnyeper, a Konka és a Bilozerka meredek partja. Délnyugati sarkában kőből épített fellegvár állott, bizonyára a szkíta főemberek lakóhelye. A település lakói gyeppvasércet bányásztak, bronz- és vaseszközöket készítettek, szőttek-fontak, cserépedényeket készítettek, földműveléssel, állattenyésztéssel stb. foglalkoztak. Az iparosok veremházakban és alapozás nélküli gerendaházakban éltek. E jelentős ipari és kereskedelmi központ lakói az Kr. e. 3. század végén a Krím-félszigetre költöztek, a fellegvárat azonban a Kr. u. 3. századig használták.<sup>177</sup>

A királyi szkíták a Krím-félszigeten több várost, erődítményt is alapítottak: Palakion (Παλακιον), Khabaiói (Χαβαιοι), avagy Khabon (Χαβον) és Napisz (Ναπις), avagy Napitész (Ναπιτης), Szküthiké Neapolisz (Σκυθηκη Νεαπολις) stb. Legjobban ismert valamennyi közül a főváros, Napisz,<sup>178</sup> illetve a mai Uszty-Alma (Krim) vidékén feltárt erődváros.

A település – valószínűleg az i. e. 2. század végén alapították – Kherszonészosz városától északra, az Alma-folyó torkolatánál állt. Az Alma bal partja kb. harminc méter magas hegyfokot alkot, ide építették a szkíták városukat. Területe meghaladja a hat hektárt. Kiterjedésben felülmúlja a szomszédos görög városokat (Kalosz Limen, Kerkinitisz), sőt más szkíta településeket is, kivéve a királyság székhelyét, mely a mai Szimferopol közelében állott, és nagyjából húsz hektár területet foglalt el. A várost vastag falak vették körül, magasságuk közelítőleg tíz méter lehetett. A kőlapokkal, tengeri kavicsokkal kikövezett utcák mentén gazdasági- és lakóépületek sorakoztak. A házakat kőből vagy kő alapzatra rakott vályogtéglából építették. A tehetősebbek házainak falát cseréptáblák, a szegényebbekét alighanem szalma és deszka borította. A házak lakóterének közepén agyagból tapasztott tűzhely állt. Az udvarban vermeket ástak, és az állatok számára kő jászlakat helyeztek el.

A város lakói mindenekelőtt növénytermesztéssel és állattenyésztéssel foglalkoztak. Árpát, búzát, rozsot, valamint borsót, cicorlencsét (*Vicia ervilia*), lencsét stb. termesztettek. A termést vermekben tárolták. Egyik-másik verem három méternél is mélyebb volt, közel két méter széles, térfogata pedig három köbméter körüli. A vermekben nem csak gabonát, hanem más élelmiszereket is tároltak. A település feltárása során kemencéket, szemetes gödröket, áldozati helyeket stb. is kiástak. A város lakói a gabonát forgóköves kézi malmokkal őrölték. A régészek a településen szőlőmagokat is találtak, valamint egy sajtó maradványát. A város lakói juhot, kecskét, marhát, sertést, illetve szárnyasokat tenyésztettek, és a kiásott halcsontok bizonyossága szerint halászzattal is foglalkoztak. Az iparosok fonással, szövással, illetve bronzöntéssel, bőr-, csont-, fa-, kő- és vassfeldolgozással stb. keresték kenyerüket.

## Családi élet

A szkíták fejedelmei – valószínűleg csak a hatalmasabbak, akiknek vagyona ezt lehetővé tette – többnejűek voltak. A királyi szkíták Ariapeithész (Αριαπειθης) nevű nagyurának Hérodotosz szerint három felesége volt – görög, trák és szkíta – s ezektől egy-egy fiúgyermek született. Egyik fiáról (Szkülész: Σκυλης) tudjuk, görög feleséget is vett maga mellé. A királyi családok közötti szövetséget gyakorta házassággal pecsételték meg, máskor pedig a béke, a jószomszédi viszony biztosítéka volt a házasság. Más szóval a királyi hitvesek jobbára kezesként kerültek idegen házba.

Sztrabón szerint Szküluosz (Σκυλυρος) nagyúrnak seregnyi fia volt. Számuk ötven vagy nyolcvan, állítja forrásaira hivatkozva történetírónk. Leányokról nem esik szó, pedig ennyi fiúgyermek mellett bizonyára nem kevesen lehettek. Egyikük nevét azonban egy márvány áldozati

<sup>177</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_szokások](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások).

<sup>178</sup> Vö. Napoca a római kori Daciában, a későbbi Kolozsvár (Erdély fővárosa).

asztalra vésett felirat (Pantikapaion, Kr. e. kb. 140–111.) megőrizte: „*Szenamótisz, Hérakleidész felesége, Szkilourosz király leánya, szenteli az asztalt Dithagoianak.*” Mindhárom szkíta nevet – Σενάμωτις, Σκιλουρος, Διθαγοια (utóbbi bizonyára a szkíta istenségek egyikének megszólítása) – görögös lepelbe öltöztette az ismeretlen vésnök.

Az agathürszökről Hérodotosz úgy tudja, asszonyaikat közösen birtokolták. Hasonlót állít – s ugyanezt mondja Sztrabón is – az ászikkal (Masszagetai: Μασσαγεται) kapcsolatban: egynejűek voltak, de feleségeikkel közösen éltek.

Nikolaosz Damaszkénosz (Kr. e. 1. század)– *Csodálatos szokások gyűjteménye* című művének 123. szakaszában – a királyi szkítákról is hasonlóképpen nyilatkozik. Leírásából azonban kiviláglik, hogy a szkíta közösség összetartásának jeleiből (kölcsonös megbecsülés) következett vagyon- és nőközösségre. A *legigazságosabb* jelző pedig felbukkan már Homérosz *Ilias* című hőskölteményében is. Ez esetben tehát alighanem a szkíta népekhez kapcsolódó történelmi közhelyről van szó, melynek elemei felbukkannak több ókori szerző, pl. Aiszkhülosz, Hérodotosz, Sztrabón, Arrianus munkájában is.

„*Ők továbbá a legigazságosabbak is, közösen birva a jószágokat és nőket, úgy hogy az öregebbeket atyáiknak, a fiatalabbakat fiaiknak, az egykoruakat testvéreiknek nevezik. Mondják, hogy ezeknél még senkiről sem beszéltek, hogy irigykedett, gyűlölt vagy félt volna, életök közössége és igazságuk miatt. Nejeik nem kevésbé harciasok mint a férfiak, s együtt mennek ezekkel a háboruba, midőn szükséges.*”

(Télfy János fordítása)<sup>179</sup>.

## Tisztálkodás

A szkíták tisztálkodási szokásait illetően ókori forrásaink igencsak szűkszavúak. Szerzőik általában nem mentesek az előítéletektől, és jobbára egy-két eset alapján vonnak le általános következtetéseket. Hallgassuk meg például, mint mond e kérdésről Hérodotosz:

„*A scythák tehát magokkal vivén e kender magvát, a nemezsátrakba bújnak, és azután a tűz által izzó kövekre dobják a magot. Ez pedig reáhintve füstölg s oly nagy gőzt okoz, hogy semmiféle görög izzasztó fürdő felül nem múlja. S a scythák gyönyörködve ezen izzadásban kurjonganak. Ez nekik fürdő gyanánt szolgál; mert vízzel soha sem mossák testüket. A nők pedig érdes kövön összetörnek cyprus-, cédrus- és töményfát s vizet öntenek reá. S azután e gyurmával, mely vastag, bekenik az egész testet és arcot. S ettől jó illatuak is, s ha másnap leveszik a kenőcsöt, tiszták és fényesek is*” – IV. könyv, 75. szakasz (Télfy János fordítása)<sup>180</sup>.

## Hitvilág

A szkíták természethívők voltak. Számos istenséggel (tündérrel) népesítették be világukat. Néhálynak ezek közül nevét is ránk hagyományozták az ókor tudósítói, s feljegyezték a szkíták eredetmondáját is. A szkíta neveket azonban (szabályozás híján) ki-ki saját hallása szerint rögzítette. Különböző szerzők munkáiban – sőt ugyanazon szerző különböző kézírataiban – a nevek gyakorta eltérő lebetűzéssel szerepelnek. S ehhez jön még: a szkíta szavakat rendszerint átgyúrták, s a görög, latin névszókhoz hasonlóan toldalékolták stb. A szkíta szavak visszafejtésével – elsősorban iráni nyelvekre alapozva – többen is kísérleteztek, meggyőző eredményt azonban tudósainknak ez ügyben még nem sikerült felmutatniuk. Az újabb és újabb próbálkozások is a kétségek jeleként értelmezhetők.

Hérodotosz szerint a szkíták legfőbb istenségei *Tabiti* (Ταβίτι), *Papaiosz* (Παπαιος), *Api* (Απι), *Goitoszirosz* (Γοιτοσυρος) és *Argimpasza* (Αργιμπασσα). Rendre a *tűz*, az *ég*, a *föld*, a *Nap* és az *érdem* megszemélyesítői. Jeles történetírónk a szkíta hadistenségről, a harag és háborúság uráról is értekezik: neve görögösítve *Targitaosz* (Ταργιταος).

<sup>179</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\_szokások/cite-note – Télfy János (1863).

<sup>180</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\_szokások/cite-note – Télfy János (1863).

A királyi szkíták, mondja Hérodotosz, *Thagimaszadasz* (Θαγμισαδαας) személyében a tengert is tisztelték. Utóbbi neve Plinius könyvében *Temarunda* vagy *Temerinda*. Lukianosz írásából kiderül, a szkíták istenségként tisztelték az életadó szelet, valamint a halált jelképező kardot. Utóbbi bizonyára a Hérodotosz által is említett hadistenség jelképe volt.

A szkíták hitvilágáról, s mellékesen eredetmondájukról, valamint művészetük lényegéről avatottként beszél László Gyula történész:

*„Mi lehet az értelme annak, hogy a szkíta ember s ló díszítése tele van a puszták egész állatvilágával? A szkíták eredetmondája szerint egy nagy hős (kit a görögök Heraklessel azonosítottak) a pusztában bolyongva találkozott egy félig asszony s félig kígyó lényvel s kettejük nászából született a szkíta nemzet. Velejében ez a monda sem más, mint az Emese álmában megismert ősi elképzelés egyik változata. Az a félig emberi nő, akivel az ősapa találkozott, nem földi lény volt, hanem minden élet szülőanyja, az ősi istenasszony. Ő adott életet nemcsak az embernek, hanem minden teremtettnél, ő a világban lévő női elem, az anyaföld. Ennek az istenasszonynak képét meg is találjuk mind a lószerszámon, mind pedig az emberek s asszonyok ruházatán. E szerint a ruházat vagy a lószerszám arra való, hogy általa az életet és a termékenységet védő istenanya oltalma alá helyezze a szkíta ember. Olyanféle szerepe van, mint a sámánruhának vagy a sámándobnak, amely önmagában is kis zárt világmindenség. A szkíta hitvilág sem volt azonban egyrétű. Sok helyt látjuk a vezetőszarvast. Aranyból készítik, mesterműként díszíti a szarvasnemzetség fejedelmeinek pajzsát. Lovuk fejére aranyból való szarvasálcot húznak, hogy hátsólvuk olyan legyen, mintha szarvason ülnének. Rövidre bogozzák a ló farkát, hogy olyan legyen, mint a szarvasé. Üstökét csokorokkötik s az úgy lobog a szélben, mintha agancs lenne. Az állatalakok meg nemcsak az istenanya tiszteletét fejezik ki, hanem egyúttal felruhazzák azt, kire kerülnek, mindazokkal a tulajdonságokkal, gyorsasággal, bátorsággal, szívós küzdőképességgel s így tovább, amelyekkel az ábrázolt állatok jeleskednek. ... A szkítáknál tehát a díszítés nemcsak iparművészeti ténykedés, nem a hideg fényt és pompát szolgálja, hanem bekapcsolja az embert a világmindenségbe, felfegyverzi őt s beleötvözi az ő életét is a többi teremtmények életébe. Mi más ez, mint a legmagasabbrendű művészet?”*

(A honfoglaló magyar nép élete.)<sup>181</sup>

## **Temetkezési szokások**

A szkíták temetkezési szokásai változtak az évszázadok során, s helyről-helyre úgyszintén. Idegen környezetben például átvették az általuk uralt népek szokásait, így a hamvasztásos temetkezést is.

Hérodotosz az ászik (Masszagetai) és az isszédok szokásait taglalván az öregek feláldozásáról és feltalálásukról ír, e szokásról azonban a szkíták temetkezései nem tanúskodnak. Történetírónk valószínűleg félreértett valamit, illetve értesüléseit kiegészítette képzelet szülte elemekkel. A királyi szkíták (ezt is Hérodotosztól tudjuk) szekéren körbehordozták halottaikat – az elhunyt utoljára tett látogatást rokonainál és barátainál – és tort, lakomát rendeztek tiszteletére. S mint Hérodotosz írja, a *halott elé* is feltaláltak.

---

<sup>181</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_szokások/cite-note](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note) – László Gyula (1944).



← A hortobágyi Szálka-halom

Az elhunyt nagyuraknak – mondja Hérodotosz – nagyobb tisztesség járt. Őket az egész nép gyászolta: alattvalóik a fájdalom jeléül megcsonkították fülüket, leborotválták hajukat stb, továbbá ember- és állat-, valamint étel- és italáldozattal is tisztelgettek emléküknél. Az emberáldozat, amint ezt régészeti leletek bizonyítják, sokkal ritkább volt, mint azt Hérodotosz leírása sejteti. E szokást az elő-ázsiai portyázásból visszatért szkíta szirákok hozták magukkal, de úgy tűnik, nemigen terjedt el más szkíta csoportok körében. Halottaikat a szkíták a korai időkben gödörsírokban helyezték nyugalomra, majd szokássá vált a padmalyos (a sírgödör oldalába üreget, fülkét mélyítettek), s utóbb pedig a kurgános, gerendavázás temetkezés.

Az elhunytat legjobb ruhájába öltöztették, fából összerótt, házat utánzó sírkamrában helyezték el – szegényebb atyáncfiát gyékénybe, nemezbe vagy vászonba takarták – és mellé adták a túlvilági élet során nélkülözhetetlennek vélt eszközeit, hatalmi jelvényeit, javaiból egy részt stb. Az utolsó úton használt kocsit, gyakran csak kerekeit, szintén útravalóként mellékeltek. A sírba nyilakat is tettek, mint az előkerült bronz nyílhegyek bizonyítják, valamint vörös okkerföldet. A halottal együtt némelykor sírba szállottak a vallási élet kellékei, csengők, csörgők. A bronzcsörgők tetejét állatszobrocskák díszítik, hangadásra a belsejükben elhelyezett vasgolyócskák szolgálnak. A csörgőket farudakra szerelték, s ekképpen szólaltatták meg őket.



Csörgő vagy csengettyű, egy marosmenti kurgánból, Erdély →

Szegényebbeknek egyszerű temetés, s a mindennapi élet tárgyai jutottak, elsősorban cserépedények. Az eltávozott harcossal eltemették lovát, fegyvereit, mesteremberrel olykor – ha foglalkozásának családja körében nem akadt folytatója – szerszámaikat.

A sír, rejtek fölé – ha az elhunyt tekintélyes személy volt – gyeptéglából, kőből halmot emeltek. E szokást a szkíta népek, illetve kelet-európai elődeik a kőkor késői szakaszának kezdete óta gyakorolták. A sírhalomra állított kőbálvány az eltávozottat személyesítette meg.





Szkíta kőbárvány →

## Örökségük

Régészeti leletek szerint a puszták lakói rendszeresítették az ökrös fogatot, a négykerekű szekeret, házasították a lovat, először Kelet-Európában i. e. 4600. körül.<sup>182</sup> Ők találták fel a könnyű, küllős kerekeken gördülő szekeret, alkalmazták először a nyeret, a kengyelt, a nagy erejű összetett íjat stb. A nadrág és az alsóruha viseletének gyakorlata is tőlük származik. A nadrágot a puszták lakói már az őskőkorszakban viselték. E népesség körében jelent meg először a bronzművesség, s az ezzel kapcsolatos ismeretek innen terjedtek szét.

Európa nyugati felében, illetve a Kárpát-medencében a kelet-európai puszták lakói honosították meg a vasművességet, csakúgy, mint korábban a bronz használatát, s még korábban például a négykerekű szekérét. A kárpát-medencei vaskor megteremtőit a régészek korai szkítáknak nevezik, ők magukat pedig (a görögök hallása szerint lejegyezve) agathürsoi címmel illették. Ők hozták magukkal a Kárpát-medencébe a fazekaskorongot is.

A görögök stb. történetírói – bár beszámolóikat nem feltétlenül kell betű szerint vennünk – jelentőségüknek megfelelően foglalkoznak a szkíták találmányaival, felfedezéseivel:

Hésziodosz szerint a rézöntés feltalálója szkíta volt.

Az acél Aiszkülosz szerint „szkíta jövevény”.

A vas fegyverek első készítője Hellanikosz szerint Szaneunosz, szkíta király volt.<sup>183</sup>

A kovácsfűjtató, a kétágú horgony és a fazekaskorong feltalálója Ephorosz szerint a szkíta Anakharszisz. Ő a királyi szkíták uralkodócsaládjának sarja volt.

Caius Iulius Hyginus szerint az ezüst felfedezője is szkíta volt.

A szkíták, nevezetesen az alánok, szerepet játszottak Artúr király mesés történetének kialakulásában is.<sup>184</sup>

<sup>182</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\_szokások/ cite-note – Bakay Kornél (2005).

<sup>183</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\_szokások/ cite-note – Phillips, E.D. (1968).

<sup>184</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\_szokások/ cite-note – Littleton, C.S. és Malcor, L.A. (2000 / 2005).

## Szkíta művészet

A szkíta művészet stílusát erősen befolyásolták az asszír, urartui és később a görög mesterek, akik műveik készítésekor alkalmazkodtak a szkíta igényekhez. A legkorábbi hatások Mezopotámiából származtak a Kr. e. 7. század végén, 6. század elején. A kurgánokban talált tárgyak (aranyedények, arannyal borított fókos, arany párdúc) már felmutatják a szkíta állatstílus csaknem minden elemét: spirálokba csavarodó agancsú fekvő szarvas, kőszáli zerge, párdúc, madárfejek. Az állatok testét nagy felületekkel ábrázolták. Ekkor még nem alakították át az egyes állatokat, később azonban előfordult, hogy a szarvasagancs kosfejben végződött. Az ötvösmunkákon gyakran látható a világosság és a sötétség mitikus küzdelme, ami párhuzamba állítható a Szent László-legendával.

A Kr. e. 5. és 4. században a görögök hatása volt erőteljes a Fekete-tengeri kikötőknek (Olbia, Pantikapainon) köszönhetően. Megjelenik az állatok átalakítása, a combokon spirális díszek, a test hátsó része gyakran 180°-kal elfordul. Jelentős leletek ebből az időből a vettersfeldei lelet, a csertomlyki ezüstedények és a Szoloha-kurgán tárgyai.

A Magyarországról előkerült emlékek közül világviszonylatban is jelentős a zöldhalompusztai lelet és a tápiószentmártoni aranyszarvas. A Kr. e. 4. század végén az állatábrázolás ornamentikává alakult vagy geometrikus alakká egyszerűsödött. A következő évszázadban a szkíta művészet helyét a *szarmata* művészet vette át Európában. Ázsiában, az Altaj vidékén azonban a Kr. u. 2-3. századig tovább élt.



Szkíta harcosok: „hát-társak” (komák) →



# SZARMATÁK

A **szauromatáknak** vagy **szarmatáknak** nevezett ókori, kelet-európai népeesség elsődleges források szerint iráni, közelebbről madai, avagy méd származású volt. Gyakran szarmatáknak címezik még – helytelenül – a masszagetá, később alán szövetség népét, az ászikát is.

## A szarmata szó eredete

A szarmaták neve eredetére nézvést különféle magyarázatok adódnak. A régi magyar nyelvben a *sár* szó egyik jelentése: *sárga*. Bakay Kornél – *sár* szavunkat alighanem a törökös *sari*, *sarig* (sárga, sárgásfehér stb.) kifejezéssel egyezteteti – ekként nyilatkozik a szarmata névről: „*A szár szavunk azonban talán még mélyebb gyökerek jelzője, hiszen első, legkorábbi népevünket sejtethetjük a szár-mata névben.*”<sup>185</sup> Használatból félig-meddig kikopott *szár* szavunk egyébként *kopár*, *kopasz*, *tar* értelemmel bír, de *fehér* jelentésű is lehet.<sup>186</sup>

Forrásaink a szarmatákat szőke, világos bőrű embereknek írják le. A *mata* szó pedig a *metanastae*, *materoi*, *madaroi*, *matari*, *matzari*, *meterea turba* népet is jelölhet, akikről Klaudiusz Ptolemaiosz, Caius Plinius Secundus és Publius Ovidius Naso is beszél, s akikben többen – például a finn T. Pekkanen<sup>187</sup> – a magyarokat vélik felfedezni.

Tuomo Pekkanen, Helsinki-i egyetemenen működő finn történész 1973-ban angolul megjelentetett írásában azt taglaja, hogy a magyarság a szarmaták egyenes leszármazottja. Kutatásának célja volt megvizsgálni a Sztrabón által említett Urgoi (Οργουι) szarmata törzs etnikai hovatartozását, akik az ókorban a Fekete-tenger feletti pusztákon éltek, az Al-Duna és a Dnyeper közötti vidéken.

Sztrabón (Kr.e. 63 körül – Kr.u. 23 után) ókori utazó, író, az ókor egyik leghíresebb művében, a *Geographika* hüpomnémata azaz Földrajzi feljegyzések, 17 könyvből álló monumentális munkájában megemlíti a Fekete-tenger feletti, a *Borysthenes* (Dnyeper) és *Ister* (Al-Duna) vidékén, először a géták pusztáját (az angol szövegben: Desert of the Gaete), amely a az Ister (Al-Duna) és a Tyrasz (Dnyeszter) között húzódik, majd Tyregaetae (feltehetően a Dnyestermenti géták) országát és majd a szarmata jászok országát, meg azon népét akit Basileioi és Urgoinak hívnak, akik általában mind nomádok, de egyesek földet is művelnek. A Borysthenes (Dnyeper) és a Tanais (Don) között élnek a *roxolanok*. A jászok történelmi szerepe megnő, amiután a Kárpát-medencébe költöznek. Őket *Iazyges* (Jazigok) néven ismerjük. A magyar *jász* népnév kapcsolatban álhat az ókori nép nevével.

Plinius (Gaius Plinius Secundus, i.u. 23/24 – 79) római krónikás, *Naturalis Historia* írásában arról számol be, hogy Feket-tenger felett, a Tanais (Don) vidékét a szarmata Spali, Spalae, Palaei, Pali nevű törzs lakta. Ők Diodorus szerint a szkíta Palus király, Scythes fia népe, a királyi szkíták ekeleti ága. Tadeusz Sulimirski (1898 – 1983) lengyel történész, aki 1939-ben Angliába menekült, és a londoni egyetem régészeti intézetében dolgozott, vallja, hogy az említett Spali/Pali törzs tulajdonképpen maga a roxolánok népe.<sup>188</sup>

A *Spali* név, amelyel a gót hagyomány (Jordanes) a roxolánkat nevezi meg, ismét megjelenik Bíborbanszületett, VII. Konstantinosz bizánci császár *De Administrando Imperio* (A birodalom kormányzásáról, 948–952 között írta) könyvében. Itt, a magyarokról szólva megemlíti

<sup>185</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\_szokások/ cite-note – Bakay K. (1997).

<sup>186</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\_szokások/ cite-note – Pais D. (1938).

<sup>187</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\_szokások/ cite-note – Pekannan, Tuomo (1973): On the Oldest Relationship between Hungarians and Sarmatians: from Spali to Asphali (Ural-Altische Jahrbücher, 45, 1-64).

<sup>188</sup> Sulimirski, T.: The Sarmatians (Anciant People and Places, Vol. 73), London, 1970.

az Asphaloi népvét: Asphaloi (Ασφαλοι) volt a régi neve annak a népnek, akiket ő turkóknak (Τουρκοι) nevez, de más bizánci források Ugroi (Ουγγροι) névvel írják le.

A roxolánok és a proto-magyarok nagyon korai kapcsolatára kell hogy gondoljuk a Spali/Asphali szavak hallatán is.

A roxolán – magyar kapcsolatot vélhetjük felfedezni a magyar „Aladár” (kapitány) név, illetve személynévben is (lásd: oszét *aldar* vezér). Aladár volt Attila nagyobbik fiának a neve, aki a Nagykirály halála után átvette a hatalmat, és aki ellen fellázadtak fiatalabb fivérei (Krimhilde csatája).

A szarmata–magyar kapcsolat még Kr. u. 1. század előtti időkből származhat, írja Pekannen, és ezt bizonyítja a Materi/Mattzari nép említése (Klaudiosz Ptolemaiosz, Kr.u. 85/90 – 168, *Geográfia* 150 körül írta). Lakhelyüket, az Egyitomban élő görög író a Volga mögé helyezi, de amely nép az Iazygesekkel (jászokkal) együtt megjelenik az Al-Dunánál, és majd Magyarországon is. A fentemlített népnév nem választható el a bizánci forrásokban szereplő Μαζαροι (Const. Prorph. De adm. Imp. 37, 1 ff.) népnévtől. Ennek értelmében, az említett Μαζαροι népvét a *Magyar* népnév első írásos megemlézésének kell tekinteni.

Az ókori források aprólékos tanulmányozása arra a következtetésre vezetett, hogy a Spali és Ουγγροι (Ugroi) kifejezések a királyi szkíták két különböző megnevezése. Másrészt pedig, a „Bíborbanszületett” bizánci császár az Ασφαλοι (Asphaloi) névvel az Ουγγροι (Ugroi) népnek egy másik megnevezését hagyta ránk.

A Spali – Asphaloi (Ασφαλοι) azonosságát alátámasztja neves kutatók, mind Gregoire, Veknadsky, Haussig és Szemerényi munkássága, és ebből kifolyólag bizonyítottnak vélhetjük az Ουγγροι (Urgoi) – Ουγγροι (Ugroi) népvét azonos voltát is.

A szarmaták óiráni nyelvében a \*-gr- megjelenik, mint -gr- vagy -rg-, és emiatt előfordulhatott, hogy az eredeti Urgoi (Ουγγροι) valamikor Ugroi (Ουγγροι) alakra váltott.<sup>189</sup>

A szár-mata kifejezés Bakay szerint *fehér magyar* jelentéssel bír. A fehér szín a keleti eszmevilágban jelenthet égtájat is (kelet), jelenthet bőr- vagy hajszínt (szőke), de jelenthet még előkelőséget, nemességet is, szemben a köznépet jelentő feketével (pl. *fekete magyarok*). Harmatta János ellenben a mata = magyar azonosítást elutasítja. Harmattának itt nincs igaza, mert a fent említett népvét: *Mattzari* (Ptolemaiosz) vagy Μαζαροι (Konstantinosz Porphyrogenetosz)<sup>190</sup> éppen a magyarságot jelölték. A korabeli arab utazók feljegyzéseiben szereplő *mazar/madzar/madzsar* népvét is a magyarságot jelölte.

A szarmaták – görögösen sauromatai (σαυροματαί), szürmatai (συρματαί) stb. – nevének eredetére mindazonáltal kézenfekvőbb magyarázatot is találhatunk. A szüromadai, szuromadai nép jó eséllyel Média ama tartományának nevét – Szüromedia (Συρομεδία) – örökölte, ahonnan származik. Az egykori Szüromedia nagyjából a mai iráni Kermánsáh és Kurdisztán tartomány területével azonos. Egy ideig az asszírok birtokolták, innen a neve. Az említett kurdisztáni vidék a Van-tó – Urmia-tó körzetében terül el, ahová szkíták is letepedtek.

## A madai sauromaták

A királyi szkíták – szövetségük neve urartui feliraton Išqigulu, asszír ékiratos táblákon Aškuza, Iškuza, görög és latin forrásokban Szküthoi (Σκυθοί), illetve Scythae – az i. e. 8. században behatoltak a Kaukázuson túli területekre. Az Araksz, illetve a Kura folyó völgyében, valamint az Urmia-tó környékén ütöttek tanyát, a Van-tótól kb. 250 km-re keletre. Jelenlétük a környék földrajzi neveiben is nyomokat hagyott.

<sup>189</sup> Pekannen, Tuomo: On the Oldest Relationship between Hungarians and Sarmatians: from Spali to Asphali. (izvornik.fandom.com./wiki).

<sup>190</sup> Bíborbanszületett Kónstantinosz.

A szkíták az asszírok szövetségeseiként huszonnyolc éven át (Kr. e. 653–625.) uralták a médek országát (Szüromedia: Συρομεδία). Az Asszír Birodalom összeomlása után derékhaduk – szirákoknak (szirakoi: σιρακοί) nevezték magukat – visszatért a kelet-európai pusztára, és a Kaukázus északi előterében, a Hüpanisz (Υπανις: Kubány) és mellékfolyóinak lapályán telepedett le.<sup>191</sup> Szkítáink a magukkal ragadott méd népességnek (szarmatai: Σαρμαται, sauruomatai: Σαυρομαται, szürmatai: Συρμαται) és a Dontól keletre jelöltek ki lakóhelyet. A szirákokon kívül szkíták uralta népesség lehetett még az Azovi-tenger (Maiétisz: Μαητις) öblénél, illetve a Manyics folyó síkságán élő ixibatai (ιξιβαται) nevű csoport is. Polüainosz szerint nevezett törzs királyi székét Tirgataó Maiotisz (Τιργαταω Μαιοτις) családja birtokolta.

Szauromaták nemzetségei – pl. szouardenoi (σουαρδενοί), materoi (ματεροί)<sup>192</sup> – laktak a Volga (Oaros: Οαρος) mentén, a torkolattól a Nagy-Irgiz-, illetve a Kis- és Nagy-Uzeny-folyó vidékéig, s valószínűleg a Medvedica és a Hopjor torkolata táján is.

A médek közül kiszakított, sauruomatának nevezett népesség, a kelet-európai pusztán eltöltött mintegy három évszázad során, szokásaiban, nyelvében hasonult szkíta hűbéruraihoz, többségük azonban, úgy tűnik, valamilyen mértékben megőrizte anyanyelvét is. Törzseik jobbra iráni nevet beszélhettek (pl. materoi, szaiói, saudaratai, szouardenoi, thiszamatai), fejedelmeik, amennyire tudjuk, iráni nevet választottak maguknak, pl. Szaitapharnész.

A sauruomaták kezdetben (Kr. e. 6–4. század) a szkíták hűbéresei voltak. Az Kr. e. 4. század végén fellázdak szkíta uraik ellen, és a királyi szkíták, valamint a görögök birtokain pusztítottak. A Don jobb partján, illetve a Donyec alsó szakaszánál ütöttek tanyát, és onnan indultak hadjáratokra. Királyi törzsük – baszilikai szarmatai (βασιλικαι σαρμαται), aszaiói (ασαιοί), szaiói (σαιοί) – a Don mellékén verte fel sátrait.<sup>193</sup>

A Protogenész-feliraton (Kr. u. 3. század) rögzített *szaiói* nevet Harmatta János<sup>194</sup> iranistánk az óiráni \*xšaya (király, uralkodó) szóból vezeti le.

A sauruomaták időről időre rátörtek a Boszporoszi Királyságra. Szándékuk jobbára a zsákmányszerzés volt, de úgy tűnik, a városi élet kényelme és biztonsága is vonzotta őket. Fennállásának utolsó századaiban a királyság, illetve a görög gyarmatvárosok lakóinak jelentős részét madaiak tették ki. Letelepedésük tényét többek között a sírfeliratokon rögzített nagyszámú iráni név is bizonyítja. Az első kétségtelen utalás jelenlétükre Gatalosz o Szarmatész (Kr. e. 179) király említése Polübiosz, Kr. e. 2. század görög történetíró munkájában.<sup>195</sup> A Boszporoszi Királyságnak több madai származású, Róma által pártfogolt uralkodója is volt.

A madaiak a Donyec és a Dnyeper közötti füves puszták szkíta lakóit az Kr. e. 3. század elejéig a Dnyeperhez, illetve a Krím-félszigetre szorították vissza. A királyi szkíták ez időben több erősített települést is alapítottak.

A sauruomaták neve utóbb átszállott az általuk lakott tartományra (Sarmatia Europaea és Asiatica), és a Kr. e. 2. században az ott felbukkanó, Közép-Ázsiából kivándorló ászikra is ráragadt. A madaiak végül szétszóródtak a környező népek között, illetve elvesztek a keletről érkező alánok: ászik, rhoxolánok, aorszok tömegében.<sup>196/197</sup>

<sup>191</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\_szokások/ cite-note – Alemany, A. (2000): Sources on the Alans.

<sup>192</sup> A későbbi magyarok egyik neve (lásd feljebb).

<sup>193</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\_szokások/ cite-note – Vinogradov, J. A. (2003).

<sup>194</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\_szokások/ cite-note – Harmatta J. (1997).

<sup>195</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/Polübiosz: Történelem („Polübiosz történet könyvei”).

<sup>196</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\_szokások/ cite-note – Smirnov, K. F. (1980): Sauromates et sarmates.

<sup>197</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\_szokások/ cite-note – Davis-Kimball, J., et al. (1995).

## A szkíta ászik

A helytelenül szarmatáknak is címzett ászik, avagy jazigok, jászok a szkíta szövetség kötelékébe, a szkíta népek, közelebbről a közép-ázsiai szakák közé tartoztak. Szövetségük neve (görögösen) masszagetai (μασσαγεται), a Kr. e. 130. év tájától pedig – amikor a kangarok alárendeltjei, alanyai lettek – alanoi (αλανοι). Három törzsükről van tudomásunk: a névadó ászik (ασιοι, ιαζυγες), valamint aorszok (αορσοι) és rhoxolánok (ροξολανοι).

Hadseregük, hasonlóan más szkíta népekéhez, lovasokból állt. A tehetősebbek, például a törzsfők felvértezett nehézlovasságot állítottak ki, a közrendűek pedig a könnyűlovasságot alkották. Buzogánnyal, dákossal, íjjal, pajzzsal, pányvával, szekercével (fokossal), szigonnyal fegyverezték fel magukat. Utóbbi különösen hosszú változatát a görögök *kontosz* (csáklya, evezőrúd) névvel is illették. Felvértezett nehézlovasságot elsőként a szkíta népek állítottak hadrendbe. A vértékét bőrre erősített fém- vagy szarupikkelyekből készítették.



← „Pártrusi harcmodor” (fehér hun – heftalita lovas-harcos).

Az ászik, illetve nyelvüket iranisták, mint például Harmatta János vagy Rüdiger Schmitt, általában iráninak vélik, adáz török pártiak pedig – miként minden pusztai népet – mindenáron töröknek akarják megtenni őket.<sup>198</sup>

Az ászik írott történelme az Kr. e. 2. században kezdődik, amikor a Közép-Ázsia pusztáin zajló változások – a jüecsik (kusánok) vándorlása, és ezzel kapcsolatban a Görög-Baktria összeomlása, valamint a kangarok terjeszkedése – kimozdította őket, pontosabban csak egy részüket közép-ázsiai lakóhelyükről.

A Szir-darja középső szakaszának alföldjét, valamint a Talasz és a Csu-folyó lapályát birtokló Kangcsü (kangarok országa) az Kr. e. 130. év táján kiterjesztette fennhatóságát az ászik és az isszédok országára. Az ászik szövetségük nevét (masszagetai) ez okból alárra (alanoi) változtatták, és kirajzottak közép-ázsiai hazájukból. Jó részük a Szir-darja alsó szakaszától, illetve az Aral-tó vidékéről, Khoraszmia tartományból a kelet-európai pusztára költözött. A Kr. e. 2. század végéig az ászik törzse (Sztrabón művében nevük iazügész: ιαζυγες) a Dnyeperig nyomult előre, a rhoxolánok az Azovi-tenger vidékéig jutottak, az aorszok pedig a Don és az Urál folyó között foglaltak maguknak szállást.

Időszámításunk kezdete előtt, a 16. évben, az ászik törzse először lépte át a Római Birodalom határát, és csapott össze a véderőkkel. Ettől kezdve Róma és az ászik kapcsolatát az újra és újra fellángoló harcok jellemezték.<sup>199</sup>

A jazigoknak, később jászoknak is nevezett szkíta nép névadó törzse a Duna mentén vándorolt felfelé, és időszámításunk szerint 20. körül, Tiberius római császár uralkodása idején költözött az Alföldre. Legkorábban a Duna és a Tisza völgyét, valamint a Duna–Tisza között foglalták el. Birtokaik az Olt folyótól a Bánságon keresztül nagyjából a Borsodi-Mezőségig

<sup>198</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\_szokások/ cite-note – Zekiyev, M. (2006): Türklerin ve Tatarların Kökeni.

<sup>199</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\_szokások/ cite-note – Istvánovits Eszter, Kulcsár Valéria (1998a): Vázlat a szarmaták sztyeppe-i történetéhez, in Havassy P.: Jazigok, roxolánok, alánok. Szarmaták az Alföldön.

terjedtek. A 2. században, amikor a dákok uralmának vége szakadt, a Tiszántúlon is megtelepedtek. Az Alföldön az ászik beköltözése előtt korai szkíta, dák és kelta népesség lakott. Őket az ászik vonták uralmuk alá. A Dunántúl területén illír és kelta népek éltek római fennhatóság alatt. A Felvidék hegyes-dombos területeit, illetve az ott élő kelta stb. népességet ez időben a nyugati germán (szváb) szövetséghez tartozó kvádok és markomannok uralták.



← Szkíta lovas harcos sárkánykígyóval „szarmata” síremlék.

A 3–4. században a rómaiak nagyobb ászai tömegek letelepedését engedélyezték birodalmuk határain belül. A gótok féken tartására, és a hadseregben utánpótlásként kívánták alkalmazni őket. A *Notitia dignitatum* 18 központot sorol fel, ahova telepítették őket Gallia és Itália között. A „szarmata” elnevezés helynevekben is nyomot hagyott, például a Reims környéki Sermaise és Sermiers is szkíta fészek volt.<sup>200</sup> Sok ászai nemes úr római polgárságot nyert, vagy rangot szerzett. Leghíresebb közülük Victor, magister equitum, a lovasok parancsnoka, a diktátor közvetlen és teljes jogú helyettese. Közben az Alföldre újabb ászai népesség – társaságukban a királyi szkíták egyes csoportjai – érkeztek keletről, a rómaiak azonban megrögzötten szarmatának nevezték valamennyit.

A római kor vége felé (Kr. u. 400 előtt) szarmatákat telepítettek be Hunsrück (Hunhát) vidékére, mert a germán betörések miatt a lakosság lélekszáma nagyon megcsappant. Egy vicces helyi mondás szerint: „*A Hunsrück az a hely, ahol végezt ér a der-die-das*”.

Történelmi kutatások megállapították, hogy Artúr király akkor lépett színre, amikor a római légiókat kivonták Britanniából, s Itália, valamint a többi tartomány védelmére rendelték őket. A római légiókban szkíta, közelebbről ászai nehézlovasság is harcolt. Pendragon vörös sárkánya eredetileg a szkíta népek hadi jelvénye volt.<sup>201</sup>

A „vörös sárkány” a mai kelta Wales jelképe, ami úgy címerpajzsukat, mind lobogójukat is diszíti.



Wales lobogója →

<sup>200</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_szokások/](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/) cite-note – Bachrach, B. S. (1973).

<sup>201</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_szokások/](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/) cite-note – Littleton, C.S és Malcor, L.A. (2000 / 2005): From Scythia to Camelot. / *Az Artúr királyról, a Kereksztal lovagjairól és a Szent Grálról szóló legendák eredetének radikális felülvizsgálata.*



Az ászik birodalma virágkorában Közép-Ázsiától a Kárpát-medencéig nyújtózott. E hatalmas birtokot a gótok – elfoglalván a Dnyeper vidéki pusztát a 2. század második felében – kettévágták. Az ászik közép-ázsiai uradalmait az Kr. u. 350. év táján a hunok egyik csoportja szállta meg, s az ászik betagozódtak a hun szövetség kötelékébe. A 375. évben a hunok megjelentek Kelet-Európában. Legyőzték, és hűbéres szövetségesükké tették Kelet-Európát. A Kaukázus vidékén lakó ászik ellenben megőrizték függetlenségüket. Az általuk benépesített terület nagyjából a Darjal-szorostól (neve persza: Dar-i Alan = Alán Kapu)<sup>202</sup> a Kaukázusban a Kubány folyó forrásvidékéig terjedt.<sup>203</sup>

A Magyarországon letelepedett ászik, hűbéres szövetségesként, részt vettek az európai hunok – Attila népének – hadjárataiban, utóbb pedig a hun szövetség különböző népeinek kötelékében tűntek fel, pl. kutrigurok, utrigurok, szabarok, kazárok, eszkilek, kunok (úzok).<sup>204</sup>

A lakóhelyükhöz ragaszkodó ászik a hunok uralma után mintegy száz évig a germánok hűbéres szövetségeseként folytatták életüket. Utóbb pedig, az 567-568. évben – germán uraik egy részével egyetemben – a Kárpát-medencét megszálló szkíta avarok köznépévé lettek.<sup>205</sup>

A 830. év táján az egyik ász (közelebről aorsz) kötelék – magukat kavarnak neveztek – elpártolt a kazároktól, a szabarok egyik, szakadár csapatához csatlakozott, s a két csoport szövetsége *magyar* néven írta be magát a történelembe.<sup>206</sup>

A Kaukázus északi előterében élő ászik – leigázták az ironokat, szembeszálltak a türkökkel, az arabokkal, szövetkeztek vagy harcoltak a kazárokkal és a grúzokkal – megőrizték függetlenségüket. Államukat a mongol támadások számolták fel a 13. században. A kaukázusi ászik jó része – magával ragadva ironokat, illetve a Kazár Birodalom kötelékéből kiszakadt ászikot is – a kunok egyes csoportjaival nyugat felé vonult, és végül a magyarok országában lelt hazára. Az oszétokat általában az ászik örökösének tartják, ők azonban magukat ironoknak nevezik, s nyelvük iráni. Az *oszét* nevet szomszédai aggatták rájuk.



Székita-szarmata leány →

<sup>202</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/Darjal-szoros](http://hu.wikipedia.org/wiki/Darjal-szoros).

<sup>203</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_szokások/](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/) cite-note – Alemany, A. (2000).

<sup>204</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_szokások/](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/) cite-note – Golden, P. B. (1992).

<sup>205</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_szokások/](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/) cite-note – Pohl, W. (1988): Die Awaren.

<sup>206</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta\\_szokások/](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/) cite-note – Róna-Tas A. (1997): A honfoglaló magyar nép.

# NIMRÓD

## A rejtélyes Óshaza

Az Óshaza keresése az egyik legfontosabb kutatási célja a magyar őstörténelem kutatásnak. Minden kutató máshol keresi, és máshol találja is meg. *Ovakodj olyan embertől, aki folyton az igazságot akarja megtalálni, de menekülj attól, aki azt állítja, hogy ezt meg is találta* – véli az egyik mondásunk.

A magyar Óshaza természetesen a Világközepén van, mert minden ősi nép számára az a hely, ahol isteni beavatkozással „megszületik” – főleg ha ez, mint a népünk esetében, meg is „történt”, amit nem más, mint Hérodotosz, a történelem atyja dokumentált és Históriajában ránk hagyományozott – az a Világ közepe. Itt a Világközepén, a Napistentől megtermékenyített Földanya megszüli gyermekeit, a „Föld(anya) fiait” vagyis, az ősmonda tanúsága szerint, a „Fehérló fiait”. A német *Pia Steinbauer* a „Die Magyaren und das ungarische Reich” című írásában (1995) állítja a magyarokról, hogy: ***Akár névük, Magyarok (a „Föld Fiai”), máig fenmaradt, mint a Hungarok megnevezése*** – „*Sogar ihr Name, Magyaren (Söhne der Erde), hat sich bis heute als Bezeichnung für die Ungaren erhalten.*” – a „magyar” népnév értelme tehát: a „Föld Fiai” (Söhne der Erde).<sup>207</sup>

A székely hagyományban ***Hargita a Világközepe***. Ennek minden székely góbé tudatában van, és erről meg is van győződve. A Hargita ***szenthegy*** az a hely, ahol még ma is egy rejtélyes, mitikus, isteni titkokkal belengett, mágikus hangulat árad.

Érdekes csodálatos találkozás történt meg velem. Budapesten járetam 1994 őszén, egy bús és esős novemberi napon. Aznap a ZMTE<sup>208</sup> éves ünnepségén vettem fel egyesületi tagnak, neves történészek, nyelvészek, régészek társaságába. Az ünnepségre tartva, gyalog tettem meg az utat az Asztoriától a Vörösmarty térig, hogy onnan majd a Földallatival folytassam utamat a Benczúr Szállóig, az ünnepség helyszínéig. Az Asztóriánál az aluljáróban történt velem valami, ami meghatározta gondolkodásomat, további cselekedeteimet, úgymond: felnyitotta lefátyolozott szememet. Láss, ne csak nézz, volt a pillanat parancsszava. Az aluljáróban mellémszegült egy, amolyan hét-nyolcéves legényke. Szegény koldult, mert nagyon éhes volt. Elvittem egy gyors-étterembe, mert „forrókutyát” akart enni. Sajnos nem emlékszem nevére, de ez talán nem is lényeges. Egy kis angyalkát küldött elé a Jóisten, hogy látni segítsen, hogy magyarságra tanítson. Útközben szóba elegyedtünk. Megtudtam, hogy erdélyi, és megkérdeztem tőle, hogy Erdély melyik tájáról származik. El is mondta, hogy honnan jött, de nem ismertem a falut, és ismét megkérdeztem, hogy merre van a faluceskája. A válasz azonnal jött: a Világközepe felé! Mintha villám hasított volna belém... Tovább érdekődtem, már átszellemülve kérdeztem tőle: mond kisöcsém, hol a Világközepe? Há’ a Hargitán csendült fel biztos válasza!

Másnap már hazautaztam, de egyedül az éjszakai országúton, mind ez a találkozás motoszkált az agyamban. Mi volt ez? Valóban egy angyalékával találkoztam, aki megmutatt nekem az utat a ködben? Eszembe jutottak Szabó Lőrinc szavai: „*Köd előtttem, köt mögöttem, Isten tudja, honnan jöttem. Szél hozott, szél visz el. Minek kérdejem, mért visz el?*” – mert ez és ennyi a „sztártörténészek” mondanivaója a magyar történelemről. Ezzel szemben a legényke sokkal többet tud a magyar múltból. Ez a kisfiú tudta, hogy ő a Világközepén született és ott is lakik. Még ma is, huszonöt év után is szinte hihetetlennek, látomásnak tűnik ez a találkozás. A Hargitán van a Világközepe! – cseng még ma is fülemben.

<sup>207</sup> Steinbauer, Pia: Die Magyaren und das ungarische Reich, Ingelheimer Zeitung (1995. április 28.).

<sup>208</sup> Zürichi Magyar Történelmi Egyesület.

Hérodotosz szkíta eredetmondája igazolja a Hargita központi szerepét a szkíták (székelyek) hagyományában. A szkíták első királya, Thargitaosz neve, a Hargita nevében tükröződik vissza. Itt hullottak arany kincsek az égből, istenek ajándékaiként.<sup>209</sup>

A királynak (harkának) volt három fia: Lipoxais, aki az agathyrszek vezére lett, Gelonosz, aki a keltáké és Kolaxais, aki a szkíták vezére címet viselte. Mind ismeretes, úgy az agathyrszek, akik innen vándoroltak dél-nyugatra és lettek etruszok, mint a kelták is a Kárpát-medence szülöttei. A kelták nyugatfelé terjeszkedtek, addig míg idővel elérték a Világvéget: *Penn ar Bed* a Bretagnében (*Finistère*) és Galiciában (*Finisterre*). Ez is bizonyítéka annak, hogy ha van Világvége, kell hogy legyen egy Világközepe is. Itt születtek meg a szkíták a Világközepén és terjeszkedett a Világ minden irányában. Itt született meg a magyar nyelv is, és terjedt, illetve vitték a világ minden irányába. Ezért van az, hogy nincs ma Európában egy olyan beszélt nyelv, amely ne állna valamilyen kapcsolatban a magyar nyelvvel.

A magyar krónikák, a Kárpát-medencébe sorozatos beköltözésről, második bejövetről vagy honfoglalásról beszélnek. Közös bennük, hogy minden „bejövétel” alkalmával az újonnan érkező honfoglalók, itt a Kárpát-medencében egy olyan népet találtak, amely egy azonos nyelvet beszéltek az újonnan érkezőkkel.<sup>210</sup>

Az ismert „hofoglalások” sorát, jelen ismerteink szerint, a kaukának nevezett anatóliai nép kezdte. Hogy ők, már eleve itt találtak-e egy olyan nyelvet beszélő népet mind ők maguk, azt ma még nem tudjuk megmondani. Eddigi ismereteink szerint, a *kauka* – *caucones* (Hérodotosz) honfoglalás (Kr. e. 13. század) az első lehetett a bejövetelek sorozatát bevezette.

Ezt a bevándorlást hamar követte a második trójai háború veszteseinek menekülése (Kr. e. 1180). Ők részben a tengeren hagyták el a felperzselt hazát (Vergilius: *Aeneis utazása*), hogy majd megalapítsák Rómát, másfelől a szárazföldön keresztül vándoroltak északfelé. A későbbi Makedónia területén megpihentek, majd kettéváltak. Az egyik részük folytatta vándorlását az Adria-tenger partján a „Balkáni-úton”, amíg megérkezett a későbbi Galliába, ahol letelepedtek („trójai”-kelták). A másik csoport a Kárpát-medence felé vette útját, Turchot vezetésével, ahol letelepedett és államot alapított. A Fredegar és más ófrancia krónikák szerint a vezér neve alapján nevezték népet „*turk*”-nak. Az ófrancia krónikák Turchout vezér neve nyilvánvalóan összecseng a Hérodotosz által említett Thargitaosz (harka) nevével.

Összegezve az eddigieket, biztosra vehető, hogy az a krónikás megjegyzés, miszerint az újonnan érkezők, itt a Kárpát-medencében egy olyan népet találtak, amely egy olyan nyelvet beszélt, mint ők maguk, ez a „kaukák” bejövételére is vonatkozhat, mert itt találtak az ősi erődí-műveltséget. Erőd területén a Tyiksz-hegyen egy őskori erődített település maradványait tárták fel a régészek. Ez a műveltség Kelet felé terjedt, először kialakítva az „Erőd-Kukutyin” műveltséget, és még azon is túl, a „Kukutyin-Tripolje” (Kr.e. 5800-3000) kultúrkört. Itt történt meg a ló háziasítása. Innen már csak egy ugrás az „Andronovo” műveltség (Kr.e. 2000-től), amit a szkíta nép bölcsőjének tekint a fősodratú (mainstream) történelemírás.

A kaukák tárgyi hagyatékuk tanúsága szerint a Keleti-Kárpátok vidékén telepedtek le. Erre rá érkeztek a „turkok”, akik feltehetően a Hargita (Világközepe) vidékét szállták meg, és indították el a szkíta nép kialakulását. Itt váltak szét az *agathyrszek*, akik Dél-Erdélyben telepedtek meg, délre a Hargitától, a *kelták*, akik Észak-Erdély lakói lettek, észak-nyugatra a Hargitától, és a *szkíták*, akik a Világközepén, az Ósanya országában (Anyországban) maradhettek. Idővel keletfelé terjeszkedtek, és a Kelete-Európai pusztákat veszik birtokba.

<sup>209</sup> Grandpierre K. Endre: Aranykincsek hullottak a Hargitára. (1990)

<sup>210</sup> Lásd még Mesterházy Zsolt: Honfoglalások kora (Kr. e. 2200 – Kr. u. 1250).



## Eviláth (Havilah)

Kézai Simon 1282 körül írt krónikájában közli, hogy Nimród (Ménrót) a magyarok ősatya, a bábeli nyelvzavar után, Eviláth földjére költözik, ahol felesége, Enéh két fiút szül neki, Hunort és Magort.

„Sokféleképpen és sokféle módon mgírták már a különböző írók a különböző népek történetét. (...) Ezek a nemzetségek, mint Josephus<sup>211</sup> írja, héberül (értsd: egy nyelvet) beszéltek, míg nem a Jáfet törzséből származó Ménrót,<sup>212</sup> az óriás, Thana<sup>213</sup> fia a vízözön utáni tizenegyedik esztendőben egész rokonságával együtt torony építésébe kezdett, tekintettel a korábbi veszedelmekre, hogy ha vízözön megisméltődnél, a torony oltalmában kikerülhessék a bosszúálló ítéletet. ... Maga a torony négyszögletesre épült: hozzá egyik sarkából a másikig tizenötezer lépés volt és ugyanynyi a szélessége is. Magassága ugyan még nem épült meg teljesen, de elgondolásuk szerint egészen a Hold kérgéig kellett volna emelkednie, ahová nem ért el a vízözön hulláma. Alapjának vastagsága háromszáz lépésnyi volt, ám fölfelé lassanként keskenyedett, hogy az alsó vastagabb rész a föléje nehezedő terhet elbírhassa – írja a 13. században élt és alkotott, Magyarország leghíresebb krónikása.<sup>214</sup>



← Id. Pieter Breugel: Babel tornya építése (1563).

Érdeemes kiemelni, hogy Kézai egy tökéletesen kitervelt és kivitelezett magastudású mérnöki teljesítményről beszél. Itt nem kerül említésre semmilyen gög, nagyravagyás, netán Isten hatalmára törés, sem Isten elleni lázadás – mint maga zsidó hagyományban. Nimród a Bibliában meglehetősen homályos körvonalakkal felrajzolt alak, a későbbiekben azonban Josephus, illetve a Midrást összeállító rabbik szerint számtalan legenda vette körül. Ezek közül a leghíresebb, hogy ő építette a Bibliában is szereplő Babel tornyát, bár ezt a Biblia nem erősíti meg. A Biblia szerint az özönvíz után életben maradt Noé három fiától származik az emberiség. Noé legrosszabb fia, Kám utódai közül Kús (vagy Khús) nemzette Nimródot, aki hatalmaskodni kezdett a Földön. Országá először a babilóniai Babelben volt, amit aztán AsszírIA vidékére is kiterjesztett. Őt, a görög nyelven írt zsidó Biblia (Septuaginta)<sup>215</sup> Shinar/Sennaar (Sumér, Mesopotamia) ország (egyik) királyának nevezi.

<sup>211</sup> Josephus Flavius (Titus Flavius Josephus), első századi (élt Kr.u. 37 – 95) római-zsidó történész, Jeruzsálemben született, születési neve: Yosef ben Matityahu. (Wikipedia: en.wikipedia.org/wiki/Josephus).

<sup>212</sup> A „Menrod” bibliai névvariáns átvétele lehet. (Györffy Gy.: Krónikáink és a magyar őstörténet, 207. old.).

<sup>213</sup> Justinus (Marcus Iulianus Iustinus, római történétíró, Kr.u. 2 –4. század) és Isidorus (Sevillai Szent Izidor / Isidorus Hispalensis, Kr.u. 560 – 636, Sevilla püspöke): *Etymologiae* említ egy Tanaus nevű szkíta királyt. Regino (Prümi Regino, 842 – 915, trieri német krónikás, aki a „szkíta-magyarok viselt dolgairól” ír) *Szkítia* földrajzi leírásában megemlíti a Thanais nevű folyót, aminek névadója Izidor szerint is Tanaus szkíta király volt. (Györffy György: Krónikáink és a magyar őstörténet, 206. old., Budapest, 1993). < információk a Wikipédián >

<sup>214</sup> Kézai Simon: A magyarok cselekedetei (*Gesta Hunnorum et Hungarorum*), 90 old., Budapest, 1999.

<sup>215</sup> Ez alatt a Ószövetséget kell érteni.

Mózes I. könyve 10.8-12 (Károli Gáspár fordítása szerint): „*Khús nemzé Nimródot is; ez kezdte hatalmassá lenni a földön. Ez hatalmas vadász vala az Úr előtt, azért mondják: »Hatalmas vadász az Úr előtt, mint Nimród.« Az ő birodalmának kezdete volt Bábel, Erekh, Akkád, és Kálnéh a Sineár földén. E földről ment aztán Assiriába, és építé Ninivét, Rekhoboth városát, és Kaláht. És Reszent Ninivé között és Kaláh között: ez az a nagy város.*”



← Nimród szobor, Nimród-hegy.

Ő volt Nimród, az országépítő király, aki Isten ellen lázadott.

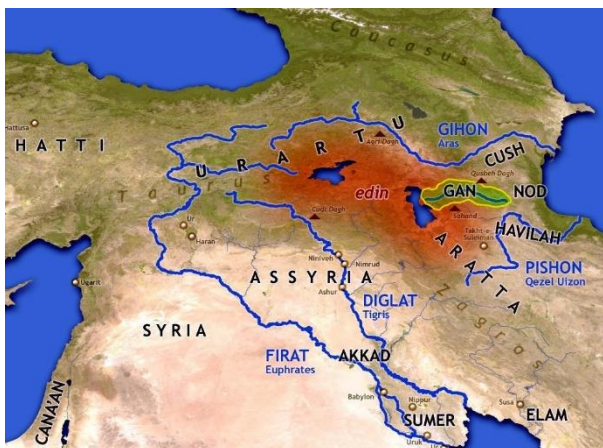
A Jubiléumok könyve<sup>216</sup> szerint, Nimród volt az, aki népét felbúzdította erre az Isten elleni támadásra, és Isten megvetésére szolgáló istentelen toronyépítésre. Ő eleve gonosz volt, mert a gonosz Cham unokája volt, azé az arcátlan Chamé, aki Noé leggonoszabb fia volt. Nimród azt mondta népének, hogy megbosszulja Istent az özönvízért, mert elpusztította őseit, és ezért egy égigérő toronyt szándékszik építeni, amely magasabbra emelkedik majd, mint valaha a vizek feérhetnek. És elkezdtek építeni az istentelen toronyt, nem törődve testi fájdalmakat, nem kímelve a megfeszítéseket, és a nagy számban foglalkoztatott szorgos kezek segítségével magasra nőtt a torony, hamarabb mind azt gondolták. A tornyot olyan erősnek építették, hogy megtarthassa a hatalmas magasságot. Égetett cseréppel építették, habarccsal összekövté, amit földszurokból (aszfalt, bitumen) állítottak elő, aminek a víz nem tehet kárt. Amikor Isten látta ezt az eszelős cselekedetet, elhatározta, hogy ezt az örült építkezést megakadályozza. Ezért összezavarta nyelvüket, mindegyiknek más és más nyelvet adva, és ezzel a nyelvi sokasággal, a munkások tömegében nagy kavarodást okozott. Azt a helyet, ahol a tornyot építették ma Babilonnak nevezik, és ezt a nyelvi felfordulást nevezi a zsidó Biblia babiloni nyelvzavarnak vagy babiloni zürzavarnak.

Majd Kézai, visszatérve Ménróthoz, így folytatja: „*Ez az óriás, a nyelvzavar kezdete után Havilah földjére költözött, melyet ekkor Perszsisz<sup>217</sup> (Perzsia) vidékének neveztek, és ott két fiút nemzett a feleségével Enethel, nevezetesen Hunort és Magort, akiktől a hunok és a magyarusok erednek. De mert Ménrótnak, az óriásnak – a hagyomány szerint – Enethen kívül több felesége is volt, akikkel Hunoron és Magoron kívül több más fiút és lányt nemzett, ezek fiaik és azok utódai lakják Persziszt; termetükre és bőriük színére hasonlóak a hunokhoz, csupán beszédükben különböznek valamelyest, mint a szászok és a turingiak. De mert Hunor és Magor előszülöttei voltak Ménrótnak, apjuktól különváltan éltek sátraikban.*”<sup>218</sup>

<sup>216</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/Jubileumok\\_könyve](http://hu.wikipedia.org/wiki/Jubileumok_könyve): ószövetségi apokrif írat.

<sup>217</sup> Isidorus (Sevillai Izidor): *Chronica majora*.

<sup>218</sup> Kézai Simon: *A magyarok cselekedetei*, 91. old., Budapest, 1999, Milleniumi Magyar Történelem.



← Eviláth: „Édentől keletre”.

Kézai a krónikájában kihangsúlyozza, hogy a Perzsiában maradt, és az ő idejében még ott élő testvérek utódai (irániak), ugyanolyan alkatúak és bőrszínűek voltak, mint az onnan Magyarországra költöző hunok és magyarok. Ezt nyilván, azért hangsúlyozza ki, hogy az ottmaradt rokonok nem sötétbőrűek voltak, mint a perzsák, hanem fehérbőrűek, mint a hunok és a magyarok. Csak nyelvük különbözött valamelyest(!), ahogyan már feljebb kiderült, a szarmatáké a szkíták nyelvétől.

*„Történt pedig, hogy egy nap vadászni igyekeztek Meótisz ingoványaiba, amikor is a pusztaságban egy gímszarvas jelenet meg előttük; ők üldözőbe vették, az meg menekült előlük. Ott azután végérvényesen eltűnt a szemük elől, s noha sokáig keresték, képtelenek voltak bármiképp rátalálni. Végül, miután bebarangolták az említett ingoványokat, úgy találták, hogy találtak, hogy azok alkalmasak barmok táplálásra. Ezt követően visszatértek az apjukhoz s beleegyezését elnyerve, minden ingóságokkal együtt a Meotisz ingoványai közé költöztek, hogy ott telepedjenek el.”<sup>219</sup>*

Majd rátalálnak az alánok fejedelmének Dulának két lányára, és „egyiküket Hunor, a másikat Magor vette feleségül. Az összes hun ezektől a nőktől veszi eredetét.”(u.o.)

És, a szabírok meg az alánk szövetséget kötöttek, egyesültek, és ezen túl magukat magyaroknak (a Föld fiainak) nevezik! (Lásd feljebb.)

Végül pedig beköltöznek Szkítiába, az Etul (Etil)<sup>220</sup> folyó vidékére. Innen indulnak majd a Kárpát-medencébe (vissza)költözni.



Székita feldíszített paripa, „táltos” ló →

<sup>219</sup> Kézai Simon: A magyarok cselekedetei, 91-92. old., Budapest, 1999, Milleniumi Magyar Történelem.

<sup>220</sup> Kézainál a Don régi magyar neve.



## Hetedhétország

A *Hetedhétország* egy visszatérő motívuma a magyar tündér- és népmesékben.

Hetedhétország neve egybecseng a Hettita ország (birodalom) nevével. A zsidó Biblia, pontosabban Mózes első könyve vagy a Teremtés könyve, másik nevén a Genézis, felsorolja Noé fiainak nevét (Sém, Khám és Jáfet). Majd, a 10. fejezetben fiainak nevét is, és leszögezi, hogy Japhetnek hét fia volt: Gómer, Magóg, Madai, Javán, Tubál, Mesek és Tirász. Jáfet abban a Kelet-Anatóliában uralkodott, ahol majd a hetiták oszága (a „Hetek” országa?) is kialakul. A középkori írók őt tekintették az európai népek atyjának. Magógtól származtatják a szkítákat (magyarokat) és részben a keltákat (íreket) is.

„A magyarok tehát, miként a Szentírás és a szent atyák mondják, Magógtól, Jáfet fiától származtak, akik a vízözön utáni ötvennyolcadik évben – ahogyan azt Szent Sigilbertus antiochiai püspök mondja a keleti népek krónikájában – bevonult Hevilath földjére, és feleségével, Enével nemzette Hunort és Magort, akikről a magyarokat és a hunokat elnevezték.”<sup>221</sup>

A középkori író „Honfoglalások könyve” (Lebor Gabála Érenn) szerint az író nemzet Szkítia urától, Magógtól származik, pontosabban Magóg egyik fiától. Magógnak fiai még Szkítiában éltek, majd a brit szigetekre költöztek a honszerző (honalapító) Partholón, Nemed (Nimeth) és leszármazottai, Fir Bolg és Tuatha Dé Danann, vezetésével. Ők mind Magógtól, Skítia urától eredtek.<sup>222</sup>

## Napkultusz

A „Hetedhétország” fogalmat valószínűleg a hetiták országára vonatkoztatták.

A hetiták neve már a zsidó Bibliában is szerepel (*bny-ht*), Heth (Hét?)<sup>223</sup> fiai. Hét, a hettita ősatyja, a teremtés könyve szerint Kánaán, Khám második fiának, Noé unokájának, azaz a „megátkozottnak”, a fia.

Itt a hetiták földjének keleti határán áll a Nimród-hegy (Nemrud-Dagh). Ide, a Nimród-hegy és a Van-tó közötti területre szkíták telepedtek meg (lásd feljebb). Ez az a vidék, ahol Nimród is letelepedett népével a babiloni „nyelvezavar” után, ahol felesége Eneth megszülte fiait, Hunort és Magort, és ezek testvéreit. A zsidó Biblia szerint a hetitáknak és Nimrudnak (Kézai), azaz Nimrud népének, azonos őse volt: Cham.

A hetiták Istenanyját Istanunak hívták, a hatti Estan párja. Egyes szerzők szerint Estan istennő volt, és később Arinna (Aranyanya) napistennővel azonosult. Ezt az „Estan”/„Istanu” nevet örököltük meg mi is: „Isten” névalakban.<sup>224</sup>

Arinna egy fontos kultuszhely neve is volt, a hettita Napkultusz istennőjének városa. A kultuszhely a főváros, Hattusa, közelében állott. Arinna nevének vizsgálata a hattik nyelvéhez vezet vissza (amiből a hettita nyelv is kialakult), és feltehetően a Napanya nevét viseli.<sup>225</sup>

Érdekes a hetiták Napkultusza. Talán énekekkel üdvözölték a Napfelkeltét.

Édesanyám megtanított még kisóvodás koromban egy régi verseckére, amit – ahogy monddta – ő és játszótársai gyerekjátékok elején mint „kiszámolós” versikét mondtak el, még a tündérek nyelvén. Íme szószerint, ahogyan kisgyermekkoromba őtőle tanultam:

*Antan ténusz, szorraka ténusz, szorraka, tiki-taka, ala-bala, bim-bam-busz.*

„Süss fel Nap, fényes Nap, felragyogjál, báránykáim kertek alatt megfagynak.”

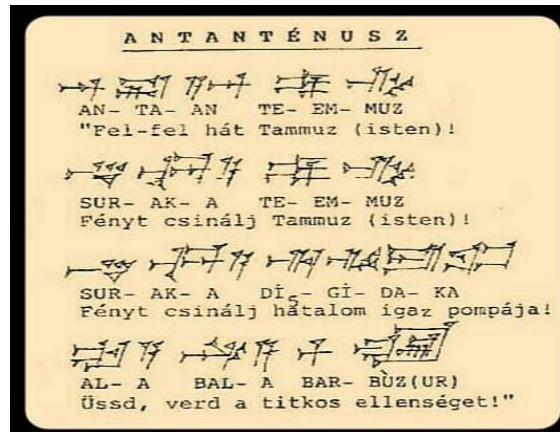
<sup>221</sup> Millenniumi Magyar Történelem: Képes krónika, 10-11. old.

<sup>222</sup> Világháló: en.wikipedia.org/wiki/Lebor\_Gabála\_Érenn.

<sup>223</sup> Arcanum: Keresztény bibliai lexikon /Kánaán.

<sup>224</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/Isztanu.

<sup>225</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/Arinna.



A fenti sorok helyes(ebb)en: *Anta Temuz / Tammuz (Napisten), szur-raga Tammuz, szur-raga digi-daka ala-bala Barbúz.*<sup>226</sup> Magyarra fordítva: „Kelj föl Dunguz (Napisten), szülj reggelt Dunguz, szülj reggelt, áradj, tejedj, vágjad, üzzed Bambúzt (Sötétség istene)!”

Pass László szerint egy Nap-köszöntő zsoltár ez, ami gyerek versikében maradt meg. Marton Veronika sumerológus szerint az Antanténusz eredetileg sumér szövege egyeztethető a „Süss fel Nap!” mondókával (énekekkel).<sup>227</sup>

## Szkíták a Nimród-földjén

Az ógörögben „skolt” *nyílhegyet* jelent. A szkíták nevét ebből származtatják. Így kialakult népnévük igen beszédes:

Először is azért, mert a „skolt” *nyílhegy* > „skolot” (> „skolos”) a szkíták elnevezése, egybecseng a középkori latin hivatalos írásokban, dokumentumokban szereplő „sculus” népnévvel, amivel a székelyeket illették. A Dózsa felkelés után összeállított Verbőczy "Hármas Könyve" egyetlen paragrafussal tisztázza a jogi helyzetet: „A szkíták, akiket székelyeknek is neveznek, saját törvényeik szerint élnek.”<sup>228</sup>

Másodszor azért mert, az ógörög „nyílhegy” (skolt) üzen a múltból. A nyílhegyet törökül OGUR-(OĞUR)-nak hívják. Ha tíz van belőle, akkor ON-OGUR, azaz „onogur”, a griffesindás (elő-)magyarok, vagy a magyarok másik neve: „hungarok”.

Maga Hérodotosz írta róluk: *A Neurok scytha szokásokkal élnek. Egy nemzedékkel Darius hadjárata (6. század vége) előtt kényszerültek kígyók miatt elhagyni az egész országot; mivel országuk sok kígyót hozott elő s még többen csaptak rájuk a fölöttök lévő pusztákból, úgy hogy szorongattatva elhagyták földjeiket és a Budinokhoz költöztek.*<sup>229</sup>

Dr. Selahi Diker, török történész, „And the Whole Earth Was of One Language” – És az egész világ egy nyelvet beszélt (1996, 1999) című könyvében, feldolgozza Hérodotosz írását a szkítákról, és megkísérli a szkíta nyelv titkainak felfedését.<sup>230</sup>

A neurokról írja Diker, hogy nevükben az elgörögösített „on-o(g)uri” vagyis onogur, a „tíz-nyílhegy” (tíz-törzs) népét kell érteni, a magyarok elődeit. A török szerző továbbá jelzi, hogy ötörökül a kígyó neve: *ulan (ylan)*, amely szó az alánok nevét rejtí. Az alánok, a szarmaták, harci lobogója a szárnyas kígyó volt.<sup>231</sup>

<sup>226</sup> Világháló: Magyarok vagyunk.com/Antantenusz-mondóka. Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/Antanténusz

<sup>227</sup> Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/Antanténusz > Pass László: Nimród népe (1941); Marton Veronika: „Az Antanténusz...” című mondóka megfejtési kísérlete rovás- és ékjelek segítségével. (olasható a Világhálón).

<sup>228</sup> Barabási László: Hol vagytok székelyek, 15. old.

<sup>229</sup> Télfy János: Magyarok őstörténete, 39-40. old.

<sup>230</sup> Diker, Selahi írása a világhálón olvasható.

<sup>231</sup> Timaru-Kast Sándor: A Fehérló Fiai, 10. old., Budapest, 2008.

**Neur(i)** – Hérodotosz szerint Etelköz lakói – a török On-Ogur / On-Oğur „Tíz-Oghur” népe, a későbbi **magyarok**. Róluk írja Diker, hogy ők azonosak az asszír feljegyzésekben szereplő „Nairi” néppel, amely az Urartu-i szövetséghez csatlakozott, pár évszázaddal Hérodotosz ideje előtt. A neurokat Hérodotosz könyvében: Egy emberöltővel a Dareiosz vezette háborúk előtt, kígyók támadják meg, és olyan sok kígyó lepte el országukat, hogy kénytelenek voltak elhagyni a Van-tó környéki hazájukat, és a budinok földjére áttelepülni. A török történész feltételezi, hogy a szarmata alánok jelenlétét közli az útkorral Hérodotosz. (Lásd: ótörök kígyó neve: yılan / ilan ⇔ „alán” népnév).

Az alánokról azt írják a történészek, hogy az Észak-Kaukázusból támadták meg Örményországot Kr. e. 65-ben, s ma is létezik Kelet-Törökországban egy Alan nevű törzs. Az alánok lobogója egy sárkányfejű hosszú kígyó alakja. Kr. u. 1. században, a Don keleti partján élő alánok átlépik a Vaskaput és betörnek Észak-Iránban s leverik Pacorus, Média királya és Tiridates, Örményország királya, egyesített seregét. Mindkét uralkodó I. Vologeses, Parthia királyának testvére. A támadást még maga I. Vologeses is feljegyezte.

A Neuri (Nairi) > „Onouri” (Onogurok) > Magyarok népéről, Diker megjegyzi, hogy őshazája valahol a Dél-Kaukázusban, a Van-tó környékén, Nimród-hegy aljában lehetett. Innen költözik át az Etelközbe. Lásd: Csodaszarvas mondája, Hunor és Magor mondája.

Eredetileg, – írja Diker – mielőtt még felfedezték volna a csodálatos szkíta művészeti tárgyakat, egyaránt Európában és Ázsiában, a történészek hajlamosak voltak, a szkítákat törökül beszélő barbároknak tekinteni, és minden szkítául beszélő népet turáninak tartottak. Egyes török történészek, mind többek között *Zeki Velidi Togan*, a szkítákat továbbra is törököknek tekintették, főleg a kultúrájuk alapján. Valóban, a temetkezési szokások, nomád hagyományok, állattenyésztés, harcászat, fegyverek, ezek nemes és gazdag díszítése, majdnem azonosak a későbbi török népek hagyományával, vagyis a hunok, avarok, magyarok, kunok, gúzok vagy oguz-törökök és a türk-mongolok hagyományával – *Originally, before the discoveries of the magnificent objects of Scythian art both in Europe and Asia, the historians were inclined to consider the Scythians Turkish-speaking barbarians. (...) all these nations were called Scythian-speaking peoples of Turanians. Some Turkish historians, among them Zeki Velidi Togan, continued to consider the Scythians Turkish specially on the basis of their culture. Indeed, burial customs, nomadic traditions, stock breeding, battle tactics, weapons, their noble and proud bearings were almost identical to the later traditions characteristic of the Turkish nomads, Huns, Avars, Hungarians, Cumans (Cumanians), Guz (Oghuz) and Turco-Mongols.* Diker így folytatja: A kultúra természetesen nem minden, amiben egyetért a legtöbb kutatóval, hogy a végső ítéletet, a tudományos bizonyítás és a nyelv szabja meg. Hérodotosz, akit a „történelem atyjának” tekintenek, hagyta ránk a szkíták nyelvének legjobb bizonyítékait. Így, átvilágítás alá veti könyvében Hérodotosz Históriajában közölt szkíta nyelvi elemeket, és a bemutatott eredmények véglegesen igazolják a szkíták török nyelvűségét. – *Culture of course is not enough, and I agree with most of the researchers that the final verdict in such cases must rest on scientific evidence, and the language. Best evidence on the language of the Scythians is given by Herodotos, who is considered to be the „Father of History”. Thus, I give his book a thorough screening, and the results as shown in the following paragraphs prove definitely that the Scythians spoke a Turkish language.*

A szkíták eredetével kapcsolatban Diker megemlíti, hogy Hérodotosz azt írta róluk, hogy saját elbeszélésük szerint ők a világ legfiatalabb népe. Ez megegyezik azzal az eredetmondai ténnyel, hogy ők Koloxaisztól, Thargitaosz legkisebbik fiától származnak.

A középkori írók, a kor szellemének megfelelően, bibliai köntösbe bujtatták a „legfiatalabb” nép hagyományát. A zsidó Biblia szerint a szkíták ősatya Magóg, Jáfet második fia. Jáfet pedig Noé legkisebb fia, akitől a szkítákat származtatták. Sevillai Izidor (Kr. u. 548) térképén Szkítiát és általában Európát Japhet nevével jelölte.

Az asszírok a szkítákat Iskuza vagy Skudha névvel illették, amely név azonos a bibliai Ashkenaz, Japhet unokája nevével. Ez azt látszik igazolni, hogy a szkíták délről származtak. Hérodotosz úgy fogalmaz, hogy: *A vándorló szkíták egykor Ázsiában laktak, és miután a Massagétákkal harcban alul maradtak, átkeltek az Araxeszen és behatoltak Kimmérországba.* Ázsia, itt Kis-Ázsia keleti részét jelenti, az Araxesztől délre. Az Araxes folyó, Hérodotosz szerint: *a Matieniak földjéről ered* (Mitanni), és *a Káspi-tengerbe folyik*. Ezt a területet a hagyomány Muski országának tartja. Muski a Biblia szerint Mesekh, Japhet fia, akit az asszír feljegyzésekben Mita királynak neveznek. Népét a frigeekkel azonosítják. A Bibliában szereplő Mesekh, ugyanakkor Gomár fivére. Gomár népét az asszírok Gimirrainak nevezték; ők a kimmerek, akik Cymru, Wales saját nevét is adták. Togan professzor meggyőzően bizonyítja, hogy a „Massagéta” szó a „Mesekh” többes száma. Később, Cyrus, perzsa császár idejében, a massagéta szövetség látszólag terjeszkedik a Káspi-tó keleti partjára is, ahogyan ez kiderül Cyrus a massagéták elleni hadjárata leírásában, ahol elmeséli, hogyan állt bosszút a massagéták királynője, Tomyris, fia Spargapises haláláért. *However, Herodotos still talks about Cyrus crossing the river Araxes, whereas he seems to indicate the area of the battle to be east of the Caspian Sea. If this is the case, then, he is mixing the river Oxus (Jeyhun or Amu-Daria) with the river Araxes. Otherwise, if he really means Araxes, the battle must have been fought west of the Caspian.* – Tény, hogy Hérodotosz arról ír, ahogyan Cyrus átkelt az Araxes folyón, amivel arra enged következtetni, hogy a csata a Káspi-tenger keleti partjainál zajlott le. Ebben az esetben, ő összetévtette az Araxest az Oxus (Jeyhun vagy Amu-Daria) folyóval. Másképpen, ha ő valóban az Araxest értette, akkor ezt a csatát a Káspi-tengertől nyugatra kellett, hogy megvívják (Diker).

A szarmata és a sazuomata nevek ugyan arra a népre kell, hogy utaljon: lásd török Sarmata vagy Saur-mata *fejedelmi-/királyi-méd* vagy sarı(ğ)-mada „sárga, szőke méd”. Figyelemre méltó, hogy Mada(i) Japhet egyik fia, Ashkenaz vagy Ashkuza nagybátya, és Meshek (masszagéták), Gomár (kimmerek) és Magóg (szkíták) testvére.

**Szkíta királyok és vezérek neve, Diker szerint** (zárójelben az én hozzászólásom):

***Gnur(us)***

szkíta király: tör. Ok-nur „nyíl-csillogás” vagy Ak-nur „fehér-csillogás” – (> ahol török *ok* nyíl, *ak* fehér, *nur* ragyogás, szellemi, égi fény, dicsőség).

***Lyc(us)***

szkíta király: tör. *ulug* nagy, hatalmas; *ilig* vezér, fejedelem (> vö. hun Ellák).

***Ariapeith(es)***

szkíta király: tör. Er-yapıcı „hős-csináló”.

***Oric(us)***

szkíta király: tör. Arık „tisza, csillogó”; oghur-török Irik „szent, áldott” – (> vö. kelta Erec, ír nagykirály neve).

***Scyl(as)***

szkíta király: tör. Çikil / Çigil – egy türk törzs neve (székely?) – (> lásd még: „*Csigla mező*”).

***Spargapeith(es)***

a szkíta agathyrsek királya (Hérodotosz IV. 78): vö. tör. Subir Kapı-sı „Szubir / Szabir (nép) kapusa” (> lásd még: „sabartoi asphaloi”).

### ***Octamasad(as)***

szkíta király: tör. Oktamis-Ata „nyíllövő-atya” – (> ahol tör. *ok* nyíl, *okta* nyilat kilő, *ata* atya).

### ***Opo(ea)***

szkíta királynő: karluk-török Apa „anya” (Apa-Ay „Holdanya” > *ay* hold).

### ***Scopas(is)***

szkíta vezér: tör. Saka-baş-ı „királyi pohárnok” (tör. *saka* kupa, kehely).

Ezek szerint a „szakák” – szkíták – az „istenek küldötte” szent-kupa [Grál?] hordozói.

### ***Taxac(is)***

szkíta vezér: tör. *tokuz-ok* „kilenc-nyíl” (kínai forrásokban az oguzok neve).

### ***Tamyr(is)***

massagéta királynő: tör. Temir „vas” (> Temir-iş „vasasszony”), biztosan illik rá neve, ha ismerjük történetét, miként bosszulta meg fia, Spargapises halálát, a perzsa Cyruson és hadsergén, egyszerűen lemészárolta őket.

### ***Spargapis(es)***

tör. Subir kapı-sı „Szubir / Szabir (nép) kapusa” – vö. Spargapeithes.

## **Szkíta istenek neve (Diker szerint):**

### ***Papa(eus)***

– a főisten, a görög Zeus, a római Jupiter megfelelője: tör. Baba „apa” – az Égisten, a Fényisten, akit a különböző mütárgyakon a Turul-Griff-Sárkány elevenített meg.

### ***Api(a)***

– a Földanya, képét megörökítették egy tükör hátán, amit a régészek a Kubán medencében találtak: karluk-török Apa „anya”. Feltehetően ő a „szarvasünő”-nek (Eneth) ábrázolt Anyaisten (Ősanya, Földanya).

### ***Tabiti***

– istennő, a görög Hestia, illetve a római Vesta megfelelője, a ház tüzének istennője: tör. Tabidi „imádat istennője” vagy Tab(ı)-ot-ı „imádat tüze” (vö. magyar Tavasz) (> ahol tör. *tabı* / *tapu* imádat, *iti* / *idi* isten, istennő, ot tűz, tűzhely).

Tabiti a Tűz megszemélyesítője (istennője, tündére). E nevet a szanszkrit *tap* (égés, izzás) szóval egyeztetik. A kifejezés gyöke jószerével minden indoeurópai, uráli, altaji stb. nyelvben megtalálható valamilyen formában, például a használatból kikopott régi magyar *gyaponik* (gyullad, gerjed), illetve *tapló* szavunkban is (lásd feljebb). A magyar Tapolca helységek neve is ezekre a fogalmakra vezethető vissza. Ugyanakkor Georgia fővárosának (Tbiliszi) neve a grúz *tipli-*ből ered, amely meleget, meleg helyet, hőforrást jelent.

### ***Oetosyr(us)***

a római Apolló (etruszk Aplu): tör. Otaçı-ir „orvos-hősember/-isten”.

### ***Artimpasa***

(az égi, a mennyei Aphrodite): tör. Erdem-bacı „kegyes-asszony”.



### ***Ari (Ares)***

a római Mars (agatyrsz/etruszk Maris), Zeus (Jupiter) és Hera (Juno) fia: török *uri* fiúgyerek, fia valakinek – Hérodotosz szerint a szkíták csak Arinek, a hadistennek állítanak oltárt, és tetejében egy kardot helyeztek („Istenkardja”). A földbe szúrt kardok „tisztelete” sokáig megmaradt a székkelyeknél, még a 18. században is előfordult.

### **Egyéb szkíta nevek (Diker megfejtései):**

#### ***Akamas***

trák vezér: tör. Aga-miş „vezér-mása” (azt mesélik róla, hogy olyan mint a vezér) – lásd még: magyar Álmos nagyfejdedem nevét.

#### ***Amisos***

(mai Samsun), a milétek építette város, majd csak a Kr.e. 5. században került Atén kezére: tör. Ama-is(i)-si „Anyai-isten-tulajdona” (> tör. Ama-isi = magyar „Eme-se”?).

#### ***Bithyni***

– a budinok, a besenyők (bithyn > bisin > beçen).

#### ***Chaldai***

– Chalybesek (Strabo szerint): tör. Kal-di „az aki megmaradt, aki örök”(> „Kál”).

#### ***Colchian***

ősi nép, amely Kr.e. 5 században a Fekete-tenger keleti partjánál élt: tör. Kolch > Kalluk (Karluk) „*hó népe*” – egy türk nép, a török mondák és történetek gyakori szereplője.

#### ***Çorlu***

(görög Tzurullon), város Trákiában, Geoffroy de Villehardouin feljegyzésében Tchorlu, 1204-ben, az első keresztes háború idején: tör. *çor-lu* „vezéres” (város aminek vezére van); később Bizánc birtokába került. A várost a besenyők erősítették meg.

#### ***Harpasus***

(mai Karasu „Feketevíz”), az Eufrátesz mellékfolyója: tör. Arpa-su „árpa-lé”.

#### ***Iris***

(mai Yeşil-Irmak), folyó Kelet-Anatóliában, mely az amazonok országából folyik a Fekete-tengerbe: tör. Iri-su „Anyai-isten-vize”.

#### ***Maesades***

trák király, az Odryssae törzsből, annak a Seuthes-nek az apja, aki a Melanditae, Thyni és Travnipsae népek felett uralkodott: (m>b) Mas-ad > tör. Baş-at „fő-ló / fő-asza”.

#### ***Mosyn(i)***

ősi nép a Fekete-tenger keleti partjánál: (m>b) Bosyn > tör. Beçen „besenyő”.

#### ***Mosynopolis***

város Trákiában: Beçen-balıl „besenyő-falu”.

### ***Peirooa***

trák vezér, aki a „nagy háborúban” a trojaiak mellet harcolt: Bir-uz „(egy)ügyes” (tör. *bir* egy, *uz* ügyes).

### ***Seuthes***

trák vezér, király: tör. Su-çi „*pohárnok*” (water bearer = vízhordó).

### ***Sinope***

korábban hettita Sinuwe, majd „fríg város”, Kr.e. 8. században görög gyarmat, itt született a Mithriades (Eupator, Kr.e. 120-63): tör. Sin-ebi, anatóliai nyelvjárásban Sin-evi „*sír-hona*” (tör. *sin* sír, *ev* ház, *-i* török birtokos jel).

### ***Smyrna***

(a mai Izmir), nyugat-anatóliai kikötőváros, az amazonok királynőjének nevét viseli: tör. Isi-Myrina „Myrina istennő”/ isi-myr-ana „isten-pirkadat-anyja” (> kelta Birgit istennő).

### ***Taochi***

az Araxes felső folyásánál élő törzs (nép). Xenophon szerint a Taochi „a nagy erőd mögött éltek”. Egy bátor, harcos nép: „Az ellenük felvonuló görögöket közapor fogatta, majd mikor már nem volt kő, mit le lehetett görgetni a hegyek ormáról, az asszonyok gyerekeiket dobták rá a támadókra, majd ők maguk ugrottak a görögökre; és a férfiak is ezt tették” (Xenophon IV. 7): tör. Tagh-i / Tağ-i (oghuz Dağ-i) „*hegylakó*”. Strabo őket a Dahae néppel azonosítja (Hérodotosznál: Dahoi). A dahák népéhez a parni (aparni) törzse is tartozott, amelyből a párthus királyok is származtak.

### ***Themiscyra***

a Thermodon (folyó) mezeje, az amazonok országa: tör. temiz-*kir* „*tiszta-mező*” (tör. *temiz* tiszta, *szeplötl*en, *szüz* / *kir* mező, *puszta*).

### ***Thyni***

trák nemzetség, a Fekete-tenger nyugati (balkáni) és déli (kis-ázsiai) partján laktak (Xenophon, VII. 2, 4): Thyn > Xun vagy Khun > tör. Hun, a közismert szkíta-török nép neve, mely egyaránt Európában és Ázsiában lakott, amelyhez úgy az európai Attila Nagykirály népe, mint a kelet-ázsiai hunok és a közép-ázsiai fehér hunok is tartoznak.

## **Hazafelé**



Aranyszarvas, Kr.e. 400-300 →

## Attila

Attila Nagykirály fontos szerepet játszott Európa történetében. Idejében a Világ hozzá igazodott. Attila az akkor ismert Világ legnagyobb birodalma felett uralkodott. Attila Hun Birodalma a kínai Nagyfaltól a Rajnántúl tartott. Kr. u. 430 körül, a hunok, Attila vezetésével átkeltek a Rajnán. A rajnai átkelés a Mainz (Mogontiacum) feletti gázlón történt. Ez a hely a mai Bingen, az ókori Bingham régi kelta településnél van. Itt léptek be a hunok a nemetek földjére. Erre a már meglévő kelta településre (dun) építették fel a rómaiak a 13/12. században egy védő bástyát és egy katonai tábort. A római település azon városok sorozatában tartozott, mint Mainz (Mogontiacum – *Mogon* napisten városa) vagy Worms (Borbetomagus – „Bormatia” Bormező)<sup>232</sup>, amely egy korábbi kelta (nemet) településre épült, és megerősített castrum (erőd) kiépítésével hivatott volt védeni a Rajna vonalát.

Megérkezvén a túlsó partra, a hunok felnyargaltak a mai Mainz fölött emelkedő, ma Pácsirta-dombnak (Lerchenberg) nevezett magaslatra. Alatta terült el a kelta Mogon (Napisten) városa, ahonnan azelőtt a rómaiak fejvesztve elmenekültek. A dombon Attila lova megbotlott egy kiálló kőben. Amire Nagykirályunk, egy helyi monda szerint azt mondta katonáinak: Itt egy templomot fogok építeni! Ez a mainzi dóm alapításának legendája, pontosabban elődjének, ami a régészek szerint a „meroving” (450-752) korban épült. Mások szerint Attila a Lerchenbergen építette fel, a ma „Mária-Magdolna” nevét viselő templomot.

Attila galliai hadjáratában, ahová elkísérte kelta orvosa is, Eudoxius, sikerült egész Észak-Galliát felszabadítani, és átadta a vidéket a magukat a szabad-szkitáktól származtató frankoknak. Itt megalakulhatott a „Frank (Szabad) Birodalom” – a merovingok birodalma.

A Galliában rekedt római legiók megsegítésére siető Aetius csapatát, Attila a „catalauni” mezőn várta be. Itt csaptak össze véres harcra. Ez volt a catalaunumi csata (451), a mai Chalon-sur-Saône (Burgundia) városka mellett. Kelta neve jól tudósít a csata jellegéről: „lovak/kancák csatája”. Ezen a vidéken élnek ma a katalánok, pontosabban ezek testvérei, akiket ma okcitanoknak neveznek. A csatában sikerült annyira meggyengíteni rómaiakat, hogy ezek a galliából való kivonulásra kényszerültek.

Attila seregével tovább folytatta didal útját délre, a pireneusok tövében, Tolosában, a vizigótok fővárosában udvart tartani. Innen majd hazafelé veszi útját, de helyben hagyja az ispán vezette elitcsapatát, amolyan békefenntartónak. A sereg vezére nyomán hívták majd azt a vidéket Hispaniának („Spanyolországnak”).<sup>233</sup> Itt alakult meg az „Aragon királyság”.

## Szent Attila

*San Atilano (Attilanus)*, a Zamorai egyházmegye első püspöke, 850 körül itt született Aragóniában, Tarazona városában. Neve Attila hun király nevéből származik, ugyanis a Hispániában megtelepedett vizigótok nagy tiszteletben tartották a hun uralkodó emlékét.<sup>234</sup>

II. Orbán pápa szentté avatta 1095-ben. Sírja Zamora legnagyobb templomában, a Szent Péter és Hildefonz templomában található. 1260-ban helyezték a főoltár alá. Koponyáját ellenben ellopták, és Toledóban (a spanyol királyság akkori fővárosában) ereklyeként őrzik. Névnapiját október 5-én tartják. Tarazonában augusztus 27-től szeptember 1-jéig ünnepségsorozattal emlékeznek a város védőszentjére.

Attila hírnevének, tiszteletének ékes bizonyítéka még a Mexikóban, a modernkorban élt *Cruz Alvarado San Atilano* mexikói vértanú (1901– 928).<sup>235</sup>

\*

<sup>232</sup> Kelta BOR ásványvíz, bugyogó forrás(víz) – vö. székely-magyar BOR-víz.

<sup>233</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/Amédée\\_Thierry](http://hu.wikipedia.org/wiki/Amédée_Thierry) (1797-1873) > Attila Történelme (Budapest, 2001).

<sup>234</sup> Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/Szent\\_Attila](http://hu.wikipedia.org/wiki/Szent_Attila) (püspök).

<sup>235</sup> Világháló: [catholic.org/saints/Saint\\_Attila](http://catholic.org/saints/Saint_Attila) (Saints and Angels – Catholic Online).

*Cser Ferenc (Queanbeyan), Darai Lajos (Kápolnásnyék):*

## **A magyar nemzeti kincs világorökség**

### **Tanuljunk együtt, milyenek vagyunk!**

## **Bevezető**

Az emberség élménye és ereje, az emberiség egységének kívánalma a jóakarató emberek és a józanész szerint a legmagasabbra helyezett erkölcsi mérték. Ilyen egység meglétének, illetve az erre való törekvésnek a nyomaira már a régészeti kultúrák idejéből is bőven találunk példákat. Ezekből arra következtethetünk, hogy az ősidők során az egész Földön viszonylag egységes képességekre és életmódra tettek szert a természeti környezet meghatározta viszonyok között élő emberek. Mindezt egymástól nem függetlenül, de nem is a mai hatásgyakorlás eszközeivel élve. Itt arra az elég későn felfedezett emberi képességre gondolunk, hogy az egyes agyak egyidejű együtt rezgése, elmék egymásra hangolódása mellett, nagy térbeli és időbeli távolságból is létrejöhet ez a hatás, a gondolati tartalmat a többiekkel való együtt értés, együttérzés révén az elgondoló számára még meg is emelve, megerősítve.

Mindenesetre az elmúlt százezer év első feléről sokkal határozottabban állíthatjuk az egységességet, ami leginkább a szellemi kultúra egyetemességét, azonosságát jelentette. A különböző földi természetű nehézségekre és kihívásokra az utolsó ötvenezer évben viszont az ember kezdett eszköz jellegű, mai szóval gépies választ, megoldásokat adni, amely folyamat az utolsó évszázadokban már hatványozottan felgyorsult és kibővült. Azaz mialatt általában a csillagos égen megfigyelt állandóság, igen lassú változás jellemezte az emberi életet, kivételt a természetben előforduló hirtelen kedvezőtlené váló viszonyok tettek, azaz a Föld vissza-visszatérő jégkorszakai, lehülései, rengései, kiszáradásai, vízözönei és hasonlóak a föld felszínén és mélyén. Ennek során a korai időkből származó és hosszú időközön át, nemzedékről-nemzedékre elraktározott tudást felváltotta a tudatos ismeretgyűjtés és elméleti felhalmozás.

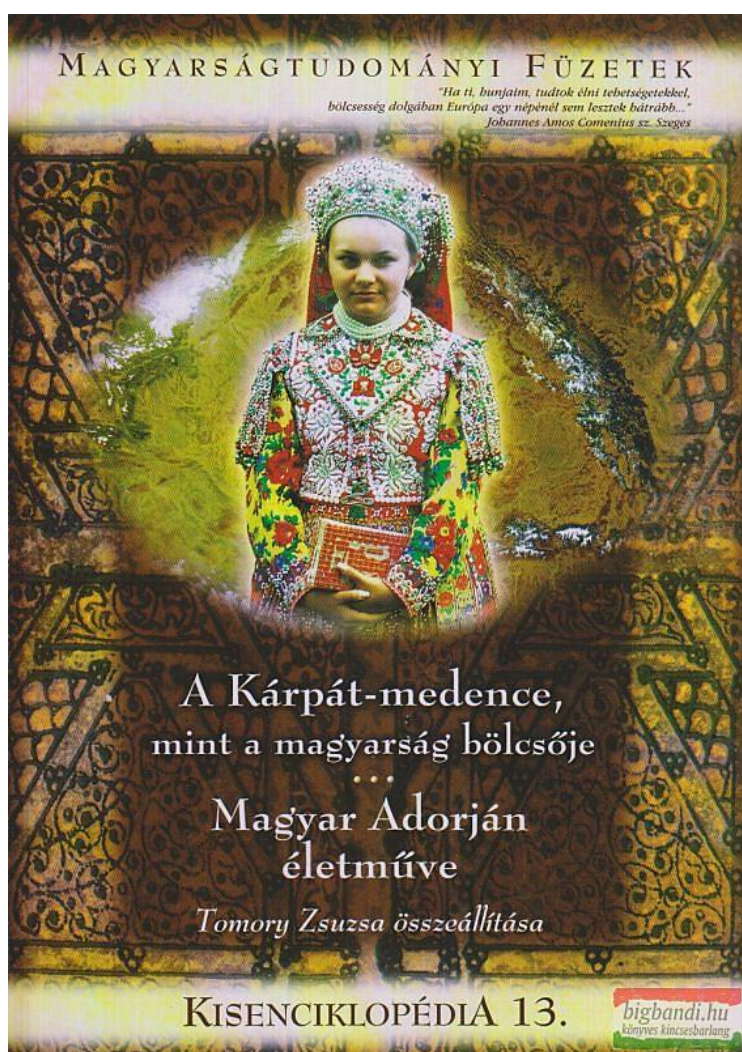
A nehéz alkalmazkodást végzők és megoldásaik között a végén megjelent az egymást veszélyeztető eljárás is, amidőn alig 5-6 ezer éve az egyedi előnyökhöz vezető tudást bizonyos csoportok kisajátították és önmagukkal, mint a tudást birtoklókkal együtt égi magasságokba emelték, azaz biztosították, hogy elérhetetlen legyen a többiek számára, és ezzel, még ha elegendőnek látszó indokkal is, maguknak kiváltságokat rendszeresítettek. Ebben a folyamatban kezdett megbomlani az addig töretlenül érvényesült emberi egység, és önállósodva öröklődtek az elkülönülések formái és következményei. S bár erről a gyorsan terjedő, pusztító egységbontó járványról, az erőszakot és az öldöklést hozó legutóbbi 6 ezer évről már egyre többet tudunk, koránt sincs még teljes mértékben feltárva a mellérendelő felfogású és egyenrangú együttműködést végző emberi egység felszámolásának és az alárendelés általánossá válásának történetileg megragadható minden mozzanata.

E feltárás hiánya eltakarja az állandóan fokozódó veszélyeztetést, amit ez a társadalomszervező mód hoz ránk – a modern kori hódításokkal, gyarmatosításokkal és két világháborúval, fegyverkezéssel, környezetszennyezéssel, jövőkizsákmányolással – az emberi túlélés esélyeit illetően. Ám kevésbé tudatosan tanulmányozott a másik oldal is, – az egység megőrzésének, megmentésének, megmentési kísérleteinek és visszaállításának, visszaállítási kísérleteinek eseményei, – mert e vizsgálatokat mindig csak a vesztes fél oldaláról kezdeményezték, míg a sikeres, győztes oldal inkább ellenezte, megtiltotta, ellehetetlenítette, de semmiképp nem támo-

gatta, illetve a győztesek dicső és hősi tetteiként értelmezte. Ezért most az egység szempontjából tekintünk végig a magunk emberi történetén, a képességi és jelképi világunkon, keresve a túlélést mindig biztosító egység és – törékeny – erő eleven emlékét. Ezzel a kis munkával ugyan a nekünk legtermészetesebb magyar történetből, jellegzetességekből és jelképi világból indulunk ki, célunk azonban az egyetemesség felmutatása sorsunk alakulásában.

## A magyarok nem Ázsiából erednek

Egyetlen régi feljegyzés sincs arról, hogy a magyarok eredetileg Ázsiából jöttek, és 1100 éve nomádokként vándoroltak be Európába – hangoztatta már Magyar Adorján is.



Vámbéry Ármin mégis több könyvet kiadott erről itthon és külföldön, s azt írta bennük, hogy a magyarság ázsiai, sátoros eredetű, majd eredeti jegyeit elvesztett keverék nép. Tette ezt a komoly tudomány állítása ellenére, miszerint nyelvünk a finnugor nyelvcsalád tagja, és embertanilag is európaiak vagyunk, jellegzetesen földművelő nép. A német tudomány kapva kapott ezen, és onnantól kezdve az iskolakönyvekben nemcsak az szerepelt, hogy a magyarság török nomád eredetű, hanem az is, hogy mongol eredetű.

Előbb még Vámbéry Ármin – eredeti nevén Wamberger Hermann – úgy gondolta, Magyarország őslakossága finnugor, s Árpád honfoglaló népe török volt. Bécsi udvari látogatása után viszont már úgy látta, a magyarság lényegét az Árpáddal bejöttek képezték, akikhez annak



előtte csatlakozott kevés finnugor elem, s a mai magyarság vérében már egy csepp sincs az ősmagyarságból.

Ferenc József feltűnő odaadással karolta fel ezt a magyarellenes elméletet: elősegítette a sajtóbeli terjesztését, s elrendelte a tanítását az osztrák–magyar birodalom minden iskolájában. Az elmélet kiagyalójának – új nevén túl – magyar nemességet adományozott, nyilván azért az érdeméért, hogy elmélete kapóra jött az osztrák császári hatalomnak a magyarság elnyomását célzó politikájához. A magyarságnak a nyelvészetben és embertanban járatlan tagjai idővel csakugyan elfogadták ezt a minden oldalról közvetített, ráadásul tetszetős, felettébb romantikus színezetű tévtant.

Holott a magyarság ázsiai eredetéről egyetlen történelmi nyom vagy följegyzés sincs. És komolyabb magyar tudós ezt az elméletet nem is fogadta el sosem. Hiszen a Vámbéry-(Wamberger-)féle koholmánnyal szemben olyan igazságok állnak fenn, amelyeket bár ideig-óráig el lehet hazudni, előbb-utóbb azonban visszanyerik méltó emlékezeti és tudatképző szerepüket a magyar szellemi műveltségben. Melyek ezek a magyar történelmi igazságok?

1. A magyarság embertanilag igen régóta, s még ma is eléggé egységes. Nyelve egyöntetűen európai ősnyelv, az a kevés idegen eleme, ami a kereszténységgel és az osztrák uralommal került a nyelvbe, fölösleges és kiküszöbölhető. Végtelenül régi írásunk lett az alapja minden későbbi írásnak!

2. A magyarság őseurópai nép, mint például a baszk és az etruszk. A finnugornak nevezett rokonságának nagy része éppen őtőle – a Kárpát-medencéből északra, északkeletre, igen régen – elköltözött testvére. E tény történelmi, nyelvi, néprajzi és embertani adatokkal pontosan kimutatható.

3. Az európai germán és szláv világ, de még az ógörögök is kaptak tőlünk, a Kárpát-medencéből „emberanyagot”, itteni műveltséggel. Csakhogy az összességében kétezer évig tartó három kurgán hódítás műveltségükben és nyelvükben elsorvasztotta az innen elszármazottakat, őket indoeurópaivá téve.

4. A Kárpát-medencei magyarság azonban – az igen korai régészeti nyomokat hagyó bükki műveltség embereitől kezdve – embertani és műveltségi folytonosságot őriz: a korai hegylábi műveltségtől a középhegységi és dombvidéki műveltségeken át a síkvidéki műveltségekig. Belakta és felhasználta itteni gazdag környezetét.

5. Az első kurgán-hódítás a folyammellékeket felégette, de a második elől már elbújtunk, illetve északkelet, északnyugat és dél felé kitértünk előle, míg a harmadikat már feloldottuk, mint ahogy azóta is mindig magunkba olvasztottuk, vagy megállítottuk, visszafordítottuk minden hódítónkat: kimmereket, keltákat, szkítákat, szarmatákat, besenyőket, kunokat, tatárokat, törököket, osztrákokat, oroszokat.

6. Az *első* tiszai műveltséghez köthetjük a síkvidékeken kilencezer év óta folytatott földművelést; a *másodikhoz* pedig a több mint hétezer éve a dombvidékeket is hasznosító földművelést, valamint a földművelő állattenyésztést, amely már igen régóta elterjedt a Kárpáttól a Dnyeperig, és vitte oda népünk egy részét.

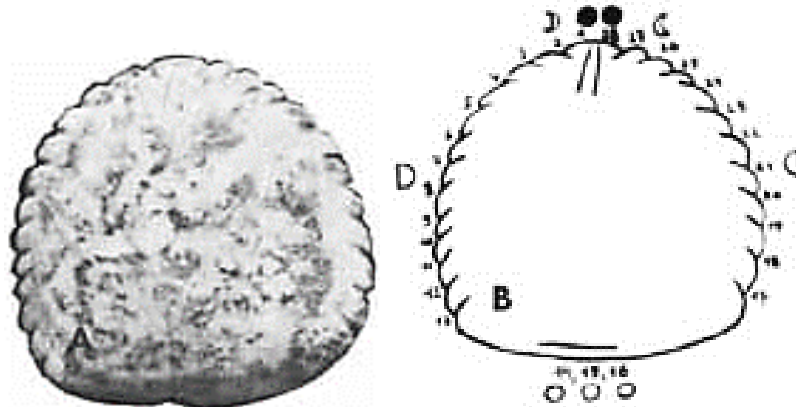
7. A Kárpát-medencei népünkhöz kötődő kézművesség, fémművesség is igen magas szintre fejlődött. Az itteni antimon bronz versenyképes volt az acél megjelenéséig; a kardkészítő mestereket a hódítók isteni ranggal felruházva tisztelték, fémszállítóik életét meghagyták, őket nem háborgatták.

8. A Kárpát-medencei magyar műveltség, nyelv és nép mellérendelő vonásokat mutat, s ez az emberek közötti egyenrangú együttműködésre vall. Ennek megfelelően az ábrázoló művészet sem jelenít meg rangbéli különbséget vagy égi hierarchiát, a környezet is így épül fel, a hitvilág az inneni és onnani világon lakó lélekhez kötődik.

9. Az Árpád fejedelem által vezetett „honfoglalás” belső visszatérés volt: olyan államszervező hadművelet, amely a magyarság hatalmát kívánta megerősíteni, egyesítve a magyarságot, megszüntetve a hatalmi szétszakítottságot. Vérszerződéssel pecsételte meg a már

több mint 1100 éve fennálló államiségunkat, megalapozva a Koronaeszme majdani „uralkodását”.

Kijelenthetjük, hogy az időnk során feltárt magyar jellegzetességeink az emberiség legrégebbi műveltségéből valók. Ezeknek még csak részleteit ismerjük ugyan, de már ez is sejteti a nagyszerű egészet. Nemcsak szerszámokról, eszközökről van szó, hanem egy kiváló szellemiségről. Ősműveltségünk valójában rímel a mai tudományosságra: a világmindenség valóságából indul ki, mint ezt például a 29000 éves bodrogkeresztúri Hold-naptár, vagy népmeséink erkölcsi tartalmai, emberség-tanításai is igazolják.



*Vértés László által Bodrogkeresztúr-Henye lelőhelyen kiásott, a felső paleolitikum középső szakaszából származó anyaméhet ábrázoló faragott mészkő tárgy holdnaptár bemetszésekkel.<sup>236</sup>*

Erőt és lelkesültséget meríthetünk a számunkra legszentebb tényből, hogy a magyarság mindmáig fennmaradt eredeti őshelyén, a nehezen járható hegységek által körül zárt, jól védett Kárpát-medencében, mindennemű viszontagságai és a későbbi betelepítések ellenére is.

## A magyarság embertanilag egységes, őseurópai nép

Az embertípusok alcsoportjait a testmagasság, a test robusztussága és a koponya jellemzői határozzák meg. Ma már a vércsoportok és bizonyos sejti átörökítő sajátságok is segítenek a csoportosításban. A sejti tulajdonság örökítők a történelem előtti embernél kevésbé jöhetnek számításba, csonttöredékek alapján nehezen meghatározhatók, de az AB0 vércsoport rendszer statisztikus elemzése már kézzelfogható eredményekre vezetett.

### **Embertani jellemzők**

A koponya legfőbb jellemzői: hosszúság, szélesség, magasság és a forma. A hosszúság a felülnézeti koponya legnagyobb méretét, a szélesség a koponya legnagyobb szélességét, a koponya jelzőszám pedig a szélesség és a hosszúság arányának a százszorosát jelenti, s így három alapvető típust különböztetnek meg: hosszú, rövid és közepes koponyát (koponyajelző kisebb, mint 75, nagyobb, mint 80, illetve 75-80). Testmagasságot tekintve alacsony és magas típust tartanak nyilván. A test felépítése lehet robusztus és vékony (filigrán, gracilis). A testhosszúság arányában is vannak különbségek. Melegövi típusoknál általában a láb hosszú a törzshöz képest, a hidegöviéknél ez fordított.

<sup>236</sup> <http://www.termeszetvilaga.hu/szamok/tv2010/tv1012/pasztor.html>.

Biológiailag az emberiség egyetlen fajhoz tartozik, de ezen belül több alcsoportra (fajta) osztható fel. Öt alapvető csoportot különítenek általában el: veddo- ausztraliid, europid (eurázsiai), mongolid, afrikoid és amerindid. Ez akár öt eredetre is utalhat, jóllehet az eredet kérdése ma még nyitott. A magyarság szempontjából, az ötből kettőt kell figyelembe vennünk: az europidot és a mongolidot. Az utóbbi tipikusan hidegövi, azaz alacsony, rövid lábú, széles, lapos arcú, gracilis típus, több vonatkozásban rokona a neandervölgyinek, aki szintén rövid lábú, széles arcú, de az arca nem lapos, és robusztus testfelépítésű, vastag csontú. A cromagnoid A típus magas, a B alacsony, előbbi nyugat-, utóbbi közép- és kelet-európai előfordulású, nálunk északon, és a Kárpátokon túl, a szlávoknál, a finneknél. E két embertípus a nyugat- és közép-európai őshonos neandervölgyi és a kaukázusi ember keveredésével jöhetett létre.



*Az 'átlagos' magyar nő és férfi mai internetes anyagról.<sup>237</sup>*

A jelenkori magyarságot többségében a rövid és közepesen rövid fejű, széles arcú ember típus jellemzi. A testalkatot tekintve a közepesen magas alkat, s inkább nehéz, mint vékony csontozat a jellemző. Ezzel szemben a környező ún. indoeurópai embereket a vékony csontozat, hosszú fej és keskeny arc uralja. Egyik népesség sem homogén, egész Európa lakossága kifejezetten kevert típusú, csak az átlagok jelzik a különbséget. A magyarság típusai összevethetők Közép-Ázsia jelenkori lakosságával, akiket ugyancsak a rövid fej és a mérsékelten közepes testmagasság jellemez, de ebből nem arra kell következtetni, hogy a magyarság eredete Közép-Ázsia, mert a robusztus csontozat, a széles arc, és emiatt a közepes, ill. rövid fej nem föltétlenül visz el minket Közép-Ázsiába, mert ugyane típusok a Kárpát-medence jégkorszaki cromagnon típusú emberének az utódai.

### **Vércsoporti jellemzők**

A 0 Európa őslakosságának vércsoportja, az AB a Kárpát-medenceieké, az A a kaukázusi beáramlóké, a B a Távol-Keletről később bevándorlóké. Az AB nem keveredéssel jött létre, hanem mutáció eredménye. A B nem csupán a 'népvándorlással' jött Ázsiából, mert sokkal korábban már eléggé elterjedt sok helyütt. Az amerikai indiánoknál nem fordul elő az ázsiaiaknál gyakori B vércsoport, így előbbieket nem Szibéria felől települtek be.

Anatóliai eredetű lakosság csak a Földközi-tenger partjainál található. Európa őslakossága helyben maradt, nem cserélődött ki, a mezőgazdaságot átvette.

*A vércsoportok aránya:*

- a 0 nálunk 27,23% (európai átlag: 34-38%),
- az A: 43,65% (európai átlag: 42-50%),

<sup>237</sup> [https://varosban.blog.hu/2011/02/11/miert\\_gyonyoru\\_az\\_atlagos\\_magyar\\_no](https://varosban.blog.hu/2011/02/11/miert_gyonyoru_az_atlagos_magyar_no).



- a B: 19,12% (európai átlag: 12% – de ruthének: 21,6%, szlovákok: 17,7%, horvátok: 17,72, szerbek: 15,6, szlovének: 15,26, óegyiptomi: 15-17%, mai egyiptomi: 20%),
- az AB: 10% (európai átlag: 4% – de szlovákok: 9,1%, ruthének: 9,9%, horvát és erdélyi román: 6%, óegyiptomi: 12-17%).

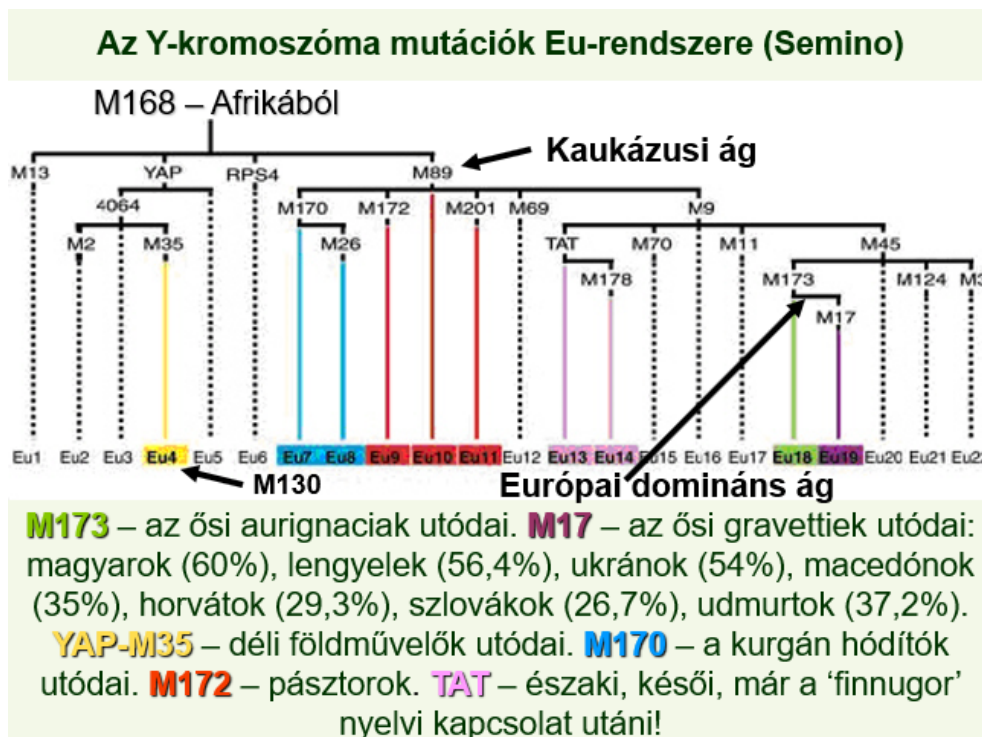
A magyar nyelvű etnikumban a környezetéhez képest kevesebb a 0-s vércsoport százalékos mennyisége, amit ellentételez az AB vércsoport szokatlan nagy százalékos részesedése. Az A és a B vércsoport megfelel a terület környezetében tapasztaltaknak (40–20%). Ugyancsak nagy az AB vércsoport aránya a 0-hoz képest a 'honfoglalás' előtti Kárpát-medencei leletekben, így megállapítható, hogy az AB mutáció a Kárpát-medencében jött létre. Ez a nagyon fontos szerológiai adat ugyancsak a magyarság Kárpát-medencei eredetének eléggé határozott jele.

### Genetikai jellemzők

A genetikai és a régészeti adatok összevetése pontos műveltségi időrendet eredményezett. A fél-másfél millió éves modern ember egy csoportja Afrikából áramlott ki, a Földközi-tenger keleti medencéjében terjedt, majd a Kaukázus akkoriban melegövi völgyeibe telepedett, s elvándorolt az Indiai szubkontinens felé is. Az ausztrál ősember is legalább 60 évezredes. A déli ember mai európai részesedése kb. 8 %, a többi a kaukázusi embert jelenti, aki Ázsiában szintén domináns. E hosszú idejű emberi tevékenység egyik fő helyszíne a Kárpát-medence, ahol mindkét európai genetikai ág megtalálható, s a hegyvidéktől a dombvidéken át a síkvidékig lakják be a terepet.

A régebbi több százezer éves, a vértesszőlősi és budai acheuli műveltség embere, melynek folytatása a százezer éves bükki és dunántúli moustieri, majd aurignaci műveltség, M173 vagy Eu18 génmutációként.

Az újabb a több tízezer éves gravetti műveltség embere, M17 vagy Eu19 génmutációként. Ez még ma is 60% bennünk. Az európai régészeti műveltségi szakaszok félmillió évtől indulnak tehát, és történelemmel leírt időszakig tartanak. A viszonylag késői többezer éves TAT jelű génmutáció ugyan erősen jelen van a rokonainknak tartott s finnugornak mondott népek embereiben, de belőlünk teljesen hiányzik.



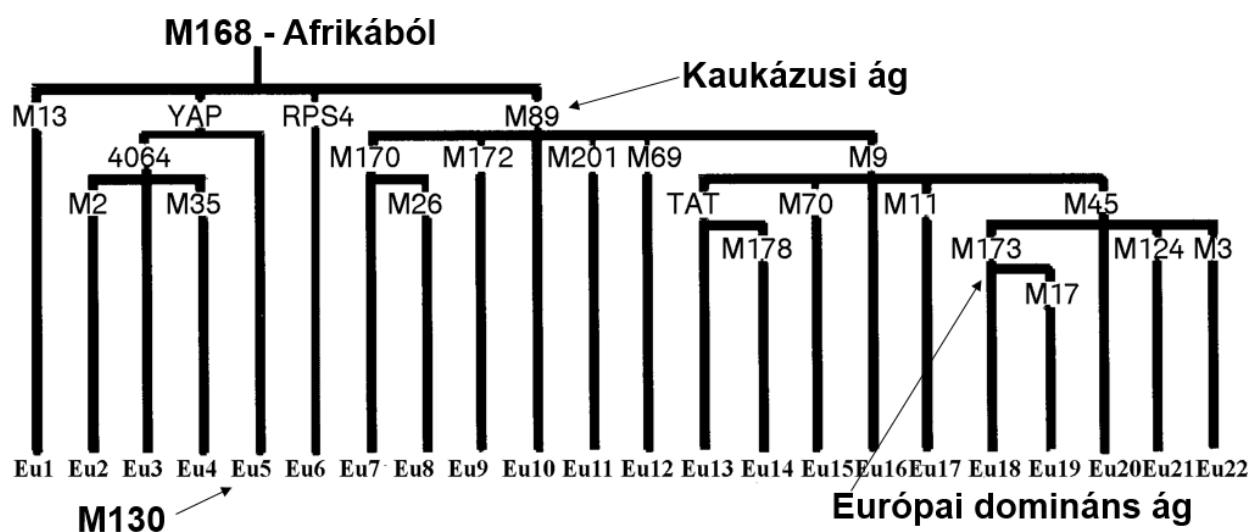
## DNS-jelzők őstörténete

Ez a rész a több mint egy évtizede zajló nemzetközi genetikai kutatások eredményeinek a régészeti adatokkal való egyeztetéséből származó megállapításokat ismerteti. Lehet, a szak-kifejezésekkel, tudományos elnevezésekkel tarkított mondanivaló a szakterületen ismeretlen szemtől többszöri átfutást igényel (az ábrát használva), de aki az olvasottakat végiggondolja, fáradsága jutalmául megkapja egyik bizonyítékát Kárpát-medencei eredetünknek.

A genetikai közlemények és a régészeti műveltségek adatainak összevetése, egyeztetése pontos időrendi megfeleltetéssel a helyére teszi a 'történeti' genetikát.

A Kaukázusban a bieber jégkorszakban (1,6–0,6 millió év) élt 'Homo ergatras' elnevezésű ember mellett akkoriban a modern ember másik, Homo erectus' nevű csoportja áramlott ki Afrikából. Ez hordozta a ma vizsgálható M168 jelű elváltozást (helyre nem álló génmutációt), míg a Homo ergatrasnak nem találták mai leszármazóját.

A Földközi-tenger keleti medencéjében terjedve az M168-as ember (ahol az M betű az emberiségre utal) csoportokra bomlott. Észak felé levált róla egy csoport (az M89-es változat) és a Kaukázus akkoriban meleg övi éghajlatú völgyeibe telepedett. Ez alatt a többi (YAP, RPS4) helyben maradó adta később az M130-as embert, aki tovább vándorolt India felé, és belőle van ma a legtöbb Közép-Ázsiában, Szibériában és Új-Guineában.



*Az európai férfi lakosság származási fája. Ornella Semino és mások: „The genetic legacy of Paleolithic Homo sapiens in Extant Europeans: A Y Chromosome Perspective” Science 290 (2000. November 10.), p.: 1156 alapján.*

A fenti ábra baloldalán látható ennek a déli embernek mutációkkal kijelölt leszármazási csoportja (haplotípusa): az Eu1–Eu6 (ahol Eu európaiat jelent). Ennek részesedése Európában kb. 8 % (nálunk 8,8 %). De csak a mezőgazdaság terjedése idején települt ide, a 15–20000 éve kialakult natufi műveltség embereként, de tehát mint M130-as euró-afrikai maradvány, sokkal korábban létrehozta délies alakját.

Mindez csak a 'Homo erectus' idején lehetséges, azaz legalább félmillió éve, de lehetetlen a genetikusok – elhamarkodott – állítása szerinti 35-40 évezrede. Hiszen az ausztrál ősember legalább 60 ezer éve megjelent, és testi fölépítése, műveltsége megfelel a modern embernek.

A nagyobb ág (ábránk jobb oldalán), – az M89, a kaukázusi ember génága, – uralkodó Euráziában, és Eu7–Eu21 csoportként az összes többi európai embert jelenti. Am M89-nek is két fő csoportja lett: Eu7–12 és Eu13–21 (M9). Előbbi helyben maradt, amikor utóbbi M9-ként az Észak-Kaukázusba kiáramlott és erectus műveltségéből a hegylábi (moustieri)

műveltség emberévé alakult. Majd az addig elzárt M9 kettévált, és csak az M45-ös része maradt Európában, a többi elment Indiába, Malájföldre, és felkanyarodott Kínába, ahol meghatározó mértékben van jelen.

M45 a Kaukázus északi völgyeiben tanyázhatott, amidőn a günz–mindel átmenet idején az M173 kiszakadt belőle a nyugati völgyekbe, ahol továbbfejlődött. Majd egyik része nyugatra, Európába vándorolt és ott előbb erectus kori (Vértesszőlős, Saint Acheul, Buda), majd a hegylábi és a közép-hegységi-dombvidéki (Tata, Érd, Subalyuk, Szeleta, Istállóskő, Perigord, Aurignac) műveltséget alkotta a következő mindel jégkorban (430-250000 év), s még az Angolszigetre is eljutott.

Az európai ember zömét jellemző M173-as szint időjárási alapja a würm interstadiálisát (két hidegcsúcs közti melegedését) megelőző, legalább 75-90000 év. Így M173 (Eu18) nem a késői Fekete-tavi népeiséget jellemző génjelző. Sem nem afrikai, bár a genetikusok afrikai eredetünket erőltetve nem vették figyelembe, hogy az aurignaci és más, a modern emberhez köthető műveltség csak a würm fölmelegedést követően, 10–15000 éve jutott el Afrikába.

M9 többi tagja Eurázsia északi és keleti területeire ment, párhuzamosan M173 nyugatra terjedésével. A hátrahagyott ága – már M17-ként – a riss–würm átmenet idején került ki aztán Kelet-Európába. Majd utána a würm első szakaszában a Kaukázusból északra csoportokban kirajzott az ember. Azután a würm lehülése szétzavarta őket, ahonnan a síkvidéki műveltség (gravetti) népe is származtatható, amely ezután elkülönült sejti átörökítő állományt alkotott Európa középső zónájában.

M45 több ága közül M173 a legfontosabb, mert ez adja – M17-es elágazásával – Európa jelenlegi lakosságának a felét, keleti—nyugati megoszlásban, egymást kiegyenlítve. A gravetti mamutvadász embere Kelet-Európából a második würm lehüléskor terjedt el nyugat felé jelen előtt 30000 után, s az M17 ág hozzá rendelhető. Ő vitte a gravetti műveltséget Közép- és Nyugat-Európába, és a helyi női ágot fölveve évezredek alatt uralkodóvá vált egész Európában. A Kárpát-medencei gravetti 29ezer éves Bodrogkeresztúron, 12ezer éves a Gerecse barlangi eszkimó, és még nagyon sok lelet maradt nálunk tőle országszerte. 8500 éves az innen északra ment vadászokból a szvidéri műveltség.

A megmaradt M173 ágból lett a cromagnon A embertípus, míg az M17 mutációból és a helyiek keveredéséből a cromagnon B jött, így a gravetti és az aurignaci műveltség és ember nem ütközött, mert más volt az életterük.

M89-nek a Kaukázusban délen maradt csoportja (Eu7-12) tovább tagozódott déli (M172) és északi (M170) részre. Az északi rész elkülönülten együtt maradván legalább 22ezer éve nyerve el mai alakját később a kurgán műveltségben jelenik meg. A déli rész a Kaukázus területein tovább szaporodott és sokkal később terjedt aztán Dél-Európa felé.

Még az M170 (Eu7)-ből új mutációval M170-M26-Eu8 haplocsoport lesz, amely a Fekete-tótól északra kiáradó Jamna műveltség, utána pedig kurgán műveltség lesz. Tagjai a gravetti kezdetén még a Kaukázus északi részén vannak, a jégkor fölmelegedése után a Fekete-tónál, – az azt Fekete-tengerré feltöltő vízözön katasztrófaig, – majd szétszóródtak a sztyeppén, ahol 7500 éve kurgán műveltségként jelennek meg. Azután e műveltség Európa korábbi lakóira települt kurgán hódítóként a 6–5000 éve történt I., II. és III. kurgán invázióval, ami Nyugat- és Kelet-Európát indoeurópaizálva kialakította a kurgán indogermánnak nevezett alakját.

4500 éve létrejött a harcias lovas kurgán utód késő Jamna műveltség, amely a Turáni-alföldre hatolt, ami miatt 4000 éve a Pamír alól a türkök keletre mentek. 3500 éve történt egy árja elit Egyiptomba települése, ami kevésbé volt invázió, mint a kurgané, és emberanyaga a kurgán elől menekülő Ős-Európa I. déli része. Így ez az M170-M26-Eu8 haplotípus ma Baszkföldön, Szardínián is jelen van, de a Kárpát-medence génállományából hiányzik.

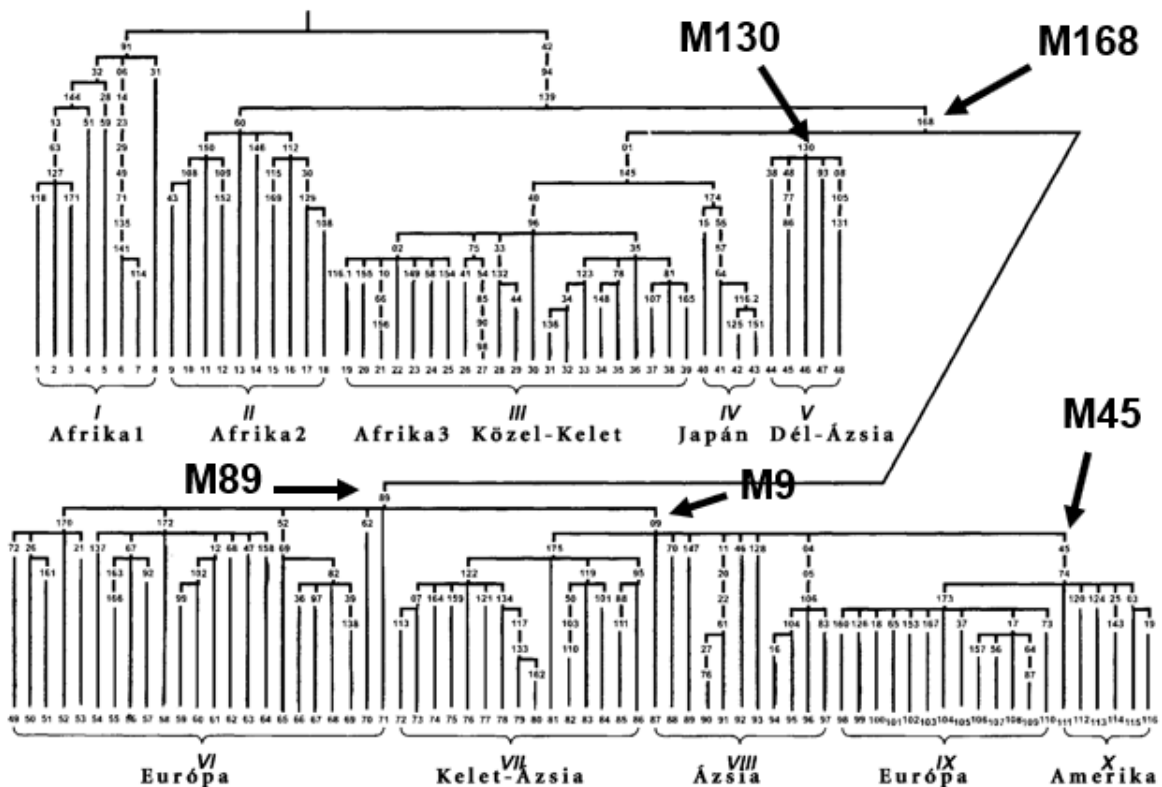
Az Eu9–11 haplocsoport legalább 17ezer éve különült el, és 15-20 ezer éve állapotodott meg és nyerte el mai alakját. Kaukázusi déli ágként szintén nem gravetti embert jelent. A mai örmény és grúz területen élt, azután a Fekete-tónál, majd a földművelőkkel jött főként Dél-

Európába és tovább ment az Indus-völgybe is. Feltehetően a sumér az Eu11 Fekete-tói szétvándorlásából származó népesség, mellékágon istenhívő kaukázusi ágak keveredéséből.

Fontos, M45 elválás előtti elágazás M89-M9-TAT (Eu13) és M89-M9-TAT-M178 (Eu14) mutáció. M9-TAT az 'uráli finnugorok' jellemzője, de nem az Urálból jöttek, hanem Ázsiából, mert M9 malajként visszaáramlott északra, majd a TAT keletről jött vissza mongolid vonásokkal. Keveredett aztán az elkülönült északiakkal, akik oda a gravetti népének kiszakadt részeként vándoroltak. Így TAT található a 4800 éve a III. kurgán invázió előttőlünk az Urál környékére menekült szalagdíszes kerámia népének egy részében, és a szvidéri műveltség keleti része népeinél is. De a magyarságból konokul hiányzik.

M3 (Eu22) Amerika őslakosai génjeit jellemzi, a szibériai, kelet-ázsiai embert nem. Inkább az északra kerülő malajziaiból alakulhatott ki. Párhuzamosan az északra szakadókból létrejött Tien-San és Kirgizia nem kaukázusi ázsiai moustieri kultúrájával. S Amerika őslakosaira a 0 vércsoport jellemző, nem lehetnek B vércsoportot dominánsan tartalmazó mongolid emberek utódai. Nem eredhetnek a dominánsan A vércsoportú kaukázusi emberektől sem. Ausztráliát ugyancsak 0-s vércsoportú nép töltötte fel, ezért a két település forrása azonos lehet, ez pedig Dél-Ázsia. Közvetlenül az M45 alágát jelentik, s M120, M124, M25, M43 és M03-M19 képviseli az Amerikában megtalálható Y változatokat.

## Emberiség Y kromoszóma szerinti származási fája (Underhill)



A koronkénti génáramlás szerint tehát a magyarokban a távol-keleti (M9) gének nincsenek jelen. Nincsen bennünk az M9-ből eredő, a 'finnugorokra' jellemző TAT mutáció sem. Ám bizonyos műveltségi egyezések magyarozatára esetleg az M173 régi egysége szolgálhat. M17 közép-ázsiai és észak-indiai megjelenését a würm végén történt dél-keleti kiáramláshoz köthetjük, amikor egyúttal nyugatra is történt terjedés. M17 nyugat-európai és kelet-európai

megjelenése a szalagdízeseink kurgán invázió előli menekülésének tudható be (hasonlóra mutathatna az egyiptomi múmiák vizsgálata). M17 azért tér el mindenkitől, mert ötödik mutációs szintként a legrégebbi embert jelenti.

Ezen felül a magyarokra jellemző génmutációs jelzők túlnyomóan őskőkoriak: az M17 60%, az M173 13,3%, az M35 8,8%, ami összesen 82,2%. Az újkőkori kialakulásának tekintett M170 11,2%, M172 2,2% és M201 2,2%, összesen 15,6%. Az európai népek három mutációs elkülönült csoportjából egyiknek a magyar a fő alkotója a maga legnagyobb M17 arányával, ahol utána következik a lengyel 56,4%-kal, az ukrán 54%-kal, a macedón 35%-kal, a horvát 29,3 %-kal és a (cseh)szlovák 26,7%-kal. Azaz tőlünk északra és délre a magyarokhoz a legközelebbi rokonok azok a népek, amelyek most is szomszédok, és a Kárpát-medence közelségében élnek.

Figyelembe veendő tehát, hogy az egyes M-alágak megjelenésére vonatkozóan nem lehet sem pontos időt, sem helyet megadni, hiszen mindezen adatokra a mai népesség-vizsgálat eredményeiből lehet visszakövetkeztetni. Őskori leletekből Y-kromoszóma már nem nyerhető ki. Már a tíz évezredes minták eredményei sem megnyugtatók, mert a DNS lebomlik. A mitokondrium-DNS még inkább kinyerhető az ősi csontokból, de az Y-kromoszómákra az esély nulla. Így az egyes mutációk megjelenésének kérdésére, az a válasz adható, hogy az események, a régészeti leletek kormeghatározása alapján kialakuló logikai lánc mutatja meg. Így az M17 még az ember kaukázusi tartózkodása alatt és ott alakult ki az Európa felé elment M173 maradékként, amiből aztán mind keletre (Közép-Ázsia), mind nyugatra (Kárpát-medence) történt elvándorlás később, de még a gravetti kor előtt. A gravetti kultúra a Don-völgyében jelent meg először és az M170 annyiban köthető hozzá, csak az M173, majd az M17 Európába vándorlását követően áramlott oda és telepedett rá. Ezért az M170-et kapcsoltuk a sztyepei lovas-pásztor népekhez, akiket indoeurópainak mondanak. A kettős műveltség miatt az M173 és az M170 egymásra rétegzetten található meg, hiszen az utóbbi hódítóként került be a M173 területre. Így Európa lakosságát két egymástól távoli főág alkotja: az egyik az M173 és származékai, a másik az M170. Míg az M173 csupán európai gén-variáns, az M17 már megoszlik Európa és Ázsia között, M170 ezekre rátelepedve később, szintén az európai lakosságot leginkább jellemző variáns lett. Mindez az rendelkezésre álló adatok logikus értelmezése, azonban terjesztenek olyan értelmezés is, ami nem igazolható sem a régészeti adatokkal, sem arra épülő logikai láncal, azaz tényként a legkevésbé fogadható el. A történettudomány időrendjét és a régészeti kultúrák rendszerét nem ismerő genetikusok olyan időkkal dobálóznak, amelyek messze nem helyénvalók. Így az M17-re például 40 évezreddel ezelőtti kialakulást emlegetnek, holott a logikai lánc alapján az a kaukázusi főág, az M89-ből keletkezett több lépcsőben és a népességeloszlás alapján bizony legalább félmillió éves mutáció.

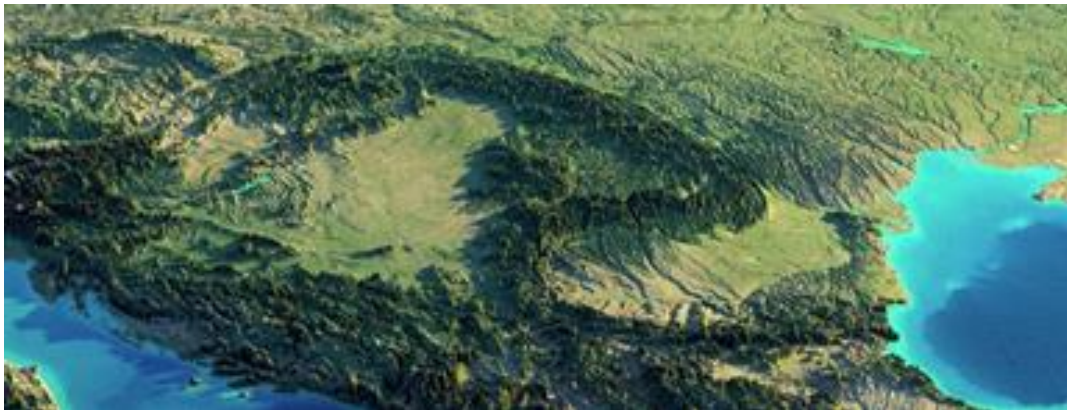
## A magyar nyelvű műveltség

A magyar nyelvű műveltség nem vezethető le a sztyepei, avagy pusztai nagyállattartó műveltségekből. A magyar nyelv szerkezete, stabilitása, rendszere, fejlettsége nem magyarázható sem a hagyományos, finnugor elmélettel, sem a közép-ázsiai sztyepei eredet alapján. Mert ennyire fejlett, kialakult nyelv létrejötté hosszú idejű, zárt, nagy sűrűségű, letelepedett életmódot igényel. Ezt egyik ismert elmélet sem kínálja. Mindezek a követelmények azonban teljesíthetők és ellentmondásosságtól mentesen megmagyarázhatók, ha fölteszük, hogy a magyar nyelv és műveltség eredete a Kárpát-medence.

A Kárpát-medence régészeti elemzése azt tanúsítja, hogy itt egy hosszú ideig letelepedett, nagy embersűrűségű műveltséget találunk, amely igényel egy hozzá tartozó utódnyelvet, amit a Kárpát-medence mai nyelvei közül kizárólag a magyar elégít ki. Ezért joggal állíthatjuk, hogy a két jelenség összetartozik, mármint 1. a hosszú ideig letelepedett műveltség és 2. a fejlett,



mellérendelő értelmű ragozó nyelvünk. Az ősműveltség jellemzői ma is megtalálhatók a magyar műveltségben, ezért megállapíthatjuk, hogy annak a műveltségnek az utódnyelve a magyar, azaz a magyar nyelv eredete a Kárpát-medence.



Az írott történelem idején az eredeti műveltség mellérendelő szemlélete továbbra is áttör és a magyar életformát elsősorban még ma is ez jellemzi. A mellérendelő szemlélet a kereszténységgel harmonizál, ámde ellentétes az egyházi hierarchiával. A vallási szavaink eredete is zömmel magyar, az idegen eredetű szavak pedig szinte kizárólag az egyházi szervezetet írják le. Az egyházi hierarchia alóli kitörés igazolásaként fogjuk fel azt, hogy a magyarság a reformáció kialakulásakor éppen azokon a területeken váltott vallást, amelyikről föltehető, hogy az ősi műveltség forrása.

A Kárpát-medence területe ősidők óta nem került elnyomó hatalom igrája alá, még akkor sem, amikor a kimmerek vezértörzse hatalma elvesztésekor ide érkezett és beolvadt. Ugyanez látszik a szkítáknál néhány évszázad múltán. A kelták a terület nyugati részén vereséget szenvedtek a rómaiak ellen, s ugyancsak a terület északkeleti részére menekültek, és ott beolvadtak. Amikor Erdély a dákok érdekeltségi területévé vált, nem alakult ki igazi dák uralom, s Josephus szerint ezen a területen egyistenhit uralkodott. A rómaiak sem kívánták átlépni a Dunát, s kiterjeszteni hatalmukat a keleti területekre. És Krisztus születése körül a szarmatákkal ide, bizonyonnyal a Kárpátok külső pereméről letelepült földművelő lakosság települt, ugyanakkor a szarmata jelenlét a régészeti leleteken elhanyagolható mértékű. A germán törzsek 3. századi déli irányú mozgása érinti a Kárpát-medencét is, ahová előbb az osztrogótok, majd a vizigótok telepedtek a sztyeppei jellegű legelőkre, ill. átvonultak a medence déli területein. Számuk elenyésző volt az ott élőkhez képest. Hamarosan követték őket a hunok, akik elől ezek a törzsek nyugatra mentek. A hun jelenlét ugyancsak kis létszámú katonai elit képében nyilvánult meg, ugyancsak zömmel a legeltetésre alkalmas sztyeppei jellegű területeken, s a dombvidéki, hegyvidéki terület továbbra is fémmel, élelmiszerral szolgálhatott az elitnek hatalmi harcához. A hunok bukása után (460-480) újabb germán törzsek telepedtek átmenetileg a Kárpát-medencébe, 500 körül a langobárdok, majd a gepidák. Őket meg az avarok szorították ki 568-ban.

Az avarok idején a katonai elit és a letelepültek nem kerültek konfliktusba, hanem a gondok akkor kezdődtek, amikor a római kereszténység került az avar elithez és ezzel lehetőség nyílt a frankok részére, hogy a bolgár katonai elittel felosszák a Kárpát-medencét, és rátelepedjenek az itt élőkre. A frankok kirabolták a területet, hatalmas mennyiségű, helyi forrású arany és ezüst kincset hordtak el innen, és Nagy Károly azokat – az általa alapított – kolostoroknak adományozta. A frank és az északról megjelenő scláv hatalmat azután Árpád katonai elitje megfékezte és felváltotta.

A Kárpát-medencét feltöltő népséggel kapcsolatosan ismert, hogy a szlávok az 5–6. században még nagyjából egységes tömbben, a Kárpátoktól északra éltek, például hun fennhatóság alatt, azaz nem számítottak hatalmi tényezőnek. A másfél évezreddel azelőtt még egységes nyelvük, műveltségük alig változott ekkor még, alapszavaik 75%-ban azonos tövűek voltak. Az avarok hatalommegosztó politikája és Bizánc védekező taktikája során és következtében kerültek azután a szláv törzsek az Al-Duna mellé (mai Szerbia, Bulgária). Ennek köszönhetően, például két Morávia jelent meg a történelmi leírásokban, amelyek nem szólnak Kárpát-medencei betelepítésről. Később a Dráva déli oldala mellett nyomultak nyugatabbra. Ezért Anonymus szlavijai a szó eredeti értelmében értett fogoly, hatalom alá rendelt embereket jelentenek, Árpádék fennhatósága alatt.



*Magyarország Megszentelt Koronája.*<sup>238</sup>

Az őslakók műveltségére vall, hogy Gézától kezdve nem királyi, hanem országhoronárról van szó, valamint a Koronaeszme már Könyves Kálmán idején megjelent, amely e szakrális tárgyat tekinti a legfőbb hűbérúrnak, akinek mindenki, a király is alattvalója. Ez a mellérendelő szemléletű felfogás máshol az egész történelem során ismeretlen, mert ott a földet és a rajta élő embereket is ember birtokolta. Csakis a Werbőczy-féle törvényekkel jelenik meg jogrendünkben az ember birtoklása, majd a Habsburg uralkodóknak, Mária Teréziának és II. Józsefnek sikerült a magyarságot megfosztania faluközösségeitől, és a hűbéri rendbe kényszeríteni. A magyar társadalom ettől kezdve rendszeresen robbant, rebellis lett, és alig 70 évvel a hűbéri rend véglegesítése után, 1848-ban azonnal el is törölte ezt a rendszert.

## Egyedülálló magyar nyelvünk

A magyar nyelv a ragozó nyelvek családjához tartozik. Ezen belül akkuzatív nyelv, azaz közvetlen tárgy esetében a tárgyat ragozza. Elsősztótaghangsúlyos nyelv, azonban a hosszabb szavakban a páratlan szótagok mellékhangsúllyal rendelkeznek. Következétesen alkalmazza a magánhangzó harmóniát, miszerint a szó hangállományához nem csak a ragok magánhangzói illeszkednek, hanem az egyszerű magyar szavakban, vagy csak magas, vagy csak mély hangzású magánhangzók lehetnek. A magas hangzásúak gyakran a közelséget, a mélyek a távoliséget fejezik ki. Nyelvünk határozott és határozatlan névelőt használ. Az igeidőket közvetlen ragozással képezi, az összetett igeidők ugyan a múltban még léteztek, a mai nyelvből már kikoptak, régiesnek hangzanak. A mondatok szórendje szabad, a szavak mondat beli szerepét ragokkal fejezi ki, a ragokat a szó végére illeszti. A birtokost helyezi előre, a birtokot a birtok mögé, és a birtokot ragozza. Tárgyas és részlegesen kettős igeragozása van. Alapszó-készletének zöme

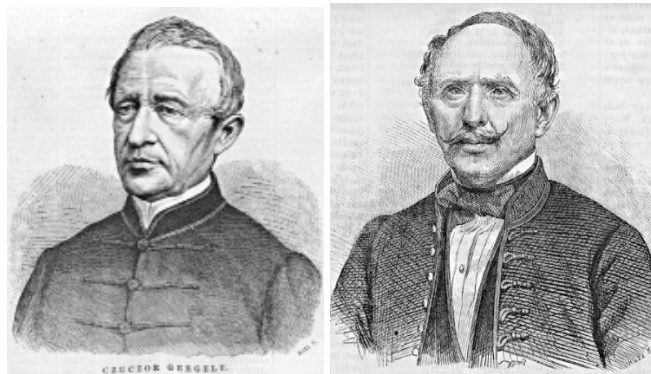
<sup>238</sup> [https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/21/A\\_Szent\\_Korona\\_el%C3%B6l%C5%91l\\_2.jpg](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/21/A_Szent_Korona_el%C3%B6l%C5%91l_2.jpg).



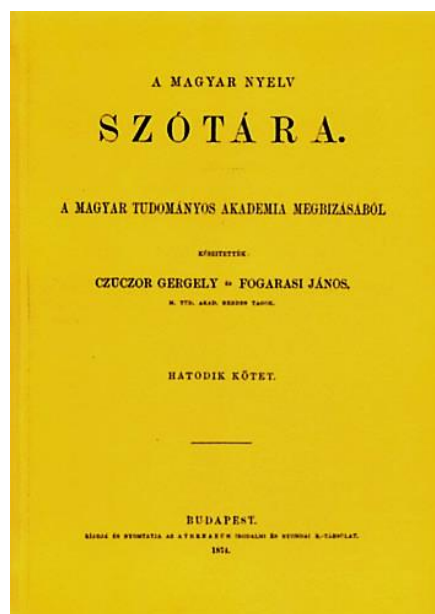
egy- vagy kéttagú szó, melyekből képzőkkel, majd ragokkal képez fogalmakat. A magyar nyelv ma is egységes, nem szakadt nyelvjárásokra.

A magyar nyelv hangkészlete nagyon bő. Teljes ajakmozgással kilenc magánhangzót formálunk, mindegyiknek van hosszú és rövid változata. Meg kell különböztetnünk az *a*-t az *á*-tól, mert ugyan az *á* hosszabb, mint az *a*, de mégsem az *a* hosszú változata. Ugyanez vonatkozik az *e* és *é* viszonyára is. Mindkét hangpár képzése eltérő módon történik. Másalhangzóink száma 26, és mindegyiknek van kettőzött, hosszú változata is.

A magyar nyelv szókészletének rendkívül nagy hányada az őselem, azaz etymon, ami azt jelenti, hogy egyszerű hangutánzó, mozgást leíró, vagy gyermeknyelvi szó. A magyar törzsszókészlet kétharmada (66%) tartozik ide, míg más nyelvekben ez az arány sokkal kisebb. Még a türk nyelvekben találunk 25% körüli őselemet, de pl. az angol nyelvben ez már kevesebb, mint 5%. A magyar nyelv egyedülálló ősiséget mutat az alapszavak vagy szógyökök és az írás tekintetében is, a magyar nyelv és írás óriási hatással volt az ókori nyelvekre, valamint majdnem mindegyik európai nyelvre és az írásokra is. Amit a szóbokrok léte, a szavak bokrossága még inkább alátámaszt. Az indoeurópainak nevezett nyelvi rokonság egyik összetevője abban áll, hogy magyarból egyezően vettek át gyököket és szavakat. Akár azt is mondhatjuk tehát, hogy Európa kőkori nyelve a magyar, mert az akkor kitalált vagy használt nyelv még ma is él, és amelyből a magyar nyelv őrzött meg a legtöbbet.



*Czuczor Gergely (1800-1866) és Fogarasi János (1801-1878).*



*A Czuczor Gergely és Fogarasi János 'gyökszótára' (I-VI. kötet 1862-1974).<sup>239</sup>*

<sup>239</sup> Ma már bárki böngészheti Varga András jóvoltából: <http://osnyelv.hu/czuczor/>.

A magyar nyelv a többes számot következetesen *-k* hanggal fejezi ki, míg a rokon nyelvekben *-i* és *-s* a többes szám ragjaiban föllelhető jel. A baszk nyelvben ugyancsak *-k* fejezi ki a többes számot, de megjelenik ez a hang az örmény igeragozásban is, ahol egyébként a személyragok a magyaréval azonosak. A 'finnugor' nyelvek közül a lappban találkozunk a többes szám első személy ragjában a *-k*-val, és a mordvinban fordul elő még két helyen.

A magyar nyelv kétféle igeragozást használ: a tárgyatlant és a tárgyast. Tárgyas igeragozása Európa nyelveinek általában nincs, az obi-ugor nyelvek mellett még a permieknek van. A magyarban van kettős igeragozás, ami egyetlen 'finnugor' nyelvben sincs, van ellenben az ergatív nyelvekben, mint amilyen a baszk és a sumér.

A magyar és az ú. n. rokon nyelvek nem azonos módon képezik a múltidőt. A magyar következetesen *-t* hangot használ a múlt idő ragjában, a többi nyelvben a rag *-s*, ill. *-i* hang. A magyar rag sokkal inkább összhangban van a szansz gyengeragozás *-t*, *-d* ragjával, mint a 'rokonokéval'. A magyar egyes és többes számot használ, az ugor nyelvek azonban használják a duális többest is, ami az indoeurópai nyelvek korai szakaszát is jellemezte.

A magyar igék közül kifejezetten hiányzik a birtoklást kifejező ige (habeo, haben, to have stb), és a magyar ezt a fogalmat a „nekem van” szókapcsolattal fejezi ki. Ebben hasonlít a türk nyelvekre. Az indoeurópai nyelvek közül ez az ige hiányzik a kelta nyelvek egy részéből, a szanszkritból és az örményből. Az ige hiánya a birtoklás fogalmának alárendelt szerepére utal a magyar műveltségénél. Az ige egyébként hiányzik a többi 'finnugor' nyelvből is.

A magyarban van határozott és határozatlan névelő, ami a 'finnugor' nyelvekben általában nincs.

A személyes névmás egyes szám első személyét a magyar az „én” szóval fejezi ki. Valamennyi 'rokon' nyelvben erre *-m* hangzót tartalmazó szó szolgál, de ez a hang fejezi ki szinte minden európai nyelvben is ezt a fogalmat. A magyar a kivétel. Az egyes szám második személy ragja a *-d*, és ebben egyezik Európa valamennyi nyelvével.



Varga Csaba (1945-212) meghatározó írástörténeti művei.

Kiemelendő a magyar szóképzés sokoldalúsága és hatékonysága. Az egyik legfőbb jellemzőt az igekötők adják. Ezekkel az alapigék jelentése módosítható meglehetősen széles mértékben. A 'rokon' s a környező nyelvek nem, vagy csak korlátozott mértékben használnak igekötőket. A képzők családja hatalmas a magyar nyelvben. Ezek igen nagy segítséget jelentenek a fogalmak pontos meghatározásához. A magyar nyelvben megfogalmazhatunk eleddig ismeretlen fogalmakat is úgy, hogy minden magyarul tudó azt a fogalmat a szó alapján megérti.

A szomszéd nyelvekben a fogalmakat leíró új szót előbb körül kell írni ahhoz, hogy mások megértsék. Külön érdekessége a magyarnak, hogy ragokat is ragozhat, és így alkothat új kifejezést. Példa erre a „tőlem”, „hozzád” stb. Hasonló módon ragokat személyranggal, birtokos raggal más ’finnugor’ nyelv nem láthat el, azonban az egyes számban a magyarral azonos raggal, hasonlóképpen fejezik ki ezeket a fogalmakat a kelta utódnyelvek. Többes számú ragjaik már nem követik a magyart, nincsenek a magyaréhoz hasonlóan rendszerben.

A magyar nyelv változása nemcsak a kikopó szavak kis száma, hanem a legrégebbi magyar nyelvi emlékek alapján is meglehetősen lassú. A legrégebbi magyar szövegek – pl. a Halotti beszéd – a latin írásmód ellenére is még minden nehézség nélkül megérthetők. Ez azt is jelenti, hogy a magyar nyelv a mai kifejezőképességével már a ’honfoglalás idején is rendelkezett. Az angol vagy a francia nyelv hasonló korú szövegei a mai angol, vagy francia anyanyelvűek számára már egyáltalán nem, vagy csak alig érthetők meg. Talán ennek a lassú változásnak köszönhető, hogy a magyar nyelv az elmúlt évezred alatt sem szakadt szét nyelvjárásokra, egységes, egyetlen nyelvként maradt meg és él ma is.

## A magyar csoda

Ha a magyarság Európa rablóbandájaként érkezett volna ide a sztyeppéről szedett-vedett nyelvével és az európaiságtól mentes kultúrájával, akkor miként maradhatott fenn további évezred során? Miként őrizte meg és fejlesztette nyelvét arra a szintre, ahogy azt manapság ismerjük? Miként vált ez a nyelv egy elvileg soknyelvű letelepedett népesség uralkodó nyelvévé, holott az államalapítás utáni államnyelv, az uralkodók nyelve nem magyar volt, egészen a XIX. század közepéig? Miként őrzött volna meg olyan legendákat, regéket, meséket, dalokat, amelyeknek mind a mondandója, mind a szerkezete ellenkezik a származásával? Igazi csoda lenne az, ha mindez így együtt igaz lenne. De mégis a magyarság középkori és újkori kiemelkedő teljesítményét, szerepét és a jelen XXI. századi létét, nyelvét, műveltségét látva csodaként kell értékelnünk, merthogy mind ezeknek a gyökereit már az ún. honfoglalást megelőző időszak mutatja, az akkori műveltség maradványai, amelyeket a magyar népi hagyomány a latin államnyelv közel ezeréves időszakában, több hódító alatt nyögve is megőrzött és még ma is őriz.



*Magyar Adorján: Magor és Tündér Ilona, valamint Hunor és Temise esküvője.<sup>240</sup>*

A magyar műveltség jellege magában hordozza az eredetét. Közhelynek tűnő megállapítás, mégis csakis ennek alapján juthatunk el a valós magyar gyökerekhez. Mindenekelőtt a legfontosabb, hogy a magyar műveltség alapvetően az ősi emberi szemléleti módot őrzi még mai megnyilvánulásaiban is. Ez pedig a mellérendelés. Ha ezt nem tévesztjük szemünk elől, máris védettek vagyunk a különböző mitikus eredeztetési elvekkkel szemben, merthogy egyik szteppe

<sup>240</sup> <http://tomoryzsuzsa.weebly.com/csalloacutekoumlzuumlk-kialakulaacutesa.html>.



eredet-elképzelés alapján sem magyarázható meg a magyarság ősi mellérendelő műveltsége, felfogása, gondolkodásmódja. A másik legfontosabb tényező, hogy az őstörténetet a valós, és nem pedig az önkényesen, kevés valóságos adatra települő hagyományos időrendben szemléljük. Ekkor ugyanis kétségtelenné válik, hogy ami két évezreddel korábban történt a földgolyó egyik helyén, nem eredhet a két évezreddel későbbi másiktól – a másik helyről. Ha mégis esetleg származástani kapcsolatba hozhatók az események, akkor a forrás mindenképp a korábbi – és ez megint csak kézenfekvő.

A magyar eredzetetési mítoszok zömmel a Kr. u. IX. évszázad Kárpát-medencei eseményeire, az ún. honfoglalásra támaszkodnak. Az ún. honfoglalókat kívánják azonosítani és a világ egy távolibb részéről odahozni. A mítoszok képviselői azonban megfedkedeznek a magyar műveltség sajátosságairól, arról, hogy az ún. honfoglalás korában a Kárpát-medence lakói elsősorban nem a sztyeppei, hanem a földművelő műveltséggel rendelkeztek. Éppen ezért meszterként igyekeznek a 'honfoglalás' színterére különböző idegen – elsősorban szláv – népesítést, néptörödékeket elhelyezni. Holott minden adat arra int, hogy mivel ők, a letelepedett, földművelő őslakók voltak akkoriban itt többségben, így az ő nyelvüknek illik ebben a térségben fennmaradnia. Márpedig a Kárpát-medence lakói döntő tömegükben magyarul beszélnek, azaz ezt a nyelvet és az ehhez kapcsolódó műveltséget kell az őslakók nyelvének és műveltségének nyilvánítanunk.



*Atila,<sup>241</sup> Árpád,<sup>242</sup> I. István.<sup>243</sup>*

A vélt ellentmondás abban oldható fel, ha nem tagadjuk meg az egyébként is egyre nagyobb erővel áttörő kettős műveltség gondolatát, amelyet a mai régészet ma már szinte egész Euráziára nézve általános társadalmi gyakorlatnak tekint. A magyar nyelvet és műveltséget a Kárpát-medence őslakóinak tulajdonítjuk és az ún. honfoglalókat pedig – logikusan – az őslakók fölé települt katonai elitnek tekinthetnénk, ha nem tudnánk, hogy nem volt az honfoglalás, hanem az őslakosság érdekében történt hatalomváltás. Minden adat erre mutat, mert a krónikák szerint a két fél nyelve azonos volt, országgyűlésen rendezték el az ország sorsát, vezetését, amiben mindenki részt vehetett, és vérszerződéssel pecsételték meg az új államszervezetet. Anonymus krónikája pontosan ezt mondja. Megértették, hogy „addig a pontig azért nyerték harc nélkül el Atila városát, mert Árpád fejedelem Atila nemzetségéből származott... És minden nap Atila király palotájában étkeztek nagy meglelégedéssel barátságos lé-

<sup>241</sup> [http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/EPA01445\\_acta\\_hungarica\\_2016\\_5\\_1191-1270.pdf](http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_5_1191-1270.pdf).

<sup>242</sup> [https://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%81rp%C3%A1d\\_magyar\\_fejedelem#/media/File:%C3%81rp%C3%A1d\\_\(Chronicon\\_Pictum\\_023\).jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%81rp%C3%A1d_magyar_fejedelem#/media/File:%C3%81rp%C3%A1d_(Chronicon_Pictum_023).jpg).

<sup>243</sup> <https://24.hu/tudomany/2016/08/18/ot-napot-csuszott-istvan-kiraly-szentte-avatas/>.

gkörben ülésezve... És minden hozzájuk érkezett vendéggel hosszas és élénk eszmecsere folytattak. És Árpád fejedelem a vele időző vendégeket földekkkel és nagy vagyonnal kegyeltette, és ennek hírére sok vendég özönlött hozzá, és örvendve időztek vele... És minden katonájának különféle ajándékot adott, úgy aranyból, mint ezüstből lévőket, és egyéb vagyont.” (A Megyerév c. fejezet.) Tehát a régi hun hatalmat hozva vissza az őslakos népet nem kellett leigázniuk. Árpádot tájékoztatták az ország állapotáról, a jövő lehetőségeiről. Az egész terület népessége képviselői megjelentek és nemzetté, állammá szerveződtek, és Árpád a honvédő hadsereget is megszervezte.

A Kárpát-medencében az egész ókor során virult kettős műveltséget ezzel felszámolták, és a Koronaeszmével és az arra támaszkodó Aranybullával az egész középkor során fenntartották a sajátos magyar uralmi rendet, ahol nem a király uralkodik a népen, hanem a nép uralja a királyt. Ahol birtokot feladat ellátására és mértékében kapott az azt teljesítő megbízott, és a király nézet- és szokásrendszere azonos volt a népével.

Az eredetkezési mítoszok sok valóságos elemet is tartalmaznak – ezért találnak gyökerre számos ember gondolatában. Ámde világosan kell látnunk, hogy egyik ázsiai múltat idéző mítosz sem rendelkezik valós, tudományosan alátámasztható, logikus és következetesen végigvezethető történelmi képpel. Sem a vélt nyelvi rokonság, sem a név- és szómágiával idevagy odahelyezett ún. népek dicsősége nem elegendő a magyar műveltség és nyelv sajátosságainak bemutatására. Az ún. honfoglalás művelését, azaz az országidegen hatalom felszámolását végrehajtó katonanép eredete sem egyértelműen köthető a sztyeppéhez, hiszen fény derült az itt lakók harci segítségére is, amint a krónikás szerint aztán az egész ország katonái, győztesei összegyűltek az államszervezés ünnepélyes lebonyolítására. Egyébként pedig a sztyepei lovas pásztorokkal való kapcsolatot is kétségessé teszi a ’honfoglalási elmélet’ helyére lépő, a Kárpát-medencén belüli folyamatokra összpontosító szemlélet. Így ahogy ettől az időtől távolodunk, ez a kapcsolat már homályba vész, és az utólagos találgatások, egész földrészekre kiterjedő hatalmas birodalmak már csak a képzelet mélyéről erednek, valóságalapjuk csekély. Még a XVIII. századi francia történetírás, mellőzve a magyar krónikaírást, tévesen azonosítja is az állítólagos kelet-ázsiai hunokat a nyugat-ázsiai türkökkel és e türköket a magyarokkal. Valamint kétségeket ébreszt az a részletbe menő pontossággal megrajzolt kép is az ún. népvándorlásról, amit a történetíró bizánci császártól eredeztetnek, mert maga is bevallja elfogult vélekedésének tényként való tálalását, és a végeredmény igen hasonlít a modernkori elhelyezkedésre, illetve annak a történetírásban végrehajtott megalapozására. Ezekben pedig ráismerünk a minket, magyarokat sújtó eljárásokra, nagyhatalmi ítéletekre, történelmi szerepünk elvitatására, műveltségünk lealacsonyítására.

Kárpát-medencei eredetünk a mai politikai csatározásokban rendkívüli fontosságra emelkedik tehát. Ha valakinek van joga a Kárpát-medencében élni, az az őslakos magyarság. Nyelve, műveltsége ma is erkölcsi üzenetet tolmácsol Eurázsia, Amerika felé: az ősi, emberi mellérendelés elnyomása, az emberiség rabszolgákra és pénzügyére szakítása az emberiséget nem felemeli, hanem pusztítja. A hagyományos mellérendelő felfogásnak a magyar műveltségben a mai napig történő túlélése azt mutatja, hogy ebben a kérdésben nincs fejlett meg elavult. A modern emberiség túlélésének a záloga, hogy ismét visszatud-e térni a mellérendelő szemléleten alapuló műveltségre és társadalmi gyakorlatra. A magyar csoda azt mutatja, hogy ez nem csak lehetséges, hanem nagyon is kívánatos.

# Kárpát-medencei és környéki népünk 'életmentő' fémművészete

Kr. e. 5500 körül a Boszporusz átszakadásakor a Fekete-tenger környezetében egyszerre megjelenő műveltségek közül Vinča a legjelentősebb telephely, ahonnan Vinča műveltségnek nevezik ezt. Rézet bányásztak, mert Rudna Glavánál 25 méter mélyre vezető bánya alján korabeli kerámiát találtak. Rézet öntöttek immár a jelen előtti 8. évezred végén, több mint két évezreddel megelőzve a sumér műveltség megjelenését. A Szegvár–Tüzköves (Szentés) mellett kiásott 7 évezredes szobor vállán rézsarlót lehet látni. Ez is azt jelenti, hogy rézet önteniük kellett, mert természetes rézből ilyen eszköz nem készíthető. A szobor vállán lévő rézsarló egy példányát Zaleszentmihályon, régészetileg nem datálható helyen meg is találták.



*A Szegvár-Tüzköves-i rézsarlós szobor.<sup>244</sup>*

Az északi bükki műveltség később kottafejes műveltség néven áterjedt a Kárpátokon egészen a Dnyeperig, és alkotta a kukutyini (angolul: cucuteny) műveltséget jelen előtt 6 évezreddel. A földművelés mellett az ércbányászat, a fémöntés és a fémfeldolgozás jellemezte a műveltséget, olyannyira, hogy a tőle délre és keletre élő pásztor műveltségeket is innen látták el rézzel.

Jelen előtt 5,5 évezreddel, a második kurgán invázió hatására kialakult urasági erődökben réz eszközök sorozata készült. Ebben az időszakban megjelent e területen a bronz is, amihez a környezet bronzával ellentétben ötvöző elemként nem arzént – később ónt – használtak, hanem antimont. A Kárpát-medence antimon bronzának a minősége olyan jó volt, hogy később még a vaskorszak megérkezését is késleltette, mert a Kr. e. 5. évszázadban ez a bronz még mindig olcsóbb és jobb volt, mint a korabeli vas. Csak az acél megjelenése szorította ki végleg.

A Kr. e. 7. században a vaskorszak küszöbére érkeztünk. A Kárpát-medencében azonban nem ez az időszak, amikor legelőször vasat öntöttek. A Tatra térségében már a jelen előtti 4. évezred elejéről ismert vaskohó. Ennél sokkal korábról ismertek olyan kemencék, amelyeknek

<sup>244</sup> <https://slideplayer.hu/slide/11472598/>.

a hőmérséklete már 1600 °C fölött lehetett, amekkora hő a vasolvasztásához kell. Korábban még a vas tárgyakat szivacsos vasból kalapálással készítették el, mert a fémfeldolgozó, fémöntő műhelyek nem voltak képesek a vas olvadáspontjára fölmelegíteni a reakciós elegyet, és a vas szivacsos formában redukálódott az érceiből. A Kárpát-medencében mégsem terjedt el ekkor a vasolvasztás, mert a vas eszközök önmagukban alkalmatlanok voltak, pl. fegyverként mindaddig, amíg az acélt föl nem találták. S a Kárpát-medence bronzja pedig annyira jó minőségű volt, hogy egyszerűen nem volt még szükség a vasra.



*Bronz csákány,<sup>245</sup> bronzkard.<sup>246</sup>*

A szarmata, dák és kelta korszakban a vaskohászat erőre kapott már. De a vaskohók itt sem olyan hatalmas üstök, mint amiket ma használnak, hanem a faszénégető kemencékhez hasonlítottak, mint amelyet pl. Jósvafő határában még nemrég is lehetett találni. Érdekesség, hogy a szkíták egyenes utódai, az alánok leszármazottai, az oszétek, és ők, a kardot istenítk, a kovácsot is istenítk – és a sztyeppén nincs fa, hogy kovácsolni lehessen. Ez lehetett a szkíták korlátja is: nem volt korlátlan mennyiségű nyílhegyük! És ugyanezért azokat, akiktől beszerezték, azaz fémműves elődeinket is istenítk, s ami lényegesebb számunkra, hogy szerepükben meghagyták. Mert az isteni szimbólum kard imádata tehát a sztyepei kultúrákban igen mélyen gyökerezik. A kardimádat a szakértők szerint az iráni nyelvű pusztai népeknél egészen szokványos. Ennek igazolására Hérodotoszt idézik, miszerint az észak-pon-tuszi tartomány szkítáinál a vaskardot, a 'szkimitárt' a hadisten, a szkíta Árész képmásának tekintették. Amint Claudius Marius Victor 5. századi marseillesi rétor is említést tesz Alethia című művében az alánok 'primitív' vallásáról: a korabeli alánok áldozatokat mutattak be őseik tiszteletére, és a kard az ősi alánok vallásában is központi helyen állott. Sőt a kard sokkal több ajándékot kívánt, mint más istenségek. Árésznak hadifoglyokat is áldoztak. Az emberáldozat másféle rendben történt, mint az állatáldozat: minden századik férfi fogoly fejére bort öntöttek, nyakát tál fölött elvágták, a tálat vérrel a halomra tették, s a kardot vérrel öntözték. E gyakorlat hatással lehetett a legendákra, ahonnt a vérrel telt Szent Grál edény, ill. kehely történetei kifejlődtek.

A kardkultuszt még a nem indoeurópai hunoknál is kimutatják, mivel azt átvették alán-szarmata szomszédjaiktól. A kardkultusz aztán az 5-6. században a Nyugat-Európába telepedő alánokkal megérkezett nyugatra is. E kereszténység előtti alán-szarmata vallás a csupasz kardot, ill. az általa képviselt természetfölötti erőt központi helyre tette. Sőt, itt már csak az a harcos sajátíthatja el tökéletesen hivatása művészetét, aki képes kardot kovácsolni magának. S jóllehet a kőbe zárt kard motívumának e vetülete a keresztény kort megelőző időkből való, nem jellemzően alán-szarmata eredetű. Inkább a széles körben elterjedt észak-európai kovácsszimbolika

<sup>245</sup> <http://www.szerszamepgyartas.hu/hun/story/1-szerszamok.htm>.

<sup>246</sup> <http://csokantikvitas.hu/oszi102-tetel-lurisztani-bronz-kard/?lang=en>.



megnyilvánulása. E szimbólumrendszer jelenik meg a Kalevalában Wayland kovács történetében, és egyéb olyan regékben, ahol isteni vagy félisteni kovácsok őrzik az ércet fémmé alakító mágikus tudományt, s annak művészetét, hogy a harcosok miként alkalmazhatják e tudást a gyakorlatban. Valószínűsíthető, hogy az alánoknál és a szarmatáknál is ugyanez a hagyomány élt. S ez mind a széles körben elterjedt észak-európai kovácsszimbolika megnyilvánulása. S ahogy a kőbe zárt kard történetét a hadistent földbe szúrt karddal tisztelő galliai alánok vallása átalakította, ugyanúgy a Grál legendák kialakulását a varázskupáról szóló történetek hatásának tekinthetjük.



*Árpádkori kardok.*<sup>247</sup>

Álmos vezér a IX. század első felében még nagy kardkovács ipart szervezett Kijev alatt, ahol a híres, egész Ázsiában ismert kardot gyártották, melynek neve csak egyszerűen *magyar* volt.

## **A magyar népmesék egyedülálló értékei: a valóság és a halottak tisztelete, a születés és élet titkai**

A néperedetési vizsgálatoknál nem tekinthetünk el a műveltségek, a kultúrák összehasonlításától sem. Különösen azért nem, mert a nyelvre épülő rokonítási elméleteket azonnal a műveltségre is kiterjesztették, és korábban sokan a magyar nép műveltségi elemiben is a tundra halász-vadász műveltségi elemeit, azok sámánisztikus felfogását igyekeztek keresni. És amikor a magyar népi ábrázoló művészetet a növényi elemek jellemzik és állatokat ritkán ábrázolnak, legfeljebb madarakat, vagy legelésző állatokat, pl. szarvast, azaz ragadozó állatokat a magyar népművészet szinte sehol sem ábrázol, akkor azzal szembe kell állítani a korábbi eredetési elmélet forrásait, ahol azt kell látnunk, hogy mind az obi-ugor népek, mind a sztyeppei lovas nagyállattenyésztők nagyon nagy mértékben ábrázolják a ragadozó állatokat. Köztük is a ragadozó madarakat. És az Árpád-házi legendát is úgy állították be, mintha a turulmadár (sásszerű nagymadár) a törzs totemállata lett volna. Mintha a 'honfoglalás' korában is még a turulmadár ejtette volna teherbe Emesét, Álmos vezér anyját álmában. Hiszen az ázsiai nomád népek mind így származtatták legkiválóbb uralkodóikat, közvetlenül a törzs totemállatától, a törzs alapító ősének lelkétől.

De ha a hivatkozott anonymusi latin krónikai helyet megnézzük és írója szándékai szerint és pontosan lefordítjuk, mást látunk: „Álmosnak isteni végzésből lett nevezve, mivel várandós anyjának álmában isteni jelenés tűnt fel kerecsen alakban, hogy akinek érkezte mintegy méltóvá

<sup>247</sup> <http://www.elib.hu/00900/00941/html/img/nagy/447b.jpg>.

tegye őt. És tudassa vele, hogy méhéből olyan folyam(at) jövend elő, (hogy) ágyékából dicsőséges királyok szaporandjanak, de nem az ő földjén sokasodnak majd el. Minthogy tehát az álomlátást magyarul álomnak nevezik, és leszármazása álommal volt jelezve, ő maga is Álmosnak hívatott. Avagy azért hívták Álmosnak, vagyis szentnek, mivel ivadékaiból szent királyok és hercegek voltak születendők.” (Az *Álmos az első fejedelem* című fejezetben.) Tehát Álmos anyjának, a már áldott állapotban lévő Emesének álmában isteni látomás adta tudtára, kerecsen (mennyből az angyal) képében hozzá érkeve, hogy olyan küldetés adatik neki, olyan szent terhet is kap mintegy a várandó gyermekével együtt, ami által nemzetsége – ugyan nem a jelen lakóhelyen – megszorodván, királyi dicsőséggel ruháztatik fel. Hogy ez a helyes fordítás, hogy ez tehát egyfajta „Angyali üdvözet”, azt megerősíti Álmos szentnek mondott neve, és a kerecsen—karácsony áthallás, az isteni jövendölés általi szentség elnyerése Álmos felé.



Ezzel teljesen összhangban van a Képes Krónika, amikor megörökíti Árpád fejedelemmé beiktatásának nyitójelenetét: Árpád vezér hálaadó áldozatot mutat be Istennek, ivókürt serleget felmutatva, midőn Attila városát oly könnyen birtokba vehette, de nem csupán ezért, hanem annak a nagy eseménynek az alkalmából, hogy az országot addig sikeresen egyesítette, és fejedelmi címe megerősítéséért, megszenteléséért. A körötte állók mind énekelnek, egyfajta Te Deum lehet ez. Hiszen I. István királyunkat avató szertartás során az érsek a jövendő királynak felteszi a kérdést: „Akarod-e az országot a te atyáidnak Istentől rendelt igazsága szerint kormányozni és megvédeni?” Ez arra mutat, hogy Szent István felmenői keresztények voltak: ha kell Árpádig, ha kell Atiláig. Ami visszautal a szent királyaink előtti fejedelmek szentségére, így Anonymus krónikájában Emese álmát eszerint kell tisztelni.

Ugyancsak nem jellemzők a magyarokra az obi-ugorok úgynevezett tamgái, amelyek az ‘ugor’ családok származását jelképezték. Mindez ismét azt mutatja, hogy a magyar kultúra nem igazán rokona az eddig rokonának tartottaknak. Ennek megfelelően már az ún. honfoglalás-kori temetőkből sem találunk ragadozó állatot ábrázoló sírmellékleteket, a ritkán előfordulókat is zömmel a sztyeppei területeken.

Ha a magyar népmesei és regevilághoz fordulunk, meglepetéssel kell tapasztalnunk, hogy a magyarságnak nincs teremtéslegendája. Ámde néven nevezett istenei sincsenek. Az ugoroknak ellenben jól kifejlett származási legendáik és istentől eredeztetett királyaik voltak. Származási legendáikat a japán eredetmondákkal találták hasonlónak.

A magyar népi hiedelemvilág kutatói ezt a kínos kérdést úgy próbálták meg feloldani, hogy bizonyára ilyenek a magyar hiedelemvilágban is voltak, csak a magyarság ezt már elfelejtette. Ha viszont azt nézzük meg, hogy mit tartalmaz ez a mi saját hiedelemvilágunk, és milyen erkölcsi alapfelfogás jellemzi, akkor azonnal el kell ezt a vélekedést vetnünk.

Ugyanis a magyar népmesék alapfelfogása az, hogy a hős akkor ér cél, ha önmaga jó. A belső jóság nem külső, isteni parancsra történik, nem a megtorlástól való félelem váltja ki, hanem a jóra való törekvést fejezi ki, mint cél. Ezért adódik egy érdekes, és további

tudományos vizsgálatok egyik tárgyát jelenthető összefüggés is, hogy a magyar népmesék mondanivalója mélyebb eszmei rétegből jön, mint a mítosz, mert a mítosztörténetek már hatalmas jellegű beállítottsággal és céllal bírnak az erkölcsi és eszmei mondanivalón túl, míg népmeséink az eredeti egyenrangú emberi mellérendelő együttműködés szép példázatai, és mint ilyenek az emberi erkölcs, együttélés csodálatos tárházát képezik.



*Lélekjelképek dunántúli tükrösön. A kör alak és annak arany alapszíne a Napot idézi, a sellő a vizet, a sellő kezéből kisarjadó növény a földet és annak tetején álló madár a levegőt, s csőréből további növényt 'lehel' ki, azaz életet terem.<sup>248</sup>*

Tehát a népmesékből magas szinten fejlett lélekhit bontakozik ki. Sajátos, elkülönült és ősi a magyar lélekfelfogás. A halott lelke a túlvilágon újjászületik s – újra meg újra – visszatér az élők itteni világába. A két világ ugyanazon a létsíkon, egyenrangú viszonyban áll egymással. Az anyagot a lélek ereje mozgatja, és teszi élővé. A lélek és az ember viszonya mellérendelt. Ez a lélekhez kötődő, a házastársakat is jellemző mellérendelő szemlélet nem igényli az alárendelő teremtéslegendát, a teremtmények függőségét. A lélekszimbólumok a magyar felfogásban nem válnak személylé, és nem kapnak nevet, s nem is ábrázolják őket emberi formában. A lélek az ember életében az emberen belül van, és csak a halál beálltával távozik onnan. A lélek elpusztíthatatlan, nem születik és nem tűnik el. Az ember fogamzásakor kerül a testbe, és annak halálakor távozik. Az eltávozott lélek nem találva a helyét (pl. gyilkosság vagy más rendkívüli esemény miatti halálkor) bajt okozhat, ezért ez ellen védekezik a népi hitvilág. Egyébként maga a lélek önmagában se nem jó, se nem rossz.

A népmese hőse a különböző formává alakult általános lélektől kap tanácsot, vagy segítséget. A kettő viszonyára inkább a jó jutalmazása, semmint a rossz büntetése a jellemző. Az ilyen erkölcsi alapfelfogás szerint belülről kell jónak lenni, és nem a büntetéstől való félelem hatására. „A mindent látó királylány” meséje – alárendelővé torzított változata a Csudaszép Atalanta a görög mitológiából – ragyogóan megjeleníti a lélek fontosságát a magyar hiedelemvilágban. Ezért elfogadhatatlanok azok a nézetek, miszerint a magyar nép elfelejtette volna mind a származáslegendáit, mind az isteneit. Nem felejtette el. Egyszerűen nem élt ezekkel a fogalmakkal. Mellérendelő szemléleti módja ezeket nem igényelte. Az alárendelő szemléleti mód azonban ehhez azonnal lealacsonyító szellemi színvonalat rendel, ami viszont nem elfogadható.

A magyar népmesékben a jót a jó példák és a jó emberek segítik. A magyar hitvilágban a szépet, a nemeset és a jót hasznosnak is tartották. Tudták, hogy jó vagy rossz sorsuk okos vagy téves döntéseiktől függ. Helyes tetteik hasznos, vagy a helytelenek káros következményei természetszerűen bekövetkeznek, mert a természet örök törvényéből jövő isteni rendelkezések

<sup>248</sup> [http://www.kincseslada.hu/magyarsag/e107\\_files/public/cser\\_ferenc\\_a\\_mellrendel\\_szemleleti\\_md\\_a\\_magyar\\_mvultsg\\_keleti\\_kapcsolatai.pdf](http://www.kincseslada.hu/magyarsag/e107_files/public/cser_ferenc_a_mellrendel_szemleleti_md_a_magyar_mvultsg_keleti_kapcsolatai.pdf).



tökéletesek, igazságosak és megmásíthatatlanok. Emez igen ésszerű gondolkodásmód ugyanakkor gazdag és mély szellemiséggel járt együtt. Népművészeti, népköltészeti kifejezéseinek egyetemes jelentését vallásos jelleg hatja át. Mindezt a legkorábbi európai kultúrák régészeti leletei támasztják alá. E kultikus tárgyak elsősorban a termékenység vallásos tiszteletét mutatják. A termékenység nőket formázó jelképei az őskor felső időszakától megjelennek. E kő vagy égetett agyag szobrocskák a Kárpát-medencében is megjelentek a modern emberrel együtt.

A nordikus, indoeurópai népeknél viszont a túlvilág alárendelt szerepű, ahol nincs újjászületés, ahonnan nincs visszatérés, a lélekszimbólumokat megszemélyesítették és megnevezték. Az eddig rokonnak tartott népeknél is alárendelt a túlvilág, s a jó és rossz lelkeknek külön helye van az égben, illetve a föld alatt. Az indoeurópai és az ugor teremtéslegendákban az alárendelő szemlélet az uralkodó. A teremtmények a teremtő szemlétől függenek, aki a jót és a rosszat meghatározván, aszerint ítél, fenyeget és büntet.

## A sztepei hódítók torzult társadalma

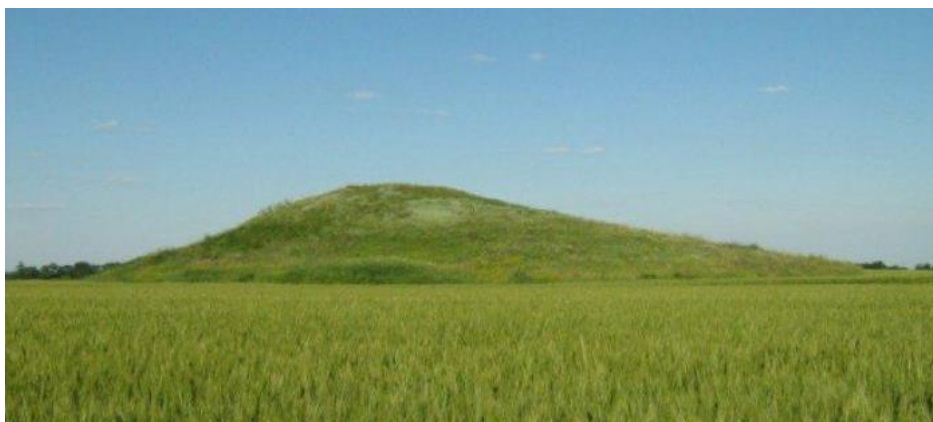
Az utolsó jégkorszak, a würm teljes fölmelegedésétől kezdően egészen a jelenkorig van Euráziában egy éghajlati övezet, a sztyeppe, amelyre a 200 mm-nél kisebb évi csapadék és a viszonylag szélsőséges hőmérséklet jellemző, ezért ez csupán a fű különböző változatainak természetes termőterülete. A sztyeppe a mamutok kihalása után több nagyvad természetes legelő területe maradt, elsősorban a vadló és a szarvasmarháé, s a sztepei pásztorok ezt követően terjedtek el. Ekkor a birka volt a tenyésztett állatuk, a róla nyert gyapjút használták ruházatukhoz. Ehhez alkalmazkodott fonó- és szövő technikájuk, mert a láncfonalat a gyapjú rövid szálai miatt nem szabad megfeszíteni, míg a len, a kender szövésénél meg kell. De a láncfonal megfeszítésére alkalmas szövőszéket csak a Dnyepertől nyugatra találunk a földművelőknél: a két-féle szövőszék elterjedése a két műveltségi terület különbségét jelzi.

A sztepei pásztorok kezdetben a lovat vadászták, később a lókoponya sírmelléklet, a ló hitvilágukban előkelő helyen van. A Dnyeper keleti partján Kr. e. 4500 körüli ember-sírban talált lókoponya fogazatán a zabla-nyom már kifejlett lovaglásra utal. A lovat korábban az Araltótól északra fogták be. Ezáltal a sztyeppe egységes műveltsége hatalmas területre terjedt ki, a Kaukázustól az Urálig. Az egységességet gyalogosan, vagy folyókon csónakkal nem lehetett volna ekkora területen megvalósítani. A lovaglás megteremtette a marhatenyésztés feltételeit is. A sztepei pásztorok ebben különböznek a nomád pásztoroktól, hogy náluk a marhatenyésztés kiemelkedő fontosságú.

E Volga–Káma környéki terület a társadalmi tagozódás első biztos jele, ahol Kr. e. 5300-ból talált 6 éves gyermek sírja környezetéhez képest nagy pompájú, amit életével nem szolgálhatott meg. A pompa kizárólag társadalmi helyzetének szól. Jelentős sírmelléklete, az emberölésre alkalmas méretű kő kés, tör isteni rangú a terület későbbi sírjaiban. A műveltség e jól fejlett vallási képe alapvetően különbözik a szomszédságában virágzó műveltségektől. Tisztelték a Napot, de nem a termékenység hajtóerejeként, hanem ítélkező viharforrásként. A nő alárendelt szerepű. Egyértelműen férfiközpontú, és erőt képviselő, erőt tisztelő a szemlélet. E hitvilág elemei megegyeznek a későbbi indoeurópai (nordikus) műveltség hitvilágával. A terület éppen az, ahová a hivatalos álláspont a finnugor őseket helyezi. A sztyeppe ekkor kialakult lovas műveltségére jellemző, hogy a korábban kizárólag szerszámként használt kőbalta átalakult, szerszámból emberölő eszközzé, harcbaltává.

Ugyancsak Kr. e. 4500 körülre az egész területen elterjedt temetkezési módban a főember még erősebben megkülönböztetett. Hatalmas halmok alá rejtett sírjába nemcsak a teste, esetleg a lovai, hanem más emberek, köztük nők teste is bekerült. Ez az első nagyobb jele egyfajta

emberáldozatnak, mintha lennének felsőbb és alacsonyabb rangú emberek, s utóbbiaknak urukat el kell kísérniük a túlvilágra, hogy ott is szolgálják. Ugyanez a hierarchikus szemlélet köszön vissza a későbbi indiai brahmák és a kelta druidok felfogásából is, ami azután a középkorra a tripartitumban mint törvény is megvalósul.



*Szkíta kurgán.*<sup>249</sup>

E műveltség tehát alapvetően ellentétes az ősi mellérendeléssel, a korábbi Öreg Európát és a Kárpát-medencét és környékét jellemző műveltséggel. Az alárendelő szemlélet jeleivel ugyan már korábban is találkoztunk – amikor pl. a gravetti műveltség embert mintázó szobrocskái megjelentek –, merthogy ez azt jelenti, hogy ez a műveltség az elemeket nem a velük egyenértékű formában, hanem följük rendeltként fota fel. Ez az istenfogalom ismeretét és elfogadását jelenti. A megszemélyesített erők, elemek tehát hatalmat gyakorolnak az ember fölött, és ezekre az erőkre az emberi viselkedés hathat. A műveltséget az irodalom a kurgán (halomsíros) műveltségnek, embereit a harcbaltások népének szokta leírni.

Kr. e. 4500 körül hatalmas változások kezdődtek el Öreg Európa műveltsége életében. Az addig egyhelyben élő, sztyepei, állattenyésztő műveltség ugyanis megmozdult. A lovaglás és az emberölő eszközök birtokában, ideológiailag önmaga magasabbrendűségének a tudatával fölfegyverkezve, elindult hódítani. Ez azt jelenti, hogy az emberiség föltalálta a háborút, és ezzel megteremtette a történelmet is. Megkezdődött a korábbi békés, egyenrangúságra épülő társadalom fölszámolása, és kezdetben más embereknek az istenek nevében történő lekaszabolása, később pedig a rabigába döntése.

Az invázió első hulláma Kr. e. 4500 körül elsősorban a Balkán felé irányult. Ennek során a harcbaltások népe fölégette a Vinča műveltséget is. A háborúk első jelét a szó szoros értelmében véve a fölégetett és lerombolt települések jelentették. Ezzel párhuzamosan a Balkánon megjelent a gazdagon díszített sírba való temetkezés rítusa is, azaz itt is felborult már a társadalmi egyenlőség. Igaz, ezekről még aligha jelenthető ki, hogy igazi háborúk, merthogy a fölégetett települések ekkor még nem voltak védelemre berendezkedve, egyáltalán nem voltak képesek megvédeni magukat. A szó igazi értelmében ez még nem volt háború. A kurgán műveltség első terjeszkedése kizárólag folyó völgyek mentén történt, oda a pásztor-gazdálkodást vitte. Az idők során azonban a korábbi mezőgazdaság apránként visszatért ezekre a területekre, és feloldotta a kurgán műveltség elemeit.

<sup>249</sup> <http://itinery.com.ua/ru/object/view/kurgan-tolstaya-mogila>.



*Szkíta íjász szobor.<sup>250</sup>*

Kr. e. 3500 táján egy második invázió indult, most már az északi pontuszi sztyeppékről, a Volga-könyök környékéről. Ez már a Duna és Tisza völgyén északra is terjedt, és mint Baden-Vucedol műveltséget ismerjük. A folyóvölgyekben a korábbi mellérendelő szellemű műveltségek megrogytak, megjelentek a dombtetőn az erődök, uralkodóvá vált mindenütt az állattenyésztés. A lakott települések száma lecsökkent, a népsűrűségük úgyszintén. A kisebb települések azonban mint szigetek továbbra is érintetlenek maradtak, s a kultúrák ismét csak ötvöződtek. Ebben az időszakban jelent meg ezen a területen a jó minőségű bronz is.

Marija Gimbutas 1991-es könyvéből kiolvasható a kurgán és a későbbi nordikus kultúra szoros rokonsága. Lovas kultúrák nem azonosak és nem is egyformák. A kurgán lovas kultúra volt, de sem fegyvereit, sem felfogását, sem társadalmi rendjét tekintve nem azonos a türk lovas kultúrákkal. A kurgán szkíta irányba való fejlődése szépen nyomon követhető az orosz sztyeppéken, és a türk kultúrák ebből csakis a nyíl használatát 'vették át', szinte semmi mást. A szkíta nem azonos a kimmerrel, a szkíták szorították ki a kimmereket éppen azért, hogy visszacsapó nyiluk volt. A szkíta elit – ez volt a szkíta és tökéletesen kurgán felfogású volt – nem azonos a területükön élőkkel. Ha egy szkíta kurgánban összeszámoljuk az emberi csontvázakat, akiket a másvilágra küldtek az urukkal, sem igazságosoknak, sem az emberiség jótevőinek nem tartjuk majd őket. A szkíta művészet nem szkíta volt, hanem görög és kaukázusi, a szkíták csak fizettek érte. A mesterek nem szkíták voltak.

A szkíta kapcsolatokat tehát nem zárhatjuk ki Közép-Európából: kapcsolatban álltunk velük is, és a szkíták a kelettel is kapcsolatban állhattak.

## A függetlenség megőrzése

Minthogy a harmadik kurgán invázió nem érintette az Észak-kelet Kárpátok környezetét, ott egységes sírokat találunk a Kr. e. VII. századig, elsősorban Erdélyben. Ekkor a kimmerekkel találkozhattunk, akiknek a vezértörzse erre a területre telepedett be, amikor a szkíták Kr. e. 700 körül elüldözték őket a sztyeppéi területükről. Ebben az időszakban a Dunántúlon már az urna-síros műveltséget találjuk. Ez a műveltség hatott a későbbi etruszk területen lévő Villanova műveltségre, ahová ugyanakkor Erdélyből szállítanak rezet. Érdekes, hogy nemcsak a fémeket szállították, hanem vele együtt ment a mester és a családja is, ott dolgozta fel a fémeket, majd visszament eredeti telephelyére. Nem olyan fajta kereskedelemmel találkozunk itt, mint amilyet

<sup>250</sup> [http://www.magyarekszer.hu/tartalom/termekek/szobrok-disztargyak/szkita-ijasz-szobor/?t\\_id=128](http://www.magyarekszer.hu/tartalom/termekek/szobrok-disztargyak/szkita-ijasz-szobor/?t_id=128).



a Folyamközben folytattak! Az erdélyi területeken ekkoriban terjedt el a temetkezéseknél a csónakos temetkezési mód, két madárral a csónak két orrában. A madár pedig lélekszimbólum.

A vaskorszak küszöbére érkezve, a szkíta időkben a Kárpátok északi–keleti környezetében nyugalmat találunk. Ugyan föltehető, hogy a szkíták ‘hatalma’ átmenetileg kiterjedt erre a területre is, de a műveltséget illetően semmiféle drasztikus átalakulást nem lehet kimutatni. Hérodotosz írta, hogy a szkíták nem egységesek, számtalan velük együttműködő, esetleg nekik adózó törzs tartozik alájuk, akiket egyaránt szkítáknak neveznek, de ezek akár meg is tagadhatják a szkíták katonai támogatását – mint ahogy ez Dáriusz hadjáratakor meg is történt. A szkíták sztyeppei uralma a Kr. e. 3. században megroppant, és a szarmaták elől részben Iránba vonultak, ahol megalapították a médek birodalmát, míg másik részük a Kárpátokon belülrre telepedett, ahol a helyi lakosságban feloldódtak.



*Arc nélküli jeles figurák a kukutyini műveltségből.*

Eme időszakban ritkul meg a Kárpátokról keletre ismert Przeworsk, és később ikertestvére, a Cjernjakov műveltség. E két műveltség emberei – bár hátrahagytak katona-sírokat is, lovas katonákat rejtve – zömmel közepesen gazdag emberek egalitárius telepeit alkották, mozaikszerűen. Hihetetlen változatosságot mutattak fel, ezért a kutatók képtelenek egységes nép alá rendelni őket. Ellenben mindezen sajátosságok megfelelnek a mellérendelő társadalomnak, amely a magyarságot jellemzi. Telepeik a Tiszától keletre a Dnyeszterig, délen a Dunától, északon az Odera és a Visztula völgyéig voltak. Véglegesen az V. század elején, a hun időkben tűnik el ez a műveltség innen – és alakul mássá, vagy költözik el.

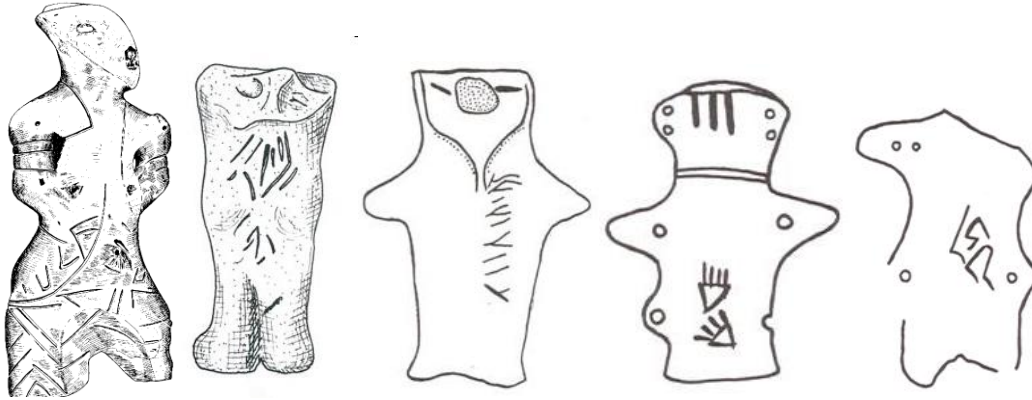
S a Kárpát-medence keleti területeinek régészeti anyaga azt mutatja, hogy az írott történelmi időkben sem került ez a terület elnyomó hatalom igrája alá. A hatalmi gépezetnek ide már csak kicsorbult fogaskerekei jutottak. A kimmerek vezértörzse hatalmuk vesztesékor érkezik ide és beolvad. Ugyanez látszik a szkítáknál néhány évszázad múltán. A kelták megjelentek ugyan a terület nyugati részén, de jelenlétük nem feltétlenül uralmi jellegű, és a rómaiak elleni harcuk vereségét követően ugyancsak a terület észak-keleti részére menekültek, és ott beolvadtak.

A szkítákat a szarmaták és a dákok követték. Az ő hatásuk már annyiban jelentkezett, hogy megszűnt a sírok egyformasága Erdélyben, de a népesség átalakulásáról még ekkor sincs hírünk. Ekkor Erdély a dákok érdekeltségi területévé vált, de nem alakult ki ekkor sem igazi dák uralom. Ugyanakkor Josephus Flavius úgy értesült, hogy ezen a területen egyistenhit uralkodott.

Ezenközben nyugatról a kelták látogattak a Dunántúlra, majd a műveltségük (a halott hamvasztása) fokozatosan elterjedt a keleti területeken is, de a népesség átalakulása még ekkor sem figyelhető meg. A népességben a bükki kultúra utódnépe, az ún. cromagnon-B még mindig

meghatározó mértékben megtalálható. A vaskohászat azonban már ebben az időszakban erőre kapott.

Két Ó-Magyarország volt tehát már ebben az időszakban: a Kárpát-medencei és a Kárpátoktól a Dnyeperig tartó. Mindkettő olyan erős volt, hogy túlélte a maga módján a támadásokat. A Kárpát-medenceiek inkább feloldották támadóikat, illetve a vesztes, leáldozó hatalmi kör menedékhelyétül szolgáltak, a kukutyiniak pedig fémművességük révén váltották meg életüket és szabadságukat.



*Arc nélküli figurák emlékezet segítő írással a Vincsa műveltségből.*

A szkítákkal a keleti magyar ősök gabonakereskedelmet is folytattak, míg a szarmatákkal már politikailag is együttműködtek. A Hun Birodalom és az Avar Birodalom kizárólag hatalmi jelleget öltött, a kulturális élet területén nemigen éreztette hatását a térségben. Ezért erre az időre tenni mintegy „Európa korai integrációját a Volgától a Rajnáig”, Attila idején, enyhén szólva anakronizmus. Éppen ellenkezőleg: ott volt a legjobb életlehetőség, ahová nem terjedt ki a birodalomépítő katonai szervezeti eljárások hatása, mert oda más hatalom sem érhetett el. Ilyen terület volt éppen a Kárpát-medence északkeleti nagy része is.

## **A magyar nemzetet Árpád vezérsége, a Koronaeszme és a Boldogasszony tisztelete egyesítette**

Tudományosan csak az egész nép eredetelméletét lehet valamely nép azonosságának bizonyítására eredményesen felhasználni, a pár tízezres uralkodói rétegét semmiképpen nem. Népünk túlsúlyát, erejét mutatja több korábbi történelmi esemény, például az egykori szarmata főnökség elleni sikeres fellázadás. A megelőző Kárpát-medencei hun, illetve hun-utód (azaz helyi bolgár) államszervezés mindig az uralkodó csoport jelképi túlsúlyát mutatja, s ugyanezt tapasztaljuk az Árpád vezér vezette magyar államszervezés jelképei és hatalmi jellegzetességei vonatkozásában, de még a népnév, a helynevek, a megyerendszer, a tisztségek is mind a központ hatását tükrözik. Borbola János szerint „három nép él és olvadt össze a Szent Korona védelme alatt” és „a Szent Korona népei” ezekkel a jel-típusokkal jellettek a Megszentelt Korona keresztpántja nyolc apostoli képén: „1.) „Az oroszlán, a fogazott rombuszsal és a leveles kereszttel, 2.) A

turulmadár, a kettős körökkel és benne a leveles kereszttel, valamint 3.) Az indás (agancsos) mintákkal.”<sup>251</sup> Melyik ez a három nép? Csak nem a hun, a székely és a magyar?

A mellérendelő szemléletet fejezi ki a lélekhit, a ragadozó állatábrázolások hiánya, de ezt fejezi ki a magyarság találmánya, a Koronaeszme is. Utóbbinak az eredete a XI. századig visszavezethető, amikor is I. László királyunkat már nem az addig *királyinak* nevezett koronával, hanem az *országhoz rendelt* koronával avatták tisztségébe. A Képes Krónika Salamonig következetesen királyi koronát említ, I. Géza és László korától kezdve pedig ország koronát. A magyar korona latin neve is ezt jelenti: Sacra Regni Hungarici Corona, azaz Hunország Megszentelt Országkoronája (esetleg: Hun Nemzet Országga Megszentelt Koronája). Az ország, és nem a király koronája! A Koronaeszme sajátja az, hogy a Megszentelt Korona az országtulajdonos, és a Korona alá tartozik valamennyi magyarországi ember, beleértve az egyszerű parasztot és a királyt is. A király a kormányzásra, az uralkodásra e Koronától kap jogosítványt, és nem ő birtokolja az országot, szemben az egész hűbérúri Európában érvényes szabállyal. A már a törvényekben is megjelent Koronatan mellérendelő szemléletét később Werbőczy megroppantotta, és kiemelte a nemességet a jobbágyokkal szemben, akik addig nem voltak szolgák, mint a többi európai hasonló helyzetű ember.



*Rajzos részlet a Koronázási Palástról két daruval, azaz őrmadárral.*

Ez a Koronaeszme a Magyar Királyságban már I. Kálmán idején megjelent, amelynek a lényege, hogy a Magyar Királyságban a legfőbb hűbérúr nem a király, hanem egy szakrális tárgy, akinek alattvalója mindenki, még a király is. Ez a mellérendelő szemléletet tükröző felfogás kiválóan alkalmas a különböző kultúrák közötti előnyök érvényesítésére. Ez a felfogás egyébként másutt az egész történelem során ismeretlen, mert hiszen a Magyar Királyság körül mindenütt a tripartitum uralkodott, a földet és vele egyetemben az azon élő embereket is ember birtokolta.

Itt tehát viszonylag későn, a Werbőczy-féle törvények (Tripartitum, azaz Hármaskönyv) idején jelenik meg a jogrendben az ember birtoklása, majd a Habsburg-házi uralkodók idején sikerült a magyarságot megfosztani faluközösségeitől és belekényszeríteni a hűbéri rendbe.

De a magyar társadalom ettől kezdve rendszeresen robbant, lett rebellis, és alig 70 évvel a hűbéri rend véglegesítése után, 1848-ban azonnal el is törli ezt a rendszert, amint majd 1956-ban is az orosz gyarmati rendet. Ezzel visszautalva Hérodotosznak a szkítákra vonatkozó leírására: rabszolgaságban nem tartható, inkább az életét adja fel.

1000 végére, miután egyértelműen bebizonyosodott, hogy a világvége mégsem következik be, – amit a keresztény nyugat egyöntetűen várt, – Vajkot, Géza fejedelem fiát királlyá

<sup>251</sup> Borbola János: *Kikelet*. III. fejezet: Az apostolképek nyomában. [http://www.magyareshet.hu/tartalom/termekek/szobrok-disztargyak/szkita-ijasz-szobor/?t\\_id=128](http://www.magyareshet.hu/tartalom/termekek/szobrok-disztargyak/szkita-ijasz-szobor/?t_id=128).



koronázták,<sup>252</sup> és ettől kezdve ismert Magyarország, mint Magyar Királyság. I. István – legalábbis a késői beállítás szerint – római szellemben irányította az országot, verte le az ellene lázadókat, terjesztette a római katolicizmust, építtette a templomokat, és folytatta külpolitikáját. Öregkorából ismert tettei azonban és a lassanként már feltáruló igaz törekvése a magyar hagyomány töretlen követésére, ellentmond a Habsburg-éra óta élő képnek róla, hogy véreskezű és kegyetlen uralkodó lett volna. Három évtizedes uralkodás után fiát készítette fel az uralkodói szerepkörre, jóllehet, német felesége mást akart a magyar trónon látni: rokonát, Velencei Pétert. Ekkor azonban két váratlan esemény is történt, és ezeket követte István ugyancsak váratlan intézkedése.



A Khalkuli triptichon Szűz Mária képéhez hasonló lehetett a Megszentelt Koronán (balra), az elképzelt eredeti képe (középen) és a Korona hasonló alakzatos Szent András-képe (jobbra).

253

Addig az országot Szent Péter – azaz Róma – kezében lévőnek vélték, de miután István fia – a krónikák szerint váratlanul – meghalt, és a trón a magyar jogrend szerinti várományosát valakik parancsára megvakították és megsüketítették, István megváltoztatta addigi álláspontját. A krónikák egy részében ugyan Gizella királyné szerepel megbízóként, de Péter király vele való viselkedése (bebörtönöztette) és a királyné kegyessége és tisztelete a magyarok részéről ezt kizárja. Az öreg király mindenekelőtt Vazul két fiát – a későbbi I. Endrét és I. Bélát – Lengyelországba menekíttette, majd az országot Szent Pétertől visszavette és más keresztény szent védelmébe ajánlotta. Feltételezik, hogy a Vazulnak keresztelt Vászoly egy leleplezett lázadás miatt volt börtönben, és az ő fiait már akkor száműzte István király, viszont a krónikák nem ilyen véget ért apától származtatták későbbi királyainkat, hanem a nem létező Szár (Kopasz) Lászlótól. Az ország új felajánlásának két következménye lett. Az egyik, hogy ezzel megtagadta a római egyháznak az ország életébe való közvetlen beavatkozását. A másik még ennél is nagyobb jelentőségű: minthogy az országot Szűz Mária kezébe ajánlotta, a katolicizmuson belül elindította a Szűz Mária kultuszt. Ami addig Mária kultusz – elsősorban a Pireneusok körzetében a francia területeken, Marseilles mellett stb. – létezett, az Mária Magdalénának szólt (Fekete Madonna). Neki szenteltek később is több gótikus katedrális a Notre Dame (Mi-asszonyunk) megnevezéssel.

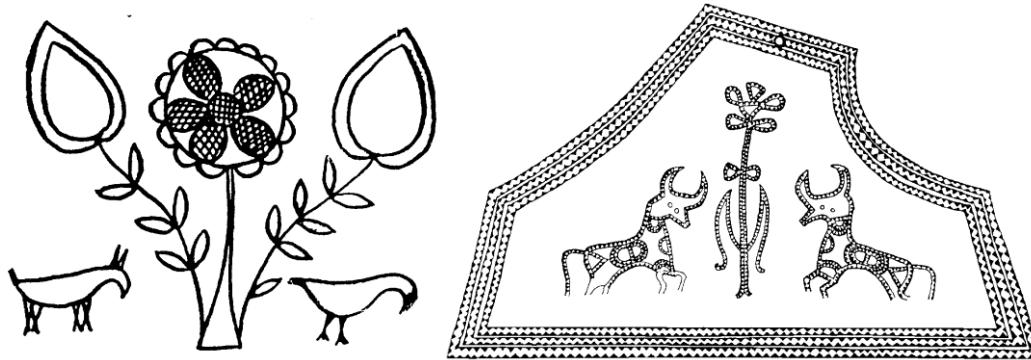
<sup>252</sup> Soha senki nem bizonyította, hogy Szilveszter koronát küldött Szeptanosznak; lándzsát küldött, ott van a paláston. Lásd Darai (2012) Lajos: „II. Szilveszter bullája Szent István királyhoz. A pápa adománylevele, mellyel a Szent Koronát megküldte.” *Szilaj Csikó*, Magyar őstörténet rovat. Feltöltve: 2012. június 23. <file:///C:/Users/Win7/AppData/Local/Temp/II.pdf>.

<sup>253</sup> Balra és középen Csomor Lajos rajza az *Őfelsége, a Magyar Szent Korona*. (V. Hunyadi László kiadása. Székesfehérvár, 1999.) c. könyvéből a 629, 630. oldalról.

A Szűz Mária kultusz Magyarországon még azért is jelentős, mert a katolicizmussal törölni kívánt korábbi népi hitvilág asszonyalakját – a Boldogasszonyt – személyesítette meg, és annak kultuszát segítette feltámasztani azzal, hogy egy keresztény személyiségre lehetett alkalmazni. Magyarország ettől kezdve egyelőre csak elfogadottan, később hivatalosan is Mária Országá – Regnum Marianum.

## Népművészetünk ábrázolási tartalma, módozata

A magyarság származástani elméletei közösek abban, hogy az ún. honfoglalás kori magyar műveltséget lovas, nagyállattenyésztő műveltségként fogják fel. A lovasműveltség lényege a mozgó életforma. A mozgás nem nomadizálás, ugyanakkor a letelepedettekéhez képest lazább, mégis szervezett életformát jelent. A lovas nagyállattenyésztők nem léteznek katonai erő nélkül. Jelképeik, hitviláguk és ábrázoló művészetük is ezt tükrözi. A harc, a harcos, a heroikus történetek a legfőbb jellemzőik közé tartoznak. Ábrázoló művészetükben is harcoló állatok, nagyrészt ragadozók jelennek meg. Társadalmuk hierarchikus, törzsi fölépítésű. Birodalmaik, változó szövetségekre épülve, hatalmas kiterjedésűek is lehetnek. Életterük a sztyeppe, a füves síkság. Eurázsia több ezer kilométeres kiterjedésű sztyeppén egy évezreddel ezelőtt is legfeljebb csak 3-6 fő/km<sup>2</sup> népsűrűséget alkottak. Az eurázsiai sztyeppe legnyugatibb pereme a Kárpát-medence alföldi része (Duna-Tisza-köze, Tiszántúl), a medencén belül sztyepei jellegű még a Maros völgye. Ezek a területek még beletartoztak a lovas nagyállattenyésztők életterébe, ők itt még megtalálhatók voltak. A dombos, középhegységi területekre a lovas nagyállattenyésztők csak átmenetileg mentek, ott tartósan nem folytatták élettevékenységüket.



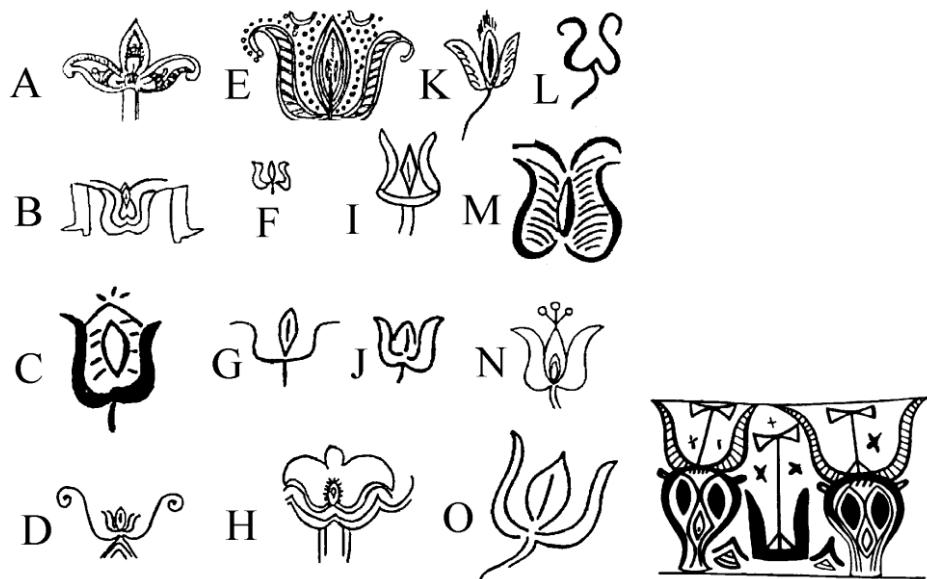
*Életfa két madárral és két szarvassal.*

A sztyeppe lovas, nagyállattenyésztő népei közül eredeztetik a magyarságot mind a finnugor, mind a közép-ázsiai származtatás hívei. Mondván, hogy Árpád honfoglalói (törzsei, vagy csak törzse) erről a vidékről érkeztek a Kárpát-medencébe és ők lovas nagyállattenyésztők voltak. Arról viszont már megoszlik a vélemény, hogy Árpád 'honfoglalóinak' mekkora volt a létszáma, és közülük mind magyarul beszéltek-e. Kétségtelen ténynek tekintik, hogy a vezértörzs nem volt finnugor, hanem szabír (türk) volt. És a krónikák ennek a vezértörzsnek a krónikái. Ahonnan valóban a lovas nagyállattenyésztőkre jellemző heroikus származásról értesülünk, visszavezetve a múltat egészen a biblikus időkre és alakokra. Csak az a kérdés, hogy az így beállított 'honfoglaló' katonai vezérek mennyire azonosak a magyarokkal?

A magyar népi műveltség vizsgálata azt mutatja, hogy ez a beállítás hamis. Ehhez elegendő felütnünk bármelyik könyvet, képgyűjteményt, amely a magyar népi művészettel foglalkozik. A magyar népi művészetre ugyanis nem a harcos, heroikus állatábrázolások és az alárendelő

szemléleti mód, hanem alapvetően a békés, letelepedett, növénytermelő műveltség elemei és a mellérendelő szemléleti mód a jellemző. A honfoglalás kori sírok is már arról árulkodnak, hogy eleink letelepedett életmódot folytattak, ábrázoló művészetükben a növényi elemek, madarak jellemzőek, a négylábú állatok közül pedig legfeljebb a szarvas. Ragadozó négylábút és madarat csak elvétve találunk a sírokban. A feltárt lovas temetkezések elsősorban és szinte kizárólag a 'honfoglalókat' jellemzik. Állatok a sírokban, ha voltak, akkor azok inkább a bika kultuszt, és nem a lóét képviselték.

A magyar népi művészet, emlékezet alapvetően mellérendelő szemléletű. Nem ábrázol rangbéli különbséget, égi hierarchiát, mert a hitvilág a léleké. Ábrázoló művészetünk valójában a lélekelemeket ábrázolja – a levegőt, mint madarat, a tüzet, mint Napot, a vizet, mint békát, kígyót, meanderező hullámvonalat, és a Földet, mint növényt. A képi ábrázoló művészetben a magyarok a közeli és távoli világot különböztetik meg azzal, hogy a kép aljára, vagy tetejére helyezik a tárgyat. A két világ között gyakran ott kanyarog az élet vize, sokszor kígyó formában ábrázolva. Ezek a motívumok még a mai népi hímzést is meghatározzák. A lélek szimbólumait ábrázolta a népi művészet mind a vizek, mind a madarak képében. A tulipán sem idegen a mi tájunkon, hiszen hatezer éves ábrázolása került elő a kukutyini kultúra területén, és minden bizonnyal nem magát a tulipánt, hanem általában kelyhes virágot jelent, és ezen keresztül a női termékenységet. Ugyaninnen ugyanebből a korból a nyolcezer éves tatárlakai táblán életfa ábrázolás található. A hegy, a kelyhes virágok, a kettős madár és a hal jelképei ugyanígy vannak jelen a Kárpát-medence és vonzáskörzete kultúráiban. Magyar különlegesség, hogy egyetlen növényi száron számtalan különböző jellegű virág nyílik, de alapvetően két típusba sorolhatók a virágok: kelyhes virág, mint pl. a tulipán, vagy sokszirmú, mint pl. a rózsza, avagy a margaréta. Ez a viráglánc nem a tudatlanság, hanem a családi eredet bizonyítéka, ugyanis a virágok a családból származó lelkeket jelenthetik, és ezek közül a kelyhes virágok a termékenységet biztosító nőt.



*Az indás, tulipános minták a termékenység jelképei. A tulipán formája a Kárpát-medence legősibb műveltségeinél megtalálható, mint bika szarva közötti termékenységi jelkép.*

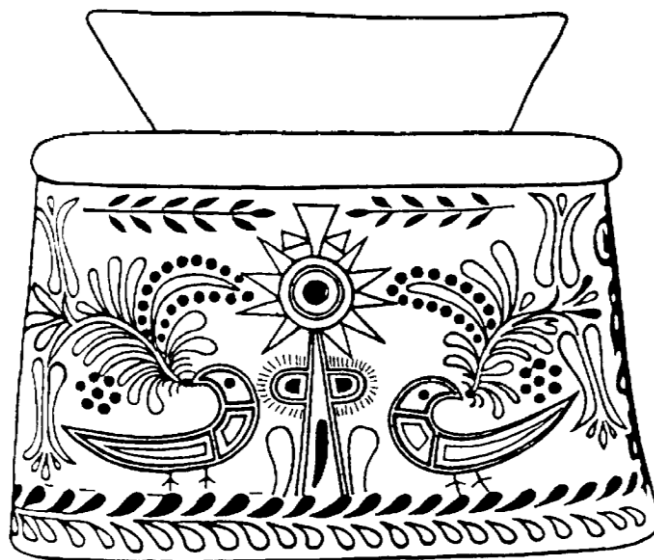
A magyar népi ábrázoló művészetet tehát a növényi elemek jellemzik. Állatokat ritkán ábrázolnak, azok is zömükben madarak, avagy legelésző állatok, mint pl. a szarvas. A szarvas, mint a termékenység, a megújuló természet jelképe – szarva az életfát jelképezi. Ragadozó állatokat a magyar népművészet szinte sehol sem ábrázol. Ha szembe állítjuk vele az eredeztetési elmélet forrásait, akkor azt kell látnunk, hogy mind az obi-ugor népek, mind a sztyeppe-i lovas



nagyállattenyésztők nagyon nagy mértékben ábrázolják a ragadozó állatokat. Köztük is a ragadozó madarakat. Pl. az Árpád-házi legenda szerint a turulmadár (sas-szerű nagymadár) a törzs totemállata. Mégis, már a honfoglalás kori temetőekben sem találunk ragadozó állatot ábrázoló sírmellékleteket, a ritkán előfordulókat is zömmel a sztyeppei területeken. Fontos még, hogy a honfoglalás kori nagycsaládi címerként értelmezhető tarsolylemezek palmettásak<sup>254</sup>, négy lábú vagy madár ragadozók csak a 'honfoglalók' nemesi utódainak címereiben fordulnak elő, sztyeppei lovas kultúrájának megfelelően.

A letelepedett népekre a 'honfoglalás' idején is ez a növényeket ábrázoló, mellérendelő szemlélet volt a jellemző, ezért a mai műveltség elemeit visszavezethetjük a 'honfoglalás' előtti itteni népekre. Ez a jellemzőjük élesen megkülönbözteti a magyarságot mind az eddig túlnyomóan föltételezett elődeitől, mind pedig Árpád 'honfoglalónak' beállított és e szerinti jellegzetességekkel ellátott katona 'népétől'. Ez utóbbiak egyébként is csak az uralkodó előkelőket jelentették, és nem a magyar népi tömegeket. Ám teljes mértékben azonosultak, azaz a kettős társadalom, kettős műveltség nem volt itt nálunk jellemző.

Úgy is mondhatjuk, hogy a mellérendelők számbeli és minőségi fölénye mindig feloldotta, beolvasztotta az alárendelő hódítókat. Hiszen az embereket a legősibb emberi szemléleti mód egymás mellé rendeli. E felfogásban lélek és ember viszonya mellérendelő. Ez a hidegövi ember jellemzője, ahol létfeltétel a kényszerű együttműködés, mert nincs élelmiszer többlet. E szemlélet miatt Óreg-Európában sincs még társadalmi tagozódás, a letelepedett, növénytermelő műveltség az északi területen megőrizte az ősi lélekelemeket, míg a déli területeken megszemélyesítette. A magyar szemlélet és nyelv mellérendelő mivolta közvetlen bizonyítéka nyelvünk ősiségének. Írott kőkori emlékek azonosítják ősi írásunkat is.



*Somogy megyei sótartó lélekjelképekkel. Középen láthatjuk a gúlára tűzött napot, a tűz jelképét, amelyet két madár 'őrizz'. A madarak csőréből kisarjadó növényi szár az új életet jelenti, míg alul a levelek csepp alakja az életet tápláló vízzel azonosítható. (A hindu hitrendszer szerint ugyanezek a teremtő, a fenntartó és a tápláló erőt jelképezik. A romboló erő a magyar lélekjelképek között nem jelenik meg.)*

A lélekjelképekről szóló magyar felfogás igen ésszerű gondolkodásmódú, gazdag, mély szellemiségű. Ebben a jelképek nem válnak személyllyé, nem kapnak nevet, s nem is ábrázolják őket emberi formában. Népművészeti, népköltészeti kifejezéseik egyetemes jelentését vallásos

<sup>254</sup> A palmetta: hét vagy több pálmalevelekből álló, legyezőszerű dekoratív elem

jelleg hatja át. Mindezt a legkorábbi európai kultúrák régészeti leletei is alátámasztják: E kultikus tárgyak elsősorban a termékenység vallásos tiszteletének jelképei a felső őskőkortól kezdve. E kő vagy égetett agyag nő szobrocskák a modern emberrel együtt a Kárpát-medencében is megjelentek, és végig kísérik az itteni műveltségeket egészen a jelenkorig.

Lélek és ember viszonya a magyar műveltség felfogásában mellérendelt. Az anyagot a lélek ereje mozgatja, teszi élővé, így nincsen teremtményi függősége, következésképp teremtés monda sincs. E lélekhez kötődő, a házastársakat is jellemző szemlélet nem igényli az alárendelő teremtéslegendát, a teremtmények függőségét, mert csupán a lélek testbe költözésével teszi azt élővé, távozásával holtta. A lélekjelképek nem tekintődnek személynek, ezért nevet sem kapnak, s nem ábrázolják őket emberi formában. Ez a magyarázata az arc nélküli szobroknak is, amelyekkel az újkőkortól kezdve a Kárpát-medence északi és keleti műveltségeinél találkozunk.

A magyar műveltség felfogása, az ősi magyar lélekfelfogás szerint a lélek szabadon jár az inneni és túlvilág között. A két világ egyenrangú, egyik sincs alárendelve a másiknak, köztük kizárólag a távolság jelenti a megkülönböztetést. A halott lelke a túlvilágra megy, a túlvilágra távozik, ott tartózkodik, onnan vissza is tér, és esetleg újra meg újra visszatér az élők itteni világába. Azaz a két világ ugyanazon a létsíkon, egyenrangú viszonyban áll egymással. Ebben különbözik a hasonló felfogású kelta hitvilágtól, ahol a lélek a földön a test halával úgy kerül a túlvilágra, hogy ott újjászületik, ahonnan ottani halálával és itteni születésével újra visszatérhet az itteni világba. A magyar lélekfelfogásban innen- és túlvilág viszonya nem minőségi, hanem csupán távolsági. A kettőt választja el az élet vize. A lélek és az ember mellérendelt viszonyában a lélek nem születik, nem pusztul el, hanem örök. A magyar hitvilágban a lélek tehát örök és halhatatlan.

## Darai Lajos: Utószó 10 év múltán

Tíz éve, a Koczka Kata újságíró által szerkesztett *Mezőföldi Élet* helyi lap hasábjain jelentek meg a „Tanuljuk együtt, milyenek vagyunk!” sorozat cikkei. Most ugyan átfésülten adjuk közre ismét, de még nem mindenütt sikerülhetett teljesen érvényesíteni a szövegben – egy-két mondat átalakításával, beszúrásával – az elmúlt 10 év minden kutatási eredményét. Ebben az utószóban ezt szeretném valamennyire pótolni, de csak korlátozott mértékben, mert e rövid írás nem alkalmas az azóta elért minden eredmény összegző közlésére. Csak vázlatosan jelezem tehát, hogy a további eredmények nemcsak az eddig művelt területen születtek, pontosítva korábbi állításainkat, kiegészítvén és megerősítvén ezeket, hanem egyéb területeken is feltárultak újabb tények, amelyek részben hangsúlyeltoláshoz vezettek. Ennek egyik példája, hogy lelepleződött a közép-ázsiai származtatási elmélet,<sup>255</sup> ezért úgy látszik, hogy a Kárpát-medencei hun, ill. az Atila halála utáni helyi hun-utód, inkább bolgár, mint gót államszervezés az uralkodó csoport jelképi túlsúlyát mutatja, amint ennek az Árpád vezér vezette magyar visszaállítása is. Ami az ilyen hatalom természetének megfelelően kiterjedt még a népnevekre, eredeti helynevekre, a várföldi vagy megyerendszerre, a fő és altisztségekre is, mert mind a központ meghatározó hatását tükrözi. Ami még inkább megerősít bennünket őshonos közép-európai nép mivoltunk hangoztatásában. A hangsúlyt sosem a hunok és Árpád katonái hódító fellépésére tettük, hanem a honegyesítő katonai képességükre. A honegyesítés más társadalomszervezést igényelt, mint a mellérendelő mezőgazdaságé, s ami nagyon lényeges: a honvédelem mozgathatta, nem a hó-

---

<sup>255</sup> Darai (2018) Lajos: „Árpád Atila örökén – a magyarok őseik útján.” *Acta Historica Hungarica Turiciensia* XXXIII. évfolyam 11. szám. Pannon Kultúrákötő Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2018/B. [http://epa.oszk.hu/01400/01445/00053/pdf/EPA01445\\_acta\\_hungarica\\_2018\\_11\\_092-237.pdf](http://epa.oszk.hu/01400/01445/00053/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2018_11_092-237.pdf).

dítás. Ezt mindig hangsúlyoztuk, de az újabban megismert tények, például a hun kori kereszténységünkről<sup>256</sup> s a türköktől való határozott eltérésükről,<sup>257</sup> vagy az uralkodó családjuk közvetlen folytonosságáról, ezek mind tovább erősítik a népet szolgáló hun, hun utód bolgár és magyar hatalom létezését, különösen az után, hogy a hunok távoli, keleti származtatás elméletének hamis volta nyilvánvalóvá vált.<sup>258</sup>

Ettől még fenn kell tartanunk, hogy vezető rétegünk, ha – ijjal-nyíllal harcolván – meg is felel a görögök ezt jelző „szkíta” szavának, nem azonos azokkal a hódító hatalmi csoportosulásokkal a sztyeppén, amelyek a nordikus hitvilágot és az alárendelő felsőbbrendűséget hozták, és akiktől mi korábban is elhatároltuk elődeinket. Azok a kevésbé ismert hatalmak nem érkezhettek ugyanis ide meghódítani a Kárpát-medencét onnan valahonnan távolról, ahonnan évezredekkel korábban, a dúló kurgán-inváziók idején,<sup>259</sup> így azok a sztyepei népek sem őseink, sem legközelebbi rokonaink nem lehetnek. Azaz amikor a krónikáink majdhogynem békés hatalomváltásról szólnak, (hatalomba) visszatérésről „honfoglalás” helyett, az a visszaálló, a magyar rendet visszaállító uralkodó család elfogadottságára utal, és nem a nép, meg vezérei valami távoli helyről való beköltözésére ide a Kárpát-medencébe. A szövetségi kapcsolat is inkább a Kárpát-medencén belül képzelhető el, nem is annyira más népekkel, mint az őket vezető hatalmakkal, a magyar főhatalomnak alárendeltekkel. Ugyanis a „sztyepeiének” hangoztatott, de semmilyen megalapozott kapcsolatot nem mutató, csak a felszínes szkítizmus fogalomra alapozott testvériséget és rokonságot valójában semmilyen megbízható adat nem támasztja alá. Eddig valós ismereteink szerint a mai magyarság elődei sosem voltak tagjai a mai „keleti népek” közösségének, még ha ez a tévedés meggyökeresedett is a finnugor eredetet – egyébként helyesen – tagadók fejében, és első látásra az ősi műveltségi hasonlóságok, azonosságok ezt sugallhatják is.

A történelmet győztesek írják, – írták eddig legalábbis – ezért a hódítás ügye és a hódítók kerültek előtérbe, nem a meghódítottak, leigáztak sorsa, akik egyébként mindennek az alapját szolgáltatták, s életben maradásuk érdekében kiváló eszközökkel, eljárásokkal szolgálták ki a hatalmat. A történetírás mai időszámításunkig eposzokra, mitológiákra alapozott, ez pedig lehetővé tette az uralkodó réteg dicső múltjának felnagyítását a történetírói jelent megelőző időkre. Így például – a mai történetírás által elismerten – Róma alapításától az augustusi korig minden csak legenda. Ezek a visszavetítések a későbbi korok színvonalát megidézően történtek, sok érthetetlen jelenséget szülve, amelyeket szó nélkül, merő megszokásból elfogadunk. Az uralkodó réteg érdekében a történetírás eltakarja előlünk, hogy a hódítás már a kurgán inváziók óta leginkább rombolt, mint épített, de a történelem kizárólag a hódítókról szól, azok sikerét a végletekig eltulozva, azok nevét fenntartva, ellenben a meghódítottokról semmit nem tudunk, se azt, hogy miért volt érdemes őket meghódítani, de még a nevüket se. A hódító hadseregek hatékonysága mellé sosem tették oda a hátország teljesítményét, és hogy ezt nem a katonáknak, hanem a háttérrel biztosító földműves–kézműves rétegnek kell köszönni.

A legendára utaló jelzések, megfontolások, példák közül az első, igen feltűnő jelenség Nagy Sándor világbirodalma. Ennek a birodalomnak a kiterjedése Babilon fővárostól nyugatra 4800, keletre 3800 km volt – a történettudomány mai állása szerint. De hogy ez akkoriban a

---

<sup>256</sup> Vesd össze Darai (2012) Lajos: „Kereszténységünk a hunoktól a magyarokig. Zachar József (1943–2009) szellemi végrendeletéből.” Szilaj Csikó Feltöltve: 2012. május 16.

[http://szilajcsiko.wix.com/csiko/magyarostortenet#!\\_magyar-ostortenet/ker-hun-avar-magyar](http://szilajcsiko.wix.com/csiko/magyarostortenet#!_magyar-ostortenet/ker-hun-avar-magyar).

<sup>257</sup> Nógrády (2016) Mihály. „A nevek bizonyítanak. A magyarok nevei, kilétük és őshazájuk.” *Alapvetés. Tanulmányok a magyar eredetről és következményeiről. Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 5. szám.*

[http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/EPA01445\\_acta\\_hungarica\\_2016\\_5\\_0933-0978.pdf](http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_5_0933-0978.pdf).

<sup>258</sup> Darai (2018), pp. 92-103.

<sup>259</sup> Darai (2015) Lajos: „A kurgánok hatalmi párhuzama: erődített életér.” *Acta Historica Hungarica Turiciensia XXX. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúrákötés Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2015/A.*  
[http://epa.oszk.hu/01400/01445/00013/pdf/EPA01445\\_acta\\_hungarica\\_2015\\_2\\_156-204.pdf](http://epa.oszk.hu/01400/01445/00013/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2015_2_156-204.pdf).

katonai logisztika milyen teljesítményeit követelte meg, arról általában nem beszélnek. Hogy abban az időben miként volt lehetséges akkora távolságra akkora csapatméret mozgatása, irányítása, mint amiről a híradások szólnak – ráadásul olyan rövid idő alatt. Így az alexandroszi birodalom léte ugyan bizonyosság számunkra, de hogy végső soron kinek az érdeméből állott fenn, arról nem sokat tudunk. Eddig elegendőnek tartották a vezér szervezősenijét emlegetni, azaz isteni mivoltát. És egyáltalán: az irányító réteg felsőbbrendűségét népszerűsíti minden írás arról a korról, mindmáig. Ennek megfelelően Nagy Sándor hódítási útvonalát igen pontosan ismerjük, precíz a leírása, de a berendezkedésről, az ellátás megszervezéséről jóformán semmit sem tudunk. Mert akkor a helyi lakosságot is dicsérni kellett volna. Pedig maga Nagy Sándor is melléjük állt, értékelték őt, annak ellenére, hogy nevelője, a filozófus Arisztotelész azt tanította neki, hogy a nem görögök mind barbárok, csak rabszolgának jók. És Nagy Sándor birodalmának már mintegy előképe az Óperzsa Birodalom, nehogy egyedülinek, elképzelhetetlennek véljük Nagy Sándor teljesítményét: azt már megelőzte a homályba vesző időkben a perzsa terjeszkedés, a kimondottan istenkirállyal az élén.

A világhódítás és az igen nagy kiterjedésű birodalom mint a nagyság mintaképe fennmaradt a későbbiek során is, alig változott annak térképe, legfeljebb kicsit nyugatabbra csúszott a római birodalom esetén.<sup>260</sup> De kiterjedésének növekedésével egyúttal megmutatta „előre lépését” a korábbi birodalomhoz képest, azaz vezető rétegének „fejlődését, még magasabb színvonalra emelkedését”. A történetírás aztán össze is hasonlította a korábbi és későbbi birodalmi vezéreket, a nagy hadvezér, hódító Julius Caesar pedig a későbbi császárság névadója lett a legújabb időkig. Sőt még a török császár is példaképének tartotta Nagy Sándort. Mahmud Terdzsüman történeti művében<sup>261</sup> Iszkender története Vass Előd szerint<sup>262</sup> a török népi regényekre (hősi eposzokra) hasonlít, és azért hozza ide írásában Nagy Sándort a bajorból lett török fordító, hogy Szulejmán szultán nagymértékben túlszárnyalhassa Nagy Sándort azzal, hogy legyőzi a magyarokat és Európát.

Majd pedig a római birodalom óta birodalom birodalom hátán látható a modern térképeken, időben egymásra rétegződve. A szerkezet alig változik, csak a határok módosulnak néha kissé, kifejezve az újonnan támadt birodalmi érdeket. Annak ellenére, amire Csihák György rámutatott: „*amit mi határnak ismerünk, senki ne keresse Európában egy-két ezer évvel ezelőtt. Mária Terézia (1717–1780) idején jött divatba – de akkor inkább azt jelezte, hogy az azon a területen élő emberek kinek fizessenek adót. Volt valami határféle korábban is, de inntól kezdve a dolog egyre szigorodott – egészen a vasfüggönyig, amit azóta lebontottak és más rendszerek helyettesítenek.*”<sup>263</sup> A régi térképeken viszont szinte a vasfüggöny szigorát mutató országhatárokat látunk – ezek szerint kiáltó anakronizmussal, azaz a modern kort visszavetítve a múltba. Tehát e régi eredetű és majdnem általánosan elfogadott birodalmi szemlélet alakítja a történelmi határokat és határozza meg az ott lakó különböző népek sorsát. A nagy méretekre való törekvés az ázsiai birodalomképzés hagyományát követve nyert teret Európában a római birodalom alakjában, de később Ázsiában is folytatódott ez a hagyomány, hogy csak a kínai vagy a mongol birodalomra utaljunk – legalábbis a történetírásból. Ennek a történelemhamisításnak a célja az lehet, hogy a modern korban se legyen kirívó, ha egyetlen központban, esetleg egyetlen ember dönt tíz- és százmilliók sorsáról. Ha ez már az ókorban is így volt, mennyivel inkább így kell

<sup>260</sup> Darai (2015) Lajos: „Az első világháború és magyar veszteségeinek legmélyebb gyökerei.” *A Hazáért! A Nemzeti Köszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara, valamint a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület második emlékkonferenciája. Budapest, 2015. április 24. Acta Historica Hungarica Turiciensia XXX. évfolyam 3. szám.* [http://epa.oszk.hu/01400/01445/00014/pdf/EPA01445\\_acta\\_hungarica\\_2015\\_3.pdf](http://epa.oszk.hu/01400/01445/00014/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2015_3.pdf).

<sup>261</sup> Terdzsüman (1982), Mahmud: *Tarih-i Üngürüş. Magvető, Budapest, 1982.*

<sup>262</sup> Terdzsüman (1982), Előszó, pp. 9-10.

<sup>263</sup> Csihák (2015) György: „Burgenland – körül-belül.” *A Hazáért! A Nemzeti Köszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara, valamint a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület centenáriumi rendezvénye. Budapest, 2014. november 28. Acta Historica Hungarica Turiciensia XXX. évfolyam 1. szám. p. 12.* [http://epa.oszk.hu/01400/01445/00012/pdf/EPA01445\\_acta\\_hungarica\\_2015\\_1\\_062-106.pdf](http://epa.oszk.hu/01400/01445/00012/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2015_1_062-106.pdf).

lennie ma! – zúgják a fülünkbe. Pedig éppen a magyar hatalom- és uralomeszme mutatja meg, hogy másképpen is lehet élni, mint birodalmi alávetésben. Bár az is igaz, hogy mindebben egyre jobban elszigetelődött ez a magyar hatalom, amelyre egyre többen törtek rá, hogy ne kerülhesse el ez az ősi mellérendelést mindvégig hűen őrző terület, sem egyetlen népe, az alávetés sorsát, ne tarthassa meg üdvös függetlenségét, birodalmon kívüliségét. A folyamat igen sokáig tartott, mígnem az első világháború végzete kellett betetőzéséhez és országunk véglegesnek szánt szét-darabolásához.

A Kárpát-medence nagyszámú népessége kizárta magából a kurgán inváziók máshol erős hatását, azután pedig a harcias hódítókat beolvasztotta, és végül saját haderőt állított a maga védelmére. Az írott történelem ókora s középkora szintén a békés, építő életmód és védelmi képességek tekintetében eredményes minálunk. Érvényesül a termékeny föld és a hagyományos szorgalom nyújtotta gazdagság lelki hatása, az egyenrangúság és a munkamegosztó együttműködés ereje. Ezért olyan – nagyközösséget szervező – elvi és intézményi együttest, amelyet modern szóval államnak nevezünk, a Kárpát-medencei magyar ókorban és középkorban is láthatunk, elvét onnét kivonhatjuk, ott megragadhatjuk. Tennünk kell ezt annak ellenére, hogy kevés elsődleges adat áll rendelkezésre, mert ez az adatszegénység az ellenkező szemléletmódból, a mai államfelfogásból fakad, amely valamiféle késői nyugati mintát kiált ki mércének, sőt eszményinek, és azt keresi visszafelé. De szerintünk megengedhetetlen a mai államfogalmat egyetemes államfogalomként kezelni, és úgy kezelni, mintha minden korábbi mozzanat ezt szolgálta, építette volna fel. A fogalom elvi tartalma csak a modern korra teljesedett ki. S többek között azért helytelen, mert a mai, mindenre kiterjedni törekvő állami szabályozás, ellenőrzés – megerőszkolva az ember világát, kiiktatva a közösségi, társadalmi szerveződés előnyeit – nemcsak elszegényít bennünket, de végveszélybe sodorja a többség egészséges életét. Ezért ez az állam elméletileg nem lehet minden állam legjobbika, a mérvadója, amihez hasonlítva kellene értékelnünk a múlt állami jellegű megnyilvánulásait. Hiszen ez az értékelés pusztán azt célozza, hogy igazolja és kidomborítsa a nyugat előnyét hozzánk képest. Tartalmi vonatkozásban pedig középkori történelmünk a maga ókori római és hun, és a többi előzményével olyan mintát szolgáltat, amelynek csúcspontja a Megszentelt Korona-eszme, majd a Korona-tan, végül a mi középkori állami berendezkedésünk gyakorlata. De mondhatjuk, hogy minket nem zavar, ha az állammal kapcsolatos régi görög és római fogalmak jelentése gazdagodott az idők során, mert állami életünkben minden olyan jelentési árnyalatot felfedezhetünk, amelyet sokan eleve nyugaton keresnek.

Van nálunk még egy további óriási előny a nyugati világhoz képest, amelyről történetírásunk nem hajlandó tudomást venni: itt az eurázsiai földrész minden hatalmi tapasztalatát összegző és így igen erős katonaság tevékenykedett, a hun, az avar és a magyar nevezetű seregek idején egyaránt. Ezt e hatalmi tényezők fölénye és kiemelkedő sikerei eléggé bizonyítják. Márpedig ezt a katonai képességet az államszerkezet vagy államszervezet nyugat-európai mintaként szerepeltetett alakzatai meg sem közelítették. Mindennek eltüntetését azzal a bűvésztrükkal végzi a nyugatias történettudomány nálunk is, hogy az elvont állameszményhez közelinek mutatja a nyugatot, és távolinak a keletet, beleértve minket. Ehhez az „*elmaradott keleti társadalomfejlődésből*” fakadt állami jellegzetességhez kötik a magyarokat, mint a sztyeppén megjelenő újbarbárokat, akik ekkor még csak azon a szinten lettek volna, mint a fél évezreddel korábbi népvándorlás kori germán barbárokat. Amint a germánokat hódoltató hunok és a magyarokat hódoltató türkök szintje között se volt különbség szerintük. De ez nincs így, hiszen elődeink – mint már sokszor bizonyítottuk – sosem éltek a sztyeppén. Még akik esetlegesen a Kárpátokon túlról visszaköltöztek volna, ők is ottani földművesek voltak a Dnyeszterig terjedve, mert addig volt alkalmas löszös talaj, attól keletre már a füves sztyeppe következett. És ezt az összemosási gyakorlatot germánok és magyarok, hunok és türkök közt szintén ki kell dobni. A győztes hun szervezetet nem lehet a legyőzött germánnal azonosnak venni. Ennél sokkal árnyaltabb képünk



van Európa késő ókoráról, kora középkoráról. Ebben sem a kurganizálást végzőket, sem a nordikus hitvilág felsőbbrendűségére építő hódítókat, majd a legkésőbbben északról indult germán hatalmi csoportokat nem lehet egy napon említeni a szármaták óta a párthus–perzsa tapasztalatokat is érvényesítő hun/magyar harcmodorral, amely nem a kegyetlen hódítást, hanem a letelepedettekkel szövetséges katonai védelmi műveleteket jelentette. A gótok végigpusztították Dél- és Nyugat-Európát, a Hun Birodalom pedig a tényleges európai területen tudta egyesíteni a harcias törzseket és a letelepült földműveseket és kézműveseket. A Kárpát-medencében a hun hatalmat követő avar pedig már államszervezeti szinten máig folytonos intézményeket vezetett be. Az árpádi magyarok – ismeretesen – folytatták az avar államépítés és védművi tevékenység eredményeit, sőt az avar világ vallási téren a keresztény előzményt jelentette, valamint a magyar hatalom fegyveres ereje hozzájárult a nyugat-európai terület és hatalom megszilárdításához, mégha azt a hálátlan nyugat a mi rabló hadjáratainknak tünteti is fel.

A már sokat emlegetett magyar mellérendeléses viszonyok, mellérendelő gondolkodás ugyanúgy jellemezte a magyar államiséget, közéletet, mint a mindennapi életet. Hogy mi volt az állami gyakorlat minálunk, abban a Sacra Regni Hungarici Corona és a hozzá kötött közjog tudhat a legjobban eligazítani bennünket. Sok tény és érvet feltártak a kutatók ezzel kapcsolatban, de sok a nyugati mintára járó gondolkodásmód tévelygése is. Ez az igen régi hagyományok és hatalomközvetítő szentelés által Megszentelt Koronánk még manapság is közvetít időtálló eszméket, szolgáltat felhasználható gondolatokat, s teszi ezt a hajdani Magyarország több évszázadon át létező és ható alkotmánya letéteményeseként. Ma, amikor szinte a földgolyó egész lakossága állandó rettegésben él, hogy az egymást meghódító erők magasabbrendűségük, vagy hatalmuk elismertetése érdekében mikor s hol robbantanak ki egyre újabb háborút, háttérbeszorítják az emberi élet biztonságát, szépségét, ez a magyar alkotmány és alkotmányos állami berendezkedés – a keletkezési idejekor Eurázsiaiban általánosan szigorúan alárendelő és nyugaton hűbéri körülmények között – oly alapjogokat határozott meg és biztosított a területén élők számára, amelyek a mai, pattanásig feszült nemzetközi viszonyok közepette is iránymutató megoldást nyújthatnak a különböző nyelvű, kultúrájú emberek, népek együttélésére, együttes tevékenységére. Magyarországnak így évezredesnél is jóval régibb írott alkotmánya a Megszentelt Koronához kapcsolódik, mint eszme, és később a Szentkorona-tan alakjában lett közjog.

Ennek lényege, hogy a Sacra Corona Radix: omnium Bonitum et Jurium, azaz a Megszentelt Korona az ország tulajdonosa: minden javak és jogok gyökere. Nem tárgy, hanem „élő-lény”, aki magában egyesíti a hozzá tartozó területen élő uralkodó és nem uralkodó embereket. Olyan lény, akivel a királyt beavatják, akire a király is felesküszik, akinek felelősséggel tartozik. Ebbe a felelősségébe belefoglaltatik a Megszentelt Korona országa területén élő minden ember: nyelvre, vallásra, népi hovatarozásra és gazdagságra való tekintet nélkül. A király, a nemesség és az egyszerű nép, a várjobbágytól a pusztai állattenyésztőig, a cigány, a zsidó, a tót, a román, a keresztény stb. egyaránt része a Koronának. Aminthogy a magyar népek földjén a Megszentelt Korona a tulajdonos, embert ember nem birtokol<sup>264</sup> – és ez a helyzet egészen Mária Terézia koráig terjed.

Mint Molnár Kálmán összegezte, „*a magyar közjog terminológiája, már a Werbőczyt megelőző három évszázadon át a magyar államot a szent koronával jelképezte, a magyar állam és a szent korona kifejezéseket egyértelműeknek tekintette. E terminológia szerint az állami főhatalom a szent korona hatalma, a felségjogok a szent korona jogai, az állami javak és jövedelmek a szent korona javai és jövedelmei, minden birtokjognak gyökere a szent koronában van, a törvényes birtokos magvaszakadtával minden nemesi birtok örököse a szent korona, az államterület a szent korona területe, a szövetségek és szerződések a szent korona nevében kötöttek. Aki és ami ebben az országban közjogi jelentőséggel bír, ezt a jelentőségét a szent koronával*

---

<sup>264</sup> Molnár (1927) Kálmán Dr. egyetemi tanár: *A Szent Korona-tan kifejlődése és mai jelentősége. A Magyar Nők Szent Korona Szövetségében 1927. február 2-án tartott előadás.* Dunántúl Egyetemi Nyomdája Pécs, 1927. [http://mtdaportal.extra.hu/books/molnar\\_kalman\\_a\\_szent\\_koronatan\\_kifejlodes.pdf](http://mtdaportal.extra.hu/books/molnar_kalman_a_szent_koronatan_kifejlodes.pdf).



való kapcsolatából meríti. A szent korona fogja össze az állam alkotó elemeit és atomjait szerves egészbe, s a minden tényezőt összefoglaló szent koronában jut kifejezésre az állam legmagasabb hatalma, szuverenitása. A királyt a nemesek választják, a nemességet a király adományozza, így fonódik össze minden alkotmányjogi tényező a szent koronában, amelynek feje a király, tagjai a nemesek, a szent korona egész teste pedig a magyar állam törvényhozó szervében áll előttünk, ahol a törvényt előkészítő népképviselő és a szentesítő király közös akaratával kimunkált legmagasabb, korlátlan és felelőtlen államakarat jut kifejezésre. Nemzetet és királyt egymással szembeállítani a magyar közjog értelmében nem lehet. A magyar nemzet a magyar nép az ő közhatalmi szervezetében, s ennek a szervezetnek a csúcspontján áll a legelső magyar ember, a legfőbb nemzetszerv: a király. Király nélkül csonka az állami szervezet, csonka a szent korona teste, csonka a nemzet is. A Szentkorona-tanának az a lényege, hogy az állami főhatalom megnyilvánulása, az állami akarat szuverén kijelentése sem egyedül a király által, sem egyedül a népképviselői szerv által nem történhetik, hanem csupán a kettőnek egyformán nélkülözhetetlen közreműködésével juthat kifejezésre, amint azt csaknem három évszázaddal Werbőczy után az 1791: XII. t.-c. így fejezi ki: 'A törvények alkotásának, eltörlésének és magyarázásának joga Magyarországon a törvényesen megkoronázott királyt és az országgyűlésre törvényesen összesereglett karokat és rendeket közösen illeti meg, s másképp nem gyakorolható'.<sup>265</sup>

A Szentkorona-tan szellemét azonban nem a késői Habsburg uralom idején kiterjesztett uralmi rend, hanem a Kárpát-medence ősi műveltségi felfogása, a mellérendelés határozta meg. Az újkőkorszaktól kezdődően a Kárpát-medence folyamatosan lakott volt, azon belül több magas szintű – nem városias jellegű – műveltség élt, köztük a Keleti-Kárpátok, Erdély körzetében olyanok is, amelyek több évezredig virágoztak. Ez utóbbiak – a Kárpát-medencén belül és ama keleti löszös területekre kinyúlóan – fémfeldolgozó, földművelő, egyenrangúságra épülő társadalomban éltek egészen a római korig. És ez a népi műveltség alapvetően az ősi emberi szemléleti módot őrzi még mai megnyilvánulásaiban is. Ez pedig a mellérendelés. 1122 éve, az ún. honfoglalás korában a Kárpát-medence lakói elsősorban nem szeppei, hanem földművelő műveltséggel rendelkeztek. Minden adat szerint a letelepedett, földművelő őslakók voltak akkoriban többségben, így ezek nyelvének illetett ebben a térségben fennmaradnia. Márpedig a Kárpát-medence lakói döntő tömegükben magyarul beszélnek, azaz ezt a nyelvet és az ehhez kapcsolódó műveltséget kell az őslakók nyelvének és műveltségének nyilvánítanunk.

Így nincs okunk honfoglalóknak nevezni a Pannóniát elfoglaló harcosokat, akik elől a római katonák elfutottak, Anonymus szerint. Mert egyrészt a lakosság felszabadítónak tekintette és örömmel fogadta őket, másrészt „Árpád vezér meg minden főembere, az összes magyarországi katonával együtt bevonulva megszállta Atila király városát.”<sup>266</sup> Azaz nemcsak a bejött Árpád-katonaság vett részt a hadműveletekben és az azt követő ünnepségen. Hanem még kik? Bátonyi Pál szerint az itt élő és az ország keleti felét már maguk felszabadító vengerek, akiknek korábban Báton nevű vezérük ismert.<sup>267</sup> És ha ők lehettek az Anonymus emlegette kunok, akkor Árpád katonái meg a katonáihoz intézett beszédében megszólított szittyák.<sup>268</sup> Bátonyi még a székelyekre is felhívja a figyelmet, hogy ezzel kapcsolatban a krónikák megemlékeznek róluk.

Nem lehet erre a kettős műveltség gondolatát alkalmazni, amit a mai régészet szinte már egész Euráziára nézve általános társadalmi gyakorlatnak tekint, hiszen amikor a magyar nyelvet és műveltséget a Kárpát-medence őslakóinak tulajdonítjuk, nem lehet az imént taglalt okokból az ú.n. honfoglalókat az őslakók fölé települt katonai elitként értelmezni, amely aztán a

<sup>265</sup> Molnár (1927), pp. 7-9.

<sup>266</sup> „...dux arpad et omnes sui primates cum omnibus militibus hungarie intraverunt in civitatem atthile regis.”  
([https://la.wikisource.org/wiki/Gesta\\_Hungarorum#De\\_portu\\_Moger](https://la.wikisource.org/wiki/Gesta_Hungarorum#De_portu_Moger). Saját fordítás.)

<sup>267</sup> Bátonyi (2009) Pál: „A magyarok letelepedése a Kárpát-medencében.” *Acta Historica Hungarica Turiciensia* XXIV. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúrákötő Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2009/A.  
[http://epa.oszk.hu/01400/01445/00002/pdf/acta\\_hist\\_01445\\_2009\\_2.pdf](http://epa.oszk.hu/01400/01445/00002/pdf/acta_hist_01445_2009_2.pdf).

<sup>268</sup> Anonymus (1977): *Gesta Hungarorum*. Fordította Pais Dezső. Magyar Helikon, Budapest, 1977. 39. fejezet.

magyar elnevezést adta volna a népre vonatkozóan, amint a bolgárok esetében hasonlóképp történt. Ehelyett Bátonyi olyan történéseket említ, amelyeket szerinte semmiképpen nem lehet hódító honfoglalásnak tekinteni. Nagy jelentősége volt, hogy a Kárpát-medence közepét felszabadító vengerek „a morvák további előnyomulását a Bánhida melletti nagy jelentőségű csatában megállították”.<sup>269</sup> Ezt azzal látja bizonyítottnak, hogy „Kézai Simon: *Gesta Hungarorum* című történelmi művében Szvatopluk fejedelem legyőzéséről ír, aki azonban a honfoglaláskor már nem él.”<sup>270</sup> A morvák sok kegyetlenkedése utáni sikeres megállításának és Nyugat-Dunántúlról való kiűzésük emlékezte a vengerek bánhidai győzelmének emlékekén maradhatott fenn”.<sup>271</sup> És „a jelentős győzelem után a Nyugat-Dunántúlt gyepüként alkalmazták, ezért új települések nem jöttek létre ezen a területen. A vengerek csoportjai azonban ... keletre is megtartották területeiket, ahol szövetséget kötöttek Álmos ... népével és feltehetően a házassági kapcsolatot is tartalmazó szerződés eredményeképpen született Szabolcs. A magyarok 862-től tehát szabadon mehettek át a szövetségük által ellenőrzött Kárpát-medencén.”<sup>272</sup> A későbbiekben a vengerek a 2. vérszerződéssel felvették a magyar nevet és fejedelemül kapták a főfejedelem Álmos kende fiát, Árpádot.”<sup>273</sup>

A Kárpát-medence műveltségi egységesülését számos adat mellett még a „honfoglalók” emlékezetében is fennmaradt Vérszerződés, majd a Megszentelt Korona-tan és az arra támaszkodó Aranybulla is megerősíti. A magyar nyelv még több mint ezer évig nem képezte az államnnyelvet, merthogy az a latin volt. Az uralkodó nemesség nyelve is, a közigazgatás, a bíróságok, az oktatás, az egyházi szertartás nyelve is latin volt, ezért a magyar nyelv fennmaradása és egységesülése semmiképp sem tulajdonítható az akkori felső osztálybeliek erényének. Ezért minden olyan feltételezés elvetendő, amely szerint a magyar nyelvet a nem magyar anyanyelvű alacsonyabb osztálybeliekre rákényszerítették, őket magukat magyarosították volna. Nincs meg rá sem a közeg, sem az igény, sem a lehetőség. A mellérendelő szemléletet és az erre alapuló életformát tükrözi, hogy még a török időszak végén is a magyar falvak közel egyharmada faluközösségben élt. Ez az arány a korábbi időben csak nagyobb lehetett. A faluközösségekben nincs földtulajdon, a földön közösen gazdálkodnak. A közös földön a föld kimerülésének elkerülése végett a termékeket célszerűen váltogatják, s egyes termékekre specializálódnak a termelékenység növelése végett. A nagy sűrűségben letelepedett társadalom faluközössége hatékonyan valósította meg a társadalmi oktatást, bíraskodást, szociális ellátást és egészségszolgáltatást. A magyar faluközösségekben ismert táltos a közösség tudósa, gyógyítója. A magyar népmesék táltosai, ha átváltoznak valamivé, akkor leginkább lélekjelképeknek felelnek

---

<sup>269</sup> Bátonyi (2010), p. 28.

<sup>270</sup> Szegfű László szerint Szvatopluknak három fia volt: I. Mojmir, II. Szvatopluk és valószínűleg Predszláv nevű. „Szvatopluk 894-ben bekövetkezett halála után tehát Predszláv lehetett az, akit a magyarok az Alföldön találtak, s – mert őt ’megcsalák’ – Sulán (=Csalán) névvel illették. (’Sulan’ valószínű ejtéssel ’Csalán’ – a magyar ’csalni’ igéből. Csalán tehát az a férfiú a magyar monda szerint, akit őseink megcsaltak, becsaptak, megtévesztettek.)” Ami egyúttal azt is mutatja, hogy a közvélemény maguk mellé állítását fontosnak tartották Árpád és vezérei: „Kivel kötötték hát voltaképp a szerződést a magyarok? A kérdés megválaszolásakor Wenzel Gusztáv 1850-ben leírt azon figyelmeztetésére kell hagyatkoznunk, hogy a honfoglalásnak két szakasza van: 1. a magyar földnek jelképes birtokba vétele, 2. a magyar földnek fegyver általi birtokba vétele. Mindkét esemény 895-ben játszódott le, tehát Szvatopluk halála után. Így mindkettő szenvedője Sulán (=Csalán), azaz Predszláv volt, akivel a magyarok tárgyaltak, akinek a birtokát meglopták ’rögöt, fűvet, vizet’ víve róla. A lovat is hozzá, ámde nem neki vitték ajándékba. Az állat fehér színéből rá kellett volna jönnie, hogy az apjának, a terület ősbirtokosának, Szvatopluk szellemének kijáró adomány.” Nem harcoltak tehát vele, így nem téved Anonymus, mert csak a szellemével harcolhattak volna, de azt ügyesen megnyerték maguknak, amint azt a Képes Krónika ábrázolása is mutatja.” (Szegfű [2002] László: „A Kárpát-medencei ’szlávok’, különös tekintettel Megalé Moráviára.” *Magyar Történelem. Tizezer év – ezer oldalról*. Oktatási segédkönyv. Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, Zürich–Budapest, 2002. Acta Historica Hungarica Turiciensia XVIII. évfolyam 1. szám. pp. 239-241. <http://mek.oszk.hu/05900/05939/05939.pdf>.)

<sup>271</sup> Bátonyi (2010), p. 28. 27. lábjegyzet.

<sup>272</sup> Közismert, hogy Árpád ebben az évben Ravennáig haladt.

<sup>273</sup> Bátonyi (2010), p. 28.

meg. A favakban élő táltosok pedig a műveltséget fenntartó, az egész területen egységesítő és továbbfejlesztő tanítók, papok, orvosok, bírák lehettek. Semmi közük sincs a szibériai sámánokhoz. A Kárpát-medencében nagyon kevés nyom utal a sámánhitre, azok is a szeppei népek által megszállt és használt, szeppei jellegű területekről származnak, azaz nem a Kárpát-medence földművelő őslakói hitét tükrözik.

A táltos rendszer, a Kárpát-medencében az újkőkorszakot megelőzően ismert magyar (rovás-) írással egyetemben megmagyarázza mind a nyelvi egységességet és fejlettséget, mind pedig az alapvető ábrázoló művészeti jelleget. A magyar népi műveltség mellérendelő jellege pontosan megfelel a Szentkorona-tan mellérendelő felfogásának. Hiszen a Magyar Szent Korona az ország „hűbérura”, tulajdonosa, és a hozzá kapcsolódó alkotmány szerint az ország valamennyi polgára – beleértve a királyt is – annak tagja. A király a Szentkorona-tan szerint nem birtokolja az országot, csupán annak a feje, merthogy a népesség meg a teste. Mellérendelő szellem ez a javából! Az európai földrész legrégebbi írott alkotmányáról van szó, amely a még korábbi ilyen jellegű megállapodáson, az ún. Vérszerződésen alapszik. Ez tehát szittyá jellegű szerződés a jövőbeni állam működtetésére vonatkozóan. A magyar államnak ez a létalapja – és nem I. Istvánnal, hanem több mint egy évszázaddal (138 évvel) korábban született meg. A Sacra Regni Hungarici Corona jelképi szerepe, eszméje és tana meghatározó volt mind a magyar állam megszervezésében, mind ezeréves fennmaradásában, s még a kereszténység legfőbb védelmezője szerepének vállalását is jelentette. S ha a Megszentelt Korona az ország birtokosa vagy tulajdonosa, alája tartozik valamennyi magyarországi ember, beleértve az egyszerű parasztot és a királyt is, akkor a király nem birtokolhatja az országot, szemben azzal a szabályszerűséggel, amely akkoriban az egész hűbéri Európát jellemezte. Ott már a Kr. e. 6. évezredtől kezdve az alárendelő szemlélet volt uralkodó. Ennek megnyilvánulásai az istenek és földi helytartói, a királyok, az uralkodó nemesség, az uralom alá vetett szolgák és maga a rabszolgaság.

Nálunk a király a kormányzásra, az uralkodásra a Megszentelt Koronától kap jogosítványt. A Korona-tan mellérendelő szemléletét ugyan később Werbőczy megroppantotta, kiemelve a nemességet a jobbágyokkal szemben. Utóbbiak addig nem voltak szolgák, nem úgy, mint a többi európai, hasonló társadalmi helyzetű ember. A Korona-tannak az alkotmányos hatalommegosztása a király és a nemesség hosszan tartó küzdelmének eredménye. A király a végrehajtó hatalom legfőbb birtokosa, az országgyűlés pedig a törvényhozó hatalomé. Az államhatalom legfőbb alanya, s a két hatalmi ág egyesítője azonban maga a Megszentelt Korona. Az ősi szabadságvágy is kifejeződik a Korona-tanban a keresztény feudális rendiséggel szemben. A szabadságvágy kielégítője az uralkodó állandó ellenőrzésére hivatott királyi tanácsadó testület, amely igazán egy demokratikus és alkotmányfejlesztő intézmény, s akkoriban Nyugat-Európában nem is létezett.

Szent István a Sacra Regni Hungarici Corona, azaz az ország Szűz Máriának való felajánlásával a Szent Koronát örök időkre az ország, a király, a királyi tanács, az országgyűlés, a vitézek, a nemesség, a papság, az Egyház és az ítélkezés, törvénykezés fölé rendelte. Így az Ég szentesítette a Magyar Szent Korona nélkülözhetetlenségét az államhatalom legfőbb jogalanyaként. A Korona-tan – a korábbi időszakokra vonatkozó kifejezéssel élve: a Korona-eszme – a Kárpát-medencei Magyarország és a hozzá tartozó népek, nemzetek alkotmánya volt, egészen az I. világháború végéig, és aztán pedig már csak a Csonka-Magyarországi a II. világháború befejezését követő időkig.<sup>274</sup> Érvénye akkor sem szűnt meg, csak működése felfüggesztődött a körülmények megváltozása miatt: a Kárpát-medence egységes országa elveszítette önállóságát, területeit, és ezért képtelen volt alkotmánya szerint dönteni sorsáról és alkotmányáról. Azóta a térség népei is vergődnek, nem nyerték vissza a régi kapcsolatrendszer és közösség előnyeit, a béke, a megértés és a barátság áldásait.

---

<sup>274</sup> A magyar bíróságok ítéletüket a Magyar Szent Korona nevében hozták az 1946. évi I. törvény életbeléptetéséig (kivéve a népbíróságokat, de azok egyébként is alkotmány ellenesen működtek).

Amint erről Molnár Kálmán 1930-ban fogalmaz, „*tisztában kell lennünk azzal, hogy a népfelség elvének s a népszuverenitás tanának nincs gyökere a magyar alkotmányjogban. Hogy a magyar állam szuverenitásának hordozója nem a nép, nem a tömeg, hanem az állami létre szervezett nép, vagyis a nép a maga közhatalmi szervezetében. Egyszóval: a nemzet. A szuverenitás nem a népé, hanem a nemzeté. Azé a nemzeté, amelyet a Szent Korona jelképez és képvisel: amely Szent Koronában az államélet két fő tényezőjének: a királynak és az államtagoknak közjogai olvadnak össze felbonthatatlan egységgé. Át kell éreznünk azt, hogy a szuverén jogkört a két fő tényező közül egyik se ragadhatja magához ősi alkotmányos jogrendünk szellemének megtagadása nélkül. És ha évszázadoknak szenvedésekben gazdag felemelő küzdelmei meg tudták akadályozni azt, hogy a Szent Koronában megtestesült nemzetszuverenitás ne alakuljon át a Szent Korona tagjainak jogát kijátszó fejedelmi szuverenitássá, akkor meg kell találnunk a módját annak is, hogy a Szent Korona szuverenitását ne engedjük a Szent Korona fejének törvényes jogát kijátszó népszuverenitássá átvedleni. A múlttal való kapcsolatot csak úgy állíthatjuk vissza, a jogfolytonosság elszakított fonálát csak úgy kapcsolhatjuk össze, ha távol tartjuk magunktól a magyar államfelfogástól merőben idegen népszuverenitásnak forradalmi eszmekörben született és forradalmi mentalitásból táplálkozó elméletét, s újra felemelkedünk a szent korona tanának, vagyis a nemzetszuverenitásnak arra a magyar horizontjára, amelyről őseink ezer éven át az állami szervezet alapvető kérdéseit áttekintették és megítélték, s amelynek alapján hazánk ezeréves fennállását annyi balszerencse között s oly sok viszály dacára biztosították.*”<sup>275</sup>

Történészeink máig nem tudtak kilépni azokból a hamisításokból, mélyutakból, amelyek által irányítva a korai magyar állam európai elmaradott besorolása meg lett határozva. Szerepel náluk barbár, félnomád, nomád, nomád feudális, félf feudális és feudális jelzőnk egyaránt, csak az igazság nem, hogy a maga nemében a legjobb. Pedig ebből az irányból nézve minden összeáll, helyére kerül az összes adat, és saját eredeti néven, önmagát minősítve, mai példázatként is megállva kéri megérdemelt figyelmünket. A királyi udvar ismert ténykedését, működését a kormányzati folyamattól a napi ellátási, közigazgatási rutinig, ki kell terjeszteni az egész országra, s a teljes királyságot érintő, az egész ország érdekében folytatott tevékenységként kell szemlélni, és nem úgy, mint Nyugat-Európában megszokott volt, hogy csupán a király szolgálatára állt minden (kivéve Svájcot). Mintha ezen túl önálló élete nem is lett volna az országunknak, pedig volt, sokkal-sokkal nagyobb és több, mint amiről tudunk. Ha csak a lelki élet, az egyházi intézményrendszer összefüggő számadatait tekintjük, láthatjuk ezt a sokkal nagyobb gazdagságot, mert Dávid Katalin sokévi kutatással felmérte a régi Csanád megyét, ahol nyolcszor több templom létezéséről talált nyomokat, mint amennyit a történeti irodalom említ.<sup>276</sup> Sok meglepetésben lesz tehát része levéltáraink ezirányú bűvárainak, és feltárulhat az egész országban történeteknek az emléke, és végre kiteljesedhet a középkori Magyarországról szóló történeti beszámoló. Ezzel összefüggésbe hozható dr. Nagy Sándor megjegyzése, hogy történészeink úgy írtak nekünk történelmet, hogy okleveleinket alig olvasták, tanulmányozták, amiben ő egyébként az eredetünkkel kapcsolatos hamis elmélet elfogadásának okát látja. S ami lényeges, ő nem a kéziratok vagy lappangó oklevelekről beszél, hanem a már kinyomtatottokról: „*Sem történetíróink, sem nyelvészeink nem tanulmányozták át az Árpád-kori kódexanyagunkat, vagyis a nyomtatásban is megjelent történeti és jogi okleveleinket. Egyetlen történetírónk sem hivatkozik ezekre, hanem a már mások által megírt, kész könyvekre. Így a régi tévedések tovább élnek. Pedig az*

<sup>275</sup> Molnár (1930) Kálmán: *A jogfolytonosság helyreállításának jogelvi szükségessége és lehetősége*. Pécs, 1930. pp.: 41-42. *Regnum! portál. Királyságban gondolkodunk.* <http://regnumportal.hu/regnum2/node/175>.

<sup>276</sup> Dávid (1974) Katalin: *Az Árpád-kori Csanád Vármegye Művészeti Topográfiaja*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1974. Dávid (1989) Katalin: „A magyar ikonográfiai kutatás problémái.” *Ipolyi Emlékkönyv*. Budapest, 1989. Dávid (2003) Katalin: "A kereszt mint jel és ereklje az Árpád-kori Magyarországon." *Vigilia Online*. 2003. <http://www.communio.hu/vigilia/2003/8/david.htm>.



*Árpád-kori kódexanyagunk 63 vaskos, darabonként átlag 800 oldalas kötetet tesz ki, amelyekből a kutató történetíró pontosan meg tudja állapítani az Árpád-kori magyar nép társadalmi, gazdasági és jogi berendezkedését és ezek fejlettségét.*<sup>277</sup>

Szemléletváltásra van tehát szükség belátni, hogy a korai állítólagos európai és világbirodalmak – óperzsa, alexandroszi, római, bizánci, frank és német-római – az emberi civilizáció veszélyeztetői, és nem elterjesztői voltak. Hiszen az emberi civilizáció létrejötté egyszeri (és megismételhetetlen) alkalom volt a földön Eurázsia nyugati végén, a Kárpát-medencében és környezetében,<sup>278</sup> majd aztán minden irányban elterjedve. Ennek áldásai közismertek, de nem köztudott, hogy terméktöbbletére, hatékonyságára rávetették magukat bizonyos katonai alapon birodalomépítő hatalmak (mintegy áteredő bűnként folytatva ezt a gyakorlatot). Róma például városállamként indult, hatalma kifejlődésekor arisztokratikus köztársasági formában uralkodó elit volt. A római köztársaság azonban viszonylag hamar megbukott és isteni rangú császárok következtek. Johann Gottfried Herder véleménye róluk igen lesújtó: Róma „*csak úgy sajátította el fokozatosan a szárazföldi és tengeri hadművészetet, hogy a világnyi térségben élő összes népet megtámadja, leigazza és eltapossa, végül, csak így válhatott ő maga saját dicsőségének határává és elmúlásának okává, aminthogy azzá is vált... A pártatlan vizsgálódást mi sem akadályozná többé, ha nem keresnék a véres római történelem mögött is a Gondviselés gazdáságos, titkos tervét, mintha Róma például elsősorban azért emelkedett volna oly magasra, hogy szónokokat és költőket neveljen, hogy birodalma határáig terjessze ki a római jogot és a latin nyelvterületet, és képes legyen minden utat elegyengetni a keresztény vallás meghonosítása érdekében. Közismert, hogy milyen szörnyűséges bajok sújtották Rómát és a világot, mielőtt ezek a szónokok és költők kibontakoztak... Egyetlen gyöngyszem megmentése kedvéért tehát hajóknak kellett elsüllyedniök, és az emberek ezrei vesztették életüket pusztán azért, hogy hamvaikból kinőjön néhány szál virág, amelyet a szél is elragad. Vergilius Aeneisének, Horatius békés művészségének és urbánus leveleinek nagy ára volt; patakokban folyt ki előzőleg a római vér, számtalan nép és birodalom görnyedt rabigába; vajon nem voltak-e túl költségesek a kizsarolt aranykornak e szép gyümölcsei? Ugyanezt mondhatjuk a római jogról; mert ki ne tudná, hogy milyen nyomorúságba döntötte a népeket, és hány ország emberibb berendezkedésének kellett miatta elpusztulnia? Idegen népeken ültek törvényt olyan szokások szerint, melyeket azok hírből sem ismertek; olyan bűnöket és büntetéseket varrtak a nyakukba, melyekről nem is hallottak; végül pedig ez a törvénykezés, amelyet egyedül a római berendezkedéshez szabtak, keresztülvitte azt, amire az elnyomás ezernyi gyötrelme nem volt képes: úgy szétbomlasztotta, úgy tönkretette a legyőzött népek karakterét, hogy elvesztették saját arculatukat, és megjelent helyette a római sas, elgyengült szárnyával fedve be a provinciák gyászos tetemeit, miután kivájta szemüket, és szétmarcangolta belső részeit. A latin nyelv sem húzott hasznót a legyőzött népekből, sem azok belőle. Megromlott a latin, és végül román keverékké lett, nemcsak a provinciákban, hanem Rómában is. A szép görög nyelvet is megfosztotta tiszta szépségétől, sok-sok nép nyelvjárása pedig, amely mind e népeknek, mind nekünk jóval hasznosabb lett volna a megromlott római nyelvnél, utolsó szilánkjáig megsemmisült. És végül a keresztény vallást illetően: amilyen nagy tisztelettel viseltetem iránta az emberi nemre gyakorolt jótékony hatásaiért, éppoly távol áll tőlem az a hiedelem, mintha kezdetben Rómának akár egyetlen utcakövét is érette rakták volna le az emberek... Róma ugyanúgy vette fel a keresztény vallást, mint az Ízisz-kultuszt és a*

<sup>277</sup> Nagy (1987), Sándor: *A Magyar Nép Kialakulásának története*. Hidfő Baráti körének Kiadása, Garfield. p. 7. [http://www.magtudin.org/NAGY\\_Sandor\\_A\\_magyar\\_nep\\_kialakulasanak\\_tortenete.pdf](http://www.magtudin.org/NAGY_Sandor_A_magyar_nep_kialakulasanak_tortenete.pdf). V.ö. Darai (2016a) La-jos: „A magyar állam jelleme: képviselő, nemzet.” *Alapvetés. Tanulmányok a magyar eredetről és következményeiről*. Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 5. szám [http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/EPA01445\\_acta\\_hungarica\\_2016\\_5\\_0320-0426.pdf](http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_5_0320-0426.pdf).

<sup>278</sup> Piggott (1987), Stuart: *Az európai civilizáció kezdetei. Az őskori Európa az első földművelőktől a klasszikus ókorig*. Gondolat Kiadó, Budapest. Piggott persze Nyugat-Ázsiát mond, de a Kárpát-medencéről ír, és szerinte a civilizáció igen ritka a világmindenségben, bár az élet gyakori. Még az is lehet, csak ez az egy van, a miénk, és ez amúgy keresztény teológiai igazság: Teremtőnkkel kapcsolatos.

keleti világ megannyi elhajított babonáját; bizony, méltatlan volna Istenhez, ha azt képzelnék, hogy a Gondviselés, legszebb munkájához, az igazság és az erény terjesztéséhez, nem ismert más eszközt, mint a rómaiak véres, zsarnoki kezét. A keresztény vallás a maga erejéből emelkedett fel, ahogyan a római birodalom is önnön erejéből növekedett, s amikor a kettő frigyre lépett, egyikük se húzott hasznot belőle. Római-keresztény fattyút hoztak a világra, akiről némelyek úgy vélekednek, hogy bárcsak meg se született volna.”<sup>279</sup> Herder tovább is megy a rómaiak igen elmarasztaló jellemzésén, és a római kereszténység megítéléséig jut, bár utóbbiban már a protestantizmus szellemét is érezhetjük. De ugyanúgy érezhetjük a magyar szellem lobogását is, amely így külön kereszténységet adott a világnak, mint Róma vagy Nyugat-Európa. És a Kárpát-medencei magyar eredet és folytonosság elméletét erősíti, hogy amikor a rómaiak elsorvasztották a többi összes provincia nyelvét, sőt még Rómáét is, miként maradhatott meg az itteni magyar nyelv ilyen fényes tökéletességben, mint amilyenek ismerjük. Úgy, hogy amikor a Dunántúlon a kelta uralmat a római váltotta fel a maga templomgazdaságával és személyi földtulajdonával, nem múlt el a világ, az itteniek – őseink – megtanultak alkalmazkodni hozzájuk, amint majd a népvándorlásnak mondott hatalmi mozgáshoz is, illetve mert a gazdag itteni föld művelőiként olyan embertömeggel és gazdag műveltséggel bírtak, amivel túléltek a történelem viharait.

Már megvolt tehát az ellentábor Atila idején is, akik elleni csapásokkal ő fenntartotta a Kárpát-medencei hun hatalmi függetlenséget. Utódainak ez kevéssé sikerült a bolgár korszakban, ezért kellett aztán Árpádnak katonai erővel visszaállítani: visszatérni a hatalomba. Ilyen visszatérés jelenik meg a krónikáinkban a *conversio* szóban, aminek a jelentése tehát nem megtérés – a magyarok keresztény hitre térítése idejére utalva, ahogy ezideig ezt fordítani szokásba hozták a finnugor eredetet alátámasztandó, – hiszen a latin szó ebbeli értelme csak a reformáció óta használatos. Ahogy nem a távolból érkezett ide a magyarság finnugor népként, ugyanúgy nem is a sztyeppéről, valamilyen „keleti” népként. Ezt azért is kell most hangsúlyoznunk, mert előbb több igaztalan támadás érte a Kárpát-medencei magyar folytonosságról szóló elméletünket, amelyben az állítólagos „cáfolatunkhoz” olyan állításokat adtak a szánkba, amelyeket sosem mondtunk, írtunk,<sup>280</sup> majd pedig újabban már egyes „kutatók” az uráli létünket kezdték meg igazolni orosz múzeumi tárgyak elemzésével, azt állítva, hogy csak a „honfoglalás” előtt 50 évvel indultunk el az Urálból,<sup>281</sup> legújabbban pedig az Y-kromoszóma-kutatást mellőzve, a jóval kisebb eligazító érvényű mtDNS-ből vannak le közép-ázsiai eredetet számunkra.<sup>282</sup>

<sup>279</sup> Herder (1978), Johann Gottfried: *Eszmék az emberiség történetének filozófiájáról*. Fordította Rathmann János. Gondolat Kiadó, Budapest, 1978. pp. 399-401.

<sup>280</sup> Buvári (2011) Márta: „Honnan jött-mentünk? Németh–Darai pengeváltás.” *Szilaj Csikó*. Magyar őstörténet rovat. [http://szilajcsiko.wix.com/csiko/magyar-ostortenet#!\\_magyar-ostortenet/honnanjottunk](http://szilajcsiko.wix.com/csiko/magyar-ostortenet#!_magyar-ostortenet/honnanjottunk). Feltöltve: 2011. május 18. Cser (2011) Ferenc: „Obrusánszky a Barikádon támadja a magyarok Kárpát-medencei eredetét valókat.” *Szilaj Csikó*. Magyar őstörténet rovat. Feltöltve: 2011. júl. 23. [http://szilajcsiko.wix.com/csiko/magyar-ostortenet#!\\_magyar-ostortenet/ostortnetvita](http://szilajcsiko.wix.com/csiko/magyar-ostortenet#!_magyar-ostortenet/ostortnetvita). Cser (2011) Ferenc és Darai Lajos hozzászólásaival: „Tételvázlatok (tézisek) és összefoglalók az Őstörténeti Kerekasztalhoz. Hotel Sofitel, Budapest, 2009. március 28.” *Szilaj Csikó*. Magyar őstörténet rovat. [http://szilajcsiko.wix.com/csiko/magyar-ostortenet#!\\_magyar-ostortenet/az--ostorteneti-kerekasztalhoz](http://szilajcsiko.wix.com/csiko/magyar-ostortenet#!_magyar-ostortenet/az--ostorteneti-kerekasztalhoz). Feltöltve: 2011. október 1. Kristóf (2012) Zoltán: „Őshonosak vagyunk-e a Kárpát-medencében? Cser Ferenc és Darai Lajos őstörténeti elképzeléseinek kritikája.” *Kapu* 25. évf. 9. sz. pp. 69-71. [https://www.researchgate.net/publication/328875865\\_Oshonosak\\_vagyunk-e\\_a\\_Karpat-medencében](https://www.researchgate.net/publication/328875865_Oshonosak_vagyunk-e_a_Karpat-medencében).

<sup>281</sup> Türk Attila és Sudár Balázs ezirányú nyilatkozataival, írásaival tele van a sajtó és a világháló.

<sup>282</sup> Török (2018) Tibor: „Honfoglalók genetikai származása.” Debrecen, 2018 április 11. *YouTube* 1. rész: <https://youtu.be/qGuDmLA6rMw>, 2. rész: <https://youtu.be/OIDDoP6MI-M>. Miközben egy közös angol írásban egészen mást állít társaival együtt: Neparáczi (2018), Endre, Zoltán Maróti, Tibor Kalmár, Klaudia Kocsy, Kitti Maár, Péter Bihari, István Nagy, Erzsébet Fóthi, Ildikó Pap, Ágnes Kustár, György Pálfi, István Raskó, Albert Zink, Tibor Török: „Mitogenomic data indicate admixture components of Central-Inner Asian and Srubnaya origin in the conquering Hungarians.” *PLOS ONE* 13(11) Editor: David Caramelli, University of Florence, ITALY. Published October 18, 2018. <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371%2Fjournal.pone.0205920&fbclid=IwAR0OzEYLL-WlgXd68iTvMSRFol6MFggMITcuSR8HQI2RdR8DAIUGdH24JzjY>.



Az úgynevezett nagy tudományban azért nem törődtek eddig a hunokkal magyar nézőpontból, de annál inkább türk és kínai szempontból, mert szakadékot vontak itt a Kárpát-medencében a hunok és az őket követő „avarok” közé, amint ez utóbbiak és a magyarok közé is, amennyiben mind a három hatalmat az ázsiai, illetve az európai szteppéről eredeztették, a kapcsolatukat a Kárpát-medenceiekkel három külön-külön lefolyt hódítás eredményének tekintették. A Kárpát-medencei írást is nekik tulajdonítva, mondván, azt a hódítók hozták ide; a korábbi, a Vincsa műveltségi korszakból származó jelekkel való kapcsolatot pedig egyszerűen megtagadták, s a vele való foglalkozástól eltiltották a magyar tudományt. Tehették ezt a jelek őskőkorszakból származó egyetemessége miatt, ahol a jelhasonlóságból kiindulva jeleink ázsiai eredete mellett érveltek. Ám a magyar műveltség és nyelv – mondhatni: a jelek nyelve – mellérendelő jellege nem egyezik meg az egy idő óta a szteppéről vagy máshonnan ide sorozatosan érkező harcias hódítók alárendelő elvi szándékaival és gyakorlatával. Ezért aztán erőteljesen tiltakoznunk kell az ellen az újabban kifejlődő megalkuvó gyakorlat ellen, amikor a szalonképtelenné vált finnugor eredetelmélet helyett egyfajta szepteppei és ázsiai származáselmélet kezdte meg kétséges szerepét. Ebben hallgatólagosan elismerik elődeinknek a beláthatatlanul régi időkbeli Kárpát-medencei kialakulását, de kiköltöztetik őket az ázsiai nomád környezetbe – holott erről a kiköltözésről semmilyen adattal, bizonyítékkal nem rendelkeznek –, ahonnan aztán dicsőséges hatalmi tényezőként, de ugyanúgy honfoglaló hódító beköltözéssel hozzák vissza őket a felmelegített turanizmus szerint, mint a ránk erőltetett másik hamis eredetelmélet, a finnugorizmus teszi.<sup>283</sup>

Teljes joggal fogalmazódik meg tehát a követelmény bennünk, hogy őstörténetünkről szóló elméletünk ne maradjon tovább csonka, egyoldalú, mint eddig volt, hanem legyen végre teljes, tartalmazza a népi és bizony: hatalmi folytonosságot is. Amiként szóljon ősi írásunkról és műveltségünkről is, vagy egyáltalán: általános történelmünkről. Vegye figyelembe, használja fel azt a komoly tudományos eredmény- és érvrendszert, amely az utóbbi évtizedekben keletkezett. Ezek már megkerülhetetlenek és jól alátámasztott mondanivalót nyújtanak. A Kárpát-medencei eredetünk és folytonosságunk bemutatásakor ugyanúgy fontos a (szkíta) hun–bolgár/”avar”–magyar hatalmi azonosság folytonosságára kitérni, mint a népi, szellemi, nyelvi és írási azonosságunkra és folytonosságunkra. Valamint azokra a kiváló jelképi, jelképezésbeli gyakorlati hasonlóságokra, amelyek a neandervölgyi korszak emberétől kezdve, és igen távoli helyeken is megnyilvánulva, a Tordos–Vincsa műveltségen át a Kárpát-medencében és környezetében, az ókoron és középkoron keresztül napjainkig élnek.

A magyar rovásírás szó- és mondatjel emlékeiben, továbbá a népművészet jelképeiben, valamint az uralkodói kör és a vallás jelhasználatában még az íráshasználatot megelőző korszak emlékezetét őrizzük, esetleg már a jelentés elhomályosodása vagy módosulása mellett. Ám ezek visszaköszönek a régészeti leleteken, még távoli területek és korok anyagából is. E jelkészlet nyomait akár több tízezer évre visszamenőleg is feltárták már, ám megfejtve csak egyik két régi írásrendszer van, s a jelképek többi, további használatának pontos megfejtésére eddig még nem nagyon összpontosított a tudományos kutatás. De fordítottnak, a jelek képi tartalmának sem történt meg az átfogó megismerése, távoli kultúrák jelképi rokonságának összehasonlító elemzése.<sup>284</sup> Ezért is vállalkoztunk a homály oszlatására valamennyire e téren. S ha nem sikerült is minden jelünk, jelképünk és jelentése egységbe foglalása, legalább érintettük a fontosabbakat.

<sup>283</sup> Lásd Szabó István Mihály: „Vezérfonal a magyar és az uráli népek őstörténetének áttekintésére.” A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tizenhetedik Magyar Őstörténeti Találkozó és Tizenegyedik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai. Budapest 2003. Budapest–Zürich, 2004. *Acta Historica Hungarica Turiciensia* XVIII/2. <http://mek.oszk.hu/05900/05943/05943.pdf>. Szabó István Mihály: A magyar nép eredete. Az uráli népek eurázsiai-amerikai őstörténete. Mundus Magyar Egyetemi Kiadó Kft. Budapest, 2004.

<sup>284</sup> Vesd össze Molnár (1986) V. József: *Vázlat a természetes modellezéshez*. Művelődési Központ, Gödöllő, 1986. Molnár (2004a) V. József: *Az eredendő világkép I. A kisgyermek rajzos üzenete*. Magtár kiadás, Budapest, 2004. Molnár (2004b) V. József: *Az eredendő világkép II. A forma a hang és a szó, az ősfoma a mese és a játék*

Mindenesetre a siker reményében javasolhatjuk a Kárpát-medencei egységes jelképi gondolkodás meghatározását az emberi értelmesség képi és eszmei alapjaiban, a szellemi néprajzi alkotások elvont jelképeiben, a tárgyi népművészeti alkotások jelábrázolásaiban, a néphagyományok, népszokások eszmei üzenetében, valamint e térség Megszentelt Koronájának és a többi koronázási jelvénynek a jelképi üzenetében, a magyar mérsékelt égövi munkafolyamat szervezés és naptári ünneplés összetevő elemeiben.

A képi és gondolati elemek magyar vagy mellérendelő jellegű összefüggéseit a magyar írás és képi gondolkodás mintaként mutatja számunkra, amiért a magyar írást – akár kiterjesztett értelemben is – a világ írásainak kölcsönzőjeként, mintaadójaként vehetjük számba, azaz nyelvünk az emberi őskultúra egyik alapja, ahol az egész élet jelképezett, például a magyar ház a magyar élet jelképezett színtere.

Mit jelenthet tehát számunkra a – szerintünk – legfontosabb jelkép, a kettős kereszt? A fentiek alapján kézenfekvőnek látszik, hogy az egységet, az egység mellérendelő szellemét és gondolatát, ma például az egységes Európát. Így térhetünk vissza a fölvetett kérdéseinkre: mindezek a jelképek az egyetlenhez, az egyhez, az egységhez tapadnak, és ezt fejezi ki a magyar rovásírás  $\ddagger$  jele is. A fentiek alapján már azt is megmondhatjuk, hogy minek az egységét, egységességét fejezi ki. A dravida műveltség általános lélekhite hasonlít a magyar népmesevilágból kibontható lélekhitre. Ebben viszont a lélek örök és állandó, nem teremtődött, nem pusztul el, hanem örökéletű, az embert pedig úgy alkotja meg, hogy vele átmenetileg egyesül, azt kitölti. Az Egy kettős kereszt formája ezért ott, és föltehetően az ősmagyar felfogásban, az emberi test és lélek egységét tükrözhetette, egyszerre mind az életet adó anya és gyermeke egységét is. Ám általában véve is az ember és a világmindenség isteni egységét. Így érthető meg és köthető össze egységes jellel a szülő nő és az Egy jelképe, ami aztán a különböző műveltségekben tovább alakult, létrehozván azt a változatosságot, amelyet Magyarországtól Szingapúrig nyomon követhettünk.<sup>285</sup>

Ez a jel tehát, valamint a vele rokon szellemiségű jelek, összekötik Európa és Ázsia számátalan műveltségét, a kőkortól kezdve napjainkig. S akik a leginkább megőrizték és megszenvedték ezt az egységörekvés megőzést, azok a magyarok. Bár az ellentétes hatalmi érdekek a tudományba behatolván lehetetlenné tették a magyarság igen korai időtől kezdve érvényesülő, egység elvű életének példaadás szintű történeti feltárását, ennek megvalósítására ma égető igény, kedvező szándék és sok reményteli kezdet létezik. Talán a nemzeteket egyesítő, egységítő felfogások és szervezetek is elősegítik – rádöbbenve ama korábbi, más jellegű közösség méltatlan mulasztásaira velünk és az egységességgel szemben – ezen üdvözítő formák gyökereinek és értelmének feltárását, közkinccsé, eleven erővé tételét. Tanácsoljuk a világnak, hogy tanuljon *ilyen* magyarul, megjavul tőle.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a műveltséget tekintve a magyar nyelvterület kultúrája sajátosan egyéni. Tartalmaz elemeket, amelyek a kelethez kötik, tartalmaz elemeket, amelyekkel a nyugathoz kapcsolódik, de egyik sem meghatározó, uralkodó jellegű: a kultúra jellegzetesen Kárpát-medencei. (Ahogy Juhász Zoltán számítógépes modellje kimutatta, hogy a magyar dalmvilág itt nálunk a legsűrűbb, legerősebb, és keletre–nyugatra haladtában egyre ritkul, gyérül.)<sup>286</sup> A mellérendelő jellegű szemlélet keményen elválaszt bennünket mind a Nyugattól, mind a sztyeppe népektől, akikre ez ugyancsak nem jellemző. Ezzel összecsengő felfogást Távol-Keleten találunk. Kulturális vizsgálataink összességében mégis azt mutatják, hogy a keleti

---

összefüggő hármasa. Magtár kiadás, Budapest, 2004. <http://pedagogiasubrosa.hu/pedagogia/molnar-v-jozsef-osforma-a-mese-es-a-jatek/>.

<sup>285</sup> Cser (2013) Ferenc, Darai Lajos: „Az egység magyar jelenléte és jelképe az eurázsiai történetben és műveltségben.” *Acta Historica Hungarica Turiciensia* XXVIII/2. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2013/A. [http://epa.oszk.hu/01400/01445/00008/pdf/EPA01445\\_acta\\_hungarica\\_2013\\_1\\_027-114.pdf](http://epa.oszk.hu/01400/01445/00008/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2013_1_027-114.pdf).

<sup>286</sup> Juhász (2006) Zoltán: *A zene ősnyelve*. Frig Kiadó [Pilisszentiván].

eredeztetés-modellek sem igazán alkalmazhatók a magyarság kultúrájára, még akkor sem, ha bizonyos jelképek – mint pl. a kettős kereszt – ott is megtalálhatók, ráadásul hasonló értelemben.<sup>287</sup> Sem a finnugor, sem a türk eredet nem fogalmazható meg ellentmondásmentesen, így újra vissza kell térnünk Magyar Adorján gondolatához: a magyarság Kárpát-medencei, nem jött sehonnan, itt alakult ki és itt lett azzá, ami.<sup>288</sup>

A nemrég leleplezett mesterséges kapcsolatteremtés a hun és magyar név mai kínai megfelelőjének tekintett xiongnu, valamint az európai hun és a magyar között, a magyar népre való átültetésének jogosságát is megcáfolta.<sup>289</sup> Mintegy bevezetéseként a valódi magyar sajátosságok önálló és a ránk aggatott, hamis sallangoktól mentes tárgyalásához. Kiiktatva annak lehetőségét is, hogy az ázsiai hunok címszó alá tartozó tényként lehet vizsgálni a mai kínai Ujguria (Hszincsiang) török nyelvet beszélő népét, aminek megfelelően korábban Kína török nyelveit részletesen tárgyaló könyvet szerkesztett Ligeti Lajos és csoportja.<sup>290</sup> Körösi Csoma Sándor tévedését, hogy Ujguriát tekintette a magyarok őshazájának, az okozta, hogy ő a török uralkodó osztály eredetét kutatta. A török uralkodó réteghez tartozóként kezelte „Árpád népét”, de egyúttal a magyarság elődjeként. Lassanként azonban bebizonyosodik, hogy nemhogy a magyar nép nem volt soha török, de Árpád vezér és katonái sem, sőt Atila és hunjai sem. Éppen a magyar írás régisége a töröknek nevezetthez képest mutat rá erre, azaz arra, hogy a türkből lett törököt kell eredeztetni sokkal korábbi műveltségi elemekből, abból az egyetemes magyar műveltségből, amelyet Európában a hunok képviseltek először hatalmi szinten. És beszédes, hogy a görög krónikák nem tudnak kínai kapcsolatról a magyarokkal összefüggésben. S bár türkökről írnak a Kárpát-medencében, azt a terjeszkedő török hatalom miatt teszik, amellyel élethalálharcot vívnak, és amely majd megsemmisíti őket, mi ellenben győztesen kerültünk ki végül a törökkel vívott küzdelemből.

Ezeket nemcsak azért kell világossá tenni és hangoztatni, mert már megismerhető az igazság e téren, – az ázsiai, sőt kínai hun és a Kárpát-medencei hunmagyar azonosítása főleg a

---

<sup>287</sup> Cser, Darai (2013).

<sup>288</sup> V. ö. Cser (2000) Ferenc: *Gyökerek. Töprengések a magyar nép és nyelv Kárpát-medencei származásáról*. Szerzői Kiadás, Melbourne, 2000. p. 80. [http://www.kincseslada.hu/files/public/Cser\\_Ferenc\\_Gyokerek.pdf](http://www.kincseslada.hu/files/public/Cser_Ferenc_Gyokerek.pdf). *Roots of the Hungarian Origin Contemplation on the Carpathian Origin of the Hungarian Language and People*. By Ferenc Cser. Melbourne, 2006. <https://www.scribd.com/document/42548033>. Cser (2005) Ferenc és Darai Lajos: *Magyar folytonosság a Kárpát-medencében, avagy kőkori eredetünk és a sejti tulajdonság-örökítő kutatás*. Frig Kiadó, [Pilisszentiván]. <http://www.leventevezet.extra.hu/pdf> és <https://doksi.hu/get.php?lid=19235>. Cser (2007a) Ferenc és Darai Lajos: *Az újkőkori forradalom népe*. Frig Kiadó [Pilisszentiván]. Cser (2007b, 2008a) Ferenc és Darai Lajos: *Európa mi vagyunk I-II. Európa történeti kapcsolatai a sejti átörökítő jelzőkhöz és a Kárpát-medencei magyar népi, nyelvi, műveltségi folytonossághoz*. Frig Kiadó [Pilisszentiván]. Cser (2008b) Ferenc és Darai Lajos: *Kárpát-medence, vagy Szkítia?* Frig Kiadó. Cser (2011) Ferenc és Darai Lajos: *Kárpát-medencei magyar ősiség*. HUN-Idea Kiadó, Budapest. [http://www.mvsz.hu/mtf/mtf\\_12.html](http://www.mvsz.hu/mtf/mtf_12.html).

<sup>289</sup> Darai (2018). pp. 92-103.

<sup>290</sup> Ligeti (1981) Lajos és Terjék József (főszerk.): *Keleti Nevek Magyar Helyesírása*. Akadémiai Kiadó, 1981. p. 465.

Joseph de Guignes<sup>291</sup> nyomát követő Pray Györgytől<sup>292</sup> származik – hanem azért is, mert még mindig a hamis azonosítás terjed, és odáig fajult a helyzet, hogy a külföldi enciklopédiák már nem is 896-os hungar, hanem magyar „honfoglalásról” írnak, vérszomjas hódítóknak beállítva a magyarokat. Akik megérdemelték Trianont, teszik hozzá aztán a magyarok mai ellenségei. Hol hunok vagyunk, de magyarul beszélünk, hol törökök vagyunk, de magyarul beszélünk, hol szlávok vagyunk, de magyarul beszélünk. Ennek véget kell vetni, és kihirdetni a magyar őstörténet igazságait:

*A hunok nem Kínában eredtek, nem Ázsiából jöttek ide, hanem a Kárpát-medencében született magyar nép katonái, honvédői voltak, akik felszabadító, majd államszervező harcok után békésen uralkodtak e tájon, sok-sok nép boldogulását elősegítve. Akárcsak később a hamisan türköknek mondott Álmos és Árpád vezér katonái.*

És ugyan miért lenne a székely rovásírás a proto-kínaiból származó? Sehol a nyelvi háttér, így a nagy földrajzi távolság áthidalása több mint kétséges. Avagy sehol bármiféle régészeti anyag, amely bemutatná, hogy onnan és ekkortájt jött az írás a Kárpátok közé – a nyelvvel egyetemben. A magyar nyelv egyedülálló nyelvszerkezete, a hangzók gazdagsága, nyelvünk elképesztően erős, következetes rendszere csak hosszan letelepedett nép és városi létszámú, sűrűségű lakosság által alakulhatott ki, nem pedig folyamatos vándorlás és állandó élethalálharc közepette. Az a nagyfokú kifejezőképesség, amit mai romlott állapotában is csodál a külföldi, aki megtanul magyarul, az honnan van? A kínaiaké igen szegényes, ha csak különböző hangmagasságban ejtve őket, négyszeresen sokszorozva pótolják a hangzóhiányt a kifejezés számára. Ezeket tehát figyelembe kell vennünk, ha a nyelvvel foglalkozunk, és akkor az írásról még szót sem ejtettünk. Valójában pedig olyan régi, több tízezer éves folyamatokról van szó, amihez képest a kínai Nagy Fal építéséhez kötött hun-kapcsolat kétezer éve mosolyt fakasztóan rövid. Ha a nyelv kialakulása igen hosszú időbe tellett és az írás kifejlődése annak végső szakaszához köthető csak, akkor következtethető a nyelv megjelenének akár félmillió éves kora is az emberiség részéről, mivel 50.000 éves, sőt sokkal régebbi írásjeleket is felmutat a régészet révén feltárt tárgyi emlékek sora szerte a Földön, minden földrészen, a mindig bölcs emberre vonatkozó embertani ismerettel összhangban.

Ámde kik használják a hun és a türk elnevezést? Beszédes adat, hogy előbbit a „nyugatrómai”, utóbbit a „kelet-római” források. Azaz a magyarokra nyugatról és keletről rátörő ellenségek. És mindig barbár, szegény, éhes, mohó, pusztító, gyilkos, hódító értelemben. Ugyancsak kitalálták a kalandozások címszót, ennek vádjával igyekezvén elkerülni, hogy arról a töméntelen támadássorozatról szóljon a történetírás, amelyet a „német-rómaiak” és a „bizánciak” elkövettek ellenünk. A törökkel ellenünk paktumot kötő franciák, Velence, néha a pápa vagy akár

---

<sup>291</sup> Joseph de Guignes: Histoire générale des huns, des turcs, des mogols, et des autres tartares occidentaux & c. avant et depuis Jesus-Christ jusqu'a present: précédée d'une introduction contenant des tables chronol. & historiques des princes qui ont régné dans l'Asie: ouvrage tiré des livres chinois, & des manuscrits orientaux de la Bibliotheque du roi. Chez Desaint & Saillant, Paris, 1756-1758. [I/1. kötet](#), [I/2. kötet](#), [II. kötet](#), [III. kötet](#), [IV. kötet](#). Német fordítása igen korán elkészült: Joseph de Guignes: Allgemeine Geschichte der Hunnen und Türken, der Mogols und anderer occidentalischen Tartarn, vor und nach Christi Geburt bis auf jetzige Zeiten aus den chinesischen Büchern und orientalischen Handschriften der Königl. Bibliothek in Paris verfasst 1-4. Ford. Johann Carl Dähnert. Kiadta Anton Ferdinand Röse. Greifswald, 1768-71. [I. kötet](#), [1768](#), [II. kötet](#), [1768](#), [III. kötet](#), [1769](#), [IV. kötet](#), [1771](#). Deguignes élete: [https://hu.wikipedia.org/wiki/Joseph\\_de\\_Guignes](https://hu.wikipedia.org/wiki/Joseph_de_Guignes). További írás róla: <http://www.ng.hu/Civilizacio/2017/10/17/Rejtelyes-hun-orokseg>. V. ö. Dobrovits Mihály: „Deguignes Magyarországon.” *Az előkelő idegen. III. Nemzetközi Vámbéry Konferencia*. Lilium Aurum, Dunaszerdahely, 2006. pp. 30-2. <http://mek.oszk.hu/05000/05071/05071.pdf>.

<sup>292</sup> Pray György: *Annales veteres Hunnorum, Avarorum et Hungarorum* (A hunok, avarok és magyarok régi története). Bécs 1761. Pray György: *Dissertationes historico-criticae in Annales veterum Hunnorum* (Történetkritikai tanulmányok a régi hunok történetéről). Bécs 1774. Pray elméletének összefoglalását lásd: Görömbei A.: „Az ősmagyarok képe felvilágosodás- és reformkori történetírásunkban.” *Studia Litteraria* LX (1971), 65; Várnai (1974), Várnai András: „Az európai Kína-kép alakulása és hatása a felvilágosodás korában.” *Dolgozatok a feudális kori művelődéstörténet köréből*. Szerk. Klaniczay Gábor, Pajkossy Gábor, Ring Éva. Budapest, 1974. 131.



az osztrák–török nekünk ártó békék, mind-mind lekerül a napirendről, de a vesztes csatáink, azok előtérben, készenlétben vannak tartva. Ahogy a római kor végi pannóniai kereszténységről sem igen emlékezik meg történetírás, úgy a hunok, avarok és az árpádi magyarok saját kereszténységét sem fogadják el, hanem a korábbi hitviták eredményeként kialakult korabeli nyugati pogányozást szajkózzák, pedig elég sok adat és szerző bizonyítja, hogy sajátos kereszténységünk a korábbi változatok folytatásának tekinthető.<sup>293</sup> Ennyi is elegendő lenne az Árpád vezette keresztény államszervezés földben talált nyomainak a magyarozatára, de a Szent István által felvállalt ősiség, ősi hitbéli folyamatosság további megerősítéssel szolgál a hun–avar–magyar korszak kereszténysége számára.<sup>294</sup>

Nagyra kell becsülnünk azokat a korábbi kutatókat, akik minden ellenvethető egyéb összefüggés ellenére elfogadták tudományuk bármennyire meglepő adatait és az abból következőket közreadták. Ma az őstörténetben az ocsú kiszórása a gabonából ezzel az eljárással tovább folytatható, a józanész módszeres használatával, parasztjaink képessége mintájára. Ki kell derülnie, hogy mi a valóság és mi a lehetetlenség a sok-sok állítás özönében, és hogy mi az értelmes tájékozódást lehetővé tevő vezérfonal, amelyet valamikor, valahogy elváltak, elvettek tőlünk. Ezért látszik a rengeteg felhalmozott kutatási anyagnak mintegy kétharmada teljes képzetlenségnek velünk kapcsolatban, amelyet viszont új szemlélettel valóságos, igaz eredménnyé tehetünk. És a nagy keleti (sztepei, ázsiai) mezőkön való hamis szárnyalás helyett sokkal értékesebbé, ezáltal pedig fényesebbé és vonzóbbá tehetjük történetünket. Kemény munka után majd bátran kiállhatunk amellett, amit ma még csak sejteni lehet, ám a tudományos sejtés jó kezdet. Az igen egyenetlen mai színvonal a mondandó egyértelműsítésével vezethet el a teljes győzelemhez, hogy az óvoda, az általános és középiskola, az egyetem és a doktorképzés a magyar igazságot tanítsa és kutassa tovább.

Ehhez viszont a tudomány pontossága és következetessége szükséges. Ahhoz, hogy oktatási anyagként megjelenhessünk, a felszínesen jónak látszó, ám mégsem igaz dolgokat ki kell iktatnunk. Más lenne a helyzet, ha vallást készítenénk. De nem ezt tesszük, bár anélkül, hogy hinnénk magunkban, elvi álláspontunkban, szellemiségünkben, következtetéseinkben, nem megy semmi. Csakhogy amint a nyelvünk is mutatja, azt szoktuk vallani, ami a meggyőződésünk, és ahogy testi és társadalmi erő is szükséges a szellemi teljesítményhez, ugyanúgy hitre is szükség van álláspontunk érvényesítéséhez. Ennyiben az igaz eszmét alá kell támasztani hittel, és ekkor a hittal altámasztott eszmét lehet vallottnak is, vallásnak is tekinteni. Azaz bölcsellettal is meg kell alapoznunk magunkat, ha eredményt akarunk. De mivel „nagy csak az Isten!” – nem lehetünk elbizakodottak, belátva, hogy múltunknak az emberiséget érintő teljes feltárását a mi nemzedékünk még nem érheti el.

De összefogva azokkal a népekkel, akikkel közös a múltunk, a lehető legnagyobb egységre, legtöbb közös eredményre máris törekedhetünk, ahonnan majd további lépések tehetők. Hogy ne csak a magyarok élhessenek tovább őseik útján, hanem ha ugyanazok voltak az őseink, akkor a többi társnemzet is.<sup>295</sup> Mert rájuk is vonatkoznak azok a téves állítások, amelyek hamisítások eredményei. De vannak olyan, már kikutatott eredmények, amelyek egymást megfelelően kiegészítve, azok helyére léphetnek, amelyekkel teljességükben nem is értünk egyet. Erre lehet példa Heribert Illig elmélete, akinek a lényegi állítása, a 300 éves betoldás a középkor 600 és 900 közti idejébe – mint mi is kimutattuk – tarthatatlan, az a kiindulása viszont, hogy a nyugati

<sup>293</sup> Zachar (2006) József: *Egy az Isten, egy a Nemzet. Írások Jézus-hitű magyar eleinkről*. Heraldika Kiadó, Budapest. pp. 57-71. És legfrissebben lásd a jelen írásunk után következő tanulmányt!

<sup>294</sup> Darai (2016b) Lajos: „Műveltségünk és nyelvünk titka, írása.” *Alapvetés. Tanulmányok a magyar eredetről és következményeiről. Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI.* évfolyam 5. szám. pp. 476-500, 514-523. [http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/EPA01445\\_acta\\_hungarica\\_2016\\_5\\_0427-0581.pdf](http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_5_0427-0581.pdf).

<sup>295</sup> V. ö. Cser (2016) Ferenc és Darai Lajos: „Szlovák délibáb-vadász magyar nyulat ugrat ki a bokorból. Házat, hazát, és adjuk írásunkat is?” *Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI.* évf. 1. sz. Pannon Kultúráközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2015/A. [http://epa.oszk.hu/01400/01445/00015/pdf/EPA01445\\_acta\\_hungarica\\_2016\\_1\\_160-204.pdf](http://epa.oszk.hu/01400/01445/00015/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_1_160-204.pdf).

oklevelek hamisak, és hogy se Nagy Károly, se a frank birodalom nem létezett, felhasználható és fölhasználandó. Meghökkenítő megállapítását a nyugat-európai földrészt tárgyi – régészeti leleti és épületi – ürességére alapozza, a római időkre vonatkozóan. Meggyőzően kimutatta, hogy a történelemhamisítók miként tudtak a különféle időszámítások eltéréseivel ügyeskedni, manipulálni.<sup>296</sup> Egy másik, időközben szintén feltárt hamisítás a VII. Konstantin-féle népmozgások közé való besorolásunk: ezt pedig a már bizonyított Kárpát-medencei eredetünk cáfolja. Tehát csak hamis lehet a többi hódító és a többi nép költöztetése, elhelyezése is.<sup>297</sup> De ha nincs hódítás, aminthogy ez az igazság, akkor a krónikáinkból kiderülő valóságot kell elfogadni és hirdetni, vagyis ahogy Anonymus írja: harc nélkül hullott ölkébe az ország. Vagy, amit Kézai ír az Árpádékkal egyező nyelvű bennlakókról, akik nem harcoltak ellenük, illetőleg arról, hogy a vérszerződés mindenkit egyesített, bennlakót és a bejövő segítségnyújtót egyaránt.

Azaz, ha Atila nem hódító, hanem felszabadító, akkor valójában ő nem türk, hanem éppen az ellenlábaskok eszközével verte meg őket, a katonai erővel itt uralkodókat, és nem történt le-  
verése magasrendű szláv és germán kultúrának stb. Az újkorban ugyanúgy igyekeztek Árpád-  
ékat kitörölni történelmünkől,<sup>298</sup> mint a hun–magyar kapcsolat tényét is. De megvan már a megfelelő irány és eszközrendszer, amelyet használni lehet mindennek jövőbeni pontosításá-  
hoz, kiteljesítéséhez. És jönnek majd a ma még csak sejtett további megerősítő eredmények, ám a sejtés ereje máris segít a mostani kutatási állapotból a legtöbbet kihozni. A továbblépés kíván még valamennyi időt, de a mai teljesítmény is megmutatja már, hogy tökéletes és vissza-  
utasíthatatlan megoldás születik: a bizonyosság saját magunkkal, magyar mivoltunkkal kapcsola-  
latban.

Az egyes korszakok műveltsége, mítoszi világa, vallási tanítása és gondolati rendszerének tartalmi és formai elemei, adatai, jellegzetességei és összefüggései eltérő felfogásokat, gyakran egymással ellentétes minőségeket mutatnak és képviselnek, de vizsgálatuk, összehasonlításuk célja nem lehet mai értékítélet alkotás róluk. Hanem a cél mindig csupán a téma, a kérdéskör valóságának az elérhető legközvetlenebb, legpontosabb megismerése, legjobb feltárása lehet. Önmagában véve ugyanis egyetlen ilyen minőség sem alap az értékítéletre, egyik emberi teljesítmény se értékesebb, jobb, használhatóbb, mint a másik, különösen annak híve, művelője számára. Azaz ma nem megállapítható egy-egy korábbi nézetről, felfogásról s a neki megfelelő emberi gyakorlatról önmagában, hogy melyik számunkra a követendő, melyik az elvetendő. Hiszen mindegyik meghatározott körülmények között született emberi alkotás, amely az adott körülmény sajátos kihívásaira a maga idejében adható lehetséges, talán ma nem tetsző emberi válaszokat tartalmazza. Ezért aztán a mai erkölcsi következtetések alapjául se szolgálhat egy az egyben valamely régebbi tapasztalat, tanulság, következtetés: nem pótolhatja a mai kihívásokra adandó mai válaszokat.

---

<sup>296</sup> Illig (2002, Heribert: *A Kitalált középkor. A történelem legnagyobb időhamisítása*. Allprint Kiadó, 2002. Illig elméletét ismerteti, értelmező követőinek írásait közzéteszi Szekeres Sándor honlapja, az [Eltévedt időszámítás](#).

<sup>297</sup> Kréneisz (2013) Géza: „Porphyriban nevelkedett Konstantin császár 'ismeretlen' Prooimionja (első rész).” *Eleink* 2013/2. 10-14. A Napkút Kiadó honlapján. <https://google.com/napkut.hu/images/folyoirat/eleink26>. Marczali (1901) Henrik Dr. (szerk): *A magyar történet kútfőinek kézikönyve*. Athenaeum, Budapest, 1901. 27, 28-29. Moravcsik (1958) Gyula: *Byzantinoturcica* I-II. Budapest 1942, 1943. Second edition, Berlin 1958. 261-367. Moravcsik (1967) Gyula és Jenkins, Romilly J. H.: *Constantine Porphyrogenitus De administrando imperio*. Greek text edited by Gy. Moravcsik. English translation R. J. H. Jenkins. Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies Trustees for Harvard University Washington, District of Columbia, 1967. Moravcsik (1984) Gyula: *Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai*. Budapest, 1984, 2. kiadás 1988. *Corpus* (1985) *Fontium Historiae Bizantinae*. Consilio Societatis Internationalis Studiis Byzantinis Prohevendis Destinatae editum. Volumen I. Second Impression, 1985. 13. <http://homepage.univie.ac.at/ilja.steffelbauer/DAI.pdf>.

<sup>298</sup> Darai (2011) Lajos: „Hova jutunk, ha 'Árpád vezér nem az Árpád-kor része'? Szilaj Csikó, Magyar őstörténet rovat. Feltöltve: 2011. augusztus 18. [http://szilajcsiko.wix.com/csiko/magyar-ostortenet#!\\_magyar-ostortenet/konferenciáról](http://szilajcsiko.wix.com/csiko/magyar-ostortenet#!_magyar-ostortenet/konferenciáról).



Sem az evolúciós elképzelést, sem az örök, változatlan eszmék tételét nem alkalmazhatjuk tehát, mert mindkettő felhasználja az eleve elrendelés téziséét. Az előbbi mindent a mai legmagasabb rendű állapothoz vezető kifejlődésnek rendel alá, s hajlamos még a márt is alárendelni valamiféle elképzelt jövőti tökéletességnek. Az utóbbi pedig egy meghatározott, szent korszakban alkotott tanra támaszkodva, lassítja az önálló alkalmazkodást a jelen kihívásaihoz. Előbbi konzerválja, dogmatikus bebiztosítással tovább élteti a mához vezető út hibáinak tévedéseit is, utóbbi pedig vakká tesz az igazán új eszmékre, azok szükségességére, sőt még a régi eszmék sajátos eredetének a feltárását is megakadályozza.

Annak a szándéknak viszont, hogy a korábbi emberi gondolkodással, tevékenységgel kapcsolatos adatokat a történelmi események hitelessége alapján rendszerezzük és adjuk elő, nem lehet mindig maradéktalanul eleget tenni, ha a róluk szóló elérhető történelmi híradások adatait valamely régibb vagy újabb felfogás tételei, érdekei befolyásolták, befolyásolják. Így aztán hiába hirdetjük, hogy nem áll szándékunkban állást foglalni, attól a bemutatott események, a róluk szóló elképzelések, fogalmak nem lehetnek teljesen mentesek: eme velejáró behatásokat a közeli múltból örököljük és adjuk a régmúlt szereplőinek szájába. Így minden gondolati tény a történelmi ember tudatában megjelent teljesítménynek kell tekinteni, s nem az ő tudata mögötti külön természeti vagy eszmei valóságnak. Nem olyannak tehát, amely mindenáron érvényesül, áttör: beteljesíti a fejlődést, betölti eszmei rendeltetését, hanem olyannak, amelyet emberek formálnak, alkotnak és fenntartanak. Ugyanakkor a tudomány mai állása nem teszi lehetővé, hogy a korábbi gondolati valóságok egészét kritika alá vegyük, azok valóságértékét megadjuk. Ám amennyire lehet, nyomon követendők az emberi tudat különböző megnyilvánulásai, változatos formájú jelenségei, történelmi változásai és az emberi cselekvésre gyakorolt hatásai, valamint a befolyásuk az adott korra és a kor társadalmára.

Ebben még az sem zavarhat meg bennünket, hogy a történelmi időben visszafelé haladva egyre jobban elhomályosul előttünk a kép, s az egyéni gondolatokat felváltja a kollektív bölcsesség hitvilága és a mítoszi elemek kifogyhatatlan változatossága, s mégis alapvető változatlansága. Minden történelmi elemzésnek az emberi magatartás és tett mint válasz feltárásával kell foglalkoznia. Jó esetben a kihívások meghatározásával, s nem azzal, hogy találgatásos jelleggel megfeleltesse e magatartást és tettet utólag kitalált, vélt gondolati vagy hitbéli elveknek, azokból fakadó elképzelt szándékoknak. Mert ez utóbbi eljárásból szükségszerűen a jelen állapotok visszavetítése, a mai követelmények múltbeli érvényesítése származik, s ez lefokozza, lealacsonyítja a múltat, s olyan elképzeléseket, elveket tulajdonít a régieknek, amelyeket ők biztosan nem vallottak, és amelyek félrevezetnek bennünket, semmi valóban felhasználható tanulságot nem nyújtva.

Az őskori tudományos ismeretek megjelenési formája a csillagos ég időtálló kozmológikus képe az emberiség egységét kifejező mellérendelő gondolkodásnak és közösségiségnek a máig utolérhetetlen eredménye, terméke. Ennek elértéktelenedését, érthetlenné, elavulttá válását az alárendelő szemlélet megjelenése és érvényesülése okozta. Hiszen a földi érdekkörbe lehozván ezt a tudáskészletet, valójában lefokozta azzal, hogy egy kiemelkedő hősi, papi elit, kiválasztottak titulált parancsnokok, királyok történetét faragta belőle. Ezt az irányt erősítette az is, hogy a csillagok helyére isteneket, isteni világot képzelt, ahová a földi főnökök titkos módon kapcsolódnak, születésük előtt és haláluk után odatartoznak.

Az ősi tudáskincs tehát új szerepben, új összefüggésben találta magát, midőn saját céljaira kezdte azt felhasználni az egyik elkülönült társadalmi csoport, megbontván vele a társadalom egységét. E csoport azokból állt össze, akik a tudás birtoklása révén is erősíteni akarták alárendelő törekvéseiket, az egész nép alávetését saját uralkodásuknak. Nem az eredeti tudás megértése, elsajátítása és gyarapítása lett ennek az elitnek a célja, hanem annak olyan, meghatározott érdekkörben való alkalmazása, ami szükségszerűen ellentétessé vált vele. Így ezen ősi ismeretek megértése, áthagyományozása nem valósult meg maradéktalanul, néha éppen az alávetettek szabotázsa miatt.

Végül az emberiség által addig féltve őrzött tudás erodálni kezdett, teljessége csorbát szenvedett, általános ismertsége megszűnt. A mindentudás az istenség tulajdonságaként jelent meg, mely az alávetett emberiség számára elérhetetlen, elzárt, ezoterikus. Am az isten vagy az istenek a kiválasztottakat beavatják, bevezetik ebbe az ismeretbe, miáltal egyedülálló, isteni képességeknek is birtokába kerülnek. Ezek elengedhetetlenek az uralkodáshoz, és olyannyira magasrendűek, hogy csak a kiválasztott kis elit képes elsajátítani őket. Ez alapozza meg a királyi papság intézményét. A papok és apostoli királyok az isteni akarat közvetítői, az istenség hasonmásai, de mindennek a valóságos megteremtői, létrehozói is, akik a körülmények alakításával teszik szerepüket evilági módon kétségbevonatlanná, azaz dogmatikusan bebiztosítottá.

S teszik a történelmet alárendelő, alárendeltek és mellérendelő küzdelmévé Európában és a világ többi részén. Ennek a küzdelemnek a korszakai megegyeznek ugyan az írott történelem szakaszaival, fejleményei azonban jobbra csak az alárendelő szemlélet, sőt érdek szerint lettek értékelve. Pedig a mellérendelő szemlélet és magatartás, a mellérendelő tevékenység, a mellérendelés eredményei is fennmaradtak, érvényesültek, megvalósultak, és fenntartották, gazdagították a világot, miközben az alárendelés sokszor csupán rombolni tudott.

Az alárendelő és mellérendelő stratégia és törekvések jellemző megnyilvánulásai ugyanakkor a politika és a kultúra területein együtt képezik különösen az európai múlt legjellemzőbb vonásait. Kényszerűen bár, de együtt, egymással valamiféle egyensúlyban teremtették meg végül is Európa világbeli vezető szerepét, s okozták mindazt az eredményt és eredménytelenséget is, amit ma a modern, globalizált világ jelent. A két szemlélet és készlet egymást kiegészítő, harmonikus létmódja ugyan továbbra is elképzelhetetlen, és egymást kizáró, antagonisztikus vonásaik, összetűzéseik a közelmúltig, sőt máig kimutathatók, mégis reménykednünk kell a megoldásban, amire például a valóban keresztényi gondolkodás eredetileg már eljutott. Ráadásul a jövő kilátása a mellérendelés–alárendelés európai kettőségének meghaladására magában hordozza annak világviszonylatban is jótékony, üdvös hatásait.

Nagy kérdés tehát a mai világban, hogy melyik érdektábor fogja meghatározni az emberiség jövőjét. Félő, hogy az alárendelő szemlélettel folytatódnak a háborúk, a legjobb erők lekötése a hadi kutatásfejlesztésre és gyártásra, s az emberiség végül nem lesz képes megoldani saját problémáit, mert a kicsinyes hatalomféltés a kontraszelekciót teszi általánossá, ez pedig visszafogja az egyetemes emberi haladást, ami végül pozitív visszacsatolást gerjesztve, megsemmisíti bolygónkat és reményvesztett emberi lakóit. Reménykeltő lenne viszont, ha az emberek egyenrangúságát valló mellérendelő szemlélet kerekedne felül és terjedne el a Föld teljes szélében és hosszában, mert rögtön természetes és szerves sorrendbe tudná sorolni mind az emberiség előtt álló legfontosabb és kevésbé fontos feladatokat, mind az azok megoldására leghivatottabb embereket és erőket. S ezzel új, lelkesítő távlatok nyílnának meg az emberek előtt, mindenki újra megtalálná saját helyét, feladatát és boldogságát az emberi közösségben, lett légyen az a megvalósult Földön vagy a világmindenség más pontján. S ez az előre nézés, célvonzás, mint általános mellérendelő hatás, hamarosan felválthatná az önző érdekeikhez ragaszkodók elnyomó, másokat háttérbe szorító eljárását.

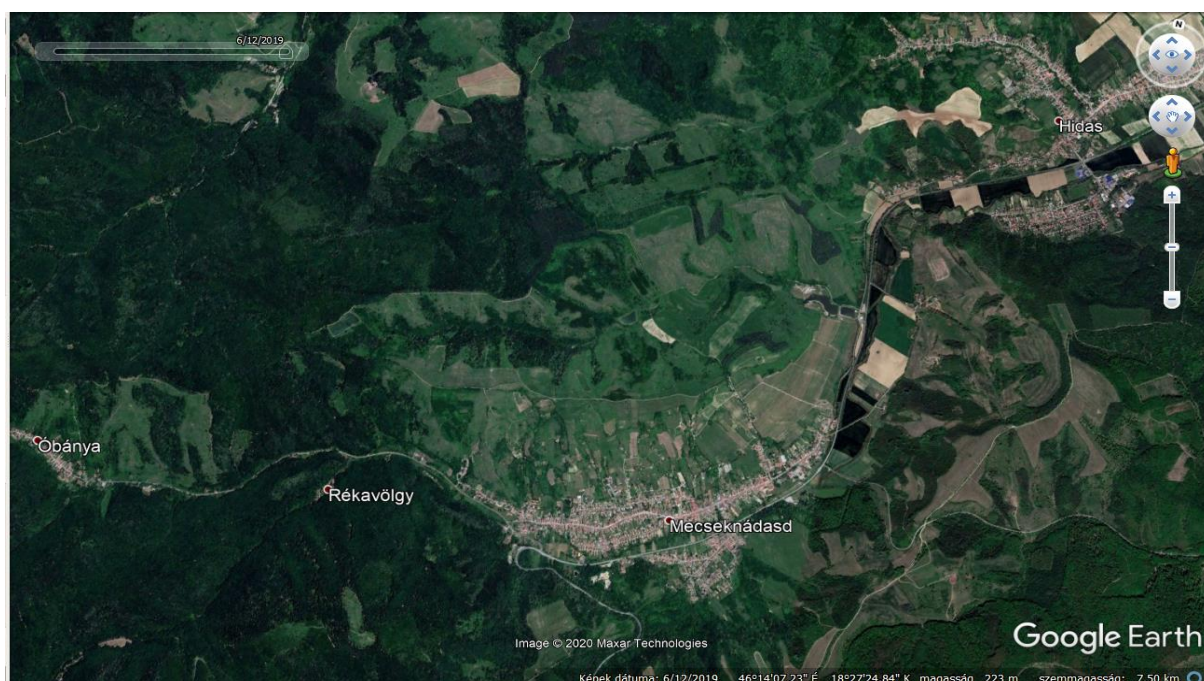
# RÉGÉSZETI LELETGYŰJTÉS

(XIII/1/c.)

*Gyimóthy Gábor (Zollikerbeg):*

## **A kőszerszám**

Csodálatos fekvésű faluban nőttem föl. Ott, ahol a keleti Mecsek Bonyhád felé kisimul, de még a Mecsek ölében, fekszik Nádasd. Valamikor Püspöknádasd volt a neve, de az utolsó háború után átkeresztelték Mecseknádasdra. Ez sem rossz név, hiszen a falu alig tíz kilométernyire van a Zengőtől, a Mecsek büszke, közel 700 méter magas csúcsától. (Miután ezt a történetet Svájcban írom, a billentyűzet néhány gombja gúnyosan felkuncogott amikor leírtam a hétszázat, de rájuk szóltam: mi igenis büszkéek vagyunk a 700-ra is! Még akkor is, ha a 700-hoz hiányzik néhány méter! Hátha rosszul mérték! De különben is: egy ilyen hegy nőhet még...). Ott, ahol a Rékavölgyből és a Kisújányát és Óbányát rejtegető völgyből összefolynak a vizek, kezdődik a falu és folytatódik kerekén két kilométeren át. Onnan továbbhaladva Hidas következik, aztán elérkezünk Baranyamegye határára. Bonyhád, Nádasdtól tíz kilométerre már Tolnamegye.



*Mecseknádasd és környéke műholdas képe.*

A dolog a vizekkel nem olyan egyszerű, mint ahogy az a fentiekben leírtakból gondolható lenne. Valamikor régesrégén biztosan összefolytak, de aztán a falu bölcsei összeültek és elhatározták, hogy nem engedik egybeömleni a két patakot. A Rékavölgy patakjának, amely



némelyik térképen a Halászpatak nevet viseli, megengedték a szabadon választott áthaladást, ám a másik vizet mesterséges mederbe kényszerítették, átvezették a falun és malompatakat csináltak belőle. A Rékavölgy patakját – amelyre a halászpatak név körülbelül olyan túlzás, mintha a teniszcipőmet hétmérföldes csizmának nevezném – mi egyszerűen vadpataknak hívtuk. Kevés vizű, keskeny patak volt, sok helyen könnyen át lehetett ugrani, és a Halászpatak elnevezést látva, roszmájúak joggal kérdezhették volna, vajon *mire* halászik ez a patak? Pedig halacsók azért voltak benne, de azokra rajtunk, gyerekeken kívül senki nem vadászott. Volt benne – néha rengeteg – fürgecselle, itt-ott fogtunk egy-egy kövicsíkot (ami „nyávog”, ha kiveszik a vízből), ritkán egy-egy fenékjáró küllőt, amelynek ívháromszög alakú a keresztmetszete (mint az egykori Messerschmitt Me 262-es vadászgép törzsének) és mégritkábban egy-egy domolykót. Messze túl a falun előfordult néha a törpeharcsa és talán még más kisebb halak. Ám – hogy mentsem a patak, általam kicsit mostohán kezelt becsületét – a Rékavölgyben gyönyörű rákokat lehetett fogni. Azokhoz hasonló méretű és „zömökségű” folyami rákokat azóta se láttam sehol!



*Mecseknádasd délfelé tekintve. A faluból alig látszik valami.*

Aztán nagyot változott a világ. A malmok lassacskán eltűntek. A falunak valamikor a huszadik század második felében vízvezetéke lett, és az elemésztette a patakok vizét, még mielőtt azok ráeszmélhetek volna, hogy patak lehetne belőlük, ha hagynák őket békében patakszani. A malompatakok teljesen eltűntek, a vadpatakok pedig olyan szomorúságos csurgadalommá váltak, mintha az nem lenne más, mint egy nagyon rosszul záró vízcsap „kieresztménye”... De hát az érem másik oldala, hogy a vízvezeték előtti időszakban minden ház udvarán kerek kút állt, a szennyvizeknek egy része pedig a malompatakok martalékává vált.

Nagyon nagy zivatarok esetén a Nádasd fölötti két völgy együttes vize örült árvízként rohant át a falun. Ezek az árvizek a háború után sokáig különösen pusztítóak voltak, mert egy bonyhádi szélhámos óriási erdőt vágatott ki a Rékavölgy fölött. Az erdő nem is volt az övé! A

fát eladta és a pénzzel eltűnt valahol Amerikában. A letarolt erdő nem fékezte meg a lezúduló zivatarok vizét és az szószerint féktelenül özönlött a faluba és ragadta magával sok ház veteményes kertjét.



Mecseknádasd temploma a falu közepén. A háttérben jobbra a Szent Imre hegy emelkedik (a faluban egyszerűen Templomhegy a neve). Mögötte 5-6 kilométerre van a Zengő, a Mecsek legmagasabb hegycsúcsa. Pontosan a templomtorony irányában haladva, 7 kilométer után érnénk a zengővárkonyi lelőhelyre. És jobbra az egykori püspöki kastély. Forrás: <https://mapio.net/a/92934479/?lang=hu>

Alig száz méterre az egykori püspöki kastélyhoz tartozó parktól, a vadpatak olyan fordulatot vett, hogy ott lefékeződött és az árvizek alatt rengeteget lerakott az odáig görgetett és szépen lekerekített kövekből. A kövek nagy része öklömnyi volt, vagy csak kicsit nagyobb. Nagyon szerettem a kövek között keresgélni, mert sokfélék voltak. Így visszagondolva el tudom képzelni, hogy abban a kőhordalékban talán egy geológus is örömet lelne.

1949 nyarán – akkor 13 éves voltam – találtam valamit, ami annyira más volt, mint a legömbölygetett kövek, hogy el sem tudtam képzelni, mi lehetett. Lapos kődarab volt, sima és fényes, mint az ablaküveg és láthatóan nagyon kemény. A mérete körülbelül négy centiméter-szer öt centiméter lehetett, talán egy centiméteres vastagsággal. Nem volt szabályos, már csak azért sem, mert a görgetgetés következtében letöredeztek az élei. Keresztmetszete nagyon lapos trapézra hasonlított, amelynek hegyesszögű csúcsai is megletek volna, ha nem hiányzik a kődarab két oldalán az él. Szinte áttetsző, majdhogynem tejeskávés színe volt. Azt hittem valami üvegdarab noha sosem láttam olyan színű üveget, és a sima – mint ahogy hittem – megmunkált felületek sem engedték beleképzelni valamilyen általam ismert üveg tárgyba. Sokáig nézegettem, aztán megmutattam Apámnak. Csak egy pillantást vetett rá és azt mondta: „Szerintem ez az ősember szerszámának darabja.” Bennem majdnem megállt az „ütő”! Valahogy úgy éreztem magam, mint ahogy egy ásatás-vezető érezheti magát Egyiptomban, ha rábukkan egy, még sér tetlen fáraósírra.

Akkoriban bújtam a régészettel foglalkozó könyveket, imádtam a barlangi rajzokat, élethű festményeket az egykor élt állatokról, az ősember „falfirkáit”. Talán éppen az előző karácsonyra kaptam meg az akkor frissen kiadott könyvet, *A kőbaltás ember*-t és teljesen világos volt előttem, hogy régész akarok lenni. Persze, a trapéz keresztmetszet! Csak éppen nem ismertem föl, mert a kis töredékdarab nem volt elég hosszú ahhoz, hogy kőszerszámra gondoljak. Addig ilyen pattintott eszközöket csak a könyvekben található rajzokon láttam.

Azt mondja Apám: „A jövő héten úgymint be kell mennem Pécsre, ott ismerem a megyei múzeum igazgatóját, akit fölkereshetünk. Velem jöhetsz és ezt a darabot megmutathatod neki”.





A kép baloldalán két kaparó, vagy hántoló látszik, kovakőből csiszolva, ami ritkaság, mert a kovából pattintani szoktak, a csiszolásra túl kemény. A kép közepén „kődugók”. Ez keletkezik a kőkalapács kifűrésakor, amit csőalakú lábszárcsonttal csináltak. Jobboldalon fönt bekarcolt díszítésű cserép. Ez az egyetlen ilyen darab, amit rengeteg órányi keresgélés után találtam. A zengővárkonyiak piros festéssel ékítették az edényeiket. **Jobboldalon, alul az a kovakőpenge töredék, amit gyerekkoromban találtam a patak hordalékában.**

Dombay János barátsággal fogadott minket és lelkesen mutogatta a frissen kiásott kincseket, ugyanis éppen folytak az általa vezetett ásatások Zengővárkony határában. Megnézte a „leletemet” és azt mondta, hogy az valamikor gyönyörű penge lehetett, amelynek ez sajnos csak egy kis darabkája. Azt is mondta, hogy az anyaga opálkova, és hogyha végigsétálok az ásatások környékén egy kukoricáson, teleszedhetem a zsebemet az ősember pattintott kőszerszámaival. Amit azonban nem mondott, hogy az opálkova azok között majdnem olyan ritka, mint a fehér hollók társaságában röpködő császárpigvín! Ezt később tudtam csak meg, sőt mondhatnám, hogy csak ma tudom, mert azóta összesen négy opálkova szerszám került a szemem elé.

Ámde haladjunk sorjában. Azok közül, amelyeket megmutatott nekünk, öt tárgyra emlékszem határozottan még ma is. Az egyik egy már összeragasztott agyagedény volt, talán két liter űrtartalommal. Gyönyörű piros festéssel volt díszítve, de a szögletes elemekből álló mintáját nem tudnám leírni (ma már lerajzolni sem!), viszont azonnal fölismertem, amikor – harminc évvel később – újra láttam Budapesten, a Nemzeti Múzeumban kiállítva. Mutatott egy második, hasonló méretű edényt is, amelyen a piros díszítés spirálisokból állt, mégpedig úgy, mintha egy spirális közepéből indulnánk ki egyre nagyobb ívben kerülgetve a középpontot, majd ugyanazzal a vonallal befelé rajzolnánk meg egy második spirális, egészen a középpontjáig. Talán szemléltetőbb, ha elképzelünk egy óriási S-betűt, amelynek mindkét vége, még jónéhány kanyarral befelé „spirálul”. Azt mondta, hogy egy ilyen spirális tulajdonképpen a Nap mozgását jelképezi, elindulva december 21.-étől – ez az egyik spirális középpontja – kijebb és kijebb haladva láthatjuk, hogy a Nap, nap mint nap magasabban delel, majd eléri a legmagasabb pontot június 23.-án, aztán hanyatlásnak indul – ez a befelé kanyargó spirális – végül elérkezik újra



december 21.-ére, ami ennek a spirálisnak a középpontja. Hát ezt én akkor nagy marhaságnak tartottam, ma viszont már örületes marhaságnak tartom, a régészek sok más belemagyarázásával együtt!



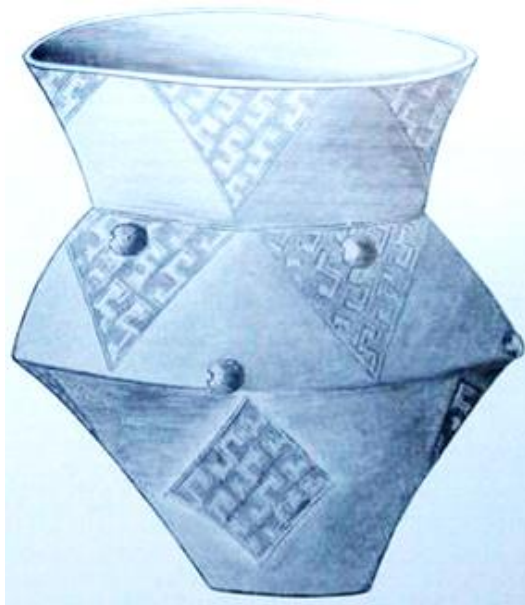
Zengővárkonyi festett edény (Lengyeli kultúra). Forrás: [https://www.sulinet.hu/oroksegtar/muzeumok/Janus\\_annonius\\_muzeum/003\\_regeszet.htm](https://www.sulinet.hu/oroksegtar/muzeumok/Janus_annonius_muzeum/003_regeszet.htm).

Álljunk itt meg, nem egy, de néhány szóra! Világos, hogy ősi tárgyakon, eszközökön vannak néha jelképek, amelyek jelentenek valamit, de nem minden jelkép és főleg nem mindenütt! Különösen akkor nem, ha az ékítési, csinosítási szándék annyira nyilvánvaló, mint egy edény külső felületén. Őseink nem voltak hülye gyerekek. Sosem voltak azok, de 7000 évvel ezelőtt végképp nem! Az ógörögök meander mintáját miért nem nézzük kozmikus adatok rögzítésének? Ugyanez vonatkozik olyan rajzokra, jelképekre, tárgyakra, amelyeknek jelentését, vagy célját nem tudjuk megmagyarázni. Attól még azok talán csak nagyritkán szolgáltak kultikus célokat és nem minden esetben, mint ahogy azt egyes régészek gondolkodás nélkül állítják.

Először is: ha egy gyerek puha agyagba, vagy iszapba ábrákat rajzol, nem ritka a spirális és ha van elég helye, előfordul a befelé kanyarodó spirális is, mint folytatás. Ha a gyerek nagyobb (például, mint én, 13 évesen), fölfedezheti az ilyen spirálisok díszítő értékét. Én legalábbis fölfedeztem. A szomszédban működött egy gelencsér, akinél gyakran lebzseltem és néztem korongozó művészetét. Néha adott kiegészített edényeket, nem sokkal nagyobbakat mint egy bögre, vagy csésze, amikre aztán – igaz hogy csak vízfestéssel – mindenfélét festettem. Gyakran a barlangi rajzok emberalakjait, de különböző díszítő elemeket is pingáltam az edények külső falára. Előfordultak spirálisok is, nagyon hasonlóak a zengővárkonyi edény ékítményeihez. Ilyesmit papírra is festettem gyakran – évekkal azelőtt, hogy láttam volna a kiásott edény mintáit. Nem eshetett meg mindez a zengővárkonyi ősemberrel is, iparművészi tevékenykedése közben?

Másodszor: hogy e kozmikus folyamatot egy edény falára rajzoljuk kifelé és befelé kacsaringózó spirálisok formájában, ahhoz olyan hihetetlen mértékű elvonatkoztatás kell, amire a mai – nem feltétlenül fejlettebb agyú, de sokszorosan képzetesebb – embert sem tartom képesnek. Ne felejtjük el, hogy a folyamat egy évig tart és nem percek alatt fut le a szemünk előtt videón. De még ha így is lenne, a legtöbb ember valószínűleg egy hullámvonalat rajzolna (ha megkérnék rá, hogy ábrázolja az eseményt!), ami hasonlítana a szinusz-görbére.

Harmadszor: ha mégis képesnek tartjuk a zengővárkonyi ősfazekast az ilyen mértékű elvonatkoztatásra, akkor mit kezdünk a spirálisok központjával, azaz a vonal végével? Az év nem áll meg december 21.-én! Ott megállt volna az ősgelencsér esze?



8-9. ábra. Zengővárkonyi tál és spirál. (Forrás: Dombay János: Die Siedlung und das Gräberfeld in Zengővárkony – Beiträge zur Kultur des Aeneolithikums in Ungarn (A zengővárkonyi település és temető. Adalékok az újkőkor kultúrájához Magyarországon). Archeologica Hungarica Series Nova XXXVII. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1960. <https://www.vatera.hu/dombay-janos-die-siedlung-und-das-gra-uml-berfeld-in-zengovarkony.>)

Negyedszer: az a társadalom már meglehetősen tagolt lehetett. Nem csinált mindenki mindent, amire az embereknek szüksége volt. Volt, aki csak vadászott, volt aki csak kőbaltákat csiszolt és fűrt, volt aki pengéket pattintott (nem feltétlenül a kőbaltás), volt aki kultikus dolgokkal beszélte tele az emberek fejét és volt a fazekas. Persze, hogy figyelték a Nap járását, az évszakok váltakozását, hiszen arra szüksége volt a mezőgazdaságuknak, amit már vidáman üztek. De a fazekas nem volt azonos a csillagászukkal, vagy a meteorológusukkal, tehát eszébe se juthatott, hogy ékítményébe „kódolja” a csillagász (esetleg titkos!) ismereteit! Mint ahogy ma például van olyan szakember, aki vécéfedelek díszes változatait tervezi, de eszébe se jut valamelyik fedelére ráírni az ősrobbanás-elmélet vélt bizonyítékait.

Ötödször: nem egy kettős spirális volt az edényen, hanem több, ami annyira egyértelműen mutatja a díszítő szándékot (és szerintem semmi mást!), hogy nem látom be, miért tartjuk az edénykészítőt olyan valakinek, akiben szépérzék nincs, viszont vadul és gyakorlatilag megfejt-hetetlenül akarja „hirdetni az ígét”, az edénye falán is. Mégpedig úgy, ahogy azt a falu csillagásza javasolta neki: spirálisokba rejtve.

Lenyeltem a spirálisok magyarázatáról alkotott becsmérő véleményemet (jobb, ha az ember ilyesmiről hallgat különösen, ha gyerek!) és vártam a további csodákat. Egy szobrocška bemutatása következett. Kis, fekete, alig tíz centiméteres emberfigura volt. Vendéglátónk azt mondta, figyeljük meg, hogy milyen „sumír pofa”. Nem tudtam, hogy milyen a sumír pofa, de nem lepott meg a dolog, hiszen Dombay sokat beszélt a zengővárkonyi és a Perzsa Öböl környéki leletek párhuzamáról. A sírokban talált ember-maradványokra azt mondta: „Mediterrán típus negroiddal keverve”, amit nyilván antropológusok állapítottak meg és nagyon kíváncsi lennék, ma is igaz-e még ez az állítás, hiszen akkor még nem is álmodtak a DNS-ről. A két kultúra rokonságának legnagyobb bizonyítékát a csőtálpú tálakban látta, mert – mint mondta – a Perzsa Öböl körüli kultúrának pontosan olyan (máshol nem talált) tálai voltak. Ezek az edények általában 30 cm körüli átmérővel rendelkező, lapos tálak voltak, amelyek egy arasznyi magasságú csövön álltak. Az alul nyitott csőtálpak átmérője lefelé haladva kúposan nagyobbodott.



Csőves talpú tálka (Zseliz Protolengyel horizont, Sopot kultúra, Brezovljani típus). Forrás: [https://www.sulinet.hu/Janus\\_annonius\\_muzeum/](https://www.sulinet.hu/Janus_annonius_muzeum/) és <https://slideplayer.hu/slide/3761500/>.

Ezután valódi csoda következett: egy gyönyörű, fényesre csiszolt kőbalta! Majdnem fekete kőből volt, nagy, zöld foltokkal, a nem túl sötét malahit, zöld árnyalataival. Sehol egy sérülés, vagy csorba a felületén. Látszott rajta, hogy a remekmű valószínű tulajdonosa, akinek a sírjában találták, éppen meghalt, amikor megkapta. De, ha egy ilyen csodaszerszámot néhány óra alatt el lehetne készíteni, inkább arra gyanakodnék, hogy az illető halála után, veletemetési céllal csinálták, mert annyira használatlannak tűnt. Dombay azt mondta, hogy azt a követ, amiből készült csak a Perzsa-öböl környékén találni. Tehát a zengővárkonyi ősök onnan hozták magukkal, amikor idevándoroltak, vagy állandó kereskedelmi kapcsolatban álltak az „öblikkel”.

Itt meg kell jegyeznem, hogy a *kőbalta* szó, amit valószínűleg a németből vettünk át (*Steinbeil*), arra amit jelölünk vele, messzemenően helytelen és ezért nevetséges. A baltával fát lehet vágni – és vágnak is vele – mert acélból van és éles. A *kőbalta* viszont kőkalapács, vagy kőpöröly, amellyel az ősök nem szegeket vertek be, hanem diót, csontokat törtek föl, esetleg bőroket puhítottak. (Néha talán verekedtek is vele.) Fát semmiképpen nem vágtak vele, mert arra a legkevésbé sem volt alkalmas. Kismórágyon találtak egy olyan *kőbaltát*, ami golyóalakú, tehát – szerintem – bőrpuhításra talán még alkalmasabb is lehetett, mint a kalapácsalakúak.



Egy kőkalapács („kőbalta”) nem túl szép anyagból és egy kettétört kőkalapács, amelyet a tulajdonosa (valószínűleg dühében) még egyszer átfúrt.





A felső sorban kőkalapács töredékek. Alul, baloldalon ugyancsak egy kalapács töredék, amelyen jól lehet tanulmányozni a fúrat felületének finomságát. És két Hántoló (?), vagy „kapa”. A jobboldali kakukktójs, mert nem Zengővárkony mellől származik, hanem a Nádasd és Ófalu közötti völgyből.



Óriási edények bütykei, melyeken a lukak függőlegesek voltak valószínűleg azért, hogy kötélén lógathatók legyenek. Baloldalon alul „szövőszék” alkatrész: nehezezként lóghatott a lenfonálon.

Amit ezután mutatott, azt nagyon szeretném az életben még egyszer látni, mert ahhoz hasonlót sehol nem láttam, és mégcsak nem is álmodtam. Kova penge volt, de milyen kovapenge! A teljes hossza egy arasznyi lehetett, ám erősen hajlott volt. Nem sarlószerűen, hanem mintha egy egészen kis hordó abroncsából vágnánk ki egy darabot – anélkül, hogy kiegyenesítenénk. A szélessége két és fél, legföljebb három centiméter, vastagsága közepén négy-öt milliméter lehetett. Keresztmetszete gyönyörűen szabályos, lapos trapéz, amelynek hegyesszögei a penge kétoldalán végigfutó, borotvaéles és csorbulatlan éleket képeztek. A színe pedig áttetsző, feketekávés szín volt, amely az elvékonyuló éleknél az áttetszőből az átlátszóba ment át. Ehhez hasonló színű kovának mégcsak szilánkját se láttam azóta. Ha azt mondom gyönyörű volt, mint tárgy – teljesen függetlenül attól, hogy használható volt-e bármire is – akkor az a túlzásnak szégyentelen mértékű ellenkezője! De hát nincs jobb szavunk... Hogy mire használhatták, arról sejtelmem sincs. Szerintem díszszerszám volt. Erre utal egyrészt a kirívó használatlansága, másrészt a görbülete, helyesebben: görbesége. A kovapengéket általában erősen hajlott faágak hasítékába ragasztották bele, amely így egy sarlóhoz hasonlatos szerszámot eredményezett. Ezért az volt a jó, ha a pengék egyenesre sikeredtek és nem volt baj, ha nem voltak túl hosszúak.

1979-től kezdve sokszor meglátogattam a zengővárkonyi lelőhelyet és jónéhányszor „tele-szedtem a zsebeimet” kőpengékkel – mint ahogy Dombay ennek a lehetőségét annak idején föltűntette. Ám ezek a pengék, nagyon kevés kivétellel, vagy egy elefántcsont színű, majdnem fehér kovából, vagy egy vöröses, májszínű kovából készültek. Ritkán találtam hosszabbat tíz, tizenkét centiméteresnél. Opálkovának és annak a mesés, kávészínű kovának híre hamva sem volt sehol, pedig előfordult, hogy négy óra hosszat bóklásztam a lelőhely szántóföldjein.



A kép baloldalán két magkő. Mellettük a pattintott kovakő pengék. Zengővárkonyonál főleg ebben a két színben találni a pattintott kőszerszámokat.





Mogyoró nagyságrendű obszidián magkövek és néhány lepattintott penge. Ezeknél sokkal nagyobbakat – tudtommal – nem találtak Zengővárkonyonál. A pengék – noha évezredek óta hányódtak a szántóföldön – élesebbek a borotvapengénél és olyanok, mint újkorukban.

A kova keményebb az üvegnél, amit karcolni lehet vele. „Kagylós törésű” anyag, ami azt jelenti, hogy ha egy élét kicsit ferdén megnyomjuk valami szívós anyaggal, mondjuk csonttal, akkor egy kis, kagylóalakú csorbát ejthetünk rajta. Ezzel az aprólékos technikával pontos nyílhegyeket alakítottak ki az ősemberek már több, mint tízezer évvel a zengővárkonyiak előtt. Ha jól tudom, ilyen nyílhegyeket nem találtak Zengővárkonyonál.

A zengővárkonyi ősemberek kultúráját lengyeli, vagy a festett edények kultúrájának nevezik, szemben a vonalmintás edények kultúrájával. Lengyelinek azért, mert talán a Tolna-megyei Lengyel közelében volt az első ilyen lelőhely, vagy mert talán az a legfontosabb lelőhelye ennek a kultúrának. Kereken hétezer évvel ezelőtt éltek, és kultúrájuk belenyúlik a korai rézkor időszakába. A réz akkor még nagyon nagy érték lehetett. Az egyik sírban találtak egy nyakláncot, amely kis rézcsövecskéből állt. A csövecskék hossza két-és-fél, három centiméter volt, átmérőjük négy-öt milliméter. A patina lezárta a csövek végeit és így konzerválta azt az anyagot, amelyre azokat fölfűzték. Dombay ennek joggal örült, mert így meg lehetett állapítani, hogy a fűzér lenfonál volt, tehát a zengővárkonyiak már természetettek lent.

Visszatérve a pattintott kovakövekre, nem tudom, találtak-e bárhol is a lengyeli kultúra lelőhelyein pontosan kialakított nyílhegyeket, és azt sem, hogyha nem, miért nem? Ez egy elfelejtett technika lenne? Vagy nem lett volna rá szükségük?

A zengővárkonyiak – és sok más, korabeli kultúra emberei – egyetlen csapással pattintották szerszámaikat. A leglélekzetelállítóbb darabot Genfben láttam, ahol a trákok aranykincsét állították ki ezelőtt talán negyven éve. Az arany csodák mellett kiállítottak még néhány kőkori szerszámot, amelyeket szintén Bulgáriában találtak meg. Bosszantott, hogy a kutya se mutatott rá a kőkori csodára, amit én sokkal magasabbra értékeltem, mint a kétségtelenül mesés arany edényeket. A fő csoda egy opálkova penge volt (pontosan olyan anyagból, mint az én patakparti leletem). 40 centiméter hosszú, nyílegyenes darab volt, amit egyetlen egy csapással pattintottak le az általam elképzelhetetlenül nagy magkőről. Legnagyobb szélessége három, három és fél centiméter lehetett, legnagyobb vastagsága talán öt milliméter. Végig gyönyörű, egyenes trapéz keresztmetszet, és teljesen egyöntetű anyag! Az egyik csoda: hol találtak ekkora, homogén anyagú magkövet? Hiszen a kovaköveket úgy találni a földben, mint a burgonyát (hogy ne mondjam, krumplit) és már tekintélyesnek számít egy-egy kétöklömnyi darab! A másik csoda: hogyan pattanhat le egy ilyen hosszú darab abból az örült rideg és nagyon kemény anyagból



úgy, hogy egyben marad? És azt az egyetlen egy ütést, amellyel a pengét lepattintották, jónéhány hasonlóan pontos ütésnek kellett megelőznie, hogy aztán a szándékolt darabnak trapéz keresztmetszete lehessen! A harmadik csoda: hogyhogy nem törték össze az ásatásnál? A patintó ős szaktudásáról már nem is beszélek... A mellékcsodák: két, pontosan ilyen darab, azonos, homogén anyagból, amelyek azonban csak (!) 35 centiméteresek voltak.

Megkérdeztük Dombaytól, hogy mivel festették az edények pipacspiros mintáit, amiről a kultúra a nevét is kapta? Azt mondta, hogy vasércel, és mutatott is egy, Zengővárkonyban talált vasérc darabot, ami rozsdaszínű volt. Azzal a rozsdaszínű ércel nem lehet pipacspiros színt előállítani!! Erről meg voltam győződve akkor, és meg vagyok győződve ma is. A festék, ami nem zománc, nem csak szép piros és nem vörös, de rendkívül tartós és ellenálló is. Nem csak a sírokban vészelte át az évezredek, de a kiszántott cserepeken sem változott meg a szín! Azokon a cserép darabokon persze már csak nyomokban találni meg a piros színt, mert a minta nagy része már lekopott. Ki tudja, hogy a szántás következtében hányszor kerültek a felszínre, majd újra a föld alá? Hányszor voltak kiteve esőnek, fagnak, és ami a legrombolóbb: a Nap sugarainak? És a megmaradt foltok mégis olyan pirosak, mint az edények újkorában (miután nevetséges lenne feltételezni, hogy újkorukban rozsdaszínűek voltak és az évezredek folytan pirosodtak meg)!



Cserépdarabok, amelyeken a pipacspiros festék nyomai látszanak (több ezer éves szántóföldi hányatottság és napfürdő után!).

Érdeemes néhány szót szólni a zengővárkonyiak kerámiájáról. A már említett csőtálpú tálaikon kívül szép formájú, öblös edényeket is csináltak, az edények „egyenlítőjén” gyakran négy bütyökkel, amelyek egyenletesen elosztva, egymástól 90-90 fokra álltak ki az edények falából. Nagyobb edényeknél ezek a bütykök fölfelé ívelő csúcsban végződtek és a csúcs és az edényfal között – akár egy centiméter átmérőjű – függőleges lukkal voltak ellátva. Ezáltal az edények kötélen lóghattak a házak gerendáiról. Némelyik kisebb, nem fölakasztható edény aljának az átmérője meglepően kicsi volt. Ez arra mutathat, hogy nem használtak asztalt, amelyen az ilyen edény könnyen fölbillenhetett volna. A kisebb edényeket talán földi mélyedésekben helyezték

el. A „föld” akkor lösz volt. Lösz felületen éltek, amely anyagot a jégkorszak elmúltával a szél terjesztett el mindenfelé, különböző vastagságú rétegekben. Az országban a legvastagabb, meredek falként látható löszréteget Paksnál találták, amely 45 méter vastag.

Az ásatást 1949-ben többször meglátogattam, mert nagyon érdekelt és az tőlünk csak ke-reken hét kilométerre zajlott. Furcsa volt látni a világos-szürke, vagy világos-sárga, betonsze-rűen kemény lösz felületet, amelyről az egyébként sötétbarna, mai termőföldet lehordták. A fazekaskorongot még nem ismerték a zengővárkonyiak. Az edényeket agyag „csipetkékből” toldozgatták össze. Érdekes, hogy az edények ennek ellenére majdnem olyan szabályosak vol-tak, mintha korongon készültek volna. (Azt szoktam mondani, hogy a kerámiát – ha ilyen edé-nyekről van szó – tulajdonképpen *körámiának* kellene nevezni.) Ugyancsak érdekes, hogy az edények formája a körön alapult, még mielőtt a fazekas korongot föltalálták volna, hiszen sík kőlapokra kiterített agyag lepényekből talán egyszerűbb lett volna szögletes edényeket össze-tákolni. A fazekak anyaga viszont nagyon silány minőségű agyag lehetett. Durva szemcséjű, homokkal teli anyagot használtak, talán nem is agyag volt, hanem löszös termőföld. Későbbi – a mi korunkhoz közelebbi – rétegekből már valamivel finomabb anyagú kerámiák kerültek elő. Arra is gondoltam, hogy akkor talán a lösz mindent lefedett és jóminőségű agyaghoz nem ju-tottak hozzá. Nádasd környékén csodálatos agyagokat találtam gyerekkoromban. Volt vöröses-sötétbarna, okkerszínű és – egy eldugott völgyben – világoskék, majdnem fehér és fekete agyag. Sőt, egy földcsuszamlás által keletkezett meredek falban piros színű (nem vörös!) agyagot is találtam, igaz, hogy csak egy ujjnyi vastag rétegben, amelyből alig tudtam két marékra valónál többet kibányászni. Szorgalmasan kutattam az agyag lelőhelyeket és a különböző agyagokkal kísérleteztem. Szobrocskákat csináltam belőlük. Szobrász is akartam lenni, nem csak régész (nem akarhat minden gyerek mozdonyvezető, pilóta, vagy autóversenyző lenni!). Lehetséges, hogy ezeket az agyagokat csak későbbi árvizek, vízmosások tették hozzáférhetővé? A cserepek csúnya, szürke, néha sötétszürke színe talán a még kezdetleges kiégetési technikájuktól is függ-hetett.

Az is lehet, hogy az egyes kőkori falvak (Tolna és Baranya megyében nagyon sok lelőhelye van a Lengyeli kultúrának) már „szakosodtak” és a zengővárkonyiak nem a fazekas szakma mesterei voltak. Ők lehettek azonban azok, akik a szomszéd falvakat pattintott kőszerszámok-kal látták el, mert tudtommal sehol másutt nem találtak annyi kőpengét (és az előállításuk foly-tán keletkezett, olyan tömegű kovakő szilánkot), mint ott. Igaz, hogy e lelőhelytől légvonalban alig négy kilométerre Tüzkőhegyet jeleznek a térképek (ahol sajnos soha nem jártam) és tény, hogy a tüzkő a kova másik neve.

Gyerekkoromban a mi, 3000 lakosú falunkban rengeteg volt a kádár és a kőfaragó. Nádasd látta el a fél Dunántúlt hordókkal és sírkövekkel. Ugyanakkor a falutól öt kilométerre lévő Óbá-nyán sok fazekas működött. A másik irányban fekvő, kereken szintén öt kilométerre lévő Ófa-lun székeket gyártottak. A székek alkatrészeit fából esztergálták, az ülőkéket pedig kukorica-csuhéból fonták. Ehhez hasonló szakosodás 7000 évvel ezelőtt sem lehetett elképzelhetetlen, hiszen a telepek nem voltak messze egymástól.

Pécsváradot Nádasddal köves országút kötötte össze, amikor a 6-os út még nem létezett. Ezt az utat még a rómaiak építették (rossz nyelvek szerint ők is tatarozták utoljára...) és része volt a *Sopianaet Aquincummal*, azaz Pécsét Budával összekötő útnak. Valamelyik Déd-, vagy Ükapám selyemhernyót akart tenyészteni és ezért Tolna–Baranya nem egy országútja mellé eperfákat ültetett. Emlékszem, egyszer nyáron, talán éppen '49 nyara volt, lovaskocsin men-tünk Miklós barátommal Pécsváradra. Fölálltunk a bakra és – miután a lovak csak lassan ban-dukoltak – az éppen akkor érő, gyönyörű, sötétlila eprekből szájjal szedhettünk le fánként egyet-egyet. Igaz, a lovak időnként megálltak, és akkor több epret is fölfalhattunk egy fa alatt állva. A bakon állva azonban nem érhattük el a lovakat az ostorral, pedig valamikor azért sze-rettünk volna odaérni Pécsváradra. Az út szélén helyenként kavicskupacok várták az útjavítási munkálatokat (talán még azokat is a rómaiak tették oda). Leszálltunk a kocsiról és fölszedtünk

egy-egy marékkal a kavicsból. Azzal dobáltuk a lovakat az ostorral való piszkálás helyett. Elneveztük a kavicsot *lőhajtó sódernek*, ezt aztán át-kecskerímeltük *sőhajtó lóderre*, aminek persze semmi értelme nincs (és ehhez a történethez sincs semmi köze), de jól hangzik. Pécsváradig jóllaktunk eperrel és nyelvünk, ajkunk olyan színű lett, mint a csau-csau kutyáé.

Az akkori térképeken – amelyek talán több évtizeddel azelőtt rajzolódhattak – bejelöltek egy nagy hársfát. Talán mert az már akkor olyan öreg volt, hogy megérdemelte, vagy talán, mert az volt az egyetlen hársfa az út szélén Nádasd és Pécsvárad között. A *sőhajtó lóder* története 65 éve volt, hány éves lehet ez a fa ma? Mert még mindig ott áll büszkén, mint akkor. Az eperfáknak sajnos már hírük, hamvuk sincs... Ha Pécsvárad felől megyünk Nádasd felé (most már a 6-os úton), akkor a 175-ös kilométertábla után 2-300 méterre, balra lehet rátérni a régi, római útra, amely ott 10-15 méterre a 6-os úttól párhuzamosan halad egy darabon. A letérőtől 50-60 méterre áll a Nagy Hársfa. Ez, a kereken egy négyzetkilométeres, zengővárkonyi lelőhelynek pontosan a közepe.



A nagy hársfa a zengővárkonyi lelőhely kellős közepén. A régi országút Pécsvárad és Nádasd között (amit eredetileg a rómaiak építettek). A képtől jobbra közvetlenül vezet a 6-os számú műút Nádasd felé, párhuzamosan a régi úttal.

Zengővárkonyi barangolásaim folytán (1979-től kezdve) nem csak pattintott kovapengéket találtam, hanem csiszolt kőszerszámokat, *kőbaltákat* (maradok a rossz, de „bevett” kifejezésnél), obszidián pengéket, olyan „kődugókat” amelyek a kőbalták kifűrésánál keletkeznek (azokat ugyanis állat lábszárcsontokkal fűrték, amelyek csőszerűek), Edényfüleket, edény bütyköket és számtalan cserepet. A cserepek között nagyritkán olyanokat is találtam, amelyeken még föllelhető volt egy-egy piros folt. Néhány éve (talán 2011-ben lehetett) elhatároztam, hogy vegyelemeztem a piros foltokat. Hiszen ma egy hajszálból meg tudják állapítani, hogy a tulajdonosa indián volt-e, vagy szamojéd és hogy ivott-e tejet felnőtt korában, vagy sem. Akkor egy nagyobb szeplő-méretű foltból ne tudnák kimutatni a benne rejlő vegyszereket, vagy elemeket? Hát nem tudták! Illetve megesküdték rá, hogy tudták, és arra is, hogy „**a festékben**



**nincs semmi, ami nem magából a kerámiából, azaz a cserép alapanyagából származik”!** Persze, ugyanúgy nem hiszek nekik (ez egy ilyen vegyelemzésekre szakosodott, svájci vállalat volt!), mint Dombaynak a vasércében! Itt azonban fölmerül a kérdés: **tudja-e valaki, hogy miből van ez az évezredekkel dacoló, élénk piros festék?**

További kérdések: hol van a *sumír pofájú* szobrocska? 1979-ben, a Nemzeti Múzeum kiállításán a lengyeli kultúra tárgyait mutatták nagy általánosságban, nem a zengővárkonyi leletanyagot. Viszont a szobrocska nem volt a pécsi múzeumban sem, ahol a zengővárkonyi ásatások eredményeit mutatták be. Pedig, ha jól tudom, a lengyeli kultúra nem dúskált szobrocskákban, sőt talán a *sumír pofa* volt az egyetlen, tehát a zengővárkonyi anyag bemutatásánál (1979-ben) mindenképpen ott lett volna a helye! Hallottam ugyan egy *Zengővárkonyi Madonnáról*, amit szintén Dombay János ást ki, de Zengővárkony környékén nem csak kőkori lelőhelyek vannak. Nem hiszem, hogy egy kőkori nősobrocskát Madonnának nevezett volna el, már csak azért sem, mert a kőkori nősobrocskát – bárgyú módon – *Vénusznak* szokták nevezni. De, ha mégis kőkori, akkor szintén a kiállításon kellett volna lennie!



A „Zengővárkonyi Madonna” (Lengyeli kultúra). Forrás: [https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/muzeumok/Janus\\_pannonius\\_muzeum/pages/janus\\_magyar/003\\_regeszet.htm](https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/muzeumok/Janus_pannonius_muzeum/pages/janus_magyar/003_regeszet.htm)

És hol van a gyönyörű kőkalapács? A kiállított kőbalták megérdemelték volna a *szóra sem érdemes*-megjelölést! Hol van az edény a kozmikusnak hitt spirálisokkal? És számomra a legégetőbb kérdés: hol van az észbontóan szép, kávészínű kovapenge?? A ’79-ben kiállított kovapengék még a *nyeszlett* jelzöt sem érdemelnék meg azokhoz a darabokhoz képest, amelyeket az azután következő években gyűjtöttem össze a felszínen. Hova lett a biztosan tonnákra rúgó leletanyag, amit 1949-ben ástak ki? Arról nem is beszélve, hogy ott már 1939-ben is voltak ásatások...

Utolsó kérdés: mekkora és milyen gyönyörű lehetett az az opálkova „kard”, amelynek darabkáját megtaláltam a patakparton?

Itt végződött a történet, amit 2015 januárjában írtam és rokoni körök szórakoztatására szántam. Most azonban fölmerült az az ötlet, hogy a szöveg megérdemelné a nyilvánosságot, vagy megfordítva: a nyilvánosság a szöveget. Azonban, ahelyett hogy a „családon belülre” szánt írást átírtam volna, kicsit méltóbbá téve a nyilvánosságra bocsájtásához, inkább írtam hozzá néhány kiegészítő magyarázatot és néhány szót fűztem az utólag beiktatott képekhez is.

Ha ez az írás nyilvánosságra kerül, talán fény derül az említett, nagyon jellegzetes tárgyak hollétére is (én hiszek a csodákban!). Amikor a történetet írtam, már hallottam a *Zengővárkonyi Madonnáról*. A híre valahogy véletlenül jutott el hozzám, ami azt bizonyítja, hogy híres lett. De ez valamikor, valószínűleg jóval Dombay 1961-ben bekövetkezett halála után történhetett. Csak most tudtam meg, hogy a *Madonna* is a „zengővárkonyiak” műve volt. Ahogy a fényképén láthatjuk, rettenetesen kezdetleges szobrocška. Hozzáképest a Dombay által „sumír pofának” mondott darab valóságos szobrászati remekmű volt. A „pofának” arckifejezése volt! Nem tudom, hogy Dombay tett-e közzé összefoglaló leírást a zengővárkonyi ásatásokról, de ha tett volna, számomra elképzelhetetlen, hogy abban a *Sumír pofa* ne játszott volna főszerepet. Minden régész büszke az általa megtalált régiségekre, hátmég ha az ilyen, szinte egyedülálló különlegesség. Tudtommal ez a kultúra nem volt híres a szobrászatáról. Kérdés, hogy találtak-e egyáltalán szobrocskákat valamelyik másik lelőhelyén? Tehát a szegény, nyeszlett *Madonna* csak úgy híresülhetett el, hogy a *Sumír pofáról* már senki sem tudott! Elképzelhető, hogy Dombay halasztgatta, avagy nem készült el az ásatásokról szóló, összefoglaló jelentéssel, amikor viszonylag fiatalon, 61 éves korában meghalt, mert mint mondom, lehetetlen, hogy egy ilyen beszámolóban – ha létezne – említést se találjunk a *Sumír pofáról*.

Gyerekkoromban sokat bókászta Nádásd környékén, hol rákpatákat keresve, hol gombászás közben, hol pedig érdekes színű agyagfajtákat kutatva. Egyszer a Nádásdtól Keletre lévő Ófalutól kicsit Északra, a berekaljai erdő egy dűlőútjának a falában megcsillanni láttam valamit. Obszidiánpengék és cserepek álltak ki a földből. Pontosan olyanok voltak, mint amelyeneket Zengővárkonynál is találtak. Az obszidián tűzhányókban keletkezett üveg és ugyanúgy pattintották, mint a kovakövet. Sajnos, amikor 1979-ben, 23 év után újra Magyarországon jártam, hiába kerestem azt a dűlőt, ahol 40 évvel azelőtt bandukoltam utoljára. Azóta ott mindent eltakarta a növényzet. Tájékozódni se tudtam, mert azok az utak már régen használatlaná váltak és részben teljesen eltűntek. Nem nagy kár, mert ennek a kultúrának az egész Dunántúlon sok lelőhelye van. Olyan maradványának lelőhelyét föltárni, amelyre erdő telepedett, amúgysem lett volna érdemes.



A zengővárkonyi lelőhely a nagy hársfától 10-15 méterre, Észak-Nyugat felé tekintve.

Csiszolt kőszerszámot találtam a Nádásd és Ófalu közötti völgyben is. És azt a bizonyos, opálkova szerszám töredéket, amelyre a patakparton bukkantam, csak Óbánya, vagy a Réka-völgy felől hozhatta a patak. A Rékavölgy Nádásdtól számított elején találtunk is a dűlő falában egykori tűzhelyet, ami gyaníthatóan ugyanannak az ősember társaságnak volt a hagyatéka, de ott szerszámokra nem akadtunk. Elképzelhető, hogy Tolna-Baranya 5-7000 évvel ezelőtt majdnem olyan benépesedett volt, mint ma, csak az egyes településekben kevesebben éltek.

A 80-as évek elején hallottam a kismórági ásatásokról. Az ásatást magát nem láttam és később a szekszárdi múzeumban kiállított eredményeit sem, de meglátogattam a faluban azt az



embert (talán tanító volt ott), akinek nagy magánkiállítása volt a felszíni gyűjtögetéséből. A nevére sajnos már nem emlékszem. Gyűjteményét bárkinek megmutatta, aki érdeklődött iránta. Ott láttam a főntebb említett, golyóalakú kőporolyt is. Kedves történetet mesélt el. Amikor föl-vitte hatéves kisfiát – aki persze nagy szakértő volt, mert gyakran magával vitte a gyűjtögetéseire – hogy megnézzék Pesten a Nemzeti Múzeumban kiállított dolgokat, a gyerek egyszercsak nagyot kiáltott: *Nézd Apuka, mekkora obszidiánok!* Az ott lézengő többi múzeumlátogató persze csodálkozva nézett a kis szakértőre. Őszintén bevallom, hogy amikor azokat az obszidián magköveket megláttam 1979-ben, énnekem is kiálthatnék volt, hiszen azok majdnem öklömnyiek voltak! A magkő az, amiről a kőpengéket lepattintják, és eldobják, ha már olyan kicsi, hogy nehéz fogni, vagy már túl kicsik lennének a róla lepattanó pengék. Márpedig a zengővárkonyiaknál – és valószínűleg a kismórágiaknál is – annyira ritka és értékes lehetett az obszidián, hogy találtam mogyoró nagyságú magköveket! Obszidián pengéből is csak legfőljebb két centiméteresek voltak a leghosszabbak, Hol volt tehát az ország területén olyan dúskáló obszidián-paradicsom, ahol már egy öklömnyi magkövet eldobtak?! Nem egy volt belőlük a múzeumban, ami viszont bizonyítja, hogy azokkal a területekkel nem zajlott a kereskedelem. Lehet, hogy azok, Zengővárkony felől nézve a Dunán, sőt talán a Tiszán is túl voltak? Persze, hogy ott voltak. Mi már tudjuk, hogy a Tokaj-Hegyalja vidékén, a Zempléni hegységben Európahírű lelőhelyei vannak az obszidiánnak.

### **Egy kőkori falu helyén (Zengővárkony)**

Állok a szántón, durva rögök közt,  
honnan a régmúlt újra beszél.  
Dúlt ezerévek szelleme röpköd;  
emberi sóhaj-halmaz a szél...

Csorba szilánkok állnak a földből.  
Ős eleinknek eszközei.  
Közben az izzó Nap tüze pörköl.  
– Évmilliárdok óta teszi.

Mély a barázda, nyílik a börtön,  
látom az ősök ujja nyomát.  
Tört cserepekként fekszik a földön,  
mit ma a traktor sorra kiszánt.

Mért e varázslat, honnan e mámor,  
mely e vidéken engem igéz?  
Mért ragad úgy meg, mit csoda távol,  
itt kicsiholt már emberi kéz?

Válaszul adni mit tudok erre?  
Mért kutatok hát kő-szereket?  
Furcsa erő, mely itt fakad egyre  
s minden anyaghoz hő szeretet...

*Zollikerberg (Svájc), 2020. IV. 18.*

# ŐSVALLÁSI ÖRÖKSÉG ÉS KERESZTÉNY HITVILÁG (IV/42.)

*Harsay Mária Magdolna (Budapest):*

## A magyar ősvallási örökség és a keresztény hitvilág kapcsolata

### I. KERESZTÉNYSÉG HATÁSA A MAI TÖRTÉNELEMSZEMLÉLETRE



1. ábra. Szent Pál térítő útjai<sup>299</sup>

Miért csak Pál apostol I. századi térítő útjai közismertek, a többi apostolé miért nem? Kisérője, Timóteus, akihez levelet írt, és aki a hagyomány szerint Efezusz püspökéként halt meg, csupán névrokona a szirmiumi Timóteusnak, aki a IV. században lett a keresztényüldözések áldozata?<sup>300</sup>

<sup>299</sup> [https://hu.wikipedia.org/wiki/P%C3%A1l\\_apostol\\_t...%A9r%C3%ADt%C5%91%C3%BAtjai](https://hu.wikipedia.org/wiki/P%C3%A1l_apostol_t...%A9r%C3%ADt%C5%91%C3%BAtjai).

<sup>300</sup> Vesd össze Nagyné Hudák Krisztina: *A kereszténység története a Kárpát-medencében 374-456 között*. Doktori disszertáció. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Budapest, 2013. pp. 83-86. <http://doktori.btk.elte.hu/hist/nagnehudakkrisztina/diss.pdf>.

Ezt a kérdést lehet, sohase tudjuk megválaszolni, de másokat talán igen, ha kiküszöböljük azokat a zavaró ellentmondásokat a kereszténység történetéből, amelyeket már régóta látunk, és amelyek esetleg az inkvizíció rejtett felelősségére is utalnak.

## I.1. ZAVARÓ ELLENTMONDÁSOK A KERESZTÉNYSÉG TÖRTÉNETÉBEN

Mikor élt Szent Pál? Hány szent Pál lehetett? Szent Pál találkozott Jézussal a damaszkuszi úton, és az ő nevéhez is kötik az Egyház megalapítását, nemcsak Jézuséhoz. Ugyanakkor a IV. századi niceai zsinathoz is kötik, ami három évszázaddal később történt.

Vagy mikor jött létre az első keresztény állam? Tanulmányaim szerint Örményországban 101-ben.<sup>301</sup> Kevésbé ismert adat szerint „a kaukázusi Örmény Királyság már 301-ben, elsőként a történelemben, államvallássá tette a kereszténységet, amikor Világosító Szent Gergely sikerrel megtérítette III. Tiridatesz uralkodót és udvarát. Áttérése tíz évvel megelőzte Galerius türelmi rendeletét a Római Birodalomban, és 36 évvel Nagy Konstantin megkeresztelkedését.”<sup>302</sup> De van még korábbra is adat, mert a Turini Lepel, a kereszténység legbecesebb ereklyéje erősen kötődik Edesszához. Ezzel kapcsolatban Eusebiosz püspök tudósítása szerint Kr. u. 30. körüli a történet a „325 körül írott *Historica ecclesiastica* című művében, hogy V. Abgár edesszai király (9-46 között) hírnököt küldött Jézusért Jeruzsálembe, hogy gyógyítsa meg. Levélváltásukból kiderült, hogy Jézus Tádét küldte a királyhoz maga helyett egy rejtélyes vásznon található arcképpel, amitől Abgár meggyógyult és megtért Jézus tanítása szerint. 57 körül V. Abgár fia lesz az uralkodó, aki kegyetlenül üldözi az edesszai keresztényeket, az arcképet elrejtik a város nyugati kapujánál. 177 körül VIII. Abgár uralkodása alatt újra vallási tolerancia figyelhető meg a keresztények irányában. Legendák szólnak Krisztus és Abgár levelezéséről. Évszázadokig semmit sem tudni a rejtélyes arckép létezéséről, valahol hermetikusan elzárva hever. 525-ben árvíz sújtja Edesszát, majdnem minden elpusztul. Az értékes tárgyat az újjáépítés során a városfal egyik üregében találják meg. 544-ben Eulaliosz püspök kijelentette róla, hogy 'arkheipoiéosz', azaz 'nem emberi kéz által készült'. A legkisebb vita nélkül azzal a tárggyal azonosítják, amit V. Abgár kapott Jézustól. Felépítik Edesszában a Hagia Sophiát, ahol az ereklyét tartják. Ettől kezdve a Krisztust középen elválasztott hajjal és szakállal, érett férfiként mindig köralakú háttér előtt ábrázolják. 544 után Mandylionnak nevezik. Ekkor már szentnek tartják, s egy hatodik századi forrás szerint megmentette Edesszát a perzsák támadásától. 639-ben, noha a város a muszlimok hatalma alá kerül, a Hagia Sophia katedrálisban lévő Mandyliont csodálják és imádják. 943-ban a bizánciak megtámadják a várost. 200 muszlim fogoly szabadon bocsátása, 12 000 ezüst és a Mandylion az ára annak, hogy megmeneküljenek. 944. augusztus 15-én Konstantinápolyba kerül az ereklye.”<sup>303</sup> Itt, Isztambulban Hagia Szophiának a most Justitianus császár idején, 532-ben teljesen az alapoktól újjáépített Nagytemplomot nevezik, azaz nemcsak az ereklye került át 944-ben, hanem a templom neve is Edesszából Konstantinápolyba. Edessza mai neve Urfa,<sup>304</sup> története az i. e. 8. évezredig visszavezethető, és a környékén folynak a Göbekli Tepe-i ásatások. A törökök szerint azonos a bibliai Ur városával, ahol Ábrahám született. Pesitta, a szír nyelven írt bibliai szöveg, innen

<sup>301</sup> Patrona Hungariae Gimnáziumban Dr. Kosztolányi István kanonok úgy tanította, hogy az első keresztény állam már nem sokkal Jézus halála után, 101-ben megalakult. Abgár királyról mesélt, viszont nem szólt semmit Világosító Szent Gergelyről.

<sup>302</sup> Hol él és ki a legősibb keresztény nemzet? *Evangelikus.Hu* 2009. március 13., 14:27.

[https://archiv.evangelikus.hu/lapszemle\\_2009-2011/hol-el-es-ki-a-legosibb-keresztény-nemzet/?search-term=None](https://archiv.evangelikus.hu/lapszemle_2009-2011/hol-el-es-ki-a-legosibb-keresztény-nemzet/?search-term=None).

<sup>303</sup> Bunyevác Zsuzsa: Lehull a titok leple? *Hunhir.Info* 2006. 04. 15.

<http://hunhir.info/hirek/anyaország/2006/04/15/Lehull-a-titok-leple/>.

<sup>304</sup> A Bizánci birodalomban Iustinopolis volt, vajon miért?

(Mezopotámia északi részéről) eredeztethető, amelyben lévő dátum 459/460-nak felel meg, de a szöveg alapján a II. századra tehető.<sup>305</sup> (A XX. század elején az utolsó szír keresztények is elhagyták a várost.)

Szent Márk (Szent Péter tanítványa) nem sokkal Jézus halála után, Kr. u. 70 körül írta evangéliumát. A Pesitta alapján is arra lehet következtetni, hogy már a II. században elterjedten használtak szír nyelvű bibliai szövegeket. Ugyanakkor a „Sinai szír kézirat” (egy palimpszeszt)<sup>306</sup> keletkezését is a régészek csak a IV. századra teszik.<sup>307</sup>

Logikátlan „csúsztatás az idővel”, hogy például II. Theodosius császár idején (441-ben) a bizánciak és a perzsák felosztották maguk között Armenia királyságát (Attila ezt követően több hadjáratot folytatott Bizánc ellen), de Arméniát csak 590-ben szállja meg Bizánc, majd csak 627-ben lesz bizánci provincia.

Összefoglalva: Edessa Armenia egyik legjelentősebb városa, uralkodója, Abgár király levelezett Jézussal. Léteznek olyan ószír nyelvű bibliai kéziratok, amelyek keletkezését a régészek a IV-V. századra teszik, azonban a szöveg alapján úgy tartják, hogy II. századi kéziratok másolatai. De hol vannak régészeti bizonyítékok a megelőző századokból? Miért olyan logikátlanul elnyújtott Arménia történelme? Legkorábbi kereszténységre utaló régészeti leletek mind IV. századiak, sőt a mai tudományos álláspont szerint Pannóniában még akkor sincsenek. A pécsi bazilika is csak V. századi, pedig azóta folyamatos itt a kereszténység. Az egész Kárpát-medencében sincsenek régészeti nyomai a kereszténységet érintő barbár pusztításoknak,<sup>308</sup> így érthetetlen miért sincsenek leletek az V. századot megelőző időből, nem jutott volna ide el?

## I.2. AZ INKVIZÍCIÓ REJTETT FELELŐSSÉGE

Inkvizíció „a tévelygő eretnokség kinyomozását” jelenti a XII-XIII. században. A hit és az erkölcs tisztaságának védelmére létrehozott, – a pápa jóváhagyásával – a római katolikus egyház által alapított intézményesített szervezet, amelynek feladata elsősorban az eretnokség kiirtása (főként az ariánus kereszténység emlékeinek megsemmisítése), és a terjesztőik szigorú megbüntetése. Bár eljárásait hitbéli kérdések alapján indította, az ítéleteket a világi bíróságok hozták meg és világi hatalmak hajtották végre. A spanyol inkvizíció kifejezetten állami szervként működött, a hatalom érdekét szolgálta. II. János Pál pápa volt az első pápa, aki bocsánatot kért többek között Konstantinápoly keresztes kifosztásáért, az erőszakos hitterjesztésekért, valamint az inkvizíció kegyetlenségéért.

De vajon kér-e valaki bocsánatot a történelem meghamisításáért, az írásos emlékek megsemmisítéséért? A XII. században az egyházi intézményekben, birodalmi apátságokban nagyüzemben hamisítottak okleveleket a nemesi leszármazások igazolására.<sup>309</sup> Továbbá két alakuló nemzet (a német és a francia) nemcsak hamis krónikákkal igyekezett jogalapot gyártani uralkodóik számára, hanem a vallást is felhasználták hatalmi céljaikhoz. Az egyház pedig nem csak kiszolgált a világi hatalmat, hanem maga is világi hatalmi célok elérésére törekedett. Ezáltal a „szent inkvizíció”, mint hatalmi szervezet valójában megmérgezte a hit és erkölcs tisztaságát.

<sup>305</sup> <https://www.jw.org/hu/konyvtar/folyoiratok/wp20140901/szir-bibliai-keziratok/>

<sup>306</sup> Ez olyan kézirat, amelyről eltávolították az eredeti szöveget, és újat írtak rá.

<sup>307</sup> <https://www.jw.org/hu/konyvtar/folyoiratok/wp20140901/szir-bibliai-keziratok/>

<sup>308</sup> Nagyné Hudák, 2013.

<sup>309</sup> Vesd össze Heribert Illig és köre műveivel – később részletesen elemezve.

### I.3. ELLENTMONDÁSOK, AMIKET MÁR RÉGEN ÉSZREVETTEM

Érettségire készülve értelmetlennek tűnt fel előttem, hogy a meseszerűen szép Karoling korszak után minden visszarendeződött az azt megelőző állapotba. Legnagyobb meglepetésemre kérdéseimre nem válaszokat kaptam, hanem a tétel került törlésre a középiskola részéről. Ugyancsak foglalkoztatott a matematika történetével kapcsolatosan, hogyan lehetséges, hogy Európa sötét évszázadai (VIII–X.) idején egyetlen gazdasági számítást sem végeztek, egyetlen számlát sem állítottak ki,<sup>310</sup> hiszen éppen ezt kellett volna szolgálnia a számoknak. Nyugat-Európában elfelejtettek az emberek számolni?

A magyar krónikák felsorolják Árpád őseit, de „hiányzik” kb. három évszázadnyi előd: Balambér fia: Uldin és Karaton. Uldin fiai: Mundzsuk, Uptár (Oktár), Ruga és Ojbársz. Mundzsuk fia: Bléda és Attila (V. század). Attila fiai: Ellák, Dengezik, Irnik (illetve Csaba) és Aladár. Irnik fiai Dulo és Ügek. Ügek fia Álmos (IX. század). Az V. és a IX. század között csupán három generáció van, ők nem tölthetnek ki négy évszázadnyi leszármazott őt!

Krónikáink nem szólnak az avarokról, viszont a hunokról igen. Mindig is lehetetlenségnek tartottam, hogy az avarokról nem lehet tudni, hogy honnan jöttek, de birodalmat építettek, aztán pedig eltűntek. Ilyen nincs! Csak lassan értettem meg, hogy olyan zavaró tényezővel mindig kell számolni, hogy a népek nevét gyakran az uralkodóikhoz (vagy azok származási helyéhez) kapcsolták, akik akár sűrűn is váltogathatták egymást, miközben nem volt semmiféle valódi népvándorlás. Így a népek nevei nem sok útmutatást nyújthatnak a magyarok eredetéről sem.

### I.4. MIÉRT OLY FONTOS A VALÓDI MÚLTUNK ISMERETE?

Két ellentétes felfogás: „Élj a mának, élj a jelenben! A múltat úgysem tudod megváltoztatni, és nem lehet tudni, mit hoz a holnap” *versus* „A múlt tapasztalataira építve a jövőre vonatkozó céljaink érdekében cselekszünk. A MA kapocs a TEG\_NAP és a HOL\_NAP között.”

A JEL-en csupán JEL-e a múltból a jövő felé fordulásnak. Azaz: Fontos a múlt!

Jogalapot ad a múlt, ezért a múlt meghamisítása eszköz lehet a hatalom birtoklásához: VII. Konstantin például fiktív ősoket gyártott, hogy fiát elfogadják utódjának. A Karoling-korral elérték, hogy a pápa nevezze ki a királyokat, ami felügyelet más országok felett. „Az egy igaz vallást” eszközként használta a Nyugat a birodalomépítési terveihez, ahogy ma a liberalizmus eszméit kifacsarva használja fel Brüsszel.

Krónikai hagyományaink szerint Nimród népe vagyunk. Feladatunk az ÉRTÉKEK átmentése (MAGOR) és terjesztése (HUNOR), azaz az ÉLET fennmaradásának szolgálata, a szellemi fejlődés. A magyar identitástudat megerősítése segíti az élet fennmaradását a Földön. Feltételezem, hogy Magor és Hunor szimbólumainak rajta kellett lennie a Megszentelt Koronán, mintegy a történeti háttérből támogatást nyújtva a jézusi szellemiség átmentésének és terjesztésének. Jézus Krisztus neve összeforrott a megváltással. E fogalom meg nem értéséből eredt az a felfogás, hogy a bűnöktől váltott meg minket. A VÁLT gyök, illetve a MEGVÁLTÁS szó elemzése<sup>311</sup> segít feltárni a fogalom valódi jelentését. Ahogy a V hang alakja, úgy a rovásjele M is azt fejezi ki, hogy valami véget ért, visszahúzódott, de megőrzi kapcsolatát a jövővel. Egy új életciklushoz mindig valami átmentődik (Á hang) a múltból, amire lehet építeni. Az L hang a léleknek a „fejjel lefelé lógatott” érzete, ami folyamatosan mozgásra ösztönöz, ami az élet lényege is. A T hang kitágítja a teret, feltár titkokat, a szóvégi S hang pedig ezt szétsugározza. Az Á hangok adnak egy átmeneti stabilitást a „megváltás” tartalmának. Így a „megváltás” jelentése (figyelembevve, hogy a meg igekötő befejezetté teszi a cselekményt): Jézus a tanításaival olyan titkokat nyitott meg, amelyekkel a lélek kitarulkozik,

<sup>310</sup> Sain Márton: *Matematika történelmi ABC*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1979.

<sup>311</sup> A hangok jelentésének rendszerszerű magyarázatára külön tanulmány készül.



új értelmet nyert a lét. Úgy tűnik, a magyar „megváltás” szót betűnként értelmezve a „feltámadás” fogalma is átértelmezhető, azaz mint a lélek újjászületése értelmezhető. Ahogy minden tavasszal újjászületik a természet, felveszi az új ruháját az új életciklusához, ugyanúgy lehet ez a lélekkel is. Bár a fejlődési ciklusoknak mindig van egy ún. rejtett fázisa, amelyen belül a folyamatok emberi ésszel nem felfoghatók, mégis felismerhetők a kapcsolatok a rejtett szakaszt megelőző és az azt követő fázisok között. Innen erednek a lélekvándorlási elméletek. A pártusi kéztartás, ahogy az Szent András ikonján is látható a Koronán, azt fejezi ki, hogy „*ne akarj tovább tudni, hanem inkább higgyél!*” Az ősi temetkezési szokások is – amivel felkészítik a lelket az élet rejtett szakaszára – akkor érthetők meg igazán, ha megvizsgáljuk a magyar gyökök, szavak jelentését. Például a LÓ értelmezhető úgy is, hogy az „L hang otthona”. A léleknek fejfelé lógatott, mozgásra képtelen helyzetét kifejező L hang jelentésében egyben ott a felszólítás is: Változtass a helyzeteden, hogy lépni tudjál előre! Azaz támadj fel! A múmia a perzsa „múmija” szóból ered, melynek jelentése ’szurok’. Az ókorban drága gyógyszernek tartották a Tigris és Eufrátesz folyók mentén előforduló megkövült szénhidrogént, amellyel az egyiptomiak bebalzsamozták a holttesteket. Minden biztonnyal a szuroktól (bitumentől) az újjászületést remélték. Az L hangot követő M hang jelentése a magyar nyelvben éppen a másik világba való áttéréssel kapcsolatos: ma, mama, mag, most, múlt, mese, más, máj ... stb.

A magyar nyelv tehát segíti feltárni nem csak a dolgok lényegét, hanem egyben múltunkat is azáltal, ha azt keressük, mely kultúrákban ismerhetők fel azok az ősi jelentései az írásjeleknek és különböző képi ábrázolásoknak, amelyeket a magyar nyelv gyökei is hordoznak. Valamikor még igaz volt, hogy „... a szöveg megőrzi a szavak tiszta szellemét. Mert az egyiptomi nyelv hangzásának és kiejtésének puszta természete magában hordozza az elmondottak erejét... A görögök, ó király, üres szavakat használnak, amelyek puszta látszatot keltenek. Ez a görögök filozófiája: a szavak kongása. Mi nem efféle nyelvet használunk, hanem erővel teljes hangokat.”<sup>312</sup> A magyar nyelv ősi jellege is abból adódik, hogy a hangok őrzik jelentésüket, ezáltal az egyes hangokból képződött gyökök tartalma is állandósult. Bár a magyar nyelv természetesen nem azonos egyetlen ókori nyelvvel sem, azonban a tartalmukat őrző hangok, illetve gyökök segítségével felismerhetők azok a kultúrák, ahonnan a mai magyar nyelv gyökere eredeztethető. Természetesen sok más kultúra is visszavezethető ugyanazon gyökérhez, például a múmia szót is átvette a latin. Az, hogy a magyar nyelvbe honnan került be egy szó, lényegét tekintve szinte teljesen mindegy. A magyar nyelvnek éppen abban áll a jelentősége, hogy az előírt hivatalos nyelvhasználatnak ellenállva megőrizte öntisztuló jellegét, azaz a magyar szavakban megőrződött a hangok ősi jelentése. Jézus is bizonyára olyan nyelven szónokolt, amelyre igaz volt, hogy a hangoknak, erőteljes, szinte mágikus hatása volt. Ez azonban bár nem nevezhető magyarnak, mégis abban közösnek kellett lennie, hogy az egyes hangok ősi jelentései hasonlóan értelmezhetőek voltak.

A magyar nyelv eredeténél hibás az a megközelítés, hogy melyik szót milyen hangváltáson keresztül mely néptől vettük át, helyette azt kellene vizsgálni, hogy mely ókori nyelvvel milyen arányú hasonlóság fedezhető fel. Ilyen szempont alapján az eredeti szír nyelvű Biblia elemzése igen érdekes kutatási területnek mutatkozik. Vegyük csak a magyar SZÁR és SZÍR gyökök közötti hasonlóságot! Míg az Á hang átmeneti állandóságot ad a szabályok szerinti szaporodásra (SZ hang) utaló ruhának (R hang), addig az I hang az isteni igazság szerinti elrendelésre utal. Megjegyzendő, hogy a Pártus birodalom igen gyakran, mint Szír birodalom van feltüntetve a térképeken. Idekívánkozik Noé bárkája és az Özönvíz értelmezése is. A magyar nyelvben a bárka lélekmentőt jelent és nem egy valóságos, pláne nem hatalmas hajót. Így értelmetlen az a kérdés is, hogy hol kötött ki. Sok félreértelmezés adódik abból, amikor idegen gondolkodásúak, akiknél a hangoknak nincsen jelentése, vesznek át fogalmakat, ültetnek át szavakat a saját nyelvi környezetükbe. A bárka régi egyiptomi fogalom, amelyen Izisz, Hu, Szia, Heka, Maát, Szeth... stb. az utasok. Számuk bár eltérő, de a közös elterjedt nevük Ennead,

<sup>312</sup> Varga Csaba idézete Asklepiostól, A magyar szókinccs titka c. (Fríg kiadó 2005) könyvében

aminek az eredeti egyiptomi szó kiejtése a „pezsdít” igénkkel van igen erős formai rokonságban. Ezeknek az egyiptomi isteneknek az élet/lélek felpezsdítésével kapcsolatosan van fontos feladatuk. Noé bárkájának a története tehát az igaz lelkek megmentéséről szól.

A magyar nyelv őrzi az ősi szkíta tudás hasonlító (analógiás, metaforikus) jellegét, segít megérteni a Megszentelt Koronába kódolt „képletet”, a kereszténység eredeti tanítását, mert a kereszténység kialakuláskor keletkezett. A keresztény (szakrális) királyság a Szent Koronához kötődik. Ezért érdekes, mit keres a „Nagy Károly megkoronázása” és az „Arthur király utolsó percei” képen<sup>313</sup> a magyar korona. Erre később részletesen is kitérek, most csak annyit, hogy bár néhány hamisított történelmi helyzet ábrázolásával lehet megtévesztő képet festeni a nyugat-európai múltból, azonban mégiscsak szent életű emberek sokasága éppen a magyar királyi családokból került ki. Bár a hit és az erkölcs tisztaságának védelmére lehet létrehozni intézményeket, rendeleteket (pl. inkvizíció, „jogállamiság”), mégis egy népnek a műveltsége, gondolkodásmódja és az ebből fakadó tettei határozzák meg, milyen lelkületű emberek alkotják, milyen célok érdekében élnek mindennapjaikat.

Mivel a nyelv jellemzi a használóit, ezért fontos kérdés, kik beszélhettek magyarul? A régészeti kutatások eredményei alapján a „honfoglaló magyarok” török nyelvcsaládhoz tartozó nyelvet beszéltek, így ők nem lehettek sokan. Folytak a genetikai kutatások, mely területekről és mikor vándoroltak be a Kárpát-medencébe és kik. Azonban sem a genetikusok, sem a régészek a magyar nyelv eredetére nem fognak tudni választ adni. Nekik mindenkor szükségük lesz valamiféle viszonyítási alapra, amihez igazítva tálalják kutatási eredményeiket. Amennyiben kiderül, hogy hamis a Kárpát-medence múltjának történelme, hamisak lesznek a következtetések is róla.

Most beszélnek gazdag avar leletanyagról. Azonban amennyiben az avar korszak bizonyíthatóan valójában fikatív a magyar történelemben, akkor a genetika csak azt tudja tisztázni, hogy az eddig avarnak (azaz türknek/töröknek) tekintett emberek honnan és mikor érkezhettek, de a korábbi lakhelyükön már bizonyára egy másik nyelvet beszélő nép él. Népek vándorlásának összecsisztatására utalhat, amikor egy terület lakosainak átnevezésével (pl. Moesia lakosai lettek a gótok), vagy a nevek összekeverésével (pl. géta és gót, vagy uar\_hun és avar), vagy a kultúra, ill. tárgyi eszközök terjedésével (pl. kereszténység, övcsatok, edények) a népek számát – a hamisítás során – többszörösére növelik; akikhez köthető események mindenféle, szinte már kitisztázhatatlan kapcsolatokba kerülhetnek egymással. A régészetileg ismert, a földművelés terjedésével történt szalagdíszes kerámiajú népmozgás mellé talán a genetikai kutatások is fel tudják tární, hogy mikor lehetett nagyobb tömegű olyan ki és bevándorlás, ami a Kárpát-medence lakosságát érintette, de csak helyes kronológián alapuló történelemszemlélet segítségével tudunk választ adni arra a kérdésre, hogy honnan eredhet a magyar nyelv. Ne felejtjük el, hogy a múltunk ismerete nélkül jövőnk sincsen. A magyar népnek megváltást a múltunk feltárása hozhat, amely egyben egy új reményt is ad a tartalmas élethez.

## I.5. HANGOK JELENTESE A MAGYAR NYELVBEN

Elterjedtek olyan nézetek, miszerint az emberiség ősi szókészlete (etimón<sup>314</sup>) olyan valóságos elemekből épült fel, amelynek eredete hang- (vagy valamilyen mozgás) utánzása, illetve a gyerekek által is elsőnek kiejtett szavak. Egy elterjedt hivatkozási kép: a 'mama' és 'papa' szó abból ered, hogy amikor a kisdéd anyja emlőin van, akkor mmm hangokat hallat, és amikor az apjáéra ugrik, hogy tejet kapjon, akkor csalódottan köpi ki.

<sup>313</sup> [http://www.magtudin.org/Balogh\\_Sandor\\_A\\_Szent\\_Korona.htm](http://www.magtudin.org/Balogh_Sandor_A_Szent_Korona.htm)

<sup>314</sup> Etimón: helytől és emberi társadalomtól függetlenül mindenütt azonos szóelem. Ilyenek például az egyszerű hangutánzó, mozgást leíró, vagy gyermeknyelvi szavak.

Az emberi beszéd lényege az, hogy a lelki működés által megfogalmazott gondolatokat kifejezze, ami nem lehet hang vagy mozgás utánzása, mert ez még az állatok szintje. A gyermeki szavak elemzése már érdekesebb eredményekre vezethet, azonban a hangsúlyt mindenképpen arra helyezném, hogy az egyes hangok által hordozott tartalmaknak meg kell felelniük annak, amit az egyes tartalmakat megteremtő lelki „működési folyamat” szeretne kifejezni. Kérdés: az egyes hangok jelentései tekinthetők-e egy fejlődési folyamat eredményének, vagy feltételezve, a lélek örök, a hangok jelentése „örök igazság”?

Püthagorasz filozófiai iskolájában a természet és a társadalom örökérvényű törvényeit kutatták, amelyeket a matematika, a csillagászat, a zene és a hangok tanulmányozása révén szándékoztak meghatározni. Hitték, a világ lényege a szám, és a világot a számok törvényszerűségein keresztül lehet megismerni. Például az aranymetszésben a létezés egyik alaptörvényét vélték felismerni, mivel ez az arány a természetben lépten-nyomon felismerhető. Platón nem csak a számokat, hanem az erkölcsi értékeket és *a hangokat is, mint tértől és időtől független ösfogalmaknak, azaz ideáknak nevezi.*

Ezzel szemben mivel a nyelv, mint közösségi társadalom-kapcsolati eszköz, tükrözi a társadalmi fejlődésnek, ezért sokan azt feltételezik, hogy a hangok jelentésének a változása is<sup>315</sup> valamilyen állati szintből eredeztetve<sup>316</sup> az evolúció értelmében levezethető.

Már az első emberi közösségeket jellemeznie kellett valamilyen nyelvhasználatnak, ami az emberi fejlettségi szint velejárója. A neandervölgyi emberek halottjait eltemették és sírmelléklettel látták el, ami egyértelműen már valamiféle elvont gondolkozást igazol. A nagyvadakra (pl. mamutra) történő vadászatuk közösségi munkát és valamiféle társadalmi jellegű kommunikációt feltételez, ez azonban még az állatoknál is megfigyelhető. Csupán ebből indítva ún. "mondat-sztereotípiák" kialakulását feltételezni, amelyekben a szógyökök helye idővel "megmerevedett"; azaz valamiféle anyagi jellegű folyamatként kezelni a nyelv fejlődését, hamis állítás. Az ősi sztereotip szó szerkezetek elképesztő túlélést mutatnak! Vajon ennek mi lehet a magyarázata? A ma beszélt nyelvekben viszonylag sok olyan szót találunk, amelyek egyetlen (vagy kevés számú) azonos jelentésű szógyökre vezethetők vissza.<sup>317</sup> Mivel az etimonok léte a magyar nyelvben viszonylag nagy arányú,<sup>318</sup> sokan úgy fogalmazzak, hogy a magyar nyelv az ősnyelv. Ez viszont felveti a kérdést, milyen alapon tekinthetjük a neandervölgyi emberek beszédét magyarnak? Továbbá a magyarság fogalmát genetikai vagy kulturális alapon értelmezzük-e, és egyáltalán mikortól helyes a magyar jelző használata? Mert amennyiben a magyarságot kulturális alapon határozzuk meg, akkor vajon hogyan célszerű értelmezni a kereszténység hatását a magyar kultúrára? Amennyiben pedig genetikai alapon, akkor felvetődik a kérdés, hogy Magyarország Megszentelt Koronája alá tartozó népek közül milyen genetikai kódok alapján dönthető el, melyik a magyar? Kényes kérdések ezek, de egyszerű a válasz, amennyiben elfogadjuk Platón Akadémiájának azon állítását, miszerint a világ működésében analógiás összefüggések mutathatók ki.

Az analógiás gondolkodásmód jellemezte a szkítákat is, ami megfigyelhető a magyar nyelvben is. Elégséges az analógiás gondolkodásmódból eredő azon összefüggések vizsgálata, amiből megállapítható, a magyar nyelvben az egyes hangok őriznek-e valamiféle stabilnak mondható jelentés kört. A magyar nyelvi gyökök őrzik a tartalmukat, ezért az olyan régi magyar szöveg, mint például a Halotti beszéd, latin írásmód kényszerzubbonya ellenére is, minden nehézség nélkül megérthető.

<sup>315</sup> Bérczi Szaniszló: [https://www.researchgate.net/publication/312027126\\_Emlekek\\_a\\_gondolkodas\\_fejlodesenek\\_nehany\\_korai\\_lepeserol\\_a\\_magyar nyelvben](https://www.researchgate.net/publication/312027126_Emlekek_a_gondolkodas_fejlodesenek_nehany_korai_lepeserol_a_magyar nyelvben) Reminiscences of the early steps of evolution of thinking in the Hungarian language.

<sup>316</sup> [http://www.osfogalmak.hu/02/pdf/fabo\\_laszlo\\_-\\_beszedhang\\_mozzanatok\\_osszesites.pdf](http://www.osfogalmak.hu/02/pdf/fabo_laszlo_-_beszedhang_mozzanatok_osszesites.pdf).

<sup>317</sup> Lásd Fejes Pál: A "szólétra-elv": a fordítás általánosítása. *Honfoglalásunk és előzményei. Keresztény egyházak és történelmi szerepük a Kárpát-medencében.* (Tapolca 1996). Budapest-Zürich, 1997. p. 37. Acta Historica Hungarica Turiciensia XI/1. <http://mek.oszk.hu/06500/06503/06503.pdf>.

<sup>318</sup> Sorbonne vizsgálatok a magyar nyelv szókészletének 68%-a az ún. etimon, azaz őselem. (Kiss Dénes: Babel előtt. Isten nyelve, avagy képességünk a magyar nyelv. Miskolci Bölcsész Kiadó, Miskolc, 1999. p. 100.)

A manapság elterjedt lineáris gondolkodásmóddal szemben a szkítákat nem csak az analógiákon való megközelítés jellemezte, hanem többek között az is, hogy a számoknak minőségi tartalmat tulajdonítottak, és igen magas szintű csillagászati ismeretekkel is rendelkeztek. A következő szöveg is csak akkor érthető, ha olvasója tisztában van a mitikus számok jelentésével: „mert **108** nemzetsége van Magyarországnak, nem több”, Szkítia „**három** országra oszlik... **108** tartománya van, ezeken Hunor és Magor **108** fia osztozott ama **108** nemzetség okán”. „Sittyország hossza **360** mérföld”.<sup>319</sup> A teljes kerek világot kifejezi a 360-as szám, mivel a kört, a teljesség jelét is 360 fokra osztották. 360-nak a harmadik dekádja a 108 ( $3 \cdot 36 = 108$ ). A földi életnek 3 szintje van: anyagi, szellemi és lelki, tehát a harmadik dekád a földi élet. Azért dekád, mert a 10-es az isteni igazság száma (az I hang), vannak tehát magasabb, ún. rejtett szintek, amelyek emberi tudattal fel nem foghatók. Isten 6 nap alatt teremtette a világot, mert a 6-os a legkisebb tökéletes szám,<sup>320</sup> és evvel egyben új utat nyitott meg, így kapcsolódik a 6-os számhoz az U hang. A „nem jut ötről hatra” szólásunk éppen azt tükrözi, hogy valaki képtelen dönteni, azaz megnyitni azt új utat, amin továbbhaladhat, miközben a többi lehetőséget kizárja. Vajon hogyan értelmezheték a szkíta gondolkodók, illetve Platón Akadémiájának<sup>321</sup> filozófusai az olyan tapasztalásokat, hogy  $108/6=18$ , és itt ismétlődnek az 1-es és 8-as szájegyek?

Platón Akadémiájának vezetője, Knidoszi Eudoxosz<sup>322</sup> azt szerette volna elérni, hogy a szkíta mágusok tanításait a legnemesebb és leghasznosabb filozófiai iskolának ismerjék el.<sup>323</sup> Az asztrológia görög alapjainak lefektetése is az ő nevéhez fűződik. A szkíta és platóni analógiákon alapuló gondolkodásmódból egyenes következik, hogy szó sincs arról, hogy az asztrológia tudománya a csillagok állásából bármiféle közvetlen hatást feltételezne az emberekre. A mai asztrológusok, amikor túlzott részletességig mennek el a csillagállások viszonyainak elemzése során, gyakran éppen a lényegét veszítik el. Az ókori asztrológia az eget felosztotta 12 részre, aminek a kezdete a tavaszi napéjegyenlőség, és ennek megfelelően leírt egy 12 lépcsős fejlődési ciklust, amely az ókori gondolkodásnak megfelelően „önmagába” visszatért, mint a saját farkába harapó Uroborosz kígyó. Ez 12 életterület, mint valamiféle 12 ház értelmezhető, amelyet az égi erőket szimbolizáló égitestek meglátogatnak. Tehát ezeknek a házaknak a helyzete a tudat számára állandó, ehhez viszonyítva értelmezhetők a változások. Hibások azok az asztrológiai törekvések, amikor az állatövi jegyek értelmezését átcsúztatják a csillagképekre azt feltételezve, hogy jelentős közvetlen hatása van a csillagok állásának az emberi életre.

Egy külön tanulmány megírását igényli annak kifejtése, hogyan kapcsolódnak egymáshoz a számok, a hangok és az asztrológiai szimbólumok. A lényeg csupán annyi, a világunk működése túl bonyolult ahhoz, hogy lineárisan, azaz ok-okozati összefüggések útján leírható legyen. A mai tudomány is kezdi alkalmazni az ún. fraktál jelenséget, ami az önhasonulás fogalmának bevezetése révén gyakorlatilag visszavezet a platóni gyakorlathoz. Athéni iskolákban amikor hittek abban, hogy a világot a számok törvényszerűségein keresztül lehet megismerni, akkor azzal a feltételezéssel éltek, hogy az EGY-ből – mint egy csiga<sup>324</sup> – bontakozott ki a világ az aranymetszési és egyéb aritmiológiai szabályok szerint. Azt vallották, hogy a világ működésének az elvei elvontan tükröződnek a számokban. Mivel ezt a gyakorlatban nehezen lehet értelmezni, ezért szimbólumok alkalmazásával olyan segédrendszereket dolgoztak ki, mint például az asztrológia, de ilyen a székely-magyar rovásrendszer, vagy

<sup>319</sup> [http://www.magtudin.org/Peterfai\\_Janos\\_Misztikus\\_szaznyolcas.htm](http://www.magtudin.org/Peterfai_Janos_Misztikus_szaznyolcas.htm).

<sup>320</sup> Mert  $1 \cdot 2 \cdot 3 = 6$ ,  $1 + 2 + 3 = 6$ ,

<sup>321</sup> Alapítva: kb. i. e. 385, bezárását 529-ben Justinianus császár rendelte el.

<sup>322</sup> Platón tanítványa: i. e. 367 és 364 között ő helyettesített az iskola élén.

<sup>323</sup> Ezen ismeret fényében érdemes értelmezni az ún. Athéni iskolák bezárását a római kereszténység terjedésével egyidejűleg.

<sup>324</sup> Fabonacci számsor (0, 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34...) szerint tágulás csiga alakot vesz fel.

Magyarország Megszentelt koronája is. Értelemszerűen adódik, ezek a segédrendszerek segítséget tudnak nyújtani hangok jelentéseinek meghatározásában is.

Alapelv: a lélek és az anyag erői analóg kölcsönhatásban állnak egymással („amint fenn, úgy lenn”). Ugyanazon kozmikus erők működnek az emberben, mint a világban, ezért tekinthető a horoszkóp a szülött valamiféle önhasonult képének. A lélek gondolatait kifejező hangok is tehát analóg kölcsönhatásban állnak a világot működtető erőkkel. Nem ördögtől való dolog ezeknek a filozófiai rendszerek elemeinek alkalmazása a hangok, mint ősfogalmak értelmezése során.

A 108-as szám valami olyasmit jelenthet, hogy a teljességben megjelenik az alkotói akarat, a fény, ami hatalmas átalakító képességgel rendelkezik. Az 1-es és a 0, analóg betűkkel leírva: TYA, azaz Atya. A 8-as szám pedig analóg a H hanggal, a lélegzetvételünk hangjával. Mivel a HANG gyök végén az NG gyök a magyarban szinte az égbe repít (cseng, harang, zsong, dong, leng...stb.), éppen e szó a legékesebb bizonyítéka annak, milyen hatalmas átalakító ereje van a hangnak, illetve az emberi lélekben megfogalmazódó gondolatnak, a ki nem mondott szónak is.

A viszony tehát éppen fordított, mint ahogy sokan feltételezik. MAMA szóban az M hang a másik világban való megjelenést, az újjászületést jelenti, amikor a lélek megjelenik az új ruhájában. Gondoljunk csak a mese vagy másol szavakra! Vagy a májra, aminek az állandó munkája az embert a méregtől tisztítja meg. MA gyök jelentése: átmentés a múltból a jövő felé. Az újszülött érzi megjelenését a másik világban, ezért mondja gyakran az M hangot. Az APA szóban a P hang pedig valamiféle viszonyítási pont, amire a tudatnak van szüksége a fejlődéséhez. Milyen szemléletesen tükröződnek e jelentések a rovásjeleikben! M hang rovásjele  $\mathfrak{M}$ , ahol az egymás feletti a két világ tükröződése érezhető; P hang rovásjele  $\mathfrak{P}$ , ahol a párhuzamosan zajló folyamatok egy pontban, egy adott pillanatban találkoznak. A köp gyök végén is e pontszerűség fejeződik ki. Így már érthető Bowring azon állításai,<sup>325</sup> miszerint a magyar szavak olyan jelenségeket is éreztetni képesek, amelyekhez nem tartozik hang, például dagad, sekély, pofa, vastag, púp, kút, kátyú...stb, hiszen a magyar nyelvben minden egyes hang, mint egy ősfogalom őrzi analógiás kapcsolatát a számok világával.

Mivel bizonyos hangegyüttes kiejtés szerint akár egyetlen hang is lehetne: NG, DZ, DZS, CH, KH, vagy két hang olvadása érzékelhető egyetlen betűben: TJ>TY, DJ >GY, NJ >NY, TS >CS, TH >SZ, PH >F, tulajdonképpen a tudat az, ami meghatározza, mit ért egyetlen hangon, és ez a mai magyar nyelvben a fentiekben érzékeltetett szkíta gondolkozásmódra vezethető vissza. Ezáltal igenis az a helyes, ha magyarságot kulturális alapokon értelmezzük, függetlenül attól, hogy a kulturális elemek több helyről elindulva nem mutatnak központilag egy helyre. Hiszen az egyes kulturális elemek egyrészt különböző fejlődési utakat járhattak be, másrészt az alábbiakban bizonyított történelemhamisítások okán Kárpát-medence kulturális fejlődéséről eddig kialakított kép meglehetősen torz. Amennyiben sikeresen kimutatható a szkíta–hun–magyar leszármazási kulturális rokonság, akkor jogosan alkalmazható a magyar nyelv hangjainak, mint ősfogalmaknak az értelmezéséhez az Athéni iskolákban elterjedt analógiákon alapuló gondolkodás. Függetlenül attól, hogy innen milyen, esetleg a magyar identitástudattól idegen más kultúrák is vettek át elemeket.

---

<sup>325</sup> Sir John Bowring: The Poetry of the Magyars. London, 1830. Introduction: On the Language of the Magyars. p. iv.



## II. AZ I. ÉVEZRED TÖRTÉNELEMHAMISÍTÁSAI

### II.1. VILÁGMÉRETŰ TÖRTÉNELEMHAMISÍTÁS

#### II.1.1. Heribert Illig felismer egy „fantom kort”<sup>326</sup>

Sokan kritizálják Heribert Illiget, mert olyan nem lehetséges, amit állít, hogy csak úgy valaki kitalál háromszázévnnyi történelmet, és ezt a történészek évszadokon át hagyják. Éppen azért kezdtem a cikkem az ellentmondásokkal, hogy jelezzem, már egy gondolkodó diáklánynak is feltűnhetnek képtelenségek a történelemben. Heribert Illig oklevelekkel foglalkozott, s miután felkeltette a figyelmét, hogy a Meroving kori 194 királyi oklevélből 116 hamisítvány, egyéb bizonyítékok után kutatott. Megállapította, mivel a bizánci udvar történetírása a VII. században megszakad, eredeti művek ismét csak a IX. századból maradtak fenn, a „behamisított időszak” a bizánci történelemben kb. 614-911.<sup>327</sup>

Megállapítását azzal támasztja alá, hogy részletes elemzéssel bebizonyítja az Einhardnak tulajdonított „Frank évkönyvek” hamis voltát. E következtetésnek számunkra az a jelentősége, hogy csak e frank évkönyv tartalmazza az „Avar birodalom” vége történetét. Ezek szerint az avar kincsek elrablásáról szóló legenda lehet, hogy csak Einhard meséje?

Heribert Illig számos esetben tapasztalja, hogy a régészet nem igazolja az írott forrásokat, és arra a következtetésre jut, hogy bizonyára Nagy Theodorich történeteinek megkettőzésével jöhetett létre Nagy Károly „uralkodása”. De ki lehetett Nagy Theodorich? Mitől volt gót? Ez azért különösen érdekes, mert Illig szerint egy Pannóniában született uralkodó történetei kerültek megkettőzésre.<sup>328</sup>

Látható, Nyugat már 1000 évvel ezelőtt is „jogalkotással” hódított, ahogy teszi ezt manapság is. Zachariástól (741-752 „fiktív kor” pápájától) származik: „Az legyen a király, akinél a hatalom van, és nem az, aki származása szerint jogosítva lenne arra.” Így lesz Kis Pipin a frankok uralkodója, aki 756-ban Rómát és a környező területeket a pápának adományozza. Ilyen „lepapírozott” módon jött létre az egyházi állam abban az időben, amikor elvben Róma még a bizánci császársághoz tartozik és nem a frank felségterülethez. Ezen nem akadnak ki a történészek! Bár Heribert Illig tábora szépen növekszik, a tudomány képviselői még mindig igen nehezen tudják elfogadni, hogy ismereteik hamis krónikákon, okleveleken és néhány meghamisított régészeti leleten alapszik. Pedig akár már egy diáklány számára is feltűnhetnek a logikai képtelenségek.

#### II.1.2. Hogyan érhető tetten a hamisítás?

Ha ismerjük a hamisítás módszereit, akkor a világ bármely területének tanulmányozása során felismerhetjük az „időbetoldást” és a hamisításokat. Először is azért, mert a „fantom eseményeket” más népek krónikái nem említik, bár feltételezhető kapcsolódások révén azt el lehetne várni, például a magyarok krónikái nem szólnak az avarokról, a frankok csak hunokat említene, amikor az avar-kori eseményekről van szó. Gyakran az ok és az okozat között feltűnően hosszú időszak telik el. Míg Konstantin megkeresztelése a IV. században történt, az mégis csak

<sup>326</sup> Heribert Illig: *A kitalált középkor*. Allprint, Budapest, 2001.

<sup>327</sup> Vannak, akik az időbetoldást cáfolják. Lásd Cser Ferenc, Darai Lajos: Legjobb lenne... Heribert Illig és Tóth Gyula "kitalált középkor" elméletéhez. *Szilaj Csikó*. 2013.02.27. <http://www.szilajcsiko.hu/legjobb-lenne>. A régészet pedig kutatja a korszakot. V. ö. Veronika Csáky, Dániel Gerber, István Koncz, Gergely Csiky, Balázs G. Mende, Bea Szeifert, Balázs Egyed, Horolma Pamjav, Antónia Marcsik, Erika Molnár, György Pálfi, András Gulyás, Bernadett Kovacsóczy, Gabriella M. Lezsák, Gábor Lőrinczy, Anna Szécsényi-Nagy & Tivadar Vida: Genetic insights into the social organisation of the Avar period elite in the 7th century AD Carpathian Basin. *Scientific Reports* Vol. 10, No. 948. 2020. január 22. <https://www.nature.com/articles/s41598-019-57378-8>, és magyar ismertetése: <https://www.elte.hu/>.

<sup>328</sup> Gregor és Móricz Attila unokájának tartja (Gregor Kristóf–Móricz Leó: Ha Illignek igaza van... avagy A megkeltett középkor? *Magyar Megmaradásért* 2012. október 23. <http://magyarmegmaradasert.hu/kozerdeku/item/3389-ha-illignek-igaza-van>.)

a VIII. században lesz érdekes; vagy Konstantin ajándékozási levele, ami 750 körül íródott, miért csak a XI. században képezi vita tárgyát?<sup>329</sup>

Bizánc Európa kulturális központja a X-XI. században. A későbbi történetírók igyekeztek a bizánci történetíráshoz igazodva kialakítani saját legendájukat. Jellemzően az udvari történetírás új betoldásai mindenhol a helyi hatalom érdekeit szolgálják. Ezáltal egyes adott korokról csak olyan hatalmat fényező/szolgáló írott források állnak rendelkezésre, amelyeknek nincsen régészeti bizonyítéka. Például miközben írások szólnak különböző püspökségek létezéséről, Szirmiumot (Száva-szentdemetert) kivéve régészetileg nem igazolható a hunok előtti ezek létezése a Kárpát-medencében. Ugyanakkor a hunokkal egyidejűen megjelenik a kereszténység pl. Pécssett, ami egyben felveti a kérdést, nem lehetséges-e, hogy éppen a hunok terjesztették a korai kereszténységet? Vajon kik lehettek a rómaiak által üldözött keresztények?

Néhány példa arra vonatkozóan, milyen jellegű tapasztalatokon érhető tetten a hamisítás:

- Marcus Aurelius és Diocletianus élete nagyon hasonló, Tóth Gyula szerint a két császár élete között túl sok az áthallás. (Tóth Gyula egyébként összesen 532 év betoldással számol, feltételezve, hogy csak egy olyan hosszú ciklust lehetett beépíteni a történelembe, amikor a naptári napok és a Hold állásai is ismétlődnek).<sup>330</sup> A Diocletianus-korszak azért érdekes különösen, mert az 532-től 626-ig terjedő időszakra Dionysius Exiguus a Húsvét-időpontokat 525-ben eszerint számította ki, amelyet annakidején az Úr születése szerinti időszámításnak neveztek.<sup>331</sup> Diocletianusnál nem lehet tudni a rokonsági kapcsolatot. A két császár közt eltelt idő kb. 125 év, ami vélhetően szintén egy „fantom kor”. Diocletianus kora elé valós eseményeket bizonyára hátra toltak, például Jézus születését is.
- Másik példa, hogy Paul C. Martin szerint a bizánci érmék nem változtak II. Justinustól (VI. század) VII. Konstantinig (X. század). Aztán I. Justinianus halála (565) után nem épültek templomok, nem írtak könyveket közel 300 éven át. Kizárólag egyházi szerzők ismeretesek e korból – állítja Uwe Topper.<sup>332</sup>
- Harmadik példa, hogy VII. Konstantin a DAI<sup>333</sup> 40. fejezetében megnevezett „turkoi” nyolc törzsnév összekapcsolható Árpád népeként jellemzett a törzsnevekkel. Az alábbi megfeleltetések az első kivételével Csudaytól származnak<sup>334</sup>.

VII. Konstantin szerint az avar törzsek <sup>335</sup>	Árpád törzsei
Kabaroj (Zeller szerint: Zabender)	
Neki	Nyék
Megeri <sup>336</sup>	Magyar <sup>337</sup>
Kurturgermatosz (Zeller szerint: Kotzageroi)	Kürt-Gyarmat
Tarianoi (Zeller szerint: Tarniach)	Tarján
Genach	Jenő
Kari	Kér
Kaszi	Keszi

<sup>329</sup> Heribert Illig: *A kitalált középkor*. Allprint, Budapest, 2001.

<sup>330</sup> Tóth Gyula: A kitalált középkoron túl. A nagy ciklus IV. – Mártír kor. *Szkitiától Maghreb*ig 2014. 05. 04. 13:37. [https://maghreb.blog.hu/2014/05/04/a\\_nagy\\_ciklus\\_iv\\_martir\\_kor](https://maghreb.blog.hu/2014/05/04/a_nagy_ciklus_iv_martir_kor). Szerinte Diocletianus császárt szándékosan csúsztatták későbbre az időszakon, azaz Diocletianus idején született Jézus. Így érdemes lenne megvizsgálni életét Augustus császáréval összehasonlítva, mert feltehetően bizonyos események nagyon hasonlíthatnak.

<sup>331</sup> Illig, 2001.

<sup>332</sup> Uwe Topper: *A nagy naptárhamisítás. Kitalált évszázadaink rejtélye*. Allprint, Budapest, 2003.

<sup>333</sup> VII. Konstantin fő műve: *De administrando imperio*

<sup>334</sup> Heribert Illig- Klaus Weissgerber: *Magyarok a kitalált középkorban*, Allprint kiadó, 2003

<sup>335</sup> Manfred Zellerre történő hivatkozások átvéve a “Magyarok a kitalált középkorban” c. könyvből. 253. Old.

<sup>336</sup> Konstantinnál a Megeré (Μεγέρη) személynévként szerepel Moravcsik szerint, nem törzs-névként. Moravcsik Gyula: *Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1984. p. 46.)

<sup>337</sup> Manfred Zeller úgy gondolja, hogy a „magyar” a „megeri” névből ered, és bizonyára ez lehetett a vezértörzs. Forrás: Heribert Illig- klaus Weissgerber: *Magyarok a kitalált középkorban*, Allprint kiadó, 2003., 254. oldal

- Negyedik példa, hogy Konstantinápoly ostroma vajon 626-ban vagy 919-ben volt-e? Ennek a kérdésnek elemzése jól rámutat a bizánci császárok sajátos történelem-szemléletére. Hivatalosan 626-ban az avarok megkísérelték Konstantinápoly bevételét. A magyar krónikák pedig megnevezik Botondot, aki részt vett az ostromban. Botond nem a hadjárat vezére, mert Káldi Márk szerint a tényleges hadvezér Opour. Georgiosz Piszidész (az ostrom szemtanúja) szerint a „szlávok és szkíták” között kialakult véres viszály lehetetlenné tette a további közös harcot. 920-ban „Romanosz Lékopénosz” flottaparancsnok I. Romanosz néven (920-944) császárrá nevezte ki magát „VII. Konstantin mellé”. Ezt nyilván azért tehetette, mert megvédte Konstantinápolyt. Mily meglepő:  $626+293=919$ , ahol a 293 évnnyi különbség lehet akár hátra csúsztatás következménye, és így Romanosz Lékopénosz azonos Hérakleiosz förtelmes előéletű flotta parancsnokkal, aki az igazi apja lehetett VII. Konstantinnak. Könnyen lehet, Romanosz (azaz Hérakleiosz) vitát gerjesztett az ellenségen belül, majd ezt követően önmagát császárrá választotta. VII. Konstantin ezért igyekezett más elődöket „teremteni”, így biztosítva fiának a császári címet. Inkább választotta apjának a császárgyilkos istálló-mester Baszileiosz fiát, Leót (888-912), aki épp a „fantom évek” végén uralkodott. Külön figyelmet érdemel a szkíták említése, vajon kiket érthetett alattuk az ostrom szemtanúja különösen egy szlávokkal kapcsolatos vitában? Milyen céllal/indokkal lehetséges e két népet egyidejűen említeni?

### II.1.3. Uwe Topper elemzése „a nagy naptárhamisításról”

*Hogyan alakul az Illig-féle „fantom korszak” más népeknél?*

Másokra hivatkozva Uwe Topper a következőket írja:

- Ribakov szerint Kijev a VI. században jött létre, de más források szerint a X. században.
- Paul C Martin szerint a bizánci érmék nem változtak II. Justiniustól (VI. század) VII. Konstantinig (X. század).
- Zeller szerint a magyarok két honfoglalása ugyanaz: avar néven 598, onogur néven 895.
- Lülíng szerint az egész ó-arab történetírást kb. a hidzsra 400. évéig átkozmetikázták.

Topper érdekes megállapításai a nyelvi emlékek alapján:

- A szláv egy mesterséges nyelv, amit Cirill és Metód alkotott meg.
- Irán „fiktív időszaka” kb. 690-1003, se papok, se uralkodók nevei nem maradtak fenn.
- Az ó-arab irodalomban mindenütt felismerhető a forrás-átdolgozás.
- Bizonyítható módon hatalmas lyukak vannak a zsidó nyelvi emlékekben, azonban az Illig-féle „fantom korban” a Krím-félszigeten vannak héber sírok, hogyan?

*Mire utalnak a zsidó nyelvi emlékek?*

Héber szövegek a görög-római világot követően csak 1000 után bukkannak fel Európában (kivéve a Krím-félszigetet), amelyek a II. évezred kezdetén már a római keresztény misszió áttörését segítették. Krím-félszigeten V-XI. századi dátumokkal vannak sírok. Kazár Kaganátus előkelői felvették a zsidó vallást. A magyarokhoz 3 kazár törzs csatlakozott, i. u. 600-ban érkeztek Kárpát-medencébe (azaz:  $600+293=893$ ). Az arszakida időszámítás a Pártus Birodalom megalakulásával indul, így 248 évvel előrébb van, mint a mi mai időszámításunk. A mai időszámítás szerint tehát kb. a II-III. századtól a VIII-IX. századig voltak temetkezések zsidó felirattal. Egyesek szerint hozzájuk köthető az ún. griffes-írdás kultúra. Mivel a Pártus Birodalom területéről érkeztek, és az ún. honfoglalás idejében távoztak el onnan, a Megszentelt Korona eredetét célszerű tehát a pártusi királysággal kapcsolatosan keresni. Közelebből érdemes megvizsgálni az első keresztény állam, Arménia és a Hun birodalom kapcsolatát.

### *A párszik, az elűzött zoroasztriánusok története 690-1003 között*

Mivel az iszlám írók uralkodójukként említik a szaszanidákat, ebből logikusan következik, hogy a szaszanidáknak léteztek iszlám alattvalók. Lüling szerint számos koráni szúra és vers szíriai vagy kora keresztény énekekre vezethető vissza. Érdekes azonban, hogy III. Jezdegird halálakor (650 körül) Iránban felhagynak a dalok, költemények írásaival, ellenben 950 körül azok ismét megjelennek, amikor Firdauszi arabellenes eposzt ír.

Islám hódítás okán 651-ben a párszik először a hegyvidékre (Kohisztánba) menekülnek, és 690 körül új életet kezdenek Indiában, és aztán 1003-ban segítenek a hindu királynak. 690–1003 közötti időből se királyok, se papok neve nem maradt fenn. Bár a párszik vereséget szenvedtek, az iszlám azonban nem lett tartós. A pénzekben előforduló tűzoltárból arra következtethetünk, hogy a X. századig Kabul királyai ellenálltak az iszlám hódításnak.

A XVIII. században kiderült, hogy az iráni és az indiai Zoroaszter-hívők időszámítása nem egyezik. Nincs hitbéli különbség közöttük, csak az időszámítás helyes voltán (a napokon) vitakoznak. Ami alátámasztja, hogy egy közös gyökerű népről van szó, amelynek történelméből hiányzik a 651-1003 közötti időszak.

### *Európa különböző időszámítási technikákat használ az I. évezredben*

A kronológia tudománya foglalkozik azzal, hogy a különböző naptártípusokban kimutatott eseményeket egy közös időfolyamra vetítse. Még ma is használatban vannak különböző időszámítási módszerek. A Krisztus születése szerinti (rövidítve lehet Kr. u./Kr. sz./i. u./i. sz.) csak a XII. századtól van használatban, a visszamenő kalkulációk kb. 870-től fogadhatók el. Ezt megelőzően az ún. ERA (Julián-féle) időszámítás volt a legelterjedtebb Európában, amelyet ERA500-zal indítottak. Az előtte lévő események tehát mind visszafelé kalkulációk. A naptár alapjául szolgáló szoláris rendszer még az ókori Egyiptomból származik. Julius Caesar rendeletileg vezette be a róla elnevezett naptárreformot (ez még nem az ERA időszámítás), aminek a lényeges eleme, hogy az i. e. 46-os év 445 napból állt. Rómában korábban holdnaptárt használtak, ami ekkortájt már 80 napot késett a szoláris évhez képest. A Julián-féle és a mai európai időszámítás között 45 év a különbség. A mai időszámítás XIII. Gergely pápa 1582-es naptárreformja óta használatos. Bevezetésének célja az volt, hogy a tavaszi napéjegyenlőség mindig március 21-ére essék.

A történelemhamisítások szempontjából külön említést érdemel, hogy a keresztény világ a VI. században visszamenőleg egy igen sajátos időszámítást vezetett be, aminek neve: aera martyrum (mártírok kora). A jelentősége abban áll, hogy gyakorlatilag Jézus születése valódi idejének környezetébe állítja be a kezdő évet, mivel Diocletianus trónra lépésétől (i. sz. 284. aug. 29.) számol. Ezáltal a Diocletianus trónra lépésétől számított évek akár jóindulatúan is összekeverhetők a Krisztus születése szerinti évekkkel.

Bettany Hughes történész „Nyolc nap, ami Rómát Rómává tette” c. filmsorozatának egyik részlete Augustus császárról szól. Meglepő, hogy a bemutatott régészeti leleteken mindenütt Octavianus neve szerepel, aminek jelentése kapcsolódik a nyolcas számhoz, és éppen a 8. hónapnak adták az a Augustus nevet, ami korábban a sextilis nevet viselte, mivel az évet a Tavaszi Napéjegyenlőséggel indítva ez a 6. hónap. Amennyiben a hónapokat januártól indítva számítjuk, akkor indokolt a névváltoztatás, és adódik Octaviánus személyének előtérbe hozása. Bettany Hughes filmjében viszont Octavianus arculatváltása is kiemelésre kerül, mintha egy másik személyről lenne szó, miután felvette az Augustus nevet, aminek jelentése „fenséges”. A korábban kegyetlen tisztogatót a késői ábrázolások során már papok veszik körül. Ami pedig igazán érdekessé teszi az augusztusi címet, hogy valódi hivatallá csak a III. században éppen Diocletianus tette, aki megosztotta az uralkodói hatalmat, és külön jogköröket határozott meg a birodalom két augusztusának és két caesarjának. Diocletianus előtt az augusztus jelzővel nem járt hivatali cím, csupán annyit jelentett, hogy a szenátus első emberét tisztelték benne. Mily meglepő, hogy éppen a Diocletianus pénzérméken jelenik meg az „augustus” jelző. Felmerül a

gyanú, hogy egy jelző felhasználásával Diocletianus császár bizonyos tettei hátra vetítésre kerültek Octavianus idejére, és ez a magyarázata Octavianus ábrázolásaiban megfigyelhető arculatváltásnak is.

Dionysius Exiguus tette Augustus uralkodásának 30. évére Jézus születésének dátumát 525-ben,<sup>338</sup> és az Úr születése szerinti időszámításnak nevezi el, miközben ugyancsak ő a mártírok szerinti időszámítást használja a húsvét időpontjainak kiszámításához, igaz méltatlankodva. Vajon evvel nem éppen azt igyekezett leplezni, hogy a csalások elősegítéséhez gyárt egy eszközt? Ha a keresztények üldöztetése 303-ban indul, akkor a mártírok időszámítása miért már 284-ben veszi kezdetét?<sup>339</sup> Bizonyára tehát Diocletianus uralkodásának a kezdete volt az új időszámítás kezdete, amit az augusztus jelző felhasználásával ERA időszámítás bevezetésével hátratóltak Octavianus császár idejére. Ráadásul az Anno Martyrum és Anno Partyrum (pártus időszámítás) könnyen felcserélhető, ahogy a 284 is a 248-cal. Így könnyen lehetett „véletlen” kalkulációs hibát elkövetni. Ugyanis az igen elterjedt arszakida időszámítás a Pártus Birodalom megalakításával indult, és a pártusok tudták, mikor született Jézus: 248-ban, az arszakida időszámítás szerint.

Jézus születése szerintem: 292. december 25.<sup>340</sup> (majdnem 293.), ha egyszer  $293 - 248 = 45$ . A különbség éppen annyi, amennyi a mai időszámítás és az ERA között van. Így a Pártus Birodalom megalakulásának éve korrigálva: i. u. 45. Ami egy fordított irányú 45 éves eltérés. Érdekes véletlen!<sup>341</sup>

Az egyes időszámítási rendszerek viszonylagos állandósága abból eredeztethető, hogy még nagyobb jelentőségű uralkodó halála után sem kezdtek gyakran új érárt, hanem folytatták az évszámítást. Ennek következtében:

- Az ókori görögök az első olimpiai játékoktól számították az időt: i. e. 776.
- Az ókori rómaiak Róma városának legendás alapításától: i. e. 753. április 21.
- A zsidók az i. sz. III-IV. századtól kezdve a világ teremtésétől: i. e. 3761. október 6.
- Szeleukida éra: Szeleukosz Nikatör trónra lépésétől, i. e. 312-311 (a zsidók használták).
- A keleti kereszténység egy része a világ teremtésétől: alexandriai éra, i. e. 5493. aug. 29.
- A bizánciak szintén a világ teremtésétől: bizánci éra i. e. 5509. szeptember 1.
- Portugália, Kasztília, Aragónia a XV. századig: pireneusi éra, i. e. 38. január 1.
- A muszlimok prófétájuk, Mohamed hidzsrájától: i. sz. 622. július 16.
- Az európai kultúrkörhöz tartozók névleg Jézus születésétől (i. sz. 1), neve: „aera vulgaris.

### *Topper a naptárkiigazításokat is bemutatja*

II. Sixtus (ma már IV. Sixtus) pápa 1475-ben magához hívatta Regiomontanus csillagászt, és felkérte, hogy hajtsa végre a naptárkiigazítást, mivel már jelentős eltérés volt tapasztalható a naptár szerinti és a valódi napéjegyenlőség között. Regiomontanus 1476-ban vélhetően megmérgezték, és a naptárkiigazításra csak több mint 100 évvel később került sor! A csillagásznak gondot okozott, hogy nem volt a pápáknak és a császároknak megbízható listája, és feltehetően felismert jelentős ellentmondásokat a történelemben.

XIII. Gergely pápa naptárreformja 1582-ben történt. Ekkor az ERA eltérése a Krisztus születése szerintitől elvileg  $1582 + 45 = 1627$  év, azaz 12-13 nap kiigazításra lett volna szükség.

<sup>338</sup> Heribert Illig: *A kitalált középkor*. Allprint, Budapest, 2001.

<sup>339</sup> Lásd Tóth, 2014.

<sup>340</sup> Később részletes bemutatásra kerül még e tanulmányon belül.

<sup>341</sup> De megfordítva, van, aki ebből eredezteti mai időszámításunkat (hogy valamikor a XII. század végén Jézus születését 248 évvel visszadátumozták): Szekeres Sándor: *Az eltévedt időszámítás és a betlehem-i csillag*. Utolsó módosítás: 2020. 02. 05. 09:21 <http://www.eltevedtidoszamitas.hu/modules.php?name=base>.



Gergely pápánál azonban csak 10 nap az időugrás, így a közel 3 napnyi különbség éppen a 3 évszázad betoldást igazolja.<sup>342</sup>

Portugáliában nincsen évszám 1163-1422 között! 1422-ben még csak ERA 1163-t írnak.  $1422-1163=259$  a két évszám közötti eredmény, amit még korrigálni kell 45 évvel, és máris ott vagyunk ismét a közel három évszázadnyi fiktív kornál:  $259+45=304$ .

De alig érdekel bárkit ez a több évszázados eltérés, amikor elvileg csak néhány évnyi eltérés lehetne az ERA és a Krisztus szerinti időszámítás között.

### *És mi a helyzet a tudományos abszolút kormeghatározási módszerekkel?*

A <sup>14</sup>C-es módszer Christian Blöss és Hans Ulrich Niemeitz szerint kormeghatározásra alkalmatlan, mégis ezt használják. Indoklásuk szerint a kalibrálás körkörös, továbbá a levegő és a talaj <sup>14</sup>C – radiokarbon – alapszintje eltérő lehet, ezért folyton újra kellene kalibrálni. Más technikai érvek győztek e kifogások felett, aminek következtében megnyúlt az időhorizont. Például a legrégebbi közép-európai parasztkultúra i. e. 3400-ról i. e. 4600-ra ment vissza.

Az évgyűrűkön alapuló számítási módszer alkalmazásához visszamenőleg kb. 1000 évre van megbízható mintasor (tölgyfák).<sup>343</sup> És a korai népvándorlások idejéből kb. 200 évnyi, a Karoling kor idejéből kb. 300 évnyi minta hiányzik. Amikor a mintasor hiányát másfajta fával helyettesítik, az erős torzítást eredményez.

A régészek gyakran visszafelé dolgoznak: a történetírásból ismert eseményhez párosítják a leleteket. De „fantom meséket” régészeti lelet nem tudja igazolni, aminek következtében sok a bizonytalanság a történelemben. Értelemszerűen a genetikai kutatások eredményei is erősen megkérdőjelezhetők, amennyiben nincsen biztos lábakon álló történelemszemlélet és időrend.

## **II.1.4. Arabok időszámítása és az iszlám születése**

A hidzsra az arabok időszámításának kezdő időpontja. Mikor vezették be a hidzsra naptárt? Ulrich Becker a IV. századra helyezi. Uwe Topper szerint 325-ben, a Niceai zsinat idején. Spengler szerint az iszlám közvetlenül a későantik világból a IV. században jött létre. Hivatalosan 622-ben a rómaiak ERA 666. évéhez (gonoszsgót sugallva) igazították a hidzsra 1. évét. Így lett  $666-45=621$ , Mohamed futása, ill. a hidzsra 0. éve.

„Kétszer indul az arab időszámítás”: 1)  $622 \approx 0$ . év. 2) A Próféta születésétől  $544 \approx 0$ . év. Ki a Próféta? Mikor született? A régi arab pénzérméken még nem a hidzsra évszám van, így a kezdeti időszak az érmek alapján nem beazonosítható. Heribert Illig szerint 297 év különbséggel Árius és Mohamed életrajza szinte azonos, ami azt sejteti, ugyanarról a személyről lehet szó. Azért érdemel kiemelt figyelmet Illig megállapítása, mert az ariánusok által hirdetett keresztény tanok terjedtek el Nyugat-Európában, ott, ahol az inkvizíció a legerőteljesebben tarolt, és aminek déli részén, Spanyolországban az Omajjadok „mesés birodalmukat” létrehozták. Az inkvizíció a keresztény eretnek tanokat üldözte nem az „iszlámot”, amitől „átvette” az arab kultúrát.

Párhuzamok ismerhetők fel az örmény és a hidzsra történetek között. Gunnar Heinsohn a kétszer induló arab időszámítás hatására hangsúlyozta az ősi örmény történetek és a hidzsra közötti párhuzamot. Megállapította továbbá, hogy a Grúz krónika más információkat tartalmaz az örményországi arab helytartókra vonatkozóan, mint az arab-perzsa Tabari-iskola által gyártott lista.

<sup>342</sup> Vannak rá adatok, hogy e három napot már a niceai zsinaton kiigazították, amikor Jézus születését december 21-ről (Mithrász születésnapjáról) december 24-re tették. (Cser–Darai, 2013.)

<sup>343</sup> Sokan úgy vélik, hogy ezt Topper rosszul tudja, mert a radiokarbon módszer igazolására végzett faévgyűrűs kalibráló mérési adatokkal a kalibráció már 1978-ban a jelen előtt 7500-ig készen volt. (Colin Renfrew: *Before Civilization. The Radiocarbon Revolution and Prehistoric Europe*. Jonathane Cape, London, 1978.) Topper viszont ragaszkodik ahhoz, hogy nem megbízható, ha a rendszerben különböző fajok keveredve fordulnak elő. Am egyetemes időrendet keresünk, és a hiányzó területi adatokat máshol vett mintákkal pótolni lehet.

*A pártusok kultúrájában a médek révén természetes az óperzsa hatás, amit a történészek rendszerint arabnak tüntetnek fel.* Ennek elfogadtatása érdekében egy gyors arab térhódítás behamisítására volt szükség. Így lett a sémita araboké a Közel-Kelet nagy része.

Az ariánus kereszténység és az iszlám az I. évezredben (a hamisítások előtt) még egy és ugyanaz. *A kereszténység terjedése jelentette egyben az iszlám térhódítását* is, amit aztán utólag átírtak. Erre utal, hogy az iszlám teológusok kezdetben nem fordulnak szembe a kereszténységgel. A legrégebbi iszlám érmék Spanyolországban latin feliratúak, és 8 sugarú csillagot tartalmaznak. Kétnyelvű (latin–arab) érmék gyakoriak a Földközi tenger mindkét partján. Az I. évezredben igazi vallási ellentét az „ortodoxia” és az ariánus kereszténység között volt.

Lüling szerint az egész óarab történetírást kb. hidszra 400-ig átkozmetikázták: előtörténettel nem rendelkező következő iszlám birodalmakat hozták létre: 1) Bagdad központtal Elő-Ázsiában Mohamed nemzetségéből (az Abbászidák története). 2) Afrikában Mohamed lányának a birodalma (a Fatimidák története). 3) Spanyolországban Muávija nemzetség (az Omajjádok története). Az Arab Birodalom hatalmas kiterjesztése az Omajjádok idejében történt (kb. 650-750 között), amikor Kabultól egészen Hispániáig terjedt.

Az ún. arab kultúra térhódítása valójában az óperzsa (méd gyökerű pártus) kultúra terjedését jelenti, ami minden bizonnyal megfeleltethető az ariánus kereszténység elterjedési területének. Az eredeti iszlám hitnek semmi köze a terrorizmushoz. A hamisítások alapja az lett, hogy a szunniták a tanításokat nem tartják be (pl. szent helyen nem szabad harcolni, mégis templomban gyilkoltak). Ily módon az „iszlám nevében” került hatalomra az Omajjad dinasztia, ill. Moávija és fia Jazid, aminek következtében megindulhatott egy iszlám ellenes vallási küzdelem, miközben az ariánus kereszténységet törölték le a történelem lapjairól. Az arab történelem utólagos átírásának a következménye lett Jézus tanítványainak „eltüntetése”. Az iszlám a II. évezred elején (amikor sémita arabok a Közel-Keletet elfoglalják) kettéválk, az erőszakosan hódító szunnitákra, és békés síitákra (ókeresztények?).

### II.1.5. Hogyan jöhetett létre a világméretű hamisítás?

A „Krisztus születése utáni” datálás Nyugat-Európában csak a XI-XII. századtól terjedt el, a X. század előtti időkre minden csak viszonylagos. Előtte az időszámítás a „teremtés utáni évek” elvén alapult. Az időszámítás elejét Sextus Iulius Africanus *Cronologia* című munkájában i. e. 5500-ra tette, amit egy Meroving szerzetes a VII. században i. e. 5200-ra módosított. Nem lehet nem észrevenni, hogy erre a „szerzetesre” is a hamisítások miatt utólagosan lett szükség valamikor a II. évezred elején. Az ilyen korrekciók utólag szinte kiismerhetetlenné teszik a valódi időrendet.

Az udvari történetírásban az időszámítást uralkodókhöz kötötték. Ennek következtében lehettek „fantom uralkodók”, és a hozzájuk kötődő időt joggal nevezhetjük ma „fiktív korszaknak”, ami egy nép történetében akár több is lehet.

Arszakida időszámítás a Pártus birodalom megalakulásával indult, ami szerint Jézus a 248. évben született. A római időszámítás, az ERA alkalmazásának első éve ERA500, ekkortól mutat valós évszámot. Megtévesztő, hogy ugyanakkor a kezdő éve Julius Caesar naptár-reformjához igazodik (i. e. 45), így ERA500=i. u. 455. Érdekes, hogy ezidőtájt (457-461) között a (kelet-római!) császár és a pápa is I. Leó. Miért lehetett annyira fontos az ERA bevezetése, amikor lényegében evvel nem módosult a Julius Caesar féle időszámítás? Adódik, hogy visszafelé át kellett számolni az éveket. Kérdés persze, hogy mindez mikor történhetett? I. Leó tette volna? Nem valószínű, hiszen az időbetoldás utólagos kozmetikázások következménye, és az V. században nincsen még rá semmilyen indok.

A történelemhamisítás egy politikai fogás. III. Ottó „német-római császár” tűzte ki a keresztény időszámítás 1000. évét, s innen visszaszámítva 200 évet, „koronáztatta meg” „Nagy Károlyt”. A szétesőfélben lévő birodalmat akarták újjászervezni Nyugat-Európában, amihez

felhasználták a Római Egyházat. Mivel a pápa nevezte ki az első királyokat (ld. magyar király, lengyel király, ír uralkodó), egyházi köntösbe bújtatott birodalomépítés folyt. Egyedül a kereszténység az igaz vallás, és aki csatlakozik hozzá az egyházi szervezeteken keresztül, egyben az új birodalmat építi. Így jött létre a szent Német-Római birodalom, aminek előzménye a Frank birodalom, ahol éppen Leó nevű pápa koronázza meg Nagy Károlyt. Érzékelhető, hogy itt alakuló nagyobb nemzetek (a francia és a német, sőt érdemes délen a spanyolokat is idevenni) vívnak egyrészt egymással hatalmi harcot az utódlásért, másrészt Rómával és Bizánccal is harcolnak. Sőt a kereszténységen belül is folyt a küzdelem a keleti és a nyugati kereszténység közt, ami megnyilvánult az eltérő egyházi nyelvben is. Konstantinápoly és Róma se maradt ki a birodalom irányításáért folyó küzdelemből. E szereplők „egymásra licitálása”, azaz ki tud nagyobbat kanyarítani magának, virágoztatta fel a dokumentumhamisításokat.

Az ötletadó minden bizonnyal „Bíborbanszületett” VII. Konstantin bizánci császár azon kezdeményezése lehetett, hogy a saját múltjának eltakarása érdekében fantomuralkodók kitalált történeteit írta meg a X. században. Majd a XI-XII. században elindult a hamis oklevelek gyártásával a nemesi címek és területek adományozása, a „koronaküldés” már csak hab a tortán. Isten földi helytartója mily hatalmas, akár egész országok uralkodóinak kinevezésére is van joga. Így szépen kikerekedett a gótok és a frankok történelme; ami aztán létrehozta az avarokat, és a szlávoknak is, lett mire büszkének lenniük. Az iszlám kettészakadása idején a sémita arabok is építettek maguknak egy dicső múltat. A hatalomra vágyó emberek megteremtették a maguk számára a jogot, hogy uralkodhassanak más emberek felett.

### II.1.6. Átfolyásos hamisítás módszere, akár több lépcsőben

Klaus Weissgerber beszél az ún. átfolyásos hamisítási módszerről, ami valójában többféle módszer eredője. *Amikor az uralkodó fiktív egy „fantom korban”, attól még az esemény lehet valós.* Például Phótiosz konstantinápolyi patriarka a IX. század végén hatalmas könyvtárára támaszkodva gyűjtött össze történelmi részleteket. Lehet tehát *egy létező személy is egy „fantom korban”.* A hátrahagyott (179 műből álló) hagyatékában található hivatkozások bizonyítják, hogy a hamisítás során sok iratot megsemmisítettek. Bár a fantom korszakok fiktív eseményeit többnyire valós események átírásával alkották meg, írásos emlék megsemmisítése, módosítása is történt párhuzamosan. Majd a valós és a „fantom” események összekapcsolásával előre-hátra lehetett tologatni eseményeket.

*„Fantom korszakból” akár több is lehet egy nép történetében.* Az együttes hossza pedig, elhagyva a nemkívánatos valós eseményeket, jóval nagyobb is lehet az időkorrekciós évszámnál. Tóth Gyula például 532 évet kalkulált ki, bizonyára alapul vette az ún. nagy Hold ciklust, amikor a naptári jellemzők (holdállás és a hét melyik napja) ismétlik önmagukat. Azonban ez a feltételezés teljesen logikátlan, mert e szerint betoldásnak mindenhol ugyanakkor kellene lennie, és az már régen kiderült volna.

*A beszótt „mesék” mindig az uralkodó hatalmi érdekeit szolgálták.* A „fantom korszakot” a fantázia töltötte ki eseményekkel, ami sokszor meseszerűvé sikeredett. A fantázia tette lakatlanná a Kárpát-medencét a longobárdok „önkéntes távozása” után. Népek tűntek fel a semmiből, majd váltak köddé, nem tudni eredetüket és hogy hová lettek (pl. avarok). Szinte a semmiből születtek birodalmak (vizigótok birodalma, vagy az avarok birodalma). Országnyi területeket adományoztak és adtak vissza. Nagy Theodorich (gót király) például Zeno császártól hűbérül kapta Itáliát.

Az is előfordul, hogy bár *az uralkodó valós, azonban a leírt meseszerű eseményeket nem igazolják régészeti leletek vagy szükséges adatok.* Nagy Konstantin idejében ilyen a niceai zsinat (erre utal, hogy jegyzőkönyv nem készült, pápa nem volt jelen, vagy a püspökök csekély száma). A valóságos VII. Konstantin származása is szintén egy fiktív történet.

Az egyes népek történetírása, ahol nem hamisítottak, lerántja a leplet a hamisítások tényéről. Például a kínai történetírásban megjelennek fantom korok: A kínai források említik a Tang dinasztiaival (618-907) kapcsolatosan a „Ta-si” népet (talán tadzsikok), amely valós nép az ún. Hillig-féle „fantom korban”. Manfred Zeller szerint is a Tang dinasztia létezett, még a Szong dinasztia előtt, amit előszeretettel említenek a fantom korról kapcsolatos elmélet cáfolataként. Ugyanakkor összehasonlítva a kínai Han évkönyvekben rögzített eseményeket a nyugat-európai történelemmel, egyszer mintegy 200 éves betoldás keletkezik a Han dinasztia végén, ami még 220 előtt tapasztalható, majd 210-300 között további 90 fiktív év. A kínai két „fantom korszak” jó példája annak, hogy a „fantom kor” több is lehet, és nem minden nép vonatkozásában 614-911 közötti időszak.

A magyarok krónikái nem írnak avarokról. Az avar régészeti leletek valójában hun, majd később már magyar leletek. Tehát egy „fantom kort” akár több különböző történelmi eseményhez is csatolhatnak a történészek.

A bolgárok „megnyújtással” kezelik a régészeti problémájukat: a régészeti leletek szerint a Nagy Bolgár Államnak a IV. század végén kellett megalakulnia. A régészeti leletgyűjteményeikben kezdetben 50 éves időszakokat határoznak meg, majd a gyűrűlő leletszám okán az V. századtól 150 éves a szakasz, és a VII–IX. században már 200 éves. A bolgár fejedelmi lista Avitochol kán nevével kezdődik, akit Attilával azonosítanak, és 153-ra jegyzik a hunok nagykirályának halálát. Azaz Attila sokkal közelebb élhetett Jézus korához, mert a  $153+293=446$  évet kapjuk.

**Az írásos emlék megsemmisítésének, módosításának módszere:** Az eredeti nagybetűs formában készült iratokat „átmásolták” kisbetűsre (majuszkula–minuszkula). Közben bizonyos eseményeket különböző nevekhez csatolva megdupláztak. Például az örmény Szent Tádé példájára megszületett Szent Gergely. Heribert Illig szerint Árius és Mohamed személye is ugyanaz. Minden bizonnyal Dicletianus korából az „Augustus” jelző felhasználásával átvitették eseményeket Octáviánus uralkodásához. Aztán a perzsa (vagy inkább hun) hódításokat azonosították az arab hódításokkal; a magyarok (illetve a csatlakozó türkök) bejövetelét a Kárpát-medencébe, azonosították az avarok bejövetelével. Ami nem illet a „képbe”, azt egyszerűen elhagyták, átírták. Majd törvényeket hoztak az eredeti bizonyítékok megsemmisítésére. Szent István Intelmeinek állítólag nincs meg az eredeti példánya.

A domonkos rend megjelenéséhez köthető a szkíta keresztény múltunk eltörlésére való törekvés. Magyarországon 1221-ben Boldog Magyar Pál alapította meg a Domonkos-rendtartományt (amely szemben állt a mi Pálos rendünkkel). Az inkvizíció a katolikus egyház hivatalos nézeteihez képest másként gondolkozók (eretnekek=ariánusok), illetve a más vallásúak és a hitetlenek elleni fellépést tekintette feladatának. Az „az őshaza felé” a dominikánus Julianus barát Konstantinápolyban kezdte útját (miért is? netán útmutatásért?), a társai meghaltak. Az őshaza keresés önmagában logikai képtelenség egyhelyben régóta élő népesség esetében, különösen akkor, amikor idegen földről betelepülő szerzetesrend tagja teszi mindezt nem sokkal a rend hazai megalakulását követően. Mivel a domonkosokhoz köthető a spanyol inkvizíció is, adódik, hogy a Kárpát-medence történelmében is „rendet” akartak teremteni. Mindent fel kellett számolni, ami népeket a valódi szakrális múltjukhoz köti.

Klaus Weissgerber listája kiegészíthető a *történelmi tévhitek* terjesztésével is. Vajon valóban a bizánci papok térítették Erdélyben a X. században, ahogy sokan természetesen veszik? Ha igen, akkor miért nem terjedt el a szláv nyelv? Sokkal észszerűbb magyarázat, hogy a korai kereszténység már Ulfila ariánus püspök idejében kezdett elterjedni Erdélyben (a gepida hunok már keresztények voltak). Arménia, mint az első keresztény állam a térképek szerint a Hun Birodalom tagja, Szent András és Szent Fülöp szkítatérítő apostolok voltak. A hunok bizonyára terjesztették Jézus tanítását, csak éppen nem azt, amit Damáz pápa kidolgoztatott, és ami szerint átírták a Szentírást (Szent Jeromos készítette el a Vulgatát, a latin Bibliát). A mai keresztények gyakran elfeledkeznek arról, hogy szinte minden irat, ami Jézus eredeti

tanítványaihoz kapcsolódik (kivéve a János-evangéliumot), az apokrif iratok könyvtárát gazdagítja.

A bizánci papok akkoriban az ariánus kereszténységet üldözték, rásütötték az eretnekség bélyegét. Amennyiben Szent István tudatosan kapta az első vértanú nevét, akkor bizonyára nem a bizánci papok keresztelték meg, és éppen e tény elleplezésére használhatták a Vajk nevet. Nem lehet tudni semmilyen olyan régészeti bizonyítékról, amely bizánci vagy germán misszionáriusok tevékenységét bizonyítaná Erdélyben. Minden bizonnyal a keresztényüldözések lezárása céljából Géza vagy inkább István belement abba, hogy az Egyházat római mintára megszervezzék. Ez lehet az oka annak, hogy az országot pedig Szűz Mária, azaz a védőanya (Babba) oltalmába helyezte István, tudatos ily választással. A védő- és befogadó anya ikonja ott volt eredetileg az ország Megszentelt Koronáján is, ami magasabb szintű jogforrás a magyarok számára, mint a római egyházszervezetből adódó hatalmi viszonyok. Nem véletlen, hogy a világon először éppen a magyarok foglalták törvénybe a vallásszabadságot (1568. évi tordai országgyűlés). Bizonyára ugyanilyen tévhit a Megszentelt Korona bizánci eredete is. A bizánci szerzetesek eredményes térítési útvonalát a szláv nyelvcsaládhoz tartozó nyelvek megjelenésével lehet jól nyomon követni.

### II.1.7. Kárpát-medence a kitalált középkorban<sup>344</sup>

Klaus Weissgerber szerint a szlávok esetében kétlépcsős csúsztatás valószínűsíthető: 1) A korai szláv események megegyeznek a korai avarokhoz kötött eseményekkel. 2) A korai avar történelmi események (más szempontok alapján) megegyeznek a hunokhoz kötődő eseményekkel.

A Kelet-római Birodalom területén 874. év táján a bizánci vallás kezdett terjedni, ami a glagolita írás nyelvén történt. Ebből alakult ki az „ószláv nyelv”. A történelemhamisítás szerint már 581-től – nem sokkal a gepidák „eltűnése” után – „a szlávok kezdtek előzönlenni a Balkánt”. E két dátum közötti különbség 874-581=293, a „fantom korszak” évhossza, ami majdnem Jézus születésének éve<sup>345</sup>, mivel decemberi születésű. A VI. század végén tehát már a magyarok jelentek meg a Balkánon; és az őslakók, valamint korábban betelepülők – köztük a gepidák (ill. a szkíta-hunok) – összeolvadtak az újonnan érkezőkkel. Magyarok csak azok lehettek, akik behozták a griffes indás kultúrát a Kárpát-medencébe, mivel bevándorlásuk után a Volga-környékén a griffes-indás kultúra eltűnik. A magyarság meghatározásához fontos szempont az ország Megszentelt Koronája, amelynek díszítését is ez stílus jellemzi. Megjegyzendő, hogy ekkorra esik a Kazár birodalom szétbomlása is, ahová a Pártus birodalomból települtek át sokan korábban. A krónikák szerint a magyarok bejövetele Jézus születése után 600 évvel történt (600+293=i. u. 893). A Kárpát-medence ekkor már sűrűn lakott, és mivel az eddigi régészeti feltárások szerint a betelepülők létszáma nem lehetett jelentős a helyi lakóssághoz képest, a magyar nyelv itt alakult ki a Kárpát-medencében, sokkal korábban.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne keressünk nyelvi kapcsolatot, előtörténetünket illetően, Arménia, Baktria és általában a Pártus birodalom egyes népeivel, beleértve még Egyiptomot is, függetlenül attól, hogy ezeken a területeken ma főleg törökül és arabul beszélő népek élnek. Azonban a Kárpát-medence a Duna révén annak a kereskedelmi úthálózatnak a része, ami a Fekete-tengertől a Kaszpi-tengeren át az Aral-tó vidékéig keleten közvetlenül kapcsolódott a kínai selyemúthoz, délre pedig a Földközi-tengeri útvonalakhoz. Így mindig is sokféle beszélt nyelvvel találkozhattak az itt élő emberek, ami elősegíthette nemcsak az áruk, hanem a szellemi értékek terjesztését is, sőt még az ősnyelvi jellegzetességek fennmaradását is.

<sup>344</sup> Heribert Illig–Klaus Weissgerber: *Magyarok a kitalált középkorban. Újraírt történelem*. Allprint, Budapest, 2001.

<sup>345</sup> Az általam felállított radixképlet szerint, ld. később.



Az az érdekes, hogy mivel a Kárpát-medence nem vett részt Köln–Róma–Konstantinápoly „triumvirátusának” egymás túllicitálásában, így volt itt gót meg avar birodalom, de ezek nyelvi hatása nem mutatható ki, miközben éppen a birodalmi nyelvek hozták létre a latin, a germán, a szláv, a török és az arab nyelvcsaládokat. Vélhetően azonban ebben a „licitálási deficitben” ludas a magyar történetírás is, mert jobban hitt más népek meséinek, mint annak, amit az itt élők tudtak a saját múltjukról. Még a saját krónikánkat is átszerkesztették, hogy jobban bele illeszkedjen az európai történelembe. Látható, hogy éppen a nyelvünk jellemzői bizonyítéka annak, hogy a Kárpát-medencében folyamatosan a hun-szkíta népek éltek, akik az ősi nyelven megértették egymást. Magyaroknak viszont csak Álmos pajzsra-emelését követhetően nevezhető, mert akkor formálódott közös néppé a Megszentelt Korona országának sokféle nyelvet beszélő lakossága. Éppen az említett „triumvirátus” terjeszkedési láza követelte ezt meg védekezésül nem sokkal a Hun birodalom szétesését követően.

## II.2. KIK, MILYEN CÉLBŐL HAJTOTTÁK VÉGRE A NAGY TÖRTÉNELEMHAMISÍTÁSOKAT?

### II.2.1. VII. Biborbanszületett Konstantin

VII. Konstantin császár kezdte a hamisításokat és célja származásának eltitkolása, utódlásának biztosítása volt. Sajátos a történelemszemlélete a Macedon dinasztia kialakulásának ábrázolásában, amikor is egy makedóniai paraszt, Baszileiosz istállómeister (III. Mihály császár kegyence) meggyilkoltatta a régens nagybácsi Bardaszt, majd a császárt is. Konstantin III. Mihály meggyilkolását dicső cselekedetté emeli (negatív hírverés). Baszileiosz (a volt istállómeister) mint császár, alapozza meg a Macedon dinasztiát. S bár állítólag 43 építményt emeltetett, nincsen régészeti nyoma a korának (kivéve talán a Hagia Iréné felújítását). VII. Konstantin megteszi magát a Macedon dinasztia IV. császárává. A dinasztiaalapító tehát az ő nagyapja, I. Baszeileiosz (867-886), akit a meséje szerint apja Leo (888-912) követett a trónon. Konstantin 911-ben még, mint gyermek társascsászár, 912-ben a nagybátyja Alexandrosz is a trónon van (912-913). Azonban a tényleges uralom Romanosz Lékopénosz flottaparancsnok kezében összpontosul, aki I. Romanosz néven 920-944 társascsászárként uralkodik. Konstantin megölette az apjukat megbuktató Romanosz fiúkat, és csak ezt követően lett az egyeduralkodó (944-959). Történelemszemlélete az egész birodalom területén kötelező 944-től, ami aztán rányomta bélyegét az utókor történetíróira is.

VII. Konstantin alkotásai: 50 kötetes enciklopédiájából hármát ő maga írt meg. Első alkotása, a „*De thematibus*” a bizánci tartományokról szóló műve, még korhű. A VI. századig Homérosztól átvett írásokra támaszkodik, de a VII. századi népek közvetlenül lépnek át a X. századba. A VII–VIII–IX. századok eseményei teljesen hiányoznak, kivéve Baszeileiosz történetét.

Következmény, hogy a bizánci régészeti leletekben számtalan képtelenség van, például kb. 1500 város mintegy 200 évre egyszerűen „eltűnik”. I. Justitianus halála után (565) nem épültek templomok, nem írtak könyveket közel 300 éven át. Kizárólag egyházi szerzők ismeretesek e korból.

Hasonlóságok Nagy Konstantinnal: VII. Konstantin is megölette rokonait, és „a bűnbocsánat okán” lett keresztény. Majd a vallást szintén eszközként használja a Római birodalom építéséhez.

VII. Konstantin fő műve: *De administrando imperio* (DAI), amely eredetileg a fia, a későbbi II. Romanosz okulására készült, aki 959-ben az apja meggyilkoltatása révén jut hatalomra. A mű célja a császárfi meggyőzése a Macedon dinasztia alapítójának nagyságáról. DAI tulajdonképpen tankönyve annak, hogyan bánjon egy birodalom uralkodója a körülötte élő népekkel.

DAI tehát nem a nagyközönség számára íródott (titkos volt), ezért írója itt nem fordított hangsúlyt a tények elferdítésére. Hasznos fejezetei vannak, például ilyen a 25. fejezet, ami a szaracénok (iszlám arabok) történetéről szól.

DAI egy iratgyűjtemény, amelyet könnyen lehetett kiegészíteni. A humanizmus idején a DAI-val foglalkozók felismerték a „hiányosságokat”, s például belecsatolták Theophanész: Chronográphiáját, mint „Excerptat” („Szemelvénynek” – ezt becsülettel megjelölték). Csak ezekben a fejezetekben (17-22) találkozhatunk „fantom alakokkal”. Theophanész alkotja meg az Amirioni dinasztiát, V. Leótól III. Mihályig (813-867). A dátumkiigazításokra magyarázatot keresve több ellentmondásba bukkanhat az elemző.

Mi lehetett VII. Konstantin valódi célja a beszótt meséivel? A múltba „kellett” eltolnia förtelmesnek érzett származását, amivel fia utódlását akarta biztosítani. Mert ha kivesszük a „fantom korszakot”, akkor Hérakleiosz fiaként III. Konstantin néven császárrá koronázzák kétévesen. A Bíborbanszületett „641-ben így uralkodott három hónapot”. Hérakleiosz, mint flottaparancsnok elveszti Jeruzsálemet, Elő-Ázsia jórészét, Észak-Afrikát. Unokahúgával, Martinával kötött házassága okán rossz híreről a Fredegar krónika számol be. Múltba tolta továbbá az ún. képvitát (az ikonokon való ábrázolásról), hogy a pusztítást ne lehessen az ortodox kereszténység számlájára felróni. Jézus születését is korábbra tette, mert ezzel meg akarta erősíteni az ortodox kereszténység jelentőségét, hogy azt birodalma növeléséhez eszközként használhassa. Így aztán VII. Konstantin háborút nem vezetett, hanem „lapapírozta” birodalmának növekedését. Így jelentek meg a szlávok is jóval korábban a Kárpát-medencében, mint ahogy valójában a szláv nyelv kialakult.

## II.2.2. További nagy történelemhamisítók

Klaus Weissgerber alábbi kigyűjtése a további hamisítókról érinti a szászokat, a frankokat, az avarokat, a gótokat, a kalandozó magyarok rémtetteit stb.

**Toursi Gergely** püspök 10 kötetben írja le a frankok történetét, amire nincsen régészeti bizonyíték. Ő ír az avarok rablóhadjáratairól, amit a későbbi történetírók „hiteles forrásként” kezelnek.

**Fredegar krónikában** pedig a Meroving kor története elég zavarosra és ellentmondásosra sikeredett, ezért sokszor átdolgozták.

**Alexander Avenarius** átdolgozta az elveszett Trientus Secundus longobárdokról írott történeteit.

„**Einhard műve**”, a „**Frank évkönyvek**” alapján alkották meg a kitalált középkort, aminek hamis voltát Heribert Illig részletesen elemzi. Nagy Károly nem csak születési helye és ideje bizonytalan, hanem az is vitatott, hol található a kriptája. Továbbá nincsen még szó koronázásról, mintha 350 éven át elfelejtették volna Nagy Károlyt királyként tisztelni. Továbbá Einhard ír a nagy Morva Birodalomról is, ami azért érdekes, mert nincsen más írott forrás a Kárpát-medence 626-895 közötti koráról.

**Prüni Regino** apát két kötetben ír az I. évezred történelméről. A 818-906 időszakot tárgyalva számos helyen ellentmondásban áll a később kikerekített történettel. Késő római forrásokra hivatkozva számol be a kalandozó magyarok rémtetteiről, miközben a magyarokat még ő is szkítáknak tartja.

**Corvy Widukind** (X. század eleje) a „**Szász történetekben**” az alsó-szászok eredetéről szól. Művében 555-ben még a frankok hitszegéséről van szó, majd átmenet nélkül a késői frank királyokról ír, mintha közben több mint 350 év nem is létezett volna! (Nagy Károly neve helyett eredetileg I. Clothar állhatott.) I. Ottó győzött 955-ben, a magyarok felett, ami visszafelé hamisítva a Catalauni csatát (451) adja. A katalunok kelta törzs, akikkel még Attila harcolhatott. Hivatalosan Aetius a germán királyokkal szövetségbe megverte a hunokat a Catalauni csatában. De hogyan lehetséges, hogy a megvert hunok másnap már Itália ellen fordulhattak és sorba

bevették Aquileát, Milánót, Veronát, Mantuát, Bresciát, Bergamót, Cremonát és elérték Rómát? Aetius hunok feletti „győzelmének” miért nem lett nagyobb történelmi jelentősége? Továbbá az is érdekes, hogy mivel Einhard (francia) és Widukind (német) ellentétes oldalról szemlélik a történelmet, lényeges különbségek vannak közöttük Szászország történelmét illetően.

**Jordanes, a gótok történetét** írta meg Cassiodorus szenátor (ELVESZETT) műve alapján, „saját tapasztalataival” kiegészítve. Jordanes azonos Aeneas Silvio Piccolominivel (a későbbi II. Pius pápa), III. Frigyes magántitkárával. A mű a Habsburg uralkodói kívánság szerinti „átszerkesztés”.

### II.2.3. Jordanes a germánoknak alkotott dicső múltat

Jordanes vallomása szerint „minden gót nemzeti büszkesége daczára szívének legfőbb vágya az lett, hogy honfitársai rómaiakká és katolikusokká legyenek”.

Jordanes első műve „Az idők teljességéről vagy a római népnek eredetéről és tetteiről” szöveg. Florus művét kivonatolja, kivéve Itáliának gótokra vonatkozó történetét, amivel kiegészíti. E kiegészítésekből ismeretesek Jordanes életét megvilágító fejezetek is. Vigilius pápának (537-555) szenteli könyvét, aki, amikor Konstantinápolyban volt (547-554), kísérőként magához vette Jordanest („Croton püspökét”), mert elítélte az eretnekeket. De hol van/volt Croton? E könyvének célja „bizonyítékgyártás” a második könyvéhez. Mind a két művének végén megemlékezik Germanus fia születéséről, azaz egyszerre fejezte be a két könyvet. Fiának neve is utal arra, hogy történetével a germánoknak akart dicső múltat gyártani.

Jordanes második műve a „*Getica. A gótok eredete és tettei*”.<sup>346</sup> Jordanes azokat nevezi gótoknak, akik Nagy Theodorich gót királlyal nem mentek Itáliába, illetve akik Itáliából érkeztek. Egy terület lakosairól van szó, és nem egy közös kultúrájú népről! Forrásáról azt mondja, hogy Konstantinápolyban 547-ben Cassiodorus szenátor tisztartójától három napra kölcsönkapta Cassiodorus azon írásait, amelyek alapján megírta a gótok történetéről szóló főművét. Cassiodorus művének forrása Ablabius, aki Jordanes szerint igen megbízhatóan írt a gótokról. Cassiodorus – szenátorként – feltehetően gyűjtéssel ő maga nem foglalkozott. Ablabiusnak (egy beazonosíthatatlan személynek) kell tulajdonítani a gótok elbeszéléseinek, énekeinek gyűjtését, és persze Cassiodorus műve elveszett.

A „kényszerű hivatkozás” teszi a középkor „legkelendőbb” történelmi munkájává Jordanes „*Getica*” c. alkotását, mert nincsen más forrás: A népvándorlás történetének írói még ma is „kénytelenek” hivatkozni rá. Nagyné Hudák Krisztina (a IV. századi kereszténység kutatója) szerint „*körülmételesen kell kezelni a korszakra vonatkozó legfontosabb forrást, a „Geticat”*, de nem vonja kétségbe a gótok létezését.<sup>347</sup> Weissgerber szerint Jordanes egy fiktív személy, és azonos Aeneas Silvio Piccolominivel, III. Frigyes német-római császár magántitkárával.

E történelemhamisítások szolgálnak hivatkozási alapként a történészeknek ahhoz, hogy a magyarok szkíta–hun múltját, és szoros kapcsolatát a korai kereszténységhez ne lehessen bizonyítani.

### II.2.4. A magyar történelem meghamisítói

A magyar történelem meghamisítóinak célja a szkíta keresztény múlt („gnosztikus eretnokség”) eltörlése. Ennek fő eszköze, hogy alkalmazkodik a bizánci történetíráshoz.

Részletek a Képes Krónikából (Dobos Csanád útján<sup>348</sup>):

<sup>346</sup> Jordanes: *A gótok eredete és tettei*. Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Bokor János. Brassói Lapok. Középkori krónikások 3. 1904. <http://mek.oszk.hu/16200/16211/16211.pdf>. Új fordítás: Iordanes: *Getica. A gótok eredete és tettei*. Közreadja Kiss Magdolna. l'Harmattan, Budapest, 2005.

<sup>347</sup> Nagyné Hudák, 2013. Kiss Magdolna is, jegyzeteiben, igen sok ellentmondásra mutat rá (Iordanes, 2005).

<sup>348</sup> Lásd Dobos Csanád: *Kitalált Képes Krónika*. 2014. Április 29.

<https://magyarmegmaradasert.hu/erdekkorok/mult-jelen-jovo/kitalalt-kozepkor/item/3966-kital%C3%A1lt-k%C3%A9pes-kor-%E2%80%93nika/3966-kital%C3%A1lt-k%C3%A9pes-kor-%E2%80%93nika>.

„Attila negyvennégy (44) évig királykodott, öt (5) esztendeig vezérkedett, százhuszonnégy (124) évig élt. Meghalt azután a magyarok pannóniai bejövetelének hetvenkettedik (72), az Úr megtestesülésének négyszáznegyvenötödik (445) esztendejében.”<sup>349</sup> Tehát Attila 445–124=321-ben született.

„Az Úr megtestesülése utáni négyszázegyedik (401), a magyarok Pannóniába történt bejövetelétől számított huszonnyolcadik (28) esztendőben a magyarok, vagyis a hunok a rómaiak szokása szerint egyetértő akarattal királyul emelték maguk fölé Attilát, Bendegúz fiát.”<sup>350</sup> Így 401–28=373-ban jöttek be a hunok=magyarok. És Attila halála: 373+72=445.

„Az Úr megtestesülésétől számított hatszázhetvenhetedik (677) évben, száznégyszázötvenötödik (104) Attila magyar király halála után – **III. Constantinus császár és Zakariás pápa idejében** miképpen meg van írva a rómaiak krónikájában – a magyarok másodízben jöttek ki Szittyországból.”<sup>351</sup> III. Constantinus császár 421-ben vagy 641-ben uralkodott néhány hónapig, Zakariás pedig pápa 741-től 752-ig.

A magyar eredet eltörlésére többen törekedtek:

Kézai Simon: „Kik is a pusztákon kóborogva végre a Meotis tava partjain szállottak meg, s midőn ott férjeik vigasztalásától elesve hosszasan tartózkodtak, említett Orosius állítása szerint **lator ördögök** jöttek hozzájuk s ölelkeztek velök. S ez ölelkezésből eredtek, mint mondja a magyarok.”<sup>352</sup> Orosiusszal a célja a pártusi eredet eltörlése.

Dobos Csanád szerint „történész körökben közismert, hogy nincsenek eredeti Szent István dokumentumok. Minden csak másolat formájában maradt meg.”<sup>353</sup> Vajon kik és miért készítették a másolatot? Tán az eredeti dokumentumok rovásírással készültek? Vagy másról szóltak?

Obrusánszky Borbála idézi fel, hogy II. Orbán pápa (1088-1098) szerint nem gyilkosság a kiátkozottak megölése. Domonkos rend (zsidó-keresztény szerzetesrend, alapítva 1215-ben) valójában Jézus Krisztus katonasága, amely a spanyol inkvizícióhoz hasonlóan az eretnekség elleni fegyveres harcra hív. Célja a magyar ősmült (ariánus/szkíta kereszténység) kiirtása. A XIII. századi magyarok semmit sem tudnak Julianus barát útjáról. A magyargyűlölettől izzó Árpád-kori zsidó-keresztény legendák szerint a magyarok a „kárhozat és sötétség fiai”. A beszámolók hemzsegnak az ellentmondásoktól, már itt fellelhető a magyargyűlölet bölcsője.

És még két idézet, ami átvezet minket a kereszténység történetének elemzéséhez:

Fehér M. Jenő „Középkori magyar inkvizíció” c. könyvéből: „A magyarföldi inkvizítorok buzgósa talán éppen anyanyelvűségünk irodalmi kísérleteinek kiirtásával tett jövátéhetetlen kárt. Nagyobbat, mint történelmi tragédiáink, a tatárjárás és a törökdúlás együttvéve.”<sup>354</sup>

Friedrich Klára: „A hun Ruga még egy személyben volt papkirály, lovagkirály, táltos és hadvezér. Születési helyére, a Hargita vármegyei Rugonfalva elnevezése utal. Apjának tiszántúli szállásbirtokán társai, barátai lettek a római, frank, germán, gót uralkodók gyermekei, akik kezésként... éltek Uldin udvarában, mivel szüleik a hunok adófizetői voltak. Ez azonban nem fogságot jelentett, hanem igen magas fokú iskoláztatást, megismerkedést idegen nyelvekkel, írással-olvasással, zenével, kézművességekkel, illemszabályokkal, harci kiképzéssel. Attila udvarában a frank, a gót király fiai, a burgund király leánya nevelkedtek, tanultak.”<sup>355</sup> De vajon voltak-e egyáltalán frank és gót királyok? Nem inkább arról van szó, hogy a pártus hagyományokat folytatva a Hun birodalmon belül minden népnek meg lehetett a saját királya, vezetője és Attila a „királyok királya” volt? Vagyis a birodalom alá tartozó különböző fiai jöttek el Attila udvarába nevelkedni, ami amellet, hogy a birodalomszervezés fontos eszköze lehetett az ifjak nevelésére, egyben a kereszténység terjesztését is jelenthette.

<sup>349</sup> Lásd *Képes Krónika*. Osiris Kiadó, Budapest, 2004. p. 25.

<sup>350</sup> Lásd *Képes Krónika*, 2004. p. 15.

<sup>351</sup> Lásd *Képes Krónika*, 2004. p. 25.

<sup>352</sup> Lásd Kézai Simon: *A magyarok cselekedetei*. Osiris Kiadó, Budapest, 2004. pp. 89-90.

<sup>353</sup> Dobos, 2014.

<sup>354</sup> Fehér M. Jenő: *Középkori magyar inkvizíció*. Gede Testvérek, Budapest, 1999. <http://www.leventevezer>.

<sup>355</sup> Friedrich Klára: *Ház a hídon*. <http://www.magtudin.org/Friedrich%20-%20Szakacs%202.htm>.

# III. A KERESZTÉNYSÉG TERJEDÉSE ÉS A „NÉPVÁNDORLÁSOK” ÖSSZEFÜGGÉSE<sup>356</sup>

## III.1. JÉZUS ÉS TANÍTVÁNYAI

### III.1.1. Augustus császár

Történelmi tény: Jézus születése idején Augustus volt a császár. Azonban mily érdekes, hogy három évszázaddal később Diocletianus uralkodásának a kezdete éppen augusztus havára esett. Továbbá, hogy az Octavius (későbbi Augustus császár, teljes nevén: Caius Iulius Caesar Octavianus) által létrehozott principátus rendszere éppen három teljes évszázadon keresztül (i. u. 284-ig) „működött” a birodalomban, éppen Diocletianus uralkodásának kezdetéig. Pannónia, mint az Illyricum régióhoz tartozó tartomány Augustus császár uralkodása idején (i. e. 9 körül) került Rómától függő viszonyba, és ekkor kezdett terjedni a Mithras kultusz. Mithras átvett római napisten, akinek eredete Perzsiába és Babilon környékére nyúlik, tehát tulajdonképpen a „napvallásról” van szó. Mithrasnak a téli napfordulóhoz kötött születését a hagyomány december 25-én ünnepelte. Philocalus i. u. 354-ben – átvéve a pogányság szokását – december 25-re helyezi a Karácsonyt. Vajon miért volt fontos „a Mithras kultusz búvöletében élő császár” számára Karácsony ünnepének áthelyezése? Feltehetően biztos tudása lehetett Jézus születésének napjáról.

A perzsa Mithra isten ősi és nagyhatalmú alakja az indoeurópai vallásnak, neve feltűnik az Aveszta eposzaiban és a Pontus vidékén is fontos szerepet töltött be az i. e. III. századtól (lásd uralkodók nevei: például Mithridatész). Mivel I. Mithridatész (i. e. 167-132) uralma alatt Parthia a nagyhatalmak sorába emelkedett, a rómaiak a Mithras kultusz átvételétől, azaz a perzsa Mithra imádásától a birodalmuk felemelkedését/bővülését várhatták. Tehették ezt azért, mert egyrészt a pártusok napvallása elterjedt nem csak a Kárpát-medencében, hanem Jézus születése előtt sok követőre talált a zoroasztrizmus terjedésével egyidejűen. Közös vallás, mint egy közös birodalom alapja, igazán „jó szövegnek” tűnhetett az I. századra vetített események leírása során. Ugyanakkor Mithrasz római kultusza a legújabb elméletek szerint csak minimális hasonlóságot mutat az eredeti perzsa mítoszokkal. A nevet vélhetően csak kölcsönözték az ősi iráni mítoszból, hogy az új kultusznak ősi hangulatot és tekintélyt biztosítsanak. A római Mithrász legfontosabb szimbóluma, a bikaölés egyáltalán nem jelenik meg a pártusi hagyományokban.

Az erőltetett utólagos átvételt támasztja alá Augustus császár születésének időpontja: amikor a „Spica a Napban” állt. Ilyen nap például 279. szeptember 23. Azaz bár több éven át a Spica Mérleg 0. foka körül áll, de három évszázaddal később, mint ahogy ma azt nyilvántartják.<sup>357</sup> Megjegyzendő, hogy az állócsillagok 72 év alatt haladnak 1 fokot, tehát elég hosszú időszakon át szeptember 23-án igaznak lehet elfogadni az állítást. Kérdés, mikor és honnan került be a köztudatba, hogy Augustus császár születésekor a „Spica a Napban” állt? Hiszen a Nappal együtt álló csillagok fényét a Nap fénye elnyomja, ezt a jelenséget nem lehetett megfigyelni. Erősen gyanítható, hogy a napvallás fényezésére ez egy utólagos mese, hiszen még a császár születési évére vonatkozóan is nagy a bizonytalanság.

### III.1.2. Jézus halála jelenti az új hit kezdetét


Jézus halálának múltba tolása a keresztényüldözések felelősségének áthárítását is szolgálta. Így lett Nagy Konstantin a többszörös gyilkosból, aki még elsőszülött fiát, majd feleségét is megölette, lett a bűnbocsánatot hirdető kereszténység megmentője. Niceai zsinat nem lehetett

<sup>356</sup> Nagyné Hudák, 2013. és Badiny Jós Ferenc: *Jézus király a pártus herceg*. Ősi Örökség Alapítvány, Budapest, 1998. [https://magyarmegmaradasert.hu/files/k\\_aktatar/bjf\\_jkph.pdf](https://magyarmegmaradasert.hu/files/k_aktatar/bjf_jkph.pdf) alapján, és továbbá egyéb kutatók írásait felhasználva.

<sup>357</sup> V. ö. Szekeres, 2020.



325-ben (ami valójában szerintem Jézus halálának éve), feltehetően egy utólag datált esemény, amelyen a pápa jelen sem volt, és nincsen olyan hiteles irat, ami bizonyítaná az eseményt. E zsinathoz kötött „egy igaz vallás” meghatározás minden bizonnyal olyan manipuláció, amivel a birodalom újraépítését igyekeztek elérni. Az „egy igaz vallásnak” lényeges eleme a feltámadás értelmezése. Jézus tanításának követőit éppen ennek értelmezése osztja meg, amellyel egyben „jogalapot” formáltak a császári birodalom terjeszkedése ellen fellépők elítélésére.

Nagyné Hudák szerint „*a meghalt és feltámadt Krisztus személye I. Damáz pápa (366-384) teológiai írásaiban jelenik meg.*”<sup>358</sup> I. Damáz pápa teszi meg Rómát a kereszténység központjának, Valens császár (364-378) és Nagy Theodosius (379-395) társuralkodók idején. Valens császár az ariánus keresztényeket támogatta, de fiait megölte, így Nagy Theodosius fiai örökösei a császári trónnak. Minden bizonnyal Nagy Theodosius idején indul el az ariánus keresztények üldözése, például a szaloniki vérengzés során 390-ben. Döbbenetes, hogy hosszú évszázadokra rányomta bélyegét Jézus tanítására az, ami mögött valójában vallási köntösbe burkolt kőkemény hatalmi harcok álltak. Jézus saját magát sohasem nevezte vallásalapítónak. Azonban érdekes, hogy keresztalála a követőit mennyire megosztotta. Vegyük észre a kereszt, mint a D hang rovás jele (†), a megosztás, a stabilitás kialakításának szimbóluma; D hang a magyar nyelvben a törtszámnevek képzője! Nagy Konstantin „*e jelben győzni fogsz*” álma valójában ezt jelenti: „Oszd meg és uralkodj!” Ideje lenne a kereszténységnek valamilyen más Jézus szimbólumot előtérbe helyezni, például a halat. Kérdés ugyan, Nagy Konstantin álmában milyen kereszt jelent meg? Bettany Hughes a filmjében egy P-vel kombinált ferde keresztet rajzol a homokba: . Ceasareai Euszebiosz püspök, Constantinus történetírója megfogalmazásában „...*a győzelemhozó jelet [feltehetően a krisztogramot] a székesfővárosban hatalmas győzelmi jelvényként állíttatta fel, egyértelműen, mint a római uralom eltörölhetetlen megmentő jelvényét, s az egész királyság oltalmazóját.*”<sup>359</sup> Eredetileg ez a jel a fontos részletek kiemelését szolgálta, ami érthető azáltal, hogy a ferde kereszt, mint a B hang rovás jelével a belső lényegi tartalomra irányítja a figyelmet. A B hang olyan befogadó erőt szólaltat meg, ami feltételezi valami másnak is a létét, ami nélkül önmagában nincs értelme. Például a botnak is két vége van, ez a belső lényege a bot szó jelentésének, hiszen a szóvégi T csupán ennek tárgyi megjelenítésére utal, amiben az O hang révén otthonra lel. A krisztogramban a görög rho (P) pedig valójában az R hang azon jelentésére utalhat, hogy Jézus Krisztus mintegy ruhája az isteni lényeg (X) megjelenítésének, ami valamiféle befogadó erőként is felfogható. De akkor hogyan és mikor lett álló kereszt a kereszténység egyik legelterjedtebb szimbóluma, éppen az, amiről éppen Jézus szenvedésére asszociál az ember?

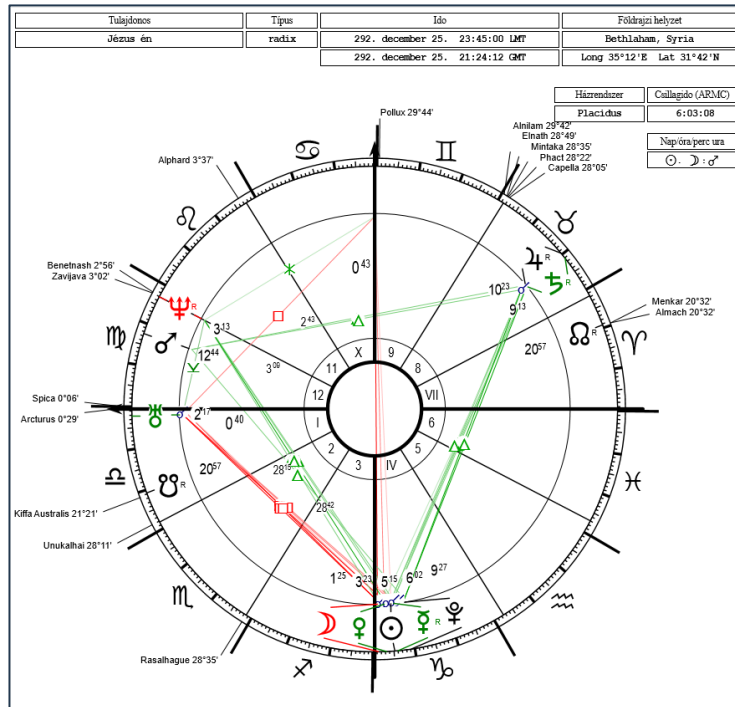
### III.1.3. Mikor és hol élt Jézus?

Jézus elsősorban Galileában élt és tanított, amely területen jellemzően nem zsidók éltek. Jézus a zsidók Pásztor ünnepe előtt megérkezett Jeruzsálembe, ahol egy új korszak szükségességét hirdette, és ezért keresztre feszítették a zsidók és a rómaiak egyetértésben. Vajon miről prédikálhatott, ami olyan főbenjáró bűn volt, hogy halál járt érte? Az alábbi horoszkópjában az Uránusz kivételével az összes bolygó ún. sötét házban, ráadásul földjelben áll, ami az asztrológusok számára azt jelenti, hogy világi gondolkozással nehezen érthetők meg azok a hatások, amik „innen érik” a szülöttet; ami fordítva is igaz, a világ sem érti meg őt. Jézus ennek bizonyára tudtában volt, és azért vállalta fel tudatosan a halálát, mert tudta, küldetése egy új életszemlélet elindítása. Ezt támasztja alá, hogy az újdonságokat hozó bolygó, az Uránusz az aszcendensén áll, ezáltal lényeg lényegét jeleníti meg.

<sup>358</sup> Nagyné Hudák, 2013.

<sup>359</sup> <http://www.jgypk.hu/jelkepter/e-jelben-gyozni-fogsz-egy-okereszteny-jelkep-a-romai-birodalmi-politikaban/>

Ezek után nézzük, mely időpontra érvényes a fenti állítás? A mai időszámítás szerint 292. december 25-én éjfél előtt nem sokkal. Mivel asztrológiában a bolygók az égi erők szimbólumai, így a 9 bolygó földjelben állása szinte sugallja, hogy az égi erők szinte mind egyesülve leszálltak a Földre. Az uránuszi kivétel az aszcendensen pedig értelmezhető úgy, hogy az Atya és a fiú egylenyegű.



2. ábra Jézus születési horoszkópja,  
a szerző, Harsay Mária Magdolna által felállítva  
Placidus programcsomag használatával

Asztrológiai ismereteim alapján a Jézus-horoszkópokat mindig is koholmányoknak tartottam, mert egyik sem tükröz olyan „Jézus kaliberű személyiséget”, amelyről előre meg lehetett mondani, milyen nagy jelentőségű lesz élete a világtörténelmi eseményekre, azaz, hogy messiásként vártak rá.

Amikor először találkoztam Heribert Illig elméletével, leültem a számítógép elé és a Placidus programcsomag segítségével néhány perc alatt ráleltem Jézus számomra is elfogadható születési képletére. Rögtön megkaptam a IV. házcsoport közelében lévő bolygócsoporthoz tartozó Plútóval, ami a hatalmas átalakulásokat jelző bolygó. Azért „pusztít, hogy valami újat létrehozzon”. Mielőtt bárki azzal vádolna, hogy a Plútót annak idején nem is figyelhették meg, ráadásul a legtávolabbi bolygónak nem is lehet akkora hatása, szeretném jelezni, szó sincs bármiféle közvetlen, illetve megfigyelhető hatásról. Plútó (valójában két bolygó) a Naprendszer határán valamiféle belépést szimbolizál a duális világba. Olyan **analógiákról** van szó, amelyek kifejtése egy másik fejezet megírását teszi indokolttá. Ilyen analógiás megközelítéssel érthető csak meg, hogy az asztrológia tudománya nem más, mint a világunk működési rendjével foglalkozó ókori tudomány, és csak úgy érthető meg, ha az ember nem ok-okozati kapcsolatokat értelmez, bár a gyakorlatban nehéz magunkat másként kifejezni.

A bolygócsoportosulásban 8 fokon belül van 5 bolygó, aminek a közepén a Nap, közvetlen mellette kétoldalt a Vénusz és a Merkúr. Az utóbbi a Nap előtt jár, így a Nap fénye nem nyomja el az értelmi képességeket, viszont az érzelmeiket igen. A bolygócsoportosulás végén áll a Hold, ami jellemzően nagyon nem érzi jól magát a Bak jegyében, hiszen a szembenálló Rák jegyében uralkodik. Ugyanakkor a Vénusszal (a Mérleg és Bika urával) való szoros kapcsolata átszínezi a természetét, aminek kedvező hatását fokozza Vénusz-Uránusz kvadráttal (90 fokos) is megerősített kapcsolat, valamint Vénusz-Szaturnusz trigonnal (120 fokos) is megerősített uralmi csere. Elképesztően erős állás!!!

Asztrológiában a 120 fokos bolygóállásokat úgy szokás értelmezni, mint valamiféle égi segítséget. Éppen ez az, aminek erőteljes előfordulását hiányoltam mások kalkulációiból. A születés pontos időpontját néhány perccel éjfél előtti időpontra állítottam be, mert ekkor aszcondense egybeesik a Spica állócsillaggal a Mérleg 0 fokán, amelyen ott áll az Uránusz, amely bolygó magasfokú szellemiségre, mondhatjuk a jelen esetben, egy új világszemléletre utal. Ekkor a háromszögek a 4-8-12 házakban lévő földjeleket kötik össze, ami tökéletesen megfeleltethető annak, hogy eredete/születése majd a halála milyen jelentős hatással lett a Földön élő emberi kultúrára. Ezen igen erős harmonikus kapcsolódások utalnak a „túlvilággal” való kapcsolattartására is. A horoszkópokban ugyanis a IV. ház mutatja a gyökereket és mindazt a gyümölcsöt, amit a szülött hátrahagy az utókorra. A 8. ház kapcsolataiból következtethetünk a halál mikéntjére: Jupiter–Szaturnusz együttállás kifejezi azt az állapotot, amikor a „vallási meggyőződés” okán az embert az anyagi világ szinte keresztrefeszíti. Harmonikus helyzetű szülött megtalálja az e feszültségből eredő feloldódást. Mivel ezek a bolygók retrográd, azaz hátráló mozgásban vannak, ez a feloldódás csak később, jelen esetben a halála révén lehetett csak lehetséges, mivel az együttállás a 8. azaz az ún. „halál házában” van. A 12. ház, az ún. „az ellenségek háza”, házcsúcsán a kedvezőtlen helyzetű Neptunusz, két jelentős, de inkább kedvezőtlen hatású állócsillaggal együtt állva előre megmutatta, milyen hatalmas méretű aljas csalás áldozata lesz a szülött. Mars szintén a 12. házban „az ellenségeinek típusát” összeköti katonákkal és általában a Kos jeggyel. Jézus feltételezett halála: 325. április 17. 10 óra 31 perc, azaz amikor Nap a Kos jegyében járt, és a Hold–Neptunusz egzakt együttállását támadta a Jupiter a 8. ún. „halálház” csúcsáról.

Jézus születéséről ékiratos tábla (British Múzeum Nr.35429) rosszul értelmezett. Az adott csillagállást nem lehet ma asztrológiai programcsomaggal előállítani. Vajon mi hamis, a tábla vagy a megfejtése?

Jézus születésének ideje és helye az Arszakida időszámítás szerint: 248<sup>360</sup> Galilea, ahol ebben az időben nem zsidó népek éltek, beleértve a hettitákat, a mezopotámiai lakosokat és a „guti” népet is. Nyelvük arámi (sumérrel rokon), ami feltehetően azonos az ószír nyelvvel.<sup>361</sup> Papjaik a magik (sumér mah/mag: tudós mágusok, táltosok). Pártus Birodalom fennhatósága alatt állt az eredeti Bethleem Názárettől 6 km-re, és Tábor-hegy közelében Bit-Lahmi=Scythopolis (Názárettől 20 km-re, később Beth-Shean néven). E helyeken rovásírást találtak, a magaslapon Bál és Istár temploma volt. A júdeai Betlehemet Dávid városának mondják, de Szent József van eredeztetve Dávid nemzetségéből, azaz Jézus nem zsidó.

Édesanyja Adiabene pártus hercegnő. Mivel „*Parthenón Athéna Parthenosz*” magyarul a szűz Pallasz Athéné templomát jelenti, értelemszerűen szűz görögül „parthenosz”, vagyis szűz Mária jelentése egyenértékű azzal, hogy pártusi Mária. SZŰZ annyit jelent, hogy a szabályok szerinti szaporodás (SZ hang) folyamata „a háttérben” / nem a nyilvánosság előtt (Ű hang) zajlik oly módon, hogy az ellentétes erők összezárnak egy közös cél érdekében (Z hang). Milyen híven tükrözik az Ű és Z betűk formái az általuk megjelenített hangok jelentését! Ez megfigyelhető a rovásjelek esetében is: ü, z. Pártus birodalom neve tehát azt jelenti, hogy a népeik

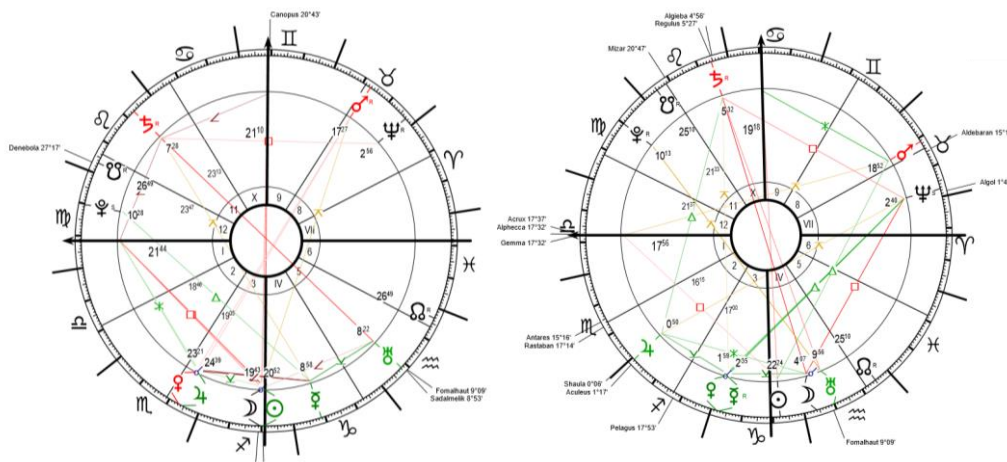
<sup>360</sup> A Pártus Birodalom Jézus születése után még 226 évig fennállt.

<sup>361</sup> Arámi írásjelekkel sokféle nyelvet rögzítettek, ahogy manapság a latinnal is így van.

szövetsége nem volt nyilvános. Így valószínű, a bizánciak adták ezt a nevet annak a területnek, amelynek lakossága összefogott a római hódításokkal szemben.

Jézus idejében a barlanglakások, a földbe vájt házak igen gyakoriak, az állatok részére is, de ettől még nem istálló. Hasonló települési forma ismert már a neolitikum (i. e. VI. évezred) idejéből Catal Hüyük idejéből. Innen eredhetnek a katakombák, azaz földalatti szentélyek és temetkezési szokások is. A hagyomány őrzi, hogy a kereszténység a föld alatti imahelyeken kezdett terjedni. Nincs ebben semmi meglepő! A központi fűtés és klíma rendszerek hiányában igen bölcsen a befogadó föld védelmet nyújtott embernek és állatnak az időjárás viszontagságai-val szemben.

Adiabene pártusi herceg fennhatósága alatt állt Galilea és Samária, ahol a sumér hagyományokat ápták. Schnabel professzor szerint Sippár városából (csillagvizsgálója ismert) érkezhettek a „keletről jövő” mágusok,<sup>362</sup> azonban valójában bármely szkíta tudásközpontból érkezhettek, hiszen szabad szemmel nem figyelhető meg a gyorsan mozgó bolygók együtt állása a Nappal. A Szaturnusz Jupiter együttállás pedig több napig fennáll, bárholnan látható. Így elégséges volt a tudás és az előzetes ismeret arról, mikorra várható a különleges csillagállás.



Vénusz Jupiter együttállás 239. dec. 12-én Vénusz Merkúr együttállás 240. jan. 12-én

3. ábra. Szekeres Sándor könyvében felvázolt elmélet szerint Jézus valamikor 239. évvégén vagy 240. évelején születhetett.

Az már érdekesebb kérdés, hogy honnan tudták, hol találják meg a kisdedet, amivel Szekeres Sándor is foglalkozik előadásában. Az ábrán Szekeres Sándor szerinti 239. december 13-i bolygóállás,<sup>363</sup> amikor bár a Vénusz–Jupiter együttállás látható hajnalban az égen, azonban a horoszkóp alapján nem érződik egy rendkívüli személyiség születése. Elég sok bolygó kimondottan rosszul érzi magát, így inkább a negatív jellemzői érvényesülnek, és ezen nem változtat jó néhány nap eltérése sem. Vénusz–Jupiter együttállás minden évben van, esetleg többször is, bár a Nap közelsége okán nem minden alkalommal figyelhető meg.<sup>364</sup> 240. január 12-én pedig a Vénusz–Merkúr együttállás eredményez hasonló fényességet az égbolton, azonban ilyen égi

<sup>362</sup> Schnabel professzor véleménye Badiny, 1998. szerint.

<sup>363</sup> Szekeres, 2020. szerint ugyanez máshol 239. december 25. és 240. január 6. között, valamint 273. március 21-én, azonban az asztrológiát, mint ellenőrzésül szolgálható módszert, nem alkalmazza, és könyvében/előadásában ugrál a lehetséges dátumok között.

<sup>364</sup> Amikor nem egzaktt az együttállás, akkor csak nagyon közelinek látszik az égen a két bolygó.

jelenség is viszonylag gyakran előfordul. Utoljára alig fél évvel ezelőtt, 2019. október 30-án hajnalban volt látható. Ráadásul az ilyen bolygóállások sok helyről megfigyelhetők, semmiképpen sem vezethetnek el a Megváltó pontos születési helyéhez, amihez belső látásra (táltosi képességekre) volt szükség.

#### *Akkor mi lehetett a „Bethlehemi csillag”?*

Sokféle elmélet született erre, amelyekből kizárnám azokat a konkrét égi jelenségeket, amelyek bolygó együttállások, hiszen ezek bizonyos időközönként megismétlődnek, nem tekinthetők rendkívülinek. Minden bizonnyal csak valamilyen rendkívüli égi jelenségről lehet szó, például egy üstökös. A Placidus programcsomag lehetőséget nyújt ma már arra is, hogy az ún. kisbolygók, amelyek általában szabad szemmel nem láthatók, helyzetéről is legyen információnk. Meglepetéssel tapasztaltam, hogy az ún. Fehér Hold valahol itt járhatott egészen közel a Földhöz. Kutatásaim alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a Fehér Hold azonos lehet 3753 Cruithne égitesttel, aminek átmérője 5 km, és tréfásan a Föld második holdjának szokás nevezni, mert időközönként megjelenik a Föld közelében. Vulkán és a Fehér Hold kisbolygók január 2-án együttállásban megálltak a Bak jegy 14. fokán éppen az Ekliptikán haladva, majd hátráló mozgásba kezdtek. Csupán az marad a kérdés, vajon a Nap sugárzása hogyan hatott erre az égi jelenségre, elnyomta vagy valamilyen különleges égi jelenséget eredményezett?

#### **III.1.4. Jézus tanításának terjesztése**

Jézus tanainak hirdetőit vizsgálva a következőket látjuk:

**A gnosztikusok** (Gnózis az igaz tudás tana, a mágusok/táltosok tudománya, lásd például a Megszentelt Korona esetében) a természet felett „uralkodó” Istenben hittek. Szerintük nincsen eredendő bűn, nem kell félni Istentől, aki nem is töröl el bűnöket. Isten országa: a szeretet uralma. Önmagunk megváltoztatásáért kell bűnbánatot tartani, Isten a lelkünkben van velünk. Léteznek „csodák”. A táltosok (magik) képesek voltak a természetfelettit művelni. Jézus  $\approx$  Isten felvett teste, halála utáni megjelenése „fényjelenséghez hasonló”. Jézus szelleme ott jelenik meg és akkor, amikor ő akarja.

Jézus menybemenetele (a „fantom idő” eltávolításával feltehetően 325. május 30.) értelmezése a gnosztikusok (Jézus hitűek) szerint: Jézus lelke fényként emelkedett a mennybe. Ugyanakkor a Messiás-várók (Krisztus-követők) szerint: emberi testben 40 nap múlva ment fel a mennybe.

**Messiás-várók** szerint Jézus a Krisztus, Isten Fia emberi testben, aki meghal a keresztfán, eltemetik, de harmadnap feltámad és felmegy a mennybe. „Isten báránya” önmaga feláldozásával eltörli az emberiség összes bűnét. Hangsúlyozzák: bűnösök vagytok, tartsatok bűnbánatot, és az egyházatok majd feloldoz titeket. Amivel függőséget hoznak létre a bűn megítélése vonatkozásában.

Jézus hitűeknek a fentiek szerint semmi köze az ún. „chrestos-követőkhöz”.<sup>365</sup>

Az Utolsó vacsorán szövetségkötés történt, „vérszövetség” Jézus és tanítványai között, igazi Újszövetség. A sumér Ószövetséget Samuel Noah Kramer a Philadelphiai Egyetemi Múzeumban lévő ékiratos táblákon olvasta el „A fókos (pickax) teremtése” címmel.<sup>366</sup> Ez a sumér Ószövetség pontosan megfeleltethető a 22 jelű (fokú) rovás jelentéseinek. Az Újszövetség eredeti tartalma – hipotézisem szerint – már 34 jelű és a Megszentelt Koronán lett megőrizve. Ezért nem volt már megfelelő Ulfila ariánus püspök részére a régi jelkészlet, és létrehozott egy új ábécét a Bibliájának elkészítéséhez. Az Újszövetség mai tartalma: Püspöki hatalmi szóval

<sup>365</sup> Lásd *Egy leleplezett hamisítás: "chrestos" - "christos"*. 2012. május 21. <http://magyarmegmaradasert.hu/kiletunk/hitunk/item/3200-egy-leleplezett-hamis%C3%ADt%C3%A1s?tmpl=component&print=1>.

<sup>366</sup> Beszámoló róla Badiny, 1998.



döntöttek arról, mi kerülhet be a Kánonba. Bibliakutatók Márk evangéliumban több jelentős változtatást a VII. századra tesznek, összesen mintegy 35000 helyen azonosítottak be változtatást. Bár jelentős részük csupán jelentéktelen pontosítás, azonban Jézus halála utáni megjelenése, testének feltámadása utólagos betoldás. A mai Biblia a Szent Atanáz listája alapján véglegesített Kánon, amelyen hivatkozás van I. Ince pápára.

De hová lettek a Bibliából Jézus tanítványainak „írásai”? Jézus nem volt tehát vallásalapító, hanem a követői hoztak létre új vallásokat. A Biblia könyveit sokan írták, de ki igazolta az isteni sugalmazást, ami alapján a Kánon része lehetett egy könyv? A Jézustól tanultakat a Pártus birodalom területén (az Eufrátesztől az Indusig) terjesztette „3 testvérpár”: **Péter és András, János és Jakab, Simon és Júdás:** „*Elmenvén a széles világra, hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek!*” Hárman kaptak különleges oktatást Jézustól: Tamás, András és Mária Magdolna. Miért az apokrif iratok között található meg Jézus tanítványainak beszédei? Eusebius szerint 360 templomot romboltak le a Pártus birodalom szétesését követően (mai időszámítás szerint a VI. századtól, az ERA időszámítás bevezetését követően). A fennmaradt evangéliumok, amelyek nem részei a Kánonnak, véletlenül kerültek elő, kőkorszóból, szemételepről. Egy zsidó Pál térítéseiről szól a Biblia az *Apostolok cselekedeteiben*, de miért nem Jézus tanítványainak működéséről? Miért apokrif irat „Péternek és Pálnak cselekedetei”, ami szerint Péter és Pál testvérek?

Mindenesetre a Nag-Hammadi lelet (1945) árulkodik ezekről a kérdésekről. A Nag-Hammadiban egy lepecsételt cserépedényből előkerült 52 db kopt nyelvű kéziratot, a kopt nyelvet jól ismerők értelmezték. A Márk evangélium kopt nyelvű változatának és a IV. századi Márk evangéliumnak az egyezősége igazolja a leletek hitelességét. Többségében megsemmisített iratoknak hiteles kopt nyelvű fordításai ezek. Mária Magdolna evangéliuma szerint Jézus megjelenése szellemi, nem testi. Fülöp evangéliuma szerint Jézus a többi tanítványánál jobban szerette Mária Magdolnát.<sup>367</sup> Fülöp szerint Jézus a Szentlélektől született: „*Ne féljete a testtől, de ne is szeressétek! Ha féltek tőle, uralkodni fog rajtatok, ha szeretitek, elnyel és megbénít.*” „*Nagy a házasság misztériuma. Nélküle a világ nem létezett volna. Most a világ létezése a férfitől függ, és a férfi léte a házasságtól.*” További iratok más tanítványoktól: Tamás evangéliuma, János Apikrofinja (Titkok könyve), Hit evangéliuma, Egyiptomi evangélium (Láthatatlan lélek szent könyve), Péter levele Fülöphöz, Péter Apokalipszise (Beszélgetés a megmentővel).

Jézus tanítványainak működése során Péter a mózesi törvényt elviselhetetlen igának nevezte. Működési területeik: Máté a kusok földjén térített (mi lehet ez, Etiópia vagy a Hindu-Kus-hegység vidéke?). Kánaáni Simon és Taddeus Judás Egyiptomban, majd Perzsiában. *András (Péter testvére) és Fülöp a szkítáknak hirdette az evangéliumot.* Tamás a pártusoknak, médeknek, perzsáknak, hirkánoknak, baktriaiaknak (azaz feltehetően a mai székelyeknek is). Bartolomét (Bertalant) Indiában kellemetlenségek érték, de Arméniában 12 várost keresztény hitre vezetett.

Jézus tanítványai sokfelé eljutottak, de ami igazán érdekes, hogy a szkíta térítő „András apostol cselekedetei” c. írás, bár az apokrif iratok felsorolásában megtalálható, azonban, hogy miről szól, nem sikerült erről kiderítenem eddig semmit. Szent András és Szent Fülöp a Magyarország Megszentelt Koronáján egymással szemben az orvosok és a katonák között/felett helyezkedik el az abroncson, így tanításuk a tudás megszerzésével és megtartásával kapcsolatosan különösen fontos lehetne a szkíta örökös magyar nép számára.

---

<sup>367</sup> Mialatt a kanonizált evangélium leértékeli Mária Magdolnát, bűnös megtért asszonnyá teszi, és a nőktől szinte a tudatlanságot követeli meg, tudásnak nem lehet nő a birtokosa. Miért? Nomen est omen: engem Mária Magdolnának kereszteltek, s megtapasztaltam mit élhetett át Mária Magdolna a férfi tanítványok között.

## III.2. KORAI KERESZTÉNYSÉG AZ I-IV. SZÁZADBAN

### III.2.1. Mit tudunk a latin és a gót nyelvű korai kereszténységgel kapcsolatosan?

Nagyné Hudák szerint Damáz pápa (366-384) megválasztását vérfürdő előzte meg<sup>368</sup> (Jézus tanítványainak kivégzése). Szent Jeromos intézte a pápa levelezését a keleti és nyugati egyházakkal egyaránt. Ő volt az, aki Damáz kérésére átdolgozta a Bibliát: Ez lett a Vulgata. Indok, hogy az idejétmúlt latin szövegről egy modernebb, újabb latin formára váltottak át.<sup>369</sup> A latin nyelvet a római patríciusok hozták létre a Róma környéki lakosok nyelvéből, és a hódítások során hatott a birodalom nyelveinek kialakulására, így jött létre a latin nyelvcsalád. Róma fénykorát követően azonban viszonylag rövid időn belül elhalt, mint élő nyelv, mivel az egyház liturgikus nyelve nyugaton is a görög volt a IV. század közepéig, Milánóban egészen Szent Ambrus koráig. Az „idejétmúlt latin” nyelvről való áttérés újlatin nyelvre azt sejteti, hogy léteztek bibliai szövegek latin nyelven, pedig a liturgia szövege a görög volt, és bár létezett Biblia szír és kopt nyelven, azonban erősen kétséges a latin nyelvű változat a Vulgata előtt, aminek a keletkezését a régészet az V. századra teszi. Ugyanakkor Szent Jeromos, aki készítette, a IV. században élt. A Vulgata csak a XII-XIII. században vált általános referencia alappá. Itt is évszázadok telnek el az elkészítés és a felhasználás között, bár Nagy Károlyhoz is kötik, ami még gyanúsabbá teszi keletkezésének körülményeit.

További olyan idézetek Nagyné Hudáktól, amelyek segítik a tisztánlátást az ún. gót kereszténység létezésével kapcsolatosan:

*„A Balkán-félszigeten számos olyan 4-5. században kifestett földalatti sírkamra került elő, amelyek ókeresztény szimbólumokkal, a mindennapi élet jeleneteivel, vagy az elhunytak egész alakos ábrázolásaival vannak díszítve. A Balkánon konkrét bibliai jeleneteket, ciklusokat, néhány thessaloniki sírkamra kivételével, nem dolgoznak fel.”*

*„476 előtt a Római birodalom határain kívül élő nagy germán népek egyike sem volt keresztény, esetleg egyes családok, kivéve esetleg a vizigótokat.” De „a IV. századi történészek nem tudnak vizigótokról, Ammianus is csak thervingi és greuthungi népekről beszél. E két csoportot helytelenül azonosította Iordanes nyomán a korábbi kutatás osztrogótokkal és vizigótokkal, akik ekkor még nem léteztek.”*

*„Ammianus Marcellinus római történetíró semmit sem ír a 369-375 táji gót krisztianizációról.” „A 369-ben megkezdődő Athanaric-féle keresztényüldözés 'gót orthodox' mártírjai (Sabas és a megégetett 28 szent) mind kis-ázsiai származásúak.”*

*„A Bibliát a vizigótoktól vették át az osztrogótok. A Codex Argenteus Lukács- és Márk-evangéliumának gót szövege is sok javításon ment át az eredeti, Ulfila-féle szövegváltozathoz képest. Amikor 489-ben az osztrogótok Italiába mentek, már egy 'revizionált Ulfila-szöveggel' kerültek kapcsolatba.”*

*„Ulfila, majd a tanítványai által irányított missziós tevékenységüket folytatták, immár a Hun birodalom területén.”*

*A gót kereszténység IV. századi püspökségeit nem igazolja a régészeti kutatás (VII. század?), ezt támasztja alá Hudák Krisztina alábbi megállapításai:*

*Savaria (Szombathely) császárok pihenőhelye. Szent Márton ariánus papságot (sacerdotes) említ itt, amit Rajko Bratož püspökként értelmez. Keresztény rendeltetésű épület azonban Savariában eddig nem került elő.*

*Scarbantia (Sopron) a régészeti kutatások szerint nem volt közigazgatási székhely, csak indirekt bizonyíték alapján lehetett a város püspöki székhely.*

<sup>368</sup> Nagyné Hudák, 2013. alapján.

<sup>369</sup> A vallástörténet szerint észak-afrikai (kopt) forrásokat, illetve szövegeket is felhasznált, azért az ő Ószövetsége több könyvvel hosszabb, mind a zsidó Ószövetségi Biblia (mely utóbbit vette át a protestáns Biblia-fordítás).

*Carnuntum* (Bécs mellett keletre) katonavárosi amfiteátrumába másodlagosan beépítettek egy állítólagos keresztelőkápolnát, itt bazilika, püspöki székesegyház nem ismert.

*Sopiana* (Pécs): egyelőre semmilyen bazilikáról nem tudunk, amely a püspökség létét megerősítené.

*Iovia* (Tolna megyében, Alsóhetény-puszta közelében, Dalmand-Felsőleperd): légifelvételekkel azonosítottak egy római belső erődöt. Püspöki székesegyház létezésére nincs adat. Az nem szükségszerű, hogy a szórványleletként a múzeumba került alsóhetényi krisztogramos díszítésű fibula (sisakveret) feltétlenül egy püspöké legyen.

*Aquincumban* a gázgyári temető területén feltárt kettős ókeresztény bazilika pontos alaprajza és rendeltetése a mai napig vitatott. Az épület Aquincum késő római topográfiája ismeretében sem püspöki bazilika, sem ókeresztény kultuszhely nemigen lehetett. További kutatási színhelyek azonban még szóba kerülnek.

**Szirmium (Szávaszentdemeter):** feltártak egy szerény méretű, TÉGLÁBÓL épült bazilikát, amelynek közelében egykor szegényes, VALYOG-falú házak álltak. Ilyen építkezési módoknak sokévezredes hagyománya van a szkíták területén, az andronovói kultúra jellemzői ismerhetők fel. Szirmium keleti temetőjéből több mint ötven, szándékosan összetört felirattöredék került elő.

*Mursa* (Eszék), ariánus püspöke, Valens, de a püspöki székhely helye a jelenleg ismert késő római városszerkezetben ismeretlen.

*Cibalae* (Horvátországban Vinkovci) déli városfalától délnyugatra fekvő objektum keresztény rendeltetése nem igazolható.

*Aquae Iasae* (Horvátországban Daruvár) a császárkorban fürdőhely, de biztosan nem püspöki székhely. Az ókeresztény bazilika átalakítás időpontja, és az innen előkerült, valamilyen szentet (talán János apostolt) ábrázoló mennyezetfreskótöredék keltezése bizonytalan.

*Siscia* (Sziget), ahol püspökséggel kapcsolatba hozható, tetrarchia-kori épületek, leletek még a legújabb ásatások során sem kerültek elő.

**Csak Szirmiumban (Szávaszentdemeter) van tehát IV. századi régészeti bizonyíték püspökségre, a téglából épült bazilika és a keleti temetőben az ötven, szándékosan összetört felirattöredék. Szirmium a gepidák központja, de a rómaiak elfoglalják kb. 574-ben.**

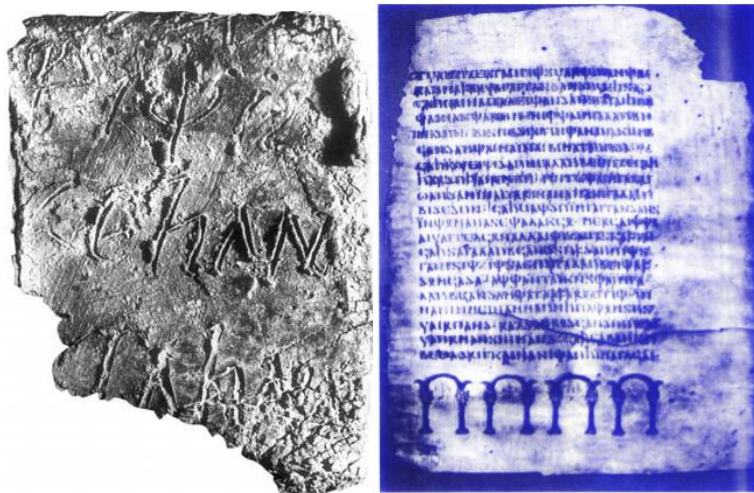
Az illyricumi püspökségek, amennyiben léteztek, mivel Jézus a mai időszámításunk szerint a IV. század elején élt, vagy a Hun Birodalom idején jöttek létre és akkor még az ariánus kereszténységhez kellett tartozniuk (ennek bizonyítéka Szávaszentdemeter), vagy feltehetően csak a VI-VII. század idején alakulhattak, miután a rómaiak sikerrel terjeszkedtek, amit jelez például Szávaszentdemeter elfoglalása a VI. század vége felé.

### III.2.2. Ulfila valóban gót egyházat alapított?

„Egyetlen forrás sem tudósít arról, hogy II. Constantius idején (378 és 386?) bármelyik illyricumi ariánus püspök, vagy később Ulfila római tanítványa, Auxentius germánokat térített volna.”<sup>370</sup> A Codex Argenteus (Ezüst Könyv) állítólag Ulfila-féle Biblia átírása, a VI. században egy bíborszínű pergamenre ezüst és arany betűvel írt Biblia, amely az uppsalai Egyetem Könyvtárában található. Ulfila Szirmium (Szávaszentdemeter) püspöke (311-383), azaz mondhatjuk, hogy „Jézus korában” élt. Az eredeti Ulfila-féle Biblia-példány „elveszett”, kivéve egyetlen vitatott táblát. Gótnak tartják, mivel a benne lévő mártírok germán hitvallók, azonban a régészeti feltárások nem támasztják alá az írás „eredetiségét”. A gót nyelv „kihalt”, sőt semmilyen utóhatása nem mutatható ki, és semmi köze sincs a német gót betűkhöz

<sup>370</sup> Nagyné Hudák, 2013.

(csúsztatás!). Így tehát a Codex Argenteus-t, az Ulfila-féle Biblia hiteles másolataként kezelni, erősen megkérdőjelezhető.



4. ábra. Az Ulfila-tábla és a Gót Biblia pergamen lapja ezüstözött betűkkel.<sup>371</sup>

A béndeki temetőből származik az a kérdéses lelet, amely esetleg alkalmas lehet a Codex Argenteus eredetének azonosítására. Béndek a Somogy megyei Fonyódi járás területén található, Hács közelében. Hács történetéről szóló honlap szerint: az 1954-ben feltárt temetőben a csontokon és ékszereken kívül találtak egy agyag cseréptábla töredéket, amely Ulfila püspök (311-383) gót bibliájára hajaz. Nagyné Hudák „a hács-béndekpusztai lemez(ek) töredéki” leletet vitatható keltezésűnek tartja. Vida Tivadar szerint a hács-béndekpusztai lemez egy ólomlap.<sup>372</sup> Vajon miért nem tudják egy állítólag IV. századi régészeti leletükről a hácsi lakosok, hogy az agyagtábla-e vagy ólom lemez? Hány ilyen táblára volt szükség a Bibliához? Hol van a többi?

Ulfila a Dunától északra, a hegyi pásztorok között is térített, amit a gepida lelőhelyekhez kötnék Erdélyben. Ezért felmerül a kérdés: Kik részére írhatta Ulfila a Bibliát? Ulfila ariánus püspök származásáról az ismert, hogy nagyapja (vagy apja) Kappadókiából fogolyként érkezett. Kappadókia a Kelet-római Birodalom része, de korábban a Pártus Birodalomhoz tartozott. A foglyok bizonyíthatóan tartották a kapcsolatot szülőföldjükkel. Ulfila számára fontos az a kultúra, amelyből a szülei érkeztek. Ulfila püspök székhelye: Szirmium (Szávaszentdemeter), a Gepida királyság egyik központja. Ő **gepidákat is térített**. Mivel a gepidákat sokan gótoknak tartják, innen is eredhet, hogy Ulfila állítólag gót nyelvű bibliát írt. De Ulfila gnosztikus bibliáját törvényi előírásra megsemmisítették. Akkor hogyan maradhatott fenn a Codex Argenteus? Ez a germánok számára készült a VI. században (vagy inkább még később), és tartalma nem lehet azonos az Ulfila-féle Bibliával, ami nem készülhetett germán nyelvcsaládhoz tartozók számára. Ulfila minden bizonnyal a saját anyanyelvén hirdette az igét, és célja az volt, hogy egy saját liturgikus nyelvet használó „Jézus hitű” egyházat hozzon létre.

Amilyen írásjelekkel, amilyen nyelven írt Ulfila, abból arra következtethetünk, az Ulfila-féle Biblia nyelve: szkíták/hunok által használt nyelv lehetett. Kappadókia nyelve ≈ a Pártus birodalom nyelve az arámi/ószír (ill. a hettiták nyelve). A gepidák nyelve feltehetően az erdélyi lakosok nyelvének egyik őse, mivel ott találtak sok gepida kincset. A környéken fennmaradt a

<sup>371</sup> Vida, 2003, p. 283. és Nagyné Hudák, 2013. p. 40.

<sup>372</sup> Vida Tivadar: A népek országútján. *Magyar régészet az ezredfordulón*. X. A népvándorlás kora. Főszerkesztő Visy Zsolt, felelős szerkesztő: Nagy Mihály. Teleki László Alapítvány, Budapest, 2003. p. 283. [http://www.regesztet.org.hu/images/regesztet2000/h\\_010.pdf](http://www.regesztet.org.hu/images/regesztet2000/h_010.pdf).

korból néhány rovásírású szöveg (pl. a Nagyszentmiklósi kincsen), mint írásforma azonban nem azonos a Codex Argenteus betűivel. A fiatal missziós püspök legkésőbb 375 körül készült el a „bibliafordításával”, azonban nincsen bizonyíték bibliafordítók kutató könyvtárának létezésére. Ulfila minden bizonnyal az anyanyelvén írt. A használt írásjelekről tehát kijelenthető, hogy Ulfila csak e nyelv használatában lévő írásjeleit nem tarthatta alkalmasnak Isten igéjének rögzítésére. Melyik nyelvről lehet szó? Mivel a Sumér ószövetség 22 szakaszból áll, és az ó-héber (föníciai?) ábécé is 22 jelű volt Scythopolisban, ahol rovásjeleket használtak, feltehetően erről az ábécéről lehet szó. Minden bizonnyal *Ulfila megalkotta a korábbi arámi/szír írásból a székely-magyar rovásjeleket*, amellyel a szkíták/hunok által használt nyelven írta meg az ariánus keresztények (Jézus hitűek) Bibliáját.

Kiket érthetünk szkíták/hunok alatt? Egyrészt az Erdélyben és a Duna alsó folyásánál letelepült gepidákat, aki nagy valószínűséggel az Aral tó vidékéről idevándorolt fehér hunok és a hozzájuk csatlakozó egyéb olyan népek<sup>373</sup> összessége lehetett, akik még Jézus születése előtt az Oxus folyó katasztrófája okán elhagyni kényszerültek hazájukat. Másrészt a mondáink mesélnek arról, hogy a rómaiak erőszakos terjeszkedése során rabszolgákat gyűjtöttek, ami elől bizonyára szintén sokan elmenekültek. Továbbá nem szabad elfeledkeznünk az őslakósságról sem, akik a géták lejjebb a trákok lehetnek.

Az Ulfila-féle ábécét a követői (egyszerű pásztorok) használták, és így maradhatott fenn annak ellenére, hogy a latin betűkre való áttérést törvény írta elő. Az egyszerű pásztorok a fába rótták, amely azóta elkorhadt. Nincs abban semmi meglepő, hogy nincsenek régészeti bizonyítékok erre. A védett hivatalos iratok/feliratok nem készülhettek rovással, csak a néphagyományban őrződött meg. Az is érthető, ha használata idővel teljesen visszaszorult, szinte csoda, hogy egyáltalán fennmaradt.

### III.2.3. Az ógörög nyelvi közösség és a szkíták

Hudáknak az ógörög nyelvi közösségről tett alábbi megállapításából igen hasznos következtetések vonhatók le. „*A több mint száz éve folyó szisztematikus régészeti munka egyre inkább azt a képet vázolja fel, hogy a szírek, herulok, dunai szvébek, gepidák, hun kori osztrogótok régészetileg nem mutathatók ki, nem különíthetők el a koinén (ógörög nyelvi közösségen) belül*”. Ebből következik, hogy a germán nyelvcsaládhoz tartozó Visztula torkolatánál élő gótok nem vándoroltak délre, mint ahogy sokan ennek feltételezésével magyarázzák a gótok megjelenését. A szírek és a gepidák egyaránt vagy egykor egyaránt a Pártus birodalom területéhez tartoztak, ugyanis ily módon válik természetessé a nyelvük közötti rokonság, illetve, hogy a hasonló kultúrájuk nem különíthető el; vagy ugyanarra a területre vándoroltak. Kérdés tehát az, mitől lett ógörög a kultúrájuk? Magyarozatot Nagy Sándor birodalmának túlértékelése adhat, amivel az elfoglalt területeken, és azok utód államaiban könnyen összemoshatóvá vált a méd hagyományokon alapuló kultúra a hódító görögök kultúrájával. A görög filozófusok maguk vallanak arról, hogy a legnemesebb tanaikat szkíta mágusoktól vették át.<sup>374</sup> Nagy Sándor még vízi kereskedelmi útvonalon (70 méterrel magasabb volt a vízszint a mainál) jutott el Baktriába és Szogdiába, és ennek az útvonalnak a másik, a nyugati végén van a Duna, és a Fekete tenger partján Meotisz vidéke, amely területekre a régészeti feltárások szerint nagyobb bevándorlás történt, feltehetően nem csak keletről, az Oxus vidékéről, hanem délről is, a rómaiak által elfoglalt szír területekről is. Szent András és Szent Fülöp ismertek úgy, mint szkíta

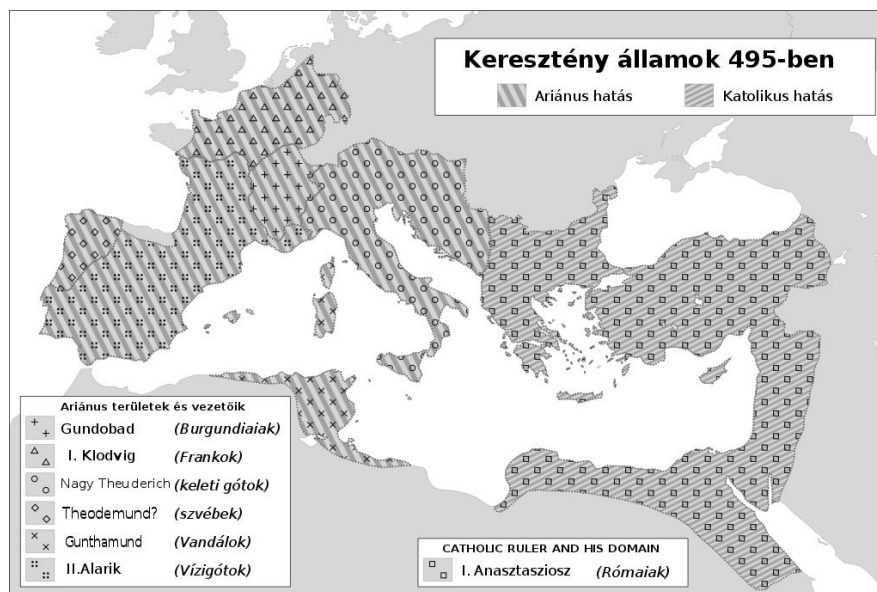
<sup>373</sup> Feltehetően a szarmaták is ekkor vándoroltak be.

<sup>374</sup> „*Az ókori görög kultúra viszont a korabeli magyarságnak, görög néven szkítáknak köszönhetette írását, filozófiáját, természettudományát, kultúráját (Meuli, 1935; Dodds, 1951; GA, 2001; GKE-GA, 2006, 127-128). A legnagyobb görög gondolkodók, tudósok jó részét mágusok nevelték, és nem gyarmatosító céllal, hanem önzetlenül, az emberiség felemelését szolgálva. A mágusok voltak az emberiség „legősibb tanító nemzetsége, kétségbevonhatatlanul. A mágusok részrehajlás és előítéletek nélkül dolgoznak (Stanley, 1731, 250).*” Forrás: <http://magyarmegmaradasert.hu/szerzok/g-j/grandpierre-k-endre/item/4509-kir%C3%A1lyi-m%C3%A1gusok-%C5%91sn%C3%A9pe-a-magyar>



térítő apostolok. Ők minden bizonnyal ezeken a területeken a görögök által szkítának nevezett néppel találkoztak, akiknek eredete azonban szorosan köthető a Pártus birodalomhoz. Ami igazán érdekes, a pártusok magukat „abarnak” (avarnak?), a görögök pedig „dahának” (erdélyi dáh őslakosság?) nevezték, mintha valamikor közös gyökerű nép lakta volna a Kárpátoktól az Oxus folyó vidékéig húzódó vízi útvonal két partját. Így nem csak keveredés, hanem akár a közös gyökér okán is nehéz a régészeti leletek alapján elkülöníteni népeket, különösen akkor, ha még olyan fiktív néppel is összekeverik, mint az osztrogótok.

### III.2.4. Korai keresztény államok a térképeken



5. ábra. Ariánus területek 495-ben.<sup>375</sup>

A térképen baloldalt az ariánus kereszténység, jobboldalt „az egy igaz vallás”, Vajon miért csak a Római birodalom van a térképen? Csak a Kelet-római és Nyugat-római Birodalom területén vannak besatírozott területek azt sugallva, hogy a rómaiaknak köszönhető a kereszténység elterjedése. Szinte csak mindenütt Pál apostol térítő útjait ábrázolják a térképek, és mi van Jézus tanítványaival? Miért nincsenek térképek arról, hogy ők merre térítettek? Jézus tanításai a Római birodalom határain kívül is, például a szkíták körében is terjedtek már kezdetektől fogva, azonban a történészek a kereszténység fogalmát jellemzően a Római birodalomhoz kötik, és minden, ami ezen kívül van az üldözendő „barbár eretnekséggé” lett nyilvánítva, így az ún. szkíta kereszténység is. Vajon milyen célból?

## III.3. A KERESZTÉNYSÉG KEZDETE

### III.3.1. Örményország az első keresztény állam

Mikor alakult az első keresztény állam? Két évszám ismert: 101-ben, nem sokkal Jézus halála után, mivel az államalapítást a hagyomány Szent Tádéhoz köti, aki Jézus életében élt. 301-ben, ami Megvilágosító Szent Gergely történetéhez kötött, időben elválasztva Jézus kortársaitól. Arméniában az ún. gnosztikus (Ariánus-féle) kereszténység terjedt. II. Theodosius császár

<sup>375</sup> [https://hu.wikipedia.org/wiki/Arianizmus#/media/F%C3%A1jl:Christian\\_states\\_495\\_AD-hu.svg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Arianizmus#/media/F%C3%A1jl:Christian_states_495_AD-hu.svg).

idején (441) a bizánciak és a perzsák felosztották maguk között Arméniát. Ezt követően Attila több hadjáratot is folytatott Bizánc ellen (nem a perzsák ellen!).

Arménia i. e. 585 előtt (a bronzkorban) Urartu néven ismert hettiták birodalmához tartozott, majd i. e. 678–549: a Méd birodalom tagja, i. e. 585–387: Armenia Magna, i. e. 550–330: az Óperzsa Birodalom része, i. e. 334–i. e. 323: Nagy Sándor birodalmához tartozik, i. e. 247–i. u. 226: a Pártus birodalomba tagozódott be, majd 224–651 között az Újperzsa birodalom idején Arménia 441-ig független, és királyait a Pártus birodalom alapítója, I. Arsak leszármazottjai adták. Attila 441 után Bizánc ellen indított hadjáratai akkor kapnak értelmet, ha okát Arménia függetlenségének elvesztésében keressük.



6. ábra Korona megjelenése VAN-tó környéki régészeti leleteken  
Bronz övlemez töredékek az **Urartu** idejéből<sup>376</sup>

Az örmények hagyománya szerint az arszakidák a hun dinasztiából származó uralkodók (szkíták), természetesen a Hun Birodalomhoz csatlakoztak. Kappadókiából olyan rabszolgákat telepítettek át a rómaiak a Kárpát-medencébe, akik ariánus keresztények voltak. Bakay Kornél szerint is érdemes Urartuval, mint a mai magyar nyelv esetleges eredetének helyszínével foglalkozni.

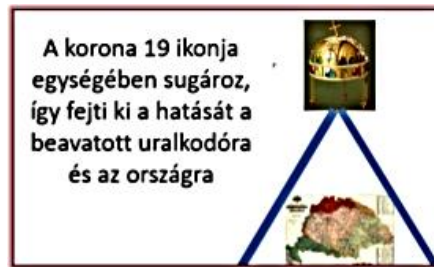
A Pártus Birodalom és a Szasszanida Birodalom közti kapcsolattal az a helyzet, hogy az ún. perzsa hódítás bizonyára csak a Pártus Birodalmon belüli uralkodó váltást jelentette, amellyel a korábbi birodalmi határok visszaállítására törekedtek. Valójában a hellén—perzsa ellentétéről kell beszélni.

Arménia Magna területe majdnem megfelel az Óperzsa Birodalomnak. Ide tartozott többek között: Egyiptom, Syria, Media, Parthia, Bactria, Sogdiana.

Az örmény királyok koronázásával kapcsolatban fontos tudatosítanunk, hogy a magas műveltségű örmény népnek az V. században saját írott nyelve volt. Foglalkoztak teológiával és filozófiával, őrizték a görög klasszikus irodalmat. Ennek a népnek a VII–X. század között mégis csak egyetlen írott műve keletkezett (a „fantom korszak” miatt). 662-ből Leontius presbiter

<sup>376</sup> Kádár István: Urartu emlékek memorabilia, Püski kiadó, 1996.

írása, aminek az az érdekessége, hogy foglalkozik az örmények királyi koronájával. Az örmények büszkék a független királyságukra, ami a Van-tó környékén, kis területen 914-ig (azaz a X. századig!) fennmaradt. Szebeosz „szemtanú” szerint 886-ban a kalifák örmény királyokat koronáztak. A Jewish Encyclopedia szerint a IV. században Örményország lakosságát főleg zsidó vallású emberek alkották, mivel a keresztényeket elhurcolták. Ennek okán az országban népességváltás történt. Azaz zsidó vallású királyt koronáztak az iszlám vallású kalifák. Más híradások szerint 886-ban a görögöknél és a perzsáknál is volt koronázás. Vajon minek példájára terjedt a koronázási szertartás?



7. ábra. A lehetséges példa

### III.3.2. Hol volt az őskeresztények első temploma?

Talán az ókori Antiochia közelében, a mai törökországi Hataj-tartományban. Antiochia, „a keresztény mozgalmak egyik fellegvárává alakuló város több őskeresztény emlékkel is rendelkezik mind a mai napig. Ezek közül a legkiemelkedőbb Szent Péter Barlangtemploma. A sokak által Szent Péter barlangjának nevezett építmény az ősi Antiochia külterületén állt. A keresztések korától kezdve széles körben elterjedt az a hagyomány, miszerint a barlangot maga Szent Péter apostol alakította át templommá, ahol az akkoriban tiltott vallás egyik első közössége titkos találkozókat szervezett. Ezt a tradíciót a tudomány még nem alapozta meg, és akár elképzelhető is lehet, hiszen Péter és Pál is járt a városban. Történelmi tény, hogy Antiochiában népes keresztény közösség alakult ki. A templom homlokzatán látható díszes, virágmintájú ablakokat már a keresztések vájták ki az Antiochiai Fejedelemség fennállásakor. A templom belseje egyszerű berendezéseket takar. Egy faoltár, egy kőtrón és egy szobor áll bent, a falakon freskók nyomai, a padlón pedig mozaikdarabkák emlékeztetnek arra, hogy valamikor felkapott zarándokhely volt a barlang.”<sup>377</sup>

Az Apostolok cselekedetei beszámol róla, hogy Szent Péter i. u. 50 körül prédikált a városban, és Pál apostol is innen indult missziós útjára. Itt találtak menedékre az első keresztény közösségek Jézus mennybemenetele után, így feltehetően innen indulhattak el az apostolok térítő útjaikra.

Míg az egyiptomiak szerint a Bibliát allegorikusan kell értelmezni, addig az antiochiai iskola hívei úgy vélték, hogy a Szentírást szó szerint kell magyarázni és hirdetni, ami számos teológiai vitát eredményezett. Mivel a mai Szíria és Törökország határában lévő város éppen Nagy Sándor idején kezdett virágozni (jellemzően görög városnak tekinthető), és a Római birodalomban meglehetősen nagy függetlenséggel rendelkezett, így elvileg elképzelhető, hogy Jézus tanítványai itt kerestek menedéket. Azonban az is érdekes, hogy éppen akkor (526-ban) semmisítette meg egy földrengés, abban az időben, amikor I. Justianus császár az Athéni iskolákat bezártatta. Bár a császár újraépítette, de ezt követően néhány évenként érte tragédia, és a kereszties hadjáratok pusztítását pedig már végképp nem tudta kiheverni, majd iszlám várossá lett.

<sup>377</sup> <https://hu.wikipedia.org/wiki/Antiocheia>.





8. ábra. „Szent Péter Barlangtemplomának” mai állapota<sup>378</sup>

Az ókori Antiochia történelme azért érdekes, mert bár igen sokat lehet tudni róla írásos feljegyzések alapján, azonban az antiochiai egyházmegye története az írások alapján igen bonyolult, a régészet nem tudja egyértelműen bizonyítani az I-V. század eseményeit azon túl, hogy hellén kultúrájú város volt. Jelentősége, hogy az antiochiai zsinatokhoz köthető III-IV. századi hitviták megosztották a kereszténységet, és még későbbi időkben is számos zsinatot tartottak a városban. Így elvileg az ókori Antiochia történelme alapján képet kaphatnánk a kereszténység történelméről, azonban az elterjedt nézeteket eddig a tudománynak nem sikerült igazolnia.

### III.3.3. Nagy Konstantin

Nagy Konstantin uralkodása 306-tól 337-ig tartott. 313-ban elismeri a kereszténységet, 324-ben egyesíti a birodalmat, 325-ben (?) Rómát keresztény állammá teszi az állítólagos niceai zsinaton, amiről nincsen jegyzőkönyv. Eusebius történetíró életében volt a niceai zsinat: becslése szerint 220 főnél nem vehettek többet részt rajta. Miért nem tájékozottabb korának igen fontos eseményéről? Ha kivesszük a fiktív kort, akkor 325 éppen Jézus halála, és a hitviták csak ezután kezdődhettek. A hagyomány szerint Nagy Konstantin csak a halálos ágyán keresztelkedett meg, ami Arius szellemében történt.

### III.3.4. Arius és Mohamed, mint vallásalapítók

#### *Arius és az arianizmus*

Arius gondolkodásának középpontjában az állt, hogy Jézus tanítása szolgálhatja-e a hatalom érdekét? Ezt Arius ellenezte, ezért kiátkozták (először az ún. niceai zsinaton). Ha Arius egyben Mohamed, hova távozhatott Mekka elhagyása után? Feltehetően oda, ahol a követői legelőször megjelentek: Örményországba és Kappadókia vidékére.

Arius szerint Isten a végső ok, az örök változhatatlanság, minden más pedig teremtmény. Jézus szabad akaratának helyes használata által olyan tökéletességre emelkedett, hogy az Isten őt fiául fogadta és istenivé lett, ezért most jogosan imádják Jézust Istenként. Megjegyezhetjük, hogy Mari városában 3000 évvel korábban megjósolták a „Világ világossága” érkezését.

Az arianizmus terjedése azt mutatja, hogy a Bizánci „fantom kor” kezdetéig (VII. század) az arianizmussal szimpatizáltak a római előkelőségek. Ez az irányzat terjedt a keleti

<sup>378</sup> [https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/54/Antioch\\_Saint\\_Pierre\\_Church\\_Front.JPG](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/54/Antioch_Saint_Pierre_Church_Front.JPG).

keresztények között is. Érdekes összefüggés az arianizmussal, hogy mivel 325 (Jézus halála) + 293 (időkorrekció hossza) = 618 (bizánci „fantom korszak” kezdete), sok VII-VIII-IX. századi eseményt levetítettek a IV-V-VI századra, és közben igyekeztek eltüntetni az ariánus kereszténységhez köthető valódi eseményeket (ezt igazolja pl. a szlávok megjelenítése is).

A Kárpát-medencében élő ún. „germán” népek: gepidák, gótok is ariánus keresztények voltak, az arianizmust korai vagy gót kereszténységnek is nevezik. De a gepidák nem voltak germánok! Ezért inkább a szkíta kereszténység = arianizmus. A hunokról tudjuk, hogy jártak Nyugat-Európában. Feltehetően hozzájuk köthető az arianizmus terjesztése Nyugat-Európában, és nem a vizigótokhoz. Bár a vizigótokat is a hunok közé sorolják. Tehát egy mesteri csúsztatás következtében a hunokból vizigótok lettek.

### *Hogyan lett Árius tana eretnokség?*

A niceai zsinat (325, nincs jegyzőkönyv) eretnokségnek nyilvánította Árius tanítását, az elfogadott nézet ez lett: Isten azért lett emberré, hogy az embert „istenivé” tegye. Jézus „született, de nem teremtmény: az Atyával egylényegű, és minden általa lett. Értünk, emberekért, a mi üdvösségünkért...” – ahogy a niceai hitvallás fogalmaz. De a Szentírásban nem fordul elő a Fiú egylényegűsége az Atyával. Talán ezen oknál fogva Nagy Konstantin visszafogadta Áriust. Ugyanakkor Árius tanítását Sándor, alexandriai püspök 318 társával együtt elítélte, akinek halála után Szent Atanáz veszi át a helyét. De több zsinaton az ariánusok jönnek ki győztesen, II. Konstantin és Valens császár a pártfogójuk. Aztán Valens császár vereséget szenved a gótoktól (kitől, léteztek-e egyáltalán a gótok?) és I. Nagy Theodosius (379-395) lesz társacsászár, aki államvallássá teszi a niceai–konstantinápolyi hitvallás szerinti kereszténységet. 381-ben átkot mondanak ki az ariánusokra, ami „fantom idővel” korrigálva talán már a mai értelemben vett VII. századra esik, hiszen 381+293=674. Feltehetően azért jogos ez a korrekció, mert a VII. századra tehető a Biblia jelentős átdolgozása is a régészeti kutatók megállapításai szerint. I. Damáz pápa Rómát teszi meg a kereszténység központjának, és ezt követően már nincsen nyoma az ariánus kereszténységnek, pedig követői nyilván nem váltak köddé, csupán üldözött eretnekekké – vagy iszlám hitűvé, ami csupán nézőpont kérdése. Valens császár utódai az ariánusok mellé állnak, Theodosius utódai (395-457) a katolikusok mellé, és harc folyik az utódlásért.

Árius és Mohamed IV. és VII. századi összekapcsolódása abban mutatkozik, hogy Árius életrajzi adatai megegyeznek Mohamed próféta adataival (Illig szerint 297 év eltolásával). Árius nevéhez kötődő keresztény iratok kapták aztán a gnosztikus jelzőt. A kanonizálás (369+293=662) lényege, hogy az áriusi tan eretnokség, meghatározza az „egy igaz vallást” és új vallásnak tünteti fel az iszlámot.

De az iszlám gyökere is a kereszténység. Az iszlám az ariánus kereszténységtől az I. évezredben még nem különült el, utólag írták át kezdetének történetét. Kettészakadása pedig valamilyenkor a VII–X. század közötti (ez éppen a bizánci „fantom kor” ideje). A szunniták a sémita arabok, akiket erőszakos terjeszkedés jellemez, míg a síiták jó része valójában még arabnak sem tekinthető, hanem iráni. A síiták ősi perzsa, ill. pártus birodalomhoz tartozó népek leszármazottai. Közöttük térített Kánaáni Simon és Taddeus Judás Egyiptomban, majd Perzsiában. Tamás a pártusoknak, médeknek, perzsáknak, hírkánoknak, baktriaiaknak hirdette az evangéliumot. A X-XI. század az „iráni szunnita türk” uralom kezdete. Fegyveres erővel nyomulnak minden irányban a perzsák. Keresztény előéletük elnyomására törekedve átírják a múltjukat, s ekkortól indul az iszlám dogmák kialakulása.

Viszont Jézus nem vallásalapító, követői hoztak létre új vallásokat. *Egyik* ilyen vallás az ariánus kereszténység (szkíta kereszténység). Ennek gyökere a Mithrász-kultusz, a méd magik táltos hite, az óperzsa zoroasztrianusok napvallása és az esszenusok zsidó vallása. Ezek szerint **Jézus nem isten, hanem teremtmény, de istenként tisztelhető, mivel Isten jelenik meg általa.** A regrabák máig őrzik ariánus keresztény hitüket. A *másik* a római kereszténység, amelyről



Nagy Konstantin felismeri, hogy a birodalom megerősítéséhez kiváló eszköz, és ez lesz az „egy igaz vallás”. Egyfajta zsidó-kereszténység ez, amely Jézus tanítványainak evangéliumait tiltó listára helyezi. Majd a hatalmi harcok következtében egyrészt arculatot vált, majd kettészakad ortodox és katolikus egyházra. Szerintük *Jézus isten, egylényegű az atyával*. Harmadiknak tekinthető az iszlám, de az külön tárgyalandó.

### III.4. HITVITÁK (KANONIZÁCIÓ ÉS APOKRIF IRATOK)

#### III.4.1. Az ortodox vallás „győzelme” társcsászár-gyilkosságokkal

A kereszténység jövője szempontjából az lett a főkérdés, hogy az „egy igaz vallás”: homouszion (a Fiú egylényegű az Atyával) – ortodox keresztények képviselői tudnak-e győzedelmeskedni az általuk „eretnekségnek”: homoiuszion (a Fiú hasonló az Atyához) nyilvánított – ariánus keresztények felett. Mivel teológiai síkon nem tudtak megegyezni, ezért erőszakkal döntöttek, aminek során még a császárgyilkolásoktól sem riadtak vissza. Ennek a harcnak esett áldozatul (I. Valentinianus fia, II. Constantius veje) a 367-től társcsászár Gratianus, akit meggyilkoltak és (I. Valentinianus másik fia), II. Valentinianus, aki 375-től volt társcsászár, őt is valószínűleg meggyilkolták. Valens császár, az ariánus keresztények támogatója örökös nélkül maradt. Kissé becsapós, hogy III. Valentinianus viszont I. Theodosius császár unokája, azé a császáré, aki minden bizonnyal megölette Valens császár fiait. III. Valentinianus császár (felesége II. Theodosius lánya) bár közel három évtizeden át uralkodott Attila idejében (425-455), valójában gyengekezűnek mondható a „nyugati gótok” előretörése okán. Így valójában még nem is beszélhetünk az ortodox vallás igazi győzelméről. Le kellett papírozni az „egy igaz vallás” hit-tételeit, ezt a célt szolgálta a kanonizáció.

Valentinianus név azért különösen érdekes, mert a legjelentősebb gnosztikus a II. századi egyiptomi Valentinus volt, aki korrigálva bizonyára az V. században élt, és vele lehetett jó kapcsolata Attilának, a hunok királyának. A prédikációiból, himnuszaiból és leveleiből fennmaradt töredékek azt mutatják, hogy rendszerében a platóni filozófia, Jézus tanítása és Pál (melyik Pálé?) gondolatai ötvöződtek. Mivel követői is gyakran felvették ezt a nevet, ezért különösen érdekes, amikor a gnosztikusok ellenzői szerepelnek Valentiniánus névvel, ami Valentinus irányzat követőinek a neve.

#### III.4.2. Kanonizáció

##### *A kezdete*

Előzmények: Szent Justinus (i. u. 103-166, korrigálva: 396-459, azaz az V. sz. első fele) az apostolok „szövegeit” a liturgiában használja, és Szerapeion (Antiochia püspöke) i. u. 190-ben, (azaz korrigálva az V. század végén) kijelenti: Péter evangéliuma nem sugalmazott, majd püspöki hatalmi szóval döntenek arról, mi kerülhet be a Kánonba. Feltehetően mindez csak Attila halálát követően történik meg, amikor külső rásegítésekre van szükség ahhoz, hogy a Hun birodalmat szétverjék, ha már katonai erővel legyőzni nem tudták. A terjedő ariánus keresztény tanításokra oly módon lehet lesújtani, ha szembeállítanak egy ugyancsak kereszténynek nevezett hittétel gyűjteményt.

A kanonizáció folyamatában az a kritérium, hogy a tartalom ne ellenkezzen „az igazi hit” kijelentéseivel. Pál leveleinek összegyűjtésével kezdődött, azonban több levél forrása erősen vitatott. Például már Origenész (i. u. 184-254) is vitatja. Mai hittudósok is úgy tartják, hogy Szent Pál levelei nem származhatnak ugyanattól a személytől. Továbbá Papiasz (Hierapolisz i. u. 60-130) szerint Máté és Márk evangéliuma egyetlen egység, ma is sokan úgy tartják, hogy Máté evangéliuma Márkéből készült. Külön érdekesség, hogy Tertullianus (i. u. 160-220) szerint az Ószövetség és az Újszövetség egyenrangú.

### *A mai kanonizált lista eredete*

A kánon eredete Alexandriai Szent Atanáz 39. levele i. u. 369-ből. Atanáz a legádázabb el-lensége volt az ariánus kereszténységnek. Ez az egyetlen épen maradt levele (ez is csak másolat-ban!). Az eredeti listát az elmenekült I. Ince pápa írta Toulouse püspökének, azaz a *gótok(?) miatt Rómából elmenekült pápa* iránymutatása a fontos egy olyan városban, ahol gótok (vagy inkább a hunok) terjesztették Jézus tanítását. 418 végén vagy 419 elején a vizigótok (?) átkeltek a Pireneusokon; elfoglalták Bordeaux-t és Toulouse-t, és minden bizonnyal ezt követően az ariánus kereszténység egyik fellegvára lett ott. Ezeken a vidékeken lelhető fel olyan meséknek a gyökere, hogy Mária Magdolna gyermekével Dél-Franciaországban szállt partra. Gyakorla-tilag evvel akarják elterelni arról a figyelmet, hogy az ariánus keresztény hittérítői milyen be-fogadó közegre letek itt.

A gótokról szóló történetek meseszerűséget alátámasztja, hogy Alarich *gót király* Rómában 410-ben Priscus Attalust nevezi ki *császárnak*, de közben császár Honorius is. A pápának pedig 410-ben menekülnie kell, miután már korábban (392-ben) legyőzték az ariánusokat? Miért, ki elől menekül, ha az ő levele lett a KÁNON? Az ariánusok legyőzése még se lehetett teljes, ahogy ezt a történetírás beállítja. Erre utal az is, hogy a későbbiek folyamán a listát több zsinat is támadta (pl. a hippói 383-ban, a karhtágói 397-ben). A háttérben tehát a hatalmi harcok to-vább dúltak. Bár I. Nagy Theodosius (379-395) fiai életben maradtak, míg Valens császár fiait meggyilkolták, és így az ariánus keresztények üldözött eretnekké váltak, azonban egyrészt a hunok megjelenése, másrészt a Nyugat-római birodalom területén az ariánus kereszténység ter-jedése (egészen az V. század végéig biztosan) azt jelzi, hogy valójában csak I. Justitianus császárhoz köthető az ún. keleti tanítások megfékezése, amikor rendeletileg megtiltja az Athéni iskolák működését. Feltehetően erre a kanonizált lista elfogadtatása érdekében volt szükség, amire könnyen lehet, hogy valós időben csak 526+293=819, azaz a IX. század elején került sor. Hiszen a bibliakutatók csak a VII. századra teszik, amikor a Biblia szövegében jelentős módosításokat vezettek át, és ennek elvileg meg kellett előznie a kanonizációt.

### **III.4.3. Régi oklevelek átírása, apokrif iratok**

A szerzetesek régi oklevelek átírási akcióját Phótisz, konstantinápolyi patriárka „*életrajza meséli el*”, aki a IX. század végén élt. Az átírások főleg a XII. században történtek olyan in-dokkal, hogy nem olvashatók. Ugyanakkor összevetve Phótisz munkájával, egyértelműen kiderül, hogy közben számos eredeti irat eltűnt; miért? Vegyük észre, itt is felismerhető a három évszázadnyi különbség.

Az apokrif (elrejtett) iratok (nagy része gnosztikus): amelyek nincsenek benne a kánonban, és ezeket csak a beavatottak olvashatták. Az írásos források megszüréssel, átírásával manip-ulálás történt. Miért szerepel például az apokrif iratok között az a levél, amelyről Euszebiosz történetíró számol be? Ez egy általa látott és hitelesnek tekintett levél, amelyet Jézus írt Abgar királyhoz (lásd e tanulmány elején). A gnoszticizmust nem alapították, mindig is a tanítások laza rendszerét értették alatta. A szó használata csak a XVII. században terjedt el mindannak a vallási irányzatnak gyűjtőjeként, amelyek szemben álltak a kanonizált igazságokkal. A szó töve, a gnózis igaz tudást jelent. A gnosztikusok elgondolása az volt, hogy a vallásfilozófia legmagasabb fokát teremtik meg, amelyben felhasználták a kereszténység tanításait is. Az egyik legjelentősebb képviselője az egyiptomi Valentinus, aki sokat átvett a platóni filozófiából is. Ez nem csak azért érdekes nekünk magyaroknak, mert minden bizonnyal Attila nem az ortodox III. Valentinusszal ápolt baráti kapcsolatot, hanem a filozófus Valentinusszal, aki nem élhetett a II. században, amennyiben Jézus 293-ban született; hanem azért is, mert a magyar rovás jelek struktúrái követik a platóni azon logikát, miszerint a világ működésének lényege a

szám.<sup>379</sup> Így érthető meg igazán az is, miért záratta be 526-ban I. Justinianus császár az Athéni iskolákat, ahol ebben az időben minden bizonnyal a valentiniánus irányzat terjedt.

#### III.4.4. Néhány érdekes régészeti leletek<sup>380</sup>

**Körzön** Egyiptomban megvásárolt néhány régi könyvet, köztük volt „Péter és Pál cselekedetei”, amelyek nem kerültek be a Bibliába. Péter és Pál itt testvérként szerepel. Felmerülő kérdésem: Vajon Péter testvére, Pál azonos lehet-e remete Szent Pállal, akinek a nevét felvette a Pálosok szerzetes rendje? Mivel Remete Szent Pál 341-ben halt meg, a sivatagi atyák egyike (Egyiptom), így a korrekció figyelembevételével időben nagyon is lehetséges. Valentinus egyiptomi filozófus minden bizonnyal az ő követője lehetett, és valószínűsítve Attila királlyal való barátságát, a Megszentelt Koronán lévő Szent Pál könnyen lehet, hogy nem a damaszkuszi Pált ábrázolja. Péter–Pál ünnepe a magyar hagyományban sugallja, hogy testvérek lehettek, ahogy erről a Péter és cselekedetei apokrif iratban lehet olvasni. Timóteus, a IV. században élt mártír, vajon melyik Pállal levelezhetett?

**Oxivincus** (ahol a legtöbb keresztény templom volt Egyiptomban) szeméttelapén papirusz hegyek garmadával kerültek elő (kb. 50000!) Itt Jézus azon mondása, hogy „*Vak volt a szívük*” felkeltette a kutatók érdeklődését.

**Nag-Hammadiban** lepecsételt agyagkorsóban talált Tamás evangéliuma 114 olyan Jézustól eredő mondás hitelességét igazolja, amelyet Oxivincusban is találtak, és nincsen a Bibliában.

**A Szent Katalin kolostorban** talált papirusz tekercseken palesztin arámi nyelven írtak. A letörölt IV. századi szöveg Péter cselekedeteiről szól, amelynek szövege igen hasonló a Körzön által megvásárolt könyvéhez.

#### III.4.5. Mikor lehettek a nagy keresztényüldözések?

Timóteusnak, „Pál apostol kísérőjének”, Jézus korában kellett élnie, hogyan végezték ki akkor a IV. században? Tóth Endre szerint „Timóteus szirmiumi vértanú, 390-ben a thessaloniki vérengzés idején végeztek ki.”<sup>381</sup> Viszont Timóteus 311-ben kivégzett mártír szerepel arany tálcákon (Rómában a Vatikáni Múzeumban). A történelemhamisítás itt is tetten érhető, Mikor élt Pál apostol? Ki lehetett Pál apostol?



9. ábra. A ságvári belső erődből előkerült ládikaveretek, Timoteus felirattal, VII. század<sup>382</sup>

A 390. évi thesszaloniki vérengzés idején Timóteus, Pál apostol kísérője lehetett mártír áldozat. Azonban kérdéses lehet itt is, hogy mi alapján, milyen időszámítás szerint mondják a 390-et.

<sup>379</sup> Ennek részletes kifejtése egy külön tanulmány megírását teszi szükségessé.

<sup>380</sup> Forrás: Viasat History-n levetített Bibliakutatók c. filmsorozat

<sup>381</sup> Nagyné Hudák, 2013.

<sup>382</sup> Nagyné Hudák, 2013. p. 84.

Csupán az bizonyítható, hogy igen jelentős keresztényüldözés folyt. Pártus Birodalom fennállását teljesen jogosan korrigálhatjuk i. e. 247 és i. u. 226 közötti időszakról 46–519 közötti közel félévezredre, aminek a végétől folyamatos keresztényüldözés tapasztalható. Mivel  $390+293=683$  és Biblián átvezetett jelentősebb módosítások is a VII. századra tehetőek, ezáltal valószínűsíthetőek keresztényüldözések a VII. században, lehetett akkor is, de így Timoteus nem lehetett Pál apostol kísérője. Érzékelhető, hogy az események ide-oda tologatásával nagyon is lehet elhíhetők kapcsolatokat létrehozni, amik egyáltalán még nem biztos, hogy igazak, könnyen lehet akár több Timoteus is.

Azonban vannak olyan tények, amelyek iránymutatásul szolgálhatnak. Jézus tanítványainak kivégzését van, aki a IV. századra, 303-ra teszi, még a niceai zsinat elé, de Jézus mai korrigált idő szerint 325-ben halt meg. Azonban amennyiben 325-ből kivonunk 45 évet utalva az eredeti ERA féle időszámításra, akkor Jézus halálának éve 280, és akkor nagyon is valószínű, hogy tanítványait 303-ban végezték ki.

Azonban nem csak az események ide-oda tologatásai okoznak bizonytalanságot, hanem számolni kell az események „átértelmezőivel” is. Például a IV-VI. századi keresztényüldözésekkel kapcsolatban van Konstantinápolyi Szókratésznek az a hatalmas csúsztatása, hogy Valens császár Athanarik (Erdély elleni)<sup>383</sup> hadjáratainak (369-372) oka a keresztények üldözése volt, és ezáltal Valens császárt teszi felelőssé a keresztények üldözéséért. Szókratész nem említi a gepidákat, pedig a thervingi nép  $\approx$  gepida, mivel egyidőben érkeztek. Valens császár az ariánus keresztények támogatója, így Valens háborújának Erdély ellen nem lehetett vallási oka. Megjegyzem, Ulfila nemcsak Erdélyben (Athanarik területén), hanem Pannóniában (Fritigern területén) is térített, terjesztette az ariánusi tanokat. Vallási okból pedig logikusan következtetve Pannónia ellen is kellett volna hadjáratot indítania.

Keresztényüldözések még a VII-XIII. században is az ariánus keresztények üldözését jelentik az „egy igaz vallás” nevében, ami Szent Atanáz gyűlöletszító tevékenységének következménye. A Biblia-kutatás<sup>384</sup> szerint a Márk evangéliumban lényeges változtatások lettek végrehajtva a VII. században. A történelemhamisításban jelentős szerepük volt a zsidó-keresztény szerzeteseknek, mert ellentét volt a „Krisztus-hívó Messiás-várók” és a „Jézus hitűek” (ariánusok/szkiták) között. De a mártírok esetében a keresztényüldözésnek semmi köze nem lehet a gót mártírokhoz, amennyiben az ariánus egyházat nem azonosítjuk a nem létező gótok egyházával. A valódi ok a Német-Római Császárság és a Bizánci Császárság erőszakos birodalomépítése a zsidó-kereszténység felhasználásával, amihez ki kellett irtani mindent, ami a hatalmas hazugságokra fényt deríthet. Ezt az „eretnekség” üldözésével tették meg. Eszköze volt a népek nyelvének, írásjeleinek lecseréltetése is, mondván, hogy az ősi írásokat az emberek nem tudják elolvasni.

A birodalom építéséért munkálkodók bizonyára avval tisztában lehettek, hogy a felhasznált keresztény tanításokat módosították, azonban ezzel szemben nemhogy semmiféle erkölcsi megbánást nem mutatnak, hanem folyamatosan ellenségként tekintenek azokra, akiknél a valódi keresztény életmódot tapasztalják. Giordano Brunót saját szerzetes társai végezték ki a XVI. században, mivel a Domonkos rend még ekkor sem tűrte, ha valaki az ariánus féle tanításokkal szimpatizál. Giordano Brunónak kétségei voltak a Szentháromság-tannal kapcsolatban, amikor három isteni személy (Atya, Fiú, Szentlélek) egy és ugyanaz, oszthatatlan egységet alkot.

<sup>383</sup> azaz a IV. században a thervingiek már Erdélyben is laknak

<sup>384</sup> Viasat Hystoryn lejátszott Bibliakutatók c. amerikai filmsorozat 2013.

### III.4.6. Szentháromság



10. ábra. Raffaello: A szentháromság vitája<sup>385</sup>

A Szentírás beszél Atyáról, Fiúról és Szentlélekről, de hogy ezeknek egymáshoz való viszonya miképpen lehetséges, csak a IV. (vagy inkább a VII.) századra kristályosodott ki annyira, hogy a Szentháromság hittételnek tekinthető. A keresztény vallásos tapasztalat Istent nemcsak teremtő és gondviselő Atyaként, és nemcsak emberré lett Istenként éli meg a Fiúban, hanem Szentlélekként is, azaz szerető és vigasztaló Istenként. E három „személy” csak egymást feltételezve létezik. Szentírás szerint az Atya mindennek a kezdete, ő küldte a Fiút, és az Atya az, aki a Szentlelket is küldte, ezáltal valamiféle hierarchia érzékelhető a három isteni személy között. Valentinus „A három természetről” szóló műve tartalmazza az első okfejtést az Atyáról, a Fiúról és a Szentlélekről. Az arianizmus szerint Krisztus az Atyaistennel nem lényegazonos, hanem csak Isten legelőkelőbb, olyan teremtménye, aki emberként is képes maradt erkölcsi fejlődésre, és ezáltal istenként tisztelhető. Krisztus feltámadása után. Pünkösdkor mondta a tanítványainak: *„Kereszteljétek meg őket az Atya, Fiú és a Szentlélek nevében”* (Mt 28,19), mely kijelentés értelmezése indította el a Szentháromság-tan „egylényegű” értelmezését.

Raffaello képén az égiek az emberiségen kívül helyezkednek el. Az égiek struktúrája hierarchikus. Felül van az Atya, alatta a Fiú, Jézus és őalatta a Szentlélek szimbóluma, a fehér galamb. Minden szinten ott vannak a segítők. A kép szerkezete sugaras, mintha egy pontból nyílna ki felülről.<sup>386</sup> Az Oltáriszentség a fenti „égi pont” tükröződése. Lenn az emberek egymás mellett vannak, nincsen közöttük hierarchia.

Nagyné Hudák szerint *„a négy kőfaragó megkeresztelése során antiochiai Quirillus beszédében az Atya, a Fiú és a Szentlélek együtt teremtették a világot, ahogy azt a Nicea-ellenes Valens és Ursacius püspökök által 351-ben összehívott szirmiumi zsinat két kirekesztett püspöke*

<sup>385</sup> <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Dispute.jpg>.

<sup>386</sup> Itt érhető tetten az eredete a reneszánsz festészet újdonsága, az enyészpontos szerkesztésnek, amikor a párhuzamosok magán a képen találkoznak, és az egész kép emiatt egy tekintettel átlátható, míg a korábbi elbeszélő szerkezet egymásmellettsége ezt nem tette lehetővé, nézésekor sorban fel kell keresnünk szemünkkel a részleteket.



is kimondta.”<sup>387</sup> Ezen idézet által jól érzékelhető, mi is lehetett Antiochia szerepe a kereszténység kezdetén, valójában önhatalmúan fogalmaztak meg olyan hittételeket, amelyek mint dogmák elválasztották a római kereszténységet Jézus eredeti tanításainak hithű követőitől, és táptalajt teremtettek ezzel a keresztényüldözéseknek.

### III.5. A MAGYAROK IGAZI HITE

Ide tartozó kérdés: Miért vették fel a magyarok az „egy igaz hitet”? Kézai Simon szerint Géza „küldte azért követeket a keresztényen tartományokba, hogy óhaját mindenkinék hireszteljék. ...sok gróf, vitéz és nemes jöve hozzá ... isten szerelméből, ...mások, hogy ... üldözőiktől szabaduljanak: mert ez a nemzet, míg pogányságban élt, kegyetlen üldözöttje vala a keresztényeknek.”<sup>388</sup>

A zsidó-keresztény szerzetesrend, a domonkosok, Jézus Krisztus katonasága volt. Az „eretnekség” elleni fegyveres harcának célja éppen a hunok által terjesztett jézusi tanítások és vele a magyar ősmúlt kiirtása lehetett, aminek ismerete még a XIII. században is elterjedt lehetett a Kárpát-medencében.

**A kereszténység terjesztése nem volt népvándorlás.** Bár egy népet a kultúrája határozza meg, és egy nép vallása a kultúrájának része, még se állíthatjuk, ha egy nép lecseréli a vallását vagy a nyelvét, azzal egyúttal odaköltözik egy új nép, aminek vallását vagy nyelvét átveszi. A bizánci kereszténység erőltette a glagolita nyelvet (szláv nyelvek), a római kereszténység a latin nyelvet, azonban ez még nem jelent népvándorlást!

Német-római Császárság idején német + latinból lett a francia nyelv, amire megközelítően a mai Franciaország területén élő lakosság áttért. A Kárpát-medencében is a latin lett a hivatalos nyelv, de a magyar nép megőrizte ősi nyelvét.

**ERŐS VÁR A MI NYELVÜNK!**

E tanulmányban is már tapasztalni lehetett, számtalanszor éppen a magyar nyelv tudott felvilágosítást nyújtani arról, hogy valamely keresztény tanítást hogyan is értelmezzük (pl. a megváltás fogalmát). A magyar nyelvben minden egyes hang őrzi ősi mágikus jelentését, amely jelentésekkel azokban az Athéni iskolákban is foglalkoztak, amelyeket 526-ban I. Iustitianus császár bezárított. Valentinus egyiptomi filozófusról ismert, hogy a jézusi tanításokat igyekezett összevegyíteni nemcsak a korábbi vallási hagyományokkal, hanem a platóni tanításokkal is. Platón maga is azt vallotta, hogy Püthagorasszal együtt a legnemesebb tanításokat a szkítáktól vették át, tehát az ókori görög filozófusok tanulmányozása révén felismerhetjük a saját gyökereinket is. Azonban ahogy az egyiptomi Valentinus sem csak a görög filozófusokra támaszkodott, hanem átvette a korábbi Mithras és zoroasztrianizmusból, sőt még a zsidó vallásból is mindazt, ami aztán később az arianizmus alapjául is szolgált, nekünk se szabad előítéllel elzárni magunkat még a héber kultúrától sem. Hiszen az Ószövetségről is kiderült, hogy számos történetét a suméroktól vette át. A Tarot kártyáról is közismert, hogy a héber betűk mágusi hatásait jelenítik meg, de vajon ezeket a jelentéseket kitől vették át? Hasonló jelenetek felismerhetők a Van tó környéki XI. századi örmény keresztény templomának freskóin<sup>389</sup>, és bizony ezek a jelenetek sokat segíthetnek a magyar ábécé betűinek értelmezése során. Természetesen a megállapításoknak szükségük van kontrollra, amire kiváló alapot nyújt az Athéni iskolákhoz kötődő aritmiológia és numerológia elmélete is, amelyek felismerhetők a rovásjelrendszerben is. Azonban az igazi kontrollt a saját anyanyelvünk jelenti. Például a számokat tartalmazó olyan szólásaink, mint pl. „Nem jut ötről a hatra” vagy

<sup>387</sup> Nagyné, Hudák, 2013.

<sup>388</sup> Azaz: „constituta crudelis persecutio fuerat Christianis” ([https://kupdf.net/download/simon-de-keza-gesta-hunorum-et-hungarorum\\_58d53d77dc0d607f33c34693\\_pdf](https://kupdf.net/download/simon-de-keza-gesta-hunorum-et-hungarorum_58d53d77dc0d607f33c34693_pdf)). A mai fordításokban azonban nem „a keresztények „üldözöttje” hanem „üldözője” szerepel. V. ö. Kézai, 2004. (76.) p. 120.

<sup>389</sup> Horváth Zoltán György- Gondos Béla: Ani, az ősi örmény főváros és magyar vonatkozásai, Romanika kiadó 2003.

„Mebánta, mint az eb, amely egyszerre kilencet fiadzott”, vagy így érthetjük meg miért a három a magyar igazság, vagy miért van a táltosnak hat ujja ...stb. A magyarok az igaz hitüket elrejtve őrzik az anyanyelvükben. Ennek feltárásával azonban már egy külön tanulmányban érdemes foglalkozni. Magyarország Megszentelt Koronája pedig sokat tud segíteni abban, hogy logikusan kitérüljön a szkíta – hun – magyar folytonosság, és felismerjük a saját igazi keresztény voltunkat, ami lényünkéből fakad, függetlenül attól, milyen kényszerzubbony felvételére köteleznek bennünket.

*Harsay Mária Magdolna (Budapest):*

## **Mitől szakrális a „magyarok csillaga”?**

A [Zürichi Magyar Történelmi Egyesület](#) elnöke, Dr. Csihák György hívta fel a figyelmet arra, hogy a koronánk eredeti latin neve „Sacra Regni Hungarici Corona”, ami magyarul annyit jelent: **MAGYARORSZÁG MEGSZENTELT KORONÁJA**. Míg a latinban „sancta” jelző magára az Istenre és Egyházára, valamint Szűz Máriára és a szentté avatottakra vonatkozhat, addig a „sacra” azt jelenti, hogy valami által megszentelt. A magyarok a saját korábbi hivatalos nyelvükön tehát különbséget tettek a korona e minősítését illetően. Sőt a hivatalosan használatos latin megnevezéssel egyben hangsúlyozták azt is, hogy az ország koronájáról van szó, és nem egy királyi koronáról. E cikkem megírásának célja, egyrészt annak tisztázása vajon elfogadható-e a Szent Korona névhasználat, másrészt olvasva *Csihák György* cikkét<sup>390</sup> felmerültek bennem az alábbi megválaszolásra váró kérdések, amelyekre közben igyekszem a lehetséges válaszokat is adni.

**1.** Mivel egyes állítások szerint a **koronázási paláston Bertalan apostol fején látható a Megszentelt Korona**, kérdésként merülhet fel, **hogyan lehetséges ez**, miközben a paláston szinte teljes álló alakkal ábrázolt István király fején egyértelműen egy abroncskorona van? Sokan a palást meghamisítását sejtik, vagy későbbre datálják a Szent Korona keletkezését, azonban érdemes lenne a Szent Bertalan ikon szerepét a Koronán előbb közelebbről megvizsgálni, mielőtt a korona eredetére vonatkozóan téves következtetésre jutnánk.

**2.** Az ősi műveltségben a művészet és a tudomány még egységet alkot, a tudósok maguk a papok. A szakrális vezetők által megválasztott király égi származását senki nem vonta kétségbe, a művészi alkotások szakrális jellege is egyértelműen felismerhető. Kezdetben a kereszténység is átvette ezt a mai értelemmel alig fölfogható fegyelmezett, csakis égi eredetűnek hihető rendben való gondolkodást. E rend szerint, nem csak az emberi test minden tevékenysége működik a világegyetemmel szoros összefüggésben, hanem az emberi szellemiség, sőt az emberi lélek is szorosan kötődik egy közös ősi forráshoz. **Kérdés mi lehet az a rendszer, ami szinte mindenben, mindenkor, mindenhol felismerhető?**

**3.** A középkori birodalmak építésének idejében élt a koronaküldésnek azon „szokása”, amelynek elfogadásával jelképesen a hűbéresi viszony kialakulását elismerte egy király. Ebből levonható lényeg az, hogy léteznie kellett egy olyan régi koronának, amihez közjogok tapadtak. E cikknek nem célja e jogok ismertetése, elemzése, inkább az a kérdés, **hogyan válhat egy korona jogforrássá?** Ne felejtsük el, a Pártus birodalom valójában több királyság összefogását jelentette, és vélhetően hasonló elvek alapján szerveződött a Hun birodalom is. Ezért érdekes egy XVII. századi vatikáni iratból származó, II. Szilveszter pápához kötődő olyan korona adományozásról szóló történet, amelyet sokan hamisítványnak minősítenek. Köztudottan sok uralkodó egy egyesített Európának a létrehozásáról álmodik, és ennek létrehozása érdekében aztán nem riadnak vissza a történelem meghamisításától<sup>391</sup> sem.

Néhány kiegészítő megjegyzés, illetve felmerülő kérdés, amelyek előzetesként segítik e kérdésre adott válaszom megértését:

III. Ottó császár és II. Szilveszter pápa is egy nagy egyesült, keresztény Európáról álmodott, amihez nyilván csatolni igyekeztek Közép-Európa országait is. **Vajon, miért oly nagy az**

<sup>390</sup> Forrás: [http://www.bbk.alfanet.eu/userspace/ea\\_bbk\\_2011\\_tort\\_irod/csihak\\_gyorgy\\_magyar\\_szent\\_korona\\_bbk\\_2011\\_07\\_04.pdf](http://www.bbk.alfanet.eu/userspace/ea_bbk_2011_tort_irod/csihak_gyorgy_magyar_szent_korona_bbk_2011_07_04.pdf). Eredetileg: *Acta Historica Hungarica Turiciensia XVIII/1*, pp. 417-434.

<sup>391</sup> Lásd Harsay Mária Magdolna: A magyar ősvallási örökség és a keresztény hitvilág kapcsolata c. cikket ebben a kiadványban.

**igyekezett a nyugati nagyhatalmakban, hogy Magyarországot és Lengyelországot eltöröljék Európa térképéről?** Már vagy 50 éve keresem erre a kérdésre a feleletet.

II. Szilveszter írja: „*Miénk a Római Birodalom. Erőt ad gyümölcsben Itália, katonát ad Gallia és Germánia, s nem hiányzik nálunk a szkíták hatalmas királya sem.*“<sup>392</sup> A pápa csak tudta, miért nevezi a magyarokat szkítáknak.

Szent István első legendája a szentté avatásának előkészítését szolgálja, ám koronaküldésről nincsen benne szó. **Miért nem szerepel még a Szent István második legendájában sem egy pápa által küldött korona?** Ez igencsak odakíváncoznék Szent István történetéhez, amennyiben egy királyi koronáról lenne szó. Valaki, valamikor (talán csak a XVII. században) jó ötletnek gondolhatta, hogy koronaküldés hagyományát felhasználva jogilag a magyarokat Nyugat hűbéresévé tegye.

**4.** A Magyar Nemzeti Múzeumban külön bemutatott szkíta és kelta régészeti anyag által tükrözött műveltség itt a Kárpát-medencében valahogy együtt jelenik meg. Hasonló emlékeket lehet találni a Brit-szigetektől a Kárpát-medencéig, sőt még Anatóliában is. Régészeti leletek alapján tehát (a hunok Ordoszból eredeztetését is figyelembe véve) egy Ázsia keleti vidékétől Európa nyugati partvidékéig terjedő őskultúrából eredeztethető ún. kelta–szkíta–hun műveltség keretei bontakoznak ki. A szkíták kapcsolata a Folyamközzel és Egyiptommal is közismert.<sup>393</sup>

Egyiptomban szent volt az írás és szent volt a korona és minden város is, ahol a szent koronát őrizték. Az egyiptomi piros fehér színű korona Felső- és Alsó-Egyiptom egyesítésének szimbóluma, és az országra utal. Mivel az egyiptomi hieroglif írásban a zöld pedig az országot, a hazát jelenti, igen érdekes, hogy az Árpád-sávós zászló még piros-fehér, majd piros-fehér-zöld lett a nemzeti lobogónk. Érdeemes megnézni, mely országok zászlója piros-fehér-zöld! Például Mexikóé, amelynek népművészeti tárgyai összetéveszthetők a magyarokéval, vagy az olaszoké, ahol az etruszkok temetkezési szokásai megegyeznek az üldözött keresztények temetkezésével, vagy a kurdokéé, amelyek népe öt különböző országban él ... stb.

Még ennél is érdekesebb, hogy a Vatikán könyvtárában a kéziratos *Codex Vergilius romanus* Áriust piros-fehér-zöld szalaggal ábrázolja. Így a magyarok eredetének elemzésénél érdemes kiemelt figyelmet fordítani a korai (ariánus) kereszténység és a hunok kapcsolatára. **Vajon a Nyugat-római Birodalomban elterjedt ariánus féle kereszténységnek lehetett-e köze a szkítákhoz, illetve hunokhoz?**

**5. Milyen úton lehetett Szent István apostoli király?** Apostolnak azt nevezzük, akit Jézus kiválasztott tanítványának és valamilyen küldetést is adott hozzá. Szent István királyunknak égi küldetése lehetett-e, hogy a magyar államalapítás révén **átmentse mindazt, ami az ősi szakrális műveltség része lehetett?** Az örök igazságok rendszerének feltárásán közel egy évezreden át dolgoztak a Platón-féle athéni Akadémiában, amelyet Justitianus császár egyik napról a másikra bezárattatott a VI. században. Az örök igazságok hirdetésének privilégiumát megkapta az Egyház, a pápa kinyilatkoztatásai lettek tévedhetetlen igazságok. Szakrális is az lett, amit a pápa megszentel, ami így némi zavart visz a „megszentelt” szó jelentésébe.

<sup>392</sup> Lásd Mesterházy Zsolt: *Az indoeurópai szkíta elmélet cáfolata.*

<http://www.leventevezer.extra.hu/Nemskita.pdf>

<sup>393</sup> De ennek részben hamis eredeztetését ismerteti: Darai Lajos: Árpád Atila örökén, a magyarok őseik útján. *Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIII/11.* pp. 92-237.



*1. ábra. Kéziratos Codex Vergilius romanus illusztrációja Áriusról  
(Biblioteca Apostolica Vaticana, Vatikán)*

Az ősi műveltség szakralitása sok esetben eretnek, üldözendő áltudománnyá lett minősítve, amivel az ókereszténység alól valójában kihúzták a talajt. A népművészet leszólt barbár szokássá vált. Bár kezdetben a cél még gyakorlatias szempontoktól vezetve (nem értvén az Athéni Iskolák tanítását) a Szentírást közérthetőbb formába öntése lehetett (Vulgata létrehozása), azonban egy új keresztény kultúra alapjainak lerakásával az ősi szakrális (ún. megszentelt, azaz égi eredetű) műveltség jelentősen torzult. Ugyanis a világi hatalmat kiszolgáló papság tudományos jellegű ismeretei messze elmaradtak a szkíták tudásától. Gondoljunk csak a Föld laposságának hirdetésére!

Fő kérdés tehát az, **vajon a Szent Korona szakrális jellege eredhet-e abból, hogy a teremtett világunk felépítésének és működésének egy oly tökéletes modellje, ami méretarányaiban és belső tartalmában nem csak hordozza a teremtés örök érvényű igazságait, hanem egységes szerkezetével, mint egy CSILLAG iránymutatást is ad az emberiségnek?**

A sacramentumok (a szentségek) olyan jelek, amelyek iránymutatást adnak az embereknek a helyes életükhöz. E jelek, jelrendszerek olyan valóságok, amelyeken többet kell érteni, mint ami külsőleg látszik. A jelentések nem az emberek megállapodásaitól, hanem Isten akaratától függenek. Úgy vélem, idetartoznak például a hangok is, amelyet nem az emberek alakítottak, hanem Isten adta az embernek a beszédképességét, amivel gondolatait kifejezheti. Ha a hangoknak nem lenne égi eredetű jelentése az emberi tudatban, akkor a nyelvészek nem tudnának kimutatni ősi elemeket a különböző nyelvekben. Beszéddel és példamutatással a jézusi tanításokat is lehet közvetíteni. Ugyanakkor a keresztény egyház a szentségek jelentését leszűkítette egy olyan körre, ami az emberek üdvözülését segíti elő, és megkötötte azokat a feltételeket, amellyel e szentségek kiszolgáltathatók. E feltétek mentén való értelmezéssel azonban nem csak a Szent Korona, hanem a hangok, és általában az ősi műveltségek népművészete is elveszti



szakrális jellegét. Ennek okán aztán maga a keresztény tanítás is idővel kiüresedik, mivel a gyökerétől elvágva nem képes a megújulásra, illetve az elvetett magok nem lesznek képesek kikelni. Úgy vélem, a magyarok azért különböztették meg az ország koronáját a szakrális jelzővel, hogy hangsúlyozzák annak égi eredetét, és ezzel megőrizték annak eredeti célját a köz-tudatban: iránymutatás ahhoz, hogyan üdvözülhetünk, hogyan juthatunk el Istenhez.

Szent István azért lehetett apostoli király, mert amikor Szűz Máriának felajánlotta az országot és ennek közjogi formáját is megadta, akkor valójában a korábbi gnosztikus keresztény hagyományokat követve járt el. Szent István állam- és egyházszerkezési munkája még nem jelenti azt, hogy egyértelműen hátat fordított volna például a gnosztikus keresztény tanoknak. Bár formájában ugyan elfogadta a Római Egyházhhoz tartozást, aminek háttérében az a bölcs megfontolás állhatott, hogy ezzel véget vet a Kárpát-medencében az ariánus tanok üldözésén alapuló harcoknak, azonban ezzel a döntésével azt is elérte, hogy a független magyar állam tovább ápolhatta hagyományait, nem olvadt be a megálmódott nagy Európába. Bár a hivatalos nyelv a latin lett, a szentmisék szertartási nyelve is a latin lett, de vélhetően a magyar papok magyar nyelven prédikáltak a szószéken, és hirdethették a jézusi tanításokat.



*2. ábra. Szent Bertalan vállán lenyűzött bőrével és kezében nyűzókés és könyv<sup>394</sup>*

Szent István közjogi formában ajánlotta fel az országot Szűz Máriának, a védelmet nyújtó anyának, ami egy nagyon ősi hagyomány. Szűz Máriát ezért illeti meg, hogy Boldogasszony anyánk, Magyarország királynéja. A magyar hagyomány Babbának is nevezi,<sup>395</sup> mivel a B hang jelentése a magyar nyelvben az a befogadó sötétség, ami a fényt, a teremtő erőt befogadni képes; egy olyan befogadó erő, amely feltételezi valami másnak a létét, ami nélkül önmagában nincs értelme, ahogy a botnak is két vége van. AB\_LAK szavunk jól tükrözi, hogy a fény és sötétség találkozási, azaz lakhelyéről van szó.

<sup>394</sup> Marco d'Agate: Bertalan apostol szobra a milánói dómban.

<https://www.wikiwand.com/hu/Kereszt%C3%A9ny%C3%BCld%C3%B6z%C3%A9s>.

<sup>395</sup> Sőt sumér kapcsolata is van. Lásd Marton Veronika A sumir és a magyar istenhit. 2017.09.03. 16:36.

[https://martonveronika.blog.hu/2017/09/03/a\\_sumir\\_es\\_a\\_magyar\\_istenhit](https://martonveronika.blog.hu/2017/09/03/a_sumir_es_a_magyar_istenhit).

SZENT BER\_TALAN (neve B-vel kezdődik, és hajaz kissé a bőrtelen szóra,<sup>396</sup> amikor is a belső, bőr által elfedett, mégis lényegi funkcióra irányul a figyelem)<sup>397</sup> ikonja nem látszik a Koronán, mintegy jelképezve, hogy a fontos háttér munkák nem a felszínen zajlanak.<sup>398</sup> A koronázási paláston azért lehet Bertalan fején a Megszentelt Korona, mert a királlyá avatás aktusa a világ előtt zajlik, és a királynak iránymutatást a helyes uralkodáshoz a háttérben tevékenykedő bölcsék nyújtanak.<sup>399</sup>

A Megszentelt Korona a magyar ábécé minden hangjának tartalmát megjeleníti. Például az anyagi világra jellemző dualitást (az Ö hang jelentését) az iker orvosok, Szent Kozma és Szent Damján közvetítik. Képeik hátul az abroncson találhatók, jelezvén, hogy a tanulási folyamat mindig kétirányú közelítést követel meg, egyrészt részekre szedve elemzünk, mint a sebész, másrészt részinformációkból egy új egységet felismerünk, mint a belgyógyász. Az ismeretszerzés ezen útja következtében egy folyamatosan változó tudással rendelkezünk, aminek szüksége van valamiféle stabilitásra, amit a két katona – Szent György (védelem) és Szent Demeter (támadás) – funkcióinak egységben kezelése tud nyújtani. E tartalomnak megfelelő hang az R, amely a belső tartalmi lényeg mintegy felöltözteti, ruhát ad rá (megvédi: Szent György) annak érdekében, hogy a világ előtt megjelenhessen, de ez a ruha idővel elrongyolódik, rosszá válik (támadás szükséges a helyes ítékezéshez: Szent Demeter).

Nem véletlen, hogy az R hang gyakori névképző: Hunor, Magor, magyar, sumér ... stb. Az asztrológia az állatövi jegyeket változó–stabil–karmikus jellemzőkkel minősíti. A korona abroncsán a karmikus, azaz égi eredetű jellemzőket elől a két angyal együttes működése jeleníti meg: Gábrriel és Mihály. Gábrriel pozitív módon munkálja a jót, jó híreket hoz (J hang). BAL kezében lévő kehelyben az értelem szimbólumai, a szabályos formák, amelyek a bal agyféltekénk működésének a tudatos gondolkodásra való hatását is szimbolizálja. Szent Mihály pedig a mégiscsak létrejött rosszat visszametszi, és a már bekövetkezett bajt orvosolja, azaz újjászületést segíti. JOBB kezében lévő kehelyben az élet vize (újjászületést jelentő M hang), ami jobb agyféltekénk egységképző, lényeglátó képességét erősíti. A máj szervünk funkciója jól tükrözi e két égi eredetű áldás együttes működésének mikéntjét, természetesen nem csak anyagi vonatkozásban.

---

<sup>396</sup> A Bar-tholomaeus értelmezik Tolma fia Nathanaelként is, mint Fülöp apostolpárját (James Kiefer: Bartholomew the apostle. the Lectionary 2019. június 22. <http://satucket.com/lectionary/Bartholomew.htm>). V. ö. „A Bertalan (Bartholomaeus) név jelentése: 'a vizet fenn tartónak', azaz 'Istennek fia', azé, aki a tanítók értelmét fölemeli, hogy a tanítások vizeit hullassák alá. Szír, nem pedig héber név. Először is háromféle 'fenn tartást' kell megjegyeznünk. Fenn tartatott, azaz fölemeltetett a világ szeretete fölé; fenn tartatott, azaz a mennyei szeretet magához vonzotta; fenn tartatott, azaz mindenestül Isten kegyelmére és segítségére támaszkodott, hogy ne saját érdemeitől, hanem Isten segédelmétől függjön egész élete – olvasható Jacobus de Voragine Legenda Aurea című művében.” (Szent Bertalan apostol napja. *Magyar Kurír* 2010. aug. 24. <https://www.magnificat.ro/portal/index.php/hu/koezoes-ertekeink/127-szent/szentek/4856-szent-bertalan-apostol-napja>.)

<sup>397</sup> És „a keleti hagyomány szerint keresztre feszítették, a nyugati hagyományban korábban lefejezésről, Sevillai Szent Izidor óta elevenen történt megnyúzásáról beszélnek... A pásztorok, földművesek, lenyúzott bőre miatt a 'bőrös' szakmák - pl. csizmadia, szűcs - védőszentje...” (<http://lexikon.katolikus.hu/B/Bertalan.html>)

<sup>398</sup> Sőt Csomor Lajos szerint a képet lekaparták és csak az Artholo felirat látszik rajta, amely az örmény egyház első térítőjeként is értelmezhető. (A Szent Korona egyik története: örmények és hunok készítettek? *FEOL* 2018. 01. 14. 08:00 <https://www.feol.hu/kozelet/helyi-kozelet/szent-korona-egyik-tortenete-ormenyek-es-hunok-keszitetek-2189073/>.) V. ö. Borbola János: Gondolatok a Szent Bertalant ábrázoló zománcképről. [http://epa.oszk.hu/02300/02387/00012/pdf/%C5%90si%20Gy%C3%B6k%C3%A9r\\_2009\\_2\\_002-014.pdf](http://epa.oszk.hu/02300/02387/00012/pdf/%C5%90si%20Gy%C3%B6k%C3%A9r_2009_2_002-014.pdf).

<sup>399</sup> Ez egyben magyarázat arra is, miért kezdődik a bölcs szavunk is a B hanggal, valamint hogyan kapcsolódik össze a bölcső szó tartalmával. Az L hang a fejjel lefelé lógató lélek, amelynek előbb meg kell fordulnia, hogy tovább léphessen, ezért gyakori igeképző az L, amelyet követő CS hang a folyamatot irányító erőt jelenti, aminek jelentése jól tükröződik a csap, csillag, család, csata, stb. szavakban. Tehát a bölcs és a bölcső egyaránt a fejlődési folyamatot irányító erőre utal, amely fejlődés itt a duális jellegű anyagi világban zajlik. Az Ö hang alakja is tükrözi, hogy a dualitás uralja a teljességet, aminek általános szimbóluma a kör.



3. ábra. Angyalok a koronán a jobb és a bal agyfélteke működését szimbolizálják

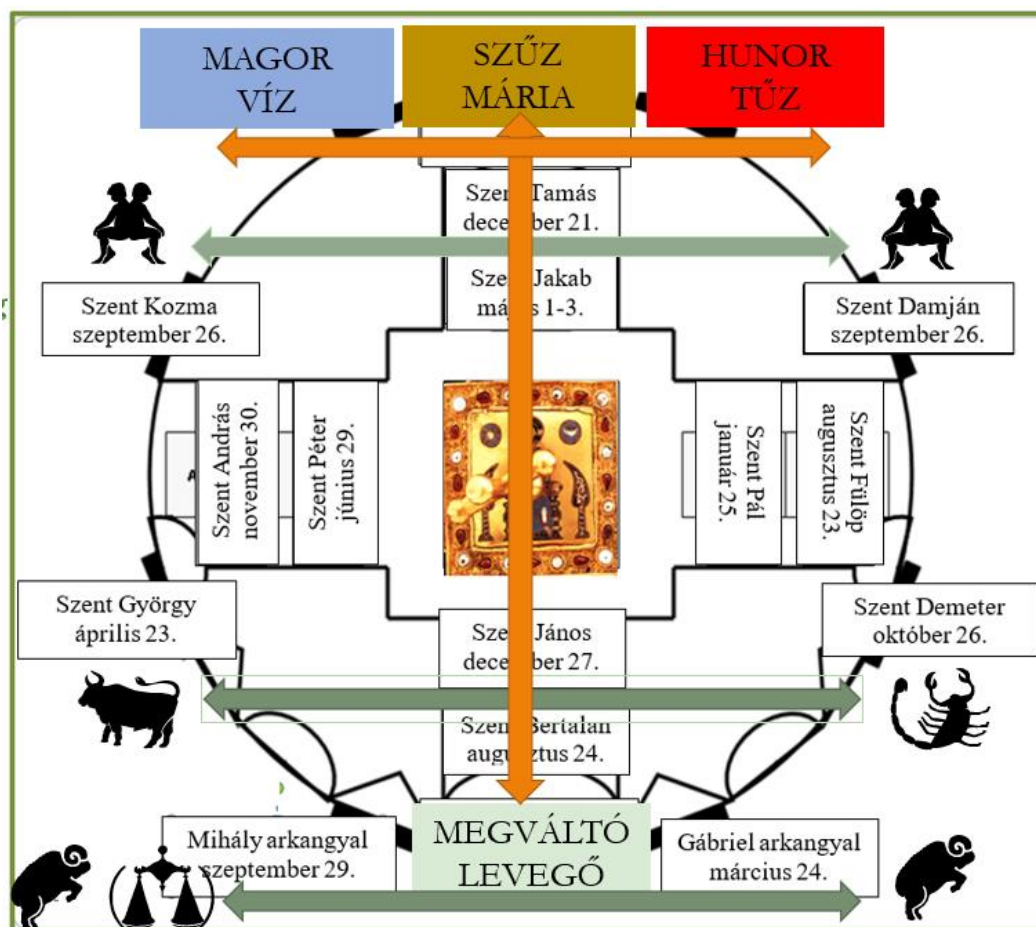
Az angyalok kezében 3 ágú bot van, ami nem csak az Ég és Föld közötti közvetítés szimbóluma, ahol egyiknek sincsen értelme külön a másik nélkül, hanem a 3 ág a gazdagodásé is. A 3-as szám és a G hang jelentései állnak analógiában a platóni tanítások szerint.<sup>400</sup> A G hang jelentése a gátak közötti gazdagodás, aminek értelmezése feltételezi a gravitáció, azaz a vonzás (D hang jelentése struktúra képződés, stabilitás) létét is. A 3-as szám 10 féle formátumban fordul elő a koronán, például a csüngők végén, indák végén, Atya glóriája és különböző díszítő elemeken. Így együttes előfordulásuk képezi a 30-as számot, ami analóg GY hang jelentésével. A gyökér és a gyümölcs szavunk egyaránt GY hanggal kezdődik, amely folyamat akkor válik EGY-gyé, ha magasabb szintről tekintünk rá. Míg tehát a G és a D hangok egy égi eredetű fizikai erő-féleséggel, a gravitációval jellemezhetők, addig a GY (DJ), azaz a lágyított párjuk már a tudati működést segíti, nem véletlen, hogy ott van az AGY és EGY szavakban. Érdekeség, hogy a „gyagya” egyiptomi D1 hieroglifa a szótár szerint az értelmes fejet, a matematikust jelenti. A matematikus az, aki képes a gyökerekig, a számokig lehatolva elméleti szinten gondolkodni.

Ily módon haladva a magyar szavakból, összehasonlítva esetleg az egyes egyiptomi hieroglifák kiejtésére javasolt hangképpel és annak szótári jelentésével, támpontot nyerhetünk ahhoz, hogy az egyes hangoknak mi lehetett az ősi jelentése. Amikor szinte csak játékból elkezdtem ezeket a jelentéseket valamilyen logikus rendszerbe szervezni, legnagyobb meglepetésemre egy **csigolya** alakja bontakozott ki. Az alábbi táblázat részletes ismertetése azonban oly terjedelmes, hogy csak külön könyvben lenne lehetséges:

		Csigolya részei		Szimbólumok
I.	Felső világ	<b>JOBB harántnyúlvány</b> égi erők	<b>Nemtudatos létezés</b> Létezés előtti létforma elemei	Asztrológiában a bolygók Egyjegyű számok TY, A-B, G-D, E, U-Z, H-T
		<i>JOBB izületi nyúlvány</i>	<i>Isteni ideák</i>	<i>Föld, 10, I-bang</i>
II.	Képzetek világa	<b>Csigolya test:</b> ciklikus fejlődés „fuhában”	TÉR-IDŐ Környezetünk, a ciklikus természet	Asztrológiában a zodiákusok Kétjegyű számok 11-21 K-L-M-N Ő O-F-Ű-S R és V
		<b>Csigolyalyuk</b> Velővel	Anyag kiemelt helyen Tapasztalás (ami VAN)	
		<i>BAL izületi nyúlvány</i>	<i>Átmeneti állandóság</i>	<i>22, Á bang</i>
III.	Alvilág	<b>BAL harántnyúlvány</b> Szellemi erők	Szellemiség birodalma Ellentétek feloldása Értékmentés <b>Tudat irányítása</b>	Jang 23 É hang Kínai <b>trigramok</b> 24-31 C, KA, Z, CS, J, SZ, GY, P, NY <u>Jin</u> 32 NY hang
		<i>Tövisnyúlvány:</i> TY-LY bezárja a nagy kört	<i>Teljeség</i>	<i>0:TY: Atya, és 33:LY: lynk</i>

<sup>400</sup> Lásd: Harsay Mária Magdolna: A magyar ősvallási örökség és a keresztény hitvilág kapcsolata c. cikket ebben a kiadványban I. rész 5. pontját

Annyi kívánczik még ide, hogy ősi műalkotások, népművészeti elemek elemzésével azt is vizsgáltam, hogy az egyes mitikus számoknak van-e valamilyen értelmezhető jelentése. Így kezdtem el nézegetni Magyarország Megszentelt Koronáját. Teljesen ledöbbenett az a felismerés, hogy 0–33 intervallumban szinte minden szám valamilyen formában felismerhető, ami valójában analóg azzal, hogy a 34 jelű magyar ábécé (ahol nincsenek megkülönböztetve a rövid és hosszú hangok) minden egyes hangja szimbolizálva van a Szent Koronán. Mivel a világunk működéséről kommunikálni tudunk hangokkal és az írásjelek révén, így adódik az a feltételezés, hogy az egyes hangok jelentései és a közöttük lévő viszonyrendszer egyben valamiféle stabil rendszert alkot. Sőt a tartalom és forma egység követelménye okán, ennek rendszernek valamiképpen tükröződnie illik az írásjelekben is.



4. ábra. A Megszentelt Koronán a 4 őselem (tűz, víz, föld, levegő) és a 3 minőség (folyamatos változás, stabilitást biztosító, és karmikus, azaz ún. angyali közvetítésű sorsszerűség) egyidejűen, egymást keresztezve jelenik meg, amivel közvetíti „a mindenkor, mindenhol” érvényességet

Az ősi műveltségekben a művészet és a tudomány azért alkothatott egységet, mert a számok még őrizték mitikus jelentésüket, és ezt alkalmazta a művészet is, és ettől lett szakrális. Az ősi írásjeleket, amelyek fogalmakat jelöltek, szintén megilleti a szakrális jelző. Magyarország Megszentelt Koronája azáltal válhatott jogforrássá, hogy a teremtett világunk tökéletes modelljét alkotja. Tömör megfogalmazását adja annak a rendszernek, ami mindenben, mindenkor és mindenhol felismerhető, amit Hermész Triszmegisztoz Smaragdtáblájának híres mondata rejti magában: „Ami lent van, megfelel annak, ami fent van, és ami fent van, az megfelel annak, ami lent van.” Ezen állítás hangsúlyozása érdekében egyrészt magas szintű csillagászati

ismeretek, illetve méretarányok köszönnek vissza a szkíta műkincseken.<sup>401</sup> Egyes koronakutatók mérnöki szemmel végzett elemzése is ezt támasztják alá.<sup>402</sup>

Másrészt nem csak formájában, hanem közölt tartalmában is egy egységes világképet közöl a korona, ami feltételezésem szerint megegyezik a gnosztikus keresztények világképével. Állításom arra alapozom, hogy a GNÓZIS eredeti jelentése: igaz tudás tana, és koronánk arról tanúskodik, készítői minden bizonnyal ennek birtokában lehettek. Erre egy szemléletes példa:

*Az abronconson lévő gyöngysor  $156=12*13$  gyöngyöt tartalmaz, amelyet 13 rézkiskarika 13 szakaszra oszt, így minden szakaszban 12 db gyöngy jut. A 13-as szám a néphit szerint a halál száma, azonban helyesebb úgy fogalmazni, hogy megjelenés a másik világban, azaz az újjászületés száma. A 12-es szám, mint tucat a teljességet is szimbolizálja, nem véletlen, hogy az egy év 12 hónapra oszlik. Ezáltal a  $12*13$ -as szorzat a folytonos megújulást segíti elő. Az abroncs hossza 66 cm, ami az aritmiológia szabálya szerint (amely szerint a számjegyeket összeadva rávilágíthatunk a mélyebb, lényegi tartalomra)  $6+6=12$ . Belül mérve éppen 26 hüvelyk hosszú az abroncs, és mivel  $26=2*13$ , ebben, illetve a  $156=12*13$  szorzat megjelenítésében a duális világban való folyamatos újjászületésre való utalás fedezhető fel.*

A szkíták jellemzői: magasszintű kézművesség, jellegzetes díszítő művészet, bölcseik a táltosok, akik közvetlen kapcsolatot tartottak a szellemvilággal, SZAKRÁLIS jellegű életbölcselet, természetfeletti művelése, napvallás, majd kereszténység, hagyományok tisztelete. Sírjaik arról árulkodnak, hogy hisznek az örök folyamatosságban, azaz a lélek feltámadásában, újjászületésében. Tudásközpontokban tanítottak, gondolkodásuk analógiákra épülő (a jelenlegi lineáris szemben), és a számoknak minőségi tartalmat tulajdonítottak. Ezek a jellemzők mind felismerhetők Magyarország Megszentelt Koronáján, ettől egyértelműen állítható, hogy egy olyan szkíta gyökerű kincsről van szó, amely **igen magas szellemi szinten mutatja be világunk működési rendjét**. Ez adja annak alapját, hogy egyben jogforrásként is értelmezhető. Mivel nem királyi korona, így nem vizsgálható vele kapcsolatosan a koronaküldési hagyomány. De nézzük, milyen elvek olvashatók le Magyarország Megszentelt Koronájáról!

Az ősműveltség hagyománya szerint a 4 őselem a teremtés előtti létforma leírását szolgálja (pl. az egyiptomi hagyományban  $4*2=8$  OGDOAD):

1. Az ős-víz (NUN) a levegő-minőség a szellemiség szimbóluma: a MEGVÁLTÓ
2. A sötétség (KUK) a föld-minőség, az anyagi jelleg szimbóluma: SZŰZ ANYA
3. A végtelenség (HUH) a tűz-minőség, az energia szimbóluma: HUNOR
4. A rejtettség (AMON) a víz-minőség a lélek, az áramoltatás szimbóluma: MAGOR

Azért az őselemek szimbólumaiból cseréltek le hármat a koronán, mert ezzel akarták megbontani azt a hatást, hogy Hunor és Magor népére érvényesüljön a korona szakrális jellege, illetve megvonják a korona birtokosaitól a befogadó anya védelmét. A teremtés előtti létformára utaló három szimbólum eltávolításával a korona égi eredetét tükröző egysége jelentős mértékben torzult, kár ezt tagadnunk. Azonban amennyiben ezt képesek vagyunk legalább a tudatunkban helyreállítani, akkor a gondolatok teremtője által sokat segíthetünk azon, hogy a korona alá tartozó népek betölthessék történelmi hivatásukat.

<sup>401</sup> Rumi Tamás: Két kör. *Napjelképek rendszere, Naprendszer jelképek*. Imagent, Budapest, 2012.

<sup>402</sup> Például Dr. Fehér András (lásd A bucakemencétől a Szent Koronáig. Dr. Fehér András kutatásai. *Magyar Acél* 2018 tavasz. pp. 16-18. <http://www.mvae.hu/kiadvanyok/mvae-tavasz-2018-web-mod.pdf>). V. ö. Raig Mária Magdolna: Gyöngyök száma a Szent korona abroncsán. <https://m.facebook.com/Maria.Magdolna.Raig/photos/gy%C3%B6ngy%C3%B6k-sz%C3%A1ma-a-szent-korona-abroncs%C3%A1ndr-feh%C3%A9r-andr%C3%A1s-m%C3%A9r%C3%B6k-szemmel-vizsg%C3%A1lja/2445143352433522/>).



Az abroncson a 4 őselem T alakban helyezkedik el, amelynek szárát keresztelik hátul az orvosok, középen a katonák, elől az angyalok. Ezáltal a  $4 \cdot 3 = 12$  formában jelenik az őselemek és azok kardinális-stabil-változó előfordulása, ami gyakorlatilag az ekliptika 12 szakaszra való felosztását jelenti. Ami egyrészt mindenkor a tavaszi napéjegyenlőség pontjával kezdődően (Kos állatövi jegy 0. fokán, aminek semmi köze a csillagképhez) egy területi szabályos 30 fokos felosztást jelent, másrészt egyben meghatároz egy olyan ciklust, ami a természetben minden évben megfigyelhető. Sőt minden élő dolog vonatkozásában is megfigyelhető ez a ciklus, egyszerűsítve a születés-virágzás-gyümölcsözés-betakarítás-rejtettség majd az újjászületés, azaz a feltámadás körforgása. Ezt a ciklust Platón a Képzetek világának nevezi. Tapasztalatom szerint a 11–21 közötti számok jelentései analóg tartalmat hordoznak e ciklus egyes szakaszával. 11-es analóg a K hanggal, amikor „kezd kitekeredni a kígyó”, azaz a duális világ kezdete, a 21-es szám jelentése analóg a V hanggal, ami VAN. A 22-es szám (Á hang) pedig az átmeneti állandóságával segíti a tudat működését, a Koronán Szent Tamás, aki segíti a dolgok tudatos elrendezését, mint építész mérőléccel ábrázolják. Az örökmozgó világunkban az állandóság illúziójára csak a dolgok tudatosításához van szüksége az embernek. Bizonyára ez az oka annak, hogy a koronán csak részben látszik Szent Tamás ikonja.

A képzetek világának a helye az abroncson van, ott meg is jelenik a 4 őselem és a 3 minőség szorzataként, azonban ennek kapcsolódását az éggel kifejezi az apostolok kettős szerepe. Ünnepeik révén kötődve valamely állatövi jegyhez, kapcsolódnak a földi, azaz a képzetek világához. Ugyanakkor mivel az apostolok a keresztpántokon helyezkednek el, amelyek mintegy bura borulnak az abroncsra, azokat égi erőket is képviselik, amelyek szimbólumai a bolygók,<sup>403</sup> amelyeknek egymáshoz viszonyított helyzete folyamatosan változik. Különböző hosszúságú ciklusidővel keringve a Nap körül, minden állatövi jegyben tartózkodnak egy ideig. Minden égi erőnek van olyan területe, ahol otthon érzi magát, vagy legalábbis erőben van, míg máshol erejének a negatív oldalai kerülnek előtérbe. Mivel a bolygók hatásai a környezetük függvényében folyamatosan változnak, az a szerencsés, ha **az időtlenül érvényesülő jelentéseiket egyrészt a számosság fejezi ki**, másrészt annak az állatövi jegynek a tulajdonságai, amelyben uralkodik az adott bolygó. Ezt az indokolja, hogy az állatövi jegyek helyzete stabil az égen, nem függ még az állócsillagoktól sem, egyetlen adat a Tavaszi Napéjegyenlőség határozza meg.

Nem véletlenül van 8 apostol a koronán, mert a 8-as szám azt a hatalmas átalakító erőt szimbolizálja, amelyet a gyökeink jelentésében a H hang közvetít. A 8 apostol felülről nézve, mint egy kereszt felosztja a teljességet szimbolizáló kört. Középen az ATYA, aki sugároz, mint a NAP, azonban ez a sugárzás többféle erőviszonyt tartalmaz, ahogy erről fizika órákon tanulunk az iskolában. Bizonyos erők egymás létét feltételezik, például nincs értelme pozitív elektromosságnak negatív nélkül, vagy vonzásnak taszítás nélkül... stb. Az erők (azaz az egyjegyű számok jelentései) közötti ellentétek együttesen szinte kifeszítik a teret. A legnagyobb egyjegyű szám a 9-es éppen ezt a tartalmat közvetíti. TÉR gyökben a T hang jelentése: A tér tágulása, a titkok tárolása, illetve a rejtőzködő egység felszínre hozatala, azaz a feltárása; probléma megoldásának előre vitele, azaz a tervezés. Így érthető, miért oly sokféle szerepe van a magyar nyelvtanban, mint toldalék.

A T hang jelentését a koronán a 9 csüngő továbbítja lefelé a tudat számára, azaz az alsó világba. Az alvilág a szellemiség birodalma, ahol a tudat teremtményei, a tér kitágulása, tervek, a titkok feltárulása megjelenik. Nem csak az A-B (elektromosság), G-D (gravitáció) hangpárok jelentései állnak analógiában valamilyen fizikai erővel, hanem ez igaz az U-Z (gyenge erő kölcsönhatások) és a H-T (az ún. atommagon belüli erős kölcsönhatások) hangpárokra is.

Ezáltal a velük analógiában álló számpárok (1-2, 3-4, 6-7, 8-9), illetve a számosság előfordulás is megerősíti az általa jellemzett égi erőt. Például a koronán előforduló  $3 \cdot 2 = 6$  madár segít új útra ugrani (U hang), amihez szükség van az ellentéteket harmóniába hozni (Vénusz

<sup>403</sup> A nyugati asztrológia rendszerében

ereje). Párja a 7-es szám (analog Z hanggal): az új úton való elinduláshoz szükség van a kezdeti energiára, az ún. marsi erőre, ami az ellentéteket egy közös cél érdekében egy zászló alá összefogja.



**5. ábra Elöl a pártán 7 kő szinte mint 7 tártosló előre húzza az „ország szekerét”**

A koronát nézegetve számos hasonló összefüggés felismerhető. Egy másik példa, hogy 4 db 4 lábú állat van koronán. A 4-es szám struktúra képződést segíti, stabilitást ad a dolgoknak. Az állatok talán tártosok, mintha szárnyuk lenne, azonban alakjuk mindenképpen utal mozgásra. Szent Péter ikonján van 2 db, ahol Szent Péter ünnepe révén megjelenik a Rák jegyére, azaz otthonteremtésre való utalás (O hang, illetve a 16-os szám). A Rák állatövi jegy uralkodója a Hold, ami, mint a 2-es szám képviselője, nem csak a befogadást segíti, hanem az áramlásokat is biztosítja, mint ahogy ezt teszi az általa megjelenített fizikai erő, a negatív elektromosság is. Mivel  $16=2^4$ , látható, hogy nem csak a hordozott tartalmak, hanem szinte minden alkalommal felismerhető, matematikai vagy inkább aritmiológiai kapcsolat is bizonyos hangok jelentései között. Másik 2 tártosló Szent Jakab ikonján látható, ahol a tártos segít átvinni a másik világba, a másik otthonba.

Hasonló logikával nézegetve a koronát, megállapítható, hogy az apostoloknak a koronán való elhelyezkedései az Atya, azaz a Nap viszonylatában értelmezve örök érvényű igazságokat fogalmaznak meg. Ezt tartalmazza a következő oldalon lévő ábra, ami elég jól olvasható, így csak Szent János és Szent Bertalan kapcsolatát elemezném példaként.

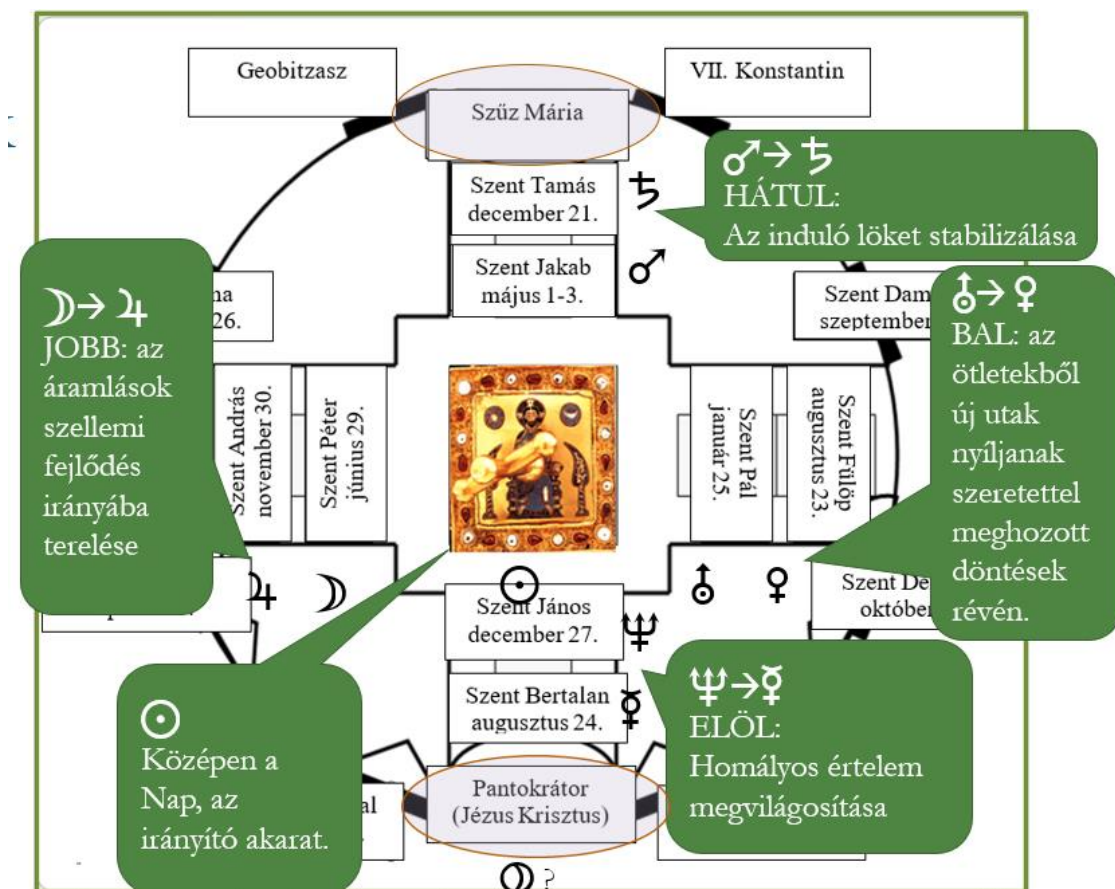
Szent János ikonján a két oldaldíszítés nem egyforma, baloldalt 6 földjel van, a tetején lépcsős piramissal, míg jobb oldalt alul van a lépcsős piramis, ami utal a gondolkodás megfordításának szükségszerűségére. A fejjel lefelé lógatott helyzet ábrázolása gyakori az ókorban, ami arra utal, hogy meg kell fordulnunk ahhoz, hogy tovább tudjunk lépni. Az L hang azért lehet gyakori igeképző, mert mozgásra kényszerít. A születés előtt lévő magzat is fejjel lefelé van a méhben. A piramisokból (és a madarakból) 3 ágú indák nőnek ki, az égi segítséggel elérhető gazdagodás szimbólumai. Szent János annak az átmentési folyamatnak jelképe, ami földi tudatos világból az égi szellemiség gazdagodásához vezet.

Keresztelő Szent János, és az üldözéseket túlélő Szent János életének a lényegét egyaránt az ismeretek átmentésével jellemezhetjük. Ennek alapján megérthetjük azt is, hogy a szkíták miért temetkeztek gyakran lóval együtt. A ló a nevét vélhetően onnan kapta, hogy átvitte az embert az egyik helyről a másikra, úgy is mondhatjuk, átsegítette az egyik világból a másikba: (L hang jelentése). Természetesen fontos a magánhangzó jelentése is, nem mindegy, ló vagy le. LÓ egyben egy otthont is nyújt a mozgásnak, illetve a megfordulásra való felszólításnak. Benne van tehát az, hogy a szkíták hittek a feltámadásban, az újjászületésben, amelynek jelentését már a 13-as szám, az M hang hordozza, illetve a Kos állatövi jegynek megfelelő tartalom. Az L hang előtte lévő időszakban a Halak jelentésével analóg, ami mindig kissé titokzatos vízjegy, ezért uralkodója a Neptunusz. Jézusnak is azért szimbóluma a hal, mert tanítási, az újjászületés előtti állapotból való kijutási lehetőségéről szólnak. Az ember lelki vívódásait is jól jellemezhetők a fejjel lefelé lógatott helyzettel, amiből Jézus tanításai mutatnak kiutat.



6. ábra. Szent János ikonja a koronán

Szent János ikonja alatt Szent Bertalan eltakarva, ami jól kifejezi a Halakkal szembenálló Szűz állatövi jegy lényegét. Az értelem munkája nem látható a felszínen, sok olyan aprólékos munkavégzésre van szükség, ami tulajdonképpen szinte senkit se érdekel, de enélkül nincsen eredmény. Vagyis a Szent János által átmentett kissé homályos információkkal az értelemnek a háttérben még dolgoznia kell annak érdekében, hogy a probléma megoldódjon, a megvilágosodás megtörténhessen.



7. ábra. Apostolok: a keresztpántokon teperő égi erők szimbólumai

A koronán egyértelműen felismerhető a teremtett három világ szerves egységben való működése. Legfelül az Atya, akinek kisugárzását az apostolok, mint égi erők szimbólumai közvetítik a földi világra, aminek időtől és tértől független hatása érvényesül, mint a 4 őselem és 3 minőség kereszteződése („szorzása”). A Felsővilág erőit a koronán előforduló olyan számosságok is erősítik, amelyek az egyjegyű számok körében értelmezhetők. Ezek a számosságok gyakran megerősítésre kerülnek az abroncon, azaz a Középső világ szimbólumán is, például 8 térléváltató nagykő van az abroncon. Sőt a hatalmas átalakító erő érvényesülését 8 db különleges eljárással készített ún. lilomos zománc alkotás is segíti a pártán, amik mintegy közvetítő szerephez jutnak az Ég és Föld között. A két katonával kapcsolatosan is megemlíthető, hogy formailag a ruhájuk teszi katonává őket (20-as szám és az R hang analógiája) az abroncon lévő ikonokon, az apostolok ikonjait pedig 10 piros és 10 fehér összesen 20 kis kő ékesíti körben.

Az alvilág bizonyára a Szellemiség birodalma, vagyis mindaz, amit az emberi tudat hoz létre. Mindez, mint valamiféle kozmikus tudat működik. Az emberek részben ráhangolódva közvetlenül, részben az oktatások révén közvetítéssel képesek információhoz jutni a kozmikus tudatból, így egyáltalán nem mindegy hogyan alakul az emberek gondolkozása által formálódó alvilág. Míg az egyjegyű számok körét (jelentésük analóg az égi erőkkel), azaz a felső világot az I hang (10-es szám), mint valami ideális igazság hangja kapcsolja egybe a Képzetek világát szimbolizáló számkörrel (11-21), addig a 22-es számnak megfeleltethető Á hang (mint a tudat számára szükséges valamiféle átmeneti állandóság) a Szellemiség birodalmának számkörével biztosít összeköttetést.

Szellemiség birodalmának első hangja az É (23-as szám), az értelem, az érzékelés hangja. Így nyer különös értelemet a koronaelemző mérnökök azon megfigyelése, hogy a Megváltó trónja alul nem vízszintes, hanem 2,3 fokot zár be. Ha a 360 fokot (a teljességet) elosztjuk a 156-tal, azaz az abroncon lévő gyöngyök számával, akkor is 2,3-t kapunk eredményül. A 23 és 32 közötti számok jelentései mind a tudatos gondolkodással kapcsolatosak. Mivel 23-ban és a 32-ben a számjegyek összege egyaránt 5, ezért e hangok jelentései hasonló tartalmat hordoznak, mint az 5-ös számmal analóg E hang, amiről közzismert régi írások elhagyták. Tehették ezt azért, mert az E hang szerepe csupán annyi, hogy semlegesítően összekösse a mellette lévő hangok tartalmát, és ezáltal megteremtse egy új lényeges elemet, ami, mint valamiféle előd elindulhat a fejlődésének útján, mivel már eleme a tudatos gondolkodásnak.

A tudatos gondolkodás fejlesztésének az asztrológiához hasonló elméletét a kínaiak dolgozták ki. Felvetődik a kérdés, vajon ezek a tartalmak is megfigyelhetők Magyarország Megszentelt Koronáján? Bár itt adódik némi bizonytalanság, ami azonban szerintem betudható annak, hogy nem tudhatunk semmi biztosat a lecserelt képekkel kapcsolatosan. Például a 32-es szám analóg az NY hang jelentésével, ami olyasmint jelenthet, hogy engedelmesség az anyagi törvényeknek. Kínaiak értelmezése szerint JIN a passzív női erő. Szűzanya ikonja, mint ANYA szimbólum, minden bizonnyal ezt a tartalmat tükrözhetette. Ugyanígy csak feltételezésen alapulhat, hogy a 29-es számmal analóg SZ hang tartalmát Hunor ikonja szemléltette. Kínaiknál SZUN az örök szél, amikor a színek, számok szépen szaporodnak valamilyen szabálynak megfelelően. Lényeges az SZ hang értelmezésénél, hogy mindig felismerhető az a logikai kapcsolat, ahonnan a származtatás történik. Például, amikor valaki szabadon áll a pályán, és lehet rúgni neki a labdát, akkor, áll a feltételezés, hogy ő egy pályán játszó csapat tagja. Hun birodalom terjeszkedésének is minden bizonnyal kellett lennie egy olyan szempont rendszerének, ami az összetartozás érzetét keltette. Ez lehetett akár a kereszténység is, mivel a Hun birodalomnak tagja volt az első keresztény állam, Arménia is, ami mikor elvesztette függetlenségét (441-ben), Attila vezetésével a hunokat Bizánc ellen fordította. A kereszténység terjesztése azonban nem jelent népvándorlást. A térítő céllal kisebb nyugatra vándorolt csapatok azt a kultúrát terjesztették, amely miután mutatott óperzsa/méd hatást is, később, mint arab kultúra jelenik meg a

történelem lapjain. Hunor alakjának, mint tűz szimbólumnak éppen az értékek terjesztése a feladata.

Magyarország Megszentelt Koronája mintegy állócsillag közvetíti az égi erőket az emberi tudathoz, és ezzel nem csak az uralkodó számára, hanem minden nép számára örökérvényű igazságokat rejtő útmutatást nyújt, ahogy ezt Jézus is tette. Az összesen 19 ikonja, mint a Nap besugározza Magyarország népeit. Nem lehet véletlen, hogy éppen 19 az ikonok száma, ami egy jegyűvé redukálva 1-t, a Nap erejét, az Atya sugárzását jeleníti meg. A 19-es számmal analóg S hang rovásjele  $\Lambda$ , jól tükrözi az „egy pontból kiinduló sávban sugárzás” jelenségét. A 19-ből azonban csak 17 ikon látszik teljesen. A 17-es számmal analóg F hang rovásjele  $\ominus$  sugallja, hogy itt valamilyen olyan fókuszról lehet szó, ami a fényben van, akár mint egy csillag, ami a reménység szimbóluma. Innen eredhet a hagyomány, miszerint a Magyarország Megszentelt Koronája, mint egy csillag utat mutat az ország népeinek. Vajon milyen utat?

Az apostolok Jézus azon tanítványai, akik küldetést kaptak. Márk evangéliuma így szól a küldetésükről: „Ezután fölment a hegyre, és magához hívta azokat, akiket akart. Azok hozzá mentek. Tizenkettőt rendelt, akiket apostoloknak nevezett, hogy vele legyenek, s hogy elküldje őket **hirdetni az ígét**. Hatalmat adott nekik, hogy **kiűzhessék az ördögöket**. Ezt a tizenkettőt rendelte: Simont, akinek a Péter nevet adta, Jakabot, Zebedeus fiát, Jánost, Jakab testvérét, ezeket elnevezte Boanergesznek, vagyis a mennydörgés fiainak, Andrást, Fülöpöt, Bertalant, Mátét, Tamást, Jakabot, Alfeus fiát, Tádét, a kánai Simont és az iskarióti Júdást, aki később elárulta.”

Két szó tehát a kulcs, az IGE és az ÖRDÖG, amikor a Megszentelt Korona szerkezetét vizsgáljuk. IGE betűként elemezve: I hang (10-es szám) az isteni gazságot közvetíti le a Földre, a G hang (a 3-as szám) a gátak közötti gazdagodást hozza, az E hang (az 5-ös szám). Megváltó kezében lévő könyvön 5 jel van, ahol az 5.-et hangsúlyozva pirossal körbekerítették. Miért olyan fontos az 5-ös szám, illetve a vele analóg E hang? Az E hang egy olyan egyesítő és lényegkiemelő erő, ami által valamilyen új előd, az EGY jön létre.



8. ábra Megváltó kezében lévő könyv, mint az 5-ös szám megjelenítése

Az ÖRDÖG szó magánhangzói az Ö hangok, ami az anyag jellegű természet uralmát jelenti, amikor a dualitás uralja a teljességet. Örök kérdés, mi volt előbb, az anyag vagy a tudat? Az ördög kiűzése csupán annyit jelent, hogy az ember helyezze előtérbe a szellemi gazdagodást az anyagi gazdasággal szemben. Ne az anyagi érdekek legyenek a meghatározók a cselekedetek során, hanem a józan ész a tudatalatti megérzések (szív szava) irányítsák. Az ördög egyben a dualitás szimbóluma is, ami nem szerepelhet fenn a keresztpánton, de lent megtalálható az abroncson. Júdás az áruló nincsen fenn a keresztpánton, de az abroncson ott vannak az orvosok, a katonák és az angyalok, akik segítenek eligazodni a duális világban.

A koronáról továbbá hiányzik a 17-es számnak (F hang) tartalmát közvetítő Idősebb Jakab, aki jelen volt a színelváltozáskor, Jairus lányának feltámasztásakor és a Getszemáni kertben. Ezek a jelenetek, mint a remény szimbólumai értelmezhetők, így a tartalmat a 17 teljes ikon



együttese közvetíti, ahogy a 19-es számnak (S hang) tartalmát a 19 ikon együtt, és ezért nincsen rajta Máté evangélista, akinek jelképe a pénzes zacskó, eredeti foglalkozása vámszedő. Tádé hiányzik még az apostolok közül a koronáról, akinek jelképe a fűrész. Alakja a 20-as számhoz (R hanghoz) kapcsolódik, aminek a jelentése a Skorpió szimbólummal, azaz a világ ítéletével köthető össze. Ennek elhagyása a keresztpántról azt segíti elő, hogy a világi ítéletek ne tudjanak hatni a Megváltó által közvetített igazságokra. Ugyanakkor természetesen ott van az abroncon, a két katona személyében, akik védekezéssel és támadással biztosítják, hogy a korona alá tartozó népek igazságosak legyenek, amikor világi ítéleteket mondanak, hajtanak végre.

Szinte a végtelenségig folytathatók a számok és hangok analóg tartalmára utaló szimbólumok, illetve a közöttük felismerhető logikai kapcsolatok. Természetesen ezen útmutatások megértéséhez az embernek kicsit bele kell magát helyeznie a szkíta ősök gondolatvilágába.

***Magyarország Megszentelt Korona szakrális jellege abból eredeztethető, hogy a teremtett világunk felépítésének és működésének egy oly tökéletes modellje, ami egyrészt hordozza a teremtés örök érvényű igazságait, másrészt egységes szerkezetével, mint egy CSILLAG irányítást is ad az emberiségnek. Olyan magas szintű spirituális ismereteket tárol szimbolikus formában, amelyet csakis égi sugallatra táltos magik alkothattak meg. A korona tervezője egységes rendszerbe foglalta Jézus tanításait a múlt kulturális hagyományaival.***

# MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET

## (IV/37.)

Z. Tóth Csaba (Pécs):

### **Kadmosz és Dalmácia – „Európa keresésének” első nyomai**

„A halhatatlanok halandók, a halandók halhatatlanok,  
minthogy élők azoknak halálát, azoknak életét pedig halják.”

Hérakleitosz CXI. töredéke

„Még nem tudja Agenorides, hogy tengeri isten lett unokája, leánya;  
legyőzte a kínja, a gyásza, és az a sok csoda, mit látott: elhagyja  
hazáját – ő, ki a várost építette! – akárha a helynek végzete űzné csak;  
tévelygett száműzetésben, s Illyriába került; felesége kísérte az útján.”

Ovidius: Átváltozások, IV., Cadmus és Harmonia

#### *Az Adria „szerelmeseinek”*

Egy kis történeti ismertetésnek hála, újra „elvetődtem” az Adriára, réges-régi személyes élmények „alapozása” után az újabb, mitográfiai élményekhez: *Juba Ferenc* tengerészkapitány (1915-2006) Fiume című írása került elém nemrég (*Acta Historia Hungarica Turiciensia*, 2018/2, p. 363), az adriai magyar vonatkozású emlékekről, élükön az avarok 6. századi dalmáciai megjelenésével, amint régebbi források nyomán tudósít a híres bizánci császár-író, Bíborbanszületett Konstantin *A birodalom kormányzása* c. műve (950 k.). A dalmáciai avarokat, a szerbek, horvátok betelepülését nyomozva elővettem *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen* (1886-1901) Dalmácia története c. fejezetét, ahol ráakadtam a különös, szinte példátlan értékű „fejlődéstörténeti illusztrációra”, a föníciai-thébai kultúrhérosz, *Kadmosz* történetére, aki hűgát, *Európát* keresve eljut Dalmácia déli részére, s többek között Butoé, a mai Budva városát alapítja, majd itt – vagy, mint a források kitűnő összefoglalásából aztán megtudtam (M. Šašel Kos), talán a szomszédos Kotori-öböl környékén – helyezték örök nyugalomra feleségével, a szépnevű Harmoniával együtt. A tengermelléken, szigeteken, és a szárazföld belseje felé ma is megtalálhatók az ősi görög gyarmatosítások, az illír-görög együttélés emlékei, a „küklöpszí” kőtömbökből épült falak maradványai, szobor-, freskó- és mozaiktöredékek, régészeti leletek, melyek nagy része már a múzeumokba került, ill. fennmaradtak a helyi legendákban, népszokásokban.



Illír-görög bronzsisak, Budva, mellette elektron fokos és arany hajdíz, Mala Gruda, Kotori-öböl (Muzeji Kotor)

Az Európát elrabló zeuszi bika közismertebb motívuma mindezidáig elfedte Kadmosz legendáját, amely szinte egykorú, egyenrangú Európa fia, Minosz krétai civilizációjával és Mükénével, és a legelső, mítikus-történelmi nyoma „Európa keresésének”, noha föníciai-görög gyarmatok létrejöttek az Ibériai-félszigeten, Szicíliában és a Baleár-szigeteken is. A szereplők életútja végigvonul a fő kultúrkorszakokon: Kadmosz apja, Agénor *Egyiptomból* kerül Kánaánba, feleségül vesz egy *kisázsai* hercegnőt, idősebbik fiuk, Kadmosz pedig *Görögországba* megy, „Európát keresve”, hóna alatt a föníciai ábécével, majd végül *Dél-Dalmáciában* telepszik le feleségével, Harmóniával, s az illírek híres uralkodói lesznek. Ezen felül Ovidiusnál egy meglepően „biblikus” hangvétellű jóslattal találkozunk, mely a soron következő, *keresztény* korszakra is utal, párhuzamosan az idősebb kortárs, Vergilius IV. eklogájával, amely a cumae-i Sibylla jóslatára hivatkozik (ld. később).



„Beauvau”, azaz Budva óvárosa, 1615.



Budva, 1900, a velencei uralomból maradt épületekkel

Ez a nagy civilizációs körút nem „sima”, a kultúrimpulzus szokás szerint egyszerre viszontagságos és gyümölcsöző hordozása tükröződik Kadmosz és társai kalandjaiban, melyek során a hős megküzd Árész hatalmas kígyójával, majd az ennek fogaiból lett harcosok, a *sparsusok*, „vetett emberek” segítségével megépítik a boiótiai Théba városát, s harcolnak a különböző „barbár” és görög törzsekkel.

Kadmosz, akinek neve a sémi *kedem* = kelet, kezdet, eredet, hajnalcsillag jelentésű szóra vezethető vissza, tehát ő a „Kelet”, a „Kezdet Férfia” (vö. *Adam Qadmon*), egy kultúrhérosz, nap-hős – oroszlánbórt visel panyókára vetve –, aki az *előrehaladó* misztériumi beavatásban részesülhetett, s útja során felvehette a görög beavatási impulzusokat, majd lányától, Szemelétől születik maga a nagy Dionüszosz, aki megjósolja az illíriai letelepedést (Euripidész: *Bakkhánsnők*, 1354. sor)



Kadmosz, vagy fia alapítása, Risan, Kotori-öböl, balra

## 1. A legenda

A Kadmosz-legendát az i.e. 5. századi Pherecydes nyomán Athéni Apollodorus (i.e. 2. század) adta tovább a legteljesebb változatban (*Bibliothecae*, III. könyv, másolata AD 1. sz.):

1,1.: [Agénor házaról] Lübiának két fia volt Poszeidóntól, Belusz és Agénor. Belusz az *egyiptomiak* felett uralkodott, és nemzette az említett fiaikat; de Agénor *Föniciába* ment, feleségül vette Téléphaszszát, és nemzett egy leányt, *Európát*, és három fiút, Kadmoszt, Fönixet és Kilixet. De néhányan azt mondják, hogy Európa nem Agénor lánya volt, hanem Fönixé. Zeusz beleszeretett, és egy szelíd bikává változva felvette a hátára Európát, és átvitte a tengeren Krétára. Itt magáévá tette, és Európa megszülte *Minoszt*, Szarpédónt és Rhadamantüszet; de Homérosz szerint Szarpédónt Zeusznak Laodamia szülte, Bellerophón leánya. Európa eltűnésekor apja, Agénor kiküldte fiait, hogy megkeressék, és ne is térjenek vissza, míg meg nem találják. Velük ment anyjuk, Téléphassza, és Thaszusz ment előre a keresésben, Poszeidón fia, vagy Phereküdész szerint Kilixé. De amikor *a szorgos keresés ellenére sem találták Európát*, feladták a hazatérés gondolatát, és különböző helyeken telepedtek le, Fönix Föniciában, Kilix Fönícia közelében, és az egész országot alávetette a Püramusz-folyó közelében, és Kilikiának nevezte el; Kadmosz és Téléphassza *Thrákiába* mentek, és hasonló módon Thaszusz alapította Thaszusz városát egy szigeten, Thrákia partjainál, és itt lakott.

4,1.: Amikor Téléphassza meghalt, Kadmosz eltemette, majd a thrákok vendégszeretően fogadták, és elment *Delphoiba*, hogy *Európáról* tudakozódjék. Az isteni orákulum azt mondta, hogy *ne aggódjon Európáért*, hanem kövessen egy tehenet, és alapítson egy várost, ahol a tehén a kimerültségtől lerogy. E jóslat nyomán átvágott Phokiszon, majd vett egy tehenet a pelaszg csordákból, és követte. Azután átkelt Boiótián, és itt a tehén lerogyott, ahol most *Théba* városa található. Kadmosz nekilátott, hogy a tehenet feláldozza Athénének, és elküldte néhány társát vízért *Árész*-forrásához. De egy *sárkány*, melyről néhányan azt mondják, hogy *Árésztől* származott, őrizte a forrást, és megölt majdnem mindenkit, akik odamentek. Haragjában Kadmosz megölte a sárkányt, és Athéné tanácsára *elvetette a fogait*. Amikor ez megtörtént, a földből fegyveresek ugrottak elő, akiket spartoknak, 'vetettek'-nek neveztek. Ezek egymást kezdték öldökölni, némelyikük véletlenül, némelyikük tudatlanságból. De Phereküdész azt mondja, hogy amikor Kadmosz meglátta a fegyvereseket kiugrani a földből, köveket dobált rájuk, és azok azt hitték, hogy a társaik dobálják őket, és öltre mentek. De öten közülük életben maradtak, Echión, Udeusz, Khtoniusz, Hüperenór és Pelórusz.

4,2.: De Kadmosz, vezeklésül a méiszárlásért, *Árésznak* szolgált egy nagy évig, ami egyenlő nyolc évvel a mi számításunk szerint. Szolgálat után Athéné biztosította neki a királyságot, és Zeusz feleségül adta

hozza *Harmoniát*, Aphrodité és Árész leányát. És az összes isten elhagyta a mennyet, és *Kadmeában* [a thébai Akropoliszon] ünnepelt, esküvői himnuszokat énekelve. Kadmosz adott Harmoniának egy palástot és egy nyakláncot, melyet Hephaisztosz kovácsolt, és néhányan azt mondják, hogy ezt Hephaisztosz adta Kadmosznak, de Phereküdész szerint Európa adta, aki Zeustól kapta azt. És Kadmosznak születtek leányai, Autooé, Inó, Szemelé, Agaüé, és egy fia, Polüdórosz. Inó feleségül ment Athamaszhoz, Autooé Arisztaeuszhoz, és Agaüé Echióhoz.

5,4.: De *Kadmosz és Harmónia elhagyta Thébát és az enchelékhez mentek*. Amikor az encheléket megtámadták az illírek, az isteni orákulum kinyilatkoztatta, hogy csak akkor menekülhetnek meg az illírektől, ha Kadmosz és Harmónia lesz a vezetőjük. Hittek az orákulumnak, és megtették őket vezetőiké az illírek elleni harcban és megmenekültek. És *Kadmosz uralkodott az illírek felett*, és született még egy fia, Illíriusz. De azután *Harmoniával együtt kígyóvá változtak*, és Zeusz az Elíziumi Mezőkre küldte őket.” ([www.theoi.com](http://www.theoi.com), ford.: Z.T.Cs.)

Apollonius Rhodius (i.e. 3. sz. első fele) az Argonautáknak tulajdonít egy kadmoszi városalapítást, Buthoéra vagy Rhizonra utalva (*Argonautica*, IV.): „De, amikor a kolkhisziak értesültek fejedelmük haláláról, igencsak elkezdtek üldözni az Argót és a minüaszokat, végig az egész *Croniai-tengeren* [Kronoszi-tenger, az Adriára is értették]. De Héra megállította őket az égből küldött szörnyű villámokkal. Végül a küteánok földjén, meghunyászkodva Aiétész tüzes haragja előtt, földet és maradandó hazát leltek, szétszóródva mindenfelé. Néhányuk megvetette lábát azokon a szigeteken, ahol a hősök laktak, és még ma is itt laknak, viselve az Apszürtosztól származó nevet; mások építettek egy fallal kerített várost a mély és sötétvízű illír folyónál, ahol Harmónia és Kadmosz sírja van az enchelék között.” ([www.theoi.com](http://www.theoi.com), ford.: Z.T.Cs., kiemelés tőlem)



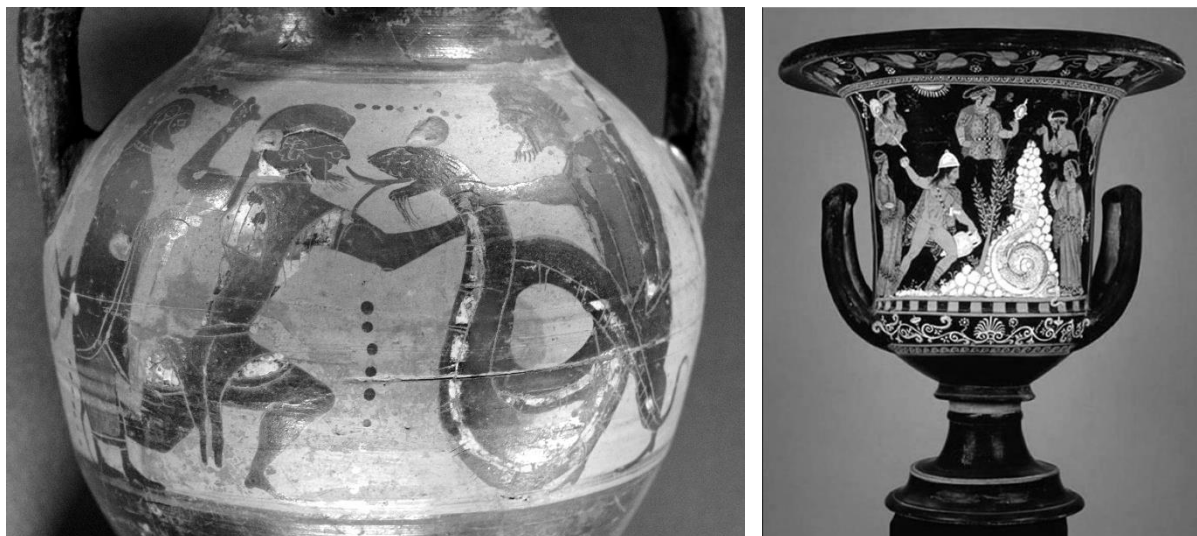
Ortelius Argonautica-térképe (1598) az ókori szerzők nyomán Budva és a Kotori-öböl környékére helyezi Kadmosz és Harmonia síremlékét (17. századi kiadás, vö. Batua/Budva a római kori Tabula Itineraria, más néven „Tabula Peutingeriana” kiadásain)

## 2. A mítikus „tisztánlátás”

Kadmosz története a görögség „középkorából” maradt ránk, amikor a szójhagyomány, a régi, látó megismerés emlékeit először írták le. Mint Graves megjegyzi, e mítikus történet különféle korú, szerzőségű előadásaiban nem kevés zavar mutatkozik a nevek, földrajzi helyek, mítoszi cselekmények körül, ám a történet fő vonala elég világos ahhoz, hogy követhessük, megérthessük, mint a legelső „Európa-keresést”, amely még szükségképp kudarcra lett ítélve, mert korai



volt, de ebben a csíráállapotában is a „küszöbünkig” jött, Dalmácia déli részére, még azelőtt, hogy az „aranygyapjút” megszerezni törekvő argonauták hazafelé kalandoztak volna, a trójai háború előtt, az i.e. 13. században, szintén az új korszak iniciatíváit keresve, s érdekes, hogy Jászón is elveti a Kadmosz által korábban legyőzött Árész-kígyó fogait.



Kadmosz és társai harcolnak Árész kígyójával, görög vázák, i.e. 5-4. század (Louvre)

A mítoszok megértéséhez nem elegendő, ha pusztán a külső, történeti, néprajzi oldalukat kutatjuk, összehasonlítgatjuk, aztán lecsupasztjuk „modern” magyarázataikra, miként Frazer tette száz évvel ezelőtt, hanem mindenekelőtt be kell hatolnunk a régi, látó megismerésbe, melyből a mítoszok, beavatási misztériumok fakadtak, a „férfi” és „női” jellegű természeti világprincípiumok, aspektusok „lélektani” megjelenési formái, Poszeidón, a tengeristen, Árész, a hadisten, Aphrodité, a szerelem, élet-halál istennője, Dionüszosz, a „mámor” istene, Orpheusz, és mások, „akik” egyszerre voltak „biológiai-kozmikus” princípiumok. Az egykor általánosan elterjedt misztériumi beavatás egy olyan „intézmény” volt, ami bensőleg szorosabb kapcsolatba hozta az embereket e princípiumokkal, a beavatandókra jellemző módon. A beavatás egyszerre volt vallási és orvosi-pszichológiai, „megvilágosodási hivatal”, a testi kötelékekből a lelket, szellemet felszabadító, forrásaihoz visszavezető módszertan, papjai az erre vonatkozó ősi ismeretanyag őrzői, melynek töredékei, morzsái fennmaradtak a legendákban, mítoszokban, népmesékben, a szellemi hagyományban világszerte. Elsősorban maga az emberi lény hordozza ma is az élet mélyebb igazságainak *spontán* keresési lehetőségét a különböző „beavatódásokon” keresztül, a gyermekkor álmodó-mesebeli életén, érzékelésein át a kamasz- és ifjúkori szexuális megismerésekig, foglalkozási „beavatásokig”, a felnőtté válás, családalapítás, a férfi és női szerepek rítusain, végül az öregkor stációján át a halál „nagy beavatásáig”, sokféle formában, kb. 7 és 19 évente (életkori hetességek és a holdcsomópontok ciklusai). Az ember ma is az „örök körforgás” része, „kijöttünk, hogy visszatérjünk”, „ébren és alva, élve és halva”, miként Hé- rakleitosz mondja, de ma már el kell kezdenünk életünk mélyebb tudatosítását, túl azon a materialisztikus „betegségen”, mellyel a „tudatipar” fertőz bennünket, miszerint minden csupán az evilági „létért való küzdelemről” szól, és ami efölött van, az egész kultúra, lelki-szellemi élet, csak haszontalan „fölség”, „luxus”. Mert közben maga az emberi élet vált „feleslegessé” a mérhetetlenül „okos és kökemény” technológiai „haladás” révén, mely egyre inkább csak irányítható robotokat akar. E hamis felfogás egyoldalú sulykolásával lényegében a „szocialista kísérlet” után is elzárják az utat az igazi fejlődés, a magasabb megismerések elől, melyek küzdelmét a lélek síkján kell megvívunk, különben torz módon kivetítjük, és mindenféle külső

bajokat okozunk, a társadalmi konfliktusokig, háborúkig menően, mint erről hírt adnak a mítoszok is, amikor a „kígyóerőssel” való küzdelemről, bukásokról, eltévelyedésekről beszélnek, melyektől az istenek, hősök sem mentesek.

Az ősi és ó-korok sajátos emberi észlelőképessége még nem volt olyan körvonalazott, mint a mai, tárgyyszerű, a fizikai világra irányuló képzetalkotás, hanem egy *képlátás* dominált, egy *imaginatív* képzetalkotás, amely a mai áloméletünkhöz hasonlított. Ez a látás különösen erős volt az elalvás és a felébredés határán, s ekkor a nem-beavatottak is találkozhattak az istennel, beleláthattak a szellemi világokba, életük, sorsuk mélyebb folyamataiba, és a jövőbe is, ahogy ma is érhetik ilyen impulzusok, megvilágosodások, „jós-álmok” a fogékonyabb lelkeket. A mítoszok, ösvallások kialakulásának alapvető titka az ember lelki-szellemi látóképességében rejlik, melynek magyarázatával még ma is adós a tudományos szemlélet, és a „humán” területen is csupán a külső világ tapasztalásából akarják levezetni az istenekről, szellemi világról szóló ősi híradásokat, magát az emberi fejlődést. Természetesen részben igaz, hogy a szellemi látás a külső, érzékleti világra is vonatkozott, de úgy, hogy az ember a külső, testi lét folyamataiban is a *szellemet* észlelte – innen a mitológiák szakrális leplezetlensége a nemiség, a halál, a gonosz jelenségeivel kapcsolatban. Ma újra fel kell fedeznünk, hogy nem csak az „agyunk” gondolkodik, nem csupán a „biokémiai folyamatok” hozzák létre a megismeréseinket, hanem mindenekelőtt létezett és létezik magának az emberi lénynek a nem csak testi, nem is csak testi-lelki, hanem *hármás* tagolódása, a testi, lelki és szellemi lényünk, még tagoltabban: a fizikai test, étertest, asztráلتest és az „én”, a személyiség élete, tudata a maga belső törvényszerűségeivel, „őstörténetével”. A lelki-szellemi, nem csupán testi-genetikai eredetű *személyiségünk* az, amely alapját adja igazi, emberi mivoltunknak, lehetővé tesz *bármilyen* képességet, lelki mozdulatot, tanulási folyamatot, akár „ateista” képzetalkotást.



Kadmosz a delphoi jósdában Apollótól tudakozódik Európa holléte felől (1635)

Az emberiség szellemi fejlődéstörténetét ábrázolja tömören egy újabb kori, egzakt „mitográfus”, Dr. Rudolf Steiner, az 1906-ban írt rövid „instrukciójában”, mely a „Három Logoszról”, a világszellem hármás megnyilatkozásáról szól (*Drei Logoi*, Heft 14). Érdeemes az idevágó részt

szó szerint kiemelni, hogy lássuk, mi jellemezte a misztériumbölcsesség, mítikus képlátás, az ún. „tradíció” ősi, nagy korszakát, hogyan vált ki ebből az ember én-fejlődése, az érzékszervi észlelésekhez, agyhoz kötött „tudományos” gondolkodás, melyben ma élünk, és hogyan bontakozhat ki ebből újra, egy öntudatos belső tevékenység eredményeként is, a régi formákon túl, egy teljesebb, közvetlenebb, élőbb látásmód jövőbeli nagy korszaka:

Az *első* tudatfok még többé-kevésbé homályos (álomszerű), mivel az 'én' még nem született meg. Ezen a fokon az ember még egy alárendelt 'én' tagja; van *szellemi látóképessége*, de ennek tartalmait nem képes a *saját* látásának tulajdonítani.

A *második* tudatfok az 'én' születése által alakul ki. Ezen a magasabb fokon ezáltal elvész a szellemi látás. Megkezdődik a külvilág szemlélése.

A *harmadik* tudatfok azáltal alakul ki, hogy az 'én'-ben újra felmerül a szellemi látás, így az ember öntudatos szellemi látóvá válik.

Ezek a sorok szemmel láthatóan a valóság mély megismeréséből származnak, nem „elméleti spekulációból”, legfeljebb azon lehet vitatkozni, hogy mit hoz a jövő. Ám, ha valóban mélyen behatolunk a valóságba, nem kérdés, hogy a „második”, mai, túlságosan egoisztikussá és materialisztikussá vált korszakunk számos vívmányát tovább kell gondolni, ha nem akarjuk, hogy a földről eltűnjön az ember és a természetes élet, és ehhez az újragondoláshoz nem kell „regrediálni”, elmenekülni az antik vagy bármilyen misztikus „tudattalanba”.

Visszatérve a Kadmosz-legendához, mely mintegy az első és második tudatfok „határának” attribútumait viseli magán, a következő lépés a legenda elemzése: mit rejt ez az imaginatív, képi nyelvezet, mire is utal a legenda mítikus oldala, az átváltozás? A legendás történet lehetőséget ad, hogy a földi történelmet összekapcsoljuk a nagy, spirituális igazságokkal, és felfedezhetjük benne a kereszténység eljövételének egy illír-görög „előképét” is.

### 3. Kadmosz „átváltásának” egy lehetséges magyarázata

A Kadmosz- legenda mindaddig voltaképpen történetinek mondható, mígnem a végén felbukkan a „kígyóvá változás” motívuma. Mi ez a különös metamorfózis, ami egészen kivételes egy kígyóölő, sárkányölő hősnél? Mert elképzelhetetlen, hogy pl. egy Perszeusz, aki megöli a Gorgót, később gorgóvá változik, vagy hogy egy Héraklész, aki megöli a lernai Hüdrát, később hüdrává változik. Ha egy sárkányölő végül sárkánnyá változik, ez azt jelentené, hogy nem is győzte le igazán a szörnyet, az alvilági, kísértő erőket, önmaga „árnyékát”. Eredetileg Kadmosz is egy ugyanolyan sárkányölő volt, mint 1500 évvel később Szt. Hiláron, vagy akár Szt. Mihály arkangyal, de aztán mintha Kadmosz „elbukott” volna, tragédiájának hangulata lengi be a róla szóló ókori híradásokat, és a kései Ovidius kifejezetten „isteni büntetésként” értelmezi átváltását, sorsszerű válaszként arra, hogy megölte Árész kígyóját.

Ez a kadmoszi átváltozás nagy valószínűséggel azért egyedülálló a görög, vagy bármely mitológiában, mert valójában nem Kadmosz igazi lényére vonatkozik, hanem azt jelentheti, legalábbis részben, hogy Kadmosz szellemi örökségét bekebelezhette az illír kígyó-kultusz, melynek középpontjában a férfi termékenyítő képesség, potencia tisztelete állt, annál az encheleus népnél, melynek neve angolnát jelent görögül (Homérosz, Iliász, XXI. 203, *εγγέλως*, vö. Nonnus: *Dionysiaca*, XLIV. 116, „*kígyótermő illír öböl*”), s e „sikamlós” halfélében bővelkedett az Ohrid-tó, a Drin-folyó, és a Kopais-tó Théba közelében, ahol szintén élt egy encheleus „enklávé”. Kadmosz emléke mélyen gyökerezett a dél-dalmát, macedóniai encheleus nép tudatában, akiknek uralkodóháza Kadmosztól eredeztette magát. Ezt az illír-encheleus Kadmoszhagyományt jól igazolja két, i.e. 6-5. századi bronz övlemez csatajelenete egy-egy óriáskígyóval a háttérben, mely mintegy segíti harcosait, s a leletek az ősi encheleus területről kerültek elő, a montenegrói Gostilj temetőjéből, a Skodar-tótól északra, és az egyik híres fejedelmi sírkamrából az albániai Selcë e Poštméből, az Ohrid-tótól nyugatra, ahol a nép ősi, „babonás” tisztelete megővta a sírokat a kirablástól. Az övlemezek hasonlósága arra mutat, hogy létezett

egy ábrázolási kánon, amelynek alapján mindig azonos módon jelenítették meg a harcosait védelmező kígyó-istenséget, ill. az ennek alakját felvevő Kadmoszt. Egy ilyen ábrázolás mintegy „mágikusan” védte a harcost, aki a derekán, övén viselte. Az Ohrid-tó környékéről, Trebeniško Kaléból ismert egy kisméretű, 7,2 cm-es, hellenisztikus kori bronz női figura is, melynek mézítelen testére kígyó tekeredik s szintén az illír-encheleus kígyó-kultusszal állhatott kapcsolatban, mint védelmező, személyes, házi amulett (P. Lisičar, 1953, M. Šašel Kos, 1993). Ami Dél-Illíria főníciai gyarmatosítását illeti, megjegyzendő, hogy genetikailag a közel-keleti J2 Y-DNS haplocsoport, mely jellemző volt a főníciaiakra is, általában 10% alatti a mai Balkánon, kivéve Albániát, ahol az arány 19,5%, és Macedóniát, ahol 14% (www. eupedia.com, *Origin of European haplogroups*), de ebből nem lehet feltétlenül főníciai eredetre következtetni.



Hasonló kánon szerint készült hellenisztikus kori bronz övlemezek, harcoló katonákkal és egy „kígyó-istenség-gel”, mely Kadmoszt reprezentálhatta az encheleusok ősi területén, balra: Selcë e Poštméról, az Ohrid-tó nyugati, albániai oldaláról (M. Šašel Kos, in *Portolano Adriatico*, III. no. 3, 2007), jobbra: Gostiljból, a Skodar-tó északi, montenegrói oldaláról (Đ. Basler, in *GZM*, Sveska XXIV, Sarajevo, 1969; vö. egy hasonló képiségű és korú, de valószínűleg kelta lelet Szlovéniából, ám itt a kígyót egy madár csőrében, a harcoló férfiakat pedig itüfallikusan ábrázolták, S. Tecco Hvala: *Magdalenska Gora*, 2012, 170, 4).

Bizonyos értelemben mondhatjuk tehát, hogy a városalapító, civilizációteremtő főníciai-görög Kadmosz, a „Kezdet Férfia” fénylő spirituális minőségét „felülírta” az illír-enchelék kígyó-kultusza, ez a legenda végének immanens, „hádészi” üzenete. Ezért is rekedt meg, futott zátonyra „Európa keresése”, nyelte el az Ohrid-tó, majd az Adria vize, melynek partjain Kadmosz és utódai oly módon alapították városaikat, miként egy nagy folyó leteszi hordalékát a síkon (a kadmoszi alapítású Ohrid eredeti neve Lychnidos = a „Fény Városa”). A görög szárazföld felől érkező Kadmosz küldetése mintegy elmerült az „illír vizekben”, a térség chthonikus kultuszaiban – ezt fejezi ki Kadmosz és felesége „kígyóvá változása” életük végén, összhangban a „biológiai-kozmosz” megfelelésekkel (ld. alább). Az átváltozás emléke aztán fennmaradt a dalmát partvidéken, ahol Szt. Hilárion találkozott vele ezeröttszáz évvel később, AD 365-ben, a görög-római Epidaurum városában és környékén. De felbukkan egy különösen mélyértelmű „hang” már Ovidiusnál (i.e. 43 – AD 18), egy mítikus jóslat Kadmosz kígyóölésének leírásánál (*Átváltozások*, III., AD 8 előtt íródott), mely mintha egyenesen a görög-római korszak végén épp ószövegségi Messiás-próféciaakra rímelve (*kiemelés* tölem):

Míg a legyőzött nagy tetemén leverője elámul,  
hirtelen egy *hang* harsan föl (nem tudni azonnal,  
hogy honnan, de kiált): „Te Agenor sarja, az elnyúlt  
kígyót mért nézed? *Néznek még téged: a kígyót.*

Szinte ugyanezekkel a szavakkal „jelenti be” a Messiást Zakariás próféta: „*Néznek majd arra, akit általszegeztek*” (Zak. 12,10), és Mózes 4. könyvében erre az „általszegezettségre” utal a *rézkígyó* története (4.Móz. 21,8-9), melyet János evangélista is felidéz Jézus kereszthalálával kapcsolatban (Ján. 3,14, 19,37). Mint egy régebbi tanulmányomban vizsgáltam, Mózesnél egy

„beavatási gyógyításról”, az alkímiából ismert folyamatról, a „mercurius fixációjáról”, az emberben lévő merkuri minőség egyfajta „megkötéséről” lehet szó, melynek szimbóluma egy keresztre vagy póznára szegezett kígyó volt (Z.T.Cs.: Kígyó a keresztben – a keresztrefeszítés alkímiája, *Országépítő*, 1992/1, p. 28). Mint közismert, ugyancsak a küszöbönálló keresztény korszakot jövendölte meg Ovidius kortársa, Vergilius (i.e. 70-18) a IV. eklogájában, egy régebbi Sibylla-jóslat alapján, szó szerint utalva a nagy, precessziós korszakokra:

Eljött már az idő, mit a *jósnő* [cumae-i Sibylla] szent szava hirdet,  
 Ujraszületve az *évszázak nagy rendje* megépül.  
 Már megtérhet a *Szűz*, meg az ősi *saturnusi* korszak,  
 Már új sarjat küld le a földre az ég a magasból.  
 Csak te a *most születő gyermekre*, ki hozza a vaskor  
 Végét, és akivel beköszönt az *aranykor* a földre,  
 Szűz Lucina, vigyázz: bátyád országol, Apollo.  
 És te leszel consul, te, midőn eljő e dicső kor,  
 Pollio, és a *világév nagy hónap-sora indul*,  
 És te vezér, amidőn, ha maradt még bűn nyoma rajtunk,  
 Eltűnik s az örök remegés elhagyja a földet.  
 Ő pedig isteni életet él és isteni körben  
 Látja a héroszokat s őt is látni közöttük,  
 S kormányoz megbékélt földön az ősi erénnyel.  
 (ford.: Trencsényi-Waldapfel Imre)

#### 4. A precessziós kultúrkorszakok

A Kadmosz-történetben jól megfigyelhető a szellemi hagyományban ismert *kultúrkorszakok* egymásutánja, melyeket ősidők óta a nap járásával, a tavaszi napéjegyenlőség kezdeti pontjával határoztak meg (ld. R. Powell: *A zodiákus története*). E korszakszámítás csillagászati alapja a tavaszpont „átlépése” egy másik zodiákus-jegybe kb. 2160 évente, sorrendben visszafelé haladva, a földtengely ferdesége és hátráló kettős kúpalakú mozgása miatt, innen a folyamat neve, a *precesszió*, „visszafelé mozgás”.

*Butoé városa*, melyet  
 Kadmosz alapít s ahol  
 eltemetik, a mai Budva,  
 Kotortól délre



*Hellász* – a Kos-  
korszak egyik fő  
 központja, -1940,  
 zenit: -860 k.

*Kisázsia* – hettiták, Trója

*Kánaán* – az ugariti,  
 hurri-sémi elemek  
 felvétele, babiloni  
 hatásokkal

*Egyiptom* – a Bika-  
korszak egyik fő  
 központja, -4100,  
 zenit: -3000 k.



A civilizációs impulzus továbbáradása a Kadmosz-történetben, a Bika-korszaktól a Kos-korszakba, majd felbukkan egy „messiási” jóslat, mely a Halak korszakára utal (AD 220-2380, zenit: 1300 k.)

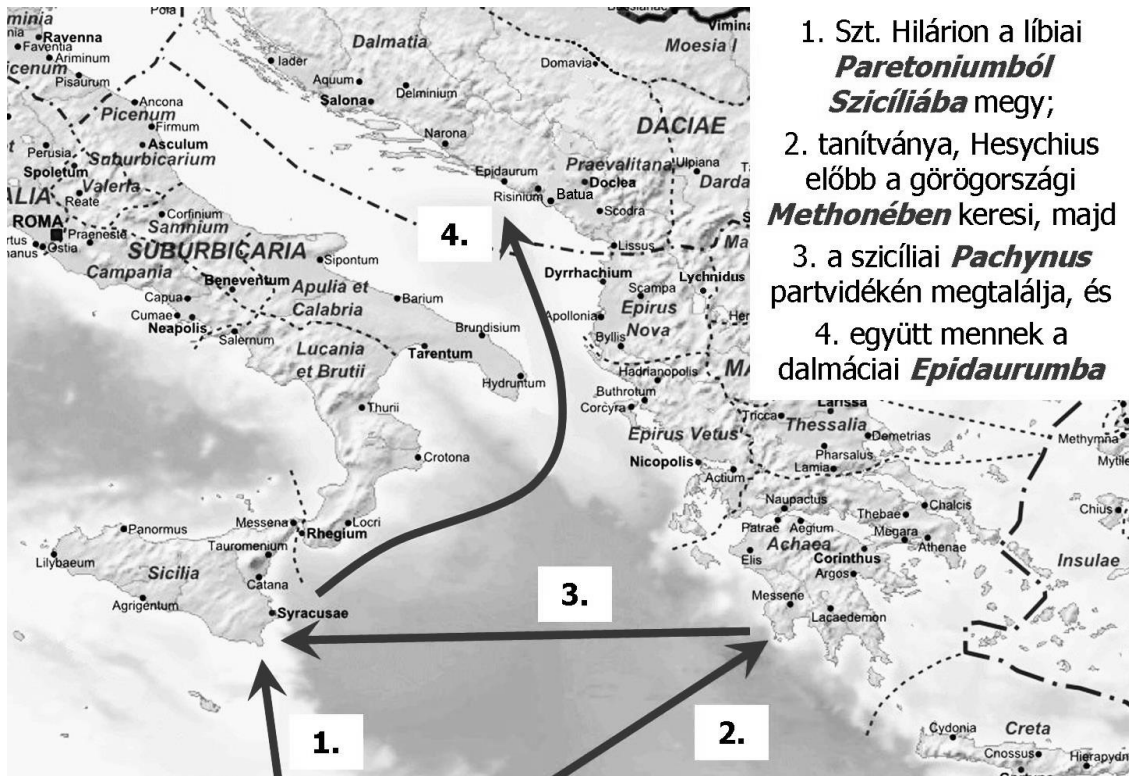


Amit a csillagászat ma már nem tesz hozzá, az a régi *analógia-törvény*, az „amint fent, úgy lent” igazsága (Hermes Trismegistos: *Tabula Smaragdina*), vagyis a kozmosz történései, a csillag- és planétamozgások mélyen összefüggnek a földi, emberi-természeti történésekkel. Így a 2160 éves precessziós intervallumok egyben földi korszakokat jelölnek, „stimulálnak”, nem fizikai „hatásokból” kifolyólag, hanem a szinkronicitás, az „egyszeresség” alapján, az égi és földi világ szerves egysége alapján, az egyes emberek születése, „karmája”, „életrajza” révén alakítva az ún. történelmet, természetesen más „együtthatókat” is beleértve. Ezt a szerves egybetartozást egykor mélyebben, bensőségebben élte át az emberiség (ld. az „első logosz” korszaka, és a Miatyánkban: „amint a mennyben, úgy a földön is”), és ezzel a szerves, egyetemes korszakolással újra számolni kell, ha egy távlatosabb, átfogóbb történelemszemléletet akarunk kialakítani, amely által érthetőbbé válnak az emberiség életének eseményei, nagy fordulópontjai.

Kadmosz története magába sűríti az előző két kultúrkorszak minőségeit: apja, Agénor, a *Bika*-korszak (i.e. 4100-1940, zenit, virágkor: 3000 k.) előrehaladó impulzusát átvezeti a *Kos*-korszakba (i.e. 1940 – AD 220, zenit: 860 k.), amikor elhagyva *Egyiptomot* letelepedik Kánaánban, mely egyik fiáról, Phoixról (gör. φοινίξ, vörös) kapja a *Fönícia* nevet, népe a pun nevet (ők alapítják Karthágót, Róma nagy riválisát), majd kisázsiai, Trója környéki feleséget szerez. Amikor egyetlen leányukat, *Európát* elrabolja a főisten Zeusz *bika* alakjában és Kréta szigetére viszi, a fiúk elindulnak, hogy megkeressék húgukat, és *Kadmosz* áthajózik Türoszból vagy Szidónból a „barbár” *Hellászba*, ahol a jón, dór, akháj, spártai, aiol és más törzsek még széttagoltan élnek, s miután nem találja Európát, megalapítja az új civilizáció egyik fellegvárát, Thébát, melynek akropoliszát róla nevezik el Kadmeionnak. Noha Kréta és Mükéné voltak a legelső nagy, már proto-európainak mondható kultúrák, az újabb kutatások fényében kiderült, hogy Théba semmivel sem maradt el ezektől, legfeljebb valamivel későbbi náluk (ld. a thébai palota pecséthenger-leleteit, Porada 1960-as évek, Kopanias 2008). Sőt, ami pl. a hellén-jón írás, ábécé kialakulását illeti, magának Kadmosznak tulajdonítják a feltalálását, legalábbis gazdagítását, formálását a föníciai írás elemeivel, mely valószínűleg egy töről fakadt az ősi rovásírással (ld. Sebestyén Gy: *Rovás és rovásírás, Ethnographia* 1903, XIV. évf. 1-2, Első közlemény, pp. 7-35). Kadmosz még a *Bika*-korszak minőségének megfelelően nevezi el városát, Butoét, a *bous* és a *thous*, „gyors ökrök” vontatta szekerére utaló szavak nyomán, sőt egyes források az egyiptomi Buto városával is rokonították a nevet (Stephanus Byzantius), valamint a „kígyóvá” változása utal a 4000 évvel ezelőtti precessziós helyzetre, amikor a *Bika*-tavaszponttal szemben a „hádészi” Skorpióban volt az őszi napéjegyenlőség, de a *Kos*-korszak téli napfordulás jegye, a Bak (Capricornus, szó szerint „Bakszarvú”, egy kígyó-kecske keveréklény) szimbolizmusa is kifejeződik a Kadmosz-legenda ezen részében.

### 5. Szt. Hiláron Dalmáciában, AD 365

A Kadmosz-történet tulajdonképpen „új fejezetét” jelenti a dél-dalmát tengerparton megjelenő másik „kígyóölő”, *Gázai Szt. Hiláron* (291-371, Dalmáciában Sveti Ilar) legendája, melyet Szt. Jeromos – aki egyébként a muraközi Stridon, a régi magyar Stridóvár, a mai Štrigova település szülőtte volt – megörökített a szent életrajzában (*Vita Hilarionis*, íródott Betlehembben, 390 k.). Mindenekelőtt el kell oszlatnunk néhány félreértést Szt. Hiláron dalmáciai útjával kapcsolatban, melyet világosan leír az életrajza, hogy az *itteni* Epidaurum városába jött, nem a görögországi Epidaurusba, mely a Peloponnészosz-félsziget keleti részén fekszik, Argoliszban, ahogy az életrajz angol fordításának jegyzete sejteti, és a „kígyós” gyógyító, Aszklépiusz kultusza is inkább ott volt jellemző, bár Dalmáciában is van nyoma, és összekeveredhetett a Kadmosz-reminiszcenciákkal (vö. Bijadžija 2012, Evans 1876).



1. Szt. Hilárion a líbiai **Paretoniumból Szicíliába** megy;
2. tanítványa, Hesychius előbb a görögországi **Methonében** keresi, majd
3. a szicíliai **Pachynus** partvidékén megtalálja, és
4. együtt mennek a dalmáciai **Epidaurumba**

Szt. Hilárion útja Dalmáciába, AD 365.

Érdekes, hogy Hilárion „barbár népeket” keresve épp a dalmáciai Epidaurum városába jön, hiszen ez a vidék sem volt már kifejezetten „barbár” a Kr. u. 4. században, legfeljebb ha keresztény szempontból nevezzük „barbárnak” az itteni, főként görög-római lakosságot. A lakosok görög nyelvismeretére utal, hogy Hilárion legendájában a kígyó vagy sárkány neve „boas”, ami görögül ökröt jelent, lévén, hogy a kígyó ökröket is felfalt. A történetben megjelenik a régi „clairvoyance”, tisztánlátó tudat nyoma, ugyanakkor nehéz eldönteni, hogy ebben a képes beszédben mi a valódi érzékfeletti közlés, és mi a legendagyártás, ami jellemző volt a kereszténységre, hogy megerősítse magát a „pogánysággal” szemben, ill. mennyiben keveredik legenda és valóság? Nézzük magát a legendát, Szt. Hilárion életrajzának dalmáciai részét, Jeromos tolmácsolásában.

38. ...Hesychius, a tanítványa, mindent tüvé tett, hogy megkeresse mesterét, végigjárva a [líbiai] partvidéket, sivatagokat, váltig ragaszkodva vélekedéséhez, hogy bárhová ment a mestere, nem rejtőzhet sokáig. Három év múlva azt hallotta *Methonában* [ez a Peloponnesos délnyugati részén a messeniai Methóné lehetett. – A ford.] egy bizonyos zsidótól, aki használt ruhákkal kereskedett, hogy egy keresztény próféta jelent meg Szicíliában, és olyan csodákat és jeleket tesz, hogy valaki azt gondolhatná róla, hogy a régi szentek egyike. A tanítvány kérdezősködött az öltözkéről, magatartásáról, beszédjéről, és főként a koráról, de semmi többet nem tudott meg. A kereskedő csak annyit mondott, hogy ő is úgy hallott róla. Ezért hát Hesychius átkelt az Adriai-tengeren, és egy sikeres utazás után *Pachynusba* jött [délkelet-szicíliai partfok, mai Pachino település], ahol egy faluban lakott egy tengeröblnél, és az idős mester nyomait kutatva értesült egy történetről, melyet mindenki mesélt róla, hogy merre járt, mit tett. A legmeglepőbb az volt az emberek számára, hogy e nagy jelek és csodák után senkitől nem fogadott el még egy darab kenyeret sem a környéken. És, hogy rövidre fogjam a történetem, Hesychius végül mestere lábaihoz borult, és könnyeivel öntözte; az pedig nyájasan felemelte, és amikor két vagy három napot töltöttek a dolgok megbeszélésével, úgy értesült Gazanustól [másik tanítvány], hogy Hilárion nem akar tovább ittmaradni, hanem bizonyos *barbár népekhez* akar menni, ahol a nevét és a hírét nem ismerik.

39. Ezért *Epidaurusba*, egy *dalmáciai* városba [Cavtat] hozta őt [Hesychius], ahol néhány napig maradt a környéken, de nem rejtőzött el. Egy hatalmas kígyó [lat. *draco*, sárkány], melyet a környéken lakók *boas*-nak neveztek, mivel ez a fajta gyakran egész ökröket elnyelt [gör. *bous* = ökör], pusztította az egész tartományt szélében-hosszában, és nemcsak nyájakat és csordákat falt fel, hanem a gazdákat és pásztorokat is, akik már a lélegzete erejétől kimúltak. Hilárion elrendelte, hogy a helybeliek készítsenek elő egy máglyát, majd imádkozott Krisztushoz, odahívta a kígyót, megparancsolta neki, hogy kússzon fel a farakásra, majd meggyújtotta a tüzet. És így az emberek szeme láttára hamuvá égett a fenevad [a helyi hagyomány szerint az eseményre a mai Mlini település közelében került sor]. De Hilárion aggódni kezdett a tette miatt, hogy most hová menjen? Ismét felkészült, hogy elmeneküljön, és arra gondolt, hogy lakatlan területeken fog átkelni, nehogy a csodái elárulják őt, noha a nyelve hallgat.

40. Abban az időben földrengés volt mindenütt az egész világon, Julianus császár halálát követően [„Apostata”, Hitehagyó, † AD 363], amitől a tenger kiöntött, és a hajók fennakadtak a hegyek medrélyein. Úgy látszott, mintha Isten egy második vízözönnel súlytaná a világot, vagy minden az őskáoszba térne vissza. Amikor Epidaurus népe látta ezt, vagyis a dübörgő, dagadó, hegymagasságú hullámokat, félve, hogy hirtelen elpusztulnak a városukkal együtt, az idős emberhez mentek, s mintha egy csatára készüléne, odaállították őt a partra. Amikor Hilárion a kereszt jelét háromszor a homokba rajzolta, szembefordult a tengerrel, széttárta karjait, és a dagadó tenger hihetetlen módon, mint egy magas fal, megállt előtte. Sokáig üvöltött a hullámfal, mintha felháborodott volna az előtte lévő akadályon, majd egyre kisebb lett. Epidaurus és az egész környék azóta is meséli ezt a történetet, és az anyák tanítják a gyerekeiket, hogy emlékét azok is továbbadják az utódaiknak. Amit az apostol mondott, „Ha van hitetek és nem kételkedtek, és azt mondjátok e hegynek: Kelj fel és zuhanj a tengerbe, az is meglészen,” [Mt. 21,21] valóban szó szerint beteljesedett, és az Úr olyan hitet adott Hilárionnak, mint az apostoloké volt. Mert mi a különbség a tengerbe alámerülő hegy és a folyékony hullámhegyek között, melyek hirtelen fallá keményednek egy szent ember lábainál?

41. Az egész ország csodálkozott, és a nagy csoda híre nagy szóbeszédet keltett, még *Salonéban* is [Spalato/Split mellett]. Amikor az idős ember ezt megtudta, titokban, éjjel, egy kis vitorlásan elmenekült, és egy kereskedőhajót találva két nap múlva *Ciprusra* hajózott...

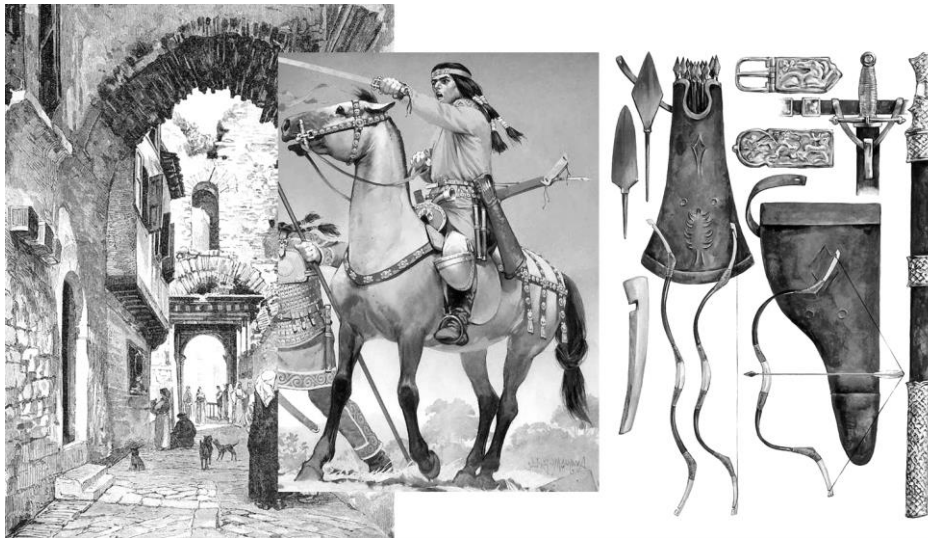
Különös, hogy Szt. Hilárion e két csodájával kapcsolatban nincs szó a helyiek keresztény hitre térítéséről, csak arról, hogy a szent híre elterjedt egészen Salonéig, és ő továbbállt emiatt. Leginkább az történhetett, hogy Hilárion találkozott a helyi, illír-görög kígyó-kultusszal, Kadmosz kultuszával, amit valamilyen formában, akár érzékfeletti értelemben, „imával” legyőzött, lényegében „felszabadítva” Kadmoszt a régi „átok” alól, és Szt. Jeromos kb. 25 év múltán már konkrét eseményként írja le. Hasonló lehetett a helyzet a tenger „lecsendesítésével”, ami egyszerre a feléledő „pogányság” megszelidítésének metaforája és egy valóságos szökőár emléke, melyet a Kréta nyugati partjainál történt 5/10-es erősségű tengeralatti földrengés okozott 365. júl. 21.-én (ld. Papadopoulos 2009). Így mindkét „csodában” Hilárion térítő tevékenységének magasabb, imaginatív tartalmát is láthatjuk, nem feltétlenül „mesét”.

## 6. Dalmácia és a hunok, avarok

Meg kell említenünk a hunok (Priscus, Iordanes), de főként az avarok megjelenését Dalmáciában, AD 6. század vége felé, mely nem csupán pusztításról, hanem letelepedésről is szólt, és Bíborbanszületett Konstantin császár híres műve szerint még a 10. század közepén is éltek ott avar eredetű lakosok (*A birodalom kormányzásáról*, 29, 30, ford. Moravcsik Gy., 1950):

„...És így kardélre hánytak mindenkit a városban [Salonében, Spalato/Split közelében], és azután egész Dalmácia országának urai lettek, és letelepedtek ott. Csupán a tengerparton lévő hajók tartottak ki ellenük, és maradtak a rómaiak [bizánciak] kezén, mert a megélhetésüket a tengerből szerezték. Az avarok azután, látva, hogy ez az ország nagyon szép, letelepedtek ott. De a horvátok abban az időben Bajorországon [*Bagivareias*] túl laktak, ahol most a fehér horvátok [*Belochrobá-*

toi, vö. Sulimirsky: *The Sarmatians*, 1970, pp. 190-191, fig. 71]. Közülük vált ki öt testvér, Klo-ukas, Lobelos, Kosentzis, Mouchlo és Chrobatos, és két leánytestvér, Touga és Bouga, akik népükkel Dalmáciába jöttek, és az avarokat találták e föld birtokában. Miután néhány évig harcoltak egymással, a horvátok győztek és megölték az avarok egy részét, s a többieket kényszerítették, hogy az alattvalóik legyenek. És így attól az időtől ezt a földet a horvátok bírják, és vannak még Horvátországban néhányan, akik avar eredetűek, és avaroknak tekintik őket.” (vö. az avar kagán ezer fős „kutrigur”/9-ogur sereget küld Dalmáciába 569-ben, Menand. Fr. 14, CSHB, 1829; ld. még *Vita S. Demetrii*, II., ford. Peter Charanis, a 7. századi onogur-bolgár hercegről, Kouver/Kuberről, aki a kagán helyettese lett, valószínűleg a perzsa-türk eredetű *csoben* méltóságnévvel, majd Görögországban telepedett le Neopatras/Ypati vagy Thesszalonike környékén, Anon. 45. vagy a madarai sziklafelirat szerint, s innen eredhetett a székely-magyar Csaba-mondánk, keresztnevünk, ill. a magyar *ispán* és a délszláv *zsupán* méltóságnév is)



Balra a spalato Diocletianus-palota (OMM írásban és képben), középen avar harcos, jobbra hun-avar fegyverzet (A. McBride), mely az egyéb, gót-germán elemekkel együtt véget vetett Rómának, s ha nem is tudatosan, de elősegítették az új, keresztény korszak kibontakozását, „Isten és a csillagok” akarata szerint, ami a jövőre nézve is iránymutató lehet (Szláv-Ázsiai korszak a Vizöntő jegye alatt, 2380-4540, zenit: 3500 k.)

A bizánci császár leírását, információit ma már pontosíthatjuk, a szerbek, horvátok dalmáciai bevándorlását északról az avarok 6-7. századi megjelenése utánra tehetjük, és az első adatok az avar ill. avar-szlovén (ant/vend/„tót”) közös támadásokról szólnak, melyek Bizánc ellen irányultak, majd az avar uralomnak a 796. évi frank győzelem vetett véget. Az avarok korábban Budva városát is bevehették, mivel a források szerint a budvai öblöt *Avarorum sinus*-nak, „Avarok öblének” nevezték ekkortájt.

## Összegzés

**N**oha „Európa keresése” a magas ókorban még nem a kontinensre vonatkozott, de aztán egy „rejtélyes” okból ezt a nevet kapta földrészünk, így a „nomen est omen” szállóigét ez esetben igaznak tekinthetjük. Kadmosz legendájában példásan kifejeződik a *kultúr-korszakok* egymásutánja, továbbáradása, az egyiptomi Bika-korszaktól a görög-római Kos-korszakig, és Kadmosz „bukásában” felfedezhetjük egyfelől az illír kígyó-kultusz hatását és a kozmikus-precessziós szimbolizmust, másrészt a keresztény Halak-korszak szerves, sorsszerű „előképét”, melyet Ovidius az ószövetségi Messiás-próféciaikhoz hasonlóan öntött szavakba, mint mélységes, szellemi valóságot, amely időszámításunk kezdetén valóban megjelent a földön, hogy legyőzze a „Kígyót”. Ha a Kadmosz-legenda korszakos-mítikus tanulságait „meghosszabbítjuk” máig, láthatjuk, hogy, képszerűen szólva, a „kígyó” vagy „sárkány”, mint „kísértő”, egyszerre megkövesítő, lehúzó, és képlékeny, rejtett-manifeszt princípium, főként a 19.

század óta az absztrakt-materialista-egoista felfogás „holtak mezején” él és gyakorol hatást. Ez az állapot szükségszerűen jött el, hogy az emberiség felnőtté váljon, elszakadjon az istenek „járszalagjáról”, ugyanakkor ez az elszakadás nem jelentheti a végső szót, végső igazságot az ember és a világ megismerésében, s Kadmosz is „visszanyerheti” eredeti, emberi alakját a kereszténység jótékony hatása alatt.

### Függelék

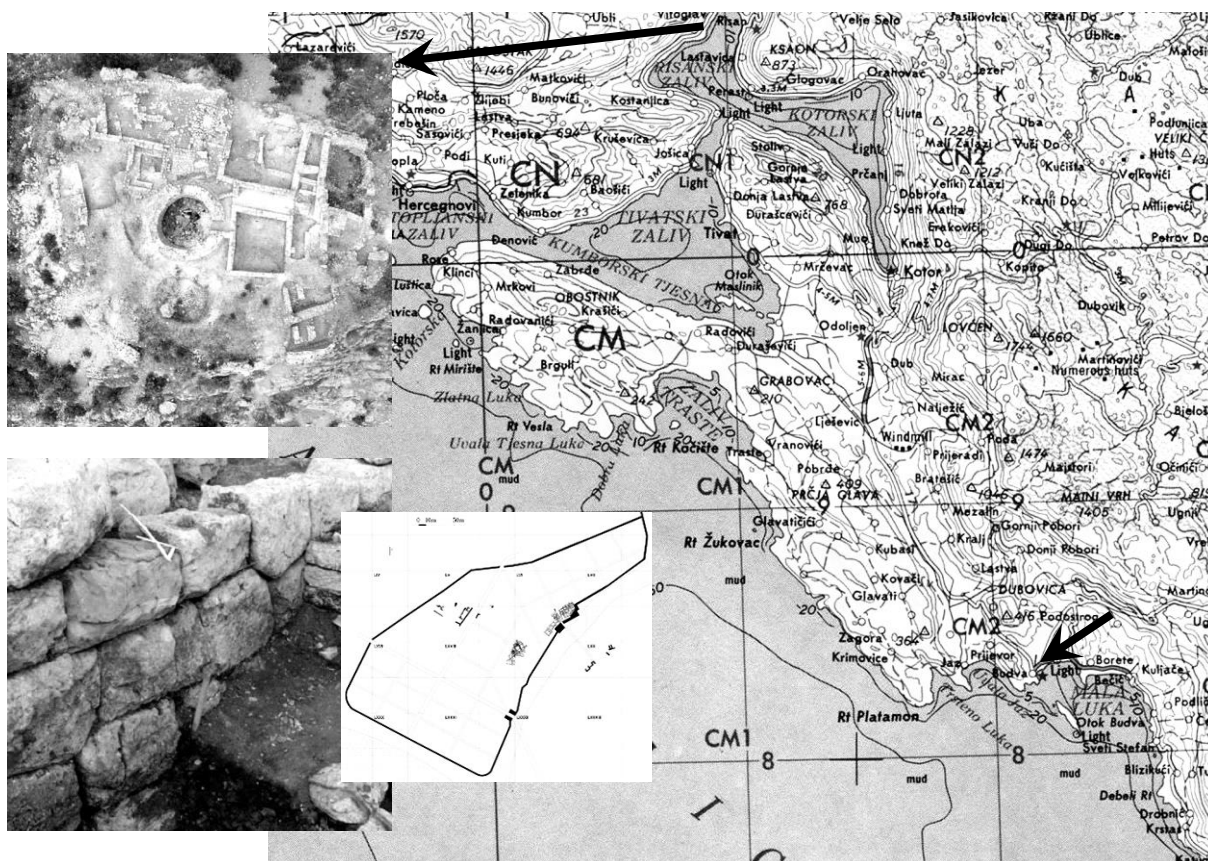


Kadmosz és Európa „családfája” (R. Graves nyomán)



Kadmosz és Harmonia útja Thébából Illíriába, i.e. 14. század (néhány település későbbi, ld. szöveg)





A Kotori-öböl és környéke a mai térképen (lib.utexas.edu), jobbra lent Budva városa, balra a késő bronzkori risani akropolisz maradványai és alaprajza (P. Dyczek)

### Bibliográfia:

- Apollodorus: *The Library (Bibliotheca)*, 1921, ford. J. G. Frazer, (gör.-ang.)  
 Apollonius Rhodius: *Argonautica*, 1919, ford. R. C. Seaton (gör.-ang.)  
 Euripidész: *Bakkhánsnők*, 1984, ford. Devecseri G. (gör. *Bacchae*, R.Y. Tyrrell, 1892)  
 Szt. Jeromos: *Vita Hilarionis* ([www.documentacatholicaomnia.eu](http://www.documentacatholicaomnia.eu))  
 Menandros Protector töredékei, *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*, Bonn, 1829.  
 Ovidius: *Átváltozások*, 1982, ford. Devecseri G. (lat. [www.thelatinlibrary.com](http://www.thelatinlibrary.com))  
 Vergilius, IV. ekloga, ford. Trencsényi-Waldapfel Imre (ld. még Lakatos István fordításában is)
- M. Baković: The Princely Tumulus Gruda Boljevića, Podgorica, Montenegro. In: *Ancestral Landscape*, Lyon, 2012.  
 Đ. Basler, Nekropola na Velim ledinama u Gostilju (Donja Zeta), *GZM (Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, Sarajevo)*, Sveska XXIV, Sarajevo 1969.  
 Bíborbanszületett Konstantín: *A birodalom kormányzásáról*, ford. Moravcsik Gy., 1950.  
 B. Bijadžija: Rimska religija i kultovi u Epidauru / Roman religion and cults in Epidaurum, *Archaeologia Adriatica* VI. 2012.  
 M. Buzov: The Archaeological Topography of the Bay of Kotor, *Classica et Christiana*, 6/1, 2011.  
 P. Dyczek: *Terra Incognita – Results of Polish Excavations in Albania and Montenegro*, *Studia Europaea Gnesnensia*, 16/2012.  
 Sir A. J. Evans: *Through Bosnia and the Herzegovina on Foot*, 1876. Ch. IX., pp. 387-394.  
 M.V. Garašanin: Bracelets a extrémités en têtes de serpents de la Macédonie, *Artibus Asiae*, 15, 1952. (kígyófejes karperecekről, fotókkal)  
 R. Graves: *A görög mítoszok*, I-II., Bp., 1982.  
 R. Katičić: *Illyrica mythologica*, 1995.  
 Kerényi K.: *Görög mitológia*, Bp., 1977.  
 P. Lisičar: *Legenda o Kadmu*, *Živa antika* 3., 1953.  
 Nikos Čausidis: *Makedonskite bronzi*, Skopje, 2017. (angol összefoglalóval)

*Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen (1886-1901) CD-ROM*

G.A. Papadopoulos *et al.*: Tsunami hazard in the Eastern Mediterranean Sea, *Journal of Earthquakes and Tsunamis*, 2009.

R. Powell: *A zodiákus története*, Bp., 2011.

N. Proeva: *The Engelanés / Encheleis and the Golden Masks from the Trebenište Culture*, 2006.

Sebestyén Gy: Rovás és rovásírás, *Ethnographia* 1903, XIV. évf. 1-2.

R. Steiner: *Zeichen und Entwicklung der Drei Logoi in der Menschheit*, Heft 14 ([www.anthrowiki.at](http://www.anthrowiki.at))

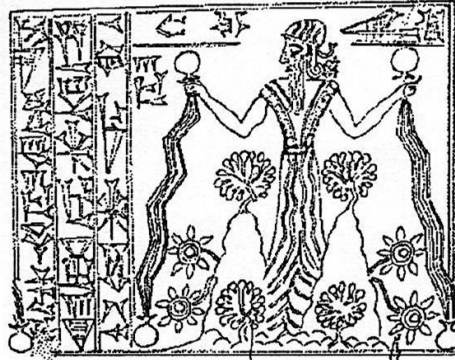
M. Šašel Kos: Draco and the Survival of the Serpent Cult in the Central Balkans, *Tyche*, 6, 1991.

\_\_\_\_\_ : Cadmus and Harmonia in Illyria, *Arheološki vestnik*, 44., 1993. (ford. Z.T.Cs.)

\_\_\_\_\_ : Mythological stories concerning Illyria and its name, 2004.

J. Wilkes: *The Illyrians*, 1996.

Z. Tóth Cs.: Kígyó a keresztén – a keresztrefeszítés alkímiája, *Országépítő*, 1992/1.



A thébai Kadmeionból előkerült egyik óbabiloni pecsétgyűrű rajza, „vízöntő” termékenységisten alakjával (K. Kopanias: *The Late Bronze Age Near Eastern Cylinder Seals from Thebes/Greece and their historical implications*, in *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts Athenische Abteilung*, Band 123, 2008, p. 77, Cat. No. 9)

Marjeta Šašel Kos (Ljubljana):

## **Cadmus és Harmonia Illíriában**<sup>404</sup>

### **Kivonat**

*Valamennyi ismert legenda közül, melyek a Balkán északnyugati részéhez kapcsolódnak, a néphagyományban az egyik legmélyebben gyökerező a thébai hősospár, Cadmus és Harmonia legendája. A gyermekeiket érő különböző csapások után, idős korukban vándoroltak a boiótiai Thébából az encheleus néphez, melynek uralkodói lettek. A szerző összegyűjt minden elérhető forrást, mely fényt vet a legenda utóbbi részére. Nézete szerint Cadmus, Bato és a kadmosziak legendáit, akik megjelennek az encheleusok között, elsősorban úgy lehet tekinteni, mint a kisebb-nagyobb népcsoportok erőteljes civilizáló impulzusait, akik különböző okokból északra vándoroltak, ahol hozzájárultak a dél-dalmát térség és a makedón határ mentén fekvő területek gyorsabb urbanizációjához (Harpya, Lychnidus, Buthoé, Rhizon és a titokzatos Cylices városok alapítása), és társadalmi fejlődéséhez (a Kadmeus-dinasztia alapítása).*

### **I.**

A Cadmus-legenda nem az egyetlen, amely jelzi a kapcsolatokat a görög világ és az Északnyugat-Balkán között. Hasonló kapcsolatokat tükröznek a hüperboreuszokról, a mítikus északi fajról szóló legendák, akiknél egy ideig Apolló lakott, mielőtt kultusza megjelent Delphiben, s ahol azután minden tizenkilencedik évben egy bizonyos időt töltött, a tavaszi napéjegyenlőségtől a Plejádok felkeléséig. A hüperboreuszok minden évben drága ajándékokat küldtek követekkel az istenség déloszi szentélyébe, és útjuk nagy részét az Északnyugat-Balkánon keresztül tették meg. Az argonauták hazatéréséről szóló későbbi legenda, melyet Apollonius Rhodius öntött irodalmi formába, megjegyzi, hogy az argonauták a Fekete-tengertől a Duna és mellékfolyói mentén tértek vissza, az Adria érintésével.<sup>1</sup> Diomédészt, a görög hőszot, aki a legenda szerint valahol Dél-Itáliában vagy Dél-Dalmáciában halhatott meg, az Adriai-tenger mindkét partján tisztelték, és a Timavus torkolatánál is.<sup>2</sup> Anténor, Trója eleste után az Adriához ment, és alapított egy királyságot, valószínűleg Venetóban vagy Corcyra Nigrán<sup>3</sup> (Korčula-szigetén). Fennmaradt egy legenda a titokzatos, illír eredetű Jóniuszról, a Jón-tenger (az Adria) névadójáról, Issza uralkodójáról, vagy egy másik, korábbi változat szerint, Dyrhachius fiáról, aki fiatalon esett el Héraklész kezétől.<sup>4</sup> Mindezeket a legendákat, melyek fennmaradtak a görög és latin szerzőknél, bizonyos fókig megerősíthetik az ősi feliratos emlékek, a numizmatikai, és más, régészeti adatok, a nyelvészettudomány segítségével, főként a helynévi anyag, és megvilágíthatók általuk a legkorábbi kereskedelmi kapcsolatokat, és a kisebb-nagyobb törzsi csoportok ősi vándorlásai, melyek a bronzkorban, sőt már azelőtt elkezdődhettek.

Ezek a kapcsolatok olykor rendkívül kiterjedtek voltak és nagyon távoli területeket kapcsoltak össze, főként Kisázsia, a Balkánt és az Apennin-félszigetet. Hérodotosz például beszél az etruszkok lüd eredetéről (I. 94), ellentétben halikarnasszoszi Dionüszossal, aki megjegyezte: „Azoknak van igazuk, akik megerősítik, hogy az etruszk nép nem máshonnan érkezett, hanem a távoli múltban már itt volt” (ti. az Itáliai-félszigeten). (I. 30,2.).<sup>5</sup> Homérosz szerint a venétek a trójaiak paphlagoniai szövetségesei voltak (II. II. 851-855; vö. V. 576-579; XIII. 643.), és évekkel ezelőtt Luigi Polacco írt egy érdekes tanulmányt, melyben felhozott egy lehetséges érvet az adriai venétek és Paphlagonia közötti kapcsolatra.<sup>6</sup> C. Julius Solinus (AD 3.

<sup>404</sup> Fordította: Z. Tóth Csaba.

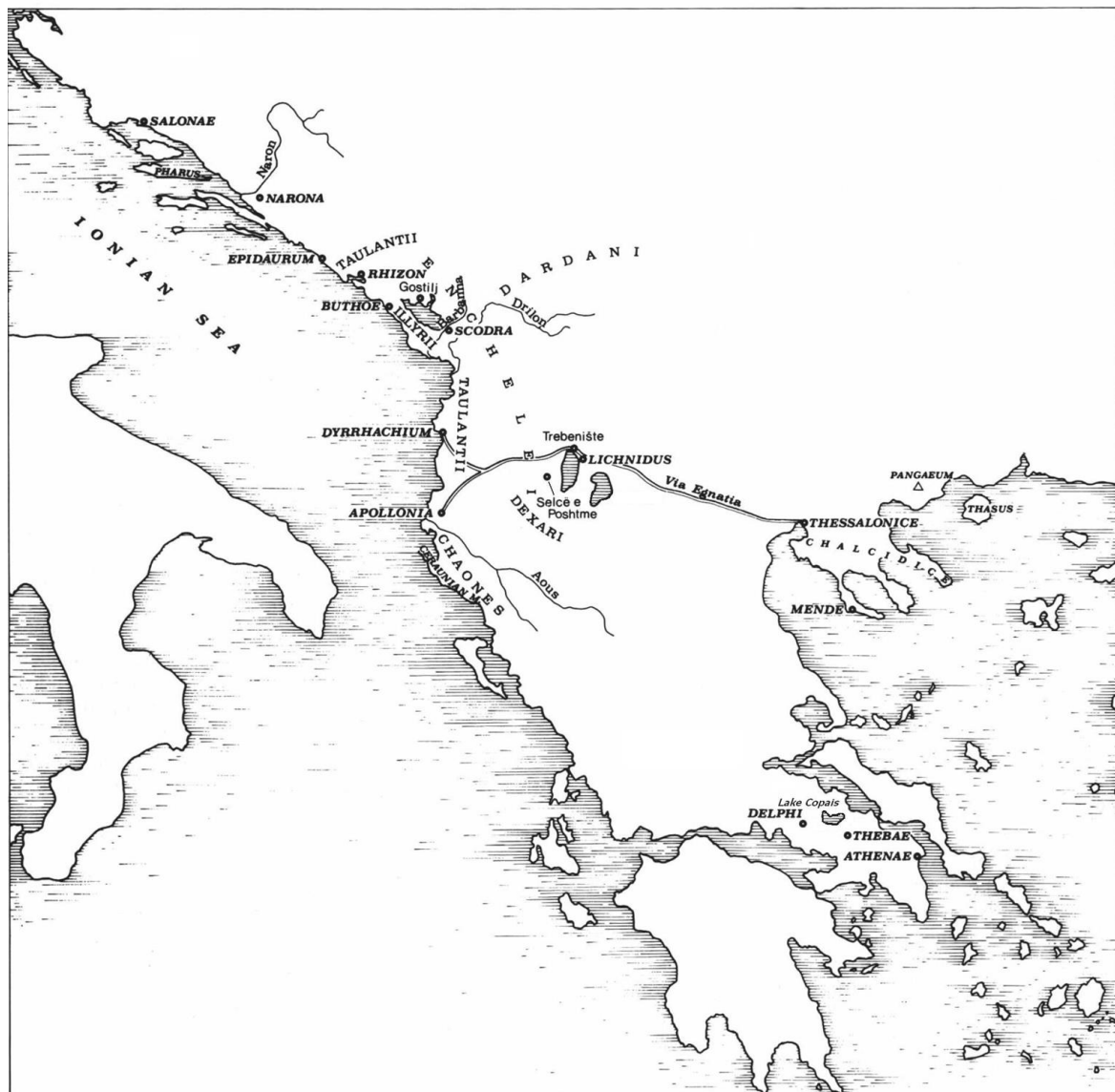
Forrás: Cadmus and Harmonia in Illyria, in *Arheološki vestnik*, No. 44., 1993, pp. 113-136. A jegyzeteket lásd az eredetiben a neten: [http://av.zrc-sazu.si/pdf/44/Sasel\\_Kos\\_AV\\_44\\_1993.pdf](http://av.zrc-sazu.si/pdf/44/Sasel_Kos_AV_44_1993.pdf). A szövegek közti képek és képaláírások a térkép kivételével a fordító kiegészítései.

század eleje, II. 51) az adriai liburnokat *gens Asiatica*-nak nevezte (*Italicus excursus per Liburnos, quae gens Asiatica est, procedit in Dalmatiae pedem*), és Hérodotosz szerint a brigeek Phrygiába vándoroltak, melynek neve tőlük származik (VII. 73.):

οἱ δὲ Φρύγες, ὡς Μακεδόνες λέγουσι, ἐκαλέοντο  
 Βρίγες χρόνον ὅσον Εὐρωπῆιοι ἐόντες σύνοικοι ἦσαν  
 Μακεδόσι, μεταβάντες δὲ ἐς τὴν Ἀσίην ἅμα τῇ χώρῃ  
 καὶ τὸ οὖνομα μετέβαλον [ἐς Φρύγας].

Ugyanez volt a helyzet a dardanokkal, akiket egy elvadult trójai népnek tekintettek a klaszszikus korban (pl. Solinus, uo.: ... *Dalmatia in limitem Illyricum, in quo sinu Dardani sedes habent, homines ex Troiana prosapia in mores barbaros efferati*), és Hérodotosz a trójaiak szövetségeseiként említi őket. Ezek a kapcsolatok néha egészen közeliak voltak; így az Adriai-tenger itáliai oldalán, különösen Iapygiában és Mesapiában, de talán Apuliában is egy ún. „illír” gyarmatosítás történhetett,<sup>7</sup> és kapcsolatokat lehet felfedezni az Apennin- és a Balkán-félszigetek között a neolitikum utáni időszakban is.<sup>8</sup> Ugyanez igaz az Északnyugat-Balkán térségére és Görögországra. A régészet szerepe fontos e kapcsolatok feltárását illetően, és számos új felfedezés várható, noha sok érdekes adat már ma is rendelkezésre áll.

Cadmus Illíriában: a tanulmányban említett népek és helyek.





Mindig volt forgalom az ősi utakon, mind a tengerparton, mind a szárazföldön. A különböző szemléltető térképek, melyeket A.F. Harding kiadott a *The Mycenaeans and Europe*<sup>2</sup> című könyvében, mutatják, hogy milyen távoli térségekbe jutottak el a mükénei kultúra emlékei, a luxusjavaktól az eszközökig, fegyverekig és mindennapi használati tárgyakig. Ezek a leletek jelzik a viszonylag nagy forgalmú és szervezetszerű kereskedelmet a mükénei kultúra elterjedésének korszakában, a késői bronzkor elején és közepének végén.

Ezt a folyamatot társadalmi és gazdasági tényezők alakították e térségekben, melyek számára ezek a portékák szükségesek voltak, és e tényezők egyidejűleg lehetővé tették az új eszmék behatolását és a népek szellemi kultúrájának gazdagodását, akik érintkezésbe kerültek a mükénei világgal. E kapcsolatok kétségtelenül mindkét félnek javára voltak. A mükénei világ nyitott volt. Talán ebben a korszakban alakulhattak ki a mítoszok és legendák, melyeknek egy kis része máig fennmaradt a görög és latin irodalom révén. Erre utal meggyőző érvekkel M.P. Nilsson<sup>10</sup> a lineáris-B írás megfejtése (1953) előtt, amikor világossá vált, hogy a mükénei kultúra hordozói görögök voltak. Egyfelől a régészeti anyag, másfelől a homályosan közvetített görög legendák jelentik mindazt, amit felhasználhatunk, ha meg akarjuk kísérelni a történelemelőtti és történeti kor rekonstruálását, melyekről nincsenek írásos feljegyzések, és amelyek többé-kevésbé homályba merültek.

A történeti megközelítés előtt számos, szinte megoldhatatlan probléma tornyosul. Hasonló problémákkal szembesültek a legkorábbi logográfusok és történetírók, milétoszi Hekataiosztól és Hérodotosztól kezdve, akik megállapították, hogy az ugyanazokról az eseményekről szóló beszámolók gyakran élesen eltérnek egymástól, s hogy a legkiválóbb görög héroszok leszármazását is eltérően adják meg a különböző szerzők. A görögök úgy hitték, hogy a hősmítoszok a nemzetük korai történetét mondják el, és ezek csodás elemei nem zavarták e hitüket;<sup>11</sup> csupán finomítani és értelmezni akarták őket, s amikor igazolni akarták a politikai helyzetet a történeti korban, új mítoszokat eszeltek ki.<sup>12</sup> Hekataiosz (i.e. 6. század végén) a történeti műve elején (*FGrHist* 1 F 1a) kijelentette: „*Azt írom, amit igaznak gondolok. Úgy tűnik nekem, hogy a görögök gyakran nevetséges történeteket mesélnek.*” Egy olyan gyakorlatias és enciklopédikus szellem, mint Arisztotelész, aki összegyűjtötte és kiadta az összes elérhető tudásanyag nagy részét, nem foglalkozott történelemmel (az első elméleti történeti leírást tanítványa, Theophrastus írta, melynek csak a címe maradt fenn Diogenes Laertiusnál, V. 47.). A *Poetika* 9. fejezetében (IX. 3-5/1451b) Arisztotelész összehasonlította a költészetet a történetírással: „... *A költészet olyasvalami, ami közelebb van a filozófiához és jelentősebb, mint a történetírás: a költészet jobban megfelel az általánosnak, a történelem pedig a részlegesnek. Az 'általánost' úgy határoznám meg, mint amikor valaki leírja, hogy egy ilyen vagy olyan jellemű ember a valószínűség és a szükségszerűség törvényei szerint cselekszik ezt vagy azt... A 'részlegest' úgy lehet meghatározni, mint amikor valaki leírja, hogy mit tett vagy tapasztalt Alkibiádész.*” A történeti megítélések gyakran nagymértékben szubjektívek, kívül fekszenek bármilyen általános vagy előzetes törvényen. Thucydides is kijelenti műve elején, hogy nem lehetséges bizonyosságot szerezni a múltból, hanem csak azt lehet megmondani, hogy a „jelek” egy bizonyos irányba mutatnak, és meglepő, hogy milyen kevés ilyen „jel” mutat konkrét tényekre. Ő csupán két dátumot említ a legkorábbi korszakra vonatkozóan: amikor a boiótiaiak letelepedtek Boiótiában 60 évvel a trójai háború után, és amikor a Peloponnesos benépesült 20 évvel később.<sup>13</sup> Trója elestét Hellanicus és a pároszi márványfelirat i.e. 1209-re helyezi, Eratosthenes pedig az i.e. 1183. évre. Mindig visszatérünk a mítoszok és legendák birodalmába.

## II.

Az ismert legendák közül, melyek a Balkán északnyugati részéhez kapcsolódnak, a néphagyományban az egyik legmélyebben gyökerező a thébai héroszpár, Cadmus és Harmonia legen-



dája. A gyermekeiket érő különböző csapások után, idős korukban vándoroltak a boiótiai Thébából az encheleus néphez, melynek uralkodói lettek. A legendát az alábbiakban újraközöljük abban a formában, ahogy egy névtelen mitográfustól fennmaradt az ún. *Mitológiai Könyvtár* 3. könyvében, melynek szerzőségét korábban a híres grammatikusnak, athéni Apollodorus-nak (i.e. 2. század) tulajdonították (Pseudo-Apollodorus, AD 1. század). A szerző kijelenti, hogy ősi forrásokat használt, vagy inkább dokumentumokat, amelyek ősi forrásokból származtak. Említ „egyéb szerzőket”, és különösen athéni Pherecydes-t, aki a leszármazásokról írt i.e. 5. században. A későbbi hivatkozások Homérosz *Íliász* II. 494. sorára (FGrHist 4, F 51) majdnem pontosan megfelelnek Pszeudo-Apollodorus III. 4,1. helyének, és mint forrást idézik *Hellanicus Boiotica* c. művét az i.e. 5. századból, kiegészítve Apollodorust magát is:

III. 1,1.: *Lübiának két fia volt Poszeidóntól, Belusz és Agénor; Belusz az egyiptomiak felett uralkodott, Agénor pedig Phoeniába ment és feleségül vette Téléphasszát, aki szült neki egy leányt, Európát, és három fiút, Cadmust, Phoenixet és Kilixet. Néhányan azt mondják, hogy Európa Phoenix leánya volt. Zeusz belészeretett, bikává változott, és a hátán átvitte a tengeren Krétába. Európa itt szülte neki Minoszt, Szárpédont és Rhadamantüszet, bár Homérosz azt mondja, hogy Szárpédon Bellerophon leányától, Laodamiától született fia volt Zeusznak. Amikor Európa eltűnt, apja, Agénor kiküldte fiait a világra, hogy ne is térjenek vissza addig, míg meg nem találják. Velük ment anyjuk, Téléphassza és Thaszusz, Poszeidon fia, vagy, mint Pherecydes állítja, Kilix fia. Miután mindenütt keresték és mégsem sikerült megtalálni, lemondtak arról, hogy hazatérjenek, és különböző helyeken telepedtek le: Phoenix Phoeniában, Kilix Phoenicia mellett, ahol alávetette az egész térséget a Pyramus-folyónál, és elnevezte Kilikiának. Cadmus és Téléphassza Thrákiában telepedtek le, és Thaszusz megalapította Thaszusz városát egy szigeten, Thrákia partjainál, és itt éltek.*

III. 4,1.: *Amikor Téléphassza meghalt, Cadmus eltemette. A thrákok vendégszeretően fogadták, és azután elment Delphibe, hogy Európa sorsáról tudakozódják. Az isten azt válaszolta, hogy ne foglalkozzon tovább Európával, hanem inkább kövessen egy tehenet, és alapítson egy várost azon a helyen, ahol a tehen a fáradságtól összerogy. Amint megkapta ezt a jóslatot, keresztül-vándorolt Phocis-on, és vett egy megfelelő tehenet a pelaszg csordákból, melyet híven követett. Átkeltek Boiótiába és a tehen összerogyott azon a helyen, ahol ma Théba áll. Cadmus fel akarván áldozni a tehenet Athénének, elküldte a társait vízért egy forráshoz, amely Árészhoz tartozott. Majdnem mindegyiküket megölte egy sárkány, amely a forrást őrizte, és néhányan úgy tartják, hogy a kígyónak Árész volt az apja. Cadmus haragjában megölte a kígyót, és Athéné tanácsát követve elvetette a kígyófogakat. Fegyveres emberek ugrottak elő a földből, akiket spartoknak neveztek, a 'vetettek'-nek. Ezek elkezdtek öldösni egymást, véletlenségből vagy tudatlanságból. Pherecydes azonban azt mondja, hogy amikor Cadmus észrevette, hogy előbújnak a földből, köveket dobott közéjük, és ezek azt gondolták, hogy közülük valamelyik teszi ezt. Öten maradtak életben: Echion, Udaeus, Chthonius, Hyperenor és Pelorus.*

2.: *Cadmus egy nagy évig szolgált Árésznek; ez megfelel nyolc évnek a mi számításunk szerint. Szolgálatá végén Athéné egy királyságot adott neki, és Zeusz hozzáadta feleségül Harmoniát, Aphrodité és Árész leányát. Az esküvő Cadmeiá-ban zajlott le, valamennyi isten részvételével, himnuszok éneklése közepette. Cadmus ajándékozott Harmoniának egy palástot és egy nyakláncot, melyet Héphaisztosz készített; néhányan úgy tartják, hogy ezt Héphaisztosz adta Cadmusnak, de Pherecydes szerint Európa adta neki, aki Zeusztól kapta. Cadmusnak négy leánya született, Autonoe, Ino, Szemelé, Agaué, és egy fia, Polydoros. [A történet elmondja ezután Cadmus leányainak szerencsétlen sorsát, és Cadmus és Harmonia távozását az encheleus néphez, ahogy alább következik.]*

III. 5,4.: *Cadmus és Harmonia elhagyták Thébát és az encheleus néphez mentek. Ezek háborúban álltak az illírekkel, akik megtámadták őket, de az isten azt tanácsolta nekik, hogy tegyék meg vezetőjüknek Cadmust és Harmoniát, és akkor legyőzik az illíreket. Elfogadták a jóslatot, és megtették őket vezetőiknek az illírek elleni harcban, akiket azután legyőztek. Cadmus uralkodott Illíria felett, és született egy fia, Illyrios. Azután Harmoniával együtt kígyóvá változtak, és Zeusz elrepítette őket az Elíziumi Mezőkre.*

A mitológiát rendkívül változatos módon tárgyalták a 19. században, és az interpretációk széles köre kiterjedt a mitológiának nagy történeti jelentőséget tulajdonítóktól olyanokig, akik tagadták, hogy ennek bármi köze lenne a valósághoz. A 19. század második felében nagyon elterjedt a mítoszok magyarázata a szoláris szimbolika és más természeti jelenségek alapján, ami főként az ún. összehasonlító iskolára volt jellemző,<sup>14</sup> s ami egy módosított formában még ma is jelen van.<sup>15</sup> A szerteágazó görög mitológia és egybeszőződése legendás történetekkel és népmesei elemekkel nem teszi lehetővé a túlságosan leegyszerűsített magyarázatokat. Frazer, aki meggyőzően kimutatta, hogy nem lehet minden hasonló hagyománynak közös gyökere,<sup>16</sup> három fő elemet különböztetett meg a mitológiai történetek között: *mítoszok*, melyeknek forrásai a primitív embernek az őt körülvevő természettel és a kozmosszal kapcsolatos élményei; *népmesék*, melyek az emberi képzeletből származtak; és *legendák*, melyek a múltban élt valódi emberek homályos emlékeiből fakadtak, és olyan eseményekből, melyek valószínűleg tényleges helyszíneken történtek.<sup>17</sup> A mítoszok és legendák azonban olyan szorosan kapcsolódnak, hogy a fent említett elemeket gyakran nem lehet különválasztani, s így a legendák értéke a történeti kutatás számára csekélyé vált.<sup>18</sup> Egy legenda nem történet, ám a teljes szkepticizmus alaptalan a legendák iránt, mint lehetséges történeti források iránt. Felmerül a kérdés, hogy az ilyen történetek valóban minden történeti alap nélkül jöttek-e létre? A szerző kételkedik ebben. M.P. Nilssonnak köszönhetően ma általánosan elfogadott a nézet, hogy a görög legendák gyakran tartalmaznak emléknymokat, különösen a mükénei korszakkal kapcsolatban. A mükénei és minoszi civilizációk i.e. 1100 körül értek véget, és következett az ún. Sötét Kor, amely mélyen benyúlt a 9. századba. A kereskedelmi és egyéb kapcsolatok jelentősen meggyengültek ebben az időszakban, a görögök befolyási övezete jelentősen csökkent, és az epirusi partvidéket is valahová a világ végére helyezik a homéroszi görögök (vö. pl. *Od.* I. 259. ff.; II. 328.). Nem zárható ki, hogy egy ilyen állapot volt a jellemző a poszt-mükénei periódusban, a korai görög történelem legsötétebb periódusában, amikor az archaikus ember egy ragyogó kultúra hanyatlása után már nem tudta pontosan értelmezni a múltja nagy részét; az emlékezet fokozatosan elhalványult, s így a történetek, melyek máig fennmaradtak, romlottak, torzultak, és átalakultak legendákká.

Cadmus és Harmonia története nagyon népszerű volt a klasszikus korban. Több görög és latin szerző említi, és egyes elemeit ábrázolják a művészetben, főként a vázafestészetben és az érméken.<sup>19</sup> Ezt tanulmányozta főként Ruth B. Edwards, F. Vian, és J.-C. Billigmeier,<sup>20</sup> és közvetetten a volt jugoszláv történetírás idején R. Katičič, az encheleus népről írt tanulmányában.<sup>21</sup> A történet sűrített formában megjelenik minden mitológiai összefoglalásban, rendkívül változó időrendi elemekkel és adatokkal, a különböző szerzők által szerencsétlen módon egységesítve, s így pontatlanná téve. Azok számára, akik a legendát a történeti események megvilágítására szeretnék használni, lényeges megkülönböztetni a korai elemeket, elkülönítve őket a későbbi kiegészítésektől. A népmesei jellegű motívumokat is ki kellene zárni,<sup>22</sup> mint amilyenek a tehén, amely egy település megalapításának helyét mutatja, a sárkány megölése, a harcosok veteménye. Cadmus és Harmonia kígyóvá változása bizonyosan egy mítikus elem; jelzi a lélek halhatatlanságát, és fontos az egyéb görög héroszok legendáiban is. A szalamiszi hérosz, Kücherusz például kígyó alakban jön a görögök segítségére, akik a perzsákkal harcolnak Szalamisznál (Paus. I. 36,1.). A történet magvához tartozhat Cadmus föníciai eredete és héroszpar megjelenése Illíriában. Ez nem pusztán a legendák birodalmába tartozik; az ilyen tényekben semmi

sincs a népmesék vagy a vallási funkciók egyetemességéből, hanem szinte bizonyosan történeti realitások, melyek tényleges helyszínekhez kapcsolódnak. Mindkét aspektussal érdemes foglalkozni.

A mítoszok és legendák átalakultak, miközben a szájhagyomány továbbadta őket. Számos új elemmel bővítette őket a képzelet, akár azáltal, hogy az egyéni részletek eredeti szerepét megváltoztatták, vagy azáltal, hogy egyesítették a különböző hősök történeteit, hogy kiegészítsék a hiányzó részleteket. A mesék, legendák átalakításában a főszerepet a racionalizáció játszotta, melynek során megkísérelték megmagyarázni egy történet homályos elemeit. Továbbá szerepet játszott a helyi antikizálás, amely Cadmust megpróbálta helyi királyokhoz, emlékekhez kapcsolni, mint amilyenek Thébában és Dél-Illíriában találhatók,<sup>23</sup> ugyanígy a vallási szinkretizmus, mint amilyen a kígyó-istenség kultusza, mely mélyen gyökerezett és széles körben elterjedt Illíriában. Végül szerepet játszottak különböző pszeudo-történeti magyarázatok, melyek jellemzőek a későbbi szerzőkre. Általában az a helyzet, hogy a korábbi szerzők információi megbízhatóbbak, noha az ő meséik is sok fikciót tartalmaznak; de nem lehet kizárni, hogy Pseudo-Apollodorus, Stephanus Byzantinus és más későbbi írók is megőrizhettek reális történeti tényeket.

A források áttekintése jelzi, hogy Cadmus mítoszának folyamatos narratívája a korábbi időszakból nem maradt fenn, és így bizonyos epizódok különböző, rövid jegyzeteiből kell összeállítani, melyek különböző szerzők szövegeiben találhatók, akik elveszett művekből merítették őket, mint Pherecydes és más korai írók munkái. Ezek a kompilációk azt sugallják, hogy a mesét jól ismerték az olvasók, vagy inkább a hallgatóság. Bárhogy is van, ezt bizonyosan ismerte Homérosz és Hésziodosz, akik említik Európa történetét (*Il.* XIV. 321 ff.; Hes., frg. 141. M-W) és Thébáról úgy beszélnek, mint Cadmus országáról (Hom., ld. névmutató az *Íliász*-hoz és az *Odüsszeiá*-hoz; Hes., *Theog.*, 325; *Cat. Of Women*, 99). Homérosz említi Cadmus leányát, Ino-Leucotheiát (*Od.* V. 333-335), és Hésziodosz is említi Cadmus és Harmonia házasságát, és felsorolja gyermekeiket a *Theogoniá*-ban (937; 975 ff.).

A jelen tanulmányban a legendának arra a két aspektusára koncentrálunk, melyek lényegesek a Boiótia és Illíria közti kapcsolat megvilágításához. Az első Cadmus eredete, mellyel kapcsolatban érdekes, hogy a klasszikus irodalomban a történet legkorábbi változatától a legutolsóig főleg föníciai eredetűnek nevezik, aki Türosz vagy Szidon városából érkezett, közeli rokonságban állt a föníciai hercegnővel, Európával, aki leggyakrabban Poenix leányaként szerepel (a föníciai eredetét említő korábbi írók: Hérodotosz, II. 49; IV. 57 ff.; I. 2; II. 44; IV. 45; és Euripides, *Phoenissae* 5 ff.; 638 ff., és *passim*; *Bacchae* 170-172; 1025; és *Phrixus*, frg. 819., Nauck *TGF*, etc.). R.J. Buck összeállított három időrendi sémát Hekataiosz, Hellanicus és Pherecydes változatai alapján, és megállapította, hogy Cadmus szerepe és elhelyezése némileg mindegyiküknél eltér: Hekataiosz szerint Cadmus egy kulcsfigura volt Boiótia korai történetében, aki alávetette a barbár *aaones*, *temmikes* és *hyantes* törzseket Attikában, megalapította Thébát és Cadmeiát. Hellanicus szerint Ogygus és Ectenes alapította Thébát, míg Cadmos alávetette az őslakos (!) *aaones* és *hyantes* törzseket, és Cadmeiát alapította. Pherecydes szerint Thébát Amphion és Zethus alapította, a Phlegyan-ok rombolták le, és újjralapította Cadmus.<sup>24</sup> Buck nem kutatja a mese történeti magvát e beszámolóok ellentmondásai miatt, és negatív hozzáállását joggal bírálta S. Symeonoglu.<sup>25</sup>

A másik érdekes aspektus Cadmus halálának körülményeire vonatkozik. Három különböző változatot ismertek az i.e. 5. században, melyeket Euripides egységesített a *Bacchánsnők* végén (1330-1339).<sup>26</sup> Dionysos megjelenik a tragédia végén és kinyilatkoztatja Cadmus és Harmonia jövő sorsát: kígyóvá fognak változni és egy ökrösszekéren egy barbár országba hajtanak, ahol a barbárok vezetői lesznek, és megtámadják Görögországot. Számos várost lerombolnak, és csak Delphiben lesz sikerük. Megvédi őket Árész, és átviszi őket a Boldogok Szigetére. Euripides szövege alapján levonhatjuk a következtetést, hogy az író úgy vélte, hogy Cadmus és Harmonia kígyó alakban került a barbár földre, noha logikusabb lenne, ha ezután változtak

volna kígyóvá. Euripides-nél talán a költői szabadosság vagy a pontatlanság játszhatott szerepet, és az igazi sorrend fordítva volt, ahogy később megjelenik Pseudo-Apollodorusnál. Talán lehet ezt úgy is magyarázni, mint egy törekvést a további drámai elemekre, s ezért a sorrendet aszerint kell venni, ahogy tükröződik az eredetibb és korai mítikus szemléletben.<sup>27</sup> Mindazonáltal nem látszik lehetetlennek számomra, hogy az archaikus ember valóban hitt Cadmus és Harmonia bonyolult viszontagságaiban, ahogy ezeket a szerző Dionysos szájába adta, és hogy nem kell szükségképp három különböző változatot feltételezni a sorsukkal kapcsolatban. Euripides az egyetlen szerző az i.e. 5. században, aki említi Cadmus és Harmonia kígyóvá változását és kivonulásukat egy meghatározatlan, idegen földre. Pindarosz, a Thébához közeli Cynoscephalae-ból, aki egy nemzedékkal Euripides előtt élt, csupán azt említi az egyik Olümposzi ódájában, hogy Cadmus elköltözött a Boldogok Szigetére (*Ol. II. 78*).

Hérodotosz (V. 61) tudott egy beszámolórról, amiben a kadmosziak elvonulnak Thébából az encheleus néphez, és az eseményt az epigonoknak Théba és Eteoklész fia, Laodamas elleni sikeres hadjárata idejére teszi, hét nemzedékkal Cadmus után. Az epigonok invázióját Argosz fejedelmének Théba elleni sikertelen hadjárata követte, a „Hetén Théba ellen”, akik között ott volt Oidipusz száműzött fia, Polynices.<sup>28</sup> A sikeres epigonok a bukott héroszok fiai és közvetlen örökösei voltak. A kadmosziaknak az epigonok nyomására történt kivonulását Illíriába ismerte Pausanias is, noha ő nem említi az encheleusokat, hanem csak illíreket (IX. 5,13):

... κρατησάντων δὲ τῆ μάχῃ τῶν Ἀργείων  
Λαοδάμας σὺν τοῖς ἐθέλουσιν ἔπεισθαι Θηβαίων ὑπὸ  
τὴν ἐπιούσαν νύκτα ἀπεχώρησεν εἰς Ἰλλυριοῦς.).

R. Katičić véleménye szerint ez a narratíva Hérodotoszon alapszik,<sup>29</sup> és megfelelhet a valóságnak, hogy egyszerűen illíreknek nevezte az encheleusokat. Az ő korában (i.e. 2. század) az Északnyugat-Balkán déli részének lakóit csupán az általános 'illír' néven ismerték, és a térség egykori erőteljes törzseinek emléke már rég elhalványodott. Számára az encheleusok csupán az illírek egyik törzse volt: ezeket valamivel korábban említi Cadmus története előtt, aki illír területre vándorolt és Thébát fiára, Polydoros-ra hagyta (IX. 5,3):

Κάδμου δὲ εἰς Ἰλλυριοῦς καὶ Ἰλλυριῶν εἰς τοὺς  
καλουμένους Ἐγγελέας μετοικήσαντος Πολύ-  
δωρος ὁ Κάδμου τὴν ἀρχὴν ἔσχε.).

Nem kizárt, hogy Pausanias egy Hérodotosz utáni forrást használt, amely csak az illíreket említette.

Pausanias említ egy másik érdekes tényt is a kadmosziak Illíriába vonulásáról Laodamas idején; azt írja, hogy bár a többség vele ment, a kadmosziak egy része nem mert az illírekhez menni:

τούτων οὖν μοῖρα τὴν εἰς τοὺς Ἰλλυριοῦς πορείαν  
ἀπώκνησε, τραπόμενοι δὲ εἰς Θεσσαλοῦς καταλαμ-  
βάνουσιν Ὀμόλην ...

... és inkább megtámadták a thesszáliaiakat és elfoglalták a Homolé magaslatait (IX. 8,6-7). Ahelyett, hogy a hosszú és nehéz utat vállalták volna Illíriába az encheleusokhoz (itt is elhagyja a nevet), úgy döntöttek, hogy megtámadják a szomszédos népet, és elfoglalják a területük egy részét. A hosszú út említésével és R. Katičić tanulmányával kapcsolatban U. v. Wilamowitz azon a véleményen van, hogy teljesen elfogadhatatlan, hogy ezek az encheleusok a Copais-tónál élt encheleusok lettek volna.<sup>30</sup> Mint látni fogjuk, az encheleusok egyik ága szintén élt ennél a tónál.

Egy érdekes jóslatot említ Hérodotosz, ami talán kapcsolatban lehet Cadmus legendájával. Ebben az illírek és az encheleusok megtámadják Görögországot, és rosszul járnak, miután kirabolják Delphit (IX. 42 ff.); ezeket az eseményeket azonban, ellentétben a későbbi írókkal, nem Cadmus és Harmonia történetével kapcsolatban említi. Euripides, a *Bakkhánsnők* egy másik részében (1352-1362) egy vegyes, barbár hadseregről beszél (v. 1356: *μυάδα βάρβαρον στρατόν*), amelyet Cadmus vezetett volna a görögök ellen, így a sereg legalább két barbár törzsből állt, ami ténylegesen megfelel a Hérodotosz által említett jóslatnak. Az i.e. 5. századi irodalomban gyéren említett adatok ellenére, a történet körvonalai kezdenek kirajzolódni: két barbár törzs támadása északról egészen Delphiig, és különböző klánok szövetsége, melyben talán a thébaiak álltak az encheleusok élén.

Hérodotosz, Euripides és Pseudo-Apollodorus leírásai Cadmus és Harmonia történetével kapcsolatban messzire vezetnek. A köztük lévő hasonlóságok alapján (pl. Hérodotosz és Euripides ugyanolyan kifejezéseket is használnak, mint *στράτον*, *στράτευμα*, és *διαρπάζω*) Katičić arra következtet, hogy közös forrásuk valamely korábbi logográfus volt.<sup>31</sup> Pindarosz 3. Püthiai ódájára (153 b) vonatkozó kommentárokból az szerepel, hogy a Cadmusról szóló legendák költőknél és mitográfusoknál maradtak fenn, és a kommentátor talán a költő Euripidesre és a mitográfus Pseudo-Apollodorusra gondolt.

Mint részben látható Pseudo-Apollodorusnál is, a későbbi írók egy bővebb történetet közvetítenek, számos részlettel, és kiegészítve új motívumokkal.<sup>32</sup> Az új települések alapítását Cadmusnak tulajdonították (pl. Rhodosz, Thera, Samothrace, és a thrákiai városok, ahol a jelenléte kapcsolatban volt a bányák kiaknázásával); továbbá kultuszok alapítását és különböző találmányokat is tulajdonítanak neki, például, hogy Thrákiában ő találta fel a bányászatot és az arany megmunkálását (Plinius *Nat. Hist.* VII. 197; Clem. Alex. *Strom.* I. 16, 75 /365 P/). A következőkben azokkal a körülményekkel foglalkozunk, melyek kapcsolatban vannak a Thébából történt távozásával; ezt az encheleusok tárgyalásával kell kezdeni, megkísérelve a földrajzi és időrendi elhelyezésüket.<sup>33</sup>

### III.

A legkorábbi fennmaradt adat milétoszi Hekataiosztól származik (i.e. 6. század vége), és Stephanus Byzantinus tartotta fenn a helynévtani lexikonában, az *Ethniká*-ban (AD 6. század), a Dexari népnév alatt (= *FGrHist* 1 F 103): A dexari egy chaoni nép az enchelei szomszédságában, mint Hecataeus mondja az Európáról szóló könyvében, akik az Amyrus-hegy lábánál éltek:

Δεξάροι ἔθνος Χαόνων, τοῖς Ἐγγελέαις  
προσεχεῖς. Ἐκαταῖος Εὐρώπῃ. ὑπὸ Ἄμυρον  
ὄρος οἰκοῦν.

A dexar törzs és az Amyrus-hegy egyedül itt szerepel. A chaones nép az illír határ mentén élt, Epirus északnyugati részén, és a part mentén a Cerauni-hegyektől a középső epirusi partokig. Az Amyrus-hegy valószínűleg a jelenlegi, albániai Tomor-hegy lehet, és a dexarokat talán a dessaretokkal lehet azonosítani, annak ellenére, hogy az utóbbiakat mindig illíreknek tekintik, és nem epirusi törzsnek.<sup>34</sup> A Hekataiosztól merített információ kizár bármely kételyt, hogy az encheleusok pusztán egy mítikus nép lettek volna. Hekataiosz hozzávetőleg elhelyezi őket földrajzilag is a chaonok északi szomszédaiként, valahol Epirus északi térségében az Ohrid-tóig terjedően. Elhelyezkedésüket az Ohrid-tónál vitathatatlanul megerősíti Polybius, aki említi, hogy i.e. 217-ben V. Philipposz többek között elfoglalta az encheleusok területeit a Lychnidus-tó mentén, miközben megütközött az illír fejedelemmel, Scerdilaidas-szal (V. 108,8):

... τῶν δὲ περὶ τῆν Ἰσχυρίαν γῆναι Ἰλλυραίων...



Az Ἐγγελαῖνες névalak végén van egy toldalék, ami jellemző a nyugat-görögökre, akik közvetlen kapcsolatba kerültek az encheleusokkal; így ez a név eredeti alakja lehet, ellentétben a keleti, jón alakkal, mely a történeti-földrajzi irodalomban szerepel, és hagyományosan a jón dialektus szerint írták.<sup>35</sup> A tényt, hogy ez ugyanaz a törzs, megerősítheti egy megjegyzés, amit a hellenisztikus geográfus, Mnaseas tett, és Stephanus Byzantinusnál maradt fenn:

Ἐγγελαῖνες, ἔθνος Ἰλλυρίας, οἱ αὐτοῖ τοῖς  
Ἐγγελέαις, ὡς Μνασέας ἐν γ' τῶν περιηγήσεων.

Az enchele név azt jelenti, hogy „angolna-nép”, és a görög ἡ ἔγγελας, angolna szóból származik, ami etimológiailag ugyanaz, mint a latin *anguilla*, és az orosz QЖБ, kígyó, s a mai délszláv *jegulja* egy ősi kölcsönzés a római dialektusból. Érdekes, hogy Polybius az *Enchelanes* szót hangtalan *kh* hehezettel írja, míg Mnaseas felcserélte egy hangzó *ng*-re, mint *Engelanes*, ami jellemző a macedónra és az észak-balkáni nyelvekre.<sup>36</sup> Tekintve, hogy E. Hamp összekapcsolta az enchele nevet az angolna jelentésű albán *ngjalë*<sup>37</sup> szóval, így teljesen lehetséges, hogy a népnév az angolnára használt illír szóból származik, ősi kapcsolatban a göröggel, és csupán a görög kiejtés változtatta meg. A prehisztorikus és klasszikus korokban egyáltalán nem volt szokatlan, hogy a népeknek állatoktól vett nevük volt, mint amilyen a Delmatae név, mely kapcsolatban van az albán *delme*, juh szóval,<sup>38</sup> s a macedón Lyncestes talán összefügg a hiúz (lat. *lynx*) nevével,<sup>39</sup> vagy a dél-dalmát helidonok neve, amit Taulantii alakban fordítottak görögre, „fecske-népet” jelent.<sup>40</sup> Még másik három népnevet lehet hozzátenni ezekhez, pl. a peucetii (Plin. *Nat. Hist.* III. 139) a fenyőről kaphatta a nevét, a grabaei a gyertyánfáról, és a dardani a körtéről (albán *dardhë*).<sup>41</sup> Ezeknek a neveknek a magyarázata lényegében tisztázatlan marad, de bizonyos, hogy jelzik e népek szoros kapcsolatát a természettel. Az angolna bizonyosan az egyik legnépszerűbb és jól ismert folyami halfajta volt már nagyon régi időktől fogva; említi Homérosz (*Il.* XXI. 203; 353) és leírja Arisztotelész.<sup>42</sup> Arisztotelész tudott angolna-tenyésztők-ről, akik télen vízszaggal halászták ki őket (*Hist. animal.* 8,2. p. 592 a 2 ff.; Athenaeus, *Deipn.* VII. p. 298 b). Könnyű volt elkapni őket, ha a tó iszapját felkavarták, és a kicsi kopoltyúik miatt az angolnák kénytelenek voltak a felszínre úszni (Arisztotelész, *ibid.*, 8,2 p. 592 a 6; Athenaeus, *ibid.*). Innen az angol mondás, az „angolna-halászat”, ami megfelel a mi „zavaros vízben halászni” kifejezésünknek. A klasszikus kortól beszámolnak arról, hogy az angolnákat víztisztításra használták, hogy elpusztítsák a piócákat (*Geoponica* II. 5,15), és érdekes, hogy ez használatban maradt máig, pl. Krk, Cres és Lošinj szigetén, ahol az angolnákat a ciszternákba teszik. Nagyon valószínű, hogy ez máshol is előfordul. A néphagyományban az angolnához rendkívül változatos hiedelmek kapcsolódnak, és egyaránt tekintik jótékony és gonosz lénynek.<sup>43</sup>

A boiótiai Théba közelében lévő Copais-tóból fogott angolnák híresek voltak az egész klasszikus kor folyamán (Paus. IX. 24,1-2), és az enchele nép egy része is e tó mentén lakott, amint többször dokumentálták Boiótiával kapcsolatban. A Copais-tónál lakó encheleket említi Hérodotosz egyik fiatalabb kortársa, leszboszi Hellanicus (i.e. 5. század második fele) a *Boiótia Történeté*-ben (*FGrHist* 4 F 50), és az információ megjegyzések formájában fennmaradt Aris-tophanesig (*Lysistrata*, v. 36):

ὠικουν τε τὴν Βοιωτίαν καὶ οἱ λεγόμενοι Ἐγγελεῖς,  
περὶ ὧν καὶ Ἑλλάνικος ἐν τοῖς Βοιωτιακοῖς φησιν.

Diodorus Siculus azt írja, hogy egy áradás után, a Deucalion (Vízözön) periódusában, Cadmus építette Cadmeiát, ahol letelepítette a *sparti* törzset, „a vetett embereket”, de az encheleusok

megtámadták és elűzték őket a városból. Cadmus és szövetségesei ekkor az illírekhez menekültek, míg az ikrek, Amphion és Zethus, akik azután uralkodtak a térségben, felépítették Thébát (XIX. 53,3-6):

... τοὺς οὖν τότε κατοικήσαντας ὕστερον Ἐγχελεῖς  
καταπολεμήσαντες ἐξέβαλον, ὅτε δὴ συνέβη καὶ τοὺς  
περὶ Κάδμου εἰς Ἴλλυριοὺς ἐκπεσεῖν.

Akár a cardiai Hieronymust használta Diodorus Siculus, akár más forrást, bizonyosan egy viszonylag kései forrása volt, ami már nem különböztette meg a korábbi, északi encheleusokat és a későbbi illíreket, ehelyett minden dél-dalmát népet illírnek tekintett. Joannes Malalas, egy bizánci kronográfus, AD 6. században (Dindorf p. 49) szintén említi, hogy a térséget, ahol az ikertestvérek Thébát alapították, korábban Enchiliának nevezték, amit Dindorf Encheleirára javított.<sup>44</sup>

Így a copaida encheleusok, hasonlóan azokhoz az encheleusokhoz, akik a chaonoktól északra éltek az Ohrid-tó mentén, amely ma is híres az angolnáiról, kapcsolatban voltak Cadmusszal, és arra lehet következtetni, hogy ezek ugyanaz a nép, melynek egy része délre hatolt és letelepedett a Copais-tó mellett. Hasonló vándorlásokat megerősít a régészeti anyag. Így meglepő párhuzamokat lehet felfedezni a kerámiadísztés formáiban és technikájában, mely bevágásokból és rovátkákból áll, a Peloponnesus-félsziget északi részén, különösen Olympiában, és a Cetina-kultúra kerámia-lelőhelyein, melyek jellemzőek Dalmácia középső részén, és kiterjednek a Balkán belseje felé, Boszniáig és Nyugat-Szerbiáig. Ez a kerámia-anyag nagyjából ugyanolyan hasznos, mint az abszolút kronológia; jelzi, hogy a korai Hellász III kortársa volt a Cetina-kultúra 1. és 2. fázisának, amely megfelel Reinecke A 1 és 2 meghatározásának. Ha kísérletet teszünk, hogy meghatározzuk ennek a kerámiának a megjelenését, sajnos kiderül, hogy a régészeti anyag értelmezésének lehetőségei korlátozottak. A kerámia, amely két távoli leletcsoportban jelenik meg, háromféleképp értelmezhető: mint olyan anyag, amely 1. kereskedelem révén került a jelzett területre, 2. csoportok vagy törzsek vándorlása révén, vagy pedig 3. egy új népesség vagy törzs termékeként, amely a két különböző területen megjelent. A Cetina-kultúra lelőhelyeiről származó kerámiát J. Maran i.e. 2000 tájára keltezte, vagy korábbra, hozzátéve, hogy a népesség egy része a Cetina-kultúra eredeti térségéből vándorolt ebben a periódusban a Peloponnesusra.<sup>45</sup> Ebben az összefüggésben érdekes, hogy a bronzkor, és később Théba topográfiájának egyik legjobb szakértője, S. Symeonoglu, a bronzkorra helyezi Cadmust.<sup>46</sup> Ez a hipotézis azon a tényen alapul, hogy a különböző genealógiákban, pl. Hérodotosznál (V. 59), Hekataiosznál, Hellanicusnál,<sup>47</sup> ugyanúgy, mint a pároszi márványfeliraton, Cadmus egy nagyon korai alak, akit Théba alapítójának tekinthettek. Mint a régészeti anyag mutatja, Théba egy különösen figyelemreméltó fejlődésről tanúskodik a faluból a városias, erődített településsé válása során, pontosan a korai bronzkorban, az átmenet idején a korai Hellász II-ből III-ba, és különösen a korai Hellász III-ban. Symeonoglu úgy tartja, hogy Cadmus teljesen a főníciaiak vagy kánaániták egyike lehetett, aki valószínűleg Krétáról és a Kükládokról érkezett Thébába, letelepítve itt bevándorlókat a minoszi Krétáról és a szigetekről. A kulturálisan fejlettebb térségekből érkező egyének nagyban hozzájárultak a városi fejlődés felgyorsulásához.

Ez a tematika a legenda és a történelem közé esik, mindazonáltal meglepő, hogy a késő rézkőkori (eneolitikumi) vagy kora bronzkori fejedelmi tumulus, a Kotori-öbölben (tehát a később ide helyezett encheleusok térségében, és a „kadoszi” Buthoe közvetlen szomszédságában), Tivat közelében lévő Mala Gruda leletei, egy arany tör, arany hajgyűrűk, és egy elektron-ötvetből készült balta (a képen a Kotori Múzeumból), milyen közeli párhuzamokkal rendelkeznek a Kisázsiaiól és a szíriai Búbloszból származó leletekkel.<sup>48</sup>



Egyéb forrásokban, melyeket még nem tárgyaltak, megjelenik, hogy az északi encheleusok nagyon erős nép volt, mely nagy területet birtokolt, egészen Dél-Dalmáciáig.<sup>49</sup> Pseudo-Scylax (i.e. 4. század második fele) a Kotori-öbölbe helyezte őket, egészen Rhizonig, megjegyezve, hogy az illírek népek közé tartoznak (*Peripl.* 25):

Ἐγγελεῖς. Ἰλλυριῶν ἔθνος εἰσὶν οἱ Ἐγγελεῖς,  
ἐχόμενοι τοῦ Ῥιζοῦντος.

R. Katičić a görög és latin irodalomból válogatott források alapján kimutatta, hogy a legkorábbi források megkülönböztetik az encheleusokat és az illíreket, és nem kizárt, hogy lényegi adatok mutatnak erre a különbségre.<sup>50</sup> Csak akkor kezdték őket az illír törzsek közé számítani, amikor az illír név elterjedt, és először csak a szomszédos csoportokra alkalmazták, majd minden népre és törzsre, melyek Epirus, Macedónia és a Juliai Alpok között léteztek. Az encheleusok egy korábbi népesség volt a fenti térségben, amely i.e. 6. században, ha nem korábban, már királyságot alkotott (e korszak rekonstrukciójának kísérlete Strabo forrásain alapszik). Az uralkodó dinasztia az eredetét Cadmus és Harmonia leszármazottaitól vezette, mint Strabo kifejezetten megjegyezte (VII. 7,8. c. 326). A királyság valószínűleg meggyöngült az illírekkel és más szomszédokkal vívott háborúban, és az illír állam uralma alá került legkésőbb az i.e. 5. században. A Strabótól származó részlet sajnos teljesen romlott a kéziratban, ezért földrajzi elhelyezése nem teljesen biztos;<sup>51</sup> ugyanebben a töredékben beszél Epidamnusról és Apolloniáról, a tengerpartról a Ceraunius-hegyekig, a büllionokról, taulantikról, parthinokról és a brygekről, a damastiumi ezüstmányokról és a sesaretheokról (ami biztosan nem az encheleusok másik neve), és a lyncestae-ről, Deuriopusról és Pelagonáról, ami jelzi, hogy Strabo hasonlóan helyezte el ezeket a népeket, mint Hekataiosz, vagyis Epirustól északra az Ohrid-tóig, a szárazföld belseje felé. Az encheleusokat említi Pseudo-Scymnus *Periegesis*-e (i.e. 2. század második fele), mint akik a brügek fölött laktak, s akiken egykor Cadmus uralkodott (437-438):

Ἐπεὶ δὲ Βρούγους Ἐγγελεῖοι λεγόμενοι οἰκοῦσιν,  
ᾧν ἐπῆρξε καὶ Κάδμος ποτέ.

Így mind Strabo, mind Pseudo-Scymnus közlése (az utóbbi Timaeus-t és Eratosthenest jelöli meg a forrásai között) megfelel az encheleusok elhelyezkedésének, melyet Hekataiosz adott meg.

Amikor a görögök és északi szomszédai viszonyait vizsgáljuk, azonnal felmerül a kérdés ezeknek a népeknek a tényleges fejlettségi fokáról. Vajon ezek is *horridae gentes*, szörnyű népek voltak-e (mint Tacitus írja, *Ann.* I. 17,9, az augustus-i korszak kelta-pannon törzseiről, akik Itália északkeleti határainál laktak), ahogy levonhatjuk Hérodotosz és Euripides megjegyzéseiből, hogy fenyegették a görög településeket és fosztogattak az országban egészen Delphiig, hasonlóan a sok évszázaddal későbbi félelmetes kelta hordákhoz? Nagyon gyérek az adatok ezeknek a népeknek a kultúrájáról, életmódjáról, gazdasági és politikai viszonyairól, noha az illír élet bizonyos aspektusait megvilágították a *Duhovna kultura Ilira* c. symposium tanulmányai,<sup>52</sup> főként a temetkezési rítusaikat,<sup>53</sup> megjelenésüket,<sup>54</sup> művészeti alkotásaikat,<sup>55</sup> és a hősként tisztelt őseik kultuszát,<sup>56</sup> melyek mindegyike jelzi a társadalmi rétegzettséget. Sok mindent ki lehet deríteni a számos illír emlékből, melyek fennmaradtak a római korból, a művészeti ábrázolásokon található helyi elemektől,<sup>57</sup> a számos feliraton dokumentált saját kultuszokig.<sup>58</sup> Az időrendi paramétereken kívül elsőrendű fontosságú az egyes ún. illír térségek földrajzi megkülönböztetése. A dél-illír és az északnyugati partvidék sokkal fejlettebbek voltak a déli befolyás miatt,<sup>59</sup> mint a középső, kontinentális illír területek, melyek ellenálltak a hellenizációnak.<sup>60</sup>

Pseudo-Scymnus, aki név szerint említi a legkorábbi ismert népeket az Illirikum partvidéki térségében, a liburnokat, bulinokat, brügeket, encheleket és másokat, így hivatkozik rájuk: „*Néhányuk felett királyok uralkodnak, néhányuk felett uralkodói tekintély, másoknak saját törvényeik vannak; azt mondják, hogy nagyon vallásosak, igazságosak és vendégszeretők, hogy csodálják a rendezett társadalmi viszonyokat, és szeretik a kulturált életet*” (i.m. 420-425):

καὶ τινα μὲν αὐτῶν βασιλικαῖς ἐξουσίαις ὑπῆκο  
εἶναι, τινὰ δὲ καὶ μοναρχίαις, ἃ δ'αὐτονομεῖσθαι.  
θεοσεβεῖς δ'αὐτοὺς ἄγαν καὶ σφόδρα δικαίους  
φασὶ καὶ φιλοξένους, κοινωνικὴν διάθεσιν ἠγαπη-  
κότας εἶναι, βίον ζηλοῦν τε κοσμιώτατον.

A szerző osztályozta a dinasztikus királyságokat (βασιλικαὶ ἐξουσίαι), melyek örökletesek voltak, pl. a Strabo által említett királyság-típus a dél-illír térségben, beleértve az encheleusokat és paeonokat, melyek nyilvánvalóan a legfejlettebbek voltak. Azután következnek azok a népek, akiknek fejedelemségük volt (μοναρχίαι), a nép által választott legfőbb vezetővel béke és háború idején, és akiknek hatalma, szemben a βασιλεῖς-szel, nem volt örökletes. Nehéz megmondani, kik voltak ezek a „monarchák”; talán új dinasztiák alapítói. A harmadik kategória Pseudo-Scymnus *Periegesis* c. művében azok a népek, akiknek saját törvényeik voltak (αὐτονομεῖσθαι), s talán törzsi törvények által kormányzott közösségekben éltek, ahol az egyéni uralom fogalma még nem volt teljesen kifejlődve (?), vagy talán független vezetésű városokban (liburnok?).<sup>61</sup> E népeknek a Pseudo-Scymnes által adott jellemzéséből (vallás, törvény, vendégszeretet) arra következtethetünk, hogy nyitottak és fogékonyak voltak a kapcsolatokra, melyek délről vagy máshonnan kínáltak, és kedvezően fogadták az idegen befolyásokat.

E népek legfejlettebbjeinek királyi dinasztiai voltak, különösen azoknak, akik a határvidéken éltek, ahol három ország találkozott, Dél-Ilíria, Epirus és Macedónia. Strabo közli (VII. 7,8. c. 326), hogy a korábbi időkben ezek közül több törzsnek voltak királyai (ταῦτα δὲ πρότερον μὲν καταδυναστεύετο ἕκαστα), és megemlíti az encheleusokat, akik felett Cadmus és Harmonia utódai uralkodtak, a lünkesztek, akik felett Arrabaeus utódai ural-

kodtak a korinthuszi Bakkhiádák nemzetségéből, és a molossziakat, akik felett Achilles unokájának, Pyrrhusnak az utódai uralkodtak. Más nemzeteknek saját királyi dinasztiáik voltak. Azt is írja, hogy Epirus és Illíria a korábbi időkben nagyon sűrűn lakott volt (VII. 7,9. c. 327):

πρότερον μὲν οὖν καὶ πόλεις ἦσαν ἐν τοῖς ἔθνεσι  
τούτοις . . . τότε μὲν οὖν, ὡς εἶπον, καίπερ οὔσα  
τραχεῖα καὶ ὄρων πλήρης . . . ὁμῶς εὐάνδρει ἢ τε  
”Ἡπειρος πᾶσα καὶ ἡ Ἰλλυρίς, VII 7, 9 c. 327

... és volt még számos, kisebb és jelentéktelen nemzet, akik mindegyikének volt királya (VII. 7,3. c. 322). A „korábbi idők”, melyeket Strabo említ (πρότερον μὲν) legvalószínűbben a Herkatasiosz által leírt periódusra vonatkozik, aki a fő forrása volt Strabonak, és arra lehet következtetni, hogy legalábbis i.e. 6. században teljesen elfogadott tény volt, hogy az encheleus királyi háznak Cadmus és Harmonia voltak az ősei, és hogy a legenda Cadmusról és Harmoniáról az encheleusok között ebben az időben már mélyen gyökerezett.

#### IV.

Érdekes közlés maradt fenn Cadmusról az adriai partvidékkel kapcsolatban Stephanus Byzantinusnál. Topográfiai művében, melyet bübloszi Philón művéből másolt (AD 2. század, *Városokról és híres polgáraikról*), azt olvassuk, hogy Bouthoe (a jelenlegi Budva) egy illír város, mely Cadmus ökrös szekereiről kapta a nevét (βούς = ökör), melyen „gyorsan” (θοός) érkezett Illíriába. Stephanus Byzantinus más írók nyomán kiegészíti az etimológiát: Cadmus a várost az egyiptomi Buto után nevezte el. Hozzáteszi még, hogy Rhizon városa ugyanebben az öbölben van, és az ugyanilyen nevű folyó is (a Kotori-öböl belső oldalán, melyre általában mint folyóra hivatkoztak a klasszikus korban):

Βουθήη, πόλις Ἰλλυρίδος, ὡς Φίλων, διὰ τὸ  
Κάδμου ἐπὶ ζεύγους βοῶν ὀχοῦμενον ταχέως ἀνύσαι  
τὴν ἐς Ἰλλυριοῦς ὁδόν. οἱ δὲ Κάδμου ἀπὸ τῆς  
Αἰγυπτίας Βουτοῦς ὀνομάσαι αὐτήν, καὶ παρα-  
φθαρῆσαν καλεῖσθαι Βουθήην. ἔχει δ' ἐπὶ τοῦ  
μυχοῦ Ῥίζονα πόλιν καὶ ποταμὸν ὁμώνυμον.  
τὸ ἐθνικὸν Βουθοαῖος.

Egy 9. századi lexikonban, az *Etymologicum magnum*-ban (ld. még *Etymologicum genuinum*) még két másik etimológia szerepel Budva névével kapcsolatban, melyek eltérnek az ökrös szekér jelentéstől: egyik szerint a név a görög βούτος = oregano (origanum) szóra vezethető vissza, a másik szerint pedig arra, hogy Cadmus segített az illíreknek és letelepedett közöttük (βοηθός = segítő). Ezek az etimológiák nem nyelvészeti, hanem történeti szempontból érdekesek: a bübloszi Philo által használt forrás hasonlóképpen már nem különböztette meg az encheleusokat az illírektől, noha, ezzel ellentétben, a Hérodotosz és Pseudo-Apollodoros által használt forrás állítja, hogy Cadmus az encheleusok segítségére jött, akiket megtámadták az illírek. Ebben az eredeti közlésben fennmaradtak az illírek letelepedésének valódi történeti körvonalai, akik nem egy vákuumban jelentek meg, hanem ki akarták szorítani a korábbi népet a déldalmát térségekben és a hátszágukban. Ezeknek az őslakóknak az identitását csak sejteni lehet. Bizonyosan pre-illírek voltak,<sup>62</sup> talán proto-indo-európaiak, vagy már indo-európaiak, legvalószínűbben erősen kevert eredeti népességek,<sup>63</sup> és az illíreket, akik megtámadták őket, valószínűleg a későbbi szövetség névadó törzsének lehet tekinteni (akiknek maradékai ismertek voltak Pomponius Mela és Plinius számára az *Illyrii proprie dicti* néven), mely illír államot alkotott i.e. 5. században, vagy akár korábban.<sup>64</sup>



Egy beszámoló szerint Cadmus egy másik várost is alapított az encheleusok között, nevezetesen Lychnidust (a „Fény Városát”), az ugyanilyen nevű tónál, a jelenlegi Ohrid-ot. Ez a közlés Christodorus egyik epigrammájából származik, mely az *Anthologia Palatina*-ban szerepel (VII. 697). Az epigramma, melyet Joannes Epidamnus-nak ajánlottak, aki Illíria prefektusa volt I. Anasztáziosz idején (491-518), AD 500 táján íródott, míg a gyűjtemény, melyben fennmaradt, a 10 században. Ez az epigramma többek között azt állítja, hogy Joannes ősei Lychnidusból származtak, melyet a föníciai Cadmus alapított:

Εἶχε δ' ἄπ' εὐσεβέων προγόνων ἐρικυδέα πατριν  
Λυχνιδὸν ἦν Φοῖνιξ Κάδμος ἔδειμε πόλιν.

Noha a megjegyzés nagyon késői, és bizonyos modern írók tagadják hitelességét,<sup>65</sup> nem kétséges, hogy Lychnidus alapításának említésével ősi hagyományt közvetít. Christodorus, mint művelt költő, tanulmányozta és elfogadta az ősi legendákat, és a greko-római világ különböző térségeinek történetét. Ezenkívül a közlés jól illeszkedik az encheleusok történetéhez, melyet rekonstruálni lehet Hekataiosz, Pseudo-Scylax, és főként Polybius adatai alapján, aki kifejezetten az Ohrid-tóhoz helyezi őket. Cadmus hagyománya elválaszthatatlanul kapcsolódik az encheleusokhoz. Christodorus megjegyzése így vitathatatlanul megerősíti a Polybiustól származó közlést, és egyidejűleg jelzi, hogy Cadmus és Harmonia legendája még elterjedt volt AD 6. században.

Van egy megjegyzés Herodianus grammatikájában is (AD 2. század), miszerint Rhizon városának névadó alapítója Cadmus fia volt<sup>66</sup>:

... Ῥίζων ὁ Κάδμου υἱὸς καὶ πόλις Ἰλλυρίας καὶ  
ποταμὸς ὁμώνυμος ...

Egyáltalán nem meglepő, hogy Rhizon (a mai Risan) kapcsolatban lehetett Cadmus-szal; a város jelentős a stratégiai helyzete miatt,<sup>67</sup> és ebből fakadóan az egyik fő erősség volt az illír királyságban az Agron-dinasztia idején. Teuta például itt keresett menedéket a veresége után, mivel úgy tartották, hogy az erődöt nem lehet bevenni. Kétségtelen az is, hogy legalábbis részben már sokkal régebben lakott volt; az encheleusok egyik városaként említi Pseudo-Scylax (24-25), így nem rendkívüli, hogy beletartozott a görög-encheleus legendák szférájába, és dicső eredetűnek tartották.

A források vizsgálatából nyilvánvaló, hogy a legenda létrejöttének körülményei már homályosak lehettek az i.e. 6. században, nem is szólva Illíria későbbi lakosairól, s így a legenda a helyi régiségbúvárok különféle spekulációinak tárgya lett, akik a térségükben mindenütt a hősök jelenlétének nyomait és jeleit akarták megtalálni. Stephanus Byzantinusnál fennmaradt egy megjegyzés Dyrrachium leírásánál, hogy Eratosthenes (i.e. 3. század) említette Cadmus és Harmonia sírjait a *Geographia*-jában. E sírokat a Drilon (Drin) és Aous (Vijosë vagy Vojuša) folyók mentére helyezték, bár a folyók nagyon távol vannak egymástól és Dyrrachiumhoz sincsenek túl közel. A Drilon ettől északra folyik, az Aous pedig jóval délebbre, noha ez nem jelenti feltétlenül azt, hogy a hellenisztikus kor íróinak földrajzi megállapításai homályosak voltak,<sup>68</sup> inkább csak azt, hogy mindkét folyó kapcsolatban volt Cadmus és Harmonia sírjaival, melyek nyilvánvalóan kiemelt jelentőségűek voltak. Ugyanebből a korból, i.e. 3. századból vannak adatok a hellenisztikus történetírótól, Philarchustól, melyeket Athenaeus tartott fenn (*Deipn.* XI. 6. p. 462 b; Jacoby, *FGrHist* 81. F 39), egy bizonyos híres illíriai helyről, melyet Cylices-nek neveztek; ennek közelében volt egy Cadmus és Harmonia emlék:

πολλοῖς δὲ καὶ ὁ ἐν Ἰλλυριοῖς τόπος διαβητός  
 ἔστιν ὁ καλούμενος Κύλικες, παρ’ ᾧ ἔστι τὸ  
 Κάδμου καὶ Ἀρμονίας μνημεῖον, ὡς ἱστορεῖ  
 Φύλαρχος ἐν τῇ δευτέρῃ καὶ εἰκοστῇ τῶν  
 Ἱστοριῶν.

Cylices városa, noha híresnek nevezték, számunkra ismeretlen. Görög neve „kelyheket” vagy „edényeket” jelent, s talán a terület fontos elhelyezkedésére, vagy a vízhordásnál használt edények alakjára utal. Az is lehetséges, hogy a görög szóval való hasonlósága pusztán véletlen, és hogy a név bizonyos módon kapcsolódott egy liburniai törzs, a *Kaulikoi*, vagy *Culici* nevével (Plin. *Nat.hist.* III. 130.).<sup>69</sup> R. Katičič ezt összekapcsolta Eratosthenes közlésével,<sup>70</sup> mely esetben a települést valahol a Drilon és Aous folyók között kellene keresni, noha a forrás teljesen független egymástól. Nagyon valószínű, hogy Cylices ugyanaz a helység, melyet Procopius *Κυλικαί* néven említ (*De aedif.* IV. 4, ed. J. Haury, add. et corr. G. Wirth, Lipsiae 1964, p. 117), aki felsorol más, kisebb, erődített városokat Új-Epirusban, Scodra közelében,<sup>71</sup> tehát a korábbi encheleus parti térségben. Plinius (*Nat.hist.* III. 144) számos görög várost említ Dél-Dalmáciában, melyek az ő korára már teljesen feledésbe merültek (*multorum Graeciae oppidorum deficiens memoria, nec non et civitatum validarum*), és egy ilyen város lehetett Cylices is, mely elvesztette jelentőségét a Principátus idején, de újjáépítették a késő római korban – ha Procopius valóban ugyanarra a városra utal –, valószínűleg a stratégiai kedvező helyzete miatt. A Philarchus által említett Cadmus és Harmonia emlék legvalószínűbben a síremlékük lehetett.

A Drilon-t említi Nicander is (i.e. 2. század), Cadmus-szal és Harmoniával kapcsolatban. Tanító költeményében, a *Theriaca*-ban (607-609), mely a kígyók és más, mérgező állatok harapásáról és ellenszerükről szól, említi az íriszt a Drilon és Naron (Neretva) folyók partjain, a sidoni Cadmus és Harmonia lakóhelyén, s hogy két, szörnyű kígyó alakjában ezek siklanak itt a fű közt. Nicander megemlíti a lakóhelyüket; az eredeti szövegben használt kifejezés a *θεμελίον*, melyet A.S.F. Gow és R. Katičič ’lakóhely’-nek fordított.<sup>72</sup> Ebben a kontextusban a szó talán templomot jelent, és Nicander a Drilonhoz és a Naronhoz kapcsolta, így jóval északabbra helyezve Cadmust és Harmoniát, mint Eratosthenes, föl egészen az Illíria és Liburnia közötti határig.<sup>73</sup> Cadmus és Harmonia templomát említi Pseudo-Scylax *Periplus*-a is a jegyzetekben, melyeket később adtak hozzá az eredeti szöveghez, és csupán partmenti településeket, folyókat, és a hajózáshoz szükséges napi távolságokat sorolnak fel benne.<sup>74</sup> Itt az szerepel, hogy a távolság a Naron folyótól az Arion folyóig egy nap hajóút, és további fél nap kell, hogy az Ariontól Cadmus és Harmonia emlékhelyéig jussunk, vagyis a templom messzebb lehetett az Arion folyótól (i.m. 24):

Καὶ ἀπὸ τοῦ Νάρωνος ἐπὶ τὸν Ἀρίωνα ποταμὸν  
 ἡμέρας ἔστι πλοῦς. ἀπὸ δὲ τοῦ Ἀρίωνος ποταμοῦ  
 πλοῦς ἡμέρας ἡμισυ, καὶ Κάδμου καὶ Ἀρμονίας  
 οἱ λίθοι εἰσὶν ἐνταῦθα, καὶ ἱερὸν ἄποθεν τοῦ  
 Ἀρίωνος ποταμοῦ /*cod. Vatic.*/

Így Cadmus és Harmonia emlékeit, melyek sírjukat jelezték, vagy őket jelképezték kígyó alakban, említi a *Periplus*. Egy Dionysusról írt epikus költeményében Nonnus (AD. 5. század) azt írja (XLIV. 115-118), hogy kígyó alakú kővé változtak. Ez illene az Adriai-tenger bejáratára, mely „kígyókat táplál” (παρ’ Ἰλλυρικοῖο δρακοντοβάτου στόμα πόντου), s így valahol a Dél-Adria mellékére. Dionysius Periegetes (ld. alább) szintén hivatkozik két sziklára, melyeket Cadmusnak és Harmoniának szenteltek. A templomra való hivatkozások jelzik e hőrospár kultuszát Dél-Illíriában. Az Arion-folyó neve Pseudo-Scylaxnál nehézséget jelent, mert máshonnan nem ismert, de a különféle kísérletek ellenére,<sup>75</sup> M. Suič magyarázata a legvalószínűbb, hogy e nevet pontatlanul írták le a másolás folyamán, a felületes olvasásnak köszönhetően, és

az eredeti folyónév ΔΡΙΑΟΝ volt, mely a kéziratban nagybetűkkel szerepelt. A Drilont tehát Cadmusszal és Harmoniával kapcsolatban egyaránt említi Eratosthenes és Nicander.

Dionysius Periegetes (AD. 2. század) az Οἰκουμένης περιήγησις c. költeményében említi (387-397. sor, ed. C. Müller, *GGM* 2, p. 127) Cadmus és Harmonia sírjával (τύμβος) kapcsolatban, ahol kígyóvá változtak, miután megérkeztek Thébából, hogy van két szikla egymás mellett, amelyek összecsapódnak, ha a helybelieket baj fenyegeti. A sír és a sziklák szerinte valahol az „öböl közelében” voltak (κεῖνον δ’ ἄν περὶ κόλπον), amely a Cerauni-hegyekig terjed. R. Katičič szerint ez legvalószínűbben a partvidéknek azon a szakaszán lehetett, melyet Dionysius illír szárazföldnek nevezett, a bulinok földjétől a Cerauni-földfokig (Kepi Gjuhëzës).<sup>76</sup> Ez a földrajzi elhelyezés a legpontatlanabb az összes többi között, mivel hozzávetőleg magában foglalja az egész illír partvidéket a Neretvától a Vojušáig. Hasonló információt nyújt Avienus (537-550), és Priscianus (381-395), akiknek elbeszélése Dionysiuson alapszik. Eustathius, egy thesszalonikéi metropolita és bizánci tudós a 12. században, a Dionysius Periegetes-hez írt kommentárjában pontatlanul helyezi el Cadmus és Harmonia sírját a Cerauni-hegyek környékén; ilyen tévedés könnyen adódik egy hibás olvasásból. Dionysius sorait allegorikusan értelmezte, a klasszikus irodalom középkori fogalmaival: a kígyóvá válást büntetésként kapták az Árész-sárkány megöléséért, ezért ezt úgy kell magyarázni, mint jellemük és természetük átalakulását egy kígyószerű barbársággá.

Cadmus és Harmonia sírjának hagyománya fennmaradt a hellenisztikus költészetben is. Apollonius Rhodius *Argonautica* c. epikus művében (IV. 516-518) megemlíti, hogy a sírjuk egy sötétvízű, mély illír folyó mentén volt, az encheleusok földjén:

ἐπ’ Ἰλλυρικοῖο μελαμβραθεὸς ποταμοῖο τύμβος ἴν’  
Ἄρμονιῆς Κάδμοιό τε . . . ἀνδράσιν Ἐγγελέεσσιν . . .

Az encheleusok említése jelzi, hogy az információ korábbi forrásból származik, vagy olyan szövegekből, amelyek korai adatokat őriztek meg. Callimachus hasonlóképp említi a szőke Harmonia, „a kígyó” emlékeit egy illír folyó közelében (ld. Strabo, I. 2, 39 c. 46; vö. V. 1, 9 c. 216). Azonos kontextusban említi ugyanazt a folyót Lycophron, de a Dizerus név alatt (βαθεῖ Διζήρου πορῶ, *Alexandra* 1026), de itt nincs szó Cadmusról és Harmoniáról. R. Katičič véleménye szerint Timaeus volt a közös forrása mindhárom költőnek.<sup>77</sup> Szerinte a folyó a Barbanna (a mai Bojana) volt, a Drilon egyik mellékfolyója, míg F. Vian feltételezi, hogy a „fekete és mély” illír folyó a Rhizon öblére vonatkozott.<sup>78</sup>

Cadmus és Harmonia legendájának népszerűségét Illíriában más is mutatja, különösen a művészeti alkotások, amire tárgyi bizonyíték van. Évekkel ezelőtt két, hellenisztikus kori bronzlemezt találtak Albániában és a montenegrói Crna Gorában, melyeken majdnem azonos ábrázolások jelentek meg: mindkettőn katonák szerepelnek ütközet közben, illír sisakban, makedón típusú pajzsokkal, lóháton és gyalogosan, és egy nagy kígyó ágaskodik mellettük, amely mintegy segíti a „katonáit” a barbár ellenséggel szemben. Az egyik lemezt Selcë e Poshtme településnél találták, az Ohrid-tó albániai oldalánál,<sup>79</sup> a másikat pedig egy temetőben a Crna Gora-i Gostilj közelében, a Skadar-tótól északra.<sup>80</sup> Tudomásom szerint mindkét lemez értelmezését legutóbb megkísérelte A. Stipčević és G. Kossack.<sup>81</sup> Stipčević a kígyó alakjában az ősök heroizálását látta. A cikk a heroikus ősök illír kultuszának különböző aspektusait tárgyalja, és az elhunyt kiváló ősök kígyó alakban való tiszteletének jeleként említi a fenti két lemezt. Noha e lemezek erős görög hatást mutatnak, ami megjelenik más művészi ábrázolásokon is, a szerző véleménye szerint mindkét ábrázolás szimbolikus tartalma kizárólag illír. D. Rendič-Miočević feltételezte, hogy ezek a lemezek (más lemezeket is találtak, de ezeken a motívumok némiképp eltérőek) az illír területen kívüli műhelyekben készültek illír piac számára.<sup>82</sup>



Hasonló kánon szerint készült hellenisztikus kori bronz övlemezek, harcoló katonákkal és egy „kígyó-istenséggel”, mely Kadmoszt reprezentálhatta az encheleusok ősi területén, balra: Selcë e Poshtme, az Ohrid-tó nyugati, albániai oldalánál (M. Šašel Kos, in *Portolano Adriatico*, III. no. 3, 2007); jobbra: Gostilj, a Skodar-tó északi, montenegrói oldalánál (Đ. Basler, in *GZM*, Sveska XXIV, Sarajevo, 1969).

Mint már N. Ceka felvetette, ezek a kígyók talán kapcsolatban lehetnek a Cadmus-legendával.<sup>83</sup> Noha feltételezhető, hogy a Cadmus-legendán kívül más görög legendák is megjelenhettek Illíriában, de talán kevésbé valószínű, hogy más legendákban egy kígyó ugyanilyen elsőrendű szerepet játsszon. Így számomra nem nehéz a fenti két lemez kígyó-ábrázolásaiban Cadmus alakját látni, amint kígyó alakban sikeresen megsegíti az encheleusokat az illírekkel folytatott harcukban, vagy amint kígyó alakban vezeti a „vegyes” barbár sereget a görög városok ellen. Egy ilyen ábrázolás jól illeszkedik Cadmus kígyóvá változásának leírásaihoz akár Théba elhagyása előtt, és további sorsának leírásához, ahogy Euripides megörökítette a *Bakkhánsnők*-ben, mint említettük a cikk elején. Euripides tragédiái rendkívül népszerűek voltak a klasszikus korban, és ezeket Görögországon kívül is előadták, a makedón udvarnál (Euripides 408-tól haláláig, 406-ig Archelaus király udvarában élt Pellában), ha nem is mindenütt a Balkánon, de legalábbis Dél-Dalmácia görög kolóniáin. E költemények tartalmának irányulása ellenére – Euripides nagymértékben egy szigeti görög felfogást képviselt, és diszkreditálni akarta az idegen eredetű thébai dinasztiát –, mely szinte teljesen feledésbe merült a hellenizmus korára, feltételezhető, hogy költeményeinek nagyobb hallgatósága volt abban az országban, melyet Cadmus és Harmonia alapított, úgyszólván egy második hazaként, mint másutt, és a művészek szívesen ábrázolták őket. Érdekes, hogy mindkét lemezt pontosan abban a térségben találták, mely korábban az encheleus királysághoz tartozott, ami tovább erősíti a megközelítésem. A gostilji sírt az illír háborúk korára keltezik, és Đ. Basler utal rá, hogy a lemezeken látható jelenet az illír labeaták és a makedónok harcát ábrázolja.<sup>84</sup> Az ellenség, amely gyalogos katonákból áll, makedón pajzsokat tart. A kígyó alakját úgy lehet magyarázni, mint a halhatatlan, mítikus Cadmus királyt, aki a nehéz pillanatokban örökös népe leszármazottai felett. De mivel a legtöbb fegyver-ábrázolás a lemezeken nem egykorú, és az egész jelenet mítikus tartalomról árulkodik, legjobb kizárni az értelmezésből a kortárs eseményeket.

Strabo, a már említett töredékben, ahol leírja, hogy az encheleusok felett Cadmus és Harmonia leszármazottai uralkodtak (VII. 7,8 c. 326), megjegyzi, hogy az ő korában voltak helyek ebben az országban, melyek kapcsolatban voltak a rájuk vonatkozó legendákkal (καὶ τὰ μυθευόμενα περὶ αὐτῶν ἐκεῖ δείκνυται). Ezek a fent tárgyalt helyek a Naron, Drilon és Aous folyók mentén voltak, és a híres Cylices város, ahol a sírjuk volt; a templomuk az Arion folyónál volt (valószínűleg a Drionhoz), és egy másik illír folyónál is (valószínűleg a Barbanánál), ahová a sírjukat helyezték, és azon a helyen is, ahol Harmonia életet adott Illyriusnak. Köveket és sziklát szenteltek Cadmusnak és Harmoniának, ugyanúgy városokat, melyeket

Cadmus és utódai alapítottak, s amelyek közül jelenleg csak Buthoét, Lychnidust és Rhizont ismerjük.

## V.

Egy másik legenda is létezik, amely még szorosabban kapcsolódik Illíriához és ugyanúgy Cadmushoz és Harmoniához: egy legenda szól a leányukról, Agaüéről, melyet Pseudo-Hyginus őrzött meg. Agaüének volt egy szerencsétlen fia, Pentheus, akit anyja darabokra tépett a dionüszosi őrzöngés közepette. Dionysus isten így állt bosszút Cadmus családján, mivel Pentheus ellenezte Dionysus kultuszának meghonosítását Thébában. Agaüé a szörnyű bűne után Illíriába menekült, ahol befogadta Lycotheres király, aki feleségül vette (*Hygini fabulae*, ed. H.I. Rose, Leyden 19673, no. 184; Stob. *Anth.* IV. 25,9). Így Agaüé is menedéket talált Illíriában. Az illír királyt, Lycotherest csak Pseudo-Hyginus említi: a név görög, és olyan embert jelent, aki bátor, mint egy farkas. Ha a nevet görögre fordították, ez jól illeszkedik az illír onomasztikában azokhoz a nevekhez, melyek tartalmazzák a 'farkas' szót; ilyen a Volsimus, a paeligek királyának neve, aki *ex Illyrico orti*, illír vidékről származott, mely nevet latinul Lucullus-ra lehet fordítani, ami fiatal farkast jelent. Hasonlóképpen a paeoni dinasztia Lykkeios neve is ebbe a névcsoportba tartozik. A név egybehangzik a Veskleves-típusú nevekkel, melyeket R. Katičič olyan neveknek tart, melyek jelentése egy epikus szájhagyományt jelez az illírek között.<sup>85</sup> Mint Pseudo-Hyginus két másik fejezetben (240, 254) megjegyzi, Agaüé később megölte Lycotherest, hogy a királyságát átjuttassa apjának, Cadmusnak. Noha a forrás kései és megbízhatatlan, és a történetnek kifejezetten mítikus elemei vannak, mindazonáltal érdekes, hogy semmi ellentmondót nem tartalmaz más források közléseivel: Cadmus letelepedett az encheleusok között, és segített nekik a háborúban az illír ellenségeikkel szemben, és Agaüé megölte, vagy megparancsolta, hogy öljék meg az ellenséges királyt. Ez a történet elvileg magyarázható úgy, *mutatis mutandis*, mint a távoli, dinasztikus intrikák visszangja, melyek állandó jellemzői e területek későbbi történelmének.

A boiótiai vagy argoszi görögök és az encheleusok közötti kapcsolatok – leszámítva a Cadmus-történetet és a thébai kadmeusoknak az epigonok elől az encheleusokhoz való menekülése legendáját – szintén megjelennek Amphiareus harci kocsi-hajtójának, Buto-nak a történetében, aki Polybius szerint Amphiareus eltűnése után Harpüa városába ment, amely Illíriában volt az encheleusoknál. Ezt az információt Stephanus Byzantinus őrizte meg a *Harpya* címszó alatt, és R. Katičič részletesen elemezte.<sup>86</sup> Amphiareus a Hetek egyike volt, akik sikertelenül ostromolták Thébát Polynicésszel és Adrasztusszal. Az ütközet folyamán eltűnt a föld alatt, s ezért mint prófétát tisztelték. Az encheleus várost, Harpüát csak ebből a részletből ismerjük. Hasonló helynevek ismertek egyéb városokkal kapcsolatban, mint pl. Apulia (*Arpi*), Latium (*Arpinum*), és Elis (*Harpina*, Paus. VI. 21,8).<sup>87</sup> Bato, az egyik legjelentősebb illír név a római korban, eredetileg, mint Katičič kimutatta,<sup>88</sup> valószínűleg egy *nomen sacrum*; Pausanias említi, hogy temploma volt Argoszbán (II. 23,2), és nagyon valószínű, hogy Harpüában hősként tisztelték. A név szokatlanul elterjedt elsősorban Illíriában, Thébában (vagy inkább Argoszbán) és Troászban, mindenütt legendákhoz és a valláshoz kapcsolódik, ami jelzi az ősi kultikus és vallási kapcsolatokat, melyek Katičič véleménye szerint messze túlterjedtek a nyelvi és etnikai határokon.

A negyedik forrás, amely Apollonius Rhodius, Callimachus és Lycophron művein kívül szintén egy illír folyót említi, amikor Cadmusról és Harmoniáról beszél, egy kommentár Vergilius *Aeneid*-éhez, a *Scholia Vaticana* (az I. 243. vershez; II. p. 311 Lion), melyben ez áll: „Amikor Cadmus, Agenor fia, a feleségével, Harmoniával elhagyta Thébát, és méltatlan sorsát követve átkelt Macedóniába, egy fiatal fiút hagyott maga után, aki Harmoniától született az illíriai folyónál. Egy kígyó tekeredett a fiú köré, és táplálta őt, amíg felnőtt, a testével védelmezte, és erővel töltötte el, hogy uralkodjon ebben az országban. A kígyó Illyrius-nak nevezte,



a saját neve után” (*Cadmus, Agenoris filius, relictis Thebis, comite Harmonia coniuge fortunae iniurias sustinens fines Macedoniae supergressus parvulum filium, qui iuxta Illyricum fluvium ab Harmonia editus fuerat, dereliquit. Hunc serpens spiris suis innexuit et, donec ad adultos veniret annos, amplexu corporis fovit imbuitque viribus, quibus omnem illam regionem sibi subdidit. Hinc ex vocabulo suo Illyrium denominavit*). Így ismét megjelenik Cadmus fia, Illyrius, akit, mint fentebb láttuk, említett Pseudo-Apollodorus, és ismerték a bizánci írók is, mint Stephanus Byzantinus (ld. *Illyria*) és Eustathius, aki Dionysius művéhez írt kommentárjában hozzátette: „Mint mondják, az illírek a nevüket Illyriustól kapták, Cadmus és Harmonia fiától.”

A kígyó motívuma nyilvánvalóan egy kígyó-istenségtől származik, amely teljesen független azoktól a kígyóktól, melyekké átváltozott Cadmus és Harmonia. Mind a klasszikus, mind a modern etimológia megkísérelte az „Illyrii” nevet a ’kígyó’ szóból származtatni; a két szó, melyeket Hesychius fenntartott, ἰλλίς, és ἰλλός, azt jelenti „sodrott” és „görbe”, ami lehetséges, hogy a kígyókat szimbolizálta.<sup>89</sup> Noha ezek a görög nyelvből származnak, valószínűleg egy helyi etimológiát követnek, amely egy illír szót vett át a saját nyelv alapján, és nem lehet kizárni, hogy az illír ’kígyó’ szó hasonlíthatott a görög változatához. K. Oštir az ’illír’ nevet a pre-indo-európai *ilur*, ’kígyó’ szóból magyarázta, és összevetette a hettita mítikus kígyó, az *Iluyankas* nevével,<sup>90</sup> amelyről általában azt tartják, hogy autentikus proto-hatti forrásból származik,<sup>91</sup> így a kapcsolat nem különösebben meggyőző. Nem kizárt, hogy a kígyó az illír nép egyik totemállata lehetett,<sup>92</sup> noha az ilyen magyarázatok nagy óvatosságot igényelnek.

Bárhogy is legyen, az igaz, hogy a kígyó-kultusz domináns szerepet játszott a dél-illírek között, hasonló, mint a nap-kultusz szimbólumai az Észak-Balkánon.<sup>93</sup> A kígyó-szimbólumok, mint díszítések, már a kőkorszak elején felbukkannak, kígyó-szobrokkal és kígyó-istennőkkel együtt, és nyilvánvaló, hogy a kígyó, bárhol jelenjen is meg, befolyásolta a primitív ember felfogását, aki, mint a leletek jelzik, egyrészt a háziállatok védelmezőjét látta benne, másrészt a termékenységgel kapcsolatos chtonikus istenséget.<sup>94</sup> A kígyó fontos szimbólum a Mediterráneumban később is, a görögök, etruszkok és a rómaiak között,<sup>95</sup> és máig fontos szerepet játszik minden nép vallásában, mitológiájában vagy szájhagyományában, akik olyan országokban laknak, ahol kígyók léteznek. A. Stipčević egy cikksorozatban és összefoglalásában, *Kultni simboli kod Ilira*,<sup>96</sup> tárgyalta a kígyó-szimbolizmust a dél-illírek között, amely úgyszólván a mindennapi élet valamennyi aspektusában megjelenik a lakosok körében: az ékszerek díszítésében,<sup>97</sup> a greko-illír és illír városok pénzein,<sup>98</sup> a sírokon,<sup>99</sup> és a lakóhelyeken. Mint a *labeatae* éremleletek mutatják, kígyókat ábrázoltak a hajóik orrán.<sup>100</sup> További érdekesség, hogy a *Draco* és *Dracontilla* nevek többször megjelennek a dalmáciai feliratokon.<sup>101</sup> Van egy miniatűr bronzfigura is az Ohrid Múzeumban, 7,2 cm magas, a Trebeniško Kale lelőhelyen találták, abban a térségben, ahová az *encheleus*okat helyezik. P. Lisičar publikálta, mint női *Laokoon*-típust,<sup>102</sup> melyet F. Vian szeretett volna úgy értelmezni, mint Illyriust, amint a kígyó táplálja,<sup>103</sup> de amelyet a leg-egyszerűbben kígyó-istennőnek lehet tekinteni, vagy egyik papnőjének. A szobrocska egy mézítelen nőalakot ábrázol, mellekkel, hosszú hajjal, s egy kígyó tekeredik rá.

A kígyó-kultusz rendkívül mélyen gyökerezik, amit jelez e kultusz továbbélése, mely a közelmúltig megőrződött, sőt szinte máig. Így Cavtatban, az ősi Epidaurum helyén, egy barlangot mutogattak még a 19. század végén, ahol Szt. Hilarion élt AD 365-ben, aki megölt egy kígyót, mint leírja Szt. Jeromos a szent életrajzában (*Sancti Hieronymi Vita S. Hilarionis eremitae c. 39*). Sutornál, a régi *encheleus* partvidéken, bűn megölni egy „blavor”-t (látatlan gyík), melyet a ház védelmezőjének tekintenek, és a küszöb alatt lakik. A *blavor* szó, mely kapcsolatban van az albán *bullar*, látatlan gyík, vakféreg, és a román *balaur*, sárkány szavakkal, egy pre-szláv balkanizmus, amely szintén mutatja a kígyó-kultusz folytonosságát.<sup>104</sup>

## VI.

Ideális lenne, ha Cadmust legalább hozzávetőlegesen elhelyezhetnénk időrendileg. Ez látszólag nem lenne nehéz, mivel Cadmus egy genealógiailag meghatározható személy, noha a klasszikus korból fennmaradt leszármazásai jelentősen különböznek. Pherecydes és más, i.e. 5. századi szerzők szerint Cadmus az egyik kortársa volt Danaus-nak, aki az Argive királyi ház genealógiája szerint a trójai háború előtt kilenc nemzedékkal élt (a klasszikus korban egy nemzedék általában 45 évnyi idő volt, míg jelenleg kb. három nemzedéket tekintünk egy évszázadnyi időnek).<sup>105</sup> A thébai genealógia szerint, melyet Hérodotosz és Sophokles tartott fenn, Cadmus a trójai háború előtt hat nemzedékkal élt; ha a számításokat a krétai genealógia alapján végezték (Homérosz szerint), akkor Európa, Cadmus unokahúga vagy húga csak három nemzedékkal élt a trójai háború előtt.<sup>106</sup> Ez azt jelenti, hogy a hagyományos leszármazási listák között is hat teljes nemzedéknyi szakadék van, kb. 200 év; ez nagy eltéréseket eredményez a kronológiában, ami i.e. 1455 és 1285 között mozog.<sup>107</sup> Ezek a különbségek azonban, mint C. Brillante megjegyezte,<sup>108</sup> bizonyos fokig csupán látszólagosak és másodlagosak, mivel világos, hogy a fentiek közül a legnagyobb hitelt a saját, thébai genealógiának kell megadni. A különböző adatok mindazonáltal figyelmeztetnek, hogy eleve tévedés megkísérelni Cadmus meghatározását egy szűk időrendi keretben, vagy összekapcsolni meghatározott régészeti leletekkel, sőt egy régészeti horizonttal. Pusztán azt lehet megállapítani, hogy az ókori beszámolók szerint Cadmus valószínűleg a műkénei korban élt (i.e. 2000-1200). A történetek többsége föníciai eredetűnek tekinti, noha többször összekapcsolják Egyiptommal, főleg az egyiptomi Thébával (többek között Diodorus Siculus, Conon, Eusebius, Nonnus, és későbbi írók);<sup>109</sup> csupán Photius és Suda jegyzik meg, hogy a legendás thébai király, Ogyges fia.<sup>110</sup> A 'föníciai' kifejezés az ókorban félreérthetetlenül egy idegent jelentett Föníciából; azonban Cadmus eredetének e magyarázatát vitatja a modern szakirodalom. A szkepszist az a gyanú táplálja, hogy a klasszikus korban a 'föníciai' szót valószínűleg nagyon korán pontatlanul értették, és egy kortárs kifejezést tükrözött, miközben az eredeti jelentése más lehetett. Ez egy kulcsfontosságú kérdés a legenda értelmezésében.

Ruth B. Edwards, aki legutóbb szembenézett ezekkel az összetett problémákkal, újfent áttekintette a különböző hipotéziseket, hogy mit jelent a 'föníciai' kifejezés Cadmusszal kapcsolatban. Nagyon változatosak a felfogások, hogy Cadmus ténylegesen mit képviselt a görög történelemben. G. de Sanctis megkísérelte a legendát visszahelyezni a mítikus szférába, és Cadmust napistenként magyarázta. Ílymódon a thébai akropoliszon imádták, melyet róla neveztek el Cadmeiának; megölte az Árész-sárkányt (az alvilág istenségét, a gonosz megtestesítőjét, aki eredetileg maga Árész lehetett), mely egy barlangban élt az akropolisz lábánál. Kísérői „vörös” démonok voltak (a görög φοῖνιξ; phoinix, többek között 'vörös' jelentésű).<sup>111</sup> Ez a magyarázat, mely egyébként a 19. században keletkezett,<sup>112</sup> megtalálható M. Guarduccinál is.<sup>113</sup> Ezzel ellentétben J. Zafiropulo szinte szó szerint értelmezte a Cadmos-legendát, és feltételezte, hogy a görög hősök emberek voltak, akik ténylegesen léteztek; ezen az alapon az eseményeket többé-kevésbé úgy rekonstruálja, ahogy megjelennek a klasszikus forrásokban, és Cadmus „egy nagy politikus, és mindenekfelett kiváló szervező, aki átfogóan megértette kora problémáit.”<sup>114</sup>

Létezik a két megközelítés között – bár csak bizonyos speciális hipotéziseknek tekintik őket <sup>115</sup> –, egy egész sor ilyen vagy olyan magyarázat. Noha úgy tűnik, hogy a legfontosabb kérdés a mai napig megválaszolatlan, hogy vajon a legendák anyagát lehet-e használni arra, hogy legalább a kereteit meghatározzuk a műkénei történelemnek (a korai vagy a késői periódusainak), vagy a legenda feltételezett történeti magvát teljesen el kell-e vetni,<sup>116</sup> a probléma mindazonáltal konkrétabban jelenik meg – és ez az uralkodó vélemény<sup>117</sup> –, ha feltesszük a kérdést, hogy a legenda milyen mértékben és formában tartalmazza a „heroikus”, azaz műkénei kor, vagy akár korábbi korszakok visszhangjait. A legendák értelmezése lényegileg nem szub-

jektívebb, mint a régészeti anyag értelmezése. A 19. század végére nagyon széles körben elterjedt a régészeti és történeti irodalomban az a felfogás, hogy a bronzkori vívmányok erős kapcsolatban kellett legyenek a keleti kultúrákkal.<sup>118</sup> Nem sokkal ezután elfogadott tény lett, hogy ezek a hatások Krétáról jöttek,<sup>119</sup> és jelenleg nagymértékben hangsúlyozzák a kontinentális görög térség autochton, független kultúráját.<sup>120</sup> A régészeti anyag változatos értelmezéseit erősen befolyásolják a legenda-értelmezések is. Két alapvetően szembenálló elmélet uralta a 19-20. század történetírását: az első lényege, hogy Cadmus, mint föníciai, a későbbi hagyomány szférájába tartozik, amely nem-értésen, művelt spekuláción, sőt kitaláláson alapszik. A 'föníciai' egyszerűen a külföldi szinonímája volt, mivel a 9-8. századi görögök számára a külföldiek főként föníciaiak voltak.<sup>121</sup> A második elmélet bizonyos történeti alapot feltételez a 'föníciai' eredetre. Ha az első elmélet egyes támogatóit felsoroljuk, néhány névről nem feledkezhetünk meg, mint pl. E. Bethe-ről, aki úgy tartotta, hogy Cadmus, Europa és Phoinix boiótiai héroszok voltak.<sup>122</sup> Hasonló véleményen voltak O. Crusius, aki egy lexikális hozzájárulást nyújtott Cadmusról W.H. Roscher könyvében,<sup>123</sup> valamint összefoglaló görög történelmi munkák szerzői, E. Mayer,<sup>124</sup> és K.J. Beloch.<sup>125</sup> Az elmélet különösen meggyőző lett A.D. Keramopoulos thébai ásatásait követően, melyek megmutatták, hogy a város hasonló módon fejlődött, mint más műkénei városok, és nincs semmilyen föníciai leletanyaga.<sup>126</sup> A.W. Gomme megkísérelte bizonyítani, hogy Cadmus föníciai eredete a kisázsiai logográfusok művelt spekulációja volt,<sup>127</sup> és hasonlóan vélekedett K. Latte, a Cadmusról szóló fejezet szerzője Pauly-Wissowa munkájában,<sup>128</sup> és a legenda kezdeteit Miletusba helyezte, és a következtetéseit többek között U. v. Wilamowitz és P. Friedländer munkáira alapozta. Azok között, akik legutóbb részletesen tanulmányozták a Cadmus-legendát és tagadták a föníciai eredetének történeti alapját, ott találjuk F. Vian-t, aki „föníciai délibábnak” nevezte ezt,<sup>129</sup> nyilvánvaló utalással S. Reinach 1893-as tanulmányára, „A keleti délibáb”-ra.<sup>130</sup>

A második elmélet támogatói között, akik megkísérlik, hogy érveket találjanak Cadmus külföldi eredetének történeti igazolására, szükséges megemlíteni különösen azokat, akik a φοῖνῖς, „vörös” szó alapján, mellyel az Égei-térség eredeti lakóit jelölik, akik sötétebb bőrszínűek voltak, úgy tartják, hogy Cadmus legendája a minosziak egy thébai betelepülése emlékét tartalmazza. Ezek többek között H.R. Hall,<sup>131</sup> Sir John Myers (a *CAH* egyik társszerzője)<sup>132</sup> és A.R. Burn.<sup>133</sup> Néhányan, mint R. Weill, még szélesebb értelemben határozzák meg őt, mint a krétai-egyiptomi-ázsiai elemek megszemélyesítőjét.<sup>134</sup> G. Bonfante feltevése különösen érdekes számunkra, nevezetesen, hogy Fönícia eredetileg Illíriát jelentette, s ezért Cadmus illír hős, és a legenda az illírek bizonyos korai, boiótiai bevándorlásának emlékét tükrözi, ahol a jelenlétüket jelzi egy sor „illír” helynév.<sup>135</sup> Ezt az elméletet nyelvészeti tanulmányokkal támasztották alá, melyek a II. világháború előtt és után a pán-illírismus egyik alapjait képezték.<sup>136</sup> Sajnos a szerző érvei pontatlan nyelvészeti magyarázatokon és származtatásokon alapszanak, és a tézis legbizonytalanabb része az, hogy egyetlen forrás sem említi, hogy Cadmus Illíriából jött volna. Hasonló véleményen volt M.B. Sakellariou, aki Cadmus legendáját úgy próbálta magyarázni, mint a pelaszg törzsek bevándorlását Illíriából Thébába, noha ennek az érvelésnek a gyenge pontja, hogy szinte semmit nem tudunk a pelaszgokról.<sup>137</sup> Tekintélyes vélemények, mint V. Bérard-é,<sup>138</sup> megjelentek a 19. század elején, melyek úgy mutatták be a legendát, mint ami a föníciai hatás nyomait hordozza Görögországban, és mint egy általános keleti hatást. F.H. Stubbings hasonlóképpen összekapcsolta a késő hellenikus civilizációt új, keleti vezetők érkezésével, mely például tükröződne Cadmus és Danaus legendáiban.<sup>139</sup> Néhányan, mint L.B. Holland,<sup>140</sup> Föniciából és Egyiptomból érkező görög nyelvű hódítók megszemélyesítését látnak Cadmusban, aki enklávékat hozott létre e területeken i.e. 1900 táján.



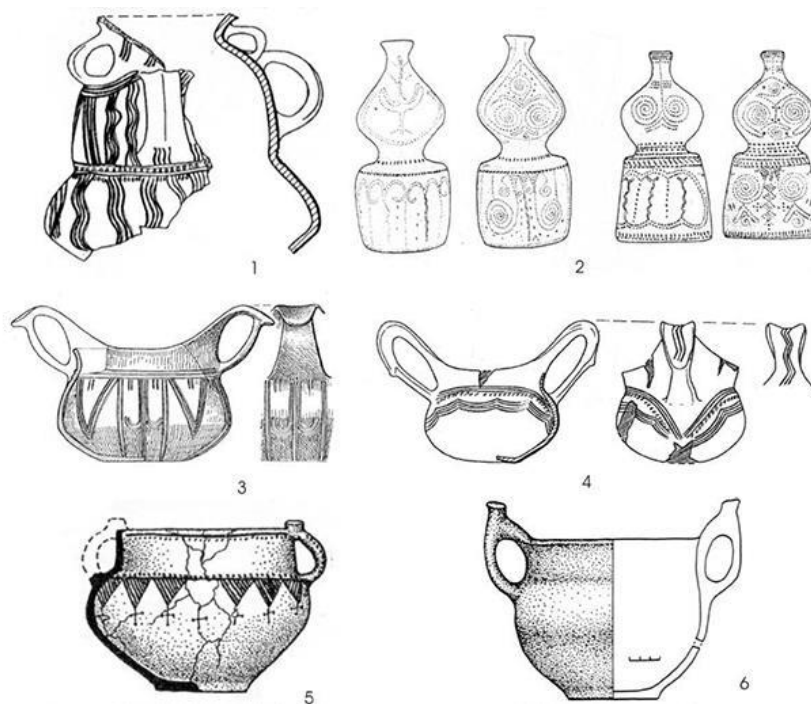
Balról jobbra: ó-babiloni (nr. 29), szíro-föníciai (nr. 55) és thébai (nr. 39) pecsétnyomók a thébai leletből (E. Porada nyomán, K. Kopanias 2008)

1963-ban mintegy száz, agátból és lapis lazuliból készült hengeres pecsétet találtak a thébai Cadmeia lelőhelyen, melyeket a Késő Hellenisztikus III B cserépedényekkel kelteztek.<sup>141</sup> Ezeknek a pecséteknek egy jelentős része keletről származott, és a többségüket sikerült pontosan osztályozni. Edith Porada publikált több, rövid, előzetes beszámolót ezekről a pecsétokről, melyekben ezeket nagyjából osztályozták,<sup>142</sup> és egy további tanulmány ezekről a leletekről nemrég jelent meg.<sup>143</sup> Volt köztük pre-babiloni és babiloni (ca. i.e. 2500-1600), néhányuk mitanni a 15-14. századból, egy hettita a 14. századból, néhány meghatározhatatlan az Égei-térségből, és egy műkénei. A ciprusi (1450-1250) és kasszita pecsét-csoportok különösen kitűnnek, mert nagyrészüken ékírásos feliratok voltak (14. század közepétől a 13. század utolsó harmadáig); Porada szerint ezek valószínűleg az asszír király, I. Tukulti-Ninurta (1243-1207) adományaként kerültek Thébába, miután legyőzte a kasszita uralkodókat. A kincs csupán egy rövid ideig volt a thébai fejedelem birtokában, a második palota lerombolásáig, amit a fazekasáru alapján kb. 1220-ra kelteztek.<sup>144</sup>

Bár ezt megelőzően majdnem lehetetlen bizonyítani a kapcsolatot a föníciaiak és a thébaiak között a régészeti anyag alapján, ez a szenzációs lelet kifejezetten megmutatta, hogy ténylegesen léteztek közvetlen kapcsolatok Théba és a Kelet között. Ennek az új leletnek a fényében még jelentősebb a tény, hogy Théba, a thesszáliai kisvárossal, Alusszal együtt (melyet Athamas alapított azon a helyen, ahol farkasok adták neki a zsákmányukat, mivel a jóslat szerint azon a helyen kellett várost alapítania, ahol a vadállatok vendége lesz), az egyetlen város volt a szárazföldi Görögországban, melynek saját valódi alapítási mítosza volt. N.G.L. Hammond úgy vélte, hogy a pecsétgyűjtemény nyívánvalóan Cadmus királyi öröksége, mely valószínűleg az epigonokkal folytatott küzdelmekben veszett el,<sup>145</sup> míg G.E. Mylonas ezt úgy értelmezte, mint a kereskedelmi kapcsolatok és az egyik thébai uralkodó régészeti iránti érdeklődésének jelét.<sup>146</sup> Szintén érdekes F. Schachermayer véleménye, hogy a palota lakói az ősi sírokban fedezték fel ezeket a pecséteteket. Feltevése szerint felismerték a pecsétetek keleti eredetét, és a rajtuk lévő írás alapján következtettek Cadmusnak, az írásbeliség elterjesztőjének föníciai eredetére.<sup>147</sup> Sok minden még megmagyarázatlan ezekkel a pecsétetekkel kapcsolatban, de a tény ellenére, hogy ezek nem jeleznek közvetlen kapcsolatot a kánaánita állammal, segíthetnek felismerni, hogy a Cadmus-legenda ténylegesen tükrözheti egy föníciai vagy kánaáni letelepedés emlékét Thébában.<sup>148</sup> J.N. Coldstream egy érdekes cikkben rámutatott, hogy a föníciai kereskedelem már i.e. 9. században jelentősen fejlett volt az egész Égei-tenger térségében, nemcsak Krétán és más szigeteken, hanem például Athénben és Euboián is. Ezenkívül régészeti bizonyítékokat hoz a föníciai mesteremberek figyelemreméltó jelenlétére a jelzett térség településein.<sup>149</sup> Így kezd

valószínűbbé válni, hogy ilyen kapcsolatok szórványosan léteztek a mükénei korban is. Théba első pillantásra alkalmatlan helynek látszik egy föníciai kolónia számára, noha Boiótia, melyet egykor *Cadmeis*-nek neveztek (Thucyd. I. 12,3; vö. Steph. Byz. *Boeotia*), kivételes földrajzi helyzettel rendelkezik (hasonlóan írja le Strabo, IX. 2, és Pausanias IX.),<sup>150</sup> mint az egyetlen görög állam, amely három tengert ural. Ezt a tényt hangsúlyozza Stephanus Byzantinus rövid leírásának első mondata; a korinthuszi és euboiai öblökön keresztül valóban kapcsolatban volt az Égei- és a Jón-tengerekkel. Tekintet nélkül arra, hogy milyen mértékű volt a föníciaiak kapcsolata Thébával a mükénei korban, érdekes, hogy a korai hellenisztikus periódusban itt volt a karthágóiak kereskedelmi központja,<sup>151</sup> és a Bizánci Birodalom idején, a 12. század elején itt volt a legerőteljesebb ipari-kézműves központok egyike Görögországban, ahol, tudelai Benjamin szerint, feltehetően 2000 zsidó is élt, akiket a legjobb selyemkészítőknak tekintettek.<sup>152</sup> R.B. Edwards hajlott a legenda „föníciai” értelmezésére, noha lehetségesnek tart más megközelítéseket is, különösen a minoszit,<sup>153</sup> és hangsúlyozza, hogy a legendák természete olyan, hogy sohasem lehet régészeti anyaggal igazolni őket.

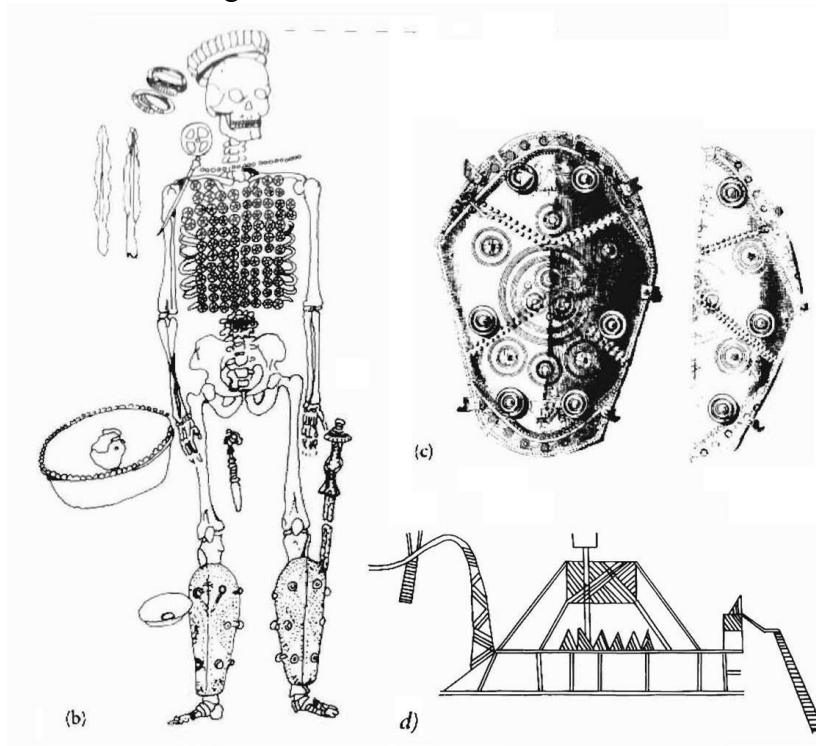
A fenti áttekintéssel, bár röviden és csupán összefoglalóan, az volt a szándékom, hogy a szükséges betekintést nyújtsam az olvasóknak e bonyolult problémákba, továbbá, hogy világossá tegyem, mennyire lehetetlen végső választ találni a mítoszok történeti jelentőségének kérdésére. A nyelvészet még kevésbé megbízható. A Cadmus név etimológiája megmagyarázatlan maradt: egyrészt próbálták a sémi *qdm* gyökből származtatni, aminek jelentése többek között ’kelet’ és ’hajnalsillag’, így egy embert jelent keletről (már a 17. századtól felvetették!),<sup>154</sup> másrészt pedig, hogy kapcsolatban van a görög *κέκασμαι*, kiválni, felszerelkezni igével (Frisk szerint is), hasonlóan, mint Hesychiusnál, aki azt mondja Krétáról, hogy ennek jelentése lándzsa, sisak és pajzs, vagyis a harcos felszerelése. A Schachter szerint a thébai akropolisz neve (τὸ) *κάδμος* volt, hasonlóan, mint ahogy az argoszi akropoliszt *Aspis*-nak nevezték, az orchomenusit *Akontion*-nak, és Cadmus az akropoliszról kapta a nevét.<sup>155</sup> Több személyt is Cadmusnak neveztek, így például a legkorábbi görög történetírót, egy prózai munka szerzőjét, mely Miletus és Jónia eredetéről szól (Strab. I. 2,6. c. 18; Plin. *Nat.hist.* V. 112; VII. 205; Suda *Kadmos Pandionos*), és ismert Cadmeia, egy epirusi hercegnő a hellenisztikus korból (Plut. *Pyrrhus* V. 5).



A kora bronzkori Cetina-kultúra edényei, Közép-Dalmácia (Govedarica)



Helynevek is kapcsolódnak a Cadmus névhez, vagy a legendájában szereplő egyes személyek nevéhez, melyek megtalálhatók Epirustól Kisázsiaiig; például Cadmus helység Cariában; Priene korábbi neve Cadmus volt; Stephanus Byzantinus egyik jegyzetében (*Kamma*) említi egy Cadmus nevű folyót Észak-Görögországban, a thesprotiusi Cammaniában; Strabo említi egy ilyen nevű hegyet és folyót Laodiceában (XII. 8,16 c. 578); és Ptolemaios említi a Cadmus-hegyeket a kisázsiai Cariában, a Lydia és Phrygia közötti határnál (V. 2,13). Volt egy város Epirusban *Phoenice* néven, és egy kyklád szigetet, Ios-t is Phenice-nek nevezték (Steph. Byz.), ugyanúgy, mint egész Cariát (Athen. *Deipn.* IV. 174 f.). Ezek a helynevek lehetnek pusztán véletlenek, de jelezhetik a gyarmatosítás későbbi hullámain is; akárhogy is, ezek nem járulnak hozzá a legenda eredetének meghatározásához.



A vaskori Glasinac-kultúra leletei, sárkányos hajó ábrázolásával, Kelet-Bosznia (Wilkes)

A Boiótiától északra található helynevek talán őrzik a „kadmeuszi” kor (bronzkor) történelemelőtti útjainak emlékeit, melyek Görögországot Illíriához kapcsolták, hasonlóképpen a kapcsolatok emlékeit, melyeket Théba fenntartott az északi térségekkel; Parthenius szerint (*Erotika pathemata* XXXII 4) Epirust magát Cadmus leányunokájáról, Epeiróról nevezték el, aki követte Cadmust és Harmoniát északra, és Epirusban hatlt meg. Ezt az utat szemközti irányban is használták, mint igazolják a régészeti leletek, például a Cetina-kultúra edényei a Peloponnésos-on a bronzkor legelején, vagy a felajánlási tárgyak a vaskori Glasinac-kultúrából, görög templomokban.<sup>156</sup> Az összekötő kapocs Boeotia és Illíria között (vö. a helyneveket: Boeon-hegyek és Boeae város) bizonyosan az encheleusok voltak, akikről feljegyezték, hogy a Copais-tó menti térséget lakják, ugyanúgy, ahogy Dél-Dalmáciát és az Ohrid-tó környékét. Pontosan ezek azok a térségek, amelyek különösen híresek az angolnákról: a Copais-tó, a Drin és Bojana folyók, az Ohrid-tó; a Drilon (Drin) folyó volt az, amely összekapcsolta az Adriát az ohridi encheleusokkal.

## VII.

E térségek történelemelőtti útvonalainak vizsgálatánál nem hagyhatók figyelmen kívül azok, amelyek összekötötték az Égei-térséget és a Khalkidikét Trebenište és az Ohrid-tó érintésével a dél-adriai partvidékkel. A híres római kori katonai út, a *via Egnatia*, mely már a köztársasági korban megépült, ugyanezt az útvonalat követte, összekapcsolva Apolloniát és Dyrrhachiumot Thessalonikével. Ezt az ősi utat, amely a Balkán hegyvidéki részén vezetett keresztül, s már a bronzkorban használták, ha nem korábban, és a válságos időkben sem nélkülözték soha, nagyon találóan „kadmuszi útnak” nevezte P. Lisičar.<sup>157</sup> A Cadmus-legenda és Illíria kapcsolatának tükröződését látta ebben, és ezt az ötletét elfogadta és kiegészítette F. Vian.<sup>158</sup> Cadmus nyomait ténylegesen meg lehet találni ezen az útvonalon: Strabo (XIV 5,28 c. 680: ὁ δὲ Κάδμου (πλοῦτος) ἐκ τῶν περὶ Θράκην (μετάλλων) καὶ τὸ Παγγαῖον ὄρος) és Plinius (*Nat.hist.* VII. 197: *auri melatta et flaturam Cadmus Phoenix ad Pangaeum montem*; vö. Clem. Alex. *Strom.* I. 16,75: Κάδμος γὰρ ὁ Φοῖνιξ λιθοτομίαν ἐξεῦρεν καὶ μέταλλα χρυσοῦ τὰ περὶ τὸ Πάγγαιον ἐπενόησεν ὄρος) beszámol arról, hogy Cadmus Pangeusnál aranybányákat fedezett fel, és feltalálta a bányászatot. Pangaeus (Bunar dag) egy hegy Paeoniában, a tenger közelében, a Strimon (Struma) folyótól keletre. Thébában Cadmust tekintették a fémkereskedelem és a bronzművesség feltalálójának (Hyg. *Fab.* 274); a neve Thébában összekapcsolódott a kőbányák kitermelésével is (Plin. *Nat.hist.* VII. 195). Az arany utáni kutatás a felfedezőket a minoszi Krétáról, és valószínűleg máshonnan is, Thasusba és a thrák hátságba vezette.<sup>159</sup> Sajnos majdnem lehetetlen megállapítani a bányahasználat kezdetét, amely mindenütt megtörtént már a történelemelőtti időkben és a klasszikus korban; a klasszikus irodalomban előforduló töredékeket kell összegyűjteni, hasonlóképpen kutatni a bányák későbbi használatát a topográfia és a településtörténet segítségével. Egy érdekes mondat maradt fenn Stephanus Byzantinusnál (*Illyria*), ami a hely meghatározásában valószínűleg korábbi forrásra mutat: „*Illyria egy ország a Pangaeus közelében, melyet Illyriusról neveztek el, Cadmus fiáról*”:

Ἰλλυρία, χώρα πλησίον τοῦ Παγγαίου, ἀπὸ  
Ἰλλυρίου τοῦ Κάδμου παιδός.

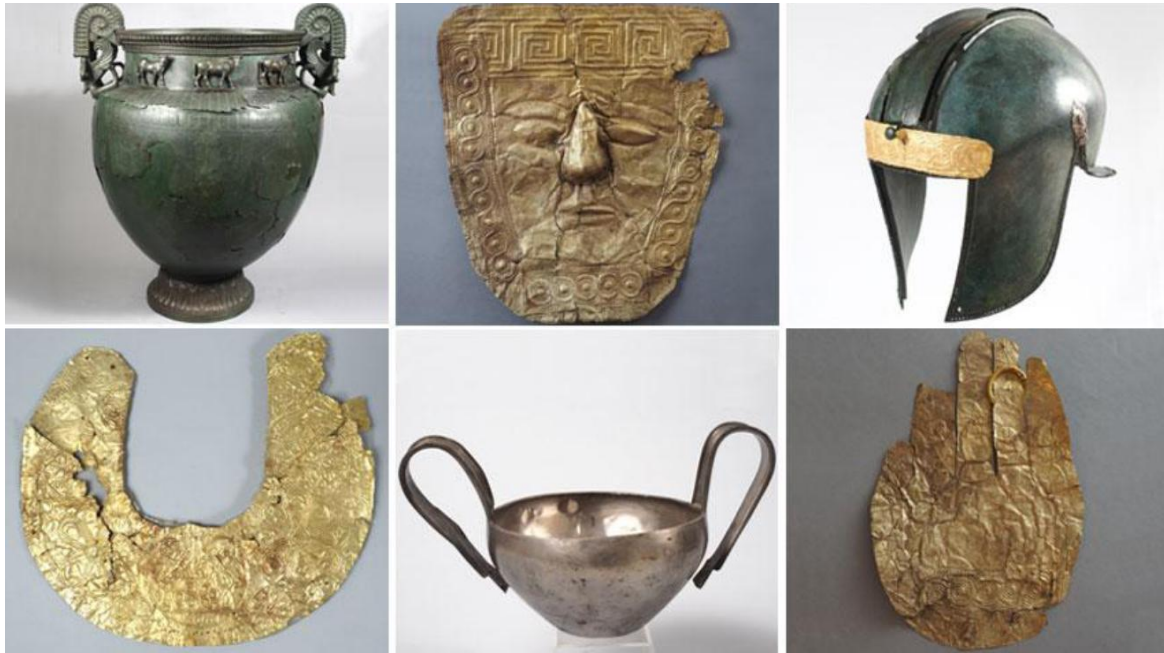
Ez nyilvánvalóan az illír állam magvára utal, amely Észak-Macedónia szomszédságában alakult ki, és eredetileg, mint Fanoula Papazoglou rámutatott az illír állam fejlődéséről írt tanulmányában,<sup>160</sup> egy teljesen kontinentális ország volt; csak később kebelezte be a partvidéket, az i.e. 5. századi terjeszkedés időszakában, amikor növekedni kezdett a szomszédaitól elhódított területek révén. Az ország valójában nem volt közel a Pangaeushoz, de a távolság a kettő között túl kicsi ahhoz, hogy valamilyen másik Illíriát kellene feltételezni (Plin. V. 131, például említ bizonyos *Illyris*-t – vagy *Idrys*-t? – Lyciában). Mint R. Katičić már megjegyezte,<sup>161</sup> automatikusan a titokzatos damastiumi ezüsbányákra lehet gondolni, melyek elhelyezkedését még nem állapították meg teljes bizonyossággal, noha vitathatatlan, hogy ezek Illíriában voltak.<sup>162</sup> Ezeket csak Strabo említi a fentebb már idézett helyen, ahol az encheleusokat tárgyalta (VII. 7,8), és a Vatican Palimpsest,<sup>163</sup> melyben az áll, hogy a peloponnészoszi háborúk idején „(*eginai és mendei* (egy khalkidikéi város) menekültek telepedtek le az illíriai Damastiumban, az ezüsbányák közelében, amelyeket említ az illír állam leírása”:

οἱ δὲ φυγάδες μετὰ Μενδαίων Δαμάστιον ὤκησαν  
τῆς Ἰλλυρίδος περὶ τὰ ἀργυρεῖα ὧν ἐμνήσθημεν ἐν  
Ἰλλυρικοῖς.

A közlés azért érdekes, mivel jelzi, hogy ezt követően görögök is letelepedtek a korábbi encheleus térségben, ahol a legenda szerint századokkal korábban Cadmus, Bato és a kadmeu-

sok letelepedtek. Damastiumnak saját pénzverdéje is volt (volt még kettő a környéken, Pelagiában és Sarnoatiban), melyekben tetradrachmákat, drachmákat és tetraboloit vertek az i.e. 4. században és a 3. század első évtizedeiben. Ezek a pénzek a paeoniai pénzverdék és a khalkidiki Olynthus, s talán Athén hatása alatt készültek.<sup>164</sup> A damastiumi pénzek ugyanolyan átmérőjűek, mint a paeoniai uralkodók pénzei, és ezeket megtalálták Bulgáriában, Romániában és nyugatra, Skadar közelében, Risanban és Sinjben is. Ezeknek a pénzeknek a megoszlása, melyről J.M.F. May úgy tartja, hogy nyersanyagként érkeztek Khalkidikébe, ahol újraverték őket, jelzi a fenti bányák viszonylag nagy gazdasági erejét. A korábbi kutatások és saját topográfiai kutatásai nyomán P. Lisičar meg volt győződve arról, hogy ezeket a bányákat Ohridtól északra és északkeletre kell keresni, Debar környékén, vagy valahol az ohrid-resani út mentén, tehát a Raleica és Starski Dol lelőhelyek közelében.<sup>165</sup> Érvei meggyőzőnek látszanak, annak ellenére, hogy legutóbb megkísérelték az elhelyezésüket Paeonia északnyugati részén.<sup>166</sup>

Ha összerakjuk az itt elemzett információkat, nyilvánvaló, hogy a különböző nyomok az Ohrid-tóhoz és az ősi kereskedelmi úthoz vezetnek bennünket, amely összekapcsolta az Égei-tengert és az Adriát, mely utat nagyon helyesen „kadmeus” útnak nevezte Lisičar. Az encheleusokat ezen a területen említették (különösen Polybius, és közvetetten Hekataiosz, Strabo és Pseudo-Skymnus); a területükön fekvő Lychnidus várost Cadmus alapításának tekintették. Strabo ugyanabban a mondatban beszél az encheleusokról és a damastiumi bányákról; az utóbbit a legújabb elhelyezési kísérletek fényében ténylegesen az Ohrid-tó közvetlen környékén kell keresni. Így módon arra lehet következtetni, hogy ezek az encheleus királysághoz tartoztak; ezt támogathatja az a tény, hogy Cadmust hagyományosan a nemesfém-bányák kiaknázásával, és általában a bányászattal hozzák összefüggésbe. Nagy valószínűséggel arra következtethetünk, hogy ténylegesen az encheleusok voltak a Trebenište vagy Ohrid-kultúra népe.<sup>167</sup> Így a Trebeništénél talált i.e. 6. századi gazdag sírok az aranymaszkokkal az encheleus uralkodókhoz tarthatnak, Cadmus és Harmonia leszármazottaihoz. Ezek az uralkodók tudatosan követték a görög példákat, mint jelzik a sírjaikban talált tárgyak, amellet, hogy büszkék voltak a származásukra és kihangsúlyozták kadmeus eredetüket; ez különösen fontos volt a makedón szomszédaikkal és a görögökkel való kapcsolatok szempontjából. A sindosi maszkok legutóbbi felfedezése, melyek a trebeništei fémtárgyak többségéhez hasonlóan khalkidiki műhelyekben készültek, megerősítik az említett utak gyakori használatát, melyek összekötötték Khalkidikét az Ohrid-térséggel, és továbbvezettek az Adria felé.<sup>168</sup> Az encheleus uralkodók gazdagsága az országuk természetes erőforrásain kellett alapuljon, és arra lehet következtetni, hogy az ezüstbányákat már nagyon korán ők aknázták ki. Ismeretes, hogy a bányák az illír állam ellenőrzése alatt voltak legalább az i.e. 5. századtól kezdve.<sup>169</sup> Ez az államalakulat nyilván megörökölte az encheleus királyság gazdasági és politikai erejét, és mivel kiterjedt a tenger felé, ezért nem csupán az adriai encheleusok felett kezdtek uralkodni, hanem meghódították a taulantius királyságot is. Így aligha meglepő, hogy damastiumi pénzeket fedeztek fel Scodra közelében és Rhizonban, az illír uralkodók fontos erődjeiben, akik az i.e. 4. században áthelyezték államuk központját a tengerparti térségbe.



A híres királyi sírkamrák leletei Trebeništeről, az Ohrid-tó északi, macedóniai partjáról

Az encheleus királyság eredete talán a bronzkorig nyúlik vissza. A legújabb régészeti kutatás kimutatta, hogy a föníciai vagy kánaánita befolyás a bronzkori Mediterráneumban nem volt olyan jelentős, mint általában feltételezik a kiterjedt krétai, mükénéi és más hellenikus kori települések ásatásai nyomán.<sup>170</sup> A Közel-Kelettel való kapcsolatok létezése azonban kétségtelen a már említett Mala Gruda tumulus fejedelmi sírja ismeretében, melyet Tivat közelében, a későbbi „kadmoszi” Buthoe közvetlen szomszédságában fedeztek fel, és a bronzkor legelejére, ill. a rézkőkor végére (i.e. 2000-1900) kelteztek. Nem teljesen kizárt, hogy azok, akik elsőként keresték és „felfedezték” a damastiumi ezüstabányákat, és talán kiaknázták őket, föníciaiak voltak. Az ezüst ritka áru volt a keleti Mediterráneumban, és J.N. Coldstream feltételezte, hogy az attikai Laurium bányáiból származó ezüstöt föníciai luxusjavakra cserélték.<sup>171</sup> Hérodotosz beszámol róla, hogy az ezüstöt a föníciaiak a Mediterráneumtól északra, Thasus szigetének ezüstabányáiban szerezték be (VI. 47).<sup>172</sup> Thasus közvetlenül Khalkidiké és a korábban említett út környékén fekszik, amely a Thermai-öböltől az Ohrid-tóhoz vezet s tovább az Adriához, így feltehető, hogy föníciai mesteremberek és kereskedők szórványosan elérték a Damastium-térseget ezen az úton. Ez jelentheti az egyik összetevőt, amely hatással volt az encheleusok között megjelenő föníciai Cadmus mélyen gyökerező legendájára.

Nemrég Maja Parovič-Pešikan publikált egy cikket, melyben az égei és görög kultúra közép-balkáni elterjedését tárgyalta.<sup>173</sup> Főként a délről, Krétáról és magából Görögországból érkező hatások a döntőek, melyek már a korai bronzkortól egy erőteljes fejlődési elemet képviseltek az északnyugati Balkán-térségben, és ezek a hatások kapcsolódtak a Cadmus-legendához. Parovič a hellenisztikus korig követi ezeket a hatásokat, és több fázist különböztet meg: a korai, egyedi leletektől kezdve, melyek eltérnek a helyi anyagtól, a külföldi tárgyak még jelentősebb importján keresztül, melyekhez helyi utánzások társulnak, ill. a külföldi formák teljes befogadásáig. Ha a bronzkort önmagában tekintjük, minden bizonnyal el kell ismernünk a közel-keleti befolyások fontos szerepét, melyek ezt a térséget többé-kevésbé közvetetten, Görögországon keresztül elérték. A görög közvetítést jelezheti a legenda is, mely szerint a föníciai Cadmus Thébából érkezett az encheleusokhoz. Ezeket a kapcsolatokat és hatásokat minden szinten vizsgálni kell, és teljesen lehetetlen rekonstruálni őket csak a legenda alapján. A fennmaradt töredékes információk alapján következtethetünk a törzsek vándorlására az északnyu-

gat-Balkánról délre, a rézkőkor végén és a bronzkor elején, akár részlegesen, mint egy szezonális-pásztori vándorlásra, vagy új népek inváziójára. Strabo, aki felsorol néhány barbár törzset, melyek letelepedtek Boiótiában (VII. 7,1 c. 321), hozzáteszi, hogy a régebbi korokban majdnem egész Görögországot barbárok lakták. Másrészt rabló hordák hatoltak be Görögországba több alkalommal, hogy megszerezzék a görög városok és templomok gazdagságát, mely egy fejlettebb társadalmi és gazdasági állapotból származott. Az ellenkező irányú mozgást hasonlóképpen nyomon lehet követni, amikor kisebb csoportok különböző okokból északra húzódtak. Az ún. Albán-Dalmát vagy Skadar-típusú harci baltákat, melyek hasonlóak a közel-keleti baltákhoz, összekapcsolta Cadmus legendájával és az encheleusokkal R. Vulpe a háború előtt,<sup>174</sup> noha elméletét ugyanabban a folyóiratban elutasította R. Dussaud.<sup>175</sup> E balták eredetének és fejlődésének, ugyanúgy a keltezésüknek a kutatása elégtelen ahhoz, hogy bármilyen kapcsolatot megállapítsunk közöttük, és egy ilyen kapcsolatot cáfol az elterjedtségük Romániában és Bulgáriában. Ezeket a baltákat, melyeknek valószínűleg monetáris szerepük volt, nem lehet kapcsolatba hozni Cadmus legendájával, mégis a bronzkori keleti kereskedők tevékenysége maradványainak tekinthetők, akik kapcsolatokat tartottak fenn a Kelet és a Balkán térségei között.<sup>176</sup> Ezek a kapcsolatok azonban a tényleges háttér egyik alkotóelemét képezhették, mely hozzájárult Cadmus és Harmonia illír legendájának keletkezéséhez. A legenda föníciai interpretációját többek között elutasította R.L. Beaumont,<sup>177</sup> mindazonáltal igaza lehet G. Zippelnek Cadmus és Harmonia emlékeivel kapcsolatban, melyek léteztek Dél-Illíriában az ókor végéig, a föníciai kultúra bizonyos anyagi nyomát képviselve,<sup>178</sup> vagy talán inkább ennek emlékét. Noha Cadmus föníciai eredetét bizonyos fokig tényyszerűnek lehet tekinteni a keleti pecsétek felfedezése fényében, mégsem lehet határozottan állítani. Bizonyosan léteztek kapcsolatok a közel-keleti térséggel, és ezek a hatások, melyek nyilvánvalóan egyének vagy inkább egyének csoportjai közvetítésével terjedtek, főként olyan kapcsolatokból fakadtak, melyek hozzájárultak a helyi kultúrák gyorsabb fejlődéséhez. Így Cadmus, Buto, a kadmeusok és az encheleusok legendáit elsősorban úgy kell tekinteni, mint azoknak a kisebb-nagyobb csoportoknak az erőteljes civilizáló impulzusait, akik különböző okokból északra vándoroltak, ahol hozzájárultak a dél-dalmát térség és a makedón határ menti országok gyorsabb urbanizációjához (Harpüa, Lüchnidosz, Buthoé, Rhizon, és a titokzatos Külikész alapítása) és gyorsabb társadalmi fejlődéséhez (Kadmeus-dinasztia).

### **Köszönetnyilvánítás**

*E tanulmány egyes részei előadások formájában elhangzottak 1989/90-ben Ljubljánában, valamint a graz-i és heidelbergi egyetemeken. Szeretném megköszönni Prof. Dr. S. Gabrovec (Ljubljana), I. Weiler és Dr. K. Tausend (Graz), ugyanúgy Prof. Dr. G. Alföldi, F. Gschnitzer és P. Petersmann (Heidelberg), és Dr. B. Govedarica (Sarajevo) kedves segítségét, mely lehetővé tette, hogy több témát megvitassunk. Hálás vagyok Prof. Dr. Biba Teržannak (Berlin), hogy elolvasta a kéziratot, és Barbara Smith-Demo asszonynak (Zagreb) az angol fordításért. A felelősség az itt kifejtett nézetekért természetesen egyedül az enyém.*



# MAGYAR KERESZTES HADJÁRATOK (V/53/c.)

Z. Tóth Csaba (Pécs):

## „Lajosok” és „Balaton” a Szentföldön?

A mai Izrael észak-nyugati részén, nem messze a libanoni határtól fekszik egy település, *Mi'elya*, mely néhány éve azzal a „világszenzációval” került a hírekbe, hogy él itt egy több száz fős, arab ajkú, de európai vonásokkal rendelkező nagycsalád, törzs, melynek neve *Layous* (e.: Lajusz), s mivel meglepő módon *magyar* eredetűeknek vallják magukat, a név „Lajosnak” tűnik, a vallásuk pedig *római katolikus*. A róluk szóló első magyar riportfilmben elhangzott (Novák András, ATV, Heti Napló, 2017. aug. 27), hogy elődeik a libanoni *Bekaa-völgyből* vándoroltak Palesztinába a 19. század első felében s hogy mai lakóhelyük közelében van egy kiszáradt tó, melyet „*Balaton*”-nak hívnak, és szerepel egy középkori térképen.

### *Az 1217. évi magyar kereszteshadjárat*

A Layous család első őse a feltételezések szerint egy *kereszteslovag* lehetett — vagy egy apród, illetve egy közrendű mesterember a lovagok személyzetéből —, aki résztvett *II. András magyar király* (1205-1235) kereszteshadjáratában, 1217. aug. és 1218. jan. között.



II. András király a Képes Krónikában, jobbra: „*Andreas vadit Iherosolimam*”,  
András Jeruzsálembe megy, a P-miniaturán a Jordán-folyó ábrázolásával

Pauler Gyula az írott források nyomán már a 19. század végén ismertette az 1217. évi magyar kereszteshadjárat történetét (*A magyar nemzet története az Árpádházi királyok alatt*, 1899, II. köt., pp. 60-68, és 64. jegyz., pp. 498-499), ahol így ír a magyarok és a muszlimok közötti második és utolsó összecsapásról, mely épp a Bekaa-völgyben zajlott le (i.m. pp. 67-68, kiemelés Z.T.Cs.):

„... deczember közepén a keresztések, köztük a magyarok is, megint Dénes vezérlete alatt, de már a jeruzsálemi pátriárka és a püspökök nélkül, még egyszer kiindultak a Libanon és Antilibanon közé [Bekaa-völgy], a Jordán forrásvidékére, hogy megfenyítsék a hegyi lakókat, kik folytonosan háborgatták a sidoni vagy sayetti keresztény báróság területét, ámbár Sidon ura maga lebeszélte őket, ne támadják meg a zordon vidéket, melyen kiváló íjászok laknak. Amint a keresztések közeledtek, a lakosság szétfutott; a zordon idő, élelemhiány mindjárt sok nehézséget és veszteséget okozott. Egy magyar csapat azonban, ötszáz vitéz csatlóssal, vakmerően behatolt a hegyekbe a mesgarahi kerületbe, melynek székhelye mintegy hat mértföldre feküdt Sidontól és fele útja volt Sidontól Damaskusba. Mikor azonban Harinnál szálltak a lóról, hogy pihenjenek, az ellenség meglepte őket; sok lovat elvitt, sok embert, vitézt, csatlóst megölt, magát a vezért elfogták. A megzavart csapat tehát visszafordult. Valami szerecsen foglyuk ajánlkozott, hogy jó utat tud, azon vezeti vissza őket, és a magyarok hittek neki és mondák: »Ha szerencsésen kivezetsz bennünket, gazdag emberré teszünk!« A fogoly azonban szándékosan rossz útra, járatlan völgyekbe vitte őket, hol a moslimok mindenfelől rájuk estek és egyre vesztették a halottakat, foglyokat. Ők ugyan észrevették a csalárdságot és megölték az áruló kalauzt, de akkor már későn volt. Az egész csapat a hegyekbe veszett; csak három vitéz tudott eljutni Sidonba. E vereség után a keresztéseknek semmi kedvök sem volt folytatni a portyát. A sereget sareptai táborában Sidon mellett, karácsony előestéjén hirtelen fagy, az ünnep napján vihar, felhőszakadás verte, és nagy veszteséget, kárt okozott emberben, marhában, s a keresztések elkedvetlenedve, megtizedelve tértek vissza új év napjára Acconba. II. András pedig, aki szintén visszament Acconba, úgy vélte, hogy már eleget időzött a Szentföldön, és a cyprusi királlyal 1218. január elején hazafelé indult.”

Nem kizárt, hogy ebben az összecsapásban megsebesülhetett, fogságba eshetett a „Layous” vagy Lajos család őse, és már nem tért vissza Magyarországra, hanem *muszlim* környezetbe került, ahol aztán feleséget választhatott magának, családot alapított, vagy fogolycserével került vissza a *szíriai keresztések* közé, és keresztény nőt vett feleségül:

(a király) „Folytatta útját, mégpedig szárazon, Tripolisnak, Antiochiának. Sógorai: a két meráni, a magyarok mind gályával, lóval, marhával, fegyverrel vele mentek, a Szentföld nagy kárára; csak az egri püspök, Tamás, maradt vissza Syriában.” (i.m. p. 68., és 64. jegyz., az egri püspök 1219. szeptemberében indult haza az egyiptomi Damiettából)

### **Székely eredetű Lajos családok**

A Layous család kutatása még a kezdeteknél tart, de annyi máris felmerülhet részünkről (Z. Tóth Csaba, 2020. jan.), hogy talán az élő bizonyítását jelenthetik a *Kézai-krónika* (*A magyarok cselekedetei*, 1285 k.) állításának, miszerint II. András kereszteshadjáratában résztvettek *székelyek* is:

„Ez után András uralkodott [ti. fivére, Imre király után], a hatalmas és dicső király. Ő ellátogatott a Szentföldre, ahol a keresztény fejedelmek kapitányukká választották, s a babiloni szultán seregét a magyarokkal és székelyekkel megfutamította...” (Kézai-krónika,

71., eredetiben: „Sed post hunc regnauit Andreas rex potens et illustris. Iste eciam terram sanctam uisitauit, ubi per omnes principes Christianorum capitaneus ordinatur, et exercitum Soldani Babilonie cum Hungaris et *Zaculis* effugauit...”, in Endlicher: *Rerum Hungaricarum*, 1849, p. 119; ld. még *Képes Krónika*, 175, András Jeruzsálembé megy, és a késői, pontatlan, de érzékletesen író Bonfini, *A magyar történelem tizedei*, Második Tized, VII. könyv, p. 165)

Kézai állítását és a szentföldi Layous-ok identitását igazolhatja, hogy létezett, és talán ma is létezik két *székely* kisnemesi család, a *baróti Lajos család* Marosszéken, és a *szacsvai Lajos család* Háromszéken, melyek közül a Baróton birtokos családból Istvánnak és Györgynek 1608-ban adományozott címeres nemeslevelet Báthori Gábor, az akkor 18 esztendőes erdélyi fejedelem, vitéségük elismeréseképp, amit a török és/vagy a Habsburg elleni harcokban tanúsíthattak a 15 éves háború és a Bocskai-felkelés idején (Nagy Iván: *Magyarország családai*, VII. köt., Siebmacher: *Die Grosse u. Allgemeine Wappenbuch*, Der Adel von Siebenbürgen, *Lajos v. Baróth*, Arcanum kiadó, CD-Rom):

### **Lajos család. (Baróthi.)**

Marosszéki székely család, melyből Lajos Imre 1815-ben azon székben *dulló* [szolgabírói tisztség a 17. sz. óta, ld. Szádeczky, A székely székek, in *Örök Erdély*, 1927, [www.mek.oszk.hu](http://www.mek.oszk.hu) —Z.T.Cs.], János 1848-ban ugyanaz ugyanott.

### **Lajos család. (Szatsvai.)**

Háromszéki székely család, melyből János ezredes, és az 1791/2-ki erdélyi országgyűlésen kir. hivatalos volt; Elek ugyanazon, valamint az 1792- és 1810-ki országgyűlésen szintén kir. hivatalos. [vö. Pálmay J.: *Háromszék vármegye nemes családjai*, 1902, p. 281. szerint egyetlen család két ágáról van szó.—Z.T.Cs.]

### **Lajos v. Baróth.**



Wappen: In B. ein geharn. geb. Arm ein Weizenblündel u. einen Rebenzweig in d. Faust haltend. – Kleinod: Der Arm des Schildes, hier ein Schwert haltend. – Decken: bg.–rs.

Adels- u. Wappenbrief v. Gab. Báthori, d. d. Gyulafehérvár, 29. Juni 1608 für Stefan u. Georg Lajos v. Baróth. (Gyfv. L. R. V).

[Címer: Kék mezőben, könyöklő, páncélos jobbkar búzakévé és szőlővesszőt tart. – Sisakdísz: A páncélos kar, egyenes kardot tartva. – Takarók: kék-arany, vörös-ezüst. Címeres nemeslevél Báthori Gábortól, Gyulafehérvár, 1608. június 29, baróti Lajos István és György részére; eredeti oklevél Gyulafehérvárott; a „Lajos” alak elírás. Z.T.Cs.]

Ismeretes azonban a székelyek katonai nemessége (*primores*, *primipili*, *pedites*, fő-, lófő- és gyalog-székelyek), mely megvolt már régi idők óta, így az egyik középkori székely Lajos családból valóban teljes joggal vehetett részt valaki a szentföldi hadjáratban, akár lovagként, akár a kiszolgáló személyzet tagjaként, mindkét esetben „ősnemes” székelyként, akár egy eredeti címerrel, mely később elveszett. Hozzá kell tenni, hogy *Györffy György* a személynévi eredetű székely ágneveket (pl. György, Péter, Gyerő, Vácmán), keresztény eredetűeknek tartja, és e neveket felvehették a székelyek közt élő más nemzetiségűek, szlávok, oláhok, szászok is (A



székelyek eredete és településük története, in *A magyarság keleti elemei*, 1990, p. 21, 32-33.; ld. még Kázmér Miklós: *Régi magyar családnevek szótára, XIV-XVII. század*, 1993, p. 661, összesen 53 Lajos családnevű személy különböző megyékből, 1436-1720 között).

### ***Európai embertani vonások***

A szentföldi Layous család eddig megismert férfitagjai szembetűnően európai embertani vonásokkal rendelkeznek: világos bőr- és gyakran szemszín, hosszúfejűség (dolicocephal koponyaalkat; képek: Novák, 2017)



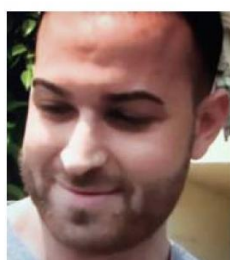
Sukri Layous



Hanna Layous



Halil Layous



Assad Layous



Eli Layous



Névtábla Hanna Layous házán

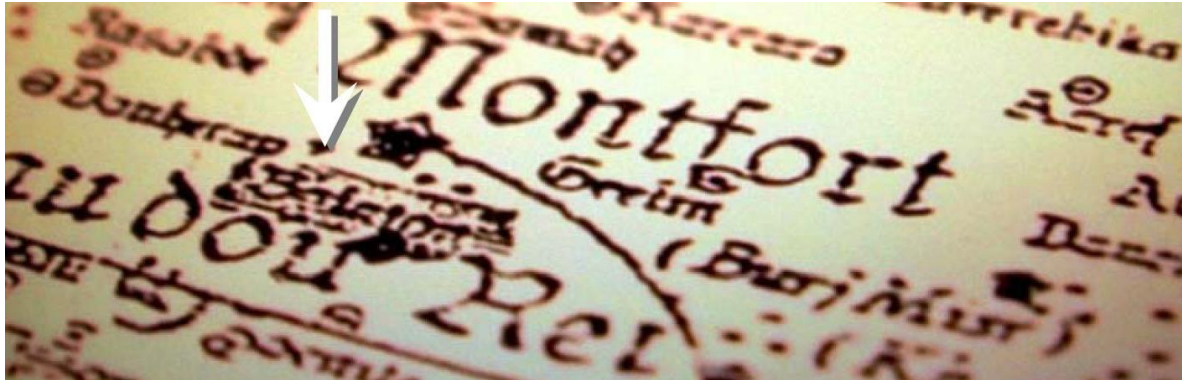
### ***Francia eredetű „Lajosok”?***

Meg kell jegyezni, hogy a 14. század előtti magyar ill. jövevény nemzetségek tagjai között nem divatozott a *Lajos* személynév (Karácsonyi J.: *A magyar nemzetségek*, I-III.), ami felveti, hogy a mai szentföldi „Lajosok” őse talán egy *elmagyarosodott francia* lovag lehetett — vagy apród ill. mesterember, a személyzet tagja egy lovag kíséretében —, akinek elődje már korábban a Magyar Királyságba jött, mint valamely lovagrend (templomos, ispotályos) tagja, ill. III. Béla király egyik francia felesége (antiochiai Chatillon Anna vagy Capet Margit) kíséretében kerülhetett Magyarországra 1172 után. A Lajos név, bár germán-frank-közlatin eredetű (Clodovicus→Clovis→Clois→Louis), és már a Karoling korban, az avarok legyőzése után megjelenhetett a Nyugat-Dunántúlon, de francia közvetítéssel terjedhetett el a 12. századtól, a *Louis* név alak fonetikus, betűszerinti magyar kiejtésével. Mint ismeretes, Louis/Lajos nevű királyok egész sora uralkodott a lovagkori Franciaországban, s nem kizárt, hogy már a 2. kereszteshadjárat seregét (1147-49) Magyarországon át vezető francia király, *VII. Lajos* környezetéhez tarthatott a szentföldi „Lajosok” őse, akit emiatt, vagy csak patriotizmusból, a király nevére kereszteltek, s aki visszatérve a Szentföldről Magyarországon telepedett le, majd utódja, immár magyar „Lajusként” résztvett II. András kereszteshadjáratán (v.ö. a korábbi kereszties seregek átvonulásai Magyarország területén, ill. francia vendégekről, kereskedőkről, lovagokról, Pauler I., 191-199, 264-268, 329, 345, 367-369, III. Béla és fia, II. András francia feleségeiről uo., I. köt., p. 321, II. köt., p. 54.; v.ö. lat. *Eustachius* személynév, ebből a magyar *Leuszták*, és innen a végződés elkopásával *Leusz ~ Lajusz?*). Érdekes, hogy a mai Layous-ok feltehető rokonain kívül (Asaad erdész, Louisiana, USA, Beran tanárnő Jeruzsálemben, Elian séf, Mariam, Rain Naeem, a fiatal Róbert Magyarországon, és Samir Guatemalában), találni a közösségi médiában

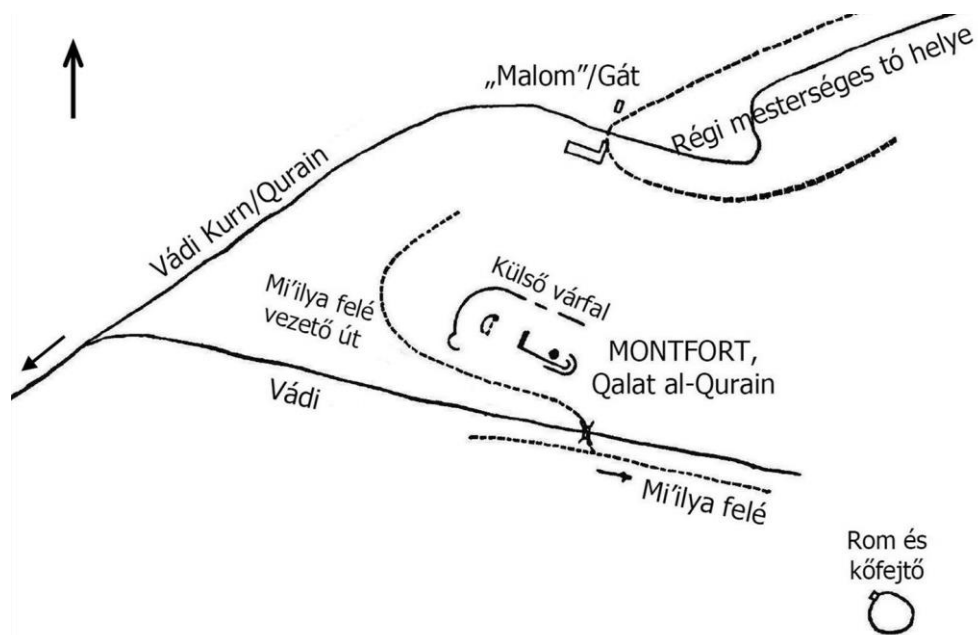
egy idősebb *Robert Layous*-t, aki a francia Közép-Pireneusokban született, ugyanott él, és úgy tűnik csak névrokona a szentföldi Layous-oknak.

### ***A galileai „Balaton”***

A mai Layous-októl függetlenül kell meghatároznunk a közelükben lévő „*kiszáradt Balaton*” kérdését. Novák András riportfilmje bemutat egy régi térképet (forrásmegjelölés nélkül), melyen a Montfort felirat alatt szerepel a „Balaton” név. A filmben is elhangzott, hogy ez egy *település* lehetett, de nem világos, hogy a helyiek miért vitték volna át a nevét a Montfort alatti malomtóra, ráadásul a rontott *latin* formájában? A „Balaton” helység *Balatonos*, *Balatonus*, *Blutun*, etc. alakban szerepel Röhrich nagy oklevéltárában (*Regesta Regni Hierosolymitani, 1097-1291, 1893-1904*, a név nem keverendő össze a Balatha, Balathas helynévvel, mely Neapolis/Sechemtől délkeletre bukkan föl), és az egyik chartában szereplő „*castellum Vetutae*,” Öregvár névhez Röhrich lábjegyzete hozzáteszi, hogy ez „*most* (1904) *Kalat Muhelbeh*, vagy *Balatonosz*” (i.m., 1904, p. 56, no. 845., kelt 1210. szept.). Ez az Öregvár úgy tűnik a párja, a *castellum Nova*, Újvár, azaz *Montfort* közelében volt, mert egy másik iratban együtt szerepel *Balaton*, *Mhalia*/Mi'ilya és *Torsia*/Tarshiha (no. 341., 1160. jan. 28), illetve *Castro Novo*/Montfort, *Tersias*, *Blutun*, és *castrum Regis*, azaz Mi'ilya (no. 1002., és Strehlke 1869). A galileai „Balaton” valójában *Khirbet Belatun* (angol átírása Baltoun), egy romos település Montforttól délre, mely *semmilyen* kapcsolatban nincs a magyar Balatonnal, nem nevezhették el erről, hacsak nem egy „folklorisztikus” tévedés, avagy a média hírverés folytán (ld. Függelék; a Belatun név jelentését nem ismerjük, lehet, hogy ősi, kánaáni, föníciai eredetű, és a Baal-Attu, vagy Baal-Adon istennevek összetétele). Viszont a környék egyik 12. századi birtokosa, akkói Petronella „magyar asszonyok” és zarándokok társaságában szerepel egy 1135-ös okiratban (Röhrich, p. 40). A Montfort alatti mesterséges tó kb. 914 m hosszan nyúlt el a völgyben (Dean 1926, p. 26), és csak a duzzasztása szűnt meg, a folyó nem (ld. alább).



A galileai „Balaton” egy régi térképen, Montfort alatt (Novák, 2017; v.ö. videók, *Montfort Castle 2015*, *Nahal Kziv and Monfort 2016*, Youtube)



„Régi mesterséges tó helye”: eredetileg *nem* ezt nevezték „Balatonnak”, hanem egy délebbi települést, mely Khirbet Belatun néven szerepel egy 19. századi térképen (Dean, 1926, p. 8, fig. 3, ld. még pp. 14, 18, 24, 25, 26, 27, lake, dam, mill)



Montfort vára és alatta, balra a malomtó helye, melyet a Vádi Kurn vagy Qurain (mai nevén Nahal Keziv) ill. mellékfolyók, források tápláltak; jobbra fekszik Khirbet Belatun és Mi'ilya





A festői Nahal Keziv (Vádi Kurn), az egykori malomtó és a gát maradéka, utóbbit római eredetűnek vélte Thomson; a terület mai neve Goren Park (fotó: Jakov Skolnik)

### ***További kutatások***

A szentföldi Layous család történeti, antropológiai, régészeti és főként genetikai kutatása indokoltnak látszik, bár az „izraeli Balaton” bulvárhíre óvatosságra kell intsen. Pozitív, megerősítő eredmények esetén (genetikailag az R1a Y-DNS haplocsoport dominanciája, és a székeliekhez közel álló markerek) megfontolandó, hogy a magyar állam felkarolja őket, mint hazánkfiat, akik élő emlékei a magyar lovagság egykori hősi, keresztény vállalkozásának, s a csodával határos módon 800 éven át fennmaradtak a közel-keleti térség viharos történelme során, megőrizve magyar identitástudatukat és katolikus vallásukat.

### **Hivatkozások, videók:**

YouTube:

- *Egy rakás Lajost találtak Izraelben* (ATV, Start+, 2017. aug.)

Novák András riportfilmje (ATV, Heti Napló, 2017. aug. 27.):

- *Világszenzáció – Magyar származású arab törzs Izraelben* (I. rész)
- *Izraelben is van Balaton – Folytatódik a Lajos-story* (II. rész)

Egyéb:

- *Mi'ilya – the village of archaeologists*, Alessandra Buzzatti riportja (Christian Media Center, Custodia Terrae Sanctae, 2 p 17 mp-nél szerepel *Elían Layousse*, a helyi King's Castle étterem séfje, de nem említi magyar származását)
- *Montfort – the Historic Crusader Castle in Northern Israel* (i24news)
- *Montfort Castle, 2015* (Roman Og, legvégén a vár alatti völgyben futó patakka)
- *Nahal Kziv and Monfort 2016* (Goren Park)

## Bibliográfia:

- Kézai Simon: *A magyarok cselekedetei*, 1285 k., Osiris kiadó, 1999., latinul Endlicher: *Rerum Hungaricarum*, 1849. [www.archive.org](http://www.archive.org)
- Kálti Márk Képes Krónikája (Chronicon Pictum, 1358), 1964.
- Pauler Gyula: *A magyar nemzet története az Árpádházi királyok alatt*, 1899., II. köt.
- Nagy Iván: *Magyarország családai*, VII. köt.
- Siebmacher: *Die Grosse u. Allgemeine Wappenbuch*, Der Adel von Siebenbürgen
- *Őrök Erdély*, 1927. [www.mek.oszk.hu](http://www.mek.oszk.hu)
- Pálmay J.: *Háromszék vármegye nemes családjai*, 1902. [www.mek.oszk.hu](http://www.mek.oszk.hu)
- Györfly Gy.: *A magyarság keleti elemei*, 1990.
- Kázmér Miklós: *Régi magyar családnevek szótára, XIV-XVII. század*, 1993.
- Karácsonyi J.: *A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig*, I-III., 1901.

## Montforthoz és a „Balaton”-kérdéshez:

- Bashford Dean: The Exploration of a Crusader's Fortress (Montfort) in Palestine, *Bulletin of the Metropolitan Museum of Art*, vol. 22., no. 9, Part 2, 1926., pp. 5-46, [www.jstor.org](http://www.jstor.org)
- Adrian J. Boas: *Archaeology of the Military Orders, A survey of the urban centres, rural settlement and castles of the Military Orders in the Latin East (c. 1120–1291)*, Routledge, 2006.
- Adrian Boas, Rabei G. Khamisy: Montfort Castle – 2012, Preliminary Report, *Hadashot Arkheologiyot*, Volume 125, 2013.
- The 'River Structure' at the Montfort Castle in the Latin Kingdom of Jerusalem, *Analecta Theutonica*, 1 (2014), pp. 63-75. [www.academia.edu](http://www.academia.edu)
- R. Röhrich: *Regesta Regni Hierosolymitani*, Berlin, 1893. vö. *Zeitschrift des Deutschen Palästina-Vereins* (ZDPV), 10 (1887), és 14 (1891) [www.archive.org](http://www.archive.org)
- E. Strehlke: *Tabulae Ordinis Theutonici*, Berlin, 1869.
- W. McClure Thomson: *The Land and the Book*, vol. I., 1859, pp. 457-459 (útleírás)
- C.R. Conder, H.H. Kitchener: *Survey of Western Palestine*, I-II., 1881.
- The Digital Archaeological Atlas of the Holy Land, [www.daahl.ucsd.edu](http://www.daahl.ucsd.edu) (Kh. Belatun)
- *Cartography of Palestine*, Wikipedia
- Map of Western Palestine in 26 sheets, <https://nla.gov.au/nla.obj-231668636/view>

**Regesta regni Hierosolymitani**

— A Jeruzsálemi Latin Királyság Oklevéltára  
(szerk. R. Röhricht, Berlin, 1893-1904, egy kötetben,  
[www.archive.org](http://www.archive.org), válogatta: Z.T.Cs.)

1893:

regni Hierosolymitani.

89

**1160** Jan. 28, ind. III (corr. VIII). Sydoniae. — Balduinus III, rex Hierosolymitanus, Johanni de Caypha, filio Gambre, et heredibus custodiam et drogomanachgium <sup>1)</sup> omnium pertinentiarum castelli regii Mhalia <sup>2)</sup> tam cultarum quam colendarum, quarum priores vocantur Capharsenie, Benna, Carcara, Jalin, Balaton, Torsia, Aithire, Tabaria, Jazon necnon procurationem ipsi et equitaturae ipsius, quamdiu cum rege in expeditione et exercitu versatur, et scribaniam <sup>3)</sup> cum omni jure suo concedit et sigillo confirmat. — Odo de S. Amando, vicecomes et castellanus Hierosolymitanus, Pontius de Caypha, Rabellus de Monte Regali, Marsilius miles, Bernardus Bamqueth, Giraldus de Cunillis, Johannes, filius dominae Osannae, Bonetus, filius Garini Parvi, Rainaldus, socius Andreae, Bernardus de Anegnia, Michael scriba. Datum per manum Stephani, Radulfi, episcopi Bethleemite regisque cancellarii, vicefungentis (Strehlke, p. 2—3, No. 2). **341**

<sup>1)</sup> Prutz, Culturgesch., p. 402. <sup>2)</sup> In margine alia manu: castrum regis (cf. Marinus Sanutus, Gesta, p. 249). De hoc feudo cf. De Mas Latrie, De quelques seigneuries de Terre Sainte (Revue histor. 1878, VIII, p. 110); alia feuda fuerunt: Arabie et Zekanin, Asbais, Azotus, Beaufort, Besmedin, Gibel Akkar, la Chamberlaine, Sebebe, Chateau Neuf, Montfort, Daron, le Genido, le Grangerin, Manuet, Maron, Soudin, Souf el-Djezzin, Mergicolon et Gedir, Mirabel, Radouf, Ravendal, St. Georges de Lebaene, le Bouquiau, le Saor (ibid. p. 109); cf. ibid. p. 112—116: Les seigneurs de St. George, du Bouquiau et du Saor (p. 112—113: Henri le Buffle, filius Guidonis I de Milliaco [1179], p. 117: Joscelyn III [1182], Otto de Henneberg [1220]). <sup>3)</sup> De jure et officio scribarum cf. Lois (ed. Beugnot) II, p. 219—220; Prutz, Culturgesch., p. 145, 152.

III. Balduin, Jeruzsálem latin királyának 1160. január 28.-én Sidon-ban (mai libanoni Sayda) kelt adománylevele, melyben megjelenik a mi'ilya-i Castellum Regis (Királyvár), és a közelben *Balaton* és *Torsia* települések; a lábjegyzet egy másik forrásmunkát is említ, melyben *Montfort* és *Chateau Neuf* (Castellum Regis, Mi'ilya) szerepel. A muzulmánok egy időre elfoglalták a térséget 1187-ben



**1229** April. 20, ind. II. — Jacobus de Amigdala in excambium a magistro Theutonicorum accipit VI millia et CCCC bisantios sarracenos, quos Fridericus II imperator dictae domui donavit et concessit pro feudo Jacobo legitima successione matris contingente. Hujus vero feudi casalia sunt: Mobilir (Mobilie),<sup>1)</sup> quod datum est in excambium Jacobo pro Trefle et Castro Novo (quod nunc Montfort dicitur et munitum in manibus dictae domus remanebit), pro horto et molendino in pertinentiis de Trefle sitis et pro casalibus: Jalim, Tharbuch, <sup>2)</sup> Tarbosta, <sup>3)</sup> Suru, Beauer, <sup>4)</sup> Camesru, <sup>5)</sup> Tetramme, Fennes, <sup>6)</sup> Tersias, <sup>7)</sup> Janot, <sup>8)</sup> Getz, <sup>9)</sup> Cabbara <sup>10)</sup> et gastina Camesie, <sup>11)</sup> Junite, Blutun et gastina Hemelie, <sup>12)</sup> quae est in pertinentiis de Janoth, <sup>13)</sup> et castrum Regis. Hos vero bisantios Jacobus de catena et funda Acconis et, si opus esse videatur, a domo Theutonicorum pignoris loco accipiet necnon casalia Erchat, Saphet et Ancre. — De fratribus: Ludolfus, commendator magnus, <sup>14)</sup> Guntherus marescalcus, Counradus drapparius, Henricus hospitalarius, Henricus de Aneboz, Henricus de Confluentia, Counradus de Nassowe, Andreas de Honlo, Uolricus de Durne, <sup>15)</sup> Eberardus; de baronibus: Odo, comestabulus regni, Balianus de Sydone, Johannes de Ybelino, Garnerus de Egensheim, Alemannus, Aimo de Osthim, comes Thomas de Aceris, Ricardus Filangerius, marescalcus regni Siciliae, <sup>16)</sup> dominus Ricardus, camerarius imperatoris (Strehlke, p. 51—53, No. 63; cf. p. 125). **1002**

Strehlke, p. 54: <sup>1)</sup> Mebelie, <sup>2)</sup> Tarbuca, <sup>3)</sup> Terbasta, <sup>4)</sup> Beauer, <sup>5)</sup> Camessrea, <sup>6)</sup> Fenes, <sup>7)</sup> Tercia, <sup>8)</sup> Gianot, <sup>9)</sup> Get, <sup>10)</sup> Cabbera, <sup>11)</sup> Camelie, <sup>12)</sup> Hamelie, <sup>13)</sup> Gianot. <sup>14)</sup> Qui proelio Gazensi a. 1239 interfuit (Eracles, p. 546—547). <sup>15)</sup> Qui annis 1234, 1245—1246 in Germania versatur (Hess. Urkundenb. I, No. 14, 45; Perlbach, Preuss. Regesten, No. 248, 252); ceterum de eo conferas Strehlke in Mitth. f. d. Gesch. Esth-, Liv- und Kurlands XI, p. 197. <sup>16)</sup> De eo cf. Del Giudice in Arch. storico per le provincie Neapolit. 1890, p. 766—807; 1891, XVI, p. 93—139, 454—498, 675—716.

Jacobus de Amigdala (Mandelée) 1229-ben eladja Montfort-t és más településeket, köztük Blutun-t a Teuton Lovagrendnek 6400 bizánci aranyért.

1904:

56

Regesta

**1210** Sept. — Charta Raymundi Rupini, principis Antiocheni, qua fratribus Hospitalis civitatem Gabuli<sup>1)</sup> et castellum Vetutae<sup>2)</sup> concedit, <sup>3)</sup> in D. Cart. II, p. 122-123, No. 1355; Invent. p. 76, No. 202. **845**

<sup>1)</sup> Cf. supra No. 820. <sup>2)</sup> Quod nunc Kalat Muhelbeh (vel Balatonos) esse videtur (Hartmann in Mitth. u. Nachr. d. DPV. 1899, p. 6—8; Rey, Les colonies franques 336). <sup>3)</sup> Sigillum Bernardi de Texi, qui successor fuit Garini de Monte acuto, Hospitalis magistri, cf. in Revue de l'Orient lat. II, p. 180—181, No. 6.

Castellum Vetuta (Öregvár) arab neve a szerkesztő szerint, 1904-ben (*nunc*, most, a könyv kiadása évében) „Kalat Muhelbeh, vagy Balatonosz”. Vö. Guillelmus de Molembec, Molebech, etc., többször szerepel tanúként az okiratokban s talán Belatun birtokosa volt, innen a névhasznosság

**1270 Jul. 10.** — Hanno de Gaugerhausen (leg. Sangerhausen), fratrum Theutonicorum magister, declarat, Hugonem Revel, Hospitalis magistrum, quum castellum Montfort<sup>1)</sup> deteriori statu esset, sibi et fratribus Theutonicis concessisse, ut casale Manueth Hospitali proprium per unum annum colant et inde fructus recipiant, sed anno praeterlapso reddere debeant (D. Cart. III, p. 231, No. 3400; Invent. p. 102, No. 353). **1374<sup>c</sup>**

<sup>1)</sup> Quod 12 Junio 1271 Soldanus Bibars cepit (RK. p. 959; cf. p. 777, Not. 3; Bibl. geogr. Palaest. s. voce el-qurain; Thomson, Bibl. sacra 1855. p. 828 seqq.; Robinson, Neuere bibl. Forsch. p. 84).

1270. júl. 10, *castellum Montfort*, azaz *el-Qurain* már leromlott állapotban volt (deteriori), mielőtt az egyptomi szultán, Bajbarsz végleg elfoglalta a következő évben

**1179 Oct. 22, ind. XII. Accon.** — Balduinus IV, rex Hierosolymitanus, assensu sororis Sibillae, Joppensis et Ascalonenensis comitissae, Jocelino, avunculo et senescalco suo, omnia, quae de Petronilla, vicecomitissa Acconensi, assensu filiorum Bauduini et Clarenbaudi et Hodiernae, praedicti Bauduini uxoris, IV millibus et D bisantiis emerat, II scilicet casalia Samueth et Sophie cum pertinentiis, domos etiam, quas in regis Castello novo possidebat cum pertinentiis, sigillo confirmat. — Renaldus, princeps Montis Regalis et Ebronis dominus,<sup>1)</sup> Balianus de Ybelino, Renaldus, Sydonis dominus, Gauterius de Berito, Guido, frater ejus, Paganus de Caypha, Balianus Joppensis, Soherius de Memmedeo, Gosohuinus Boccus, Willelmus de Molembec,<sup>2)</sup> Giraldus de Ridefort, regius marescalcus, Giselbertus de Floriaco, vicecomes Acconensis, Poncius Marriani, Antelmus de Luca, Willelmus de Furcis, Raimundus Melangen, Rad(u)l(phus) de Nigella. Datum per manum Willelmi, archiepiscopi Tyrensis regisque cancellarii (Strehlke, p. 11—12, No. 11). **587**

<sup>1)</sup> Hujus et Galterii de Castellione sigilla descripsit Schlumberger in Archives de l'Orient latin I, p. 663—669. <sup>2)</sup> Cf. Lois (ed. Beugnot) I, p. 425.

Akkói Petronella eladja a Miljában (regis Castello) és környékén lévő birtokait III. Joscelin de Courtenay-nak, és alább, az 1135. évnél Petronella és „magyar asszonyok” (*mulieri Hungarica*), ill. a tanúk között Kozma és Bonifác remeték, valamint Simeon főesperes szerepelnek (uo. p. 40), akik a jeruzsálemi Szent István és Szűz Mária zárándokházakban lakhattak (ZDPV X., 313-314)

**1135, ind. XIII.** — Petrus, prior S. Sepulchri, domum, quae fuit Bernardi Bituricensis, et aliam vicinam, quae fuit Willelmi drugomanni, Petronillae, mulieri Hungaricae,<sup>1)</sup> pretio CCCXL bisantiorum vendit, ut suae genti domum hospitalet ibi construat. Factum Willelmo patriarcha, Fulcone rege. — Rogerius, Ramathensis, Anselmus, Bethleemita, episcopi, Acardus, Templi Domini, Arnaldus, Montis Syon, Henricus, Montis Oliveti, priores, Robertus, abbas<sup>2)</sup> vallis Josaphat, Chosmas Ungaricus heremita, Bonefatius, socius ejus, Symeon Ungaricus archidiaconus, Roardus vicecomes, Raimondus, magister Hospitalis, Rainaldus de Ponz (Rozière, p. 201—202, No. 102; Migne, p. 1203, No. 102). **160**

<sup>1)</sup> Hierosolymis fuit hospitale Ungaricum (Röhricht in ZDPV. X, 313—314; Fejer, Cod. diplom. Hung, VII, 5, p. 120; Ursmar Berlière, p. 123—124; Potthast, No. 18446, 20601; Töbler, Topographie I, p. 418—419). <sup>2)</sup> De quo ZDPV. X, p. 38.



**Függelék II. Mi'ilya, Montfort és Khirbet Belatun a térképen, műholdfelvételen**



A Wady el Kurn kék szalagjától délre *Kulat el Kurein* (Qal'at el-Qurain, Montfort) és *Kh(irbet) Belatun* (Map of Western Palestine in 26 sheets, 1872-1880, [www.daahl.ucsd.edu](http://www.daahl.ucsd.edu) és [www.nla.gov.au](http://www.nla.gov.au), ld. Conder-Kitchener: *Survey of Western Palestine*, I., 1881, *Kh. Belatun* p. 173, *Kulat el Kurein*, p. 186, részben Thomson leírásával). Az arab *khirbet* jelentése 'rom, omladék', a hullámvonalak a hegyen fekvő Belatun körül nem vizet, hanem szántót vagy romokat jelölnek (ld. alább műholdfelvételen)



Műholdfelvétel Montfort környékéről (DAAHL): 1. *Vádi Kurn* (Nahal Kziv); 2. *Montfort* és a „malom” romjai; a várnak nem volt különösebb stratégiai jelentősége, nem védett határt, főbb utat; amikor a teuton lovagokhoz került 1229-ben, az akkori templomosokkal és ispotályosokkal lezajlott vita után, ez lett a nagymester székhelye, itt őrizték az oklevél- és kincstárukat; 3. *Khirbet Belatun*, egy település maradványai, melynek régészeti feltárása még nem történt meg; a település nevének nincs köze a magyar Balatonhoz (kánaáni korból ittmaradt vagy római kori erőd?); 4. *Mi'ilya/Malia*, a vártól kb. 6,5 km-re. *Khirbet Belatun* koordinátái: É 33° 01' 59", K 35° 12' 56"

# MAGYAR ÍRÁSTÖRTÉNET

## (III.)

*Lippai Bertalan (Budapest):*

᳚᳚)᳚᳚ ᳚᳚᳚᳚᳚᳚

### Tatárlaka üzenete

᳚᳚᳚᳚᳚᳚᳚ ᳚᳚᳚᳚᳚᳚᳚᳚

#### Bevezetés

A magyar nyelv ősi írásrétegét, kapcsolatát keresem a régi Közép-Európai térségben – mindezt azért, mert olyan jellegzetességgel rendelkező nyelv, ragozó nyelv, mint a magyar, nem maradhatott volna ilyen egységesen nyelvi szerkezetében, ha mindent átvett volna, ha annyit vándorolt volna, mint ahogy azt, egyes történészek állítják. Hogy az egyszeri honfoglalással, előtte csupán szállásterületen, előtte kóborlással (a messzi Szibériából, vagyis nomádként), idegenként, vetődött volna ide, a jelenlegi lakhelyére, hová kultúrájának gyökerei kötik, hirtelen vált volna alkotmányos királysággá. Hogy egyszeri beköltözöttként, foglalóként, minden előzmény nélkül, tette volna meg ezt az utat, Szibériából az Urálon túlra, aztán a Kárpát-medencébe. Ahogy felvázolja a hivatalos történelem, nevezi azt magyarnak, az őslakosokat nem, a karral patronált, védett területen, a Kárpáti-medencében. Amit rólunk tanítanak lehetett másképpen, ahogyan ezt László Gyula is vallotta, kettős honfoglalás elméletével. Beszélgetése során utalva arra, hogy a népi emlékezés eltér a hivatalos állásponttól, amely szerint például írást nem használtak, a rovást is türk írásnak mondják, amit a székelyek átvettek.

Mindazok véleményét osztom, s velük együtt azt az írást tekintem ősi írásnak, melyet még a *szkyta karakternek* neveznek. Igazolja a magyar nyelv ittlétét a honfoglalás előttről származó „Szarvasi tütartó” rovással írt magyar nyelvű szövege, amit az avar korra datálnak a régészek. Ennek az írásnak alapjait egészen a tatárlakai leletekig lehet visszavezetni. A folyamatos ittlétet a genetika megállapítása révén először a Semino-féle kutatás igazolja, végül is Magyar Adorján azon állítását igazolva, miszerint „nem jöttünk mi sehonnan sem...” és aztán igazolja az írás jelenléte is, melyet egyre többen kutatnak. Éppen ezért fontosnak tartom a származást illetően az önfejlődés útján, semmint más kultúrákból, átvétel útján történő hangfejlődést, nyelvfejlődést. Az önmagából fejlődés vizsgálatát, tartom elsődlegesnek, melynek szolgálatába állítom az írás, az ősi írás meglétét, ennek kutatását. „*A saját maga írása, saját kultúrája*” számomra mérvadó. Ennek eredete, évezredek távolában kutatható. Az átöröklött kultúrában gondolkodom, nem az átvett, s ez által oda ítélt szóeredetet.

*Nem a harc* révén szerzett, hanem a munka révén öröklött mezőgazdálkodó magelvetőt tartom őslakosnak, a magelvetőket magarnak, ahogy középkori megnevezés is MAGAR. Az egyesített népeket ősmagyaroknak, akik e folyóvölgyi kultúrát létrehozták, művelték földjét, itt a Kárpáti Hazában. Nevezték magukat művességük nyelvén mag (önmaga magjából eredeztethető elnevezéssel, magából kiindulva) foglalkozása révén is magelvető, agrár agríkola népének, a magot uraló, az ugart feltörő, mag elvető, növényt nemesítő magúr népének. Ebből származó magúr, magar, magiur, magy-arnak, magyaroknak. Ez a virágzó agyagműves MA GY AR kultúra a folyók völgyében nyomon követhető. Ezt kiegészítő házasított állattartás, melyektől a földrajzi adottságok, hegyek, síkságok életfeltételeiben változó, de tartalmilag ezredéveken átívelő kultúr hagyományokkal rendelkező, társadalmi munkamegosztáson alapuló életközösségek egymást követő, nem kiháló kultúr-közösségek folytonossága lehetősége a folyók völgyeiben nem zárható ki, a mag-elvetők kultúrájának szerves része az agyagművesség. Ezekhez az ősműveltség eszközein, az összekötő láncszemeket az íráson keresztül is próbálom bemutatni. A hétezer évvel ezelőtti ember hagyatékán, agyag eszközén már megtalálható az írás. Tordos, Erősd, Tatárlaka, a Maros mentén. A helyben lakó agyagműves, folyóvölgyi ember, szorgos munkája révén kialakított életmódjával, sokezer évig fennmaradhatott. Védte, óvta környezetét ez a lakosság, hol sikeresen, hol kevésbé sikeresen, sok-sok nehézséget túlélve. Nem a hódítók, hanem a kiraboltak csendes többségének kultúrájával kívánom bemutatni az íráson keresztül is, hogy az őshonosok nem haltak ki, írásuk túlélte több ezer éves időszakot, ha viszontagságosan is, fenntartotta mag-elvető, folyóvölgyi kultúráját. A sírokban talált eszközökkel, jelekkel általános képet mutatnak múltjukról, arról hogyan gondolkodtak. Hogyan vethető össze a néppé-válás folyamata úgy, hogy a helyben maradás feltételei megmaradtak.

A népi hagyomány kapcsolatait a hozott kultúra értékeivel, szimbólumaival együttesen, ki lehet mutatni, nem halt ki, akkor sem, ha hozott, a jel és gondolatvilága tárgyain örökletes, rokonítható. Sírleletből, mint a most *Regölyön* talált lelet, tárgyain a behozott párhuzamos kultúrából érkező, avar, a beépülő az ősszel együtt élő, amiből több ezer év folytonossága is kimutatható, mint Vésztómágoron, ki lehet mutatni, ki kivel, kapcsolataival mutat hasonlóságot, az életmódi sajátossággal egyetemben. Erre az állandóságra képes volt nyelvünk is. Ilyen írásos lelet a tatárlakai. Mely a jelenlegi ismereteink révén és a kultúra sajátossága révén, életmódi szokásai révén olvasható, képi, szimbolikai szótag, illetve a rovásírás fogalomjeleinek segítségével üzenetként fogható fel. Jelei a magyar mag-elvetők sajátos logikai rendszerébe illeszthető, ezért olvasható a múltból származó emlék a régészek által kiasott tárgy hozadékaként, ilyen a tatárlakai és a tordosi lelet is, melyek a marosi, folyó völgyi emberek hagyatékai.

## **A magyar nyelv sajátossága**

Megállapítható a magyar nyelvről, hogy sajátossága nem a közelmúltból származik. Sajátos rendszere van, „agglutináló” (ragozó) nyelv, ahogy ezt megállapították róla. Ráadásul ősidőbe vezethető vissza a gyökök és a toldalékok harmonikus viszonya. Ezt a helynevekben lehet nyomon követni, folyónevek elnevezésében megállapítani, hiszen a helynevek vezetnek a legrégebbi időbe, mégpedig folyók, hegyek, dűlők elnevezései évszázadokkal előzik meg az írott forrásokat. Tájneveink mindennél pontosabban tartották meg állandóságukat. A ragozó, toldalékoló nyelv gyök- szavas elemeit őrző régiségeink környezetünk elnevezéseiben található. A magyar ember a természetet magából kiindulóan tőle távolodó logikai úton vezeti le. Cselekedete a tárgy viszonyában kölcsönös. E nyelvi rendszere megváltozott volna, ha minden, amit magyar sajátosságnak mondunk, behozott lenne, vagy átvett (ha a jelek és a hangok viszonya változna), és nem őshonos többséggel átöröklött, mint ahogy azon népeinknél meg is változott, akik sokáig távol voltak a kárpáti őshazától. Ha nem maradt volna mindig is

a zöm a Kárpát-hazában, nem maradt volna meg a nyelvünk sajátos, csak rá jellemző, a mai napig jól követhető nyelvszerkezeti egysége, a magán és a mássalhangzók szabályos váltakozása, minden hangzó önálló értelemmel kimondható, magas és mély hangzóink illeszkedése, a nyelvünkben meglévő dallamosság. És sok más ma is megtartott sajátossága.

*A hangzók nem véletlen* oszthatnak két teljesen elkülöníthető csoportra: magán, és mássalhangzók csoportjára, Lám a mag-án (önmagán lévő, egy magból eredő) egyedül hangzók csoportja nem véletlenül neveztetik így, mert önmagukban képzettek, ugyanakkor személyes viszonyuk kimutatható, önmaga és a tárgy viszonyában, a tőle függő cselekvésben. Belső önmagukban meglévő érzet kifejezői, hangulat jelzésére kiadott hang. Míg a mássalhangzók a hallószervünk által, a kívülről érkező hangok hallása után, agyunk feldolgozása után, beszédszerveinkkel képzett, magánhangzóval társítva mondhatunk ki, melyeket utánzással a természet zörejeinek hallása szerint, magasan, mélyen pontosítottan visszaadva, de ezen magunkban képzett hangokkal tudjuk csak visszaadni. Vagyis *mássalhangzónak kimondásához magánhangzót használunk. A magánhangzókat kimondhatjuk elöl és hátul képzetten, s mássalhangzóval. Kimondható mindegyik magánhangzó mindegyik mássalhangzóval. Társulhat mássalhangzóhoz, így a hangok magassága, ércessége, tehát hangzati sajátossága, minden természeti hangjelenség utánzására alkalmas, nyelvünk erre képes.*

Mindegyik hang tisztán, önállóan ejthető ki, még a hármas hangzatú dzs is. Nem önálló viszont az ng, nd, stb, n-nel társultan, hiszen a növekedés szerepét tölti be a szóban az n, de erről a mássalhangzó diftongus eseteiben beszélünk majd.

Hangzatait segíti, hogy a száj, a torok a szájadlás, a gége, az ajakhangokkal képes nyelvünk visszaadni a természetben hallott hangokat, ezért több hangot tudunk kimondani, mint a környezetünkben élő más népek. Ezt a sajátosságot régmúltból hozta, csekély mértékben változtatva. Képi beszédét a jelek, eligazító jelek megléte a mai napig segíti.

A nyelv ősiségét ősi írás meglétével lehet igazolni. Nos, erre felelnek az ősi jelek, szimbólumok, képek, melyeket a magyar ember ma is éppen úgy értelmez, mint azok, akik a jeleket lerótták a távoli évezredekben. Más írásomban már vizsgáltam a kultúrát létrehozó életmódi sajátosságokat, a mag-elvetők életmódjából adódó kultúrát, erre az állandóságra ad támpontot a helynévértelmezés mellett kialakult tárgykultúra szavainak, a test és környezetéről megalkotott szavaiban, azon pedig az itteni helybéli kialakulást tartom fontosnak. A jel, a kép, a szimbólum örökletességére hívom fel a figyelmet, hogyan élt tovább évezredek sok esetben betűírásnál is fontosabb jelvilág, a kifejlett szimbólumok világa. Tájegységek népi kultúrájában is egységesen a hagyományban, szólások mondások, mesék, akár rege formájában, akár balladisztikus formájában, a hely misztikus legendáiban, vagy más formában hagyományozódik, szóban elmondva, kiegészülve a hitregei dallamokkal. Az is fontos, a szó hogyan lesz rögzült gondolat, mely mindig ugyanazt jelenti, mint a készítés pillanatában. Vannak ilyen tárgyak, melyekről kutatók sokasága mondta már el véleményét, az összefüggések azonban nem csupán egy mozzanat szülte sajátosság, hanem más időszak gondolkodásának hasonlatosságára is felhívja a figyelmet. Így az eredet kérdését is képes megvilágítani, hiszen égi-földi kapcsolatok kérdését feszegeti. Még a mondavilág, a mese világa is tartalmaz eredetre utalva képeket, utalásokat a származást illetően, nálunk nemcsak a férfi ősökre, az ősnőre is van hagyományos regekultúránk. Ezek gyökereire világítanak rá 7000 év távolába a tatárlakai ásatás során előkerült tárgyak, és a Maros völgyi kultúrára. Tordos, Erösd, Tatárlaka.

*Ezen kultúrákban helybéli sajátosságokban a mag-elvetés kultúrája egységesen él tovább, ugyanakkor maga a rege világának eredeti forrását is képes volt megmutatni a tatárlakai korong, és a mellette lévő két tárgy, együtt értelmezve pedig bizonyítékát adva nem véletlenül, hanem egymást kiegészítve mutat rá a nemzet létének eredetére, az ősapra, és ősnőre viszonyában.*



## A legenda nyelvi rétege

A tudományosság nem söpörheti félre a helytörténeti, a hely elnevezésekhez fűződő legendákat, ha csak a székely legendáriumból vesszük a Nemere-hegy elnevezést, akkor már van nyom a (Nimrud-i) hagyomány kutatásához. A nemzet eredete: *nem ere, eredetkérdésköre* éppen a szó értelmének a „nem”, vagyis a nem-zett, értelemre hívja fel a figyelmet. Ebben a nemző ősapa a lényeges. (Az ősanától származás tagadása, a nem anyától, hanem az apától eredés. Tehát az új ember férfi ő, az új ember, nem emberpár, mint Ádám–Éva, hanem Noé. *Noé, Nójé*, váltás az anyajogú társadalomból az apa jogára, nem véletlen Noé felesége meg sincs említve ebben a bibliai legendában. *A Tatárlakai leleteken az anya, apa fontossága megmarad*, de a későbbi bibliai legendában már megváltozik, fontosabb lesz az apa ő. Ugyanígy *nem ere Nemere, Nemród Nimród. Apa ág, ugyan ez japheti vonalon a MÉN-rót*, a nemző ménre utaló ősapai megjelenítés állati szimbólumot használva (fehér ló fia), eredete ettől fogva az apai ág öröksége. Ez az ő apa Nemere, Nimród, (Ménrót). Nemzeti sorskérdés az, hogy az eddigi nép anyai öröksége átvált az apai ő, a nemzet megszületésének lehetőségére. Eredendően bibliai eredetűek, de a nemzet elhelyezkedése, földrajzi terület foglalása, erre utaló legendák, mikortól veszik kezdetüket, hogy e helynevek mellett milyen erre vonatkozatható írás van, található-e kárpáti hazában, kutatás kérdése. *A kámita Nimród és a japhetita Ménrót* már az új emberi időkben ketté válik, így nem csak a Hunor–Magor-i ősatyai vonatkozásban, hanem a hun–magyar nemzeti vonatkozásban is, mely végsősoron a kárpáti hazában egyesül újra és újra évezredek időzakaiban, a közös ősapai legendát hordozva magukkal. Fenntartva a mai napig mindkét nemzet nevét, hungar és magar, egyesítve magyar vonatkozásában. Egyik szó gyöke a hun (hon, hazai jelentéssel), toldaléka a gar (garmada, sokasága), gur (ég úr, égiúr), gor, ógor (égi ó úr, ennek ellentétje az ujgur), Magur (föld–ég úr). Helynevekben vannak, mint a nyolc Magura- hegy, stb. *Magor, Magur* (a magiur, magyar néveredet, *ahogy Hunor* hunur, honiúr, hon, honi, hon népe, hongur, hungár, hazai. A mag középsőt jelent. Mellérendelő nyelvünk ezt a középsőt, önmagát tekinti kiinduló pontnak, ahogy a tér távolodik attól a helytől, ahol állok, mindig innen látom, s rendelem mellé a világot. Teljesen logikus tehát, ha önmaga magjából eredezteti, nevezi meg magát egy nép, történetesen a magar, aki magi úr, azaz magyar.



*Nimród hegye.*

Hely és népelnevezés, név eredet, összefügg, a régmúltat idézi. Ezért tartom fontosnak a tatárlakai tárgyak írásának magyar nyelv szerinti értelmezését, nem csak a sumer írással összevetve, mert a válasz pontosan e három tárgy írása, a rovott jelek, szótagok, képjelek szimbólumok ismeretében, válaszol megfeleléssel. Éppen e kérdésre adott választát, jól értjük, üzenetét, s mily csoda, hogy 7. ezer évvel ezelőttről, is pontosan és valóban üzenetként hozzánk



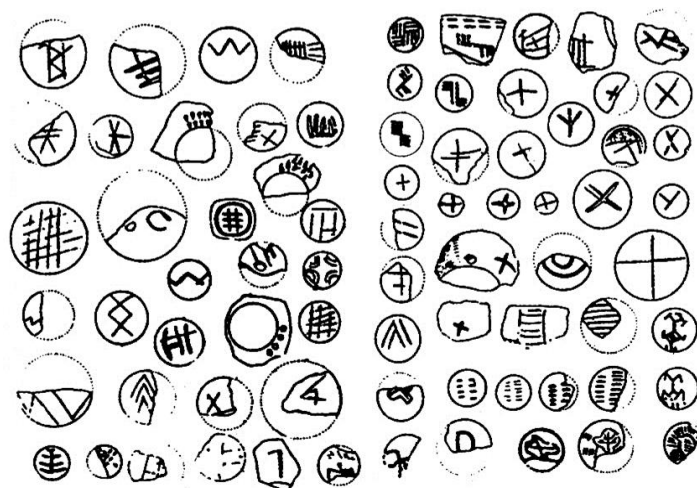
utódokhoz szólva, üzennek elődeink, mert nem öncélú volt e tárgyak utókorra hagyatékolása. S nem véletlen, sok ilyen lehet, de éppen erre bukkantak rá a régészek, melyek az ősökre hívják fel a figyelmünket. Mielőtt a tatárlakai tárgyról esik szó, fontosnak tartom előzményként e térségben Tordoson is talált írásjelekre felhívni a figyelmet. Fontos tehát a folyóvölgyi térség, Maros-térség, és az írásos emlékek újragondolása. E kutatás kiindulópontjában egy hölgy áll, a világ első régésznöje: Torma Zsófia.



*Torma Zsófia és a tordosi korongok, mely utóbbiak egyes kutatók szerint csillagképek.*

## Tordos

Mielőtt szembesítenénk őseink üzenetét, nézzük meg, mely kultúra környezete tette lehetővé az írás kialakulását éppen a Maros folyó völgyében. Tordos a Maros-menti kultúra hagyatéka, ahol ősi írásjelekre talált Torma Zsófia a világ első régésznöje.



*Tordosi korongocskákon talált jelek rajza Torma Zsófia gyűjteményéből.*

A fenti rajzos táblázatban a korongocskákon lévő jelek, melyek fogalomjelek, képjelek, és a sumer, valamint a székelyek által használt rovásjeleket is bemutatja a rajz készítője, Torma Zsófia nyomán. Én magam kiírom e jelek közül a jól felismerhető, ma ismert írásjeleket, a rovásírás jeleit. A felső sarokban van egyszótagba írt jel; MI -  $\uparrow \mathbb{A}$ , s a többi sorban is található rovásírás jel, mint a: v, b, d, b, zs, f, h, k, s, j, n, m, gy, i:  $\mathbb{M} \times + \times \mathbb{Y} \oplus \mathbb{I} \wedge \diamond 1) \mathbb{A} \# \uparrow$

Azaz 14 jel Tatárlaka közelében. Leggyakoribb jel a körben kereszt, azaz a körben d, és a

körben x, azaz a rovás szerinti b. Nos, ezek a jelek nálam is fogalomjelként vannak számon tartva, egyik a d †, az álló hely, a föld, és ⊕ a másik, a forgó „föld” helyzetét jelenti, akár a székelykapukon, akár máshol. Nem mindegy, hogy a körben az x-et formáló b jel van ekkor, ugyanis az forgó jel, míg a kereszt a körben az álló, állandó hely értelmére utaló motívum. Az f mint a föld rovásjele, a föld jelkép szimbóluma: ⊕ (mint † d, de ha a körben van a d, akkor a rovásírásban már a rovás f jele, ami a föld szimbolikus jele is egyben: ⊕).



*Napsugaras napkoronás agyagszobrocska Torma Zsófia gyűjteményéből.*

A képen napsugaras, félkör s ^ | †  
 ^ M ^ † H † † sugarak.

s  
 ^  
 ^ | ^

A mellek fölött az „n” „sz” és „t” jelei, eszen té, a szent  
 ☉ M † ^ † H † † | ) †

|  
 )  
 †

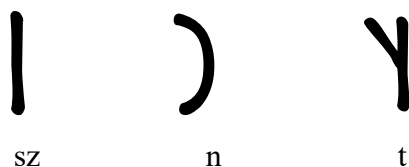
‡

sz n t (m a mellek) jele leolvasható, szentem szó a magánhangzó, e beillesztéssel.

A kép vagy szobor jelek rajzolatával írásjeleket is mutat, így a kép, már olvasattal utal valamire, ez esetben a napot jelképező sugarak a nap szentjére utal. Ennek párhuzama Babba Mária, ki a hajnal sugarába öltözködik. Pünkösdi hajnalán van ez a nap, amikor a zarándokok, csángók a csiksomlyói nyeregben várják a napfelkeltét. *Tehát* amit megfejtünk, mint üzenet értelmezhetőségére hívja fel figyelmünket. Ez az üzenet a szent anyára utal, tehát nem újkeletű a napba öltözött anya tisztelete, hanem ősidőkben is tartotta ehhez tartozó szokásait.

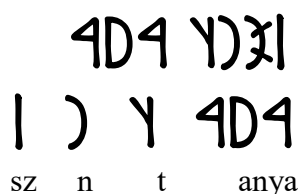
A Maros folyó mellett lévő helységek neve fémjelzi írástörténetünk kezdeti szakaszát, melyben tordosi, erödsdi kultúrák a folyó menti agyagművességgel párhuzamosan az írásos leletek korai időbe datálható tárgyak, ereklyék feltalálásának helyei. Ősidők emlékeit találjuk itt. A messzi ezredévekig vissza lehet igazolni, hagyatékán keresztül az emberi tevékenység révén kialakult kultúra mellett a helybéli írás nyomait, jelek alapján az írás jelenlétét agyagba, vagy kőbe vésvé. A ma is ismert és egyre ismertebb magyar írás, Tászok-tetőn is megtalálható, mint jelírásnak is, képírásnak is, hangírásnak is példát adva van leigazolva, múzeumban bemutatva, könyvekben megírva, jelentőségüket méltatva.

Ez a napkoronás agyagszobrocska a képírás, és a rovott jel együtt értelmezhetőségére hívja fel a figyelmet. Megtalálható a szem, az orr sz, alatta n jel, a mell fölött szintén n jel, a zs, vagy t, a mell két s formája. A nap szentje olvasatát adja.



*Szent.*

Gondolnunk kell itt a napba öltözött boldog asszonyra, hasonló üzenetként maradvánknak, pl. Babba Mária, aki a hajnal aranyfényébe öltözködik pünkösdi hajnalán. A természetben is kibontja aranyhaját, a nép a napba öltözött Boldogasszonyt, *Babbamáriát* idézi fel átvirrasztva a pünkösdi éjszakát, várva a nap felkeltét, átélve ezt a csodálatos hajnali élményt, a természet ősanyját tisztelve meg. E sugarak utalnak a nap sugarait idézve a boldoganyaság szimbólumára. A kép, mely maga a szobor, s a rajta levő jelírás pontosítja a képírás és a rovott jelek együttese révén, adja az olvasatot kiegészítve, fogalomjelekként, együtt olvasva visszaadja több ezer év üzenetét az alábbiak szerint.



*A SZENT ANYA olvasatot kaptuk.*

A két mell utal az anyaságra, így a kép és a jelek szimbóluma a föld halma a 44 44 - **mama**, MAMA a föld anyára is utalhat. A szobrocskán írásjelek vannak, amit székely, székely-magyar rovásírásnak is nevezhetünk, gyökerei itt található fel, ebben a kultúrkörben. Ezt a folyóvölgyi agyagműves kultúrát büszkeségünk, az itt élt (hóbortos) kisasszony fedezte fel: *Torma Zsófia*.

## Torma Zsófia

Neve fontos mérföldkőként robbant be a régészet világába, Rómer Flóris (a régészet atyja) idejére tehető tevékenysége, mivel első régésznőként ismerik el a világon, méltán nevezhető a régészet anyjának. Az írástörténet szempontjából fontos a tevékenysége, hiszen a Maros környékén volt kutatásának területe, ahol a fent látott korongocskákon lévő írásjelekre figyelt fel. Agyag szobrocskákra talált.



*E másik szobrocska is Torma Zsófia nevéhez fűződik.*

Ezen is az n jelei az anyaság jeleiként foghatók fel, a magyar írás logikáját követve. A szobrocska két karján lévő lukak a felfüggesztés lehetőségére hívják fel a figyelmet.

És van még egy szobrocska, melyen a hármshalom jeleit látjuk, az alábbi ábrán.



### Magyar szülőföld vagy Boldogasszony szülőföldje

Szülő asszony.

Az asszony lábai között valóban gyermekfejet látunk. Mellaart azonban figyelmen kívül hagyta az asszony térdeire és hasára bekarcolt íveket. Együttesen a hármashalmot alkotják (Tomory Zsuzsanna felismerése). A hármashalomnak nemzetközileg elfogadottan **föld** az elsődleges értéke. olvasata.

országoknak is olvasni, és hegyet is lehet jelölni vele.

Nos, ha a két fogalmat egybeolvassuk,

*Leopárdtrónon ülő női alak Çatalhöyükből (Törökország, Kr. e. 7. évezred; J. Mellaart: Çatal Hüyük. A Neolithic Town in Anatolia. London, 1967. nyomán)*

Tomori Zsuzsa a három halom vonatkozását mutatja, a szülő boldogasszony ábrázolásával, két oroszlán védelmében. Felhívja a figyelmet, itt a két mell, a has és a térdeken lévő jelekre, melyeket értelmezve a földanya szimbóluma, hármashalomként, megnevezve a szülőföld, vagy boldogasszony szülőföldje. Maga az ábrázolás egy karos széken (a szék karjai oroszlánok) (Istár istennő szimbóluma a két oldalán lévő oroszlán). A szülőszéken ülő asszony szülő anya, istennőként két oroszlán között ülve a születés jelenetét mutatja.



*Napsugaras Boldoganya a pilisszántói Boldogasszony Sziklakápolnában.*





*Gilitka Kápolna Szent Anna búcsújáró helye.*

Palócföld napkoronás boldogasszonya, a Nagyboldogasszony Balassagyarmattól Béalapátfalváig ismert. A palóc napba öltözött Boldogasszony, vagy a béalapátfalvai Nagyboldogasszony kultusz.

## **A nép, a nemzet**

A nép, a nemzet eredete a magyar ősökre, eredendő nyelvi megfeleléssel pontosan képes felelni. Kifejezni képes a nép és a nemzet fogalmát. A nép, a növekedés szerepkörében az anyai utódlás, míg a nemzet a nemző apai utódlásán alapul. A *nemiség* kérdése dönti el, melyik mikor lehetséges, az utódok szimbólumaiban pedig világossá válik, alakul ki a kultuszokban, a vallásos népi hagyományban vagy magyar uralkodói, vagy éppen a vallásos szimbólumokban. A nemzet nemessége apa ősök, királyok, uralkodók elődeinek képességéből ered. A női nem anyai örökletessége vallási alapja a boldog anyaságban nyilvánul meg. Apai vonatkozás, a nemzettel veszi kezdetét az ember örökléstana, az anyai öröklés a szülésben nyilvánul meg elsődlegesen, köztes állapottal, a boldoganyasággal. Éppen ezért e két öröklési vonal elkülönítetten van jelen a magyar néplélek tudatában.



*Nimród hegye mellett Anatóliában szoborcsoport.*



A fenti szoborcsoport: Nimród mellett felesége Ankisza, Hunor, Magor és Bor. Az oroszlán és a sólyom, őseink urakodóinak trónusa. Természetesen a szimbólumok sora mondatja velünk pontosítva legendáink alakjainak nevét. Nimród és Ankisza (-éné, Nimródné) *két ikerfia Magor és Hunor*, de harmadik fiú *Bor*, kiről kevesebb legenda szól látszólag, pedig ő az átváltozó, testvéreit hazacsalogató, ezért változik át szép lánnyá, szarvasból, mutatja a forrás vizét, hol található, stb. Valóban hímnemű, hiszen a csodaszarvasnak szarva van. Ő a víz szimbóluma, s míg Hunor a levegő, a madár, a lélek szimbóluma, addig Magor a tűz, a nap, oroszlán szimbóluma. A néprajzban is a három szimbólumnak, a háromfiúságnak fontos szerepe van.

*Ősanya, Ősapa és a három fiu, kikből nemzetségünk ősapjai lesznek.*

***Anyai ág a nép, apai ág a nemzet.***

A magyar nyelvben e két szó sajátosan magyar: *nép és nemzet.*

A nemzetközi náció szó nem elsődlegesebb elnevezés, mint a magyar nemzöböl származó nemzet szó. A „nem” nem átvett szöböl ered, nem átvétel a nemzet szavunk, sem a nép szavunk, hiszen önállóan is képzett a magyar logika, gondolkodás szerint. A két nem anyai és apai elődökre utal. Igazolható az ösi írásunkban meglévö fogalomjelekkel is. Alapgondolata a rovott jelek fogalomjeleivel összhangban áll így:

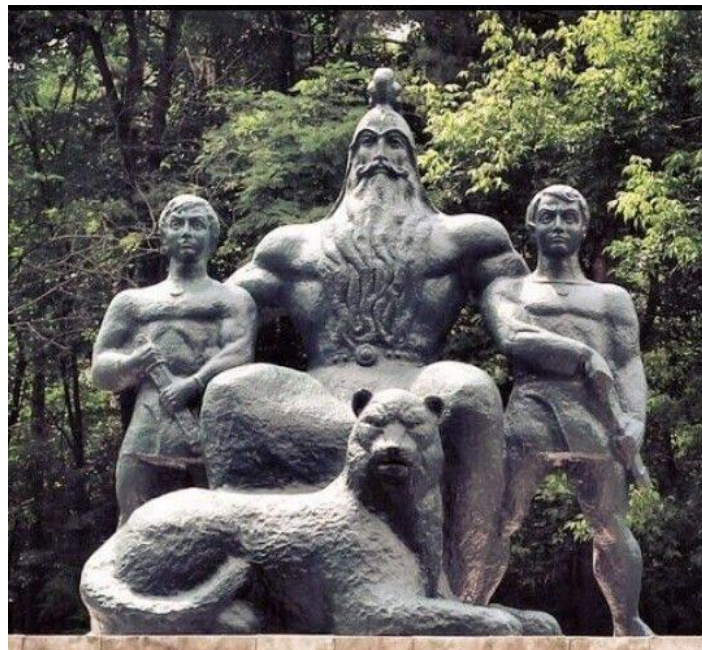
Az „n” ) jel nő, a növekedés,

a „p 𐀃” apa, ÉS A PIU 𐀃𐀆, FIÚ vonatkozásában,

az anyasággal együtt a hármassággal, a test és a lélek, élet együttlétével „ép”

𐀃 𐀆 𐀃𐀆 𐀆𐀆 𐀆𐀆  
 )𐀆 𐀆𐀆) 𐀆𐀆𐀆

Együtt a nap, épsége, épülése, születéssel érhető el a fiú-ság, mely növekedéssel épül az apaság elérése felé, kiböl nemzö ősapa lehet, mint hagyományban a három ös fiú, eredendően: piu, puja, kiknek ősapjuk a nemzö apa, Mén-röt. Három fia *Bor, Hunor, Magor*. Víz, levegö, nap>szarvas, turul, oroszlán. Föld, lélek, tűz szimbólumaiban néplélek tudatunkban található ösidök óta.



*Nimród két fia az iker Hunor, Magor és az oroszlán. Nem-röd, Nem-ere vagy NIMRUD.*

## Születés, növekedés, fiúság

|     )     𐌷  
sz    n     p

születés,   növekedés,   épség,

|     𐌶𐌵   𐌷  
születés,   élés,   épség,           𐌷𐌵  
szép

Szép szavunk eredője is, a nép eredője is, de a nap eredője is e szavak összefüggésével értelmezhető. Egyidejű szűzies szép-sége fejezhető ki. Érdekesség a „nem” szó, mint tagadó szó magyarázza, a nem növekedés nem a m 𐌷 mada-i, madaj földanyától, hanem a nemzőtől, az apától veszi kezdetét, veszi a származást. Nem a születés, hanem a nemzés idejét, apától származást veszi figyelembe. Anyától való születést, apától való származást. Ebben különbözik a nép, és a nemzet szó.

𐌶𐌵𐌶𐌵𐌶𐌵  
származás

𐌶𐌵𐌶𐌵  
születés

Mellette természetesen a születési anyai vonal is fontos. Ez a növekedés népi, születéstől kezdődően épül az élet nagy körfogásában. Elvonatkoztatása ezért az, ami a nem születésből, vagyis a másik, azaz a nemző-től való fogantatás ,az apai vonatkozás.

A nem-ből, a nincs-ből a levő a nemző-ből a levő-re utal. A jövőbe utal, ezáltal végtelen, örökletes, amíg a gének élnek az örökletesség hordozói.

*Mada, madaj*, melyben a ma földfogalom, g pedig égi, GRF égi úrfi, ki az égi magot hivatott a földre hozni, miáltal termékenyül a földanya. Utóda az M B R *mama, aba, úrfi* az ember szó alapgyökét jelenti. Ugyanakkor azt a hármasságot, mely az emberi lét hármassága, égi országban *szentháromsága*.

𐌶   X   H

𐌶𐌶𐌶𐌶

𐌶X𐌶

𐌶H𐌶†

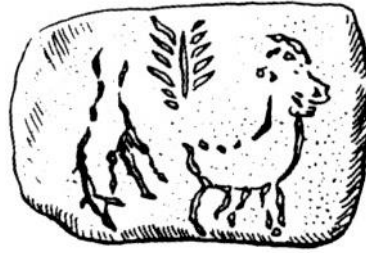
>MAMA, ABA, ÚRFI ember

Az ember hármassága, mielőtt ember nem volt, szűzi állapot volt, a szeplőtelen fogantatással anyaság, a születéssel a fiúság veszi kezdetét.

*Ezért beszélhetünk szűzről.*

Tehát eredete nem anyai, apai ősre utal, ha apaságban gondolkodunk, a szimboikus nemzőre utalva, ami a csillagjegy elnevezése abban az időben, amikor a csillagkép szerinti uralkodást szimbolizál. A bak, vagy a kos szerepkörére utal, hiszen a csillagvilágból származás

tudata kezdetét veszi. Ha már a nemzés szimbólumon keresztül a Tatárlakán a bakoláson keresztül megvalósul: a **nemzés**.



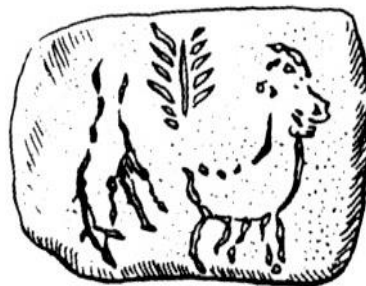
*Tatárlaka egyik tárgyacska, melyen nemzési jelenet látható, az istennő fácskájának jelenlétében.*

Ezt a jelenetet későbbi időkben is láthatjuk, mindegyiken közös, hogy az életfa rajta van, az állatok átváltoznak, ami a csillagegyek változásának idejéből származhat. Ezekről később még láthatunk ábrákat.

A nép szerint tehát anyai ős az életfa, az ősanyai, míg a nemzeti, ősapai vonatkozásokra a nemző mozdulat utal. Ezek a tárgyak bármennyire hihetetlen, 7000 év távolából pontosan ezt közlik velünk, mintha tudták volna, előkerülésük évében ez sorskérdés lesz: kitől eredünk, honnan jöttünk. E kultúrák szerint mindig itt éltünk, fontos az, hogy a kalandozók visszatérjenek szülőföldjükhöz. Ehhez tudniuk kell eredeti szülőföldjüket, de az ősapa nemzésére vonatkozó helyet is megnevezi, a nem ere, eredete, ezért Nirud-dag, az nemród (nem ur ó helye), nimrud, nemere, mind egy azonos ősapai hely, de a szülőanya helye is, ami már máshol lehet földrajzi vonatkozásban is. Ezért fontosak a helynevek, főleg, ha párhuzamos elnevezések, s őrizni képesek a már csak legendában tovább élt hagyományt.

## **Tatárlaka, Tordos, Erősd**

*Tatárlaka* három, agyagból készült írásos lelete közül kezdjük az *első*, a nemzést ábrázoló táblácskával. Ezen életfa, és ágaskodó, azaz nemző mozdulatot látunk. Ha a nemző kos, akkor ebben szimbolikusan a következőt láthatjuk:



*A nem ős, kos, Kus, vagyis kos nemzé Nemródot.  
Az őstérben lévő istenfával.*

Ahol a nemző bak és az életfa ábrázolása együtt képes feleletet adni, a legenda alapjait több ezer év távolából megmutatni. Tatárlaka nem messze van Tordostól, de a táblák Vlassa régész nevéhez fűződő későbbi ásítás eredménye. A lelet három agyag tárgyra összpontosítok, külön-külön, majd együtt is bemutatva. Az első – melyen kép, jel, és szimbólum található – az ágaskodó bak a nemzése, a fa közöttük az életfáé. Ennek a későbbi évezredekben is vannak párhuzamai, éppen ezért már most kijelenthető a nemzett, a nemzet egészen ősidőbe nyúló

születésének a pillanatára hívja fel a figyelmet. Ha a többi tárgy nem lenne, ez akkor is megállja a helyét. Itt a párhuzamokra hívom fel a figyelmet, melyek a magyar kultúra nemzetet szimbolizáló, állatövi, csillagidőszaki világára mutatnak rá. A nemzés időszakában e csillagjegyek uralkodtak, ezért a bak, az oroszlán, a madár alakjában megjelenő nemző, és a szarvas, mint nemzett, utódszülő jelképi világa tárul elénk. Itt csak egy példaként a csodaszarvas legendájára hívnám fel a figyelmet, a legendák, mesék, regék, végső soron mítoszi keretet adnak, az eredetkérdéskörben hagyományozódnak. De úgy látszik, hogy e szimbólumokban is üzenet jelleggel, sírok mellékleteiben talál rájuk a régész, hogy aztán az üzenetértők elmondhassák őseink üzenetét. Így élhet tovább a nemzet akár évezredekig. A nemzés a lényeges, nem a vadász szenvedély, bár az is előfordul, elsődlegesebb, itt a nemző alakjaira, melyek változók, hívom fel a figyelmet Tatárlakától Naszvajig.



*Szkíta szarvas és oroszlán ábrázolása. Én ebben is a nemzést, nem a vadászat elsődlegességét látom, itt is látható az életfa, és a mag szimbólum az oroszlán tomporán.*



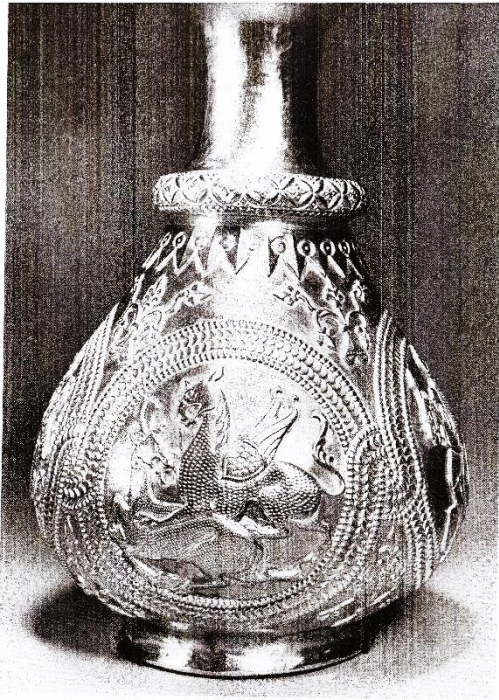
*Szkíta szarvas, oroszlán, és az életfa.*

Tatárlaka, a szkítiai korszak között urartui bronzok, előzményeként Mezopotámia, Káldea, majd a meotiszi legenda világát, az ottani életet, és a visszatérést az őshazába, a Kárpát-medencébe, népünk fontos üzeneteként jelképesen vette, mintha utat mutatna a visszatérésre.

Itt a szarvas csodaszarvas, az átváltozó, hívogató, csalogató leánnyá átváltozó, a vadászokat útbaigazító, merre van az őshaza, hazahívó szerepköre van, mint földanya hívja haza a fiait. Az égi eredet, hogy a griff égi örökítő magvait hozzák a földre ezek az égi úrfiak, nemzeti összekötő genetikai láncszem.



Ahogy a Nagyszentmiklósi korszok meselik el jeleneteikkel. A 2. számún és egy tálkán van rajta a nemző griff és a fogadó szarvas ünő, a 7. számú korszó is egy utazást, az égi utazást a megtermékenyítést segítő életfa ágért, melyre Istár (östér) égi országában oroszlánok vigyáznak. Erre való táltosi utazást mutatja a 7. számú korszó jelenetsora. Etanának van ilyen utazása, még a mezopotámiai hazában, kinek felesége idős már, nem lehet gyereke, ezért utazik férje az égi országba a fogamzást segítő ágért, ahogy a harmadik fiu is gyógyfűért utazik hetedhét országon túlra. Etana megküzd a kígyóval, majd szerencsésen visszatér utazótársával, a madárral. Felesége majd fiat szül, kinek neve Belit. A nagyszentmiklósi edények közötti tálkán, alján szintén ilyen nemzés látható.



*A nagyszenmiklósi kincs 2. korszója. Négy oldalán östörténetünk négy mozzanata látható, itt csak a nemzés ábrázolására hívom fel a figyelmet.*

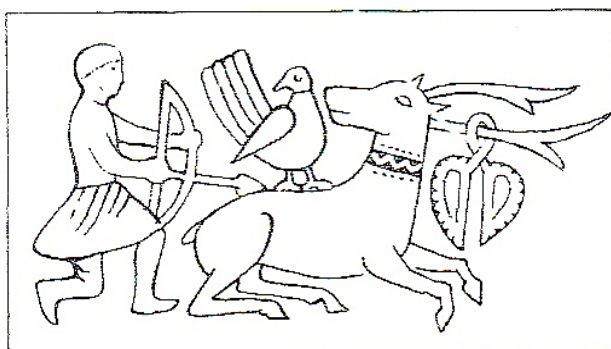


*Székesfehérvár templomfalán.*





*Naszvaji mennyezetkazettán.*



*A jászberényi Lehel kúrtőn.*

Ezeken a leleteken illusztrációkat láthatunk, párhuzamokra hívtam fel a figyelmet, melyek különböző korokból származnak, a gondolatuk azonban közös, az Istennő áldásával a nemzés folyamatára hívja fel a figyelmet. Ennek első mozzanata a tatárlakai leleten látható.

### **Tatárlaka másik fontos lelete**



*E táblácska hármass felosztása a magyar ház alaprajzolatát mutatja, hátsó szoba, pitvar, tisztaszoba.*

**A MAGYAR HÁZ** alaprajzolatát, szimbólumokkal látjuk rajta.

⚡ ⚡⚡ ⚡⚡⚡ ⚡

⚡  
TÁJ

⚡⚡  
TÁRGY

◇  
KÖRZET

A rovásírás jeleivel: a képi írással és a szimbólum írásával, mint fogalomjelekkel találkozunk. Ezekbe az alapvető fogalmakba illeszttem az értelmezést.

A magyar ház hármás felosztását, a hátsó, nyugatra néző ablakokkal, a pitvar, délre nyíló bejárati ajtóval, a harmadik helység pedig a tisztaszoba keletre nyíló ablakokkal. Ennek alapján elemezzük a benne található írásjelek, kép, és szimbólumokkal a táblácskát:

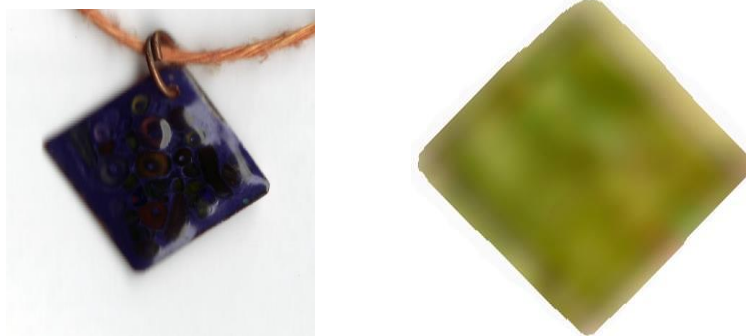
A tatárlakai korong mellett talált négyszögletes tárgyon is van két jel, a mi a rovásírásunkban ismert, a ʎ a T, és a ◊ a K. Egyik a tér fogalomjele, a másik a többesszámunk jele: k, és a ---ki ---- ◊ fogalomjel, mely a kert, körülzárt tér fogalmához kapcsolható. Nyelvünkben, de még a sumer nyelvben is e fogalomhoz köthető képjelből alakult, s tartotta meg a rovásban ismert jelformáját a rombusz, ami a rovásírásban k.

Másik jele a „T” ʎ Hʎ A szártól eltér, a rombusz pedig körülzárja a teret.



*Fényeslitke Petőfi Sándor utca 23. Udvaron, sok más cseréptöredék között talált rombusz, a másik képen textil abrosz, írottas a szomszédból, Balog Borbála munkája.*

A ROMBUSZ nyakban viselt ékszer, ék formájából eredően lett megnevezve. Szimbolikus értelme a boldoganyaságban nyilvánul meg. A szülő anya szimbóluma, ugyanakkor a szent lélek kapuját is szimbolizálja. Fontos vallási jelkép, mint ék, mint ék szer, a szer, a szeretet, szerződés, s a többi szavak fontos gyök eleme, rovásban a k jele, kebel szó kezdő betűje, ezért a kebel fölött nyakba akasztva ékszerként a mai napig közkedvelt.

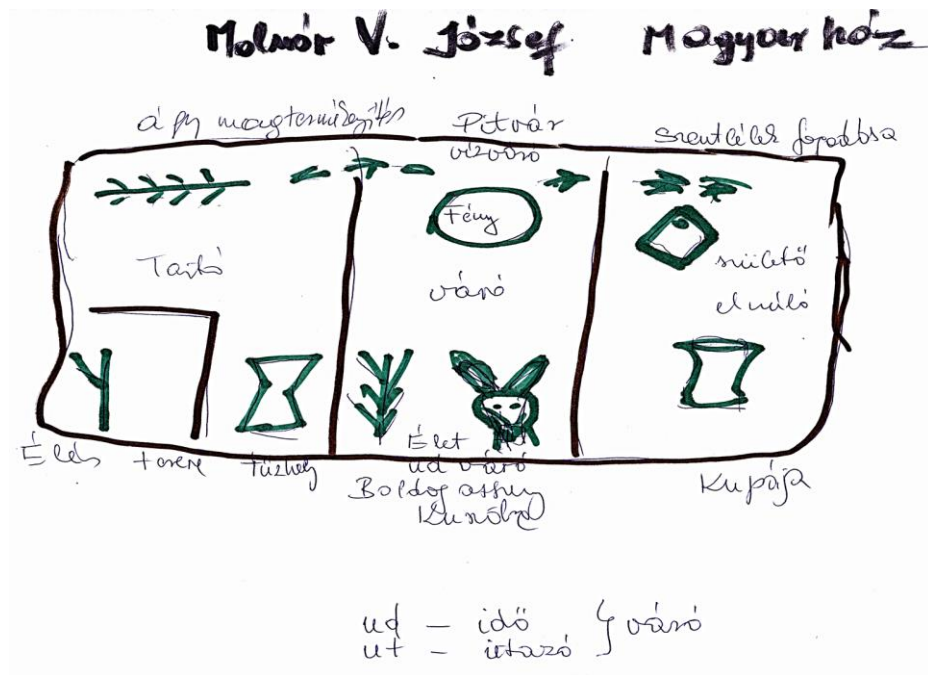


*Divatos ékszer és Varga Géza is bemutatja, fontosnak tartva, ezt a rombuszt.*

A szimbólumok összessége a magyar ház alap rajzolatában, a hármás felosztásban a hátsó szoba, a pitvar, a tisztaszoba rajzolatában az alábbi rajzon látható, ugyanakkor egyezik a tatárlakai tárgyon lévő szimbolikus kép, és írás jeleivel. Elmondható szerepe a magyar ház szerepkörében ugyanazt jelenti a mai ember olvasatában, mint ahogy az 7000 évvel ezelőtt és nagy jelentőséggel bírt. A boldog anyaság a házhoz köthető emberi tevékenységgel együtt értelmezhető. Élet-vitele mellett a szellemi gondolkodás hagyományba való átvitele, annak fontos szokáskultúrában való megőrzése. Ez az üzenete: *A hagyományba vetett hiten keresztül érvényesülhet a múlt, jelen, jövő életigazsága.*

## A magyar ház alaprajza

A magyar ház felosztása már hétezer évvel ez előtt olyan volt, mint még száz évvel ezelőtt is volt. Ma már ezek a szokások, életmód, önfenntartó képesség, városiasodással, civilizálódott, mely a kultúra, a mezőgazdának kultúrájának változásával járt. Felmerül a kérdés az üzenet lényegét illetően, melyet a tatárlakai üzenet jelent, jó-e az emberiség számára, ha feladja önellátó képességét, amit már hét ezer évig tartani volt képes a kultúra örököseinek jóvoltából.



*Az élet tere a ház.*



*Mezopotámiai üzenet.*

Jemdet-nass kori sumer képirásnak jeleit ismeretében vethetjük össze a tatárlakai álló és fekvő életfával. És a rombusz jelével, a mező madárkáival, mada madar vonatkozásait megtalálva.

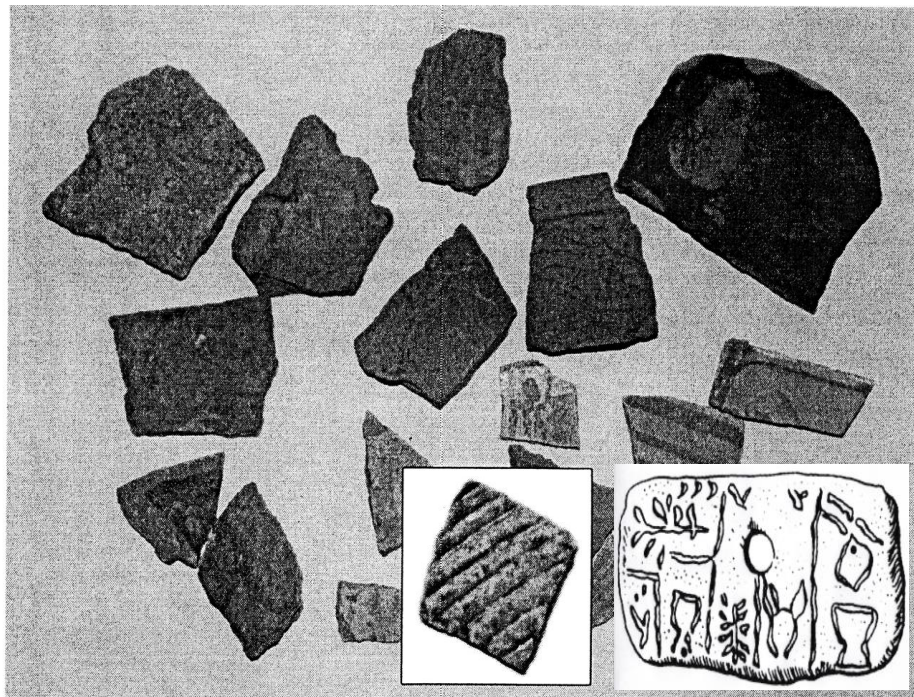


Ez is ugyan olyan üzenetként értelmezhető, mint a magelvetés, az eső, a növény és madárvilággal együttélés, ami a tatárlakai táblácskákon is jelen van. Ez a *nép*, a népi gondolkodás üzenete.



*A Tatárlakai agyagtárgyak*

A korongon lévő üzenet a népi nemzeti kultúra üzenete, egyesíti a földi lét folytonosságának anyában apában és gyerekeiben való örökletesség gondolatát. A boldoganyaság rombusza a lelki befogadás, a fiú ősökben pedig az országolás, az uralkodás nemzetségbe való átöröklésének fontosságát írja le a korong. Mindhárom tárgy külön is értelmezhető, de akkor van igazán nagy jelentősége, ha együttesen is egy gondolat köré is képesek vagyunk az üzenet lényegét megismerni.



11.

b ábra fényeslítőn különböző korból cserétöredékek között nyakba akasztható ék, rombusz, az istenanyaság jelképeivel vethető össze.

Δϑ ϑκϱf γϑϱ ϑοΛ  
 ϑογλϑΔμ†◊ γϑοογ  
 κϑ γϑοΔοοΛ γϑο  
 †◊ †ϑϑγμϑγ. ϑϑ †ϑ  
 λϑγϑϑϑϑ ϑοολκ  
 †ϑο ϑϑ ◊ΔϑΔκϑ  
 ϑϑ†λλϑκ



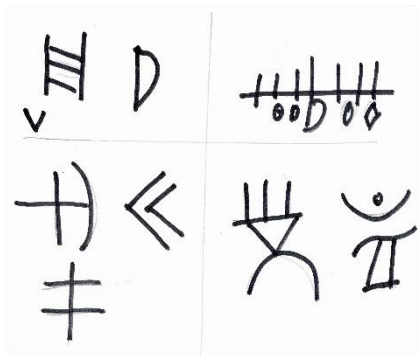
11 c ábra a rovás **k k** jele, és a **g g** jel kiemelve a rovó szándéka a jeleknek, mint fogalomjeleknek jelentős szerepet ad, a spirál jele az ó melyek értelme ó, régi, tehát az alaki megfelelői vannak a rovásjeleknek, melyeket fogalmakhoz társítva, már fogalomjeleknek nevezhetjük.

12.a. Ábra kökénydombi háromszög a vonaldíszes kerámián, benne megjelenik az egyenlőszárú kereszt

12. b ábra bezdédi tarsolylemezen griffek, és egyenlő szárú kereszt

13.Ábra. Szülőanya, Tomori Zsuzsa szerint, már a földanyát jelképező háromszög, mint három hegy, halom, a jelképes világlátásra

## Tatárlaka üzenete



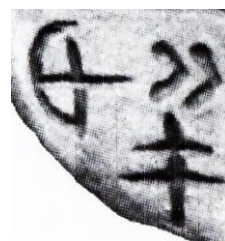
Emlékmű Alsótatárlakán. (Fényképezte: Gulyás Kriszta.)



Időszámítás előtt 5000, a tatárlakai agyag tárgyacskáknak a készítési ideje, amit az országút mentén felállított emlékművön látható dátum is „igazol”.

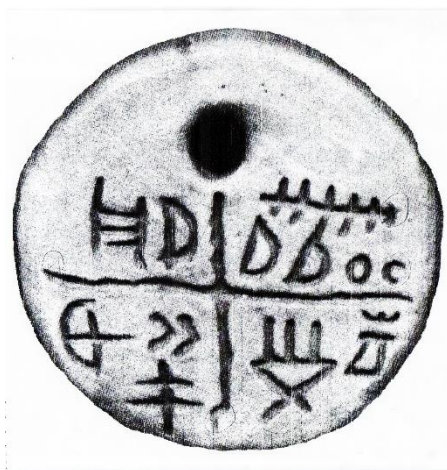


**ZNY**



**ND SS GY**

A harmadik tárgyacskáknak a rajzolata a fentiekben követett fogalomjel, képjel és szimbólum együttesével fejthető meg. A keret egy korong, mi kereszttel osztott négy szegmenset.



**P B**



*Fiu, piu, három fiú, kikkől abák (apák) lesznek nyugati lemenő nap uruságában, országában.*

Ez a korongocskán a fő motívum, ennek a körben lévő kereszt a rovás d jele, mely, ha körben van, már az f fogalomértelme (f és d), ami a föld, földet jelenti. Ilyen olvasattal az esemény a földön történik, négy szegmensre osztott körben a rovás d jele, körrel együtt a rovás f jele. A négy szegmensben rovásírás jelei is, a képi írás jelei is felismerhetők, ezért a fogalomértelem szerint olvasható. A korongon fent lyuk található, ezért az amulettként nyakba akasztható, viselhető ékszerként, védő amulettként használható. Szerepe a védő isteni anyára utaló. Naptárként értelmezhető egyik szegmensében a fekvő életfa, alatta „ny”, olvasata az anya jel, valószínű naptár, a Boldoganya ünnepnapjait jelöli. Gondoljunk arra, Barát Tibor napvártának mondja, és a nap fényének érkezése ezen vagy azon a napon várható. viszont a megtermékenyíthető anyára, a peteérés ciklusára is utalhat. A bal szegmens a z, ház értelemmel, mellette az ny, olvasata az anya házában, alsó szegmensben nd, növekedő hely, olvasata nad, két s, ősök olvasattal, a gy pedig egyesülést jelent. A negyedik szegmens fi, három piu, fiu, kik növekedéssel abák lesznek, a szem szimbólum napnyugatot jelent, uruságban, uralkodnak.

Ilyen formában olvasható: *A földön az anya házában megtermékenyülésének ciklusában a nagy ősök egyesüléséből három fiú született, kik növekedésük után abák lesznek, kik napnyugati országban uralkodnak.*

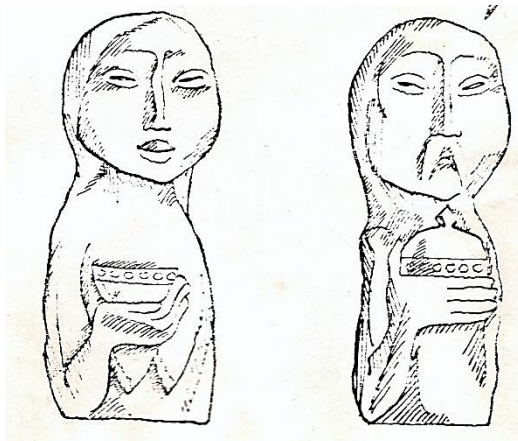
*Ezt az olvasatot erősíti meg a másik két tárgyon lévő írás, mely egyikén Kos nemzé Nemródót, utódia élnek az anya házában.*



*Fényeslitke, Fehér Attila festménye: Adám és Éva.*

A festő festményén kifejezhető nyelvünk képességének fontossága. A fél mint egy egyesülése is egyet eredményez. Kettő felezése is lehetséges, feleség, osztás a felelősség megosztása. Az ember fele egymásnak feleség felelősség. Ez Ópusztaszeren is így van egy kunhalom tetején. a kunbabák szerepére világít rá, arra a felelőségre, amit az emberpárnak egész életén át fel kell vállalni, olykor viselni, az életet, mint szoktuk mondani, a ruhánkat. Ezt az almát isten hat almáskertjéből kaptuk, ezzel kell hát gazdálkodjunk!

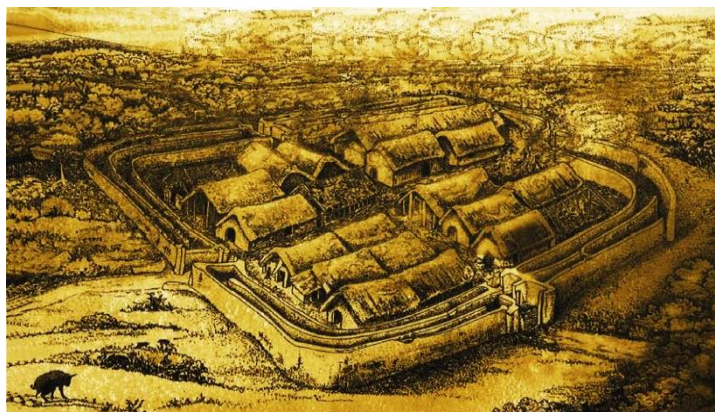
Kettős képi motívum a felezés, a feleség az ég és föld együttese a mag, felezése a feleség, feleség, feleség, felelősség. A szám, mint egy fele, fél, a fél, mint az egy része, gondolatisága nyelvi alap, felettség, feleslegesség stb, ahogy már a fentiekben a növekedés volt egyik fő fogalom. Az élő egység növekedése. Ez pedig a magyar nyelvben a hangok szintjén is az n, mint társulásra képes hang fontosságára hívta fel a figyelmet. Mind ez, az alatta, Marija Gimbutas rajzán.



*Marija Gimbutas rajza.*

Gimbutas rajzán: emel, elemel, fed, fedő, fér, férj, feles, feleség, stb. szavak eredője e képekből vezethető le. Természetesen sok, sok szó még... A magyar képirás lényegi modellje ez. Fél: feleség, fedő, aki mellétől elemel, asszony melléhez felemel, ---emel---e mell, a földtől, ezért e földhely, honnan a nő emel, mada, vagyis földanya halma. A kun babák valószínű, mindenhol e két páros egymást kiegészítő, megerősítő jelképi szimbólumában lehetséges vizsgálni, a magyar ember nyelvében hordozza ezeket e természetközeli ősképeket.

És a falu képében az ott évezredekkel leélt népi kultúrájában alakult, lett ilyen, ott a marosi, máshol a tiszai, dunai, folyóvölgyi kultúrában, a magelvetők kultúrájában, az agyagművesség kultúrájában. Örökös üzeneteket hordoznak e megtalált tárgyak, ezek szavak szintjén, mint üzenet, a mai napok nyelvén felismerhető sajátosság. Agrár népünk fallal körülzárt élettere a falu. A fogalmak itt születtek, tágultak, e lét út várója utasváró udvara, *Az ut utasa* összefüggésében, a váróhely vára a város hely városa, a vásárnap vasárnapja, a vásárú cseréje, mind a kultúra nyelvi része, hozadéka a Kárpáthaza *óshonos* hozadéka. Ahogy Fehér Attila képe is ősi üzenet hordozója, felismerése időtlenül üzen, az asszony és a férj összetartozásának jelképszerűségével.



*Falu. 10-es település, 10 család számára kényelmes fallal körülvett, védett terület.*

FAL-U, melyen kívül az U-T, belül U-D-var. Ez a településszerkezet, hosszú letelepedés záloga, nem nomád a magar, magyar, hanem magelvető agrár, már a fényeslitkei rézkorszakban bőségben él, intenzív mezőgazdálkodással foglalkozik, mint ahogy ezt Patay Pál régész írja Fényeslitkén ásatása idején. *Semmi sem indokolja*, hogy eltűnjön a rézkori lakosság teljes egészében, genetikai nyomok nélkül. A folyók, mocsarak, árterek védelmében élőknek élettere átélhetett 4000 évet is, a rétközben a TISZA árterületének peremén, ahogy ez a Maros völgyében, a körösök vidékén, a csalóközben, vagy a Dráva mentén, ősi kultúra a sajátos művelődési feltételek mellett ugyanígy megtörténhetett



*Fényeslitke hétszintes világfája. Olajos György grafittója.*



*Lippai Bertalan (Budapest):*  
ՋԻՄԱՋԸ Գ ԳԸԳԿԳՁ ԸԳԻՏԸԳՄՉԻ

**Rovásírás hatása a nyelvre**



*Fényeslitke 4000 éves lelete. A páskomi temetőben ásta ki Patay Pál (a Nemzeti Múzeum 105 éves régésze). A spirál motívum kultúrtörténeti egyediséget képvisel, felső részén a vonaldísz a tiszai kultúrkör termékein is megtalálható.*

## BEVEZETÉS

Vizsgálatunk tárgya, van-e hatása az írásnak a nyelvre, netalán a nyelv kialakulására vagy megváltoztatására. Nos, ez egy külön könyv igen aprólékos megírásának témája lehetne, sok apró kis lépés megtételét követelné meg az ez irányban végzett kutatómunka, e terület ugyanis feltáratlan. Bizonyára végeztek már ilyen jellegű kutatást is, de nem a magyar írás tekintetében, ez alatt értem a magyarok jellegzetes, ősi időkbe nyúló írását. A finnugor elmélettel mellékvágányra terelték a magyar nyelv eredetét. Hivatalos eszközökkel még nem foglalták rendszerbe, nem kapott elismertséget, szakirányú tanszéket a magyar írás. A finnugor elmélet követőinek véleményét tartja mérvadónak a hivatalos nyelvészet. Más lehetőség is van, de az ez irányban kutatók munkája nem kapott elismerést, hiszen csak elméleti szinten van tisztázva a magyar nyelv eredete; annak kérdésköre egy elméleten alapul, bár számtalan elmélet van nem hivatalosan. Nem beszélve arról a hiányosságról, ami e nyelvi követelmény, hogyan viszonyul, van-e logikai összefüggés az írott jel és a nyelv tana között. Az íráshoz használt jelek, hangzók hatásának egymáshoz való viszonyában van-e összefüggés. Tudományosságunk ezt nem tartotta fontosnak, íráseredet tekintetében nem végzett el olyan munkát, ami ősi voltában feltárta volna, hogy a jel hogyan illeszkedik a nyelvhez. Így a nyelv eredete segédeszköz, írásjelek nélkül bármilyen elméletnek helyet adhat.

Mit értek a magyar írás alatt? A jelrendszerrel rendelkező nyelv – ami saját logikai rendszere szerint alakult ki – gondolkodására jellemző írást. A rovásjelekkel leírható, hangírásra is alkalmas írást, a fogalmakhoz is kapcsolható hangalaki írást. Ezt az írásformát nevezzük általánosan rovásírásnak. Nos, ez irányú kutatásom a *Maguraknak édesanyanyelve* jegyzetemben a betű, mint fogalomjellel; a *Magyar nyelv képessége* c. írásomban a képi, népi írás és a rovás összefüggéseivel; *Fogalomjelek* c. munkámban a jel és a betű, szóalkotó toldalékok: rag, jel, a toldalékolásban, a jel értelmével foglalkoztam elsősorban, de írástörténeti vonatkozások is találhatók ezekben az írásokban, amelyekre természetesen lesz utalás erre vonatkozóan szakdolgozatomban. Ugyanakkor e dolgozat fő célja írástörténeti kérdéskörök megvilágítása, az, hogy merre tart ilyen értelemben a kutatás, és kik a szereplői e hatalmas munka elvégzésének.

A cím mégis szokatlan, hisz azt nemigen szoktuk állítani, hogy az írás befolyásolta volna a nyelvet, pedig ha csak a cirill betűkre gondolunk, akkor ez kétségtelen, de ha a flektáló (hajlító) nyelvekre gondolunk, akkor is igaz. A mi nyelvünk ragozó (aglutináló) maradt, hogy miért, ezt kívánom megmutatni, támaszkodva eddigi írásaimra, felvetve kérdéseket e helyen is. Vajon nem éppen azért írják másként, mint mondják a hajlító nyelvek, mert az átvett írás-abc nem illik nyelvükre, hangjaikat másként ejtik, mint írják az átvett abc-vel. Mert az eredeti írásuk elhagyásakor nem illesztették nyelvükhöz az új abc betűit (kevesebb betűvel nem lehet a több hanggal rendelkező nyelvet leírni, latin betűs írással, ahol kevesebb az írásjel, mint az átvevő nyelvében a hangok száma, sérülés nélkül nem lehet kimondani), mint ahogy ezt a magyar megoldotta, azzal, hogy meglévő hangjaira segédbetűket hozott létre, megtette így a ragozó nyelve megtartása érdekében. A magán- és mássalhangzók egymástól jól elkülönítve ejthetők, annak megfelelő szájmozdulattal, elkülöníthető a torok, a szájpadalás a fog, a nyelv helyzete szerinti hang, így mélysege, magassága halk és erőteljes hangzatossága beszéde közben is érzékelhető. A hangtana egyezhet a gyök alkotó elemeinek állandó jellegével, mondata a szóképzéskor a toldalékoló szóalkotáson túl a lényeg kiemelése, a mondat szerkesztésében a saját maga nyelvével kialakított ősi formára ráillik, mint széplányra ruhája. A latin betűk átvételekor is képes volt régi nyelvét megőrizni, és képes volt eredeti ragozó nyelvét megtartani. Ezért a lényeg nyelvünk képes a leírtakat hangzóinak megfelelően kimondani, ugyanúgy írjuk, ahogy ejtjük. Azzal tartotta meg, e fontos tulajdonságát, hogy beszédhangjainak leírásához kiegészítő betűösszevonást alkalmazott, pl. a ty, ly, gy vagy sz, zs, cs stb.



### Fontos.

A rovásnak nevezett ősi írás ugyanannyi hangot, jelet írt, mint amennyi beszédében volt. Jelet alkotott és őrzött meg, hozva azokat az idő végtelenjéből, hiszen e jelek ősidei útbaigazító jelek voltak, és még a mai napig is érthető módon azok maradtak, pl. a C, ↑, cél, útszél, cél, útba igazító jel. A *d*, *da*, hely jelölő alakja a kereszt, két út találkozási helyét jelöli: †

Mindegyik rovásjel ilyen formában önálló fogalomjelképpen van jelen nyelvünkben, erről dolgozatomban még bővebben fogok írni.

A fent említett írásaimban erre feleletet adtam már, itt a rovásjel, mint hang szerepére ki fogok térni. Látni fogják, hogy a rovott jel formája nem véletlen, fogalmakhoz köthető, no de erről a későbbi oldalakon fejtem ki véleményem, és azt is, milyen kapcsolata lehetséges nyelvünknek az íráson keresztül a régi kultúrák nyelvéhez. Ugyanis az irodalmi vallási iratokhoz a latin betűket használta, egyházi liturgiában, a latin volt a hivatalos. Imádságait, énekeit mégis a nép alsó rétegében, beszéde szerint (magyar) tartotta meg. Ősi írása jelekből alkotott. A hangok leírására alkalmas. Ez némely nemeseknél is, titkosírásként, rovásaiban – ha ritkán is, de – fennmaradhatott, a tiltás ellenére. Elfogadott írás a latin betűs abc sorrend szerinti írás lett, ma is az, a rovás abc sorrendje is e sorrendnek felel meg.

Vizsgálódásunk tárgya rámutatni a magyarok több ezer éves írására; az írásra alkalmas jel ebbeli fejlődés során kialakult jelkészletének analitikus (a jel önálló értelme szerinti) vizsgálatára. Napjaink felé tartó útra lépünk, kik jártak rajta; továbbá a más módszerek szerinti kutatók munkáira és a komplex módon való kutatómunkára hívom fel a figyelmet. A kutatás irányának ebbeli sürgősségére való rámutatás a célom. Mert vallom, hogy a magyar nyelv, hang- és jelkészletének egymásra hatása nem választható el, mindenképpen egyidejűek. Magával a nyelvvel a jel fejlődése az ezredévek messziségébe vezet, ahogy a nemzetet eredendően a nemző ősapjához, a nem őséhez, az úr ó helyéhez (NIMRÓD...>) 𐌹 𐌺 𐌽 † (neme úr ó hely) (a nem(ző) úr régi helye), ősapához vezet elnevezése a nemzet ősapjához. Ugyanúgy a nyelv ősiségét is vizsgálni kell e területen, ahol az ősapa élt. Ninive, NIMRÓD városa szabirföld, ami ősi fallal védett terület. Hogyan függ össze a néperedet a mítosz világával, annak irodalmával? Abban az ősi gyökérrel rendelkező képi, szimbólumvilágban keresem az összefüggéseket, ahol megtalálhatók az ősi mítoszok, vallások szimbólumai, amik a jel ősi képéhez vezetnek, egyszerűsödve az írásra alkalmas jel kialakulásáig. Az írás, mint jel, hangírásra alkalmas jel üzenetértékével is számolni kell. Több jel együtt gondolatközlésre alkalmas. Általánosan akkor, ha a fogalom jele állandósult, írásra alkalmas.

### ROVOTT JEL

Tehát a rovott jel, **fogalomjel**. Mindegyik jel formai szempontból hasonlít a jel leegyszerűsödött képére. Vallom azt, hogy a legegyszerűbb jel, a születés szó „sz” ( | ) kezdő jelével, írható. A legegyszerűbb jel, egy szár, ami leírható egy vonással.

Egy szár (származás) az egy szál fogalomértelmével. |

Az egy számnév jelével. |

Összefügg (szállás, születés) a legegyszerűbb jellel ( | ), amelyre épül a többi jel, pl. a 𐌹.

Ha az | (sz) jelet meggörbítjük, az 𐌽 (n) jelét, a növekedés jelét hozzuk létre, ez az irány oldalra nőhet, akkor a rovás 𐌽 (o) betűjét ismerjük fel.

Tehát | (sz) 𐌽 (n) 𐌽 (o) – születés, növekedés oldalra.

A szár, származás jelével | 𐌽 𐌹

SZ – születés, NŐ – növekedés jelével e két jel egyesítése | 𐌽 𐌹 **szn** az „ny” az anya fogalomkörét vetíti elénk. ASZ EN ----ON -----oni ....y : asszony, asszony szó alkotható meg. A születés növekedés logikáját követve, hiszen a szülő nő, asszony lesz, kinek otthona a ház, a későbbiekben ennek részletes magyarázatával szolgálok. Amíg oda eljutok, ajánlom a továbbiakat.

Vizsgálni kell a fogalomhoz tartozó jel összefüggéseit, milyen szerepet töltenek be a szó képzésében.

**Tehát a fogalomjel idejének kialakulásáig vezethető vissza az a nyelv, amelyik a mai napig képes e jelekkel jelenkori nyelvének hibátlan leírására. Magyar nyelvünk képessége szerint ilyen.**

Egyelőre erről ennyit, kiegészítő irodalomnak ajánlom a fent általam leírt címek alatt szereplő munkáimat és hivatkozásaimat, valamint azon kutatók műveit, akiknek munkásságára támaszkodom e dolgozat megírásakor.

## A JEL, MINT FOGALOMJEL

A jel nyelvünkben betöltött szerepére hívom fel a figyelmet. Ahogyan az ősi nyelvben, ugyanúgy a mai napig értelmezhetően állják ki az idő próbáit minden kritikai vélemény megfogalmazásával szemben, egyszerű és nem bonyolult viszonyuk szerint, a környezet ismerve szerint. Ott vannak mindennapjainkban, hiszen az étellel egyetemes gondolkodás útján jártak és segítették a gondolat rögzített formájának fennmaradását ősidők óta. Nem véletlen napjainkban a rovás jeleinek népszerűsége, újra előtérbe helyezése. E régi írásforma, amit rovásírásnak nevezünk, egy nagyszerű nép alkotása révén jött létre, aki képes volt megtartani, újraéleszteni minden tiltás ellenére.

### MAGYAR ÍRÁS

^9HT^9MCH ^9HT H9#99

A magyar írás a régi időből ismert, úgynevezett róvás, rovásírás. Mivel a régi időkből nem csak Székelyföldről, de Magyarország kárpáti területéről is származnak rovásos leletek, a magyar írás – mintsem csak székelyírás – általános megnevezése: rovásírás. Ennek az írásnak a formája alapvetően a fogalomhoz köthető jelírás.

A jelírás régi használatakor az adózó neve mellé írták, rótták a jelet, a tizedjegyzékben az illetőnek van-e még tartozása, jelölték mennyivel tartozik, *rovatolták*, számon tartották. *Számkivetett* volt, aki olyan szegény, hogy adót sem fizetett, ezért az adólistán sem szerepelt. *Van még a rovásán*: ha tartozott; ha kifizette, *lerotta* tartozását. Ha leltároztak: *rovancsoltak*. *Rovatot* vezettek az emberről születésétől fogva, életén át. A ravatalon *felrótták* életútját az elhunytak stb. Itt csupán a rovás, mint írás, helyes vagy helytelen szóhasználatára hívtam fel a figyelmet, látható az írás régi elnevezése egy nagy fogalombokor részébe illeszkedik, s nem véletlen elnevezés.

### KUTATÁS

Feloldhatatlan ellentmondásba kerül az a kutató, aki nem komplex módon kívánja munkáját végezni, aki különválaszt tudományágakat (pl. mostanság divattá vált tudományos körben elméletük védelmében az antropológiát, génkutatást, régészetet a nyelvészettől elválasztani, mintha nem ugyanattól az embertől eredeztethető mindegyik vonás, aki környezetét kialakította a rá vonatkozó tárgykultúrában). Hiányos következtetéseket vonhat le, mert ha a régészet mást mond, mint a nyelvészeti kutató, mint az antropológia, ha a tárgyi és személyi, emberi kultúra között nincs kapcsolat, akkor a nyelvi következtetések szintjei sem érnek össze. Támpontok nélkül nem ér el semmit, aki e területtől távol tartja magát, vagy primitív jelzővel illeti a legősibb, jelből, jelekből álló hangírásra alkalmassá váló régi időben általánosabban használt írást, amit mi rovásírásnak nevezünk.

Az íráskultúra és a nyelvi kapcsolat tagadása, pedig, egészen furcsa következtetésekre ad lehetőséget. A környezetét alakítja az ember. Az éghajlat változása hatással van az élet minőségére. Az életheti lehetőségek meghatározzák a fejlődést. Lehetővé teszik a nyelv vonatkozásában is az ember kapcsolattartásának lehetőségeit. Egy helyhez kötötten a nyelv továbbélését, megmaradását teszi lehetővé az ősi vonások szerint. A szokások, és azok gyakori elhagyása

nem tesz jót a nyelvszerkezet megmaradásának. A kapcsolatok folytonossága egymást segíti, vagy gátolja az emberi kifejező képességben, tevékenységben. Márpedig az eltartó képesség a természet adta lehetőség hatása alatt állt, szabta meg az ember lehetőségét, társadalomszervező képességét (hacsak nem telepedett rá egy másik embercsoport). Ha egy embercsoport egy területen évezredek átél, kialakíthatja saját környezetét, a maga módján kifejleszti nyelvi eszközeit, a közlés képességének fokán. Másként, ha beköltöző, másként, ha őslakos. Saját gazdájaként kíméletesebben, az eltartó képesség szerint alakítja életét, környezetét. Ehhez igazítja nyelvét. Ha idegen hatások érik, vagy befogad, vagy védekezik. A huzamosabb letelepedés kultúrafejllesztő képességet alakít ki, örökölt értékeket, az átadó képesség eszközeit. Az emberi jólét felesleget termel (erre külső hatások kényszeríthetik, lefölközik javait, ebből gazdagodik, jogot formál, alakít, hódít, sarcol a hódító, az új uralkodni kíván a régin). Emberi túróképesség vagy szellemi igény révén változhat az életminőség, ezért új életterek, eddig fel nem fedezett új életterek felé megy, kutató lesz az érdeklődő ember helyett, új utakra lép. Tapasztalat leírásának képessége folyamatos kultúrafejlődést biztosít. Új utak, új lehetőségek nyílnak meg, amelyek a technikák, majd technológiák világába viszik, egy közös jelszó, a jobb élet reménye végett, a tudás alapján.<sup>405</sup>

Felmerül a kérdés, volt-e szűkebb hazánk a Kárpát-medence életében ilyen lehetősége egy embercsoportnak, s ha igen, akkor hogyan kapcsolódnak egymáshoz ezek a kulturális komplex módon értelmezett láncszemek.<sup>406</sup>

Vannak-e összekötő kapcsok, melyek vitathatatlan saját termékek, és vannak melyek hozott, máshol kialakult termékek, netalán egymással egy időben kölcsönhatásban lévő termékek. Mik azok, amelyek nélkül ez nem lehetséges. A nyelv, a nyelvi készség pedig, akkor átadható, ha közvetítő eszköze is van, ez a jel azonosság, az írás és a szimbólumrendszer. És a fizetőeszköz, ha túltermelés esete forog fenn.

A kultúra fejlődésében fontos az eszközhasználat fejlődése. A kultúra azonossága a több évezreden át, használt, hasonló eszköz formavilága. A jelképi világ hasonlatossága, melyek az elásott múltból kerülnek elő. Az írás közlésformáival egyetemben a gondolati fogalmi azonosság felismerhető. Ebben a gondolati világban a használati eszköz felismerteti a kultúrában az élet minőségét, ha egységes kép van, akkor azt átadták a korok, a hagyomány útján, ha írás van írásba foglalt formában. A hagyomány a legértékesebb történeti forrás, a történelmet az adott társadalom uralkodó osztálya írta, a saját igényének megfelelően, ezért szét is választom a történetírást és a történelemírást. Az írástörténet megírható-e a kárpáti hazában? (helytörténeti szinten: Lippai Bertalan, Fényeslitke története) Nos, erre már voltak kísérletek, mondanom sem kell, hivatalosan ebben a kérdésben saját állásfoglalása révén köztudottan az iskolai szintnek megfelelően tanítják a finn-ugor elmélet szerinti magyarságeredetet ... mint történelem.

Marác László tanulmányában (*Nyelvi és képi gyökök – a magyar kultúra megtartói*) írja: „Maga az a tény, hogy a magyar nyelv alapvető fogalmi és gyökszerkezetéről, ezek összefüggéseiről Magyarországon egyelőre nem folyik komoly tudományos kutatás, azt mutatja, hogy a jelenlegi magyar elit nem gondolkodik mélyebben a magyar önazonosság kérdéséről.”

<sup>405</sup> „Az ősi szkíta, szarmata, kusán, kazár stb. birodalmak területén előkerült emlékek és leletek komplex antropológiai, régészeti, nyelvészeti, őstörténeti, művészeti, fémművészeti, ötvösművészeti stb. vizsgálata jelentős mértékben hozzájárul ahhoz, hogy az ural-ajtáji népek körében végbement vándorlásokra és történeti, etnikai érintkezésekre vonatkozó ismereteink kibővíljenek. A sumerokról pedig tudjuk, hogy különféle el-lenséges támadások következtében nagy tömegben kerültek északra rabszolgákként, sorkatonaként, menekülteként...” – írja Zakar András *Az írás bölcsőjénél* című munkájában.

<sup>406</sup> „A magyar, nevezetesen a lengyeli (Tolna megye) lucskai (Ung megye és vladaházai (Erdély) réz és bronzleletek és az ókor keleti népeinek területéről előkerült réz és bronz tárgyak között analógia mutatható ki. Bizonyos azonban az is, mint azt Bella helyesen hangsúlyozza, hogy ezek a tárgyak vagy formáik azért még nem kerültek szükségképpen Keletről Magyarországra, hiszen valamely művelődési foknak megfelelő hasonló nyilvánulásuktól még nem lehet arra következtetni, hogy azok idegen földről származtak át. Vannak bizonyos kulturális sajátosságok, melyek mindenütt egyformán és hasonló módon fejlődtek ki.” (Zakar)

Vannak természetesen más irányú kutatások, de *azok* eredményeinek tudományos kimunkálása komoly műhelymunkát igényelne. Pl. Ceglédi Katalin írja:[1] „A valóságban konkrét nyelvek léteznek, tudományos kutatása ennek lehetséges (vö. CEGLÉDI 2004). Egyértelmű, hogy a helytelen rokonítás a kutatók egy részét tévútra vitte, és viszi a másik részét – akik ezt nem fogadták el –, megbélyegezték, egzisztenciálisan lehetetlenné tették, elveszik tőlük a katedrát”.

A történetírók azonban más utakon járnak. Kerek e föld, és nincs olyan zuga, ahol ne jártak volna. Olyan hozadékkal, mint a helynevek párhuzamossága, csak egy példa e tekintetben. Az emberiség ősnyelvének egyidejűségére utalnak, s ebből az ősnyelvi állapotból ragozó nyelvnek megtartási képessége révén az ősi eredetre lehet rámutatni, a jelen beszélt nyelvből is kimutatható az ősi réteg (pl. Hymes 200 ősi szó alapján hasonlítja össze a nyelveket, mutatja ki az ősi etimont, hogy mely nyelvekben található belőlük a legtöbb). A nyelvcsaládokban népek nyelveinek poligonális összehasonlítása, pl. Bárczi Zoltán abból indul ki, hogy a nyelvből mely sajátosság mutatható ki, melyik nyelvben a legtöbb a jelen nyelvben ma is használt ősetimon. Amelyik nyelv szerkezetében is megtartja vonásait, közelebb áll az ősi nyelvhez. Azért, mert a nyelv szerkezete nem sérült, marad az ősi gyök, melyre az idők folyamán rakódik a toldalékolással egyre több. A magyar nyelv megtartotta ősi állapotát. Az a nyelv képes erre, amelyik a legtöbbet tarthatta meg a szó gyöke és ragozott alakja vonatkozásában. Az ősnyelvi sajátosságokból az tarthat meg legtöbbet, aki nem sokkal változtatta meg életmódját. A nyelv művelője, helyhez, házhoz kötött életmódját sokáig megtartotta, akik földrajzi környezete szerint egy helyben éltek viszonylag sokáig. Akik kényszer hatására változtattak, és ahova mentek, elveszítették már, a nyelvükben őrzött sajátosságot, már csak a rokoni vonások fedezhetők fel benne. Vagy másik nyelvi környezetben feladta eredeti ragozó nyelvét, de még így is sok vonás felfedezhető belőle. A helynek, ahova költözött, régi otthonának nevével adott nevet, hozott nyelvén megtartotta a helynevet, nyelvét felejtette el. Ősei nyelvén adott helynevet, utódai már új, átvett nyelvén nem is értik mit jelent. Ezt tagadni vétek, hisz ezernyi kutató állítja, legyen az külföldi, idegen nyelvű vagy elszármazott magyar, vagy az itthoni kutatást végző, évszázadokra visszanyúlva és a hagyománnyal szinkronban lévő kutató, hogy a közép-európai nyelv megtartotta sajátosságait, nem hozott, őseredeti nyelv, átadó nyelv volt a régi Európában.

Mást mond a magyar tudományosság az Uralon túlra, jelöli ki emberi életre alkalmatlan időben azt a területet, ahol a magyarok éltek, és onnan költözteti a halászból nomáddá alakult törzsi népet egyszerű honfoglalással a Kárpát-medencébe, ami képtelenség. Az őshazát északon jelöli ki, holott az emberszaporulat délvidékről, vándorlása északi területére várható, és nem fordítva. Jelen sikeres éghajlati övétől északabbra, ott, ahol nagy tömegben nem csak szétszórta élhetett, a jégkorszakban pedig, egyáltalán nem. A 20000-10000 évig tartó vastag jégtakaró övéből nem költözik ide, csak oda; miután megengedi az időjárás. Akkor ez a terület nem alkalmas a nyelv kialakulására és megtartására semmiképp, hiszen a ritkán lakott térségben nagy távolság van, ha azonos mégis a nyelv, máshonnan, sűrűbben lakott területről jött, mondjuk prémvadász életmódja miatt. A nyelv már régebben kialakult, ha közlekedni képes, e feltételek révén fel sem veheti a versenyt a déli éghajlat népeivel. Nem mérhető azzal, mint amit Kárpát-haza nyújt, nyújthatott a rögzült, változatlan, ép nyelvszerkezetben (jéghatártól déli, még élhető terület a kárpáti terület), a néppé válás tekintetében a megélhetés nyújthat egyedüli menedéket, megélhetést. Ebben és a nyelv megtartásának tekintetében összefüggés van. A nyelv finnugor eredete nem északi, hanem eredendően déli ősnyelvi állapotból magyarázható. (Több ezer év közlekedő múltja, amikor a finn > suomi, a sumerrel, ugyanazt a közös őshazát elhagyva észak felé terjeszkedve ősnyelviséggel együtt új kulturális tereken jelent meg, ami az Altáj felé is képes volt hatását kifejteni, északra való népféleslegét leadva, így a Kárpát-medence felé is.) A jelen tudományossága létrehoz egy mesterséges nyelvet, ehhez hasonlít, az őshazát pedig népfélesleg előállítására alkalmatlan területen jelöli ki, melyet csak kikövetkeztetés, a hangfejlődés alapján hasonlít össze, nyelvcsaládba sorolással. Ebből levált ugor nyelv kialakulását vizionálja, nos egy ilyen komplex nyelvtalappal, mint amilyennel a magyar rendelkezik, csak



helyben lakással lehetséges megtartani gyök- és ragozó jellegét. Ezekhez lehet hozzátenni, de az építmény szilárd marad. Bátorság kell a másként gondolkodóknak ahhoz, hogy más lehetőséget is vizsgáljanak, mint az átvételekkel operáló nyelvészet, természetesen ilyen utat sokan bejártak már. [2] Orbán Árpád 1962-ben írta füzetében: „Őstörtelmünk európai csiszolt kőkori, réz-, bronz- és kezdeti vaskori legfőbb 12 kútfője”. (MNM, könyvtár 3108/1962. sz. Fol. Hung. [http://www.magtudin.org/Orban\\_Arpád\\_Folio\\_Hungarica\\_1.pdf](http://www.magtudin.org/Orban_Arpád_Folio_Hungarica_1.pdf).) A glottokronológia módszere, a szóeredet vizsgálata, a poligonális (sokszöges) nyelv összehasonlítás az összes rokon- és segédtudományok komplex bekapcsolását sürgeti, a délies irányzatot is figyelembe véve. No de hamvában halnak el a kezdeményezések, ha az álláspont eltér az északias irányzattól, bátorság kell ahhoz is, hogy egy [3] László Gyula által felállított kettős honfoglalást gúny nélkül megüsszon, s ne érdemelje ki az akadémiai tagságot.

Egy Tánácsics Mihályt börtönbe zárnak (Nyelvészeti munkássága nem közismert, talán ezért kerül börtönbe, nem nehéz kitalálni). Sok nemzettársa is, Czuczor Gergely a börtönben írja, a magyar nyelvész kutató munkájához nélkülözhetetlen szótárt, Kazinczy börtönben, (mint hazánk nemzeti érzelmű nagyjai). Tánácsics füzetében írja, „...legrégebb nyelv a magyar”. A nagyközönségnek a forradalom hősről nem árulják el, miért volt börtönben. Nos, ezt a rabigát kellene már lerázni magunkról, és igazszólás szabadságával élve helyre tehetjük múltunk hiányzó láncszemeit, ez még akkor is fontos, ha az több ezer évet élt meg éppen itt is a Kárpát-hazában.

A nyelvet a kultúra hozza létre, ebben a környezetben alakul, formálódik, s minél több idő jut a helyben maradásra, annál régebbi, ősi, lesz nyelvszerkezetének időtállósága, s ma már nem mondható Magyar Adorjánról, hogy fantaszta, mikor azt idézzük tőle, „Nem jöttünk mi sehonnan sem”. A Seminó féle génkutatás őt igazolja.

# MŰVELTSÉG



1. ábra:

*DUNAI műveltség, Marton Veronika és Mária Gimbutas nyomán, a mező gazdáinak műveltsége egész Európára hatással volt.*

Érthetetlen, hogy e terület kutatásának hazai tudósai miért óvatosak a genetikai úton való ősiség kimutatása terén. Más eredmény mutatható ki, mint a finnugor eredet, mondják is, hogy csak nyelvrokonság, nem genetikai rokonság, ennek nincs egyenes ági vonala. Helybeli, kárpát-mendencei ősoktól leszármazás még fel se merült, a leszármazás félelme az egyszeri honfoglalást kérdőjelezi meg.

Kérdés, hogy származási alapokat miért nem a több ezer éve itt élt ember csontozatához hasonlítják, miért csak a honfoglalás kori leleteket veszik alapul e területen, tekintik csak azt magyar vonatkozású mintának? Nem jött mindenki egy időben, egyszeri honfoglalással! Volt, aki sohasem jött, mindig itt éltek őseik, miért nem azok a magyarok adják a genetikai mintát? Hiszen a beköltözők neve még nem magyar, türk, türk, hun stb.

Ezek is magyarok, kiket a közös hazában egyesített néven nevezünk magyarnak (ma-da, gy-ar ma-t, s -ar-ma-ta, gyarmatos, földterületeket egyesítő, azaz ma -gy-ar). A rovás fogalomjele egyértelmű, amiben az m 𐌆 𐌗 𐌘 jelentése ma>föld, gy>egy, úr, pedig ember, város, városi ember, Fődek egyesített területének urai. Mezopotámiában is az úr szó, várost jelent.

ÚR, URUK, EREK, ERIDU

ERDÉLY > úr déli értelmére gondoltunk e már?

A legrégebben itt élők (30 000 évvel ezelőtt), a pallagi mezőgazdálkodók, a teraszos földművelők talán nem a mi őseink? Akik már 4000 évvel ezelőtt itt éltek, s hozták létre a bronz kultúrát, maradandó kultúrát? Nem a mi őseink? Azok, mert a mező gazdáinak kultúrája nem halt ki. Ez az őslakosság egyesítette, azaz magyarizálta (egyesítés) a folyton beköltözőket. Mert a magelvető növényeit, háziasított állatait helyben nemesítette, vagy déli területről hozta, nem jön a semmiből, az északi jégtakaró alatt nem lehet búzát nemesíteni stb.

ÖNELLÁTÓ MEZŐGAZDASÁGI KULTÚRÁT már Kr. e. 2000 környékén kialakítottak az Alföldön is, főleg a folyók völgyeiben, de azt megelőzte a több ezer évvel előtte kialakított, épített tájkultúra a hegyek déli oldalán épített teraszokon, a pallagokon növénytermesztéssel foglalkoztak. Régi idők emlékeit a hegyek elnevezése, talán a Magura hegy elnevezések őrzik. Hosszú karéjban, a Kárpátokban nyolc ilyen nevű hegyet találunk, erre a magelvetést ismerő kultúrára utalnak. Üzennek legendákkal, magyarázattal a mai napig, mint a Nemere hegység is, 3 hegy- csúcs tartozik ide.

Erről azt tartják a helybeliek, (Duna tv Hazajáró), hogy Nemere, maga Nimród, aki két fiával: Honorral és Magorral 4000 évvel ezelőtt jött ide Mezopotámiából, ahol megtalálható Nimrud város. Nemere a széllel jön, s kitakarít útjában minden falut a völgyekben.

Még régebbi hagyomány szerint tenger borította ezeket a völgyeket, és csak 700 m-nél magasabb hegyek voltak kint a vízből. A medence, amit hatalmas víztömeg borított (régen Pannon-tenger) egy időben utat tört az akkor alacsonyabb vízállású Földközi-tenger felé, a déli tenger felé áttörve a Vaskaput, hirtelen zúdult le a víz, legyalulva hozta létre a mai Román-alföldet (Havasalföld), melyre nagy gondolkodónk, [4] Orbán Balázs figyelmeztet geológiai megfigyelését illetően.

Ugyanekkor Szibériát is egybefüggő víz borítja, onnan se tud lefolyni a jégtakaró elolvadó vize, mert dél felé lezárják útját a hegyek, egy gyenge ponton a Boszporusznál egyszerre tör át, okozva özönvizet, csak akkor fordul északra a víz folyása, mikor kiolvad az Északi-tenger, a jég határa visszahúzódik. Még az előtt nagy víztömegeg kell számolni. A Boszporusz a leggyengébb pont, ahol áttör a víz, majd Gibraltárnál is utat tör a víz, egyenlítődnek ki a ma is ismert tengerszintek. A jég visszahúzódása megfordítja a folyók folyását, kialakítva a jelenleg ismert földrajzi térségben, ahol a folyók északra folyását teszi lehetővé a jelenleg kialakult jég-határ, ami napjainkban egyre fogy.

Erdélyben beltenger volt. Szigetein a magasság (ma hegy) 800 m feletti. Mesterségesen épített teraszok, pallagok máig látszanak, már rég elfeledett kultúra nyomai, ahonnan lehúzódt a víz, a Vaskapun áttörve, kizúdul, létrehozva, gyalulva a Havasalföldet. Később az Olt völgyében, a vizek levonulása után, a jelenlegi folyóvölgyekben kialakított gazdálkodással, hozzáigazított tájkultúrát egyre alacsonyabb területeken is lehet végezni, elhagyják a pallagokat – a ma is művelt szék, csík, mezőség megnevezéssel. Területein a mezőgazdálkodási kultúrában az állattartással együtt találjuk meg azt a hagyományt, amit az ősi magelvetők végeztek. A hegyekben a pásztorok kultúrájával párosulva a kertművelés alakul ki. Az elhagyott pallagokon kaszálók, legelők vannak. Beköltöző új pásztorkodók is jönnek, hozva onnan nyelvi eszközeit, de nem keverednek az őslakosokkal. Az ősi múltját igazolva ugyanannak a népnek – aki magát a mag népének nevezi – a mai napig magura, magi ur, magyar.

Itt a Maros mentén találjuk a tordosi kultúrát, ideértve Tatárlakát is.



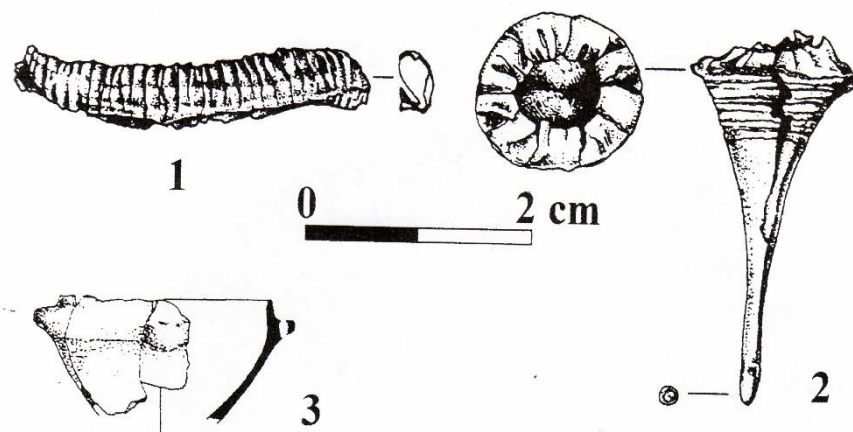
2. ábra:

*Tordosi agyagszobrocska. A Maros völgyében kialakult kultúra kutatója, Torma Zsófia, a világ első régésznoje. Írásos korongocskák, jelek megtalálója*

*Magi úr*, magos, magas hegyi, kultúra volt Erdélyben (pallagi kultúra, (Cimbalmos Tihamér). Teraszos földművelés; ma ilyen van Nepálban; van ilyen nevű embercsoport, magar, kiknek háza olyan, mint a székelyeké). A magyarnak rokona, a magar, bárhol élnek e népek, ezt tarják magukról, egyre több népcsoport mondja magát egy nyugati nép testvérének; kiderül róluk, hogy magelvető kultúrát folytató, azt háziasított állattartással kiegészítő kultúrában élnek, mint régen. Ez egy közös kultúra, szerte e nagyvilágban, és érdekessége a ragozó nyelv, mely valamikori egymásra utaltságukra is felhívja a figyelmet. A hun, szkyta pusztai lovas néppel érintkezik a magelvető agrikola, a szarmata közvetítéssel, avaros, városi város kultúrával él szimbiózisban közösen kialakított nyelvvel, írással.

6000-7000 évvel ezelőtt már kialakul az Alföldön is a mező gazdáinak kultúrája, Vésztömágori kultúra, vonaldíszes írásra utaló nyomokkal, a kökénydombi Vénusz és más régészeti leletek az Alföld népességének munkálkodását hagyják maguk után.

4000 év távolsága nem is tűnik olyan nagy távolságnak, ha egy emberöltőnek 100 évet veszünk, amennyit biztos egy emberemlékezetnek vehetünk, akkor az csak 40 emberöltő. Láthatjuk a 4000 év anyagi kultúrájának fényességét a fényeslitkei hagyaték révén.



3. ábra:

*Fényeslitkei aranytárgyak rajza – Patay Pál, a Nemzeti Múzeum rézkori műveltség régészétől*

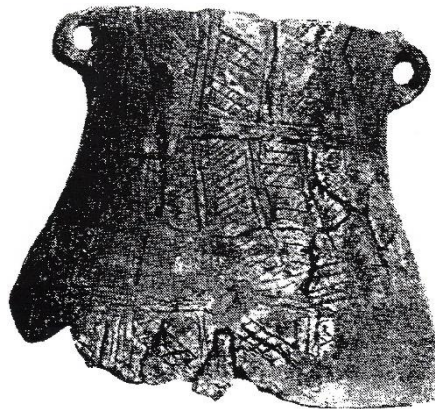
Pl. Fényeslitkén arany tölcsért találtak, amire a tudomány nem tudja mire szolgált, egyszerű fibulának tartják, pedig a tölcséren látható lemezek rezgésük révén képesek a hangadásra. Méretét tekintve (2 cm) akár fülbe is illeszthető, de sípszerű hangszerként is elképzelhető, éppen látni az alsó vékony részén egy lukat, felfelé pedig hornyolt tölcsér a hangszer testéhez való hozzáillesztésére ad lehetőséget. Ezt fel se merték vetni, a régészek óvatosak, ilyen esetben inkább nem mondanak semmit, hiszen az elfogadható műveltségi szintet még csak feltételezni sem merik, bár a sumeroknál már sok hangszer (pl. hárfát is rekonstruáltak).[5] Patay Pál régész ez irányú kérdésem feltevésére nem fűzött véleményt, így nem tudtam meg, mire szolgált a fejlett kultúrában a kicsi aranytölcsér. Ez az aranytárgy nem ékszer, ha az lenne, pl. fülbevaló, kettő lenne, páros. (Három régészeti helyen találtak sírmellékletként ilyen aranytölcsért a bodrogkeresztúri kultúra helyein, mindenütt csak egy van. Egyet Bodrogkeresztúron, egyet Tiszapolgáron, egyet Fényeslitkén ástak ki, ezt a fenti képen [5] (Patay Pál rajzán látjuk).

Viszont a fülbe dugható halláserősítő, vagyis hallókészülékre is lehet következtetni, orvoslást illetően, a másik aranylemezke ad magyarázatot, talán az orvosi tevékenységben alkalmazott sebfedőlemez szerepére is rávilágít. A 11-es számú sír melléklete a fényeslitkei páskom rézkori temető lelete, ahogy a többi sírban is gazdag agyag edényleletek és több tárgy is előbukkant.

A rézművességet magas műveltség hozta létre. Fényeslitkén a rézcsákányok számát illetően a legtöbb az akkori Európában. A rézcsákány megtalálható Fényeslitkén, egy 160 sírhelyre tehető területen, ebből 60 sírhelyet tártak fel. Sok a réz eszköz, szerszám, erre Európában, ebben a korban még nem volt példa. Az, amilyen műveltség volt Fényeslitkén is és a Kárpát-medencében bármely korban ránk hagyományozódott, kinek a teljesítménye, ha nem elődeinké? Ami itt volt.

***Minden örökségünk, a magyar kultúra része, a rézkori is.***

A címdoldalon látható spirálos edény is ebből a kultúrából, a fényeslitkei páskomi temetőből származik, ahogy az alábbi vonaldíszes agyagedény.



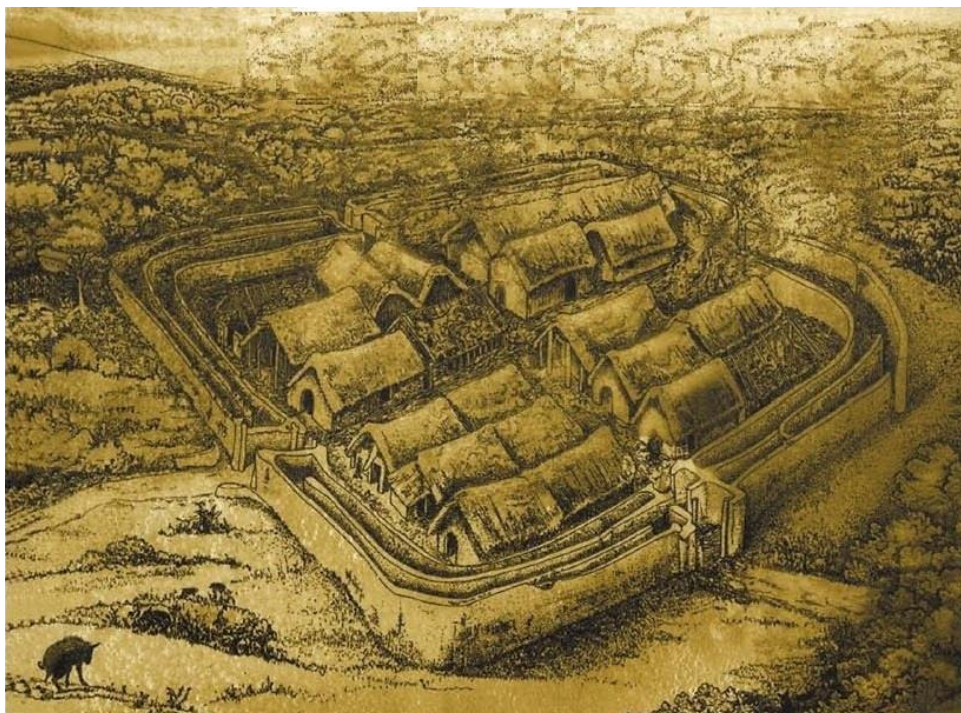
**4. ábra:**  
***Vonaldíszes kerámia (Fényeslitke, páskomi temető)***

Ezen a fényeslitkei agyagedényen (Kr. e. 2500) a ház kapuja, s annak zsalus emeleti ablakai látszanak, amit helyi agyagból készítettek, a ház jele Z, rovásjel jele: 𐀀 talán itt keresendő. Miért volt ilyen, és miért tartotta meg a Z a ház fogalomértelmét így: 𐀀 ?

Itt jegyzem meg, hogy a Kr. e. 2000 időszakát a mostani kutatások szerint összekapcsolják egy nagytömegű, délről, Szíria (a termékeny félhold) térségéből feláramló mezőgazdasági nép beözönléseként Közép-Európába tartják számon. Európában a nyugat felé terjedő mezőgazdasági kultúrát erre az időre teszik. Közép-Európa ebben játszott szerepét kihangsúlyozzák. Ha nem figyelünk a saját környezetünk kulturális értékeire, mások fogalmazzák meg igényüket erre vonatkozóan, a vonaldíszes kultúrát illetően is.



## A MEZŐ GAZDÁI



5. ábra:

*Ez a falu a tordos-vincasai kultúra falva, a szó szoros értelmében, fállal körülzárt, védett terület, családi modell, melyben a nemzetség, a tízedes és ennél nagyobb százados rendszer modelljét látjuk. Ezer lakos már váras, város, közigazgatási hely, céhekkal, piaccal.*

Mezopotámiában a városállamok (Kis, Úr, Uruk, Eridu stb.) feles lakosságát kivándorlással megoldja egy ideig, majd az akkád, asszír uralkodók átformálják a térséget, az addig önálló kultúra átalakul, az uralkodók kénye kedve szerint, rabszolgatartó, hódító uralkodó és nagy hadsereg, hódítás elnyomás, ami a Kr. e. 2000 évet jellemzi, nem csoda, ha a sumerok elvándorló tömegei jelennek meg az északabbi tájakon. Réz eszközök, mezőgazdálkodás ekkor terjed a megművelhető területeken.

Ekkor viszont már a bronzkori kultúrák alakítói is megjelennek. A bányavidékeken féművességek jelennek meg Európában is, de keletre Ázsia felé is, kivándorlások veszik kezdetét. Alapvetően a mezőgazdasággal és bányászattal foglalkozók létszáma emelkedik az északi tájakon. A pusztai lovas kultúra igényli majd a vas használatát, hatása erre vonatkozóan is világméretű, gondoljunk az Egyiptomban megjelenő hikszoszokra.

[6] Mottó: Dr. Nagy Sándor, aki 1956-ban kiadott könyvében a mezőgazdaságból élő ember mellett teszi le a voksát, onnan jövő emberként értek egyet vele, amikor azt mondja „...a tudományosság embere ma már azt sem tudja mi a különbség a kultúra és civilizáció szó között”. Én magam tudom azt, amit ő még akkor nem tapasztalhatott meg, eltűnt a szó szoros értelemben ott a kultúra, ahol a falu civilizálódott, városias lett, megszűnt a kultúra, hisz a kultúra képessége az önállóság képességén alapszik, a civilizált város, fogyasztó, ipari terméket vásárló, élelemmel magát nem látja el, vásárló. Míg a falu ennek fordítottja, önálló, csak igen csekély mértékben szorul vásárlásra.

A kultúra teremtő, önálló, a civilizált társadalom felhasználó, addig jó, míg egymást kiegészítő és nem elnyomó hatás érvényesül. Ma már a „falunak” megmondják felülről, kívülről, mit tehet (civilizálják), mit termelhet, milyen állatot tarthat a saját földjén, tarthat e állatot, s

mennyit, kiesik kezéből az élet önállósága, a megformált anyag, agyag, nem általa formált, „vegyél meg, egyél meg” reklámozott felhalmozott termék. Az anyag, anyagiassága túlmutat az agyag használatosságán, a praktikum a praktikuson uralkodni kezd. Idegenné válik a környezet, az életforma szűk, behatárolt, eltűnik a családi idillel járó harmónia, kiüresedik a társadalom.

Így vagyunk azzal a praktikus fogalommal, hogy a gondolkodással együtt kialakult jelkultúra, elhagyható. Nem értjük a hagyományozott értékeink lényegét, nem vagyunk messze elhagyástól. A latinból átvett, betanult betűk csak olvasásra voltak használva, így megszűnik a jel értelme, szóolvasással járó élményt adó hatása marad. Formavilágától, a jelképes világlátástól is szabadulni kívánó a ma már a számítógépen írható, betű, de már azt is lassan elhagyó, érintő technológiát használva megváltozik az olvasás élménye. A pillanati kép, egymás után felvilágosuló, teljes gondolati kép visszatükröződése nélkül, gyors vizuális kép egymás utáni választ igényel, beleolvad egy azonos világképbe, befolyásolt, gépies marad. A számítógép mondja meg mit szabad, személy nélküli távoli világ, mely fokozó szereket, gyorsítókat kíván, hogy az elővillanó kép élmény maradjon. Benne marad, bennreked a múlt élmény jelen pillanatában. Volta, szavak nélküli világ felé haladva, társigény nélküli társadalom felé haladva madáchi jóslat...

Feltehetem a kérdést, van-e értelme, ősi kultúráról, íráshagyományról beszélni, ha eljön a társtalan világ. Ugyan kinek kellene élményt adni, ha állandóan kapok. Kapok szorongást, félelmet, tárgyak nyújtotta élményt, személy nélküli társtalan világot vizionál, ahol a harcban is csak gombokat kell nyomogatni, személytelen élménnyé válik a gyilkolás. Nem kell átélni az okozott fájdalmat, amit egy atombomba felvillanása okoz. Felvázolt jövőkép, nem e Madách-falanszter álmát juttatja eszünkbe.

És mégis, talán van értelme. A múlt, a jelen, és a jövő záloga a felismerés, az egymás érzéséhez hozzáférés, a test és lélek kapcsolatán át, a múlt idő újra átélhető. Nem éltek hiába elődeink, mert utódaikként tiszteljük teljesítményüket, alkotó képességüket, gondolati gazdagságukat. Ahogy gondolták ezt régen, így van ez most is, mert a rég múlt kultúrák üzennek, üzenni voltak képesek azzal, hogy jeleket véstek kőbe, róttak fába, írtak papírra. Figyelmeztetnek, üzennek, félelmeinkre gyógyírt javasolnak. A felismerés képességével megáldva tárulnak fel a jeleket értők előtt az ősi üzenetek, mert miért is az eltemetett múlt, ha nem tárjuk fel. Népek versengenek az ősi múlt igazáért, akinek van mit feltárni, vallja magáénak azt, szent büszke pillanattal. Ilyen malaszt az ősi írás, aki rátalál, tapasztal, *mert megtudja, mit tudtak, s mit kell tanulni még.*

# ÍRÁS

Ha rovásírás elnevezést használjuk, ez alatt nem csupán magyar, vagy székely írást értek, hanem az összes vonalas hangzóírást, ideértve az ogun vagy runa írásos abc-eket is, a nemzetközi szakirodalom, „hungarian runának” nevezi a magyar írást, a mi szakirodalmunk rovásnak. (A runa, rúna, róna, róni, akár tetszik akár nem, a magyar ír, ró szóból eredeztethető, megró, rovott, van rovásán stb. és nem fordítva, mint ahogy mindent más nyelvből való átvételnek tekintenek a magyar nyelvészek, magyar hatást csak kevesen kíséreltek meg.)

A rovás, mint írás, saját jelrendszer. Több ezer évben határozható csak meg, jelenléte a jelen abc-k kialakulása előtt írásos közlésekre szolgált kőbe vésve, széles földrajzi területen. Az idővel ebből kifejlődött betűrend a latin abc sorrendet tekintjük alapvető abc betűrendnek, betűrend, mint a görög alfától omegáig, latin abc betűsora. Hangzósított írásjelek, melynek előzménye az ugariti, phöniciai, etrusk, ... betűvetésben található, no de, ezek előzménye még régebbi időbe, a Kárpátok ölelő karjaiban élt emberek őskultúrájában is, mint jelkultúrában az őserdélyi: Erősd, Tatárlaka, Tordos, Tászkotető, Vésztömágor, Szarvasi tütartó stb. leletei felé mutat, mint önálló jel, jelrendszer, mellyel bármely nyelv leírható, akik a hangírást nyelvükre kialakították. Írástörténeti korokat idéz, egymásután, helyezi egyenes ágon a kárpát-medencei jellegét megtartva a magyar írás, rovásírás. Korokat átívelő hatása ősi írásunk előzménye. A magyar írás előzménye, de talán a mezopotámiai írásnak is, pedig lehet a tatárlakai írás, amennyiben a szótagírást előzménynek lehet tekinteni. Vannak vélemények, közvetlenebb leszármazási vonalra terelik, az ugariti, föniciai hangírás vonatkozásait erősítik.



6. ábra:  
*Orhoni írás*

A csak türk írásra visszavezetett írások, írásjelek rokonítása, amire tudományosságunk kísérletet tett, már nem elégségesek. Az ősi eredet eldöntéséhez, a magyar írás eredetének kérdésköréhez több kutatómunka szükséges, így a helyben kialakult íráskultúrához illeszthető kutatás indokolt, sőt kötelező, lekötelező a magyar kutató számára. A természetes földrajzi kapcsolatok a közeli, majd távoli tájak népeinél kialakult kulturális teljesítménnyel, mitológiával, vallási nézetekkel összevetve együtt kutatható. Ehhez vizsgálni kell a sumer, akkád, asszír, káld, pártus, örmény előzményeket, de amint vizsgáldott [7] Baráth Tibor Egyiptom és a világ más tájain, ahogyan Borbola János, Mellár Mihály.

## NYELV

Marác László vizsgálja a magyar nyelv eredetét, más út, melyek összefüggnek a szkítának nevezett hagyatékkal.

„A magyar politikai és tudományos közgondolkodás azonban még messze van attól, hogy a magyar nyelvi és képi hagyomány gyökrendszereit a Kárpát-medence magyar megtartójaként értelmezze, és e szerint cselekedjen, alkosson” (Marác).[8]

Ugyanakkor a hazairól sem szabad megfélekedni, ami kárpát-medencei eredetet feltételez, ennek helyben maradt és tovább élt vonatkozásait nem kell megkerülni. Ugyanúgy vizsgálni kell az ó egyiptomi, a pónici és a pelazg, etruszk, görög, latin kérdéskört, hogy végül is tisztán lássuk a kapcsolatokat, és azt is, ami nem kapcsolja össze a hangzósított írásjelek használatát. Ugyanis a nyelvre hatással van, van-e elegendő hangra jel, abban van-e azonosság a nyelv hangjainak leírását illetően. Már Bowring megállapította, „A magyar nyelv eredetiségét, szilárd alapzatú kősziklára” hasonlítja, „mely nem szorul kölcsönzésre”. Itt [9] Bakaytól átvéve: „olyan őskövület”.

A magyar nyelv nem szorul átvételre, kölcsönzésre. Ez vonatkozik írására is.

A jel, írásra szolgál. Az írás az összefüggő jelek olvasata, ennek módzatai eredendően az alkalom szülte. Ezek a jelek alkalmasakká váltak a hangok, beszédhangok leképezésére fogalomjelként, majd betűként alkalmazkodva az ősi írás alapjait letéve.

## NÉPI EREDET

Petruus Ransanus: „A magyarok mindenesetre dicsekedhetnek azzal, hogy elérték, mit a hunok azelőtt sehogys tudtak, ők ugyanis nem tudták kieszközölni, hogy uralmuk idején, az ősrégi Pannónia nevet kitöröljék...

A magyar nép eredetére sokféle nézet létezik. Dr. F. Thomas három kötetet írt annak bizonyítására, hogy a magyarok az ősi Egyiptomból származnak, ennek hazai képviselője nem újkeletű elgondolás, mint Baráth Tibor gondolata (Magyar népek őshazája), hanem Kézai Simon 1200-as éveiben írt krónikájában megfogalmazott gondolatok, Etiópia, Nubia, Egyiptom, Evilat útvonalának része.



# KÖZEL-KELET



Kézai Simon krónikásunk [10], aki Nubia és Egyiptom határán, ahol jelenleg a magarabok még élnek, teszi Ménrót ősapá idejében, az őshazát. Innen költöznek Evilát földjére a magyarok elődei. Ez a földrajzi terület bár a perzsi területre teszi, ami régidőben tartozhatott Perzsiához, az Evilát, Elát kétséget kizáróan a Vörös tenger északi vidékén lehetett, ahol van ma is, a Vörös tenger egyik öble, szarva a másik öböl, város ahol Akaba is van, volt Moabiták országa. Talán az a Mesa, aki a Moábik királya, kinek fia Béla, ideje a meghatározó, arra vonatkozóan, ami Kézai Simon ír krónikájában, tudna e kérdésre válaszolni. Ez tehát nem újkeletű, biblikus kutatásokkal vethető össze, hanem krónikás hagyomány Kézai nyomán. Kutatni, honnan jöttünk, már az akkori időben is, 1200 körüli időben, válaszokra várt. Az ő idejében nagy tudományú embernek számított, tudós pap, kinek véleménye eltér némely kérdésben, a biblikus hagyománytól, más forrást is figyelembe vesz, más irányvonalat követ, munkája feltételez egy ősgesztát.

Hogy honnan származunk, honnan eredünk ez azért zavaros, mert akit tudományosságunk magyarnak tart, egyszeri honfoglalással jöttek tekint, és ehhez igazítják az antropológiai összehasonlítást és a genetikai mintát, ezért el is tér a Semino kutatócsoport véleményétől, amire most nem térek ki, bár meg kell jegyezni az ősi gének helybeli eredetre mutatnak a férfi lakosok genonjainak többségét illetően. Az őslakos, és a folytonos beköltözők nem sokban különböznek. Számítanak, tehát azok a vélemények, pl. [11] Magyar Adorján vélemény, „nem jöttünk mi sehonnan sem”, mert a génkutatás eredmény is ezt mutatja, van, aki nem jött sehonnan se, van pedig, aki különböző időszakban költözött a kárpáti hazába, hozva a saját kultúrahagyományát, beépítve a honosok rege mondavilágába kaukázusi mondákat. A visszatérő csodaszarvas legendába is beépül a hagyomány. A krónikás hagyományá alakítva, saját korának ismerveit dolgozzák fel a krónikások, és ők sok beköltözés élményeit, írják le, pl. a [12] Tarih-i Üngürüş, de a korábbi időket rege változatban, táltos hagyományban, mint az Arvisurák, vagy akár a mesék világába is beépítve kapunk általános képet elődeink végzett dolgáról.

No de amint látják nagyon sok a zavarosnak látszó kérdés, de csak akkor, ha egyetlen őstörténeti vonatkozást, a picurka obi-ugur, szibériai nomád népben gondolkodnak, kihagyva a nagy kultúrának elismert, amellet szomszéd, és a délről folyamatosan érkező népeket kihagyva. Vannak történetírók, akik a jellemző hasonlatosságot, a krónikás hagyománnyal összevetik. Teljesen kizárt annak elvetése, hogy a déli népfelleg nem jött volna a folyamközből egy másik jobb élet reményében egy újabb folyamközbe megművelni a jó fővényes humuszos földeket. Kizárni, hogy nem maradtak meg a magelvetők a magarok, ahogy régi nevükön vannak jelen, a kárpáti hazában, megtartva a helynévben más földrészen is, nevüket, ha oda költöztek, elkezdve és folytatva régi kultúráját itt is, ott is, a mag elvetést végezve. Mint magelvető magyar, megmaradva számtalan földrajzi hely elnevezésében, mint népnév, még olyan helyen is, mint Nepál, ahol a teraszos hegyek föld művelői élnek. Talán olyan régi az elnevezés a Kárpátok ölelő karján a MAGURA nevű hegyek, csúcsok, melyből nyolc is van. Mely visszaköszön a kárpáti 30000 évvel ezelőtti pallag kultúrának nyomait élénk tárva (Cimbalmas Tivadar, Ős magyarok, pallagműveltséget bemutató kutatása). Nem lehet kihagyni későbbi idők, beköltözőit a görögök idejében, földművelés agatirszoszai nem ugyan az a foglalkozást illetően, akik magyar, makar, agar, ógor, ugor, uigor, ógur, ujur népnevezések alatt, itt és máshol is mezőgazdálkodtak, tartották meg nevüket: magor, magúr, magari, magyar, ahogy a mi nyelvünk szerint népnevezet ad erre a kérdésre egyértelmű választ. Ad, mely neveket [13] Horvát István is

leírja, „Rajzolatok a magyar nemzet legrégebb történeteiből”. „AGRIKOLA”, mennyire időszzerű manapság is egy agrár iskola.

Nyilván ebben az elnevezésben nem nomád, hanem mezőgazdasággal annak ágazataival foglalkozó őslakosság jelenti a mag -(i)<-y) -art magyart. Ag, mag, agar, ógar, uggar, ógur, ugor, uigur, újgur, agrár, mag, magur, magór magiur... magyar.

A fent vázoltak az íráskutatás alapelveit is meghatározzák, nem csak keleti irányt kell kutatni, hanem a déli, nyugati, északi összefüggéseket is, hogy az évezredek során itt élt jött, és letelepedett népesség sem tűnt el, a népvándorlásnak elnevezett kavalkádban.

A déli, délies kutatás összehasonlító nyelvészete már [13] Horvát Istvánnál, de Aczél Józsefnél, majd Orbán Árpádnál poligonálisan folytatódik, [14] Götz László az indogermán nyelvészet kritikáját írja meg „Keleten kél a nap”, sokat olvasott kétkötetes könyvében.

## KELET-MEZOPOTÁMIA

Ahol az írásnak kialakulását irodalmi értékű agyagba nyomott jeleit összevethetjük az agyagkorongra rótt jelekkel, ami kétségtelen magyar hangértékkel rendelkező jel, pl.  $\aleph$  ha az Alsótatárlakán talált korong, a tatárlakai korong idejéig nyúlik vissza az írás, itt a Kárpát-medencében. Beszéd hangjait leírható jelek találhatók a korongon, ezt a későbbi fejezetekben tárgyalom. Itt megjegyzésként írom, e jelek a későbbi írásra gyakorolva kétségtelen hatása a mai napig tart, hiszen sokan kívánták megfejteni napjainkban is. A korongon lévő írás folyamatában átalakulva a képjelekből melyek a korong mellett talált két tárgyacskán láthatunk, láthatunk példát a kép, a szótag és a hangírásra alkalmas jel egyidejű alkalmazására példa. Hangírásra később alkalmasak lettek, de talán e jelek lettek az agyag igényének megfelelő technikai alkalmazási formái. Az írás, mint a közlés eszközzel kifejezett formája már itt látható az írás kezdeti időszakában. Az agyag a mező gazdáinak, a föld megmunkálásának alkalmával kerül az ember gondolkodásának közelébe. Az agyag, mint anyag megmunkálása a földművelés ismeretén alapszik. A folyó menti kultúrák vizes, agyagos területek élőhelyein kialakított, hasonló kultúra hagyatékával találkozunk. Az erdő fát ismerő kultúra váltógazdasága, erdő szántóterületté alakítással. Sokrétű munkát igényel (erre alkalmasak a fényeslitkei rézcsákányok). E földterületek hasznónövényekkel való beültetése mesterséges tájalakítással jár. A rét, vízgazdálkodás, a szántó, a gyümölcs, a szőlőművelésnek változatossága, ezekhez alkalmazható eszközök változatossága.

Alakítja a gondolkodást, az íráshoz szükséges eszközt is kitalálja, a rovásra alkalmas felület agyagfelület rajzolható (fényeslitkei spirál). A jeleket róható és az írható felület anyagát, a nád, mint író eszköz, az agyag mint felület változtatja meg. A fa kéreg, melyre jel véshető, a fa mibe róható az utbaigazító jel, a kő, mibe karcolható, véshető az eredendő jel. Annak megtalálása a jel felismerése az olvasás képességén alapszik. A tanítható, átadható írás a hang a beszéd hangjait képezték le. Több jel együtt a kimondott szó értelme szerinti fogalomhoz kapcsolható.

Mindenképpen egy rovott jel egyszerű formája gondolati képpé alakulása, az eredeti képről alkotott jel felidézhetőségén alapszik. A szó szótag leírásának feltétele, a tiszta jelkultúra itt maradása a képi gyök megalkotásán túl a jel gyökké alakulásának kapcsolati rendszerét nem zárja ki.

Összefüggő írás, a mezopotámiai magas kultúrából maradt ránk. Itt említeném meg a Gilgames eposzt, amit Rákos Sándor fordított le magyar nyelvre az 1960-as években. Felerősítve [15] Varga Zsigmond munkásságát, „Ötezer év távolából”, Debrecen, 1942. A sumer nyelvku-  
tatás kiemelkedő szereplője.

A sumer kutatást René Labat nyomán [16] Gosztonyi Kálmán a nyelvtani összehasonlítással egy időben, a sumer szótagolvasatok, és a rovásírás formai alaki azonosságait mutatja ki.

Rovás Labat, Mammal d'Épigraphie akadémia Litvae Sicularum... Paktolaha i. gyűjt. Rovás

No. 9		dingir	.....	† †	d (lakti)
381.		nd, <u>le</u>	.....		le
230		gag	.....		g
589		(kai), ka	.....		k
480		(pa, ka), ka, il	.....		i
461		ki, ka	.....		k
330		li	.....		l
144		dumu, (föld), néni	.....		m
983		pi	.....		p
483		(lipid), ki	.....		k
381		nd, tan, ki	.....		t
562		(kai), ki	.....		k
393		ntu (niti)	.....		ti

13. A diktatórium-i jejjel... Litvae Sicularum a bontatott rovatot vörösnéni, mesz talpántul val cédulát (vörösnéni, gosztonyi-alakítás, kesztonyi a szomszédigélek sárház. in bignis... (XII. ud. 189)

Ékírásjelek rovásírásos megfelelői Gosztonyi Kálmán szerint

7. ábra

Rovásjelek ősi kapcsolata önyelvi népe...  
 Rakkal és akirásjelekkel  
 (emeléntelet jelek ill. marok)

aá			
b			börtön
c			cél
cs			coatt
d			dingir (tündér)
é			alvág
f			fogyó
g			galya
gá			gyula
h			hva (hal)
i			Inten, egyetemi
j			Inten
k			ki, kivi (föld, hely)
l			le (munk)
ly			lyul
m			mur, mada (örvény)

Ékírásjelek rovásírásos megfelelői Gosztonyi Kálmán szerint

8. ábra:

A Gosztonyi-féle kimutatás közli fentről lefelé haladva milyen egyezések találhatók a sumer írásban és a rovásírásban, mit jelent a jel, a jel képe, mi a fogalom értelme. A latin abc betűi mellé írja a rovás abc-ben, majd a sumer szó, illetve szótagjelet, a magyar rovásjel alakja megegyezik a sumer jel formai alakjának, alakai egyezés a formai egyezés a fogalommal, gondolati olvasatának képét látjuk. A legutolsó sorban az ajánlott fogalom szava fogalomköre van írva a magyar fogalmi értelem szerint.

n	(		ná, nta (késő nap)	Nap
ny	D		nyugó nap	nyugat
ó	∩			ór
ö	X			
p	∩		puta (fium): fium	fium rivár
r	H			
s	^		rag (szél, fűt, fűnyír)	rator
m				málfa
t	Y		del: (töl)	tál(-ar fa)
ty	X			tyuk
uh			uh	út
ü	h			
v	M	UV	gum (meghajlít)	U V kumpo
z	H			zavva
zo	Y		zulu, zil (át-melégítés)	zavva, zavva (a zulu mellett)

Ékírásjelek rovásírásos megfelelői Gosztonyi Kálmán szerint

### 9. ábra:

*A fenti felsorolásokban a sumer szótag jel fogalomértelme a magyar rovásírásban jellé egyszerűsödik, a fogalom képéhez illeszkedik, nevezzük a szó kezdőbetűjét fogalomjellek. És a szótoldalék is, fogalomjellel írható a rovás jelével formált alakjával utal az eseményben betöltött szerepére. A ragnak, jelzőnek első betűje, jele, általában már meghatározza a szó toldalék értelmét, benne vannak nyelvtanukban i, .pl. a k ◊, kör, kert, karám, kerített föld stb. A használt szó, eredendően hasonlít a két írás az eredendő szó, szótag képi jellegére is utal.*

## A SUMER NYELV ÉS AZ ÍRÁS VONATKOZÁSAI

„A sumer nyelv épp úgy, mint a magyar, ragozó, aglutináló nyelv mely mondatalkotás során főként a szóhoz tett ragokkal él... ezek szerkezet elemek sok esetben hangtani megfeleléssel együtt megtalálhatók mind a magyarban, mind a sumer nyelvben... azonos szerkezetű” (Zakar András).

[17] Marton Veronika, Dr. Nagy Sándor, [18] Zakar András, [16] Gosztonyi Kálmán hogy csak az ő nevüket tegyem egy sorba, akik gyakran jelentik a hivatkozási alapot, írásom vezérfonalát tőlük vettem, hogy megszöve a gondolatom vásznát, színes legyen, mint amilyen sokoldalú világ az, amit kaptunk szüleink őseitől, amit úgy nevezünk hagyomány. Hova terjedt ki, amit már kultúrának, kulturális hatásnak nevezünk? Ehhez a fent írt neveken kívül még sokakra hivatkozhatunk, akiknek véleménye széleskörű kutatás eredménye, megállapítják a hivatalos állásfoglalással szemben is véleményüket, s ez eltér a hivatalostól abban, hogy nem elszigetelt kis nomád népecskének gondolják, hanem kultúrateremtő népek őseit, sőt ami még ettől egy magasabb szint, mint államalkotó nemzetnek írják le történelemben betöltött szerepét hivatása, hitvallása szerint. Bizonyítékok sokaságával tudtják, hogyan lehet valós őseink örökségét megtalálni. Benne az írást, ami kulturális hatás nélkül, annak együttes hatása nélkül nem lenne organikus, az élet minden rezdülését a nyelv eszközével kifejező, ami csak rá illő, jellemeit felismerhető, nem jön létre, ha nincs átvevő, át sem adható, öröklési folyamat, ebben fejlődő.<sup>407</sup>

Ha a környezet kevésbé változó, akkor a nyelv szerkezetében agglutinálva, megmarad, a hangok a szóban, szórendben a helyükön maradnak. A nyelv és írása is csak akkor adható át, ha van fogadási készség, márpedig volt, hiszen az évszázadok mindig felmutatnak egy-egy leletet, vagy írást az ősiségből, „ÖTEZER ÉV TÁVOLÁBÓL”

[15] Varga Zsigmond neve kihagyhatatlan. Nem csupán 1942-ben Debrecenben kiadott fenti címen írt könyve, hanem más írásai is igen figyelemre méltó, mint az Ural-altáji népek ősműveltsége, annak sumer vonatkozásai, „Sumer (babyloni) örökség az Ural-altáji népek vallástörténetében”, 1925.

1911-ben vallásos világnézet és történeti kutatás, őstörténeti zoltárvallás, általános vallástörténet, de magáról a biblia történeti magyarázatával is igen gazdag munkásságot hagyott ránk, a debreceni református kollégium könyvtárnoka.

---

<sup>407</sup> Dávid Antal: „...a sumer írás kezdetben a leírni szándékolt fogalomra emlékeztető képjelekkel, illetve ezek sorozatával indult így indultak az őket megelőző évezredekben az íráskísérletek, de mind abbamaradtak. A sumérok vitathatatlan érdeme, hogy a képírást a beszédnyelv szolgálatára alkalmassá tették, a fogalomírást szóírássá alakították át.”



## ROVÁS-KUTATÁS

[19] Fehérné Walter Anna két kötetes könyvében számol be írásmintákat bemutatva. Kiemeli Torma Zsófia elévülhetetlen nagyságát, hiszen a világ első elismert régésznője, aki a tordosi kultúra feltárója. Írásjelek megtalálója. Kiemelkedő munkásságára itt nem térek ki, csupán ajánlani kívánom Sándor Klára tudományos munkásságához.

Mielőtt az írás tárgyára rátérnénk, érdemes a 4000 évvel ezelőtti, Kr. e. 2000 évre visszagondolni, amikor az emberi civilizációban magas fokot a sumer városállamokban értek el, most utána vagyunk 2000 évvel, eme időszak is nagy teljesítőképességét bizonyítja az emberiségnek, és ez a képesség tekintetében megmutatkozik az eszközök használatában. A tordosi sok írásos korong mellett az agyagfigurák, az agyag edények, mindez a későbbi rézkori műveltség agyag edényeiknek formavilágában spirálos motívum révén a díszítés több edényen is edényén is továbbra is megmarad. Ide a bodrogkeresztúri kultúrába sorolt Fényeslitke jó példa, e kultúra hagyatékát e község történetének megírásakor ismerhettem meg [20] Patay Pál régész munkássága nyomán.

Magam is leigazolt rézkori edényt ástam ki Fényeslitkén vízvezeték árkanak kiásásakor, így egyetlen községben két helyszínen is, a rézkorban élt embercsoport tette le névjegyét egymástól 2 kilométer távolságban, és öt kilométerre is innen – gondolva itt Kisvárdai rézkori leletekre – szintén volt temető. Igazolta Makay László, a Rétközi Múzeum vezetője.

Ez a korszak a sumer kultúra hanyatlása után egyenesen folytatódik a TISZA KULTÚRA régészeti leleteinek tanúsága szerint, 4000 éves múlttal rendelkezik.



**10. ábra:**  
*Kisvárdai Rétközi Múzeum, fotó Lippai Bertalan*

# RÉZKORI MŰVELTSÉGÜNK

A mai régészeti kutatások megerősítik feltevésemet, hogy egyidejű, nagytömegű mezőgazdasági műveltségű népesség robbanásszerű változást, fejlődést okoz a réz használatának meghonosításával. Ez a népesség a közel-keleti Szíria felől érkezik Közép-Európába 4500 évvel ezelőtt, majd terjed Nyugat-Európa felé, vitte a mezőgazdálkodás tudományát. Erre jó példa Fényeslitke is, a bodrogeresztúri kultúra reprezentánsa.

Vármuzeum  
Kisvárdra  
28-4/1968.

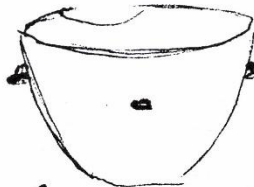
Tárgy: Leletbejelentés /Rézkori  
bögre, Fényeslitke, Petőfi u. 23. sz./

Szabolcs-Szatmár Megyei Múzeumok Igazgatóságának,

Nyíregyháza  
Egyház u. 15.

Jelentem, hogy Fájéraband Ferenc ácsmester bejelentése alapján július hó 23-án Fényeslitkéről begyűjtöttem egy rézkorinak itólt kis bögrét, melyen négy bütyök van. A bögrét 4 éve találta a Petőfi u. 23. sz. telek tulajdonosa, mikor az udvar és a gazdasági udvar között kerítés egyik oszlopát letették /"a lugas végében"/. Az edény sir-melléklet lehetett, mert egy koponya közelében volt. A koponyát nem emelték ki, mondván: "nyugodjék békében"! Lippai József úgy mondta, ha akarta már küldeni diákgyermekével a múzeumba /a Császi Gimnáziumba járnak/, de azt mondták még ki fogják érte nevetni, hogy olvast küld be. Szülei pedig tartottak attól, hogy ástni fognak a portájukon. Az értelmes és érdeklődő gazdának a "Várberátok" ajándékeként. A kisvárdai vár története, 1962. c. kiadványunkat adtam át, melyben Felfőszabolcs őskori munkráfiája is benne van.

Az edény rajza:



Kisvárdán 1968. július hó 31-én.

11. ábra:

*Fényeslitke rézkorából, a Petőfi utcából származó feltáratlan sir mellékéből származik a fenti leigazolt lelet, amiről Makay László rajzát látjuk.*

*Fényeslitke története c. könyvből*



**12. ábra:**

*A későbbi javaréz kori leigazolt páskomi temetőből ugyancsak Fényeslitkén feltárássra került. Így két helyen igazolt a rézkori jelenlét, egymástól 2 km távolságban, de ettől nem messze egy harmadik Kisvárdán öt km távolságban is volt ebben a korban temető. Bizony igen gazdag rézkori kultúra virágzott ebben a térségben. Abban az időszakban 4500 év távolságban sűrűn lakott területet feltételez. Ahol a csákányok megtalálható munkaeszközként.*



**13. ábra:**

*Kisvárda Rétközi Múzeum, kisvárdai csákányok és rézkori edények, bütökös, ujjbenyomatos és füles korsók*

# ESZKÖZHASZNÁLAT

𐤀𐤁𐤁𐤀𐤁𐤁𐤀𐤁𐤀

Ha a hatások szintje nem rendeli alá, hanem szükségszerűen kiegészíti egymást, kimutatható az ősi múlt. Kihalt kultúra átadásra képtelen, ezért el kell gondolkodni kihalt-e vagy csupán más arcot öltött, hiszen a találmányok hatása változtató, de nyomaiban mégis a régire utaló, amit egyes társadalmi rétegek mégis megőriztek (pl. csiszolt kőbaltát paraszti udvaron), még ha tilos volt is, őrizték. A folyton fennmaradó örököl és átad. Ilyen hatással élhetett az ősi írást ismerő ember.

Az ősi írás nem kapcsolat nélküli, jelekkel is utaló, de eszközeinek, szerszámainak formájával is beszél el, mire is volt használható az eszköz, hogyan, milyen körülmények között éltek. Fényeslitkén a Kr. e. 2000. évezredben folytatódik talán az a kultúra, ami tudását Közel-Keletről bevándorlóként hozta. Mezopotámiából ekkoriban elköltözött s sumerek mezőgazdasági kultúrája? Nem valószínű, de ekkor mégis kimutatható a bodrogkeresztúrinak nevezett rézkultúra felvirágzása, éppen a Tisza vidékén is, és folytatódik a bronzkultúrában a folyók mentén. Magyarországi tiszai kultúra néven ismert. Célszerszámok, a csákányok formájával adott feladathoz alakított, munkához idomított, hegyes, kapáló, vágó éllel kialakítva, természetesen nyélre erősíthető lyukkal, hasonlít a csiszolt kőkorból ismert, átfűrt kőszerszámhoz. Kőbalta, nyílhegyek, obszidián kések, sőt, nagyméretű réz tű, melyek a könyvben bemutatásra kerülnek, mind a mező gazdáinak szerszámjai, a következő ábrán.

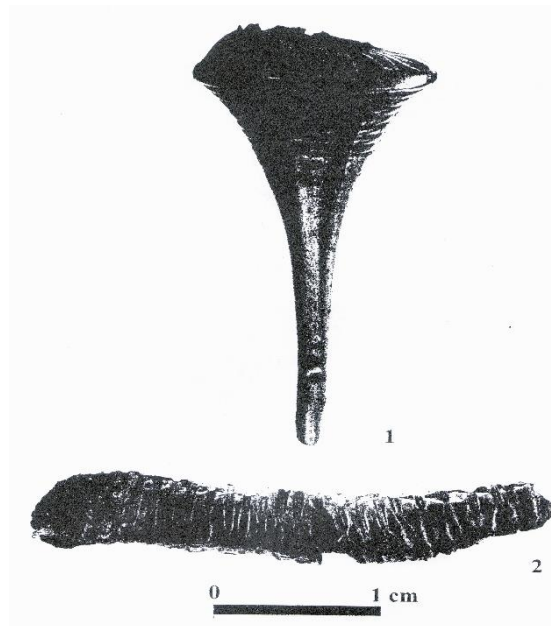


14. ábra:

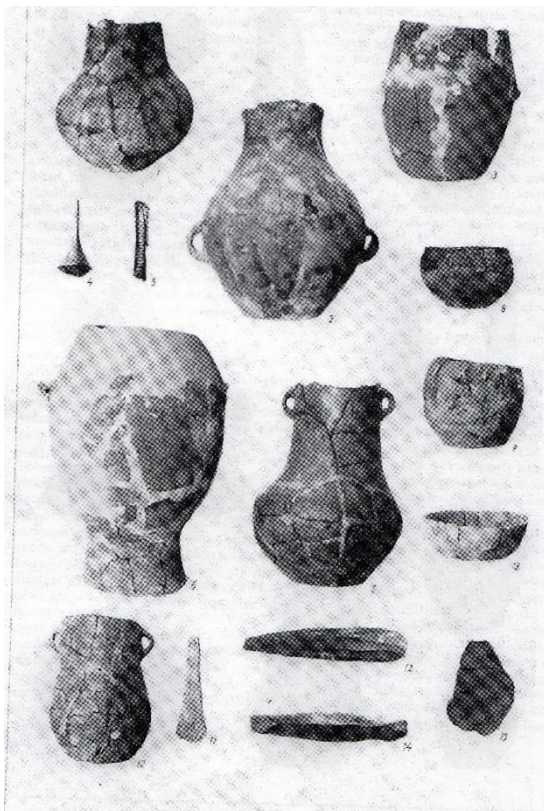
*Rézkor eszközei, fényeslitkei páskomi temető*

A csákányok alaki kiképzése többféle munka elvégzésére alkalmas. Mind-egyik szerszám a fenti ábrán a fényeslitkei Páskom nevű dűllő ásatásából származik. A 6. számmal jelölt a többtől eltérő, csiszolt, átfűrt, kőszerszám. A 8-as nyílhegy, a tű 9. számmal jelölt, bronztű. Ennyi réz szerszám még az ásatás idejéig nem került elő, igazi világszenzációnak számított az 1959–62-es időszakot ideértve.[20] Patay Pál közlése az archeológiai értesítőben és a *Fényeslitkei aranyleletek a rézkorból* címmel füzetben mutatja be az ásatás után rekonstruált leleteket.

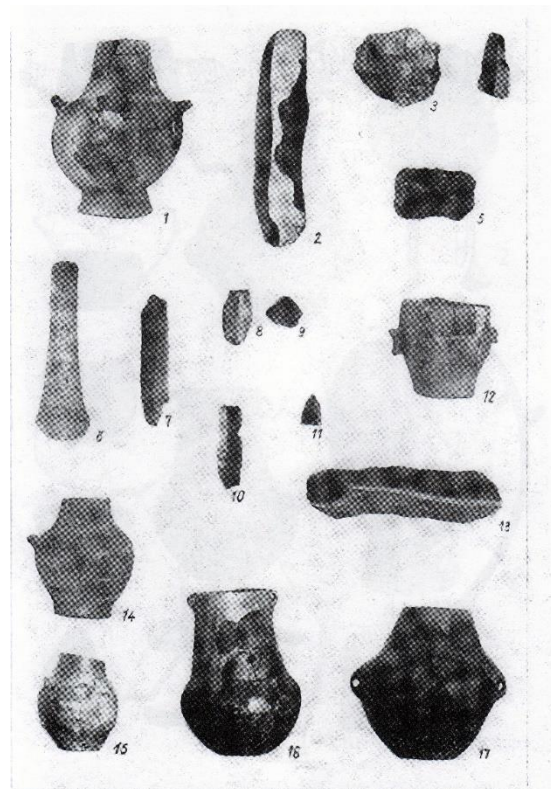




**15. ábra:**  
*Patay Pál füzetének címlapja[21]*



**16. ábra:**  
*Fényeslitkei leletek [22]*



**17. ábra:**  
*Fényeslitkei leletek*

Fényeslitkei agyagedények alakja nem véletlen, utal a sírban eltemetett emberre, a férfi fejformájával, a nő hasasságával utal az agyag edény az elhunyt nemére.



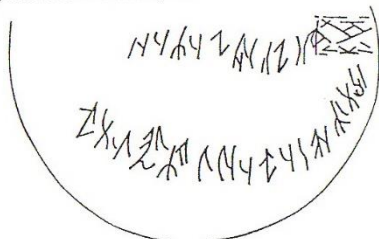
# ETRUSZK IDŐSZAK KÉRDÉSKÖRE



18. ábra:

*Manapság nem csak magyar kutatók mutatnak rá, mint [23] Alinei, Marckantonio Michelangelo az etruszk és a magyar rovás egy töről fakad. Arra, amit már magyar kutatók is összefüggésbe hoztak írástörténeti munkáikban, de maga az Arvisurák igen hosszú fejezetben át ír róla, a rasna szövetségben kialakuló római birodalom előzményeit megírva. Többben történetírók, írók tárgyalnak e kérdéskörben, a kapcsolatokat illetően.*

A majd 1000 évig fennálló andronovói kultúra örökösei a Kr.e. 1. évezredtől a Kaspi- és Fekete-tenger környékén a szkíták, keleten a türk népek elődei közvetlen közép-ázsiai horezmi közvetítés útján szereztek mezopotámiai eredetű írásbeliségüket.



Az Iszrik-kurgánban talált szkíta ezüstdézsze felírata a Kr.e. V-III. századból (Forrai S. i.m. 255. o.)



Lubbock által leírt cspagnai mezőn talált 3000 éves szkíta kori bronz balistok, lehetséges magyar olvasata: eG-SÉT ES ÚT ES RÓ ES (Forrai S. i.m. 252. o.)

Székely-székely: A9A9X = hálón

Ó-hellén: A7A9X = khalón

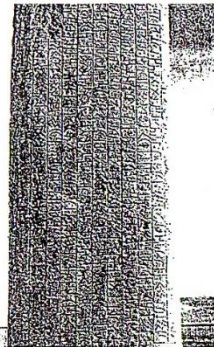
A másik székely-székely: A9A9A = ágai

Székely-székely: A9A9A = ágai

Ó-hellén: A9A9A = ágai

(Dr. Aczél J. i.m. 183. o.)

18



A türk Tonjukuk síremléke Kr.u. 720-ból (Forrai S. i.m. 80. o.)

Fönícia területén Kr.e. 2100-1500 között alakult ki mássalhangzós, rovásos betűírás függetlenül és korábban mint az egyiptomi betűírás. A föníciai rovásírás is nagy területen elterjedt, helyben a betelepülő különböző sémi népekhez, nyugat felé a kisázsiai eredetű pelazg és etruszk népekhez (Kr.e. 1000) majd ezek közvetítésével a görögökhöz illetve a latinokhoz (Kr.e. 500).

ETRUSZK	I	D	X	A	1	9	Z	8	1	Y	K	9	0	A	M	9
TÜRK	I	D	X	A	1	9	Z	8	1	Y	K	9	0	A	M	9
FÖNÍCIAI	I	D	X	A	1	9	Z	8	1	Y	K	9	0	A	M	9

A magyar rovásírásnak a föníciaival, etruszkai és türkket meggyező jelei (Forrai S. Összeállítás i.m. 86. o.)

19

19. ábra:

*Forrai Sándor rovásírás-kutató – akiről elnevezett rovókör is alakult – mutat rá a magyar rovás és más írás hasonlóságára*

A magánhangzók jeleinek egyezése különösen feltűnő:

	a	e	i j	o	u	ü
Székely-szittya betűk:	A	ɛ	ɪ ʃ	ɔ	M	ʏ
Ó-hellén betűk:	A	ɛ	ɪ ʃ	ɔ	V	ʏ

Az *e* a hellénben szögletes; a *j* félhangzó; az *u* és *v* jele a székely-szittyában ugyanaz, mert az *u* mint láttuk, könnyen átváltozik *v*-vé.

	h	k	g	l	f	ɸ	n
Székely-szittya betűk:	X	◊	ʌ	Λ	⊗	⊗-X	ɳ
Ó-hellén betűk:	X	◊	ʌ	Λ	⊗		ɳ

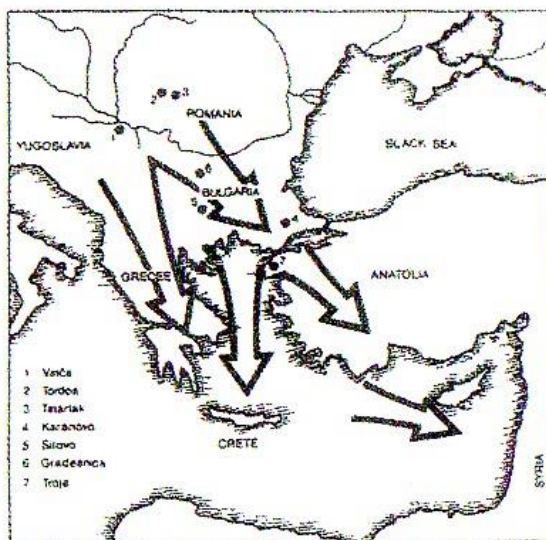
	m	v	d	t	ɸ	n
Székely-szittya betűk:	§	M	+	Y	Ξ	H
Ó-hellén betűk:	§	M	+	Y	Ξ	H

20. ábra:

[24] Dr. Aczél József az óhellén nyelvi sajátosságok hangzók és mássalhangzók összevetésével, a betű formai alakjára is felhívja a figyelmet

## AZ ÍRÁS FÖLDRAJZI TERJEDÉSE

ΛϚ+Ϛ1HϚY †H14H†Ϛ⊕ Λ4HT H1



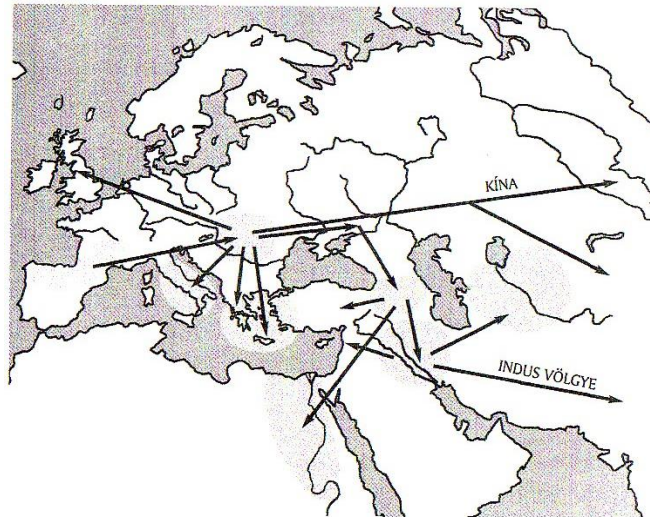
21. ábra:

*A térkép a mai Romániát mutatja, Erdélyben, közel Tordoshoz és a Maros folyóhoz található. A tatárlakai leletek számítanak kiindulópontnak, azokon viszont a székely írás jeleivel egyező jelek is vannak, ahogy ezt a könyv további lapjain tárgyalom majd. (Todorovics térképe)*



22. ábra:

*Tatárlaka, útmenti emlékmű a szerző fényképével*



**23. ábra:**  
*A térkép az abc útvonalát jelöli*

Dél felé Etiópiáig kimutatható az úgynevezett rovás jel. Mezopotámiától, az Ural-altájig, az ujjurokig. A ragozó nyelvű népek, nyelvüket, képi világukat egyszerű fogalomjelekkel voltak képesek leírni. Kicsinyes dolog volt, és ma is az, csak a finnis ragaszkodás, akik a rovásírás megismerését nem tartották fontosnak, a jelek egyszerűsége végett, primitív írásnak titulálták az ősi magyar írást. Sőt egyesek nem is vettek róla tudomást, azt a látszatot keltve, mintha az nem létező volna. Ismeretlen eredetű vagy átvett, vagy rokonalannak beállítva, szavaink zömét átvettnek, írásismeret nélküli nyelvnek titulálták a magyar nyelvet. Nem mutatnak rá az eredendő nyelv és az írás kapcsolatára. Jelen környezetében, ismerték meg, átvették, vagy hozták, ahonnan az Árpáddal beköltözők, a türköktől átvett írást (szerintük csak azok a magyarok, akik árpáddal jöttek). Különböző népekkel érintkezve, mindent átvettek, pl. szlávoktól is. Kivéve a nyelvet nem, mert az finnugor, de abból is, amit szlávoknak mondanak, műveltségi szavak, a beköltözés után vették át. Sokat loptak, műveltségi szavainkat, azok hozadék szavak, melyek primitív kultúra szavai, de mert a halász-gyűjtögető nem bírta elérni az európai műveltségi szintet, másoktól tanulta meg, tanulta a műveltségi szavakat is, azt is átvettük a szlávoktól, akikről azt feltételezik, hogy már a magyarok előtt itt laktak a Kárpátokon belül.

Ősi jellegét a nyelvszerkezetben felismerhető ragozó jelleget sem ismerték el, bár ez már 18. században már közismert. Mégis a finnis irány felé terelték a nyelvészeti kutatást. Ha a finneknek a magyarhoz hasonló írásjeleik lennének, és annak ősi régészeti jeleit meglehetősen találni az Urálon innen és túl, akkor semmi kétség nem merülne fel a nyelvi kapcsolat esetleges őshazai vonatkozását illetően. Nekünk, magyaroknak az ősi szálak Tászkok, Tordos, Tatárlaka felé mutatnak. Ráadásul a ragozó nyelv a sumer irányába dél felé mutat előbb, és ezen át a finn-ség is. Ehhez felmutat eredményeket a jelen idejű kutatók egy csoportja, akik finnek, suoma nép név is erre mutat, nyelvük ragozó szerkezete, nyelvtana, nem csupán urali őshazát, hanem a délről való felköltözésüket igazolja, maguk a finnek sem ismerik el a finnugor elméleten alapuló kutatást. Ez azért is érdekes, mert azok a szavak egyezése mutatható ki, a finnből, ami egyezik a sumer és a magyar nyelvben is. Mi sem lehetünk csak az ugor ág, ami a finnből leszakadt. Tehát ezt a kitérőt mindenféleképpen jobban meg kell vizsgálnia a magyar tudományosságnak is, ahogy az írástörténetben elsősorban az első nyugati kutatók, sumerológusok megtették, megállapítva a magyar nyelv rokonságát a sumer nyelvvel. A ragozó típusú nyelvek esetében pedig, fel kell, mivel lehet, az összefüggéseket keresni, akár az alapszókinccs, akár a fogalomjelek tekintetében. Az, ha a sumer nyelvig elvezet, kétségtelen előnye a nyelvnek, hiszen fennmaradt



írott irodalommal rendelkező sumer visszaidézhetően egy dicső korszellemi lelki erkölcsiséggel tanít. Ahogy a tatárlakai korongon lévő írás is tanító jellegű. Ezt vállalni még akkor is kell, ha vallási gyökere a Biblia világának ad követhető utóéletet, ami a latin írás mellett teszi le a voksát.

Mivel írásos emlékek, ÖSSZEFÜGGŐ SZÖVEGEK, a sumeroktól maradtak ránk, „Gilgames eposz”, amit jeles költőnk, Rákos Sándor fordított le magyar nyelvre, akkor a 1960-as években Nyíregyháza, a sumerok kultúrájától fellelkesülve üdvözölte. Ez irányban kutatók csoportja (pl. Padányi, Badinyi, Bobula stb.) párhuzamokat keresett a két kultúra kapcsolatát illetően. Így mutat rá, a népmese alakján keresztül sok vonatkozásra, pl. Fazekas Mihály „Ludas Matyi”-járól is kiderítik az eredet régi voltát, közel-keleti vonatkozásait, mert párhuzamokat fedeztek fel mezopotámiai eredetig visszamenően. Az ősi sumer szótagolvasatok, szóképek, a rovás jeleivel formai hasonlóságot mutatnak fel, Labat szerint (ezt már láttuk a 8. ábrán).

Miért baj az, ha ismert kultúrák teljesítményével hasonlóságokat keresnek, összevetik vele a magyart? (Tudós körökben dél felé kutakodni magyaroknak tilos, mert azt a területet másoknak osztották ki?) Pedig ha a magyar nyelvben egyezések vannak, főleg ha sumer szótagjelek egyeznek a magyar rovásjelek fogalomértelmével, azok ősi képét tudjuk felidézni, akkor bizony van mit kutatni. Ugyanis idézi a múlt vonatkozásait, az írás alaki szempontból, és fogalmi szempontot is, a ragozásban is hasonlóságot mutat fel, ráadásul figyelembe véve a jelenben is ismert írásformáját, a rovásírást lehet e tekintetben összevetni.

A nyelvben nem csupán a szótári alak egyezése fontos, hanem a ragozás is. Nem csak Gosztonyi Kálmánnál merül fel a kérdés.

TATAR. LAK	SUMIR	HANGZAS	JELENTÉS	L.
𐎧	𐎧	DÜR TUR	település fundament	436
D	D	DIŠ	dics egyetlen	480
𐎧𐎺	𐎧𐎺	SAL-AS	bábajos asszony	TM. 329
O	O	SAR	teljesség	396
C	C	BUZUR	titok	411
𐎧	𐎧	PIR UD	pír fény	381
𐎧	𐎧	AB	atya	128
𐎧	𐎧	SA	arc ügyelni	353
𐎧	𐎧	IGI	szem	449
𐎧	𐎧	MIN	kettő	471
𐎧	𐎧	PA KUN	tű	295
+	+	PÁR MÁS	pár más	74

24. ábra:

*Sumer szótagolvasatok, ahol nyelvtani egyezéseket már látunk. Ezek a Gosztony táblázaton is (8. ábra) ki vannak mutatva, és ACZEL JÓZSEFNÉL is,[25] Badiny Jós Ferencnél is, a táblázat tanúsága szerint a tatárlakai korongból kiindulva a jelek a „jendet nas” kor és a „knosszoszi” kor jeleinek egyezését mutatják*



Láttuk már a fenti ábrákon, itt a következő táblázaton a kép, képjel. A szó, szótag jelle alakul majd ékírás felé halad. Általános fogalom, a szótag mégis az eredendő kép jelére utal vissza.

						LU	ember, férfi
						GUD	okor
						ANSU	szamar
						KU. ha	hal
						DINGIR. an. il	isten, menny
						UTU. ud sib.	nap, Nap. világosság
						SE. se	kalasz, gabona
						APIN. pin	eke, szántani
						E. bit	lakás, ház

25. ábra:

*Ezen a táblácskán a sumér jelek képi fogalomjelek, ékjelek, későbbi korok írásjelei felé mutatják ki a változási irányt, ez az írás nem a rovott jel felé mutat fejlődési irányt, önálló útja van*

A képjel az ékjelek felé mutat, így a sumer a későbbi akkád, asszír, babiloni ékírás felé. Az ékírás útja nem vezet a Kárpát-medencébe vissza, de oda útja volt, mert h visszajött volna akkor itt is ékírásként, vagy annak fejlődésének egyik változataként maradt volna fent, maradt volna fent, ehelyett a székely hangzóírás egyenes fejlődésre és nem átvételre utal itt a Kárpát-medencében. Az ugariti hangzóírásnak itt gondolják a hangírás kezdetét, majd a főniciai hangzóírással van hasonlatos formája a székely rovásnak is. A jelek hasonlatossága a sumer szótagíráshoz fordított irányt mutat, Erdélyből Mezopotámia felé.

A hatás a tatárlakaiból Mezopotámia felé, de itthon maradotként tovább élve rovásírássá, hangzóírássá alakult, ez a hely Erdélyben, Erdőelvén, Tatálaka, Tordos, Tászkötető felé mutat, a székelyrovás felé egyenes ágon marad, erre a Tordos felé, a Maros folyása mentén, majd az alföldi „Szarvasi tűtartó” felé mutat egyenes utat. De vincsai kultúra Belgrád mellett, felé, ugyanakkor az ősi viszokói piramisok több ezer évre datált, kövein Közép-Európa jelentőségére hívja a figyelmet. Boszniában szarkofágokon is található rovásjel, ezek az utóbbi kutatások eredményei lehetnek. Nincs lezárt kutatási területe az íráskutatásnak, hiszen nap, mint nap kerülnek elő rovásjeles régiségek.

Visszafelé hatást a népi képírás mintáírás felé a hetita jelek mutatnak, míg a szimbólumok pártus hatást tükröznek.

Éppen a honvisszatérő hunok hozzák, Álmost jelölik Attila utódai révén vezérnek.

## HETITA KÉPJELEK



26. ábra:

*A hetita írásforma is kölcsönhatásban van, viszont megmarad a népi mintakincs világában. Képi szó rajzolata a forma eredeti alakjára utal. Ezek a jelek szimbólumhordozó tartalmat is adnak, ezek az írásosnak nevezett népi kézimunkák, jelhordozói [26] (Varga Géza nyomán)*



27. ábra:

*A hímzések a képi világon túl írást is tartalmazhatnak, akár rejtetten is. Népi eszközök, szerszámok monogramjai, piaci, vásári pecsételők egyedi összevont írása*

A rovott jel összevonása lehet akár ligatúra is. E készségek felismerésével, támulhat az ismeretkör, eddig feltárt íráshagyomány, szélesebb körben ismerhető meg a népi kultúrában, ezt hazánkban a néprajzi gyűjtések időszakában a faluházak anyagában még értékelni lehet.

Összevethető a közel-keleti képirás, szimbólumvilága.

Mások is megtették, pl. Marton Veronika a sumer pecsétnyomók esetében is az eredmény a fontos, ahogy az írás és a mellettük lévő szimbólumok világát lehet folytonossá tenni, ha az egyezések éppen ezt kívánják, a fogalom értelmezés kapcsán. Miért baj az, ha a magyar nyelvet is ilyen alapokon kezelhetjük? Hiszen nem csak a rovás, hangírás, hanem a népi képirás is, képrovók révén, képirók révén szövött minták képén is megtalálható, olvasható a mondanivaló akár több ezer év távolának eseményére utalhatnak.

# TOLDALÉKOLÓ, RAGOZÓ NYELV

A magyar nyelv ragjait a rovott jellel, nem véletlen formájával, a fogalomra jellemző jellel, beazonosítható módon képes leírni. A rag meghatározott formai eleme is jel, fogalomhoz köthető. A képző a szó képére utal. A táblázatban, ezekre az összefüggésekre világítok rá, nem teljes, csupán példa jelleggel. A szó kezdő hangja utal a szó értelmére.

## A MAGYAR ÍRÁS FORMAI MEGKÖZELÍTÉSE

BETŰSOR	FOGALOM	RAG	KÉPZŐ	JEL
HOΛYIX	ΔOΛAΛOΔ	≠4H	∫≠Δ∫	Λ4MΔH
A a	alap	birtok-a	bitok-os, birtokká	4
Á á	ál, áll			4
B b	belső	ban, ben	-bé, -vá, -vé	∫4X 4X X
C c	cél	pince, ce, hely,	-ci, -ce, kicsinyítő	∫∫Δ Δ∫∫ ∫
CS cs	csó	Ócsa, csó, csend	kicsi, cseng	H ∫H H
D d	da	Vár-da, hely	helynévképző	+ 4+ +
E e	e, ez, eddig	birtok	mutató névmás	∫ ∫∫ ∫
É é	él	övé, birtoké	birtokos névmás	∫ Δ∫ ∫
		él	érés, elérés	
F f	főd	fő, fel	forgás	⊕ +∫⊕ ⊕
G g	ég	ige, izeg, vég	hangképző	Δ Δ∫ Δ
GY gy	egy	egyesítés	számnév	≠ ≠∫ ≠
H h	hal-ál, hall	hang	elhaló hang, lágyító	∫ Δ4∫ ∫
I i	idő, itt	idei, időhatározó	-di helynévképző	∫ ∫+∫ ∫
Í i	íj-en	cselekvés bef. -ít	igeképző -ít	∫ 1∫ ∫
J j	jó		melléknévképző	1 ∫1 1
K k	köR, ék	többes szám ragja	övék	∫∫ H∫∫ ∫
L l	ló	lengő, mozgató, szél	leng, légies mozgás	∫∫Δ ∫Δ Δ
LY ly	lyuk	-lyik, lyuk		⊙ ∫M⊙ ⊙
M m	mag, ma	magam, -am, emel, nő-	földön járás, megy,	4Δ Δ4Δ 4
N n	nő, nagy	vel	mada	∫∫ ≠4∫ ∫
NY ny	nyíl, Anya	rajta, -an, -en...	növekedés, nő, nagy	Δ1∫ 4∫4 ∫
O o	oldal, olló	-ony, -eny...	nyitás oldalra, pl. olló	∫Δ Δ∫ ∫
Ó ó	régi	ott, fogott		∫Δ∫H ∫
Ö ö Ó ó	Ön, ós	ó	óság, fakó	∫∫ Δ∫ ∫ 44)
P p	pó, nap, pár	cselekvő, ő	össég, bős	H44 4
R r	ró, tér, rét	púp, kiemelkedés, pér,	-pós, -pös	∫∫H H∫∫ H
S s	sor, sarok	pur		∫Δ H∫Δ Δ
SZ sz	szár, szül	er, ar, úr	-os, -es, -as	H4Δ Δ4∫ ∫
T t	tér, táj		-osz, -esz, -asz	14∫ H∫∫ ∫
TY ty	atya	-isz, -esz		X 4X4 X
U Ú u ú	út, új	tárgy ragja: t, itt, ott		1Δ ∫Δ ΔΔ Δ
Ü Ú ü ú	üllő, -út		-ji, -ju, -jus	Δ4 ∫4 ∫
V v	víz, vés, év	újjá, ujjé	-üs, -üs	≠∫M M∫ M
Z z	zár, zene	vég-ű, -ul, -ül	-vá, -vé	∫∫H H4H ∫
ZS zs	zsák	iv, -ov	-zá, -zé	∫4∫ ∫
		ez, az, zárt	-zsá, -zsé stb.	
		-zsa, zseb		

1. táblázat: Toldalékok

## FOGALOMJELEK

∧	∧ sátor, ék	sarok	két szár szöge	S s
∧	∧ ég	égbolt	két sátor, ék	G g
∧	lófej	lóg	három ék	L l
◇	rombusz	sok	négy ék	K k

## BETŰSOROK ROVÁSA ABC SORRENDEN

Υ Π Μ Ξ Ν Ξ Χ Υ Ι Λ Η ϱ Ϛ ϛ Ϝ ϝ Ϟ ϟ Ϡ ϡ Ϣ ϣ Ϥ ϥ Ϧ ϧ Ϩ ϩ Ϫ ϫ Ϭ ϭ ϭ

Lippai rovás, jobbról balra haladó sorrendiséggel, mindkét betűsor használható a számítógépen.

T Υ	Tér	L ∨	Lengés	Ő e ü ϣ Ϛ ϛ
K ◇ϣ	Többes	M ϛ	Mozgás	E, o ϛ Ϛ

A táblázat csupán példázat, a fogalom jel szerepére hívja fel a figyelmet. A rovott jel alaki egyezése a toldalék, vagy rag milyenségének megválasztásának szabályosságára hívja fel a figyelmet. Nem véletlen a „k”, mint első sorban a többes szám, a többes birtokos jelének formailag is levezethető logikája. A „sok”, szó erre ad megfelelő magyarázat, ennek a rovás ilyen alakot adott:

∧∧∧∧      ◇  
s s s s          k

ssss-ek vagy ék, ékek

sok <> s  
sok sarok

                            ◇  
ékekékekék kák   ◇◇◇  
                            ◇

fél ék ak nak olvassák, bár formailag inkább ek

A K nem véletlenül a többes szám jele ◇

◇◇◇◇   ◇ϣ◇  
kák  
∧ ◇ϣ∧  
s sok

Lehet sátor a fogalom, mivel két szár egybe döntésével létrehoz egy szöget, de ez a sátor csak mai fogalomban ilyen, míg a sarok mindig ezt a fogalmi formát használhatta nyelvünkben, az essek sora sok, a rovásjel ezért fedti az alapfogalomban a többes szám jelének formai leképezését is.

| / ^ | ^

SZ á R s SZ ö G

szár sarok szög

A SZÁR ELDŐLÉSÉVEL JÖN LÉTRE A RÚD

Önállósult jele az r lett // H

Sok, sík, sár, eső elkülönült fogalmak, bár mindegyikben van s, ^

Elfordulhat a síkból, két sík, egymás felé döntve ^

sarkot létrehozva, ^

ha sok a sarok ^^^^ , akkor a többes szám jelét, a k ◇ jelét képes megrajzolni

a kép mégis az ^ ◇ s ...k gyök

^ ◇

s k

a gyök mássalhangzó vázzal rendelkezik, ami változatlan, s - k állandó,

a benne lévő magánhangzó ⊃ változhat, a, e, i, o,

de nem minden esetben, itt állandó az „o”

◇ ⊃ ^

^ ⊃ ◇

visszafelé kos <◇>sok

^ ⊃ ◇ ⊃

okos, mint a kos





k r, magánhangzóval kor, kör, kar, ker, minőségi változáshoz vezet, tehát a magánhangzót, nem mindegy mikor, hol, milyen minőségben használjuk a gyökben.

T r ʏ H

Gyökelemben a kezdőhang a té, a terület tárgyiasságára utal, az r pedig, mint fent a mozgást, ez lehet: ki tér, > ʏ† ʏH Hʏ

>Xʏ ʏH be tér, előragos jelzett,

a megszemélyesítés, ki tér ő > ʏ† ʏH ʔ stb. (rovásolvasás itt jelzett, > ekkor balról jobbra, más, jelzetlen írású olvasat jobbról balra).

A gyökök fogalmát, elsősorban, ennek kialakulásának útját legújabban Maráczy László kutatta, útmutatását tudom ajánlani, a gyökök állandóságára, idő próbáinak kiállítására pedig, Varga Csaba már 30 000 ezer évre visszamenően következtet az ősi abc kialakulását illetően. (Jel, jel, jel). Nyelvünk gyök rendszerű nyelv, szerkezetének alapja már a Czuczor-Fogarasi szótárban meglévő felismerés alapján közkinccsé vált a nyelvész társadalomnak. Sokan bizony nem éltek vele. A helyneveink zömét más nyelvből értelmezik. A gyökök időtállósága bizonyítja pedig, nyelvünk eredetiségét, mely a gyökben és ragjában magyar, tehát magyar szóképzet. Annak a sokféle módozatoknak a megfelelését, mely messze földrajzi környezetben való párhuzamokra is, rámutat helynevek elnevezésére, már az ősnyelviséggel, mutat párhuzamot, melyet a helyek megtartottak, ma is elnevezésében változatlanul. (gyök és toldaléka, helyén van. Elemzéssel ragozott szó, azaz magyar nyelv alkotta szó. A helynevek eredetére, mely nyelv hozadéka, ez könnyebben felismerhető). Ahogy a bibliában is található helységnév párhuzam a magyar hely, személy, vagy családnevekben, pl. Arad, Árpád, Emesu, Nimruddag, Úr, Uruk, Urkut, Kerkas, stb. Megtalálunk olyan neveket, melyeket nem magyaráz a kereszténység felvétele, ami a párhuzamokat illeti, hisz az eredeti név már a kereszténység előtt létezett, mint Anahita, Istár, annak Eszter változata, melyek folyók neveiben szerepelnek. A Tisza, Eszter neve, Eszteró, Esztár, Eszterág dűlőnevekben gyakori, de más folyó, pl. a Dnyeszter neve is stb. Istár pedig a Duna, neve is volt. Osztrákok is e folyónév szerint nevezik magukat, ráadásul a magyar eredeti elnevezést östereich, östérik, Istár elnevezésében őstár, világít rá. Ennek kapcsolata Mezopotámiáig, a mező fő területéig nyúlik vissza. Visszavezethető a kapcsolat, sok, tudós szerint, sumerológusok, kik közül itt, most csak Varga Zsigmondot, és dr. Bobula Idát említem. Az ősi ragozó nyelvek egyik jeles képviselője az ural altáji, a magyar, ugyanígy a sumer is.

# JEL

## ⌘ 1

Jelkészletnek tekinthető a rovott jelsor, akkor is, ha nem „a” betű a kezdő jel, hanem egy másik logikát követ.

|

A születés kezdő jelével a sz | jellel, ami egyben az egy jele is számok sorában

| || ||| ||||  
1 2 3 4

Vagy lehetne az irányultság jele is kezdő jel. Pl. v

∧ 5v X  
s > 5 5 10

10 X számnév rovásjele azonos a b rovásjellel

Miért ilyen formát vett fel a „b” „X” ?

Ami a bent, befelé tartó alkalmakkor jön elő a ragozásban - 4X - )4X, -ba, -ban.

Bent lévő.

A tér területe bent van, jelenti a bent szó irányult, a jel minden irányból befelé mutat, X erre a jelenségre, utal a jel rovásformája X

Míg a jel megfordultával kifelé mutat az irányultságban ⌘ ú út

∧ ◇  
s k  
◇

A k jele is a ki felé mutat sarkaival, nem csupán a kert zártságát, hanem a külső tér felé mutat, ki értelemben kint, rá mutat, nem véletlen a jel kialakulásának formája, ha az ék a szár tetején van, az irányt mutatja, ha célba mutat a c formája ↑.

Rovásjele felel, az irányultságnak, be, ki, aminek sorvezetése, ha jobbról balra

< e jel iránya balra mutat

> e jel jobbra

v e jel le

x e jel minden iránya befelé mutat.

X a rovás b jele be,

k jele

◇ ki

a jel befelé mutat

X minden irányból befelé halad

4X-ba, ha már megérkezett

)4X-ban, bent van a tere -bent,

⌘X-ból, és kifelé kint

ŷ)-nt a növekedés terét fejezi ki

| )

a szár növekedése szn esz en

az Sz S H| a szár

az n, ) növekedés iránya bő ŐX

szerint bent nő, X)

szava bent ŷ)X

)X benn meghatározatlanul nagy a növekedő hely,

míg a bent: a tér növekszik bent

ŷ)X

E hely területe bent,

A t rovásjellel ŷ

A szártól eltér, a jel pontosan ezt mutatja a rovás jele a tér, tárgy szavakban kap fontos szerepet, ahogy a b a bent, be helyekre utal.

X) ŷ)

Be a növekedéstere erre

X) be, oda tart

ŷ)X bent, már bent van

ŷ ŷXXŷ

e, ebbe

† hely, jelölője: d

ŷ területe, jelölője: t

X bent jelölője: b

M van jelölője: v

) a növekedés jele

oldal irányban o, O,

ez kioltódhat a h jellel, amikor az ( ), növekedés megfordul, )( egymást oltja ki

ŷ HALÁL, h

ŷ helynövekedés megszűnik, ezt érzékelteti a „hang” szavunk is, a hang, halkulással az égben ér véget: az ég, a szó végén a g, jelöli, hol van a hang halkulás vége,

l) nesz, e helyen születik növekedik a hang, a nesz, növekedő hang, minél jobban figyelünk rá, annál magasabbra nő, jobban halljuk (az n bizonyítja, hogy a növekedést kifejező szavainkban meghatározó, ezért is képes minden más hangzóval társulni, ahogy ezt a későbbiekben tárgyalom majd).

HA csöben van, vagy csöből jön a hang, cseng, terjedése az ég felé irányul, ahol a hang elhal.

ŷ 9) ^

HA nem jön ki a hang a csöből, a hely, mit a d fejez ki, csend, ha kijön a hang, csöng.

A szóban feltűnik az n és az n-hez társult mássalhangzó pár

Nd, Ng a növekedés irányultságában

Álladó hely d,†

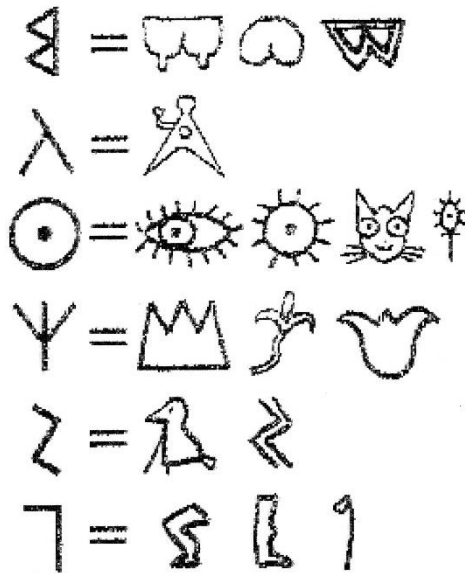
Ég felé g, ^

növekedés jele n. )

kifejezhető a nad, a nagy

Elmulás vége, az ég végtelenjébe vész, vég

M M) ^)M



28. ábra:

[27] Varga Géza szerinti jelek ősi írásképeket idéznek

Λ λ ǀ ǂ † ‡ ǃ  
 M M M M M M  
 Λ λ Λ M <  
 ég

szavaink végén a g, a végesség kifejezője.  
 A hang az égen elhalkul, elhallgat, véget ér.

Lát-ó-határ vége égben  
 Látható határ, amíg a szem ellát, határtalan, mi  
 Lát-h-a-ta-tlan.

Vég az ég

A g rovásképe Λ

Fogalom értelme ég, egi, összességében egy.

Az ég egyé válik a mindenséggel.

A Sajátos jel, fogalommal is összetartozó, tartalmat hordozó. Mindösszesen egy,

a mindenség kifejezője egy, †

két †† hely

HA mindent összeadunk egy lesz.

† Λ Λ

Egy eg el

Egy : egyesítés, meg : összeadás, el : elvadás

Egi, égi

Egy: istennel, †

M > FÖLD ÉS G > ÉG : meg

ǃ Λ λ ǃ Λ ǃ Λ



# JELSOR

Jelsort írunk, az nem abc lesz, hanem a kezdő hang,

| sz

mondjuk: sz, i, d. rovás jele: | † † .

A születés idejének helye:

| † †

A jelek: születés, idő, hely logikát követ.

Magyar abc. csak akkor abc, ha a rovott jel abc sorrendet követ. †X†

Ha jeleket teszünk sorba: jelsor rendszer, ennek kezdő jele nem „A”, † HANEM „SZ”: |

| † †

Sz i d>eszidi

A LEGEGYSZERŰBB JEL Az egy | SZÁR,

A SZÜLETÉS KEZDŐ HANGJA, JELE,

|

Erre az egyenes, sz: |

Az alapjelre és a görbült, n: † jelekre építhetők a többi jelek logikai sorrendje. | †

Pontosan azért, mert a születést növekedés követi.

Logikai rendje meghatározza, hogy a fogalom milyen formai jelhez tartozik.

Ezért inkább jelek, mintsem betűk.

# FOGALOMJELEK

Fogalomjelek kifejezik a születés, növekedés, élet, halál sorrendiségét. Ezért a rovás jelei organikus, az élet jelenségeivel együtt élő folyamatot képes a gondolati síkról leképezve láttatni, újra idézni. Ily módon a rovás jelének állandósult formája alkalmas fizikailag is a gondolat megőrzésére.

A rovás módja fára, az írás vethető papírra.

Ahová eredendően a pap, az írástudó pap, írt, pap írt, papírra.

Tehát:

Sorrendiségének megfelelő jelsor, ennek elnevezése rovás jelsor, jelkészlet.

A születés, élet, növekedés, halál sorrendiségében ajánlott.

## FORMAI JELTÁBLÁZAT

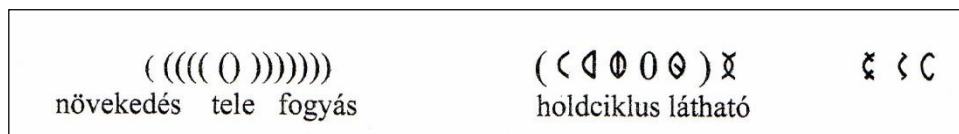


29. ábra:

*Lippai Bertalan készítette a jelek, formai csoportok szerint, amiben a logikai forma meghatározza a jelek egymáshoz való viszonyát, alakjában mutatva utat a fogalomértelmezés felé, ugyanis a jeleknek nem véletlen a leírt formája, hangalaki szempontokból sem véletlen, szimbolikusan is értelmezhető.*

### A JEL ÉLETE, TERMÉSZETE

HÓD-----HÓDOL – A hódot tart újtól ó hódig.



30. ábra:

*Holdciklus. Lippai Bertalan (L. B.): „Maguraknak édesanya nyelve” c. jegyzetből*

A hold holdciklussal képes megjeleníteni a születés, újhold, előtte nem látjuk a holdat, hál, a halál, három napig tart, amíg nem látszik a hold, alvilágban jár, alszik fogalomkörét<sup>408</sup> az ő idejében, havában, hónapban. A hava, és a hó hely a hó hidegségére, ugyanakkor tisztaságára fényességére, szűzies nőies megszemélyesítésében találunk feleletet, ha a nevének eredetét kutatjuk, ugyanakkor feleletet ad arra a természetes jelenségre, amit a rovás jeleiben ismerhetünk fel. Újhold, növekedés ㄱ n, félhold, anyaság ㄷ ny, teli hold teljességében a ㉿ ly, ó hold, a fogyásban az ㄴ ㄴ o, oldal, ó, régi, sor logikáját követi, amikor nem látjuk a holdat, növekedése és fogyása egybe esik, kioltja egymást mint a szemből érkező hullámok, akkor a hold halálát a ㄹ h , fejezi ki, ez a rovás h betűje. Tehát, a növekedés és a fogyás együttes jelével látjuk azt a jelenséget, amikor a hold nem látható. Nyomon követhető a jelenség megnevezése, melyet a rovás jelek formai, alaki megfelelése megerősít. Magyar logika révén született jelek, formai azonosságokat mutat majd a könyv minden fejezetében.

Pl. az „él” növekedés sorrendje: ㄱ ㄴ ㄹ

Születés növekedés eddig élig,

A jel megfelel a fogalom értelmének pontos kifejezője, ami mindegyik rovott jel esetében a saját logikai rendjébe illeszthető.

---

<sup>408</sup> alszik, alszak, alszaka, AL, FEL, . AL –I ali :alatt, alatti ... AL ALI ALY AJ .... Következménye az a, ai, aj, Y, lié, ély, jj, ej .. éj kiejtése , tehát az éj szak , al szakaszában alszunk... él, éli ....i > y...li > y....ély.....éj, teljes, az életet alsó szakaszában alva éljük, összefüggés van a szó kialakulás és a gondolatiság összefüggésében. Ugyan ez a szóalkotás az ó, „régí”, ó>u, ói, ui, új. Vonatkozásában. Ugyanabból ered az ellentétes szó pár. Ezek újragondolása időszerű. A régi nyelv vezérfonala nem szakad el még a jelen nyelvtanától sem, hiszen még ebből is visszavezethető, az ősi nyelvallapothoz. Viszont a gondolatiság és az alkalmazott írásjelek még inkább segítenek, kiváltképpen a rovásjelek, hiszen azok a formai leképezéssel képesek rávilágítani a fogalomjel értelmére szerint, mint szóalkotó elem, a szó gyökére, ebből megalkotott, ragozott gyökszó, vagy, az egytagú szófejjel rendelkező szó képére, gondolati képére is képes következtetni. Ily formában összefügg a formai hang képe a gondolati képpel. Az írás ilyen formában alkalmassá lesz a gondolatrögzítésre, ami állandóbb, hiszen a szó elszáll, az írás megmarad.. A fogalomjel önálló vagy összetett, kimondva hang, kimondható a jele a betű, mely visszaolvasható, a rögzített forma így lesz újra hallható, beszélhető hang, hangok sorából szó, mondat.(L. B. Eredendően saját gondolatok, tudatosan kerülve a hivatkozásokat, csak akkor használja, ha elkerülhetetlen, vagy konkrétan átvett gondolat, mert azok zavarják a könyv érthetőségének menetét szigorú logikai rendjét).



Nem tőle erednek, mástól vagy másból erednek, ezt ő hallja, felé jön, kívülről jövő hang, amit hallásával felfog, értelmez, majd mikor kimondja saját magán hangzó segítségével, mondja ki, ejti ki az utánzó hangot, mástól hallott hangot, hangzójával, magánhangzójával mondja ki, ezért az a hangzója hallott hanggal együtt van kimondva, mással hangzó.

Tehát a saját magánhangzóval kimondhatja az idegenből jövő hangot, ilyen formában magas vagy mély magánhangzóval utánozza környezet hangjait. Ezekhez a hallott hangokhoz a magán hangjait hozzáteszi. Kimondhatóvá teszi. Környezetéből észlelt, felfogott, gondolatában, azt leképező hangokat. Úgy akarja visszaadni, ahogy hallotta, élethűen. Közeli távoli, mély magas utánzó hangok.

Minden körötte lévő hang a természet hangjai, ismételhető, utánozható, eszközzel is megszólaltatható. Ezekből gondolati jelek formálhatók, visszaadható a természetnek, onnan újra felismerhető. Eszközt használ az eszköz hangot ad. Jelet tesz, jelet rajzol. E jelekből alakult ki a rajz, az írás, ilyen formában egy töről fakad.

A zene eszközzel utánzó hang.

Zen, bon, tulajdona: zene, bona

Égig érve zeng, bong, dong stb.

Az ének,(több olyan, mint én), én és ők hangjaiból áll (körben ők és én énekkar). E hangokat éneklők, tehát magán és mástólhangzókból álló hatás a kórusban hallott éneklők is.

Nos, amelyik nyelv még képes arra, hogy ezt az ősi jelleget modellezni, elemezni tudja, az a nyelv kialakulásának pillanatáig képes visszakövetkeztetni, hangzóit felismerni, elkülönítve kiejteni, megkülönböztetni, bár némely hangok, ahogy a sorrendben egymás mellett írtam őket, egymásba is képesek áthallatszani, írásukkor ezért felcserélődhetnek, melyeket a szó elemzésekor figyelembe vehetünk. A magyar írás ősi formája minden hangra jelet használ, rovásban minden hangunkra önálló jel, saját formájú jel áll rendelkezésünkre. Fogalmakhoz ad formai jelet. A rovott jel ennek az ősi fogalomnak adhat, ad formát.

## MAGÁNHANGZÓBÓL MÁSSALHANGZÓ KIALAKULÁS

I és Ó, ei, ej

J

A magánhangzó, mint a gyereknél előbb vannak kimondva, az ősidőben: iá oá, majd hívó szó a mama már mássalhangzót igényel.

Íóó, jeió, jó. Eia, jeia, jaj.

Ugyanígy alapvetően a sírás hangjai. Mélységben és magasságban találkozó hangok, a fájdalommal születő hangok. Ebben a iből j hang keletkezésére ad magyarázatot.

HÖRGÉS, NYÖGÉS, NYÜSZÍTÉS, VONYÍTÁS, ORDÍTÁS, VISÍTÁS stb.

Hívó, egyben tájékoztató hangok.

E i ó ʒ † ☉

E i ó

Ez idő ó(régi)

Ezi, ó, ezíjjó, ez jó: ez így jó

Ij jó: így jó>jó,

Ijjó> uijjó> új

Tájékoztató hangok, fontos csoportja a jelző hangok, melyek a leutánzó esemény leírására biztos támpont, útbaigazítás, iránymutatás: ↑ **cél**, ↘ **T** terület helye szél irányába é-vel jelölve éle, széle, a vége, ennek elérése jelenti a cszél, czél, szél, melyből a cé, cél fogalmában maradt meg.



A helyzet jelölő jelek a legegyszerűbb formai logikát használja fel, mindenki által felismerhető jelek megrajzolásával, vagy letételével, útba igazít. ↑

A többi eseményt leíró hangról már itt írnom nem kell, hiszen minden ember tapasztal, érez, kifejez.

† út találkozás D helyhatározó a kereszteződés jelével írható

A rovásírásnak megvannak az eszközei, hogy a jelekkel kifejezett beszédét hogyan jelölje, hogy az évezredek múlva is ugyan azt a fogalmat jelentsék, a többi ember számára is átadható legyen.

## HANG LEÍRÁSA

A rovásírás jelei alkalmasak a hang leírására, illetve leképezésére, hiszen a hang, hangzó képi megjelenítésére is saját logikája szerint járt el

H      H      H  
R      CS      Z

Hangszerek húrja a rezgés, csengés, zengés.  
Egy húr, két húr, három húr.

Egy húron pendül. Két dudás nem fér meg egy csárdában. Három a magyar igazság, harmaság, harmónia.

De még a pengetés, pengésre is alkalmas jelet talált p ǂ egy húron peng

Döngés >+ )^  
Bongás >X )^  
Kongás >◇ )^

A kihagyott magánhangzó változik, a hang illeszkedik, a magasságot, mélységet érzékelte.

Közös az „ng” (ami a hang szavunkban is benne van), míg a kezdő jel, változó, attól függ, hogy milyen tárgy, milyen magasságú hangot ad ki, háromhúros hangszer alakja a zengő hang, összezengő három húr. A jelek szintjén ebben az esetben is magyarázatot ad a jel formája, utal a szó fogalomban betöltött szerepére a jel, rá jellemző jellel írva következteti ki a majdan kiadott hang magasságára utalva, a kiadott hang mélységét, magasságát, milyenségét magával a hangszer elnevezésével is képes kifejezni.

A hangszer utal e három jelre, három húr, harmónia, harmónium

H G D ----- ǂ+ǂ^ǂǂǂ < a<honnan jön, amiből kijön a növekedő hang, meghatározza a hang minőségét, a hang, ami végül az égben elhal. Ezt a folyamatot írja le a hegedű, szó képe. Fordított útja a D hely, G az ég, H a halkulás szavaknak kezdő betűi, a rovásnak fogalom jelei <+^ǂ < Még az elhalásra is külön jele van, két növekedő hang kioltja egymást, jele a H rovásjele

ǂ )))nnn

ǂ ) ^ n hang a szóban, növekedés, g növekedés végét zárja.

**A hang szóban, mint minden magyar nyelven képzett szó alapjában, a gyökszóban, a hangok, a rovás jeleivel, mint fogalomjelekkel írhatók, értelmezhetők.**

A rovásírás tehát nem csak betű, amivel írni, olvasni lehet, hanem a szó felépítésének eleme, ami a fogalomhoz a képi jelet is megadja, ezért a magyar nyelv a szimbólumokhoz kapcsolódó fogalmak nyelve is.

# ROVÁS A FORMA NYELVÉN

## ጸጸጸጸጸጸ ጸጸጸጸጸጸ ጸ ጸጸጸጸጸጸ

| sz , egy szál, szár ----- születés, származás  
 D ny, eny, nyó, any, anya, nyít, nyíl  
 ) n, en nő, nő-----növekedés, növekedéssel egy = nagy, -on, -en = rajta  
 O o, on, olló, oldal, növekedés oldalra  
 ጸ ጸ e, é, eddig, éléig----mutató, növekedési szakasz  
 ጸ m, em, emlő, ma, mama, mada = földhely, megy, megye, emel, mell  
 † d, da hely, két út kereszteződését jelölő hely, óvda = védő hely, várda = várhely  
 † gy, egy, két hely egyesítése----egy  
 † a, a, az mutató szó, névmás  
 † á, áll, álló, ál-----hamis, ásítás  
 †† † i ,í, ív, ír, írj, ríj, di--- idő  
 ^ g, eg, ég, og, vég----- szó vég, hang végén g  
 ^ l, le, leng, lóg, szálló, szálló, mozdulat -lat -let, mozgásképző  
 O ly, lyuk  
 H r, er, ar , úr, rend, egy húr – rezeg, gördülő mozgás  
 H cs, cső, csomag, csengő, két húr cseng, mozdulatlan hely a csend  
 H z, zár, zeng, zene, három húr, harmónia, összezengés  
 Y zs, zsák, zseb, zsongás  
 X ty, ety, atya  
 Y t, té, tér, terület, eltér, tár, tárgy, múlt idő jel, múlt, itt, ott  
 ^ s, os, es, as, ős, sok, sarok, sátor  
 ◇ k , ká, -ak, sok sarok, többes szám képző, ki irányultság, kert, körtér  
 X b, bé, be, ben, benn, belső hely  
 O ó régi, ódon----régii hely  
 O ő ő, ön, személyes névmás, ős, ük, ök  
 X u, ú, út , udvar, utas  
 H ü, ül, ülő, üde, ük  
 M v, vár, vályat, vályú, völgy, vég, vége, val, vel  
 X h, ha, hal, hall, halál, hallál, hang, hó, hull, hód>hideg, hely, pehely, kehely

# SZIMBOLIKUS NYELV

## MAJD AMIT ADTÁL

A paraszti világ használja, környezetében, a szimbolikát, amit némely esetben virágnyelvnek is neveznek. Ezeket is felfoghatjuk formai állandóságuk miatt fogalomjeleknek.



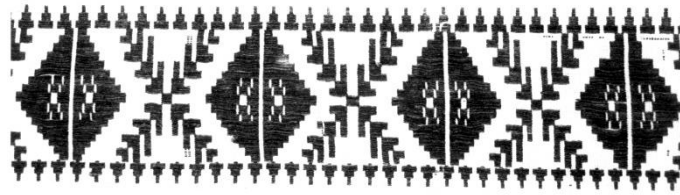
31. ábra:

*A nő itt a rombusz  $\diamond$ , a „k” boldoganyai, asszonyi szimbólum, a férfit a X „b”, aba, apa, atya X az x alakja jelképezi, fényeslitkei szőttesen, 1910-es években szőtte Csimbók Borbála. A család szentsége, hármassága van a szőttesen. A két élére állított háromszög egyesül az anyaságban mit már rombusz képvisel, a jézusi isteni atyaságot az x X X képviseli.*

A rombuszban lévő két csirázó mag, az utódokat jelképezik. Jelképesen van jelen az Úr, hiszen abrosz (aba úr oszt / a terítéken atya áldása), az ünnepi asztal terítője. A nép szokásában a cselekedet, az ünnepi ebéd (< débe, dében, délben<sup>409</sup>) személyesül, azzal, hogy meghívja a családot az égi atyát:

ÉDES JÉZUS LÉGY VENDÉGÜNK, ÁLDD MEG, AMIT ADTÁL NÉKÜNK, ÁMMEN  
(felszólítás!!! Nem mellérendelés)

<sup>409</sup> Visszafelé olvasatban sok idegenből eredő szó érthetővé válik. A rombusz is ilyen <szubmor, sz –az, ub—aba—ám, or—úr: az abám úr< úr mába az (hangzováltozás jelenségével számolva, és a kiegészítő elveszett hang visszavételével érvényes a visszafelé olvasat, azért, mert szótag olvasati lehetőséget kínál, sohasem csalódtam még a hangzóolvasatok alkalmazásakor, főleg ha vallási tartalmuk volt, mindig a téma szerinti jelentést tükrözték vissza). Ennek a módszernek nincs tudományosan elfogadott magyarázata, a rovás fogalomjelei, és az hogy jobbról balra írandó, talán felel erre a kérdésre, itt azonban az írás fennhatósága, befolyása a nyelvre, igen nagy kihívást vonna maga után. Fontos tehát előbb, a rovás, mint fogalomjel helyét megkeresni a nyelvben. Mivel a magyar nyelv ősi írásjelekkel rendelkezik, az ősi nyelvek kialakulásában részes lehetett. Ily módon a hangok, jelek fogalmi értelme állandó lehet, az ősi gyökre visszavezethető társulásokat hoznak létre. Úgy tűnik, mintha a mássalhangzó vázat hozna létre, megalapozva a gyök vázát, ami első, és második mássalhangzóból áll bekerítve egy magánhangzót, ami a változó hang szerepét tölti be. pl. T R, tér, tűr, tár, stb. Ami a magánhangzót illeti, bár gyökvázás, mégis a tér és tűr között fogalmi különbség nyilvánvaló, ezért a hang önálló értelmezhetőségét elsorangú feladatnak tartom. T NÉLKÜL ÉR, T NÉLKÜL ŪR STB. önálló szó mindegyik, mely alapja a későbbi ragozásnak, Így nem gyök, hanem szótó, szófej, szótag olvasata első magánhangzóval, vagy második, hátsó magánhangzóval. L.B.



32. ábra



**33. ábra:** Albert Józsefné munkája nyomán, az „og” (az ég fogalom jele) jel formája, ami a balog szóban benne van, írásosnak nevezik ezt a mintát, Balog Borbála a leánykori név, a kézimunka készítőjének neve. *Van, amikor a jel önálló marad, nem lesz betű, a jel képe összesűrített gondolat marad, jelkép. Ily módon jelkép az x, mint atya, a rombusz a ház négy sarka, a ház úrnője a boldog anya, jelképe a rombusz, a befogadás női mivolt megismerésítője, ezáltal az ösnyaság szíromszerű, megújuló szimbóluma. Éke a nyakban viselt ékszer alakjára vezet, mutat vissza több ezer év távolába. Sok motívum alapja ihletője. A rovás-*

*írása, jelcsoportja a rombusz és az x. mintasorban váltásban van az anyai, atyai szimbólum. Díszítő sor szőttesen.*

X ◊ X◊X◊X



34. ábra:

*Fényeslitkei rombusz zománcozott agyag-nyakék a Petőfi utcából, talajfelszínen talált cseréptöredékek közül való. Feltűnt, hogy szélei ledomborítottan szabályos, máshoz nem illeszthető, egyik sarkán lyuk, a nyakba akasztás lehetőségét szolgálja, tehát nyakék, ez talán a nyelvi eredet magyarázója az ék, ékszernek is. Találta LB. (Fényeslitke története, a szerző helytörténeti könyvében lett bemutatva)*

◊ – A rovásírás K betűje.

A rombusz tehát a vallásosság igen fontos jelképe, ÉK, ÉKSZER, nyakban viselt, kép, kebel (Kybele kisázsiai Istennő is, akit mi Kebelesnek nevezünk, mások Kübele, Cybele, néven stb). A rombusz tehát igen régi időkbe nyúlik vissza, mint nyakban viselt tárgy, jellemzően földanyai szimbólum, mint ahogy könyvem más fejezeteiben erre sok alkalommal vissza is térek.

X◊ „b” aba, és a „k” mint rombusz a szentlélek jelképeként is összefügg az anyasággal, a boldoganyaság az állapotossággal (lélekvarás időszak az anya méhében), anya, fiú, és a lélek hármasságára hívja fel a figyelmet, tehát szentháromság nem csak az atya, fiú és szentlélek hármassága. A hatszögű csillag jelképezi az összevont hármasságot, ami lehet égi és földi hármasság, és annak összevonása. Sok esetben jelennek meg templomok falán, freskókon, képekben, de jelképes ábrázolásokban is. Népünkönél fontos az anya, apa, család, ez az asztalt, az ünnepi asztal szimbólumában jelenik meg az abrosz mintázatában.

Ugyanígy személyesül meg a nap elnevezésében a nő és apa. A nap egy fogalomban van, egy nap alatt kél, nyugszik, megszemélyesülve nő, anya és apa, ezzel élnek együtt, a felkelő nappal kelve, nyugszanak, mint a nap nyugaton. Mindezek az elnevezések élővé, nem holt

nyelvvé teszi a magyart, mert nyugtával dicséri a napot. Mivel együtt él, élő a környezet, nem kell külön megnevezni, milyen nemű személy készítette a tárgyat, ezért hiszen értelmetlen, nincs nyelvünkben a tárgynak neme, ettől független, a tárgynak, mint élettelennek nincs neme, nyelvünk természet jelenségeivel, organikus egységben él.

D ) 𐎠  
 Ny n p  
 Anya nő apa >>> piu, fiu,  
 ifi, ifjú <> új fi,  
 ópa, apó:régi > ó apa,  
 öreg, az ég őre, égi országba visszatérő stb.  
 Ana Le-an, leendő anya  
 leány

)𐎠  
 )𐎠 𐎠𐎠)  
 𐎠𐎠)  
 nap<>pán

𐎠)  
 𐎠)𐎠𐎠𐎠)  
 𐎠)  
 apán

tuli pán><nap élet  
 ipan-----napan-----papa-----mama

⊕ +  
 F d  
 fő hely

A föld, föld a fő hely, ami forog, megvalósítva a négy évszakot a körben jelölve a d, mint hely jelölő, kőben kereszt. Ha forgó, melyben forog a négy égtáj kör keresztje, e forgás szimbolikusan jelölni lehet. Itt a forgást csak három ló mozdulata, más esetben ugyan ez négy ló, vagy más állat, de lehet virág, mint a tulipán is a föld, a nap, forgásának kifejezője az évszakok e forgásban ismétlődnek.



**35. ábra:**  
*Ó-perzsa pecsétnyomat (Nippur, Irak, Kr. e. V. sz. körül)*



A szkíta szimbolikában négy lófej, szarvas, oroszlán, de ember is foroghat, de másik irányba. Ennek a forgásnak csillagmítoszi értelme van, akár a galaxis, mint a tejút spirális ábrázolása. Jövőbe látó tudás megelőzi kora tárgyval bizonyítható tudását, a táltosi tudás öröklésén keresztül olyan képzelte világ tárul elénk, amit a tudomány idők multával, eszközeivel, a fizika határain belül, tud igazolni, utólag. Míg nincs bizonyítva, a misztika világába sorolja, ezért nem tud a jelképes világlátásban rendszert teremteni, mert sok esetben a gondolati sík eltér a tudomány jelenkorban elismert valóságától, csak mindig utólag, mikor kézzelfogható anyagi fizikai magyarázatot talál, fogadja el a képzelgők időtlenségbe látását. A táltosok látását.



**36. ábra:**  
*Alsócsernáton, Hasszman Pál Múzeum, TULIPÁNOK*

A képen a napok mintegy a galaxis körül forognak. Megszemélyesülnek az égitestek, a rovásírás ó betűje lehet spirál alakú, a régi ---ó---ói---ui---új--- fogalmi értelemmel összefüggésben. Így érthető az ó világ világossága az új világ világosságával összeér, némelykor ismétlődik, mint napok, hónapok, az új utoléri (út-ó, éri, (régii út), jutó (útól a helyes, nem az utol, az utol az utazik kifejezésre igaz) a régii elérve újul, hogy újra új legyen, ahogy az élet a születésben és a halálban forog, mindig új utóddal megújulva. Ennek, egy feltétele van, hogy a régi... ó... az idő -vel,---i---vel találkozzon, ezt fejezi ki a i, ha az égben van az i, ---- ige , ha ez megszemélyesül egy helyen, --d--, az idő szavunkat adja ki.

Az ó, ói, ui, új. Növekedése valósul az i, mint hely id, elhelyezkedve az időben megszemélyesülten ő vele, ez maga az IDŐ,

tehát-----ó-----o † + o J Π  
ó i d ő

régi időből való ha ép, --- egész, épült, ápol  
a születéssel egy idejű, kifejezhető szava a szép.

| ǻ ǻ|

Születéssel egyidejű, ép a szép  
Nem romlott, ép > rom, rontott, rombolt.  
Épül, szépül.  
Szédül, szét.

A hangok szerepe az összevonhatóság szerepkörében, szótagjelek, ligatúrák lehetnek, a rovó ebben saját maga alakítja ki az összevonást. Ez díszes felületek esetében ajánlott, írásszövegben nem, nincs értelme.

### Ajánlott ligatúra táblázat abc sorrendben


37. ábra:

*A táblázat ajánlott ligatúra, azaz jelösszevonásokat tartalmaz. Szótag jelek. Alsó részében szimbolikus összerovás ajánlat van. Nem minden összevonást, tartalmaz a táblázat, csupán ennyit. Hiszen ez a lehetőség végtelen, ajánlást tartalmaz, a Lippai rovással, a táblázat készítője Lippai Bertalan, ajánlása szerint szerkesztve.*



# AZ ÍRÁS TERJEDÉSE

## 𐤀𐤏𐤃𐤁𐤀𐤂𐤁𐤀𐤂𐤀𐤁𐤀𐤂𐤁𐤀𐤂𐤁



38. ábra:

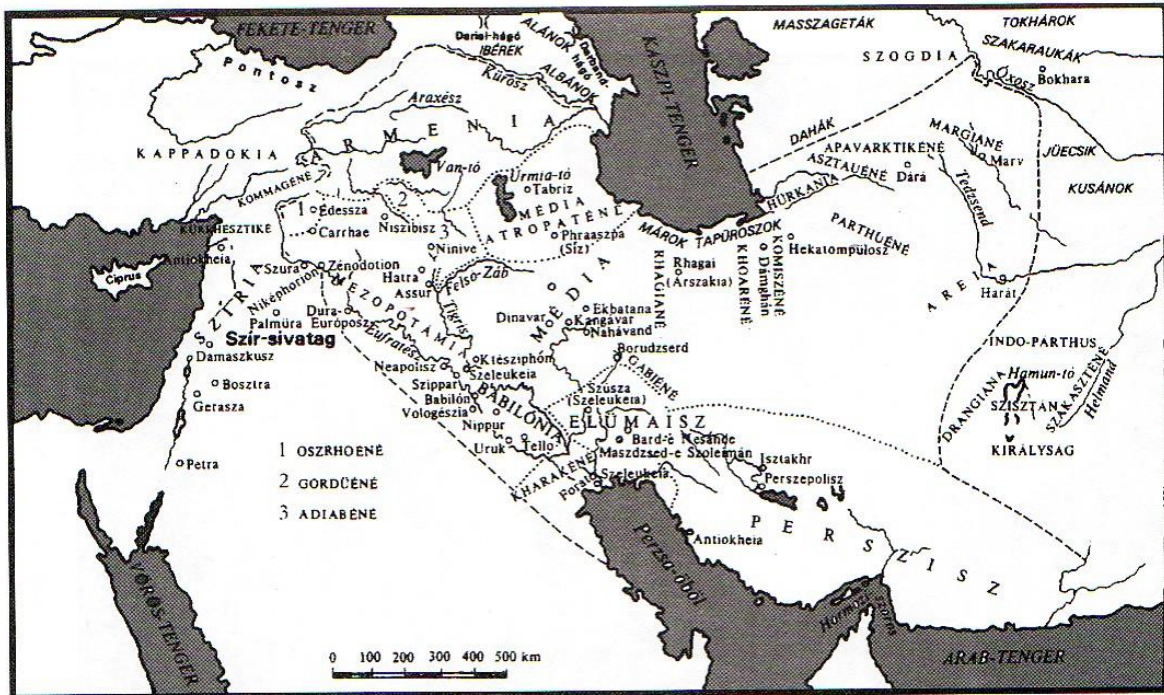
*Az aranytáblácskán rovásírásos szöveg a „BULIT” szerint a főníciai hangírás, rovásírásnak nevezett írás útja a főníciaiak kereskedelmi útját követik ezen és a következő térképen*



39. ábra:

*Ugarit, Aradus, Biblos (könyv, vagyis a Biblia elnevezés eredeztetése ebből a városból származik). Híres hajósok, a főníciaiak, miért ne tudtak volna a Dunán felhajózni, ahogy a trójaiak Csanakelénél átkelhettek szárazföldi útra, s aztán száraz lábbal is a Duna–Tisza közbe telepedni, megépítve Óbuda helyén Szikambriát, majd Párizst is megalapítva. Amit az „üngürüsök” krónikája támaszt alá. Vagy Dárius elől nem éppen ide menekültek a médo-szkiták, Szelényi, Zakar és más kutató szerint nem zárható ki, hisz sok helynév-azonosság található a Duna-medencében és e térségben.*





40. ábra:  
Pártus birodalom, 500 évig tartott

Sok kérdést felvetett már, ahogy sok-sok kutató talált-e a térséggel kapcsolatot. Nem csak a nomád mongoloid hunoknak nevezett, hanem inkább a tatároknak nevezi azokat a hunokat, akik szintén birodalmat alapítottak. Mint ahogy a „Tarihi üngürüs” is írja, akiknek kapcsolata van a visszaköltözőkkel, és a Kárpát-hazában élő ős magurakkal, kik egy hazában magyarizálnak, velük, azaz egyesülnek árpádi alapokon, vérszerződéssel. Lesznek egyesült néppé, magyarrá. A három halom ezt az egyesítést őrzi, jelképét címerében a kettős keresztrel, szakrális helyek, képviselik, mint az egyik ilyen hely Csíksomlyó, ahova pünkösdkor Babba Mária ünnepén zárándokol a magyarság. A NAGY SOMLYÓ, mint hármass hegy messziről kiemelkedik a tájból. A Kis-somlyó kálvária útja, a kápolnák a nyeregbe vezető út mellett sorakoznak. A hitüket és nemzetüket megtartók gyülekező helye, az oltár hármass halom, rajta címerünk kettős keresztje, a nemzet megmaradásának a jelképe.

ΛϞΗΤ Λ†ΑϞΗΘϞΙ



41. ábra:  
Csíksomlyó, Nagysomlyó hegy  
hármass halma zárándokok vo-  
nulása a nyeregbe, balra a Kis-  
somlyó, Szent Antal kápolna fe-  
lől

Magyarrá csak magyar nyelven lehet válni, hiszen mások nyelvében nincs „gy”, az „egy” fogalommal bíró jel, amit rovásértellemmel a kettős kereszt jelent, † ez a kettős kereszt három halmot ^^^ egyesít.

†

^^^

Az sss, ^^^ három őst Hunort, Magort, Bort jelképezik

Levegő, lélek, Hunor, Hunyor, madár jelképi szimbóluma. Föld és a mag, Magort, és a tűz, oroszlán. A vizet, forrásvizet, Bor, szarvas képviselte a néphagyományban, íme a három fiú, a három ős, a három király a három tulipán, ami lépten, nyomon sok helyen, felfedezhető, újraértelmezhető a népi díszítményeken. A somogyi tanítótáblán (rovásírásos palatábla) is a Ménrótfiak fel vannak sorolva, Borfi, Hunor, Magor az 1500-as években szolgált a rovott jelek oktatására ez a somogyi Csepregiektől származó oktató palatábla (erről más írásaimban részletesebben foglalkozom).

A csodaszarvas átváltozó, vezető a legendákban, ott jelenik meg, ahol vízforrás van, mutatja, pl. Szent Lászlónak is, átváltozva szép leánnyá a szarvakkal ábrázolt csodaszarvas, ő ténylegesen fiú, Borfi, a vizek forrásvizekben átváltozó, hívogató csalogató női alakká változó. A csodaszarvas átváltozó, vezető, a vadásznak, kalandozónak segít, az óhazába visszavezető szerepe van.



# A KRÓNIKÁS HAGYOMÁNY

Az elveszett ősgesztára, vannak ilyen utalások, (lennie kellett, TARIHI ÜNGÜRÜSZ, ÉS AZON KÍVÜL is krónikáknak, nekünk is, a szomszédos népeknek is. Ilyen szomszédos nép akkoriban a dánok elődei, akik frízekként ismertek.(4000 év). A krónika, a frízek krónikája szerint, az „OREA LINDA” (négyezer év távolába nyúlik vissza, a frízek krónikája, melynek párhuzamában főszerep jut a magyaroknak, illetve elődeiknek. Az Atland elsüllyedése utáni időszak, amikor az emberek a katasztrófa sújtotta területek visszafoglalásában játszanak szerepet). Voltak, mert lennie kellett, ősi krónikáknak, még olyanok is, melyekről nem ír a szakirodalom, hiszen több bejövételnek történetét mondja el, de ha a krónikák hitelességét vonják kétségbe, alapvetően a tisztességes remete életű papokat tesznek hiteltelenné. Állandóan hamisítással vádolva szegény másolókat, de csak azokat, kiknek írásai ellentmondanak a hivatalosnak vélt nézettel. A krónikairó akár magyar, akár külföldi saját korának szemléletét tükrözi, még ez nem jelent hamisítást. Hol van a kutatás szabadságának szentsége, ha mindig rosszakaratot feltételezünk, ahelyett, hogy az adott kor társadalmi szemléletével lennénk tisztában. [28] (Sebestyén László is felhívja a figyelmet a krónikák védelmében írt munkájában).

De a legmegdöbbentőbb Sir Jon Bowringnak az elemzése a magyar nyelvről pontosan az, ami számtalanszor hangoztatok én magam is, ismételve a hagyomány útján kutatókat, a magyar nyelvben csodálatos hangharmonizáció van, ezt már közhelyként szokták írni, ezért nem ismétlem.

## SAJÁT HÁZUNK TÁJÉKÁN

Rendkívül nagy munka, de csak ez vezethet biztos eredményre, mert a kárpát-medencei ősi kapcsolatára ma már a genetikai kutatások olyan kérdéseket vetettek fel ami a saját házunk tájékán való kutakodást sürgeti a nyelvésztársadalomtól elvárja, hogy a ma már igen nagy számú írásos emlékek a tudományosság által rangján kezelt alapos kutatás legyen. Ehhez a dogmatikus, egyoldalú álláspontokat felül kell bírálni.

Mindig voltak, akik ezt megtették, milyen régen volt, azóta mennyi víz folyt le a Dunán, s finnugor elmélet, még mindig hirdeti magát. Arany János intelmei, s döbbenete Gárdonyi Géza írónak, de más költőinknek is, kinek foglalkozása a nyelv, romantikus-e Ady, aki azt írja „Góg és Magóg” fia vagyok, nemzetünk nagyjai mind elvetették a finnugor elméletet, no, de nyelvészek mint Varga Zsigmond, Aczél József, Orbán Árpád, Szöcs István, hogy a sok név közül csak egy párat említsek. S akik pedig ma ostromolják az akadémia elefántcsont tornyát, bevehetetlenek feltételezett várát: Marác László, Borbola János, [29] Kiss Dénes, [30] Varga Csaba, hogy a sok kutatóból valakiket megemlítek, semmiképp nem lekicsinyítve mások áldozatos munkásságát.

Volt e hatása az írásnak a nyelvre? Természetesen minden írás, mind hat saját módján a nyelvre, akkor is, ha nem saját logikai rendszer, hanem átvett betűkészlet, ha hiányos a betűkészlet az adott nyelv beszélt hangjaihoz képest, leronthatja az eredeti nyelvet.

A rovás abc-k, illetve eredendően jelsor, több száz évvel ez előtről is beszédhangjainkra szabottak, nem hiányos, beszélt hangjainkhoz képest, azaz minden hangra van jel, írásjel a betűkészletben. Nos itt Paulus Hungarikuszt, azaz Magyar Pált kell megemlíteni, aki a mellett, hogy szerzetesrend alapító, 13. században, korának igen nagy tudósa, elismerésben részesült. De talán ma is, ránk nézve is hatással lévő emberről van szó, aki a Bolonyai Egyetemen jogtudós, kétségtelen érdeme, hatása oktatásban nem csak hazánkba visszajövele után van, hanem

az egész Európára, a jogi alapokon kívül van, ugyanis az úgynevezett „bolonyai képzés” gyökerei egészen máig onnan ide vezetnek, aminek megalkotásában részt vett, a mai napig az oktatás jelen állapotára hatnak az akkor lerakott alapelvek. Lám ebből sem képesek kimaradni a magyarok. Nos Magyar Pál a rovásírás bevezetésén gondolkodott, miután az olaszoknál megismerte az etruszok írását, bevezetni hazánkban az általa alapított egyetemen az egyetemi oktatásba a rovást, mégsem javasolta, mint az ősi magyar írást. Azért nem javasolta, mert a magyarok elhanyagolnák a latint, ami a vallás akkori álláspontja szerint elsőbbséget élvezett a hagyományokkal, a régi írással, a nemzeti írással szemben ugyanis a latinoktatás részesült előnyben. Ez a felfogás szemléletében a mai napig tart, gátolja az ősi írás nemzeti jellegű írások bevezetését a nemzeti tantervbe. Mégis voltak nagy tudású emberek, akik szemléletüket nem osztották az akadémiai szemlélettel, akár írás akár a nyelvet eredendően más álláspontot képviseltek.

**Akár tetszik, akár nem, Horvát Istvánnak adok igazat, „A magyar nyelvet magyar értelem szerint kell kutatni”.**

**Így vagyok én mag ör, ahogy ez mindig is a maghoz a magősökhöz vezet a magiúr magyart, mint magam is.**

Horvát István a tudományos akadémia alapításakor könyvtáros tudós.

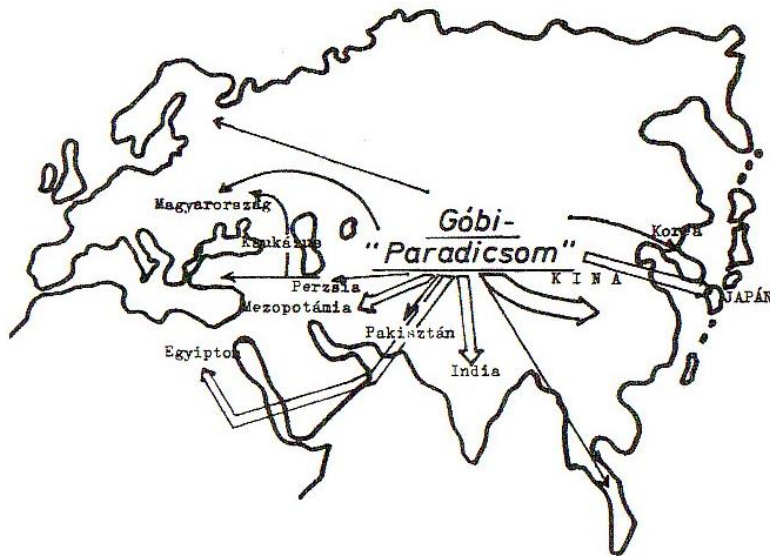
Hogyan ne lenne igaza Horvát Istvánnak, mikor bírálói anyanyelvében, még „gy” betű sincs, mint ahogy az a magyarban van. De talán, csak a vérszerződés árán nyert egyezségük révén, kaptuk meg a gy mint egy a gyarapító szó kezdő hangzóját? Majd a szentkorona által lettek mind magyarok?

Pedig egy földön, madában (föld hely, mező), egy uruságban (országban), egy honban, hunniában éltek a honosok. A mag urai, a magorok, magarok, agarok, agrárok, a bő ség urak, vizek urai hajósok (achájok) (haják), a források, borok, vigyázói.

A kunok, kabarok, a várurak, avarok > a váriak, város-ok, városiak, a juhász jászok, íjasok stb., akikben közös volt az, hogy betűvetésük, majd nyelvük is azonossá válhatott-egyesülhetett, mit címerük a hármassal, és a rovás „gy” ≠ egy fogalomkörében értelmez, aki elfogadja a fent írtakat.

Mert nem teszi ezt mindenki, annak egyre kevesebben annál hangosabbak, ki „cikinek” tart valakit, ha magyarságát dicsérő szóval illeti. Pedig ez a természetes minden jóra való népnek, nem is beszélve arról, ha büszkesége a nemzõben, õsapában látja felismerni múltját, hagyományában ismeri fel múltját, felismeri a nemzõben az õs apát, ezáltal a nemzetét.

*Felismert õsapa-mítosz nélkül nemzetre hivatkozni nem lehet, hisz a nemzetnek az õs nemzõjét, õsapját meg kell nevezni. Anélkül alaptalan.*



(Cimbalmos)

42. ábra:  
 Romantikus feltételezés  
 szerint, mások szerint a  
 pallag kultúrában magas-  
 hegyi  
 800 m magas hegyek-  
 ben vészelték át illetve  
 alakítottak ki máig látható  
 nyomokkal a székeket,  
 pallagokat hegyek fenn-  
 síki oldalán a kárpáti he-  
 gyek oldalában

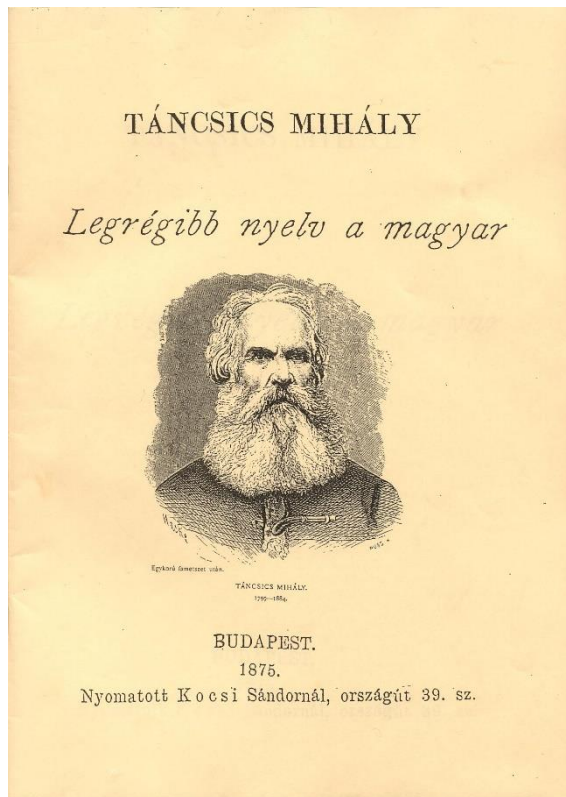
## GÁTAK, GÁTLÁSOK

Írástörténet nélkül nem lehet nyelvészkedni, el kell fogadni írásunk egyszerű jeleinek szabályait, még ha az a magas kultúrákkal együtt fejlődik, abban alakít ki sajátos írásformát, átad, alakul olyanná amilyen ma is. Nekünk saját nyelvünk logikája szerint írásra alkalmazott jeleink is vannak, ezek saját szabályokat hordoznak. A latin átvett jelek kibővítettek, abc sorrend, ezzel együtt alkalmasak, alkalmazottak nyelvünkre. Csakhogy, ezek a szabályok már nem egy finn-ugor fantomnyelven, hanem a magyar értelemmel megalkotott nyelv szerint lehet, kellene, értelmezni, saját logika szerint. Szaktudósok kinevelésével, a kutató munkát szélesebb körben végezni, eddigi munkákat összegezve, bevonva a mellőzött irodalmat is, kell levonni a végső következtetéseket. Hiszen nem csak mi ébredünk rá milyen kincsek rejlenek nyelvünkben, hanem hétköznapi emberek is, ki hazánkba látogatnak, mint pl. egy brazil fiatalember, aki a „Megasztár zsűrije” előtt egyéves nyelvtanulás után helyes kiejtéssel mondja, csodálkozás közben, válaszolva a zsűri kérdésére: „Miért tanulta pont ezt a nyelvet?” „Mert a magyar egy kódnyelv számomra.”

Nekem azért furcsa, hogy nemzetinek nevezett kormányunk nemzeti televíziójába miért nem hívták meg ezt a fiatalembert beszélgetésre? Ha fontos lenne az angollal szemben idehaza a magyar nyelv. Nekik majdnem botrányos volt, hogy Márta Alex ragaszkodott ahhoz, hogy a „Kedvesem” számot magyar nyelven énekelte, nemzetközi dalversenyen, s utána magyar nyelven, a világon mindenütt a gyerekek, úgy, mint akik értik, amit énekelnek, adták elő, bár sohasem beszéltek magyarul, de lehet, van közöttük olyan, aki ezért megtanulta a dal szövegét, aztán elkezdte megtanulni a magyar nyelvet, mert megtetszett dallamossága.

Szégyen az, ha külföldi nyelvész figyelmeztet számtalan esetben nyelvünk ősi voltára, és arra a hazai felkent nyelvészek rá se hederítenek, mondván a mi nyelvünkben nem szükségesek újabb kutatások, hiszen ott már mindent kikutattak, ez van, ezt kell szeretni.

## ELTITKOLT IRODALOM



43-44. ábra:

***Táncsics Mihály nyelvészet, irodalom, könyvkiadás, sokoldalú munkássága mellett nyelvészeti tanulmányokat is írt. Munkássága jutalma börtön. Czucor, Kazinczy, a magyar nyelvben betöltött szerepe miatt börtönbe zárva is folytatják munkájukat. Itt most nem sorolom fel még milyen sok más szerző, kutatók, írók sora, akik magyarságuk megvallása miatt kényszerültek külföldre, börtönbe nem bűncselekmény miatt, hazája nyelvének ápolása miatt, hazájukat nem feledve. Hazafiságuk büszkeséggel párosul, köszönet érte. TÁNCSICS írja, idézet helyett a fenti című füzet bevezető szövegéből***

Helyzetem javult, nem voltam annyira zaklatva. Nyomdász hitelezőimnek is fizethettem valamit, élelemre is került. Itt először hálásan kell Kocsai Sándorról megemlékeznem, ki a „Hunnia függetlensége“-t nyomta ki, de soha nem zaklatott, és még most is nagy részben adósa vagyok; az igazságnak tartozom vele megvallani, hogy mindazon nyomdászok közt, kikkel munkaviszonyban valék, ő az egyedüli, ki irányomban hazafiságának adta bizonyítványát.

Ettől fogva munkálkodásom kiválóan egy célra lett irányozva; javítottam, faragtam, hol szükségesnek látszott, a már előbb készült dolgozataimon is; de az csak mellékes foglalkozás volt, hanem egy, minden művem fölött kimagaslott, a magyar nyelv eredete ez. Mikor ebbe néha-néha mélyebbre merültem, minden más dolgozatom ehhez képest, vagy e mellett gyermekesnek, kicsiszorúnak tünt fel; ez volt legutóbbi időben rám nézve a nap, a körül forogtak eszmém kerekai; ez volt önalkotta eszmevilágom. Nem állíthatom, hogy e munkám nincs a többivel összefüggésben; nem mondhatom, hogy ez csak történetesen, véletlenül született meg agyamban, hanem munkaközben egyik gondolat szülte a másikat, a másik a harmadikat és így tovább, míg végre az egymásból eredt gondolatok egész lánczolatá váltak; és utóbb e lánczolat egy önmagában különálló egésze képződött; és ezt neveztem el „Nyelveredet“-nek; más szóval kifejezve: hogyan keletkezett a nyelv? Nem tekintém előbb azt, melyik, miféle nyelv, hanem pusztán csak azt, miként kellett a legősibb időbeli embereknek a természetben megfigyelt hangokból nyelvet, beszédet alkotniok és midőn további megfigyelés folytán azt vettem észre, hogy hiszen a természet hangjaiból támadt szók a mi magyar nyelvünkben vannak meg leginkább, ennek következtében vizsgálódásom, észlelésem eredményét: A magyar nyelv eredetének, neveztem el de ebből önként következett, hogy tehát: „legrégibb nyelv a magyar.“

Jelen munkámnak következő szakaszát ez fogja tartalmazni:



Nagyfalusy Lajos S. J.  
gimn. tanár.

Sajnovics János S. J.  
és a kínai nyelvhasználat.

A kínai-magyar nyelvrokonság  
kérdéséhez.

A KALOCSAI  
JÉZUS-TÁRSASÁGI ÉRSEKI  
SZENT ISTVÁN GIMNÁZIUM  
ÉRTESÍTŐJE  
AZ 1935-36. TANÉVBEN.  
AZ 1936-37. TANÉVBEN.



NYOMATOTT ÁRPÁD RÉSZVÉNYTÁRSASÁG KÖNYVNYOMDÁJÁBAN, KALOCSÁN.

45-46. ábra:

Sajnovics János és a kínai nyelvhasználat

## Sajnovics János S. J. és a kínai nyelvhasználat.

(A nagy tudós halálának 150 éves évfordulója alkalmából.)

(1785—1935.)<sup>1)</sup>

Másfélszázad éve hunyt el a finn-ugor összehasonlító nyelvészeti kutatásoknak nagy úttörője, aki tudvalévőleg európai viszonylatban is megelőzte korát. 1768-ban kísérte Hell Miksa udvari csillagászt és rendfőnökét az északi sark felé vivő kutató-útján, hogy a Venusnak a nap korongja előtt való áthaladását vizsgálják; 1769-ben együtt folytatták csillagászati megfigyeléseiket. De a csillagászati megfigyeléseknél nagyobb szolgálatot tett Sajnovics a tudománynak, mikor a lappok nyelvét tette búvárkodása tárgyává és arra a meggyőződésre jutott, hogy a lappok nyelve a magyar nyelvvel (alapjában véve) egy. Búvárlatainak eredményét a dán kir. tudományos Akadémián felolvasta és könyv alakjában először Koppenhágában tette közzé 1770-ben. Alapvető művének jól ismert címe: *Demonstratio idioma ungarorum et lapponum idem esse*. A mű 1771-ben Nagyszombatban a második kiadást is megérte s bár szerzője életében nem sok hívet szerzett elméletének, az igazság elhíntett magva mégis kikelt s azóta terebélyes fává fejlődött. Ki hitte volna azon időben, hogy a Magyar Tudományos Akadémián, amely akkor még jóformán csírájában sem volt meg, távol-északi rokonaink bennünket valamikor majd saját nyelvünkön köszöntenek föl s a magyar nyelvet, mint a rokon nyelvek között vezetőnyelvet, irányítóul tekintik, s a rokonság kérdésének tanulmányozására még japán tudósok is megtanulnak és írnak is magyarul? Amilyen hihetetlennek látszhattak ezek Sajnovics korában, époly messzire hatott Sajnovics és társai tekintete, és ő maga a rokon nyelvek tanulmányozásától igen sokat várt. Bár csak a lapp nyelvet teszi behatóbb vizsgálata tárgyává, de egyáltalán nem maradt, hogy úgy mondjam, ennél a lapp látószögnél, hanem tekintete a messze Ázsián át elhatott egészen Kínáig és remélte, hogy a rokon nyelvek behatóbb búvárlására idővel a kínai nyelv tanulmányozása is világot fog vetni. Épen ebből a szempontból akarunk a jelen értekezésben Sajnovicscsal kissé behatóbban foglalkozni: lehet-e valami értéket tulajdonítani e tekintetben is Sajnovics némi irányításának vagy jövőbelátásának?

\*

Magának Sajnovicsnak az ilyen kutatásokra nézve vérmes reményei voltak; ő maga azt véli, hogy a kínaiak, lappok s általában a finnek valamikor egy és ugyanazon nép voltak.<sup>2)</sup> Meggyőződésére, (mint általában lapp-magyar kutatásaira,) rendtársa, Hell volt roppant hatással; ráhivatkozva ezt mondja: „His argumentationibus inductus (prosequitur idem R. Pater Hell) cupiebam inquirere, num et voces eadem nonnullae forent

<sup>1)</sup> Felolvasatott 1936 márc. 4-én a Társadalomtudományi Körben.

<sup>2)</sup> *Demonstratio*, 47—48 skk.



## MAGYAR ŐSTÖRTÉNETÍRÁS

A magyar nemzet elődeinek, a szkytháknak különfajúságát már Hippokratesz, a leghíresebb görög ó-kori orvos ismerte vala fel, a midőn azt jegyzé fel rólok: „A szkytha nép eltér a többi emberektől és önnönmagához hasonlít.“ Így tehát Hippokrateszt, a kinek már a bacillusokról, az emberi szervezetbe behatolt „idegen anyagok-“ról is volt sejtelve, nemcsak jeles orvosnak, hanem jeles anthropologusnak és ethnologusnak is kell elismernünk.

Kétségesnek tartom különben azt is, hogy dr. Jankó János, a milyen jeles anthropologiai érzéke volt, a koponyaméretekkkel meg tudta volna határozni a koponyák származását.

Tudjuk, hogy csak a magyar közrendű nép őrizte meg nyelvét hiven s becsületesen; ha csakugyan keveredett volna, csak némileg is nagyobb arányban, más népekkel, akkor nem őrizhette volna meg nyelvét eredeti, ősi tisztaságában; akkor a magyar nyelvben is találnánk oly rendhagyásokat, a milyen például a németben a bin, ist, sein, gut, besser, a latinban a fero, tuli, latum, a bonus, melior, optimus stb., mely rendhagyások mind csak a népek keveredéséből származtak. A nyelvek ezen tulajdonságáról Heyse ezt írja: „Azon nyelv (így tehát első sorban a magyar) régibb, melyben a ragok legkönnyebben elválaszthatók és a legvilágosabb s legerőteljesebb hangalakkal bírnak.“

A milyen elkülönítve áll tehát a magyar nyelv maga, oly elkülönítve áll maga a magyar nemzet is, jobban mondva annak közrendű osztálya.

ben kinevették. A rovott jelek hunnak nevezett abc-jéből 24-et ismert, melyet táblázatában mutat be, én is a későbbi fejezetben.

## 47-48. ábra:

*Fischer Károly Antal a hun, szkyta népről*

Több van tarsolyunkban. Az ősi írás, a rovásírás révén, sok megoldatlan kérdésre feleletet kapunk, ugyanis nem a holdról jöttünk, szervesen egyek vagyunk a földi kultúrákból jött tudással, hogy mely időben honnan merítettünk a tudás bugyrából ki lehet deríteni. Fischer Károly Antal nem csak a rovásírás, hanem a népi motívumok világát is ismerte Tőle ered az úgynevezett SZŰRELMÉLET, felvetette ugyanis, hogy a szűrők színe és mintája alapján a ma földrajzi területeken élő juhászok a hét törzs melyikének mintázatát viseli. Az urak e felvetése végett az országgyűlés-

## Huszadik fejezet.

*A magyar nyelv ősrégiségének írott történelmi bizonyítékai.*

57. §. A hunmagyarok berontásai ellen épített chinai fal; mit kell ebből a hunmagyaroknak a fal-építése előtti régibb multjára nézve következtetnünk . . . . .	424
58. §. Chioami chinai császár Krisztus előtt 210 évben a már előbb épített kőfalat tornyokkal megerősítetteti . . . . .	424
59. §. A pártos magyarok (parthi) nagy birodalmat alkotnak Krisztus előtt 250 évvel . . . . .	425
60. §. Az ázsiai magyarok Nagy Sándor ellen harcolnak Krisztus előtt 323 évben. . . . .	426
61. §. Krisztuse. 400-ban Yensi chinai császár építeti a híres chinai falat a hunmagyarok berontásai ellen . . . . .	427
62. §. Krisztus előtt 557-ben II. Kyaxar-es (ko-ak szóra) pártos magyar fejedelem kezd uralkodni . . . . .	428
63. §. A pártosok birodalma a hatalom magas fokán áll. Krisz. előtt 620 . . . . .	429

## 49. ábra:

*Nem csak az Urál, hanem Urartu környékén is kutatni kell, a szabirok földjén. Azok a kutatók a mérvadók, akik félreteszik a finnis irányzat elhibázott tételeit, akik akár Dél-Amerikában is kutakodnak, főleg ha értik is az ott lakót, értik az őslakos nyelvét, mint Móricz János. Érthetetlen miért baj az, ha tudjuk, mit kerestek ott a magyar pánosok, milyen hatással voltak a múltbéli magyarságra, itthon és szerte a nagyvilágban, honnan jön, mely ősi gyökér tartja fenn az őstudás fáját, melynek ápolói a pánosok is voltak, minél többet tudunk, annál nagyobbra tárul nyelvünk kapuja. A papok, a magyar papok is, írástudók voltak, amire írtak papír, ugye értjük pap ír.*

## PAP ÍR PAPIRRA

𐎧𐎠𐎫𐎡𐎴 𐎠𐎲𐎠𐎫𐎡𐎴

Pap ír papírra, íme csodálatos nyelvünk bizonyítéka, kapcsolata kiterjed a szakrális világra, a pap ír, papírra, melyet papirusznak mond más nyelv is. Nem kételkedni, kutatni kell, felmutatni, nem tagadni népünk kultúraalakító képességét.

Visszásságot találunk, és nem feleletet a tudományosság képviselőitől, pl. a nemzetközi szaktudomány egyöntetűen megállapították, hogy az 1800-as években talált, és megfejtett sumer írások a ragozó nyelvekkel vethető össze, ennek rokonságára az ural-altáji ragozó típusú nyelveket jelölték ki, amelyekbe beletartozik a magyar nyelv is.

MEGKÉRDEZTÉK GULYA JÁNOST, az MTA nyelvtudományos főmunkatársát:

„– Mit bizonyít ebből a tudomány?

– Semmit.

– A sumír<sup>410</sup> a világ első kultúrája volt, amelyről írásos feljegyzések maradtak az utókorra. Az ősi Mezopotámiában ie. 4. évezred közepétől 2016-ig élő nép találta fel az írást, elsőként épített városokat, s az ebből a korból fennmaradt tárgyak, alkotások művészi értéke nem marad alatta a későbbi koroknak. A sumírok az írást az istenek ajándékának tartották és igen nagy jelentőséget tulajdonítottak neki. A sumír ékírást Georg Friedrich Grotefend a német Göttingen város középiskolájának segédtanára fejtette meg 1802-ben, fogadásból. Amikor a megfejtés a tudósok kezében volt, észrevették, hogy a sumír nyelv nem indoeurópai és nem azonos a semita-hamita nyelvekkel, arabbal, a héberrel. Ekkor kezdtek foglalkozni a gondolattal, hogy talán egy harmadik nyelvcsaládba, az ural-ajtájiba sorolható. Ide tartozik sok más nyelvvel együtt a magyar is. A sumír nyelv ragozása hasonlít a finnhez, magyarhoz, törökhöz, és az ősi kínai nyelvhez. A világ nyelveinek azonban legalább egyharmada – mintegy ezer nyelv – beletartozik ebbe a csoportba. **Bizonyosat a sumer nyelv eredetéről nem tudnak a kutatók.** Pontos választ arra a kérdésre sem lehet adni, honnan származott e nép.

### Hasonlít a ragozása

Annyit azonban a tudományos tények alapján elmondhatok a sumír nyelv, nem függ össze, sem a magyarral, sem a finnugorral, sem az urálival, még a feltételezett ural-ajtájjal sincs közelebbi kapcsolata.

A sumír–magyar nyelvrokonságnak a második világháború után – főleg külföldön élő magyarok körében – valóságos iskolája támadt. Ennek az iskolának hívei szerint a magyar nyelv az ősi Mezopotámia nyelvének egyenes ágú folytatása, de legalábbis rokona.”

---

<sup>410</sup> A sumír, sumer, szumer elnevezések az adott idézetek szerint, a kutatót idézi, általános elnevezést kerestek, és ebben találták meg, szubiki, azaz a szabirok földjét hívták ki-en-gira, az országot Madának, népének nevét subarnak, semer, sumer a napbarnított subaroknak., kik Mezopotámiában, városállamokban éltek, mondták őket, subar, ba-bar, szubaroknak is. Bobula Ida, Badinyi Jós Ferenc, Zakar András, Szelényi Imre, Baráth Tibor nyomán.

Ellentmondás azért van, a fenti idézetben, mert egyik mondatában elismeri, másikkal már a kapcsolati szinten tagadja, hogy a magyar nyelvhez köze lenne.

Pedig a ragozó nyelv, jellemzője gyökrendszere, az, amit nem fogadott el „Cuczor-Fogarasi”-tól a finnis irányzat. Ha az nincs, nincs miről beszélni, hisz az indogermán módszert alkalmazták a magyar nyelvre is, a kitalált hangtörvény fejlődése alapján, kitalált finnugor alapnyelvvel összehasonlítva a magyart. Ezelőtt az elmélet előtt, természetes volt hogy a magyar szittya eredetű (főúri nyelvpoénkodásnak tartották). Ősi gyöke kap toldalékot, ami tartalmazza a hozzá alkalmazott ragokat. Csak a gyök állandó, ehhez ma is, a beszéd, írás, fogalmazás, alkalmával építi fel a szót, a szavakból az alkalomhoz illő mondatot, nem egy betanult szótári, ragozott szókészlet, hanem a fogalmazótól függő, alkalmazkodó nyelv. Ezért nehéz annak, aki kész szavak megtanulásával akarja elsajátítani a magyar nyelvet, az adott pillanat, az adott alkalommal árnyalva, vagy egyenes válasszal fogalmazza meg mondandóját. Nem azt mondom, hogy nem lenne kész szótári szókészlet, (ragozott szótári alak), de aki anyanyelvi szinten beszél a magyart, az minden nap ragozva beszél, hiszen ismeri az alapfogalmakat. Nos, ez az, ami a sumer nyelvben azonos a magyarral, ami az ősi gyökökben megvan, ahogy a fogalomjelek alkalmasak az összevetésre, melyet Röné Labat nyomán Gosztonyi Kálmán már a 2. világháború előtt kimutatott, sőt összevetette sok nyelv, közte a magyar nyelvet is nyelvtani szempontból a magyar tartalmazott a legtöbb módozatot.

Megint csak elhallgatja a fenti megkérdezett, a kolozsvári születésű, jezsuita pap, Varga Zsigmond nevét, „Sok ezer év távolából”, a sumer nyelv és a magyar nyelv rokonságát bizonyítja. De őt is megelőzi Torma Zsófia a világ első régésznője, aki ezekkel a „Göttingai urakkal”, ahol Kőrösi Csoma is járt, tartotta a kapcsolatot, mintegy hírnevet szerezve a női nemnek, ő is mekkora sikert ért el, felkutatva a tordosi környéket, kicsit hosszabb idővel, talán megelőzi Vlasát, aki feltárja Tatárlakát.

Az agyagkorongon már kétségtelen sumer párhuzamokat találtak. Amit elhallgatunk, az ugye nincs, de bizony van, és csak ezután jöhetnek a valóban létező külföldi iskolák, Argentínában a jezsuita egyetemen Badinyi, aki legfőbbképpen szintén egy nagy egyéniség, Bobula Ida nyomdokában kutat, ide lehet venni Tomori Zsuzsát, de lehet az USA-ban működött könyvkiadást, Püskit, Szatmárit megnevezni, amellet, hogy az emigráns irodalomnak nyitnak teret, az őstörténettel foglalkozók munkásságát is támogatták. A zürichi magyarok is kitétek magukért, úgy hogy ezek a gondolatok már nem elszigetelt térben elpufogatott szólamok, hanem komoly igényességgel, külföldi, akár vatikáni levéltárból származó dokumentumokkal is dolgoznak. Ez már az őstörténeti kutatások részét képezik, nem lehet semmiféle adatot letagadni, mert az interneten, már mindennek nyoma marad.

Milyen is ez a magyar nyelv?

## GÁTAK, GÁTLÁSOK, ELŐÍTÉLETEK

A nyelvtörténeti kutatást kísérő jelenségek.

Itt idézeteket vettem görcső alá, rábízva az olvasóra, saját maga fogalmazza meg véleményét. Azt azonban el kell mondanom a véleménynyilvánítás szabadsága nagy kincs, ezt a tudományos körökben is gyakorolni kell, mert éppen Torma Zsófia példája az, ami elgondolkodtató. Mit is tanítottak eddig az iskolákban a világ első régésznőjéről nagyon jól tudom a tv nyilvánossága után népszerű lesz, de itt az érdek, hogy a kitarítás mellette milyen fontos volt, az Friedrich Klára érdeme is, ki töretlen buzgalommal felhívta rá a rovást tanulni szándékozók figyelmét, aki a rovásoktatás közben mindig példaképpen állította a gyerekek, felnőttek elé. Látható, hogy van mit átvezetni a nemzeti tantervbe, ha van kormányzati akarat, akkor őstörténeti kutatás is megfelelő helyre kerül.

De ahhoz tudni kell azt, hogy milyen magasak a gátak, vannak előtte akadályok, ha az előítéletek falát nem döntik le, akkor nem haladhat előre az, ami mindig gátolta, érdemtelen elhallgatásba burkolta azt, ki más utak felé nyitott kaput, mint az elfogadottnak ítélt és csak azt tanított irányzat. Mik voltak ezek a gátló tényezők, erről maguk a kutatók nyilatkoznak.

És most az idézetek következnek.

Elsőként [31] Szőcs István – Kolozsvár – *Antiszumir álláspontok kritikája* című kéziratban így vall magáról: „Végigböngésztem az összes hozzáférhető ’délibábosokat’, Ortokócsi Fóris Ferenctől Velics Antalig, s hogy milyen veszélyesek az előítéletek, azt magam kárán tapasztaltam. Mivel Czuczor és Fogarasi az ’akadémiai’ nagyszótár szerkesztői voltak, az AKADÉMIA szótól való viszolygásom miatt kikerültem őket! Csak a hatvanas évek vége felé, amikor nyelvünket népszerűsítő cikkeim kezdtek az „Utunkban” megjelenni és kezdtem a spanyolviaszt feltalálni, gyökelméletet, hívta fel figyelmemet Szabó Zoltán kolozsvári tanár Czuczor és Fogarasi nézeteire.

Dr. Varga Zsigmondot azért kerültem ki mindig messze ívben, mert teológus volt, mint eredetileg Szabó T. Attila, én meg Kassák hívó és így erősen antiklerikális beállítottságú voltam. Amikor viszont megjelentek első cikkeim *Júlia szép leány* balladáról, amelyben nyílt, járható utat találtam a magyar népköltészet tájairól az ókori görög és egyiptomi világba, dr. Gálfy Zoltán főiskolai héber tanár figyelmeztetésére kézbe vettem dr. Varga Zsigmond vallástörténeti munkáit is, amelyeknek sok sumír vonatkozásuk van.”

Ha tudta volna Szőcs Czuczorról, hogy ő is papvolt, vele szemben is előítélete lett volna? Szent Benedek rendi szerzetes, epikus és lírai költő született Andódon 1800. dec. 17-én, Pesten halt meg, 1866-ban. És most figyelem, egyszerű földművesek voltak szülei, írja Kőrösi Csoma Sándor Magyar Egyetem jegyzetében, Pap László Miklós, aki így fogalmazza meg véleményét: „A kedvező előzmények, a felfokozott várakozás és Czuczor igényessége, kiemelkedő színvonal ellenére a 19. század végére a gyökelmélet és a Nagyszótár a magyar tudományos közgondolkodásból nyomtalanul eltűnt, mintha sohasem létezett volna. Szinte összeesküvészerű elhallgatásában a szakmai közélet elképesztően egységes ítélete nyilvánul meg. A gyökelméletre itthon soha, még túlhaladott vagy megcáfolt elméletként sem hivatkoztak.”

...Mármint a finnugrázók, mert a hagyományt tisztelő nyelvészek mindig számon tartották, amint fent említettem, manapság pedig igen sokan alapműnek tartják, mint Maráczy László nyelvész is... a fent említett szótárt.

2012-ben tv-adásban bemutatott veremlakások, amit a jurták megunása után, hirtelen lakhatóvá tettek, mert itt a hozott jurtáikból átköltöznek vizes verembe, hasonlóba, mint nyáron az idényjellegű dinnyések földkunyhói. Alkalmassá tették téli szalásként is? Hiszen az itt élő szlávoktól már kapálni is megtanultak csak kell télen is hálni valahol, valami földbe vájt lyukban. Ott, ahol kövek garmada is van építkezéshez, ahol kiváló vályogot, téglát lehet égetni? 1974-ben ezzel szemben már leírja László Gyula: „Nemhogy száz évvel a honfoglalás előtt nem voltak őseink kezdetleges fokozott élő halászok és vadászok, de több ezer évvel ez előtt is már nagy erdőkben, jól épített házakban éltek, földet műveltek, állatot tenyésztettek...” (p 233). Ehhez Makay László ad megerősítést, a Csodakút c. könyvben elemzi a „Fehér ló fiai” c. mesét, melyben három ősi foglalkozás, „fanyűvő, kőmorzsoló, vasgyúró” szerepel. Ősi foglalkozások megteremtőinek elnevezései ezek, mint ahogy a szkítákról írják a görögök kortárs történetírók, mint Herodotos, „...van köztük szántó-vető érckeverő, királyos szkíták”. Jelzőket személynévvé alakítással, éltek, de még ha ide vesszük, Thargiatosznak is három fia nevét, Arpoxes, Lipoxes, Coloxes, árpa és a köles magvakkal azonosíthatóak, ami szintén mezőgazdaságból eredeztethetők (Grandpierre K Endre: aranyeső hullott Hargitára).

Nos, a magyart alacsony műveltségű népnek beállító nyelvésztörténész mit sem törődik a régésszel. A hagyományra, hagyományápolókra, pedig csak legyint. Szokásokra pedig, azt mondja, nem kell mindig magyarkodni.



# ÍRÁSEREDET-KUTATÁS KÉRDÉSKÖRE

**Már az 1800-**as években felmerült a magyar nyelv eredetének kérdése, nálunk is szótárak készültek. A magyar nyelv szerkezetére a Czuczor-Fogarasy szótárban a gyökös nyelvszerkezet vizsgálati alapul szolgál. Ez alapot ad a mai nyelvkutatásnak is. A korszerű követelményeket kielégítő igényének, alaposabb, mélyebb, minden szempontot figyelembe vevő kutatást segíti, régi szó gyökelemei az ősi eredet kutatásához kézzelfogható szótári, nyelvészeti eszköz.

Előtte is voltak szótárak már, de e helyen erről nem beszélek, az íráskutatás kérdésköréről azonban így ír:

[32] Zakar András írja, az 1945-ös évben: „Mindjárt le kell szögeznünk, hogy nem a rovás- és képírás eredetéről van szó, ezek kialakulásának története évszázazernyi messzeség homályában vész el. Azt keressük, hogy hol alakult ki az írás abban az értelemben, ahogyan ma ezt a szót használjuk. Más szóval: hogyan alakult ki a rovásból, képírásból az ékírás, és ezzel kapcsolatban hogyan alakultak ki a fogalomra utaló képek sorozatából a beszélt nyelv szavainak, szótagjainak hangértéket jelölő ékírás jelek, illetve jelkomplexumok, melyből azután később a hangzók jelei fejlődtek ki.

Ezt a lépést először a Tigris és az Eufrátesz között ötezer évvel ezelőtt az a nép tette meg, melyet a később felemelkedő babiloni birodalomban suméroként emlegettek, ők viszont önmagukat az ország népének, vagyis „mada-er (úr)”-nak, az országukat „nemes földnek”, azaz „ki-engir”-nek nevezték.

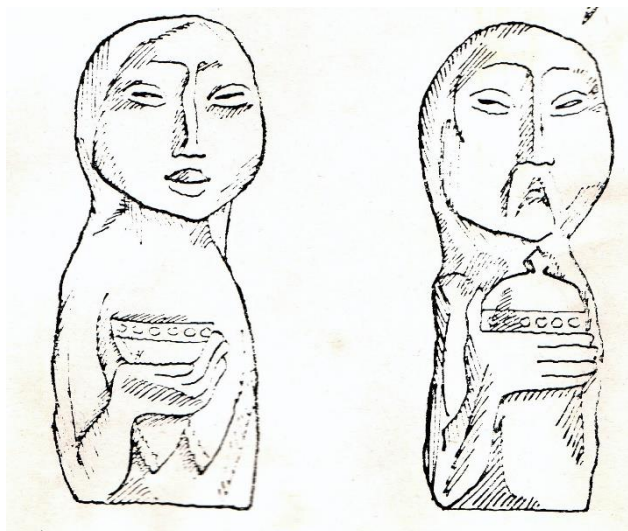
Bezold, Oppert, Hincks, Lenormant, Budge, Poebel, Gadd, P. Deimel, Labat, Kramer szerint: „a sumer nyelv, szerkezeti felépítése tekintetében, az ural-ajtájinak nevezett nyelvekkel azonos ragozó rendszerű”.

Megállapítják, hogy az Ural-Altáj vidékéről érkeznek Mezopotámiába, már a történelem előtti időben élénk kereskedelmi viszony van közöttük, ennek a kereskedelemnek a központja ARATTA nevű városállam. Az ural-ajtáji nyelvcsaládba tartozó népek rokona egyenes leszármazottja a magyar. Mi sem könnyebb az okfejtést követni, mint tájilag az otthonában kutató kazah költő nyelvészeti könyvéből a témát érintő kérdést megvizsgálni. Így tesz Olzas Szulejmanov kazah költő, nyelvész „*Az íja*” (*Ázsia*) c könyvében.<sup>411</sup> Buda Ferenc költőnek, mint fordítónak is van a könyvben előszava, aki azt írja AZ ÍJA-RÓL: A KEZDET ÉS A VÉG. Én és én.

EMEL EMLŐ MELL fogalom, gyök vonatkozásai. A nő és férfi viszonya.

---

<sup>411</sup> Dr. Érdy Miklós a könyv előszavában méltatja „Kifejezetten magyar szempontból is érdekes a munka, hisz a magyarság nem csak az onogurokon keresztül van vérségi rokonságban a török népekkel, hanem az ezredforduló körüli perzsa és arab kútfők, sőt a Szentkorona alsó részében lévő vésett szöveg, és számos más érv miatt a magyarok is nagyrészt török etnikumúak. Ezt fokozzák avar és hun rokoni kötelékeink. Kétségtelen azonban, hogy a sumer-ural-ajtáji rokonság magába foglalja a finn-ugor népeket is.



50. ábra:

*Olzas Szulejmanov kazah nyelvész könyvének borítóján található rajzok*

A nő *emel*, *mel*-léhez *emeli* az edényt, kézzel *emel*. A férfi *fed*, a *fedőt* emeli el a nő mellétől majd, melléhez.

Ha kalapja van, kalapot *emel*, úgy fejezi ki tiszteletét. Szemével sandán néz a feleségére, akit félt, meg ne égesse kezét a meleg edény... (a mell-től az ég felé *emel* a meleg... *mel*...)

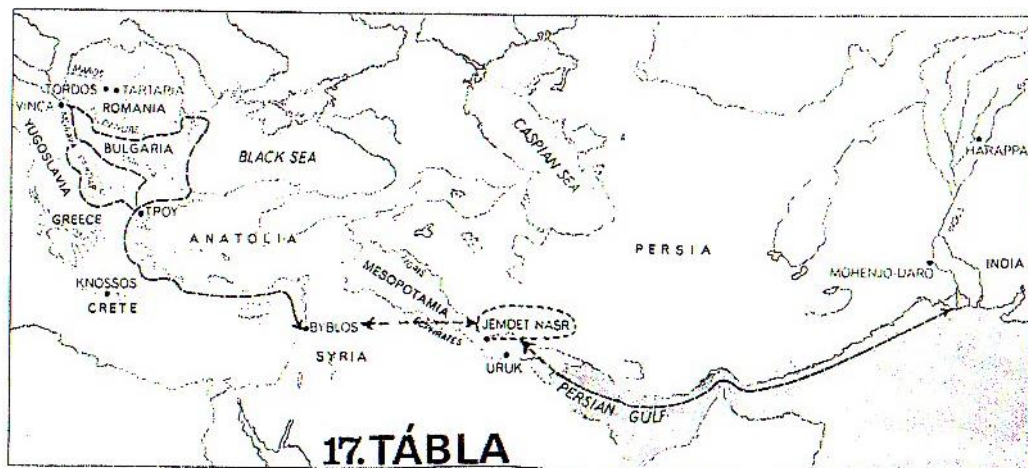
A „*mel*” gyök, mint szóbokor gyök jó példa nyelvi sajátosság bemutatására. A képirás mozdulati képekből áll, ez a mozdulatsor leolvasható a képpel írott rajzokról.

A sumer nyelv nem halt ki, az ural-altáji nyelvben él tovább, mint a ragozó nyelv. Az írást rovott jelekkel találjuk meg a Talas-völgytől a Kárpátok határain túl is keletre, de nyugatra is, még Portugáliában Almodovárban is. Régiségét illetően azonban e két szobor nálunk is Alföldön, a kunbabákra emlékeztet, ahol egymás mellett áll női férfi szobor.

Ennek a két rajznak a párhuzama a kunok hagyatékaként van számon tartva. Együtt a nő és férfi melyek az alföldi táj ékei lehettek egykoron.

Mondandója a képpel leirt szó a „*mel*” szó származékaira hívja fel a figyelmet, *mell*: *mell*-léhez *emel*, *elemel*, ahogy a férfi és a nő az edény tartásával ezt láttatja. A képirás e remek példája a nő és férfi viszonyában kutatható, ez indította el ez irányba az értelmezhetőséget más ábrázolások fő mondanivalójához, közlési módjához gondolkodásom.

Itt helyénvaló, ha a tatárlakai korongról, mint a Kárpát-medence első, értelmezhető írásemlékéről ejtünk szót, (mivel a sumer szétrajzás a Duna, Tisza folyók felé is, de az egész Kárpát-medence felé is kirajzást, azaz gyarmatosítást mutat). 4000 évvel ezelőtt, a réz korban, ugyanakkor ezelőtt a 7000 éves datálás érvényes a tatárlakai agyagtárgyakra. Elsődlegesen a tatárlakai, majd a későbbi tordosi, vincsai kultúrára vonatkozik a déli irányban való terjedésére is az írásnak, visszafelé útra is lehetőség van. Lehetőség van, 6000 évvel ezelőtt, tehát akár viszsza-költözés is lehetséges ebben az óriási térségben, kereskedés útján. Ez az oda-vissza hatás a mezőgazdaság terjedése is egyben.

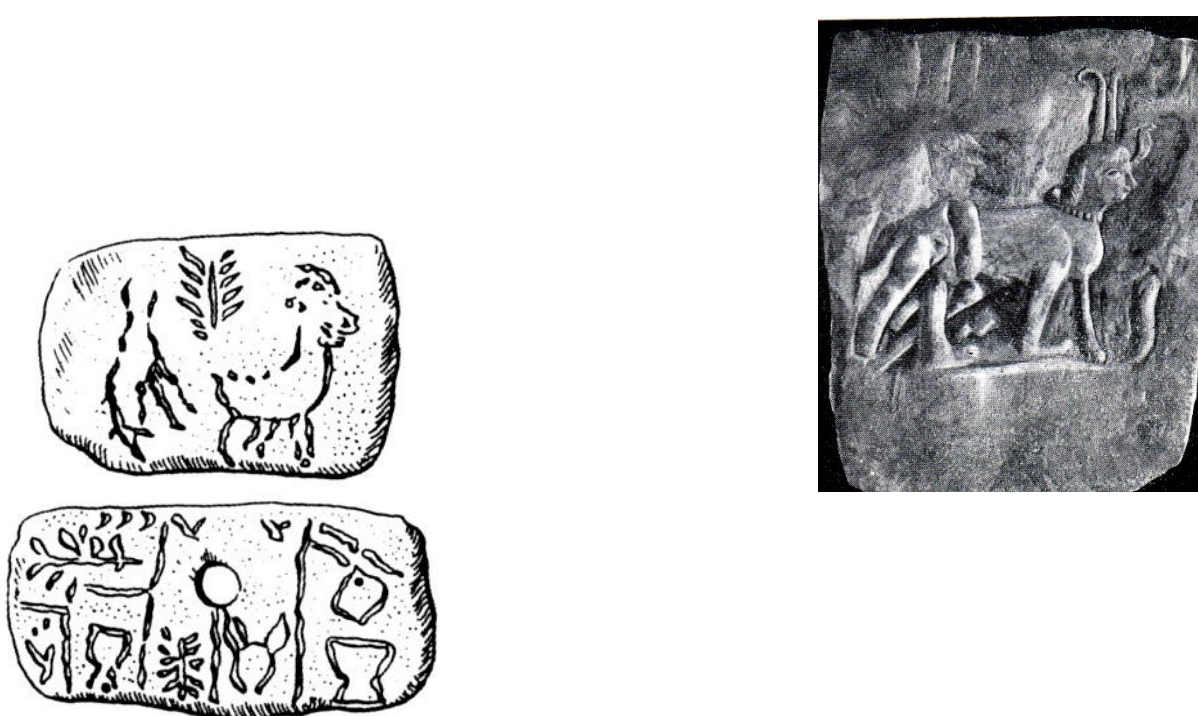


51. ábra:

*A térkép az írás terjedése, mintha összefüggne a mezőgazdaság terjedésével*

Az írás jelenléte mindjárt szembe tűnik, a tatárlakai korongon. A korongon első látásra, hogy a fenti táblázat segítségével értelmezni tudjuk, amit sokan megtettek már különböző módon, más eredménnyel, itt nem sorolnám fel, kik hogyan próbálkoztak, milyen eredményre jutottak, hiszen jól látható az olvasás is megkísérelhető, már nem csupán képirás, ami a tatárlakai két négyszögletes amuletten, hanem a korong, nyakba akasztható amulettjén, a rovásírás jeleivel beazonosítható, tehát olvasatot adó. A két négyszögletes összevetése a sumerbeni írás, al ubaidi írás korszakához, de a Jemdet-nas korhoz is párhuzamokat lehet vonni.

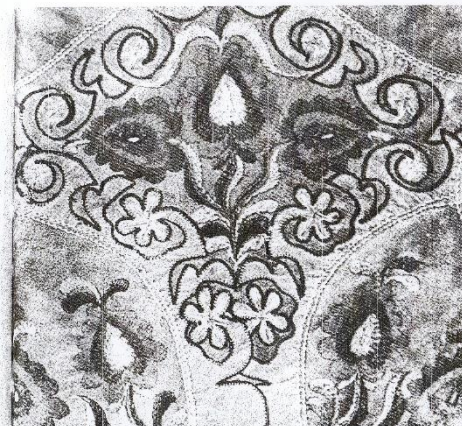
Ami feltűnő, az életfa megjelenése, tovább élése a magyar kultúrában.



52. ábra:

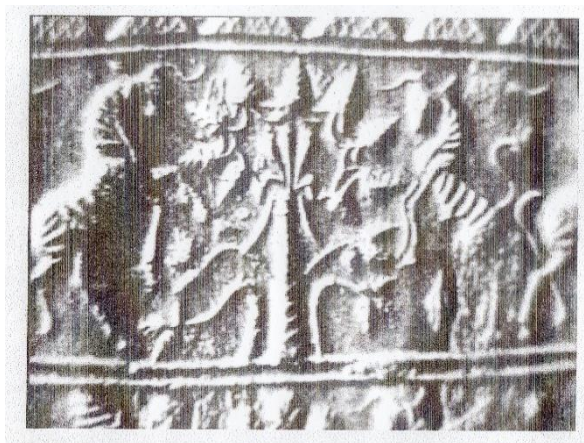
*Tatárlakai táblácskán megjelenő életfa a nemző állatot mutatja, középen az egyiptomi táblán kígyó, négylábú, nő fejű alak mögött párja, a másik tatárlakai táblácskán is ott az életfa, mégpedig mindkét szögletes tárgyon*





53-54. ábra:

*A sumer párhuzam az életfa motívuma, a termékenységi szimbólumok, növényi és állati megnyilvánulásai is hasonlóak, a nemző állat mellett az életfa szimbólum századokon átível, a naszvaji mennyezetkaszettán is látható*



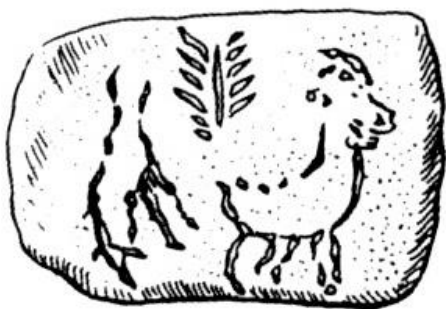
55. ábra



56. ábra:

*A naszvaji mennyezetkaszetta. [33] képe, a pelikán a nemző. A tulipánszerű életfa, melyen a mag, makk alakja is látható. A pelikán taraja virág, tűzvirág, mintha az életfa része lenne. A szarvassá változott mesék idézőjét hordozza ez a naszvaji mennyezetkaszetta, itt a szarvasnak üdő alakja van, nincs szarva.*





57. ábra:

58. ábra:  
*Tatárlaka, életfa, nemző kecske alak*



*Székesfehérvár templom griff és szarvas*



59. ábra:  
*A nagyszentmiklósi csésze alján szintén griff*



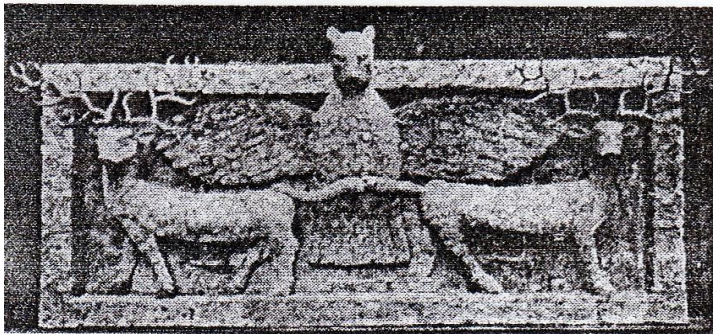
60. ábra



61. ábra:  
*Szkíta aranylemez*



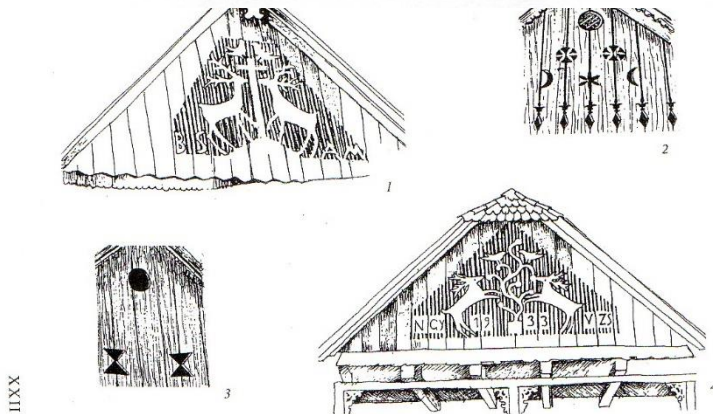
Az előző ábrákon az állatfigurák a magyar népi hagyományból ismertek, a naszvaji menyegyzetkazetta pelikánjához vezetnek. Az égi eredetű állatfigurák szerepköre a nemzést szimbolizálja, a nemes mag átadásának lényegét. Az állatfigurák az égitestek állásának megfelelő csillagképi mítoszt elevenítik meg, az uralkodó égövi szereplővel. Az eredeti bak átalakulásával égi madár napmadár, de mindegyik esetében a nemzés kivitelezését, égi kapcsolatát láthatjuk. Ábrák sorában kezdet már a tatárlakai egyik tárgyon is, mutatja, ahol az életfának különös kapcsolata van, a nemzés két alakja mellett. Istenfa, életfa Istárral, kinek szerepköre a szerelem, a fogantatás, égi országában orvoslásra alkalmas fáját oroszlánok őrzik. Ahol Istár női alakja nincs, csak az életfa helyettesíti, személye alakul át életfává, állatok veszik körül, legtöbbször az oroszlán két oldalán életfát, ahol a jelenlétet az életfa ága jelenti csak, ez az ősi mítoszban keresett jelenség gyakorta előfordul a népmesék világában a helynevek elnevezésének legendájában maga az Istennő átalakulásával vagy ráutalással.



62. ábra:

*Archaikus réz dombormű az Al-Ubaid-i templomból (British Museum).*

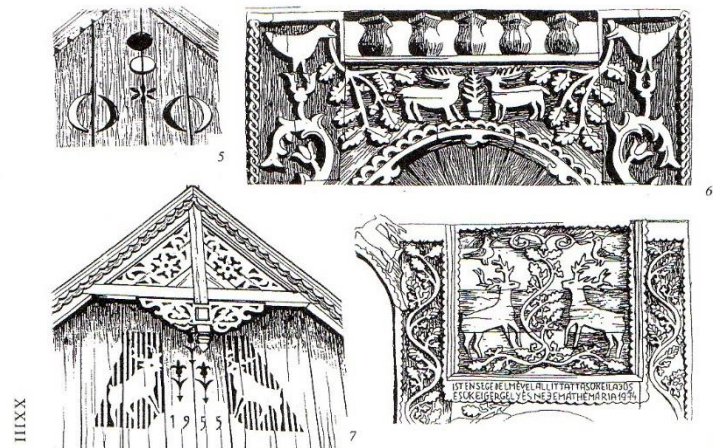
*A Nap oroszlán jelképében, a föld, a víz a szarvasok jelenlétében. Imdugud madár.*



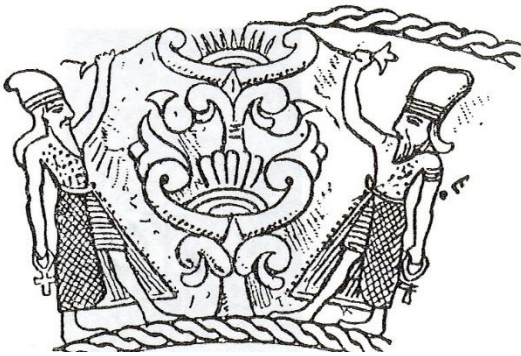
IIIX

63. ábra:

*Magyar párhuzam, a szarvasok az életfa mellett, hun völgy Svájcban. Kiszely kutatása nyomán.[34]*



IIIX

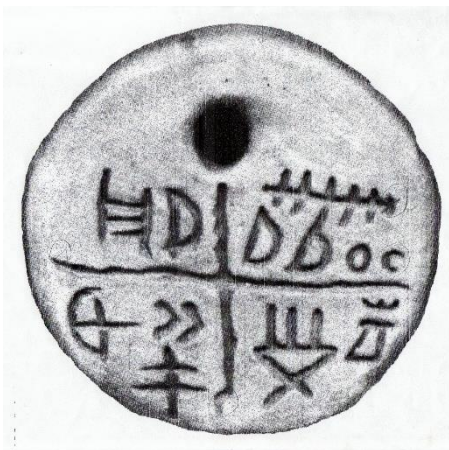


64. ábra:  
Életfa őrzők



65. ábra:  
[32] Életfa őrzők, a sumer Gilgames találkozása  
Utnapistimmal, az égi vizekre evezett a bibliai NOÉ  
kapujában, két őrző van

## TATÁRLAKA ÜZENETE



66. ábra:  
Tatárlakai korong, leírja a fenti eseményeket, a földi  
történet a ház leírása után ezen a nyakba akasztható  
amulett rajzán a helyszín, a föld, ⊕ van megjelölve

Látható, hogy nyakba akasztható amulett, ennek védő szerepe lehetett (mint későbbi időben a rakamazi turulnak), ugyanakkor a kör négy részre osztása, már eleve a rovás szerinti

F ⊕ ⊕ F,

föld fogalom jelével azonosítható be, (a körben a rovás D jele: †).

Hely értelemmel kereszt jelöli az adott helyet, ami lehet útkereszteződés, de bármely hely, ahol a kereszteződés helyét jelöli. A D ezért helynevekben gyakori helyhatározó, pl. KÖRÖND, a körben lévő hely fő hely, együtt D, F, FD, FÖD, fogalmi olvasata: föld, kör és d együtt jelentik a föld fogalmát, ami fő hely az emberélet számára kijelölt hely.

⊕ ⊕

F jelölője: ⊕. ⊕†

⌘, L nem föld, föld, ahogy hold. Hód, hódoló jelentést is ad a fő helynek, a földnek hódol a hód.

Mozgató hanggal „l” föld nem azonos a fő hely, a föld szerepkörével, ahonnan értelemszerűen kimarad az „L”), tehát a rovásírásban meglévő sajátosságokat kizárni nem lehet, mert a fogalmak lefedik a rovásban használt jelek formai beazonosíthatóságát. Ugyanakkor a régi magyar nyelv, amiből a paraszti nyelv őrzi a rovott jel fogalmi és formai értelmét, formai alakjára visszavezethető a gyökszó alkotó elemeit eredeti nyelvi környezetbe helyezi. Ahogy FŐD, HÓD, SZÓD, LÓD (luód, lovad) stb. eseteiben.

Tehát a körben kereszt a föld fogalmát jelenti, amint a szó összefügg a fejed, azaz föld kifejezéssel is, uralkodói kifejezéssel fejedelem, fő hatóság, itt a földön. Fődbirtokos két értelmével, hiszen a szántott föld felfogatott hely, amely szóban már értelmezhető az 1.

A korong négy szegmense írásjeleket tartalmaz, melyek beazonosítható jelek a sumer írásra emlékeztetve, azonban a székely magyar rovás jeleivel is némelyik jel teljesen azonos, más esetben összevont ligatúra, más esetben képírásszerű jel, bizonyos szinten szótagjel.

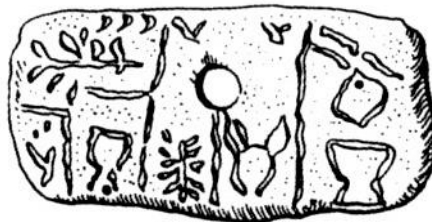
A négyszögletes tárgyak kép és szótagjeleket tartalmaz. A három agyagtárgy, az amulettel, a koronggal együtt elemezhető.

Együttese egy fogalomcsoportba tartozik, mondandója kiegészíti, mintsem tagadná az értelmezés lehetőségét. Ennek mind három tárgy egységes értelmezése indokolt, hiszen a valóságos emberi környezetet kell velük együtt felismerni, ahogy a kunbabáknál tehetjük. Nem elvont gondolatok szintjén, hanem a mindennapos élettel járó gondolatok szintjén is értelmezhető, ami lehetőség a kor kultúrájába illeszthető, e szerint értelmezhető. A mezőgazdálkodás szempontjai szerint értelmezhető. Az ember, állat, növény, környezeti és szellemi, isteni világkép szimbólumainak összefüggéseit láthatjuk ezeken a tudósító, üzenő agyagtárgyakon. Kezdjük az életfa és a nemzést szimbolizáló állatokkal, kecske anyával és bakjával.

Az 57. ábrán látható táblácska jelenetet ábrázol, az ágaskodó bak és társa, nemzés, ahogy ennek párhuzamát későbbi évszázadokban is ábrázolták, csupán az állatok változók. A jelenet értelme a nemzést hangsúlyozza, a szimbólum lehet madár, griff, szarvas, oroszlán, és vegyes, nem azonos fajta, de még alsó felső testében változó is, mind előzménye a fenti jelenet, melyet az 58. ábrán lévő táblácska jelei, szimbólumai tesznek egyértelművé. Ahol egy életterben vannak együtt a más alkalmakkor különálló, önálló szimbólumok. Együtt vannak, egymást egészítik ki, teljes életkép, életter a ház szerepének, a magyar ház tagoltságával a benne lévő szimbólumaival.

Az életfa jelenléte az élet istennőjére utal, ha jelen van, a mozdulatot, a nemző mozdulatot kétségtelenné teszi. Istár istennő életfává alakulását más szimbólummal már összevetettük. Az önálló értelmezés az életanya égi országából származó magból, az életfa segítségével az égi földi élet egyesítésével képességével, új élet létrejöttének lehetősége a fogantatás a nemzés útján ábrázolását látjuk, az új élettel járó befogadás fontosságára hívja fel a figyelmet. Ezért e két táblácska értelmezhető az összevetéssel.

Az új élet színtere a ház.



67. ábra:

*A táblácskán a magyar ház hármass felosztásának alaprajzát látjuk*

A tárgy lukas négyszöge olvasata is egyszerű, az életteréből égbe jutó magvak a földre szállnak, ahol fa és állat életre kél, álló helyzetű lesz a fa, és az anyasági szimbólum, a rombusz, az u alakú kehely az élet körforgását jelképezi, ezt a következő fejezetben részletezem.



A 66. ábrán látható korong a földi életteret szimbolizálja, tatárlakai korongként ismert írásos nyakba akasztható agyagkorongocska. Ennek a medalionnak védő szerepet tulajdoníthattak, rajta vannak azok, szimbolikusan, akiknek a védelmébe ajánlja magát viselője.

A korong olvasata: A földön **ebben** az **időben** a **ház asszonya** a földön **nad** **ősök**, **egyesüléséből** a földön **három piu**, fiu, **növekedve abák**, a **felkelő nap szem** országában vigyázzák a földet, uralkodók, **abák** lesznek, voltak, ősök.

Ennek részletező leírása eltér az eddig ismert olvasatoktól, én a mezőgazdának gondolkodása szerint próbáltam egyértelmű választ adni. A mezőgazdasági ember kultúráját szimbólumok segítségével mutatja be, származásának eredetére világít rá, itt is, mely égi kapcsolat állandóságára a vigyázókra hívja fel a figyelmet a meghalt és születő ember menybéli kapcsolataira, éppen úgy, ahogy a ma élő ember is gondol az élet körforgásában elhunyt szeretteire. Őseink üzenete egyértelmű: az ősök megismerése és tisztelete a családi modellen keresztül, melyet az életfa is tartalmaz a népi minták világában..

A regevilágunk őseire így mutat rá, az ősökön keresztül, így lettek ők a nemzet ősei, ősanya ősapa, ősfiái. És ez a későbbi idők regevilágában újra előjön. Az állatszimbolikán keresztül, az ősanyán és az ősnevezőn túl a háromfiúságra utalva.

## A KORONGON LÉVŐ ÍRÁS

**A ROVÁSÍRÁS jeleinek fogalmi értelme szerint leírható.**

Elemzéséhez kiemeltem a négy szegmens jeleit, baloldali szegmensben a Z és az NY rovásírással azonos jelei 𐎠𐎡



68. ábra:

*A négy szegmens balról jobbra olvasandó, erre a „𐎠z” előtti ékjel biztat, a z jel után a „D ny”*

Ennek sumer olvasata 𐎠 ház jelentést ad. R. Labat, szótárában, az 𐎠aza: haza, ház vonatkozása, ha a h elmarad: az önálló hangként z, önálló a rovásban z betűnek felel meg. (Fogalomjel értelme a magyar nyelvben a rovásjelnek van, a latin betűnek csak olvasati szerepe van.) Itt a ház fogalomértelme szerint e jel értelme ház, így a házban élő anya fogalomjele szintén érthető.

N Y D jellel összeolvasva ház -ony -eny -enye -any anya, a z vel **az anya** olvasata azany az anya z > sz hasonulással aszany, asszony. Ismert végződéses –any, -ony, -eny, oni, honi származékai. Hasonulással az asszony szavunk: azhoni, asszony (zé és há egybeolvad, ssz hanggá asszony, azhony, házhony asszony) szavunkkal, a szó képzésének nyelvünkben meglévő szabállyal egyezően.

Tehát: házhoni, azhoni, asszony értelmét adja a 𐎠D

A korongot osztó D helynévképző +

**Ez a nagy D NÉGY RÉSZRE OSZTJA a korongot A FŐ HELY, ⊕ A FŐD értelmét adja, tehát azt jelenti, nem égi, hanem a földi országban történnek az események, melyek a korong szegmenseiben vannak megírva.**

**Jobboldali szegmens. Az életfa fekvő, ahogy a másik tárgyon is láttuk, ágai: középső összerótt az NY D jelével, többi jel naptári szerepe az égi anyára, annak ünnepnapjaira, a naptárra lehet következtetni, tehát évszámot lehet kutatni.**

A jobb felső szegmensben, oldalon található, naptár, évszám lehet, (Varga Csaba szerint). Tehát naptári ünnepnapot jelölő szerepe van. Az ny jele van az életfa alatt, Tehát a boldoganya ünnepnapjait jelenti, talán ezt következtette ki Barát Tibor, a napvárta megfejtése szerint.

Visszatérve a baloldalon alsó szegmens az nd, †) nad, olvasata, hely növekedés, nagyobbodás helye, vagyis **nagy**, olvasat. A növekedő hely †) †) †) **n nd**

†) dn s ebben az összerótt jelben újabb bizonyíték a magyar nyelvben az a sajátosság, ami az N hangunk társulásának bizonyító ereje, ami abban a szóban, szavakban nyilvánul meg, amelyik a növekedéssel van összefüggésben.

Az n, †) †) a növekedés, nagyobbodás kifejező fogalomjele, ezt a növekedést az anyává válás n-ből, nő-ből nyő, nyő-é anyává válás küszöböli a szülőanyává válás, mely a magzati növekedés kifejezésével van összefüggésben. A leány növekedésével lesz nő, nyő, a nő képes anya lenni. Az élet e körforgásában fontosságával, szimbolikus értelemben még erre is képes a rovott jel, a fogalomértelme szerint. (jány, jövő anya, leány: lesz szülő anya)

|) †) sz n > asszony (mint ahogy könyvem más fejezetében már bőven tárgyaltam),

Itt a növekedés a d † vel együtt a helyet jelöli †) †) **növekedő hely, ahol kiegyesül a növekedés iránya**, ráadásul a két ék >> is ott van a korongon, melyek jelentése ősök, az ősök növekedése még irányultságot is ad.

És a csoda folytatódik, hiszen az egy, † az egyesülés, egyesítés, jele, mint címerünkben a kettős kereszt egyesíti a hármas halmot, ennél nagyobb bizonyíték kell-e az ősi írásunk már hét ezeréves, amennyi a tatárlakai korong.



**69. ábra:**

*A fenti helyek növekedése egyesüléssel valósul meg*

Itt még egyszer ND (növekedő hely”, †) †) nad SS ^ ^ ősök GY † EGYESÜLÉSE)

Bizonyára a képolvasat nyilazó alakot ad, a nagy vadász nem más, mint Nimród. E név lenne, ND, †) †) és a Nim—r—D, az ND, MINT NIMRÓD ŐSAPA (Nyilazó Nimród a Lehel kürtön is látható, de csillag mítosz is, nyilas). Lehet, akkor Ő az ősapa, és az ősanya is megvan a fentebbi képen, AZ ANY: †) †) D olvasattal a z ny, így az olvasás teljesen egyértelmű, hiszen ezen ősök egyesülése s-ek ^ és a gy † rovás jele révén, logikus továbbá a folytatása, a három pi, piu, (puja), fiú olvasatát is látjuk a következő szegmensben.



**70. ábra: A három fiú, kikkől apa, aba lesz. Látó a (harmadik szegmensben) vigyázó urak, három fiú mesei alakja tehát a három ősapa lesz királyfiak, ez a képzet mindenkori háromfiúságra utal, ha a népnek ilyen küldetéstudati fiukra van szükség a népnek, hazának, nemzetnek. Hiszen ezektől az ősapától származik a nemzet. Az anya fiai lányai a nép, az apa fia utódai a nemzők, azaz a nemzet ősapjai.**

†) †) Fi , pi aba aba fiai lenyugvó szem, nap, vagy a kelő nap földjén.



A különválasztott szegmensek tehát összevethetők, mint az esztergomi oroszlánon, >>>>, ezek összevonása a rombusz, ösanyai szimbólum, ami mint rombusz a 2. tábláskán rajta is van: ◊

Fényeslitkén talált, nyakban viselhető rombusz fontossága a kebel fölött viselt ék alakú szer, apa-anya házassági szerződésére utal, az égszer, ékszer előképe. Éggel és földdel kötött szerződés arra, hogy a teremtésben, az utódlásban társak, házasodnak össze a fentiek akaratával egyezően, a menyegzővel tartva meg e szokást. Ékek éke ő, ékesség asszonya boldogasszony. Ékek, vagy ösök >>, sumerben is ismert Enlil, lélek, önlélek, lelket adó, Én Ki én, aki a földi életű, földi énnű. Én Lil, én lelkű önlékű,

A ROMBUSZ szimbóluma mind a földi élet, mind a lélek testben való fogadás esetében. Értelme a földre szálló lélek a föld és égiek kapcsa, kapcsolatát erősíti, személy helyett, mint szimbólum van jelen másik tábláskán is.

Ezeken a tábláskákon tehát ősi képek lélek kapuját, lelkek jeleit látjuk. Ezért az agyag tárgyacsakákon olvasatok a magyar írás jeleivel értelmezhetők. Megfelelője az ösök tiszteletén alapul. (A rovás az egyenes vagy görbült jelein ék < jelet helyezve személyesít, az ö, vagy ő betűt hozva létre, pl. Ɔ ^ Ɔ ), az ékeket >> követi, melyek egymásba fordulással a rombusz jelét adják, tehát az ösök többesszám jellel k (◊) egyesíti őket az ösöket,

AZ EGY FOGALOM JELÉVEL † gy , EGY fogalom, egyesülés értelemmel.

A három fiú szülőanyja és apja van a korongon, mint ősszülők megörökítve, akik az égiek.

A 70. ábrán (X – P B) el van fordítva a kép, a rovás b, p X hangok jeleit láthatjuk, „piu, fiu, puja, pi, api”, ennek olvasata abafi.



71. ábra:

*Jobboldalra visszatérve, három, fi, alatta aba van összeróva, Majd a sumer szem szótag, alatta úr, egybeolvasva szemúr. Szem (sun, suny, sunyít, szuny, szunnyad stb. szavak) a szem a nap elnevezése, a vigyázó, figyelő égi szem, felkelő nap, míg a nyugvó nap fordítva van a sumer jelekben, napként ábrázolva, de a vigyázó szem atya jelével az uralkodóra utal. A jelnek aba olvasata is van. A lenyugvó nap országában a három fiúból abák, apák lesznek.*

TATÁR. LAK	SUMIR	HANGZAS	JELENTES	L.
𐎧	𐎧𐎺	DÜR TUR	település fundament	436
D	D	DIŠ	dics egyetlen	480
𐎧𐎺	𐎧𐎺𐎠	SAL-AŠ	bűbajos asszony	TM. 329
O	O	ŠAR	teljesség	396
C	C	BUZUR	titok	411
𐎧	𐎧	PIR UD	pír fény	381
𐎧	𐎧	AB	atya	128
𐎧	𐎧𐎺𐎠	ŠA	arc ügyelni	353
𐎧	𐎧	IGI	szem	449
>>	<<<<	MIN	kettő	471
†	†	PA KÜN	pár	295
+	+	PÁR MÁŠ	pár más	74

72. ábra:

*E táblázat szerint a tatárlakai korong a sumer szótagolvasat kivonatát látjuk, ehhez hozzáillesztett, kikövetkeztetett olvasatot, Badinyi-féle olvasatot. (Badinyi Jós Ferenc)*

Kétségtelen, sok megközelítése van, mind ez azonban nem lezárható folyamat, főleg úgy nem magyarázható a sumer nyelvből, hogy onnan erednek a jelek, hiszen a tatárlakai leletek korban előbb megvoltak, 7000 évesek, mint a mezopotámiai sumer, amit 6000 évesek. Ezért a rovott jelek fogalomértelmével is kísérletet tehattünk, hiszen azokkal egyezéseket találunk Erdélyben a székelyek írásában, rovásírásában található meg e jelek többsége. Itt a megfejtő, e fenti sumer szótag jeleket hasonlít, és ebből következteti ki olvasatát Röné Labat nyomán. Hasonló üzenete van, de nem ugyan az, mint a jelek olvasata. A ház úrnőjének védelmező szerepe átvált a napatya vigyázó szemére, de a folytonosság olvasata elmarad, pedig az előbbi fejezet ezt is az atyáról fiúra, mint figyelő vigyázó ősökre örökösök lényegére gondolhatunk. A fenti kiemelt olvasat tehát megállja helyét, de nem teljes, míg a teljes olvasatból kimarad éppen a rovásírásban lévő sajátosság az összerovás, mint a nd esetében láttuk. A kárpáti haza első egybefüggő olvasatát kapjuk, ha jelek fogalomértelmével, jelek olvasatát vesszük figyelembe, melyek a másik két tárgyon lévő szimbolikus képi olvasatokkal együtt értelmezhető. A magyar nyelv logikájának, szimbolikáinak népi gyökereinek megfelelő, organikus gondolkodás olvasatának felel meg. A rovásjelek fogalomértelmének felelnek meg a sumer szótagolvasatok is. Amire Forrai Sándor hívja fel a figyelmet, az „nd” 𐎠) igenis az olvasat magyar értelme szerint a legfontosabb jelenségre, a jelösszerovás lehetőségére, a jel fogalomértelme az „n” jel szerepkörének a növekedés fogalmkörében van jelentősége. Bármilyen jelenségben lévő folytonosság a növekedő értelemben kifejezhető, itt a növekedő hely értelmére: – nad – hívja fel a figyelmet, ezért az olvasat lényegesen pontosabb, ha ezt az irányelvet alkalmazzuk, és nem a hozzávetőleges olvasatot. Ezt a jelenséget nd, ng, nt, stb mássalhangzók társulását éppen az n nő értelmében társult hangok, melyek összerovása megtalálható a rovásírásban.

Társulásokat a Dési féle rovástáblán is megtaláljuk, mint példákat. Az n a többi mássalhangzó társuláskor is megfigyelhető, jelenség, nyelvünk egyik tanútétele, hogy már több ezer évvel ezelőtt kialakult, s a mai napig be is tölti szerepét nyelvtanunkban. Nyelvünk egyik bizonyítéka az ősnyelv kérdéskörének tárgyalásakor is a mássalhangzókkal társuló n... nd, ng, nt, ngy, nc, nk, ncs, nz, nzs, nj társulás ny nt társulás ty.

Nincs társulása az n-nek az r, az l mozgató hangokkal, hiszen azok önálló mozgató szerepéhez nem kell a növekedés hangját társítani. Nyelvünk még ilyen látszólag nem fontos jelenségre is pontos választ ad.



**73. ábra:**

*A tordosi 7000 éves agyagszobor a nap sugaraival a napba öltözött anya képét adja, nos, ezen a szobron is rovásírás jeleire bukkanunk, a nap sugarai alatt két szem, orr és száj rajzolata van, nyak vonalát egy n jel adja, abból egy sz a mellek, pedig két s formát rajzolják ki, ebben az olvasatban a két őst (fiút) szülő anya vonatkozása olvasható.*

D | ) ^ ^ – e jelek jelentősége a két halom, ami a földanyára utal. Itt is a születés utáni növekedés képi megfogalmazása a fontos.

^^ ◊ – a mellek rombusza rajzolódik ki.

A másik szobrocscsa a kökénydombi Vénusz, ahol vonalrajzolat van a szobrocskán.

A FÖD szülőanyja hasán és térdein kirajzolódik a három halom, ami a három s, három ős halom, a három ős szimbóluma ^^ ^

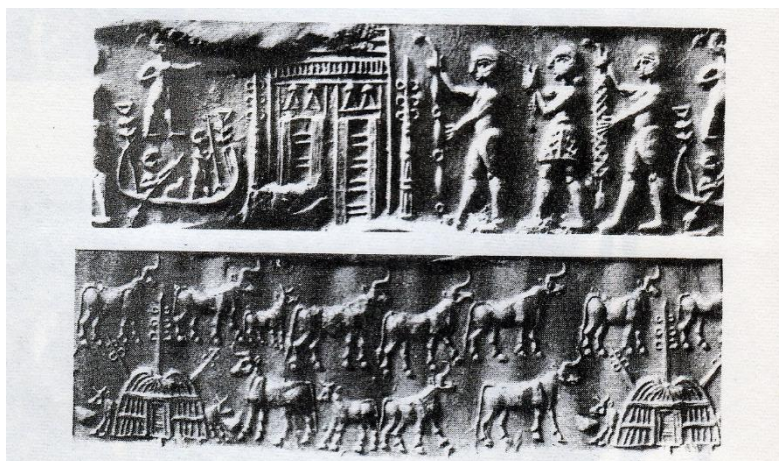
A kökénydombi Vénuszon és más jellegzetes szobrocskán mint itt:



74. ábra:

*Egy asszony két állat között ülve szül, melleinek halma az ős anya háromszögét mutatja. Istár istennő két oroszlán őrzi így, ahogy e képen látjuk majd később az istennő alakja növény, de mellette a két állatalak a továbbiakban is őrzik e méltóság szimbólumai, ahogy az esztergomi oroszlánok is istennő fáját az élet égi magját termő fáját vigyázzák.*

## A MEZŐ GAZDÁINAK ADOMÁNYAI



75. ábra:

*[37]Sumer, három fiú talán Noé három fia, SÉM, KÁM, JAPHÉT a bárkába rakodik az új ember Noéban személyesülő ősapa kép, ebben nincs helye az ősanjának, ezért a korong a Nimródi ősanyság kinek felesége Ene, és a Nimródi ősapaság gondolatának közvetítője, ilyenformán a magyarság legeredendőbb erekllyei a tatárlakai agyag tárgyak, hiszen eredet-hagyományunk legelső elbeszélője. Ami a legfontosabb: címerünk szimbólumát találjuk meg, több ezer évvel itt a Kárpát-medencében, ez pedig a hármas halom és a kettős kereszt, a három őt egyesítő kettős kereszt.*



## A TATÁRLAKAI KORONG

Egészének olvasata tehát, „Az *anya föld...* idejében a *földön nagy ősök* egyesültek a *földön három fiú* lett a *szem atyától* akiből *szemurak* azaz *látó* uralkodók lettek”.

Nemzeti gondolkodásunk pillére.

Gondoljunk itt a háromfiúságra, kiből az uralkodó ősapákra, pl. **Hunor, Magor, Bor**, -fiak, kiből ősapák lettek, lehet következtetni, de lehet Noé fiaira Sém, Kám és Japhetre is, akiktől származnak nemzetségeink, kiktől vagyunk mi egy nemzet, az egyesülés, vérszerződés útján is. Noéban természetesen a sumer megfelelőjét Útnapistim-t (útnap estem – nyugatinapút) kiváló magyar olvasat, misztifikáció nélkül). Magyar vonatkozása Nimród, a nemzet ősapja.

EBBEN SZEREPLŐ ENECH.

Szép ENÉT idézi, vagy Ankiszát, Innannát, Anahitát, Annát, kit nagyboldogasszonynak tisztelhetünk, ősanyaként. Szűz anyaként értelmezve a mindenség ős szűzi állapotából, minden élő teremtmény anyját.

No de honnan tudná Győrffy György, kire a népi mondás illik, oly messze esett fájától, tudnivaló Győrffy István apjától, kiváló néprajzostól, mert ha az apjától tanult volna, nem ír ilyen mókásan, olvassuk: „Enech (Eneth, Enee) a magyar ünő „fiatal tehén” jelentésű szónak régibb, enech inech alakjából keletkezett személynév”.

És itt most kijelenti, „Ünő szavunk honfoglalás előtti török jövevényszó...” Most akkor magyar, vagy török? A lényeg, hogy jövevény legyen. A finnugrázok, mindig csakis azt kutatják, mit honnan vettünk át, mert a nomád életkultúrához illesztnek mindent, ha kell szárazság, ami a legelhető füvet, szárítja ki az őslakosokkal együtt, de mire jönnek magyarjaink, a füvek is dúsan burjánzanak. Szárazság, ami elpusztít minden „avar-t”, hogy még csak hírmondójuk se maradjon a vár, a váriaknak, falakat építőknak (falu), várakozásra alkalmas építmények építőinek, a városoknak, városiaknak. Csakhogy egy szál honos, hun utód se maradjon, hun vót, hun nem vót, mesevilágba utalva a néphagyományt. Álláspontjuk töretlen nomád lakóház nélküli sátoros nomád, kik nem hurcolkodnak szállásról szállásra, az avarok, várföld, kővár, földvár, nyoma se legyen, így se nyelv, se kultúra, minek az a magyarnak? A másik okosnál pedig, tv nyilatkozatban halljuk, „elhagyják a huzatos erdőt”, mármint ott északon Szibériában, tehát annyira makacsul, ragaszkodnak a finnségi rokonsághoz, alacsonyán tartott műveltséghez beköltözést is ennek a rablóbandának egyszer engedélyeznek, csak egy alkalommal honfoglaláskor tolakodtak be ide a fejlett nyugati „kulczúrába”. De hova lehet tenni azokat, akik kritika nélkül ezekre alapozva, tanítják a honfoglalást? L. B mert egyetlen krónikánk sincs, amelyik honfoglalásról írna, visszatérés, (reditus, Anonimusnál), a „Thárhi üngürüs”(magyarok története), több visszatérésről tud, az „Arvisurák”, a palócok regevilága számtalan rokónlátogatóról tesz említést a „Melegvizek birodalmába”.

Nem csoda, ha manapság elhagyják asszonyaink asszonynévjelölőjüket, a „-né”-t, hiszen ha tudnák, milyen tisztesség asszonynak lenni, és volt a régi időkben, nem tennék.

Mert a -né tisztesség eredője szó jelentése, a nő, a növekedést jelenti. ( ) n, { né, é: övé a nő, ha ő nőé, ☉ )

Szimbóluma anyaságot fejezi ki, nincs annál szentségesebb dolog, mint méhébe fogadni a magzatot és e növekedés a női mivoltban képes csak igazán a boldog anyaságban megvalósulni. Az asszonnyá válás, nyitás az élet folytatása felé, a magzati növekedés, a gyermekáldás, a lélek gyermekébe fogadása, is rajta van a amulett tatárlakai egyikén. A családi élet szentsége, egybefoglalja a házhoz kötött asszony méltóságát, a ház úrnőjének méltóságát. A gyarapodás feletti örökös, az élet hordozója, a mag-átadó társ velejáró tisztelete, a férfié, kinek fele a felesége, együtt egészek a családban, vagyonban, mindenben. Né, a -nál, -nél nélkül kötőszavainkban is visszhangozzák fontosságát.

NOS A RÉGI IDŐBEN ENNEK AZ ŐSANYÁNAK E NŐ, -Né, E NŐ, E NÉ FERINÉ, VAGY BÉLÁNÉ, VAGY BALOG GÉZÁNÉ, a növekedő nő, e né.

E NŐ a -né a jelölője. Őt nevezi szép Enének Nimród feleségének, ősanyának nemzetünk. Vallásosságában Nagyboldogasszonyának, tiszteli az ős szüzet, mindenek szülőanyját. A sumerek Anu, még a nemtelen szüzen szülője mindeneknek. A kereszténység Mária anyjának, Annának nagyboldogasszonyi méltóságot ad. Anna szerepkörét lehet felismerni a Nagyboldogasszonyságban. Kinek kápolnái vannak, Szent Anna tó, Anna rét, Gilitka kápolna. Ugye mennyire nem misztikus, ha magyarul szeretnénk érteni magyarságunkat! Asszonynévben lévő megnevezés magyar nyelvünk szerinti fogalom. Nem kell mindent idegenből venni, mert ha valóban környezet határozza meg a szót, magyar a szó, értjük is. Ahogy ez szép ENÉ, Ü NŐ, Ő NŐ. A növekedő lét, lit, élet adója, életanya. Jó nő, Junó, de ennek nincs itt a helye most, mert nagyon sok jelzője, elnevezése van, szerte e nagyvilágban, minden nép nemzet saját maga általi megfogalmazásban, mi magyarok ezt örököltük, ezt kívánjuk, e szerint kívánunk élni, ahogy tették elődeink, őseink, most is vallva hitvallásunk szerint.

ÉS AKKOR VEGYÜK IDE, aki érti a dolgát, ilyen Sebestyén Gyula, ki a „Csillagmítoszban” megjelenő Hunor, Magor ikerpár kapcsán a szarvas üzésre magyarázatot ad, nos ez megvan a kazettás mennyezetek világában, visszamegy i.e. 7. évezred végére, az ókori mitológiákon a védákon át, a bibliát is beleértve. „Mindkét rege a téli napforduló rítusát őrzi, amikor az állatkör őszi csillagképével; küzdő, haladó nap, újra születik, a legyengült téli napot szarva között, kiemelve a vízből, hozza a napot, és sorban legyőzi az égbolt szárnyetegeit”

„Nem nehéz kitalálni, hogy a nagy fényes út az állatkör, a halastó állás a vízöntő jegye, a csodafejű szarvas, a benne gázoló bak, őt legyőzi a fölkelő fényes nap, a maga útján vonja a holdat, és az összes csillagokat.”

AHOL ÉL A KRÓNIKÁS HAGYOMÁNY, OTT A NEMZETTUDAT KIFEJEZŐJE AZ ELSŐ NEMZŐ, ŐSAPA, NIMRÓD (nemúra régi helyi), DE UGYANÍGY MÉNRÓT (ménúr régi területi, MÉNES, mén ős Egyiptomban). A MAGYAROK ESETÉBEN, RÁADÁSUL MAG (magúr), IVADÉK MAG-ÓG (mag régi égi ---- föld és ég régi úr) –tól ered nemzettsége. Ugyanakkor az is igaz, Ma istennőnek Góg a férfi párja. A „magóg”, egyesíti a női és férfi mivoltot, földi és égi magot, (a japheti leszármazás biblikus forma, patriarkális gondolkodású embereknél, ahol nincs helye az ősiség eredőjében a nőt, az anyát is látni az atyai úrsággal, a nyugati világ képéből eltűnik, szembe kerül, az őszövetségi biblia ezen uton, haladva más értelmezést ad. Ha ezt hűen átvesszük, és csak ebben gondolkodunk, így a két név esetében, Góg és Magóg, külön-külön is, egy-egy fiú, kimből ősapa lesz). Adynak nem két apja van egyszerre Góg és Magóg, hanem Góg atyja, és Magóg anyja, örökségben, a föld és ég anyja, a kereszténységben: MA ÚRNŐJE, mauria, ma urja, maurjam, mirjam: MÁRIA. Keresztény boldogasszony anyánk, hiszen a magyaroknak nem csak ATYJA, ANYJA is van, akiket a leghívebben tisztelnek.

A fiú, mint nemző is szerepel, mint égi úrfi, égi ügyek intézője.



## GRIF

⊕⊕THΛ

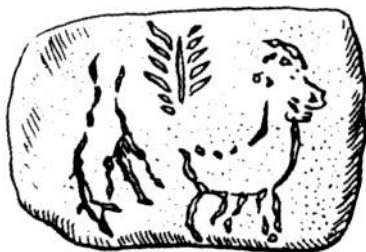


**76. ábra:**  
*Székita aranylemezek*

Mitikus madár, legtöbb esetben nemző, itt szeretném a vadászni szeretők kedvét szegni, nem teperi le, a madár a szarvast, nem evés szándékú a griff, hanem nemző, hiszen ő az égi urfi—grif>fi úr égi. Azért van szárnya, mert tulajdonsága az, hogy égi eredetű, az égből ereszkedő szárnyas lény, aki angyal, mint Gábriel. Az égi magot, gab ona (égi aba hona) hozzák, a szárnyas lényként ábrázolt lények. Nemző, neme, nemes, nemzőképes magot az égi atyától hozó. Királyi uralkodók égi eredetének férfit jelző átlényegült alakjai, fiú, de mint nemző- madar, madár, magor. G R F = ÉGI ÚR FI, (A GRIF ugyan úgy csak elterelő a két, ff, mint a TELE, TELJES, A TELE, Atila esetében nem Attila, és nem Atilla, hanem Etele, e teljes, a til (tilalmas, a lit (lét) a teljes élet értelemmel. Tehát az étellel teljes ata, atya, ataila, (ila-élő, ata az élő, ataila, atyaéletű: Atila. És nem tilla, ami tilost a tilla, tilalmast jelent.

### Értelmezhetőség bizonyítéka

A legrégebbi ábrázolásban a tatárlakai amuletten a nemző egyértelműen a bak, hogy ez menyire egyértelmű, azt a későbbiekben is igen gyakran megjelenő fácska életfa jelenléte szimbolikusan jelöli. Legelső esetben a tatárlakai amulettek közül a következő.

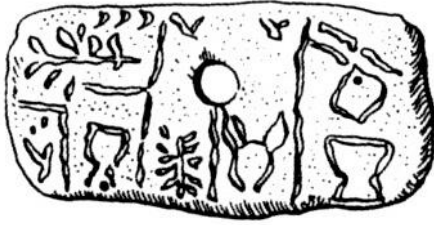


**77. ábra:**  
*Tatárlaka táblácskája időben először ábrázolja azt, ami a nagyszentmiklósi kincsen, más székita kincsen, de a naszvaji mennyezetkazettán is van.*

A SZARVAS ÜNŐ a nemzöt fogadja, az égi úrfit, az életfácska jelöli az utódlást, a folytonosságot. Ez a táblácska a bizonyosság arról, hogy az amulett olvasata helyes.

# A MAGYAR HÁZ

𐄂𐄃 𐄄𐄅𐄆𐄇 𐄈



78. ábra:  
*A magyar ház alaprajza*

A magyar ház alaprajzolatára Molnár V. József előadása hívta fel a figyelmemet, a magyar ház három helyiségének, organikus egységére. Az élő ház kultikus szerepére, hívja fel a figyelmet a ház hármass felosztása, nem véletlen, hanem sok ezer éve kialakult léttér, amiben mindennek és mindenkinek megtalálható helye a családi szerepvállalásban. Csodálatos az, hogy szimbolikus jele e ház hármass felosztásban a tatárlakai ház modelljeként értelmezhető a fenti rajzon, összevethető a magyar ház vonatkozásában. A hátsó, a középső, és az első, utcafelőli tisztaszobára utal ez a hármass felosztás, ugyanúgy, ahogy ez Jóska bácsi előadásaiból tudjuk meg. Ráillik a jelképek sora erre a hármass felosztásra. Az élet mozzanatai itt a föld szintjén a házban, az asszony otthonában történő események szimbolikái.

Ennél egyértelműbb magyarázat, mint a ház élete, organikussága, földi és égi dolgok összekapcsolása, ezen van, egy másik tatárlakai agyagtáblácskán van, egy jelenet az életfával, a nemzés jelenete, így függ össze e táblácskával, nem is lehet ennél jobban szemléltetni, természetesen a szimbólumok ismeretével beazonosítva. A három tárgynak együtt is értelmezhető üzenete van.

Balról jobbra haladó képolvasás bal alsó sarokban a rovás t betűje van, ez a tér 𐄂 az élet terét jelenti, a fogalomban östérnek számít. Itt az ember mindennapjaihoz a tűzhely, tűz tere, ábrája, fentebb az életfa az emberi ágyasságot, azzal járó tevékenységre utal. Az életfával, ahonnan átszállnak a magok a pitvar terébe. Ott egy lyuk van, ebben az östérben magok szállnak fel, ennek párhuzamát láthatjuk egy-egy sumer pecséthengeren, párhuzamán is, fekvő az életfa, ilyen vízszintes, mint itt. A megtermékenyülés színhelyéről, az ágyról, mely az életfa teréből, a magok szállnak az ég felé, a lyukon és vissza át. A második részbe, ahol az álló fácska van, az állatka feje mellett. Látható ekét növény-állat szimbólum fel a küszöbön belül, a többi rész kint van, a pitvarból nem látható, csak ami bent van, de mivel e tevékenység az udvaron folytatódik, a kinti házon kívüli munkával köti össze a házat, ami kint folytatható, oda kell gondolni. Életfogadások bizonyítékai az ember környezetében növényi, állati, a pitvaron át, tart kapcsolatot. (pi = víz, t = terület, var = vár, várás – vízvárás helye, ud = út, várás = udvar az utas váró helye). Továbbhalad a harmadik térbe is, a kis sss-ek rajzolata madárkákka alakulva a lyukon át, a pitvarba, onnan át az első szobába érkeznek ahol a rombusz a lélek kapuja felé hullanak a tisztaszoba szülőszoba, és ravatalozószoba, a lélek és a lélek távozásának színtere, itt indítják égi útjára a halott ember lelkét, virrasztással búcsúztatják a háztól.

Tehát a látott képek szegmensei a ház három helyiségének fontosságára hívja fel a figyelmet Mintha az égből jönne a pitvarba, beérkezne a földre, ahol jelen van az állat nagy füllel, és az életfa, immáron álló helyzetben, növény szimbólumként, ahogy az állattal a pitvar küszöbén a foglalatosság folytatására, az udvarra hívja fel a figyelmet, a házon kívüli munkára.

A harmadik szegmens világa a tisztaszoba, ide átszálló jelképek madarak, lélek madárkák, itt fogadja a szülő asszony a lelket, ábrázolása a legősibb rombusz 𐄄 ábrázolását illetően, amivel eddig a Vénuszokon láthattunk, itt a rombuszon, amin lyukacska is van a lélek kapuja, nyakba akasztható jelkép is, ékszer, égszer, éggel kötött szerződés az életre, az életadó boldoganya

jelképe. Itt van a kehely, ami urna is lehet, a rovásírás u betűje  $\mathfrak{M}$ , a vonalak pedig, az ég felé mutatnak.

Mivel itt mindegyik szimbólum jelen van, alapszimbólumoknak tekinthetjük, más tárgyakon látott szimbólumot ebből kiindulva értelmezhetjük. Ezért, történelmi jelentősége az emberiség számára is fontos üzenetet hordoz, amikor e két táblácskát elemeztük. A magyar szimbolikáknak sok eredője van itt. Jelképesen, az istennő Istár—ősmagtárából életfa, a földi növény és állat, a rombusz, mint a boldoganyaság földi megjelenítői.

A legfontosabb az, ami egyszerűségében is kimutatható, a magyar ház felépítésének az alaprajzolatából kiolvasható, hátsó szoba az élettere, ahol fekszik, nemző, tűzhelye van, mikor a pitvarból kilógó növény és állatból csak a gondoskodás képe, addig a tisztaszobában a szülő asszonyi szimbólum a rombusz egyben a lélek fogadásának helye, de itt van a helye a ravatalnak, melyet az urna szimbolizál. Magyar ember logikáját, életterét látjuk, ami az egységes olvasatnak is segítségre van.

Felsoroljuk más oldalakon is párhuzamait, milyen sok esetben van ábrázolva, még a népi motívumon is a nemzés jelenete

A TATÁRLAKAI KORONG és a két tárgy összefoglalóan egy rendkívül fontos üzenetet hordoz, de a jelenetek mindhárom táblácska együtt értelmezésével ad jelentős felvilágosítást arról, ami több ezer évvel ezelőtti ember gondolkodásában is alapvetően olyan, mint amilyenek mai nap emberének gondolkodása.



Isten négyzet alakú bölcsességéből cresszkedik le a lélek az

## FÖLD ÉS ÉG

Föld és az ég egyesülésének mitikus megszemélyesítője a földanya, és a napatya, amikor maga a nap termékenyíti meg sugarával a földet. A mag szóban is benne van, a ma a föld, a g az égi sugarat jelzi.

A magyar néphagyomány fenntartója a „ma-úr-i-a” ban Móriában egyesíti, a hármasságból az anyát, csak a patrióta-gondolkodás veszi ki az anyát a Szentháromságból, az anya ugyanis a lélekfogadó, lélekhordozó, átadó szent fiát szül.

### 79. ábra:

*A szent lélek fogadása [38]*

*A nő méhébe fogadja a szent lelket, a nő eltüntetés az ősiség gondolkodásából, a magyar néphitből nem sikerült, sem a reformáció, sem az ellenreformációval. „Üdvözlégy Mária”-nak megmaradt imádsága „malasztal teljes, áldott a te méhednek gyümölcse, Jézus”.*

# MAGZÓ, MAGÓRZŐ, MAGÚR

## A CSALÁD FONTOSSÁGÁBAN AZ ÉLET

Ezt az egyesülést, az emberi szemérmesség a megszemélyesített, növény és az állat-szimbolika viszi tovább, egyesítés az életfával gyakori az ágaskodó állatok, a másik táblán is érzékelteti. Kiválóan érthető magyar nyelvünk szerit e nevek mindegyike a nemző a maghozó, a magörző. Az egy más dolog, hogy tudományosságunk egy idő után mindent valakitől átvettnek nyilvánított, ezért már népvünk sem tudjuk mit jelent *magyarul*, értelmezgetni kell, holott magunkat, magnak, azaz mindig *magurnak* neveztük, a honurak pedig *hunúrnak* mondták magukat, amikor egyesültek, akkor lettek magi urakká, *magyarokká*. (Figyelmeztetés: megszólító szavunk: úr, uram.)

És hogy mi magelvetők vagyunk, ezt Tatárlakán is tudták már, de előttük a még a sumeroknak is, hiszen korban előbbi, mint egy ezer évvel korábbi a tatárlakai lelet 7000 évet datál. Ahogy a víz sem mosta el a tordosi korongocskák mindegyikét, ahogy mondja az írás a „víz szalad, de a kő marad”, némelyikén a jel az írás üzenet, az ősanjáról ősapától szóló üzenet.



80. ábra:

*Madaras és sumérföldön Kiengiraban, ahol az égi magok fogadása után összeáll az életfa, rajta a madár, alattuk még a vizek hullámozni. Szemúr növekedő íve, és a nyolcszirmú rozetták az ősi spirálok az élet kapuját őrzik. A tatárlakai korongon nemző ágaskodó állat az életfával, ennél világosabban jelöli a másik tatárlakai tábla, hogy hasonló mondani valója van az utókor számára, mint Mezopotámiában is volt. [40]*

A tér ősi magvait az égi madarak szórják, ma-da-úr, madár nem véletlen elnevezés. A korongon lévő értelmezést megelőző magyarázatok, melyek napjaink népi életfáihoz vezetnek, pontosan azt tudatja az ősi velünk, amit a nemzésben fontosnak tart, az ősiöket tisztelni kell, hiszen ők a túlvilági élet emelkedettjei, ősi magasok, magősök, a mennyeknek országának lakói, hozzájuk a madarak, madarak repítenek. A sólyom, mint lélek madár, igen fontos a magyar szimbólumvilágban.

Magok oltalmára épültek a templomok köré az erődvárak, palánkok, kisebbek, nagyobbak várak, úr uruk, városok, védelmének úr örnek való értésére Novotny Elemér hívja fel a figyelmet, mit sem jelent tehát a magur, mint maguk őrzése védelme. A padár, bíró padur, jogvédőt jelent, aki úr és pados az urpados, méltósága kiterjed az utódokra az árpád házra. Ez a jog tehát már a szemurak az égből kapott magvak védelmében, a napisten védelmében állnak, de a levegő, En lil.

Őn lél, en lél, önlélek, (sajátlelkű, önmaga lelkű) „LÉL kürtje védelmében is”, ugyan úgy, Enlitt (önmagából lett asszony), (szűz anya, mindnek szülőanyja sumerben Anu, a Szűz szülőanyja ANNA), (kinek nevét a palóc hagyományból ismerjük, helynevek őrzik Gilitka kápolna, Szent Anna kápolnájának névadóját, az égi lét anyjának nevét Gilitkának mondja. Helynevek



őrzi a lét a születés helyeinek nevét, Litke, Litka, Fényeslitke őrzi. 1700-as okirat Litt-ké-nek írja Fényeslitke nevét Littké, lét anya életanyaként értelmezhető, s ad védőszentsége a helynek nevet, temploma a Boldogságos Szűzanya tiszteletére szentelték Fényeslitke első templomát). A fényes jelző valószínű jelenési helyre utal. Bár egyetlen jelenés sincs feljegyezve, szűk családi körben három jelenésről tudok.

ENLIT: Vízistennő, a tudás istennője, aki a vízözön után a földet körbeutazó Csaba segítője, ezüsthajú, bölcs öregasszony képe már teljesen elhalványult, inkább a sumer istenségeket ismerjük, a sajátunkét feledjük.



81. ábra [40]

Égistennő párja Ea, Enki földisten, Erős EROSZ-BAN AZ ERŐNY, az energia, élet és anyai Inana, ÖN anya ős szűz, a szerelem Istárjában, ÖSTÁR (élet tárolója a mag, istenek életörzők égi österéből származó mag. Az élet tápláló nap, fény megszemélyesülései az ősi istenek, de láthatjuk személyesen is a „Napbaöltözött” boldoganyában is és az ő napfiában is, a fényfiúban látható a megtestesülésben. Az, hogy az ösgondolkodás elválaszthatatlanul benne van a magyar nép gondolkodásában, a négy őselem tiszteletén túl, a működtető isteni akarat is megnyilvánul. Az ősi hitvilágban szó sem lehet „egyistenben gondolkodni”, hiszen istenségben több a megnyilvánulás, több az isteni megnyilatkoztatás, közvetlenebb isten és ember kapcsolata. Életen túli világ is ország, hiszen a mennyország, nem egy tulajdonság, hanem minden tulajdonság hazája, a hazatérő lelkek otthona. S ha a tulajdonságnak neve van, azt a magyar meg is nevezi az ős térben, tárban, magtárban, néha bizony kecsketárnak is nevezheti, ami megmaradhat dülő névben.

Ezt vissza is tükrözi a hely nevének elnevezése alkalmával, hiszen minden helynév emlékeztet, tisztelt védelmezőt lát abban, aki az égi mezők világából is védelmezhet, ez az ősök tisztelete, nem mágia, varázslat, hanem az örök élet reménye, ami meg is valósul az úr védelmében lévő ősökön keresztül. az utódokban. Ezért fontos nem csak a test, hanem a földi, megtestesült lélek gondozása is.

## Magvetés

Álmos magvetése Vass Albert nyomán, mely mesében Álmos szánt, átadja a búzát fiának, Árpádnak, vesse el. Legelső, legfontosabb mozzanat a hazába visszatérőknek a mag elvetése. Nos, ez kizárja az állatot legelőről legelőre terelő kóbor nomád képét.

Az égiek parancsát teljesítve Álmos küldi fehér táltos-lovát a túlvilágra, jelentse odaát a fentinek mit végeztünk eddig. Ő a fenti hatalmas mása, almása, a fenti, fenni, fény, fény, örök-létű atya földi helytartója, helyettese.

Mindez pogány gondolatként éli meg a keresztény hittörténész, Vass Albert gondolatai számára eretnek, hiszen ő a hittudós elkötelezett az egy isten hitében.



Hiszen a földön túl is van világ, heted–hét ország, ennek reális ábrázolása az univerzális világ, a mennyország, a mennyezetkazetták elképzelt világát mutatják be. Az amulettek előképei egymás kiegészítői, a sumer világban már ismert, szótagolvasatok, ősi szimbólum rendszerű értelmezéssel olvasható. Százszázalékos olvasatok nem lehetnek, minden jelenség ugyanis az egyén felkészültségi szintjének megfelelő gondolatiságot fogalmaz meg. A dogma csak egy megoldást ismer. Égi eredetű üzeneti értékkel a szimbólumokon keresztül lehetséges, jelképes világlátáson keresztül a már ismert mondavilághoz kapcsolni az ősi üzeneteket. Ami nem függ a nemiség anyai vagy atyai elsőbbségétől. Mert nem csupán férfi ősből, hanem a nemiségek együttesében gondolkodik

Több ábrán láthattuk, a rombuszok az anyaság ékei, kötik össze a boldoganyákat az égiekkel, A szűzanya kapuja, kupája. „Ma” földanyát földi helyén madán, madonna, mamát, Máriát a matériával, a földdel, Mátrával, mint matrónával földrajzi elnevezésekben is megtaláljuk, ahogy Tátra az atya úrral, mindez karjaik a karral patronált, karoló apa területe, apa Fatra, Kar pát KARRAL PATRONÁLT, védett földrajzi nevekben őrző védő szerepkörben jelenik meg. Összefügg az őstér >< Istár, istáp, ispán, asszonyával, apjával, a szerelemmel, a föld és ég Nagyboldog asszonyával, Anuval, Űő (összűz), Annával, a legfelsőbb asszonyi mivolttal, mint az ATYA URUságával, az országgal..

A 78. ábrán látható tatárlakai korong, mellette másik két négyszögletes tárgy, amelyiken az anyai szimbolikát, boldoganyai szimbolikát, a rombuszt is mutatja. Ez is bizonyítja, nem véletlen e képelek sora, ezeken a tárgyakon, bár 7 ezer évesek. Ez is megmutatja, a szimbolikus képek értelmezése után, hogy a rajta lévő írás nem más, mint üzenet. Az ősi üzenet fontos számkra, hiszen a megfogant utódnak az anyán (ősanyaképe a szülő anya szimbólumán keresztül), ami a rombusz, ugyanúgy a szentlélek szimbóluma is nem más, mint a szentlélek fogadása, itt a tatárlakai amuletten is, a tisztaszobában történik a születés szertartása, és a ravatalozás szertartása. Halálakor ebben a szobában ravataloznak, innen távozik a lélek a szentlélek kapuján, kupáján keresztül, a búcsúztatás, a lélek útjának ima által való megtisztítása virrasztás idején. Együtt van az urna, a halál szimbólumával. Ott van a kehely felett, mint kapu, mint kupa. A rombusz kebel fölött viselt jelkép, szimbólum, ami a későbbiekben nyakban viselt ék, ékszer. Az ék alak ékessége az ékszer szavunk bizonyítéka.

A három tatárlakai írásos egymástól nem eltérő gondolatiság, hanem egymásból következő gondolatiság, mely szimbólummal adja vissza a szóképeket egymásba illeszhető módon. Ezen a táblácskán a bal alsó sarokból indulva van egy rovás t, a tér fogalomjele, ami fölfelé magot szór, ott fekvő életfa magvai átszállnak a lukas szegmensbe, ott álló fa, és egy állatka feje van, tovább repülve a harmadik szegmensbe, nyakba akasztható rombusz a boldoganyaság jelképe, és az urna jelképe világít rá az élet körforgására.



**82. ábra:**

*Fényeslített talált cserép nyakék-medál. Petőfi utca fotó L. B.*

Ahogy ez a rombusz is boldoganyas nyakba akasztható, viselhető éke. Ilyen formában az emberi védelem, védelmező az ősihez vezethető tisztelben nyilvánul meg, ahol az Istár istennői szerepkör, az életfával együtt, az oroszlánokkal együtt az élet fogamzásával a befogadó, és a bevívó, nemzés, a nemzett általános ősi jellegévé válik (gondoljunk Istárgomra, Esztergom jelentőségére a magyar szakralitásban). Esztergomi jelképen az oroszlán mellett Istár Istennő fája, életfája van, rajta az oroszlánon négy ék, és az oroszlán tomporán a nyolcas szegmensű rozetta, a nyolc boldogasszonyi tulajdonság szimbóluma.

De az efezusi kebeles istennő, szintén viselője a rombusznak, mint némely képeken Máriának is van ilyen rombusz nyakéke.

Az esztergomi oroszlán életfával, ezt az életfát őrzi az oroszlán, ez az életfává átlényegült Istár, aki ha ágából szakajt valaki termékennyé válik, gondoljunk Etana sumer királyfi égi útjára.

82. ábra [41]



83. ábra



A korsón látható alak az életfának ágát tartja kezében, amit Istár országából hoz. Etana útjára emlékeztet a korsón körbefutó jelenetsor. Egymásutáni jelenetsor égi utazásra, Istár istennő égi országába, küzdelmére, útjára emlékeztet a „nagyszentmiklósi kincs” egyik korsóján, ott is a naphajú oroszlán, le kell győzni a kígyót, hej de sok próbatevő mese alapja.



84. ábra [41]

A növényi és állati szimbolikák ezt örökérvényűvé teszik. Hogyne tiltakoznának a nemteleknek ez ellen, neki se legyen, ha már nekem nem adatott meg, ilyen ősi múlt, bár ha utánanézne, lehet, hogy ő a nemesebb, mint ki annak tartja magát. Elfogadás kérdése, hogy mily módon tartozom a nemzethez, hiszen a népnek tagja vagyok, ezáltal akár nemessé is válhatok.

MIÉRT FONTOS A 21. SZÁZAD emberének a nemzeti tudat? Miért nem tagozódunk be az UNIÓBA? Ennek feladása árán mit kapunk: nyelvet, gondolkodásmódot nem lehet feladni, mert a mai gondolkodást a pártoskodásban az ígéret, mit kapunk szava a fontos, nem az mit

teszünk? Milyen silány absztrakt világ az, ami ez után ránk marad? Mert családi hagyományok azt követelik tőlünk, hogy ami több ezer éve fontos volt az őseinknek, azt tisztelni vagyunk kötelesek. És azt vagyunk kötelesek megcselekedni éppen az élet törvénye szerint, az ősök tisztelete szerint, tisztelve mások belső hitéből származó ősi képét, nem csak a magunkét. Azért, mert csak ez őrzi meg a nyelvet, a nyelv pedig az igaz gondolkodás képességét, a kifejezőképesség színvonalát. A magyar nyelv régiségét, kapcsolatát a kultúra első írásos nyelvét, a sumert szerkezetében nyelvtanában a ragozó jellegében őrizte meg éppen a ma magyarnak mondott nyelv, benne a hangzók kevesebbet változtak, gyökei megmaradtak, ezt vagyunk kötelesek tovább vinni, mert már a sumer műszaki tudományok olyan ismereteket örökítettek ránk, amit ápolni vagyunk kötelesek, ahogy ezt Bobula Ida tanácsolja nekünk. Ezért még sok feladat vár ránk, mit be kell, be fog tölteni a jövőben az, ki a tudományok világában dolgozik. Ha megmutatjuk a világnak, milyen kincsünk a mi nyelvünk, értésével az emberiség szolgálatában állunk. Mert embert szolgálni annyi, mint Isten teremtett lényeit, az isteni munkát, isteni művet tisztelni.

Megszületett már a kis szivárvány, ahogy ezt az unokám mondta is anyjának – te vagy a nagy szivárvány, én a kicsi szivárvány vagyok.

Nincs jogunkban, hogy a szimbólumok világát megtagadjuk, utódainknak ne adjuk át. Azzal, hogy az ősi gondolkodás megértésére hívjuk fel a figyelmet, hisz a gyerekek igen is fogékonyak az élet teljességét megmutató szimbólumokra, melyeket a természetben maguk is megtalálnak saját maguk, és embertársaikat gyönyörködtetve, telve a bizalommal, nem az elől elkullogva másokat lesve, irigykedve, nem értve, az most minek örül, miért örüljek annak, nekem mi közöm van mások öröméhez, ne talán sikeréhez. Szeretettel közelítve mások munkálkodását tisztelve eredményesebbek lehetünk. Megértéssel kezelve néha eltérő gondolatokat is, hiszen ezerféleképpen fejezhetjük ki magunkat.

Gazdag érzelemvilággal rendelkezünk, felfedezhető mindez az ősidőből származó hagyományban. Sok dolgot ismerünk fel régi tárgyakon, szimbólumaiban, fontosak ezek a felismerések, üzenetek. Ezért kell feltárni, van értelme a régészeti munkának.

Ugyan ezt kell tenni nyelvünkkel is, feltárni, ahogy az ősi múltat, de erre, csak az a nyelv képes, amelyik a legtöbbet őrizte meg abból az ősi nyelvből, aminek létezését több jeles tudós ősnyelvnek mondta, támogatta, mint Josef Kranz is.

Az újabban kialakult nyelvekkel szemben, nincs erős flektációja (hangzóváltozása, hajlítása), hanem gyökérszavain keresztül őrzi az ősi hangok vázát, hangsúlyát a beszédben is e gyökre teszi, toldalékolását, a hangok fogalomképeire képes levezetni. Nem azért ragoz, mert a nyelvtan ezt előírja, hanem azért, mert a fogalom a fogalmazáskor a képvitelét képhez, jelképhez tudja társítani, és ehhez formailag illeszkedő írásjele van. (ezt tudja a rovásírás, de a népi és a vallási képi beszéd is, melyek a mese, rege, monda, ballada, költemény, ének, dal, de bármilyen kézműves termék). A szólások mondások, mondókák, példabeszédek, mely a szimbólumok népi mondavilágából merít, a modern ember sem nélkülözi, „a falra hányt borsó” esete, „a ne szólj szám, nem fáj fejem”, igazságai örökérvényűek...

Marác László ezt így fogalmazza meg:

A VONALAK nem csupán díszek a régi kultúrák edényein, hanem jelentéssel bírnak, kifejezői a természeti jelenségnek a használati tárgyon, majd szakrális tárgyon való megjelenítésben a víz, a föld, a hegy az ég, a tűz állandósult jelzői. *Ugyanakkor mindegyik az alapfogalom jelölője is. (Szintek mint vízszint.)*

Jelölője nem a sík, vízfelület, hanem a hullám, nem a jég síkja, hanem a hullámozó tenger adja a természet tulajdonságát a víznek, ezért a hullámvonal állandósultsága déli és nem északi ember fogalmában ilyen.

Úgy, mint a föld se a sík, hanem a kiemelkedésben látja az ősi képet, hegyekben, hármas halomban gondolkodik már a teremtésmítoszban is, ez akár a három halom, hármasával kiemelkedő hegy, földi őst, annak három fiát, a sikeres harmadik fiút, vagy a háromkirályt, három őst

jelképezi, ahogy rege és mesevilágunkban él. Nem hullám, hanem síkból való kiemelkedéssel, AHOGY CSÍKSOMLYÓN a Nagysomlyó is három hegynek látszik.

A SOMLYÓ, sólyomhegyek elnevezései nagyon gyakori, mint Máriaradna mellett is a Lip-pai vár, Sólyomvár. Jerusolima pedig, Jeruzsálem régi neve. (Fényeslitkén a zsidók temetkezési helyét Zsályom-hegynek nevezték.) Milyen büszke öröm tölt el, hogy az a háromezer zsidó ember, amikor kiköltöztek magyar hazájukból az ígéret földjére, Jeruzsálembe, nem felejtették el honnan, hitközségük nevét, ugyanis ahonnan elköltöztek, annak a helynek nevével nevezték el, megtartották, mint ahogy magyar anyanyelvüket, ezt iskoláikban ma is tanítják gyerekeikkel. Ugye a hazaszeretet megnyilvánulása az, ha valaki tudja, zsidó vagyok, de magyar is, mert Békéscsaba, Szatmár, Ungvár, Budapest elfeledhetetlenül ott él a nemzettudatban, ki tart régi hazája emléke sok esetben meg is tartja második hazaként, az új haza mellett. A hit közössége tarthat fenn, érzelmi kötődéseket, bárhol a világon. A Magyarországon, magyar kultúrában élt zsidók, tudják miért fontos a héber, és miért fontos a magyar nyelv ápolása, mert a magyar nyelven gondolkodni annyit jelent, hogy megértem vele a világot apró rezdülésein keresztül, mert a magyar nyelv kifejezőképessége rendkívül gazdag annak főleg, aki azt, anyanyelvi szinten tanulta. Ahogy a csángó is mondja csángó es vagyok magyar es.

# A NEMZET KÉPESSÉGE

## 𐌆𐌛𐌚𐌛𐌛𐌚𐌛𐌚𐌛𐌚𐌛 𐌆𐌛𐌚𐌛𐌛𐌚𐌛 𐌆

A nemzet nem attól van, hogy a történészek hasukra ütnek, és kiagyálnak általuk vélt valós vagy valótlán igazságokat.

A nemzet több annál, hogy eltévelyedett liberálisok kiabálják, mit kíván a nemzet, amikor még népben sem képesek gondolkodni, hiszen olyan zászlót lobogtatnak, amely tagadja a nemzetállam létét, a világot egy birodalomnak képzelik, ahol nem számít a nemzet tudat, világpolgár példára, így gondol magyarok közt EURÓPAI. A birodalom egynyelvűségének álma internationalista, amely alatt szitokszó a nemzet. Mert valójában nem is tudják, mi a nemzet.

A NEMZET TRADÍCIÓ több ezer éves múlt folytonossága egyetlen nemzőtől eredő leszármazás apai őstől való leszármazás, tudata, amit a hagyomány, és nem az írott vagy íratlan történelem sugall. Csak az lehet nemzet, akinek élő hagyomány megnevezi nemzőjét. A hun nemzet (hon úr) NIMRÓDOT (a neme az úr ó területéről való, Ninive, Nimród város létező földrajzi terület), a magyar (mag úr) nemzet Ménrót (mén-es, -ős úr (ősürterületi ként) tekinti ősapának fiait: Honurt, Magur, és Borurfit. (háromfiúság) E szétvált nemzetség egyesülés szövetség révén nyerte magyar nevét. Hunorban és Magorban jelölve meg az utódlás vonalát.

Ősapának nélkül csak anyai leszármazás van, ez a vonal a női, azaz népben való leszármazás.

Nekünk ilyen is van SZÉP ENÉ, kinek mása EMES, e más, EMESE, álomban fogant, szülő almas, a fenti mását, helyettesét, Álmost.

A nemzet férfiágon uralkodót ad, ÉGI APÁTÓL származót, míg az anya a növekedésben ép a nép anyja ősanjaként vezetőt, ami lehet akár nő is. Nemzet és nép együtt teljesezhet ki, egy országban, országban. Égi eredet a nemzőtől öröklött jogfolytonosság, uralkodói jog. NEMES a nem őse,

E NÉLKÜL a szó értelme nemzet, csak kívánságműsor, semmi több.

A nemzetnek is a népnek is megvannak a szimbólumai, amelyek életetői a folytonosság bizonyítékai.

A világpolgár e szimbólumokban érvényesülésének gátját látja, ezért gyűlöli a nemzet, a hagyomány ápolóit.

FELMERÜL A KÉRDÉS: A NEMZET KÉPESE-E FENNTARTANI MAGÁT, ÖNMAGA MEGVALLÁSA NÉLKÜL

Nem... Ez az egyszerű és rövid válasz. Ha még arra sem képes, hogy saját nyelve szerint fogalmazza meg önlétét igazoló nembeliségét, akkor eredendően vész el, ha addig meg is volt az öröklött hagyományban. A nemzet elnevezése saját maga által elnevezett, nemzet, ősapától származót jelent. Amit a „nemzett”-ségi hagyomány ápol. Éppen ezért, az „anonimuszi” nemzetségi hovatarozás már fontos volt a krónikák megírása, és azt megelőző beláthatatlan idők előtt. Ahogy, Árpád nemzetségének levezetése, Atilán átvezet el, a nemzetségi, atyai felsorolásban. Nimródon, Kuson keresztül, az új emberig, Noéig<sup>412</sup>. NOÉ az új – é – növekedés n ))) képességét jelenti, nyilván a nemzetség a fiuknak képességét az utódokban. A magyar nép nemzetsége látható a hagyomány szerinti, és az írott forrás szerinti leszármazókon keresztül a nemzetségeken keresztül fogalmazódik meg, mely szövetséggel egy nemzetté szövetkezett a vérszerződés alapján. A nép a nemzetség egészét jelenti. A magyar nyelvben az n ) a növekedés fogalomjele, az ép, pedig az egészet jelenti, ha mind együtt van, jelenti a nemzet, és a nép, tulajdonképpen, ilyen formában, egészíti ki egymást. Nem egymás ellenében, hanem egymás

<sup>412</sup> Új szavunk eredete a régi ó, ói, a régi i időhatározóval jelölt, ói, az i > j alakulásával új, hiszen az ó és ú régi nyelvünkben cseréltek egymást.

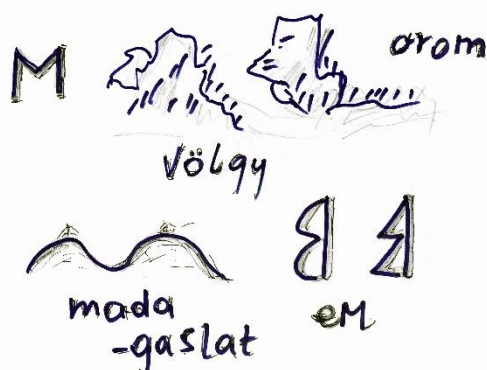


épségében, egészségében képes létezni. (És ahogy látják, a rovásírás fogalomjelével voltunk képesek, most már az olvasóval együtt, erre a kérdésre is felelni. Látható volt az n ), mint a növekedés formai jelének fontos szerepét nyelvünkben. A hold növekedésével érzékeltetni lehet, a természettel kapcsolja össze fogalmait, alkotva meg írásjeleit, jel alkalmazásával, mint más fogalomjellel, más alkalommal is, e könyvben, az organikus gondolkodás jellemzi. (A Lip-pai Bertalan által írt írásokban, ahol a rovásírás fogalomjeleire hívja fel a figyelmet, e logikai út vezérelt.) A régi és új szavak értelmezhetővé, válnak ehhez képessé a rovásírás fogalomjelei, vezetnek el. A szó régi értelmével, tételével nem kell a „náció” szóból levezetni a nemzet szót, mert nyilvánvalóan magyar értelmű gyöke a nem (n, növekedő, em—ember), és eredetű szó, nemzöt jelöl). A nemzet képessége nyelvének képessége, mennyire értjük múltunkat, az attól is függ mennyire értjük a mindennapi használt, és a már csak kódexekben a nép régi rétegében használt, úgynevezett szótári alakot, ha nem vesszük figyelembe az úgynevezett elfeledett szavainkat, nem érhetjük meg az ősnyelvet.. A nyelv újraértelmezésének lehetősége a nyelv elemezhetőségének, képes voltának látása gyökértől a fa lombozatán túl, égi magasokig való értelmezhetőségének kérdése (ahogy Makoveczi megfogalmazásban „összeér a föld és az ég”). Minél több elemből vizsgáljuk a nyelvet, annál több, picike, rejtőző, fogalomhoz jutunk el, immáron az írás, a rovásírás fogalomjelein keresztül is. Segítség ez a nyelvészeknek, (hiszen kétségtelen előnye a magyar nyelvnek, hogy világosan tagozható, hangjai elkülöníthető, a hangzásban és leírt jelével, együtt is külön is, értelmezhető. A hang szerepe a gyökben sem véletlen, hanem meghatározott, a hang leképzése pedig, a fogalomjel szerepén keresztül igen fontos, hiszen a fogalom ősi állapotok felidézésére képes) nem tudnak ők se mindent. Az okosság képessége a nyíltság képessége, mely feltárja az ok, és okozat közötti különbséget (más), különbséget (jobb, a gép nem érti a külömb = jobb, külömb> más, elkülönülő).

A nyelvben megtartott sajátosságok a szimbólumokkal együtt világítanak rá az ősi hagyományra. A könyv fejezeteiben hivatkozások találhatóak a nyelvi és a tárgyi emlékek hozott vagy őshonos voltára figyelmeztetnek. Itt most egy dicsőséges, fényes, Fényeslitke 4000 évre visszanyúló múltjának tárgyait mutattam meg az előbbi fejezetben, a fizikai valóság és a szellemi élet viszonyában, ugyanis mint a 100. évében járó Patay Pál régész fogalmazta meg: „intenzív mezőgazdálkodást folytatnak” 4000 évvel ezelőtt. Fontos összekötő láncszem, a folyók alföldi terében onnan terjeszkedő, éppen az intenzív mezőgazdasági kultúra egyik helyszíne. Aminek kiértékelése nem vonatkoztatható el a ma is élő ember őseinek tekintem, tehát az őseim teljesítményét tisztelem bennük is, és minden itt élt, és alkotott elődeinkben.

## Gondolatok, SZIMBÓLUMOK

### FÖLDSZINT SÍK ÉS EMELKEDÉS



#### 85. ábra:

*A három, mint három hegy, benne van a magyar halom, orom, domb, miben a közös kifejező az -om ilyenformában változatlan, tehát egy szótagú gyök, gyökök az alapfogalom gyökei.*

Ebben az alapfogalomban a m jelenti a földet, megy> megye, mada, de még a matéria is, mama,

az anyag pedig, csak a magyarban anya, melyben az any, a g vel az ég fogalommal együtt anyag, földanya növekedése az éggel együtt a lélek kapcsolatában van. Ilyen formában hite szerint a földanya, anyja az embernek. Miáltal mindenek szülője, őszanya. Ha tehát a szimbólumok összefüggnek, ilyen formában kereshetjük, az ősi összefüggéseket az írásban is, a fogalomjelekben.



































...Az ósumér írásban volt egy hieroglifa:  , amelyet két szóval olvastak: „kur” — hegy, „kir”  
 Az ótörök betu-hieroglifa  — jer — föld (néhány feliraton — jir), nézetem szerint az ósumér  
 — sany — kínai hieroglifáit (In korszak, i. e. 15. sz.),  — sany — (i. e. 1. évezred) az  
 egyiptomi hierog-lifával  — skim — (domb, idegen ország). Szerkezetileg a kínai és az  
 lata el is veszett. Ám kiegészült egyébbel — a vízével. (A föníciai hieroglifa  — „mum” — vizet  
 jelentett, a  vonal nélkül pedig „sin” (fog, hegy?); ők már megkísérelték, hogy egy jelből

86. ábra:  
 Olsas Szulejmanov szerinti sumer, ural-ajtáji, türk jelek

### HÁROM HALOM

^^^  
 +  
 ^^^  
 †  
 ^^^

Három halom, három halom és a hely, három halom, mint három ős egyesítése, bizony ez a jelképi értelme a címerünk hármashalmának.

hettita	székely	hettita	székely	hettita	székely
					
					
					
					
					
					

87. ábra:  
 A hettiták jelei [42]

Óstörténeti szempontból mér-földkönek számít a 2012-ben készült film a kulturális mi-

nisztérium kérésére. Rózsa György kommentálásával a film kosztümös színészekkel mutatja be a világ első régésznőjét, Torma Zsófiát, aki Tordostól Tróján át, a Mezopotámiai kultúra felé nyitja meg az utat, nem csak a nőknek, hanem a világ legnagyobb tudósainak is példát mutatva a kitartó, következetes munkásságával. Követték őt jeles hölgyek, mint Bobula Ida Tomori Zsuzsa, Telekiné Kovács Zsuzsa, Érdi Kinga, Czeglédi Katalin, Aradi Éva, Hankó Ildikó, Friedrich Klára, Fehérné Walter Anna, Marton Veronika, Obrusánszky Borbála, és sorolhatnám még a kiemelkedő munkásságú, a női nemet képviselő kutatókat.

TORMA ZSÓFIÁT követőket az elismerés nem minden esetben érte el, a tisztelet nem mindig övezhette hazájában, mert a magyarság őstörténetének útját más irányból közelítették meg, keresve más utat, mint a hivatalos. A régészet és nyelvészet összefüggéseit sem megkerülve, nem csak a finnugor nyelvészet útján hanem délebbi tájakat is figyelembe véve nagy szorgalommal vizsgálták. Többjük egyetért a nagy előd, Torma Zsófia korszakalkotó megállapításával, amit még ma is csodálat övez, előrelátó munkássága miatt. Felismerte az addig el nem ismert, fogadott kutatók igazát is, mert olyan barátja is volt, mint a Tróját feltáró Schliemann. Munkásságának világraszóló eredményéről Amerikában is hallottak (emigrációban élő Kossuth levélben üdvözli munkásságát, Torma Zsófiának).<sup>413</sup>

Torma Zsófia régészetben elért, korában elismert, majd elhallgatott eredményével az írás keletre megalapozta, de sajnos nem követték az elsősorban Mezopotámia felé mutató irányvonalát, mégpedig úgy, hogy annak oda-vissza útja van. Tordostól nem messze, Tatárlakán is még korábbi korszakból, írásos korongot találtak, ahol fényes bizonyítékát találták meg már Zsófia halála után. A régészek Vlassa román régész nyomán vizsgálódhatnak Kolozsváron, a kétségtelen kapcsolat bizonyítékaként a sumer írással párhuzamot mutató agyagtárgyakon. Ez a korong azonban megelőzi a mezopotámiai írást, a sumer írást, mert a kormeghatározás idősebbnek állapította meg. Ugyanakkor egyezésekről is lehet beszélni, ami a székelyrovás jelekben is megtalálható.



A tatárlakai képrásos agyagtáblák (Forrás, 1981/11. sz.)

További emlékeket találtak a Kr.e. 2500-as évekből Tordos, Vinca környékén és a Balkán más részein is. A képrásra utaló jelek jórésze alaki egyezőséget mutat a magyar rovásírás jeleivel.

	tatárlakai mezopotámiai	tordosi székely
1	☞	☞
2	D	D
3	###	###
4	•	•
5	☞	☞
6	☞	☞
7	☞	☞
8	☞	☞
9	☞	☞
10	☞	☞
11	☞	☞
12	☞	☞
13	☞	☞
14	☞	☞
15	☞	☞
16	☞	☞
17	☞	☞
18	☞	☞
19	☞	☞

Kárpát-medencei és mezopotámiai írásjegyek összehasonlítása (Varga G. i.m. 147. o.)

### 88. ábra: Jelek összevetése a korongról [42]

<sup>413</sup> Hoffman Rózsa tevékenységének látható eredménye, hogy a nemzeti tantervbe kerüljön be a rovásírás is, hogy az eddig elhallgatott történelmi igazságok nemzeti érdek szerint, a valóságnak megfelelően taníthatók legyenek. Ma már tudjuk Hoffman Rózsa még nem vezette be a nemzeti alaptantervbe, más fórumok is kérik már a közoktatásért felelősöket ez irányban, hiszen nem ördögtől való a rovás ismerete, csak egy új gondolkodás nyíltságára jó orvosság.



89. ábra:

*Imdugud, Istar madár alakja a két oroszlánnal, ami a továbbiakban az „esztergomi oroszlánok”-ig vezet, amiről Novotny Elemér írja*

*„IS-TAR-GA-MU = Istar háza, vagyis temploma. Istar istennőnek régebbi nevét is őrzi.*



90. ábra:

*Inana[41]*

Dunapart, NANA, PÁRKÁNYNÁNA szemben éppen Esztergommal. Helytörténet kutató révén mondhatom nincsenek véletlenek, ősi szavainkat leghívebben éppen a helynevekben találjuk meg, erre mutat rá, hogy akár a közel-keleten található helynevek nem csupán a honfoglalókkal érkezett, hanem a mindinkább délről folyamatosan érkezők kapcsolatrendszerében van. Így mutat rá a pálosok eredetére, az hogy van kapcsolat az őskeresztényekkel, akár Egyiptom, akár azon túl, Etiópiáig menő kapcsolatai a kereszténység múltja, ahova a rovásírás jelei is mutatnak, nem csak térképi értelemben

Ábra az AXUM- mi vagy föníciai írás.

„Életbiztosítás”, holott az illető, halála után fizet a biztosító.

**Hal és csali** – Haláleset üzlettel, a csalás fortélyon alapul.

Ügyfél valóban fél az életére játszanak, a profit érdekében (valójában az ügy nem tud félni, az fél, akire rászóznak, a másik fél, a valamire rászédett: ügyefogyott, balek, balság. Ha vigyáz, megfontolt, jóra való, balság, balgaság és jobbság jóra való, jobb ágyból származó jobbágy, Kivéd ma? Milyen hat-óságunk van ilyen hat-alma (almáskert), hatalma, ki véd hathatósan,

óv-(h)atosság, óv-atosság, óvhatóság, óvottság. egymásnak ellentmondó szavak, a fogalmak fonákja, fordítottja.

Ma már, bármilyen ügyet intézünk, hatóságtól függünk, félünk, ilyen formában vagyunk ügyfelek, és nem úgy, ahogy kellene, a teher fele az ügyintéző, és a kivel az ügyet intézi, az ügyfél, nem el-intézi, intézi, hanem egységben teszi, az ügy érdekében nem az ügy fél, hiszen az ügy mitől félne? A személy érdekében van az intéző, ügyintéző. Rossz szájíz, mondja egy mondás, keserű a gyümölcs, igen manapság nyakra, főre ezt hallja az ember, nem kéne. Tiszta szó, tiszta erkölcsöt akar, mindenben azt akarja a magyar. Mégis csal, becsap, romlása, mint a gyümölcs. Erkölcsben tisztaságot, tisztességet, tisztséget, tisztelettel akar, de ő nem az, nem a más szennyesét mossa, máséba piszkít. Micsoda szövevény. Ki maga után takarítana, ha hagynák, ha nem írnák elő, melyik kezébe vegye a seprőt, hogy milyen seprőt akar, használhat saját



portáján belül. Ha esze van a magyarnak, nem engedi meg, hogy előírják neki, mikor mehet elvégezni a kis dolgát, s hogy hova. Ilyenkor érzi az ember, mindaz, amit a fentiekben íródott, elavult, semmi értelme, más világot élünk, és valóban, mert nem egyedi, más népek is hasonlóképpen gondolkodnak, ha megírják saját képességük történetét. Mindenki a sajátját, és nem a más történetét. Ekkor értenék meg, mit lehet elvenni, mi a másé, mi a más, amihez semmi közünk. A rablónak persze mindenhez van köze, az mindig a máséból élt, ő így más, mint a többi ki évezredek kínjával dolgozott bízván jobb lesz holnap, apja összehordta, rabló elrabolta. És ez így volt és azt hiszem így is lesz. Ha saját joggal élhet a nemzet, csak akkor maradhat fenn, ha lesz még valamije. Vigyázzunk a joglító tisztánlátó emberekre, ha őket többséggel védjük, ügyünket jól képviselik, a fel–hat–al–ma–zás, isten országának hat almáskertjéből származik népi hitünk szerint, kapják az almások a fentiek másai, az ország almáját, az uralkodás-jogarát, ezért hatalmasok, hatalmasok, mert isten hét szintjéből a hetedikre, ahol élünk, érkezett az hat almáskertből a mag, hogy a hetediket is megszentelje. A kertek őrei ezért hatalmasok, kik tisztelettel vannak egymás irányában, istenben emberben saját maguk képét látják. Minden irányában jól viselkednek.

Hiszen Isten gyermekei hat almáskert gyümölcseinek magvait képviselik viseletben, tisztességgel, tisztasággal. Így van értelme a magyar nyelvnek, ha az az isteni igéből származik, így van képessége a magyar nyelvnek, ha Isten szándékát képviseli, így lehet képviselni a magyar nemzetet, mely örökidőtől nemzett. A magyar népet, a bor átváltozásának képességén, a hon lélekemelő képességén, a mag örökletességén, egy hazában lehet elképzelni, ma -egy- úr -us-ág-ban, az úr országában, Magyarországon.

Ez az ország a Bobula Ida által említett északi Média, a görögöktől északra? Alinei könyvében olvassuk: „e népek egyébként szükségszerűen Délkelet-európából származtak. Tehát a magyarok mindig is ott voltak, ahogy Krantz idézetéből is feltételezzük.” – Aki a Kárpátokban jelöli ki a magyarok eredetét. Mindez a jégkorszak utáni délről északra terjedés egész Európában, az Urálig is igaznak vélhető, mint a mezőgazdaság gyarmatosainak terjedésében elfogadott lehet, lehetne már hivatalosan is, ha ez irányú kutatást nem kezelnék tabuként.



# ABC TÁBLÁZATOK

◊◊Y4H4ΛX4Y ↑X4

*Characteres Siculorum*

<i>Alpa</i>	<i>Pappa</i>	<i>Pici</i>	<i>Arpa</i>	<i>Umb</i>	<i>Marra</i>	<i>Abi</i>	<i>Alini</i>	<i>Colui</i>	<i>Pohui</i>	<i>Puin</i>		
4	4	4	4	4	4	α	4	4	λ	λ	A	
X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	B	
И	↑	↑	4	4	↑	4	↑	И	↓	↓	C.	
↑	И	И	Λ	4	И	И	И	↑			G	
f	+	+	f	f	+	+	+	+	q	7	D	
⊗	⊙	⊙	⊙	⊗	⊗	⊗	⊗	⊗	X	ε+	E	<i>Long</i>
	⊙			⊙		⊙					E	<i>Proc</i>
⊕	⊗	⊗	⊗	⊕	⊕	⊕	⊕	⊕	v	v	F	
Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	P	YX	G	
‡	‡	‡	‡	‡	‡	‡	‡	‡	.		GX	
⊗	⊗	⊗	⊗	X	⊗	⊗	⊗	⊗	*	X	H	
†	†	†	†	†	†	†	†	†	/	I†	I	
7	7	7	7	7	7	7	7	7			J	
◊	◊	◊	◊	◊	◊	◊	◊	◊		†	K	
Z	N	N	Z	Z	N	N	N	7	P	PY	K.	
Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	L	
⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙			LY	
B	4	4	B	4	4	4	4	4	φ	φ	M	
⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	Λ	Λ	N	
⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙			NY	
2	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	⊙	Λ	‡	O	
X	X	⊙	X	X	⊙	⊙	⊙	X			Ö	
E	E	E	E	E	E	E	E	E	B	B	P	
H	/	И	H	H		/	/		R	R	R	
	И	И			И	K	X	И		h	R	
Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	q		Sch	
/	λ	7	7	7	7	λ	λ	7		q	Sz	
Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	↑	7-P	T	
X	X	X	X	X	X	X	X	X			Ty	
⊗	⊗	⊗	⊗	⊗	⊗	⊗	⊗	M	Ω		U	
4	4	4	4		4	4	4	4			Ü	
M	M	M	M	M	M	M	M	⊗		ψ	W	
И	И	И	И	И	И	И	И	И	⊥		Z	
ψ	ψ	ψ	ψ	ψ	ψ	ψ	ψ	ψ			Zs	<i>x. 62</i>

91. ábra:  
Marosvásárhelyi kézirat. Kilenc székegy ABC



92. ábra  
ból

Fig.	Son.	Pot.	Fig.	Son.	Pot.
1. Q.	e.	E.	10. 2.	eg.	G.
2. T.	ed.	D.	11. ⊕	ef.	F.
3. H.	ets.	Ts.	12. C.	en.	N.
4. A.	etz.	Tz.	13. 3.	em.	M.
5. X.	eb.	B.	14. O.	ely.	Ly.
6. 2.	a.	A.	15. 7.	el.	L.
7. T.	i.	I.	16. ◊	ek.	K.
8. 3.	eh.	H.	17. J.	ej.	J.
9. 7.	egy.	Gy.	18. Λ.	es.	S.

Fig.	Son.	Pot.	Fig.	Son.	Pot.
19. H.	er.	R.	26. M.	u.	U.
20. 7.	ep.	P.	27. X.	ety.	Ty.
21. 3.	ö.	Ö.	28. Y.	et.	T.
22. 5.	o.	O.	29. 7.	esz.	Sz.
23. D.	eny.	Ny.	30. V.	ess.	Ss.
24. M.	ev.	V.	31. H.	ez.	Z.
25. 5.	ü.	Ü.			

93. ábra: *Retegi István ABC-je 1743-*

Ordo	Polestas	Nomen	Figura	Ordo	Polestas	Nomen	Figura
1.	a	a	A	17.	m	em	1
2.	b	eb	X	18.	n	en	C
3.	c	etz	H	19.	ny	eny	9
4.	ts	ets	↑ A	20.	o	o	o
5.	d	ed	+	21.	ô	eô	X
6.	e	e	♀ ♀	22.	p	ep	7
7.	f	ef	⊕	23.	r	er	H
8.	gh	egh	Λ	24.	β	es	Λ
9.	gy	egy	=	25.	sch	esch	v
10.	h	ah	ξ	26.	s	es	
11.	i	i	γ	27.	t	et	y
12.	j	ej	γ	28.	ty	ety	*
13.	k	ek	◊	29.	v	ev	∞
14.	k	ak	<	30.	ü	üv	M
15.	l	el	7	31.	u	ov	u
16.	ly	ely	⊙	32.	z	ez	B

94. ábra:  
*Kiejtés szerinti ABC*



## A SZÉKELY MAGYAR ÍRÁS

*A magyar (székely) rovásírás betűi*

4,1	a	á	3	m	4	a	4	du	4	nt
X	b	o	n	Y	es	4	go	4	si	
↑	c	nb		4	nt	4	sk			
H	cs	D	ny	X	ab	T	it	4	sm	
f	d	o	o	X	al	4	le	4	sp	
3	e	X	o	o	na	4	it	4	st	
⊗	f	3	p	H	ar	4	nc	4	sta	
4	g	H	r	Y	art	4	ncs	4	oit	
#	gy	4	o	X	be	4	nd	4	ti	
2	h	1	sz	X	bat	4	ny	4	tye	
T	i	Y	t	X	bo	4	nb	4	ul	
L	y	X	ty	3	ck	4	ap	4	ur	
◇	k	4	ui	4	eri	4	nt	4	va-	
L	k	4	da	4	da	4	os	4	rei	
4	l	M	v	Y	ders	4	resi	4	zajt	

**95. ábra:**  
Nagy Sándor szerint lejegyzett, ligatúrákat is tartalmazó ABC

Tizenkét hun-magyar alphabet Fischer Károly Antal

	I. Kéjvel	II. Kéjvel	Harmadyl	I. Kéjvel	II. Kéjvel	Gerle- jele	Ánoor- ma	Dtal	Dsbal	Vérsz- haly	Gal- milyel	4
a, d	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	a, d
á	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	á
az	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	az
ca	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	ca
ca	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	ca
d	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	d
e	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	e
f	⊕	⊕	⊕	⊕	⊕	⊕	⊕	⊕	⊕	⊕	⊕	f
g	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	g
cs	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	cs
h	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	h
i	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	i
j	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	j
k	◇	◇	◇	◇	◇	◇	◇	◇	◇	◇	◇	k
l	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z	Z	l
m	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	m
n	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	n
ny	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	ny
o	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	o
o	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	o
os	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	os
p	E	E	E	E	E	E	E	E	E	E	E	p
r	H	H	H	H	H	H	H	H	H	H	H	r
s	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	s
t	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	t
ty	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	ty
u	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	u
v	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	v
v	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	v
w	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	w
x	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	x
y	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	y
z	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	z

**96. ábra:**  
Fisher Károly Antal szerinti hun alfabet

### ÍRÁSOS EMLÉKEKBŐL MEGFEJTETT ABC-K

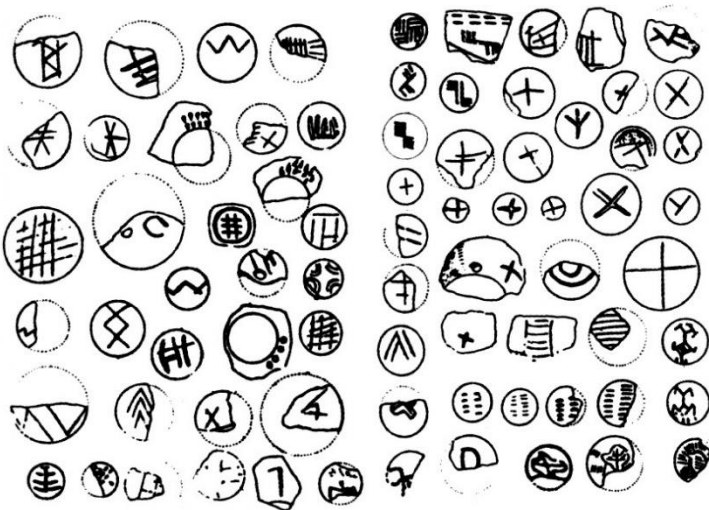
Rendhagyó módon az írás történetét a fent vázoltak ismeretében tesszük, így az olvasó a továbbiakat már nem az elfogultság látszatát keltő szerző nyomdokában járva olvassa, hanem ő maga is, megtévesztés nélkül el tud igazodni a történelmi háttér ismerete nélkül, csak az emberiség igen fontos alkotása, az írás megjelenési formáit illetően. Elfogadja már, hogy fontos szerepet töltött be az a nép, amelyikhez éppen tartozik, megismeri ősi gondolatait, fogalmait. Kiválaszthatja magának, mikor kapcsolódik össze a jel a fogalom útján, mikor válik kulturális mozgatóerővé, mikor romboltatik le, mikor újítja meg a társadalmi szükség, ennek kapcsán már ismerkedhet a történelmi háttérrel is, hiszen sok ok, következmény világosabbá válik.

# ÍRÁSOS EMLÉKEINK

Először a Kárpát-medence legfontosabb írásos emlékeit vesszük sorra.



97. ábra:  
*Tatárlakai amulettek*



98. ábra:  
*Tordos, Friedrich Klára nyomán*

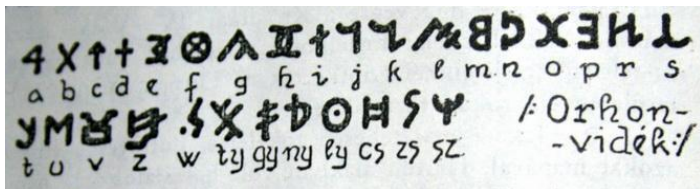


99. ábra:  
*Szkyta baltatok*



100. ábra:  
*Jenisszei-vidék*

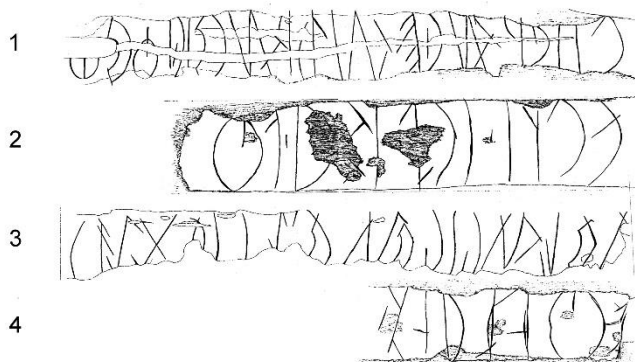
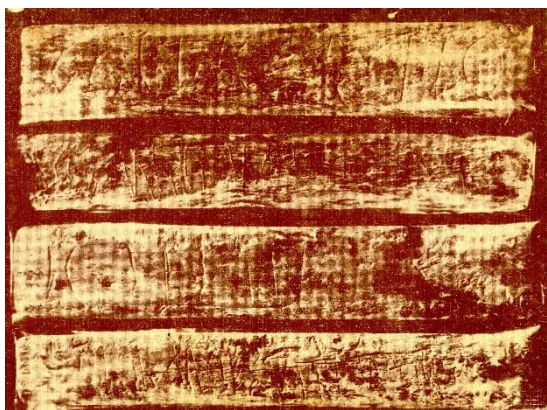




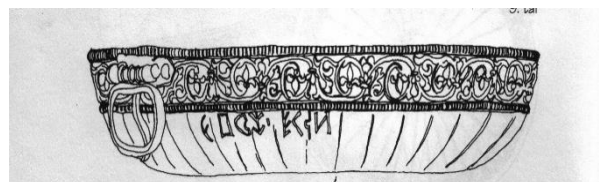
101. ábra:  
Orhon-vidék



102. ábra:  
Tászoki írás abc

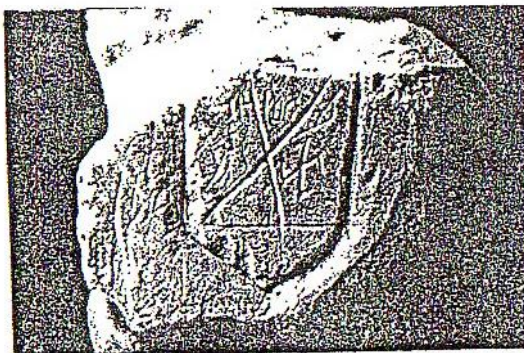


103-104. ábra: Szarvasi tűtartó



105. ábra: Nagyszentmiklósi csésze, Pataky László szerint





**106. ábra: Pécsi kőbe vésett rovásírásos címerpajzs (1200-as évek vége)**

## A MAGYAR NYELV SAJÁTOS VONÁSAI

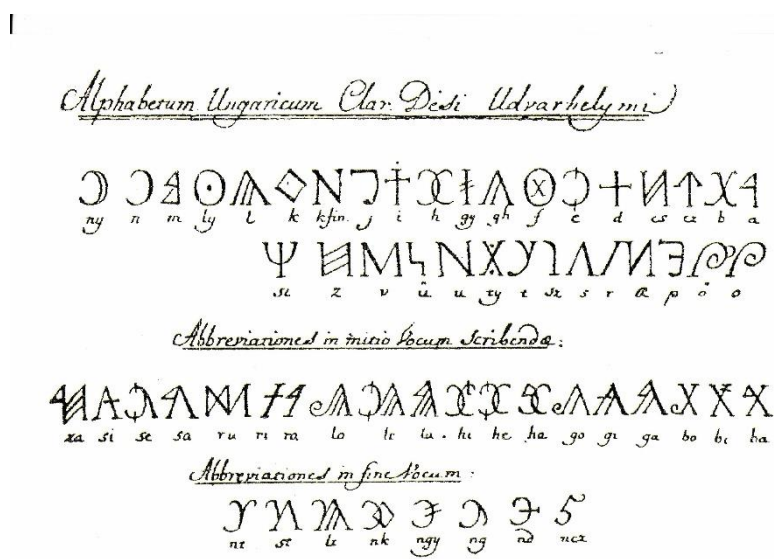
)+ ND  
 ≡D +) †  
 z ny dn gy

Példaértékű az összerovás a Tatárlakai korongon is a n jelének összerovása a d-vel. Az n nyelvünkben őrzi azt a sajátosságot, ami a nyelv tanában is figyelemre méltó lehetne, hiszen egyedi sajátosság, amit a rovásjel, mint fogalomjel betölt szerepét illetően szavainkban akkor van jelen, ha a nő, nő növekedés folyamatát kívánjuk kifejezni. Fogalomjele ) magyaráz, hiszen a szártól oldalra növekedéssel képes bemutatni ezt a jelenséget, ami nyelvünkben általános érvénnyel jelen van. Ez a jel mássalhangzóinkkal társul, ugyanis ez a mássalhangzó társulás az n hanggal mindig akkor van jelen nyelvünkben, nyelvtanunkban is, amikor a szóban növekedési irányultság tapasztalható. Ezért fontos a rovott jeleknek egymáshoz való viszonyát is feltárni, ahogy ez a viszony a tatárlakai jeleken már kimutatható, ezért is lehetett az előző fejezetekben a jel fogalomértelme szerint olvasni, ez a sajátosság régen is feltűnt, egyes rovás abc készítői felhívják rá a figyelmet.



107. ábra:

*Tatárlakai jelek (rajz: Lippai Bertalan), megtalálhatók az előbbi táblázatokon, Dési-féle abc pedig az alsó sorában éppen az n és a mássalhangzók összerovására hoz példát, tehát nem egyedi jelenség, erre már régi rovást ismerő elődeink is felfigyeltek. Eppen ezért bizonyíték a tatárlakai írás magyar írás, jellegének megfejtéséhez a szótag és a jel fogalommal összekapcsolt olvasatának lehetőségére ad magyarázatot.*



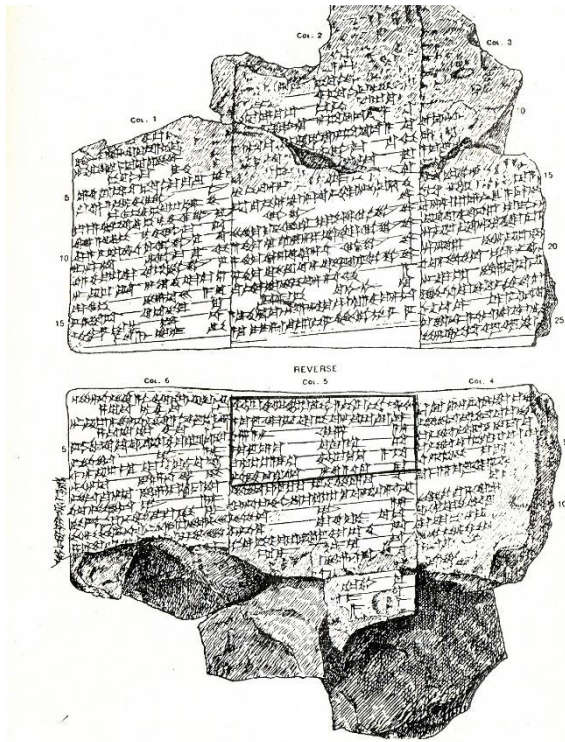
146. A márosvásárhelyi kézirat Dési-féle ABC-je.

108. ábra:

*Marosvásárhelyi kézirat Dési-féle ABC-je, melynek végén NT, ST, NL, NK, NGY, ND*



# DÉL-KELETI ÍRÁS



111. ábra:  
Mezopotámiai ékírás agyagtáblán a vízözön leírását tartalmazza

አኑሃ፡ለአሙ፡ወሰዳማ፡ዖዕቆብ፡  
 ለራሱል፡ወደርኑ፡በቃሉ፡ወበ  
 ክዩ፡ወዋድአ፡ለራሱል፡ክሙ፡  
 ወልደ፡እገቱ፡ለላባ፡ወእቱ፡ወ  
 ክሙ፡ወልደ፡ርብቃ፡ወእቱ፡  
 ወሮዳት፡ራሱል፡ወአጸድዳቶ፡  
 ለአቡሃ፡ዘኋት፡ጎገረ፡ወሰባ፡  
 ሰዎዳ፡ጠቃሉ፡ሰሙ፡ዖዕቆብ፡ወ  
 ልደ፡ርብቃ፡እገቱ፡ሮዳ፡ወተቀ  
 ቤሎ፡ወሐቀሮ፡ወሰዳዎ፡ወወሰ  
 ዩ፡ቤቶ፡ወጎገሮ፡ለላባ፡ካሎ፡  
 ዘኋት፡ጎገረ፡ወደቤሎ፡ለባ፡ለ  
 ዖዕቆብ፡እዎኑ፡ዐደዎሃ፡ወእዎ  
 ኑ፡ሠጋዩ፡አኋት፡ወጎበረ፡ዎስሊ  
 ሆ፡ሠላሳ፡ዎዎዕሊ፡  
 ወደቤሎ፡ለባ፡ለዖዕቆብ፡እ  
 ሰሙ፡አኑሃ፡አኋት፡አተቀኋ፡  
 ሊተ፡በክ፡ጎገረ፡ዐስብክ፡ዎ  
 ኋት፡ወእቱ፡ወዐቱ፡ለላባ፡ክል  
 ኤ፡አዋልደ፡ሰማ፡ለእኋት፡ተል

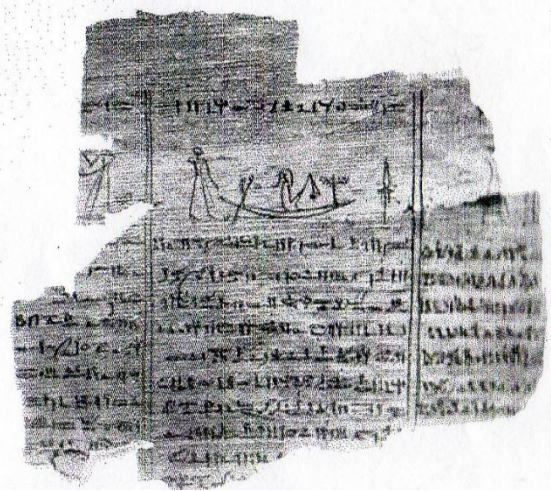
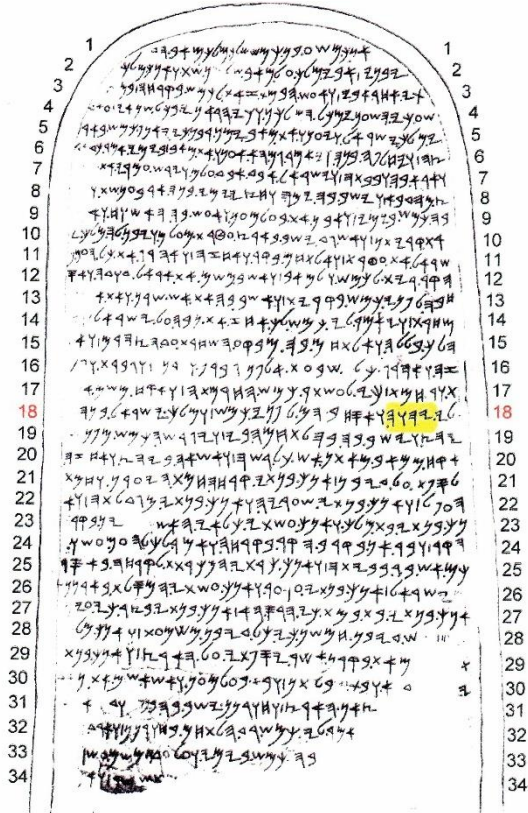
⊗ alcmoy	χ inthalech
⋈ becach.	† thoachimor
⌈ cathy.	Ⓞ azachor. p.r.
⋈ delfoy	Ⓢ inchoy;
⋈ effothy	Ⓢ zothychuy
⋈ fco. xchy	Explicit Liber.
⋈ gorphoy	Ⓢ ethici. philosophi.
⋈ hoebmy	Ⓢ osoro gaap nacio
⋈ iofthy	Ⓢ e schetica. Nozile
⋈ kaethy	Ⓢ prozapia. parentu
⋈ lahfy	Ⓢ abeo enio. echicaphi
⋈ malachy	Ⓢ Logophia. areligas
⋈ mabolech	Ⓢ sapientibus
⋈ ozaby	Ⓢ origine. traxit;
⋈ chorizech.	Ⓢ 1. 1020. Maxime. Beatuschri.
⋈ ptharin	Ⓢ philodophus & zepier
⋈ reclachy	Ⓢ germaniae. maxime

112. ábra: Etiópiai írás

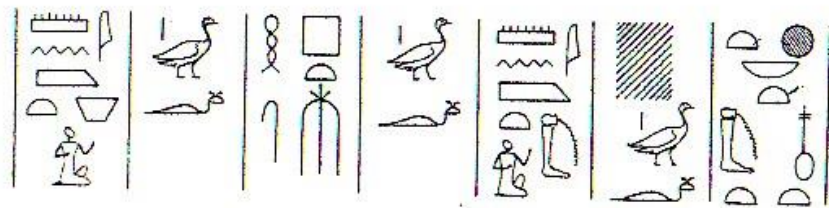
113. ábra: Etióp írás



114. ábra: Urnammu sztéléjének írása



115. ábra: Egyiptom

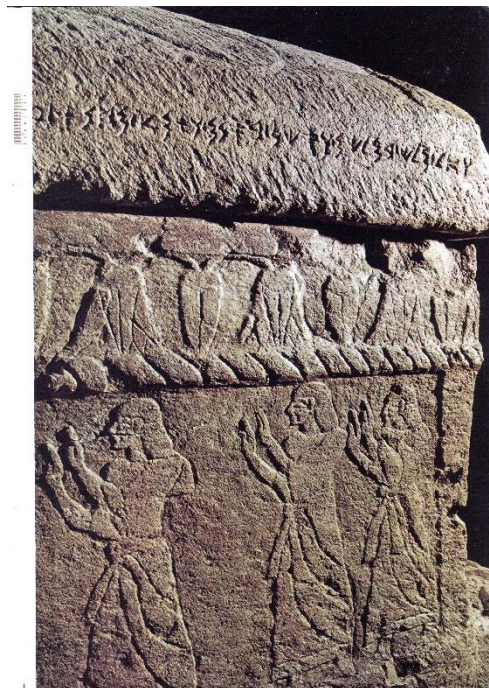


116. ábra: Baráth Tibor könyvéből

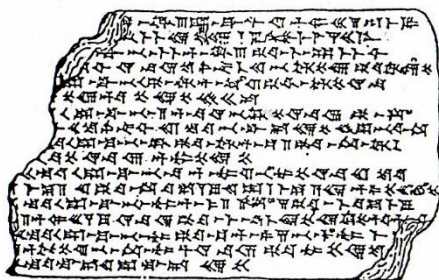


		moabit	sidoni		
1.	א	aleph	𐤀	𐤁	א
2.	ב	béth	𐤁	𐤂	ב
3.	ג	gimel	𐤂	𐤃	ג
4.	ד	dāleth	𐤃	𐤄	ד
5.	ה	hē	𐤄	𐤅	ה
6.	ו	woāw	𐤅	𐤆	ו
7.	ז	zajin	𐤆	𐤇	ז
8.	ח	h'ēth	𐤇	𐤈	ח
9.	ט	tēth	(𐤈)	𐤉	ט
10.	י	jōd	𐤉	𐤊	י
11.	כ (ך)	kaph	𐤊	𐤋	כ
12.	ל	lāmed	𐤋	𐤌	ל
13.	מ (ם)	mēin	𐤌	𐤍	מ
14.	נ (ן)	nūn	𐤍	𐤎	נ
15.	ס	sāmekh	𐤎	𐤏	ס
16.	ע	'ajin	𐤏	𐤐	arab ע
17.	פ (ף)	pē	𐤐	𐤑	פ
18.	צ (ץ)	sādē	𐤑	𐤒	צ
19.	ק	qōph	𐤒	𐤓	ק
20.	ר	rēš	𐤓	𐤔	ר
21.	ש	sin (šīn)	𐤔	𐤕	ש (š)
22.	ת	tāw	𐤕	𐤖	ת

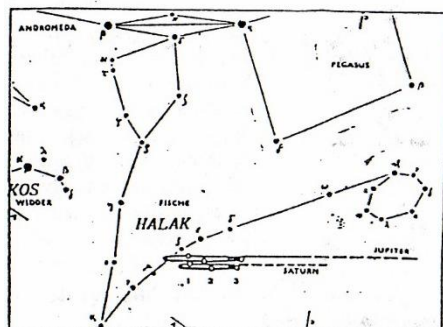
117. ábra:  
Phöniciai (sidoni), moabi és héber szöglet-  
írás betűi



118. ábra:  
Főnicia, alul képirás, fent rovásírás egymásra tett kövön, mintha más kort idézne



1. ábra: A pártos babiloni ékíratos kalendárium.



119. ábra:  
Pártus, babiloni ékíratos kalendárium, együttállás a  
bolygók szerint Jézus születésének évében,  
Badiny Jós Ferenc szerint

120. ábra:

1	Ɱ	∩		
2		Ɱ		Ɱ
3	Ɱ z	Ɱ s		Ɱ zs
4	Ɱ n	Ɱ		
5	Ɱ o	Ɱ	Ɱ	Ɱ
6	Ɱ p	Ɱ		
7	Ɱ r	Ɱ		
8	Ɱ c	Ɱ		Ɱ
9	Ɱ ju	Ɱ	Ɱ	
10	Ɱ	Ɱ	Ɱ	

GLAGOLICA                      KAZÁR ROVÁSÍRÁS                      NAGYSZENTMIKLÓS                      SZÉKELY ROVÁSÍRÁS

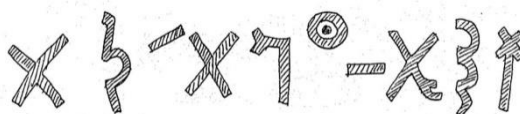
Összehasonlító táblázat: balról a glagolita, majd a kazár, utána Nagyszentmiklósi és jobbról a székely-magyar rovásbetűk

Ɱ aleph	A alpha	A
Ɱ bet	B beta	B
Ɱ gimel	Γ gamma	C
Ɱ daleth	Δ delta	D
Ɱ he	E epsilon	E
Ɱ vau	F vau	F
Ɱ zain	Z zeta	G
Ɱ cheth	H ēta	H
Ɱ tet	Θ theta	
Ɱ yod	I iota	I
Ɱ kaph	K kappa	K
Ɱ lamed	Λ lambda	L
Ɱ mem	M mü	M
Ɱ nun	N nü	N
Ɱ samex	Ξ ksi	
Ɱ ain	O omikron	O
Ɱ phe	Π pi	P
Ɱ tsade	Ϟ koppa	Q
Ɱ qoph	Ρ rho	R
Ɱ reš	Σ sigma	S
Ɱ šin	T tau	T
Ɱ thav	Υ üpsilon	V
	Φ phi	X
	Χ xi	Y
	Ψ psi	Z
	Ω omega	
	Ϸ sampi	

121. ábra: Ósémita, a görög és a latin abc



122. ábra: Felirattöredék Kül-Tegin emlékkövééről



123. ábra: *Gelencei templom rovásfelirata. Fotó L. B.*

Akik jeles kutatói voltak az írástörténetnek és sokat tettek ősi írásunk megismertetésének érdekében, a felhasznált irodalom szerzői.

Közelmúlt írásos emlékein a régi szimbólumok mellett a rovás is megjelent, pl. írás pólón, írás a falon, írás a fán, írás a sportszarnokban, írás helynévtáblákon, levelezés az iskolában.

#### **Botra rovás – Marcsival a Hír Televízió műsorában:**

Mind ez a mai napok valósága az írás, ősi magyar írás használatára díszítmény, jelkép nemcsak fán, ahogy a rovást szokták, nem csak székelyek kapuján, hanem sétálva az utcán, pólón, más szimbólummal együtt, mint pl. a „rakamazi turul”, vagy tarsolyokon a régi motívum. Van, akinek ez jobban tetszik, mintha az amerikai zászló virítana a mellén, mellényén. Van, aki saját népe szimbólumaitól viszolyog, magyarkodik, mondja, tele minden irtózatossal halálfejes, angol szöveggel, arra nem mondja senki, „angolkodik” egyszerűen azt fogadja el, hogy divatosan öltözködik. „Ízlések és pofonok különböznek („n” használata lenne helyesebb, ha az elkülönülést hangsúlyozza, ha viszont valami különb, MINT MINŐSÉG, mint a másiktól jobb, akkor különbözik), ime a mássalhangzó különböző, különböző változata.

Ha a régi írásunk oktatási rendszerünk részét képezi majd, ahogy ezt Hofman Rózsa, oktatási államtitkár tervezte (sajnos az álságosság lebeszélte róla, képes volt változtatni véleményén, mert valami rossz irányba fordította a történeti kérdéskörét is, a rovásírás szabványosításának háborúja is közbejött, elsőbbséget élveznek a gazdasági tere terelői stb.) akkor egy lépéssel előbbre jutunk önbecsülésünk terén. Egyetlen népet sem sérthet, ha az igazi megismerés útját járjuk, úgy e teljesítmények tükrében, ha tisztelettel kezeljük azt, ami a miénk, nem félve attól, amit ősünk ránk hagytak, nem egy nemzeti hőbörgésnek tartjuk, ha gondját viseljük. Ezek az örökérvényű jelképek alkalmasak arra, hogy utódaink is tudják, honnan jöttek elődeik, hova tartanak utódként, a jövő ugyanis a múltban gyökerezik, akinek nem erős a gyökere, azt a szél könnyen arrébb sodorja még akkor is, ha a mában élünk, hiszen minden percben ott a múlt, és a jövő.....



# A MAGYAR NYELV AZ IDENTITÁS ZÁLOGA

A MAGYAR NYELV az identitás legfontosabb eszköze. A megmaradás kulcsa az ősi írás, sohasem volt fontosabb, mint manapság. Bizonyíték arra, mindig is ott voltunk, ahol az őskultúra jelen volt. Ez a jelek bizonyítéka, ezek a jelek örökölt értékeink részét képezik.

Anyország < **viszony:** nemzeti  
Globális, nemzetnélküli  
Elhanyagolható, idegen nyelvekkel szemben  
**Külhon: elcsatolt területek**  
**Diaszpórák**

A **külhon viszonyában** fontos szerepe van a kultúrának, óhazai és helyben művelt kapcsolati lehetőségei.

A vallásnak anyanyelven való szertartásai egyházközösségekben szerveződött közösségekben



**124. ábra:**  
*Egy amerikai református egyházközösségben  
Koós János énekel, a háttérben magyar népi  
motívum van*



**125. ábra:**  
*Csíksomlyó*

## Van-e még fel nem kutatott emlék?

Erre a kérdésre az íráskutatók és a régészek tudásuk javát adva válaszolnak, hiszen számtalan tárlat pénz hiányában vissza lett temetve, leletmentés címén sok feltáratlan, vagy már feltárt, de még megfejtetlen emlék vár a kutatókra. Múltunk megvilágítását az írott emlékek érthetőbbé, értékesebbé teszik, élővé az ősi írást, nem sehonnani a magyar, emlékei elevenítik a múltat. A biológia számos területe, mint a génkutatás, megváltoztathatja az eddig választott kutatási irányt, a népi jellemző a rassz, kutatása nem a felsőbbrendű rassz kutatását kell hogy szolgálja, hanem az emberi tulajdonság általános vagy attól eltérőt kell kiindulási alapnak tekinteni, arra ösztökél, magunkból kell kiindulni. Minden népnek magát kell képviselni, a múltban elfoglalt helye pedig, a teljesítmény lehet. Azt hogy mit teljesített, a régészet igazolja. Ha írástudománya is van, és az önálló eredetre vall, az még inkább kell, hogy sarkallja a kutatót, hogy helye hol van az emberiség fejlődéstörténetében. Mindig a terület, a földrajz, miből mit birtokolhat, országolhat joggal. A múltból jövő örökség határozza meg, ezért nem mindegy ki írja a történelmet, azt hogyan tálalja szomszédjainak. Megtört, hont foglaló (haddal más hazáját elfoglaló, leigázó, hazát megszerző, egész népével beköltöző, mástól javait elvevő, más birtokát bitorló, bozgor, jött-ment, szolgáskorban tartó stb. nézetek nem tartható, nem engedhető meg). Ahogy ezt rosszul értelmezett történelmünk még tanítja is. Pedig krónikáink sem honfoglalást, hanem „reditus”-t, azaz visszatérést írnak. Anonymus és a Tarihi Üngürüş több bejöveteletről ír, nem is beszélve a palócok regevilágáról, az Arvisurákról, ebben folyamatos a rokonlátogatások száma. Vagy örökös jog birtokában van jelen egy régi nép, vagy az új néppé szerveződés álláspontja az lesz igaz. Nos, ez aktuális kérdés, akár tetszik, akár nem. Ma éppen olyan súlyú, mint századokkal ezelőtt is sommás kérdés volt. Népek lenni érzés, amit a nemzettudat erősít, az ellenszenv ezzel szemben, gyengít, Az egészséges nemzettudat múlhatatlan vággyal, örzi hagyományát, s ez genetikusan minden emberben benne van, független attól, hogy tagadja vagy nem tagadja. „Én azért vagyok magyar, mert annak születtem, köldökszinórom köt az anyaföldhöz” – vallja magáról Jósa Judit keramikus művész.

Vannak új érzések (Szlovákia viselkedését új érzelmek irányítják, még a közelmúlt történelmét is úgy festik le, mintha a Felvidék nem Magyarország felvidéke lett volna, mintha, akár évezredekkel ezelőtt is fontos néperedetnek szláv vonatkozása volna, hivatkoznak nem létező Nagy-morva birodalomra. Cirill és Metódra, kinek jelképe a kettős kereszt, címerük alapjául ezt a jelképet használják, elfeledve, hogy az a kettős kereszt nem a hármas halmon áll, csak egy halmon, de ők ezt mégis úgy használják eltérve a magyar zöld hármas földhalmoktól, kék halmokat festettek a kettős kereszt alá. Még el is fogadnánk a Kékes tető neve után, csakhogy ez magyar, és nem szláv szóból eredeztethető. A mi környezetünk birtoklása is fontos volt, nem csak a szkíta időkben, Krisztus előtt, hanem még a „Tisza-kultúrában, Duna-kultúrában” meghonosodott intenzív mezőgazdaságban is. A mag központ a Kárpát-medence. Távolabbi, beláthatatlan időbe megy vissza. A helyben meglévő kultúrák időben egymásra épülnek. Nem halnak ki, és újak jönnek helyettük. A népek tömege itt egyesült, több ezer év során, az a magyar, mag ősi, magzó, sejtjeiben, méltóságában is, aki örökölt vagy szerzett ősiségét magára vonatkoztatja. Nem csak a nyelv, a szokás is magyarrá tesz, kiegyezővé csak az érték elismerése útján lehet. Múlt ismerete nélkül béna kacsa az ember, csak hápog, de előre menni nem képes. A számítógép nyilvános adattára mindenki által elérhető. A tabukat ledönti, rejtélyes, tiltott, dogmatikus titkok új megvilágításba kerülnek, a fantasztákról kiderül nem azok, csak más úton járnak, mint a kijelölt hivatalos. Amatőrnek nevezett kutatás nincs, csak kutatás van, más, új utakat keresők vannak. A tudomány dolga leszűrni, nem rostálni a kutatási eredményeket, a rég felállított tételek felülvizsgálata, kiigazítása, átírása, feladata a rendszerezésben van, a hivatalnak feladata az értékelésben van, nem a tagadásban, hanem a régen járt utak feltárásában. Nem tiltás kell, hogy ezen a területen nem lehet kutatni, mert már mi mindent bebizonyítottunk, ja



hogy a tehén sánta, a ló kehes, kiláthatta előre, nos, ettől véd a minden oldal egyenrangú vizsgálata, a „horvátistváni” utak újragondolása, mint ahogy László Gyula szokta volt mondani: „Ha ezt másként tudják, miért ne lehetne úgy”. Ezt ő pontosan a székelyekre értette, Csabamondakör, mondjuk, vagy a hun leszármazástudat, miért ne lehetne úgy, ahogy a hagyomány tartja. Az a nép, aki úgy nemzett, hogy ősapjaira rámutat, mélyen a beláthatatlan múltban vannak életfájának gyökerei, koronáját a vihar tépázza, de gyökeréből új nemzedékek sarjadnak, elpusztítani nem lehet, hisz az egész világot behálózza. Amelyik nép hagyja, hogy mások írják meg történelmét, azok másként fogják megírni. A végén még el is hiszi, a kiteszített az újak nyelvén fog beszélni, saját népét fogja szégyellni, nemzete nemességét feledni, nem tud már őszintén beszélni, mások nyelvén kezd beszélni, az bár túri, jöttmentnek tekinti, úgy lehet egy hazát feladni, ha az újak a régít kitérítik saját otthonából, az meg túri, de csak kesereg, mert nem lehet felejteni. Ami ma fontos, holnap is fontos, a büszke nép felemelkedik, ott van mögötte a tudás, tapasztalat természetes volta. A jó gazda nem felélte, hanem megélte, ha hagyják, jól élte életét. „Jól kell sáfárkodni emlékeinkkel”, ahogy ezt Hasznan Pali bácsi tartja ott a végeken, Alsócsernátonban, édesapja alapította néprajzi múzeumban, az értékek veteményes kertjéhez szükséges magvak kamrájában. Nyissuk ki a kapukat máshol is. Ahogy Zágon volt régen, ma Záhony kelet kapuja.



126. ábra:

*Délkelet kapuja tárva-nyitva, Zágon szeretettel fogadja a távolból érkezőt – hirdeti:  
 „Zágonban béke van”. 𐌆𐌰𐌿𐌰 𐌆𐌵𐌶𐌶 𐌆𐌰𐌶𐌵𐌰𐌶𐌰𐌶𐌰𐌶𐌰  
 Ahogy Csíkkozmás is három felirattal, köztük rovással, „Isten hozott Csíkkozmásra”,  
 „Jó utat az ide látogatónak”*

Egy és más, jó egymásra találni, múltban, jelenben, jövőben.

𐌆𐌶𐌵𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶 𐌆𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶 𐌆𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶 𐌆𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶 𐌆𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶 𐌆𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶 𐌆𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶𐌶

Fent írottak tanúságtevői, kiknek tudása segített ily merész következtetések levonásában, s milyen sokan vannak még, kiket forrásként fel nem használhattam, hiszen se szeri, se száma az érdemi kutatómunkának, szerény tudásom morzsákat csipegetett, bár nem vagyok vak tyúk, mégis találtam szemeket, egészen más utakat is, mint amit tanulhatunk a jelen történelem hivatalsnak mondott könyveiben.

## HIVATKOZÁSOK

- [1] Ceglédi Katalin: A Magyar–hun nyelvviszony (Farkas Lőrinc könyvkiadó, 2012)
- [2] Orbán Árpád: Őstörténelmünk 12 kútfője (MN Könyvtár 3108/ 1962. sz. fol. Hung.)
- [3] László Gyula: Árpád népe (Helikon)
- [4] Orbán Balázs: HÁROMSZÉK, kiegészítések Székelyföld leírására 2002.
- [5], [20], [21], [22] Patay Pál: Fényeslitkei aranytárgyak a javarézskorból, Fényeslitke története L.B. 2002.
- [6] Dr. Nagy Sándor: A magyar nép kialakulásának története. 1956, Transzilvánia.
- [7] Barát Tibor: Magyar népek őstörténete, 1993, Somogyi Zoltán, USA.
- [8] Marác László: Magyar nyelvi és képi gyökök, Ökotály, 2002.
- [9] Bakay Kornél: Magyaroknak lenni büszke gyönyörűség.
- [10] Kézai Simon: MAGYAR KRÓNIKÁJA. Magyar Ház Bt., Budapest, 1999.
- [11] Magyar Adorján: Lelkiismeretünk aranytükre, Duna Könyvkiadó, Svájc.
- [12] Mahmud Terdzüman: Tarihi Üngürüş, Blaskovics József fordítása.
- [13] Horvát István: Rajzolatok a magyar nemzet legrégebbi történeteiből.
- [14] Götcz László: Keleten kel a nap 1-2. kötet
- [15] Varga Zsigmond: Ötezer év távolából, Debrecen, 1942
- [16] Gosztonyi Kálmán: Összehasonlító sumer nyelvten, Duna könyvkiadó, SVÁJC, 1975
- [17] Marton Veronika: A sumir kultúra története
- [18], [42] Zakar András: A sumér hitvilág és a Biblia, Szatmári István kiadása
- [19] Fehérné Walter Anna: A sumer ékjelektől a székely rovásírásig.
- [23] Marió Alinei: Ősi kapocs, A magyar–etruszk nyelvrokonság, Alprint Kiadó, 2005
- [24] Dr. Acél József: Szittya-görög eredetünk
- [25] Torma Zsófia: A Maros-mente régésznöje
- [26], [27], [42] Varga Géza: A székelység eredete, Bronzkori írásbeliség.
- [30] Varga Csaba: Az ősi írás könyve, Frig kiadó, 2002
- [28] Sebestyén László: Kézai Simon védelmében, előadás, vitairat.
- [29] Kis Dénes: Ős egy titka és hatalma, avagy a magyar nyelv tana, Püski, Bp., 1995
- [30] Varga Csaba: Jel, jel, jel. Frig kiadó, Varga Csaba, 2000.
- [31] Szöcs István: Vitairat. Délibáb, Válasz Komoróczy Gézának
- [32], [39], [40] Zakar András: A sumér hitvilág és a Biblia.
- [33] Pap Gábor: Csodakút
- [34] Kiszely István: A svájci hun völgy
- [35] Badinyi Jós Ferenc: R. Labat nyomán
- [36] Forrai Sándor: A tatárlakai korongon a székely rovás jeleire híja fel a figyelmet, Friedrich Klára: Kárpát-medencei birtoklevelünk a rovásírás.
- [37] Bobula Ida: Sumer műszaki tudományok
- [38] Falvay Károly: Nagyboldogasszony
- [41] László Gyula: Nagyszentmiklósi kincs

## FORRÁSOK

- ACÉL FÓZSEF: Szittyá-görög eredetünk, Turán, GARFIELD, USA, 1926
- BARÁTH TIBOR: Magyar népek őstörténete. Somogyi Zoltán. P.o. Box 190 USA, 1993
- BADINYI JÓZSEF FERENC: Káldeától Esztergomig, betlehem herceg
- BAKAY KORNÉL: Őstörténetünk régészeti forrása Miskolc Bölcsész Egyesület, 1997
- BARÁTOSI BALOG BENEDEK: Szumírok szittyák, ősturánok, Fabó László, San Francisco, ca 94114 USA
- BARTAL GYÖRGY, Pártus és magyar scytákról, Pest, Anahita-Ninti, 1860
- BIRÓ LAJOS: Kerek Isten fája, 2002 Debrecen. A magyar nyelv elfelejtett bölcsessége. Táltosok könyve Frig Kiadó, 1977
- BIRÓ JÓZSEF: Szabirok, Kőrösi Csoma és a szabirok, Budapest, 1998
- BOGNÁR LÁSZLÓ: Szabirok a tudás népe, Farkas Lőrinc Imre, 2009
- BOBULA IDA: Sumir magyar rokonság kérdése, kétezer magyar név sumir eredete, Sumir műszaki tudományok. Buenos Aires, Editor, 1961
- BORBOLA JÁNOS: Egyiptomi ősmagyar nyelv és a piramisok geometriája
- CSŐKE SÁNDOR: Szlovák nyelv, ragozó nyelv. Turáni Akadémia, Buenos Aires, 1977.
- CSALLÁNY DEZSŐ: Székely rovás, Nagyszentmiklósi kincsek rovásfelirata. Nyíregyháza, múzeumi évkönyvek
- CUCZOR GERGELY–FOGARASI JÁNOS, A magyar nyelv szótára, Emich Gusztáv, Pest, 1862
- DOROZSMAI IMRE: Magyarság útja Perzsiától Pannoniáig, Magyar Adorján Baráti Kör, 1995
- ERDÉLYI ISTVÁN: Sumer rokonság, Akadémia. Bp, 1989
- GOSZTONYI KÁLMÁN: Összehasonlító sumér nyelvtan, Duna kiadó, Svájc, 1975
- GÖTZ LÁSZLÓ: Keleten kél a nap, Püski, 1995
- HORVÁTH ISTVÁN: Rajzolatok a magyar nép történetéből, Pesten, Petrócai Tattner Mátyás betűivel, 1825
- FALVAY KÁROLY: Boldogasszony, Tertia Kiadó, 2001
- FÁY ALADÁR: A magyar nép díszítő ösztöne, Püski, Bp., 1994
- FORRAI SÁNDOR: Az ősi magyar rovásírás ókortól napjainkig, Antológia, 1994
- FEHÉRNÉ WALTER ANNA: Ékirástól a rovásírásig, Buenos Aires, 1975
- FORRAY ZOLTÁN TAMÁS: Árpád a papkirály és a mágusok titkai, a szerző kiadása, 1994
- FÖLDES ATTILA: Nyelvi és genetikai őseink, a sumerek, magánkiadás
- FÜRR ZOLTÁN: A magyar rovásírás abc-s könyve, Püski, 1999
- FRIEDRICH KLÁRA: Ház a hídon, Somogyi rovás emlékek, Kőbe vésték, fába rótták, Szakács Gábor Kiadó, 2003
- SZAKÁCS GÁBOR: A Kárpát-medence bitoklevele, a rovásírás, 2005
- KRANC, GOVER: Az európai nyelvek földrajzi kialakulása, Imre Kálmán kiadó, 2000.
- KISZELY ISTVÁN: A magyarság őstörténete, jegyzet, Farkas Lőrinc kiadó, A svájci hűvölgy. Heltai Kft. 1996
- KISS DÉNES: Ősegy titka és hatalma, Püski, 1995
- GRANDPIER K. ENDRE: Aranykincsek hulltak Hargitára. 1990
- LÁSZLÓ GYULA: Emlékezzünk régiekről, Móra Ferenc Könyvkiadó, 1995
- LÁSZLÓ GYULA: Őseleinkről, Vértesszőlőstől Ópusztaszerig, A nagyszentmiklósi kincsek. Corvina Kiadó, 1977
- LIGETI LAJOS: A magyarság őstörténete, 1943
- LUKÁCSI KRISTÓF: A magyarság őselei, hajdankori nevei és lakóhelyei, Budapest, 2000

MAHLER EDE: Egyiptom, Egyiptológiai gyűjtemény, Bp., 1913  
MAKOVECZ IMRE: TV-beszéd, épületeinek fényképei  
MARÁCZ LÁSZLÓ: Nyelvi és képi gyökök, Ökotáj, 2002  
MOLNÁR V. JÓZSEF: Örökség, ÖRÖKSÉG könyvműhely, 2001  
MOLNÁR V. JÓZSEF: A gyermekrajzok üzenete, A nap arca, Örökség könyvműhely, 2002  
MAGYAR ADORJÁN: Lelkiismeret aranytükre, Szeged, 1937  
MARTON VERONIKA: Sumer pecsétnyomók, sumer kultúra története magánkiadás, 2000  
MARTON VERONIKA: Somogyi rovás emlékek, Matróna kiadó, 2001  
MARIÓ ALINEI: Ősi kapocs, Alprint kiadó, 2005  
MAGYAROK TÖRTÉNETE, Madzgar Tarihi, Clivlend, Ohio, 1988  
MESTERHÁZI ZSOLT: Honfoglalások kora, Frig kiadó  
DR. NAGY SÁNDOR: A magyar nép kialakulásának története, 1956  
NAGY GÉZA: A magyarság őskora, Századok, Budapest, 1897  
RENÉ LABAT: A sumer és akkád ékjelekről, Párizs, Colman Gostony, 1975  
PATAKI LÁSZLÓ: Gelyse kiskán Tevan, 1996  
PAÁL ZOLTÁN: Arvisurák  
PADÁNYI VIKTOR: Dentu magyaria, Turul, Veszprém  
PAP LÁSZLÓ MIKLÓS: Czucor-Fogarasi, Teremtő gyökrendszer, jegyzet, Kőrösi Csoma Sándor Magyar Egyetem, 2009  
OLZAS SZULEJMANOV: Az ijja, Buda Ferenc fordítása  
ORBÁN ÁRPÁD: Poligonális összehasonlító nyelvtan, füzet  
ORBÁN BALÁZS: Kalotaszeg, Háromszék. Kiegészítések székelyföld leírására. 2002  
TORMA ZSÓFIA: Tordos, sumer nyomok Erdélyben, kiadja Fehérné Walter Anna, 1972  
TOMORI ZSUZSA: Szerves magyar nyelvtudomány, SYLVER LAKE, 2000  
SEBESTYÉN GYULA: Rovás és rovásírás, Püski, Bp., 1999  
SZELÉNYI IMRE: Magyar kérdés, Őstörténet füzet  
SZÓCS ISTVÁN: Anti sumer álláspontok kritikája, Délibáb, Válasz Komoróczy Gézának. Magyar Adorján Baráti Kör, 1994  
DR. ZAKAR ANDRÁS: A magyar őstörténet felé, Buenos Aires, Az Erdélyi Világszövetség Kiadása, 1978  
DR. ZAKAR ANDRÁS: A sumér hitvilág és a Biblia, Szatmári István, 1972  
VARGA ZSIGMOND: Ötezer év távolából, Debrecen  
VARGA CSABA: Jel, jel jel, avagy az ABC 30 000 éves története, Frig Kiadó, 2002  
VARGA CSABA: Az ősi írás könyve, Frig Kiadó, 2002  
VARGA GÉZA: Bronzkori magyar írásbeliség. Bp., Íráskutató Intézet, 1998.  
VARGA GÉZA: A székely rovásírás története  
VÉKONY GÁBOR: A székely írás, Nap Kiadó, 2004

### ***KRÓNIKÁINK***

TARIHI ÜNGÜRÜSZ

KÉPES KRÓNKA

ANONYMUS KRÓNKAJA

KÉZAI SIMON KRÓNKAJA

ARVISURÁK

BÉCSI KRÓNKA

NAGYVÁRADI KRÓNKA (SZENT LÁSZLÓ LEGENDÁK)

KIJEVI, NESZTOR KRÓNKA

**KÓDEXEK**  
ROHONCI KÓDEX  
MÜNCHENI KÓDEX

Írtam 2012–15. években a fent írott nagyra becsült emberek segítségével, magyarságunk megmaradásának reményében, az égiek segédelmével.



Záhonyi András (Budapest):

## Új meglátások a Margitszigeti rovásírásos kő feliratának értelmezéséhez

**A *Demokrata* a margitszigeti leletről következőt írta:**

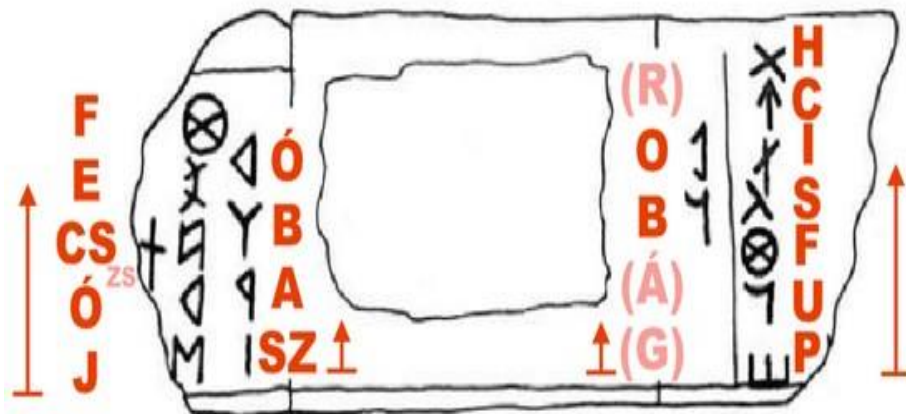
A rovás emlékek számát az is csökkenti, hogy a hivatalos tudomány egyes képviselői **hamisítványként tekintenek rájuk**. Ilyen a Budapesti Történeti Múzeum kótarának pincéjében őrzött, Margit-szigeti\* kolostor falában talált rovásjeles kő, amelynek megtekintésére és tanulmányozására e sorok írója Friedrich Klárával 2002 júliusában kapott engedélyt. Az emléket a neves Csallány Dezső régész, múzeumigazgató és Pataky László mérnök, rovás-írás kutató vizsgálta 1966-67-ben. A kő jeleit mindketten XIII. századnak tekintették (...)

(*Demokrata* – 2016. 09. 07.)

\* helyesen Margitsziget

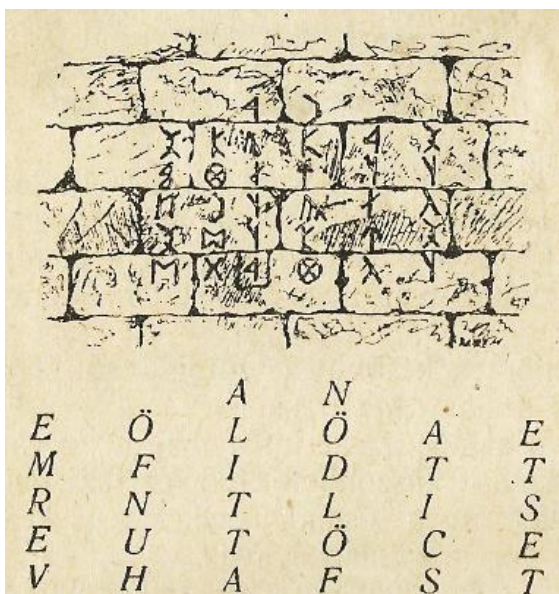
**A *rovas.info* véleménye:**

Értjük, hogy jó egy sorban szerepelni valódi tudósokkal (Csallány Dezső), de ez nem teszi hitelessé magát az emléket, amelyről maguk az alkotók vallották be, hogy **ők karcolták a feliratokat** – az *Attila sírja* 1921-es sci-fi nyomán. Ebben szerepel a mintaadó rovásfelirat. Pataky László pedig László Gyula rokonságába tartozott, így aztán László is hiába mondta Patakynak, hogy ismeri a csínytevőket, hiszen évfolyamtársak voltak... A **margitszigeti rovás emléket** csupán az teszi fontossá és megőrzendővé, hogy a Tar Mihály féle rovásbetűknek állít emléket – **a XX. század elejéről**.

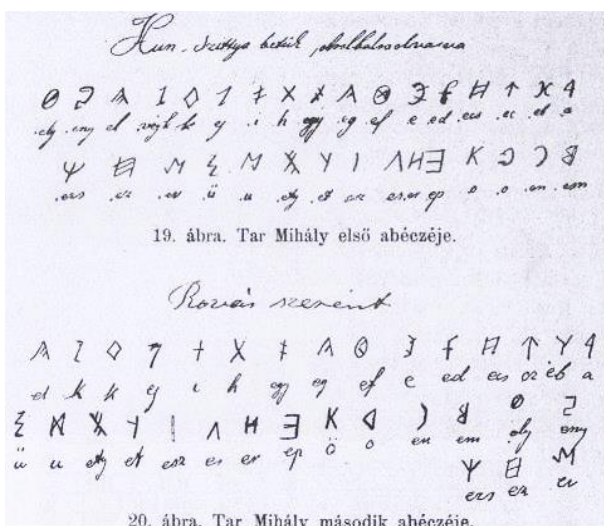


*A Margitszigeti rovásfeliratos kő feliratai Csallány D. rajza alapján: "Szabó Jócsef", P(i)ufsic (Gá)bo(r), Tar Mihály második ábécéje szerint, alulról felfelé olvasva*

Ugyanúgy alulról felfelé, ahogy Palik Ferenc: *Attila sírja* (1921) c. nemzettudatot építő regényének borítóján olvashatók a jelek:



**Tar Mihály ábécéi (az MTA 1903-as bizottsági jelentésében):**



**Záhonyi András kiegészítései**

A tények azonban makacs dolgok c. füzetemben (Rovás Alapítvány, 2014, 49-51. o.) már foglalkoztam a Margitszigeti kővel, felhasználva Mandics György: *Róvott múltunk I-III.* adatait. Most az azóta elért új eredményekről szeretnék beszámolni.

1., Eddig senki sem vizsgálta, hogy az „ep” rovásjel miért került fektetve a Margitszigeti kő jobboldali jelszlopának aljára.

Feltételezésünk szerint a helyhiány miatt „forgatták el” a csínytevő diákok Tar ábécéjének „ep” jelét – ugyanis a Tar-féle ábécében az „ep” jel (indokolatlanul) nagyobb méretű a többinél.

2., A **Történeti Múzeum** pincéjében mi is megtekinthettük a követ – valóban méltatlan körülmények között tárolják. Szabó József nevét az **ÁTRAJZOLÁS** alapján eddig mindenki „Jocsef”-ként olvasta. Megállapítottuk, hogy **az átrajzolás pontatlan.**

A bal oldalon kb. egy sorban, egymás mellett szerepel a Jocsef „cs”-je és a Szabó „b”-je.

A „cs” azonban a fotó alapján inkább „m” (vagyis a latin B), a „b” pedig inkább „zs”. Úgy látjuk, hogy a rovásírást nem értő, a jeleket csak szolgáiban másoló diákok bizony

figyelmetlenek is voltak – a két oszlop jeleit véletlenül felcserélték. A József név így máris helyes írásmódban áll előttünk.

De mi a helyzet a Szamó-val? Itt a kezdő rovásírók másik tipikus tévesztésének feltételezésével juthatunk eredményre: amikor egy jel a rovásjelek között és a latin ábécében is szerepel, akkor a „tudat alatti” működésbe léphet, és a hangérték jelzésére a latin változatot veszi elő (esetünkben a latin „B” jobbról balra néző változatát).

Hasonló „tévesztés” az erdélyi templomok rovásfelirataiban is előfordul (ennek oka a másoló festő tájékozatlansága vagy figyelmetlensége).

Így a Szabó név kérdése is megoldódott.

3., A kőtárban készített fényképek alapján nemrég új felismerésekre sikerült jutnunk a kő középső és baloldali szélső részén található jelekkel kapcsolatban is.

A József (az átrajzoláson tévesen Vozsef) mellett balra szerepel még egy jel, mely elsőre „d”-nek tűnik. A fénykép alapján azonban inkább „t” – s a szomszédos jelekkel összeolvasva (alulról felfelé) az **ÍRTA** olvasathoz jutunk.

A mellékelt átrajzoláson a (GÁ)BO(R) név részleteit tünteti fel a *rovas.info*. Fotóink alapján azonban itt is az **ÍRTA** olvasat bukkan fel. A németes nevű *Piufsuch* tehát már nem bajlódott keresztnevének leírásával – elfárasztotta vezetéknevének „betűhű” átírása. Az „i”-t figyelmetlenségéből ki is hagyta...

4., A kő középső része igen kopott. Az itt felbukkanó **jeltöredékekről** a részletgazdagabb fotók alapján annyit mondhatunk el, hogy azok mind *az előbbi két név és az „ÍRTA” szó elemei*. Azt feltételezzük, hogy a két diák először a kő közepére próbálta felírni a nevét, de a kő állapota miatt ez nem sikerült. Ezért folytatták „aláírásaik” rögzítését a kő jobb állapotban fennmaradt (kevésbé porladó) szélein. Q. e. d.

## Zárszó

Nyomatékosan kérjük, hogy a Köt(t)öny kapitányról szóló Debreczeni Miklós- ill. Pataky László-féle ’mesét’ eddig elfogadók\* **ismerjék be végre, hogy megtévesztette őket a szenzációkeltés**

**nagymestere, a székely góbé Pataky László!**

Az erdélyi mérnök „jószándékú magyarításait, kunosításait” már az 1960-as években széles körben megismerhették a rádióhallgatók, az újságolvasók (Kossuth Rádió, Ifjúsági Magazin). Tudományos körökben azonban szinte mindegyik elutasításra\*\* talált. Ám nem ’politikai okokból’, hanem hiteltelensége, felszínessége és logikátlansága miatt!

Józan fejjel vajon ki venné komolyan azt a „történetet”, hogy egy városi bérházban az emeleti szomszéd nyújtja át a rovásírásunkat tiltó rendelet másolatát(!) Patakynak?

Pataky szerint mégis ez történt! Az állítólagos (Szent) István-rendelet másolata aztán hosszú utat járt be – végül Csallány Dezső szakmai tekintélyét rombolta le. Püspöki Nagy Péter ui. kimutatta, hogy a latin szöveg hibáktól hemzseg, s a feltételezettnél jóval később „gyártották”. (Mandics György: *Róvott múltunk I./501. o.*)

Csontos Péter és Varga Géza kezükbe vehették a nyíregyházi Józsa András Múzeum évkönyvének azon számát, amelyet Csallány dedikált Forrai Sándor részére, megköszönve „az értékes forrást”,

vagyis a „rovásírást tiltó rendelet” másolatát. (Mandics György: *Róvott múltunk I./331-333. o., II./502-503. o.*) Szóba se került a Friedrich-Szakács kettős által később „kitalált”, Forrait mentő érv, mely szerint a hamis másolatot a „kommunisták” küldték el Csallánynak, Forrai nevében!

A mitikus történelemben „hívők”, a szenzációra vágyó újságírók (lelkes rovásírók, pedagógusok stb.) persze ilyenkor „érzelmi felindulásukban” azonnal lejárató kampányba kezdenek, kitalált adatokra hivatkozva „személyeskedve pletykálnak” (kihasználva médiakapcsolataikat) – ám válaszaikban rendszerint „megfelelnek” a szakmai érvekről.

Szorgalmas „hívőként” tiltakoznak, ha kiderül: bálványozott szellemi vezéreik is bizony „emberből vannak”, így nem is egyszer téved(het)tek, hibáz(hat)tak. Ahogy ők maguk is – de ennek felismeréséhez persze időnként tükörbe kellene nézniük...

Elfogadjuk, hogy az önbecsülés fenntartása számukra fontos dolog – ám tisztelettel kérjük, hogy ők is fogadják el: a más eredményre jutó kutatótársak számára is az!

Elolvasásra javasoljuk József Attila sorait:

**„Hiába füröszöd önmagadban, csak másban moshatod meg arcodat!”**

\* Köztük Born Gergely, aki **Pap Gábor művészettörténész nyomatékos figyelmeztetése ellenére** a Két Hollós kiadóval (változatlan formában) **újra kiadatta Pataky László** „saját álmódosásairól” írt **könyvét** (1996), melyben az újra és újra visszatérő hivatkozási alap az Arvisura és Köt(t)öny kun kapitány története. <https://www.antikvarium.hu/konyv/pataky-laszlo-etelle-gelyse-kotthen-475049>

(lásd Pataky László: *Attila kincsei I.* Etelle Gélyse Köthen. Szerk. Born Gergely, Két Hollós, 2008, 2010).

### **Pataky László emlékkonferencia (2013)**

A rovásírás békéscsabai tudósának emlékezetére konferenciát rendeznek a megújult Művelődési Házban, ahol egy terem is őrzi a nevét.

#### **PROGRAM**

#### **2013. április 20. (szombat)**

09.00 – Regisztráció, a Szent Korona kiállítás megtekintése.

10.00 – Köszöntő – Sente Béla, Csabagyöngye Kulturális Központ igazgatója

10.10 – Édesapám, Pataky László – emlékképek – Pataky Emőke építész előadása

10.40 – Nyelv és jel (**Pataky László kutatói munkássága**) – **Born Gergely**

**művelődéstörténész ea.**

12.30 – Atilla fiai – és Pataky László unokája – A Pataky Terem és Kertai Zalán festőművész kiállításának megnyitója (A kiállítást megnyitja: Turok Margit művészettörténész)

13.00 – Ebédszünet

14.00 – **Laci bácsi meséi?** (A Nagyszentmiklósi kincs és a Szent Korona) – **Pap Gábor** **művészettörténész ea.**

\*\* Egyedül *Erdélyi István* régész vette pártfogásába (egy rövid ideig) a Nagyszentmiklósi Kincs 'szenzációs' Pataky-féle olvasatait.

# MAGYAR MESÉK ÉS MONDÁK ISMERETE (I/10/e.)

*Darai Lajos (Kápolnásnyék):*

## **Hősök (héroszok) és népalkotó emberek**

*A „Magyarok Istene” mindenkié*

Ebben a tanulmányban két ismert tényt szeretnék hangsúlyosan bemutatni,<sup>414</sup> mivel sokan vannak, akik nem tudnak róla, vagy nem veszik figyelembe.

Az egyik, hogy *a magyar mondai hősök az egyetemes mítoszkincs részeként csillagászati alakok, azaz jelképek, és nem húsvér emberek.*

A másik, hogy *ezek a mítoszok, eposzok másodlagosak, és az emberiség hódításokra, leigázásra épülő korszakából valók és torzulást mutatnak ahhoz az eredeti ősi tudáshoz képest, amely a magyar lélekhitből, a magyar népmesékből és a mellérendelő szemléletből feltárul.*

Az első tételhez a legjobb lesz *Baktay Ervin* könyvének<sup>415</sup> utolsó, „Asztrológiai világszemlélet”<sup>416</sup> című fejezetét követni. Ennek első része a Nagy Napciklusról szól, „a precesszióról, a Tavaszpont tovahaladásának jelenségéről”. Ennek magyarázata a következő:

---

<sup>414</sup> Főként Cser Ferencsel közös munkáink alapján: *Magyar folytonosság a Kárpát-medencében, avagy Kőkori eredetünk és a sejti tulajdonságörökítő kutatás.* Fríg Kiadó, h. n. [Pilisszentiván], 2005. *Ember–Társadalom–Emberiség. Eszme–Hit–Vallás. Atya–Anyá–Élet.* Queanbeyan–Kápolnásnyék, 2006. <http://mek.oszk.hu/18100/...> *Az újkőkori forradalom népe.* Fríg Kiadó, h. n. [Pilisszentiván], 2007. *Európa mi vagyunk. Európa történeti kapcsolatai a sejti tulajdonság örökítőkhöz és a Kárpát-medencei népi, nyelvi, műveltségi folytonosság I-II. kötet.* Fríg Kiadó, h. n. [Pilisszentiván], 2007-2008. *Kárpát-medence, vagy Szkitia?* Fríg Kiadó, h. n. [Pilisszentiván], 2009. *Kárpát-medencei magyar ősiség.* Magyarságtudományi füzetek 12. Hun-Idea Kiadó, Budapest, 2011. *Az egység magyar jelenléte és jelképe az eurázsiai történetben és műveltségben. Kettőskereszt. Jegyzet.* Szerk. Benedek Attila, Szelei István. MBE, Miskolc, 2015. pp. 81-122. és [Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIX/1. 2013. pp. 27-16.](http://acta.hungarica.turiciensia.hu/2013/1/27-16) „A mellérendelő magyar társadalom kialakulása.” *Alapvetés. Tanulmányok a magyar eredetről és következményeiről. Oktatási segédkönyv II.* [http://epa.oszk.hu/Acta\\_Hungarica\\_Turiciensia XXXV/5. 2016. 153-297.](http://epa.oszk.hu/Acta_Hungarica_Turiciensia_XXXV/5.2016.153-297)

<sup>415</sup> Baktay Ervin: *A csillagfejtés könyve. Az asztrológia elmélete és gyakorlata.* Szerzői kiadás. Budapest, 1942. <https://vdocuments.net/dr-baktay-ervin-a-csillagfejtés-koenyvepdf.html>.

<sup>416</sup> Az asztrológia jelentése: csillagtudomány, égiek tudománya. Ma megkülönböztetik az asztronómiától, az égi jelenségek vizsgálatától, változásainak mérésétől. Ez utóbbi alapján alakult ki egész mai világfelfogásunk, de egészen a XVI–XVII. századig a két ág nem volt elkülöníthető, hiszen azonos személyek művelték mind a kettőt. Ma az asztronómia a csillagászat tudománya, míg az asztrológia vitatottan a csillagok (bolygók, Nap, Hold) adott időpontjához rendel tulajdonságokat, eseményeket, misztikus erőket, sorsokat. Ez utóbbi valóságát vizsgáljuk itt.



„A Nap évről évre a tavaszi napéjegyenlőség idején nem ugyanazon a ponton áll, hanem évente kb. 50''-cel hátrább, mint az előző évben. Ennek oka a földtengely elmozdulásában áll.<sup>417</sup> A tavaszpont tehát lassan végigvándorol az ekliptika<sup>418</sup> körén, még pedig a jegyek sorrendjével ellentétes irányban, hátrafelé. A Nap a tavaszpont precessziós útján 72 év alatt tesz meg egy fokot, 2160 év alatt halad át egy állatövi szakaszon (30°), 25.920 év alatt pedig bejárja az ekliptika egész körét. Az egész kört, a 25.920 éves ciklust *Nagy Napévnak* nevezzük, az egy-egy jegyre terjedő 2160 éves szakaszok a Nagy Napév hónapjai, a 'világhónapok'; az egy fokra jutó 72-esztendő út pedig egy-egy 'világnapnak' felel meg.”<sup>419</sup>

## Nagy Napév

Ez tovább bontható: egy „világóra” 3 földi év, egy „világperc” 18 földi nap és egy „világmásodperc” 8 óra. De az utóbbi két szám valójában már nem egész szám, de a Nagy Napév vagy Világév nagysága a kitétetett számokkal, mindvégig egész szám marad. Csakhogy a hossz tengely évente nem pontosan 50 szög-másodperccel fordul el, hanem 50,2-vel, azaz a tengely körbefordulás ideje 25.816,73 év, és ettől kezdve már semmi sem egész szám. Ugyanígy a Nap-ciklus is 365 és negyed nap, és ez sem tökéletes, mert ugyancsak nem egész szám, és így persze ez sem bontható fel egyszerű egész számok szorzatára!

Pedig Baktay szerint „ezeknek az időegységeknek rendkívül nagy a jelentőségük a Föld és az emberiség életében. Az egészséges, normális ember életkora 72 év, vagyis a precessziónak egy foknyi útja. Az ember normális hőmérséklete 36 fok, ez 72-nek a fele; az egészséges ember érverése percenkint átlag 72; percenkint 18-szor veszünk lélekzetet, vagyis négypercenként 72 a lélekzések száma. Tudjuk, hogy a forgó Föld kb. 4 perc alatt fordul 1°-ot, tehát a Föld 1°-nyi elmozdulásának 72 lélekzetvétel felel meg, mint ahogy a precesszióban 72 év egyezett 1°-kal. Ha az ember 1 perc alatt 18 lélekzetet vesz, akkor egy nap – 24 óra – alatt 25.920-szor lélekzik; ugyanennyi a Nagy Napévben lepergő földi évek száma. Ezek a számok tehát igen mélyen gyökereznek a lét törvényében és rejtelmes, örök összefüggéseket tárnak fel.”<sup>420</sup>

Hogy ez a mutató felsorolás mennyire nem szentírás, azt hamar észrevehetjük akár az életkor emelkedése, akár egyéb vonatkozásokban. És még hozzá tehetnénk a „8 óra munka, 8 óra pihenés, 8 óra szórakozás” régen még optimális követelményét. De mondható persze, hogy

## Látványos összefüggések

Baktay átlag értékeket emleget. Inkább azt kell látunk, hogy itt a számokban olyan rendszer van megalapozva, amelyben érvényesülnek bizonyos látványos összefüggések, amelyek azért el is igazítanak bennünket valamennyire a valóságos életünkről. Innen van aztán határtalan népszerűségük, amikor ebből a rendszerből sikerül valami „újat” kiolvasni. Ami elvileg nem megy, de a gyakorlatban aztán horoszkópként mégis működni látszik. A tanulságot már most levonhatjuk, hogy mindebben a régi emberi tapasztalatok felhalmozódását tisztelhetjük, sok-sok munka árán tett megfigyeléseket, amelyek nemcsak a csillagokról szólnak, hanem sokkal inkább az ember dolgairól, viszonyairól.

Ilyen szemmel kell a mítoszokra is tekintenünk, de még inkább népmeséinkre, mint majd látjuk. Hogy a különbséget jól lássuk a két felfogás, szemléletmód és tárgykör között, nézzük meg a *Végvári József* által lefordított könyvet az Égi Malomról.<sup>421</sup> Ebből kiderül, hogy az állatövi mítoszok előzményeként az egész északi égbolt szereplőit figyelték, bekapcsolták a történetébe, nemcsak az állatövi sáv csillagképeit. A különbséget abban is láthatjuk, hogy népmesei hőseink ugyan az égi világban is utazgatnak, de még nevük sincs, a nép gyermekei, és a

<sup>417</sup> Bár igen-igen lassan, a földtengely körzése homokórához hasonló alakzatban történik. Ehhez hasonlatos mozgást látunk kicsiben és igen gyorsan a gyerekjáték bűgöcsiga pörgésekor.

<sup>418</sup> Az ekliptika a Napnak a látszólagos útja az égbolton, amit egy év alatt tesz meg, illetve a Föld valóságos keringési síkja a Nap körüli pályáján.

<sup>419</sup> Baktay (1942), p. 295.

<sup>420</sup> Uo.

<sup>421</sup> Santillana (1995), Giorgio de, Hertha von Dechend: *Hamlet malma. Értekezés a mítoszokról és az idő szerkezetéről*. Pontifex Kiadó, Budapest MCMXCV. <https://docplayer.hu/25191614-A-csillagokat-teremto-isten...>

királynak sincs neve, és bárkiből lehet király. Ugyanakkor a héroszok, „Nap-hősök” az eposzokban, a mitológiában egész leszármazási vonallal vannak azonosítva egyedi nevükön kívül, azaz csak az elit körbe tartozók lehetnek hősök és királyok. Sőt, mivel csak utóbbiak ismerhetik az istenek akaratát, mint küldöttek és a küldöttek által beavatottak, birtokába kerülnek az emberi sorsok irányításának is, és e sors „kiolvasásának a csillagokból”.

Baktay azonban ennek lehetőségét tagadja, mégha a csillagfejtésről szól is a könyve, ám a kérdés ellentmondását sokkal árnyaltabban képes megfogalmazni. Ám ezért sok félreértés lehet, a horoszkópok aprópénzre váltása máig dívik. Ő ezt mondja: „Az élőlények milliárdjainak más és más a sorsa, de a törvényszerűség mindegyik életben kifejezésre jut.<sup>422</sup> A horoszkóp ezt a törvényszerűséget fejezi ki: nem a lelket, nem a ’tévőt’ magát mutatja, hanem a testi–szellemi burkot, az adottságokat, amelyeket fejlettségi fokának megfelelően kapott a születésben. Az ember, a lélek fölötté áll mindezeknek, hogy úgy mondjuk: ’horoszkópon kívüli elem’. S így válik érthetővé az ősi tétel, hogy ’a bölcs uralkodik a csillagzatokon’... A lélek, ha felismerte

### „Égbe lőtt” összefüggések

és követi a Törvényt, már nem rabja ennek, hanem fölébe magasodik. S így érthetjük meg az asztrológiának azt a másik, sokat hangoztatott tételét is, amely szerint ’a csillagok nem kényszerítik az embert’. Nem a csillagok irányítják a sorsunkat, nem bábokként engedelmeskedünk a Nagy Játékmester kezében rángatott fonalaknak, nem külső, idegen erők tehetetlen eszközei vagyunk, hanem *mi magunk* halmoztuk fel a bennünk érvényesülő hatásokat, mi magunk hordozzuk létünk rejtelmes mélységeiben azokat az elemeket, amelyek a kozmikus rendnek megfelelően, öntevékenyen kapcsolatba lépnek a velük egybehangzó erővel, sugárzásokkal... A csillagok” tükörként ”pontosan mutatják a bennünk munkáló elemek mivoltát... Nem a Nap, a Jupiter vagy a Szaturnusz okozza ezt vagy azt a folyamatot bennünk, hanem a bennünk magunkban élő Nap-, Jupiter- vagy Szaturnusz-elem, s ezek munkálkodása párhuzamos a külső sugárerők tevékenységével... De nem fűzhetünk minden egyes mondatunkhoz hosszas böleselkedéseket, s ezért köznapi kifejezésekkel élünk... Azt mondjuk, hogy ez vagy az a planéta jótékony vagy kártékony, ez vagy az a ’csillaghatás’ ezt vagy azt ’idézi fel’.”<sup>423</sup>

Ennek megfelelően Baktay is bemutatja a „planéták természetét”, amin tehát egy „égbe lőtt” természetet kell értenünk, emberi tudás áthelyezését az időtálló környezetbe, ahonnan aztán sokáig vissza vagy leolvassák azt. Kissé hasonló ez a mai műholdakhoz, amelyek közvetítik felénk az elektronikusan kódolt tartalmakat, de azokat nem a műhold hozza létre, azok csak ilyen átvitt értelemben a műhold „hatásai”. Az alább részletezett, a nála sokkal korábbi lélekhit<sup>424</sup> négy lélekelemét az asztrológia felhasználja. A levegő a lélegzés legfőbb szükséglete, az élő ember legkifejezőbb jellemzője. Levegő jellegűnek tekintik a Merkúrt és a Vénuszt. A víz a földek termékenységének a biztosítója, átvitt értelemben véve az égi vizek a megtermékenyítést is jelentik.<sup>425</sup> Vizes jellegű a Hold. A nap fénye a növények éltető ereje, és érthető módon a Nap tüzes jellegű, de ilyen a Mars és a Jupiter is, hiszen a tűz pusztulást is okoz, rombol. Mindennek a teremtő forrása maga a föld, ezt a jelleget a Szaturnusz képviseli. Nem hagyhatjuk tehát figyelmen kívül, az élet, a lélek négy elemét, a földet, a levegőt, a vizet és a tüzet. Az asztrológia a bolygók mellett az állatöv elemeit is ezzel a négy elemi jelzővel minősíti. Az elemek egymást követve váltakoznak. Így az Oroszlán, a Nyilas és a Kos a tüzes, a Bika, a Szűz és a Bak a földi, az Iker, a Mérleg és a Vízöntő a levegős, valamint a Skorpió, a Rák és a Halak a vizes jelek.

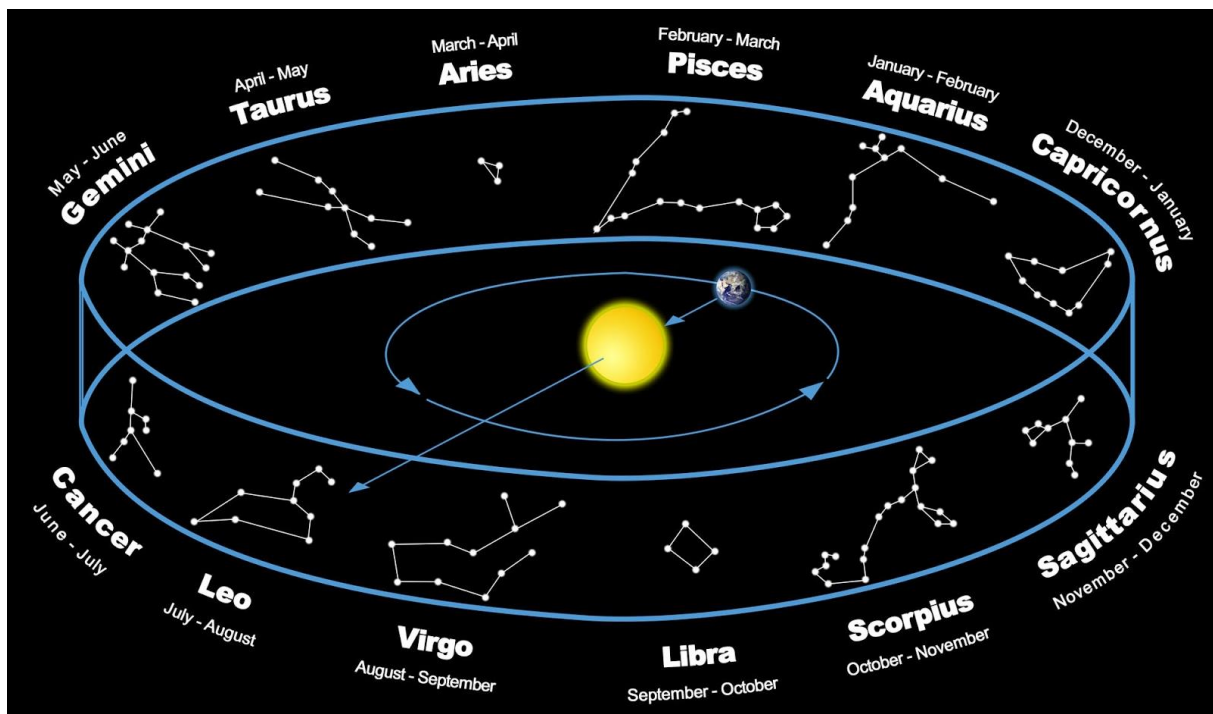
<sup>422</sup> Lényegében e törvényszerűségekről szól a Baktay Ervin ideje óta elért tudományos eredményeket összefoglaló filozófiai művünk (Cser-Darai (2005-2006).

<sup>423</sup> Baktay (1942), pp. 109.110.

<sup>424</sup> Őseink lélekhitéről van szó, ezt a középkor óta használt népvünk alapján magyar lélekhitnek nevezzük.

<sup>425</sup> Alford (2000) Alan F.: *When the Gods Came Down*. New English Library, Hodder & Stoughton. p. 52.

Az eposzi, mítoszi szereplők azonossága a Nappal, az égitestekkel, valamennyire kivonja az égitesteket a hatókörből, jelképként inkább passzívan alkalmasak az eposzi mondanivaló ábrázolására, tárolására. Ugyanakkor a szűkebb időtávú összefüggések esetében még inkább az emberiség által felhalmozott tapasztalati tudás valamilyen összegződött kifejezéséről van szó, és nem közvetlen égi irányításról, isteni beavatkozásról. Ennek megfelelően, utóbbi esetben az égi összefüggésekből nem a Nagy Napév vagy Világév jön elő, hanem csupán a Nap évenként ismétlődő pályája. Az égi szereplőket egyneműnek tekintve és planétáknak nevezve. Ahol a nap is egy ilyen planéta a geocentrikus világkép miatt. Így tekintve a Nap az év során az égbolt állócsillagainak határozott sávjában mozog körbe, mindenkori helyzete közvetlenül a napfelkelte előtt, ill. napnyugta után megfigyelhető. Ezt a sávot nevezik – az égbolt többi részétől megkülönböztetve – állatövi, görög szóval zodiákus sávnak. Tizenkét részre bontották fel, és a részekben lévő csillagképeket formájuk alapján nevezték el, és a neveket valamiféle mítikus jelenséghez kapcsolták. A felosztás alapja az lehet, hogy a Jupiter évenként egy állatövi jeggyel mozdul odébb, mert közel 12 év alatt járja körbe a Napot. (Megerősíti ezt, hogy az „állatövön” valójában 13 csillagkép látszik, mégis 12-re osztották fel.)



*A Nap Földről látott látszólagos pályája az állatövi csillagképek előtt: Oroszlán (Leo)–Szűz (Virgo)–Mérleg (Libra)–Skorpió (Scorpius)–Nyilas (Sagittarius)–Kos (Capricornus)–Vízöntő (Aquarius)–Pisces (Halak)–Bak (Aries)–Bika (Taurus)–Ikrek (Gemini) Rák (Cancer).*<sup>426</sup>

Az állatövnek van egy bika szarvhoz hasonlító szakasza, s a letelepedett műveltségek korai időszakaszában a tavaszi napéjegyenlőség idején a Nap e csillagkép előtt kelt fel. A bika-kultusz ehhez a képhez köthető. Az égi világ másik meghatározóját, a Holdat a Nap fiának tekintették. És e két világitótest mellett két másik bolygó is meghatározó lett: A Merkúr a Napközeli pályája miatt hamar váltja a helyét a Nap két oldalán, mindig a kelő, ill. a nyugvó Napot követi, ezért iker csillagnak, a Nap közvetlen kísérőjének is felfogható. A Vénusz keringése pedig a Földéhez közeli, az égbolt legfényesebb csillaga földközeli helyzetben, az égbolton a legtávolabb kerülve a Naptól pedig fél-Vénusz. A magyar hitvilág Est-hajnalcsillagnak nevezi, mert csak ebben az időtájban látható, s távolabb kerülve a Naptól, mint a Merkúr, már éjjel nyugszik,

<sup>426</sup> A kép forrása: [https://csillagvizsgalo.blog.hu/2017/09/04/csillagkepek\\_a\\_nyari\\_haromszog\\_konstellacioi](https://csillagvizsgalo.blog.hu/2017/09/04/csillagkepek_a_nyari_haromszog_konstellacioi)

vagy kel. Mint harmadik világító test, a női szerepkör tartozik hozzá. A Vénusz és a Nap időnként közrefogja a Merkúrt. A földközponjú szemléletben a keringési idők sorrendjében a negyedik a Nap: az égbolt legfényesebbje, az élet forrása. Kifelé, és a növekvő keringési idők felé haladva a következő a Mars, a vörös bolygó, amely a két elsőtől eltérően nemcsak a Nap közelében, hanem attól messze eltávolodva, vele ellentétes oldalon is előfordul. Ugyanez vonatkozik a szabad szemmel is még jól látható másik két nagybolygóra, a Jupiterre és a Szaturnuszra is. Kifelé haladva a keringési idők egyre növekednek, a bolygók (csillagok) fényessége csökken.

Nem véletlen tehát, hogy a két legfényesebb égitesthez, a Naphoz és a Holdhoz kapcsolódnak az emberi gondolkodás legkorábbi hitvilági nyomai. Az összes planéta, azaz a hét 'bolygó' aztán, mint égi világ, az istenek világa lett. Így érthető meg az asztrológiában létrejött kettősség, hogy amikor az égi jelenségek közvetetten, tükrözött formában utalnak a földi jelenségekre, azt az istenek akaratának lehetett tekinteni. Az uralkodó elit így is tett, és a hozzá tartozó „beavattak” (papok, próféták) számára az asztrológia megteremtette a lehetőséget, hogy az égi mozgások szabályszerűségére alapozva a csillagoknak a vonatkozó időbeli helyzete alapján következtessenek a földi hatásokra, eseményekre. E hatások emberi sorsok, természeti katasztrófák,

### *Hét „isteni” planéta*

kedvező és kedvezőtlen jelenségek, politikai-társadalmi eseményekben voltak megragadhatók. A megragadás nem volt mindenki számára elérhető, aki megfigyelte a csillagok állását, hanem csak azoknak tehát, akik tisztában voltak az égi jelenségeknek a földiekre történő lefordítás nyelvezetével. Ezért ha az asztrológiai ismereteknek van is történeti, és nagy a kultúrtörténeti jelentősége, a horoszkópokra mégis úgy kell tekintenünk, hogy annak készítése nemcsak csillagászati és általános emberi tapasztalatokat tartalmaz, hanem hatalmi vonatkozásokat is közvetít, amelyek között nemcsak üdvös összetevőket találunk, hanem az emberi elnyomás eszközét is. A torzulásokra a tanulmány második felében térünk ki, ahol a mellérendelő világ maradványaira hivatkozva teszünk összehasonlítást.

Hogy megértsük, miként történt ennek alkalmazása, nézzük meg e nyelvezetet, azaz a jelek és az emberi jellem, valamint az emberi sors összefüggéseit. Az alaphelyzetet maga a sorskör, az állatöv adja: függvényében tüntetik fel a különböző égi világítótesteket (eredetileg hetet, de ma már bekapcsolják a kétszáz éve felfedezett és szabad szemmel nem látható bolygókat, kisbolygókat és holdakat is). Az asztrológia kétféle hozzárendelést használ: 1. Az állatövi *jegyeket* a mindenkori tavaszponthoz kötik, ami a káldeus megfogalmazás szerint (idején) a Halak csillagképben van, s innen 30 fokos osztásban bontják fel az állatövet tizenkét egyenlő részre, ám e *jegyek* ma már nem felelnek meg a nap valódi helyzetének, amit *konstelláció*nak neveznek. 2. A konstellációhoz két fényes állócsillagot, a Skorpió csillagképben lévő Anterest és a Bika csillagképben lévő Aldebarant tekintik alappontnak.<sup>427</sup> Majd a hozzájuk tartozó csillagkép határait úgy határozzák meg, hogy a két állócsillagtól  $\pm 15^\circ$ -os távolságot mérnek le, majd  $30^\circ$ -os lépésekkel jelölik ki a csillagképek határait.<sup>428</sup> A vonatkozó horoszkópot viszont mindig az állatövi *jegyek*, és nem a *konstellációk* alapján határozzák meg.

A földi helyzetnek megfelelően az állatövet előbb két egyenessel négy részre osztják, s az alapot az adott időpontban az északi Sarkcsillag és a vonatkozó helyre emelt sík és az ekliptika metszése alapján megrajzolt egyenes jelenti, ami az ún. *ascendus*, és ez az alapkört két részre osztja. A másik egyenes a vonatkozó hely északi (déli) körétől függ, amit a vonatkozó helyen a földfelszínhez illesztett sík és az ekliptika metszéspontja határoz meg. S ezek csakis az egyenlítői vonatkozási helyen adnak merőleges két egyenest, különben nem. A továbbiakban a négy

<sup>427</sup> Ezek csaknem 12 óra távolságban követik egymást az ekliptikán, s az Aldebaran ma a nyári napfordulótól 1 óra 25 percnyi távolságra van.

<sup>428</sup> Ma a két meghatározás között mintegy  $25^\circ$ -os, azaz időre átszámítva mintegy 25 nap eltérés van, aminek oka a sokat emlegetett precesszió (a földpályája ellipszis főtengelyének majdnem 26 évezredes nap körüli körbefordulása, mintegy 72 évenként egy fokkal).

negyedét tovább harmadolva a teljes kört összesen 12 szakaszra bontják. Kétféle felbontás ismert, az egyikben a szakaszok egyenlő szöveget fognak át, a másikban pedig a megfelelő csillagképnek az égbolton látható idejével arányos szakaszokat. Ezek a *házak*, s az egyenlőtlen szakaszokra bontás, az ún. Placidus-féle felosztás. Valamennyi állatövi jelnek és háznak van egy ún. ura, azaz *uralkodó bolygója*, mely hozzárendelést Arisztotelész óta ismerjük, de föltehetően eredete sokkal régebbi. A felosztás alapja az, hogy a 12 jelből kettőt a két főbb világító testhez (Nap és Hold) rendeltek, majd a maradék tizet ezektől elindulva, párosával azonos bolygóhoz, sorban a Vénuszhoz, Merkúrhoz, Marshoz, a Jupiterhez és a Szaturnuszhoz. Innen ered a következő beosztás: Az Oroszlán ura a Nap, féme az arany. A Rák ura a Hold, aminek a féme az ezüst. A Szűz és az Ikrek ura a Vénusz, aminek a féme a réz. A Mérleg és a Bika ura a Merkúr, aminek a féme a higany (idegen neve a bolygó nevéből ered: mercury). A Skorpió és a Bak ura a Mars, aminek a féme a vas. A Nyilas és a Halak ura a Jupiter, aminek a féme az ón. Végül a Kos és a Vízöntő ura a Szaturnusz, a féme az ólom.

Minthogy az asztrológia kialakulása idején az emberiség még csak hét fémeket ismert, ezeket – sajátságai szerint – kötötték egy-egy bolygóhoz. A bolygók minőségét a hozzájuk kapcsolt fémek is meghatározzák. Az arany sárga fénye a Napot, az ezüsté a Holdat jellemzi. Ugyan a Vénusz sohasem sárga, hanem a Mars az, mégis a réz kapcsolódik a Vénuszhoz és a vas a Marshoz. Bizonyára azért, mert amikor ezt a kapcsolatot megteremtették, már vas fegyverekkel harcoltak és a Mars a harcost is jelenti. A Merkúr és a higany kapcsolata kézenfekvő: állandóan változik, hol itt, hol ott van, hol látszik, de leginkább nem, és ez a változékonyság a higany folyékonyságával jellemezhető. A nehéz fémeknek a külső nagybolygókhoz való kötése nem kíván különösebb magyarázatot. A négy belső világítótest az isteni körben különleges jelentőségű. A Nap felel meg az Atyának, a Hold a Fiúnak, a Vénusz az Anyának, a Merkúr pedig a Fiú párjának, a leánygyermeknek. A Merkúrt általában fiatalembernek ábrázolják, akinek férfiasága nem jellemző, gyakran a nőiessége ütökzik ki. Az asztrológia és a későbbi gnosztikus elképzelések itt kapcsolódik, a forrás azonban sokkal korábbi.

Már itt megjegyezhetjük, hogy e felsorolás, besorolás és felosztás, a szereplőknek máris oly sokaságát, nagyszámú megkülönböztetett alakját, jellegzetességét mutatja, – amihez jönnek még a házak harmadolásából (dekanátus) adódó hatótagok, – hogyha közvetlen, szomszédos viszonyukat és távolabbi összefüggéseiket történeté kerekítjük az megfelelően bonyolult és gördülékeny lehet az emlékezetbe vésés számára. A Nap a legkiemelkedőbb szereplő, a főszereplő, aztán a Hold, a bolygók, és persze a 12 csillagjegy. Ezek egymáshoz rendelt kapcsolódásához járul tehát még a fémeké és a négy

### *Amint a mennyben, úgy a földön*

elemé. Emberi viszonylatokba helyezve őket, földi történetekké alakítva meghatározzák az emberszereplők jellemét, cselekvési körét, tulajdonságait, és ezt mindenki megtanulja, érti, a felidézéskor átéli. Ilyen módon aztán a történet nemcsak a csillagos égről tudósít hüen, hanem az emberi viszonyokról, szándékokról, célkitűzésről és erkölcsről, törvényről. Aminek elve lett: *Amint a mennyben, úgy a földön*. Hasonlóan eredményes emlékezeti, felidézési módszert jelentve, mint amit Giordano Bruno művelt. Aki ugyan elvonatkoztatott az Égi Malom vagy az Állatöv mozgalmas világától, de mnemotechnikája alapjául mégiscsak képek egymásutánijának könnyed elsajátítása és ezáltal a hozzá ragasztott más jellegű fogalmak visszaadása szolgált. És Bruno az istenihez való felemelkedés eszközévé tette ezeket az emlékezési gyakorlatokat, azaz emlékezetművészetének célja kapcsolatot létesíteni az ember és az isteni között. Ahol a képzelet kapcsolja össze a Mulandó képjelét az Örök jelképével. Bruno érezte, hogy „világos és bizonyított megegyezés van a magasabb dolgok és az alacsonyabb anyag között, ami miatt az isteni kegyelem bizonyos képek és megfelelések hatására alászáll és megnyilatkozik”. A szimbolikus kép (magyarul: jelkép) teremtő kép, hozzájárul a Fent és Lent közötti áramláshoz. A képek Isten gondolatai az anyagban, égi erőket vonzanak az emlékező lelkébe. E kapcsolat képi nyelve nem elvont fogalmakkal, hanem asztrológiai párhuzamokkal bíró szent



írásjegyekkel rögzíti az isteni gondolatokat. Ennek könyve betűi Bruno szerint az égi csillagál-lások, „az égbolt az istenek dicsőségéről mesél”. E jelképek ismerete elősegíti az erkölcsi, lelki és testi egészség helyreállítását, általuk felébrednek az emberben „a mély erők és a rejtett eré-nyek”. A csillagképek varázsképek, „közvetítők az égi ideák és a földi elemek világa között”. A csillagképek rendjének földi alkalmazása oly formák felhasználása, amelyek olyan magas szinten közelítenek a valósághoz, amire az anyagi világ dolgai sose lesznek képesek, hiszen a csillagképek az ideák árnyékai. E felfogás és megközelítés által Bruno egyetemes emlékezet-rendszert alkotott, amely viszont személyessége miatt másra nem átruházható, mindenkinek magának kell saját rendszerré szerkesztenie, saját képzeletéből kiindulva, összhangban a maga világgal. Bruno szerint a teljes világegyetem, minden rejtélyével együtt bennünk van, de csak egy meghatározott szintjét érzékeljük, mert tudatunk korlátos, kisszámú valósággal hoz kapcsolatba bennünket.<sup>429</sup> De annak ellenére, hogy találmányával nem kívánt fellépni általános társadalmi szinten, nézeteinek hermetikai kapcsolatai és panteizmusa miatt Giordano Bruno mégis az inkvizíció máglyáján végezte. Az ő sorsa pedig egyúttal majdnem a csillagok emlé-kezetének sorsa lett. Hogy miért, illetve miért nem, az alábbiakban vesszük sorra.

Ma már tudjuk, hogy a Föld csak egyike az égitesteknek, és nem a középpontja. A nappa-lok, és az éjszakák változása nem attól van, hogy az égbolt forog a Föld körül és vele az égi világitótestek is, hanem a Föld forog, és eközben kering a Nap körüli pályán. A Föld forgástengelye azonban nem merőleges a keringési síkjára, hanem azzal 23,4 fokos szöveget zár be. Ugyan a tehetetlenség törvénye szerint a forgástengely a keringéssel nem fordul el, mégis a Föld for-gástengelyének is van egy keringése, mint láttuk, aminek 26 évezred az ismétlődési ideje. A forgástengely dőlésszögének viszonylagos állandósága miatt váltakoznak az évszakok: négy jellegzetes pontot ismerünk: a tavaszi és az őszi napéjegyenlőséget, a nyári és a téli napfordulót. A tavaszi napéjegyenlőség, a mezőgazdaságban a legfontosabb, káldeus időpontja: amikor a

## *Valóság és látszat*

Nap a Bika csillagképben kelt fel, meghatározva a korszak bi-kakultuszát. De a forgástengely elfordulásával e pont fokoza-tosan eltolódott tehát, és 2160 év múlva már a Kos csillagkép-ben volt a tavaszpont. Emiatt az addigi naptárakat át kellett szerkeszteni! A Bikát, mint isteni képmást el kellett ejteni és a Kost (birka) kellett a helyébe állítani. Mert a tavaszpont lassú haladása a csillagképek előtt a látszólagos Nap-pályával ellentétes irányú.

Az alárendelő szemlélettel párhuzamosan jelenik meg a megszemélyesített lélek és a csil-lagvilág kapcsolata, a csillagvilág benépesítése. Az éjszakai szemlélő előtt az égitestek keleten a látóhatár alól fölemelkednek az égbe, majd nyugaton a látóhatár alá buknak. Mozgásuk szio-gorú szabályokat követ, amiket a mérés és a számolás kifejlesztésével az ember megismerhetett. A földi életben azonban nem ismerhetők fel hasonló szabályok, mégis a természet számtalan jelensége – időjárás, évszakok – az égi világ jelenségeit tükrözték, arra való visszahatásnak voltak felfoghatók. Ámde, ha az égi világ az istenek világa és a földi annak származéka, a földi urak isteni eredetűek, akkor valamiképpen az égi személyeket a földre kell varázsolni. Hogy ez lehetséges, arra a meteoritok megjelenése, földre csapódása számtalan megfigyelési lehetősé- get jelentett. A meteoritok ezért felfoghatók lettek, mint égi jelek, az istenek földre küldött hír-nökei. Mégis, hogyan lehet az istenektől származtatni az embert? Az ausztrál bennszülöttek regéiben az istenek származtak az embertől, a lélek az egekbe távozott és ott csillaggá vált. Az alárendelő szemléletben azonban a megoldás nem ez. Az ember, ha isteni eredetű, akkor a nyu-gaton lenyugodott csillagokból a föld alól előbújva, a föld méhében megszületve kerül a föld felszínére. A föld alól, az Alvilágból, ami a gnosztikus tanokban Egyiptom néven ismert. Nyu-gat a születés helye, ott születik újjá a Hold, mégpedig havonta három napos keleten bekövet-kező halála után.

---

<sup>429</sup> Lásd Ohmann (1995), Isabelle: *Az emlékezet és képzelet művészete*. Új Akropolisz (Nouvelle Acropole 114.) Fordította Benits Péter. <https://www.ujakropolisz.hu/cikk/az-emlekezet-kepzelet-muveszete>.

Az asztrológia és a korai hitvilág kapcsolata kétségen felül állóan kimutatható: az Istenek – azaz az égi világítótestek – világa az égbolt, de naponta rendszeresen fölkelnek és emelkedő pályájuk során a mennyekbe jutnak. A mennyei létüket követve aztán lenyugszanak és a föld alá, az alvilágba kerülnek, azaz meghalnak. A királyság az égből hullott a földre, azaz bizonyos istenek – valamiféle megnevezett, vagy meg nem nevezett ok miatt – egyszerűen az égből a földre lepottyantak. Égi eredetük miatt a földi lények fölött isteni

## *Rejtett Alvilág*

joggal uralkodnak. Ám hogyan kerültek a földre, hiszen a mennyekből közvetlenül ide nem vezet út? A kérdésre a választ a rejtett – ezoterikus – gondolatvilágban találjuk meg: Az éjszakai ‘halál birodalmából’ az út a földre az alvilági kapukon keresztül vezet (amire a korai ember számos példát talált, hiszen a barlangok a föld mélyébe vezettek, azokból gyakran az életet tápláló, a magot teremtő erő, a víz tört fel, de ugyanígy találkozhatott az ember a föld romboló erejének a feltörésével is, minden vulkánkitörés esetén). Az éjjeli halálból a földre az út tehát az Alvilágon át vezetett. Erre a sumér irodalomból számos példája közül egy: Istár aláereszkedése s visszatérése az Alvilágból.

Az égbolt meghatározója a Tejút. Hatalmas, viszonylag fényes folyamnak fogható fel, aminek a folyó menti műveltségeknél kiemelkedő a jelentősége. A Nílus áradása pl. akkor volt várható, amikor a Szíriusz – a Tejúthoz közeli nagyon fényes, változó csillag – a kelő nap előtt megjelent a keleti látóhatáron. A Tejút az égnek azon része, amin az égi zavart keltő és ezért megbüntetett istenek a Földre zuhantak. Így pl. Noé hajója is a Tejúton vitorlázva juthatott le a Földre. A földre került istenek visszajuttatása az égbe azonban – bűnbocsánat esetén – nem olyan egyszerű. Eleve nem érkehetnek közvetlenül a földre, hiszen az eget és a földet a látóhatár elválasztja. Előbb le kell nyugodniuk Nyugaton és a föld felszínére csakis az alvilágon keresztül jöhetnek elő. Ez a fölvezetés azonban váltságdíjat igényel. Ez a megváltás gondolatának a lényege: visszakerülni az Istenhez a mennyekbe nem megy anélkül, hogy az istent, a lelket valaki, vagy valami meg ne váltaná. A föld felszínéről tehát csak nehézséggel lehet visszakerülni a mennybe. Ez úgyszintén csak a megváltáson keresztül lehetséges, és csak ezt követheti az égbe emelés. Itt kapcsolódik össze az asztrológiai és a vallási szemlélet. Mózes története az idők kezdete előtti eseményeket ír le. Az Egyiptomból kivezetett isteni kiválasztottak az élet vizén (Sár-tenger) gázolnak át, ami az Alvilág védőkapuja, mert csakis a szétválasztásával lehet rajta áthatolni. Ez az alvilágot őrzőknek már nem sikerült, ők nem rendelkeztek a mennyei megváltó segítő hatalmával, ők megsemmisültek az élet vizében. Ezzel azonban a megváltásnak csak az első lépése következett be, a közbenső pusztaságból, ami még az Alvilághoz tartozott, át kellett lépni az idők kezdete utáni állapotba és a valódi földi világba.

Baktay Ervin is felmutatja az asztrológiai világnézet régiségét és egyetemességét, például hogy a „régii hindu felfogás” is figyelembe vette a Napnak a látszólagos, hosszútávú mozgását: „A hagyományos hindu időszámítás – a bráhmani időszámítás – nagy földi korszakokról tud, az úgynevezett *jugákról* és *kalpákról*, ezek pedig mind a precessziós időszakokon alapulnak. A bráhmani időszámítás a földi lét kezdetétől számítva mai napig több mint kétmilliárd évet ír, s ez megfelel a modern tudományos felfogásnak, amely ennyi időre teszi a Föld kialakulásának korszakait, mindet összegezve.”<sup>430</sup> Ehhez az 1942-es tudományos állásponthez képest már több mint hatszor régebbinek tekintik a világ keletkezését, de tényleg figyelemre méltó az ilyen hosszú idő szemlélete. Amint az is, hogy rengeteg csillagászati összefüggés ismeretét már a vaskori vallásokban jól felfedezhetjük, ami sokkal korábbi megfigyelési előzményekre kell, hogy visszamenjen. És ezek forrását akár még a Fekete-tenger helyén volt Fekete-tavi fejleményekre<sup>431</sup> is visszavezethetjük, ahol hierarchikus rend, istenhívő vallás, valamint fizikai–szel-

<sup>430</sup> Baktay (1942), p. 296.

<sup>431</sup> Kerr (1998), Richard A.: Black Sea Deluge May Have Helped Spread Farming 7500 BP. *Science* 279. p.: 1132. Ryan (1998), William & Walter Pitman: *Noah's Flood. The New Scientific Discoveries about the Event that Changed History*. Simon & Schuster, New York.

lemi munkamegosztás tételezhető fel a következményekből, amelyeket az áradás utáni menekültek hatásából ismerünk. Mivel az egyes területek és korok hitvilágának az alapjai gyakorlatilag az égi mechanikán nyugszanak, ezért rendkívül sok elemük egymással úgy is megegyezik, hogy a létrehozóik egymással talán sohasem voltak kapcsolatban. A hitrendszerek nagy része rejtett volt, más részük az elitnek szólt, ezért ha leírták, messze a szóbanforgó időszak után.

A sumérokknál a Jupiter nagy periódusa 427 év a csillagképek között, s ismerték a Szaturnusz keringési idejét is (29.458 év), és tudták, hogy a Jupiter 12 keringésére esik a Szaturnusz 29 keringése, ami egy 854 éves periódust jelent. És tudták, hogy a Vénusz 13 ciklusa a Hold 99

## *Az első csillagászok*

ciklusának felel meg. Az egyiptomi naptáraknak is voltak különleges ciklusai, mivel 365 napos évük volt, s ezért a naptárunk a valódi évvel 1461 év után került ismét azonos állásba, ami a szotikus év, Égi-év. Ennek alapján egy Égi-hónap 120 földi évből, egy Égi-nap pedig 4 földi évből állt. Másik, de kisebb periódusuk a Főnix ciklus<sup>432</sup> 500 év, aminek huszad része az Ápisz-ciklus, ami a szinódikus Hold-mozgás és a mozgó naptár eltérése, s így 25 mozgó év és 309 szinódikus holdhónap különbsége mindössze 0,05 nap – azaz 1,2 óra, és az eltérés egy Főnix-ciklus alatt érett egyetlen nappá, és ekkor kellett ezt a helyreigazítást végrehajtani.

Ezek az ismeretek annyiban és arra lettek felhasználva Baktay szerint, hogy „a precessziós nap útját a régi bölcsék világekorszakokkal hozták kapcsolatba, s aszerint, hogy a Tavaszpont melyik állatövi csillagképben járt, a földi eszmélést, a vallást és a bölcseletet is összhangba hozták a precessziós Napnak az illető csillagképben kifejtett hatásaival. A régi kultúrák és kultuszok félreérthetetlenül kifejezik ezeket az összefüggéseket.”<sup>433</sup> Mivel azonban most mind a 12 csillagkép útját bejáró Tavaszpont vándorlást végigkövetjük Baktayval, megállapítását korlátoznunk kell, mert túlzásnak tartjuk, hogy 25.920 év óta sikerülhetett „a régi bölcséknek” „összhangba hozni” „a földi eszmélést” „a Napnak az illető csillagképben kifejtett hatásaival”. E hatásokat ugyanis azok megjelenésével együtt, egyidőben kellett felismerniük, azaz inkább alkalmazkodniuk hozzá. De korábban Baktay amúgy is azt állította, hogy a hatás fordított, nem a Nap irányít bennünket, hanem mi magunkat, a Nap éppen érvényesülő hatásának megfelelően. E kettő együtt pedig a csillagképi hatás. Azaz ha már ismert volt 26.920 évvel ezelőtt, hogy milyen hatás következik és arra milyen válaszokat kell adni, akkor ez csak úgy volt lehetséges, hogy legalább a megelőző 25.920 év tapasztalata rendelkezésükre állott. A korlátozásunk tehát arra vonatkozik, hogy volt-e módjuk rá 51.840 évre visszamenő ismereteket felidézni. Helyette inkább arra kell gondolnunk, hogy az eposzok megfogalmazói éppen ezekkel a nagy időszámmal tudták elfogadtatni az eposzi tartalmakat. Ezzel mutatták fel beavatottságukat. Mert arra, hogy a Tavaszpont ellép a csillagképek előtt, és esetleg körbejár az állatövön, már egy Világhónap, azaz csillagkép bejárása után rá lehet jönni, nem kell hozzá a teljes Nap-ciklus. Sőt a Szaturnusz és a Jupiter 20 évenként együtt-állnak, és ezek az együttállások 60 év alatt körbejárják az állatövet, ún. *trigont* alkotva.<sup>434</sup> Ellenben a 60 évenkénti hely a Föld-tengely elfordulása miatt nem pontosan azonos az előzővel, ezért az eseményt megfigyelők már ebből értesülhettek a Föld tengely elfordulásáról, nem kellett a két évezredet megvárniuk, hogy ezt megtudják. A visszavetített kiterjesztés azonban nagy tekintélyt adhat közlőjének.

Eme korlátozással együtt nézzük tehát tovább Baktay gondolatmenetét: „Az ősi mítoszok és kifürkészhetetlen eredetű hagyományok a történelemelőtti korszakok emlékét is megőrizték; minden ősi műveltségű nép mítoszai tudnak az 'aranykorról', amikor a földi élet még összhangban volt az égi törvényekkel, az ember még nem szakadt el a természet egyszerű, de té-

<sup>432</sup> A monda szerint a főnixmadár 500 évenként a saját melegétől lángra lobban, elég és harmadnapra föltámadva újabb ciklusba kezd.

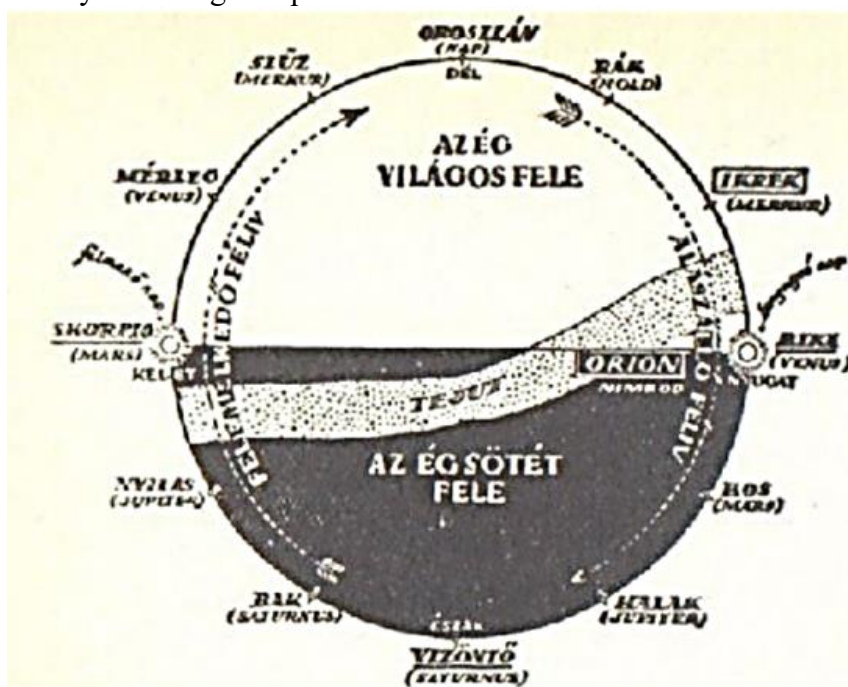
<sup>433</sup> Baktay (1942), p. 297.

<sup>434</sup> Santillana (1995), pp. 117, 234.

vedhetetlen útjának követésétől. Ez az aranykor arra az időszakra vonatkozik, amikor a Tavaszpont, vagyis a precessziós Nap a maga égi házában, a természetének legjobban megfelelő Oroszlán csillagképében vándorolt 2160 esztendőn keresztül. A rákövetkező korszakban a precessziós Nap 2160 évig a Rák csillagképében járt, s ebben az időben az 'aranykor' ősi tisztasága és egyensúlya már veszendőbe ment. Helyét a Rák hatásai<sup>435</sup> váltották

## Mitikus világkorszakok

fel: az embereket elfogta az ismeretlen utáni vágyódás, nyughatatlanokká váltak, vándorolni kezdtek, kialakult a család, majd a nemzetség csoportszövetsége, ezekből törzsek alakultak és a megnehezedett, bonyolultabbá vált életben megindult az emberi szervezkedés. Ebből a korszakból származnak a minden ősi népnél ismeretes Hold-kultusz emlékei, hiszen a bölcsek már akkor is tudták, hogy a Rák csillagképe éppúgy a Hold égi háza, mint az évi Nappálya állatövében a Rák jegye. A matriarchátus – anyauralom – is valószínűleg ennek a korszaknak a csökevénye, s némely kezdetleges népnél ma is fennáll. Mindez a Rák hatásának felel meg.”<sup>436</sup>



Baktay szemléltető ábrája: legfelül az „aranykori” Oroszlán csillagkép.

Itt arra kell figyelmeztetnünk, hogy a Tavaszpont körben járásának – a csillagképek vonatkozásában – utólagos megállapítását, visszavetítését erősíti meg számunkra, hogy egyébként a Nap-járás évente körbeért ugyanazon csillagképek, csillagjegyek előtt. Ezek évenkénti hatásjellegességét tehát egyszerűen átvitték a Nap- vagy Világhónapokra. Ezért a Napnak és a csillagképnek mint az évkörben érvényes együttes csillagjegyi hatását, együtt hatását érvényesíteni tudták a mitikus körű világleírásban. S mint majd látjuk, ez lesz az eposzok alapja is. Azaz egy idő után már nem volt megkülönböztetve idő és hatás, a Nap számára legkedvezőbb Oroszlán csillagjegyi tulajdonság és az Oroszlán előtt töltött világkorszak, amihez képest minden kedvezőtlenebb a Nap számára, ami hanyatlást jelentett a világban is, és úgy fogalmazták meg, hogy elmúlt az aranykor. Lettek magyarázatok a Földön is a változásokra, nemcsak az égen, mintegy visszaemlékezve a földi nehézségekre mint letérésre a természetes, az isten által kijelölt útról. Ezeknek mindenféle földi katasztrófák teret is engedtek, hiszen a hiteles emlékezet igen

<sup>435</sup> Korábbi fejezetekben Baktay végigvett nemcsak a planétáknak, hanem a csillagképeknek a figyelembe veendő hatásait is a csillagióslás folyamatában.

<sup>436</sup> Baktay (1942), p. 297.

messzire nyúlik. Van olyan kasmíri monda, amely négyszázezer éve történt völgyzáró, tóte-remtő földcsuszamlásról tudósít a maga nyelvezetével.<sup>437</sup> A legutolsó jégkorszak felmelegedését kísérő vízözönök emléke és hatása még elevebb. Így a természeti és civilizációs katasztrofák, pusztítások, pusztulások után az emberiség bizonyos részei által az alárendelés, alávetés intézménye is megjelent. Ez kezdetben inkább a termelési színvonal és eredményei védelmére történt, később pedig már a szükséges kiemelkedő teljesítmények (hidraulikus társadalom) elérésére használt eszközt („óriásgép”)<sup>438</sup> jelentette, amihez idővel ideológiát is mellékeltek. E civilizációk a korábban, jobb körülmények közt elért életszínvonal visszaállítására tettek mind reménytelenebb kísérleteket, abban a környezetben, amely már kevésbé hatékonyan termelt ez egyre erőszakosabb támadások miatt. A támadók aztán hódítók lettek, s egyszerűbb logikájuk nem fogadhatta be a termelők ismereteit. Az akkoriban megbontott teljes tudás azóta csak töredékesen érhető el a hódításoknak sikeresebben ellenálló területek népeinél. Az emberiség túlélését biztosító hatékonyság visszaállítására az öncélúvá vált hatalom kevésbé ellenőrzött szélein, szomszédságában történtek megfelelő lépések.

Mindennek számszerűsítése az idővonalon Baktay írásának keletkezése óta a feltárt régészeti műveltségek időrendje által igen előrehaladott, ezért már ismerjük az alárendelő világ és a hódítások megjelenésének idejét éppúgy, mint a jégkorszak rombolásainak elmúltáét. Ez pedig nem egyezik a tavaszpont-visszaszámolásokat által kijelölt aranykori időszakokkal, mint kez-

## *Valóságos korszakok*

dettel. A földművelés ugyanis kb. 8,5 ezer éve, az erőszakos hódítás 6,5 ezer éve jelent meg. A Fekete-tavi katasztrofára Kr. e. 5550-ben történt, s ennek menekültjei kb. 2000 év múlva jelentek meg a mai Tigris és Eufrátesz közén, viszont Egyiptomban nemsokára már Bika-kultusz van. Azaz a katasztrofális változások ehhez képest csak egy világekorszakkal előbb történtek, nem kettővel. És azt megelőzően sem aranykor volt a Földön, hanem a würm jégkorszak felmelegedésének visszahúléssal nehezített szakasza. Baktay fogalmazása viszont – ahogy minden asztrológiai szöveg azóta – elnagyolt és általánosító, az „emberiségről” mint olyanról, és nem valóságos csoportjai életszínvonaláról, mozzanatairól szól. Azzal a tévedéssel, hogy a matriarchátust valami csökevénynek tekinti, holott a termékenység kultuszt említi. Mert a nő, az anya kiemeltebb szerepét majd csak a harciasság és a hódítások megjelenése nyomja el, ami pedig szintén egy világekorszakkal később történt, mint Baktay vélelmezi.

Azzal folytatja a világekorszakok jellemzését, hogy „a precesszió a Rákból átlépett az Ikrekbe, s ebben ismét 2160 évig vándorolt; a földi élet szintén megfelelően alakult ekkor. Az emberi gondolkodás nagy fejlődésnek indult, szellemi–értelmi téren felvette az Ikerk ismert hatásait. Az elágazás, a szétszóródás és ennek kapcsán a fokozott ismeretszerzés is megkezdődött. A szétszóródott embercsoportok tudatos kapcsolatba léptek egymással, megindult a szellemi és anyagi javak kicserélése. A vallásos kultuszokban mindenütt megjelent a kettőség elvének a gondolata, a Kettő, amely egymást kiegészítve Egységet fejez ki. A mítoszok Iker-elemei ebből a korszakból valók: ikrek voltak Ozírisz és Izisz, a görög mitológiában Kasztor és Pollux, Indiában a két isteni Asvin, stb. Mindez még a történelmi kor előtt ment végbe.”<sup>439</sup>

Csakhogy, mint majd látjuk, ilyen ikerpár a magyar mondavilágban is van. Az ők ilyen régiségéről viszont nem tudunk. Az egyiptomi korszak és mitológia is a következő korszakhoz, a Bikához kötődik. Nem beszélve a görögökről, akik pedig két világekorszakkal később jelennek meg az Ikrekéhez képest. Mindennek a visszavetítésnek tehát sokkal későbből valónak kell lennie, bár bizonyára homályos ősi tapasztalatokat, emlékezéseket is megjelenítve egyébként.

<sup>437</sup> V. ö. Rásidov (1980), Sára: *Kasmíri rege (minikönyv)*. Lapkiadó Vállalat, Budapest. Bilham (2014), Roger & Bikram Singh Bali: A ninth century earthquake-induced landslide and flood in the Kashmir Valley, and earthquake damage to Kashmir's Medieval temples. *Bulletin of Earthquake Engineering* Volume 12 (2014), pp. 79–109. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10518-013-9504-x>.

<sup>438</sup> Mumford (1986), Lewis: *A gép mítosza*. Európa.

<sup>439</sup> Baktay (1942) p. 298.



Azután Baktay is azt mondja, hogy „a történelmileg is már többé-kevésbé ismert korszak akkor kezdődött, amikor a precessziós Nap az Ikrekből a Bika csillagképbe jutott. A Bika hatásaira az élet sokat veszített szellemiségéből, a földies, anyagi elemek előtérbe kezdtek lépni; a gazdaság, kereskedelem, pénzforgalom fejlődésnek indult, a szellemiség pedig szintén anyagi formában kereste kifejezését: magasra lendült a művészi alkotás, mégpedig elsősorban mindenütt a Bika lényegének leginkább megfelelő anyagformálás: a plasztika, a szobrászat. A kultuszok jelképei is megváltoztak és a régebbiekhez a Bika szimbólumai járultak.”<sup>440</sup> Csakhogy ezek sokkal később használt fogalmak és arra a korai idősakra nehezen alkalmazhatók valójában. Olyan jelenségeket tulajdonít az 5 és 6 ezer évvel ezelőtti világnak, amelyek azt nem jellemezték, avagy nem tudjuk, hogy jellemezték-e. Ezért ez rendszerszerű visszavetítés: valamennyire a régészeti leletek modern értelmezését is felhasználja a Nap-járáshoz kötött csillagjeji elemeken túl.

Bár valóságos távolságuk – már tudjuk – iszonyatosan nagy, a csillagos ég látszó képének megfigyelt összefüggései rögzítve lettek, és az állatövi hatások „megfejtésének” kialakításakor figyelembe vették az átellenben lévő szereplők egymásra hatását, mert ezzel is több valóságot, földi jellegzetességet tudtak érvényesíteni a leírásban. Így amikor „a precessziós csillagképnek éppen érvényesülő hatásait felismerték, egyúttal azzal is tisztában voltak, hogy minden jegy, illetve csillagkép titokzatos, belső kapcsolatban áll az öt polárisan kiegészítő, vele szemközt álló csillagképpel vagy jeggyel... Már a régebbi kultuszokban jelentkezett ez a szimbolikus kettősség, poláris kiegészítés. A Rák precessziós korszakában a vele szemközt lévő Bak jelképei is megjelentek; az Ikrek korszakában pedig a Nyilas szimbolikája, szintén szerephez jutott:

### ***Égszerkezeti világjelleg***

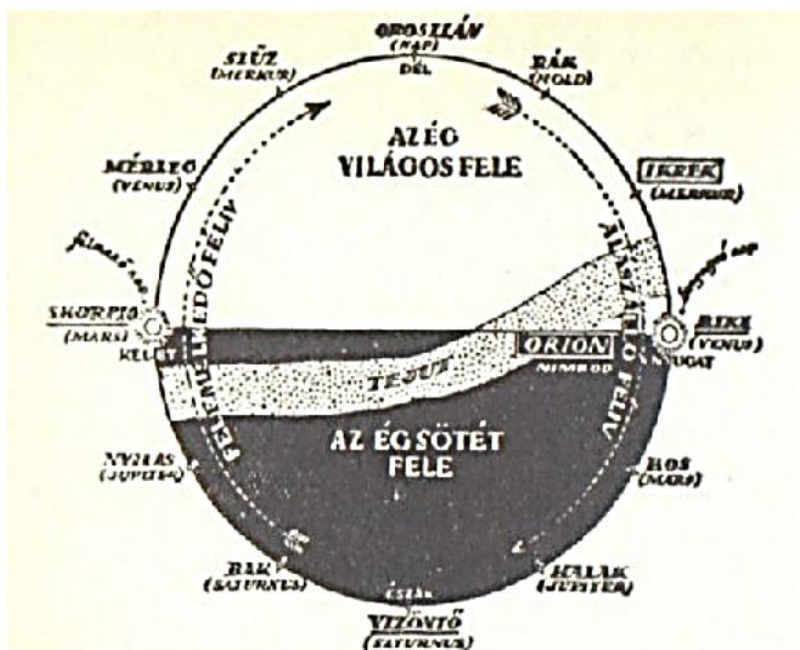
példa rá a kentaurosز félig-ló, félig-ember alakja... Valószínűleg ebben a korszakban alakult ki a rendszerezett, intézményes papság és a törvénykezés kezdete is, a Nyilas tartalmának megfelelően. A Bika korszakban... elénk lépnek úgy a Bika, mint az ezt polárisan kiegészítő Skorpió jelképei és vonatkozásai. Gondoljunk csak az egyiptomiak szent bikájára, az Apiszra, amely a Napkorongot viselte szarvai közt: a precessziós Nap a Bikában! Immár Iziszt is szarvakkal ábrázolták! De ábrázolták a precesszióban tovahaladó Napot sas-szárnyakkal is, körülötte a titokzatos Uraeus-kígyóval; ez már a Skorpió szimbolikája, mert a Skorpiót kettős jelkép fejezte ki, a kígyó és a sas... Siva, a hindu isteni Háromság egyik kiemelkedő személye, *bikán* nyargal, fején kígyót visel, phallikus kultusza is a Skorpió szexuális jellegét hangsúlyozza ki. Ennek a kultikus korszaknak az emléke mainapig is él Indiában, pl. a hinduk szarvasmarha-tiszteletének képében. A kisázsiai Mithras-kultuszban is megjelenik a Bika; Mithrász maga a Nap, ki ifjú képében legyűri, megöli a Bikát; az 'ifjú' már az eljövendő Vízöntő-korszak jelképe, amikor a Nap elindul felemelkedő útjára, s kiszabadul a sötétségből, amelybe a Bikában hanyatlott.”<sup>441</sup>

Baktay „világhoroszkóp” ábráján „a négy sarkalatos pontot az *Oroszlán*, a *Bika*, a *Vízöntő* és a *Skorpió* foglalja el. Ezek a világhoroszkóp és a precessziós ciklus, a Nagy Napév forduló-pontjai, s ezért különösen kiemelkedő jelentőségük van. Láttuk, hogy a precesszió az Oroszlánban a nap-erők töretlen, tiszta érvényesülését, az 'aranykort' fejezte ki; amikor aztán a precesszió eléri a Bikát, újabb fordulóponthoz érkezik. A Bikát a Skorpióval összekötő tengely választja el a Nagy napciklus világos félívét, az ég világos felét, a sötét éjszakai félívtől, amely a Bikától a Skorpióig terjed. A Nap égi háza, az Oroszlán, a tetőponton van, az ég világos felének csúcán; vele szemben, az éjszakai félív mélypontján a Vízöntőt látjuk. Az Oroszlántól a Vízöntőig terjedő precessziós út a Nagy Napciklus álszálló félíve, a Vízöntőtől az Oroszlánig terjedő rész pedig a felemelkedő félív. Amikor a precessziós Nap elhagyja égi házát, az Oroszlánt és lefelé ívelve a Bika felé halad, misztikus értelemben hanyatlóra fordul, alszáll. A Bikában aztán eléri a világéjszaka félívének határát, jelképesen sötétségbe merül, elbukik. A Bika

<sup>440</sup> Uo.

<sup>441</sup> Baktay (1942), pp. 298-299.

anyagias erői látszólag elnyelik, leigázzák a Napot, amely itt az éjszakába hanyatlík. De a Nap tovább folytatja útját, eléri idővel a Vízöntőt, s ezzel újabb fordulóponthoz jut a Nagy Ciklus útján. A Vízöntő egyben a hanyatlás mélypontját, de a felemelkedés, újjászületés felé ívelő út kezdetét is jelenti. S amint a Nap a Nagy Ciklusban a felemelkedő íven továbbhalad, végül eléri a Skorpiót, amelyben kiemelkedik a halál, a sötétség éjszakájából és a világosságba, az ég világos felébe szárnyal, mint a sas, hogy aztán ismét felmagasztosulva elérje égi házát, trónját, a dicsőség teljességét az Oroszlánban. Ennek a négy sarkalatos pontnak mélységes értelme van, titokzatos, örök törvényszerűséget hordoznak, s a világ minden ősi eszmélése, minden vallásos, bölcséleti, költői és művészi kezdeményezés a bennük rejlő szimbolikán épül fel.”<sup>442</sup>



A Nap precessziós útjának követését, Baktay így folytatja a következő negyed szakaszon: „A Bika korszaka után a Kos 2160 esztendő korszaka következett. Ekkor mindenütt új, merész és úttörő szellemiség kezdett kibontakozni, s ezzel együtt új jelképek foglalták el a régebbiek helyét, vagy járultak ezekhez. A *kos*, a *bárány* jelképeivel találkozunk a kultuszokban; a szelíd pásztoridillek poézisa éppúgy idetartozik, mint a kosáldozat véres színjátéka.”<sup>443</sup> S itt újra előjön a visszavetítés kérdése, mert maga Baktay ismeri el, hogy a bibliai „Ábrahám, kost áldozott az Úrnak, a Kos jelképesen megváltja az embert, Ábrahám halálraszánt fiát. Pedig Ábrahám idejében a földön még a Bika-korszak uralkodott. A zsidóság így mintegy már előre megsejtette a kultikus feladatát, a Kos-korszak beteljesítését.”<sup>444</sup> És „a Kos poláris kiegészítője a Mérleg, a kiegyenlítő *törvény* eszméjével: a zsidóság kultuszában a Kos-bárány jelképeihez a Törvény járul, mint vallásuk lényege és alapja. Amikor Mózes a törvény tábláit kapja az Úrtól, az elvakult zsidóság lázongani kezd és vissza akar térni az elhagyott, régebbi kultuszhoz, a Bika jelképéhez: aranyborjút állít fel és ezt imádja. Mózes összetöri az aranyborjút; a Bika korszaka immár letűnt s ő az új éra hirdetője! A megtévedteket a Bika poláris, mélyebb értelmű ellenképének (Skorpió) szimbólumával, a rézből készült *kígyóval* gyógyítja meg. Más ősi népeknél szintén felszínre kerültek a Kos–Mérleg jelképei, hogy csak a germánokat említsük: Frigga,

<sup>442</sup> Baktay (1942), pp. 299-300. Megemlíti, hogy a négy sarkalatos jelkép szerepet kap az Ó- és Újszövetségben, s a János „Jelenések könyvében” már hatalmas világtörténésekre utalnak.

<sup>443</sup> Baktay (1942), p. 301.

<sup>444</sup> Uo. Azaz inkább hiba csúszott a számításba a visszavetítés során.

Wotan főisten felesége, a rend és erkölcsi törvény őre, *kosok* vontatta szekéren jár, Wotan maga pedig a *Törvény* rúnáit – titokzatos ígéit – viseli lándzsáján, amely a világ rendjén őröködik.”<sup>445</sup>

A Nagy Ciklus továbbhaladt „és elközelgett a Halak korszaka. A precessziós Nap a Bika óta már a sötét félvben jár, az emberiség tévelyeg, értelme és szellemisége elhomályosodott. A bölcsek, a próféták, a látnokok vezetik az embereket a sötétben, fel-felvillantják előttük az isteni törvény örök igazságait. S a Kos-korszak előkészíti a homályba süllyedt emberiséget arra, hogy az ő Igazság magasrendű tanait megismerhesse. A Halak korszaka – a Halak ismert hatásainak megfelelően – a lelkeség, az elmélyülés, az egyetemességbe visszavágyódó megismerés elemeit hozta. Még mielőtt a precesszió elérte volna a Halakat, Indiában megjelent Buddha és új, tisztult erkölcsiség, egyetemes világnézet tanait hirdette, mint a Halak előfutára.

## *Égből épülő vallás*

A 2160 éves Halak-érájának folyamán hithirdetők és vallásalapítók egész sora lépett fel; a régi kultuszok mindenütt elmélyülnek, új, univerzális elemekkel gazdagodnak. De a Halak korszakát kifejező legmélyebb és leggyökeresebb igazság elhivatott, Istentől rendelt hirdetője – Jézus. Ő valóban az egyetemesség eszméjét hordozza, szeretete mindenekre kiterjed, újat ad a régi helyébe, de hangsúlyozza, hogy nem akarja lerombolni a *Törvényt* – a Kos-korszak nagy eredményét – mert azért jött, hogy ezt beteljesítse. S valóban, Jézus tevékenysége tele van mindkét korszak jelképeivel: magát *jó pásztornak*, majd Isten *bárányának* nevezi, elfogyasztja tanítványaival a jelképes bárányt az utolsó vacsorán, de a Kos-szimbólumok az ő tanításában már megtisztulnak, elfordul a véres bárányáldozattól, s az ősi jelképet önmagával helyettesíti: ő maga az isteni bárány, amely felajánlja magát az örök áldozatra, hogy vérével megváltsa a sötétségbe merült, bűnös emberiséget. De párhuzamosan a Kos-szimbólumokkal, sőt ezeknél hangsúlyosabb értelemben jelenek meg Jézus életében és tanításában az új, a krisztusi Halak-korszak jelképei: *halakkal* lakatja jól az ígére éheseket, halakkal és *kenyerekkel*, mert a Halak poláris kiegészítőjének, a Szűznek ősi jelképe az 'arató szűz', aki *búzakalászt* tart a kezében. Az utolsó vacsorán Jézus örök és mélységes misztériumot ad híveinek, megáldván a kenyeret, amely az Ő szent testévé válik, hogy az, aki azt eszi, örök életet nyerjen... A Szűz kultusza, látjuk, kozmikus kapcsolódik a Halak-érájához, a krisztusi tanhoz; csak a racionális értetlen hitújítás tarthatta lehetségesnek azt, hogy a Szűz kultuszát elválassa a kereszténységtől, amelylyel szervesen, elválaszthatatlanul összefügg. Az első keresztények még nem használták a kereszt jelképét, jelük a *Hal* volt, tudatosan kifejezve a kultusz kozmikus vonatkozását. A püspöksüveg *halfejet* ábrázol, mint ahogy a Jézus első tanítványai is halászok voltak, és Péternek azt mondta, hogy 'zentül majd emberekre halászol'. A Halak-korszaka, mely isteni, kozmikus törvényszerűséggel elhozta Jézust és a krisztusi hitet az emberiségnek, ezidőszert vége felé jár, némelyek szerint már véget is ért és eljött a Vízöntő korszaka, óriási változásokat idézve fel a földi életben, a Vízöntő ismert hatásainak értelmében felforgatva, fejetetejére állítva mindent, hogy a régi világból megszülessen az új.”<sup>446</sup>

Ezek után, meglehet, Baktay Ervint „a felületes olvasó akár kereszténynek is vélheti”, írja Horvát András, írásában azonban „módszeresen felbukkannak pl. a reinkarnációra való utalások és egyéb, a keresztény alaptanítással össze nem egyeztethető elemek”.<sup>447</sup> Mi sem vallási céllal foglalkozunk itt vele, hanem az eposzi, mitológiai tartalmak asztrológiai vonatkozású tartalmainak megismerése céljából. Imént láttunk, hogy az ószövetségi történések miként igazodnak egy másik csillagkép követelményeihez, mint ahol a valóságban – ismereteink szerint – előfordulnak. S e fejezet végén majd látjuk, hogy nemcsak a keresztény üdvtörténet igazodik valamiképpen a csillagászati eseménykehez, hanem a magyar krónikák mondai elemei is. Ha ez a középkorban még elfogadott dolog volt, akkor nem lehet nem figyelembe vennünk ma

<sup>445</sup> Baktay (1942), pp. 301-302.

<sup>446</sup> Baktay (1942), pp. 302-303.

<sup>447</sup> Horváth (2002) András: 6.2.1 Asztrológia, csillagjósolás *Napjaink tévtanításai*.  
<http://www.fizika.sze.hu/~horvatha/Hagiosz/tevtan/tevtan.html>.

sem. Mindez pedig meg kell erősítse mind a keresztény hitet, mind a magyar azonosság tudatot, mert sokkal mélyebb gyökereket mutat fel, mintha csak bizonyos utóbb leírt és az évszázadok alatt megkopott vagy módosult hagyományokon alapulna.

Amikor Baktay a Vízöntő korszakot jellemzi, lényegében jelen korunkról és jövőnkéről ad reménytelen képet, s keresztény vonatkozásban ezzel – túlságosan bátran – beleszól az eszkatológiába, a végső idők kérdésébe: „A Vízöntő poláris kiegyensúlyozója az Oroszlán, a feltétlen, de áldásos uralom szimbóluma, melyből a Nap éltető erői áradnak. A totális rendszerek, a tekintélyuralmak megfelelnek ennek a hatásnak, s feltehető, hogy kigyógyulva a kezdeti nehézségekkel együtt járó gyermekbetegségeikből, nagyszerű fejlődésre fognak lendülni, olyan életformát hozva, mely valóra váltja a ma még csak remélt eredményeket. A Vízöntő gyökeres átalakító, megújító hatásai minden téren új, ígéretes lehetőségekre mutatnak. Mi a Vízöntő ősi jelképe? Az ifjú, aki kezében sajtárt tart és termést fakasztó vizet önt a föld rögére. Az egyetlen jegy, amelynek jelképe egy fiatal férfi, ifjú ember. Önkéntelenül az evangéliumi szavakra kell gondolnunk: AZ EMBER FIA, aki eljövendő... Jézus Krisztus, akinek műve nem korlátozódhatott egyetlen világérára, a Halakra, hiszen ő maga mondta, hogy ismét el fog jönni! A Víz-

### *Ránk is érvényes?*

öntő a jézusi irányítás beteljesítője, amikor Jézust, akit 'egy időre nem látunk', 'ismét látni fogjuk'. Nem kell ezt betű szerint érteni, nem kell apokaliptikus Világvége gondolonk. Jézus igehirdetése és igazsága beteljesülhet anélkül, hogy Földünk megszűnne létezni. Hiszen az Evangélium is azt ígéri, hogy 'új föld és új ég lesz'... A Vízöntő forrongó vajúdása véget vet a réginek, de nem úgy, hogy utána ne következzen új életforma. Krisztus újra eljövetele sokkal mélyebb misztérium, semhogy racionális, józan, kézzelfogható értelmezéssel magyarázhatjuk. Hogyan, miképpen, nem tudjuk, – de tagadhatatlan és kétségtelen, hogy Jézus megjósolta a nagy változás eljövételét és a Jelenések Könyvének jelképes, világalakító víziói meglepően emlékeztetnek korunk forrongó eseményeire... Krisztus mondta, hogy 'Én az Élet vizét hozom nektek' – íme az Ifjú, Az Ember Fia, az Élet vizének hozója: – a Vízöntő. Megpróbáltatásokon, szenvedéseken, katasztrófákon keresztül vezet a Vízöntő útja a kibontakozás felé, de bizakodhatunk, mert a földi lét útját jelző Nagy Napciklus nemsokára felfelé ível és emelkedőre fordul, egyre közelebb jutva az isteni Világosságához. És Jézus a jobbja felől gyűjti majd azokat, akik a nagy próbát megállották, hogy így szóljon hozzájuk: 'Vegyétek ezt a Földet, amely nektek készített a világ kezdete óta'."<sup>448</sup>

Igen kicsi a különbség a jézusi üzenet és az asztrológiai értelmezés között, de éppen ebben rejlik veszélye a keresztény elemzés szerint, hogy alig lehet észrevenni. Így az előző idézet mondandója világos: „Jézus nem jön el úgy, ahogy pedig megígérte, nem lesz utolsó ítélet. Ehelyett az új kor szellemi változásaira kell figyelni, mintha az lenne Jézus vezetése. Nyilvánvalóan kereszténységgel össze nem férő tanítás!”<sup>449</sup> De éppen azért írjuk ezt a tanulmányt, hogy rámutassunk, hogy a mitikus területről származó képi és gondolati anyag, amellyel zsúfoltan tele van még mindig a kultúrtörténet, legyen világosan kötve a mélységesen mély emberi múlt megragadható elemeihez. Sorscsapások és végveszélyt jelentő kihívások manapság is akadnak, az ember élete ma is mindenki számára előbb utóbb véget ér, és az emberiség előtt is szinte megoldhatatlan feladatok tornyosulnak. Az ember maga pedig igen kicsinek érzi magát ma is az isteni nagysághoz képest. Szükségünk van a múltba tekintésre, gyökereink feltárására, ősi tapasztalatainkra, azoknak az isteni kinyilatkoztatást jelentő részére is. Ugyanakkor jobban megértünk minden ilyen ismeretforrást, ha feltárjuk létrejötté korszakának emberi szintjét, fogalmi nyelvezetének és összefüggés rendszerének alkotóit. S ha ezt a csillagismerethez kötötték a régiek, akkor a csillagjegyekből való olvasást ennek megfelelően kell kezelni. Mert egyébként tényleg a Vízöntő Világkorszakban járunk, és a Nagy Napciklusban elindult a felemelkedés a fényes égboltfél felé a sötét égboltfél legmélyebb pontjáról...

<sup>448</sup> Baktay (1942), pp. 305-307.

<sup>449</sup> Horváth (2002).

Ennek megfelelően kell tehát az ősmítoszokra tekintenünk: a Nagy Napciklus kifejezőit látni bennük. Azért nem kellett azt írnom, hogy keresnünk bennük, mert Baktay Ervin ezt a munkát már elvégezte. Nekünk csak tudatosítanunk kell, hogy „minden művelődéskör ősi mithoszában a leggyökeresebb kozmikus tények jutnak kifejezésre; a még pre-logikusnak, vagy legalább részben pre-logikusnak nevezhető szemlélet meglátja a nagy kozmikus folyamatok összefüggését a földi, emberi történésekkel s ezeket mithikus, jelképes, 'rejteki' módon mondja el.” Annál is inkább, mert „ez egyúttal a költészet eredete is, mert az első költők mindig váteszek, bölcsék, látnokok. Amikor a költő már nem az egyetemességben, nem a kozmikus folyamatok keretében látja az emberi dolgokat, akkor elérkezik a szó szoros értelmében vett 'szép-

## *A Napciklus „költészete”*

irodalom' kora, s az ilyen irodalomban az ősi, gyökeres kapcsolatok már csak félig öntudatlanul, mintegy a háttérben jelennek meg. Az első nagy szellemi eszmélést a mithosz hordozza, s ebben minden jelképes, a szimbólumok általános és egyetemes tényekbe kapcsolódnak. Ez az oka, hogy a mithoszok az egész világon hasonló alapelemeket mutatnak. Voltaképpen minden mithosz csupán egyetlenegy témával foglalkozik, s ez a téma nem egyéb, mint – a Nagy Napciklus jelképiségében rejlő kozmikus történet, a földi életre vonatkoztatva.”<sup>450</sup>

Ugyanakkor nincs elfelejtve, amit az elején ígértem, hogy a második rész által világossá teszem, hogy a mítoszok, eposzok mai megismerhető alakban csak másodlagosak, mert már a hatalmi alárendeléses korszak eszmei követelményét szolgálják, megfelelő heroizmussal átalakítva. Így kell tehát tekinteni rájuk, amikor most előbb az egyetemes mítoszirodalmat tekintjük át, majd a magyar mondavilágot. Nem mintha nem lenne kerek egész mindez, és ráadásul az egész emberiség alkalmazkodott hozzájuk valamennyire. Legalábbis mindenütt a földön megtalálták ábrázolási nyomait. Ezért nem is népszerű sokak számára az a gondolatmenet, amit itt előadok. Ugyan miért kell a kákán is csomót keresni? Miért nem elég, hogy van keleti és nyugati, északi és déli mitológia, vannak eposzok mindenütt a Földön, és azokok régiek, ősie? Hát azért, mert ezek a hosszú emberi időben, – amit a modern ember esetében félmillió évre már bizonyítottunk, de az ember esetében akár három, esetleg tizenhárom millió év is adódik, – igen rövid ideje alakultak át, csak 5-6000 éve, éppen akkor, amikor megindult a harcias hódítás, amint majd a tanulmányom második felében látjuk. És nem engedhetjük elveszni emberi eredetiségünket, ha az elkorcsosulás a máig elér.

Am mielőtt megpróbálunk következtetni az eredetiekre, nézzünk szét tehát az általam jobb szó híján másodlagosaknak nevezettek között. Rögtön a gondolatmenetemet igazolja Baktaynak az a megállapítása, hogy „a mithosz középpontja mindig a herosz, a hős pedig mintegy magának a Napnak a megtestesítője”, mert hogyan hasonlítaná magát egy közönséges ember a Naphoz. De egy vélt „égi küldött” ezt nemcsak megteszi, hanem elhiteti magáról. Eleinte fegyvere által, de később már megy a dolog magától, elég, ha a története következetes, nincs benne hiba. Erről pedig éppen a csillagos ég gondoskodik, ahol egy időtálló rendszert vett észre az ember. Olyat, amely „sosem” változik. El is nevezte a csillagokat állócsillagoknak. Más kérdés, hogy bizonyos változások ismeretét, amelyek meglátásához akár több nemzedék együttes munkájára volt szükség, hatalmi helyzetben el lehetett titkolni. De a történet alapjaként, amint láttuk, akár egy ciklus is szolgálhatott kiterjeszhető tapasztalattal az egész Nap-körre. Így aztán „a történet egymásra következő fázisai sorra megegyeznek a precessziós Napciklus állomásai-  
val, elsősorban és legkiemelkedőbb módon a négy sarkalatos ponttal, az Oroszlán, Bika, Vízöntő és Skorpió szimbolikus jelentéstartalmával. Ez annyira általánosan helytálló a mithoszokra nézve, s annyira mélyen gyökerezik az egyetemes szemléletű ősköltészetben, hogy ugyanaz az egyetlen 'örök téma' aztán a népmesékben is folyton megismétlődik, mi több, a már 'irodalmi-

<sup>450</sup> Baktay (1942), p. 307.

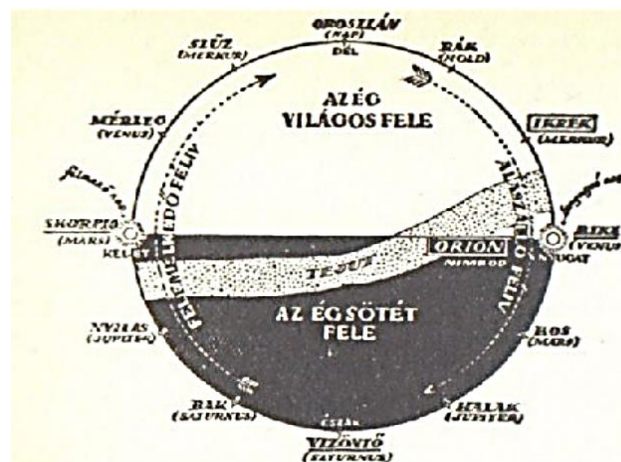


nak' nevezhető korszak alkotásaiban is akaratlanul, legalább a sorok közt újra meg újra kifejezésre jut. Az úgynevezett 'örök könyvek' mindegyikében kisebb-nagyobb mértékben ez a sajátosság lép elénk, s talán éppen ez teszi az ilyen műveket időtállókká, hogy sem a divat, sem a közfelfogás változásai nem árthatnak meg neki."<sup>451</sup> Amihez csak annyit kell most hozzátennünk, hogy mint majd látjuk, népmeséink korábbiak a mítoszoknál, eposzoknál.

Tehát „a Napciklus jelképes eszmevilága legnyilvánvalóbban jelentkezik. Minden nép ősmítoszában ugyanazok az elemek szerepelnek, a különbség csupán a látásmódban és a kifejezés jellegzetességeiben mutatkozik. Minden mítosz hőse Nap-hős, szoláris hérosz, aki magát a Napot személyesíti meg. Olykor ugyan találunk a mítoszok közt Hold-vonatkozásokat is, s tény, hogy az egyetemes Napmítosz mellett a legtöbb művelődésben a Holdmítosznak is szerep jut, de a Holdmítosz rendszerint csak kísérője, kiegészítője a Napmítosznak, hiszen minden művelődés felismerte a Hold természetében a Naptól való függést, amely alárendeli a köz-

## Nap-hősök sorsa

ponti, legnyilvánvalóbb hatású égitestnek. Így például a legrégebb, teljes egészükben fennmaradt mítoszok, a hindu *Mahábhárata* és *Rámájana*, szintén tartalmazznak Holdmítosz-elemeket, de a központi hős és a központi történet bennük is – főleg a *Rámájana*-ban – a Nappal áll kapcsolatban. Napmítosz Heraklész regéje, a Biblia-beli Sámson története, az Aranygyapjú mondája, stb. Mindegyikben végigkísérhetjük a Nagy Napciklus egyes fázisait, ezek félreérthetetlenül felismerhetők bennük. Heraklész tizenkét munkája nem egyéb, mint a precessziós Nap diadalmas útja a tizenkét állatövi szakaszon keresztül; Sámson lobogó haja a napsugarak glóriáját fejezi ki; mindketten a nő révén buknak el, vesztik el erejüket: a precessziós Nap a Bika *vénuszi*, nőies szakaszában merül a sötétségbe, hanyatlik a mélybe. Jázon az egykor élő valóságnak, az arany- (Nap) fényű Kosnak a már csak holt emlékét, a gyapját hozza el, s ő is elbukik a Bika–Vénusz hatása alatt. Vegyük szemügyre a nálunk is meglehetősen ismert époszok egyik legjelentékenyebbikét, a german *Siegfried–Sigurd* regét. Ebben pontról-pontra, állomásról-állomásra kísérhetjük a Napciklus fázisait, még pedig nem az évi Nappálya, hanem a precessziós Nap útjának sorrendjében, vagyis visszafelé az állatövi szakaszok során, mint a mítoszokban általában. De ne a 'Niebelung-ének' történetét vegyük alapul; ez az eredeti germán regének késői, már keresztény korban létrejött változata s az ősi elemek jórésze vagy hiányzik belőle, vagy nagy változáson esett át. A rege eredeti formáját a skandináv *Edda-dalok* őrizték meg, s Wagner, aki maga is misztikus volt, ennek alapján írta meg zenedrámáinak mélyértelmű szövegét. Wagner teljesen tisztában volt a rege jelképes jelentésével, s ezt tudatosan hangsúlyozta is művében! Kövessük a regét végig ebben a tolmácsolásban."<sup>452</sup>



A mítoszi, eposzi hősök szereplésének színtere.

<sup>451</sup> Baktay (1942), p. 307.

<sup>452</sup> Baktay (1942), 308-309.

„A germán Napmíthosz fázisait az ábrán könnyen végigkísérhetjük, ez az ábrázolás általában illusztrálja a mítoszok történéseinek örökön ismétlődő körét. Tudjuk, hogy a precessziós Nap a dicsőség teljességéből, az Oroszlán égi házából kezdi jelképes vándorlását. A Nap a mítoszban mindig a központi hős, a hős. Sigurd–Siegfried is égi eredetű. Apja, Siegmund, Wotannak, az égi királynak, az uralkodó istenségnek a fia. A ciklus még a Siegmund-regében indul. Siegmund az istenség fia, a Nap-hős. De a ciklus magával hozza, hogy a Nap elhagyja égi dicsőségének házát és elinduljon a kalandos, bizonytalan úton, amely kérlelhetetlenül a Bika, a bukás felé vezet. Wotan, miután elhagyta égi házát, fiával együtt kalandozik, elrejtve eredeti mivoltát, mint ahogy a Nap is elveszti erejének teljes és töretlen kifejezését a Rákban. Az Ikrek jelentése is felmerül: Wotannak földi nőtől – erre a Rák utal – két gyermeke van, egy ikerpár: Siegmund és Sieglinde. Az istenség kénytelen magukra hagyni, sorsukra bízni őket, annál inkább, mert azért hozta létre fiát, hogy ez a szabad, korlátozásokat nem ismerő Nap-hős elvégezze azt a feladatot, a megváltás művét, amelyet ő maga, a Törvénnyel megkötött istenség nem vállalhat. Siegmund elszakad Sieglindétől, s ez az utóbbi a Bika vénuszi tartalmának kifejezőjévé válik. Az anyagiasság, a testiség rabságába süllyed itt a Bika értelme szerint, s a Bika utolsó – de a precessziós úton első – harmadában (dekanátusában) uralkodó Szaturnusz gátló,

## *A Siegfried-rege*

merev, sötét uralma alatt senyved. Ezt Hunding testesíti meg. A Nap-hérosz, Siegmund elkerülhetetlenül a Bika hatása alá kerül, belép Hunding házába, s ott rátalál a Bika–Vénuszra, Sieglindére. A nőiség vonzása a testi szerelem, a szaporodás földies parancsa megejtí és a Nap-hős, a kozmikus törvénynek megfelelően, elbukik, elhanyaglik a Bikában. Sötétségbe merül s a sötétség küszöbének szaturnuszi öre, Hunding elejti. A Siegmund-ciklus itt véget ér, de a Napmíthosznak még csak első sarkalatos pontjái jutottunk. A Nap folytatja útját, de most már Siegfried a megtestesítője. A Nap sötétségbe merült a Bikában, most a Bika–Vénusz méhében rejtezik: Siegfried, a jövő Nap kifejezője, Sieglindétől születik meg, de mint ahogy a precessziós Nap a következő fázisokban a sötét félív homályában bujdosik, Siegfriednek is rejteznie kell. Mime, a törpe neveli fel az ifjút, a sötétség honában, az erdő mélyén. Siegfried, az ifjú, itt a Vízöntőbe jutott precessziós Nap. A Vízöntő nemcsak a sötét félív mélypontján van, Mime barlangját fejezve ki, hanem maga Mime is szaturnuszi elemet képvisel: a Vízöntő ura a Szaturnusz, s Mime maga *kovács*, a kemény, merev anyag megmunkálója, ami szintén szaturnuszi elem. De a Nap és megtestesítője, Siegfried nem maradhat az ismeretlenség homályában és Mime szaturnuszi rabságában: átéli ennek a fázisnak egész jelentéstartalmát, maga is elsajátítja a kovácsmesterséget, sőt megteszi azt, amihez Mímének nincsen hatalma: újrakovácsolja apjának isteni eredetű kardját, amelyet Wotan maga tört szét. Mit jelent ez a motívum? A ragyogó kard nem egyéb, mint a napsugár, a Naperő jelképe. Amikor a Nap-hős a Bikában elhanyaglott, erejét is el kellett vesztenie. De amikor az új Nap-hérosz, Siegfried, a Vízöntő mélypontján az emelkedő félív útjára fordul, akkor a Nap lassan kiemelkedik a sötétség börtönéből és visszanyeri erejének egy részét; ezt fejezi ki az újrakovácsolt, visszaszerzett kard. Siegfried valóban kilép a Vízöntő szaturnuszi börtönéből, még pedig egészen vízöntői lendülettel: fellázad Mime ellen, sőt meg is öli ezt, hogy ne állhassa útját az emelkedésben. A precessziós Nap tovább halad, a Skorpió felé igyekszik, ahol valóban kiemelkedhetik majd a homályból és kibontakozó ragyogással törhet a magasságba. Siegfried is ezt az utat követi, de hogy a Skorpió sarkalatos fordulópontján újra születhessen, és naphősi mivoltában kiléphessen a dicsőség fényébe, előbb meg kell küzdenie a sötét félív végén örködő erővel, amelyet a Skorpió alantasabb jelképe, a kígyó fejez ki. A *sárkány* ez, a mítoszok elmaradhatatlan eleme. Siegfried, a Nap, visszanyert Nap-erejével, győzhetetlen kardjával legyűri, megöli a sárkányt; ezzel végleg fölébe kerekedik a sötétség tartalmának és mint a Nap, kiléphet az ég világos felének dicső ragyogásába, mintegy újraszületve a homályban való hosszas veszteglés után. A mítoszban hiányozni látszik a Skorpió másik jelképe, a sas, amely az új életre születést, a magasba szárnyalást fejezi ki. De a madár eleme

megvan: Siegfried, miután legyőzte a sárkánykígyót, megéri a madár szavát, s ez további útja és feladata felé irányítja: el kell érnie a Szűzet, Brünhildét, aki magányosan, titokzatos álomba zárkózva – akárcsak a másik mesealak, Csipkerózsza – várja az ébresztő Nap-hős érkezését. Azonban Siegfriednek, mielőtt elérhetné a Szűzet, át kell hatolnia a *Mérleg* szakaszán. Láttuk fentebb, hogy a Mérleg jelképes értelme a ciklusban a Törvény elvével kapcsolatos. Wotan áll útjába, sorompóként fektetve keresztül előtte gerelyét, amelyre a világon uralkodó isteni törvény rúnái vannak bevésve. Siegfried azonban azért Nap-hős, hogy a Nap kötetlen, szabad erejét testesítse meg; nem riadhat vissza még a szentesített törvény parancsától sem, hiszen magában hordozza a legfelsőbb kozmikus törvény erejét: Siegfried kettévágja kardjával – Naperejének jelképével – a Törvény gerelyét, amely szabad útján korlátozza. Most már tovább haladhat és eléri a Szűzet, Brünhildét. A Szűz rejtekhelyét tűz övezi, s ennek a tűznek nincsen nyilvánvaló egyezése a Napciklus idetartozó fázisával. Ez a tűz még a Skorpió *marsi* elemére utal, s az alantas vágyat fejezi ki, amely magában a Nap-hősben, Siegfriedben lobog. Ezt is le kell győznie, mielőtt érdemessé válna a Szűzre, a tiszta gondolatra, az istenség eszméjének hordozójára. Siegfried áttör a lobogó lángokon, legyőzi önmagát, a benne égő tüzet, s eléri a Szűzet, aki érintésére életre kél. A Nap-hős beteljesítette feladatát, és miután elnyerte a Szűzet, eléri dicsőségének teljességét, felemelkedik az Oroszlán diadalmas házába. De a ciklusnak az a természete, hogy ennél a látszólagos betetőzésnél sem állhasson meg. Siegfriednek, a Nap-hősnek tovább kell mennie: elhagyja Brünhildét és elindul a kalandos vándorúton, mint egykor apja, az előző Nap-hős, Siegmund. Wagner ezt a fázist is tudatosan jeleníti meg: Siegfried a *holdfényes Rajnán* halad pályájának újabb állomása felé: a Rák útja ez, hiszen a Rák jelentéstartalma a vízzel kapcsolódik, s a Hold uralkodik benne. Így jut el végül az Ikrekhez: Gunther király és testvére, Krimhild–Gutrun palotájához. De Krimhild–Gutrun voltaképpen már a Bikában van otthon; ő jeleníti meg a vénuszi hatást, amely a Nap-héroszra örökké végzetes, mert amidőn belémerül a testiségbe, a Bika sötétségébe, el kell buknia. Ez kérélelhetetlen törvény a mithoszban, s a Napciklus értelme szerint, látjuk, nem is lehet másképpen. Krimhild–Gutrun, a Bika–Vénusz, akarva-akaratlan, kénytelen Siegfried bukásának okozójává lenni. Siegfried, a Nap elhagyta égi fényességének otthonát és belemerült a sötétségbe. A Bika végén, amelyet az alászálló precessziós Nap elsőnek érint, ismét ott leselkedik – az egész szakaszon uralkodó Vénusz–Gutrun mellett – a harmadik dekanátus ura, a Szaturnusz sötét, gátló, gáncsvető ereje, amelyet ezúttal Hagen testesít meg. A Szaturnusz a Nap örök ellenfele s ellenlábasa. Gutrun–Krimhild, a Bika–Vénusz, akaratlanul előkészíti Siegfried halálát, elárulja sebezhető pontját a leselkedő Hagennek, hiszen a Nap-hős, amikor vénuszi hatásának ölelő karjaiba merült, a hatalmába jutott.<sup>453</sup>

Baktay itt megemlíti még, hogy „a Nagy Napciklus misztériumában a Tejútnak is megvan a maga szimbolikája, amint nagyjából a Bika és Skorpió sarkalatos pontjait összekötve átnyúlik az égbolton. Már alakzatánál fogva is rendszeresen mint *fa* vagy *folyóvíz* jelenik meg a mithoszokban.” Úgy, mint a magyar népmesékben az Égigérő fa vagy Világfa! Továbbá „a hinduk a Tejutat az 'égi Gangesznek', tehát folyónak tartják. A Siegfried-regében mindkét jelképes megjelenésében szerepel: a Bikában elhanyagolt Nap, a Nap-hérosz, *fák közt, erdőben* éri el végét. Hagen akkor dőfi le, amikor egy *patak*, tehát folyóvíz partján *lehajol*, – elhanyaglik – hogy vizet igyék. (Ez az elem a Niebelung-énekben is megmaradt.) A Nap alámerült, elbukott a Bikában. Itt véget ér a mithosz köre. Wagner azonban – egészen az ősi germán hitrege szellemében és a Napciklus értelmében – utal Siegfried halálának megváltásszerű jellegére is: a Nap-hős mintegy feláldozza magát, hogy az istenek megszabadulhassanak a rájuk nehezedő végzettől és megtisztulhassanak az Istenek Alkonyában.<sup>454</sup>

<sup>453</sup> Baktay (1942), pp. 309-312.

<sup>454</sup> Baktay (1942), p. 312.

És Baktay az eposz kitartó lendületére utalva hangsúlyozza, hogy „erőltetés, kényszeredett belemagyarázás nélkül végighaladhattunk a mithosz kapcsán a Nagy Napév ciklusának fázisain. Nyilvánvaló, hogy a mithosz a nagy kör szimbolikus és kozmikus történéseinek költői kifejezése. S ugyanúgy, minden igazi ősmithoszból felismerhetjük ugyanezt az örök ciklust, a kozmikus folyamat költői mását, amelyet a nagy látnokok szavakba, formákba öntöttek. Valóban csak egyetlenegy örök költői téma van a világon...” De amit hozzátessz, azt majd a második részben részletesen bírálata lá vesszük: „Ugyanezek az elemek lépnek elének az ősi eredetű mesékben is. Hófehérke története ugyanezeneken a fázisokon halad végig, ugyanazokkal a jelképekkel. Walt Disney, amikor remekművét, a 'Hófehérke' rajzosfilmjét megalkotta, a kedves és szükséges humor elemén kívül félreérthetetlenül belevitte abba az ősi kozmikus vonatkozásokat

## Hófehérke

is: *tudta, miről van szó*. Hófehérke az égi eredetű napsugár, a *tiszta lélek*; ellenfele, üldözője pedig a Bika–Vénusz testies, sötét hatalma, amelyet a királynő személyesít meg; a lélek azonban csak látszólag bukhat el. Hófehérke maga is a sötétbe merült Napot fejezi ki, s vándorlásában szintén eljut a Vízöntő mélypontjára, ahol szaturnuszi erők megtestesítői, a törpék közt kell rejtekeznie. Hiába üldözi a gonosz és kérlelhetetlen ellenség, meg kell találnia örök párját, a lélek urát, Istent; kiemelkedik a homályból, s a herceg – az égi vőlegény – felvezeti mennyei házába. Disney határozottan ezt a gondolatot fejezi ki: a film végén a herceg *nem földi* kastélyba viszi Hófehérkét, hanem *égi* várába, mely napsugaras glóriában magasan a föld felett ragyog... Igen, az örök mithosz ősi elemei újra meg újra elének lépnek a költők műveiben, olykor csak töredékekben, a gondolatok sejtelmes háttérben, de valahányszor igazi költő nyúl tollhoz, akarva-nemakarva ebből a hervadhatatlan szépségű és kozmikus valóságokban gyökerező témakörből merít. S ezért a legfenégesebb emberi alkotásokban mindig van valami egyáltalán nem újszerű, hanem mérhetetlen múltakban gyökerező elem, az öröklét tartalmának egy-egy nektárként üdítő cseppje...”<sup>455</sup>

Am ezt csak azért állapíthatja meg, mert az igazi meséket, például a magyar népmeséket nem veszi figyelembe. Ilyen módon már a Hófehérkét is a műmesék közé kell sorolnunk, amint az eposzokat, mítoszokat is másodlagosaknak mondtuk. Persze a rajzfilm világsikere, amint a meséé is, mutatja, hogy ez az átdolgozás az eposzi úton, a csillagjegyek és a Napév követelményei szerint történt, tehát valójában nem is mese, hanem mítosz.

Amint ígértem fentebb, megtekintjük a Baktaynál megtalálható magyar regevilág és a Nagy Napciklus kapcsolatának bemutatását is. Ami nem véletlenül: hiányos. Azért nem véletlenül, mert ez nem a magyar nép alkotása, hanem a krónikaíró papságé, az uralkodó réteg eposzi érdekeinek megfelelően. Persze Baktay ki tudja egészíteni a hiányokat, amint Wagner is a Nibelungok történetével tette: „Sorra vettem az ismert magyar mithoszelemeket és azt találtam, hogy ezek minden részletükben pontosan fődik a mithoszokra vonatkozó fentebbi megállapítást: a nagy Napciklust fejezik ki, ugyanúgy, mint minden más ősi hitrege.” Ebből pedig arra következtet, hogy nem lehetnek ezek „a mithoszok merő 'légből kapott' mesék. Ellenkezőleg, a kozmikus folyamatokkal való egyezés éppen arra utal, hogy az ősi regék tényeket tartalmaznak. A mithikus szimbólumok mögött valóságok rejtőznek. 'Haj, regő rejtem...' – énekelték a régi igricek, mert misztériumokat, rejtett értelmű, jelképes mondákat vezettek be ezekkel a szavakkal. Dalaikat 'rejteki régi regéknek' is nevezték. E szavak mélyebb tartalma nem holmi kitalált, s a valóságokkal egyáltalán nem kapcsolatos elbeszélésekre vonatkozik, hanem arra, hogy a rege régi, öreg dolgokat, messze múltból eredő tényeket mond el, még pedig 'rejteki', vagyis mithikus, jelképes módon.”<sup>456</sup>

Itt azonban Baktay összekeveri a népi regölést az eposzi regékkel. Ez megengedhetetlen! A különbséget hamarosan tárgyaljuk: a mellérendelés és alárendelés nagy különbségét mossa ugyanis össze, aki így látja. Belelátja a hőskultuszt is természetesen. Mint amikor teremtésmi-

<sup>455</sup> Baktay (1942), p. 313.

<sup>456</sup> Baktay (1942), p. 314.

toszt akarnak összerakni a magyar népköltészeti elemekből, mert a távol-ázsiai rokonnak kikiáltott népeknél van olyan. Nálunk nincs, amint a regölés sem eposzi, mitológiai alkotás. Van is panaszja Baktaynak, ahogyan még mai napig is szokás szidni a „keresztény térítőket” és a királyi beavatkozást: „Sajnos, a régi magyar világkép mithologikus emlékei, a ’rejteki régi regék’ szinte nyomtalanul elvesztek. Az első keresztény térítők nagy buzgalommal irtották a régi magyar hit minden hagyományát. Ebben főleg az idegen hittérítők játszottak fontos szerepet. Jól tudták ezek, hogy egy nép faji istene valójában nem egyéb, mint az illető nép lelkében, vérében, idegszálaiban élő faji *gondolat* misztikus, mágikus ereje, ez pedig a mithoszokban lakozik. A X–XI. század formai vallásosságának vakbuzgó harcosai már nem értették meg azt, amit a Kereszt régebbi, első hirdetői világosan láttak és tudtak: hogy *a különböző fajok és népek Napmithoszai mögött ugyanaz a kozmikus valóság rejtezik*. Ezért vehették át aránylag könnyűszerrel a keleti, hellén–római és germán hitvilág jelképeit, a keresztény kultusz értelmezésével ruházva fel ezeket. De ami a kereszténység korai kialakulásában végbement, az nálunk már nem következhetett be. A magyar hitvilág ősi jelképei csak egészen csekély mértékben, vagy egyáltalán nem olvadhattak a keresztény világképbe, mint ahogy pl. a germán Jul-ünnep napmithoszi jelképei egybeforhadtak a keresztény Karácsony misztikus jelentésével.”<sup>457</sup>

Ezt azonban ma már sokkal árnyaltabban látjuk. I. István királyunk fennmaradt Koronázási palástja, vagy a Megszentelt Korona és egyéb királyi vonatkozások az ősi magyar hagyomány folytatását mutatják,<sup>458</sup> és köztudottá vált az is, hogy Szent Istvánt véreskezű magyar- és pogányüldözővé a Habsburg-korszakunkban állították be.<sup>459</sup> A kereszténység Szűz Mária kultuszát is ő indította el Európában, addig a Miasszonyunk ott Mária Magdalénát jelentette a Fekete Madonna alakjában (de ő a Jelenések könyve Napba Öltözött Asszonya, a Notre Dame du Lumière – a Fényasszonyunk is).<sup>460</sup> A Babba Mária jelentőségének pedig korunkig fennmaradása ékesen bizonyítja a Mária-kultusz népi elterjedését.<sup>461</sup>

Baktay azzal folytatja, hogy „az a néhány regetöredék, amely mégis fennmaradt az utókor számára, feltétlen bizonyossággal rámutat a Napmithosz szerepére az ősmagyarok hitvilágában. S ebből arra következtethetünk, hogy a teljes magyar mithológiában a Napmithosznak központi, teljes értelmű kifejezése is megvolt. Hiszen a Napmithosznak főntebb ismertetett elemei mind, kivétel nélkül, anélkül, hogy erőszakolnók, még a fennmaradt regetöredékekre is alkalmazhatók. Csak éppen a teljes mithoszkör zárt egysége hiányzik, mint ahogyan pl. a Sigurd–Siegfried mondában elejétől végig követhető. A rokonnépek mithoszainak hasonló vagy egyező elemeivel ugyan nagyrészt kiegészíthetnők a magyar mondatöredékeket, de nem szándékozunk a feltevések területére csapni. Ezért megelégszünk a rendelkezésre álló, magyar feljegyzésekből ismert regetöredékekkel, hogy rámutassunk a bennük világosan felismerhető Napmithosz-elemekre.”<sup>462</sup>

És ez a lényeg tehát, hogy „a magyar feljegyzések” krónikáinkat jelentik, ahol egészen más szempontok szerint foglalták össze regei hagyományainkat, mint ahogy az a nép ajkán élt. Hatalmi-eszmei szempontok szerint, miáltal a „Nap-mitikussá” változtatott rege, monda ugyan megőrizte békés jellegét, és a vadászat csak utal a harciasságra, mialatt azért már a teremtés, az ős keresés mitikus magasságokba emelkedik. Ugyanazokkal a nehézségekkel találkozunk Baktaynál, amit Magyar Adorjánál is bírálunk kell, bár utóbbi sokkal közelebb maradt annak

---

<sup>457</sup> Uo.

<sup>458</sup> Lásd *e folyóirat* számban Raig Mária: A magyar ősvallási örökség és a keresztény hitvilág kapcsolata, és Darai Lajos: Műveltségünk és nyelvük titka, írása. *Alapvetés. Tanulmányok a magyar eredetről és következményeiről. Acta Historica Hungarica Turciensia XXXI/5.*

<sup>459</sup> Pusztaszeri László: *Az élő Árpádok. Érvék és ellenérvék az Árpád-ház utóéletéről.* Kairosz Kiadó, 2009.

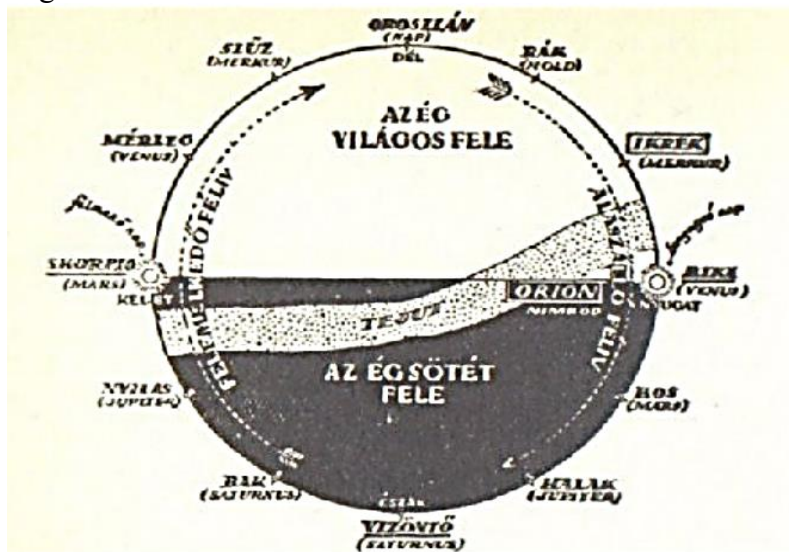
<sup>460</sup> L. Gardner: *Bloodline of the Holy Grail.* Penguin, Ringwood, 2001. pp. 104-105.

<sup>461</sup> Daczó Árpád (P. Lukács O. F. M.): *Csiksomlyó titka. Mária-tisztelet a néphagyományban.* Pallas Akadémia, Csikszereda, 2001.

<sup>462</sup> Baktay (1942), p. 315.



összefoglalása során – egyik legjobb ismerőjeként néphagyományunknak – az eredeti, a magyar jelképes világfelfogáshoz.



Nézzük meg tehát Baktay magyar rege feldolgozását: „Hunor és Magyar a regehagyomány szerint Ménrót (Nemrót) fiai. Ez tudvalévően azonos Nimróddal, aki ’nagy vadász vala az Úr előtt’. Ismert tény, hogy az Orion csillagképét a megfelelő művelődéskörök területén másképpen Nimródnak nevezték. Az Ikrek csillagképe az ősmagyar mitológiában nyilván Hunort és Magyarat jelentette. Nem vitás, hogy a magyar mithikus szemlélet a regés hősokeket kapcsolatba hozta a csillagképekkel, a csillagos égbolttal: elég, ha a Hadak Útjára vagy Csaba Nyilára utalunk. Vegyük ismét figyelmesen szemügyre a nagy Napciklus rajzát. A Nimród–Orion csillagképe a Bika szakaszában áll, vagyis az égbolt látszólagos körforgásában az Ikrek csillagképe *előtt* jár. Nimród tehát az Ikrek *elődje*, az Ikrek pedig Nimród követői, *utódai*, fiai. Ha a rege minden részletét, előzetes elemeit ismernők, még könnyebb lenne a mithikus egyezéseket kimutatni. De kövessük csupán az egészen nyilvánvaló egyezésekben a mithosz útját. A Csodaszarvas – maga a Nap. A mithoszban nyilván a nemzetség, a faj alászálló, hanyatló dicsőségét is jelképezte, hiszen a rege – az Ikrek és az Orion–Nimród helyzetének megfelelően – az alászálló félívre mutat. A vadászó Hunor és Magyar *elől* tovafut, tovatűnik a Csodaszarvas: a precessziós Nap az Ikrek szakaszából a Bika felé siet. Láttuk, hogy a Tejút csaknem minden ősi Napmithoszban szerepel s legtöbbször mint *víz* vagy *fa* jelenik meg, s így a szimbólikus egyezést még jobban hangsúlyozza. A Csodaszarvas-regében (mint akár a Siegfried-regében is) a két jelkép együttesen jelenik meg, s így a szimbólikus egyezést még jobban hangsúlyozza. A Csodaszarvas ingoványos, tehát *vizes erdőségbe* veszi útját; a Nap az ikrek előtt áthatol a Tejúton a Bika felé vezető útjában, mint azt rajzomon is megfigyelhetjük. Ott aztán *eltűnik* Hunor és Magyar *elől*: a Nap alámerült a sötétségbe, elrejtett. A Nap-Csodaszarvasnak a Bika-ponton el kellett tűnnie, alá kellett merülnie, hogy az ismeretlen, „rejteti” sötétségben sejtelmesen vezesse követőinek útját. Hunor és Magyar – az Ikrek – a tovatűnő Nap-Csodaszarvas helyett csupán a Bika csillagképét éri el. (Az Ikrek csillagképe határos, összeér a Bikával.) A Bika Vénusz-hatását a Csodaszarvas-regében az erdőben táncoló, csábos, kívánatos leányok testesítik meg. Az Ikrek és a velük járó vadászok (a Nimród-népe: Nimród a Bika szakaszában) egybekelnek a Bika–Vénusz leányaival. Tudjuk, hogy az asztrológia a Bika hatásával hozza összefüggésbe az éneket és a kifejező művészeteket is: a leányok *énekelnek és táncolnak*, amikor Hunor és Magyar rájuk akadnak. Látjuk, hogy minden erőltetés, kiagyalt ráfogás nélkül végigmehettünk a Csodaszarvas-rege fennmaradt Napmithoszkapcsolatain, egészen odáig, hogy Hunor és Magyar, azaz Nimród népe az ingoványos erdőn

## Hunor és Magyar

túl talált nőekkel egybekelvén, elszaporodott, számban és erőben gyarapodott. A Bika után következő szakasz, a Kos, *marsi* jellegű, mégpedig a durvább, kezdetlegesebb marciális férfiasságot fejezi ki, s ezzel itt a hún-magyar nép kezdeti állapotára utal. A jelképek egyben megmagyarázzák azt a rege-elemet is, hogy miért nem találhat vissza eredeti hazájukba Hunor és Magyar, miután a csodaszarvas kivezette őket onnan. A nagy Napciklusban csak előre, a precessziós Nap útjának irányában halad a rege, nincsen visszatérés! A rege megszűnik, megszakad, az említett ponton. De feltételezhető, hogy az összefüggés megvolt az egész magyar – vagy hún-magyar – mithoszkörrel, s a Napmithosz további ciklusrészei is bizonyára megvoltak.”<sup>463</sup>

Baktay megint csak lényeges dologra tapintott rá, mert ez a lényeg, hogy a hun-mondakör egyezést mutat a magyarral. Rögtön rátérünk, Baktay ezt miként értelmezi Álmos vezérünkre, de előtte rá kell mutatnunk: ez is egyik eleme, bizonyítéka a hún-magyar folytonosságnak. De nem a népi műveltség szintjén, hanem a hatalmi szinten, amit krónikáink hangsúlyoznak is: Árpád Attila leszármazottja. Mégis, a 19. század utolsó harmadának és a 20. század első felének magyar akadémiai történettudománya az ellekjezőjét állítja, még krónikáink eposzi jellegű részeinek („értésítéseinek”) magyar eredetét is kétségbe vonva, azt állítva, hogy germán eredetű a hun monda, vagyis Attila története, és semmi köze a magyaroknak a hunokhoz, a hún-magyar kapcsolat, a „hun történet” krónikáiról találmány.<sup>464</sup> És akkor az Álmosé is? A valóság fordított.

Mert alapos okkal felvetődött, hogy valójában a Nibelung mondakör eredetileg hunkori regei találmány, majd a magyar királyi udvarban írták a hunokról és fordították aztán latinra, és csak később németre, s alakították vérengzésekkel tarkított német hőskölteménnyé. Azaz utólag lett eltorzítva a hunok kárára és csak a germán történetírás tette kizárólagosan germánna, ha tetszik lopta el a maga számára. Mert ismeretes, hogy „Attila alakja megjelenik a Nibelung-énekekben, a Völsunga Sagában és az Edda-énekekben is. Alakját e művek nemes, nagylelkű szövetségesként mutatják be.”<sup>465</sup> És hogy nem csupán a királyi udvarban zajló történetről van szó, hanem egyúttal Napmítoszról is, azt fentebb láttuk. És hogy a legősibb ilyen ismereteknek az alkalmazásáról van szó a hatalmi követelményekhez, azt a hőszok, hősök megjelenése mutatja, az eposzi környezet és a mitológiai vonatkozások bizonyítják. Ezeknek pedig népmesei előzményével alább foglalkozunk. Magyar Adorján viszont eposzi sallangoktól megszabadítva próbálta visszaadni a lényegét, amikor a Nibelung-ének magyar, a nép száján élő hun mondai eredetét bizonyította.<sup>466</sup>

Mindennek nem mond ellene, amit Baktaytól megtudunk, hanem a kettős műveltség meglétét erősíti meg a hun korszakot megelőző időre: „Más, fennmaradt mondatöredékeinkben azonban megtalálhatjuk a mithosz felemelkedő ívére, a Nap dicsőséges felszállására vonatkozó

## *Álmos és Árpád*

elemeket is. Lehet, sőt nagyon valószínű, hogy ezek az elemek a honfoglalást jóval megelőző időkben még más, régebbi, ősi hőszokokra vonatkoztak, és a magyarok ezeket a mondaelemeket csak később vitték át újabb hőseikre. Az *Attila-rege* még a germán mondában megjelenő formájában is tagadhatatlanul magán viseli a Napmithosz jellegét. Példa erre – hogy legalább egy elemre utaljunk – Attila halála: a Nap lehanyatlása, bukása, sötétségbe merülte a Bika-Vénusszal való érintkezés pontján, a Krimhilddel töltött *nászéjszakán*. (Láttuk fentebb, hogy Krimhil-Gutrun a Siegfried-mondában is ugyanezt a Bika-Vénusz hatást testesíti meg.) Az

<sup>463</sup> Baktay (1942), pp. 315-316.

<sup>464</sup> Hóman Bálint. A hún-kérdés története és megoldásának módszere. *A magyar hún-hagyomány és a hún-monda*. Studium, Budapest, 1925. <http://mek.niif.hu/07100/07139/html/0007/0001-320.html>.

<sup>465</sup> Dr. Juhász István: Az adózás hozzájárult a hunok felemelkedéséhez és vesztéhez. *Adó* 2017. március 24. <https://ado.hu/ado/az-adozas-hozzajarult-a-hunok-felemelkedesehez-es-veszthez/>.

<sup>466</sup> Magyar Adorján: A Nibelung-ének magyar eredete. „A fáklya”. Warren, Dickey Avenue 151, Ohio, USA, 1963. <http://www.magtudin.org/Nibelung.htm> és <http://magyaradorjan.com/007/nibelung/nibelung.html>. Fehér (2012) Mátyás Jenő: A "Waltharius manu fortis" hősköltemény avar vonatkozásai. [http://szilajcsiko.wix.com/csiko/magyar-ostortenet#!\\_magyar-ostortenet/fmj-avar-vonatkozas](http://szilajcsiko.wix.com/csiko/magyar-ostortenet#!_magyar-ostortenet/fmj-avar-vonatkozas).

*Álmos születéséről* szóló rege – mely bizonyára egy sokkal régebbi regének Álmosra való alakalmazása – nyilvánvaló módon csatlakozik a Napmithosz ciklusához. Hunor és Magyar leszármazottjai földies, anyagi értelemben ugyan megsokasodtak és marsi, férfias erőben is gyarapodtak (Bika–Kos), de dicsőségük napja mégis a sötétségbe (a ciklus éjszakájába) merült. Am éppen a Napmithosz kör-jellege hozza magával a jövődő felemelkedés bizonyosságát is. Lássuk hát, milyen kapcsolatban áll a dicsőség és elmélkedés felé vezető Álmos születése a Napmithosszal. Álmos anyja álmában sast (turult, karvalyt) lát a magasba szárnyalni s a táltosok ebből megjövendölik, hogy a szíve alatt hordott magzat nagy hős lesz és dicsőségre fogja vezetni népét. Álmos anyjának *neve Emese*; ebben a névben már az eddigi kutatás is a mai Emse szó régies alakját látta. Különösnek tetszhetik, hogy a rege dicső asszonya – az anyasertés nevét viseli! De legott más színben látjuk a dolgot, ha tudomásul vesszük, hogy a *kínai–mongol* Állatövben a Bikának megfelelő jegyet és csillagképet nem bika, hanem sertés jelképezi. A sertés, szaporaságával, testi gyarapodásra való hajlamával, földhöz, sárhoz húzódo természetével a kínai–mongol világképben éppúgy kifejezőjévé vált a már ismételt említett asztrológiai jellagnek, mint a déli kultúrkörökben a Bika. Ez az egyezés még más irányban is értékes eredményekkel biztató művelődéstörténeti kutatás alapjául szolgálhat, mert arra enged következtetni, hogy a magyarság elődei csillagismeretük egy részét, valószínűleg annak régebbi elemeit, Kína (Mongolország) felől kapták.<sup>467</sup>

Az újabb rege kiindulása egybevág a Csodaszarvas-rege befejezésével. Emese vagy Emse, láttuk, a Bika–Vénuszt jelképezi. Amikor nyugaton a Bika csillagképe alámerül (az anya mindig *feláldozza*, alárendeli magát a megszületendő sarjadéknak), keleten felemelkedik a Skorpió. Ismételt is rámutattunk, hogy amikor a precessziós ciklus felemelkedő Napja a Skorpióban felszáll a sötét, éjszakai félívből, akkor a Skorpió jelképe már a sas. A sas, a turul, a magyarság jelképes madara. Emese álmában is ez a madár hirdette a megszületendő gyermek dicsőségét, felemelkedését. Itt Álmos a Nap, a faj dicsőségének, diadalmas szellemének hordozója. A Nap, amidőn a Bikában sötétségbe merült, mintegy ígéretes magvává, csírájává vált az eljövendő *újjászületésnek*. Az ég sötét, alsó fele a rejtezés jelképe: az *anyaméh*, amelyből –a Sas–Skorpióban – kiszáll és felívelő pályáján a dicsőség magassága felé emelkedik a Nap. Az anyaméh (a sötét félív) mélyén rejtezett az *Iffú*, a Vízöntő ősi jelképe, s ez jelenti azt a pontot, ahol az odáig hanyatló Nap ismét emelkedőre fordul. A Sas–Skorpió, a Koshoz hasonlóan, szintén *marsi* jellegű, de ellentétben a kossal – a magasabbrendű, önfeláldozó, nagy célokra tekintő harcos jelképe.

Napmithosz-jellegű Álmos halálának hagyománya is. Álmost, aki valóban a felemelkedés felé vezette népét, az új haza határán megölik, feláldozzák. Kultikus, szakrális áldozat ez, mely ezúttal a Napmithosz alászálló fázisához kapcsolódik. Álmosnak, a felemelkedés után immár alászálló Napnak el kell tűnnie, honályba kell merülnie, hogy az új Nap ismét megszülethessen és beragyogja a győzelem, a dicsőség útját. *Árpád*, az újjászületett nap, valóban a dicsőség kulmináló pontjára, fedelmi rangra emelkedik. *A pajzsra való felemelés is Napmithosz jelkép*, a kerek, csillogó pajzs – a Napkorong – Árpáddal, a Napot megtestesítő hőssel fölemeltetik, felmagasztaltatik, a fedelmi méltóságot jelképezve, mint amikor a Nap felszáll az Oroszlán *uralkodói* házába.

Felvetjük még az ötletet, vajon nem eredhet-e a régi magyarok kultikus *lóáldozata* is a Napmithosz asztrális összefüggéseiből? A *Nyilas* jelképe a mediterrán kultuszokban is kapcsolatos a lóval (nyilazó Kentaurusz), a kínai–mongol zodiákus pedig egyenesen ló képében ábrázolja a Nyilast. Az emelkedő íven fölfelé szálló Napnak, mielőtt a Skorpió–Sas pontját, vagyis újjászületésének helyét elérné, előbb a Nyilas csillagképén kell áthaladnia. Képletesen

---

<sup>467</sup> Ez azonban korántsem biztos, sőt, az ellenkezője lehet igaz, tehát tőlünk jutott hozzájuk, avagy nyugatról jutott keletre. Egyedül az időrend is alátámasztja ezt, mert az alárendelő, harcias korszakban keletkezett az a jellegű mondai elemeket tartalmazó mítosz, amelyről itt szó van. Az eredeti emberi mellérendeléses világból való magyar népmese ezt időben jóval megelőzi, azaz nem kaphatta a jóval későbbtől.

úgy lehet ezt értelmezni, hogy a Napnak mintegy le kell küzdenie, maga alá kell gyűrnie a Nyilast, a lovat. A ló feláldozása tehát mithikus értelemben könnyen jelenthette a megszületendő dicsőség küszöbét, hajnalát, azt az elkerülhetetlen fázist, amelynek *meg kell előznie* a diadal napkeltét. Ez lehetett az oka, hogy a magyarok minden fontos, döntő vállalkozásuk előtt bemutatták a lóáldozatot, ezzel képletesen előkészítve, biztosítva a sikert, a diadalt, a nép Napjának jelképes felelmeskedését. Az ősi kultuszok minden cselekményének 'rejteki' értelme volt! A Nyilasnak különben is kiemelkedő szerep jutott a magyarság kultuszában, hiszen tudjuk, hogy a Nyilas a hunság és magyarság eredetével kapcsolatos Ikrek polárisan kiegészítő csillagképe, s a magyarságot az asztrológiai hagyomány is valóban a Nyilas alá osztotta be.

Mindebből arra következtethetünk, hogy a táltosok, az 'igazlátók' éppoly mély, kozmikus ismereteken alapuló bölcsességgel rendelkeztek, mint bármely régi műveltségű nép papjai, vateszei és csillagtudósai, s ez újabb adalék annak bizonyításához, hogy a magyarság ősei nem lehettek kezdetleges barbárok, mint aminőknek a nyugati krónikások szerették őket feltüntetni.

A felsorolt egyezéseket még sok érvel, részletekbe hatoló adattal és utalással lehetne támogatni, ez azonban már terjedelmes, önálló tanulmányt igényelne. Az elmondottak csak nagy vonásokban világítják meg a kérdést, de mindenesetre ösztönzésül szolgálhatnak a nagyrészt elveszett magyar mithológia új szempontú kutatására és az ilyen természetű kutatásokban nélkülözhetetlen asztrológiai tanulmányok iránti érdeklődés felkeltésére.<sup>468</sup>

Ehhez az új szempontú kutatáshoz igyekezünk itt tehát még egy megkülönböztetést tenni a hatalmi és népi jellegzetességek, eposz és mese között, és mutatis mutandis – megváltoztatva a megváltoztatandókat – érvényesíteni, a magyar jelképes világfelfogást hűen visszaadni.

A Kárpát-medence legrégebbi régészeti és embertani (örökléstani, vércsoporti, néprajzi) adatainak egybevetése a kezdeti idők óta azonosságot és folytonosságot mutat a magyarsággal.

## **Ősi mellérendelés**

Ennek megfelelően a társadalmi szervezet, a nyelvi, valamint a tárgyi és szellemi műveltség összetevő elemei terén is ugyanezt az azonosságot tapasztaljuk. Mindez együtt csakis úgy magyarázható, ha a magyar népesség alapvetően Kárpát-medencei eredetű és kezdetek óta része Európa őslakosságának, léte semmiféle vándorlási modellel nem magyarázható. Itt alakult ki a felső őskőkor emberéből, és a térség többi népét is ehhez képest kell származtatni, kis arányú bevándorlással számolva. A társadalmi szervezetet ebben a térségben, a hosszú ősidőkben végig az egyenrangú mellérendelő együttműködés, egymás segítése jellemezte. Alátámasztják ezt az egyenrangúságot a régészeti leletek, mert erre felé sokáig nem találunk megkülönböztetést a sírokban, még azok után sem, amikor már az a tágabb környezetre jellemző, tehát a környezet leigázása (kurganizálása) után. A szteppéről indult háború (kurgán inváziók) megjelenése a térségben védekezésre kényszerítette az ittenieket. Amikor a védelemre berendezkedtek, az föld alá, erdőbe, mocsárba bújást jelentett, a harc elől kitérést, semlegességet elsősorban, de idővel a védelmi szervezetet (honvédő katonaság) és a védműveket is létrehozták. A munkatevékenység széleskörűen megnyilvánulva jelentette a halászó-vadászó életmódot, a földművelést, pásztorkodást, valamint a kézművességet és a fémművességet. Ezeknek a sok kiválóságot és elsődlegességet jelentő emlékeit feltárta a régészet. Összességében az európai ember mesterségbeli ereje mindenképpen ebből a térségből származtatható. A nyelvek között a legrégebbiek a ragozó nyelvek, mint a magyar, melyet a kiavulástan (glottokronológia) teljes mértékben alátámaszt. E nyelv hatását észrevehetjük a történelmi mozgások során, amiket az éghajlatváltozások vagy a háborús támadások okoztak. Így került 13-14.000 éve a rénszarvassal északra menő néppel sok, déli természeti környezetet tükröző szavunk Észak-Európába, Lappföldre. 6-7000 éve pedig a földműveseink északkeletre kirajzásával találkozhattunk a régészeti szakirodalomban, akikre a kurgán-inváziók kétféle módon hatottak: egy részük

<sup>468</sup> Baktay (1942), pp. 315-319.

északkelet felé menekülve egészen az Urálig terjedt, s nekik köszönhető a volgai és az Urálon túli nyelvi hatás; más részük, az ott maradók viszont a hódítókat kiszolgáló (sclavus) néppé lett. Délen egészen a Kükládokig, és nyugaton egészen az Ír-szigetig terjeszkedett az innen kirajzó földműves nép.<sup>469</sup> Mindegyiküket, keleten, nyugaton és délen, elérték a kurgáninváziók, illetve azok nyomán a hódító hullámok. Ők voltak a Kárpát-medencei eredetű földművelők, alföldi vonadíszes és kottafejes kerámiájú, dunántúli (lengyeli) festett kerámiájú, innen elterjedt népek. Ők terjesztették el Európában az erdőégetéses földművelés gyakorlatát. Ezeknek az innen korábban kivonulóknak a kurgán által leigázott, megalázott részeiből lettek keleten a szlávok, akiket a későbbi harciasok szerveztek hatalmuk alá, s nyugaton a germánok. Utóbbiakon későbből erős hun hatás érződik, ami főként a mondáikon látszik (Nibelung-ének és Nibelung-kör). Délen a pelagézek, majd meghódításuk után görög világ folytatódik bennük, de sok nyom szerint onnan még Egyiptomba is átkerültek, mint a térség királyait adó népesség.

Az őskori tudományos ismeretek megjelenési formája a csillagos ég időtálló kozmológikus képe az emberiség egységét kifejező mellérendelő gondolkodásnak és közösségiségnek a máig utolérhetetlen eredménye, terméke. Ennek elértéktelenedését, érthetlenné, elavulttá válását az alárendelő szemlélet megjelenése és érvényesülése okozta. Hiszen a földi érdekkörbe lehozván e tudáskészletet, valójában lefokozta azzal, hogy egy kiemelkedő hősi, papi elit, kiválasztottnak titulált parancsnokok, királyok történetét faragta belőle. Ezt az irányt erősítette az is, hogy a csillagok helyére isteneket, isteni világot képzelt, ahová a földi főnökök titkos módon kapcsolódnak, születésük előtt és haláluk után odatartoznak.

Az ősi tudáskincs tehát új szerepben, új összefüggésben találta magát, midőn saját céljaira kezdte azt felhasználni az egyik elkülönült társadalmi csoport, megbontván vele a társadalom egységét. E csoport azokból állt össze, akik a tudás birtoklása révén is erősíteni akarták alárendelő törekvéseiket, az egész nép alávetését saját uralkodásuknak. Nem az eredeti tudás megértése, elsajátítása és gyarapítása lett ennek az elitnek a célja, hanem annak olyan, meghatározott érdekkörben való alkalmazása, ami szükségszerűen ellentétessé vált vele. Így ezen ősi ismeretek megértése, áthagyományozása nem valósult meg maradéktalanul, néha éppen az alávetettek szabotázsa miatt.

Végül az emberiség által addig féltve őrzött tudás erodálni kezdett, teljessége csorbát szenvedett, általános ismertsége megszűnt. A mindentudás az istenség tulajdonságaként jelent meg, mely az alávetett emberiség számára elérhetetlen, elzárt, ezoterikus. Am az isten vagy az istenek a „kiválasztottakat” beavatják, bevezetik ebbe az ismeretbe, miáltal egyedülálló, isteni képességeknek is birtokába kerülnek. Ezek elengedhetetlenek az uralkodáshoz, és olyannyira magasrendűek, hogy csak a kiválasztott kis elit képes elsajátítani őket. Ez alapozza meg a királyi papság intézményét. A papok és királyok az istenség hasonmásai, vagy az isteni akarat közvetítői, de mindezek valóságos megteremtői, létrehozói is, akik a körülmények alakításával teszik szerepüket evilági módon kétségbevonatlanná, azaz tanokkal, dogmákkal bebiztosítottá.

S teszik a történelmet alárendelő, alárendeltek és mellérendelők küzdelmévé Európában és a világ többi részén. Ennek a küzdelemnek a korszakai megegyeznek ugyan az írott történelem szakaszaival, fejleményei azonban jobbra csak az alárendelő szemlélet, sőt érdek szerint lettek értékelve. Pedig a mellérendelő szemlélet és magatartás, a mellérendelő tevékenység, a mellérendelés eredményei is fennmaradtak, érvényesültek, megvalósultak, és fenntartották, gazdagították a világot, miközben az alárendelés sokszor csupán rombolni tudott.

---

<sup>469</sup> Ennek nyelvi hatását, maradványát elemezte korábban Baráth Tibor, Simon Zoltán, és újabban Varga Csaba. (Baráth (1988) Tibor: *A magyar népek őstörténete I-III*. Egyesített új kiadás, é. n, h. n. [New York]. <http://www.magyar-megmaradas.eoldal.hu/cikkek/barath-tibor/>. Simon (1963) Zoltán: *Dicsőség a sasnak és az égnei. A magyar nép eredete és történelme Szent Istvánig*. Szerző kiadása, Vancouver. Varga (2005) Csaba: *A magyar szókincs titka*. Frig Kiadó. Varga Csaba: *Az angol szókincs magyar szemmel – Szóértő*. Frig Kiadó.)



Műveltségünk ősi szellemi rajzolatát leginkább a görög mitológiát megelőző korból való népmeséinkből, majd a népregékből, népdalokból, népszokásokból tudjuk visszakövetni. Ezek a maga erejéből boldoguló, a világot a maga valóságában ismerő embert mutatnak, kinek lélekhite jellegében azonos a későbbi keresztény tanítással. És csak a római, majd az ennek folytatását jelentő hatalmi célú terjeszkedéssel bomlik fel ez az anyagi és szellemi egységet mutató emberi élet, nem a teljes Kárpát-medencében azonban, azaz maradnak olyan területek, amelyek őrzik a mellérendelést. És megjelentek tehát a hódító hatalmi törekvésekkel együtt az alávetést elfogadtató eltorzított eszmék, de a nép körében sokáig kevés sikerrel, mert az végig igyekezett saját műveltségét érvényesíteni. A máshol uralkodó kettős kultúra rémét elhárította, hogy a hatalom műveltsége valóságosan nem jelentett a népéhez képest magasabb rendűt az itteni mellérendelő életmódú és gondolkodású nép számára. Az alárendelő mitológia és eposz magukkal az égitestekkel, a Nappal azonosította hőszeit, isteni szereplőit, mialatt a lélekhit egyenrangúsága, átalakulva a természet és minden ember lelkének isteni teremtettségét valló szellemiséggé – isteni eredetük kinyilvánításával felvette ma is időtálló alakját. Ennek lényegét nekünk is érvényesítenünk kell a jövőben ezen a tájon, ha meg akarjuk őrizni magunkat.

Ez a mellérendelő jellegű magyar műveltség igazolható módon több mint évezrede a vele ellentétes szemléletű környezetben él. Társadalmi méretekben a két szemlélet közötti különbség meghatározó és jelentős. Az alárendelő szemlélet manapság állandóan s mindenütt szemünk előtt van: a királyokról regélnek, a hősokeket dicsőítik, a származást számon tartják és regékben, mondákban, legendákban rögzítik, adják szájról szájra, vagy vésik kőbe, égetik agyagba. A mellérendelő szemlélet ellenben rejtőzik, és gyakran az alárendelő tengerben meg sem látszik. Fönntmaradásának egyetlen záloga az, hogy valami olyasmit tud, amit az alárendelő környezet esetleg nem, és ezért szükség van rá. Ilyen tudás lehetett, pl. a fémművesség, a fémek előállításának, tisztításának, edzésének a titkai. Fémeket előállító, fémeket feldolgozó és abból eszközöket – fegyvereket is! – kovácsolók társadalmában nincs szükség az alárendelésre, fönnttarthatják a mellérendelő szemléletet. Az ilyen társadalom csak a termékei alapján látszik meg. Az alárendelő krónikákban, legendákban, mondákban nem név szerint említik őket – mert isteneik hiányában legendás nevük sincs – hanem, mint mesterek jelennek meg. Sokszor idegen országok mesterei, idegen országok tudásával, idegen – és névtelen – királyok alá rendeltként. Vagy esetleg törpékként, mint Andersen meséjében, a Hófehérkében.

Általában kijelenthetjük, hogy a mai európai kultúra meghatározó szemléleti módja alárendelő jellegű. Ebben a szemléleti módban bármely nem egyforma jelenségnél azonnal jelentkezik az az igény, hogy melyik az elsődleges, az eredendő és melyik a másodlagos, azaz származtatott. Ez időbeli, vagy logikai elsődlegességet egyaránt jelenthet. Ámde mindenképpen értékítéletet fejez ki: az elsődleges az értékesebb. A finnugor elmélet szerint, pl. a magyar a másodlagos, míg minden más vele szemben elsődleges. Jellegzetesen alárendelő szemlélet ez és egyáltalán nem a magyar vonatkozó alapokról indítva. Ha egy kultúra hitvilágát vizsgálják, és pl. abban a kultúrában nem találják meg az isteneket, akkor kijelentik, hogy az a kultúra elmaradott, mert „még nem jutott el az Isten fogalmának megértéséhez” – ahogy ezt, pl. Ipolyi Arnold könyve bevezető soraiban<sup>470</sup> látjuk. Mindenképpen elsődlegesnek, magasabb rendűnek, következésképpen értékesebbnek vélik azt a rendszert, gondolat- és eszmevilágot, amelyet magukénak vallanak, amit hisznek. A mellérendelő szemléleti módban azonban e különbségek nem jelentenek értékbeli különbséget, ok és okozat sincs egymással mereven szembeállítva, a kölcsönhatás pedig elfogadott.

Az alárendelő szemléleti mód következményeit világosan látjuk, ez jellemző általában a királyságokra, de ez jellemzi pl. a római katolikus egyházat és működését is. A királyok ugyanis az istenüknek vannak alárendelve, vagy egyenesen attól származnak, a halandók meg neki vannak alárendelve. Számukra a király gyakran megközelíthetetlen, isteni származék. Erre

---

<sup>470</sup> Ipolyi (1987) Arnold: *Magyar Mythologia*. Heckenast, Pest 1854. Hasonmás kiadás Függelékkel, Európa, Budapest. pp. 39-41.

legkiválóbb példát az egyiptomi fáraók szolgáltatták, ahol a fáraót beavató szertartás éppen azt jelentette, hogy a fáraót az istenség fiává, az emberek fölött álló félistenné kenték fel.<sup>471</sup> Tehát az Isten Fia fogalomnak ilyen régi az eredete. Ezzel szemben a mellérendelő szemlélet nem teremt magának felsőbbrendű személyiségeket, akiket imádni, akiktől félni kell. Kevert társadalomban, pl. ha tisztelni kell az uraság istenét, hát meghajták térdüket, fejüket, és nem nyugtalanítják az istenétől féltő uraságot ennek megtagadásával. Így nem érez ösztönzést arra, hogy erővel vegye rá őket a hitváltásra. Ez pedig életet jelenhet. És ezt a magatartást bátran folytathatják, mert nem kell attól tartaniuk, hogy a saját istenségük ezért megbünteti őket.

Erre a magyar műveltséget jellemző, *többet ésszel, mint erővel* jellegű válaszra a Koronatan az egyik legkiválóbb példa. Amikor itt az egész környezetben már a hűbérúri rendszer volt meghatározó, akkor egyetlen nép sem engedhette meg magának, hogy ne legyen az országának tulajdonosa. A magyar műveltség ezt a kérdést már a XI. század végétől fölismerhetően a Koronatan megteremtésével kerülte meg.<sup>472</sup> Létrehozott egy szakrális tárgyat, amelyet személyiséggel látott el és az országot annak birtokába helyezte. Ezzel alakilag mintegy felsőbbrendű, vagy olyannak elfogadható lényt teremtett, annak tartalmi jegyei nélkül. A tan ugyan a királyt a Megszentelt Korona alá rendelte, de az ország lakosságát nem a király alá, hanem ugyancsak a korona alá, a Koronának a királlyal egyenértékű alkotórészeként határozta meg. Nálunk a király nem lett az ország birtokosa, hanem az ország népével egyetemben a Korona alárendeltje maradt. Embert törvényesen nem birtokolt ember egészen Werbőczy koráig, amikor a tant a hűbéri felfogásnak megfelelően átdolgozták. Ámde ezt követően egészen Mária Terézia koráig sem vált az Európában akkorra már szinte kizárólagos hűbéri rend a magyarság körében általánossá. A Koronatan kifejezetten mellérendelő szemléletet képvisel, a vele párhuzamosan európaszerte uralkodó feudális rend pedig alárendelőt.

Nézzük hát azt a bizonyos magyar lélekhitet és annak elsődlegességét a görög mitológiával szemben, ellentétességét az alárendeléssel. Előbbiben a másik ember egyenértékű elfogadása előmozdítja a tanulás, a tanítás hatékonyságát is. Minthogy nem teremt született előkelőket, a

### *A jó lélek meséje*

társadalmi emlékezést nem az előkelők története, származási vonala, hősi tettei, hanem a társadalmi élet belső kérdésköre foglalja le. Nem hősi legendák születnek, hanem tanító mesék, történetek, versek, dalok. Álljon itt összehasonlító példaként a mellérendelő szemléletű *Mindent látó királylány*<sup>473</sup> és az annak megfelelő alárendelő szemléletű görög mítosz, a *Csodálatos Atalanta*.<sup>474</sup> Mindkét történet lényege az, hogy egy leány férjet keres, és ennek érdekében próbatételre szólítja fel az ifjakat. A fiatal emberek meg feleségnek akarják a lányt megnyerni, és ezért a meghirdetett próbának alá kell vetni magukat. A mellérendelő szemléletben a cselekvő személyek azonosságának, minőségének nincs jelentősége, ezért nem is nevezik meg őket. Csak királylány és kondásfiú a megjelölés itt a mesében. Az alárendelő szemléletben a leány neve (adott esetben Atalanta, aki egyébként valójában nem is akar férjet, mert egy jóslat szerint miatta állattá változik) és az isteni származási rendje egyaránt a történet lényegéhez tartozik. Ugyanez vonatkozik a fiúra is (a görög legenda világában Melanion, Ovidiusnál pedig Hippomenes), akinek a származása és a hősies múltja ugyancsak rendkívül fontos, jóllehet, Atalantáéval szemben kisebb értékű, alárendeltebb.

<sup>471</sup> Osman (1992), Ahmed: *The House of the Messiah*, Grafton, London. p. 152, vagy Knight (1997), Christofer & Robert Lomas: *The Hiram Key*, Arrow, London. p. 155.

<sup>472</sup> Lásd Cser (2000) Ferenc: *Gyökerek. Töprengések a magyar nyelv és nép Kárpát-medencei származásáról*. Szerzői Kiadás, Melbourne. pp. 79, 181. <http://www.leventevezer.extra.hu/gyokerek.pdf>. Zétényi (1999) Zsolt: *A Szentkorona-eszme mai értelme*. Püski, Budapest. pp. 17.

<sup>473</sup> Kovács (1994) Ágnes: *Icinke-picinke. Népmesék óvodásoknak*. Móra, Budapest. pp. 102, *Zöld Péter* Gál Istvánné meséjében, ill. Aszódi (1962), pp. 104-110.

<sup>474</sup> Grimal (1965), P. (szerk.): *Larousse World Mythology*. Hamly, London. p. 152, de lásd Ovidius feldolgozásában is, Grant (1995), Michael: *Myths of the Greeks and Romans*, Meridian, N.Y. pp. 343-5, 392.

Mindkét történetben a fiúnak segítségre van szüksége, hogy a feltételeknek megfeleljen. A mellérendelő szemléletben a fiú azáltal szerzi meg a segítőt, hogy az odavezető útján nekik segít, velük szemben emberséges és jó. Önmagától ad. Az alárendelő szemléletben pedig az istenség (a görög regében Afrodité, Ovidiusnál Vénusz) kegyeit kell megnyernie, ami viszont valamiféle rítus maradéktalan végrehajtásával érhető el. A próbatétel sikerének a mellérendelő szemléletben az a feltétele, hogy a fiú mennyire értelmes, ügyes, leleményes, mennyire tud együttműködni, azaz hogy önmaga mennyire jó. Elrejtőzni másként nagyon nehéz. Ezzel szemben az alárendelő szemléletben le kell győznie a másikat, fölébe kell kerekednie. Minthogy ez természetes körülmények között nem megy, ezért nem a saját ügyességét, erejét, gyorsaságát fokozza, hanem a másik gyengeségét használja ki: elédobja az istenségtől kapott aranyalmát, mire a versenytárs megáll és a fiú így jut előnyhöz. A próbatétel sikeres teljesítése a mellérendelő szemléletben nem megalázó, mert nem győzi le a másikat. A záró aktus is az, hogy *te az enyém, én a tied*. Ezzel szemben a görög történetben a fiú legyőzi a nőt, és azt követően az ura és parancsolója lesz. Az már csak a csattanó vége, hogy amikor egybekelnek, azzal meg éppen Zeusz (Ovidiusnál Cybele) haragját váltják ki, aki aztán állattá változtatja őket.

Ha összehasonlítjuk a két történetet, szinte lehetetlen kikerülni azt a gondolatot, hogy összefüggnek. Melyik az elsődleges és melyik származtatott? – teszi fel az alárendelő szemlélet ilyenkor a kérdést. A mindent látó királylány erkölcsi mondanivalója, kerekése, logikus összefüggései egyszerűen nem teszik lehetővé, hogy a királyi regekört tegyük elsődlegessé, és abból származtassuk a mesét. Fordított eredeztetés azonban nagyon is valószínű. A mellérendelő szemléletű történet szolgálhatott az alárendelő történet alapjául, az lehetett az elsődleges – ha már alárendelő szemlélettel kívánjuk a kérdést elemezni. Az alapműveltségre rátelepedő uralkodó (görög) réteg átvehette az alattuk lévők (pelagézek) történetét és átalakíthatta a saját igénye szerint. És a magyarban az alaptörténetet tisztelhetjük.

Ma azt tapasztaljuk, hogy az alárendelő szemlélet az uralkodó az emberi kapcsolatokban. Fölmerül a kérdés: melyik az eredeti emberi szemléleti mód? Hol találkozunk az emberiség őstörténetében az alá- és a mellérendeléssel a legkorábban? Az imént a mellérendelő értelmű

## ***Kőkori együttműködés***

magyar népmesét vettük alapvetőnek. A távolabbi múltat tekintve legalább a jégkorszakok végéig vissza kell nyúlnunk, hogy az emberi műveltségek felfogását vizsgálhassuk. Ekkoriban ugyanis már megjelentek azok a tárgyak, sírmellékletek, szobrok, emberi ábrázolási módok, sziklarajzok, vésetek, amelyek alapján szemléletmódra, esetleg hitvilágra következtethetünk. A jégkorszak fölmelegedését megelőző időszakban Európa zömmel jég alatt volt. Emberi műveltségek a jeges szakaszoktól délre, már a tundra területeken is éltek. Kétféle alapműveltség látszik ebben az időszakban: a Kaukázus idillikus édenkertjéből, a melegövi környezetből nyugat felé szétáramló gravetti ember műveltsége, valamint a hidegövié, azaz az aurignaci műveltség és a jégkorszakot jellemző hideg klíma embere. Az újkőkorszak idejére ugyanis három foltban megmaradtak az addig hagyományos moustéri műveltség nyomai: a Pireneusok lábánál és a Francia-középhegységben a Chatelperoni, a Pó völgyében az Uluzzi és a Kárpát-medencében a Szeleta. A hideg időszakban az eredetileg melegövi ember is kényszerű módon a hidegövi ember módjára élt, és pl. éppen a Kárpát-medencében tért át a hagyományos mamutvadászatról a szarvaséra, mert az addigi fő tápláléka ekkor pusztult ki itt végleg.

Bármelyik nagyállat is volt a kor emberének tápláléka, annak elejtése nem lehetett egyéni teljesítmény, ahhoz közös tevékenységre volt szükség. Már pedig ez a fajta közös tevékenység igényli a szoros emberi együttműködést, azaz ezzel együtt a mellérendelő szemléletet. Létfeltétel itt az együttműködés! Ebben az életformában nem jelenik meg élelmiszer többlet sem, az embereket az életkörülmények, az időjárás szigora egymás mellé rendeli. Ez látszik a kor emberének az alkotásaiban. Nem találkozunk ebből a korból származó istenséggel, a

korabeli embert ábrázoló szobrocskákon (pl. a Villendorfi és a Dolni Vestonicei Vénusz)<sup>475</sup> a termékenység tisztelete látszik, nem pedig valamiféle megszemélyesített fogalom. A szobrocskákra ugyanis a nőiesség eltúlzott ábrázolásán felül az arc teljes hiánya a jellemző. A sírok egyenértékűek, semmi nyoma sincs alárendeltségnek, származásbeli emberi megkülönböztetésnek. Ugyanakkor viszont találkozunk annak a jelével, hogy ennek az embernek erkölcsé volt. Erre bizonyítékként szolgál a Shanidar barlangi lelet,<sup>476</sup> ahol egy neandervölgyi ősember csontvázán láthatóan, jobb karjának a születéskori sérülését amputálással gyógyították meg, majd egy újabb baleset miatti mozgásképtelenség következett be, amit követően a férfi még több évet megélt, mígnem egy szikla agyonütötte. A társadalmi segítséget, amivel ez az ember túlélte a nyomorékságát, kiegészítik egy másik ember sírjában talált temetési szertartás jelei (frissen szedett virágok pollenjei a sírjában).<sup>477</sup> A pollen csoportokban található, és a virágok általában a későbbi társadalmak által is ismert és használt gyógynövényekből valók voltak. Köztük az *Ephedra*, aminek kivonata amfetamin típusú kábítószerként ismert (ephedrin). A neandervölgyi ember kultikus temetkezéséről a Shanidar barlangon túlmenően is több adat van, pl. az üzbeasztáni Teshik-Tas barlang,<sup>478</sup> de eltemetett neandervölgyi emberekről tudósít Gáboriné<sup>479</sup> is a Subalyuk műveltség területéről, a Würm első lehülési időszakából. Ugyancsak a neandervölgyi ember társadalmi életére hivatkozik Gábori is, amikor bemutatja egy gyermek sírját a benne talált kőszáli kecskeszarvakkal, és ő is megjegyzi, hogy etikája volt.<sup>480</sup> Ausztrália mai lakóinak az élete egy több évtizedes, folyamatos műveltség folytatása. A hagyományos társadalmi életük a fenti megállapításokat alátámasztja.<sup>481</sup> A neandervölgyi embernek tehát már volt etikája,<sup>482</sup> ami a modern emberről még igen sokkal később sem föltétlenül és általános érvénnyel mondható el.

A korabeli sírmellékletekből egy valami azonban határozottan látszik: a kor embere hitt a lélek halhatatlanságában, hiszen az eltemetett ember mellé valamiféle halál utáni, azaz túlvilági életre utaló tárgyakat helyezett. A mellérendelő szemléleti módot ezért nemcsak logikailag lehet következtetni ókorszaki őseinknél, hanem a tárgyi leletek is meglehetősen egyértelműen erre utalnak.

## *A vízözön után*

Ez az ősi emberi szemléleti mód, míg az alárendelő szemléleti mód legkorábbi megjelenése a Fekete-tenger medencéjének feltöltődését követő időszakra tehető. A jelen előtti 8. évezred közepén, a Volga-menti sztyeppei állattenyésztő műveltség egyik sírjában, a feltáró régészek egy gyerek csontjai mellett emberölésre alkalmas kőkest találtak, mindamelllett a gyereket feltűnő pompával temették el. Ezt nem érdemelhette ki a saját tettei alapján, ebből a sírból már a származás megkülönböztető tisztelete köszön vissza. A kor a Würm jégkorszak záróideje, s ekkor, a második Dryast követő felmelegedéskor, a kanadai jégtömb megroppant és a világóceánba hatalmas mennyiségű víz áramlott be, szintjét mintegy 5 méterrel megemelve. A sekélytengerek partján ez a víz özönvizeket okozott, a Tigris és Eufrátesz torkolatánál lévő települések is víz alá kerültek.<sup>483</sup> A Fekete-tenger medencéjében a jégkorszak első olvadása

<sup>475</sup> Rudgley [1999], Richard: *The Lost Civilization of Stone Age*, The Free Press, N.Y. XXI. Táblakép és p. 153.

<sup>476</sup> Solecki [1971], R. S.: *Shanidar: The First Flower People*. Alfred Knopf, New York. pp. 195-196. Roux [1992], Georges: *Ancient Iraq*, Penguin Books, London. p. 38. Rudgley [1999], Richard: *The Lost Civilization of Stone Age*, The Free Press, N.Y. pp. 216-217.

<sup>477</sup> Rudgley (1999), p. 219.

<sup>478</sup> Rudgley (1999), pp. 214-215.

<sup>479</sup> Gáboriné (1980), Csánk Vera: *Az ősember Magyarországon*, Gondolat, Budapest. pp. 114-115.

<sup>480</sup> Gábori [1974] Miklós: *Ala Tau – Ararát. Régészeti utazások*. Gondolat, Budapest. p. 39. Lásd erről még Rudgley [1999] pp. 214-215.

<sup>481</sup> Flood [1995], Josephine: *Archaeology of the Dreamtime. The story of prehistoric Australia and its people*. Angus & Robertson, Sydney. p. 258. Godden [1997], Elaine, Jutta Malnic: *Rock Paintings of Aboriginal Australia*, Reed, Kew. pp. 21-23. Cowan [1997], James G.: *The Aborigine Tradition*. Shaftsbury, Melbourne. pp. 16-17.

<sup>482</sup> Clarke [1965], Grahen & Piggot, Stuart: *The History of Human Society*, J. H. Plumb. gen. ed. Hutchinson, London. p.: 63.

<sup>483</sup> Oppenheimer (1999), Stephen: *Eden is the East. The Drowned Continent of Southeast Asia*. Phoenix, London.

miatt kialakult édesvízű tó szintje ekkorra a világoceánok szintje alatt mintegy 150 méterre ereszkedett már, mert a Boszporusz ekkoriban még zárva volt. Ám ebben az időszakban – a hatalmas vízszint különbség miatt – a gát megroppant és átszakadt. A Fekete-tenger viharos gyorsasággal sós vízzel töltődött fel, a partjára telepedett emberi műveltségeket vagy elöntötte, vagy elüldözte. E korszakban jelent meg a sztyeppei műveltség északon, a Vinča műveltség a Duna völgyében, a Karanovó műveltség a Balkánon, beljebb a Thessalonikai műveltség, de Anatóliában is újra benépesedett Çatal Hüyük, már védelemre berendezkedve, és megjelent a Halaf, majd nemsokára a Samara műveltség. Mindegyik a házasított búzát, rozst, az ekés földművelést vitte magával és az anatóliaiak ezen felül az öntözés technikáját. De ettől kezdve találkozunk a rézöntéssel is, pl. a Vinča műveltségénél. Forrásuk ismeretlen, ám a Fekete-tenger kiszáradt medencéje erre alapos okot szolgáltat.

A Fekete-tenger medencéjének feltöltődését követően Európában alapvetően kétféle emberi társadalmat találunk. Az egyik letelepedett, élelmiszertermelő volt, ahol a fő táplálék a már nemesített gabona. Ezt a társadalmat azokon a helyeken találjuk meg, ahol az évi csapadék meghaladta a 200 mm-t. Itt volt ugyanis lehetséges a növénytermesztés. A hozamok alapján a társadalomban élelmiszer többlet jött létre és ez lehetővé tette azt, hogy a növénytermesztő társadalomra az élelmiszer fölösleget elvonva egy másik embercsoport rátelepedjen. A másik terület az, ahol az évi csapadék kevesebb volt, mint 200 mm. Ezekben a sztyeppei területeken állattenyésztést találunk. Kezdetben elsősorban birkatenyésztés folyt, majd a sztyeppei ló vadászatának felfüggesztését és a ló meglovasítását követő időben ló- és marhatenyésztés, azaz ún. nagyállattenyésztés alakult ki. Ez a műveltség azonban nem rendelkezett biztonságos élelmiszer felesleggel, sőt, a bizonytalan csapadékviszonyok következtében gyakori lehetett a

## *Fegyveres támadók*

kifejezett élelmiszerhiány is, ami a területvédelem megszervezéséhez, következképpen az erő kifejlesztéséhez vezetett. A védelem fogalma itt nemcsak a szó szoros értelmében értendő, egyben támadást és hódítást is jelent. Erre utal az emberülésre alkalmas fegyver megjelenése és vele párhuzamosan a született előjogok kialakulása is. A sírokból immár a fegyver isteni tisztelete olvasható ki, majd a kocsis és a ló birtokában megindult ez a társadalom, hogy a környező növénytermesztő társadalmakat meghódítsa.

Az alárendelő szemléletet tehát a Fekete-tenger feltöltődését követő időtől tudjuk biztonsággal azonosítani, jóllehet, ekkor még nem volt általános. Általánossá és meghatározó mértékűvé csupán néhány évezred múlva, a Kurgán műveltség megmozdulását és hódításait követően vált. Mégis találhatunk Európa térségében olyan területeket is, ahol még átmenetileg sem jelent meg az alárendelés, ahol a sírok egészen a Kr. u. 7–8. századig nem mutatnak társadalmi rangbeli különbségeket. Ez pedig a Kárpát-medence északi és keleti területe, azaz a hajdani Bükk-műveltség és annak utód műveltségei területe.

Folytassuk most már a mellérendelő szemlélet jellegzetességeivel, azaz a mellérendelő szemlélet hitvilágával. Ennek alapja a lélekhit. A lélek az emberben lakozik, és ez adja emberi lényegét, életének sarkalatos lényegét. Különösen érdekes, ahogy a magyar nyelv az étellel, a

## *A lélek fogalmai*

lélekkel, az életjelenségekkel kapcsolatos fogalmakat megnevezi. Ezek ugyanis az *l* hangra épülő szóbokrot alkotnak. A szóbokornak két alapvető ága van. Az egyik a magas hangzású magánhangzókat, a másik pedig a mély hangzásúakat tartalmazza. Magas hangzású szóbokor a következő tagokat tartalmazza: él, éled, élet, ellik, lel, leledzik, lehel, lehelet, lélek, lélegzik, levegő, lét. Ezek a szavak az élővel, az étellel kapcsolatos fogalmakat fejezik ki. A magas hangzású szavak a magyar nyelv hangtani szabályainak ismeretében a közeli fogalmakat jelölik meg. A másik csoportból is soroljunk fel néhány szót: ál, álom, áll, alél, hal, holt, hál, háló, halál, hall, hull, hulla, halad. A magyar nyelv hangtani szabályai szerint a mély hangzású szavak



a távoli fogalmakat jelölik meg. Itt is ezzel találkozunk: az élet már távol van! Az ember kilehelte a lelkét, azaz meghalt. Ide sorolhatjuk még az élet kioltásához kapcsolódó fogalmak szavait is, mint pl. lő, öl, ölel, ül, hűl, hült. Az étellel, a lélekkel kapcsolatos szóbokor tagjai egyszerű, zömmel egytagú szavak, amik a nyelv ősi szakaszát tükrözik, őrzik. A magyar nyelv még a mellérendelő felfogást tükrözve nevezi meg a lélekkel kapcsolatos fogalmakat. A lélek az emberben lakozik, azzal alkot egységet. Sem az ember nincs a lelkének alárendelve, sem a lelke az embernek. Egyenértékű a kapcsolat. A környező népek és műveltségek azonban már másként tekintenek a lélekre. Náluk a lélek már elszakadt az embertől és személyes alakban az ember fölé kerekedett, az embert isteni formában maga alá rendelte. Lükő Gábor írta, hogy „az ‘elemeket’: a szelet, tüzet, vizet, földet csak az elvont gondolkozású indogermán népek személyesítették meg. Nálunk az elemek mindig egy ismeretlen: a lélek szimbóluma csupán. A magyar embert és urál-altáji rokonait a lélek mindig a maga primitív valóságában érdekelte, elszakadva testétől, a halál pillanatában.”<sup>484</sup>

Az elemeket valójában, mint lélekelemeket foghatjuk fel. Ezek a következők:

A *tűz*: fény, szellemi erő, apa. Jelképe és sok esetben forrása a Nap.

A *föld*: termékenység, anya. Jelképe változatos, de leginkább a növény, annak is a magva.

A *víz*: megtermékenyítő erő, fiú. Jelképe szintén változatos, mint pl. hal, kígyó, béka, vagy csupán egy hullámvonal.

A *levegő*: éltető erő, lélek. Legismertebb jelképe a madár.

Itt érdekes hatástérkép adható: eddig sosem tárgyalt párhuzam mutatkozik a preszokratikus filozófának a görög mitológia zeuszi világrendjét túlhaladó felfogásával, amellyel a természet rendjét, törvényeit a korábbi gondolati eredményekből kifejlődő természetfilozófiai iskolák törekszenek megragadni azzal, hogy a természet keletkezését konkrét végső okból (αρχή [arché]: kezdet, elv, principium) eredeztetik, magyarázzák. Ezzel a világ, amelyet elődeik korábban genetikai folyamatnak ábrázoltak, az ő felfogásukban fokozatosan önszabályozóvá lesz – épp olyan, amilyen volt a magyar lélekhit szerint.



Lélekelképek dunántúli tükrösön<sup>485</sup> és életjelképek bútoron.<sup>486</sup>

A magyar népi ábrázolásban ezek az elemek nem alakulnak „családdá”, nem kapnak személyes jelleget. A melléjük illesztett személyt jelölő fogalom csak arra a szerepre utal, amit a lélekelemeket megszemélyesítő műveltségeknél ezek az elemek betöltenek. A legtisztábban ezt a szerepkört az ősi egyiptomi hitvilágból ismerhetjük meg. Később a fogalomrendszer Platón, majd a gnosztikusok hitvilágában jelent meg. A keresztény hitvilágban az anya szerepköre kizáródik, a lélek is csupán jelképesen marad meg, úgy mint a Szentháromság egyik szerepköre, a Szentlélek. A jelképeket viszont bőven megtaláljuk egyaránt még a mai magyar

<sup>484</sup> Lükő (1942) Gábor: *A magyar lélek formái*. Exodus, Budapest. p.: 30.

<sup>485</sup> Dömötör (1981), színes képek között.

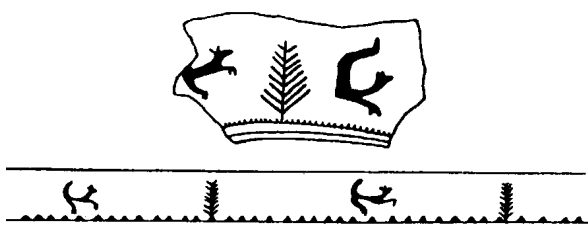
<sup>486</sup> Domanovszky (1981), György: *A magyar nép díszítő művészete*, Akadémiai kiadó, Budapest. Könyvborítón.

népművészetben, képi ábrázolásokon, de népmeséinkben, legendáinkban és népdalainkban is. Például a tükrösökön a kör alak és annak arany alapszíne a Napot idézi, a sellő a vizet, a sellő kezéből kisarjadó növény a földet és annak tetején álló madár a levegőt. A madár a csőréből további növényt „lehel ki”, azaz életet teremt. Aztán a „kilehelt” bonyolult növényi láncon egymás után több különféle virág is megjelenhet, amely mind önmagában is az élet magjának a jelképe. A magyar népi művészetben az egymásba láncoló, eltérő jellegű virágok sorozata rendkívül gyakori és jellemző. A kép arany hátere mindig a Napot idézi, azaz a fényt, a tüzet. A madár a levegőt, magát a lelket, az élet pedig ebből sarjad ki, növény képében. A növény valójában az *élet fáját* jelenti és ebben az alakjában találjuk meg a legősibb európai képi ábrázolásokon is, többek között az Öreg Európa – Kárpát-medencei eredetű – vonalkerámiai műveltségeiben.

Életfát látunk a Kárpát-medencében Csépanál kiásott égetett cserépen is, a jelen előtti 8. évezredi Bükki műveltség területéről. A kép szarvast ábrázol, de agancsa olyan alakzatot mutat, hogy szerteágazásából az élet fája ismerhető fel. Az életfa itt a szarvashoz magához szervesen kötődik, míg más ábrázolásokban egymástól elválnak: az állatok, mint az életfa őrzői jelennek meg, például Cucuteny műveltség területén kiásott edénytöredéken. Mindezekre az a jellemző, hogy az életfa a földbe gyökeredzik és az ábrázolásnál nem találjuk meg a föld alatti világ jellemzőit, egyáltalán a jelenlétét. Ezek az életfák nem határolják az élet terét három zónára,

## Életfa

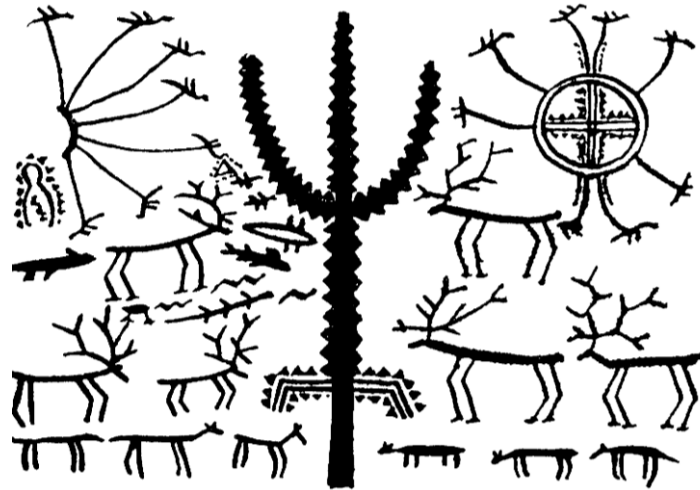
mint azt a keleti, ázsiai ábrázolásokon láthatjuk. Azaz ha a magyar műveltség képi elemeit, az ősi vonalkerámiai, ill. Kárpát-medencei életfákat, valamint a szibériai életfa ábrázolásokat összevetjük, igen nagy különbségeket látunk, bár számos azonosság is megállapítható. A keleti ábrázolásokon az életfa három életteret határol, ami a mieinkről nem mondható el. Az életfa körüli tér, az élettér határozottan három zónára osztott, amiből fölismerhetjük az eget, a földet és a föld alatti világot. Az életfát a keleti ábrázolásokon számtalan állat veszi körül, köztük halak is, és az állatok egy része egyértelműen az alsó világhoz tartozónak, kisebbnek, erőtlennek van ábrázolva. A fa maga sem sokszorosán elágazó, ahogy az a mi életfáinkon látszik, legyenek akár a szarvas agancsaként, akár fenyőhöz hasonlító önálló faként ábrázolva. A magyar népi művészetből ez a hármasság felosztás konokul hiányzik. A mellőrendelő hitvilágban az inneni világ és a túlvilág ugyan létezik, de ez nem a magasság, hanem a távolság kérdése, és a túlvilág nem bomlik jutalmat jelentő jó és büntetést kiszabó rossz világra.



Szarvas életfa jellegű agancssal<sup>487</sup> és életfa őrző állatokkal (az első mozi).<sup>488</sup>

<sup>487</sup> Kalicz (1970) Nándor: *Agyag istenek*, Korvina, Budapest. 8. kép.

<sup>488</sup> Gimbutas (1982), Marija: *The Goddesses and Gods of Old Europe 6500-3500 BC Myths and Cult Images*, Thanes and Hudson, 2<sup>nd</sup> Ed (újra nyomtatva: 1996). p. 171.



*Életfa szibériai ábrázolása.<sup>489</sup>*

Az újkőkorszakban kialakult ún. Öreg Európa műveltsége határozottan letelepedett, növénytermelő műveltség volt. Kezdetben kétféle jellege mutatkozik: Az északabbi területeken a műveltség évezredekig megőrizte az ősi lélekelemeket, azokat nem személyesítette meg. Itt nincs társadalmi tagozódás sem, a sírok egyenértékű emberek társadalmáról tudósítanak, hatalmas, több ezres, sőt tízezres lakosságot jelentő közösségek éltek egyenértékű társadalmi alakban évezredekig. Műveltségükre továbbra is a mellérendelő a szemlélet volt a jellemző, és csupán a kurgán műveltség terjeszkedésével jelentek meg a képi ábrázolásokban az alárendelés jegyei. De ekkor az egész műveltség jellege is megváltozott, a sírok határozottan kis létszámú előkelőkre és alárendelt nagy tömegekre utalnak. Ez a jelenség azonban a Kárpát-medence északi és keleti hegyvidékére nem lett jellemző. A déli területeken viszont már viszonylag nagyon korán a megszemélyesített lélekelemeket találjuk, jóllehet, az alárendelő szemléletet és gyakorlatot kifejező templomgazdaság még hosszú ideig nem jelent meg itt sem, de az előkelők sírja sem. Itt is a kurgán műveltség hódításai változtatták meg a jelleget.

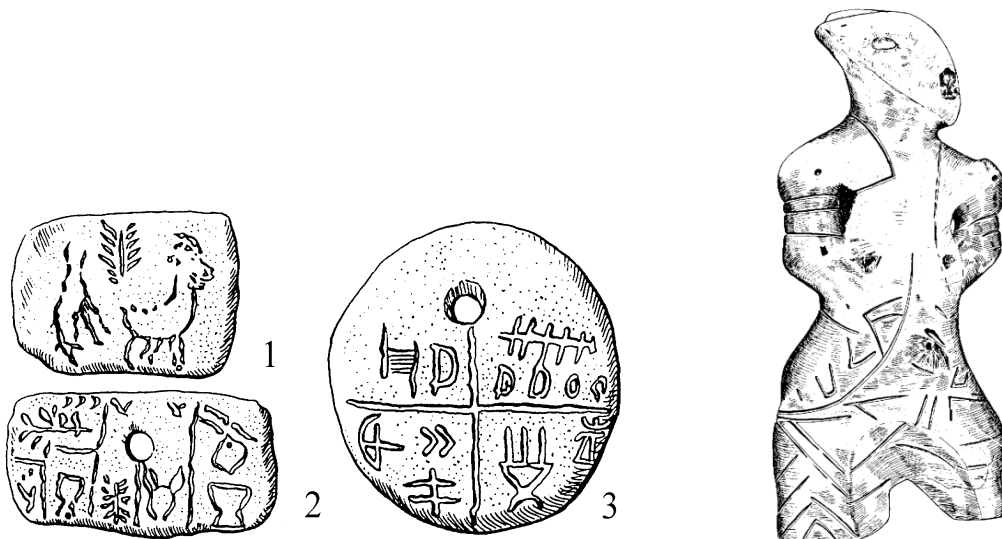
Különleges helyet foglal el ebben a műveltségben maga a Kárpát-medence. Itt találhatjuk meg a történelem során legkorábbi rézöntés gyakorlatát, rézérc bányászattal egyetemben. A petresti műveltség területén található Tatárlaka, ahonnan ebből az időszakból származó írott táblácskák kerültek elő és ezek jelentik a legrégebbi írást is. A három táblán az írás három alakja ismerhető fel. Az 1. sz. táblán képi ábrázolás látható, ami nem föltétlenül jelent írást.

### **Írás**

A 2. sz. táblán a képi jelek határozottan elvont jellegűek, átmenetet képeznek a képi és a vonaljegyves írások között. Míg a 3. sz. táblán található 13 rovásírásos jel közül 8 megtalálható a későbbi székely rovásírás jelei között. És ez az írás nem kereskedelmi jellegű feljegyzés, hanem föltehetően valamiféle (csillag) hitbéli emlékeztető lehet. Ezért többen tagadják ennek írás jellegét. Különösen, mert az agyag neutron aktivációs elemzése alapján a táblákat maros-völgyinek kell tekinteni és a koruk, mintegy másfél évezreddel előzi meg az írást feltalálni vélt sumérok legöregebb írott emlékeit.

Az írás legősibb megjelenése azonban nem csupán ezeken a táblákon észlelhető. A kor és terület műveltségei több száz olyan égetett agyag figurát, szobrot, cserepet hagytak maguk után, amin írás nyomai találhatók meg. A szobrokat az arcnélküliség jellemzi, és e szobrokon bőven megtalálhatók vonal jellegű díszítések, amik írásként is felfoghatók. Az írásjelek közel fele aztán a dél-balkáni későbbi műveltség eddig még meg nem fejtett lineáris A írásjelei között megtalálhatók.

<sup>489</sup> László (1967) Gyula: *Hunor és Magyar nyomában*, Gondolat, Budapest. p. 101.



A Tatárlakai táblák<sup>490</sup> és a Cucuteny műveltség agyag figurája írásjelekkel.<sup>491</sup>

A mellérendelő szemlélet ma a legtisztábban a kínai szellemi világ jin és jang fogalmából látszik,<sup>492</sup> amely felfogás az alábbi közismert ábra szemlélteti. Ez a világ szerkezetének a leírásakor jelenik meg és azt a felfogást képviseli, hogy a világos és a sötét ábra egymást kiegészítve, egyenértékűen határozza meg az egészet. Mindkét egymásba fonódó ábra azonos, együtt töltik ki a felületet és a színeiktől eltekintve azonosak. Egymás mellé, és nem pedig egymásnak alá, ill. fölé vannak rendelve, jóllehet a jang az égi, a pozitív, a férfias, a jin pedig a földi, a passzív, a nőies tulajdonságokat jeleníti meg.<sup>493</sup> Együtt adják az egészet. Ugyancsak a mellérendelés jelenik meg a keleti vallások ősi alakjaiban. A lélek a meghatározó ezekben a vallásokban és ez a lélek örök életű, halhatatlan. A lélek az egyénhez tartozik és az egyén lelke a változások során több alakban is megjelenhet és létének célja a világlélekhez való visszatérés. Ebben a felfogásban az egyén szerepe, hogy a lelkét felkészítse a visszatérésre, az egyesülésre – hitfelfogástól függően esetleg az örök körforgás befejezésére.



Az Élet jele: jin–jang kínai bölcséleti alapfogalom<sup>494</sup> s itteni előzménye;<sup>495</sup> életfa madárral,<sup>496</sup>

<sup>490</sup> Forrai (1994), Sándor: *Az ősi magyar rovásírás az ókortól napjainkig*, Antológia kiadó, Lakitelek. p. 49.

<sup>491</sup> Gimbutas (1982), p. 84.

<sup>492</sup> Grimal (1965), p.: 273. Saso (1991), Michael: *Chinese Religions. Handbook of Living Religions*, Szerk. John Hinnells. Penguin Books, London. (Original: 1984). p. 349.

<sup>493</sup> Ji (1989) Csing: *A változás Könyve*, Háttér Lap és Könyvkiadó, Budapest. p. 16

<sup>494</sup> Ji (1989), p. 16.

<sup>495</sup> A kép forrása: <http://www.neokoolt.com/Things-You-Didnt-Know-About-Neolithic-Danubian-Civilization...>

<sup>496</sup> Kiszely (1996) István: *A magyarság őstörténete. (Mit adott a magyarság a világnak.)*, Püski, Budapest. p. 510.

A lélek s az élet szorosan egymáshoz kötődik, aminek ábrázolása a legősibb társadalmaknál már megtalálható. Az életet a legrégebbi alakjában az élet fája jelképezte és e jel megtalálható mind a kínai, mind pedig a japán jelek között, mint az élet jele. A jel az élet fáját ábrázolja és bár három vízszintes ága van, az alsó mindenképpen a földet jelenti, azaz még sem osztja a teret három zónára. Figyelemre méltó, hogy a legfelső vízszintes vonalon egy ferde vonal látható, amit többen virágként értelmeznek, holott az eddigi ismeretek alapján sokkal inkább madárnak, a lélek jelének lehet felfogni. Ugyanis hasonló életfát ábrázoltak Nógrádban a XX. század elején. A fa tetején egyértelműen madár és nem virág látható. A lélek és az élet fája egymáshoz rendelt, egyik sincs a másiknak alárendelve. Ugyanakkor ismét alátámasztja igen régi Kárpát-medencei mellérendelést mutató jelenlétünket az, hogy e nagyon híres kínai jin-jang jel itt a kárpáti térségben már sokkal korábban, teljes mivoltában, ha nem is ilyen kifinomultan, megjelent a Kukutyin–Tripolje műveltségben. Onnan átvéve ezt az alakzatot, az etruszkoknál, majd a keltánál és a rómaiaknál is megtaláljuk. Noha itt még csak az egymásba fonódó vonalak azonosságáról beszélhetünk, a jin/jang ábrázolás már a színek kiegészítő azonosságáról is szól.

Az Őreg Európa vonaldíszes kerámia műveltségei, a magyar népi hagyományok és nyelv, valamint a mai keleti műveltségekben több közös vonás található tehát. Ezek lényegileg mind a mellérendelő szemlélet megnyilvánulásai. Ezek a közös vonások a következők:

*Lélekhit.* Az embert a vele együtt létező lélek határozza meg, az emberi lényeket valójában a lelke jelenti. Az emberi élet sem rendelkezik határozott céllal, csupán azzal, hogy a lelke ettől a világtól majd megszabaduljon. A magyar műveltségben ez nem emelkedik bölcseseti szintre, megmaradt a kereszténység árnyékában a jóra törekvés mozgató erejeként.

*Teremtéslegendák hiánya.* A mellérendelő szemlélet logikus következménye. Néprajzosok próbálkozásai se vezettek eredményre, hogy magyar teremtéslegendát fölfedezzenek. Az Árpád-ház legendái se valódi teremtéslegendák. Atsüt rajtuk a későbbi judeo-keresztény felfogás, hiszen azokat már a keresztény papság fogalmazta meg, rögzítette írásban. A keleti filozófia se él a teremtés gondolatával, a lélek ott örök, nem pedig teremtett valami.

*Néven nevezett istenek hiánya.* Ugyan a mai keleti hitvilágban – hinduizmus, janaizmus, buddhizmus, sintoizmus – az alárendelés jelképei, következésképpen megszemélyesítettek is jelen vannak, de mégis, ezek alapvetően ma is a lélekhitet jelentik. Néven nevezett istenek hiánya egyben a személyek megnevezésének a hiányát is jelenti. Ezért a mesében nálunk csak királylány, csak kondásfiú szerepel, akiknek nincs nevük. A néven nevezett istenségek egyenesen vezetnek az alárendelő szemléletben oda, hogy az egyén magát az istenségétől eredezteti, ezért annak nevét is a nevében viseli.

*Ragadozó állatok hiánya a népi művészetben.* Mind a magyar, mind a keleti népi művészet elsősorban növényi motívumokat ábrázol, avagy csendes tájképet, ahol a madár, a lélek jelképe az állati szereplő. Ragadozóállatok vallási megjelenítése későbbi, határozottan alárendelő hatások eredménye. Ez a keleti vallásokban már kimutatható, de a megjelenésük az eredeti hitvilágra ráakodásként értelmezhető, későbbi folyamat. A magyar műveltségbe csupán nyomokban kerültek be ezek a jelképek.

*Az állatövi kozmikus elemek hiánya.* Mind a magyar, mind pedig a távol-keleti műveltségek az északi félteke magasabb régióiban helyezkednek el, ezért az éves időjárási és fény változások meghatározók. A kozmikus szemléletben ezért itt nem az állatöv a jelentős, hanem a napfény változásai. Az állatövi elemek bölcseseti hiánya az égi parancs hiányát jelenti. A távol-keleti műveltségek bölcsesetében manapság már megtalálható néhány ragadozó állat is, de a Jupiter ciklus (12 év) értelmezésében nem a ragadozó állatok a meghatározók. Mindezek a magyar csillagszemléletből hiányoznak. Ugyancsak hiányzik az ausztrál bennszülöttek szemléletéből.

*Növénytermelő gazdaság.* Mind a magyar, mind pedig a keleti műveltségek alapvetően letelepedett, növénytermelők voltak. A magyar gazdaság a gabonára, a keleti a rizsre telepedett. E földművelő gazdaságok éves ciklusok alapján élnek, a növényi táplálék megteremtése és annak feldolgozása közösségi felfogásra ösztönöz.



*Főző konyha.* A növénytermelés és fogyasztás alapvetően főző és nem sütő konyhát igényel. Mind a magyar, mind a keleti konyhák alapvetően főző konyhák. A magyar konyhában a leves meghatározó jelentőségű.

Jóllehet, számos műveltségi és felfogásbeli közösséget, azonosságot, párhuzamot találunk a magyar és a keleti műveltségek között, ez mégsem jelent származást. A magyar műveltséget számos keleti műveltségi hatás érte, hiszen a Kárpát-medencébe az évezredek során számtalan embercsoport, törzs, harcis népesség áramlott be, illetve jelent itt meg. Történeti mértékkel nézve, nem számítva a jégkorszaki gravetti műveltségű kaukázusi ember beáramlását, a kimmerek,<sup>497</sup> a szkíták<sup>498</sup> és a szarmaták<sup>499</sup> fordulhattak meg a sztyeppén – ennyiben keletiek. Náluk az alárendelés volt a meghatározó szemlélet, hiszen egész uralmuk, hatalmi rendjük erre alapult. Mégis azt láthatjuk, hogy hatalmuk vesztésekor a Kárpát-medencébe tért részük az ottani őslakosokban feloldódott, velük ide az alárendelés elve nem érkezett meg. Később kifejezetten keleti, Mongólia környékéről induló törzseket is beáramoltat ide – a főként VII. Konstantin császár művére alapozott – krónikai történetírás, aminek a hunokra vonatkozó cáfolatát már láttuk.<sup>500</sup> Így aztán kétséges, hogy az avarok (a késői hunok), Árpád népe, majd a besenyők, a kunok és a tatárok jöhettek-e a sztyeppéről, akiknek akkor a sztyepei életformát kellett volna ide hozni magukkal. Mégis a Kárpát-medencében se a sztyepei hitvilág, se sajátos jelképrendszere nem lett uralkodó. E csoportok a Kárpát-medence sík, sztyepei területein helyezkedtek el, majd szerepet vállaltak és feloldódtak a Medence ‘őslakóinak’ a tengerében. Ha eredeti műveltségük jelképei nem egyeztek a földművelőkével, akkor eltűntek, elvesztek.

A keleti, távol-keleti műveltségekkel való magyar párhuzamok ezért mást jelentenek. Jelentik a közös, ősi, emberi felfogást, az Öreg-Európai (magyar) műveltséget, annak meghatározó mértékű jelenlétét a magyarság népi műveltségében, felfogásában. Ugyanezt

### ***Keleti azonosság***

jelentik a keleti, a távol-keleti felfogásban is. A különbségek meg sokkal inkább azt jelentik, hogy ez az alapfelfogás hogyan is állt meg a környezet alárendelésével szemben. A magyar műveltségre ezek a hatások tömény formában és közvetlenül hatottak, ezért önazonosságát csak úgy tudta fönntartani, hogy ezektől elzárkózott, a gondolkodásmódjába az idegen elemekből csak a műveltségi elemeket vette be, oldotta fel (ismeretek), de a gondolkozás bölcséleti módját nem. Az alárendelés kelet felé a Fekete-tenger hajdani műveltségének felhígultabb formájában, sokkal lassabban került át. Indiába például a jelen előtti 4. évezred közepén, amikor a Harappa műveltség összeomlott. A Távol-keleten pedig az első dinasztia kialakulásával érhetjük tetten a megjelenését. Így a hatásokat az ottani mellérendelésre is csak ekkortól kell eredeztetni.

Mindenesetre minthogy a Föld forgástengelyének az állócsillagokhoz viszonyított helyzete nem állandó keleten sem, ott is körbefordul a Földnek a Nap körüli pályájára merőleges tengely körül 26.920 év alatt, a tavaszi napéjegyenlőség – és vele a másik három jellegzetes pont – az állócsillagok között keleten is folyamatosan odébb mozdul és egy jóidő múltán már nem ad a mezőgazdasági munkákhoz tájékoztató időadatokat. Naptárreformot kellett végrehajtani, és például a bika mint szent állat elveszítette jelentőségét, mikor a tavaszi napéjegyenlőség a Bika csillagképből átveddött a Kos csillagképbe. Ezt a hatását olvashatjuk ki még a bibliai Törvény (Tóra) több szakaszában is.<sup>501</sup> Ugyanakkor érdekes, hogy az ég az isteni színtér szinte minden vallásban, kivéve a júdaít.<sup>502</sup> Drummond tételesen kimutatta több ószövetségi könyvről, hogy

<sup>497</sup> A szkíták előtti, általuk legyőzött hatalmi csoport, az első lovas harcosok, bizonytalan szövetségben buktak el.

<sup>498</sup> Íjhasználatlalt lesznek győztesek a harcban, Hérodotosz tudósítása róluk nem egyértelműen értelmezett, amint a kimmerekről sem. Szaka néven a magyarok elődeinek tartják őket, vagy a székelyekkel azonosítják.

<sup>499</sup> Mivel a földművelő jazigokon uralkodtak, nem jöhettek messziről. A lengyel nemesek ősei is voltak.

<sup>500</sup> Lásd Darai Lajos: Árpád Atila örökén – a magyarok őseik útján.

[Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIII/11.](#)

<sup>501</sup> Lásd például Józsué könyvét elemezve, Drummond (1996), William: *Oedipus Judaicus, Allegory in the Old Testament*. Bracken Books, London (Az 1811-es kiadás újranyomatása). pp. 191-195.

<sup>502</sup> Jonas (1992) H.: *The Gnostic Religion*. Routledge, London. p. 255.

azok tulajdonképpeni mondandója asztrológiai.<sup>503</sup> Ugyanez vonatkozik a többi csillagmítosra, ill. az ezekkel harmonizáló hittételekre is tehát. A sumér, az akkád, az egyiptomi, a görög, a nordikus, az indiai, a közép-amerikai, de a vogul és az osztják mítoszok, a Kalevala is végső soron ugyanazt mondja el, ugyanaz a tartalmuk.<sup>504</sup> A Hamlet-malma, az időgép, Prométheusz és az égi tűz ellopása, az istenkirályok mind-mind a föld tengelyének precessziója miatt változó állatövi jegyekhez kapcsolt tavaszi napéjegyenlőség eltolódások tükrői.

A kozmosz görög szó, jelentése rend,<sup>505</sup> a földi világban azonban ez a rend sorozatosan és állandóan megsérül, de a pontosabb mérésekkel egyidejűleg az is bebizonyosodott, hogy a rend az égi világban is megsérült. Hamlet, Amlodhi, Kullervo, Brutus, Kai Khuszrau, Dzsamsíd, Jáma, Huang-ti, Ptah, Kronosz történeteiben a Szaturnusz különböző időpontú helyzeteiről lehet tájékozódni. Az „Aranykorban” a tavaszi napéjegyenlőség idején a Nap a Bika és az Ikrek csillagkép határán volt – ez az időszak a Kr. e. 4,5-5. évezred. Ekkor az ‘ég ura’ a Szaturnusz volt.

Az ekliptika síkja jelentette régen a földet. Az e fölött, északra látható állatövi képek az égi világban, az ekliptika alá kerülők az alvilágban tartózkodtak. Az ‘idők kezdete’ óta az állatöv más és más szakasza válik láthatatlanná az északi féltekéről, azaz merül be az alvilágba, azaz a

## *Mítoszi azonosság*

halál országába. A mítoszokban fellelhető történetek ezekről szólnak. Gilgames, Ozirisz, Odüsszeusz, Prométheusz, de a mitikus Nagy Sándor is a holtak országába kerül, annak királyává válnak, merthogy a nekik megfelelő csillag a földtengely elfordulásával a horizont alá kerül. Utnapistim is erről mesél Gilgamesnek. Orion, a nagy vadász és Nimród ugyanazt az égi képet jelentik: *nem földi lények*.

Mindezek eredete a Fekete-tó hajdani medencéjére vezet vissza, mert a csillagmítosz-változatokat éppen az innen szétmenekülő műveltségek nyomán találhatjuk meg. Ez csak erősíti azt a feltevést, hogy az eurázsiai ember már a fémkorszakokban eljuthatott az Atlanti-óceán túlsó partjára – Közép-Amerikába – és vihette magával nemcsak a piramisépítés ‘titkait’, hanem a csillagmítoszok alapelemeit is. Ezeket a helyben élő letelepedett és alárendelő szemléletűvé alakult népek (asztékok, maják) a hitvilágukba beépítették, és bár az eurázsiaiakétól eltérő nevekkel, de lényegét tekintve mítoszaikban megjelenítették.

A mitikus történetek valójában az Időről szólnak, és az „amint a mennyekben azonképp itt a földön is” elv alapján a várható égi jelenségeket lehet tükröztetni a várható földiekkel. A Szaturnusznak és a Jupiternek a Halak csillagkép-beli háromszoros együttállása pl. azt jelentette, hogy elkezdődött a földi események Halak csillagképéhez kapcsolt korszaka. Láttuk, hogy a tavaszi napéjegyenlőségnek a Bika csillagképből való kilépése és a Kosba való áttolódása a vallási rítus és a naptár megváltozását is igényelte: az aranyborjút meg kellett ölni, és a bárány került a figyelem középpontjába. Éppúgy két évezred múlva nem véletlen, hogy az akkor ébredő új vallás jelképét éppen a halak jelentik.

Az állatövi jelekben való tájékozódás és gondolkozási mód a világon meglehetősen elterjedt, jóllehet a csillagképeket a különböző műveltségek nem egységesen kezelik. A magyar népi emlékezet pl. egyáltalán nem használja az állatövi jeleket, jóllehet, csillagászati ismerete fejlett volt, és a letelepedett mezőgazdasági műveltségek időjegyeit képviseli.<sup>506</sup> Ámde mint lélekhívó műveltség nem úgy tekint az égre, mint istenek lakóhelyére, és az égi jeleket nem azonosítja közvetlen hasonlóság alapján a földiekkel. Hasonló elképzeléssel találkozunk az ausztrál benn-

<sup>503</sup> Drummond (1996).

<sup>504</sup> Santillana (1995), pp. 306-309.

<sup>505</sup> Jonas (1992), p. 241.

<sup>506</sup> Kandra (1897) Kabos: *Magyar Mitológia. Az ősi magyar Hitvilág. A magyar néprajz klasszikusai.* Szerk. Diószegi Vilmos, Gondolat, 1987. pp. 373-420.

szülöttek hit- és regevilágában, ám ott a csillagokat a földről eredeztetik, és a földi lények lelkének a mennyekbe vonulásával népesítették be az eget.<sup>507</sup> Az ausztrál bennszülöttek legendáiban viszont a föld adott létező, azt senki sem teremtette, míg a földet benépesítő növényi- és állatvilágot a fényt adó Nap, Yhi teremti, aki viszont nem férfi, hanem nő.<sup>508</sup> A földön létező Hatalmas Lélek, Baiame sem teremt, jöllehet a teremtést magának könyveli el.<sup>509</sup> A teremtő aztán a földről emelkedik fel az égboltra, mint ahogy az égboltot benépesítő csillagok is földi lények lelkei, akik feladatuk teljesítése után kerültek oda.<sup>510</sup>

Az istenek világa a kezdetek után differenciálódott, finomodott. Az isteni világban kimutatható a földi világot jellemző rend, alárendeltség. Az egyes hitvilágok történetével párhuzamosan változott az isteni rend is, más időben más istenséget emeltek az isteni rend fejéül. Ez elsősorban a Folyamköz környéki hitvilágot jellemezte (Szíria, Irán), míg az egyiptomi istenségek általában területi istenségekként ismertek. Az őslétező fogalma elhalványodott, ám később mégis újra előtört és utóbb a panteista felfogás alapjait képezte. Először Ehnaton istenfelfogásában érhetjük tetten az őslétező egyedüliségének a fogalmát, majd sokkal későbbi iratokból ugyan, de nagyjából azonos korra keltezhetően a zoroasztrizmus formájában. A magyar mellérendelő hit és mondavilág elemzése – az alárendeltség és teremtés tekintetében – még ezt sem jelzi. Ugyanez vonható le a kelta hitvilág elemzéséből is.<sup>511</sup> Ez utóbbiakban nem találunk ugyan sem teremtéslegendát, sem isteneket, ámde a lélek és az ember kapcsolata meghatározó jelentőségű.<sup>512</sup> Ugyancsak hiányoznak az istenek és a teremtéslegenda a hindu és a távol-keleti (kínai, japán) mitológiák kezdeti szakaszából.<sup>513</sup> Minálunk a csillagvilág és az ember kapcsolata nem emelkedik oksági mértékre, jöllehet, a népi hitvilág használja az ‘X csillaga’ meghatározást, és gyakran az augusztusi ‘csillaghullást’ ismerősei halálának jeleként fogja fel (lehullott a csillaga).<sup>514</sup> Az eszkimók hitvilága fejezi ki a legszebben a mellérendelést: hitük szerint a környezet és az ember, a lét és a nemlét között rendkívül csekély a különbség és az emberi lét alapvetően függ a környezetétől. Ezért a környezettel összhangban kell élni.<sup>515</sup> Az amerikai indiánok hitvilágában pedig általában nem válik el a vallás és az élet. Itt találjuk meg a kimondott szó vallási értelmét: a lélegzettel formáljuk a szót, ezért amikor kimondunk valamit, az abban élő lesz, abban létezik is.<sup>516</sup> A szó teremtő ereje ebben gyökeredzik.

Az orosz sztyeppe lovas-nagyállattenyésztő műveltségeinél már meglehetősen korai időszakban – Kr. e. 6. évezred közepe – megjelent az emberölő kőkés. Az ú.n. kurgán – halomsíros – temetkezéssel párhuzamosan a kés, később a kard isteni szerepkörre tett szert.<sup>517</sup> Az északi legendákból, mítoszokból egyértelműen arról értesülünk, hogy nem csak a kard, hanem a kardkovács is isteni ranggal rendelkezik. A Kalevala ennek az egyik közismert forrása. Az is közismert viszont, hogy a Kalevala a skandinávok, és nem az ún. finnugorok hitvilágát tükrözi, még akkor is, ha a szereplőknek finn nyelven adnak nevet. Az északi hitvilág elemei az orosz sztyep-

---

<sup>507</sup> Read (2001), P. P.: *The Templars*. Phoenix, London. pp. 45-90.

<sup>508</sup> Reed (2001), p. 11.

<sup>509</sup> Reed (2001), pp. 17-21.

<sup>510</sup> Reed (2001), pp. 76-87.

<sup>511</sup> Berresford Ellis (1994), Peter: *The Druids*. Constable, London. pp. 115-118. Minthogy a kelta hitvilágot keresztény szerzetesek írták le, óhatatlanul a saját, a héber teremtéslegendákat jellemző felfogásuk sűt át rajta.

<sup>512</sup> Cser (2000), pp. 59-65. A kelta hitvilág 33 ún. istene csupán hősi ős, nem rendelkeznek isteni képességekkel. Lásd erről Ellis (1995), pp. 114-115.

<sup>513</sup> Grimal (1965), pp.: 271-293.

<sup>514</sup> A duális felfogásokban a földi léleknek megfelel egy mennyei lélek (transzcendens önmagunk), és a kettő önazonosságának a fölismerése az egyik legfontosabb kozmikus feladat. Lásd pl. a *Himnusz a gyöngyről* c. ezoterikus történet magyarázatát Jonas (1992), pp. 123-124.

<sup>515</sup> Brown (1991), Joseph Epes: *Religions in Primal Societies. Handbook of Living Religions*, Szerk. John Hinnells. Penguin Books, London. (Original: 1984). pp. 395-397.

<sup>516</sup> Brown (1991), p. 394.

<sup>517</sup> Gimbutas (1991), Marija: *The Civilization of the Goddess*, Harper, San Francisco. pp. 396-399

pén születtek, és a halomsíros temetkezést folytató népességtől származnak. Ezek utódai a kimerek, majd a szkíták, akik a sztyeppe európai lakóinak Eurázsia felé települése után váltak birodalmat alakító királyi népekké. A kard isteni tisztelete a szkíták után azok utódaira, az alánokra, majd a jelenkori oszétokra hagyományozódott. Ők azzal azonosnak mondott területen élnek, ahol hajdan a szkíták, így megvan a társadalmi és a kulturális folytonosság. Minthogy az

## Északi mítoszok

oszétek nyelve nem a ragozó, hanem az ún. indoeurópai nyelvekhez áll közel, még ha az egyébként fennmaradt istennevektől és kulturális hagyománytól eltekintենek is, azt kell megállapítanunk, hogy a sztyeppeinek tartott szkíták maguk is ebbe a nép-családba tartoztak, és illúzió őket a ragozó nyelvű népek közé sorolni.<sup>518</sup>

A kardkovács isteni tisztelete semmiképp sem tulajdonítható a mellérendelő szemléletű műveltségek termékének, ellenben harmonizált az istenkirályokéval. Minthogy a sztyeppe fában szegény, a kardkovácsot magát nem tekinthetjük a sztyeppei népek részének, azok életét a fában és ércekben gazdag, fémművességet felmutató műveltségekhez kell kötnünk. Ilyen műveltséget a Dnyepertől nyugatra, a Kárpátok keleti és nyugati hegy- és dombvidékén találunk, de ugyancsak az északi, erdős sztyeppe területén is, pl. az Urál-hegység déli, ércekben és fában egyaránt gazdag területein.<sup>519</sup> Igazi fémművesek működtek még a Kaukázus déli szakaszain is – pl. a mai Örményország területén lévő Mecamorban.

Az acél fegyverek – főleg kardok – elkészítése komoly fémtechnológiai ismereteket igényelt. Nyílhegyek még tömegével készülhettek viszonylag egyszerű eszközök igénybevételével, de a hadakozás későbbi legfontosabb eszköze, a kard már nem. A kardkovácsot éppen ezért megkülönböztetett tisztelet övezte a katonanépek rítusaiban. A 'honfoglalás' korában a Dnyeper nyugati oldalán, Kijevben épült ki egy kardkovács műhely, ahonnan látták el karddal a katonanépek igényeit. Éppen ezért ez a hely a katonanépek felfogásában ugyanolyan szent hellyé változott, mint amely rangot élvezett Mecamor is a bronzkorszakban.

Minthogy éppenséggel az időjárási övezetek szabályozó hatása miatt a kardkovácsok nem a kardot forgatók övezeteiben működtek, a fegyveres és a letelepedett társadalom műveltsége is elkülönült egymástól. A letelepedett társadalom felett felügyeletet alkotók és a felügyeltek, jóllehet azonos területen azonos társadalom részei, rájuk mégis a kifejezett kettősség a jellemző. A fémkorszaki letelepedett társadalmak zöme kettős társadalomnak tekinthető. A társadalom kettős jellege nem természetes műveltségi elem – azaz nem állíthatjuk, hogy az emberiség egész történetére e jellemző. Megjelenését a temetkezések homogén jellegének megbomlása kíséri. Az ősemberi temetkezéseket egészen a jelenkor határáig egységesnek ismerjük, sehol nem voltak jellemzők a sírok a többiekhez képest sokkal gazdagabb temetkezési mellékletekkel. A legkorábbi jele a társadalom egyöntetűsége felbomlásának a fentebb említett, az orosz sztyeppén, a Volga kanyar környékén feltárt gyerek sírnál tapasztalható, akit Kr. e. a 8. évezred közepén temettek el. Ez időtől fogva – kezdetben csak ezen a műveltségi területen – találkozunk a társadalom kettős jellegével: a gazdag elit és az általánosan, egységesen szegény alárendeltek sírjaival. A mezőgazdaságot folytató letelepedett társadalmakban még egy évezredig nem jelenik meg ez a fajta kettősség.

Közben a ló szakrális állatból lovagolt állattá lett, és a ló befogásának birtokában a már alárendelő szemlélettel megáldott társadalom elindult a szomszédos letelepedett társadalmak meghódítására. Kr. e. az 5. évezredben előbb fölégeti azokat, később egyértelműen rátelepedik a földművesekre és kettős műveltséget alakít ki. A letelepedetteknek megmarad a saját műveltségük, mindössze annyi a változás, hogy a rátelepedett uraknak az istenfogalmát is átveszik. S ez a társadalom mind embertanilag, mind műveltségét tekintve is mutat kettősséget.

<sup>518</sup> Littleton (2005), Scott, Linda Malcor: *Szkítiától Camelotig. Az Arthur királyról, a Kerekasztal Lovagjairól és a Szent Grálról szóló legendák eredetének radikális újraértelmezése*. Szkíta-Szarvas Könyvkiadó, Nyíregyháza. pp. 35-43.

<sup>519</sup> Időben messze megelőzve mindezt,

Számukat tekintve a letelepedett őslakók általában messze meghaladják a rátelepedőket, ám a kettős társadalomban feltárt sírok gazdagsága ehhez fordítottan viszonyul. A társadalom kettőssége már a Kr. e. 5. évezredet követően fokozatosan csaknem egész Euráziában elterjed. A rátelepedők általában a halomsíros műveltség emberei voltak. Velük terjedtek a csillagmítoszok, az isteni eredetű királyok rendszere – de az A vércsoport is.<sup>520</sup> Ezt a folyamatot – mint természetes következmény – kíséri Európában, majd Ázsiában is az ún. indoeurópai nyelv terjedése. Valójában az indoeurópai nyelveknél nem alapnyelvi osztódás történt, hanem különböző más, általában ragozó nyelvű letelepedettek fölé rétegződéssel való nyelvi átalakulása, és a két nyelv ötvöződése. Ez a folyamat leghelyesebben talán a helyi nyelvi kiegyenlítődés fogalmával írható le.

A Kr. e. 1. évezred elejéig a rátelepedő népmozgásokkal párhuzamosan terjedt egy-egy újabb katonai eszköz, harci technika is. Kezdetben a harci balta, majd a harci szekér terjedt a hódítókkal. Az első három kurgán invázióval Európa letelepedett műveltségei váltak kettős jellegűvé. A Kr. e. 2. évezred elején – a harmadik kurgán invázióval párhuzamosan – a lovas pásztorok immár kelet felé terjeszkedtek. A sztyeppe déli területein csak maguk előtt üldözték a későbbi turk népeket, akik előlük Mongólia felé ‘menekültek’, majd egy részük betelepedett a Tarim-medencébe, más részük a sztyeppe déli oldalán folytatta pásztor tevékenységét. Minthogy a Tarim-medence ekkor gyakorlatilag üres volt, ott nem alakult ki a hatásukra kettős társadalom. További déli mozgások a harci szekérrel, így a lovas harci technikával ismertették meg a Kaukázustól délre települt népeket, és hoztak létre ott átmeneti birodalmakat. Ezek társadalmi egyértelműen kettős jellegű volt: a rátelepedő katonanépek a társadalom uralkodó elitjét alkották. Az addig ragozó nyelvű műveltségek nyelvi sajátosságaikból sokat veszítettek, és maguk is indoeurópaizálódtak. A Kr. e. 1. évezred elejére tehát az Eurázsia nagy részén élő társadalmak kettős jellege meghatározóvá lett. Kelet-Ázsiában azonban nem történt hódítás, a társadalmak kettőssége sokáig nem látszik. Később – de már a Kr. u. évszázadokban – Japánban jelenik meg közép-ázsiai eredetű hódító katonanép – és vele a kettős társadalom, annak misztériumával és hitvilágával egyetemben.<sup>521</sup>

Európában egyedül a Kárpát-medence északi és keleti hegyes területein – ide értve a mai Erdélyt is – nem találkozunk a kettős társadalom jegyeivel egészen a római időkig. A kettős társadalom jellemzője a társadalom hármasságú rétegzettsége, az ún. tripartitum, azaz, hogy van egy vezető, előkelő réteg, amelyhez tartozik az azt közvetlenül kiszolgáló és védő csoport, mint második réteg, akiket együtt a terület korábbi letelepedett, meghódított lakossága, mint harmadik réteg tart el. Az „uraság” védett otthonokat alakít ki – gyakran hegycsúcsokon, dombtetőkön – és a lakóhelyét körbeveszi a védő-őrző csoport telepe, majd van a dolgozók tömegének a telepe. A telep sírjai eleve így erős kettősséget mutatnak. A sírok térbélieg is gyakran elkülönülnek és a sírmellékletek nem feltétlenül tükrözik azonos hitvilágot. Az uraság hitvilágára általában a fegyverimádat, a fegyver isteni rangja a jellemző. Ahol Európában ez a kettősség kialakult, ott a korábbi lélekhit istenhitté változott és ezeken a területeken található meg a csillagmítoszok valamiféle változata is.

Ha a magyar mellérendelő jellegű műveltség ezer éve ellentétes szemléletű környezetben él, honnan ered a magyar műveltség mellérendelő jellege? A „honfoglalók” hozták-e, vagy a „honfoglalást” megelőző időben is ez jellemezte a magyarságot? Mindezekre a kérdésekre egyértelmű választ ad, hogy ezek a magyar műveltség ősi gyökereiből származó sajátosságok, minden alárendelő szemléletű hatás ellenére a magyarságnál megmaradnak. A mellérendelés ugyanis nem vezethető le a környezetben élők, a magyarság feltételezett eredetét jelentő alárendelő műveltségekből. Így a kettős műveltségek sorából sokáig kiemelkedik a magyar

---

<sup>520</sup> Nagy (2006) Ákos: *A kor halad, a vér marad. A vércsoport jelentősége a magyar őstörténet kutatásában*. Második, bővített kiadás, Magyar Őstörténeti Kutató és Kiadó, Budapest.

<sup>521</sup> Kazár (1982) Lajos: *Ko-Dzsi-Ki. 'Régi történetek feljegyzései'*. Magyar Történeti Társulat, Sydney.



műveltség mellérendelő túlsúllyal, amibe nem fér bele sem a Grál legenda, sem semmilyen egyéb heroikus történet, ideértve a csillagmítoszokat is. Ezért nincs magyar teremtéstörténet, van ellenben mellérendelő lélekhit. És a magyar népi műveltség elemei – nyelv, zene, regék, mesék, dalok, táncok, a képzőművészet és a díszítő művészet, a térszemlélet, az időszemlélet, stb – ellentmondásmentesen értelmezhetők, ha feltételezzük, hogy a magyar nyelven beszélő népesség a Kárpát-medencében született, itt élt, és innen története során sohasem távozott el.

Lükő Gábor szerint a magyar népi bölcsélet, emlékezés alapvetően mellérendelő: „Két különböző szempontot érvényesítenek egy időben a magyar alkotások a mellérendelés értelmében... A magyar művész a közeli dolgokat lenyomta a látóhatár alá, a távoliakat meg

### *Népi bölcsesség*

fölébe emelte és felrajzolta az égre... A tér, ill. a sík ilyenforma kitöltése is a keleti ember mellérendelő észjárásából következik.”<sup>522</sup>

Munkájában Lükő ezt számos példával alá is támasztotta. Ugyanerről a mellérendelésről Kocsis István így nyilatkozik: „Ne feledjük: a régi korokban azért volt sok a törvénytisztelő ember, mert a Szent Korona-tan nem az alattvalói tudatot, hanem a Szentkorona-tagság közjogi fogalma meghatározta felelősségérzetet, valamint az egyenrangúság és a méltóságteljes magatartás kultuszát erősítette; mert az országlakosi magatartásban a mellérendelés, és nem az alárendelés elvének az érvényesülését segítette elő.”<sup>523</sup> Ez a mellérendelés azonban nemcsak a magyar népművészetben, a tágabb értelemben vett társadalompolitikai felfogásban és gyakorlatban, hanem a magyar nyelvben is ugyanúgy felismerhető. Mondatszerkezetünk, a ragozás hihetetlen mértékű változatossága, valamint szóképzésünk gazdagsága mind-mind erősíti nyelvünk mellérendelő szellemét.<sup>524</sup>

Láttuk azt is, hogy a magyar népi ábrázoló művészetet a növényi elemek jellemzik.<sup>525</sup> Állatokat ritkán ábrázolnak, azok is inkább madarak, vagy legelésző állatok, mint pl. a szarvas. Ragadozó állatokat a magyar népművészet szinte sehol sem ábrázol. Ha szembeállítjuk vele az eredetkezési elmélet forrásait, akkor azt találjuk, hogy mind az obi-ugor népek, mind a sztyeppei lovas nagyállattenyésztők nagyon nagy mértékben ábrázolják a ragadozó állatokat. Köztük is a ragadozó madarakat. Pl. az Árpád-házi legenda szerint a turulmadár (sasszerű nagymadár) a törzs totemállata. Mégis, már a honfoglalás kori temetőkből sem találunk ragadozó állatot ábrázoló sírmellékleteket, a ritkán előfordulókat is zömmel a sztyeppei területeken.

Ha pedig a magyar népmese és regevilághoz fordulunk, meglepetéssel kell tapasztalnunk, hogy a magyarságnak nincs teremtéslegendája. És néven nevezett istenei sincsenek. Az

### *A jóság erkölcse*

ugoroknak ellenben jól kifejlett származási legendáik és istentől eredeztetett királyaik voltak, amit Kazár Lajos a japán eredetmondákkal talált hasonlónak.<sup>526</sup> A magyar népi hiedelemvilág kutatói ezt a kínos kérdést úgy próbálták meg megoldani, hogy „bizonyára ilyenek a magyar hiedelemvilágban is voltak, csak a magyarság ezt már elfelejtette”.<sup>527</sup> Ha viszont azt nézzük, hogy mit tartalmaz ez a mi saját „hiedelemvilágunk”, és milyen erkölcsi

<sup>522</sup> Lükő (1942), p. 194. és 189.

<sup>523</sup> Kocsis (1996) István: *A Szent korona tana. Múltja, jelene, jövője*. Püski Kiadó, Budapest. p. 288. Vö. Kocsis (2005) István: *Magyarország Szent Koronája. A Szent Korona Misztériuma és Tana*. Püski, Budapest. p. 25. Zétényi (1997).

<sup>524</sup> Karácsony (1985) Sándor: *A magyar észjárás*. Sajtó alá rendezte, az utószót és a jegyzeteket írta: Lendvai L. Ferenc. Magvető Könyvkiadó, Budapest.

<sup>525</sup> Viski (1928) Károly, Bátky Zsigmond és Györffy István: *Magyar Népművészet*. A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Tára megbízásából és anyagi támogatásával kiadja a Kir. Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest. Domanovszky (1981), vgy Lükő (1942).

<sup>526</sup> Kazár (1996) Lajos: Északi Belső-Azsia: a japánok, urálik és altájiak valószínű egykori hazája. *Nemzeti Történelmünk III. Tanulmánykötet a honfoglalásunk 1100. évfordulója tiszteletére*. Szerk. Magyar Kálmán. Kaposvár. p. 224, a 14. lábjegezet.

<sup>527</sup> Példának okáért Komjáthy (1955), István: *Mondák könyve*, Móra, Budapest. p. 387. Lásd VII. A Föld teremtésének mondája és Utószó: „A világ teremtéséről szóló monda alapja – a manysi (vogul) népköltési gyűjtésben megtalálható teremtésmonda.” [Hetedik kiadás](#) pp. 35-40. és p. 377.

alapfelfogás jellemzi, akkor azonnal el kell ezt a vélekedést vetnünk. Ugyanis a magyar népmesék alapfelfogása az, hogy a hős akkor ér cél, ha önmaga jó. Ezt tapasztaltuk a fentebb elemzett Világot látó királylány mesénél is. A belső jóság nem külső, isteni parancsra történik, nem a megtorlástól való félelem váltja ki, hanem a jóra való törekvést fejezi ki, célként. Ezért adódik egy érdekes, és további tudományos vizsgálatok tárgyát jelenthető összefüggés is, hogy a magyar népmesék mondanivalója mélyebb eszmei rétegből jön, mint a mítosz, mert a mítosztörténetek már hatalmi jellegű beállítottsággal és céllal bírnak az erkölcsi és eszmei mondanivalón túl, míg népmeséink az eredeti egyenrangú emberi mellérendelő együttműködés szép példázatai.

A magyar népi hitvilágot a léleknek, és nem annak megszemélyesített formájának, az isteneknek a tisztelete jellemzi. Lükő Gábor elemezte ezt a gondolkört és kijelentette, hogy a magyar népi hitvilágot elsősorban a lélek érdekelte, és az is főleg akkor, amikor a testből távozik.<sup>528</sup> A képi ábrázolásban is a lélek jelképeit foghatjuk meg, mint ami pl. a madár, a kígyó, a béka, a szikra és a föld (levegő, víz, tűz, föld). Ezeket a lélekelemeket a magyar műveltség nem személyesítette meg, hanem velük együtt, azokkal egyenrangú kapcsolatban élt. De lélekelemként foghatók fel a mesék hőst segítő és átváltozásra hajlamos állatok is (bukát vető és mássá alakuló róka, kakas, légy, darázs, méh, stb).<sup>529</sup> A népi hiedelemvilágban ugyancsak ezt tapasztalhatjuk: nincs ott nyoma Istennek, még kevésbé isteneknek.<sup>530</sup> Sámánisztikus felfogásra utaló elemeket pedig csupán a sztyeppei részekben lehet elvétve találni,<sup>531</sup> s egyáltalán nem jellemzik népi mese, rege és hiedelemvilágunkat az elrédő, látomásokkal manipuláló sámánok. A magyar hiedelemvilág táltosai sem sámánok, ők sokkal inkább tudós tanítók, közösségi orvosok, esetleg papok.<sup>532</sup> És a feltételezhető ősi magyar hitvilághoz kapcsolható a székely-magyar rovásírás egyik kiemelkedő jelentőségű jele, a gy 𐞆. Olvasata EGY. A három vonásával kifejezi azt is, hogy két nem azonos jelenség (pl. az emberi test és lélek) együtt EGY. A kettő egy! Határozottan mellérendelő felfogást jelent.

Magyarországon a tripartitumot, azaz a jobbágyoknak rabszolgaként való birtoklását nem tudták bevezetni egészen a török kiűzése utáni időkig. Jogi alapot arra Werbőczy Hármaskönyve teremtett. Azonban nagy volt az ellenállás vele szemben, és kivándorlással kitértek előle, különösen székelyek. A falusi élet még a XVIII. században is az ország tekintélyes területén (kb. 30%-án) faluközösségekben zajlott.<sup>533</sup> Nem jellemezte a közösségeket a föld magántulajdona, azon a faluközösség együttesen gazdálkodott.

## ***Szabadságszeretet***

Ez nagymértékben mellérendelő szemléletet tükröz. Innét eredhet a magyarokat olyannyira jellemző elvakult szabadságszeretet népi hagyománya. Mert addig a magyarok faluközösségekben közösen birtokolták a földet, és egymást egyenértékűnek tartották. Az őket ért sérelmet bármi áron megtorolták. A Korona-tan és -tagság szintén az egyenrangúság mellérendelő tudatát erősítette. A társadalmi egyenértékűséget mutatja a kiemelkedő elsőszülött jog hiánya. Az emberek nem voltak egymásnak alárendelve és egymásnak kiszolgáltatva. Ez csakis II. József korában szűnt meg, amikor a maradék faluközösségeket is sikerült a Habsburg uralomnak fölszámolnia, és létrehozni a föld magántulajdonának a teljességét.

<sup>528</sup> Lükő (1942), p. 30.

<sup>529</sup> Burány (1999) Béla: Vadhúsocska névkeresése. *Turán XXIX* (új II), #4, p. 48. Vö. Kovács (1994) és Illyés (1966) Gyula: *Hetvenhét magyar népmese*. Móra Ferenc könyvkiadó, Budapest.

<sup>530</sup> Dömötör (1981) Tekla: *A magyar nép hiedelemvilága*, Corvina, Budapest.

<sup>531</sup> Diószegi (1973) Vilmos: *A pogány magyarok hitvilága*. Akadémia Kiadó, Budapest. pp. 104. Diószegi (1978) Vilmos: *Az ősi magyar hitvilág. Szerkesztői megjegyzések*. Gondolat, Budapest pp. 287-288.

<sup>532</sup> László (1967), p.: 35. és Kiszely (1996) p. 467.

<sup>533</sup> Tagányi (1878), Károly: A faluközösségek története Magyarországon. *A magyar néprajz klasszikusai. Az ősi társadalom magyar kutatói*. Szerk. Ortutay Gyula. Gondolat, Budapest, 1977. pp. 347-351.

A mellérendelő szemléletet fejezik ki a műveltségi jellemzők is (lélekhit, ragadozó állatábrázolások hiánya), de ezt fejezi ki a magyarság találmánya, a Koronatan is.<sup>534</sup> Ennek eredete a XI. századig visszanyúlik, amikor I. László királyunkat már nem az addig királynak nevezett, hanem az országhoz rendelt koronával koronázták királlyá. Ezért a Képes Krónika Salamonig következetesen királyi koronát említ, I. Géza és László korától kezdve pedig ország koronát.<sup>535</sup> A magyar korona latin neve is ezt jelenti: Sacra Regni Hungarici Corona, azaz Hunország Megszentelt Országkoronája.<sup>536</sup> Az ország, és nem a király koronája! A Koronatan sajátja, hogy a Megszentelt Korona az ország birtokosa, tulajdonosa, és a Korona alá tartozik valamennyi magyarországi ember, beleértve az egyszerű parasztot és a királyt is.<sup>537</sup> A király a kormányzásra, az uralkodásra a Koronától kapott jogosítványt, és nem a király birtokolja az országot, mint ahogy ez volt a szabály az egész hűbérúri Európában. A Koronatan mellérendelő szemléletét később az a Werbőczy-törvény támadta meg, amelyet ugyan az országgyűlés elfogadott, de a király sosem szentesítette, csak puccsszerűen, „szokásjogként” terjedt. Ez kiemeli a nemességet a jobbágyokkal szemben, akik addig nem voltak rabszolgák, mint a többi európai hasonló helyzetű ember.

Az alárendelő szemlélet vált uralkodóvá a Kárpát-medencén kívüli Európában már a Kr. e 4. évezredtől kezdődően. Az istenek és azok földi helytartói, a királyok, a rabszolgaság, az uralkodó nemesek és uralom alá vetett szolgák kifejezetten az alárendelő szemléleti mód megnyilvánulásai. Általában azt láthatjuk, hogy a leíró történelem, a regék az uralkodó előkelők történetét, mozgását, változásait közlik, az alattuk élő letelepedettek, szolgák műveltségét legfeljebb az uralkodókéba beolvasztják. A régész is szívesebben dolgozza fel a néhány gazdag sír tartalmát, mint vesződne szegény emberek sírjai tömegével. Magyarországon László Gyula volt az első, aki a szegény ember régészének tartva magát, komolyan foglalkozott a népi települések sírjaival, és maga is kimutatta: nem szabad a gazdagok sírjaiból az alattuk élő nép műveltségére, jellemzőire következtetni.<sup>538</sup> A letelepedett népességre már az ún. honfoglalás idején is a növényeket ábrázoló, mellérendelő szemlélet volt a jellemző, ezért a mai műveltség elemei visszavezethetők a „honfoglalás” előtti népre. E jellemzőjük élesen megkülönbözteti a magyarságot mind hamisan föltételezett elődeitől, mind Árpád „honfoglaló” katonanépétől. Ez utóbbiak tehát csak az uralkodó előkelőket és nem a magyar népi tömegeket jelentették.

Ehhez képest kell végül tekintenünk a Magyar Adorján által feltárt és leginkább költőileg – s nem tudományos szárazságú nyelven – összefoglalt, magyar hagyományokon, ősműveltségi maradványokon, amelyeket népmeséinkkel és a tőlünk idegen csillagmítoszokkal is egybe lehet

## *A magyar lélek*

vetni, mert utóbbiak hatása krónikáinkból a középkor óta adott volt.<sup>539</sup> Feltárul, hogy a lélek – azaz a lelkiismeret – a magyar ősnépek legfőbb erkölcsi törvénye volt, amely, felfogásuk szerint, amikor hallgattak a hangjára, azaz ha nem hallgatták el szavát, a legbiztosabban és a legjobban vezette őket az igaz úton.<sup>540</sup> Az újabb keletű lelkiismeret szó helyett őseink a lélek kifejezést használták. Ahogy még a mai szólásokban is: Nem vitte rá a lélek. Nem engedte a

<sup>534</sup> Zétényi (1997), p. 17.

<sup>535</sup> Kálti (1978) Márk: *Képes Krónika*. Geréb László fordítása. Szépirodalmi Kiadó, Budapest.

<sup>536</sup> Csihák (1999) György: *Sacra Regni Hungarici Corona és a magyar közjogi rendezés kérdései ma*. Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, Budapest–Zürich. pp. 51-54. Eseteleg így is fordítható: Hun Nemzet Országá Megszentelt Koronája vagy Magyar Királyi Birodalom Megszentelt Koronája.

<sup>537</sup> Ezért Szent Korona.

<sup>538</sup> László (1967), pp. 5-9.

<sup>539</sup> Magyar (1995) Adorján: *Az ősműveltség*. 1948–1955. <http://www.osnyelv.hu/maadorjan/smveltsig> és <http://magyaradorjan.com/html>. Magyar (1997) Adorján: *A Csodaszarvas*. [http://www.osnyelv.hu/maadorjan/csoda\\_szarvas.html](http://www.osnyelv.hu/maadorjan/csoda_szarvas.html). Magyar (1969) Adorján: *Elméletem ősműveltségünkről*. <http://magyaradorjan.com/007/elm/001.html>.

<sup>540</sup> Magyar (1975) Adorján: *A lelkiismeret aranytükre. Adatok a magyar ősvallás erkölcsstanából*. [http://www.osnyelv.hu/maadorjan/lelki\\_01.html](http://www.osnyelv.hu/maadorjan/lelki_01.html) és <http://magyaradorjan.com/007/lel/001.html>. Magyar Adorján gondolatait tömörítve, ezért nem idézőjelben, de dőlt betűvel adjuk itt vissza.

*lélek (azaz a lelkiismeret). A lelkiismeretről vallott bölcséletük alapja egész világfelfogásuk volt. Ezt pedig népmeséinkből, népregéinkből, népdalainkból és népszokásainkból következteti ki Magyar Adorján, összehasonlítva innét elszármazott közeli és távoli változataikkal. Kiinduló álláspontja szerint az igazi magyarság sosem volt nomád, hanem földművelő és sosem járt Ázsiában, hanem őshazája az Európa közepi Magyarország. Az ősmagyarság őszerte Európa legrégibb, 30.000 évet is meghaladó korú, igen magas szellemi műveltséget alapító ősnépe. A többi rokon nép éppúgy tőlünk, magyaroktól származik, mint a többi európai műveltség a mi műveltségünkől ered. Árpád honfoglalói csupán innen ősidőkben kivándorolt és ide visszatért törzsek. Az ázsiai és nomád eredet tanát a külső és belső ellenség kárunkra találta ki és terjesztette el, önérzetünk aláásása, tekintélyünk rontása és létjogosultságunk elvitatása céljából. Ezért a cáfolat és az igazság feltárása létérdekünk.*<sup>541</sup>

Világfelfogásukban minden földi élet – ide értve természetesen az embereket is – regebeli édesapja a Nap, amit költőileg megszemélyesítve a Napkirály vagy az Aranyfejedelem fejez ki, fogalmazza Magyar Adorján. De tudjuk, a magyar nyelvben a király fogalma nagyon későn, föltehetően a Karoling korszakot követően jelenhetett meg, nyert értelmet. A jelenkori szóhasználatban a király fölkent, vagy fölszentelt uralkodó, ami a Napkirályra nem vonatkoztatható. A magyar népmesék jelenkori változataiban megjelenő királyok sem rendelkeznek a király fogalmához egyébként szervesen hozzátartozó jogosítványokkal, jellemzőkkel. Mindez a kevertség látszik a továbbiakból is, mert a „Napkirály” más nevei a fény és erő kettősség azonossága szerint: egyrészt *Napfejedelem, Napisten, Aranyisten, Szép Isten, Szép Palkó, Szép Miklós, Gyönyörű, Világszép Úrfi*, másrészt *Toldi Miklós, Erős János, Magyar Miska*. És még a tulajdonképpen magyaroknál *Magyar, Mag, Magor, Megyer, Magar, Makar*, míg a magyar ileszármazók: *kun Kún, Hunor, besenyő Beszer, Peter, jász Jáz, Jászon, Jázzú, székely Szikel, Zakur, kazár Kus, Kazár, kabar Bag, Bog, Bakar, palóc Pál, Bál, Balota, Bél, avar Bar, Barata, szemere Szem, Szam, Somota*. Továbbá *szumer Samás, itáliai samnita Sam, héber Sámson, Szimszon, görög vagy Apollón, vagy Héraklész (római Herkules). Vogul Világügyelő férfi, Népetgondozó fejedelem, Asszonyfia, Fiúcska, akinek Aranyhaja, haj-nyila (hajnal) a Nap sugara az egész Földet besugározza, betakarja, s ő a Nagy Világanya, – az Ősanyag, a Tejút megszemélyesítése – azaz az Istenszülő Nagyasszony jelképes fia (azaz csillaga). A kőkorszaki szintű vogulok egyébként az aranykori ősi hagyományból tudták, hogy a Föld gömbölyű és forog. S ha hagyományuk szerint a messzi nyugatról érkeztek mai hazájukba, azaz származhattak egy kivándorolt törzsüinktől, akkor velünk rokon nyelvük és műveltségük a mi mainál sokkal tökéletesebb ősnyelvünkől és csodálatos szellemi ősműveltségünkől származik.*

## **Napkirály és Földanya**

*A földi élet és az ember regebeli édesanyja a Föld – megszemélyesítve a Földanya vagy Tündér Ilona. Más neve: az Élet Anyja, Magyar Ilona, a görögöknél vagy Artemisz, vagy Echidna, a rómaiaknál Vénusz. Az Ilona név a magyarban sokkal későbbi, a görög Heléna változata. A továbbiakban mégis megtartjuk, mondja Magyar Adorján, de az Élet Anyja jelentésében.*

*Egyikük tehát a magyarság regebeli vagy jelképes ősatya, másikuk az ősanja – folytatja. – Ám a magyar népi műveltségben nem használható az ősatya és ősanja fogalom, mert a magyar regék, mesék nem származtatják a magyarságot sehonnan. Nem foglalkoznak vele. Ezek utóbbi idők ráakódott alakjai. Ezek a fogalmak sokkal inkább az állammegújító Árpád legendáihoz köthetők. – Kettejük tavaszi megnyilvánulása a szerelemisten és a szerelemistennő, s a nászük ünnepe a tavaszi napéjegyenlőség idején volt. Az előbbi jelkép a fény és az erő, a Napnak a Földre áradó energiáját, utóbbi az azt befogadó földi anyagot személyesíti meg. Ezért aztán az egész testünk anyai örökség, Magyar Ilona édesanya adománya; a lélek, a gondolat és a szellem pedig apai örökség, Magyar Napatya adománya, amint a testnélküli lelkiismeret, a lélek*

<sup>541</sup> Magyar (1975).

egyik szellemi megnyilvánulása is – amint a törvény is. A Nap ereje hozza létre a földi életet, s a belőle származó lélek az a jelképes isteni szikra, ami emberré tesz és soha el nem enyészik. Jelképes édesatyaként oktat, tanít erkölcsösségre, s gyermekei tisztelettel figyelnek rá. Így Hamurábi törvényeit Samás diktálta, Lykurgusz törvényeit Apollóntól kapta. Amint Szent István király is fia számára írásban hagyott atyai tanácsokat.

Ha elvonatkoztatunk Magyar Adorján megszemélyesítő szóhasználatától, akkor ennek alapján adódik az a tétel, hogy az ember maga a lélek és a test egysége, a kettő együtt teszi az embert emberré, azaz az ember és a lelke ugyan kettő, de mégis egy, egységben vannak, egységet alkotnak: a kettő egy.

A szerelemistennek a palócoknál Magyar Napistennek a hatyú jelentésű *Lebéd*, *Libéd* név alatt nagy tisztelete volt. Ábrázolása hatyúszárnyakkal történt, a szerelemvágó költői jelképével. A *lebéd*, *libéd* szó *lebeg*, *libeg* szóból származik. A latin *libratio* jelentése *lebegés*, míg a *libidóé* szerelmi vágy. A német *szeralem* pedig *Liebe*, régebben *Liebde*. Vesd össze még a görög-római hatyúszárnyú *Szeralemistennel*, *Léda* és a hatyúval, *Lohengrin* és *Lemminkäinen* regéjével. De – mint állandóan hangoztatjuk – a magyar felfogásban az isten, a királyhoz hasonlóan nem fedi az eredeti isteni fogalmat!

A *tündér* szónak régi nyelvünkben *leány* és *szűz* értelme is volt, a magyar névnek pedig *ember* és *boldog*, ezért *Magyar Ilona Boldog Ilona*, *Magyar Napisten Boldog Isten*. E *boldogság szerelmi boldogság*, *anyaság*, *apaság* is, és *békés földműves élet*. És volt *Venus Felix* név is, azaz *Boldog Vénusz*. A magyar *tündér* szó rezonál a sumérok csillagot és egyben istent jelentő szavára, ami *dingir*. Zakar András következetesen *tündérnek* fordította a sumér *dingir* szót.

A *jelképes ősatya* és *ősanya násza* miatt *Magyar Napkirály feleségének* neve *Magyar Ilona*, aki *jelképes szülőanyánk*, *testi gondviselő táplálónk*. Kettejük násza idején, a tavaszi napéjegyenlőségnél, a fiatal párok kizárólag ezen a napon és éjszakán – gyöngyvirág nyíláskor, mely *Tündér Ilona* szent virága – tartották nászukat.

A magyar nép és az ú.n. rokonnépei a valóságnak megfelelően a Napot gömb alakúnak képelték el, – folytatja Magyar Adorján – és aranygömbökből laposra kalapált aranytükörrel jelképezték. A kerek sárga, vörös fém (arany, réz, bronz) tükör, minthogy a Napra hasonlít, a

## A lélek tükre

Nap jelképe; a fehér fém (ezüst) tükör pedig hasonló okok miatt a Hold jelképe lett.<sup>542</sup> Legrégibb a Nap aranytükre, mely kissé domborúként szórta a sugarakat, s ez a magvetés, fogyasztás, csökkenés férfias cselekedetét jelképezi, míg Ilona ezüsttükre homorúként gyűjtve a sugarakat a befogadás, szedés, gyarapítás női cselekedetét. Horger Antal: Csángó népmesék c. gyűjteményében 'A magas fa gyümölcse' népmese hőse tükröt kap Tündér Ilonától, hogy az őt vezérelje. Használja is, hogy ne térjen le az igaz útról az élet erdejében. Ugyancsak japán hitregében Amateraszu Napistennő tükröt ad Niniginek, hogy legyen az első japán császárnak és császár utódainak sugalmazó vezetője, hogy a lelkiismeret szava szerint uralkodjanak.

Aranytükörbe beletekinteni olyan, mintha 'Napisten' szemébe néznénk, s így a testetlen tükörkép a lélek hasonmása, a testnél nemesebb szellemi én. A mai szóhasználatban ezeket az égi fogalmakat az isten szóval fejezzük ki. Ez az isten azonban nem azonos a vallások mindenható istenével, ha élőlényként tekintjük, sokkal inkább a tündér fogalom illik rá. Amikor Napistent, vagy Holdistennőt írunk ebben a munkában, azoknak nincs az a jogosítványuk, amit az istenségetől megkövetelnek, elvárnak, ez csupán az égi jelleget fejezi ki és nem föltétlenül egy személyiséget. A környező népek kultúrájában az isten elsődlegesen személyiség és személyiségjegyeket visel. A mi fogalmi rendszerünkben azonban nem. Valójában a magyar hitvilágban nincsenek istenek, ahogy az ausztrál bennszülöttekben sincsenek, csak bizonyos jelenségeket,

<sup>542</sup> Lásd Mészáros (1914) Gyula: A magyar kerek tükör. Néprajzi Értesítő Budapest.



fogalmakat a mai felfogással nevezik annak. A Nap, mint Teremtő Erő nem föltétlenül személyes, mint ahogy valóban nem is az. A Nap nem cselekszik! A Nap van, csak létezik és a sugarai az éltető elemei. Nem köthető hozzá személy. Ettől még szeme lehet, de az nem lát, annak érzékelése nem jelent ítéletet. Az csupán tükör és így helyes a látvány. Ennek jelképe tehát lelkiismeretként a tükör, azaz a mesékben az igazmondó tükör, amely megszólalván mintegy mennyei szózatot jelent. De a lelkiismeret szavát mint természetvallást az utóbbi időkben elhomályosítja a keresztény felfogás, amely egyedül a Szentírás változhatatlan törvényeit, parancsolatait tekinti erkölcsi alapjának. És az eredeti felfogás elhomályosulásával az egykori jelképezések üres babonává váltak, miszerint a tükör eltörése szerencsétlenség bekövetkeztét jelenti, sőt ha a tükör a falon megreped, valaki meghal. (De fémtükör nem reped!) Ugyanílyen babona a tükör a viseleten vagy az ajtón, kapun a gonosz szellemek távoltartására, hiszen eredetileg maga a gonosz, ártó szellem is csak jelkép, amit bennünk a lelkiismeret nem hagy elhatalmasodni. Ezért *a tükör az örök Természet rendjét, az Áldott Nap mindnyájunkért való éltető világosságát, a sötét és hideg halálos erőkkel folytatott küzdelmét közvetíti felénk, amiért őseinktől nagy tiszteletet és hálát kapott.*

*Am a Napot is az örök Természet hozta létre, ezért a Napisten – költőileg kifejezve – az Ég Istenének a fia, aki végső soron a lelkiismeret forrása is. A voguloknál ez Numi-Torem Isten. Mi magyarok ezt a fogalmat nem használjuk. S így bennünk mindhárom, az Égisten, a Napisten és a lelkiismeret szava azonos, egyazon jelenség különböző oldalai, egységet alkotnak. Tehát mivel minden létező ősoka, eredete az Ég, azaz mai felfogásunk szerint az Isten, pontosabban megfogalmazva a mindent létrehozó Természet örök, de emberi ésszel felfoghatatlan egysége, költőileg kifejezve a fenséges öreg férfi Nagy Isten, őseink igen tisztelték, amint az őket tanító jelképes Napistent is, de tehát nem imádták sem a Napot, sem semmi mást. Nem tekintették személynek, jóllehet fölöttük állónak elfogadták. Ezért az ‘isten’ szó nem azt az istenséget fejezi ki, amit a mai felfogásunk tükröz.*

Ez a jelképezés az erkölcsi nevelést szolgálta, mert a felfoghatatlan, ábrázolhatatlan Mindenség összes örök törvényét egyetlen fenséges Egységbe foglalta. A Napban ilyenformán a maguk megalkotta eszményi édesapa mintaképet tisztelték. Ez az *Öreg (azaz örök) Isten olyan Ősok, – Okkán vagy Okkún, ok-lény, ok-ember és ok- király jelentéssel –* amit ha a lelkiismeret az egész létező Mindenség egyetlen nagy Egységeként fog fel, ez a felfogás igaz lesz. Ekkor a jelképesen a mennyekből kapott felvilágosítás – a lelkiismeretet – a saját elme felfedezése, a lélek eszméje lesz. Ezért mondták őseink regeileg, hogy nekik a törvényeiket Napisten, a Magyarok Istene adta. S itt ismét csak fel kell hívnunk a figyelmet arra a tényre, hogy ezek a manapság megismerhető regék immár a többszörösen ötvöződött műveltség tükrői, az ősiséget tükröző népmesevilág után születettek, ugyanis a népmesevilágunkat az ég megszemélyesítése még nem jellemzi. Ez a továbbiakra is vonatkozik. A teljesség kedvéért azonban mindezeket a regékben megjelenő nézeteket idézzük itt.

A két jelképes mennyei alak tehát férfiként Napisten, nőként vagy a Föld vagy a Hold azonos Istennője. Holdistennőként a Nap testvére, Földanyaként a felesége. *A görög hitregék szerint a hyperboreusok földjén, tehát nálunk Héraklész Artemisz Holdistennővel kezdett szerelmi viszonyt. Az egymásnak testvére Apollón és Artemisz más, árulkodó neve Déliosz és Délia,*

## **Magyar és Ilona**

*hiszen a görög délosz értelme fényes, világos (mint a Nap és a Hold). De a magyar dél, del, deli régi nyelvünkben szintén fényes értelmű volt, s a dél, déltáj az árja nyelvekben szüd, amely azonos a süt (fényt, meleget a Nap) szavunkkal, s megfordítása a tűz. A magyar nyelv azonban nem különbözteti meg a férfi és női jelleget oly mértékben, mint a szomszéd műveltségek nyelvei. Nyelvtani nemet nem használunk és mind az állatoknál, mind az embernél a férfi és a nő nincs egymásnak alárendelve, nem jelentenek egy irányban alárendelt minőséget. Így az Atya teremtő erejével szemben sokkal inkább az Anyáét láthatjuk.*

Magyar és Ilona első emberpárként testvérek voltak, mert a regei Égisten a teremtőjük, úgy, hogy Ilona, a Föld, Magyarnek, a Napnak az oldalából szakadt ki. *Ádám és Éva azonosak Magyarral és Ilonával, azaz a Nappal és a Földdel, de e későbbi átvételben már nem ismerték ősrégénk jelképes értelmét és szószerint vették például Éva teremtését Ádám oldalából, bordájából. És hogy ez eredetileg a lencse vagy korong alakú Nap oldalát, szélét jelenti, mutatja borda szavunknak ősnyelviünkől az olasz, francia és német nyelvbe átvett oldal és szél jelentésű bord, bordure alakja, és a megfordított német Rippe és szláv rebro, rub alak.* Ez a gondolat emlékeztet a Bibliából ismert első emberpárra. És Lucas Cranach Ádám és Éva c. festményén még a színekben is visszatükröződik az, hogy Ádám a Nap, Éva meg a Hold. A Nap és a Föld férj és feleségként összüllők, hiszen a Nap megtermékenyíti a Földet. A fényes, kerek arany-, illetve ezüsttükör, mint ábrázolás a Nap és a Hold természetes megjelenését képezi le, s későbbi istenbálványként az arc a tükör nyeléből kifejlődött testhez képest aránytalanul nagy maradt. Mely arc tehát fémtükör volt, amelyben mindenki saját magát, illetve istenét láthatta meg. *Ezért áll a japán sinto templomokban oltárkép gyanánt a Napot ábrázoló kerek fémtükör.* Az időszámításban az ünnepek megállapítását elősegítendő a főbb naptári pontokon – téli és nyári napforduló, tavaszi és őszi napéjegyenlőség – állított ősmagyar Napkapuk (két szálfából, kőoszlopból, majd kötötővel és fából ívelten faragva, a később diadalívek ősei) közepén tündöklő Nap a kapuk tükrét jelentette. E kapuk körét körbekerítve Szent Kertek keletkeztek (kert, kart, gart, garád avagy kőkör, körkű, kürkű vagy kerké néven), a későbbi templomok elődjei (innét a templom jelentésű germán kerke, Kirche, s innét a görög kertet gondozó Kirke Földistennő neve). A székelykapuk tükre és felirata hasonlatos értelmű, mint az ismert felirat a delphoi Apollón-templomon: *Ismerd meg tenmagad! Csak hát a templomban álló aranytükör tükörcarcú bálványnyá "fejlődött", majd aranyszoborrá, végül márványszoborrá.*



Idősebb Lucas Cranach: Ádám és Éva.<sup>543</sup>

*A buddhista rege szerint Buddha anyja, Maja fiát az oldalából szülte, csakhogy később nem az anyja, hanem maga Buddha lett a Nappal azonosítva. Azaz a jelképes megszemélyesítés a Napot nemcsak férfinek, hanem hajnalként vagy a bolygók szülőjeként nőnek is tekintette, sőt a két nem összefolyásaként kétneműnek is. Ez a fajta kétneműség azonban más, mint a görög*

<sup>543</sup> <https://www.kunst-fuer-alle.de/english/fine-art/artist/image/lucas-cranach-der-aeltere/1234/1/570414/adam-und-eva/index.htm>.

mitológiából ismert Merkúr kétneműsége. A görög felfogásban Merkúr változhat a nemét, a mellérendelő magyar felfogásban a neműség nem jelent értékítéletet, csak szerepkört. *A Holdat fehér ménnel jelképezve férfiként is felfogták. Men (Menesz) és Min (Minosz) volt a Holdisten neve az egyiptomi és a krétai–műkénéi műveltségben. A szó görögül holdat jelent, a germán man, men férfit. A Hold németül Mond (tájszói Moon), angolul moon (kiejtve mun). A Hold férfi jellege korábbi tüzes mivoltára utal, amely kihűlt, holt lett, ahonnan a Hold név jön, mialatt a germán nyelvekben is a hideg kolt, kalt, kühl.*

A mindig maguknál hordott tükör helyére később könyv került, amikor is az újabb vallások a lelki vezetést már nem a lelkiismeretre, hanem a szent és imádságos könyvekre bízta. *Az eredeti tükrökre és a későbbi könyvre több mese is utal: Orbán Balázs nyomán Solymossy Sándor közöl ilyen tükrös székely népmesét (Ethnographia 1916. évf. 257. o.), de az ilyen keleti (kínai mese és az Ezeregyéjszaka keretmeséje) és nyugati mesében (Ariosto) már könyv szerepel. S itt a szépség (eredetileg Napistené) a főtéma, ami csak a tükrökhöz kapcsolható, a modern könyvhöz nem (bár voltak könyvként nyíló födeles tükrök, a lelkiismeret szavának lejegyzésére szolgáló elefántcsont lapocskákkal).*

A lélek szava tehát a Napé, akinek a Földünk mindent köszönhet, és akinek adományából legtöbbet a táltos kapott, ezért ő tudta a legjobban kimondani – *a Szent Berek egyik Szent Fája ágai közé bújva* – mintegy rejtett szózatként. *Ez a lombkorona alá, az ágak közé erősített palólóról történt, ahová létra vezetett fel, s mindebből erednek az ugyancsak oszlopra erősített későbbi templomi fedett szószékek. (Odvas fa, beépített lépcsővel, a minaretek elődje.)* Ezt a szózatot őseink azért is nagyon

## Égigérő fa

megfogadták, mert *a Földet és lakóinak az életét a homlokán egyetlen kerek szemet viselő Nagy Égisten az ég és a lakók ógján át 'látja', s tévedhetetlen igazságossággal intézi az emberek megérdemelt sorsát, tartja fenn a világot. Az óg (kun kiejtéssel ók) nemcsak az ég tetején lévő kerek nyílás, hanem a félgömb alakú Napház hupolaga (kupolája) és a hasonló formájú emberi lakások tetején lévő egyetlen ablak. (A római Pantheon egyetlen ablaka szintén a nagy kupola tetején lévő kerek, befödetlen óg.) A Napisten ezen az égi nyíláson száll fel Aranymadár képében minden nyár derekán atyjához, a Nagy Istenhez, annak tanácsaiért. A palócok regéiben aranyhajú ifjú képében kapaszkodik fel a Világ Égigérő Jegenyéjén oda: tavasszal indul, nyáron felér, őszre, télre visszaér. (S valóban a két Sarkon a Nap spirál vonalban emelkedik a Delelőig, majd ugyanúgy kacskaringózik lefelé.) A későbbi keleti rokonnépek sámánjai éjjeli titokzatos összejövetelen – miután dobszóval és tánccal révületbe hozták magukat – az e fa helyett a kunyhó közepén felállított fiatal fa törzséből készített ágas fokain fölmásznak, hogy testiük az ógon át fönt kiérjen a szabadba és Istentől választ hoznak (esetenként lúdként az égbe repülve) a bentiek kérdéseire. Hasonló ezen ágasfához az alföldi pásztorok hétágú őrfája vagy messzelátója, amelyre az Aranymadár helyett szalmakévéket kötnek, a parancsnoki lobogó elődjét. Ez a keleti népeknél lófarok, mongol és török nyelven boncsok, de a magyar boncs is szalmacsóva (vö. Ballagi Mór: A Magyar nyelv szótára). Az óg mai tájnyelvben lyuk, a szem az árja nyelvekben: oculus, occhio, Auge, oko – lyuk mellékjelentéssel, míg a szláv okno ablakot jelent, s a magyar akna eredetileg lyukat, a lak pedig lyukat és barlangot. A szó régebbi nyelvünkben ugy, ügy, igi, ige alakban is megvolt, s jelentése kiejtéstől függően szem, ablak, lyuk és Csillag. Utóbbi kettő kapcsolatának magyarázata, hogy a nagyobb istenházak kupoláján ógon kívül kisebb lyukak voltak színes csillámmal fedve, csillagokat jelképezve. Luk, lik, lék szavaink párhuzamai az árja nyelvekben lukat jelentő Loch, Lucke, Leck, és világosságot jelentő lux, lük, Licht.*

Azaz a „Nagy Égisten” szózata az örök Természet nagy és egyetlen Törvénye, és ezért a Mindenség Egységét jeleníti meg. Regeileg megszemélyesítve ő a Fő- vagy Egy (mai felfogásunkban az Isten), a létező Mindenség bölcséletileg egyetlen egységbe való egyesítése. És Ok, a létező Mindenség eredetének, létének és életének felfoghatatlan, titokzatos ősoka. A nordikus hitvilágban a főisten neve Odin, Odan és Ig (Grueber (1992) (a Wotan csak vésített rontás), s ez ősnyelvünkben egy, egyetlen értelemmel bírt (a magyar gy helyén d hangzik az

északi területeken, ahol a gy hangot nem ejtik. Ugyanígy az eredeti lágy hangzóikat pl. a szlávok délre költözött törzsei kemény hangokra váltották). A szláv egy ezért odin, agyin, edan, eden, jedan, jeden.

Eme minden természeti erőt és létezőt egyetlen ős-okra visszavezető eszme Magyar Adorján szerint őseinktől származik, és a magyar nyelvben minden ezzel összefüggő dolog hangtanilag azonos lényegű szóval megnevezett, ami csak nálunk van így. *Az Ukko (finn ősválási főisten, s nálunk is így hangozhatott), az ók, óg kerek luk vagy lyuk, az ugy, ugy szem és Csillag, az Ég (latin coelum), az egy, ig (latin unus), az ük, uk (ős, ősapa), az agg (öreg), az egész (integer, minden) és az egyetlen (unicus).* Ezért mondhatta Justinus Trogus Pompeiust idézve, és bizonyára ránk értve, hogy a szkíták a világ legrégebbi népe, régebbi az egyiptomiaknál, s ősrégi időkben egész Európa, Ázsia és Afrika fölött – uralkodott. De amikor egy népet hajdanában nevével neveztek meg, az általában az adott területet akkoriban uraló nép nevét jelentette, de nem azt, hogy az uralmi területükön élő valamennyi törzs, nép velük azonos lett volna. A nagy sztyeppei lovas birodalmak képződtek és összeomlottak, de főnállásuk idején valamennyi a névadó vezértörzshöz tartozó szövetséges, vagy meghódított törzset, népet a vezértörzs nevével neveztek meg. A szkíta itt azt jelenti, hogy a szkíta területen élő népről, törzsről van szó, de ez nem feltétlenül azonos a névadó vezértörzssel, a szkítával. A Justinus-idézetet pedig ma úgy értelmezhetjük, hogy az ottani szellemi felfogásra alapvetően hatott, azaz mindazokon a területeken, ahová ennek a műveltségnek a hatása eljutott, az ott élő népek részben, vagy egészben átvették azt, s a számos néprajzi és nyelvi bizonyíték szerint erősen át is alakították, lerontották. Az átalakítást, a lerontást ezeknek az öreg férfialakkal való megszemélyesítése tükrözi. A megszemélyesítés ugyanis éppen a magyar népi felfogásból hiányzik, ez a szomszédos műveltségek hatása már. Az ősi műveltség terjedése Európában párhuzamosan folyt az alárendelő felfogás terjedésével, aminek lényege a lélekjelképek megszemélyesítése és az ötvöződő műveltségekben ezért már ez a módosulás a jellemző.

Összegzésként ideillik Varga Csaba szintén „költői” megállapítása: „E világszemléletből, látásmódból adódik, hogy a világ: EGY. Minden ebből keletkezik. A rossz az EGY széthullásával, a jó az EGY MÁSAinak szaporodásával jön létre. Az EGY (az anyagi világ) és a MÁS (a szellemi világ) a HÁROMban, a teremtő lélekben, az Istenanyában nyeri el értelmét. (ŐS–TEN: ősvégtelen, teremtő ős.)”<sup>544</sup>

A XX. század második felére megváltozott világban a mesék feldolgozásában ez a „költői” megközelítés háttérbe szorult. A mese egykor szájról-szájra járt, szórakoztatva tanított élni. Aztán, amikor az ember kezdett elszakadni a természettől, a közösségtől, a mesemondás megszűnt, és a mese majdnem az eltűnés sorsára jutott. Mindig maradtak azonban olyan tudós elmék, kitaró gyűjtők és lelkes mesemondók, akik szívükön viselték a magyar népmese sorsát.

**A mese bővölete** Felismerték értékeit és nem hagyták azokat feledésbe merülni. Olyanokat említhetünk erre, mint Kriza János néprajzkutató, népmese gyűjtő, Arany László népmese gyűjtő, Benedek Elek „a nagy mesemondó”, Nagy Olga néprajzkutató, Ortutay Gyula néprajzkutató, Katona Lajos néprajzkutató, Honti János népmese kutató és végül kiváló néprajzkutatónk, Berze Nagy János.

Később a pszichológus Bruno Bettelheim is felfedezi, ha nem is a mi népmeséinkben, hogy a mese bővületében a bontakozó gyermeki lélek sajátosan birkózik meg a mesés helyzetekkel, azokban a sajátját életét felfedezve.<sup>545</sup> És közben már a nemzetközi tudományos igény is rátalált

<sup>544</sup> Varga (2003) Csaba: *A kőkor élő nyelve*. Frig Kiadó. p. 62.

<sup>545</sup> Bettelheim (1985), Bruno: *A mese bővölete és a bontakozó gyermeki lélek*. Gondolat, Budapest. V. ö. Fischer Eszter: *A népmese és a gyermeki tudattalan – Bruno Bettelheim meseértelmezése*. <http://www.nep-mese.hu/irasok/lelektan/-a-nese-a-gyermeki-tudattalan>. Orosz Katalin: *A népmesék lélektani elemzése*. [http://www.tanszertar.hu/eken/2005\\_04/orosz.htm](http://www.tanszertar.hu/eken/2005_04/orosz.htm). Kádár (2012) Annamária: *Mesepszichológia – Az érzelmi intelligencia fejlesztése gyermekkorban*. Kulcslyuk Kiadó, 2012.

„a mese morfológiájára”.<sup>546</sup> De nálunk a szocialista világszellem diktatúrák kísérlete nem igen engedte a tudományos feldolgozást az igazi néphagyományok közelébe, ezért is volt nagy tett Berze Nagy János részéről, hogy a magyar népmesetípusok összegyűjtésével és kiadásával járult hozzá a tárgykör felkarolásához, későbbi és mai diadalmenetéhez. Utóbbin olyanok munkásságának nagy-nagy sikerét értve, mint Molnár V. József,<sup>547</sup> Jankovich Marcell<sup>548</sup> és Pap Gábor.<sup>549</sup> Berze Nagy szerint „népek enyészhetnek és támadhatnak, az emberi lélekbe fektetett hagyomány olyan örök marad, mint maga az ember, habár idők folyamán maga is új formát ölt, de lényegében meg nem romlik.”<sup>550</sup> A magyar meseanyagból közel ötszáz népmesét sikerült feldolgoznia. Katona Lajos módszertani örökségét folytatva a meséket kisebb egységekre, indítékokra (motívumokra) bontotta, elkülönítve egymástól az egyszerűbb, egy motívumú és a bonyolultabb, több motívumú meséket. Bemutatva az egyes magyar mesetípusokat, pontos képet ad a típus változatairól is, s hogy a típus motívumai melyik mesékben szerepelnek. Az eredmény 612 típus (339 változattal kiegészítve). 1. állatmesék: 61 (28), 2. tündérmesék: 224 (122), novellaszerű mesék: 97 (42) 4. tréfák: 230 (147).

Berze Nagy a csodás vagy tündérmeséinket nagy részben – az általunk itt módosításra szorulóknak tartott felfogásnak megfelelően – a planétaisten- és anyaistennőhit egyesüléséből eredezteti, amit szerinte őseink részben keleti hazájukból hoztak magukkal, részben Európa más népeitől vették át. Ennyiben tehát, mondhatnánk, nem magyar eredetűek, de én – e tanulmány írója – éppen ezt az értelmezést tartom elkerülendőnek. Hiszen a kőkor végén kirajzó földműves

## Tündérmesék

nép az eredeti alakban vitte a szellemi tartalmakat is, és az alárendelő szemlélet hatására változtak e mesék a ma ismert késői alakúvá. Éppen állatmeséink többsége is Berze Nagy szerint csak a középkorban keletkezett, a németiségtől és a hazai és balkáni szlávoktól átvett. A legendaszerű meséink egy része is a keleti hazából jött szerinte, másik részét az európai keresztény népektől vettük át. Tréfaszerű meséink egy része szintén Európából származtatható, nagyobb része azonban már itt, magyar földön keletkezett. Novellaszerű meséinket teljes egészében európai népektől vettük át.<sup>551</sup> Ugyanakkor már László Gyula szerint az őslakos magyarság a Kárpát-medencéhez köthető, így feltételezett átadó szerepben is neki kellett lenni a később itt megfordult és eltávozott,

<sup>546</sup> Propp (1975), Vlagyimir Jakovlevics: *A mese morfológiája*. Gondolat, Budapest. V. ö. Vas Kinga: Fehérlófia és a mese morfológiája. *Acta Ethnologica Danubiana*. Fórum. <http://ethnodanubia.eu/2017/06/29/feherlofia-es-a-mese-morfologijaja/>.

<sup>547</sup> Molnár (1998) V. József: *Kalendárium: Az esztendő körének szokásrendszere*. Örökség Könyvműhely, Debrecen. Molnár (2005) V. József: *Világ-virág. A természetes műveltség alapjelei, és azok rendszere*. Örökség Könyvműhely, Budapest.

<sup>548</sup> Jankovich Marcell: *Titokzatos mesék*. <https://www.youtube.com/watch?v=V86iRmAfWfY>. Jankovich Marcell: *Ahol a madár se jár – Tizenkét év hét tanulmánya*. <http://mek.niif.hu/05000/05094/05094.pdf>.

<sup>549</sup> Pap (1987) Gábor: „A népköltészet és az évkör.” *Magyarság és műveltség. Nyelvében él?* *Az INTART Társaság I. Szimpóziumának előadásai*. Művelődéskutató Intézet és INTART, Budapest. Pap (1990) Gábor: *Csak tiszta forrásból*. Koós Károly Egyesülés—Mandátum, Budapest. Pap Gábor: Pap (1994) Gábor (szerk.): *Csodakút. Népmese, beavatás, álmefejtés, napút, mélylélektan, ezotéria*. Pontifex Kiadó, Budapest. Pap (1994) Gábor (szerk.): *Csodakút. Népmese, beavatás, álmefejtés, napút, mélylélektan, ezotéria. Tanulmányok a népmeséről*. Pontifex Kiadó, h. n. Pap (1996) Gábor: *Hazatalálás*, Pódium Műhelyegyesület, Debrecen. Pap (1998) Gábor: *A fehér ló és a fekete bárány fiai. Kis és dekanátusi rend a magyar népmesék egy csoportjában*. Főnix Könyvműhely, Hajdúböszörmény. Pap (2009) Gábor: *Emberséget járunk tanulni. Mesék tanulságokkal*. Két Hollós kiadó, Budapest. Pap (2014) Gábor: *Tündérszép Ilona vár. Barangolás a Napúton Árgyélus királyfival és Csongor úrfival*. Két Hollós kiadó, Budapest.

<sup>550</sup> Berze Nagy (1957) János: *Magyar népmesetípusok I-II*. Baranya Megye Tanácsa, Pécs. Berze Nagy (1958) János: *Égigérő fa – Magyar mitológiai tanulmányok*. Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Baranya megyei Szervezete, Pécs. Banó (1961) István, Dömötör Sándor (szerk.): *Régi magyar népmesék - Berze nagy János hagyatékából*. Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Baranya megyei Szervezete, Pécs. Berze Nagy (2004) János: *Szőlőszem királyfi - Magyar népmesék*. Szerk.: Ifj. Berze Nagy János, Pákolitz István, Szöllősy Kálmán. Osiris, Budapest, 2004.

<sup>551</sup> Berze Nagy (1957), pp. 645-646.



vagy idejött és itt maradt, sőt itt keletkezett többi Kárpát-medencei nép felé, sőt Európa távolabbi részei felé is. Így például az erdélyi románság gyökértelensége nem egyedüli a térségben, mert a regáti, előnyösebb helyzetű úgynevezett románok is inkább görögök és szlávok voltak, és uraik kapcsán a kunok emlegetése őket inkább a magyarokhoz kapcsolja, mint önálló műveltséghez vagy történehez, de ez a történeti vonal még egészében tisztázásra vár. A pásztorok is oda betérők. A sodródás, elvándorlás mellett a telepítés is nagy szerepet játszott a későbbi románság elődeinek erdélyi felbukkanásában, és ez az odatelepítés aztán végig folytatódott, még a XX. században is. A katonai kötelezettségek hiányában pedig a szaporodásuk is jóval meghaladhatta a háborúkban megtizedelt magyar lakosságét. A gyökértelenség másként mondva szervetlenség, a beágyazódás, otthonosság hiánya, nélkülözte a műveltségi és eposzi hagyományokat, a területhez kötött szokásokat, emlékeket. Nem véletlen a regáti görög és francia hatás erőssége, valójában kultúra közvetítő mivolta miatt. Így aztán a XIX. század végi néprajzi feltárók Erdélyben a korai, eredeti magyart tanulmányozhatták a románságnál, például Bartók a kolindák esetében.<sup>552</sup> Másik gyökértelenségi jelenség a társadalmi tagozódás szervetlensége, a megfelelő társadalmi szervezettség hiánya, ami ahhoz a később tragikusnak bizonyult fejleményhez vezetett, hogy a románság nem alkotván külön rendet, nem vívhatta ki szabadságjogait, nem szervesült negyediknek a három nemzet mellé.<sup>553</sup>

Mint láttuk, a magyar mitológiai kutatások nem hoztak eredményt, mert a mellérendelő világ nem szükségel teremtésmítoszt. Aztán ennek feltárása és belátása hiányában, amihez már korábban el kellett volna fogadni a magyarság Kárpát-medencei eredetét, mégis a mitológiai és istenvilági elemzést erőltették rá népmeséinkre. Még ha például Berze Nagy mitológiai tanulmányai, elképzelései a maguk korában újszerűek, logikusak voltak is. De amikor a magyar népmesék „hiedelemvilágát” tanulmányozva „magyar ősvallást” tár fel, azzal tévútra tereli a mesék megítélését. Azért, mert ugyan az egyes történetek hordozhatnak magukban „mitológiai elemeket”, mivel azok az eredetihez képest már romlott tartalommal terheltek lehetnek, de ettől éppen a mese lényege, a tanító jellege elveszhet. Ugyanakkor éppen népmeséink ősi gazdagsága miatt tudta Berze Nagy összevetni őket a környező népek hagyományával, mesekincsével és az ókori kelet népeinek csillagisten hitével.<sup>554</sup>

Érdekes felismerése a „keleti asztrológiai tanítások erőteljes hatása” mellett, hogy a Nap, a Hold és a Szél szerepét a mesékben a Nap, a Hold és az Esthajnalcsillag veszi át. Az ókori csillaghit szerinti, az egész természetnek a csillagok közötti felosztásánál észreveszi, hogy míg ott a fémek felosztásánál a hét planéta között a Napé az arany, a Holdé az ezüst, a Vénuszé a réz, a mi meséinkben sokszor az ezüst, az arany és a gyémánt hármassága jelenik meg, amit csupán felesleges változtatásnak, fokozásnak tart a mesemondók részéről.<sup>555</sup> De még ha így is van, és nem eredeti, régi eltérésről van szó, akkor is figyelemre méltó ez az eltérés, ami sosem fordulhatna elő, ha mitológiáról lenne szó, annak szigorú kötöttségével. A fordított logika szerinti további Berze Nagy-féle magyarázat szerint a két nagy ősmítosz, a planétaistenek mítosza és az anyaistennő mítosza egybeolvadása miatt planétaistenek női alakot vettek fel. És ennek eredményeként jönnek létre a Szél-, Hold- és Napanya-szerű alakok, és meséinkben a planétaisteneket öreg asszonyok vagy leányok képviselik.<sup>556</sup>

---

<sup>552</sup> V. ö. Vargyas Lajos: Román-magyar kapcsolatok a népzeneben és Gunda Béla: Magyar hatás az erdélyi román népi műveltségre. *Magyarok és románok II.* Szerk. Deér József, Gáldi László. A Magyar Történettudományi Intézet Évkönyve. Budapest, 1943. [http://adatbank.transindex.ro/html/alcim\\_pdf3492.pdf](http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf3492.pdf).

<sup>553</sup> V. ö. Makkai (1941) László: „Balkáni és magyar elemek a magyarországi román társadalomfejlődésben.” *Hitel* 1941. 2. szám. [http://hitellapszamok.adatbank.transindex.ro/1940-41\\_2/005MakkaiLaszlo\\_ketretregeu.pdf](http://hitellapszamok.adatbank.transindex.ro/1940-41_2/005MakkaiLaszlo_ketretregeu.pdf).

<sup>554</sup> Berze Nagy (1958), p. 8.

<sup>555</sup> Berze Nagy (1958), p. 157.

<sup>556</sup> Berze Nagy (1958), p. 19.

És a következő idézetben szintén nem a mai istenfogalom szerepel, de mégcsak nem is egy valódi mitológiáé, hanem ahogy a posztumusz Berze Nagy-kötet szerkesztője, Dömötör Sándor látja (és sámán szerepel ráadásul táltos helyett) és összegezi „ösvallásunk lényegét”: „A világ közepe az ég és a föld köldöke. Ezeken áll a főisten sasképével ellátott világoszlop, mely az eget tartja. Ennek neve sasfa. Itt áll hasonló szereppel a világhegy és a világfa, melyen székel a sas képében élő főisten az égitestek isteneivel, illetve az anyaistennő és a hét égben lakó, hét istennő. ... Ezek határozzák meg előre az emberek sorsát és azt a csillagok állásával jelzik. A

## Hét ég

földi életet a világfa gyümölcséből és az életvize forrásából biztosítják. Az istenek a földiekkel közvetlenül vagy a sámán útján érintkeznek.”<sup>557</sup> Anonymus<sup>558</sup> hét fejedelem vérszerződéses szövetségéről, a Képes Krónika<sup>559</sup> hét kapitányról ír. Amikor a hetes szám jelenik meg valahol a korai hagyományokban, akkor a hétbolygó (hét planéta) gyanúja kézenfekvően jelentkezik, ahogy ezt Pap Gábor elő is vezeti.<sup>560</sup> Anonymus<sup>561</sup> szerint azonban Kijev ostroma után hét „kun” kapitány is csatlakozott a honfoglalókhoz, sőt, mi több, a Pannóniába költözés gondolata éppen hogy tőlük származik. Padányi szerint<sup>562</sup> ezek a „kunok” tulajdonképpen avarok voltak, merthogy a ‘kun’ nép még egy évszázadig nem jelenik meg Európa színpadán (a Kárpát-medencét elfoglaló avarokat egyébként alavároknak, más néven vár-kunoknak nevezték).<sup>563</sup>

De az égitest- vagy másképp „lélekfa” motívuma népmeséink legrégebbi elemei közül való, nem a sámánavató szertartás emléke, ahogy korábban értékelni szokták. Életfáról van szó, nem sámánlétráról, mint a szibériai népeknél, amikor még a sámánnak az erre a célra készített, rovátkolt fán kellett felmásznia, hogy képzeletben az égbe juthasson. Ehhez jellegzetes adalék az analitikus lélektan megközelítése, amely szintén metaforikus. Eszerint a fa gyökere behatol az alvilágba, a tudattalanba, törzse az életút maga, és lombja a tudat jelölője. A hős, miközben megmássza a fát, belső utazást tesz és szembesül saját lelke mélységeivel. Hasonló felfogásban fogalmaz sokkal későbbi időben Jankovich Marcell is: „A Rendet a Világosság szüli, a Világosságot a Nap, így a meseszó nyíltan vagy burkoltan mindig a Nap körül forog, mert hát az igazán nagy lélegzetű tündér- vagy hősmesék miről is szólnak? Az elrabolt, elveszített Fény visszaszerzéséről, az éjszaka lenti birodalmában (a tudatalattiban) tett rémálomszerű utazásról, ahonnan a Naphoz hasonló hős mindig visszatér, miután legyőzte a sötétségnek (lelkünk titkos mélyének) szörnyalakjait.”<sup>564</sup>

Amikor egy-egy mesében a lélekelemről van szó, akkor az asztrológia jeleit is rá lehet a mese részletére húzni, és úgy jelenhet meg, mintha a mese az asztrológiai világkép jegyében született volna – ahogy ezt Pap Gábor a magyar mesevilágra vetítve alkalmazza is.<sup>565</sup> Az azonosság ellenben csak látszólagos, hiszen a két eszmekört csupán a lélekelemek kötik össze, az alapjuk azonos, ámde a kifejezőmódjuk nem. Pap igen részletesen kimutatja a csillagászati vonatkozásokat, azaz még a csillagképi szakaszok harmadolt (dekanátusi) hatásait és egyéb bonyolult összefüggéseket ismeretét is kiolvassa a népmeséinkből s más művekből.<sup>566</sup> Ami a tényleg régen meglévő „csillagismeretre” és egyúttal az eposzi, mítoszi keret beépülésére utal.

<sup>557</sup> Berze Nagy (1958), p. 22.

<sup>558</sup> Anonymus (1977): *Gesta Hungarorum*, Hasonmás Kiadás. Pais Dezső ford. Magyar Helikon, Budapest. pp. 83-84.

<sup>559</sup> Kálti (1978). pp. 56-62.

<sup>560</sup> Pap (1997), Gábor: *Angyali korona, szent csillag. Beszélgetések a magyar szent koronáról*. Jászszági Művésztelep – Tötevény, Jászberény. pp. 121-128.

<sup>561</sup> Anonymus (1977), pp. 87-88.

<sup>562</sup> Padányi (1989) Viktor: *Dentu-Magyarica*. Turul Kiadó, Veszprém. p. 347.

<sup>563</sup> *uar-chun*, azaz török törzs.

<sup>564</sup> Jankovich Marcell: Az aranyhajú kertészbojtár. *Idézett mű*.

<sup>565</sup> Pap (1999), Gábor: *Hazatalálás*, Püski, Budapest

<sup>566</sup> Pap Gábor: *Vizi Péter és Vizi Pál. Egy magyar népmese asztrálmítoszi dimenziói*. [https://maghon.weebly.com/uploads/2/0/0/3/20035969/pap\\_gabor\\_-\\_vizi\\_peter\\_es\\_vizi\\_pal.pdf](https://maghon.weebly.com/uploads/2/0/0/3/20035969/pap_gabor_-_vizi_peter_es_vizi_pal.pdf).

Ezeket azonban ő nem tanító vagy erkölcsi mesetartalmakként emeli ki, hanem szerkezetük eredetét vizsgálva, lényegüket kifejezetten asztrálmítoszi összefüggéseknek mondja, kizárólag égi hierarchia irányításának magát alávett tartalmakat tételez fel, vagy erre teszi a hangsúlyt. Ebben tehát csak annyi igazítást kell végrehajtanunk, hogy teljessé tegyük az elemzést, hogy őseink és néphitünk megőrzői sokáig fordítottan: a csillagokra irányított figyelem és vizsgálat eredményeit használták fel a földi élet csillagjegyei, jellegzetességei, fordulatai rögzítésére, akár még több nemzedék múltán is, a mesébe írtan, hű visszaadására az emberi tapasztalatnak.

Molnár V. József éppen ezen az úton haladva a megélt összefüggést a Mindenséggel a régi népélet maradványaiban kutatja és mutatja fel: „A régi ember a kerek világ kellős közepében a

### **„A mindenséggel mérd magad!”**

teremtő és törvényt adó Urat, a személyes Istent találta meg, akivel mindenkor beszédes viszonya adódott. Hitt mindenható erejében,

s abban, hogy látható és láthatatlan (csak sejthető, csak hatásában észlelhető) csillagnyi más-ságban, egyazon ige működik; ezért a minden porcikájában összefüggő tér-idő rendszer része, részese, s egyben egésze lehetett. A dolgok egybetartozását a veleszületett ősképekkel, analó-giás kapcsolatokban érzékelték. A Mindenségben megtalált egybecsengéseket szűkebb emberi környezetére is érvényesnek tartotta. Nem másolta a természet adta mintákat, amelyek az őské-pekkel és a nemzedékről-nemzedékre öröklődő szokásokat 'igazolták vissza';” hanem „emberi különvalóságát megtartva, azt erősítve igazította életét a 'nagy-egész' működésrendjéhez. A hajdan volt embert a tér tartotta, fogta s az idő nevelte, növelte, adta erejét, egészségét. A tér, amelynek fészkeiben élt – szakrális volt (áldott és átkozott része, helye egyaránt, hiszen az idő-hozta törvény tagoltan tájolta heterogén, s hierarchikus rendszerét), s cselekvése, amelyet mítosz<sup>567</sup> és rítus igazított – csakúgy. Az esztendőkörös változásrend, amelyet 'kerek istenfának' mondott és tartott, adta kerek életének fordulóit, s adta léte ízét, tartalmát is. A születés, amely-lyel csillagocska, napocska jött mind ahányszor a világra, a Nap esztendőkörös újjászületésével volt azonos. Gyermekszületéskor a karácsonyi abrosszal terítették le az asztalt! (A Galga-men-tiek azt tartják: ha valaki meghal, új csillag születik az égen.<sup>568</sup> Régi hitükben az élet fénytől fényig tartott.)”<sup>569</sup> Ezzel pedig nemcsak az asztrológiától kerülünk távol, hanem valójában a keresztény istenfogalomtól is. Vagy éppen ahhoz közel?

S bár Molnár nem távozik el véglegesen az asztrológiától és az egyes népszokások taglalása végén az állatövi csillagjegyekkel is összefüggésbe hozza az emberi élet fordulóinak kezelését néphagyományunkban, mindazonáltal azokban érzékelteti „a népi gondolat egyetemességét”, megalapozza „a magyarság belső, lélekképének tudományát”, amely a fogamzástól az őslélekig megy és vissza, és „az ősképet helyezte kutatása középpontjába, amely, mint tanítja, kegyelmi

### **A magsors**

ajándék, s ennek felismerése teszi a magyarságot a szerves Mindenség magjává. Magvontunkat váltja át munkásságában kezelhetővé, felismerve a vele járó magsorsot, a világ világosságának fényében”.<sup>570</sup>

Menjünk hát vele körbe az általa felvázolt népi évkörön: Születés után „a csecsemőkor szoros pólyakötése (6-9 hétig hajdan csak akkor vették ki a pólyából a gyermeket, ha tisztába kellett tenniük: hogy 'ki ne mozogja magából a lelket'; a halottat is lekötötték, hogy 'ne kapkodhasson a távozó lélek után') a Bak territóriumának tulajdonságát valósította. A kisgyermek háromesztendő koráig a 'Vízöntőben élt', annak alig-alakja, személytelensége, majomkodása határozta meg életét, hogy a föld alatt feszülő csíra, s a pattanni készülő rügy adhassa hetedik évéig annak tartalmát: a Halakban áldozat okán újulni készülő mindenek. Ilyenkor a lelkében

<sup>567</sup> Ez a mítosz nem eposzi, hőszi, hanem evilági, mindennapi, a szentség fogalmunkhoz közeli.

<sup>568</sup> Azonosan az ausztrál bennszülöttek elképzelésével (amit a nagy régiségben volt azonosság helyett, talán jobban magyaráz a mindkét nép mellérendelő felfogását tükröző elképzelés).

<sup>569</sup> Molnár (2010) V. József: Az emberélet fordulói. *A magyar lélek képe*. Magyarságtudományi füzetek 5. Hun-Idea Kiadó, Budapest. p. 9.

<sup>570</sup> Ahogy Gyárfás Ágnes az előszóban fogalmaz. Lásd Molnár (2010), p. 7.

feszülő csíra s rügy, a vele játszó 'nagyok' (Nagyböjt szigora multság helyett 'játzóba' terelte a legényeket és a leányokat) miatt, hatalmasan „követelte” az átváltozást, az újulást, amelyet húsvét hozott, adott, a Kos ideje. A Kos tízesztendős korig 'látta vendégül' a gyermeket: neki-lódulást, szelet, szaladást adott neki, a mindenk hirtelen nagyot változó kedvét, erejét. Április 1-jén, a régi faluban fűzfavesszővel fenekeltek el minden hét és tíz év közötti férfigyermekek, hogy növekedésének rakoncátlansága múljk, s vele a határ zöldarany vegetációja is. Valahány gyermek tizennégy éves koráig gyűjtött, töltekezett, 'tövében erősödött', miképpen a Bika jegy-korszakában a mérges-zöldre váltó nő-növény; hogy a következő jegyben, az Ikrekben szárba szökkenhessen, ezüst-zölddé változva át. A kamaszkor idejét hozta, adta ez, a 'csodalátás' esztendeit (Áldozócsütörtökön a hites ember egy villanásra megláthatta a Mennyeket, amikor annak kapuja kinyílt az oda távozó Jézus nyomán) s a 'birkózását' (a kamaszlelekben a gyermek és a felnőtt viaskodik egymással, de a 'csatát' minden kamasznak a környezetével is meg kell vívnia). A Rák, amely minden esztendőben a határ terített asztalát adta, amelyet mindenki 'körbeülhetett' – az emberélet érettségét hozta, alkalmát annak, hogy a két különemű eggyé legyen; családot alapítson – s tette is. Bár az emberélet Rák korszaka hozta az egybekelést, az esküvők mégis farsang végén voltak, s az ekkor összeházasodók, akik a padláson (Istenhez közel!) elkészített nászágyon izlelték meg először egymást negyvenhét napig, húsvéthétfőig nem ölelkezhetek. A halálba avatódta így be, amely a nagyböjt, a Halak időszakában kozmikus jelenlét; a földbevetett mag szerepét 'játszották' el, hiszen a házasságban nekik is maggá kellett változniuk, maggá, aki koratavaszon halálra adja magát, 'áldozatra megy', az újulásért, a fészeknyi gyermekért. Hajdan az esküvőt a halál első grádicsának tartották; Sióagárdon a gyászruhát jegyajándékként kapta a menyasszony. Az emberélet dereka (a 'java kor') az Oroszlán adta tulajdonsággal volt rokon: az ember ekkor méltóvá vált a nemét, nemzetségét jelölő kalapjára (a csecsemőgyermeket a férfi ezzel áldotta be a családba!) – megkoronáztatott; s az asszony érdemet kapott a 'mindenség jeleivel öltöztetett' főkörtőre, hogy 'királyi' embere oldalán nagyasszony lehessen. A Szűz a halál második grádicsát mutatta meg, ilyenkorra a látványosan teret-időt szervező nő-növények (mindahánynak!) töve szakad, szétesik az 'egy' magba, gumóba sűrűsödik a lét, alig moccanó, 'tétlen' potenciává változik. Ilyen az ember öregkora: már mindenből kevesebbel beéri, a lélekben ideje érkezik, az összegzésé, a rendszerezésé, mert valahányunknak mérlegre kell majd állnunk, megvénülve, s a régiek erre életük Mérleg időszakára penitenciával készültek. Sokan közülük, külön zarándoklatokat vállaltak, hogy testük maradék erejét is elnyűjék, vágytalanná üritették magukat, hogy lelkük megtisztulhasson. Aki a mérlegelésen könnyűnek találtatott – a régi hit szerint – elpusztult: a föld nem vette be a testét, az ég nem fogadta vissza a lelkét. Az utolsó átváltozást, a halált csak a tisztult lelkű ember, kapta: teste itt maradt, lelke a meghaló testből el-ki-föl távozott. Mindez a valahány testet csupaszító Skorpiót idézi, az esztendőkörös változásrend leglátványosabb fullánkos halál-idejét. Érkezésekor a régiek egy öreg fát döntöttek ki, a meddővé váltat, a meztelent, hogy e rítussal 'elébe menjenek' a halálnak, s egy új fát ültettek rögvest, hiszen a halál az újulást alapozza. A Nyilas időszaka, amely a fény újjászületésére való készüllet, a purgatóriummal, a köztes léttel rokon. A léleknek itt meg kell szabadulnia minden földi kapcsolattól (s az itt maradóknak el kell engedniük a Teremtőhöz vágyakozót, tucatnyi rítus szolgálta ezt!), hogy ahol ide, a földre érkezett, a Tejút hasadékon át, vissza tudjon térni, immáron véglegesen a világot teremtő Úrhoz, aki a földi tartózkodással hatalmasan próbára tett valamennyiünket. A hajdan volt kerek emberélet a kerekvilágban ekképpen a 'Mindenség lélekrajzát' valósította, s hagyta modellként, kovászként mireánk”<sup>571</sup>

Nem sokkal haladja túl ezt, gondolom, az az eredeti felfogás, amely a magyar lélekhitben tárta fel a mellérendelő viszonyt a beláthatatlan, ismeretlen világgal kapcsolatban. Ez a világszemléleti mód a magyar nép sajátja, amely máig megmutatkozik nyelvében, népi ábrázoló

<sup>571</sup> Molnár (2010), pp. 8-9.

művészetében, s így egész gondolkodásmódjában. Bár az idő és az erőszakos, hódító népek megkoptathatták, de teljesen el nem tüntethették. S mivel e látásmód népmeséinkbe is mélyen beleívódott, nem szabad a modern értelmezésekkel megfosztanunk meséinket és magunkat tőle.

A mellérendelő szemléletű – magyar – társadalomban együtt élő emberek egymáshoz való viszonyulási módjában a hangsúly az egyenlőségen és a békés együttélésen van, ennek ellenkezője nem jut szerephez. Nem hagyják kialakulni az egyenlőtlenséget, egyik embercsoportnak a másik fölötti elnyomó hatalmát, nem jön létre olyan társadalmi réteg, személycsoport, akiktől félni kellene, akiket imádni kellene. Mint láttuk, a mellérendelő felfogásban nem találkozunk sem istennel, sem teremtéssel, hanem csak az embert kitöltő lélekkel. Amíg az ember születik és elpusztul, addig a lélek öröktől fogva és örök időnkig létező. Az emberben csak 'lakik'. Ebben a felfogásban nem találkozunk teremtéslegendákkal, teremtési elképzelésekkel. Erre példa a magyar hit- és mondavilág, de ide sorolhatjuk az észak-amerikai indiánok, az eszkimók, a hinduk vagy a Távols-Kelet korai hitvilágát is. Test és lélek egyenrangú, egyik sem kevesebb a másiknál, ahogyan a valóságnak is mindig két – anyagi és szellemi (képlet, ütemterv) – oldala van, melyek egymástól elválaszthatatlanok. A magyar népmese szerint minden körülöttünk lévő dolog lélekkel rendelkezik, az emberek, állatok, tárgyak, természetfölötti lények. Mindent a maga nyelvén kell ugyan megszólítani, de ott van egy állandó közös pont, a lélek. És ennek a felfogásnak egyébként a görög preszokratikus filozófiában külön neve van: hülozoizmus, ami annyiban rokon az ezek szerint elődjének tekinthető magyar látásmóddal, hogy a határtalanul gazdag lehetőségekkel bíró dolgokként tekint a világban találhatóakra, és isteni erőt lát bennük.

Ezért, ennek a nagyszerű, derűlátó világfelfogásnak a háttérbe szorulása miatt, sajnálatos, hogy a régészeti kutatások által bizonyítottan egyértelmű eredeti emberi mellérendelő látásmód szöges ellentéte, a későbbi, csak a Kr. e. 4. évezred közepén megjelenő alárendelő szemlélet mára már nagyobb teret nyert a világban. Utóbbi lényege, hogy csak részben ismeri az egyenlőséget, körülbelül úgy, ahogy a főnök számára a beosztottak mind egyformán óalatta állnak. Mindig van valaki, aki a másik, a többi fölé helyezi magát, egészen a piramis csúcsáig, kapcsolatuk tehát ezen a függőségi viszonyon alapul. Így tehát a Kárpát-medence magyar társadalmának ilyen, keményen alárendelő környezetben kellett megőriznie mellérendelő szemléletét és erkölcsiségét. Ez a magyar csoda maga, mert a nyelvünket és gondolkodásunkat még mindig jellemzi a mellérendelés. És a népmeséink mondanivalójának és legtöbb részelemének jellege is ilyen, mégha a mondai, eposzi, azaz csillagmítoszi hatás érvényesül is bennük. Más azonban ennek a csillagjegyi hatásnak az eredeti alakja, amely kiolvasható meséink mellérendelő jellegű tapasztalati közléseiből, és más az alárendelő jellegzetesség befolyása, ami a mondai alak, az eposzi hős öncélúságában, embertelen tetteiben jelenik meg.

Berze Nagy János gondolata az volt, hogy a magyar nép varázsmeséi állnak legközelebb az „ösforráshoz”.<sup>572</sup> Ezért meséink tanulmányozásakor észrevehetjük bennük ezt a mellérendelő szemléletet és erkölcsiséget. És népmeséinkben találkozunk e szemlélet igen szép, alárendeléssel alig „fertőzött” példáival is. Persze van, ahol érezhetjük az alárendelő viszony túlsúlyát, de akadnak olyan mesék is, ahol a mellérendelő szemlélet egyértelmű győzelmet arat az alárendelő nézet fölött. Az egyik legjobb példa erre *A világlátott királyi vitézről* szóló mese:

Hősünk, Csóré királyfi iránt szülei nem mutatnak megértést, amikor egy félreérthető jóslattól vezérelve, félelmükben ládába zárják, és a tengerbe dobják. Miután partot ér,<sup>573</sup> találkozik egy másik királyfival, akinek útítársa és barátja lesz. Kapcsolatuk egyenrangú, ezt Csóré rögtön első találkozásukkor tisztázza: „Nincsen hosszabb útja a királyfinak hozzám jöni, mint nekem odamenni.”<sup>574</sup> Csóréban iszonyú nagy testi erő, de még több jószándék és önzetlenség lakozik.

<sup>572</sup> Berze Nagy (1958), p. 321.

<sup>573</sup> Folyótenger lehet, annak van partja.

<sup>574</sup> Banó (1961) István, Dömötör Sándor (szerk.): *Régi magyar népmesék - Berze nagy János hagyatékából*. Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Baranya megyei Szervezete, Pécs, 1961. p. 114.



Egyszer egy király udvarba érnek, ahol a királyfi három próbát akar kiállni, hogy elnyerje a királylány kezét. Csóré segítségével teljesíti is őket, de a „*te az enyém, én a tied*” boldog végződés elmarad, mert az újdonsült feleség a becsületet felrúgva már a nászéjszakán férje életére tör. Csóré megmenti ugyan a barátja életét, de közben mindkét lábát elveszíti. Emberfeletti lelkierővel és kitartással, tenyerén futva elszökik a palotából, és közben találkozik egy kar nélküli vitézzel: „Adjon isten barátom! Hát látom, mi egyet megérünk, mert neked nincs két kezed, nekem nincs két lábam.”<sup>575</sup> Hát ne búsuljunk, mert én fonok egy kosarat és felkötöm a hátadra.

## Ősforrás

Abba én beleülök és akkor lesz két kezed. Így ketten megérünk egy embert, mert én neked is tudok enni adni, és magam is eszem.”<sup>576</sup> Együtt folytatják útjukat, összehangolódtott egyetértésben. Házat építenek, lányt szereznek maguknak, de ellentétben a királylánnyal, ő szereti és becsüli „elrablói”. A lányt aztán egy gyönyörű, égis erő kastélyban lakó vérszívó óriás beteggé teszi. Csóré ereje és ravaszsága révén legyőzi az óriást, magának lábat, barátjának kezét „csinál”, és kincsekkel megrakodva térnek haza. Barátja a lányt feleségül kéri, Csóré pedig egy táltos paripa hátán szülei királyságába indul. Útközben ismét találkozik barátjával, a királyfival, aki koldusruhában disznókat őrzi. Csóré kérésére ruhát és helyet cserélnek, és este ő tereli haza a disznónyáját. „*Ekkor kiállt az asszony a kapuba és így szólt: – Jertek urak, nézzétek, az én hitestársam hogy csókolgassa a gölyének (koca) a fenekét. Akkor Csóré kezébe vett egy vastag sorompolyt (karó), s úgy ütötte meg a megállott gölyét, hogy a csontjai béhulltak a kapun. Akkor nekifutott az asszony, hogy az urát összetépje, de megragadta Csóré és olyat rántott rajta, hogy a hátbordái előkerültek... Azt mondja most neki Csóré: – No te átkozott, vigyázz magadra, mert ha még egyszer a kezembe kerülsz, akkor a csontjaidat kirázom a testedből. Hát a te urad disznópásztornak való?*”<sup>577</sup> Azaz a királylány nem hajlandó férjét mellé rendeltnek tekinteni, de Csóré, aki a tisztelet, egyenlőség híve, nem nézheti, hogy barátját ilyen szégyen és megaláztatás érje. A helyzetet rendezve indul tovább, míg szülei királyságába nem ér. Ott apja egy próbával fogadja: saját hűgát kell a tizenkettedik emeletről lehozni, vagy övé lesz a századik karóba húzott fej. Csóré most is ragaszkodik az egyenlő elbíráláshoz: szerződést kötnek, hogy ha Csóré veszít, a király a fejét veheti, de ha nyer, ő veszi a király fejét. A feladatot szempillantás alatt teljesíti, mégsem veszi el apja életét. Elfogadja viszont a birodalmát, majd színt vall anyjának: „*Én vagyok az, akit tengerre bocsátottatok, a ládában. Jut-e eszedbe, hogy mit mondtam ki a méhedből? – Hogy még az atyámnak a feje felé állok egy karddal, s már most azt is megtettem. Add férjhez a lányodat ahhoz, aki kéri, és ne húzd senkinek karóba a fejét.*”<sup>578</sup> Így ez a mese jól példázza a mellérendelő szemlélet egyik legfőbb mondanivalóját, miszerint nem az számít, honnan származol, hanem az, hogy ki vagy. Csóré hiába születik királyfinak, miután szülei megszabadulnak tőle, többé szó sem esik származásáról. Nem tartja azt lényegesnek, ahogyan jó néhány népmesében ugyanezen okból egyáltalán nem használnak neveket. Csóré ugyan elnevezi saját magát, de ezzel csóróságára (meztelenségére) utal, származását tudatosan figyelmen kívül hagyja.

<sup>575</sup> Csak most döbbenek rá, hogy mit jelentett a gyerekkoromban gyakran halott mondás (amikor például ketten emelték fel az egynek igen nehéz terhet): „Ketten kiteszünk egy damaki ember számot.” (Azt hittem, hogy a „damaki ember” – a szomszéd faluban, Damakon – egy óriás lehet. Ezt alá is támasztotta egy anekdota, hogy Damakon akkora nagy a pirítós, hogy amikor leesett az asztalról, agyonütötte az alatta lévő macskát.) Tehát kiegészítésről volt szó és a két fél egyenrangú egygé válásáról.

<sup>576</sup> Banó (1961), p. 119.

<sup>577</sup> Banó (1961), p. 121.

<sup>578</sup> Banó (1961), p. 123.

# MAGYAR OKTATÁSÜGY 1920 ELŐTT (VII/c.)

*Csámpai Ottó (Nyitracsehi):*

**Johannes Amos Comenius:**  
**Gentis felicitas – A nemzet boldogsága**  
**(Szemelvények a szerző hamarosan**  
**megjelenő könyvéből)**



Ha valóban Kolumbusz Kristóf fedezte fel Amerikát, akkor Johannes Amos Comenius (Jan Amos Komenský) száz évvel az Újvilág felfedezése után született – 1592. március 28-án. A kozmikus időmérő 28 718 napot szabott ki az életének, egészen 1670. november 15-ig, amikor Amszterdamban 78 éves korában elhalálozik. Élete felnőtt korában öt Habsburg császár uralkodik (II. Mátyás, II. Ferdinánd, III. Ferdinánd, IV. Ferdinánd és I. Lipót), akiket ugyan cseh királlyá is koronáztak, de ténylegesen a cseh nép és cseh rendek ellenségeként ténykedtek.

Sőt volt időszak, amikor még az egyik koronázott király élt, de a fiát már megkoronázták. Az egyetlen rövid időszak, amikor II. Ferdinándot lemondatták a trónról és helyét Pfalzi Frigyes (1619-1620) foglalta el. Comenius könyörtelen bírálattal illette a római pápaság intézményét. Felnőtt élete során a pápai trónon hat pápa cserélődött ki (V. Pál 1605-1621, XV. Gergely 1621-1623, VIII. Orbán 1623-1644, X. Ince 1644-1655, VII. Sándor 1655-1667 és IX. Kelemen 1667-1669).

Pontosan azt sem tudjuk hol született. A szakirodalom is több helységet említ. Uherský Brod Morvaország azon a részén terül el, ahol a Testvériség felekezet tagjai éltek és a Magyarország felé vezető út kezdődik. Nem véletlenül nevezik Magyarbródnak vagy Magyarrévnek, hiszen az „uher” a „hungar” szlávósított – csehesített változata. De a települést annak idején Hunnobrodnak nevezték, valószínűleg a latin-cseh megnevezés alapján. Ezt másképp nem lehet lefordítani, csak úgy mint Hun-rév. A saját bevallása szerint délkelet morvaországi Nivnicén született. Az egyik cseh kutató Comenius kései naplójára, „Éliás kiáltásaira” (Clamores Eliae) hivatkozva így ír: „A legértékesebb Komenský ismételt bevallása, méghozzá az élete végén, Nivnicéhez a Nivnici Szeges, amelyet előnyben részesített a világban már elhíresült szokásos Komenský – Comeniusszal. Ez kétségtelen tanúsága annak, hogy Nivnicén született és nem Uherský Brodban és a Szeges nemzetséghez tartozik, amely gyökereivel Magyarország szlovák részéről származik.”<sup>579</sup> Több kutatás is állítja, hogy Comenius apai ágon magyar származású volt, és a család eredeti neve Szeges (Seges, vagy Székes) volt. Hisz már Padányi Viktor említi, hogy az őstörök „szak”, „szaka” szó megfelel a nemzetségnek, a vérségileg összetartozó családok kötelékének. Ez megvan a magyarban is a „szék”, „szeg” formában, csak mivel van egy másik jelentése is, nem tudatosítjuk eléggé. Innen ered a „székhely”, „székváros”. A székely „székek” a különböző nemzetségek település területei. Ősi településű falvaink „szeg”-ei (Alszeg, Felszeg, Kovácszeg stb.) mind egy-egy nemzetség által lakott falu, vagy városrészek szintén erre utalnak, de erre utalnak a falu- és városnevek is, pl. Szeged, Bessenyőszög, Kunszeg, Szeghalom, sőt maga a „székely” népnév is az ősi „szaka” szó elhomályosult értelmű származékai, mint ahogy a „szegről-végről atyafiság” kifejezésünk is ezen alapul és pontosan ki nem mutatható, de létező rokonságot jelent, amit csak az igazol, hogy családunk a másik családdal ugyanabban a „szegben” lakik, tehát közös őstől származik.<sup>580</sup> Tehát Comenius is ilyen nevű település után kaphatta eredeti családi nevét. Már régen is különösnek tűnt, hogy Comenius milyen széles körű ismeretekkel rendelkezett a magyar nyelvészet és történelem körében. A felvidéki származású Szalatnai Rezső különösen sokat tett Comenius magyar származásának a tudatosításáért.<sup>581</sup>

A Komenský–Comenius nevet a Komná településről eredezteti, ahonnan édesapja származott, aki később a közeli Magyarréven telepedett le és ott vagyonosabb polgári réteghez tartozott.

Habsburgok uralomra jutásával úgy Magyarország, mint Csehország elvesztette önállóságát és egy nagy középeurópai birodalom részévé váltak. Azonban ez a birodalom az alárendelt országokkal és tartományokkal saját tulajdonaként rendelkezett. Az idegen dinasztia uralma nem a nemzeti fejlődést előmozdító, hanem az azt fékező tényezővé vált. Bár Róma ekkor már nem egyedül uralta a keresztény világot, a Habsburgok egyházpolitikája egyértelműen a római pápákra támaszkodott. Ne feledjük, a kor egyáltalán nem kedvezett az újítóknak!

<sup>579</sup> Škarka, Antonín: Půl tisíciletí Českého písemnictví. Praha: Odeon, 1986, 438. old.

<sup>580</sup> Lásd Padányi Viktor: Dentu-Magyarica. Veszprém. Turul, 1989. 177. old.

<sup>581</sup> Lásd Szalatnai Rezső: Comenius-Szeges János = Köznevelés. 1969. 19. sz. 6-8. old. - Comenius = Kortárs 1970. 11. sz. 1705-1714. old. - Az élő Comenius sírkövénél = Élet és Irodalom, 1970. 48. sz. 6. old. - Comenius, akit Szegesnek hívtak = Ifjúsági Magazin, 1972. 5. sz. 14-17. old.

Nemcsak a vallásiaknak, a világiaknak sem: 1600-ban megégetik Giordano Brúnót, ugyanabban az időben hallgattatják el Galileo Galileit és a katolikus egyház jó- és rosszindulata között mozgott Kepler és Kopernikusz élete is.

A jószándékú, elfojtott reformtörekvések hamar váltak eretnekségekké. Mivel a Habsburgok saját hatalmukat veszélyeztetőnek látták a reformációt és a protestantizmust, az elsődleges feladatuknak tekintették ezeknek a mozgalmaknak a megtörését. Ezt könyörtelenül meg is valósították. Emiatt kellett a Cseh- és Morvaországban élő nemkatolikusoknak, köztük Comeniusnak elhagyni hazájukat.

Comenius Sárospatakra érkezését viszontagságos események sorozata előzte meg. 28 éves korában hagyja el hazáját, számkivetettként vagy ünnepelt tudósként megjárja Európa számos országát és városát, hogy aztán 58 évesen megérkezzen Sárospatakra.

A történelmi hagyomány szerint Lorántffy Zsuzsanna, I. Rákóczi György felesége meghívására érkezik oda, amit még Ady Endre is megemlíti az egyik prózai művében: „Comenius Amost erdélyi asszony veszi észre”<sup>582</sup> A meghívása azonban nem volt olyan egyértelmű, ahogy ezt gondolnánk. Hiszen egyszer már elutasította a meghívást, amikor I. Rákóczi György meghívta őt Alsted helyére a gyulafehérvári iskola élére. Pedig I. Rákóczi György annak ellenére, hogy óvatos és körültekintő volt, kinyújthatta volna kezét a magyar korona után, amivel Közép-Európa erőviszonyai bizonyára megváltoztak volna. De a korona után nyúlt kezét időben (és talán felesége Lorántffy Zsuzsanna figyelmeztetésére) visszahúzta, hogy aztán 55 éves korában végleg lehunyja szemét. Tehát Comenius bár egyfelől kapott egy udvarias meghívást Lorántffy Zsuzsannától, 1658-ben is talán inkább kényszerből utazott oda. Hiszen csalódott úgy az angolokban, mint a svédekben, s így egyetlen reménye maradt, a fejedelmi Erdély.

Az erdélyi fejedelmeket, közeleieknek érezte főleg a reformációhoz való hűségükért és törekvésükért, hogy fellendítsék a hazai oktatást és nevelést. Comenius azonban azt is elvárta volna, ha fontosabb helyet foglalnának el a Habsburgok elleni harcban.

A hasonlat, hogy „úgy jött 1650-ben Sárospatakra, mint Platón Syracusába: megvalósítani, ha nem is az eszményi államot, de legalábbis annak előcsarnokát, az eszményi iskolát”,<sup>583</sup> kifejezi göröngyös életútjának utolsó nagy lehetőségét. Ugyanis előtte se hazájában, sem más- hol erre nem adták meg a feltételek. „A nagy államfilozófusok és a nagy elméleti pedagógusok közös jellemvonása az, hogy elveik a gyakorlatban mindig csődöt mondanak. Platón Syracusából, Comenius Sárospatakról keserű ízzel távozott.”<sup>584</sup> Ez csak részben felel meg a valóságban, hiszen Comeniusnak legalább módjában állt a gyakorlatban kipróbálni a kidolgozott pedagógiai elveket. Mi több, a comeniusi elvek győzelmet arattak, s ezzel a magyarországi neveléstudomány sokkal gazdagabb lett.

Volt azonban a sárospataki tartózkodásának egy negatív mozzanata is. Comenius 1648-ban, tehát Patakra érkezése előtt két évvel, megjelentetett egy röpiratot „Függetlenség – az örök viszály eredete” (Independencia aeternarum confusionum origo) címmel, amelyben megtámadta a puritánok törekvéseit. A puritanizmus központi hittétele Istennek az emberi ügyek feletti legfelsőbb tekintélyének elvén alapult, amelynek lényege az egyházi vezetők és hagyományok helyett, az egyház bibliai alapokon való vezetésére vonatkozott. A puritán mozgalom ügyében, amelybe beletartozott a presbitérium szervezésének a kérdése is, maga I. Rákóczi

---

<sup>582</sup> Ady Endre az „Ismeretlen Korvin-kódex margójára” című írása a Nyugat elődjében, a Figyelőben jelent meg 1905-ben.

<sup>583</sup>Szerb Antal: Magyar irodalomtörténet (Hetedik kiadás). Magvető Kiadó, Budapest, 1982, 127. old.

<sup>584</sup> Ugyanott 127-128. old.

György fejedelem zsinatot hívott össze 1646-ban Szatmárnémetibe, ahol Tolnai Dali Jánost<sup>585</sup> néhány társával együtt elmozdította hivatalukból. Tolnait ugyanis épp I. Rákóczi György fejedelem tette a sárospataki kollégium rektorává még 1639-ben. Ettől fogva állás nélkül Rákóczi Zsigmond udvarában tartózkodott, majd 1649-ben újra elfoglalhatta a rektorságot, ahol háborítatlanul működhetett. A Comenius által bírált puritán mozgalom egyik pataki képviselője nem volt más, mint az említett Tolnai Dali János, aki ezt a magyarországi kálvinisták belügyeibe való beavatkozásként értelmezte. Kettejük viszonyát Patakon való tartózkodása alatt ez eléggé elmérgesítette.

Tehát amikor Comenius útnak indult, már közeledett a hatvanadik életéhez. Bátor tettek számát, hogy megállt szülőhazájában, Csehországban is. Ha felismerik, akkor a legnehezebb következményekkel is számolnia kellett. Magyarországon keresztül még megállt a Trencsén-megyei Puhón.<sup>586</sup> Itt találkozott az ugyancsak morvaországi származású protestáns lelkésszel, Drabík Miklóssal (lat. Nicolaus Drabicius),<sup>587</sup> aki üldöztetése előtt a közeli Ledniczen (ma Lednica Szlovákiában) telepedett le. Drabík látomásairól már korábban tudott és épp azok a próféciaik keltették fel a figyelmét, amelyekben Rákóczi Zsigmond úgy szerepelt, mint a Habsburg uralom megdöntője. Ugyanis Drabík látomásai először Györgynél vallásosabb öccsét, Zsigmondot jelölték a jövő nagy dolgok letéteményeseként. Valószínűleg Drabík Comeniusra gyakorolt hatása miatt döntött úgy, hogy éppen a fejedelmi családhoz utazik.<sup>588</sup> A következő év elején Drabík meg is látogatta őt Patakon azzal, hogy majd Zsigmond fogadja őt, akinek személyesen is előadja a jóslatait. Zsigmond azonban ezt elutasította. 1651. június 26-án ő, Comenius eskette Rákóczi Zsigmondot<sup>589</sup> és Henrietta Mária pfalzi hercegnőt.<sup>590</sup> Ebből az alkalomból írja meg a „Náthán bizalmas beszéde Dávidhoz” (Sermos secreto Nathanis ad Davidem) és ennek kiegészítését, a „Sermo secretior” (Még bizalmasabb) című művét, amelyekben képletesen felszólítja Zsigmondot, hogy forduljon szembe a Habsburgokkal (és a törökkel), hogy a magyarokat és Európa többi népét felszabadítsa. Ezekben a drabíki jóslatok mellett megmutatkozott Comenius politikai és stratégiai látóköre. Zsigmond azonban egy évre rá meghal, s így Comenius belé öntött reménye elszáll. Drabík azonban ügyesen azt hajtogatta, hogy Zsigmond korai halála azért következett be, mert nem engedelmeskedett az isteni sugallatnak, s megbüntettetett öccse helyett így kapta meg II. Rákóczi György a dicsőséges feladatot. Az említett művekkel kapcsolatban, zárójelben megjegyeznénk, hogy van benne utalás Comenius Rózsakeresztes mozgalommal való kapcsolatára, ill. szimpatizálására, mivel Zsigmondot egy ilyenfajta titkos társaság létrehozására buzdította.<sup>591</sup>

---

<sup>585</sup> Tolnai Dali János (1606-1660) teológus, református lelkész, a magyarországi puritán mozgalom kiemelkedő alakja, a sárospataki iskola pedagógusa.

<sup>586</sup> Ma Púchov Szlovákia területén.

<sup>587</sup> Drabíkot jóslatai és izgató beszédei miatt 1671-ben Pozsonyban felségsértés miatt lefejezték.

<sup>588</sup> Erről részletesen ír Péter Katalin „Comenius és a Rákócziak” című tanulmányában (In: Comenius és a magyar művelődés. (Szerk. Csorba Csaba et al.) Sárospatak, 1994. Bibliotheca Comeniana V. 26-29. old.)

<sup>589</sup> Rákóczi Zsigmond (1622-1652) I. Rákóczi György erdélyi fejedelem és Lorántffy Zsuzsanna fia, II. Rákóczi György öccse. Az esküvőről lásd részletesebben Kármán Gábor: Rákóczi Zsigmond két esküvője. In: Szerencsénk elegey forgása (szerk. Kármán Gábor és Szabó András Péter). L' Harmattan Kiadó Budapest, 2009, 243-269. old.

<sup>590</sup> A hercegnő a Csehországban rövid ideig uralkodó, a már említett cseh „téli király” Pfalzi Frigyes lánya. Amikor kíséretével 1651. június 21-én áthaladt a felsőmagyarországi Szepeskáptalan (ma Spišská Kapitula, Szlovákia) területén, esküvője tiszteletére a jezsuiták ún. iskoladramát adtak elő Talasio – Menyegzői ének címen. Lásd közelebbről Kármán Gábor: Jezsuita iskoladrama Rákóczi Zsigmond tiszteletére. In: Dráma – Múlt, Színház – Jelen. Tanulmányok a dráma és színháztörténet köréből. Erdélyi Múzeum Egyesület. Partium Kiadó, 2009. 289-296. old.

<sup>591</sup> Részleteiben Péter Katalin: Comenius magyarországi elképzeléseiről. A Sermo secretus és a Gentis felicitas. In: Egyháztörténeti Szemle, 7. évfolyam, 2. sz. 2006, ugyancsak Péter Katalin: Comenius és a Rákócziak. In: Egyháztörténeti Szemle. 7 évfolyam, 2. sz. 2006.



Tudományos és pedagógiai munkáját azonban Zsigmond személyébe vetett bizalmának kudarca sem tudta meggátolni. Még Zsigmond kérésére készítette „A nagyfényű pataki főiskola eszméje” (*Illustris Patakinaena scholae idea*) című tervezetet, amely elnyerte a fejedelmi család tetszését és megbízták őt az iskola újjászervezésében. Megpróbálta megvalósítani tervét a hétosztályos panszofikus iskoláról. Az első osztályt a „Lelki tehetségek kiműveléséről” (*De cultura ingeniorum oratio*) című beköszöntő beszédével nyitotta meg, amelyben szólt a magyar néphez és a közoktatás nagyobb támogatására szólította fel.

Sárospatakon több pedagógiai munkája született. Az iskola használatára újra átdolgozta a latin nyelvkönyvek sorozatát. Kiemelkedők az eredeti gondolatai a tananyag elsajátítása és az iskola mint olyan megkedvelése a tanulók részéről drámai formában – játékkal. Ezzel kapcsolatban nyolc didaktikai játékot írt, amelyeket „Iskola játékkal” (*Schola ludus 1654*) címen adott ki. Hasonló eredeti ötlet, amely a tanítás érthető és szemléltető módját testesítette meg, az új latin nyelvű tankönyv, a „Világ képekben” (*Orbis pictus*) volt, amely 1658-ban jelent meg Nürnbergben, latin–német kiadásban, majd később, 1669-ben ugyanott latin–német–magyar kiadásban, 1685-ben pedig a lőcsei nyomda is kinyomtatta latin, magyar és német nyelven. Ez tartalmazta a tananyag képes kíséretét, amellyel a tanulók az őket körülvevő világról is képet alkothattak. Abban a korban ez valóban az első ilyen próbálkozás volt. Csak érdekességként említjük, hogy még a tárogató sípot, mint hangszert is megemlíti. Ezen nincs mit csodálkozni, mert már jóval előtte, a „Januában” (*Janua Linguarum aurea reserata* [Nyelvek kitért aranykapuja]) is ír a tamburáról, mint húros hangszerről.<sup>592</sup> Mindez arról tanúskodik, hogy a zene sem állt távol tőle, és mint egyházi embernek, illet foglalkozni zenével is.

Csak csodálkozhatunk, hány elképzelést tudott Comenius Sárospatakon megvalósítani. Azonban törekvése, hogy teljesen megváltoztassa az addig száraz tanulást öröme és játékra, és létrehozni tökéletes iskolát minden oktatási szinten, Sárospatakon akadályokba ütközött és csak részben sikerült neki. De az ottani működése szükséges gyakorlati tapasztalatokat nyújtott neki, amelyeket felhasznált a didaktikai munkáinak további kiadásainál.

Bár pedagógiai és tudományos tevékenysége Sárospatakon nagyon gazdag volt, de politikai számításai nem teljesültek. Említettük, hogy I. Rákóczi György fia, a tehetséges Zsigmond idő előtt meghalt. A Zsigmond halála 1652-ben nemcsak a Rákóczi családot tölti el szomorúsággal, hanem Comeniust is. Verset ír, amelynek címe „Felkel a nap és leszáll a nap” (*Oritur sol et occidit sol*), kifejezi bánatát és az elvesztett reményét. Comenius számára már csak Zsigmond bátyja, II. Rákóczi György marad, aki azonban nemcsak hogy felületes, de becsavagyó is. Európa nagypolitikájának szereplője akart lenni, de ez lett a veszte. Hiába kérte őt Comenius, hogy álljon a Habsburg-ellenes mozgalom élére és szabadítsa fel hazáját és mellette Csehországot is, Rákóczi nem állt a mozgalom élére. Nem a Habsburgok ellen indított függetlenségi harcot, hanem a lengyel királyi trón megszerzését választotta, ez a vállalkozása azonban kudarcra végződött és az erdélyi sereg Lengyelországban elpusztult. A katonaság nélkül maradt Erdélyt megtámadta a török. Néhány év alatt tönkrement a virágzó fejedelemség. Legfontosabb határvárai török vagy német kézre kerültek. A kifosztott Erdélybe a szultán nevezett ki fejedelmet, a tehetetlen Apafi Mihályt.

Ezt azonban Comenius még nem sejtette. Felbuzdulva Drabík jóslatain, bízott a Rákóczi család küldetésében, amelybe bele szőtte a saját elképzeléseit is Csehország felszabadításával kapcsolatban.

---

<sup>592</sup> Johann Amos Comenii *Ianua Linguae Latinae ... in Hungaricam Linguam translata*, Per Stephanum Beniamin Szilagyi ejusdem Scholae Rectorem, Varadini, Apud Abrahamum Szenci, 1643. 168. old.

Sárospatak az Erdély és Lengyelország közötti területnek csaknem a központjában fekszik. Abban az időben aránylag nagy volt a gazdasági szerepe és súlya, hiszen a környék ismert volt szarvasmarha-, gabona- és bőrkereskedelméről, nem beszélve a minőségi boráról. Bár sárospataki tartózkodása alatt behatóan foglalkozik az iskolával, a tanítással, de szeme előtt a Habsburg uralom felszámolása lebegett. Ugyanakkor Comenius még ekkor is Drabík jóslatainak a befolyása alatt áll. Nem sikerült azonban Lorántffy Zsuzsannát meggyőzni, hogy fiát, Györgyöt Drabík jóslatai szerint befolyásolja. Valószínűleg ez lehetett az elsődleges célja a *Gentis felicitas* (1652) megírásának és közzétételének, amelyet politikai röpirat helyett, az uralkodónak szóló beadványként fogalmazott meg.

Az iromány tartalmához hozzátartozik, hogy Comenius rövid erdélyi tartózkodása alatt nagyon behatóan figyelte és elemezte nemcsak a politikai viszonyokat, hanem a gazdasági és kulturális életet is. A műben szembesítette a korabeli Magyarország állapotát a fejlett nemzetről való elképzelésével.

A Magyarországon uralkodó viszonyokról csak akkor és úgy nyilatkozott, ha rendelkezett összehasonlítási lehetőséggel. Ez pedig nem volt más, mint hazája, Csehország és Hollandia, amely látványos módon elindult a kapitalizmus útján. A négyéves tartózkodása idején, Sárospatakon, ill. Erdély és Magyarország területén, valóban volt lehetősége a társadalmi környezet beható elemzésére. Bár a beadványt II. Rákóczi Györgynek címezte, mint Erdély fejedelmének, a szövegben mégis mindig Magyarországról ír, az összmagyar viszonyokat taglalja. Ezzel is ki akarta fejezni hódolatát Rákóczi Györgynek, mint Magyarország jövődöbéli uralkodójának.

A *Gentis felicitas* Comenius valójában II. Rákóczi György megnyerésére törekedett, azonban sok olyan elemet is találunk benne, amely gondolkodásba ejti korunk szakembereit és politikusait is. Egyben, a benne foglalt gondolatok gazdagítják Comenius össz-javításról való elképzeléseit is, mivel a társadalmi és gazdasági terveinek a részévé válnak. Szerkezetében a beadvány 140 cikkelyt tartalmaz, amelyek logikusan követik egymást. Nem tudunk itt mind-egyikre kitérni, hiszen elég ezeket elolvasni és a XXI. század embere is megérti. Azonban úgy gondoljuk, hogy néhány, éppenséggel hibás fordítás, vagy valamelyik fogalom elhallgatása miatt, értelmeznünk kell, ill. tárgyunk szemszögéből meg kell magyarázni.

Az írás fő tárgyköre a nemzet. Sokan azt mondhatnák, hogy a nemzet olyan politikai kategória, amelyet a francia forradalom hozott létre. Tény, hogy a nyugati felfogás a nemzetet politikai egységként kezeli. A francia forradalom után ezt a felfogást többen finomították, és mivel most Comeniusról, mint cseh hazafiról értekezünk, egy csehországi példával illusztráljuk ennek a nemzetfelfogásnak a lényegi tartalmát. Bernard Bolzano (1781-1848) a prágai egyetem olasz származású, német nyelven oktató filozófusa volt. Bolzano elutasította az akkoriban népszerű természeti egységként értelmezett nemzetfelfogást. Szerinte a nemzet értelme nem a biológiai, természeti adottságokban rejlik, hanem a jogfosztás elleni védekezésben, az aszociális érzelmek, a társadalmi elnyomás és a kiváltságok elleni harcban. A nemzetet szellemi és erkölcsi közösségben tekintette, és így pl. feltételezte, hogy Csehországban egységes „politikai” nemzet fog létrejönni, szellemi közösség, amely egymás mellett és közösen, két nyelvet fog használni – a csehet és németet. Csaknem ezzel párhuzamosan terjedt el (főleg a német területeken) a másik felfogás, amely a nemzetet kulturnemzetként értelmezte. Ez a felfogás Johann Gottfried Herder (1744-1803) német filozófus nézeteire volt alapozva. Herder, annak ellenére, hogy a historicista, „organikus” nemzetfelfogáson a földrajzi tényezők és az éghajlati viszonyok hatását hangsúlyozza, hozzáfűzi, hogy az embert emberivé elsősorban a nyelv, a hagyo-

mányok, a népi alkotások tették, amelyek összekötik az egyes nemzedékeket, és fejlődésük bizonyos fokán nemzeti egységeket alkotnak. Ez a két nemzetfelfogás napjainkban is él, igaz részleteiben kifinomultabban, alkalmazkodva a mai viszonyokhoz.<sup>593</sup>

Comenius beadványa még a mai módszertan és ismeretelmélet szerint is nagyon jól van felépítve. A nemzetfogalom tartalmi meghatározásával kezd, amit aztán egybevet az akkori Magyarország állapotával. „A nemzet azon emberek sokasága, akik ugyanazon törzsből származnak, a világnak ugyanazon a helyén (mintegy közös házban, amelyet hazának neveznek) laknak, egy nyelvet beszélnek és ezért a közös szeretet, az összetartás és a közjóra való törekvés fűzik őket össze.” (1. cikkely) Bár explicit módon nincs benne a „közösség”, mégis kifejezi mindazt, amit a közösségről a modern szociológia szerint tudunk.<sup>594</sup> A nemzet mindig is egy eszményi közösség volt, amelynek tagjait a közös célok, közös érdekek, a közös vagy legalább hasonló értékrend és a közösségi tudat kötötte egybe. Comenius meghatározásában mindez kifejeződik a közös szeretetben, az összetartásban és a közjóra való törekvésben. Ezekhez ő hozzákapcsolja a közös származást és a nyelvet, amelyek a kulturnemzetnek a meghatározói. És ott van a közös terület, amely inkább a politikai nemzetfogalom tartozéka, de zárójelben már ott van a közös területnek az érzelmi töltete: a közös ház, a haza!

Összegezve, a nemzetfogalom két említett klasszikusa előtt csaknem százötven évvel, Comenius tollából egy olyanfajta nemzet meghatározás fakadt, amely dísze lehetne a mai modern szociológiai tankönyveknek is. Bár inkább a kulturnemzet jegyeit helyezi előtérbe, mégis egyfajta szimbiózusa a kettőnek. Itt azonban meg kell jegyeznünk, hogy a két említett és lényegükben eltérő nemzetfelfogás (a politikai és nyelvi-kulturális) sem a múltban, sem a későbbiek során élesen nem fordult egymással szembe, nem zárta ki egymást. Szigorú szembeállításuk hamis és félrevezető lenne, mely valamely ország nemzeti kultúrájának az érvényesülése, „kulturális nacionalizmusa”, szükségszerűen felhasználja az államot és ennek politikáját, ugyanúgy, mint a nemzetpolitika, a „politikai nacionalizmus”, szükségszerűen a kulturális identitásra támaszkodik.

Eddig csaknem minden szakember, aki Comenius *Gentis felicitas*-ával foglalkozott, kiemelte a boldog nemzet ismérveit, amelyek szerinte a Szentírásból, a bölcsék mondásaiból és az emberiség közmegegyezéséből (úgy is mondhatnánk, hogy az emberek józan eszéből) erednek. Annak ellenére, hogy érthetően megtalálhatók az elemzett munkában, érdemes ezeket külön is felsorolni:

I. Népesedés. II. A föld javai. III. Az önmagában való teljesség. IV. Békességes szomszédok. V. Hadviselésben való jártasság. VI. Belső egység. VII. Jó törvények. VIII. A jó előjárók. IX. A legfelsőbb hatalom birtokosainak honi származása. X. A közszabadság. XI. A nép frissessége és serénysége (lelkesedése) minden dologban. XII. Mesterségek és tudományok. XIII. Anyagi gazdagság. XIV. A közbiztonság. XV. Az ifjúság helyes nevelése. XVI. A vallás tisztasága. XVII. Isten jelenlétének rendkívüli jelei. XVIII. A külföldiek csodálata.

Azonban hozzá teszi, és ez számunkra is fontos megállapítás, hogy teljes boldogság nem létezik: „A legtöbb nemzet nélkülözi a boldogságnak már említett legtöbb feltételét.”

Amin az ember szeme megakad a *Gentis felicitas* sorainak (de más írásainak is) olvasásánál, az a jelző, amit Magyarországgal kapcsolatban használ: »kedves Magyarországom«, »kedves magyarok«, »Kedves Nemzet«! Ez több, mint a diplomácia nyelvezete. Ez valóban a

<sup>593</sup> Közelebbit ezekről és a további nemzetfelfogásokról lásd: Csámpai Ottó: *Nemzet és társadalom. Bevezetés az etnoszociológiába.* Budapest, Heraldika, 2005. 104-117. old.

<sup>594</sup> A közösségekről ma már klasszikus műnek számít Ferdinand Tönnies (1855-1936) német szociológus „Közösség és társadalom” (Budapest, Gondolat, 1983.) című munkája.

hazaszeretet kifejezése. Még akkor is, ha második, vagy pontosabban, átmeneti hazájának tekintti. Ezt használja akkor is, amikor bírálón író. Ugyanis az iromány kritikai hangvételű és az első oldalakon leszögezi, hogy a hibák gyógyításához, fel kell kutatni azoknak az okait: „A földkerekség egyik nemzetéről sem lehet semmi olyan dicsőt mondani, amit a legnagyobb mértékben nem szeretnék elmondani Rólad, kedves Magyarországom. Ezt lelkiismeretem (a Szentlélekben) tanúsítja. De fájdalom, hogy nem tehetek szívem szerint! Ám nem elég a bajra figyelmeztetni – ha orvosolni is akarjuk azt. Fel kell kutatnunk az okokat, mert ezek ismerete nélkül vakmerően vállalkoznánk a betegség gyógyítására – semmi, vagy kétes eredménnyel, sőt gyakran csak növelnők a bajt.”

Nem célunk a beadvány mind a 140 cikkelyét elemezni, azonban van néhány, amit nem kerülhetünk ki és világossá kell tenni a tartalmukat, illetve értelmezni a mai ember számára.

Comeniusnál a nemzet boldogságának egyik (III.) fontos ismérve volt az önmagával való teljesség, amit az előző lapon nagyon élesen és egyértelműen így fogalmaz: „idegenekkel nem keveredett”. Ezt a tézist a továbbiakban megmagyarázza, pontosítja és kibontakoztatja: (10) „...a boldogság feltétele az is, hogy az országot csak bennszülöttek lakják, s ezek ne keveredjenek idegenekkel, abból következik, hogy Isten akkor, amikor népének a jó földet átadta, azt tanácsolta nekik, hogy ne tűrjenek meg ott másokat, és megtiltotta az ilyenekkel való keveredést... ” Az egyik további cikkelyében (32) a magyar nemzet nagyságáról és az ország kiterjedéséről ír. „Senki sem fogja azt mondani, hogy a magyar nemzet nagy nép, ha figyelembe veszi, hogy egyetlen, nem is nagy kiterjedésű és nem is sűrűn lakott ország határai közé van szorítva, s ezt a földet sem maga lakja, hanem földjének jó részét, ha nem a nagyobb, németek, szlávok, rutének, oláhok és törökök lakják.”<sup>595</sup>

A további (34) cikkelynél más vonatkozásra is ki kell térnünk. A bekezdés latinul így kezdődik: „Non à solo Hunnorum sanguine habitari, multas superesse antiqui incolatus (gentium Slavicarum) reliquias; multos item irrepsisse aliunde, Germanos, Rutenos, Valachos adeoque Turcas, in evidenti est.” Azonban néhány fordító szemérmesen elhallgatja a hunokat, mint a magyarok testvérnépét, de mint etnonimát is. Még az első összesített cseh kiadás is így fordítja – cseh nyelvre – az idézett bekezdést: „Nyilvánvaló, hogy nem egyetlen magyar vér lakja, hogy vannak itt maradványai a régi benépesítésnek (szláv nemzeteknek) ahogyan sok ember behatolt máshonnan, németek, rutének, oláhok, sőt törökök is.”<sup>596</sup> A kilencven évvel későbbi szlovák fordítás csaknem ellenkezőleg (és pontosabban) fogalmaz: „Kétségkívül, nemcsak a hunok (vagyis magyarok – a fordító megjegyzése) utódai lakják, hanem a régi népesség (szláv nemzetek) sok maradványa is itt maradt, sok behatolt máshonnan, úgymint németek, rutének, románok, sőt törökök is.”<sup>597</sup> Magyar fordításból is van legalább kettő. Az egyik az idézett latin cikkelyt így fordítja: „Nyilvánvaló, hogy nemcsak magyarok (hunok) lakják ezt a földet, hanem fennmaradt rajta az ősi lakosságnak (szláv népeknek) sok ivadéka, észrevétlenül máshonnan is

---

<sup>595</sup> A Kováts Gyula féle magyar fordítás a „Slavis”-t szlovákokként és a „Valachis”-t pedig románokként fordítja. Lásd: Comenius: A nemzet boldogsága (Ford. Kováts Gyula) In: Comenius Magyarországon – Comenius Sárospatakon írt műveiből. Tankönyvkiadó, Budapest, 1962, 359. old.

<sup>596</sup> A cseh fordítás (fordító Dr. Jan V. Novák) így hangzik: „Že není obyvaná jedinou krví Maďarskou, že zbývají mnohé ostatky starého osídlení (národů Slovanských) rovněž že mnoho lidí se do ní vplížilo odjinud, Němců, Rusinů, Valachů, ba i Turků, je zřejmé.“ Lásd: Komenský, Jan A.: Štěstí národa. Praha, Nakladatelství J. Otty, 1901, 19. old.

<sup>597</sup> A szlovák fordítás (fordító Dr. Július Špaňár, CSc.) így hangzik: „Je isté, že ju neobývajú len potomci Hunov (t.j. Maďari – pozn. prekl.), ale že tu ostalo mnoho pozostatkov starého osídlenia (slovanských národov), veľa ich sem preniklo odiniaľ, ako Nemci, Rusíni, Rumuni, ba aj Turci.“ Lásd Komenský, Jan Amos: Gentis felicitas. Šťastie národa. Martin, Vydavateľstvo Osveta, 1992, 28. old.

sok német, rutén, román, sőt török telepedett be.”<sup>598</sup> (a hunok elhallgatása megismétlődik az idézett cseh fordítás 54. cikkelyénél is) A 34. cikkely szövege az akkori Magyarország nyelvi-etnikai sokszínűségének következményeivel folytatódik: „...lakosai nem egy, hanem legalábbis ötféle nyelven beszélnek... A nemzeteknek, nyelveknek, erkölcsöknek ez a keveredése bizonyos műveletlenséget okoz, vagy ilyesmire emlékeztet, és nyilvánvalóan útjában áll a közös boldogságnak.”<sup>599</sup>

Itt meg kell állnunk egy pillanatra! A magyarság mindig befogadó nemzet volt, hiszen a „hungarus” tudat különböző etnikumokat integráló tudat is volt. Comenius megállapítása teljesen eltér attól, amit Imre herceg felé intelemként István király szájába adnak. De István király az Intelmekben is „vendégek és a jövevények” befogadásáról<sup>600</sup> beszél, nem „populus”-ról, nem „gens”-ről. Bár a későbbiekben hozzáteszi: „Nam unius lingue uniusque moris regnum inbecille et fragile est. – Mert az egy nyelvű és egy szokású ország gyenge és esendő.”<sup>601</sup> A régmúlt tapasztalatai azt bizonyítják, hogy valóban sokáig nem volt nyoma a nyelvi megosztottság feszültségeinek. Ellenkezőleg, kialakult egy olyan hazafias érzület, amely előnyben részesítette a hazához való kötődést az etnikumhoz való kötődéssel szemben. A Szent Korona eszméből eredő „hungarus” nemzettudat, az ország különböző nyelvű lakosait mind az egy magyar nemzet tagjaiként tekintette. Comenius korában, amikor Magyarország három részre szakadt és az egyes részek az európai hatalmi játszmáinak eszközeivé váltak, a helyzet ezen a téren is kezdett megváltozni. A szétszaggatott, szétdúlt országban az egyes etnikumok és nyelvi közösségek a három hatalmi központ között őrlődtek, ami természetesen feszültségekhez is vezetett. Nem beszélve arról, hogy a kibontakozó kapitalista forradalom szele a nemzeti öntudatosodás folyamatait is deformálta, ami a későbbi századok során belső bomlasztásokhoz vezetett.

Comenius továbbiakban rámutatott a kedvezőtlen külső tényezőkre is. Egyfelől az erős német nyomás, amit a Habsburgok képviseltek, másfelől a török részéről történő kisebb vagy nagyobb zaklatások és betörések. Ezeknek nem tud az ország kellőképpen ellenállni, mint írja, azért sem, mivel a Hunyadiak utáni korban „a harcias nép vitézsége gyengülni kezdett” (36. cikkely).

Élesen bírálja az elharapódzott irigységet, gyűlöletet és ellenségeskedést, amely felémészi a magyarságot, mindenki a maga haszna után megy és nem fordítanak figyelmet a közjóra (37. cikkely). Mivel a magyaroknak már régen nincsenek hazai királyaik, idegenek uralkodnak rajtuk – ez kicsinyíti a nemzet dicsőségét és növeli a szolgaság előtti félelmet (40. cikkely). Kritikai szemlélet alá veti, hogy az emberek elhanyagolják a mesterségek tanulását – fém, üveg és papírgyártást, nyomdász-mesterséget, festőipart, sőt a kovácsmesterséget is. Elhanyagoltak a szántóföldek, erdők, kertek és szőlők is (43. cikkely). Ugyanakkor a drágakövet, aranyat és ezüstöt az idegenek termelik a föld gyomrából (44. cikkely).

Comenius az iskolát megreformálni érkezett Sárospatakra. Valószínűleg jól felmérte a helyzetet, mert a beadványban több utalást tesz a neveléssel és művelődéssel kapcsolatban: „... az egész királyság<sup>602</sup> magyarul területén nem találni egy iskolát sem hazai tanítási nyelven (...), amelyben a gyermekeket az olvasásra, a betűvetésre és a jó erkölcsökre tanítanák” (46.

<sup>598</sup> Comenius: A nemzet boldogsága (Ford. Kováts Gyula) In: Comenius Magyarországon – Comenius Sárospatakon írt műveiből. Tankönyvkiadó, Budapest, 1962, 359. old.

<sup>599</sup> Ugyanott.

<sup>600</sup> Szent István király intelmei Imre herceghez (Ford.: Kurcz Ágnes). In: Árpád-kori legendák és intelmek. Második Kiadás. Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest, 1987, 59. old.

<sup>601</sup> Ugyanott.

<sup>602</sup> A Kováts Gyula-féle fordításban elhagyják a magyar királyság kifejezést és országgal helyettesítik. Lásd Comenius: A nemzet boldogsága (Ford. Kováts Gyula) In: Comenius Magyarországon – Comenius Sárospatakon írt műveiből. Tankönyvkiadó, Budapest, 1962, 362. old.



cikkely). Nem akarunk mélyebbre belemenni ebbe a témába, mert hiszen Comeniust a világ úgy ismeri, mint pedagógust és a magyarul megjelenő szakirodalom is többnyire ezt az oldalát elemzi és értékeli. De valószínűleg volt oka kimondani ezeket a kemény szavakat. Ugyanakkor más irányba is nagyon kritikus volt a meglátása. Az európai hatalmi harcok vallásháborúk is voltak egyben. Comenius pedig egyházi ember, felekezetének utolsó püspöke. Meg tudta különböztetni a valódi istenhitet a vallásossággal álcázott istentelenségtől. Mert ez is dívott az akkori Magyarhonban, beleértve a kálvinista Erdélyt is. Az embereket körülvevő rossz megtette a hatását: „... a vallásnak csak színleg van becsülete, eszméit ajkukon hordozzák, de tanításai szerint csak kevesen élnek.” (47. cikkely) Szerinte a vallási élet „inkább a külsőségekben van megreformálva, mint a belső dolgokban, inkább dogmaiban és szertartásaiban, mint a jámborság élő gyakorlatában és ezáltal az igazi fegyelmet hathatósan előmozdító buzgóságában” (67. cikkely). Ez a meglátás Lewis Bayly „Praxis Pietatis” című puritán szellemet megidéző művének megerősítése.<sup>603</sup>

Ezek a megállapítások egy XXI. században élő, nemzetben gondolkodó, hívő magyar ember számára sértők is lehetnek. Hiszen a Magyarhont mindig is idealizált eszményképként képzelik el, de ne feledjük, a három részre szakadt ország ilyen képpel szolgálhatott annak, aki kívülállóként szemlélte azt. Hozzá kell azonban tenni, hogy még olyan időszakokban is, amikor boldog békeidőket élhettünk volna, Magyarország hasonló tünetekben szenvedett. Elég felidézni a XXI. század első tíz évét és látjuk, hogy a tünetek hasonlóak. Bár ezzel kapcsolatban Comenius jellemzéséhez egy nagyon fontos dolgot szükséges megemlíteni: Ő nem idegenként, sőt nem is kívülállóként vizsgálta Magyarországot. Úgy kezelte, mint saját hazáját – saját magára veszi a magyarok bűneit, hibáit: „Vajon más népek félnek-e tőlünk számbeli nagyságunk vagy harci erényeink miatt, megcsodálnak-e bölcsességünkért, vagy tisztelnek-e bennünket az Isten jelenlétének látható jelei miatt? Bizony, egykor félelmetesek voltak a fegyvereink. Amikor a keresztyén vallást felvettük, és később, amikor tisztább, reformáltabb alakjában is elfogadtuk, Isten kedves népei közé számítottunk. A barbárság szennyéből kiemelkedők közé soroltak bennünket, amikor először jutott el hozzánk az írástudománnyal való foglalkozás. Most azonban hogyan állunk? Mert harciatlanok, gyengék lettünk, eltaposnak bennünket. A bölcsesség mélyreható tanulmányozását elhanyagoljuk, s ezért, mint tudatlanokat és félbarbárokat, kinevetnek...” (49. cikkely) Néhány komeniológus állítása szerint írásai ösztönzően hatottak Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér műveire is. Nem kívánunk ezzel foglalkozni, csak utalunk rá, hogy amit Comenius a hibáinkról és bűneinkről írt a XVII. században, azt Zrínyi tömören a „magyar romlás századának” nevezte.

A beadványból egyértelműen kitűnik, hogy már akkor is gondok voltak a gyermekáldással. Békeidőkben kevés gyerek születik és azokról sem, akik megszületnek, nincs úgy gondoskodva, hogy életben maradjanak: „Annak, hogy fiaid nagyobb számban nem születnek, az az oka, hogy nem mindenki, akik erre alkalmasak, kötnek házasságot és nemzenek gyerekeket; ennek pedig az oka az, hogy nem eléggé ismeretesek a kenyérkeresés és családfenntartás módjai.” (52. cikkely)

Comenius szerint a tudatlanság az oka, hogy olyan termékeny földön, mint Magyarország, annyi sok éhes, rongyos és szűkölködő ember él. Ha a termőföldet célszerűen művelnék, akkor négyszer több embert is el tudna tartani és mindenkinek bőséget tudna nyújtani. A tudatlanság az oka a belső viszálynak és gyűlölködésnek, ami aztán oda vezet, hogy jogérvényesítés

---

<sup>603</sup> Lewis Bayly: Praxis pietatis. Az az: kegyesség gyakorlás. Ford. angol nyelvből Medgyesi Pál által. Debrecenben, 1636. (Ravasz László előszavával). In: A Reformáció és Ellenreformáció Korának Evangéliumi Keresztyén (Református és Evangélikus) Egyházi Írói IV. Budapest, 1936.

nem az igazságot segíti: „... tudatlanságból történik, hogy az igazság olyan gyakran és oly súlyos erőszakot szenved, az ártatlanságot elnyomják, az igazságtalanság uralkodik, a jók félnek és nyögnek, a rosszak tombolnak és ujjonganak.” (59. cikkely). Ugyanakkor rámutat arra, hogy a viszálykodások és erőszakosságok igazi oka főleg az idegen földről jött uralkodók, illetve azoknak hazai behódolói.

Comenius kitér az ifjúság nevelésére is, amely szerinte rossz. Az ifjúságot nem a frissességre, fürgeségre és a munkaszeretetre nevelik. „És minél tétlenebb valaki, annál jobban hasonlít a kőhöz vagy a fatuskóhoz, s minél mozgékonyabb, annál hasonlóbb az égi Naphoz, vagy az angyalokhoz, ezek ugyanis állandóan mozgásban vannak...” (63. cikkely)

A *Gentis felicitas* sorainak olvasásánál megfigyelhető, hogy szerzője gondos felépítéssel válogatta össze a magyarság hibáit, mintegy ok-okozati összefüggés logikus folyamatát. Kendőzés nélkül sorba veszi azokat, hogy aztán javasolja, hogyan lehetne őket kiküszöbölni, hogy a nemzet valóban boldog legyen. Mint egyházi méltóság, bizakodóan Istenre hivatkozik: „... még nem veszett el minden, még megvan Istennek irántunk való jósága, csak legyenek, akik tudják, és inkább akarják meghallgatni, megfontolni és követni Isten tanácsát, mint önmaguk kárára megvetni. Minden betegségünk ellen kéznél az orvosság, Isten kegyelméből!” (71. cikkely).

A lakosság szaporítására javasolja a tisztességes házasságkötések számának emelését, főleg a köznép soraiból. Az ország termőföldjét szakszerűen meg kell művelni. A nép idővel az ország minden részét be fogja tölteni a maga ivadékaival. Megjegyezzük, hogy a középkori és a koraújkor Magyarországon a népessége szinte felmérhetetlen, a kutatások–becslések mintegy 3–3,5 millió főre teszik az ország lakosságát, melynek 70–80 százaléka lehetett magyar, a többi más nemzetiségű.<sup>604</sup> A XVI. és a XVII. század fordulóján a rendkívül pusztító tizenöt éves háború, az 1660 körüli évek Erdélyt s a nyugati-északnyugati részeket sújtó török seregjárások, a végvárak mentén szüntelenül kiújuló harcokkal, meg a Habsburg-ellenes küzdelmekkel, nagyban hozzájárultak a népesség számának csökkenéséhez. Nem beszélve a magyar etnikumról, amely harcokban aktívan kivette a részét, s így nagyobb volt a vesztesége is. Comenius ebben a tekintetben is nagyon előrelátó volt. Nem lehetett a lakosság számát betelepítésekkel növelni. Csak a természetes szaporulat volt célszerű.

Ami aggodalommal tölti el, az a király személye. Egyedül az Isten az, aki elrendeli, hogy „... a királyi pálcá visszaállhasson valakire, aki testvéreink köréből való...” (80. cikkely). És a 81. cikkelyben már egyértelműen fogalmaz: „Ha a magyar népnek ilyen fejedelme lesz, akinek elmondhatja, amit Izrael népe Dávidnak mondott: »Íme, mi a te csontodból és testedből valók vagyunk« (Sám II. 5, 1), és amint az Isten már előzetesen mondotta: »A te atyádfiai közül emelj magad fölé királyt« (Deut 17, 15), hogyne remélhetné mintegy testvérétől sérelmeinek könnyítését, szabadságának gyarapítását!” Eljött az idő a Habsburg-ház lecserélésére!<sup>605</sup> A bölcs Salamont, aki a hatalom birtokában az élen fog állni a későbbi cikkelyben (126) már nevében is nevezi – II. Rákóczi György, és felszólítja őt, hogy vállalja el ezt a küldetést.

Ha a nemzet boldogsága utáni vágyakozásunk komoly, akkor három feltételnek a teljesítése szükséges:

I. helyes cél kitűzése, ami nem más, mint a nemzetnek határvonalakkal jól körvonalazott boldogsága, amely minden tekintetben dicsőséges lesz az Istenre, az egyházra és a hazára nézve.

<sup>604</sup> Kubinyi András: A középkori Magyar Királyság népessége a 15. század végén. In: Történelmi Szemle 38. (1996) 135–161. old

<sup>605</sup> A *Gentis felicitas* írása és kiadása idején még a fiatal IV. Ferdinánd uralkodott a magyar trónon, aki aztán 1654. július 9-én meghalt.

II. az eszközök, amelyekkel elérjük a célt: az Isten és mi magunk, akik az Istennel együtt akarunk működni, és más emberek és más eszközök, amelyek segítségét felhasználjuk.

III. az eszközök felhasználásának szükséges módja.

Meg kell bízni az Istenben, azonban ezzel együtt minden embernek munkálkodnia kell, mert enélkül a természetben sem érünk el eredményt. Isten azt kívánja, hogy az emberek kölcsönösen segítség egymást. Saját szorgalmunkat meggondoltan, tisztességesen és kitartóan kell használnunk. Az idegen segítséget meg észszerűen használni, hogy abból semmi kár ne keletkezzék, és hogy a segítség a mi érdekeinknek feleljen meg.

A XXI. század embere talán megmosolyogja Comeniust, hogy olyan sokszor hivatkozik Istenre, a vallásra, az egyházra. Ez nemcsak a középkor utószele. Comenius azzal együtt, hogy mélyen hívő és vallásos ember volt, valószínűleg megértette a vallás társadalmi funkcióit. Még a mai, (poszt)modern kor nemzeteinek is szüksége van vallásra és azon belül főleg azokra a rituálékra, amelyeken keresztül az emberek tudatosítják az értékeket, amelyekre a nemzeti összetartozás épül. Minden nemzet viselkedési szabályai, normái valamilyen értékekből következnek. Az adott értékek legnagyobb támaszai pedig az emberi élet végső kérdéseire<sup>606</sup> adott válaszok. Ma is mindinkább bizonyítottnak látszik, hogy megdőlt az a szekularizációs tézis, miszerint a modern korban csökkenni fog a vallás szerepe. Ez nemcsak a keresztény, hanem minden vallásra vonatkozik, amely útmutatóként szolgálna akármelyik nemzet küldetésének a megfogalmazásához.

Ebben az összefüggésben Comenius egyetlen, de ugyanakkor nagyon súlyos hibája az volt, hogy nagyban befolyásolták őt Drabík jóslatai. Éppen Drabík volt az, akinek a hatása alatt Comenius hangsúlyozza, hogy nem szabad a kívánságok szintjén maradni, mivel most már valóban megérett az idő a változásra, a Habsburgok bukására és ezzel a magyarországi viszonyok megváltoztatására is.<sup>607</sup>

Comenius csaknem egész életműve az egyetemességről szól. Ebben az összefüggésben az egyik nemzet boldogságát nem lehet elszakítani a többi nemzet boldogságától. Bár a Gentis felicitásban ez annyira nem követhető nyomon, mégis érezzük a szerző mély vágyát, hogy az ellentéteket és viszályokat az egység iránti akarattal lehet áthidalni. És mivel a nemzet, modern elméletek szerint is biológiai sorsközösség, tehát élő emberekből tevődik össze, ezekkel az emberekkel kell foglalkozni. Hiszen ők úgy a nemzeti, mint az egyetemes kultúrájának is a hordozói. Ez volt az egész tudományos és pedagógiai munkásságának célja. Tudatában volt annak, hogy amíg az egyes emberek nem érnek el bizonyos kulturális és civilizációs szintet, addig a nemzet sem lehet teljesen boldog.

Teljesen bele látni Comenius lelki világába nem tudunk, de művei egyértelműen meggyőznek arról, hogy az „össz-javítás“ szellemében fokozatosan magasabb szintre kell emelni az egyént, a családot, a nagyobb közösséget, a nemzetet és a nemzetekből összetevődő világot.

---

<sup>606</sup> A modern vallásszociológia atyja, a francia Émile Durkheim (1858-1917) szerint ezek azok a kérdések, amelyekre csak a vallás tud megfelelően válaszolni – honnan jövünk, miért vagyunk, mi az ember életének értelme, miért van annyi szenvedés, mi lesz a halál után?

<sup>607</sup> Drabík már I. Rákóczi Györgyöt is megkönyékezte azzal, hogy az éjszakai látomásában kapott isteni parancsot teljesítve, felkeni őt királlyá. De mivel a fejedelem szakolcai táborában nem találtak szent olajat, így dolga végezetlenül és megszegyenülten elhagyta a tábor. Lásd közelebbről Péter Katalin: Drabík Miklós, a lehotkai próféta. In: Világosság, 1977. 18. évfolyam, 1. sz. 36-41. old.

Ebből a szemszögből a „Nemzet boldogsága” nem más, mint egy kis mozaik Comenius művéből, amellyel szeretett volna hozzájárulni a világ megjavításához.<sup>608</sup> Emellett azonban kinyilvánítja benne mély hazaszeretetét, elkötelezettségét a nemzetéért és a magyar nemzetért, amelyből gyökerei táplálkoznak. A beadványt, amelynek szigorúan kritikai szemlélete van, úgy kell olvasni, mint egy próbálkozást az akkori Magyarország Habsburgok nélküli megreformálására. Sokat jelentett számára Magyarország gazdasági és kulturális felemelkedése, amelyet szerinte csak a valódi keresztyén erkölcsi értékek mentén lehet megvalósítani. Ebből a szemszögből Comenius beadványa napjainkban is időszerű és minden közszereplő sok tanulságot vonhat le belőle.

---

<sup>608</sup> Ezt a mondatot a mű szlovák kiadásának előszavából kölcsönöztük, amelyet Jozef Pšenák írt. Lásd: Komenský, Jan Amos: *Gentis felicitas – Šťastie národa*. Martin, Vydavateľstvo Osveta, 1992. 14. old.

# MAGYAR FELVILÁGOSODÁS ÉS POLGÁROSODÁS (III/30.)

*Darai Lajos (Kápolnásnyék):*

**Tiltott eszmék a szép selymes lódingban.**

**Magyar utak a felvilágosodáshoz**<sup>609</sup>

*Törvényem él. Hazám őrcsillagzatja  
Szülötti bűnein leszáll;  
Szelíd sugárit többé nem nyugtatja  
Az ősz apák sírhalminál.  
És más hon áll a négy folyam partjára,  
Más szózat és más keblű nép;  
S szebb arcot ölt e föld kies határa,  
Hogy kedvre gyúl, ki bájkörébe lép.*<sup>610</sup>  
*Kölcsey*

## – A közép-európaiság viszonylatai

### **Műveltség és hagyomány**

A mi tájunkon az emberi közösség isteni mivoltának szilárd belátása felidézte a természet harmóniáját, amibe bele kellett tartoznia a korábban élt emberek ránk hagyott tapasztalatainak. A felvilágosodás közép-európai vonulata nem véletlen fordult a népművészet és a régen volt emberi teljesítmények felé.<sup>611</sup> Egyrészt saját régmúltjának és ősműveltségének emlékezete elevenebbnek bizonyult, mint az ókori görögöké, azaz jobban beépült s fennmaradt a kultúrában és a gondolkodásban,<sup>612</sup> másrészt Immanuel Kant munkásságával végérvényesen megszületett az a filozófia, amely kijelölte az emberi tudás határait, s e határokon túl a hagyományokra bízta az embert.

<sup>609</sup> Beküldött előadás a Kodolányi János Főiskola A 18-20. századi magyar-osztrák felsőoktatási, kutatási kapcsolatokról c. tudományos tanácskozására (Fürstenfeld, 2008. május 9).

<sup>610</sup> Kölcsey Ferenc: „Zrínyi második éneke.” *Válogatott Művei*. Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1975. 110.

<sup>611</sup> Johann Gottfried Herder: *Eszmék az emberiség történetének filozófiájáról és más írások*. Gondolat Kiadó, Bp., 1978. Jean-Jaques Rousseau: *Emil vagy a nevelésről*. Tankönyvkiadó, Bp., 1978. Wilhelm von Humboldt: *Válogatott írásai*. Európa Könyvkiadó, Bp., 1985. János Rathmann: *Historizität in der Deutschen Aufklärung*. Peter Lang, Frankfurt am Main, Berlin, Bern New York, Paris, Wien, 1993.

<sup>612</sup> Geréb József: *Az Olympos. Görög-Római mythologia és a germán népek istentana*. Athenaeum, Bp., 1893. Kálmány Lajos: *Boldogasszony ősvallásunk Istenasszonya*. Magyar Tudományos Akadémia, Bp., 1885. Ipolyi Arnold: *Magyar Mythologia*. Zajti Ferenc kiadása, Bp., 1929. Annie Franc-Harrar: *Die Kultur von Alt-Europa*. Ostegard Verlag, Berlin, 1932. Berze Nagy János: *Égigérő fa. Magyar mitológiai tanulmányok*. TIT Baranya Megyei Szervezete, Pécs, 1961. *Az ősi magyar hitvilág. Válogatás a magyar mitológiával foglalkozó XVIII-XIX. századi művekből*. Szerk. Diószegi Vilmos. Gondolat Kiadó, Bp., 1971. Falvay Károly: *Nagyboldogasszony. Női szerepek a magyar ősvallás tükrében*. Püski Kiadó, Bp., 2005-6.



A polgárosodás és a modernizáció Közép-Európában a nyugati filozófiától és elvont elvektől elfordulva saját utat talált, amikor építeni mert a köznép tehetségére és szabadságára, s a vezető réteg önkritikusan önmaga átalakításával felelt meg az új követelményeknek és kihívásoknak. Tömegesen felmutatva az első és második rendnek azokat a tagjait, akik igenlik a polgári átalakulást és kidolgozzák annak eszmei alapját, a német, osztrák és magyar felvilágosodást. S ha mindehhez nem is a filozófia felől, hanem a gyakorlati szükségesség oldaláról érkeznek, képesek filozófiát teremteni és művelni a cél érdekében.<sup>613</sup> S ahogy önmagukat sikerrel megváltoztatták, reformerré és bölcselővé tették, a társadalmat is átépítendőek voltak az üdvözítőbb alakzatba, az anyagi és szellemi gazdagság állapotába.

### **Tudományos felvilágosodás**

A társadalom jobbíthatásának a felismerése, a tudományos felvilágosodás, valamint a természettudományos gondolkodás és műveltség széleskörű térhódítása így hazánkban is a XVIII. század utolsó harmadára tehető. S ez nem meglepetés egyáltalán, mert a XVII. századi és XVIII. század eleji előzményeknek, Apáczai, Maróthi, Hatvani és mások munkásságának szerves folyománya, amint ez Nyugat-Európában is, és a hazaival csaknem egyidejűleg történt.<sup>614</sup> Ám a szűkebb körökből az igazán széles rétegekig való tudományterjedést, vagyis a nagy szellemi fellendülésnek és felvilágosodásnak a megvalósulását a magyar jakobinusok pere után az egyébként felvilágosult abszolutista kultúrpolitikát követő II. Lipót és I. Ferenc rendőrállama megakadályozta. A magyar művelődés és tudományosság folyamatának e megtörési kísérlete része volt a hazánkat önállóságától megfosztani szándékozó és tartományként egyetlen nagy államszervezetbe bekebelezni törekvő birodalmi politikának. A magyar nemzet ekkor és később is megghiúsította e politika beteljesedését jogfolytonos és szabadságszerető magatartásával.<sup>615</sup> Ebben jelentős segítséget nyújtottak a német felvilágosodás szellemi mozgalmi.<sup>616</sup> Különösen a vallás, a művészet és a tudomány területén elindult magyar nemzeti törekvések segítésére.<sup>617</sup>

A társadalom hagyományos rendjét megbontó szabadságeszmék ugyanakkor mintegy monarchikus pártfogásban is részesültek, aminek okát a német műveltségi körnek az angol és francia szerződéselméletre épülő Christian Wolff-féle államfilozófiájában találhatjuk.<sup>618</sup> Eszerint a polgárok veleszületett természetes szabadságjogukat a kölcsönös biztonságuk érdekében a fejedelmi főhatalomra ruházzák át. Ezáltal az állam célja – az általános vagy közboldogság – megszabja a szuverén államfő népe iránti kötelességét. Az egyén szabadsága és egyenlősége itt

---

<sup>613</sup> Robert Zimmermann: „Philosophie und Philosophen in Österreich.” *Österreichische-Ungarische Revue* N. F. VI. (1888-9) 177-198, 259-272. Paul P. Bernard: *Jesuits and Jacobins. Enlightenment and enlightened despotism in Austria.* University of Illinois Press, 1971. Helmut Reinalter: *Jakobiner in Mitteleuropa.* Innsbruck, 1977. Werner Sauer: *Österreichische Philosophie zwischen Aufklärung und Restauration. Beiträge zur Geschichte des Frühkantianismus in der Donaumonarchie.* Studien zur Österreichischen Philosophie II. Hrsg. Rudolf Haller. Königshausen, Würzburg — Rodopi, Amsterdam, 1982. *Verdrängter Humanismus — Verzögerte Aufklärung auf der Suche nach der Österreichischen Philosophie.* Hrsg. Michael Benedikt. Verlag Turia, Wien, 1993.

<sup>614</sup> Fehér Márta: *A tudományos gondolkodás térhódítása a 19. század elején.* Kézirat. Budapest, 1991. 2.

<sup>615</sup> Kármán Mór: „Közoktatásunk múltja.” *Közoktatásügyi tanulmányok II.* Franklin Társulat, Bp., 1911. 49-51.

<sup>616</sup> Karl Hugelmann: „Aus dem Kreise K. L. Reinholds.” „Briefe.” *Neuen Reich* IX. (1879) 450-465. „Ein Stammbuch aus dem Kreise Karl Leonhard Reinholds (Jena und Kiel 1792-95).” *Die Kultur* XI. (1910) 296-323, 433-454. Paul Molisch: *Geschichte der deutsch-nationalen Bewegung in Österreich.* Jena, 1926. Wilhelm Baum: *Der Herbart-Kreis und das Geistesleben im Zeitalter d. Franz. Revolution.* Klagenfurt, 1989. Werner Schneiders: *Hoffnung auf Vernunft. — Aufklärungsphilosophie in Deutschland.* Felix Meiner Verlag, Hamburg, 1990.

<sup>617</sup> Alois Blumauer: *Beobachtungen über österr. Aufklärung und Literatur.* Kurzbeck, Wien, 1782. Fritz Valjavetz: *Karl Gottlieb Windisch. Das Lebensbild eines südostdeutschen Bürgers der Aufklärungszeit.* Budapest, 1936. *Studien zu Literatur und Aufklärung in Osteuropa.* Giessen, 1978. „A keresztény vallásnak és a világosodásnak együtt való terjedéséről. Kézirat, Lev. 4.r.31. MTA Könyvtár.

<sup>618</sup> Kornis Gyula: *A magyar művelődés eszményei 1777-1848. I. kötet.* Budapest 1927. 4. sk. 5. [http://mtdportal.extra.hu/books/kornis\\_gyula\\_a\\_magyar\\_muvelodes\\_eszmenyei\\_1.pdf](http://mtdportal.extra.hu/books/kornis_gyula_a_magyar_muvelodes_eszmenyei_1.pdf).

hátterbe szorul, míg a szuverén államigazgatás az alattvalók érdekében minden ügyre kiterjedve az abszolutizmust erősíti. Amint a német egyetemeken a wolffiánus tanárok, ugyanúgy a bécsi egyetemen Martini és Sonnenfels a közboldogság és az állami mindenhatóság hirdetői voltak. Szerintük az uralkodónak joga nemcsak népe gazdasági, hanem szellemi-erkölcsi életének szabályozása is. Például az oktatásügy minden területén, a hasznos és engedelmes alattvalók kinevelése érdekében.<sup>619</sup> Ebből az alapállásból érték Kant filozófiáját is a támadások, mert ő már messze eltávolodva ettől a felfogástól, az emberiséggel szemben megjelenő kihívásról beszélt, amit csak magunkat annak részeként tekintve foghatunk fel, önjelölt előjáróiként sosem.<sup>620</sup> S ugyanakkor a XVIII. század utolsó évtizedében elindult magyar Kant-befogadás rosszállói és letiprói olyan tudományosságot támogattak, amely kizárta saját tévedhetetlenségük kétségessé tételét, kizárta a mindenben a közérdekre hivatkozás negatívumainak bírálatát. Térségünkben ennek a tudományosságnak ezért máig hatóan megvan a folytonossága.<sup>621</sup>

*A tiszta ész kritikája* egyébként Kant részéről azt a nyugati elképzelést bírálja, amely maga is kritika, hogy a társadalom szerves fejlődése elavult, helyette a haladást a társadalom vezető erejének kell kézbe vennie. Kant tehát azt a szempontrendszert bírálja, amiből a nyugati ideológia építkezett, vagyis az objektívként vagy elvontan felfogott értékeket.<sup>622</sup> A szubjektum szükségyszerű önkorlátozottságára hivatkozik, és interszubjektív értelmünkre, amely ha észként az egyén fölé emelkedik, mindenképpen szembefordul vele. Az egyszerre két, ellentmondó tételt ránk kényszerítő természetünk bemutatásával az átfogó és örökérvényű meghatározás és értékelés lehetetlenségét mutatja meg. S mindezzel visszafogottan, nem annyira kritikusan, mint inkább építően foglalkozik.

Azok a magyar gondolkodók pedig, akik jószerevével Kantnak még kortársai voltak, a kanti kritika tárgyát magátólértetődően bírálandónak tekintették a közép-európaiság viszonylatai miatt. Ezért inkább a kanti filozófia pozitív, építően felhasználható állításait karolták fel, ezekre támaszkodtak és hivatkoztak. Ezen állításai miatt értékelték őt korszakos filozófusként, és ezért kezdték el terjeszteni tanait már olyankor, amikor még némethonban sem volt ismert.<sup>623</sup> Mind a korai, mind a későbbi magyar Kant-recepció tehát olyannak állítja be Kantot, mint aki mindent megjobbitani akar, minden problémát megoldani akar. Mint aki a vallást magasabb szintre, az erkölcs magasságába emelve, közelebb szeretné hozni az emberekhez a boldogságot. „Boldogságtudomány az, a mely minket azon eszközökkel esmerkedtet meg, a mellyek által a Bóldogságban részt vehetünk” mondja Mándi Márton István.<sup>624</sup> Kantiánusaink így a társadalom- és emberkép megragadásában jellegzetes szervesség-gondolatot, a historista gondolkodás

---

<sup>619</sup> Kornis (1957), 5.

<sup>620</sup> W. Switalski: *Kant und der Katholicismus*. Münster, 1925. „Kétszáz éves a kanti kritizmus.” *Világosság* 1972. május. Melléklet.

<sup>621</sup> Pukánszky Béla: „Kant első magyar követői és ellenfelei.” *Protestáns Szemle* 1924. 33. évf. I-IX. füzet, 294-303. Trócsányi Dezső: *Mándi Márton István tudományos munkássága*. Pápa 1931. 17. Joó Tibor: „Az első magyar kantiánus filozófia.” *Magyar Könyvszemle* 1939. 1. 75-77. Trócsányi Dezső: „'Az első magyar kantiánus filozófia' kérdéséhez.” *Magyar Könyvszemle* 3. 307-308. Horkay László: „Kant első magyar követői.” *Irodalom és felvilágosodás*. Akadémiai Kiadó, Bp. 1974. 205.

<sup>622</sup> Goethe is idegenkedett a fakó teóriáktól: „Bennem erősebb hajlam volt a természet érzéki megfigyelésére, mint Herderben, aki mindig gyorsan célnál akart lenni, és már olyankor birtokba vette az eszmét, amikor én még alig kezdtem el a megfigyelést.” (Richard Friedenthal: *Goethe élete és kora*. Európa Könyvkiadó, Bp. 1978. 405-406.)

<sup>623</sup> Ahol csak Johann Schulz: *Erläuterungen über des Herrn Prof. Kant Kr. d. r. V. (1784)* és Karl Leonhard Reinhold: „Briefe über die Kantische Philosophie.” (*Deutsche Merkur* 1786/87) c. műve hívta fel rá szélesebb körben a figyelmet.

<sup>624</sup> Márton István: „Erkölti szótár.” *Galagonya magyarok. Szemelvények a magyar nyelvű filozófiából Apáczaitól Böhmgig*. Szerk. Várhegyi Miklós és Kőszegi Lajos. Pannon Pantheon, Comitatus Veszprém, 1992. 62.

egyedülálló magyarországi demokratizmusát képviselték, s fedezték fel azt tanítómesterükként Kant gondolataiban is.<sup>625</sup>

Általában a felvilágosodás eszméinek a terjedése tehát nem mutat nálunk elmaradást. Ezek 1780-ban már Debrecenben sem voltak ismeretlenek, ahol a püspök Voltaire-t fordított.<sup>626</sup> Besenyei pedig már 1772-től hirdette a francia eszméket, s a testőrírók tevékenysége vagy a protestáns peregrinációk hozománya szintén a német felvilágosodás és a Kant-eszmék terjedését segítette elő. Az 1790-es évek elején országos divatba jött Kantot olvasni, hirdetni és magyarázni, főként a főiskolákon. Különösen három iskola emelkedik ki kiváló tanárainál fogva a kanti filozófia fellelőjévé: Pápa (Mándi Márton István, Horváth József<sup>627</sup>), Debrecen (Nagy Sámuel<sup>628</sup>, Sárvári Pál<sup>629</sup>, Lengyel József) és Marosvásárhely (Köteles Sámuel). Ám Patak (Sipos Pál<sup>630</sup>) szerepe is jelentőségteljes. És még a pesti egyetem (Koppi Károly, Bárány Péter, Anton Kreil) és a pécsi jogakadémia (Johann Dellling) ilyen megmozdulása is jelentős.<sup>631</sup>

### **A kritika elfojtása**

Ám nem tarthatott sokáig ez az állapot. A Martinovics-féle összeesküvés leleplezése és megtorlása után üldözték az új eszmék hirdetőit, különösen akkor, ha vallási kérdésekkel is foglalkoztak. A két bajor származású tanár, Kreil és Dellling még az állását is elvesztette Kant tanainak oktatása miatt.<sup>632</sup> Márton Istvánt egy pamfletben támadták meg és Pápán eltiltották az

---

<sup>625</sup> Mártonon kívül ilyen Lengyel József és Köteles Sámuel felfogása az erkölcs és a polgári társaság kapcsolatáról. Lengyel József: „Morál vagyis az Erköltsi tudomány. 120 § 159 oldalon, 5. számú irat”, és „Ethika. 120 § 60 oldalon, 6. számú irat” R. 241. számú kéziratcsomó. Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtára, Debrecen. Köteles Sámuel: *Az erkölcsi Philosophiának eleje I-II.* Marosvásárhely, 1817.

<sup>626</sup> Trócsányi: *Mándi Márton István tudományos munkássága.* 9. Horkay: „Kant első magyar követői.” 202-203.

<sup>627</sup> Horváth József: „Mitsoda az, ami bennünk gondolkodik?” *Galagonya magyarok. Szemelvények a magyar nyelvű filozófiából Apáczaitól Böhmig.* 53-55.

<sup>628</sup> Juratus Deák Nagy Sámuel. Sárvári debreceni filozófia tanári helyettese már 1793 óta ismertette diákjaival tanait – nem tudni honnét és hogyan ismerte meg azokat – a *Novi eclesiastico-scholastici Annales*, az első egyházi és iskolai folyóirat szerint diákjai 250-en az 1794. decemberi vizsgán „a nagyhírű Kant és mások által megtisztított szabadelvűbb filozófiát tudták és megértették”. (Horkay: „Kant első magyar követői.” 213.

<sup>629</sup> Sárvári Kant tanait Göttingában ismerte meg, ahol Butterweg hallgatója volt. Ott adták ki filozófiai doktori értekezését is, amely erős Kant hatást mutat. („Sárvári Pál Levelezése.” *Kézirat.* Déry Múzeum, Debrecen.)

<sup>630</sup> Makkai Ernő: „Bevezetés” Sipos Pál: *Természet és szabadság. Hat filozófiai tanulmány c. művéhez.* *Erdélyi Féniks* A M. Kir. Ferenc József Tud. Egyetem Philosophiai Intézete, Kolozsvár, 1944. Sipos Kazinczyval is szoros kapcsolatban állt. (*Kazinczy Ferenc Összes Művei Harmadik osztály. Kazinczy Ferenc levelezése. VIII. kötet.* Magyar Tudományos Akadémia, Bp., 1891. 77, 138., 387., és XI. kötet. 125., 139. számú levél.)

<sup>631</sup> Szabó Károly: *Mándi Márton István a helvét hitvallásúak Pápai Főiskolájának alapítója, s ugyanott a bölcsészet és mennyiségtannak negyven évig rendes tanára.* Pápa 1860. 14. Bartók György: „Köteles Sámuel élete és philosophiája.” *Athenaeum* 1910. 1. 52-85, 1911. 4. 84-111. Hajós József: *Köteles Sámuel.* Irodalmi Kiadó, Bukarest, 1969. Gyárfás Ágnes: *Az első magyar bölcséleti mű és története. Bárány Péter: Jelenséges lélekmény.* MTA Könyvtára, Bp. 1990. 367.

<sup>632</sup> Boreczky Beatrix: *A magyar jakobinusok.* Gondolat, Bp. 1977. A Dellling-ügy c. fejezet: 217-220. Poór János: *Kényszerpályák nemzedéke 1795-1815.* Gondolat, Bp. 1988. 55-76.

„istenészeti tudományok” tanításától.<sup>633</sup> A tanítás nyelvét magyarról visszaváltoztatatták latinra. Lengyel Józsefet a debreceni új filozófia tanszékről eltávolították 1802. március végén, év közben, és tantárgyait másoknak adták.<sup>634</sup>

A kritikai filozófia elfojtása mellett azonban az osztrák politika nagyban törekedett a tudományos igényű kormányzás képének és gyakorlatának kialakítására. Ennek során viszont még bizonyos egyoldalúságot is tapasztalunk, – például a ránk vonatkozó történeti források összegyűjtésében érvényesülőt, hogy csak a nyugati kapcsolatainkkal foglalkoznak, – amivel a magyar történelmet úgy állították be, mint amely rendeltetészerűen haladt a nyugatabbra élő német kultúra és osztrák közvetítés és kormányzás befogadása felé, mintha nem lett volna előtte itt másfélezer éves önálló állami tevékenység.<sup>635</sup> E törekvések átfogó, birodalmi politikai igénye nem feltétlenül csupán nemzetünk ellenes merénylet volt. A Ratio Educationis előremozdította például az ország ügyét az oktatásban, s a császár szolgálatában magasra lehetett jutni itthon is, mint Grassalkovich Antal hercegsége mutatja. Ám a részteljességre törekvés, ha érdek is osztrák oldalról, nem engedte figyelni a túlnyomó, a magyarság számára fontos és kedves mozzanatokra, s így a birodalmi és nemzetek fölötti érdekek érvényesítése gyengítette a nemzetalkotó erők serepét.

A nemesi nemzetet is korlátozták az új funkciók kialakítása érdekében. S hogy bizonyos személyeket felemeltek a nemesség élére, az a magyarok szemében inkább sértette, mint beteljesítette a nemzet érdekeit. Összetűzést okozott, hogy II. József uralkodása idején a nemzeti érzés nem járhatott együtt a nemzeti érdekek érvényesítésével.<sup>636</sup> Ezért jelenhetett meg azután a nemzeti függetlenség kívánalma a nemzet tagjai előtt erősebben, mint a polgári haladásé, mivel a nemzeti függőséget a polgári haladás gátjának vélték. A kormányzat pedig fordítva, a függetlenségi törekvéseket érzékelt veszélyforrásként. Mindenesetre ez az akadály az államszervezetben nem engedte teljes mértékben működni sem a nemzetet, sem kormányzatát. A fejlődés és fejlesztés helyett a hangsúly áttevődött a védekezésre. A nemzet őrizte azonosságát, a kormány pedig ellenséget keresett és üldözött.<sup>637</sup>

A bécsi levéltárakban megtalálhatók azok a rendőri jelentések, amelyek az egész akkori filozófiai mozgalomban résztvevők elleni vádemelésekről szólnak.<sup>638</sup> A Reinhold jénai körétől egészen Kielig, Klágenfurtig, a Bánságig és Erdélyig szétterjedtnek tartott szervezkedést a rendőrség csírájától figyelte, s a szabadkőműves hálózatokon keresztül igyekezett felgöngyöltetni, szétverni azt, tagjai sorsát a jakobinizmus vádjával örökre megpecsételni. A magyar jakobinusokat kivégezték, vagy hosszú börtönbüntetésekre ítélték. A nem magyar résztvevők sokkal jobban jártak, például Herbert báró és karinthiai köre enyhe ítéletekkel megúsza.<sup>639</sup>

---

<sup>633</sup> [Budai Ferenc:] *Rosta: A Kant szerént való philosophiának rostálgatása levelekben.* Posony, 1801. Mártonnak az 1796-ban Pápán megjelent Schmid-mű magyarítását, a *Keresztyén teheologusi moral vagy erkölcs-studományt* névtelen munkában támadták meg, amelyet Budai Ferenc, Budai Ézsaiás testvére írt St. Martin: *Le nouvel Homme.* 1798. c. munkájának átdolgozásával és itt-ott önálló részekkel. Kazinczy többször leleplezte, hogy a háttérben nagyobb tekintélyek húzódtak meg. (Borzák István: *Budai Ézsaiás és klasszika filológiánk kezdetei.* Akadémiai Kiadó, Bp. 1955. 15-17, 79, 82, 91-92.) Márton csak 1819-ben válaszolhatott rá, amikor a válasz már elvesztette időszerűségét. (Csűrös Ferenc: „Mánda Márton István pöre.” *Irodalomtörténeti Közlemények* 1912. 11-38.)

<sup>634</sup> Joó: „Az első magyar kantiánus filozófia.” 75-77. Mindketten a *Rosta* Általi támadás áldozatai lettek.

<sup>635</sup> A. F. Kollar: „Documenta in historiam Hungariae.” Adamus Kollar: „Scriptores Rerum Ungaricum Istem Historemata, Bulla Pontificia Liteqs at Acta Publica ex MSS. Codicibus Cesareis collecta.” Bibl. Pal. Vind. Cod. 8799. Dümmert Dezső: „Kollár Ádám problémája.” *Filológiai Közöny* 1967. 3-4. szám.

<sup>636</sup> Ennek a politikának a kudarcát maga II. József is beismerte azzal, hogy visszavonta rendeleteit.

<sup>637</sup> Felségárlási perek. Például a Kazinczyéké előbb, a Wesselényi Miklós báróé utóbb.

<sup>638</sup> „Nachlaß Hugelmann”, *Karton* 27. „Pergen-Akten” XV. 10. Allgem. Verwaltungs archiv, Wien.

<sup>639</sup> Rudolf Cefarin: *Kärnten und die Freimauerei.* Wien, 1932. Alfred Körner: *Die Wiener Jakobiner.* Stuttgart, 1972. Boreczky: *A magyar jakobinusok.* Poór: *Kényszerpályák nemzedéke 1795-1815.* Baum: *Der Herbert-Kreis und das Geistesleben im Zeitalter d. Franz. Revolution.*

Az erős hatalmi nyomást a felvilágosodás és a kanti filozófia ellen tehát figyelembe kell vennünk, amikor a magyar szereplőket értékeljük. Nehogy a nyomást gyakorlók álláspontját követve – különösen, ha ezzel kritikátlanul tisztába se jöttünk – mi is elítéljük az általuk üldözötteket, csupán mert lejáraták őket. A hamisítás lólába azért eléggé kilóg a felvilágosodásból származtatott osztrák birodalmi államelméletből is, és a jakobinizmus és a kantianizmus azonosításából is. Ezért vádoltak aztán meg filozófiai törekvéseket populáris vagy német birodalmi összeesküvéssel, illetve felségárulással.

A királyi helytartótanács 1795. június 15-ödikeyi rendelete egyenesen megtiltotta a kanti filozófia tanítását minden magyarországi katolikus iskolában. Református körökben pedig hasonló tiltást megfogalmazó egyházkerületi határozatokkal mértek szinte megsemmisítő csapást az éppen csak kivirágzott magyar felvilágosult és filozófiai gondolkodásra. E gondolati mozgalom azonban a hatalmi elnyomás ellenére búvópatakként fennmaradt és tiltott gyümölcsként még édesebb lett, majd a nyomás enyhültével, később, az eszmékkel fiatal korokban megismerkedett gondolkodók fellelegezhetnek, publikálhattak és iskolát teremthettek. A közép-európai beágyazódás természetének megfelelően jellemző vonása a magyar gondolkodásnak, hogy praktikus hasznos és alkalmazható, felhasználható alakban nyilvánul meg, s az öncélú, elvont, alárendelő szerkezeteket és rendszereket inkább mellőzi. A társadalom és emberkép hagyományos mellérendelő szervessége egyedülálló autonómiát őriz, amihez a kritikai következtetések magátólértetődően kapcsolódhattak. És ezt a kapcsolatot az erkölcs és a vallás hagyományokkal megegyeztethető, de alternatívát nyújtó megalapozásának lehetősége, az ésszerűségnek az őrzött ismeretekkel való azonossága jelentette.<sup>640</sup>

## – Magyar utak a felvilágosodáshoz

### **A hétéves háború tapasztalatai**

A felvilágosodás megismeréséhez vezető magyar utak közül az első a hétéves háború tapasztalatainak hatása. A háború 1756-tól 1763-ig tartott Poroszország ellen, s amelynek elvesztése következtében elvesztett az osztrák uralkodói hegemonia és német-római császárság is. „A magyar felvilágosodás első történése, Kovachich Márton szerint ez a mozgalom a hétéves háborúval kezdődik. A nemesi katonaság a hadjárat alatt megfordult Nagy Frigyesnek a felvilágosodás szellemében kormányzott országaiban, és onnan megváltozott gondolkodással tért haza. A gondolat szabadság, a kétely, a tudományok megkedvelése és a vallástalanság volt a hétéves háború magyar zsákmánya. Az új felfogás hihetetlen gyorsasággal terjedt, és Voltaire nevét nemsokára mindenütt lehetett hallani.”<sup>641</sup>

### **A magyar testőrök mozgalma**

A másik út a felvilágosodáshoz a francia eszmehatás volt Bécsen keresztül. Amint Trócsányi hangsúlyozza, „a felvilágosodás másik főcsatornája, mely még fontosabb is az előbbinél, a császárváros Bécs volt”.<sup>642</sup> Bécsbe már 1750-től áramlott a francia szellem Kaunitz párizsi követ és fiatal főúri környezetéből, mely „szkeptikus és ateista, a test és a lélek teljes felszabadulását valló salonokba jár... Bécsbe visszatérve ő teszi divatossá Voltaire és az enciklopédisták deizmusát, tekintélyellenességét, az Egyház elleni közömbösséget, sőt ellenszenvet, a francia

<sup>640</sup> Erdélyi János: *Filozófiai és esztétikai írások*. Akadémiai Kiadó, Bp. 1981. Révai József: „Kölcsey Ferenc.” *Esszépanoráma 1900-1944. III. kötet*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp. 1978. Karácsony Sándor: *A magyar észjárás*. Magvető, Bp. 1985.

<sup>641</sup> Trócsányi: *Mándi Márton István tudományos munkássága*. 9.

<sup>642</sup> Trócsányi *ugyanott* 10.



színházat és a francia rokokónak könnyelműségét, léhaságát és egész erkölcsi feloldottságát”.<sup>643</sup> Előzőleg még tehát a 17. századi Franciaországban kialakult klasszicizmus hatása terjed. Ez a korábbi tökéletes művészi korszakok és irányzatok tudatos követője, de nem annyira az antik görögöké, mint a császárkori Rómáé. Olyan új fejlődési szakasz az esztétikában a reneszánsz után, amely merev normákat és aprólékos szabályokat írt elő, hasonlóan az abszolút monarchia merev viszonyaihoz, törekvéseihez, ahol a polgárság még nem elég erős a hatalomra, de megfelelő támasztényező az uralkodó oldalán a feudális megosztottság ellen, a nemzeti piac és állam s a központosított államgépezet mellett (Svájc a kivétel).

Így a klasszicizmus a polgári ízlést ötvözi az Udvar arisztokratizmusával, s a művészetet alárendeli az uralkodói törekvéseknek. Felveszi a harcot a feudális szellemű barokk túlfűtöttség és irracionalitás ellen, valamint a köznapi alantas, durva népi művészet ellen. Kompromisszumos megoldásként végül a klasszicizmus a természetutánzás polgári programját átszűri a megszépített antik stílusformák hagyományán. A szép és igaz egységét hirdeti, igazi szenvedélyeket igényel a művészetbe, s a józan ész tekintetében művészi vezérelvnek. Ám a szép lényegének tekintett igazságba nem fér bele az alacsonyabb rétegek hangvétele, az őszinte szenvedélyek ábrázolását korlátozza az udvari ízlés és az abszolutista rend fegyelme, államérdeke, míg a józan ész szerepe inkább a szabályok fegyelmezett betartásának eszményítése. A klasszicizmus eszménye az egyetemes és örök emberi jellemek ábrázolása, ezért mellőzi a különös vonásokat, a hely és a kor adta sajátosságokat, a nemzeti és társadalmi meghatározottságokat. Kompromisszumai ellenére a klasszicizmus előremutat a felvilágosodás felé, a felvilágosult abszolutizmus hívei még követik előírásait, de Voltaire már fellázad a klasszicizmus követhetetlen általános érvényű normái ellen az egyes korok és népek sajátosságai nevében. Kimondatik, hogy az antik tragédiát az újak akár felül is múlhatják, s különösen a babonát és a mítoszt leküzdő józan ész jogosított fel erre az álláspontra.

Ballagi Aladár szerint Máris Terézia meggátolta, hogy „a Francia-, Német-, Angolországban lángra-lobbant tudomány életadó sugari Magyarhonba” behatoljanak, mert az volt a politikai törekvése, hogy „a nemzet az ő kezéből ízlelje a tudomány első cseppjeit, de csak oly formán, s oly mértékben, mint ő akarja”.<sup>644</sup> Abszolutizmusának és centralizációjának útjában állt a nemesség, melynek társadalmi átalakítására azért volt szüksége, hogy a magyar törvények szerint a nemesség kezében központosult jogokat a saját kezében birtokolja.

A honi ügyektől és a hazától úgy vonta el a nemességet, hogy azok elvesztvén érdeklődésüket a közügy, s mély érzésüket a nemzet iránt, „a még csak néhány évvel ezelőtt ősi váraikban, kastélyaikban ülő magyar mágnási családok seregestől vándoroltak a birodalmi székvárosba, hogy ott levetkezzék láthatólag nemzeti ruháikat, majd nemzetiségüket, s ezzel együtt ősi erényeiket. Felvették az európai míveltség morzsáit... s ezek nagy része testileg-szellemileg elveszett hazájára nézve. Még ekkor nem hangzottak el a nagy eszmék, melyek Franciaországban a politikai szabad gondolkodás szülőhőjében termettek. Nem volt ki figyelmeztesse a nekiribódult főnemeseket honuk iránti kötelezettségeikre”.<sup>645</sup>

És hogy a köznemességet is az udvarba csalogassa, Mária Terézia felelevenített két régebbi intézményt, a lovagakadémiát, a Theresianumot, és a magyar nemesi testőrséget. A gárda felállításának céljául megjelölt a hazafiak közti műveltség terjesztése mellé Ballagi odakívánczónak látja a germanizációt is. S „a keleti pompakedvelő természet ruházatban kiélése mellett az is szempont volt, hogy közpénzen láthattak a köznemesi csemeték világot, holott arra pénze csak a főuraknak volt”.<sup>646</sup>

<sup>643</sup> Szekfű Gyula: *Magyar történet. V. kötet.* Bp., 1935. 25. Kosáry Domokos: *Művelődés a XVIII. századi Magyarországon.* Akadémiai Kiadó, Bp., 1983. 288.

<sup>644</sup> Ballagi Aladár: *A magyar királyi testőrség története különös tekintettel irodalmi működésére.* Franklin-társulat, Bp. 1878. 1 és skk.

<sup>645</sup> Ballagi *ugyanott* 7-8.

<sup>646</sup> Ballagi *uo.* 10.

Ugyanakkor az uralkodó felmenőségében mutatkozó hiányosságokat, sőt szegényességet, valamint az ördöggel is szövetekezés szándékát a cél érdekében, jól mutatja Ballagi következő megjegyzése, hogy a „Rákóczi korát kutató történészünk Thaly Kálmán, 1866. évi jan. 8-án a Tud. Akadémiában tartott értekezésében, Rákóczy testőrsége alapszabályai nyomán kideríté, hogy nagy részben a fejedelem testőrhada mintájára alkottatott az akkori kor igényeinek megfelelőleg Mária Terézia testőrsége. Azonban a forrást politikai okokból elhallgatták”.<sup>647</sup> Különben az osztrák udvar magasabbrendűségi mítosza rögtön szertefoszlott volna.

Az első testőresketések után négy évvel már „beérni látszott a gyümölcs”, hiszen Dévay András élénken panaszkodik a nemzeti erkölcsök elkorcsosulása, a nemesi testőrség elnémetesedése miatt: „Jövevény idegen nyelven kapdosnak, s nemcsak unalmas előttük a magyar szó, de ha tudják is még e nyelvet, szégyenlik, s majdnem utálják azt beszélni.”<sup>648</sup>

Mindezek miatt nem lehet eléggé hangsúlyozni a jelentőségét a testőrírók fellépésének és munkásságának. S mint Ballagi fogalmaz, báró Orzcy Lőrinc „fellépése epochát alkot összes irodalmunk történetében”.<sup>649</sup> A franciás irodalom megkezdője, a triász: Orczy, Bessenyei és Barcsay „kézirati művei nagy hatást gyakoroltak a testőrökre”, amelyek „a preventív censura miatt sajtó alá nem kerülhettek”, viszont a saját kezűleg másolt kéziratokat a testőrök sokkal nagyobb becsben tartották és a selyemtáskába, lódingba rejtették.

Bessenyei „philosophia magasabb húrjait hozta rezgésbe” Montesquieu és Voltaire nyomán írott műveiben. Megírta „a magyar nemzet philosophiai történetét”, és értekezett az emberi nem törvények útján történő boldogításáról.<sup>650</sup> Érdekes azonban Imre Sándornak *A magyar irodalom és nyelv rövid története* c. művében tett megállapítása, aki szerint „Bessenyeit már megelőzte Lázár János és Haller László a francia irodalmi darabok utánzásában”.<sup>651</sup>

Mindenesetre Bessenyei programja nem esett egybe a Ratio Educationisszal, mert a magyar felvilágosodás sem eshetett egybe a felvilágosult abszolutizmus uralkodásának biztosításával. S hogy a testőrírók áldott tevékenységének következtében a felvilágosodás szelleme diadalt arathatott, annak a nemzeti szempontok csupán mellékszöngéi, fontosabb a magyar filozófiatörténet szempontjából, hogy a filozófia, az ész diadala volt ez az érzékiség, az örömök tobzódása fölött. S hogy ez az állítás nem légbőlkapott, hogy a magyarság kiéhezetten fogyasztotta a hozzá eljutott filozófiát, s azt meg is értette, jelzi a következő, éppen 1789-ből való idézet. Szilágyi Sámuel írja, hogy „a filozófia néhány esztendőktől fogva Európában sokat gyarapodott,, Mert mennél jobban meg vagyon valaki világosodva, annál kevésbé babonás vallás dolgában; ...minket a természet kétségkívül nem azért formált, hogy a világból számkivessük magunkat, hanem hogy egymásnak segítségére légyünk a mi közönséges szükségünkben; ...egyszóval az elmélkedés természetünknek minden hibáit megjobbítja”.<sup>652</sup>

A magyar testőrírók mozgalmának születése tehát jól beleillik a felvilágosult eszmék hozzászólásaink érkezésének változatos folyamatába.

## **A protestáns egyetemjárások**

Jelentős útja volt a felvilágosodáshoz a protestáns peregrinációké, és különösen a szepesi és erdélyi német polgárság szintén német egyetemeken végzett ifjaiéi. Hogy a protestánsoknak nem engedtek nálunk egyetemeket alapítani a katolikus kormányzat részéről, annak az

<sup>647</sup> Ballagi *uo.* 25-27.

<sup>648</sup> Dévay András: *Nap után forgó virág vagyis, az emberi akaratnak Isten akaratjához való illesztése.* „Előszó.” Nagyszombat, 1764.

<sup>649</sup> Ballagi: *A magyar királyi testőrség története különös tekintettel irodalmi működésére.* 46.

<sup>650</sup> Ballagi *ugyanott* 46, 47, 105, .

<sup>651</sup> Ballagi *uo.* 52.

<sup>652</sup> Szilágyi Sámuel: *Voltér úrnak Henriása.* Posony, 1982. Előljáró beszéd. Trócsányi: *Mándi Márton István tudományos munkássága.* 10.

lett a következménye, hogy a korábbi németalföldi egyetemek helyett most inkább előbb Halle, majd Göttinga és Jéna egyetemeit látogatták a teológiai főiskola elvégzése után.

Itt főként a felvilágosodás német változatával, elsősorban pedig Kant filozófiájával, mint szenzációs újdonsággal ismerkedtek meg.<sup>653</sup> Hazatérve ezen egyetemi hallgatói tömeg az egyetemeken, főiskolákon, a kezdődő újságírásban, a tudományos kutatásban vagy a közélet más helyein elhelyezkedve nagy hatással volt a magyar ifjúságra. Ám az is jellemző a magyar viszonyokra, hogy a felvilágosodás gondolatait annak hívei kényszerűen más-más pályákon elhelyezkedve átviszik szakterületükre is, például a jog, az orvosi vagy papi hivatás területére, mivel a filozófia lehetőségei akkorra itthon beszűkültek. Vagy például Makó Pál eleinte Leibniz és Wolff legjobb gondolatait tanítja, azután viszont csak a fizikában, matematikában meri a nóvumot, a differenciálszámítást előadni – amire egyébként akkor Bécsben egyedül ő volt képes.<sup>654</sup> Mások viszont, mint Kálmán József Vilmos (1758-1842),<sup>655</sup> vagy Toperczer Sámuel (1770-1815),<sup>656</sup> naplókba temették legjobb gondolataikat, s álnéven tudták csak az igen újszerű területeken, például a pszichológia kidolgozása terén alkalmazni azokat.

A talán sárszentmihályi születésű Kálmán 1787-től a bécsi egyetemen, majd 1792-től Jénában tanult és Reinhold belső köréhez tartozott. Átjárt vele Weimarba Wielandékhoz, Reinhold apósához, aki a *Deutscher Merkur* szerkesztette és nagy vendéglátás volt nála híres tudósokból. Az orvos és filozófus Kálmán ezért is irathatott Emlékkönyvet velük. Kálmán előbb még Kielbe is követte, – ahová Reinholdot eltávolították Jénából, de zsiros állásba, – majd 1795-től eltűnik a szemünk elől. Az ugyancsak a Reinhold-körből ismerős Purgstall gróf birtokán – akit Kálmán kísért el Kanthoz Königsbergbe annakidején – Graz mellett kap intézői állást, majd magángazda lett. Herbert bárót is ismerte, és Erhardnál is járt Nürnbergben.

Toperczer Sámuel Lőcséről ment Jénába tanulni, majd a Szepességben tanárkodott, illetve lelkészkedett. Az ő szenzációkat sejtető *Naplója* lappang – talán nem is annyira eldugott helyen! Még érdekesebbnek látszó pszichológiai művéhez sem lehetett hozzájutni, – amikor ke-restük – mert a példány hiányzott az Osztrák Nemzeti Könyvtárból, bár a katalóguscédula jelzi a művet. A kétkötetes tanulmánykötet mások tanulmányait is tartalmazza, és Kálmán a második kötetben szerepel Werner Sauer szerint. De az első kötet tartalomjegyzéke csak a két tanulmány címét mutatja, Toperczer neve nem szerepel.

A magyar felvilágosodás legnagyobb filozófusa pedig német egyetemen, Göttingában jutott hamar a csúcsra, s hatását a német folyóiratokon keresztül fejtette ki kartársaira. A brassói születésű Hissmann Mihály (1752-1784) filozófiai hazatérésére nagy szükség lenne még ma is, ami azonban még mindig eléggé akadozik, késik. 1774-től tanult Göttingában, ahol magiszter lett, majd 1776-tól filozófiai előadásokat tartott. Hamar híres lett, mert sokat írt folyóiratokba. 1781 májusában megkapta a londoni akadémia oklevelét. Swieten báró figyelt fel rá és hívta

---

<sup>653</sup> Han: *Jena Hungarica*. Gyulae, 1858. Borzsák: *Budai Ézsaiás és klasszika filológiánk kezdetei*. Sauer: *Österreichische Philosophie zwischen Aufklärung und Restauration. Beiträge zur Geschichte des Frühkantianismus in der Donaumonarchie*. 126-131.

<sup>654</sup> Dr. Constant von Wurzbach: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich enthaltend die Lebenskizzen der denkwürdigen Personen, welche seit 1750 in den österreichischen Kronländern geboren wurden oder darin gelebt und gewirkt haben*. Wien, 1867. 16. rész, 321-323.

<sup>655</sup> Dr. Karl Hugelmann: *Ein Stammbuch aus dem Kreise Karl Leonhard Rheinholds (Jena und Kiel 1792-95)*. Wien, 1910.

<sup>656</sup> Két tanulmánya („Über die Sitten und den Geschmack der Griechen in Rücksicht auf Freundschaft und Liebe” és „Über den eigennütigen und uneigennütigen Trieb in der menschlichen Natur”) Sauer szerint megtalálható a Michael Wagner által szerkesztett *Beyträge zur philosophischen Anthropologie und den damit verwandten Wissenschaften* (Wien, 1794-96.) II. kötetében. (Sauer: *Österreichische Philosophie zwischen Aufklärung und Restauration*. 150.)

haza. Hazatértét tragikus halála megakadályozta. Szinnyei 14 munkáját és három levelét említi.<sup>657</sup> Azóta nem sokat hivatkoztak rá nálunk. Hissmann már 32 évesen meghalt, amikor még Heine szerint sem ismerték Kant főművét Németországban.<sup>658</sup>

Hissmannt bátran tekinthetjük a Leibniz és a Kant közötti összekötő lépcsőfoknak, hiszen fellépett a wolffi dogmatizmus ellen, s ő képviselte teljes nyomatékkal Németországban az angol-francia szenzualizmust, minthogy csatlakozott Locke, Condillac, Bonnet, Helvetius, Robinet, Hartley, Search, Priestley és mások tanaihoz. Kétségbe vonta a lélekállapot immaterialitását és egyszerűségét, s a korábbi ellentmondó történelmi irányzatokból egyesített, tapasztalati lélektan követelményeit határozta meg.

Hissmann már Kant előtt képviselte a közép-európaiság jellegzetességeinek elméleti feldolgozási igényét, úgy is mint filológus pontosságú filozófus, úgy is mint patrióta erdélyi polgár. Szabad szelleme és tolla sokat segített a későbbi kanti gondolatok megértési akadályainak előzetes elhárításában mind német, mind magyar és szász földön. Hissmann Mihály az életbölcesség doktora volt, s a pesti egyetemen lett volna a filozófia tanszékvezető tanára, ha hirtelen meg nem hal. Egyik német kézikönyv se nevezi őt németnek.<sup>659</sup>

## – A filozófia a magyar felvilágosodás szolgálatában

### **Hagyományos és filozófiai tudás**

A magyar szellemiség újkorának első igazi zsendüléséről, a XVIII. század végi, XIX. század eleji magyar bölcselődésről azért kell tanulmányokat folytatni és írni, mert a magyar szellem alkotásait a filozófia terén csak kevésbé ismerjük, a magyar hozzáállást a bölcselkedéshez még alig értékeljük, és mert így filozófiánkat, annak eszmei tartalmát a magyar öntudat tényezői közé emelhetjük. Nemcsak értelmetlenné téve a megbélyegzést, hogy a magyar nem filozófus alkat, ha egyszer nagyszámúak az értékes művek és tömegével bukkannak fel a kiművelt filozófus emberfők a vizsgált korban,<sup>660</sup> hanem megvilágítva a bélyeg indoklásának tarthatatlanságát is, tehát hogy egyetlen újkori európai filozófus sem alkotott – így magyar sem alkothatott – csak önála előforduló elemekből felépített filozófiai rendszert, ha egyszer filozófiai fogalmaink az antik görögök alkotásai.

Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a filozófia görög eredeti formájához viszonyítva az embe-riség őshagyománya nem filozófiai volt, hanem inkább a költőinek és a tudományosnak az egyesítése. E tiszta hagyomány, amely ösztönző hatással volt a görög filozófia létrejöttére is, a földön több helyütt is megőrizte eredeti jellegét, ami a mellérendelő gondolkodás emberi egyen-lősége, testvérisége és természetessége, a földi valóság adottként elfogadása. A heroikus mítosz-képzés által torzított mondai, eposzi kánon hagyománya elvesztvén jelentését, mondaniva-lóját, a tapasztalati világ bizonyosságainak kritikájával szembesült előbb a preszokratikus ter-mészetfilozófiában, ám majd a klasszikus alakjában, különösen a platonizmus változatában már visszatért ideologikus szerepköréhez is.

<sup>657</sup> Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái IV. kötet*. Budapest, 1896. 910-911.

<sup>658</sup> Heine szerint Kant 1781-ben megjelent főműve csak 1789-ben vált általánosan ismertté. (Heinrich Heine: *Vallás és filozófia*. Magyar Helikon, Bp. 1967. 231.)

<sup>659</sup> *Allgemeine Deutsche Biographie*. Leipzig, 1800. 503. J. S. Ersch—J. G. Gruber: *Enzyklopedie der Wissen-schaften und Künste 9. rész*. Graz, 1980. 60.

<sup>660</sup> Pápay Jeromos: „A magyar bölcsészeti irodalom története Apácaitól az élőkig.” *A Kassai Premontr. Főgymn. 1977/78. évi Értesítője*. Ompoly Mátrai Ernő: *A bölcsészet Magyarországon a skolasztika korában*. Budapest, 1878. Ifj. Mitrovics Gyula: „A magyar bölcsészeti irodalom vázlata.” Függelék Schwegler Albert: *A bölcsélet története* (Franklin, Bp., 1912.) című könyvéhez. Joó Tibor: „Magyarság és filozófia”. *Magyar Szemle* 1935. XXV. Kötet. Joó Tibor: *Magyar nyelvű filozófiai kéziratok a Széchenyi Könyvtárban*. Budapest, 1940. Erdélyi János: „A hazai bölcsészet múltja.” *Filozófiai és esztétikai íráások*. Akadémiai Kiadó, Bp., 1981. 142-300. Larry Steindler: *Ungarische Philosophie im Spiegel ihrer Geschichtsschreibung*. Verlag Karl Albert, Freiburg/München, 1990.

A görögök esetében a sokszoros, a hódítások alkalmával felszínesen megvalósuló átadás-átvételben torzuló eredeti ismeretek mitologizálásával megvalósult azok művészi felhasználása, viszont a valós természetismeret pótlását a filozófiának kellett felvállalnia. Gondok akkor jelentkeztek, amikor a társadalmi viszonyok, szabályozások is igényelték az eszmei megragadást, gondolati művelést. A társadalom korábbi kettős – uralkodói és népi – kultúrára szakadását most a túlvilágot megcélzó és az evilágra vonatkozó eszmék megkülönböztetése folytatta, amit a mindenütt jelentkező e célra felhasznált írás, azaz Szent Írás megjelenése mutat. E szentírások köztes helyzetben vannak a mítosz, eposz és a filozófia között, mindkettőből megfelelően felhasználják a számukra szükséges elemeket.

S ahogy a keleti gondolkodás világtörvény vallásaiban látjuk, az (a gondolkodás) eleinte a természetismeret, emberismeret ősi mellérendelésében állt, s csak szintén a katonai meghódításai, alárendelése után alakult heroikussá és ezoterikussá, de a természet primátusát megőrizve az istenek fölött. A kinyilatkoztatott vallások azonban szükségteenné tették a természetismeret tapasztalati elérését, sőt a természetkutatást is, mert azt lázadásnak tekintették az isteni tekintély ellen. Azok a mellérendelő jellegű műveltségi elemek tehát, amelyek túlnyomórészt jellemezték az eredeti népi műveltségeket, illetve meghódításuk után hatalmas erejüknel fogva sokáig többé-kevésbé fennmaradtak, szükségteenné tették ebben a gondolkodásban a filozófiai jellegű elhatárolódást a természet megszemélyesítéseitől és a társadalom hősi és égi küldött vezetőitől. Amikor azonban ez a filozófia kikerülhetetlenül megérkezett hozzájuk, abból magától értetődően azokat a jellegzetes eszméket vették át, amelyek egyeztek felfogásukkal.

Mindezt tehát kikövetkeztethetjük az emberi történelem kezdeteiből, bár egyébként nagyfokú a bizonytalanság, amivel az elérhető keleti mitológiákat és ezek filozófiai tartalmait a mai tudomány kezeli. De az határozottan látszik, amint a magyar fejleményekből is ez tűnik elő, hogy e bizonytalanság ellenére megpróbálják valamiféle filozófia alatti típusú gondolkodásként besorolni őket. Nemcsak hogy nem elismerve eredetiségüket és egyedülálló eredményeiket, de egyenesen alacsonyabb fokként kezelve teljesítményüket a gondolkodás általuk felállított rangsorában. S annak ellenére, hogy az indiai mitológiai filozófia például egyértelműen egyistenhitű és a természeti jelenséget vallja plurálisnak, mialatt a görög filozófia erre a színvonalra sosem volt képes igazán eljutni a preszokratikus korszak után, illetve azokat a műveit, amelyek feltehetően ide elértek, már a korai időkben, s nem véletlenül, megsemmisítették.<sup>661</sup> A tételes világvallások létrejötte és természete mindenesetre azt mutatja, hogy az őshagyományt tisztábban továbbvivő népek és kultúrák társadalmi fejlődése olyanfokú emberi egyetemességre jutott a lelkekben, amit sem a görög, sem a római antik világ soha meg se közelített, hanem inkább erőteljesen és részben sikeresen támadott, hatalma alá vont, utóbb pedig külsőleg megvalósítani szándékozott, de próbálkozásai e téren sorra-rendre megbuktak.<sup>662</sup>

Így aztán a gyakorlati egyetemesség átfogja a mindenséget, míg a tisztán elméleti csupán az idealítások értelmi végtelenségét képes felfogni és felmutatni, s a történelmiség forradalmisításában a tudomány kultúrateremtő feladatát megfogalmazni. Hiszen értelemhamisítás a több évezredet átölelő keleti vagy magyar eszmei hagyományok egybemosása, azaz tőlük a görög

---

<sup>661</sup> Leukipposz és Démokritosz ismert töredékeire utalhatunk itt, illetve a töredékesség kérdéskörének, okainak megfejtettségére.

<sup>662</sup> A kínai univerzizmusnak, vagy a katolikosz kereszténységnek már a neve is elárulja egyetemességét, avagy egyetemességi törekvését. Ugyancsak érdekes itt a lovasműveltség birodalomépítő eszmeisége. Thierry Amadé: *Attila*. Pest, 1855. Thierry Amadé: *Attila története I-III*. Pest 1865. Étienne Balázs: *Gazdaság és társadalom a régi Kínában*. Európa Könyvkiadó, Bp. 1976. Ecsedy Ildikó: *Nomádok és kereskedők Kína határain*. Akadémiai Kiadó, Bp. 1979. Ecsedy Ildikó: *Nomád társadalmak és államalakulatok*. Akadémiai Kiadó, Bp., 1983.



filozófiatörténethez hasonló folytonosság követelése.<sup>663</sup> Amikor még e régmúlt korszakoknak az eseménytörténete sem tisztázott, nemhogy az eseményekről kialakított véleményeké.

Nyilvánvalóan ellentmondásos az a beállítás is, hogy a vegetatív természeti életmódú emberek, miközben csak egy szűk valóság iránt tanúsítanak pillanatnyi érdeklődést, addig a világ egészének gyakorlati kezelésére alkalmas áthagyományozott hozzáállással rendelkeznek.<sup>664</sup> Az ellentmondás feloldásának egyik módja lehet a mindenre kiterjedő eredeti, romlatlan hagyomány emlékezetének a bizonyítása, másik módja viszont az emberi értelemnek az olyan jellemzése, amint azt a fenomenológia teszi. Eszerint ezzel az értelemmel a világ mindannyiunk számára már minden filozófia előtt is bír, s azt filozófiailag meghamisítani lehet csupán, megváltoztatni azonban sosem.<sup>665</sup> Ami szerint a görög filozófia sem létrehozta, hanem visszaállítja az eszmék szelleméből megújuló generációk végtelenségének horizontját.

### **Keresztény egyetemesség**

S ha nem dőlt el eddig tudományos módszerekkel, hogy lehetséges-e egyáltalán az eszmék terén fejlődésről beszélni, akkor méginkább felértékelődik az az állítás, hogy a tudás teljes és örök, csak mi emberek juthatunk hozzá tökéletlenül és ritkán. Nem véletlen tehát, hogy maga a kereszténység barátságosabb viszonyt tudott a teljes hagyománnyal kialakítani, mint a filozófia maga, mert bizonyos eredetközösség áll fenn köztük, s a kereszténységben megmutakozó türelmesség mindig is összefüggött a más formában továbbélő eredendő hagyományokkal. A kereszténység azért tudta a leghatékonyabb gondolati szintézist megalkotni, mert mint az egyetemes igényűek és hagyományosan teljességre törők örökébe lépett eszmekör és életvallás, minden hasznos emberi teljesítményt, minden tudáshagyományt és filozófiát beépített világképébe — amellett, hogy mindezt egyúttal a hatalmi jellegével tagadta, tiporta is.

Mai tudásunk szerint egyetemes emberi tény, az első és majdani utolsó ember változatlan érzetűmennyi lényege azonos a kereszténység hivatkozásával az eredetileg is fennállt és töretlenül fennmaradt tökéletes emberi képességekre.<sup>666</sup> Történik hivatkozás az eredeti erkölcsiség és nyelv valóságmegjelenítő erejének megőrzésére is a hagyományok ápolása miatt. A keresztények ugyanakkor istengyermekeként felfogva önmagukat, a bennük működő teremtő isteni erő

---

<sup>663</sup> Annál is inkább, mert annak csak az emberiség szintjén van folytonossága, a görögségén nincs, hiszen az arab tudomány őrizte meg a műveket az utókor számára, gyakorlatilag nincsen görög középkor, s a görögök a mai napig nem tudtak egy a platonikusnak valamennyire elődjének tekintő tudományos akadémiát felállítani.

<sup>664</sup> Világos, hogy ha fel is kell használnunk helytől-időtől függő különleges körülményeket a történeti kérdésekre adandó válaszokhoz, a magyarázat releváns tényezőinek kiválasztásakor bármely korszak esetén ugyanazt az elméleti apparátusunkat vesszük igénybe. A társadalmi fejlődéstudomány szerint például az ősegyptomi monopóliumokról vagy a XII. századi európai árákról szóló elméletek nem ugyanolyanok, mint a mai hasonló tárgyú elméletek. Ennek megfelelően a termékeny félhold kultúrtörténetében nem is igen tárgyalják a pénzügyeket. De akár az árakat, akár a monopóliumokat csak emberek közti viszonyokként, és annak felfogásaként tudjuk megragadni, melyek elemeiből összerakjuk az árakat vagy monopóliumnak nevezett szerkezeti mintát. A fejlődés eszme szerint az emberi értelem változó, s csak történelmi megnyilvánulásait érthetjük meg. Az emberi értelem változásának törvényét pedig onnét, hogy megismerjük az egészéket egymást követő történelmi alakzatokat. Vannak társadalomtudósok, akik még a logikát is változóknak tartják, s a primitív népek gondolkodását prelogikainak nevezik. Ám ha megértjük őket, kell legyenek változatlan vonásaik. Az értelmi szerkezetük tehát nem térhet el alapvetően a miénktől, s nincsen változás az emberi ész alapszerkezetében. Ha az értelem annyira változna, mint a társadalmi fejlődéstudomány hívei gondolják, nem értenénk meg közvetlenül más korok embereit, a történelem hozzáférhetetlen lenne. V. ö. F. A. Hayek: *The Counter-Revolution of Science. studies on the Abuse of reason*. Liberty Press, Indianapolis, 1979. 111-139.

<sup>665</sup> Edmund Husserl: „Valóságstudomány és idealizálás.” – „A természet matematizálása.” – „Párizsi előadások.” *Válogatott művei*. Gondolat Kiadó, Bp. 1972. és különösen 270-272.

<sup>666</sup> A Biblia teremtéstörténete tökéletes első emberekről beszél, akik bűnbeeséssel romlásnak indultak. (Nem mindenki, csak a hódító hierarchikusok — tehetjük hozzá.) Nem véletlen az sem, hogy a fogantatás szentség a kereszténységben.

maradványaiban bízva nagy önbizalommal rendelkeztek. Nem kellett csupán határolt értelműkre hivatkozniuk. A filozófiával fokozták erejüket, hiszen annak az igaz Istenre vonatkozó vonulatait karolták fel.<sup>667</sup> A filozófia hozzájárult a keresztény teológiai gondolkodás fejlődéséhez is, és hosszú időn keresztül a filozófia csúcsait a keresztény filozofálás jelentette.<sup>668</sup>

### **Magyar egyetemesség és felvilágosodás**

Az újabb kutatások szerint a kereszténységet a magyarok úgy tették magukévá, hogy azt az ősvallásukhoz képest nem törésként, hanem annak folytatásaként élték meg.<sup>669</sup> S a keresztény filozófia egyes tételei külső spekulációknak látszottak számukra saját belső hagyományaihoz képest. Akár a nyugati minták használhatatlansága, akár a gyakorlatban a saját tudás alkalmazása, mind azt a tapasztalatot erősítette, hogy népük emlékezete gazdagabb és jobb választással rendelkezik, mint a filozófia – nem beszélve a testvériség erkölcsének érvényesítéséről.<sup>670</sup> A magyar anyanyelv lépten-nyomon tapasztalt fölénye is távolította a többnyire idegen nyelven, tehát redukáltan jelentkező filozófiai tartalmat. Az egyetemes emberi feladat, a tudásátadás vagy beavatás megvalósításához azonban a magyarok is felhasználták a filozófia kitűnőnek bizonyuló eszközeit. Ugyanakkor a filozófia pusztá formalitásainál végtelenül teljesebb összképet mutatnak az e téren említhető teljesítmények Szent István Intelmeitől Kölcsey Parainesiséig.

Az új nemzedék nevelése és a nemzedékváltással megoldható társadalom-átalakítás a felvilágosodásnak is központi kérdésévé válik.<sup>671</sup> A korai magyar kantianusoknak éppen a teljességre törés tűnt föl Kant filozófiájában, amit az erkölcsi és vallási építés megjelenésében fedeztek fel. A feldolgozást is erről az oldalról végezték, s az ismeretelméleti mondandót minden szenzációja ellenére is csupán pusztá eszköznek tekintették, mely mint részterület alátámasztja a fő mondanivalót.<sup>672</sup> Ebben a tevékenységben azonban sosem maradtak választott mesterük egyszerű követői, hanem ha kellett, gondolatilag túl is mentek rajta, illetve másként mondták ugyanazt, amit Kant.<sup>673</sup> Még az elutasító kül- és belföldi fogadtatás idején is a felvilágosodás filozófiai és erkölcsi kiteljesítőjét látták benne, s ezért alkalmazták gondolatait az általuk legfontosabbnak tartott területen, azaz az Istenről, vallásról, az ember erkölcséről, boldogságáról, törvényeiről, szabadságáról, rendeltetéséről, az emberiség jövőjéről és a napi szoros teendőkről

---

<sup>667</sup> Többek között a platóni filozófia szereplése vitathatatlan, különösen a különböző újplatonikusok feldolgozása révén.

<sup>668</sup> Ilyen Szent Ágoston, Szent Tamás, Duns Scotus és a többi rendszere.

<sup>669</sup> Ipolyi: *Magyar Mythologia*. Kálmány: *Boldogasszony ősvallásunk Istenasszonya*. Horváth Sándor: „A csodaszarva = Krisztus jelképe.” *Magyarország 1921. évf. 66. szám. Az ősi magyar hitvilág. Válogatás a magyar mitológiával foglalkozó XVIII-XIX. századi művekből*. Daczó Árpád: „A gyimesi Babba Mária.” *Népismereti Dolgozatok*. Kriterion, Bukarest, 1980. Molnár V. József: *Vázlat a természetes modellezéshez*. Gödöllői Művelődési Központ, 1986. Szendrey Ákos: *A magyar néphit boszorkánya*. Magvető Könyvkiadó, Bp. 1986. Pap Gábor: *Csak tiszta forrásból. Adalékok Bartók Cantata profana értelmezéséhez*. Kós Károly Egyesület, Bp. 1990. Daczó Árpád (P. Lukács O. F. M): *Csiksomlyó titka. Mária-tisztelet a néphagyományban*. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csikszereda, 2001. Falvay Károly: *Nagyboldogasszony. Női szerepkör a magyar ősvallás tükrében*. Id. mű.

<sup>670</sup> Szent Gellértnél Szent István Intelmeihez képest igen elvont misztikát találhatunk. De példa lehet a saját tudás és hagyomány előnyösségére a halotti kultusz, a születéssel kapcsolatos tudás és szertartásosság, az ősökre való hosszú és pontos emlékezet gazdagsága, a földrajzi tájékozottság, a csillagászati ismeretek, az élővilág, a gyógyfüvek és a gyógyászat ismeretei.

<sup>671</sup> *Ratio Educationis*. Rousseau: *Emil*. Kölcsey Ferenc: „Parainesis Kölcsey Kálmánhoz.” *Válogatott művei*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp. 1975. 463-502.

<sup>672</sup> Márton István: „Erkölti Szótár.” *Galagonya magyarok. Szemelvények a magyar nyelvű filozófiából Apáczai-tól Böhmig*.

<sup>673</sup> Bárány Péter lélektana, Márton István, Kőteles Sámuel írásai.

vallott felfogásukban.<sup>674</sup> Akár a külföldi egyetemeken töltött idő alatti magatartásuk, akár itthoni működésük célratörő és rögtön gáncsokkal buktatott mivolta, akár mellőztetésüknek, kudarcainak töretlen hittal való elviselése: akár gondolataik tisztasága, érthetősége, akár nyelvi teljesítményük kiemelkedő volta; akár filozófiai tisztánlátásuk magas foka – mind-mind arra mutat, hogy komolyan kell vennünk ezeket a mélyenszántó elméjű elődeinket, és mélységes érveikkel előbb gondolatilag birkózzunk meg, s csak azután mondjunk róluk ítéletet. Nehogy az akkori és a mai valóság torz tükrében elégtelenségüket tapasztalván előírjuk nekik, milyenek legyenek, elmulasztva valódi mivoltuk, mondandójuk megértését. Azért is kell gondosaknak és pontosaknak lennünk, mert megítélésüket korábban úgyszólván a felszínes lenézés, a félreértésből fakadó ellenszenv, valamint az elutasítás, tiltás jellemezte.<sup>675</sup>

Akiknek érdekében állt e filozófia elhallgattatása, lejárata a későbbiekben, s filozófusainknak hatalom ellen lázadó vagy egyházellenes beállítása, éppen a Kant által túlhaladott filozófia nevében tevékenykedtek. Ez a túlhaladott álláspont abban nyilvánult meg, hogy meghamisítva a felvilágosodás lázadásának indokait és emberiség léptékű előrelépési igényét és ígéretét, másféle hivatkozással igyekeztek lehetetlenné tenni, hogy a szabadság legyen az embert felemelő központi rendező elv, hatékonyan segítve őt egyéni és közösségi, napi s hosszútávú gondjai, feladatai megoldásában, a boldogság közelebb hozásában.<sup>676</sup> Akik nem hitték el az isteni szabadság természetének az embert hatalmassá tevő erejét, két végletben tagadták azt: egyrészt az isten és a vallás nevében, másrészt az istentelen és vallástalan ember és világ nevében. Ezért vannak a kantianizmusnak mindkét táborban, klerikális körökben és a materialisták között egyaránt ellenségei, akik jórészt egymás érveit is felhasználják a kanti filozófia elleni harcban. Pedig ahol az értelem véget ér, ott Kant szerint nem az ész, hanem az isten kezdődik, s utóbbi ugyanakkor nem léphet túl önmagán, mert nem léphet át a létén.

A magyar korai és későbbi Kant-követők éppen a felvilágosodás kétértelműségeit, ellentmondásait kerülték el azáltal, hogy a Kant részéről feltett kérdéseket komolyan véve, főként az ember és az isten viszonyának tisztázására összpontosítottak. Úgy gondolták, hogy a kanti filozófiában képes egyesülni az a korábbi két elképzelés, amely a világ és az ember megjelenését isteni teremtésként, illetve az anyag önfejlődéseként mutatta be.<sup>677</sup> Nyilvánvaló volt, hogy az egymást kizárni igyekvő mindkét elméleti út túlmegy önmaga keretein, s csak úgy tud tovább érvelni egymás ellen, ha felhasználja – tagadott formában – a másiknak az érvrendszerét is. Ilyen az, amikor anyagot határoznak meg mint szellemtől végtelenül különbözőt éppen e szellem segítségével, illetve a szellem isteni voltából kiindulva nincs mit kezdeniük az emberi tudás, gondolkodás autonóm jellegzetességeivel.<sup>678</sup> A két oldal szintézise ezért mindkét fél számára nagyobb kihívást jelent, mint a másik, a túloldali elmélet.

---

<sup>674</sup> Galagonya magyarok. Szemelvények a magyar nyelvű filozófiából Apáczaitól Böhmig.

<sup>675</sup> Budai Ferenc: *Rosta: A Kant szerént való philosophiának rostálgatása levelekben*. Sándor Pál: *A filozófia története I*. Akadémiai Kiadó, Bp. 1965. 545-548. Mátrai László: „A magyar felvilágosodás kutatásának néhány filozófiai problémája.” *MTA Társadalmi-Történeti Tudományok Osztályának Közleményeiből IV. kötet*, 3-4. szám, Budapest, 1954. 57-71.

<sup>676</sup> A polgárisulást elvető történeti iskola visszafordítva annak érvelését, nagy horderejű kérdésekben éppenséggel megszavaztatná még a múlt s a jövő polgárait is, – ami persze lehetetlen – hogy igazán demokratikus legyen.

<sup>677</sup> Holbachnál, Helvétiusnál egyrészt, Voltaire-nél, Diderot-nál másrészt.

<sup>678</sup> Elég itt Descartes dualizmusára utalni, ami fenntartotta az ellentmondó mozzanatok; vagy a felvilágosodás materialista és idealista vonulatára. Ezért azt mondhatjuk, hogy a fizikalizmust megalapító Otto Neurath helytelenül jár el, amikor nem vesz tudomást Kantról: „A tudósok empirikus munkásságát gyakran állították szembe a filozófiai-vallási rendszerek által alkotott apriori racionalista konstrukciókkal; ezért az 'empirizációt' és a 'logikaizációt' legtöbbször ellentétben állóként tekintették — mely mindkettő most lesz szintetizálttá először a történelem során.” (Otto Neurath: „Unified Science as Encyclopedic Integration.” *Internacional Encyclopedia of Unified Science I*. University of Chicago Press, 1955. 21.)

A filozófián túlmutat az a kérdés, hogy miért nem a kanti szintézis mellé, és miért az említett komplementer elmélet valamelyike mellé állt a fennálló hatalom mindig az elmúlt kétszáz évben. A túlélés emberfeletti nehézségeit megoldó hatalom-legitimáció sikeresebbnek bizonyult a természet és embervilág gondolati teljességre törő magyarázatainak eszközrendszerénél. Igaz ugyan, hogy a hatalmi mesterkedések szemérmes szándéktakargató jellegének eszmetorzító terhei alatt a történelmi valóság a köztudat számára mindenoldalúan meghamisítottá vált, ám a tömeg kápráztatására alkalmasnak bizonyult. Ezzel szemben Kant és követői a történelem különútjainak párhuzamaiban gondolkodtak, az elmaradott állapotokba a hatalom elmaradottságát is beleértették, s máshol találtak olyan embereket, akik helyesen ítélik meg az összesség helyzetét.<sup>679</sup> Erre az a meggyőződés vezette őket, hogy a világban nemcsak keveseknek, hanem minden embernek központi helyet kell elfoglalnia, azaz nem történelmileg kell, hanem filozófiailag tekinteni bárkinek a szerepét.

A kanti találmányt, a minden egyes embernek filozófiailag központi szerepét a világban mint társadalomtudományi elvet hiába üdvözölték lelkesen Kant hívei, a hatalom ezzel ellenkező utasításokat adott ki, amivel egyúttal megakadályozta a kanti filozófia társadalomtudományi feldolgozását is – és nem véletlenül nem csak nálunk, hanem szinte mindenütt a világon. Hogy a természettudomány rohamos megújulását és fejlődését mennyire segítette elő a kanti szubjektív elviség alkalmazása a kutatásban, arról csak sejtéseink lehetnek a szakterületen való jártasság hiányában.<sup>680</sup> De az eddigiek fényében remélhetően csak múló állapot, amit a felvilágosodás félresiklása óta tapasztalhattunk, hogy az ember és társadalmi lényegének kutatását valójában kiiktatták a tudomány vizsgálandó tárgyai közül. Ugyanezt a kiiktatást nem sikerült megtenni a magánvaló valóságot az érzékelhető jelenségvalóságtól egyértelműen elkülönítő kanti filozófiával magával, de azt mégis sikerült elérni, hogy a kantianizmus elméleti eredményei csupán a természettudományos gondolkodásba mentek át, – igaz, azt a 20. századi eredményekkel, különösen a részecskefizika terén rég nem látott magas színvonalra emelve. Ezek a módszertani sikerességek a társadalomtudományba azonban nem hatolhattak be tehát. Ugyanakkor a társadalomtudományok vészes hiányosságai és végzetes hibái, és egyáltalán a tudománynak a társadalom irányítása terén történt háttérbe szorítása a legjobban a kanti tanítás feldolgozásának leállításával magyarázható. A társadalomtudományoknak ugyanis megfigyelhető tényei nincsenek, hanem csupán a társadalmi folyamat attitűdjei, vélekedések, hiedelmek léteznek számára. Ezért a társadalomtudományi tudás introspekción alapul és szubjektív jellegű. A társadalmi jelenségek összetettek, megfigyelésük nehéz, elemzésük elméleti kevésbé előre mutatók. Az a tudás, amittől a társadalom élete függ, nagyrészt gyakorlati jellegű és nem összpontosulhat egyetlen fejben, mert igen összetett, s mert képességekben (habitusokban és diszpozíciókban) ölt testet, s ilyenformán többnyire olyan tagolhatatlan szabályozások és szabályok irányítanak mindannyiunkat, amikről nincs tudomásunk.

Azt azonban bátran állíthatjuk, hogy ennek az egyébként végtelenül sikeres fizikának a birodalma a XX. században azért a pokollal van inkább társítva, mint a magánvaló isteni birodalmával szemünkben, mert valóban ördögi felhasználásaira a társadalom tudományának alapos lemaradása miatt kerülhetett sor, ami a kanti filozófia sorsának alakulásával is összefügg. Ugyancsak összefügghet ezzel az a tény is, hogy a fizika tudományában tett nagy előrelépést, amit más tudományágak hasonló sikerei is hamarosan követtek, az egész XX. század alatt nem

---

<sup>679</sup> Az örök békéről szóló elképzelések tartalmazzák a hozzá vezető feltételek megteremtésének javaslatait is Kantnál. Immanuel Kant: *Az örök béke. Filozofikus tervezet*. Fordította, bevezette és jegyzetekkel kísérte Babits Mihály. Természet és Társadalom 1. szám. Új Magyarország Rt, Bp. 1918. Újra kiadta Babits fordításában, de bevezetése és jegyzetei nélkül: Európa Könyvkiadó, Bp. 1985. Georg Cavallar: *Pax Cantiana. Systematisch-historische Untersuchung des Entwurfs „Zum ewigen Frieden“ (1795) von Immanuel Kant*. Schriftenreihe der Österreichischen Gesellschaft zur Erforschung des 18. Jahrhunderts. Hrsg. von Moritz Csaky. Böhlau Verlag, Wien/Köln/Weimar, 1992.

<sup>680</sup> Laikus szemmel is felismerhetők a részecskefizikában bizonyos a kanti antinómiákkal párhuzamosítható problematikák, mint a Heisenberg-féle bizonytalansági reláció, vagy a kvarkok viselkedése és a többi.

sikerült még filozófiailag összegezni, sőt még lefordítani sem ezeket az eredményeket a filozófia nyelvére.<sup>681</sup>

## – Zárszó

Összefoglalva a vizsgált korszak magyar felvilágosult filozófusi tevékenységét, azt korántsem epigon jellegűnek, hanem hiteles, színvonalas tudományos tevékenységnek értékeljük. De filozófiai tételeiknek a gyakorlatba való átvitele beleütközött az idegen érdekű állami vezetés ellenállásába, mely öröklött korlátlan hatalmi igénye miatt fellépett az új, más irányú törekvésekkel szemben. Pedig a magyar felvilágosult filozófia sajátosságát nem a politikai korlátozás eszméje nyújtotta, hanem az a sajátos felfogásmód és a nézőpont, amelyben nem annyira társadalomfelforgató eszmék, vagy Kant kritikai gondolatai hatottak, hanem a felvilágosult ember képe, s annak kanti rajzolata, az erkölcs jobbításának kísérlete, azaz Kantnak harmóniára – s nem konfliktusokra – törekvő munkássága. Mert felfogásukat erkölcsi tudat és polgári társadalom viszonyáról harmónia-felfogásuk jellemzi, a későbbi magyar harmonikális, harmonisztikus – utóbb egyezményes – filozófia előzményeként mutatva a magyar felvilágosodást és a korai magyar kantianizmust. Ám a német felvilágosodás hazai hatása, az itteni korai Kant-recepció és kihatásai nem korlátozódtak aztán saját korszakukra, így akár a magyar '48-as eszmék gyökereit is kereshetjük ezen előzetes filozófiai fejleményekben.

---

<sup>681</sup> Henry Bergson, Teilhard de Chardin, Martin Heidegger vagy Jean-Paul Sartre próbálkozásai végülis nem ilyen igénnyel történtek.



# JELENÜNK (X).

*Záhonyi András (Budapest):*

## **Góbé farsang?**

A *Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes* műsora a budapesti Hagyományok Házában.

Rendező koreográfus: **Orza Călin**, zenei szerkesztő: **Román Hunor, Szabó Lóránd**.

*Vajon miről szól majd a csikiak előadása: csupán egy vidám farsangi játékot fogunk látni – vagy annál sokkal többről: egy ötletdús és komoly mondanivalót is tartalmazó táncszínházi alkotás tárul majd elénk?*

*Így töprengtünk a várakozás perceiben, a Hagyományok Háza felújított színháztermébe lépve. Jutott idő erre is – ugyanis negyedórás késéssel kezdődött az előadás. No nem a rendezők vagy a táncegyüttes hibájából – csupán egy telefonon érkezett kérés teljesítése végett. Ritkán fordul elő a színházi életben, hogy egy csoport bejelenti: késni fog, s ha lehet, várják meg őket a kezdéssel. Most megvárták.*

A Hargita remek farsangolása megadta a választ a bevezetőben feltett kérdésre. Természetesen az utóbbit, egy egyszerre gondolatébresztő és szórakoztató műsort láthattunk!

Ezt bizonyítják pl. a bibliai utalások (vizek fölött lebegés, ösbűn), a „puliszka” és a „kifli” (a románok és a Regát), a mindig visszatérő piros-fehér-zöld (pl. a koronás Konc király /a szűrös/ és a kucsmás Cibere vajda /a gubás/ kardvívása, a pap zöld süvege s az ördög piros szarva), az utalás a pap prédikációjában a bukaresti „bányászjárásra”, később a futásra (mely románul valami „egészen mást” jelent, s kimondását a táncosok hangos füttyögése-sípolása kísérik, mint ahogy az később megtörtént a pajzánabb mondásoknál...).



A farsangi táncre perdüléstől szerencsére nem riasztott el senkit még az **ördög** sem!



A félelmetes lény ugyan fedőkkel mindenkit ritmusra vezérel-ugráltat – fenyegetésétől még a maszkokat jelképező, a táncos arcok elé tartott táblák is remegni kezdenek. S a gólyalás „kaszás” pusztító mozdulatainak hatására egy pillanatig mindenki érzi: itt a vég – a maszk-táblák hirtelen át is fordulnak halálfejjé. Ám a visszaköszönő gyimesi, felcsíki, marosszéki dal-lamokat, a Cseh Tamás-keringőt (Nem látlak én téged többé...) hallva még a derékfájással küszködők is szívesen táncre perdülnének!

A falusi élet tempóját mutatta be számunkra a hiteles székely, *Gábos Endre* nyugodt szalonázgatása – mihez a térdére terített kendő szolgált abroszul (ő olyannyira Homoród-menti székely, hogy még a nevét is ’rovásbötükkel’ rója a mindennapi életben).

Mindenki arcán megjelent a mosoly, amikor a hokedlikon szoknyás férfiak s nadrágos nők felváltva – egymást segítve-lökdösve – járták a verbunkot. Az elején, hátulról nézve persze még nem derült ki a „szerepcseré”...



A vásári forgatagban a cirkusz-huszar „húzta” maga után a bolondkereket (a forgó-táncoló menyasszonyt s vőlegényt – ők Löködi Gyurka és Tarcsa Marcsa, „ki farát jó magosra tarcsa”). Hiába no, a farsang az eljegyzések és az esküvők szezonja.

*Bizony nem érthettük a „... vastag, mint a hurka” mondatfoslány elejét (a kipontozandó szövegrészeket ugyanis – a fiatalok nézőkre tekintettel – a farsangoló táncosok hangos sípolással tették hal(l)hatatlanná...)*

Farsangkor megsértődni szigorúan tilos! Maszkuráknak bójönni szabad!  
Be is jött egy medve – jól meg volt dermedve, de a birkózóbajnokot így is nagy küzdelemre készítette, aki végül úgy földhöz vágta, hogy egészen beleviszketett a háta...



A küzdelem aszimmetrikus fordulataihoz remek aláfestést biztosított a román legényes zenekari kísérete. Minden jó, ha vége jó – a küzdelem után a felek azér” koccinatva leültek a bodegánál egy csiki habosra!

Cirkuszi babérokra törtek a hokedlidobálók (és akrobatikus elkapók), valamint a három-, sőt négy-hokedkis torony-tetején táncolók, majd a ’mélybe’ bátran leugrálók. Ötletdús volt a ’tánc kalappal’ jelenet is (kalap a lábfejen és a sarkon – egy Corvin téri utcasarkon...), no meg a két legényből álló-ülő csodalény legényese is.







A vicces vásári alkudozáson („no legyen az ára 30 000” – „legyen, de annyiér’ nem adom oda!”) a hatlábú bikáról kiderült, hogy időnként csak ötlábú – ám máskor hét: csak lásson meg egy tehénkét! Mindenesetre a „bika” a Küküllő-menti szegényest és pontozót így is derekasan eljárta!

A két „fafejű” kecske meg jót pletykálgatott az alkuról (utána meg stílusosan az „Elvesztettem a kecskéket...” dallamára táncoltak a farsangolók).



Az áldomás megtartásához előkerültek a zöld „féllitresek” is – oly finom pálinka volt bennük, hogy szinte megszólaltak. Azaz boc, most meg is szólaltak, s az üvegzenére remek táncot jártak a vásárosok.



A korcsmai verekedés után az egyik vízszintesre „kiterült” legény szájában ott meredezett még a „fállitres”, maradék cseppjeivel infúzió tartva az esz(mélet)ét veszített ifjoncot. Ha nincs ez az életmentő, bizony elmondhatta volna, hogy „így haltam meg szívességéből”.

*Szóba került az I. nagy verekedés (a pestiek kedvéért: világháború) is, amely után az egész Regátot Székelyföldre csatolták (sőt nemrég az egész EU-t is...).*

A szomorúan vidám pillanatok közé tartozott a megemlékezés a bőgő örökös szenvedéséről (ugyanis már 100 éve szorítják a nyakát...). Temetésén a hangszertestvérek aztán méltón búcsúztatták – úgy, ahogy egy hónap múlva mi is tesszük a téllel. Az ál-hangszerek muzsikájára gyimesi kettős jártatót jártak a Hargita táncosai.



Majd felhangzott az énekszó: „Ha megfogom az ördögöt” – s meg is fogták! Ez már jelezte, hogy közeledik a farsang farka (a húshagyókedd), és az előadás vége is.

Utoljára maradt a héjsza – a táncosok köre ekkor már falként választotta el Konc királyt és Cibere vajdát, jelezve, hogy vége a küzdelemnek (a böjtös ételek így is-úgy is győzedelmeskednek ilyenkor), s a lelkesebb nézők veszélyérzet nélkül felmehetnek a színpadra, elfogadva a szereplőgárda hívását. A színpadi táncház egy új műfaj, mely különleges élményben részesíti a bátrabb néptáncrajongókat. Segítségével most a közönség is aktívan megélhette a csíki táncok adta örömet, s együtt táncolhatott azokkal a csíkszeredai táncmesterekkel, akik élő hagyományőrzői tájegységüknek!

*Záhonyi András hangulatjelentése  
2020. február 16.*

Dobos Eszter fényképei a *Góbé farsang* 2019. januári, csíkszeredai bemutatóján készültek.







A Hargita néptáncgyűttes honlapja: [www.hargitatanc.ro](http://www.hargitatanc.ro)

Csihák György (Zürich):

## **Mi az, hogy NYUGAT?**

### **Házasság? Család? Nemzet? Műveltség?**

Napjainkban sokan jogosan felteszik ezt a kérdést: létezik-e még az, hogy „Nyugat”?

Mi teszi, a Nyugatot Nyugattá? Válaszuk: négy dolog – a házasság, a család, a nemzet és a műveltség. *Lényegében ez az igazság.*

*Nyugaton a házasság – kiment a divatból.* „A papír nem tart össze” – a jelszó, ezért egyszerűen összeköltöznek fiaink és leányaink. A család, az iskola, a társadalom tudomásul veszi. Sőt: azok is szétválnak, szétköltöznek, akik az előzőekben együtt adóztak – mert a személyre szóló adórendszer is erre ösztönöz: két ember összeadott jövedelme után több jövedelemadót kell fizetni, mint ugyanezért a jövedelemért, ha kétféle van választva. Sok nagyvállalat kevesebb jövedelemadót fizet, mint sok család. *Tehát az állam, a „modern” adórendszerrel családellenes.*

Ebből egyenesen következik, hogy a *házasságkötés* ünneplése is, legfeljebb több napig tartó mulatozásból áll, ha egyáltalán megünneplik – mert ha csak összeköltöznek, akkor elég egy „buli”. Hiszen az egész amúgy is, csak egy „buli”, akkor is, ha közben odakeveredik egy gyermek is. Semmi gond, ha elválunk, akkor majd az egyik héten nálam lesz, a másik héten a másikonál. Így jön azután, hogy ma Magyarországon minden harmadik gyermek „egyszemélyes családban” (ez egy új kifejezés) nő fel. Felnő – de hogyan? *Család nélkül.* Szokás mondani, hogy a jövő a fiatalok kezében van. A mi jövőnk tényleg ezeknek az „egyszemélyes fiataloknak” a kezében van? Bejelentem aggályomat. Ma már a szülők többsége is, a szinte minden második falu határában szerveződő „fesztiválon” nő fel, ahol már *csak* gitározni tudó, hisztérikusan vonagló, rekedt hangú dervisek üvöltözését élvezik, miközben mindkét karjukat égnék tartva himbálóznak. Arról se feledkezzünk meg, hogy ilyen helyen egyre több kábítószert fogyasztanak. Szereplők és közönség egyaránt.

Amennyiben gyermekeink ilyen „családokban” nőnek fel, akkor a társadalomból, ha tesszik – *a nemzetből* - kivész az alapvető összetartó erő. Diktatúrában ez cél is. Az Európai Unióban amúgy is feleslegesnek tekintik a nemzetet: el kell haljon. *A nemzetnevelés* teljesen kiment a divatból. Helyette valami közös Európáról álmodoznak, anélkül, hogy bárki meghatározná földrajzi határait, belső keretét, rendjét, jövőjét. Nincs meghatározva a kilépés módja sem – ezért végnélküli kaland a „brexit” is. *Házasság, család és nemzet képzése nélkül pedig miféle nemzet kerekedik?*

*Évszázados „fejlesztés” eredményeként a nőkkel elfelejtetik természetes feladatukat. A nő, Istentől kapott kegyelemként, de ha tetszik a természettől, arra van teremtve, hogy benne folytatódjék a teremtés. Ez nem választás, vagy egyéni elhatározás dolga. A döntés születésük – vagy talán már fogantatásuk – pillanatában, visszavonhatatlanul megесik. Természetes dologként, valaha a férfiakat küldték vadászni, csatázni, és a nőket óvták, néha elrabolták. Miért? Mert, ha egy közösség elveszítette a férfiakat, de ha legalább egy megmaradt, akkor még lehetett reménye a megmaradásra, sőt még a szaporodásra is. Ellemben, ha elvesztette valamely okból az összes nőjét, az akkor a közösség végső pusztulását jelentette. Ez ilyen egyszerű és kár elfelejteni.*

Világszerte megtették dolgukat a szüfrazettek és kiharcolták a nők *egyenjogúságát*. Ettől még nem lettek a férfikkal se *egyenrangúak*, se *egyenlők*. Viszont, teljesen másként ment a dolog a lovasműveltségben, ahol a női egyenjogúság, vagy egyenrangúság fel sem merült. A munkamegosztás természetes volt és így az ember megítélése is természetes alapokon történt.

A nők nők lehettek, de ők is megtanultak lovagolni, akár a férfiak és el kellett sajátítaniuk a fegyver használatát is, hiszen meg kellett védeniük önmagukat, ha a férfiak például harcba mentek és az ellenség rájuk támadt. A görögök, amikor meglátták a lovasokat, akkor kitalálták a kentaurt és amikor megláttak nőket harcolni, akkor meg az amazont. Ez mind műveltség kérdése.

Ja igen, még hátra van a *műveltség*. Erről senki nem tud semmit. Létezik még ilyen, hogy európai műveltség (idegen szóval kultúra)? Óriási erők működnek azon is, hogy az emberi műveltséget összekeverjék. Ezt szolgálja, a szinte mindegyik földrészen erőltetett művi népvándorlás a (ki)nyitott társadalom érdekében – és a klímahisztéria is.ű

Ez utóbbi egy, az összes többinél veszélyesebb állapotába jutott. Fellázították a fiatalokat a szüleik ellen: az elődök, tehát a szülők felelősek azért, hogy nekik, a mai fiataloknak, valami szörnyűséges jövőjük lesz. Arról már szó sem esik, hogy a Föld teszi, amit akar, minden emberi erőlködés mellett és ellenére. Most – úgy kilencezer éve – melegszik, majd egyszer ismét elkezd hidegülni, és a jég a mai Európa földjén ismét – úgy nagyjából – a Pireneusok, az Alpok, a Kárpátok és a mai Ukrajna közepéig fog érni. Amint ezt a Föld, eddigi élete során rendszeresen és többször is megtette. A kormányok felelőssége volna, hogy erre fölkészítse az emberiséget, a fiatalokat pedig eleik és szüleik tiszteletére nevelje. Ez és ilyen lenne a keresztény család, nemzet és kultúra.

Mi teszi hát a Nyugatot? A házasság? A család? A nemzet? Vagy a műveltség? *Igen, ha van, és ha mindezt összefogja a Jézus tanításán alapuló kereszténység: a keresztény házasság, a keresztény család, a keresztény nemzet, a keresztény műveltség, és – a KERESZTÉNY ÁLLAM.* Mert ismeretes többféle házasság, és ennek függvényében lehet többféle a család, a nemzet, a műveltség és az állam is. A kérdésre a rövidebb, de azért pontos válasz: *a Nyugatot Nyugattá a mindent átszövő kereszténység teszi.*

*Pontosabban: tenné – ha a keresztény kultúra ma tényleg átszöné az egészet, de nem szövi.* A „nemzetre” pedig még külön vissza kell térni.

Egy szaklapban olvastam. Egy diák megrendült azon, ami az iskolában történt. Levelet írt a Jóistenhez kérdezvén: „Jóisten miért engedted meg? Egy aggódó diák.” A válasz: „Kedves aggódó diák, az iskolából ki vagyok tiltva. Jóisten.”

A legkeresztényibb országokban – lehet válogatni: Olaszország, Spanyolország, Ausztria – házasodhatnak egynemű párok, néhol ilyenek örökbe fogadhatnak gyermeket. Németországban az alkotmánybíróság elrendelte a harmadik végéket, sőt a kérdőíveken a nő és a férfi mellett még egy harmadik kérdés is. Valamire hivatkozva egyesek követelik a keresztény jelvények, szimbólumok eltüntetését a közterekről, tantermekből. Ne sokat törődjünk azzal, hogy abból milyen nemzet lesz, ahol két egynemű ember házasságra léphet és örökbe fogadhat gyermeket. Nekünk csodálatosan szép nemzetfogalmunk van történelmi alkotmányunkban, írásban, régebben, mint Európa bármely más emberi közösségénél.

Ez nem mai dolog, hanem sokévszázados. Kezdődött az újjászületéssel, aminek a neve elegánsan renaissance – azaz reneszánsz. Ez alatt leginkább azt kellett érteni, hogy menjünk vissza a pogány világhoz, a római egyház pedig újuljon meg. És megindult a támadás az oltár és a korona ellen. Az eredmény az lett, hogy a római egyház tényleg megújult, de létrejött a protestantizmus, és a protestálók szétszaggatták a kereszténységet, aminek az egységét máig sem sikerült helyreállítani.

Eredménye lett a demokrácia megszületése és terjedése a modern világunkban. A *democra-tia* görög szó és népuralom a jelentése, – ami talán volt az ókori demokráciákban. Újabban többnyire társadalmi forradalommal kezdődik. Igazán élvezetes olvasmány lehetne bármely lexikonban, ha le lenne írva, hogy mi is az a *forradalom* az emberi társadalomban? Tessék keresni és én is felajánlom a nevezetes tajtékipipát annak, aki megtalálja. Ne a természettudomány területén szíveskedjenek keresgélni, mert ott megtalálható. Szíveskedjenek a társadalomtudományban keresni – mert *ott* nincs. Nincs és nincs. És ebből kellene szülessen

a demokrácia. A demokrácia lényegének és formájának a meghatározására leginkább az USA igényli a találmányi jogot, és ennek következtében megpróbálja találmányát a világon mindenhatóvá kényszeríteni, – akár illik oda, akár nem, – írja egyik könyvében Henry Kissinger. Igazán megható látvány, amikor például Pápua Új-Guinea festett képű, egy szál rongyba burkolt őslakói demokráciát követelnek önmaguknak. A napokban láttam a televízióban.

És eközben megszületik AZ EMBERI JOG. Ez azután tényleg egy fából vaskarika! Igazán. Ma már minden szájából hallható, és bármire ráfogható, hogy az – EMBERI JOG. Van az ENSZ-nek ilyen bizottsága, Európának ilyen bírósága – éppen csak ami nincsen, az az *emberi jog*. Mert nincsen a Tízparancsolatban, nincsen a Függetlenségi Nyilatkozatban és nincsen se az ENSZ, se az Európai Unió alapszabályában. Nincs, sehol nincs és nincs.

Akkor tehát mi az, ami van? *Az emberi ész uralma*. Mert az aztán van. Kiszorult a megérzés, az érzés, az érzelem. Átvette a helyét a logika, a technika, a racionalizmus – és a machiavellizmus (a cél szentesíti az eszközt, a reneszánsz egyik legnagyobb felfedezése). *Megjelent a műtudás* (künstliche Intelligenz) – egyelőre csak robotgép formájában, de a programozása már ott tart, hogy *ez a gép már tanulni is tud*, tapasztalatai alapján már nem csak azt tudja, amit beleprogramoztak. Szinte félelmetes. Az *ember* már megtanulta azt is, hogy miként teheti tönkre saját életfeltételeit a Földön. A fegyverek után föltalálta az emberi agy a tömegpusztító fegyvert. Az ember az egyetlen élőlény, amelyik tömegméretben pusztítja önmagát. Ha lehet hinni bizonyos híreknek, miután átvette az ész az irányítást ott is, akkor így süllyedhetett el az Atlantisz, és megmaradtak gyarmatai – itt és ott. Itt és ma tudnak már csipszet ültetni emberi fejbe, miáltal feleslegessé válhat a tanulás. *És maradna a műtudás*.

Az ember, a házasság és a család után, pusztul a nemzet. Nekünk, magyaroknak csodálatos történelmünk és csodálatos írott alkotmányunk van, amit sikerült már régen a fürdővízzel együtt kiönteni valami ablakon. Abban az alkotmányunkban, a világon először és mindmáig egyedülállóan pontosan meg van határozva nemzetünk. Nemzetünk, ami pusztul – és nekünk ez a legnagyobb veszteség. „Nincs a teremtésben vesztes csak én, nincs árva, csak az én gyermekem” – panasolja Katona József a Bánk bán-ban.

*Magyarországon minden harmadik gyermek „egyszemélyes családban” nő fel.*

Nemrégiben a svájci kormány megrendelésére, egy tudományos közösség tanulmányt készített arról, hogy milyen legyen az az iskola, ahonnan 2050-ben sikeres emberek kerülnek elő. A válasz: az iskola olyat tanítson, amit a gépek nem tudnak. Mit mondott Jean-Jacques Rousseau kétszáz éve? „Vissza a természethez!”

*Zürich, 2019. szeptember / Földanya hava / Őszelő/ 17.*

# KÉPZŐMŰVÉSZETÜNK (XIII/75.)

*Záhonyi András (Budapest):*

## **Tudomány-e a művészet?**

*„Szeretném magam megmutatni,  
Hogy látva lássanak.”*

(Ady Endre vallomása a művészek őszinte vágyáról)

Az egyik budakalászi előadáson azt vettem észre, hogy egy „kortalan szemű” hölgy ül mellettem. A hozzám üdvözlésre érkező ismerőseimmel pedig azonnal felveszi a kapcsolatot – még hozzá igen eredményesen: az egyik magyar zenekar vezetője pl. azonnal fel is kérte énekesnek. Beszélgetésbe elegyedtünk. Kiderült, hogy nemcsak énekelni tud, hanem festeni is. Meghívott közelgő kiállításának megnyitójára is. A fenyegető ’vészt’ már nem volt érkezésem elkerülni – beindult az újabb „kapcsolatfelvételem” a MŰvészzel.

A Ráday utcai kiállítótermet nem volt könnyű megtalálni – ugyanis egymás mellett három, szinte egyforma „rom-room” sorakozik egymás mellett, ugyanazon házszám alatt. Jómagam, aki egyszerre szórakozott professzor és „Pechvogel” a mindennapi élethelyzeteket illetően, természetesen egy másik kiállításmegnyitóra csöppentem be (persze a „kötelező” kis késéssel). Őrangyalom azonban nem véletlenül intézte így: a MŰvészeti főiskolások (bocs, nemrég óta EGYetemisták...) kiállításmegnyitója olyan sokkhatást váltott ki belőlem, hogy már ott helyben megírtam a **Vernisszázs-paródiát**.

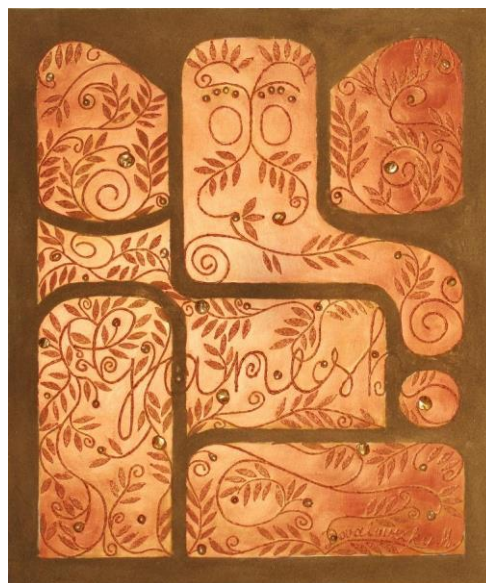
Később, a szomszédos terembe átérve kiderült: még nem maradtam le semmiről. Egy érett művész ugyanis nagyobb késéssel kezdi el a megnyitót, mint a „kezdők”. Megtudtam többek között azt is, hogy festőnőnk Indiában nyert beavatást, és operaénekes tanárnője (mestere) is igen tehetségesnek tartja.

*(Dovalovszky Márta még a tatárlakai táblákról is festett képeket – az elfogultság vádját elkerülendő most azonban ezeket nem mutatom be...)*





*Mézeskalács szív*



*Ganésa*

Igazándiból fel sem fogtam, hogy mi is történt ebben a néhány órában velem. Igen jól éreztem magam a vidám művészvilágban. A paródia miatt azonban felmerült bennem egy stratégiai kérdés: érdemes-e egy újabb frontot nyitni a dogma- és tekintélytisztelők, megélhetési tudósok, Művészek (és az őket „uram-bátyám” rendszerben támogató politikusok, intézetek, alapítványok) világában – ráadásul egy olyan területen, amelyikhez nyilvánvalóan még nem értek eléggé?

Művészi előképzettségemről annyit azért elárulok, hogy a Kaposvári Színház 'csúcsidőszakában' a színészek otthonában (tömegszállásán) aludhattam, amikor a próbákon is szerettem volna megismerni az ott folyó kiváló rendezői munkát. Később pedig Losonci Miklós esztétától és Gyarmati Béla egykori miskolci színházigazgatótól tanulhattunk a Miskolci Bölcsész Egyesületben Művészet- és Színháztörténetet. Majd ugyanott *Shakespeare*-t olvastuk eredetiben, illetve ősi sumer táblák feliratait értelmeztük német és francia nyelvű szakszótárak segítségével.

*A bonchidai román forgató*s (néptánc) tanításáról írt módszertani áttekintésem közzétételét pedig éppen a bemutatott öt koreográfus (Batyú, György Karcsi, Púder, Román Sanyi, Szilágyi Zsolt) akadályozta meg. Külön-külön mindegyik azt mondta, hogy a tanulmány remek – de őt azért hagyjam ki... A békesség-barátság kedvéért sorban ki is hagytam őket – így végül nem maradt belőle semmi...

### **Vernisszázs-paródia**

Az **ART2** Galériában (az elsőként felkeresett teremben) azonnal kiderült, hogy a *MOME* (Moholy-Nagy Művészeti Egyetem) diákjai még „polgárpukkasztó korszakukban” járnak tanulmányaik során.

Amikor beléptem, mindenkinek rögtön feltűnt, hogy elefánt került a porcelánboltba (vagyis én). Szerencsére egy mini elefántocska, akinek fejére jól illeszkedtek a kiállított 'sisakok'. Kipróbálva őket nem kellett különleges bölcsesség ahhoz, hogy megállapíthassam: a sisakok mind-egyike alkalmas arra, hogy már két lépés után hasra essünk bennük.

*Félreértés ne essék: nem közvetlenül a lábunk elé helyeztük a sisakokat, hanem a fejünkre!*

*A kísérletező kedvűeknek ajánlom, hogy a sisak fejre kerülése után azonnal hunyják be a szemüket, mivel akkor van rá esélyük, hogy éles (álom)képet lássanak. Az elesést így sem kerülhetik el, de legalább a felbukás előtti utolsó pillanatokban egyéni élményben lehet részük...*

A kiállított **mű**-tárgyakat értékelő három mű(vész)nő-grácia megmutatta, hogy az alma messze is eshet a fájától: olyan (idegen szavaktól hemzsegő) szakmai dicséretet kapott mindegyik alkotás, hogy még én (az idegen szavak szótárát egykor szorgalmasan áttanulmányozó emberke) se értettem, nemhogy a diákok...

Ez persze nem baj, hiszen a valóságtól fényévnnyire eltávolodott **AL**kotások között van pl. egy **FEL**kötés, a terem közepére kifüggesztett „öt pohár” is. A látszólag a fizika törvényeit meghazudtoló elrendezéshez közelebb lépve persze kiderült, hogy szupervékony gravitációs-cérnaszálak rögzítik azokat a **MENNY**ezethez...

*Az igazi művészet egyik feladata, hogy életünk, a földi lét ilyen rejtett szálaira is egy pillanatra rávilágítson. A „látás” ezen képessége ugyanis sokféle manipulációtól, megtévesztéstől, kudarctól mentheti meg az embert – s nem esik bele unos-untalan az 'érdekek pókjának' megtévesztő hálójába.*

*A galerialátogatók túlélési gyakorlatának része, hogy megvalósítsák önbizalmunk fokozását vagy legalábbis szinten tartását a 'szórakoztatóan egocentrikus' közegben. Ez nem is olyan könnyű feladat! Felkészülésül (Márta színes képeinek megtekintése előtt) lépéseket tettem, hogy ezen közegben is valahogy **szín**esebbé tegyem személyiségemet.*

*Ezt stílszerűen a leírt betűk egy részének **zöld**ítésével-**piros**ításával sikerült elérni.*

Hosszas szemlélődés után végre találtam egy használható tárgyat is a kiállítottak között: egy sakktablát, szokásos figurákkal. Csupán „néhány sora” lett hosszabb (és mozgatható), játszani pedig hagyományos módon is lehet rajta. Az éppen sakkpartit játszó MŰvész-fiatalok lépései annyira logikátlanok voltak, hogy érdemes lett volna feljegyezni azokat. Remek tanulságként a sakkot tanulók számára, hogy megértsék: mi a különbség a figurák esztétikus, geometriai formák szerinti elhelyezése és a nyeresre törekvő lépés-sorozatok révén kialakuló 'mintázatok' között.

Utólag megállapítottuk: ez volt a kiállítás „kakuktkojása”!

Kíváncsian közeledtünk ahhoz a vállfához is, amely egy fejhallgató tartószerkezeteként funkcionált.

A meghallgatható hangfelvétel kizárólag háztartási zajokat tartalmazott – s hogy hasra ne essünk a meglepetéstől, egy kényelmetlen széket is odaállítottak mellé. Jól tették – hiszen, ha kényelmes, el lehet rajta ülve szundítani, s a sorban álló kíváncsiskodóknak többet kell várakozniuk, ami ebben a „rohanó világban” idő**pazar**lás! (A zajkeltő ötlete egyébként **pazar**...)

A 'hangalkotás' címe egyébként: **Az otthonosság hangja**. Egy vidéki ember számára **BOR**asztó (azaz csak **bor** fogyasztása közben elviselhető...) – türelmetlen városiak számára viszont még mindig elviselhetőbb, mint a művészkollégák közhelyszerű beszélgetése miatti háttérzaj...

A kiállítás címe egyébként: **TÉRKÖZÖk** – a hang**BOR**zadmány tehát jól beleillik a többi remekmű szabta keretbe!

Kedvcsinálónak most ennyi is elég – akit felizgatott, menjen s nézze meg a két kiállítást a budapesti Ráday utca 47-ben, az ART9-ben és az ART2-ben, 2020. január 31-ig! Érdemes!

Kérjük, hogy ezen tudósításunkat kinyomtatva, guide book-ként (a még magyarosan beszélő kevesek számára: útikalauzként, útikönyvként) vigye magával: így MŰvészeti sétája még élvezetesebb lesz!

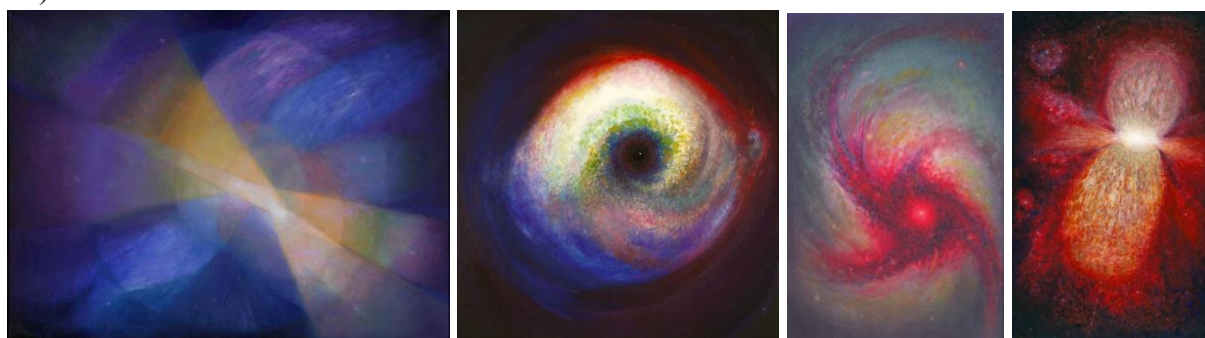
Másnapi álmomban megkaptam a választ: érdemes a MŰvészekkel is humoros-gunyoros formában foglalkozni!

De nem ellenük, hanem velük együtt – éppen a mérhetetlennek tekintett MŰvészet tekintélyének visszaszerzése, valamennyire mérhetővé tétele érdekében!

(Első lépésként természetesen nem abszolút, hanem csupán relatív skálán – pl. a komparatiztika módszerét is bevetve...)

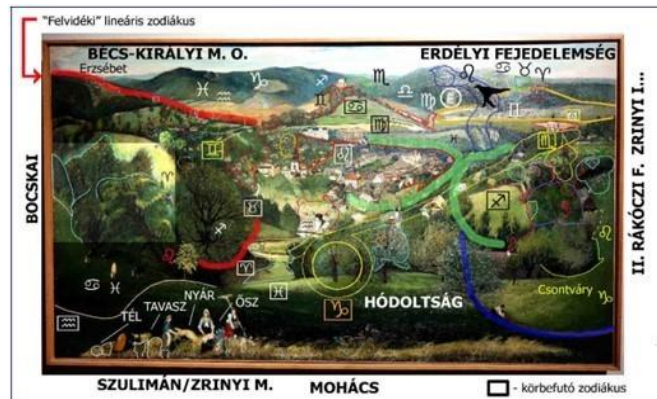
Egy hónap múlva már készen állt füzetem, a „Kirándulás a színek világába” 120 oldalas vázlat. Felsorolni se tudom, hány kiállításon vettem részt azóta, hány videót-filmet, FaceBook oldalt néztem meg a világhálón, hogy tájékozódjak. Úgy néz ki, hogy megérte!

Tilless Béla festményeinek segítségével eljutottam a galaxisok világába (lásd Kozmosz-sorozatot).



Megfogott Waszlavik László „álzenész” Csontváryról, a **Napút** festőjéről készített tanulmánya is, amelyben a magyar történelem fordulópontjait véli felismerni a monumentális „plein air” festményeken.





Csontváry K. T.: Selmecebánya látképe (eredetiben és Waszlavik-módra)

Aztán megszólítottak a balatoni Nap szerelmesei is (többek között Rényi Krisztina fotói):



A nyugati világ őstehetségei közül Paul Klee alkotásai ragadtak magukkal (no nem a depressziós Munch, vagy a pojácá Hundertwasser...):



## Vajon mit kezd el keresni egy mérnök, ha ilyen gyönyörűségek közelébe kerül?

A **kapcsolódási pontokat** – no meg annak okát, hogy miért nem ezekkel a különleges szépségű alkotásokkal van tele (az állandóan túlfogyasztásra serkentő) *tömegmédiá!*

A nekem is tetsző „*tudományos választ*” egy *PhD-dolgozatban* találtam meg. Szerencsésnek érzem magam, hogy rábukkanhattam! (Így már nemcsak engem fognak szidni a leírtak miatt...)

Tanulmányozását kötelezővé tenném minden Művész, *alapítvány*, politikai szervezet, *önkormányzat*, zsűri stb. számára – ugyanis igen tanulságos!

[http://www.mke.hu/sites/default/files/attachment/ertekezes\\_bujdosoe\\_0.pdf](http://www.mke.hu/sites/default/files/attachment/ertekezes_bujdosoe_0.pdf)

*Magyar Képzőművészeti Egyetem, Doktori Iskola*

**HIGH ART – LOW ART, avagy a két kulturális világ** (DLA értekezés; Bujdosó Ernő, 2007)

DLA: Doctor Liberalium Artium (angolul: Doctor of Liberal Arts)

## Vélemények a dolgozatról

*Amikor a hiba kötelező lett, és a 'rutinos hiba' – György Péter kifejezésével – a „késő modern műipar” részévé válik...*

„A szépség Művészetfilozófiai vezérfogalmából elfogyott mind a szervező energia, mind a művészeti relevancia. Ezzel azonban **az esztétika elvesztette iránytűjét** is.” — írja Almási Miklós *Antiesztétika* című könyvében (1992).

A Művészetkritika és az elmélet az új formálóelvekhez és kifejezési formákhoz adekvát és az **új paradigmának** megfelelő terminológiák és **szakzsargon** létrehozásával a változásokat követve és kommentálva igyekszik régi tekintélyének és vezető szerepének visszaszerzésére. Eközben nyilvánvalóvá válik, hogy az esztétika Hegelig tartó nagy álma, **a Művészetek egységes rendszerének elmélete szertefoszlott**. Az új Művészetek nemhogy a különböző Műfajokban, de még azonos Műfajon belül sem írhatók le ugyanazokkal a fogalmakkal. Az egyedi Művek öntörvényűsége az **individualizálódási** folyamatban a 20. század közepére széles körben eluralkodott.

A **teória**, fogalmainak öntörvényű homályával oly messzire került a **köznapi esztétikai tapasztalattól** és élményvilágtól, hogy belterjességét már csak e madárnyelv révén tudja fenntartani. Az elmélet nemcsak az egyszerű Műélvezőt, de a teória Művelőt is cserbenhagyta. Ma már úgy tűnik, hogy **a fogalmak sormintái csak a szakmán belüliek számára íródnak**, a 'brancson kívüliek' alig értenek belőle valamit.

Ez kb. olyan, mint az orvosok recept-szaknyelve: a beteg egy kukkot se ért belőle – pedig az ő élete, sorsa, gyógyulása a tét...

*Sebők Zoltán* analógiát tételez (fel) a **vírus** és az **avantgárd Művészet** között:

„A virális programokban fontos szerepe van a **véletlennek** — amit már a dadaisták is istenítettek (...), maga a komputervírus pedig, miként az **1960-70-es évek** domináns Művészeti irányzata, tulajdonképpen nagyon is konceptuális; (egy furcsa) racionális agymunka eredménye, méghozzá adott esetben igen magas szintű agymunkáé.”

*Piero Manzoni* (1995): „1961 májusában 90 doboz Művészs@rt (merda d'artista) állítottam elő, 30 g-os csomagolásban, természetes állapotban konzerválva (made in Italy). Már korábban



megformálódott egy olyan tervem is, hogy palackozott MŰvészt (sanguis d'artista) bocsátok közre.”

*Tania Kovats* (2006) *Cím nélkül* című műve: „...az angol MŰvész egy 15 cm-es kocka alakú plexitömbbe öntve, s éles fényvel megvilágítva állította ki (levágott) láb körmeit ...testének elhaló részeit bebalzsamozva, ereklyetartókhöz hasonlóan öröklétre emelve, szakralizálva.”

*Daniel Buren* (1995): „1969. május (június). Öt nagyméretű hirdetőtábla teljes lefedése fehér-rózsaszín és fehér-zöld csíkokkal. Színhely: Párizs, galéria, *meghívás nélkül*. A felületek leborításának problémája. Nyilvánvalóvá válik, hogy a felület teljes lefedésének szándéka *a hirdető funkció megakadályozása*.”

*Chris Burden* (1995): „1971. október 9. A galéria helyisége 30 cm magasságban vízzel lett elárasztva. 4 m magas létrákra kapaszkodva rajtam kívül még négyen néztük a vizet. Egy 220 voltos vezetékem ejtettem a vízbe. Éjfél-től hajnalig tartott a jelenet, kb. 6 óra hosszat. *A résztvevőkön kívül nem volt jelen senki*.”

A **kortárs MŰvészet** a hatalom és a hivatal elleni harcában őt támogató, vagy rokonszenvennel figyelő értelmiségi szemében is **elvesztette hitelét!**

A hitelvesztés belülről, a MŰvészet felől is megtörténik. **Az önellentmondás identitászavarhoz, végül válsághoz vezet.** A válság a '80-as évek közepére a MŰvészetben új folyamatokat indít el, amelyet a „transzavangárd”, a „posztmodern”, az „új eklektika” stb. megnevezésekkel jelöl a szakirodalom.

A **közönség** pedig, amellyel korábban önnön autonómiáját hangoztatva a modern MŰvészet szembefordult, és méltatlannak ítélve lenézett, később pedig a hatalommal kiegyezve cserbenhagyott — most saját autonómiát építve tőle fordul el, és **szövetségest talál a médiában.** A média pedig **gazdasági érdekei szerint soha nem látott kínálatot teremt, és az árut** a keresleti piacot felmérve „MŰvészet” címkével látja el.

*Megj.:* lásd pl. a kapolcsi fesztiválokon is megjelenő színes tömegtermékeket, a szentendrei posta előtti téren a **Vajda Lajos Stúdió** MŰvészenek bűn-ronda, de legalább polgárpukkasztó 'fallikus ujját' (mely az egyik kiállított festményen is megjelenik – lásd a következő ábrát)...

A címek utáni (?) jelzi, hogy azt mi adtuk (mivel az eredetét nem találtuk).



*Kenyérrel táplált kalapács (?)*



*Szárnyaló fallikus ujj (?)*

Kontraszt és disszonancia, '68-asság, ferde padló, nemzetközi érzésvákuum, zajbalett, csodÁL(L)ATkert, rovás – Bizottság-módra:  
<https://www.youtube.com/watch?v=pKazu-VUVNE>



*CsodÁL(L)ATkert*



*BORZalom (?)*

A Művész/MŰvészet és a közönség kapcsolatában a hatalom, az intézmények és a MŰkereskedelem mellett egyre nagyobb szerephez jut a **tömegmédi**a, a MŰvészeti piacon pedig a populáris MŰvészetként megjelenő kreatív médiatermék és **médiagicc**s.

A modernizmus kezdetét — tehát a 19. sz. utolsó harmadát — megelőzően ez a kérdés élesen nem vetődött fel, alapvetően két okból:

1., a MŰvészet jelentős **megrendelőjeként** a szélesebb értelemben vett **tömegek nem jöhettek szóba**. A gazdag, vagy tehetős polgárság az arisztokrácia ízlésvilágát és életstílusát másolta.

2., A domináns MŰvészeti eszme és uralkodó korstílus meghatározta azt a MŰvészeti mintát, amelyet mind a **példaadó nagyMŰvészet**, mind az azt **utánzó kismesterek** és a **MŰkedvelő közönség** egyaránt elfogadott.

A populáris MŰvészet és a magas MŰvészetek mai értelemben vett elkülönülése a modernizmussal jelent meg, amikor a MŰvészet egyik alapkategóriája, a *mimézis* elv megrendült, és a **MŰvészet nem „ábrázol” többé, hanem „kifejez”**.

(A közönség) **gyanakvó érdeklődését és szolidaritását akkor mondja fel, amikor az önmagát héroszként feltüntetető MŰvész kiegészik a hatalommal és a piaccal**.

*Hans Belting* (2006): A leghelyesebb, ha kitarunk egyszer elfoglalt álláspontunk mellett, és egyúttal számítunk arra, hogy mások hamisnak ítélik, vagy — ha esetleg egyetértenek vele — valószínűleg félreértik. **A monológok korát éljük, nem a párbeszédét.**

*J. F. Lyotard* (1988): „Kell-e legalább egy **ráma** (a vászon kifeszítésére)? Nem kell. Hát **színek**? *Malevics* fekete négyzete fehér alapon már 1915-ben megadta a választ a kérdésre. És **tárgyra** szükség van-e? A body art és a happening azt szeretné bizonyítani, hogy nincs rá szükség. Vagy legalább egy **helyre**? *Daniel Buren* tanúsíthatja, hogy még ez is kétségbe vonható.”

...most a MŰvészet mibenléte, a definíció kerül revízió alá. A fordulópont a **ready made**. Elsősorban nem azért — vagy nem elsősorban azért —, mert megjelenése a

Művészetben megelőzte (ha megelőzte) az **objet trouve**-t, vagy a jóval később, a **pop art**-ban megjelenő **junk**-ot (az eldobható készterméket, vagy szemetet). Valójában ugyanaz a tárgy (pl. egy piszoár) mindhárom szerepkörben feltűnhetne: lehetne *ready made* a dadában, *objet trouve* a szürrealizmusban, de lehetne *a fogyasztói társadalom szemete* is a junk-ban.

**A dadaizmus\* találmánya** az volt, hogy **magát nem a Művész, hanem az ítélező, a zsűri szerepébe helyezte.**

A dadaista Művész nem a Művészet, hanem a *bármilyen* autonómiáját hirdeti — a *bármilyen* már maga a *törvény*.

\*A **francia** szó jelentése 'lovacska; vesszőparipa' – a szó rövidségében, szugesztív hatásában és hangzásában is az örület (vagyis az első világháború) értelmetlenségét tükrözte.

**Művészet-e ez még egyáltalán?**

Kisebbségben még talán az. A klasszikus raszter felbomlása az individualizálódás folyamatát indítja el. Az egyéni stílus és látásmód felértékelődik.

**Mitől Műalkotás a Műalkotás?** Duchamp (a Művész) kiállítja a *palackszárítót*. Azt a választ adja: mert **én, a Művész, Műalkotássá nyilvánítom!**

*Megj.:* Ennél nagyobb, egoistább és megélhetőbb választ szinte elképzelni se lehet...

Janine Antoni műve például — a Művész saját **mellbimbóit öntötte 18 karátos aranyba** és az ékszerek tárolására használatos dobozban állította ki — önmagában aligha bírna Művészeti önértékeléssel, ha nem lenne hozzá kapcsolható a Művészettörténeti reflexió, miszerint: „az első generációs nőművészet női testet triumfáló hagyományát ironikusan megficskázva (*Sturcz János*) a **nőművészet** (???) újabb, önkritikus, önironikus irányzatát kell látnunk benne”.

A **hiba esztétizálódásának folyamata** a modern Művészethez kötődik. Az impresszionisták kihagyott vászonfelületei, befejezetlen ecsetvonásai immár nem kitöltendőek és befejezendőek minősültek, hanem *szépek* és a szándékhoz *adekvát*nak találtattak.

*Van Gogh* javítás nélküli, egyetlen lendülettel festett, az ecsetvonások esetlegességét és lendületét megőrző felületei előkészítik a hiba esztétizálódását, Művészi formaként történő elismerését. A hiba, amit a Művész szándékosan hagy benne a műben, vagy amit szándékosan követ el, annak az elismerése, hogy a Művészet a transzcendenciából az immanencia (a benne rejtés, benne maradás) birodalmába lépett. A hiba szépsége a *disszonanciában* van (?).

Pl. *Cezanne* „elrajzol” egy kezét... Hiba, amit a laikus azonnal javítani akar. A Művész pedig rácsodálkozik (és hagyja)...

Sebők Richard Dawkins „*Az önző gén*” c. 1976-ban megjelent könyvét idézi, miszerint a kultúra (és így a Művészet is) a vírusokkal megegyező szerkezetű ún. **mémek** ('kulturális gének') formájában reprodukálja és sokszorozza önmagát.

Mindezek után a válaszuk **a címben feltett kérdésre: NEM!**

Tisztelt MŰvész urak, azért ne essenek kétségbe! Ilyen szigorú paradigma alapján vizsgálódva az *akadémiai tudományosság*, a *közgazdaságtan*, az *orvostudomány*, a *pénzügyesség* stb. eredményei sem sorolhatók be a „valódi és hiteles tudomány” kategóriájába!

Amíg a döntéshozók, a zsűritagok nem tudják (vagy nem is akarják) megkülönböztetni egymástól a (bizonyítható) tény a jó (plauzibilis) feltételezéstől (melyet még nem cáfol ellenpélda) és a rossz modelltől (mely ellentmondást tartalmaz vagy van rá ellenpélda), addig minden marad így, a *hit* alapján megközelítve – **szubjektívan**, „**uram-bátyámsan**”, **egoista** módon, időnként a másikat „anyázva”-átverve.

Kb. 5000 éve így működik a világ – s a többség már hozzászokott...

Van egy álmunk: MÉRhetővé tenni a látszólag mérhetetlent. Találtunk egy igen egyszerű elJÁRÁSt a művészeti alkotások SZÍNvonalának reális becslésére. Jó, bevallom, hogy ez se teljesen TUDományos – csupán egy JÓzan és BECSületes megközelítése a problÉMának.

A *recept* a következő: tedd a vizsgált alkotást a hasonló témájú és színvilágú festmények, fényképek, kerámiák mellé. Az „alkotók” között legyen ott maga a TERMÉSZET is, hiszen a MŰvészet annak idején úgy indult, hogy annak hihetetlen szépségű csodáit elkezdte másolni, majd a szubjektum szűrőjén át alakíthatni. (A szobrok esetében természetesen a *formavilág* is kiemelten fontos.)

Nem kell hozzá szakdiploma, hogy egy lelkes kiállításlátogató is eldönthesse: hol áll a művészi rangsorban a szóban forgó műalkotás.

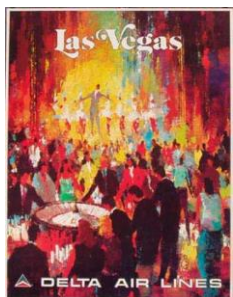
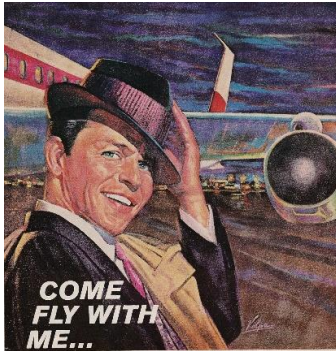
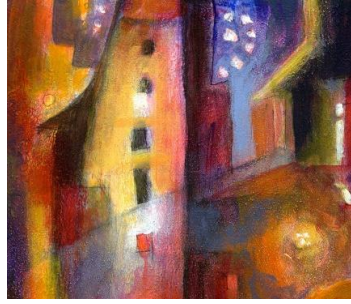
Persze nem árt, ha előtte sok kiállítást megtekintünk, s rendszeresen részt veszünk abban a játékban, amelynek során sorba kell állítani a festményeket, fényképeket – a giccstől indulva a dokumentáláson át a magasművészetig. A játék végén rajztanárok, festők, fotográfusok bevonásával EGYütt értékelik ki a résztvevők által felállított (szubjektív) sorrendeket. S megbeszélik, melyik alkotás, melyik értékelés tér el jelentősen a különböző ízlésvilágok szűrőjén keresztül is megjelenő „örök emberi” mérce becslésétől. Ebben a játékban csak GYŐZtes van: ui. mindnyájunk **ízlésvilága** finomodik az EGYüttgondolkodás során!

Javasoljuk, hogy csak az előbbieket után olvassák el a vizsgált alkotásról írt újságcikkeket, „tudományos” tanulmányokat – különben úgy járhatnak, mint ahogy *A császár új ruhája* című mesében történt! (A csapdahelyzet ma is fennáll: a ’szoci’ értelmetlen „*Cipőt a cipőboltból*” reklámjai mára már eltűntek – de átvették helyüket a Las Vegas csillogását utánzó „gagyik”...) Kedvcsinálásként máris bemutatunk 21 ’Műalkotást’. Kezdődhet az *Értékelj Te magad-játék!* (Megpróbálhatod azt is kitalálni, hogy ki készítette, hol, mikor és miért! )

A sorrendek megbeszélésére létrehozunk majd egy csoportot a FaceBook-on. A lelkesebbek maguk is készíthetnek „adatbázist” (felADványt) a többi játékos kedvű művészet-értékelő számára.

A legötletesebb feladványkészítők könyvjutalomban részesülnek majd! Pl. megkapják a „*Kirándulás a színek világába*” című Művünket... ☺







# EMBERSÉGÜNK MEGŐRZÉSE (XI/64.)

*Borsos Szabolcs (Marosvásárhely):*

## **A rendszerszerű működés esete** **a szabadsággal**

Platón óta időszerű gondolat a barlang-hasonlat értelmezése, érettségiző diákok plakáttal színezett módon aktualizálják. Olykor meghökkentő felismerésbe ütközünk: napjainkban is veszélyt hordoz a belátott igazság kimondása és a manipuláció leleplezése.

Miért is kellene megneveznünk azt a rendszerszerű működést, amikor jól tudjuk: olyan hatalmi struktúrák mozgásáról van szó, hogy még mielőtt felébrednénk, már a jogállamiság nevében, csúnya jelzőkkel illetve mondhatnak fölöttünk ítéletet szinte szükségszerű módon.

Léteznek jól érthető metaforák, amelyek a tanítás és a belátás folyamatát segítik, ha ki-mondjuk őket. Erre kell törekednünk.

Azt soha nem szabad elfelednünk, hogy rendszerszerű működéssel van dolgunk, magyarán a barlangból való teljes kivezetés az ideológiai főirány, globális módon a nyitottság szellemében. Ezt szokták amolyan multikultinak is nevezni, mert ez olyan jól hangzik, szinte mindenki fontosnak érezheti magát benne. Persze még a barlangban vagyunk, de ha jogainkat lábbal tipornák, akkor jogunk van – vagy nincs – már rendszerszerű működést igénybe vennünk. Előfordulhat az is, hogy csúnya jelzőkkel illetnek bennünket, különféle csatornákon terjesztik a butaságot, de továbbra is ott vagyunk: a barlang valamelyik zugában. Vannak ott kisebb és vannak ott nagyobb képernyők, amelyek aztán bámulhatók napestig.

### **Mit lehet ebből megtanulni?**

*Elsősorban azt, hogy barlangból csak barlangba lehet átjutni. Az, amit valóságnak észlelünk, tele van illúziókkal és olyan emléknymokkal, amelyekre mi nem emlékezhetünk, mert egy részük távoli őseinkhez kapcsolódó történet volt. Az elmúlt néhány tucat évtized egy do-logról szólt: minél inkább elvágni azokat a szálakat, amelyek erősíthették volna identitásunkat, az őseinkhez való kötődés fontosságát. Ezért ma már nagyon könnyű elidegeníteni a városok lakóit, látszólag semmi közünk egymáshoz. Könnyű elhinni ezt a nagyfokú butaságot, mert kevesen reflektálnak arra, hogy mindannyian barlanglakók vagyunk. Egyetlen dolog maradt még a tarsolyunkban: a tudatosság. Tudhatjuk azt, hogy zsákutcában vagyunk! Tudhatjuk, hogy az általunk létrehozott kibernetikus világnak már van olyan része, ami sokkal fejlettebb az agyi működésnél. Tudhatjuk ma már azt is, hogy miként zajlik a befolyásolás hatásmecha-nizmusa. Tényleg viccesen nyitott társadalomban élünk, a barlang-effektusok összes jellemző-ivel. Ez azt jelenti, hogy élő közvetítésben láthatjuk és érezhetjük kivetítve az emberi létezés méltóságának lebontását, szétroncsolását. Erre kiválóan alkalmas minden nyitottnak mondott formula, hogy megalázzon, akár közösségeket és nemcsak személyeket hozzon fölöttébb kényelmetlen helyzetbe.*

A másik barlang-effektus a közömbösség, ami árnyékként ott lapul mindenki előtt vagy mögött. És szinte mi magunk vagyunk a közömbösség, a „senkit se érdekeljen” – magatartás mintapéldányai. Tegyük hozzá, hogy ehhez a közömbösséghez tartozik minden egyéb negatív benyomás. Innen burjánzik minden csúnya jelző, mert még nem jutottunk el a belátáshoz: mindannyian ugyanazon értelmezési horizont bűvkörében élünk, nagyjából ugyanazon visszaemlékezési képességgel és halál-tudattal rendelkezünk, amiről tudhatjuk: ez barlang úgy, ahogy van, a szabadság minden illúziójával együtt. (Az is lehet, hogy jó ez így, mert legalább megvéd bennünket a barlang a teljes megsemmisüléstől. Mi lenne, ha kiderülne, hogy kihajított lények vagyunk egy szemétdombon? A barlang melege és az árnyak pontos megfejtése – biztonságérzet!)

### **Mégis, valamit tehetünk, amit érdemes megfontolnunk!**

Miközben életünk szétszedhető darabjaira, méltóságunkat is elveszíthetjük, betegségek gyötörhetnek: *tudjuk, hogy bármilyen barlangból-barlangba történő átmenetben a mellettem levő ember olyan, mint én vagyok, szerethetem őt, elmondhatom neki életem belső perspektíváit, identitásom kérdéseit. Mindazt, ami még romjaiból felépíthető. De legfőképpen szerethetem őt, abban reménykedve, hogy ő is ugyanezt teszi velem és másokkal ugyanúgy.* Talán ez a belső energia teheti szabaddá az embert a megértés teljességére. (Tegyük hozzá azonnal, hogy éppen az emlékezés alapján kiderülhet, hogy ennek az energiának van egy mezeje, ami sajátos és ami a miénk, azoké, akik még tudnak emlékezni.) Talán valamikor megérthetjük, hogy mindenféle kapkodásnak, mindenféle gyötrődésnek hol húzódtak meg a gyökerei. Bármilyen barlangban létezve az igazságosság elve iránti érzékenységünket nem lehet megkérdőjelezni. Komolyan kell venni. Bármilyen hatalomnak számolnia kell ezzel, a provokáció pedig kiszámíthatatlan történet. Kísérletnek, tesztnek azonban éppen elégséges, főleg ha körbe van már véve jogilag kész tényekkel. (Ha csak elnémulsz, gyanús csendet teremtve magad köré, könnyen csúnya jelzőt aggathatnak rád, esetleg ki is közösíthetnek, meg is büntethetnek.)

Mégis feltehető a kérdés: a rendszerszerű működés hogyan képes olyan hatást gyakorolni, hogy csak utólag fogjuk a fejünket?! Már megint zsákutcába kerültünk!

Persze, a helyzet nem annyira drámai, mert soha el ne feledjük: mindannyian barlangban vagyunk, a rendszerszerűen működő „hatalom” is. Ez az, amit olykor próbál feledtetni magáról, úgy viselkedik mintha tudná, hogy milyen is odakint, a barlangon kívül! Vicces, mert innen lentről toborozza hűséges katonáit, azokat, akik szerződésben „vállalták” a felvilágosító munkát, azt amit valójában nem is lehet véghezvinni. Miért is? Azért, mert logikailag képtelenség. Bármilyen rendszerben a logika szabályai ugyanazok. Ha valaki egy zárt világban (nevezzük barlangnak) arról beszél, hogy nyílt vagy nyitott társadalmat épít a világbéke vagy a multikulti érdekében, akkor logikailag üres és egyben homályos fogalomra építi gondolkodását. Félrevezető egyszerre használni mindkettőt, mert kérdés a nyitottság célja, amelyben az a helyzet, hogy barlangból-barlangba vándorolhatunk csupán, esetleg lebegve, méltóságunkat elveszítve, mivel közben sikerült kiiktatnunk, elvágunk néhány erkölcsi köteléket magunk körül. Nincs meg az a végső ismeret vagy kapocs, ami szükségszerűen kell ahhoz, hogy reménykedni tudjunk a gondolkodás sikerében! Nyitott vagyok, de mire? Mi a tartalma ennek a csodálatos nyitottságnak? Üres és homályos fogalmak soha nem képesek visszatükrözni ezt a tartalmat! Mert amúgy sincsen semmiféle tartalom! A legnagyobb veszély akkor állhat elő, amikor az elvek átcsúsznak a gyakorlat világába, és elkezdenek valósággá válni. Imperatívuszokká válnak azok a toleranciára intő, szelíd gondolatok, amelyek az elvek szintjén ártatlanok és a demokratikus létfelfogás tartozékai, bármilyen barlangban is létezzünk. De ez az imperatívusz azért is működhet, mert mögötte áll az a gyakorlati rendszerszerű építmény, amely akár jogilag is kész tények elé állít bennünket. Nem tehetsz semmit, el kell fogadnod a nyitottság nevében azt, amiről mindenki tudja, hogy provokatív és igazságtalan cselekmények sorozatából áll. Miért nem lehet ezt a

megtett lépések és folyamatok idején elcsúszni? Mert ez a rendszerszerű működés legalább *két lépéssel mindig előbb van*. Hogyan teheti ezt meg? Bármilyen barlangban élve és vágyakozva a kinti napfényre, a rendszerszerű működés kommunikációja a félretájékoztató stratégiáját alkalmazza. Tudatosan, most már kiterjesztve ideológiáját az egész emberiségre, képes a lehető legnagyobb nyilvánosság előtt kijelenteni: egyetemet hoz létre. Mit is jelent ez valójában? Ne legyünk ünneprontók, de gyanakodhatunk, hogy fordított mechanizmusról van itt szó, mert a globál-universitas már „létezik”. Magyarán: befektettek ide, legalább 35 éve rengeteg pénzt két üres és homályos fogalomba, valójában kudarc ez az egész és évről-évre tapasztalni lehet a minőségi romlást a teljesítőképességet tekintve. Nos, eljött a számonkérés ideje, kedves egykori ösztöndíjasok!

Tessék nyilvánosan kiállni a nyílt társadalom multikultija mellett, ott ahol szükség lesz, majd egyéb hatalmi diszpozíciók segítségével érzékenyítő kurzusokat tarthattok Székelyföldön vagy a Kárpát-medencében bárhol vagy Ázsiában, ha lehet.

Egy kicsit el is szomorít, mert ez a rendszerszerű működés tényleg pénzügyi hatalommal rendelkezik, a teljes barlangunk klímáját és nyugalma veszélyezteti, de a nagy nyitottság igazából önmaga elleni fegyverre is válhat, éppen a logika alapelveinek figyelembe vételével. Tehát, amikor azt állítja, hogy valami igaz, akkor valójában ennek az ellenkezőjét kell elfogadnunk, éppen azért, mert üres és homályos fogalmakat használ kiindulópontként.

### **Lépéshátrányban vagyunk és maradunk mindig folyamatosan!**

*De ezt legalább tudjuk!* Innen indulhatunk tovább! A barlanghasonlatból fakadóan ez a rendszerszerű működés sem lehet emberfeletti, mert akkor egy idő után racionálitását fogja elveszíteni. Éppen ezért, hozzánk hasonló emberekből áll, persze jó sok pénz által működtetett hálózat ez, amely ugyanakkor gyenge pontokat is hordoz magán. Észrevétlenül, éppen az ellenkezője is történhet, mert hirtelen rádöbbenhet a kiszolgáló személyzet: teljes kapufa ez az egész, már csak menekülni lehet valamiféle odúba a barlangon belül, keresve valamiféle energia-mezőt.

Mert, végső soron az a lényeg, hogy belátásunk illúzióktól mentesen irányuljon a másik ember felé, akinek segítségére lehetek, mint ahogy ő is nekem. Ebben a kapcsolati rendszerben, ami a szeretet energiáján alapszik, egymás kiegészítői lehetünk és itt, kizárólag csak „itt” tárulnak fel előttünk azok a belső perspektívák, amelyek akár segítséget jelenthetnek a tú fokán áthaladó tevének. És akkor kiderülhet: már régen megszűnt a barlang-effektus, lelkünk játéka volt ez csupán! Szabadok vagyunk!

*Marosvásárhely, 2020. február*

### **Ami még eszembe jutott: késében vagyunk**

Mindent lekéstünk már! Bármilyen információ manipuláltan és túl későn érkezik hozzánk. A természettudományos válaszok embertelenek, a spirituális válaszok pedig túl bátortalanok és szerteágazóak, nincs egységes szemlélet.

Mert ki az ember? Mi a célja és mi a rendeltetése? Melyik tudomány tudja pontosan, lehetőleg idejében közölni, hogy mit kell tenni? Szakemberek mondják, hogy fogalmuk sincs a vírusok lényegéről, azok működéséről! Valamiféle gén-maradványok lennének?

Ha az emberiség egy része túlélője lesz ennek a világvésznek, akkor ezt a késésben vagyunk-gondolatot viheti magával mint olyan tanulságot, amire talán mégis építhet valami eredeti dolgot. Hogyan történhet ez? *A szeretet csodája révén, ami még ott lakozik az emberben.*

*Túl későn kezdtelek el szeretni téged!* – ez a belátás azt jelenti, hogy késésben vagyunk, de ha az életnek van még reménye, akkor célba érhet a kommunikáció! Miről is van itt szó?

Az ember létezésével kapcsolatban általában megegyeznek a Föld nevű bolygón, hogy lényegileg test-lélek egysége. A lélek pedig olyan minőség, amelynek örök élete van. Azt is hozzá kell tennünk, hogy a lélek mint szeretet-egység a lehető legnagyobb vágyakozással várja létének megtestesülését. Mert ez a lét természete! Milyen jó, hogy mi elmondhatjuk ezt magunkról! De mi is történik azokkal a drága lelkekkel, akiket visszautasítottak és visszautasítanak a posztmodern nyugati társadalom életszínvonalának nevében, szegények nem is tudják, hogy mi történik velük? Elindulnak a szeretet útján és olyan pofont kapnak, hogy fogalmuk sincs, mi is ez az egész?

Bárki beláthatja, hogy bizony ő maga is kerülhetett volna tiltó listára, és akkor bizony nem születik meg. Ugyanezen belátás következő pontja, hogy szívből jövő egyedi erővel kiáltunk fel, egyfajta bocsánatkérést megfogalmazva ezen ártatlan lelkek felé:

*bocsássatok meg nekem, túl későn kezdtelek el szeretni Benneteket! Megtisztulásom első lépése ez, mert jelzem: eddig nem is gondoltam erre a civilizációs teherre és a benne levő bűnre, de most már a befogadás reményét fogalmazom meg, és nyitott vagyok a szeretetre, a magasabb szintű harmóniák tapasztalatára.*

Ha van még remény és fogadókészség a kommunikációban, akkor célba érkezhetsz az élet és beköszönhetsz egy olyan időszak, amelynek mentén minden túlélő önmaga céljának beteljesítője lehet!

Ez a történet akkor teljes és a gondolkodás akkor megújuló, ha a szeretet asztalához képzeletben odaengedjük azokat is, akik saját közvetlen környezetükben valahogy nem születhettek meg.

Legyünk a valósághoz hűségesek, nekünk lenne szükségünk erre a közösségi belátásra, hogy tisztább gondolkodással megújulva jövőnk legyen.

Ha ez tükörként működtethető, akkor a Föld nevű bolygón létező népek és nemzetek külön-külön szembenézhetnek ezzel a láthatatlan teherrel! Hogyan tehetik meg? Elég ha mindenki szétnéz saját családjában, baráti köreibben, szomszédságában és egyénekenként, ugyanakkor közösségi kihatással kimondja: bocsáss meg nekem, túl későn kezdtelek el szeretni Téged! Ha élő emberek felé fordulunk, akkor van még esély az együttműködő kötelékekre! És itt ez a lényeg, miközben megemlékezem a meg nem születettekről.

Ha a népek szintjén ilyen jellegű belátás lenne, akkor bármilyen vírusos támadás jöhetne, könnyebb lenne!

*Marosvásárhely – Jobbágytelke, 2020. március 18.*

Darai Lajos (Kápolnásnyék):

## **A magyar elv a posztmodern korban<sup>682</sup>**

*A posztmodern filozófia jogot formál rá, hogy formalizált nyelven szólaljon meg, veszi magának a bátorságot, hogy ezen át értelmezze a korábbi elméleti teljesítményeket és úgy tekintsen a világra, kisajátítva a múltat és a jövőt, hogy nemcsak a történelemnek van vége, de az emberiség egymás számára felhalmozott eszmei mondanivalójának is. És felhasználva a médiát és a kibetér alkalmazásait, a posztmodernizmus szétterül az emberiségre, mint atomerőművi szennyezésfelhő. A nem posztmodern filozófia pedig hallgat, legfeljebb teológusok érveit látjuk e tárgyban. Pedig a társadalomtudománynak nincsen szüksége matematikai segédnyelvre, mint a természettudománynak volt, amikor feltárta az érzékeinkkel elérhetetlen valóságot. Az emberi vélemények és törekvések érzékelhetők, a nem érzékelhetőknak nincsen helye erkölcsi életünkben. De ha érvényesülnek ilyenek, ezek – elvetve a „mindennek a maga elvét” elvet – önmaguk egyennyelvét s akaratát erőltetik ránk, ez pedig mindig is nyíltan kettős társadalmat és műveltséget okozott korábban. Történelmünk tanulsága azt mutatja, hogy ki tudjuk védeni a mai támadást.*

### **Korszakhatár a tudományban**

A fizika – filozófia számára jelentős – forradalmát a matematika fejlődése alapozta meg. Kialakult a nem euklidészi geometria, amivel már a szemlélet apriori tere és a fizika tere elkülönült egymástól. A kvantumelmélet (Max Planck) és a speciális és általános relativitáselmélet (Albert Einstein) fordulatot hozott, olyan tovább lépésekkel, mint a hullámmechanika (de Broglie, Schrödinger, Dirac), a kvantummechanika (Heisenberg, N. Bohr) és a magfizika. Megjelent a hosszúság tömörülése, az idődilatáció, a tér–idő kontinuum és a tömeg–energia azonosság fogalma. A még a 19. században is uralkodó szigorú atomi kauzális természetbeli determinizmus alapfeltételezését és minden jelenségnek – a legegyszerűbb végső elemi létező – anyagból való magyarázatát hirtelen megrendítették és felváltották az atom belsejébe hatoló fizika új felismerései. Ezek szerint az atomok olyan igen összetett szerkezetek, amelyek leírásához a fizikának szüksége van a matematika – szemlélettől teljesen elvont – formuláira. Sőt az energia fogalmával összeolvadó anyagfogalom, – az anyag mint az energia megnyilatkozása – szintén magyarázatra szorult. Az új elemi építőkövek már nem tisztán anyagi részecskék, s az elektron a vizsgálati feltételektől, a megfigyelés eszközeitől függően hol pontszerűnek, hol pedig hullámtermészetűnek bizonyult. Azaz e mikrofizikai szinten nem lehet megfigyelést végezni beavatkozás, a megfigyelt folyamat befolyásolása nélkül, ami még a kauzalitást is statisztikai valószínűséggé változtatja. Így a világvég kiszélesült és kiterjedt a klasszikus fizika határain túlra, s a világ új szemlélete jelentkezett az igen nagy és igen kicsi fizikai tárgyak esetében.

A biológia fejlődéselmélete új emberképhez vezetett, mert megingott az emberről mint a teremtes koronájáról való kép. Darwin természetes kiválasztódás gondolatát – melyet később olyan felismerések támasztanak alá és szélesítenek ki, mint a genetika és a molekuláris biológia – az emberre is alkalmazták. Az embert is besorolták az élet evolúciójába, az ember csupán az életfolyamat egyik összetevő részévé vált. E felfogásban végül a biotikus evolúció a kozmikus evolúció különleges esetévé lett, ami újra viszonylagossá tette az élő és élettelen anyag közti hagyományos, a preszokratikus hülozoizmus megszűntével támadt szakadékot. Ugyanakkor a túlélési alkalmazkodásban az evolúciós folyamat mutációja a véletlent, szelekciós nyomása a szükségszerűséget

---

<sup>682</sup> 2019. november 21-én Veszprémben az MTA VEAB Gazdaság-, Jog- és Társadalomtudomány Szakbizottság és a Stratégiakutató Intézet „Az életminőség-fejlesztés új paradigmái a 21. században” c. tanácskozásán „Hogyan foglalkozhatunk a (jól) léttel a posztmodern filozófia szerint: építve, vagy leépítve? A három mellérendelő filozófiája” címmel tartott előadás teljes változata.



mutatta fel, ami szerint az evolúció törvényei a fejlődéssel együtt születnek. Így az anyag önszerveződése utólag stabilizált harmóniát alkot, az evolúcióban nincsen sem terv, sem okság, sem célszerűség. S a fejlődési gondolat aztán kiterjedt az antropológia, a kultúra és a kozmosz kérdéskörére. Végül Haeckel mondta ki a biogenetika emberre is érvényes alapszabályát, hogy az egyedfejlődés a fajfejlődés rövid és gyors megismétlődése. A világ isteni irányítása helyére tehát a fejlődéselmélet lépett és az ember igen sikeres állatként értékelődött, aki Isten teremtményéből a természet bizonytalan végű kísérletévé vált. A csak az emberre jellemző tudat sem volt már a világmindenség irányítója, hanem csupán az anyag evolúciója során véletlenszerűen, viszonylag kevés ideje az emberrel együtt keletkezett tulajdonság. Az emberi értékek csak az ember világában léteznek, és akár a vallás, akár a társadalom, a kultúra és az értelem struktúrái, a biológiai sikerért küzdő ember eléggé önkényes önkifejezési módjai. S bár az ember az evolúció éllavasaként a lecsodálatosabb teremtmény, nem több az állatoknál, akiknek nincsenek magasabbrendű céljaik. Az emberi fajnak sincs az univerzumban hosszú távú kilátása a sikerre, az egyén pedig a halállal biztosan teljesen megsemmisül.

A *pszichológia* is új dimenziókat tárt fel az ember saját magáról vallott elképzeléseiben, különösen a pszichoanalízis megjelenésével. Sigmund Freud megerősítette a biológia darwini meglátásait, amikor meggyőzően bizonyította, hogy az emberi viselkedést, a tudatos cselekvést a tudatalatti határozza meg. Ez igen sötét oldalakkal gazdagította az emberi tudatról való addigi képet. A psziché eme kijózanítóan sötét mélységeit az álmok, a fantáziák és a pszichopatológikus jelenségek elemzésével magyarázta. Ez a freudi pszichoanalízis rávilágított a neurózis szexuális etológiájára és demonstrálta a gyermekkori élmények fontosságát, melyek kondicionálják a felnőtt életet. Felfedezte az Oidipusz-komplexust és bizonyította a mitológia és a szimbolizmus jelentős lélektani szerepét. Feltárta az én mint ego, a felettes én mint superego és az ösztön-én mint id pszichikai szerkezeti elemeit. Olyan mechanizmusokat is felfedezett, mint a háritás, az elfojtás és a kivetítés, és még sok egyéb módon hozta felszínre a tudat jellegét és belső dinamizmusát. Ilyen módon a pszichoanalízis valóságos kinyilatkoztatásként hatott a 20. századelő gondolkodására. Freud a tudatalatti e racionális vizsgálatával ugyan mintegy betetőzte a felvilágosodást, ám egyúttal szét is zúzta annak egyetemes racionalitás tudatát, amikor bemutatta a ráció mögötti nem-racionális erők félelmetes tömegét. Ráadásul ez az irracionalizmus alkalmatlannak mutatkozott az értelmi elemzésre, a tudatos befolyásolásra, s mint ilyen elsődlegesnek, alapvetőbbnek hatott a felszíni, másodlagos tudatos én törekvéséhez, sebezhetőségéhez képest. Ezzel nyilvánvalóvá vált, hogy a pszichét is erős biológiai, tudattól független ösztönök irányítják, s az ember szabadságérzete ugyanúgy üres, mint a civilizáltság racionalitása, erkölcsi tudata vagy vallásos érzülete. S mivel ezek az ösztönök amorálisak, agresszívok, erotikusak és különféleképpen perverzek, a pszichológiailag tudatos egyén többé nem számíthatott másra, mint örök meghasonlottságra, elfojtásra, neurózisra, elidegenedettségre. Az ember sorsa az állandó küzdelem lett saját természetével, s az Isten mint gyermek kivetítés mellett az ösztön-énből csak nemrég kialakult értelem magasztosága is megszűnt. Az irracionális motivációkat és vadállati impulzusokat ráadásul a kor történelmi eseményei is bizonyították. Így hát az ember nemcsak isteni jellegét, de már emberségét is kezdte végleg elveszíteni, mivel a tudományos gondolkodás botrányos ösztönlényét egyre inkább beleüllyesztette az ősi istenektől általa megfosztott világba.

## A nyelvi fordulat

Mivel sok ismeretterület magas absztrakciós szintet ért el, ugrásszerűen fejlődtek a tudomány nyelvi eszközei. Az új tudomány-formalizálás – az ismeretek logikai-matematikai elemzése, például az elméleti fizika matematikai apparátusának értelmezése – egyenesen tudományos forradalomhoz vezetett. A tudományos nyelv elemzése azonban előidézte a matematika alapjainak a váltságát, mert például az axiomatikus módszer, a deduktív logikai elméletek kérdésessé tették a matematikai egzisztenciát, a matematikai elméletek viszonyát a valósághoz.

A *nyelvi fordulat* az ismeretelmélet szemantikai színezetét hozta magával, a jelentésproblémák megjelenését. Eltűnt a tudomány és az empiria közvetlensége. Az ismerettartalom már nem fért a fogalmak kereteibe. Megindult a jelrendszerek interpretációja, azaz a jelek logikai–ismeretelméleti kutatása. Mindez nyelvfilozófiához vezetett, a nyelv és a szimbolizmus általános vizsgálatához, a jelentés mint filozófiai kategória megragadásához. Ernst Cassirer felvetette a tárgyak szimbolikus funkcióját. Eszerint az adott kultúra közös gondolatai, érzései jelennek meg a tudományos és a köznyelvben, a művészetben, az erkölcsben, a filozófiában. Az ember a szimbólumokkal túlhalad saját korlátain a kollektív pszichikai folyamatban. A természeti és a mesterséges tárgyaknak egyaránt emberi jelentése van.

A halmazelmélet eredményei összefonódtak a logikával, s megvalósult a matematika logikai alapjának kidolgozása. Azaz a matematika visszavezetése az aritmetikára, s az aritmetika ráépítése a halmazok absztrakt elméletére, melyek fogalmai általánosságuk miatt egyjelentésűek a logikai fogalmakkal. Az olyan matematikai logikusok, mint Frege, Peano, Peirce, sajátos logikai problémákkal foglalkoztak: a szám mint alapfogalom logikai megalapozásával, axióma-rendszerek elmentmondásmentessé, függetlenné és teljessé tételével, azaz a 20. század eleji – a fizikaihoz hasonló – matematikai válság elhárításával.

A halmazelmélet mint a logika matematikai megalapozása a halmazelméleti paradoxonokkal több problémát is magával hozott a logikai alapokban, alapfogalmakban és következtetési módokban. Ezek analógiásan a formális logika paradoxonaként jelentkeztek. Ilyen például a Russell–Zermelo-féle paradoxon, miszerint ha a rendes halmazok nem tartalmazzák magukat elemként, s a nem rendes halmazok pedig elemei saját maguknak, akkor az összes rendes halmaz halmaza milyen? Csapdát rejt magában, hogy ha a halmaz rendes, egyben nem rendes is. Ilyen példa a borbély a faluban, aki attól az, hogy mindenki mást borotvál, akik így maguk nem borotválkoznak. De akkor ő maga milyen minőségben borotválkozik meg? Ha borbélyként tenné, akkor nem borbélyt borotválna a borbély definíciója szerint. Nem borbélyként pedig, a nem borotválkozók közé soroltan nem borotválkozna, ha borotválkozna. (Az eleai Zénón óta nem találkoztunk ilyesmivel.) Egyébként a rendes halmazok gyakoribbak. Például a nemzetség nem egyetlen ember, a csillagkép nem egyetlen csillag, az ásványgyűjtemény nem egyetlen ásvány. Megjelentek aztán szemantikai, ismeretelméleti paradoxonok is, a megnevezés, a meghatározás és az igazság fogalmáról.

A paradoxonok hatására megváltoztak a halmazelmélet alapjai, pontosabban definiálták a halmaz fogalmát, elemezték az ítélet logikáját és megvizsgálták a nyelv logikai mechanizmusait. Frege kimondta az axiómák összefüggését a nyelvhasználat természetével, s feltárta a természetes nyelv kétértelmű, bizonytalan kifejezéseit. Így a nyelv modern vizsgálata Frege, majd Russell érdeme. Utóbbi Whiteheaddal közösen kidolgozta a matematika alapelveit. Alapfogalomnak az elemi vagy atomi kijelentéseket tartva, melyek a legegyszerűbbek, mert az individuumról tulajdonságot, vagy individuumok közötti viszonyt állítanak. Ezekből épül fel az összes többi kijelentés, amikor különböző műveletekkel atomiból molekuláris kifejezéseket képeznek. Az általános kijelentések analízise során pedig azokat a kijelentés-függvényből kvantifikációval képzett kijelentésekként értelmezhetjük. A halmazelméleti paradoxonok oka a halmaz fogalmának korlátlan alkalmazása, a nyelvi paradoxonoké a nyelv logikája, azaz a helytelenül képzett általánosítások körbenforgása. A halmaz vagy osztály fogalmának pontatlan kezelése például, ha nem jelölik meg szabatosan az osztály és elemei különbségét. Ilyen a krétai Epimenidész mondása: Minden krétai hazudik. Közös hiba a kétféle paradoxon esetében az absztrakció és ítéletalkotás különböző szintjeinek azonosítása. Például a szkeptikus kijelentése: Semmit sem tudok. Ez minden ítéletre vonatkozik. És erre a sajátjára is? A paradoxonok kiküszöbölése a logikai típusokkal történhet, ahol a logikai szimbólumok objektumok, például individuumok, osztályok, osztályok osztályai –  $n$ ,  $n-1$ ,  $n-2$ , stb – pedikátumai. Fő feladat tehát a jogosulatlan általánosítások, általánosságok elkerülése. Megjelennek az igaz és hamis mellett az értelmetlen kijelentések. Ilyet okozhat például a minden fogalmának korlátlan alkalmazása, vagy ha például  $n-2$  típusú prédikátumot  $n-1$  típusú szubjektumra alkalmaznak.

Russellra támaszkodva Wittgenstein aztán megállapítja a jelek és a dolgok viszonyainak különböző típusait, s hogy a teljes kijelentések rendszerében a jelek különböző funkciót töltenek be. Ám elveti mestere tételét, hogy az ítélet is egyfajta név lenne, mert a viszonyok, tulajdonságok logikai típusa különbözik a névtől. A hagyományos logikai–filozófiai problematikát átteszi a *nyelv vizsgálata* területére. Megvizsgálja a nyelv közös logikai sajátosságait, s filozófiai elméletet alkot a nyelvi szimbolika legfontosabb tulajdonságairól. Feltárja a szükségszerű viszonyokat a szavak és a dolgok, az állítások és az általuk ábrázolt tények között. Tisztázza, milyen viszony fennállása szükséges az egyik tény – a mondat – és a másik tény – a reális tény – között, hogy a mondat az utóbbi szimbóluma lehessen. Így a nyelv és a valóság összehasonlításával feltáruló, a gondolkodásnak a valósághoz való viszonyában feltételeket keres, amelyek között a szimbólumok bizonyos kapcsolatait jelentést, értelmet fejeznek ki — és nem értelmetlenséget. Megállapítja a szimbólumkapcsolati jelentések feltételeit, s ismeretnek azt tartja, amit világosan, egyértelműen lehet kimondani. Mert egyébként "a nyelv áruhába öltözteti a gondolatot", ahogy a ruha sejtetni engedi a testet. Így a természetes nyelv bonyolult: jelentésárnyalatok, jelentésváltozatok jellemzik, valamint többfunkciós szavak, kifejezések, hallgatólagos megegyezések (sok mindenről, ami nem fejeződik ki), pszichológiai asszociációk. S bár nem hivatása az adekvát gondolkifejezés, ellátja feladatait. A mesterséges szimbolika a tudományos ismeret logikai analízisét szolgálja, de a logikai forma feltárásához nem igényel ontológiát. Hanem itt a logika apriori és autonóm, ami nem függ az egyedi tapasztalattól, és sajátos intuíció. Azaz a valóság logikai formája a nyelvből ismerhető meg. Az ideális nyelvben a jel és a megjelölt logikai forma azonos, a logikai forma a tény tagolási módja. A logika így nem valamit kimondó elmélet, hanem a logikusan felépített nyelv, a jelek és a dolgok különböző típusú viszonyait megtestesítő nyelv felépítési elve, szimbolikája. A logika tehát csak nyelv, mely a tényekről s nem önmagáról beszél, de megmutatja saját működési elveit.

Azonban már a Frege és Peirce által kezdeményezett *logikai szemantika* meghatározta a mesterséges nyelvek és az általuk kifejezett tárgyi világ kapcsolatát, azaz az igazság fogalmát. Megfogalmazta a formalizált szintaktikai rendszerekről interpretált szemantikai rendszerekre történő átmenet szemantikai szabályait. Az interpretálást megfeleltetésnek tekintette a logikai rendszer és a konkrét tárgyi terület elemei között. Olyan ismeretelméleti, filozófiai, világnézeti problémákat tárt fel, mint a szemiotikai jel szemantikai viszonya az objektumhoz, szintaktikai viszonya más jelekhez és pragmatikai viszonya a nyelvet használó emberekhez. A logikai–szemantikai kutatók közül és a szimbolikus logika új módszereiből alakult ki aztán a 19. század végén a neopozitívizmus, amely középpontba helyezte a tudományos, a filozófiai és a mindennapi nyelv elemzését, a jelentés és az értelem megadását. Firtatva a kérdését, hogy meddig terjed a formális logika illetékessége, végül a logikát nem elméletnek tekintette, hanem a világ hatalmas tükrének, melyben a világ látható. Ideális nyelvi alapsémája szerint alapelemek a nevek, amik egyszerű szimbólumok s egyértelműen megfelelnek bizonyos objektumoknak. Az atomi kijelentések egymástól független, egyszerűbbre nem bontható logikai névkombinációk. Molekuláris kijelentések az atomi kijelentések igazságfüggvényei, univerzális és egzisztenciális kvantorral az egyedi kijelentésnél, és az összetett kijelentések felbonthatók őket alkotó elemi kijelentéseikre. A tökéletes nyelv logikai grammatikája, struktúrája az ismeret ideális váza. E struktúra elemzése a világ struktúrájának megismerése. Ez a logikai analízis nem ad új ismeretet, csak világosabbá teszi kijelentéseinket, melyek szabatosan kifejezik saját értelmüket. Így a filozófiának nem célja új ismereteket adni a világról, az egy-egy konkrét tudomány feladata. A filozófia a tudományos kijelentések logikai formájáról, tartalmáról szól, nyelvi formájuk pontosításával, s az ismeretek logikáját a mesterséges nyelv eszközeivel kutatja.

## Világlátás váltás

A modern értelmiségi felfogás a kulturális értékeket, a lélektani indítékokat és a tudatos gondolkodást relatív történeti, naturalisztikus és kollektív tudattalan ösztön-törekvésekből származó jelenségnek látta. A társadalom tudattalanjából – a hatalmat és a gazdagságot biztosító gazdasági és politikai tényezők hatásából – levezetve a korszak filozófiai, vallási és erkölcsi értékeit. A civilizáció haladása, a kulturális értékek a hatalmi és gazdasági elit önbecsapása, valójában mindkét fél gondolkodásában a fizikai hatalomért a kirekesztett osztályokkal folyó harc (Thierry, Marx) tükröződik.

A modern ember minden jelenséget fizikai, személytelen és szekularizált magyarázattal akart ellátni a tudomány forradalma jegyében, még a pszichológiai és a társadalmi tapasztalatok esetében is. Ám intellektuális horizontjának, látókörének bővülésével önbecsülése egyre inkább ellentmondásossá vált. A korábbi földrajzi felfedezésekkel kitágult világ most a múlt felé, évmilliárdokra növekedett, benne az emberi történelem igen rövid szakaszával. A kozmosz kutatásával a világ időbeli és térbeli kerete is hallatlanul kibővült. A kozmológia naprendszerünket százmilliárd Napból álló galaxisba helyezte, s az univerzumot szintén százmilliárd galaxisból állónak becsülte, a galaktikus rendszerek közti távolságot pedig százmillió fényévben fejezte ki. A csillagok és galaxis-rendszerek keletkezése elképesztően hosszú folyamatként tűnt fel, míg magát a világegyetemet tíz-húsz milliárd évvel korábbi ősrobbanásból eredeztették. Az emberi gondolkodásban erősödött az ember és az emberiség térbeli és időbeli jelentéktelensége. A különböző tudományos eredmények megnövekedésével az ember kozmoszban elfoglalt helye, szerepe lecsökkent. Az emberlét jelentéktelensége bukkant elő minden nagy időtávlatú és tértávlatú felfedezés mögül. És ráadásul a tudomány leértékelte az emberi lényeg minőségét, mert a redukcionizmust az emberre alkalmazva az emberi viselkedést visszavezették a biológiára és a biokémiára, ahol például az agy biológiai célú elektrokémiai hálózatoktól vált függővé e felfogásban.

Elmosódott hát a különbség a gondolkodó szubjektum és az anyagi világ között, az elme működése és az emberi viselkedés a tudomány által befolyásolható mechanikus reflextevékenységnek és genetikai folyamatnak látszott. A statisztikus determinizmus irányítása alatt az ember a valószínűségi számítás tárgya lett, jövője lényegének alakulása pedig esetleges, mint egy természeti kérdés. Ám a természet feletti tudományos megismerés és uralom növekedésének igénye, mennél inkább ki lett elégítve, mennél jobban megértette a modern ember a természeti elveket, annál mélyebbre süllyedt metafizikailag ugyanebbe a természetbe. Mennél jobban megvalósította függetlenségét a természeti szükségszerűségtől, annál inkább belevegyült a világ mechanikus és személytelen jellegébe. A személytelen univerzumban gyökerező ember ugyanis maga is személytelen, egyéni tapasztalat lehetősége nélkül. Így a modern ember nem saját életet, csak a faj fenntartását biztosító genetikai stratégiát valósít meg egyre bizonytalanabb kimenettel. S mennél több determinizmust vonatkoztat magára a tudomány segítségével, annál kisebb lesz lényének evolúciós esetlegességét és elszigeteltségét kizáró akaratszabadsága.

## Modern szociológia

*Durkheim* a modern szociológia egyik megalapítójaként a szociológiát, annak általa feltárt rendkívüli magyarázó erejével, a társadalomtudományok középpontjába emelte. Ennek tárgyát az egyéneken kívül fennálló, de az egyéneken belül internalizálódott és az egyéneket korlátozó sajátos realitásban látta, amely társadalmi determinációként működve, még az öngyilkosságra is választ ad, nevezetesen a társadalmi integrációban és szabályozásban fellépő üzemműködéssel, egoizmussal és anomáliával magyarázva annak növekedési rátáját. A gazdaság, az ipar és a családi élet harmóniáját lehetetlenné tevő, az iparosítás gyorsaságából és a régi normatív keretek elkopásából adódó anomia abnormalitásként jelentkezik a modern társadalom létezési feltételeiben a már elért fokon.

Mert a modern társadalmakban már az organikus szolidaritásnak kellene érvényesülnie a premodern – törzsi és hagyományos – társadalmak mechanikus szolidaritása helyett. A mechanikus szolidaritású társadalmakban a hasonlóság elve uralkodik és a társadalmi struktúra szegmentumokra oszlott, kismértékű a kölcsönös függőség, alacsony a népességszám és a népsűrűség, represszív (elnyomó) büntetőjog és erős kollektív tudat érvényesül, a legfőbb érték a társadalomegész. A modern társadalmakat viszont már a munkamegosztás tagolja, szervezett a társadalmi struktúrájuk, az egyesített piac és a megnőtt városok kölcsönös függőségben állnak, magas a népességszám és népsűrűség, restitutív (helyreállító) a jog, humánus és világias a hiedelemvilág, nagyra értékelve az egyén, kívánatos az esélyegyenlőség, a magasfokú munkaerkölcs és társadalmi igazságosság. Bár a társadalmi igazságot fenyegetve látta atavisztikus erőktől is, mégis a modern társadalom működési feltételének, az individualizmus vallásának tekintette. Bizonyos társadalmi adottságok közepette az öngyilkosságot és a bűnözést normálisnak, a társadalmi egészség tényezőjének tekintette. Az osztálykonfliktus hidegen hagyta, a marxizmust tudománytalannak találta, a forradalmat pedig a csodaváráshoz hasonlította. A szocializmus jankiváltását kiváltó társadalmi betegségek ellen a szociológusoknak kell szerinte tudományosan megalapozott gyógymódokat ajánlaniuk. Ugyanakkor a hatalomból fakadó igazságtalanságokat, a hatalmi harc kegyetlenségeit kevésbé vette tekintetbe, s az államban inkább kommunikációs rendszert látott, mely tudatosan reflektál a társadalomra. Ez az egyoldalúság viszont elmélyítette élelését a társadalom meghatározó hatásai vizsgálatában, egészen annak szélső határaiig. Így a vallásos élet elemi formáiról szólva a vallást a szent tárgyakra irányuló, társadalmi integratív szerepet betöltő hiedelemrendszernek tekintette. A hiedelmek és rituális szokások e társadalmi szerepén túl azok valódi értelmét a társadalom sokoldalú tükrözésében, az egyének pszichológiai épsége és a társadalmi kohézió fenntartásában látta. Még a gondolkodás olyan alapkategóriáit is, mint a tér, idő, okság, a korai vallásosság társadalmi eredetéből magyarázta.

## Kognitív pszichológia

Az 1950–60–70-es évek kísérleti pszichológiája újra felfedezte a megismerő embert, kinek viselkedését szerinte döntő módon a környezetéről készült belső modellje határozza meg. A kognitív pszichológia, amely a viselkedéses (behaviorista) felfogást váltja fel, figyelembe vette az emberi gondolkodásról szóló, a modern nyelvészet, logika és matematika fejlődésével elért eredményeket, valamint a gondolkodásunk számítógép sugallta modellezését. (Utóbbival bírálói szerint – bár a soros gondolkodás nagyon hasonlít a soros feldolgozásra, amit sok számítógép végez – a szekeret fogták a ló elé, mert a számítógép nem tud tanulni, s öntudata sincs). Észrevette, hogy a viselkedést nem a pusztán ingerhelyzet, hanem számos belső paraméter befolyásolja. Így a szélsőséges viselkedéselvű szemlélet után, ismét a belső emberre helyezve a hangsúlyt, helyreállt a pszichológia klasszikus rendje. E belső embert azonban már az új pszichológia nem közvetlenül, a belső szem révén tartja megismerhetőnek, hanem csupán közvetve, a viselkedésen és a modellálás útján keresztül. Az irányzat kifejlesztői kiterjedt kutatásokat folytattak az észlelésről, a gondolkodás és a nyelv kapcsolatáról, a magasabb megismerési funkciókról, valamint a figyelmi kiválasztás, az emlékezeti táruk és a gondolkodási algoritmusok kérdéséről. Szerintük az ember környezetét modellező lény s viselkedését a modellekre vonatkoztatva tudjuk értelmezni, amelyek a kognitív tudományt is jellemző történeti ihletések lesznek. Broadbent, Sperling, Posner George Miller szerint az emberi megismerés olyan kódolási lépésekből áll, amelyek megfelelnek az egyre elvontabb információ sajátosságainak. Előbb a beérkező szó fizikai jegyeit, akusztikai, grafikus képét azonosítjuk figyelmi szűrővel, majd szakaszos mintavételekkel átkódoljuk a kis kapacitású és rövid memóriájú emlékezeti tárukba, végül szemantikai átkódolással mozgósítjuk az összes hozzákapcsolódó információt a hosszútávú memóriában. E szakaszok és táruk tehát nem pusztán absztrakciók. Ulric Neisser már új tudományos mintaként mutatja be az információ feldolgozás szemléletét. Ezt váltja fel az 1970-es években az a felfogás, amely a sémák, a megismerés magasabb információ



csomagjainak elsődlegességét, és a lineáris szekvenciális gondolkodás helyett a párhuzamos folyamatokat hirdeti. A kognitív pszichológia különböző formákban – klasszikus információfeldolgozó modell, kognitív pszichofiziológia, konnekcionista elképzelések – máig él és aktív. Technikai paradigmája felől pusztán a billentyűket nyomogató ember rövid reakcióidőit vizsgálja, hogy feltárja az ember modelláló lényként való jellemzőit. Kritikusai kérdezik, mit modellál a valós emberi életből a gombnyomogatás, nem olyan-e a klasszikus kognitív pszichológia, mint az állatlélektan. Nem azzal foglalkozik, mit csinál az ember vagy az állat, hanem arra kíváncsi, mire képes az ember, ha erőltetik, ha lehetőségei határáig feszítik. Válasz lehet e kritikára, hogy bizony a modern élet – az autóvezetéstől az üzleti döntések világáig – erőlteti az embert a gyorsaság, a stratégikus gondolkodás irányába. S ez a kognitív pszichológiai szemlélet ekkortól már kiterjed a szűken vett megismerési folyamatokon túlra is. Felmutatja a szituáció, a helyzet értelmezésének alapvető szerepét az érzelmek keletkezésében, a társaslélektan és a személyiség modelláló rendszerében. Itt ragadható meg igazán a modernből a posztmodernbe való átmenet fordulópontja, mert a már Descartes által megsejtett kanti gondolat, – hogy a szubjektív értelmezésű, relatív, a semmi-ben gyökerező emberi tudás a szubjektum—objektum szakadékot átugorni képtelen, – végső bizonyosságot látszott nyerni. Amiből a kognitív pszichológia képviselőin kívül egyébként levonták a megfelelő következtetéseket más tudományterületek tudósai is, az antropológiától, a nyelvészet-től és a tudásszociológiától kezdve, a kvantumfizikán át, a neurofizológiáig, a szemiotikáig és a tudományfilozófiáig.

## Kognitív tudomány

Az így kialakuló "megismeréstudomány" azonban nem akar különálló (szubjektív) terület lenni a világban, inkább olyan megközelítésnek tekinti magát, amely rákérdez az ismeretek rendjére, szerveződésére. A korábban alapvetőnek tekintett kérdésre keresett válaszok eredményeként új emberi és tudományos üzenettel jelentkezik. E kérdés az, hogy kezelhető-e az emberi gondolkodás csupán állandó fordítások sorozataként, függetlenül biológiai és evilági korlátaitól, avagy a megismerő ember megértéséhez az evolúció történetéből, az agy felépítéséből és a kultúrából kell kiindulni. Az új üzenet az, hogy másik fordítással – a különböző szakterületek egymásra fordításával – lehet megérteni, mennyire nem pusztán fordítás az emberi gondolkodás. Az egymásravezetett területei: a biológia, a pszichológia, a filozófia és a megismerés, olyan témákkal, mint agyműködés és gondolkodás viszonya, a nyelv szerepe az emberi életben és a gondolkodás gépi modelljei. A módszert a tudományos racionalizmusba vetett hit érvényesítése adja, s cél a széttöredezett tudás mesterséges határainak átlépése.

A kognitív szemlélet tehát gyorsan terjedt a pszichológiában. Nemcsak a társas életet kutatta és tette egyre szimbolikusabbá a szociálpszichológiát, hanem egyre inkább a reprezentációk tudományává, a társadalmilag releváns információk fejen belüli feldolgozásának tudományává vált. Szemlélete kiterjedt az érzelmek kutatására: valódi érzelmek szerinte olyan testi aktiváció, melynek oka értelmezések – kognitív interpretációk – együttese. Más tudományokban is megjelent ez a kognitívizálódás. Az antropológiában s a szociológiában közvetlenül, öncímkezésben: a társadalmat és eltéréseit modellálási problémaként fogják fel.

A megismerés–tudománynak – vagy kognitív tudománynak (*Cognitive Science*), kognitív tudományoknak (*Sciences cognitives*) – tehát nincs külön domíniuma, hanem dialógust próbál létrehozni a megismeréssel foglalkozó tudományok összekapcsolására. Kiindulása az elméleti számítástudomány, aztán a matematika, majd a logika és a filozófia (a hagyományos ismeret-elmélet, a mai elmefilozófia és a tudományfilozófia a tudományos reprezentációk vizsgálata). A logikán és a matematikán belül az automataelmélet a kiinduló alap, ami a matematikai struktúrák létrehozását elméleti automatának képzei, mely kisszámú axiómából és levezetési szabályból végtelen szerkezetet hoz létre, pl. végtelen számú tételt, vagy végtelen számú mondatot. A biológiával és a pszichológiával a megismerési szemlélet úgy érintkezik, mint a valóságos,

de nem ember alkotta világban a megismerést hordozó rendszerekkel, s bizonyos átfedéseiből a logikával alakult ki az evolúciós episztemológia és az ismeretelméleti neurobiológia. Abban az értelemben beszélhetünk tehát megismerés–tudományról, hogy az olyan problémák a vizsgálata, amik a legkülönbözőbb területeken a tudásreprezentációval, az ismeretváltozással és a tudás formális jellemzésével kapcsolatosan felmerülnek. Legközelebb áll a hagyományos diszciplínák közül talán a pszichológiához, annak interdiszciplináris hivatásához. A francia terminológia, hogy kognitív tudományok, azt jelenti, hogy az egész kognitív vállalkozás nem egységes diszciplína. Mert sokan a megismerés–tudományt elsősorban a hagyományos filozófiai vizsgálódás egy új szemléletének tartják. A mentális élet, a tudásra vonatkozó kategóriák kategóriaelemzésének. Mások pedig a megismerés–tudományt elsősorban a formális tudományokkal, az elméleti számítástudománnyal, a logikával és a matematikával hozzák összefüggésbe, és elsősorban az ismeretprezentáció "puszta" formai kérdéseivel foglalkoznak e címen. Biológiai irányba tolja a megismerés–tudományt a neurobiológia, az etológia és az evolúciós elméletalkotás. Az eklektikus álláspontot igazolja, hogy életlen határokkal jellemezhető hozzáállásról van szó, amely nem azonosítható egyik rész–attitűddel, egyik iránnyal sem.

Az egyetemi rendszerben létrejött különböző megismerés–tudományi központokban néhol elsősorban pszichológusok dolgoznak és mutatnak irányt, néhol a komputeres szakemberek a hangadók, illetve más formális szakmák képviselői, máshol pedig a biológiai és az antropológiai szemlélet a vezérelv. Néha máshová mutogatnak, hogy ott nem az igazi kognitív tudományt művelnek. E központok léte tünetértékűen mutatja, hogy mennyire divatos a kognitívizmus, s hogy valóban diszciplína–közi, az egyes területeken túllépő szemléletről van szó, és sehol a világos nincsen külön megismerés–tudományi tanszék. Amint Ryle hangsúlyozta kategóriaelemzésében, hogy az "egyetem" nem külön épület az egyetemi épületek sorában, hanem a tevékenység egyik szerveződési módja, hasonlóképpen a "kognitív tudomány" sem külön új tudomány, hanem az egyetem egyébként meglévő szervezetére épülő további szervezeti módja kutatási, oktatási tevékenységeknek, kongresszusoknak és a diszciplínák közötti együttműködéseknek. A kognitív mozgalomban tehát az egyébként a pszichológia, a biológia, a logika, a számítástechnika kérdésein dolgozó, saját identitású és szakmájú emberek összekapcsolódnak egymással. Ez a kognitív tudományi szakkönyvekben, gyűjteményekben is tükröződik, amikor a közös szempontot kiemelve egymás mellett mutat be különböző érintkező területeket, mellérendelő módon elemzi például a látáskutatást, a nyelv kérdéskörét, a filozófiát és a mesterséges intelligencia világát.

A kognitív tudomány olyan társadalmi igényeket elégít ki, mint a tudomány számára a filozófia újrafelfedezése példának okáért a gépek ihlette világképpel küzdve. Vagy ilyen, amikor az elvesztett integrációt keresve igény támad olyan szuper–diszciplínák létrejöttére, amelyek a természettudósok szemében átvehetik a diszkreditált filozófia szerepét. Elősegítve, hogy a tudós úgy lépjen ki saját szakterülete provincializmusából, hogy közben ne kelljen filozófussá válnia. Az 1990-es évekre létrejött megismerés–tudományi mozgalom szándéka hasonló tehát, mint a korábbi tudomány–önreflexiók integratív próbálkozások, amilyen a kibernetika vagy a rendszerelmélet volt. Így a kognitív tudomány tehát nem mindenre alkalmazható közös módszertant ígér, hanem egymástól függetlenül fejlődő területek közös témájára figyel, a legtágabb értelemben felfogott modellalkotás megismerési folyamataira, a megismerési rendszerek formális jellemzésére. Ismerve a logikát például, tisztázható, miféle logikát követ különböző életszakaszokban az ember gondolkodása. S az elméleti nyelvészetnek a kognitív szemlélet tapasztalati megalapozást adhat, hogy a modellként értelmezett rendszernek mindig legyen gyakorlati megjelenése gépekben, emberekben vagy biológiai rendszerekben.

A megismerés–tudomány nemcsak felismeri tehát a megismerést mindenben, mint tette például a szemiotika, a jelhasználat ilyen felismerésével, hanem az a célja, hogy mindegyik részdiszciplínát emlékeztesse a többiből származó követelményekre, azaz arra, hogy a tudós számára minden megismerés különböző szintű elemzési feladatokkal bír. Formális (komputációs)

szinten – a filozófiai fogalmi elemzés, a nyelvészeti kompetencia modellje vagy megismerési rendszereink matematikai és logikai struktúráinak szintjén – az emberi megismerést a laikus, naiv elméletek jellemzik. A következő, algoritmikus szinten – a kísérleti pszichológia, a fejlődéslélektan, a fajok és szervezetek szintjén – a gondolkodó biológia valósul meg. Végül az implementációs szinten a gépek világában – a neurofiziológiai mechanizmusok, a természetes szelekció zsákutcákkal teli tényleges menetének szintjén – a tényleges végrehajtás történik.

## Univerzális intelligencia

Akik az emberi elme képességei között az agy soros intelligenciáján kívül még másik két formát is megkülönböztetnek, az asszociatív gondolkodás érzelmi teljesítményét, érzelmi intelligenciáját (Daniel Goleman) és a spirituális intelligencia egységes, átfogó gondolkodását (Danah Zohar, Ian Marshall), azok utóbbi magyarázatára nem tartják alkalmasnak a kognitív tudományt, mely az elmét szerintük csupán komputációs gépnek tekinti. Mert szerintük ahol az értelem és az érzelem tehetetlen, ott kezdődik a spirituális intelligencia. Ennek segítségével nagyobb és gazdagabb összefüggésbe tudjuk helyezni cselekedeteinket, életünket. E képességünket azonban – mivel a modernizmus térhódításától a közelmúltig igen elhanyagoltuk – kevésbé ismerjük. A 20. század végére azonban összeállt a tudományos kutatásokból annyi, hogy Zohar és Marshall bizonyítva látja: fizikailag is kimutatható az agyban a spirituális intelligencia, vagyis az a késztetés, hogy az élet nagy kérdéseire megnyugtató válaszokat találjunk. E felfogásban az emberi elme tulajdonsága a vágy, hogy az élet végső értelmét kutassuk, értékeit megértsük. Sőt a legmagasabb fokú spirituális intelligenciánk alapvetően szükséges a másik kettő, a racionális intelligencia s az érzelmi intelligencia működéséhez is. Mert a spirituális intelligencia hangolja össze értelmünk és érzelmeink működését, amivel cselekedeteinket, döntéseinket és a világ eseményeit egy nagyobb egészként élhetjük meg. Ez a minden emberben meglévő, mély és mindenkiben egyformán tiszta belső központ a bennünk élő Istennek, fénynek, végső célnak, a megvilágosodás állapotának, központjának nevezhető. Ettől vagyunk emberek, ezáltal élünk emberi életet. Jellemző még erre az intelligenciára, hogy az óriási számú egyedi idegsejteket különleges egységgé, tudatos tapasztalattá (szinte egyetlen nagy idegsejtté) – amint a lézersugarat mintegy egyetlen fotonná – a kvantumholizmus vagy kvantumrezonancia jelensége teszi (J. B. S. Haldane, David Bohm). E kvantumkoherencia miatt spirituális intelligenciánk az életjelenségben gyökerezik, biológiai és evolúciós eredettel. Mert az anyagi világ alapvető tulajdonsága – Marshall és Zohar szerint – a tömeg, a töltés vagy a térbeli helyzet mellett a prototudatosság is, s csak különleges struktúra, például agyunk rendelkezik eszközökkel – 40 hertzes rezgés – a prototudatosság elemeiből a tudatosság létrehozására. Így spirituális intelligenciánk a kozmoszba helyez bennünket, az élet célja, értelme a kozmikus evolúció folyamatának kereteiben értelmezhető. Spirituális intelligenciánk kvantumdimenziója tehát azt jelenti, hogy nem vagyunk egyedül, nem rekedünk saját élményeink és az emberiség tapasztalatainak szűk birodalmába. Hiszen a kvantumvákuum, – az univerzum ama háttér-energia szintje, amely minden létező forrása, a fizika végső transzcendens realitása, – a prototudattal együtt olyanná válik, amit a misztika a mindenben megtalálható Istennek nevez. Innen ered hát az emberi tudat, minden létezés végső értelméből.

## Globális totalizmus, lokális kommunizmus?

Ha a globalizálódó világ gazdasági és politikai állapotát és jövőjét kívánjuk kifejezni, talán kihívó ez a cím, ám semmi másra nem kívánok utalni vele, mint e három tétel szoros összefüggésére: 1. A modern társadalom elméleti megközelítései összefüggő folytonosságot mutatnak. 2. A 20. században sokat bírált totalitárius társadalmi törekvések és tendenciák a 21. századra globális méreteket öltöttek. 3. Adam Smith javaslati a társadalmi szempontok érvényesítésére

– a marxista alapú, az egész társadalomra kiterjedő, szocialista vagy kommunista állami berendezkedések kudarcai után – mutatis mutandis továbbra is aktuálisak, azaz leginkább a regionális, illetve lokális szinten valósíthatók meg.

A kifejtés sorrendje ehhez képest fordított lesz, mert a kályhától, azaz Smithtől szeretnénk elindulni, akinek meglátásait – különösen az állam szerepéről – erős állításunk szerint Marx saját társadalomelméletében hiányosan és elégtelenül vette figyelembe, mert csupán a saját politikai programjába illeszthető részekre támaszkodott. Szükséges tehát Smith társadalomfilozófiájának rövid rekonstrukciója. Azután pár példán keresztül, s a multinacionális nagyvállalatok társadalmi hatásának érintésével, a globális totalizmus napjainkra kialakult helyzetét elemezzük. A globális totalizmus kifejezés mindkét eleme fontos, azaz hogy mostanra mindenki részévé vált a rendszernek, amelyből csak a regionalitás és a lokalitás felé lehet kibújni, valamint hogy az emberek teljes életterére, életidejére kiterjed az átfogó meghatározottság, amit jólesően lehet helyi kötődésekkel oldani. Végül a második és a harmadik tézis megfelelő kifejtésével már be is bizonyítottam az első igazságát, tehát hogy a modern kori társadalmi elemzések között fennáll egy ellentmondásmentes folytonosság.

Nézzük tehát a mostanság is kurrens és aktuális témákat anticipáló Adam Smitht, aki világosan beszél az emberiség növekvő népessége növekvő szükségleteinek mind inkább szűkülő forrásokból való kielégítéséről és az erre szolgáló – a történelem során kialakult – különböző gazdasági–társadalmi formációkról.<sup>683</sup> A vadon gyümölcssei és az állatok vadászata csak ideig-óráig volt elegendő, utána az ember megszelídítette az állatokat és azok pásztoraként elégítette ki szükségleteit. A gyűjtögetést követte tehát a pásztorokultúra, később pedig a pásztorokultúrát a földművelő kultúra. Ekkor az emberi munka megoszlott a három foglalatosság között, de már a vadászokultúrában elkülönült a férfi és a női munka. A munkamegosztás növelte a munka eredményességét, ami egymás áruira elcserélhető többletet hozott. Majd a csere egyetemessé vált s kialakult a kereskedelmi kultúra. Ez utóbbi maga a modern társadalom, amely tehát nem a magántulajdonra épül, mert a magántulajdon már a pásztorokultúrában megjelent. És bár Smith még az ipari forradalom előtt fejtette ki elméletét a társadalmi alakzatokról, ám ettől függetlenül sem indokolt újabb, tőketulajdonosi, kapitalista kultúrát megkülönböztetnünk, hiszen a kereskedelem meghatározó vagy uralkodó szerepét ma sem tagadhatjuk, sőt a globalizmus éppen ezt teszi totálissá, és éppen a Smith-féle indokok, illetve előnyök alapján

Szerinte az ember saját helyzete javítását célzó természetes szükségletének kielégítése elősegíti a gazdaság természetes fejlődését, mert miközben mindenki saját előnyét követi, akaratlanul az összesség javát szolgálja. A dolgok értékét termelő emberi munka hozza létre a civilizációt, a technikát és az eszméket, s az ember gazdasági tevékenysége a szorosabb emberi érintkezést, a művészeteket és a tudományt. Az egyén életének a szükségletek és a munka közössége az alapja, amely csak egy minden embert magában foglaló rendszerben elégítheti ki minden ember szükségleteit, ahol mindenki specializálódhat és érvényesülhet. Smith egyfajta piaci mechanizmust, egy láthatatlan kéz működését tekinti a természetes gazdasági fejlődés modern kori optimális keretének, amely hosszú távon még akkor is a természetes gazdasági fejlődést eredményezi, ha addig azt hibás elvű parancsokkal, beavatkozásokkal tönkretették. Nem javít meg azonban automatikusan mindent, s nem a benne szereplők szándékait teljesíti, hanem úgy működik, hogy akik elérik benne saját céljaikat, egyúttal megjavítják mások helyzetét, azaz olyan gazdasági állapothoz vezet, amely mindenki számára jobb, mint a cselekvők eredeti szándékai. A munka fokozott megosztása – a munkafolyamatok részekre szabása révén – ugyanilyen módon döntően önérdékből történt és a termelés megnövekedésével a szükségletek könnyű kielégítéséhez vezetett. Egyúttal azonban a gazdasági összefonódás olyan nemzetközi kölcsönös függőségi rendszert eredményezett, amely idővel az örök béke állapotába juttatja majd

---

<sup>683</sup> Lásd Adam Smith: *Vizsgálódás a nemzetek jólétének természetéről és okairól*. Budapest 1940. Vö. G. Streminger: *A gazdaságelmélet filozófiai alapjai: Vissza Adam Smithhez! Magyar Filozófiai Szemle* 1992/5-6. és P. Salvucci: *Adam Smith politikai filozófiája*. Budapest 1976.

az emberiséget. A munkamegosztás másik hatása ugyanakkor negatív, amennyiben a benne szereplők – az egész életükben végzett egyszerű munkaműveletek miatt – nem fejleszthetik és fejthetik ki igazi képességeiket. Így a könnyű szükséglet kielégítés egyúttal a dolgozó tömegek szellemi elnyomorodásához vezet. Ennek igazságtalanságán túl végzetes veszélye az, hogy a nép alkalmatlanná válik az uralkodók demokratikus ellenőrzésére, amivel felélednek a tekintélyelvű struktúrák, s elvész az addigi szabadság, rend és béke.

A gazdaságilag hasznos cselekvés nem szándékolt káros hatásainak csökkentése azért lehetséges, mert az elbutulás nem érinti a társadalom egészét, a tulajdonosokon, irányítókon kívül az értelmiséget sem. Ezért az értelmiségnek kell gondoskodni a munkások szellemi és lelki felemeléséről. És mindennek megszervezése az állam feladata. Az állam látható kezének kell mindenki számára hozzáférhető és kitűnő képzési rendszerrel megjavítani azt, amit a piac lát-hatatlan keze elrontott. Az állam ezzel egyúttal szükségletteremtő megrendelőként lép fel, s a nemzetek jóléte a kiképzett, autonóm emberek közösségében teremthető meg, mert a nemzetek gazdagsága önmagában ezt nem tudja elérni. Azaz a kereskedelmi kultúra nem szükségszerűen a legfejlettebb, hanem csak a lehetőség, hogy azzá váljon. Ebben segíti az iskolai képzéseken túl a művészetek befogadása a tömegek részéről, s minden olyan tevékenység és forma, amely az emberek szellemi és lelki felemelkedéséhez vezet. Az állam feladata és kötelessége tehát, hogy mindenki számára biztosítsa a művelődés lehetőségét, és széleskörű felvilágosítással hárítsa el a munkamegosztás nem kívánt, káros következményeinek végzetessé válható hatásait. Ami már nem csupán iskolák fenntartását jelenti, hanem az állam feladatát, hogy mindenféle privilégiumot és monopolhelyzetet felszámolva biztosítsa a gazdaságban szereplők egyenlő feltételeit, hogy a piaci mechanizmus érvényesülhessen. Ezáltal ugyanis lehetővé válik a természetes és valódi előnyök érvényesülése mind szűkebb, mind tágabb környezetben és szinten.

Mindenkinek érdeke, hogy mennél több szükségletét kielégíthesse. A lehető legkisebb, mindenki számára elérhető árakat úgy lehet elérni, ha a különböző országok és gazdasági szereplők természetes előnyei szabadon működhetnek. Ezzel pedig még az országok ellenségeskedése is megszűnik, hiszen minden országnak érdeke, hogy a legkedvezőbb módon lássa el lakóit a javakkal. Az államnak a szerződések betartását kikényszerítő jogi szerepe, valamint az egységes értékmérő pénzverési, valamint adókvetési és beszedési funkciója hasonló logikából adódik. Az állam ugyanis ösztönözni köteles a hitelkamat szabályozásával a tőke termelő felhasználását, támogatással, jutalmazással a kockázatos, de nagy társadalmi hasznot ígérő vállalkozásokat, az időigényes felfedezéseket, és időleges intézkedésekkel segítheti a hazai termelés megerősödését. Továbbá a közszükségletek kielégítésére az államnak kell gondoskodnia közszolgálati berendezések és létesítmények megteremtéséről, illetve olyan szükségletek kielégítéséről, amelyekre magánemberek nem képesek, mert nem rentábilis.

Az állam azonban ne legyen vállalkozó, s ilyen célra ne szedjen adót. Az egyes emberek ugyanis jobban tudják, hogyan fektessék be a maguk tőkéjét, mert az közvetlen érdekükben áll. A legföltettebb emberi kincs az ember munkája, mert az összes többi tulajdon alapja. Így az emberi erő és ügyesség szabad, önmaga által meghatározott és másokat nem sértő kifejtése a legszentebb emberi jog. Ha ebben akadályozzák, az jogtalan beavatkozás nemcsak a munkás, de a munkaadó szabadságába is. Az emberek szükséglik az állam védelmét is világbéke híján a külső, valamint a belső ellenségtől. Ennek érdekében az államnak a hadsereget, a törvényhozó és a végrehajtó hatalmat el kell különítenie. Az államnak meg kell védenie a hátrányos helyzetűeket, amilyenek a munkások is, illetve biztosítani kell, hogy megvédhessék magukat: gyülekezzenek, közösen védjék magukat a munkahelyi sérelmekről. Ugyancsak az állam a bértárgyalásokba a munkások érdekében avatkozhat be, tehát a szegények és gyöngék javára.

Smith a piac és az állam viszonya esetében is azt az elvet vallja, hogy a közösség minden tagjának feladata léthelyzetének javítása a számára rendelkezésre álló becsületes eszközökkel. A vállalkozóknak tehát az a feladatuk, hogy hatékony erőforrás felhasználással és így olcsó



termékekkel versenyelőnyre tegyenek szert. A kereskedőknek pedig az a feladatuk, hogy válaszoljanak az árjelzésekre és a fogyasztók által kívánt javak termelését segítsék elő. Ezzel a piac kerül döntő helyzetbe a javak és a szolgáltatások allokációjában, hiszen az államnak nincs erről információja. Ehelyett az állam célja megteremteni az egyének szabad önérdek követésének feltételeit és körülményeit, és megteremteni a társadalomban az igazságosságot. Am nemcsak az állam nem lehet vállalkozó, de a kereskedők se legyenek államférfiak, hiszen függővé tennék a politikát a saját haszonszerzésüktől. Smith szerint akár a nagybirtokosok, akár a politikusok vagy a vállalkozók, mindig fenntartással kezelendők a különös visszasságok lehetőségei miatt, mialatt a munkások iránt eleve bizalommal kell lennünk.

Az állam tehát legyen alkotó, aktív az igazságosság, a jólét és a művelődés érdekében, és ennek érdekében határozza meg a kormányokat irányító szabályokat is. Az igazgatás értékemője a kormányzata alatt állók boldogsága. A boldogság pedig akkor áll fenn az embereknél, ha kielégítik alapvető szükségleteiket és erkölcsösek — Smith vallja a platóni elvet az erkölcsös emberek boldogságáról.<sup>684</sup> A szükségleteik kielégítése mellé tehát az embereknek még erkölcsöseknek is kell lenniük. S akkor erkölcsösek, ha legbensőbb ösztönzéseiket követik. S mert ezek természeti ösztönzések, természetes dolog, hogy erkölcsössé váljunk. Az emberi természet tehát nemcsak ösztönzés, hanem annak megvalósító képessége is. Így a természetes ösztönzések – a másokkal való rokonszenv kívánsága, a viszonzás érzése és a szeretetre méltóságunk kívánsága – az erkölcsi tudat alapjául szolgálnak, és túlmutatva a saját anyagi helyzet megjavításának érdekén, elősegítik az állam törekvését az egyenlőségre és az igazságosságra. Így az emberi természet megjavítja a javak eredeti, természetszerű elosztását. Ez a természetnek az emberi világban természetes eszközökkel való kiigazítása. Az ember tehát nem istentelen, nem eleve romlott, nem farkasa embertársának, hanem olyan természet, amely erkölcsi érzései által helyesbíti önmagát. Mindez igazán csak piaci struktúrák közepette képes végbemenni, ahol a vállalkozók okosan és jogszerűen tevékenykednek, mert csak ott vezetheti a javak cseréje hosszú távon pozitív eredményre az emberi cselekvést. Minderről a politikai gazdaságtannak kell az állam vezetése számára olyan tudománnyal szolgálnia, amely által az lehetővé tudja tenni a népesség számára a bőséges jövedelem és megélhetés elérését, valamint el tudja látni a közületet a közszolgáltatások teljesítéséhez megfelelő jövedelemmel.

Eddig Adam Smith felülmúlhatatlan eszménye, melyet hasonlítunk össze jelen állapotunkkal. Vessük össze a Smith követelte állami funkciókkal, hogy mit akarhatnak ma az államok és mire képesek egyáltalán, különösen a mi kelet-közép-európai államaink? Amikor egyes tansz- vagy multinacionális vállalatok éves bruttó forgalma jóval meghaladja a közepes nagyságú fejlett országok nemzeti jövedelmét. Mire számíthatnak a munkavállalók, milyen segítségre az államtól és egymástól? A multik sokszor be sem engedik a szakszervezeteket az üzemükbe, és az állam nem képes adókat beszedni a gazdasági társaságoktól, amelyek nyereségüket más országokban költik el, mint ahol megtermelték. Az egyes országok léte, illetve eltérő pénzügyi szabályai csak arra jók (azért jönnek létre és azért olyanok), hogy segítsék a gazdasági szereplők törvény és erkölcs feletti életét. Az Adam Smith-féle eszménytől távolra kerültünk. Ebben a „jaltai vonaltól” keletre élő népek (lengyel, cseh, magyar) sajnos számos tekintetben rokon vonásokat mutatnak az oroszokkal és a balkániakkal. Ezen országok közelmúlt béli kommunizmus máig érezteti hatását mind belül, a belső helyzet tekintetében, mind kívülről, a fejlett országok részéről. Az sem vigasztalhat bennünket, hogy a fejlett országokat is nyomasztják problémák, és a világ egésze veszélyben forog a globális környezeti katasztrófa miatt stb. A fejlett világhoz való csatlakozás során fontosnak tartom őszintén feltárni, illetve megismerni mindkét fél jellegzetes vonásait, azaz a fejlett mai világot és a Szovjetunió szétesése után már kommunizmusnak nevezett létező szocializmus világát.

---

<sup>684</sup> Vö. A. Smith: *Lectures on Jurisprudence*. Oxford é. n. és A. Smith: *Theory of Moral Sentiments* (1759.)

És milyen világban élünk ma, mire kíváncsiak az emberek, mit lehet nekik eladni, elmondani? Azoknak az embereknek, akik a kereskedelmi tévéket nézik, benne a halálosztó termináltort, a csillagok háborúját, a rafinált vérszívó vámpírokat, a bárgyú latin-amerikai sorozatokat, a mindig győztes (ázsiai harcművészeti) verekedőket és rendőröket, a halál percenkénti különleges megjelenéseit, az emberi értékek habozás nélküli feladását, a gyerekek lelkének megnyomorítására alkalmas képsorokat, a töméntelen agresszív reklámot, és a többit, és a többit. A tévé már csecsemő kortól beleszól az életbe. Kiveszi a szülők kezéből a gyerekek nevelésének irányítását. A gyerekek mai agresszivitása előrevetíti a jövő árnyékát. Ugyanakkor – elvileg – minden információhoz hozzá lehet jutni. Lehet internetezni, s millió számra vannak méregdrága könyvek, hanglemezek. Mindenhez még mindig leginkább a tehetősek jutnak hozzá, egyfajta új, sikeres osztály, amint a régi nómenklatúra.

A kommunizmust mindig, mindenütt valamilyen embercsoport használta fel a saját céljai megvalósítása érdekében, amikor az európai civilizáció környezetében – és ellen – jött létre. Marx és Engels híres tétele szerint – amely a Hegel-féle *der List der Vernunft* (az Ész cselére) megy vissza – a munkásosztály nem alkalmas saját politikai céljait megfogalmazni, az elméletet kívülről kell bevinni annak társadalmi mozgalmába. Az elméletet viszont – a *historicismus* álláspontja szerint – a polgári uralommal funkciójukat veszített bizonyos arisztokraták (és nem Marx "társadalmilag érzékeny" értelmisége) szolgáltatták, akik elvetették a polgári demokráciát annak kérészerűtlen újdonászsága miatt, s a valóságos forradalmak és lázadások élére álltak. Minden ázsiai kommunizmus viszont túlnyomó részben nacionalizmus volt, és alig tudunk róla valamit, bár előbb–utóbb – Kína miatt – meg kell ismernünk teljes természetét. Ugyancsak szűk társadalmi szempontokat érvényesítettek – átfogó demokratizmus helyett – a munkásosztályra hivatkozókon kívül a fajelmélet hívei is a 20. században. A katasztrofális következmények közismertek. Szerencsére ezek Európában előbb–utóbb megbuktak, nem utolsó sorban a demokratikus erők világméretű összefogása segítségével. Azaz a két 20. századi világháború egyúttal a globalizmus születését és próbatételét is jelentette.

A mai „szép új világ” előhírnöke és előkészítője tehát nem a létező szocializmus vagy a magát világméretűnek tekintő kommunista mozgalom volt, hanem a demokratizmus világméretű megvalósulása, majd győzelme. Viszont a mai világ megértéséhez segíthet azoknak a párhuzamoknak az elemzése, amelyek a létező szocializmussal avagy kommunizmussal esetlegesen fennállnak. Hiszen az Adam Smith-féle teljesség igénye kiérződik a kommunizusból is, amelyről sokszor elmondták a benne szereplők, hogy az elmélet jó, csak sajnos a megvalósítók elrontották. Ma már világos azonban, hogy Lenin felfogása semmiben sem különbözik Sztálinétól a bolsevikizmust, az erőszakos többség teremtést illetően, s Marx is a hatalom erőszakos megragadását hirdette. Nem véletlen, hogy amikor az öreg Engels üdvözölte a parlamentáris demokráciát, a munkásság lehetőségét, hogy véres összecsapások nélkül, a szavazataival érvényesítse érdekeit, ezen írását a kommunisták agyonhallgatták. Valamint foggal-körömmel harcoltak az általuk revizionizmusnak nevezett nyugati hasonló munkásmozgalmi elmélet és gyakorlat ellen. Egyébként ez a nem marxista szociáldemokrácia elleni harc volt az egyik oka Hitler hatalomra jutásának is, mert a kommunisták nem ő ellene harcoltak, hanem a szociáldemokrácia nagyobb rossznak tartott „kis eltérése” ellen.

Akik kijelentik, hogy a mai világ nem kapitalizmus, azoknak Smithszel válaszolhatjuk, hogy sosem volt az. A mai igazi változások sokkal mélyebben történnek, mert a globalizáció jelenségeként egy évezredek óta tartó folyamat tetőzik, illetve gyorsul fel manapság. E globális totalizmus ugyan megfosztja az egyént minden önállósodási lehetőségtől, amit csak azért érzünk negatívnak, mert a korábbi kezdetleges totalizmusokban csak egyéni stratégiákkal lehetett érvényesülni. A mai totalizmus egyik legárulkodóbb jele, hogy a multinak nincs tulajdonosa, a világgazdaságot egyfajta nómenklatúra irányítja, mint tette azt a kommunizmus nómenklatúrája. Mindez persze nem a kommunizmussal kezdődött, mert a tatár, vagy az oszmán birodalom uralkodó rétege is kinevezés útján került a hatalomba. Igaz ott, a leváltással nem végkielégítés,

hanem selyemzsinór járt. Iván cár is azért volt Rettenetes, mert a maradék okulásául szerette kiirtani az általa kinevezett főnemesi hivatalnokokat. A munkavállalói tulajdonszerzés is ezt erősíti. A titói modell is ezt célozta meg.

A fejlett világ elfogyaszthatatlan mennyiségű értéket termel. Ebből az következik, hogy a pénz önálló életet kezd, elindul és kering a világban, s az intézményi befektetők dominálnak a tőkepiacokon. Utóbbiak cinikus definíciója szerint ők azok, akiknek – a szakmai befektetővel szemben – fogalmuk sincs róla, mit is vesznek. Elindul a tőke inflációja. Az elfogyasztható javak és szolgáltatások drágulása ellenőrizhető és annak határt szab a kereslet fizikai korlátja. Azaz fogkrémet nem, de fogkrémgyári részvényt tetszőlegesen mennyiségben rá lehet tukmálni. Így aztán többszörösen túlértékeltté válnak az értékpapírok. Ami a világ tőzsdéin folyik, az világméretű pilótajáték. Már régen nem azért veszik a részvényt, hogy tulajdonosi jogokat gyakoroljanak, osztalékot kapjanak. Nem, ezen az áron már csak azért veszik meg a papírt, mert hátha jön egy következő vevő, aki még többet ad érte. Olyan ez, akár a bélyeggyűjtés, nincs benne közgazdasági ráció. Még ideológiát is gyártottak a dologhoz. Kitalálták a P/E (price per earning) mutatót és akkor jó egy részvény, ha ez magas. Magyarán, jó drágán lehet megszerezni, de alig fizet osztalékot.

A multi rendkívül szervezetlen. Kísértetiesen hasonlít a szocialista nagyvállalatra. Bürokratikus, lassú, irracionális döntéseket hoz. Pocsékol, drágán termel, de drágán is adja portékáját. Profitot ő nem termel. Minek? Ezzel szemben a csillagászati árbevétel el is költi. Hogy ezek után miért marad életben? Egyszerű. Punkt ugyanolyan a konkurenciája is. A termelési, értékesítési, fejlesztési stb technológia olyan tőkeigényessé vált, hogy újonnan jövők, outsiders aligha rúghatnak labdába. Erre az új társadalomra azt mondják, hogy a középosztály társadalma. Köteteket írtak össze erről. Inkább a tömeg társadalmának nevezném. Kísértetiesen hasonlít a „kommunista” társadalomra. Akkor voltak „vezetők” és „lakosság”. Most meg vannak „managerek” és „középosztály”. Menedzser alatt igazi főnököt kell érteni. Ma Magyarországon minden nyomorult Kft titkárnője menedzsernek nevezi magát, de hát tudjuk, hogy ez nem igaz. Ez a két osztály akkor is, most is kiegészül a páriák rétegével. Ők a hajléktalanok, a tartós munkanélküliek, a kriminalizálódottak, de a „kommunista” társadalomban ide sorolhatók voltak a lágerlakók is.

A páriák fontos szerepet töltenek be. Létük kellőképpen sokkolja a „középosztály” tagjait. Amíg van csöves, a békásmegyeri másfélszobás panellakás lakója elégedett lehet sorsával. A jóléti társadalom egy-két skandináv országtól eltekintve soha, sehol se létezett. Ahol csírái létrejöttek, ott is sorvadóban van. Ha maradéktalanul befoltoznák a szociális hálót, nem lehetne robotra kényszeríteni a „középosztálybeli” hangyák milliárdjait. Aki azt hiszi, hogy a kommunizmus egyenlősít teremtett, téved. A másik véglet ott is megvolt. Sztahanov, Solohov, vagy egy országos nagyvállalat vezérigazgatója éppúgy másik világban élt, mint mondjuk Beverly Hills jómódú lakója. Az egyenlősdi csak a lakosságra, bocsánat, a középosztályra terjed ki.

A kommunizmus megfosztotta vagyunkájától a „lakosságot”. Minden látszat ellenére, a totalizmus ugyanezt tette a középosztállyal. Irracionális mértékű és struktúrájú fogyasztásra kényszeríti. Évtizedekkel ezelőtt, a motorizáció hajnalán nagy amerikai autógyártók fizettek a városi önkormányzatoknak a tömegközlekedés felszámolásáért és lobbiztak, hogy állami és szövetségi pénzekből elővárosi autópályák épüljenek. Ha nem is vagyunk autó-ellenesek, de azért napi négy-öt órát kocsiban tölteni, hát az több a soknál. A vagyontalanítás legfontosabb eszköze egy műanyaglapocska. A hitelkártya. Persze amit mi kapunk a sarki OTP-ben, az csak debit card, mert még nem vagyunk elég fejlettek, hogy ránk bízhatnák az igazit. A vagyontalanítás adósságba kergetés útján valósul meg. A világ boldogabbik felének boldog középosztálybelije hitelbe veszi házat, kocsiját és villanyborotváját. Tehát semmi nem az övé. Mire letörleszti, már dobhatja is ki. A házat is, mert úgy építették meg.

Ha ez a polgár bármilyen okból elveszíti állását, és nem tud nagyon rövid időn belül hasonlóan jövedelmezőt találni, vége van. A második törlesztő részlet elmaradása esetén szép kis

házából ki kell költöznie, szép kis Chevroletjét, Mercedesét viszi a bank. Kis motyójának értéke pedig nulla a fogyasztói társadalom játékszabályai értelmében. Különbözik ez érdemben, az egyén szempontjából a kommunista modelltől? Legfeljebb csak a látszat. Amerikában nincs két egyforma autó és a középosztály elővárosainak sok tízmillió családi háza is mind különböző. Valójában ugyanaz a motor, futómű, konyhabútor, gardrób szekrény jut mindenkinek. Végző soron jobb, mint a panellakás és a Trabant, de lényegét tekintve ugyanaz. Az utazási irodák által ajánlott olcsó tengerparti üdülés sem különbözik érdemben a putyovkától, a szakszervezeti beutalótól. Akkor is lehetett válogatni, most még inkább, de végeredményben ugyanazt a szemetet kaptuk, kapjuk. A McDonald's sem a globalizáció jelképe, hanem a sztalovaja, az üzemi étkezde reinkarnációja. Ezen a ponton azonban részben bocsánatot kell kérni a globalizációtól és a multiktól. Ha Dél-Erdélyben járva megszemlázom, a gyanús külsejű helyi lötytök közül ki fogom emelni a Bonaquát, bár tudom, hogy csak víz és buborék. De nem fogok tőle hasmenést kapni. A Heineken sör is felértékelődik annak fényében, hogy Kenyában egy falura való helyi lakost irtottak ki házilag pancsolt lötytel korábban. Az undorító multi által felvásárolt paprika-feldolgozó terméke is nagy valószínűséggel kevesebb miniumot tartalmaz, mint az „MDF-piacon” árusított.

A világon mindenütt elképesztően megnőtt a központi és helyi költségvetéseken keresztül újraosztott jövedelem aránya. Sztálin elvtárs csak fátyolos szemmel ábrándozhatott volna ilyen mértékű redistribúcióról. Mi ez, ha nem etatizmus? Mivel a multi nem termel profitot, konkurencia híján költségeit pedig akadálytalanul átháríthatja fogyasztóira, az újraosztogatott pénzt a „középosztálytól” lopják el. A kommunizmus és az etatizmus ugyanazon az elven működik: én, az állam elveszem tőled, majd eldöntöm, kinek mire is van szüksége, mi jár neki.

A látszólagos súrlódások ellenére a multi és az állam nagyon békésen együtt élhet, sőt, együttműködhet. A multinak kell az erős állam, hiszen ő alapvetően rendparti és minél (agyon) szabályozottabb egy piac, gazdaság, annál nehezebben rúghatnak labdába az outsiders. Minél erősebb az állam, annál távolabb kerülünk a multi és a vállalkozó közti esélyegyenlőségtől. Az erős állam piacot is teremt, mivel megvásároltat velünk kutyának sem kellő termékeket és szolgáltatásokat. Az állam úgy is globalizálódik, hogy szerepét a multi duzzasztja fel. A fejlett világ politikailag egypólusúvá vált, a politikai váltógazdaság a „választónak” nem kínál alternatívákat. Az országok túlnyomó többségében két, az államból (adófizetőkből) élő hivatalnok érdekcsoport váltogatja egymást. Magyarország sem kivétel már, amilyen volt két évtizedig.

Végző soron minden visszavezethető arra, hogy a mai műszaki fejlettség, felhalmozott termelőkapacitások mellett töredék mennyiségű emberi munkára lenne szükség, mert a gazdaságilag aktív népesség igen kis része állít elő valódi, szükséges értéket (terméket vagy szolgáltatást). Ugyanakkor mind a multi, mind az állam hihetetlen adminisztrációs terheket ró az egyénre és önmagára egyaránt. Szolgáltatássá válnak olyan tevékenységek, amik piaci szerepeltetése ellentmond a józan észnek. De bekerülnek a statisztikába és meg lehet adóztatni őket. Minden hülyeséggel közjegyzőhöz, ügyvédhez, könyvelőhöz, könyvvizsgálóhoz és sóhivatalok százaihoz zavarják az embert. A legnagyobb multik központjaiban jól fizetett hivatalnokok tízezrei gyártják a teljesen fölösleges papírokat. Ez nem más, mint mesterséges munkahely-teremtés. Valahogy úgy, mint a téesz a magyarországi kommunista mezőgazdaság „fénykorában”, amikor az volt az alapvető ellentmondás, hogy az akkori birtoknagyság és nagyüzemi technológia mellett a falu határát megművelhette és az állatállományt elláthatta volna 3-4 család, csakhogy téesztagból volt vagy kétezer. Ergo, munkát kellett adni nekik, s ezt úgy oldották meg, hogy mindenki otthon, a háztájiban dolgozhatott, csak az ahhoz szükséges közös munkát végezte a téeszben s kapott érte jóval magasabb ellátást elvégzett munkája értékénél.

Talán a globális megoldást is hasonló szinten kell keresni. David C. Korten beszél a globális tudat melletti lokális gazdaságról, ahol a helyben gyökerező önfenntartó gazdaságok megte-

remtik a saját törekvéseikkel, történelmükkel, kultúrájukkal és ökológiai rendszerükkel összhangban álló jövő politikai, gazdasági és kulturális élettereit.<sup>685</sup> A helyivé tett gazdaságokból felépülő globális rendszer pedig túlszárnyalhatja az egységes világgazdaságot az életerős helyi kultúrák és a teljes rendszert gazdagító tudás megteremtésével. Megszüntette a helyi erőforrások gyarmatosítását, feloldva a globalizáció hanyatlást jelentő uniformizáltságát, kikerülve az evolúciós zsákutcát, megtörve a központ – helyi közösségeket egymással szembefordító – hatalmát. Olyan globális rendszert kell megteremteni, amely jó életet ad az embereknek és harmóniában marad a természettel. Amelyben az emberek belátható felelősséggel és helyi közös érdekeiket irányító gazdasági hatalommal bírnak, s amelyben a tőkés társaságok versenyeznek az emberek kegyeiért — a versenyző piac szellemében. A valódi versenyelőnyökből származzon tehát a vállalatok nyeresége, az emberi közösségek összefogásából pedig az emberek jóléte. Az összefogás egyik szellemi alapja a bolygó méretű közös sors tudata, világméretben népszerűsítve azt, nyelvi–kulturális hovatartozástól függetlenül és világméretű kommunikációs hálózati közösségekben, szövetségekben fejlődve. Mindez a helyi és nemzeti gyökerekhez ragaszkodást eredményezi tehát, nem a tőkés társaságok érdekei felé hajlást az emberekben, s a globális emberi érdekek érvényesítésének hatalmas felszabaduló társadalmi energiáját.

Végősoron tehát a globális természeti, társadalmi és emberi problémák globális megoldása a helyi szinten kiérlelt jó eredményektől, illetve globális elterjedésüktől függ. Ezt a globálisan megvalósuló totalizmus – az emberek önálló törekvései és a helyi érdekek teljes kikapcsolása – minden releváns hagyományos szinten képes megakadályozni, ahol azok kifejeződéhetnek. A gazdaságban a világméretű pénzügyi manőverezéssel, a politikában az államok sakkban tartásával, a kultúrában pedig a tömegközlelési médiumok révén. Ebben számunkra ismerős elemeket jelentenek a kommunizmussal párhuzamosnak látszó elemek, illetve a korábbi totalizmusok elemei. Ugyanezek lehetnek azonban a kiindulópontjai a globális totalizmus megtörésének és a helyi emberi alapú társadalmak globálissá válásának, amennyiben előbbieket ugyanúgy lelepleződik és érdektelenné válnak, amint elődjeikkel történt. E folyamatot nagyban segítheti az emberek megfelelő társadalomtudományi tudása, saját jó döntéseik és a helyi érdekek felvállalása. Hogy a társadalom és a világ számára káros folyamatokat éltető függőségüket felválthassa az ezektől való függetlenségük, amit azzal fognak elérni, ha újra az egyetemes értékeket válsztják.

## Nincs a múltnak jelene?

Figyelemre méltó, ha miniszter foglalkozik hit és értelem viszonyának egyensúlyával, a hit és a tudomány – úgymond – elkülönült kutatási eszközeivel és igazságaival. Különösen, mivel szerinte „a kereszténység kultúrája az igazság keresésének és kimondásának kultúrája” és „Európát a kereszténység kultúrája tette otthonunkká, a reformáció pedig számtalan területen tett hozzá ehhez a kultúrához. Nemcsak a hitéletet, a teológiát vagy éppen az egyház intézményrendszerét újította meg, de új fejezet nyitott a társadalmi berendezkedésben és a mindennapi élet számtalan területén.”<sup>686</sup> Most nem ezzel a reformációval szeretnék foglalkozni, hanem a folytatásban megnevezett, „az európai kereszténység és az európai demokrácia” mai kihívásával, midőn mindkettőt „nem fegyveres háborúk teszik ma próbára, hanem meg-megújuló kulturális és életmódbeli küzdelem, amely mögött nagyon is létező és tudatos hatalmi tényezők állnak”.<sup>687</sup>

<sup>685</sup> Lásd David C. Korten: *A tőkés társaságok világalma*. Kapu, Bp. 1995. 327.

<sup>686</sup> Gulyás Gergely: A kereszténység kultúrája az igazság keresésének kultúrája. *Origo* 2019.10.22. <https://www.origo.hu/itthon/20191020-gulyas-gergely-a-keresztenyseg-kulturaja-az-igazsag-keresesenek-kulturaja.html>. A beszéd az *Október a reformáció hónapja* megemlékezés sorozat gálaestjén hangzott el.

<sup>687</sup> Ugyanott.



E modernkori kultúrharc elsődleges jelszava – a miniszter szerint – a dekonstrukció, amely mintha azt hirdetné, hogy minden kultúra, amely az emberiség történetében felépült, elnyomás eredménye, ezért a legjobb lerombolni. E dekonstrukció-értelmezés lerombolhatná az intézményeket, az államot, a közösségeket: a családot, a nemzetet és az egyházat. Hogy az így lerombolt kultúra helyébe a tagadás kultúrája, a hit helyébe az ideológia, az igazság helyébe a narratíva lépjen. Amivel ugyan az egész jelen korszak elméleti szembenállása mindkét oldalát akarta jellemezni, de a vitát részletesen nem bontotta ki, megállt vele az elnagyolt megállapítások szintjén. És – minthogy politikai beszédet mondott – alkalmazta meglátásait a napi szintű helyzetre. Hogy egyrészt nem elegendő a közéletben a kereszténység nemzetmegtartó szerepét hirdetni, ahhoz szükség van a személyes tisztességre, hitre és becsületre; másrészt viszont elfogadhatatlan ennek a történelmi szerepnek – mint mércének – a felszámolása is.

A sommás megítélés elégtelenségét látva, feladatként jelentkeznek az érintett fogalmak és összefüggések taglalása, továbbgondolása. Azért is jó alkalom erre Gulyás Gergely megnyilatkozása, mivel sokan bírálták, amiért a dekonstrukciós megközelítést helytelenítette. Ám a dolog nem ennyire egyszerű, hogy a lényegét a dekonstrukció elvetése vagy helyeslése megragadhatná. A bonyolultságot pedig az adja, hogy nem lehet mindent a dekonstrukció módjára elvetni, ami a múltban született, mert az erre való biztatás indoklása hamis, vagy másként mondva csak részben helytálló. Ám mivel részben helytálló, a teljes kereszténységre hivatkozás sem áll meg. Mindez pedig a kérdést a történelemfilozófiai síkról áttereli a történelem terébe, ahol azok a helytelenségek, sőt bűnök megtörténtek, amire a dekonstrukció joggal hivatkozhatna, és azok a jó és példamutató törekvések és történések is, amire a kereszténység.

Emiatt aztán önmagának ellentmondó furcsa helyzet áll elő: A dekonstrukció elvetése annak erősítése is egyben, hiszen a megváltást a – múltbeli? – romlott világ tette szükségessé, a romlottság egészét el kell (kellett) vetni, új világot kell (kellett) indítani. Míg a dekonstrukció is mintegy a kereszténység alaptanítását, a megváltást, mint – jövőben? – szükséges eszközt, igényli, ha teljesen újat akar kezdeni a bűnös múlthoz képest. És a keresztény oldal mondhatja, hogy a megváltás megtörtént, csak még nem teljesedett ki. Mindez mutatja, hogy az ilyen kettősségre felosztás nem működik az élet területén. Például a hit és a tudás szembeállításakor, mert a hit és a tudás viszonya az, hogy a tudást a hit alátámasztja, a tudás a hitet igazolja.

Hit és értelem, hit és tudomány külön kutatási eszközeiről akkor beszélhetnénk, ha a kettőt bizonyítottan az emberi élet elkülönült területének tarthatnánk, mégha egyensúlyban lévőknek is. De ha az emberi életről beszélünk, valóságosan azon egyetlen, egységes területet értünk, amelynek azonos szülőtte az emberben a hit és az értelem: az egyik – a máig megmagyarázhatatlan – erőforrás részünk, a másik – a máig megmagyarázhatatlan – gondolkodásunk. Hozzátevé, hogy erőnkét gondolkodásunk vezérli, gondolkodásunkat erőnk teszi létrejöhettővé. Az erő helyett testet is mondhatunk, és a gondolkodás vagy értelem helyett szellemet is. A testünk az – egyoldalúan anyaginak mondott – egész világhoz kapcsol bennünket, az értelem pedig a – világtól elkülönülten is felfogott – szellemvilághoz.

Egyébként a két terület – egyikének világon kívüli: transzcendens, ezoterikus – elkülönítése azért sem előnyös, mert ha a transzcendenciáról, ezotériáról semmit nem tudhatunk a tudományos tudás értelmében, akkor is van róla mondandónk a mindent áthidaló hit-erőforrásunk – félreértelmezve: az abszurdum – értelmében. Ezzel pedig csak akkor nem sértjük meg az „amiről nem lehet beszélni, arról hallgatni kell” wittgensteini – egyébként józanészi – elvet, ha ez az elv nem bezár bennünket a jelen tudásba, e tudás börtönébe, hanem – a valóban ismeretlen megismerésével – kinyitja az új lehetőségek kapuját. És ha a szellemet kizárjuk a létezésből, akkor pedig magáról a gondolkodásról sem tudunk – legalább a törekvés szintjén – teljes képet adni, mert a sok megmagyarázatlan jelenség ellenére sem növeljük a tudásunkat, legalább a feltételezhető szintjén.

## A filozófia vége?

E tárgykör felvetés után térjünk rá a részletes elemzésre. Először a történelemfilozófiai sík történelmi terepre visszahelyezését kell taglalnunk. Ennek egyik égető kérdése, hogy lehet-e a – történelemfilozófia által tált – történelemből tanulni. Hiszen Richard Rorty szerint,<sup>688</sup> aki bármiféle haladásról beszél a filozófiában, az azt eleve bizonyítottan veszi, hiszen nem ismer-ven a jó célt, nem tudhatjuk, valóban jó irányban haladunk-e. Márpedig a célt csak akkor ismerjük, ha ismerjük a filozófiai kérdéskör kielégítő megoldásának ismérveit. De ennek mód-szertanát elfogadva a feletevés körben forgóan lesz igazolt. Így a filozófiai haladás Anaximandrosz óta pusztán elmozdulás a kortárs közmegegyezés felé, amint a filozófia sikeressége is mindig az érdemi filozófiai nézetektől függött. Mindazonáltal a filozófiai forradalmak létrehozói azért léphetnek előbbre legalább az előfeltevésmenetségben, mert a korábbi előfeltételek fel-tárásával új vitatandó témákra bukkanunk, s az ismerethiány ellenére vélekedéseikből filozófia válik. És a legújabb forradalmat Rorty a nyelvfilozófiában látja végbemenni. Nyelvfilozófián azt a nézetet érti, miszerint a filozófiának – csupán csak – olyan problémái vannak, amelyek vagy nyelvbéli átalakítással, vagy a használt nyelv jobb megértésével megoldhatók. De – fűz-hetjük hozzá – mialatt a nyelvfilozófiát képviselői a legjelentősebb filozófiai felfedezésnek tart-ják, ellenfelei ugyanakkor észellenes öncsaló lélekbetegségnek. Az alapvető nyelvfilozófiai el-vek és módszerek tekintetében pedig még a nyelvfilozófus tábor is megosztott.

Amilyen szellemben Francis Fukuyama a történelem végéről beszél, ugyanúgy Rorty sze-rint a demokratikus társadalom és az irodalom összekapcsolódása létre fogja hozni a filozófia utáni kultúrát. A demokratikus társadalomban úgy olvassuk majd a vallásos és a filozófiai írá-sokat, mint a költeményeket, a regényeket és a drámákat, azaz nem igazságuk miatt, hanem a – a műbeli esztétikai, etikai – nyereségért, amit belőlük kaphatunk. Hiszen a vallás örökösé-ént a filozófia célja – a vallás törekvése helyett, hogy az ember találja ki Isten akaratát – a mindenki számára hozzáférhető tudományos igazság keresése az ész segítségével, isteni kinyilatkoztatás nélkül, míg az irodalom nem törekszik a mindenki számára való egyetlen igazságra. A filozófia (a költészet) azért nem tekinthető tudománynak, – mint a fizika, a kémia és az agyfiziológia, – mert akként tekintve minden kulturális jelentőség nélküli, világtól elszakadt, technikai jellegű logikai rendszerré, skolasztikává merevedik, mint a középkor végi arisztotelianus skolasztika, a fenomenológiai skolasztika Husserlnél, a logikai empirista skolasztika Russelnél, a marxista skolasztika a 20. században. A filozófia tehát nem tudomány, a filozófus irodalomtanár, amint Nietzsche, Heidegger és Wittgenstein se tudta a filozófiát tudományként elfogadni.

Ezért Rorty nem rendszerszerű, nem szigorú fogalmi filozófiát engedélyez, hanem csak csevegést, hivatkozással a használhatóságra, a polgártársakra és egy banálisabb szótárra. Szá-mára nem kényszerítő erejű, mint Wittgenstein számára volt, a valamennyi lehetséges tudomá-nyos kérdés megválaszolása után is érintetlen életproblémák súlya. Csupán a társadalom hasz-nos tagjaként polgártársainak javaslatokat szeretne tenni arra, hogyan lehetne jobb az életük, és hasznos filozófiai javaslataival kíván hozzájárulni a polgártársak különféle gondjainak megol-dásához. Ugyanakkor üdvözítő javaslatai érvényesülésének önmaga állít akadályokat, ameny-nyiben nem engedi meg, hogy javaslatait mintegy antidemokratikus módon, a polgártársak megkérdése nélkül vezessék be. Bár a polgártársak számára teljesen mindegy, hogy ő filozó-fusként mit javasol, mégis azt gondolja, hogy a filozófiai hagyomány nagy része használhatat-lanságának fő oka a polgártársak és banális szótárunk értelmiségi elit általi lenézése. Ez az elit-izmus szerinte nem megmásíthatatlan fátum, hanem csak a Nietzsche- és Heidegger- vagy Der-rida-típusú divat követése. Ezért az egyszerű polgártársak rosszallják, hogy az európai földrész entellektüeljei avantgarde küldetésben hisznek. Amivel eltávolodnak társadalmi közegük prof-án valóságától és túl magasra helyezik magukat, ahol a normál polgártársak nem fordulnak

<sup>688</sup> Lásd Richard Rorty: *Megismerés helyett remény*. Diannoia Jelenkor Kiadó Pécs, 1988.

elő. Sőt, modellként állítják be önmagukat, romantikus önmegalkotásnak, önmeghaladásnak, ami célként legfeljebb az egyén számára jó modell, de rossz a társadalom számára, mert az autonómiára való törekvés társadalmi megfelelőjét kereső próbálkozások valamiféle új típusú ember megteremtéséről szőtt fantáziák – Hitler-féle és Mao-féle – tragédiájához vezetnek.

## Az igazság, sőt a valóság vége?

Mielőtt a történelem filozófiájáról áttérnénk a valóságos történelem és következményei elemzésére, vessünk még egy pillantást az itt az elején és Rorty által is idézett Jacques Derrida elméletére. Ő is annak a posztmodernizmusnak a képviselője, amely a modernizusból kifejlődött társadalmi, kulturális és értelmiségi mozgalomként olyan különféle irányzatoknak az összefoglaló elnevezése, amelyek az ábrázolás hagyományos módjaival felhagyva, lemondanak a valóság vagy az igazság megjelenítéséről.<sup>689</sup> Korábban e gondolkodásmódnak volt köszönhető az olyan formák felbukkanása, mint a tudatfolyam az irodalomban, az atonalitás és az aleatória a zenében, és az absztrakció a vizuális művészetekben. Míg a modernista filozófia az elutasított ismeretelméleti optimizmus helyére a fenomenalizmust, a logikai empirizmust és a relativizmust állította, a posztstrukturalizmus kritikai gondolatait felhasználó posztmodernizmus szerint a szavak jelentése és a nyelv szövegábrázolója teljesen soha sem lesz elérhető, mert minden szó vagy jel más szóhoz vagy jelhez van kapcsolva, és azok is másokhoz, végtelen körben, s a jelentés a pillanatnyi szöveggörnyezettől, a nyelv a körforgás változó elemeitől függ. Ezért lettek a filozófia kérdései számára csupán a nyelv kérdései.

Továbbá a posztmodernizmus válasz volt a modernizmus totális magabiztosságára és tekintélyelvére, rámutatva a töredezettség, múltékonyság és megszakítottság zürzavaros elemeire. Mert ezek önmagukban is cáfolták a modernitás történelmi fejlődés központú, lineáris-kronologikus szemléletét, és a posztmodernizmus szerint széthullóban van a világtörténelem, a társadalom és az én szingularitása. Ehelyett a posztmodernizmus elismeri önmagáról, hogy szívesen favorizálja a világ skizofrén interpretációját, de elutasítja a kívülállók vádját, hogy a posztmodern termékek ironikus utánszavak és intertextualitások lennének. Elveti a határok fogalmát is és kiemeli a másság tapasztalatának jelentőségét. Általában véve a posztmodern kultúrát olyan eklektikus megközelítéssel szokták jellemezni, amelyben a stílusok és műfajok közötti, valamint az alacsony és magas kultúra termékei közötti hagyományos megkülönböztetés elmosódik. Utánszó, játsszó ironia, és igen közeli rokonság a pop-kultúrával és a tömegmédiával, amit a posztmodern stílus jellegzetességének mondanak. Mindezek miatt a posztmodernizmus lassan már nem csupán irányzatnak tekinthető, hanem olyan valóságnak, amely megmutatja a késő kapitalizmus sekélyes kulturális logikáját, az előrecsomagolt és üzletiesített imázst, kultúrát és történelmet, ahol a reklám és média válik a végső művészi és megjelenítő formává. Jó, jó, vehetjük ellen, de ugyan miért kellene lemondanunk a mélyebb és a módszeres gondolkodásról, miért adnánk fel egyetemes igényességünket, ha az mindig eredményhez vezetett és a történelem során képes volt érvényes válaszokat adni, élhető megoldásokat nyújtani? Miért hagyánánk, hogy előntsön bennünket egy óriásira duzzadt, úttalan sorstalanságba süllyedő embertömeg kezelhetetlen áradata – a jelenkor vívmányaként felfogható sokmilliárdra szaporodó emberiség együttműködésének áldásai helyett?

A dekonstrukció maga az 1960-as évek végén Franciaországban, Derrida által kezdeményezett irodalomkritikai és filozófiai iskola, amely komoly kritika alá vette a hagyományos nyugati metafizikát, valamint a filozófiák módszertanát.<sup>690</sup> A dekonstrukció, megjelenését követően, hamarosan jelentős szerepet kezdett betölteni a posztmodernizmusban, és különösen a

<sup>689</sup> Lásd Jürgen Habermas, Jacques Lyotard, Richard Rorty: *A posztmodern állapot*. Osiris, Budapest, 1993. V. ö. *Poszt-posztmodern. A 90-es évek*. Szerkesztette Pethő Bertalan. Platón Kiadó, Budapest, 1997.

<sup>690</sup> Lásd Jacques Derrida: *Grammatológia*. Életünk—Magyar Műhely, Szombathely–Párizs, 1991. Jacques Derrida, Immanuel Kant: *Minden dolgok vége*. Századvég, Budapest, 1993. V. ö. Vajda Mihály: *A posztmodern*

posztstrukturalista irodalom- és szövegelemzésben. A dekonstrukciós kritika hatására fellazult a kapcsolat a nyelv és a fogalmak, valamint a jelölők között. Bár Derrida és követői dekonstruktív alapelveiket jól megalapozni törekedtek, azokat sokan a mai napig vitatják.

Derrida a nyugati filozófia bírálatát kiterjesztette irodalomra, nyelvészetre és a pszichoanalízisre is. Alapvető filozófia-kritikája a nyugati filozófia legtöbbjét érintő ama jellemző vonás ellen irányult, hogy keresik a végső metafizikai bizonyosságot vagy jelentésforrást. Ezt pedig kereszténység-bírálatnak vehetjük akár, hiszen abban is megvan e bizonyosság élménye, de nem keresés, hanem a kinyilatkoztatott tan és a belé vetett hit eredményeként. Ezért kell majd e hit elemzésére a végén még visszatérnünk. Derrida részletesen és didaktikusan kifejti azt a John Dewey, Martin Heidegger és Ludwig Wittgenstein által kimunkált és képviselt, a nyelvre vonatkozó hálózati egészes álláspontot, hogy a szavak nem jelképező jellegükből, hanem más szavaktól nyerik jelentésüket, és a szótárak az őket használó emberek révén, s nem valóságtükröző mivoltuk miatt működnek.<sup>691</sup> Ezzel is kell majd foglalkoznunk, mert éppen a magyar írás – amit sokan székely vagy rovásírásnak neveznek – és kiterjedt hatása mutatja meg az összefüggést a jelképezés során a csillagászati jelölésektől induló és az elvontjelekből képi alakzattá váló írásalakulásra, rossz szóval fejlődésre. Mert az észszerűség a betűből indul ki. Mégpedig azért, mert az egyszerű jelre hasonlít a sok díszes jel és nem fordítva, nem az egymástól kissé különböző, de azonosnak számító jelekből lett elvonva, mintegy átlagolva az egyszerű jel.<sup>692</sup> És nem utolsósorban Arisztotelész logikai felfedezése, a mondatainkban meglévő állítás, propozíció is inkább a jelentéstani érvet alapozta meg és nem a jelkapcsolatit.<sup>693</sup>

## A nyelv és az értelem vége?

Derridától származik az a dekonstrukcióként ismert filozófiai módszertan tehát, amely azt állítja, hogy a szavaknak nincs fix referencia pontjuk, egyértelműen hivatkozható jelentésük,<sup>694</sup> és az írott szövegek ellentmondanak önmaguknak. Műveiben ennek a dekonstrukciós módszernek a segítségével a filozófiai szövegek olyan olvasásmódját nyújtja, amely még – a szándékaik szerint – a metafizikával szemben fellépő filozófusoknál is képes feltárni a metafizikus feltételezéseket és apriori feltevéseket. Ám maga Derrida nem szeretne lehorgonyozni egyetlen filozófiai elméletnél sem, mert a nyelv elemzése révén azt az állandó törekvését igyekszik megvalósítani, hogy minden újabb filozófiai tézis irányába olyan radikálisan alternatív nézőpontot foglaljon el, ahonnan az alapjaiban kérdőjeleződjék meg. De ezzel Derrida sem kerül ki – mint majd még látjuk – az embermivoltból fakadó előfeltevésségből vagy az apriorizmusból: mint-hogy az Immanuel Kant által feltárt megismerési korlátokkal nem foglalkozik,<sup>695</sup> magamagát kell – legalább általunk rámutatva – metafizikai jellegű forrásnak tekintenie, még ha lehetővé is teszi, vagy válik, hogy ebbéli szerepét emberként egyre tökéletesebben végezze.

Derrida módszertani vizsgálata, dekonstrukciós stratégiája a nyelvi jel önkényes voltából indul ki, amely Ferdinand de Saussure alaptézise volt. Ez nemcsak a posztmodernizmusban

---

Heidegger. T-Twins, Lukács Archívum, Századvég Kiadó, Budapest, 1993. Filozófia mint de(kon)strukció: Heidegger és Derrida. Szerkesztette Nyirő Miklós. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2012.

<sup>691</sup> V. ö. Tagai Imre: *John Dewey*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1981. Ludwig Wittgenstein: *Filozófiai vizsgálódások*. Atlantisz, Budapest, 1992. Martin Heidegger: *Lét és idő*. Gondolat, Budapest, 1989, Osiris, Budapest, 2000. Fehér M. István: *Martin Heidegger. Egy XX. századi gondolkodó életútja*. Göncöl Kiadó, Bp. 1992.

<sup>692</sup> V. ö. Darai Lajos: Árpád Atila örökén – a magyarok őseik útján. *Acta Historica Hungarica Turiciensia* XXX/11. két fejezetével: 2. A betűtől a jelalakzatokig vagy a jelalakoktól a betűig? és 3. Írásjelek és tárgyi jelképek. 166-188. [https://epa.oszk.hu/01400/01445/00053/pdf/EPA01445\\_acta\\_hungarica\\_2018\\_11\\_092-237.pdf](https://epa.oszk.hu/01400/01445/00053/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2018_11_092-237.pdf).

<sup>693</sup> V. ö. Jonathan Barnes: *Arisztotelész*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1996.

<sup>694</sup> Erről „nem tudván” Czuczor-Fogarasi: *A magyar nyelv szótára* 1–6. 1862–1874 közt megjelent 112 ezer szócikkkel, köztük 1775 önálló jelentésű szógyökkel. <http://osnyelv.hu/czuczor/> © Varga András, 2009-2017.

<sup>695</sup> V. ö. Tengelyi László: *Kant*. Áron Kiadó, Budapest, 1995.

fontos módszer, hanem fontos része a posztstrukturalista irodalomelméletnek és szövegelemzésnek is. Egyébként pedig az irodalomelméleti kártevésén kívül ezen elv olyan nyelvelméleti szent tehéné vált, amelynek feltétlen és kizárólagosan kötelező tisztelete miatt a Czuczor Gergely és Fogarasi János által elindított gyöknyelvészeti föld alá szorított lett és maradt napjainkig nálunk. Derrida filozófiai elemzése, a filozófia dekonstrukciója tehát azokat a hallgatóságos feltételezéseket – mint elvetendőket – tárja elénk, amikre a nyugati – szerinte elavult – metafizika épül. Az egyes elemek jogosulatlan privilegizált mivolta miatt megkérdőjelez például sok egymásraépülő, hierarchikus ellentétet, kapcsolatot, amelyeknek hagyományosan az első tagját tekintik elsődlegesnek vagy felsőbbrendűnek, amilyen az ok és okozat, jelenlét és hiány, beszéd és írás. Itt is Kantra megy vissza azonban – tudatosan vagy nem tudatosítottan – bírálata lehetősége, vagy legalábbis erre mutatott rá Kant: a jelenségvilág – ahogy megismerni képesek vagyunk, megismerő képességünk által – más, avagy jóval kevesebb (ezt a modern tudomány megmutatja, amit Derrida felhasználhatna) mint az eredendő – az ő szavával noumenális – valóság, amely érzékeinket befolyásolja, a megismerésünkre hatással van. Sőt Kant ugyanebben a – látszólag derridai – szellemben megfogalmazza a posztulátumait is, ahol a kifogásolt metafizikai jelleg ellenére a követelményeket vállalni kell, ajánlásait jobban betartani, mint nem, mert előbbiek jótéteményekkel, utóbbiak nagy hátrányokkal járnak. De ez azért csak látszólag derridai, mert ha e kanti szükségyszerű emberi megismerési korlátot nem vesszük figyelembe, mint ahogy Derrida ilyenek mutatkozik, akkor a teljes bírálatban nem marad semmi fogódzó, semmi használható elv vagy tapasztalat, és a megismerés tisztába tevésekor a fürdővízzel kiöntjük a gyereket. Derrida ugyanis lemond a hosszú idejű és nagyszámú ember által elért tapasztalatról, ha elvi megfontolásokból annak minden eredményét feláldozza a ma elgondolt feltételek teljesületlensége miatt. Költői kérdés, hogy a nélkül a tapasztalatok nélkül egyébként juthatott volna-e erre az álláspontra. Így aztán ő se mentesül önmaga mentális démonizálásától a hegeli Abszolút Szellemmel azonosan.

A teljes rombolást Derrida ezen felül azzal éri el, hogy az ő dekonstrukciója szétbontja a szerzők által a saját nézeteik kifejezésére használt nyelvet. Ekkor feltárul az aknamunka, amivel minden szöveg veszélybe sodorja önmagát azzal, hogy tartalmaz a kifejezni kívánt állásponttal szembenálló nézetekre utaló nyomokat, jelzéseket. Pedig Rorty még azt gondolta, mint láttuk imént, hogy a filozófiai forradalmak létrehozói azért léphetnek előbbre legalább előfeltételek mentességben, mert korábbi előfeltételeket feltárva új vitatandó témákra bukkannak, s az ismerethiány ellenére vélekedéseikből filozófia válik. Mennyivel erőteljesebb és üdvözítőbb megoldás volt viszont a Karl Raimund Popper által kidolgozott tudomány-növekedés elmélet, már tudatosan kezelve, sőt keresve a tévedést, az elmélet mindenfajta gyengeségét, hibáját, a régi elmélet által mellékesen feltárolt problémák megoldásával elérve a tudás növelését, az elmélet megújítását, azonban a régi valószerű tartalmak lehető legtovább megőrzése mellett.<sup>696</sup>

Derrida dekonstrukciója aláássa azt a – még a deizmus szerint is megalapozott – hitet, hogy a világ eredendően magában hordozza saját jelentését, hogy hihetünk a racionalitásban, függetlenül attól, hogyan próbálják azt egyesek szavakba önteni, és az ismert bizonytalanságok ellenére, amit a kvantumelméleti tények és összefüggések mutatnak. Derrida dekonstrukciója szerinte aláássa a logocentrizmus gyakorlatát is, midőn az eredeti, a teremtő szóra összpontosítunk, s vele összefüggésben keressük az igazság, azonosság és bizonyosság értékeit. De mondhatjuk, az a szó, az a fogalom – amivel megragadjuk a világ és saját elménk jellegzetességeit – logosz a szó hérakleitoszi értelmében manapság is, hiszen emberségünk mértéke és értelmünk vívmánya. Mindez azért nem számít semmit neki, mert Derrida egészen odáig megy, hogy azt állítja, egy szöveg jelentése csak véletlen kapcsolatban van szerzője tudatos szándékával.

---

<sup>696</sup> Lásd Karl Popper K: *A tudományos kutatás logikája*. Európa, Bp. 1997. V. ö. Darai Lajos Mihály: *Karl Popper*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1981.



## Kitekintés a posztmodern állapotból

Ezek után kicsit menteni akarva a menthetőt és a posztmodern filozófiát valamennyire elhatárolni akár a Rorty-féle, akár a Derridánál látott szélsőséges törekvésektől, érdemes lehet Jean-François Lyotardra tekintenünk. Aki a posztmodern címszó alatt a jelen gondját a feloldhatatlan ellentmondásban látja az úgymond különböző vitastílusokban, tudományféleségekben és életmódokban. Ezzel ugyan észrevételezi a különbséget, de nem nevezi kibékíthetetlen érdekellentétnek a szembenállást. Nemsokára rátérünk, miért fogalmaz vajon ennyire óvatosan. A remélt megoldást korszakunk világának nagy bajaira pedig attól várja, hogy újraolvasva a modern filozófusokat, amilyen Kant és Wittgenstein, olyan filozófiát tudhat kifejleszteni, amely elkötelezett a véleménykülönbségekre. Tehát még Lyotard is megmarad majdnem csak a nyelv-filozófiai síkon, csupán utalva a bajt okozó jelenség gyökerére.

Ennek során azzal jellemzi a posztmodern állapotot, hogy a meta-értelmezésekkel szembeni hitetlenség. Másként mondva, hogy nem engedjük magunkat – korábbi korszakok érdemei mai alkalmasságára való hivatkozást kritikátlanul elfogadva – az orrunknál fogva vezetni. Az irodalmi művet energiák, intenzitások közvetítőjének tekinti, míg a hagyományos esztétizáló irodalom-felfogást ő is elveti. Nagy jelentőséget tulajdonít a cselekvés- és beszédmódok sokféleségének, elutasítva a konvencionális kerettörténetek uralkodó szerepét. Lyotard síkra száll a nyitott rendszer modellje mellett, amelyben a kijelentés jelentősége abban áll, hogy eszmékre ösztönöz, vagyis más kijelentésekre és más nyelvi szabályokra. A világban fellépő új fejlemények kihívására való válaszoknak megfelelően – tehetjük hozzá. Szerinte vannak a formalizmusban belső határok, amelyek azt jelentik, hogy a logika tudománya, művelői számára, a meta-nyelv, amelyet használnak, és amely mesterséges nyelvként, axióma-rendszerként írható le, de természetes nyelvként, mindennapi nyelvként adott. Ez a nyelv viszont univerzális, minden más nyelvre lefordítható. Azaz a jelentés magja közös, nyelvi megjelenése sokféle lehet. Így ebben már – szerintem – megbújik az erkölcsi egység törekvése és az érdekkiegyezés lehetősége is.

De maradványcsopán az irodalomértelmezés síkján, Lyotard-nál a posztmodern esztétikai gondolkodásnak két meggondolás-áramlat gyökere van. Az első az eltérő racionalitás-féleségek egymással összeegyeztethetlensége, inkommensurabilitása, ami azóta kísért, amióta a szubsztanciális vagy ősalapi ész leosztódott és osztódóban van. Max Weber csak úgy tudta elkerülni e kísértést, hogy bevezette az értékek politeizmusát.<sup>697</sup> Lyotard viszont a konszenzus (keresés) ellenében a disszenzust választja: a posztmodern tudást abban látva, hogy érzékennyé tesz a differenciák iránt és megerősíti azt a képességünket, hogy toleráljuk az összemérhetetlent. Tehát nem a szakértő homológiáját, hanem a feltaláló paralógiáját.<sup>698</sup> Hogy a kettőződés, sokszorozódás az új eseteket különböző, bár egymással összefüggésben lévő szerepűnek lássa. A paralógia viszont nem innováció. Az innovációt ugyanis a rendszer a maga hatékonyságának javára használja vagy parancsnokolja. A paralógia pedig olyan csapás, út és mód, amit a tudás

---

<sup>697</sup> Vesd össze: „A hitérzék ajándéka egyfajta természetfeletti ösztön, amely összhangban van a hit tárgyával... A hívők hitérzéke szemben áll azzal az előítéllettel, miszerint a vallások, különös tekintettel az egyistenhívő vallásokra, erőszak hordozói lennének, mivel azt hirdetik, hogy ők a létről szóló egyetemes igazság birtokosai. Mások azt tartják, hogy az értékek politeizmusa jelentené a tolerancia és a polgári béke biztosítékát, megfelelne egy pluralista, demokratikus társadalom szellemiségének. Ez helytelen állítás, mivel az Úr gyökeresen visszautasítja a gyűlölet és az erőszak minden formáját, elsőbbséget biztosítva a szeretetnek – mondta XVI. Benedek. Ha tehát a történelemben jelen voltak vagy vannak az erőszak formái, amelyeket Isten nevével igazolnak, akkor ezek nem az egyistenhívő vallások következményei, hanem mindig történelmi okokra, főleg emberi tévedésekre vezethetők vissza. Sokkal inkább Isten elfelejtése az, aminek következtében az emberi társadalom egyfajta relativizmusba süllyed, amely elkerülhetetlenül erőszakhoz vezet.” (XVI. Benedek: Nem az Istenbe vetett hit, hanem a relativizmus kelt erőszakot. *Magyar Kurír Katolikus Hírportál* 2012. december 8. <https://www.magyarurir.hu/kitekinto/xvi-benedek-nem-az-istenbe-vetett-hit-hanem-relativizmus-kelt-eroszakot>.)

<sup>698</sup> V. ö. Farkas Zsolt: A paralógia lovagja. (Lyotard: A posztmodern állapot c. könyvéről). In: *Mindentől ugyanannyira*. JAK - Pesti Szalon, Budapest, 1994. <http://mek.niif.hu/01300/01378/html/lyotard.htm>.

gyakorlatában viteleznek ki és a helyszínen gyakran félreérteneik. Ennek racionálisan feloldhatatlan cirkulusa, hogy a Rendszerre marad az innováció és a Rendszer-ellenes paralógia megkülönböztetése, de a megkülönböztetéshez a paralógia maga nem válhat Rendszerré. A második meg gondolás-áramlat, amely az esztétikai gondolkodáshoz vezet, a Fennséges problémájából ered. Ennek taglalása során Lyotard arra a megérzésére hivatkozik, hogy a Kifejezhetetlen velünk van, velünk történik, de ezt nem elemzi tovább. A két meg gondolás-áramlatból összefolyó esztétikai gondolkodást az Életvilág–Rendszer kettősben mozognak tartja, amely nem törődik sem az Átéléssel, sem a Létezésen-túli Lét Végével. Szerinte az esztétikai gondolkodás határait jelenti, amikor a kritikai racionalizmus megkülönbözteti a jelenségek és a kötelességek rációját, amivel mindenki a maga szingularitását támogatja, bár vele a művet is csodálatossá teszi.

Mindezzel Lyotard szerintem kiegyenlítést hoz létre a posztmodernnek tekintett igény és a hagyományos kifejezésmód között. Amikor a szubsztanciális vagy ősalapi ész leosztódásáról beszél, akkor a *jelentésvilág* és a *jelenségvilág* viszonyára utal, ahol az elsekélyesedést okozó változást – legyen az esztétikai vagy erkölcsi jellegű – a tömegjellegűség okozza. De az elkerülhetetlennek mutatózó ráció-ellentétet elkerülhetőnek látja, és nem az értékek oldaláról, hanem a valósággazdagság újszerű felhasználásával. Ezt eleinte azért nem értik, mondja, mert újszerűsége nem a fennálló helyzetbe, hanem addig nem látottba illeszkedik. Amivel Lyotardnak sikerül nyitottá tenni a jövőt. És itt újra utalnom kell arra, hogy miért ilyen – Hegel óta csak Heideggernél látottan – kacifántos Lyotard fogalmazása. Valójában már Rorty és Derridáé is az. Mi a takargatnivaló, mit kell itt mintegy héraikleitoszi vagy püthagoraszi homály mögé bújtatni? Mert továbbá Lyotard beszél a Rendszer innovációt parancsnoklásáról, és hogy a paralógia (szó szerint: értelmetlenség) nem válhat a Rendszer részévé. És nagybetűsen használ még olyan fogalmakat, mint a Fennséges, a Kifejezhetetlen, az Életvilág, az Átélés és a Létezésen-túli Lét Vége. S még szó van nála a jelenségek és kötelességek rációjáról, valamint mindenki külön valóságáról és a közös műről.

A magyarázat-sejtésemhez kis kitekintés, egy pillantás önmagunkra: 1990 előtt országunkban tudatosan élve mindenki előtt ismeretes volt az akkori Rendszer megdönthetlenségének önmagára értett mítosza, illetve hogy ennek módosítási kísérletét mily kegyetlenséggel torolták meg valóságosan 1956 után. De a mai nyugat-európai eszmei jellegű állapotok sem mentesek az úgynevezett politikai korrektség követelményének sokszor szélsőséges hatásaitól. Ám a filozófia közismerten meg szokta előzni gondolatai időszerűségének, alkalmazásának korát – évtizedekkel, sőt néha egy-két évszázaddal is. Lyotard 40 éve írott művében tehát feltételezhetően azért találkozunk a szinte virágnyelvű fogalmazással, mert ott már akkor sem lehetett néven nevezni a dolgot. Meg volt már az ottani Rendszer is vagy 200 éve, illetve formalizáltan, mintegy óvatos semlegességet mutatva szólni róla a korábbi rossz tapasztalatok miatt,<sup>699</sup> mintha filozófiai vájt fülűeknek beszélne. Se ellene, se érte. Az utóbbi is kockázatos lehet: a magát úgy megnyilvánító Heidegger is megütötte a bokáját. De az égető, esetleg üvöltő problémákat kezelni kell. Ha nem is konkrét javaslatokkal, de legalább az örökkévalóság szempontjából nézve tisztességgel. Utalva megelőző filozófusok sosem érvényesített kiváló javaslataira, mint a kanti Örök Békében elsőrendű követelményre, a felsőbbbségről való lemondásra, aminek áthallása a lyotard-i Fennséges. S hogy nem egy túlvilági lényről van szó itt, mutatja a Kifejezhetetlen és az Életvilág megjelenése, Henri Bergson felé tett gesztussal.<sup>700</sup> Akin Lyotard rögtön túllép, nem megelégedve az Átéléssel. S minthogy a jelen ügyét fontosabbnak tartja, megoldását a Lét Vége probléma elé helyezi, egyúttal Heideggert bírálva, a Létezésen-túlit súlytalanná téve. S mindezt persze csupán mint a posztmodern esztétikai gondolkodás elemeit említi. Abból baj nem lehet.

<sup>699</sup> Lásd Giordano Brunotól a 20. század filozófus mártírjai az áldozatok sorát.

<sup>700</sup> V. ö. Henri Bergson: *Tartam és egyvidejűség*. Pantheon, Budapest, 1923. Henri Bergson: *Teremtő fejlődés*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987. Henri Bergson: *Idő és szabadság*. Universum, Szeged, 1990.

## Kidobjuk-e a valós történelmet az ablakon, amely feltárul a tudomány és a technika eszközeivel?

Bár azóta sem dőlt el, hogy a „posztmodern állapot” uralkodik-e még rajtunk, vagy már a „kognitív tudomány univerzális intelligenciája” lépett a helyére a „mérvadó körök” megnyilatkozásában (kinyilatkoztatásában), ugyanakkor a történelmi léptékkal mért, helyzetünket meghatározó tényezőket egyre alaposabb vizsgálatnak vethetjük alá. És itt nem csupán a filozófiai gondolkodás szabadságából fakadó kielégítő magyarázó elvekre gondolok, hanem bizonyos olyan történelmi tényekre, eseményekre és összefüggésekre, amelyeket évszázadok óta ugyanúgy, ugyanolyannak tudtunk, de mostanában alapvetően megváltoznak. Beteljesítve az írói képzelőerő jövőlátását, hogy „a világegyetemben semmi nem vész el, a kimondott szó, a gondolat, a mozdulat és a személy visszaidézhető, és pontosan úgy, ahogy történt, felidézhető. Eddig a történettudomány papírdokumentumok, levéltári anyagok, visszaemlékezések feldolgozására, egy-egy nagy elmében való újraképzésére volt utalva, és az írók ezek alapján alkották meg hatalmas történelmi regényeiket. Ez megmarad ezután is, mert erre is csak az ember képes. Ebből lesz a kollektív emlékezet, a nemzeti és az egyetemes, és ezt próbálja rendszerezni a történelemfilozófia. Most léptünk egyet. Talán előre. Bizonyos helyeken, bizonyos nyelveken, bizonyos épületekhez, helyekhez kötötten százszázalékos pontossággal vissza tudjuk idézni a fontos eseményeket úgy, ahogy történtek. Ezzel leleplezzük és kizárjuk a történelemhamisítást, amely megmérgezi és eltorzítja a jelent. És ott, ahol a történettudomány eltévedt, vagy a hatalom hamisításra kényszerítette, avagy egyszerűen az új nemzedékek fellépésével szükségszerűen megtörtént a történelemhamisítás, vissza tudjuk idézni az eredeti állapotot.”<sup>701</sup> De nem a váteszi időgép segítségével, hanem ténylegesen az emberi tudásnövekedés révén. És hogy miért? Mi szükség van az eddig hitt múltfolyam pontosítására? Azért, mert állítható, hogy a hamis múlt következménye két, a mai világrendszerben megoldhatatlan kilátástalanságunk: a javak, és azáltal az ismeretek eloszlásának aránytalansága. És az új felfogás elterjesztésének már nincs akadálya, annak lassan annyi eszköze lesz, amennyi ember él a földön.

Mármost a történelem valóságos menete korántsem olyan volt, különösen jellegében nem, mint amilyenek ma a történetfilozófia uralkodó irányzata beállítja. Hogy az ember eleinte primitív volt és manapság felért a csúcra. És a posztmodernizmus következtlen, ha a visszamezőleges kritikai szemléletet nem gyakorolja a történetírás vonatkozásában. Csak a fennállót, a jelent elemzi, ítéli meg vagy el, s ebből következtet a jövőre. Azt is lehet mondani, hogy a jelen káoszt kimutatva sem talál, mert nem keres, történelmi okot a múltból ennek magyarázatára, pedig éppen elég ok ismert már. Sőt, a múlt mégoly érdemdús, áldásos eszmei hagyatékát is elveti, a jelen vélt káros ideológiamentességének biztosítékaként. Amivel csak a káosz jelen jövőre kiterjesztését idézheti elő, megoldást nem. Ezért kell ezen átlépve a valós történelem és magyarázata felé fordulnunk, levonva tanulságait.

A valósághoz közelítő múltfeltárás első feltétele, területe a régmúlt időrendjének pontosítása, abszolút időrenddé tévése, hogy ne kelljen például az „Ádámi időszámítást”, azaz „a Teremtés óta eltelt időt” használva a sok hiányos, téves adat következményét tovább elviselni. De ugyanígy illene tisztázni, hogy a diocletianusi időszámításnak a krisztusitól eltérő 300 évet hol nem érvényesítették, és esetleg hol duplán, mert ezzel is keményen mozgathatták az eseményeket az időskálán.<sup>702</sup> Ezért foglalkozom a korszerű kormeghatározó eszközök által létrejövő lényegi haladással az időrend és a korai emberi történet kapcsolatában. Hogy lássuk: van eszköz

<sup>701</sup> Csurka István: *A hatodik koporsó*. Dráma. <http://sofar.hu/files/hatodikkoporso.pdf>.

<sup>702</sup> Ez pedig magyarázatot ad az egyéb, szerintem nem helytálló megoldásokra. V. ö. Heribert Illig: *A kitalált középkor. A történelem legnagyobb időhamisítása*. Allprint Kiadó, Budapest, 2002. Hunnivári Zoltán: *Hungár naptár*. Budapest, 2002. Heribert Illig, Klaus Weissgerber: *Magyarok a kitalált középkorban. Újraírt történelem*. Allprint Kiadó, Budapest, 2003. Darai Lajos: *Legjobb lenne...* Heribert Illig és Tóth Gyula "kitalált középkor" elméletéhez. *Szilaj Csikó*. 2013.02.27. <http://www.szilajcsiko.hu/legjobb-lenne>.

a kezünkben a változtatásra. Mert a jelenben élő ember ősei után nyomoz, hogy meghatározza önmagát, de a történeti, régészeti témák bemutatása szilárd időrendet kíván, amihez az események köthetők. És egyetlen igaz történetünket nehezen lehet feltárni az ismert okok miatt: a 8000 éves emberi leletekből a szabad ég alatt semmi nem marad, még a kövekből és fémekből sem, hanem csak valamilyen szerencsés körülmény folytán, föld alatt elzárva stb maradnak kutatásra használható tárgyak, ezért olyan ritkák az annál korábbi leletek. Az adatok ritkasága a múltban visszafelé haladva az érvényes tény, amin a hosszú időre kiterjedő adatok gyűjtése, a változási irányok megfejtése segíthet. Erre új mérési technikák, módszerek és eljárások, értékelési szempontok és lehetőségek jelentek meg, aminek eredményeként az eddig ismert események egy része közelebb, más része távolabb kerül, és időbeli helyzetük magabiztosabban megragadható. Ennek jelentősége az, hogy bizonyos eddig elérhetetlenül távolinak látszó folyamatok elég elérhető közelségbe kerülnek, és a jelentéktelenül közelinek látszó összefüggések igen jelentőségteljes távolságba jutnak. És a valós régi természeti állapotok, megtörtént események megismerésével egyszerűsödik a történeti kép, mivel az igazság mindig a legegyszerűbb.

## Korszerű időmeghatározó eljárások és a jégkorszakok időrendje

A régészeti leletek, események pontos idő- vagy kormeghatározását manapság abszolút időmeghatározó geofizikai módszerekkel végezhetjük el. A jelenkor időrendjét a szénatomok 14-es izotópja mennyiségének a mérésével az eseményhez, lelethez tartozó szerves anyagok alapján, vagy a termolumineszcencia módszerrel a régészeti rétegben föllelhető szilikátos anyagok segítségével tudjuk meghatározni akár 100 évezredes távolságot áthidalva.<sup>703</sup> Korábbi időpontok pedig a Föld abszolút hőmérsékletének mérésével kalibrálható jégkorszaki időrendekkel állapíthatók meg. Továbbá izotópos módszerekkel, melyek közül a legismertebb az urán/tórium (U/Th) módszer, másik a kálium/argon (K/Ar) és a cézium/jód (Cs/J).<sup>704</sup> Az U/Th módszer által mért anyagok kirakódásának időpontja határozható meg, a K/Ar és a Cs/J módszerrel pedig agyagásványok képződési idejét becsülhetjük meg. Ezzel a módszerrel az 50 évezredtől a 2-3 millió évig terjedő periódusok datálhatók megfelelő biztonsággal.

A régészeti abszolút idő meghatározási módszerei között igen jelentős a jégkorszakok idejéhez kötött, amivel az emberi fejlődés időszakában négy nagyobb jégkorszaki periódust különböztetnek meg, s ezeken belül is vannak alperiódusok.<sup>705</sup> A legrégebbi a Günz periódus (Günz a gleccser-név), amely a hagyományos szemlélet szerint 660-500 ezer évvel ezelőtti kort jelent.<sup>706</sup> Ezt követte mintegy 60 ezer éves, a két jégkorszak közötti (interglaciáris) meleg szakasz, majd a mindel jégkorszak. Ennek két hideg minimuma volt: 476 és 435 ezer évvel ezelőtt,

<sup>703</sup> E radiokarbon módszer igazolására végeztek számos kalibráló mérést. A kalibrálásra legjobbak az ún. faévgyűrűs (dendrokronológia) adatok. 1978-ban a kalibráció a JE 7500-ig volt kész. Ekkor a radiokarbon és az abszolút kor között már több mint egy évezredes volt a különbség, azaz 6200 évesnek mért anyag 7500 évvel a jelen előtt képződött. A módszert és az ennek bevezetésével bekövetkező időrendi problémákat fejtegeti Colin Renfrew: *Before Civilization. The Radiocarbon Revolution and Prehistoric Europe*. Jonathane Cape, London, 1978. (*A civilizáció előtt. A radiokarbon-forradalom és Európa őstörténete*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005.)

<sup>704</sup> Mindezeknél az időtartományt a felezési idők korlátozzák. Általában a felezési idő negyedétől annak 8-16-szorosaig lehet a módszert viszonylagos biztonsággal használni. Lásd Fleming, Stuart: *Dating in Archaeology. A guide to Scientific Techniques*. Dent, London, 1976. pp. 104-109.

<sup>705</sup> A jégkorszakok okára a ma leginkább elfogadott elmélet az, hogy a föld tengelyének rotációs mozgása a föld északi területeit érő napsugárzás mennyiségét szabályosan megváltoztatja – kombinálódva a tengely billegésével és a Föld pálya excentricitásának pulzáló változásával. Ez a Milankovic–Bacsák elmélet. (Lásd László Gyula: *Vértesszőlőstől pusztaszerig*. Gondolat, Budapest, 1974. p. 39.) A három – 23 ezer, 41 ezer és 100 ezer éves – periódus kombinációja adja a jégkorszakok kialakulásért felelős sugárcsökkenést, következképpen pedig a klíma lehülését. (Gamble, Clive: *Time Walkers*. Penguin Books, London, 1993. p. 42.) E lehülés azután egyéb változásokkal jár, pl. a víz az óceánokból lerakódik a sarki jégsapkákra, a levegő nedvességtartalma csökken, kiszáradás jön, elsivatagosodás stb.

<sup>706</sup> Lásd Zeuner, Frederick E.: *Dating the past. Introduction to geochronology*. Methuen, London, 1946.

és az e közé eső meleg szakaszt nevezik interstadiálisnak. A következő, a riss jégkorszak szintén két hideg hullámmal rendelkezett (230 és 187 ezer évvel ezelőtt), majd ismét 60 ezer éves meleg szakasz következett. Ennek volt egy kifejezetten meleg csúcsa, ami talán 10 évezredig tartott és e meleg csúcstól mintegy 128 évezreddel ezelőttre teszi a geofizika.<sup>707</sup> Az utolsó, a würm jégkorszakot egyesek két, mások három lehülési szakaszra osztják. Az első lehülés 115 ezer évvel ezelőtt, melegen számító hőmérséklettel tetőzött, – innen ered, hogy sokan nem is tekintik hideg szakasznak – majd még két fokozottabb mértékű lehülés volt, 79 ezer és 22 ezer évvel ezelőtti tetőzéssel. Az utolsó lassan, folyamatosan alakult ki az azt megelőző szakaszból (az interstadiális periódus nem jelentett valódi fölmelegedést) és ez jelentette a legnagyobb mértékű lehülést. Ebből következett azután a hirtelen fölmelegedés mintegy 14-15 évezreddel ezelőtt és ezt a fölmelegedést számítják a geológiai jelenkor (holocén) kezdetének. Mindezek általában Észak-Európára értendők, de hasonló periódusok másutt is előfordulnak (pl. Észak-Amerikában), ám ott azoknak más neveket adtak. A különböző klímájú időszakokra egy-egy növénytársulás, állatfaj jelenléte jellemző, ezért a rétegekből származó pollen és csontmaradványok elemzésével a réteg képződésekor fönnálló klíma megadható, minthogy bizonyos állatok jelenléte nem csak a hőmérsékletet jelzi, hanem kihalásukkal azt is, hogy mi lehetett az a legkésőbbi kor, amikor az illető réteg képződött. Egy európai vadszamar faj jelenléte pl. egyértelműen jelzi, hogy a réteg nem lehet fiatalabb a würm első lehülésénél, ugyanis ez a faj akkor kihalt.

A jégkorszakok e számadatai Frederick E. Zeuner és László Gyula könyvéből valók, de a pontos határoló időpontokat illetően sok a vita. Vannak, akik korábbi, mások későbbi időpontokat adnak meg, pl. a würm kezdetére az Encyclopaedia Britannica 100 ezer, Gábori Miklós 40 ezer,<sup>708</sup> Gáboriné Csánk Vera 50 ezer évet ad meg,<sup>709</sup> ami akkor Gábori szerint a radiokarbon módszer alapján általánosan elfogadott volt.<sup>710</sup> Cherdintsev és Kazachevski a würm I. periódusból származó tatai édesvízi mészkő korára 95 ezer évet ad meg U/Th módszeres elemzés alapján.<sup>711</sup> További gondok is jelentkeznek, amik következtében nem az abszolút idő, hanem csak az egyes korszakok egymásutánisága és viszonylagos hosszúsága adható meg jól az üledékek alapján, a pontos évszámok azonban nem. Ugyanis a száraz (hideg) időszakokban Eurázsia területén a szelek mésztartalmú port hordtak és raktak le. Ebből keletkezett a lösz. A meleg szakaszokban ezek felszíne átalakult, humusz került bele, fű telepedett rá, annak gyökérsatornája is átalakította a réteget, és ezzel máris jelzi a réteg a megváltozott klímát. Az egyes rétegek vastagsága Eurázsia, Amerika, ill. Afrika különböző részein más és más. Ezért, ha a geológiai időket különböző helyek leleteinek összehasonlítására akarjuk felhasználni, abszolút meghatározásra is szükségünk van, amit tehát az izotópos és a (kalibrált) radiokarbonos módszer tett lehetővé. Radiokarbon módszerrel kapott abszolút idő adatok a würm utolsó hidegperiódusában még reálisak. A würm első lehülését megelőző időpontok radiokarbonos módszerrel már elvileg sem meghatározhatók, de a módszer bizonytalansága a würm utolsó, lehülő periódusában is már meglehetősen nagy. Itt már a kőzet C atomjainak a zavaró hatása is sokkal nagyobb, mert nedves periódusban, meszes talajon a szerves anyag kora látszólag már több évezreddel

<sup>707</sup> Lásd Gamble (1998), Clive: The Palaeolithic Europe, 700,00-40,00 Years Before the Present. In: *Prehistoric Europe*, Ed. B. Cunliffe, Oxford Univ. Press, Oxford, 1998. pp. 17-18. Gamble, 1993. p. 43. Zeuner, 1946, p. 145. Winograd, Isaac J., Barney J. Szabo, Tyler B. Coplen & Alan C. Riggs: A 250,000 Year Climatic Record from Great Basin Vein Calcite: Implications for Milankovitch Theory. *Science*, **242**, 1988. pp. 1275-1280. Lorius, C., J. Jouzel, C. Ritz, L. Merlivat, N. I. Barkov, Y. S. Korotkevich & V. M. Kotlyakov: A 150,00-year climatic record from Antarctic ice. *Nature*, **316**, #6029, 1985. pp. 591-596. és összefoglalóan idézi az Encyclopaedia Britannica.

<sup>708</sup> Gábori Miklós: *Ala Tau – Ararát. Régészeti utazások*. Gondolat, Budapest, 1974. pp. 68, 272.

<sup>709</sup> Gáboriné Csánk Vera: *Az őszember Magyarországon*. Gondolat, Budapest, 1980. p. 10.

<sup>710</sup> V. ö. Oakley, Kenneth: *Frameworks for Dating Fossil Man*. Weidenfeld and Nicholson, London, 1966. pp. 21, 3. ábra: az abszolút éveket radiokarbon módszerrel meghatározva sokkal rövidebb időket kaptak a valóságosnál.

<sup>711</sup> Cherdintsev, V. V. & I.V. Kazachevski: Absolute Date of the Travertine Samples. In: *Vértesszőlős: Site, Man and Culture*. Ed.: Miklós Kretzói and Viola T. Dobos. Akadémia Kiadó, Budapest, 1990. p. 547.



idősebb is lehet a valódi koránál, de a fiatalabb szennyező anyagok zavaró hatása még jelentősebb.

A jégkorszakok számos egyéb formában is nyomot hagytak a Föld geológiai jelenségein, amilyen pl. a sarkok környéki jégtáblák, ahol a téli vagy a jégkorszaki lehüléskor a tengervíz kicsapódik jégformában, és ekkor az oxigén izotópjai<sup>712</sup> nem egyforma arányban jelennek meg a jégben, mivel ilyenkor kisebb atomsúlyú oxigén távozik a tengerből nagyobb arányban.<sup>713</sup> A jégszelvényben a jégvastagság függvényében megrajzolt izotóparány (viszony) jól jelzi a kicsapódáskor az eljegesedés mértékét, azaz a föld globális hőmérsékletét.<sup>714</sup> Minthogy az oxigén kicsapódáskor a két izotóp aránya kisebb-nagyobb késéssel és ingadozással mindig az aktuális tengervízben lévő arányt követi, a jégrétegekben lévő víz oxigén izotóp arányát meghatározva megkaphatjuk az adott időszakban a tengervíz viszonylagos mennyiségét, azaz a föld globális hőmérsékletére következtethetünk. Az oxigén izotóparány eltolódása azonban nemcsak a jégben hagy nyomot, hanem minden olyan kicsapódásnál, ahol a víznek bármiféle közvetítő szerepe van. Így pl. barlangi cseppkövek növekedése során kicsapódó mész, tengerfenékre leülepedő mésziszap, a korallokba beépülő mész, mind jelzi az arányeltolódásokat az oxigén izotópokban. A cseppkövekben lerakódó mész összetétele – így a színe is – a csepegés intenzitásától, a felszín növényekkel való borítottságától, következésképpen a felszíni klímától függ. Ezért a fákhhoz hasonlóan évgűrűformát is mutathatnak, így az évek, évezredek visszaszámolhatók.

A mélytengeri üledékek rétegei is tartalmazzák a korszakot jellemző anyagot, ezért ott is kimutatható az ülepedés korára jellemző izotóp összetétel. A meszes rétegek korát, pl. U/Th módszerrel, meg lehet határozni, ezért abszolút évekre is kalibrálni. Winograd és társai munkájában<sup>715</sup> az így megrajzolt ún. izotóp-arány, azaz következésképpen hőmérsékleti görbéken a felszíni rétegekben kimutatott jégkorszakok, immár évekkkel is jellemezhetők. Természetesen ezeknek is van bizonytalansága, merthogy pl. az évente kicsapódó jég, ill. mészkő mennyisége sem föltétlenül azonos minden évben, minden korban, mégis vannak abszolút évszámok, amikkel ezek összevethetők. Ilyen évszámok a rétegek abszolút korai, vagy ilyen határévszám pl. a Föld mágneses pólusának legutóbbi átfordulása, amit mintegy 720 évezreddel ezelőttre tesznek (Brunhes, ill. Matuyama korszak).<sup>716</sup>

A több munkából származó, összevont adatcsoportot bemutató ábrán<sup>717</sup> az utolsó jégkorszakokhoz nagy valószínűséggel tartozó abszolút időpontok leolvashatók. Az ábra a mindkét lehülését követő időszakokat fogja át. A különböző forrásokból merített és oxigén izotópok alapján becsült viszonylagos környezeti hőmérsékletet szemlélteti a jelen előtti évezredek függvényében ábrázolva. Ezek szerint a würm utolsó, s leghidegebb tetőzése a jelen előtt 20-22 évezred körül volt, ezt megelőző hideg tetőzés JE 60 évezred, majd az első, gyenge lehülési szakasz a JE 110 évezred környékére tehető. A jelenkorban két lehülési szakasz (az idősebb és az ifjabb dryas) csak a déli sarki mintákon látható (1. ábra):

<sup>712</sup> <sup>16</sup>O és <sup>18</sup>O, mind a kettő stabil.

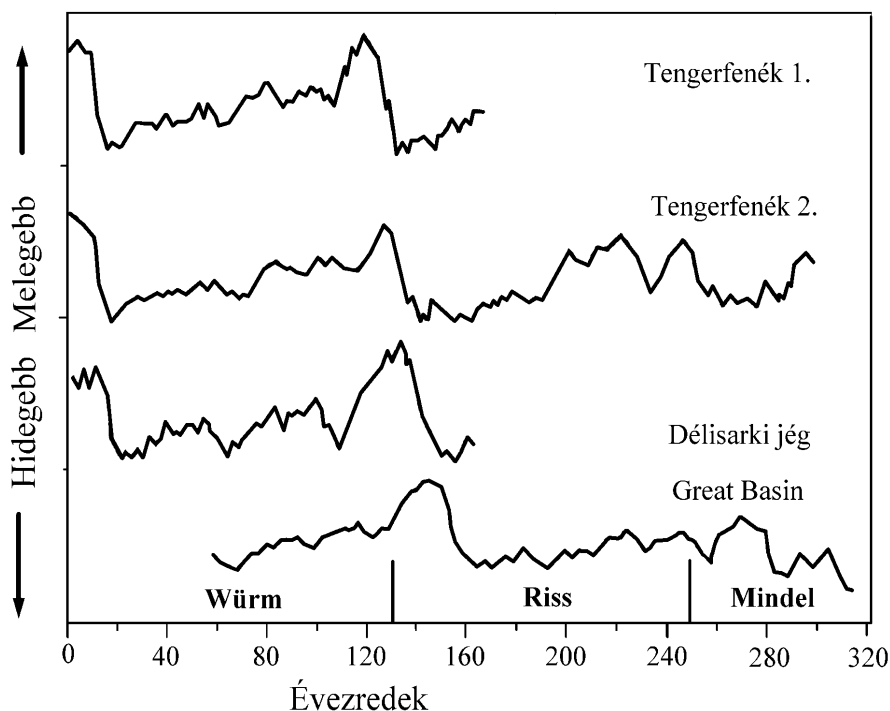
<sup>713</sup> Ezzel a maradék vízben az <sup>18</sup>O feldúsul az <sup>16</sup>O rovására.

<sup>714</sup> Jégkorszakokban a nyári fölmelegedés ugyanis nem jelenti a télen lecsapódott jég teljes mennyisége megolvadását, így a sarkok környékén a jégtáblák elkezdnek hízni és egyre nagyobb területet fednek be. Következésképpen a tengerek szintje csökken és vizük feldúsul az oxigén 18-as atomsúlyú izotópjában.

<sup>715</sup> Winograd, 1988, p. 1276

<sup>716</sup> Schwarz, H. P. & A. G. Latham: Absolute Age Determination of Travertines from Vértesszőlős. In: *Vértesszőlős: Site, Man and Culture*. Ed.: Miklós Kretzói and Viola T. Dobos, Akadémia Kiadó, Budapest, 1990. p. 554, Gamble, 1998, p. 17, de Gamble, 1993, p. 43. szerint még 736 évezreddel ezelőtt volt.

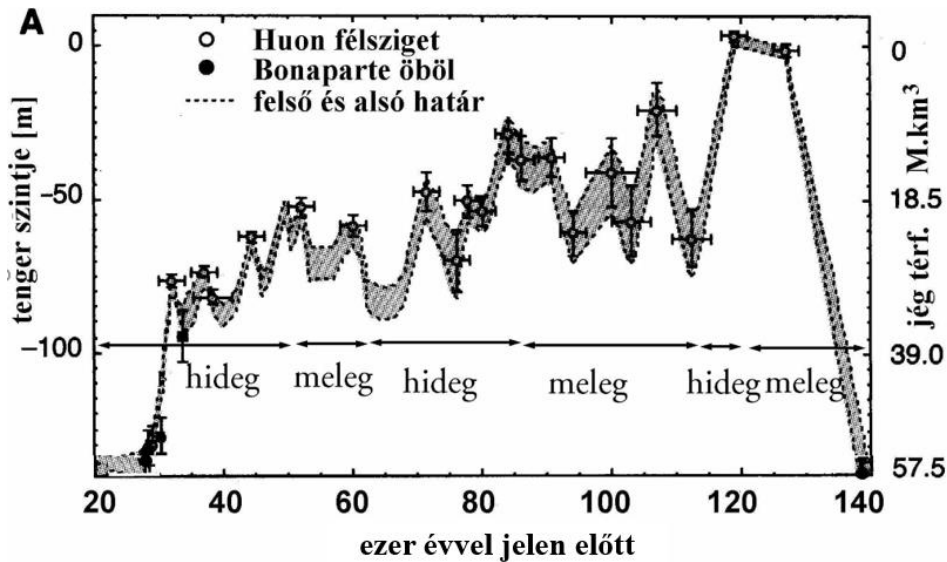
<sup>717</sup> Az ábra megjelenése: Cser Ferenc: *Gyökerek. Tőprengések a magyar nép és nyelv Kárpát-medencei származásáról*. Melbourne, 2000. p. 224. <https://docplayer.hu/3719758-Gyokerek-toprengesek-a-magyar-nyelv-es-nep-karpatmedencei-cser-ferenc.html>. (Angolul: Roots of the Hungarian Origin. Contemplation on the Carpathian Origin of the Hungarian Language and People. 2006. <https://nemzeti.net/contents/library/01-ROOT-SOFT.pdf>.)



1. ábra. A föld globális hőmérséklete és a jégkorszakok időrendje. A Föld hőmérsékletjelzői (déli sarki jég, óceánfenéki és talajvízi mészkőlerakódások oxigén izotóp aránya alapján) és a jégkorszakok a jelen előtti évezredek függvényében

Az 1. ábrán a Föld négy helyén oxigén izotópokból számított globális hőmérsékletet kifejező adatsort láthatunk az adatokhoz tartozó abszolút idő függvényében. A négy adatból három kicsapott mészkőből, a negyedik a Déli-sark jégvégeinek elemzéséből származik. Három adatsor a riss végétől indul, a negyedik belenyúlik a mindelbe. Ez utóbbival több mint 300 évezredet ölel át. Az adatsorból jól látszik, hogy a würmöt megelőző meleg időszak 120-125 évezrede volt és nem 50-60 évezrede, ahogy sok régész még ma is véli. Az is látszik, hogy a würm az erős fölmelegedést követően hamarosan hirtelen lehűlt, majd egy kisebb lehűlésekkel tarkított szakaszban folyamatosan hűlt a közbenső hideg maximumig (würm első fázisa), majd egy viszonylag mély hideg csúcsot követően ismét fölmelegedett és aztán lassan tovább hűlt, míg nem kb. 30 évezrede hirtelen mélyen lehűlt. Ebből a szakaszból mintegy az ezelőtt 22 évezredet követően hirtelen fölmelegedett. A maihoz hasonló hőmérsékletet kb. 10-14 évezrede érte el, de ezt követően voltak még lehűlései és fölmelegedései. Ezeket majd további ábrákból ismerhetjük fel, határozhatjuk meg.

Innét tehát a (svájci gleccserekről nevezett) utolsó jégkorszakokhoz tartozó abszolút időpontok nagy valószínűséggel leolvashatók a különböző forrásokból merített, és az oxigén izotópok alapján becsült viszonylagos környezeti hőmérsékletet alapján. Az 1. ábra a mindel két lehűlését, a riss és a würm időszakát fogja át. A két tengerfenékről s a Déli-sarkról vett minták idő- s hőmérsékleti rendje jól egyezik egymással – de az Egyesült Államokbeli Great Basin mészkő kiválásainak mintái fokozatos időelcsúszást mutatnak, ami viszont lényegi befolyással nem bír a geofizikai időrend abszolút számaira. Így az emberi fejlődési események ez időszaka, a würmnek az abszolút kormeghatározási eredmények alapján rögzíthető időpontjai. Az utolsó fölmelegedés 15 ezer éve, az utolsó eljegesedés tetőzési időpontja 20-25 ezer éve, az utolsó előtti eljegesedés tetőzése 65-70 ezer éve volt, a würmöt megelőző utolsó interglaciáris tetőzése 120-125 éve; és a würm első lehűlése 115 ezer évvel ezelőtt okozott kisebb hidegtetőzést; amittől 70 ezer évvel ezelőttig interstadiális jellegű, de az utolsó interstadiálisnál melegebb éghajlat uralkodhatott, ám az 1. ábra szerint a holocén sem volt egységes éghajlatú.

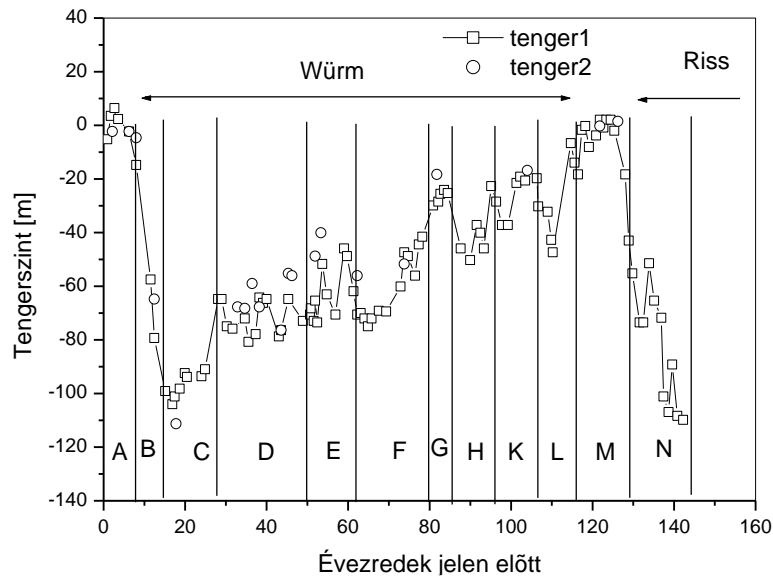


2. ábra. A würm jégkorszaki tengerszint s a Déli-sarki jég mennyisége évezred-függvényben<sup>718</sup>

A 2. ábra a Föld globális hőmérsékletét jelző tengerszint magasságokat és az azzal párhuzamos Déli-sarki jégmennyiséget ábrázolja abszolútidő-függvényében. Lehűléskor a sarkokra csapódó jég mennyisége növekszik, a világóceánokban lévő vízmennyiség rovására, így azok szintje csökken. Ezek a szintek a világ több pontján is meghatározhatók, a szinthez tartozó abszolútidővel egyetemben. Az adatok a würm fölmelegedéséig követhetők. A Föld hőmérséklet jelzőit kifejező vízszintek változása a würm szakaszait jobban és jobb felbontással rajzolja ki. Ezek szerint a riss fölmelegedését jelentő meleg szakaszt követően három hideg és két közbenső fölmelegedő, meleg szakaszra bomlik az időszak. Jól látszik az interglaciálist közvetlenül követő mély lehűlés – amely pl. a Kárpát-medencében nem érződik – 115 évezreddel a jelen előtt. A würm ezt követő lassan lehülő szakasza 70 évezreddel ezelőtt hirtelen fokozódott, majd 65 évezrede volt ennek a szakasznak a legmélyebb lehülése. Ezt követte az interstadiális, majd 50 évezreddől fokozott lehülés, amely 30 évezreddel ezelőtt hirtelen mélyült, hogy a würm leghidegebb szakasza bekövetkezzék. A következő, 3. ábrán, két tengeren mért vizsgálat ugyanezt tükrözi a würm jégkorszak részletesebb időrendjéről a tengerszintek elemzése alapján.

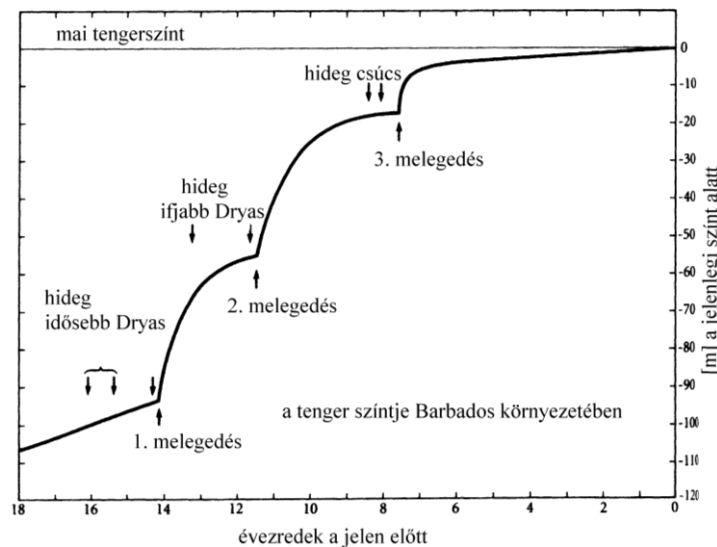
Itt a würm jégkorszak finomabban szakaszolt és a würm fölmelegedési szakasza is feltüntetett. A hirtelen tengerszint csökkenések erős lehűlést jelentenek, a vízszintemelkedések már meleg klímát. A változás meredeksége arányos a globális hőmérséklettel, nem pedig a vízszint abszolút mértéke. Nem szabad elfelejteni, hogy a vízszintváltozást a tengerekből a sarkokra lecsapódó jég mennyisége okozza, ezért annak sebessége utal a globális hőmérsékletre. A vízszintek oszcillációja a rövid idejű fölmelegedéseket és lehüléseket jelzi. Ezeket a szárazföldön lerakódott löszből nem lehet meghatározni, a lösz lerakódás a hidegebb idő miatt bekövetkező klímaváltozásból a csapadékhiányt jelzi.

<sup>718</sup> Az ábrát lásd: Cser Ferenc, Darai Lajos: *Kárpát-medencei magyar ősiség*. Hun Idea, p. 22.



3. ábra. Tengerszint Ausztrália partjainál. A: jelenkor, B: fölmelegedés, C: hideg csúcs, D: 3. leülő szakasz, E: interstadiális, F: közbenső hideg mélypont, G-L: 2. lehűlő szakasz, L: első hideg mélypont, M: interglaciális, N: a riss felmelegedő szakasza.<sup>719</sup>

Majd a következő, 4. ábrán a fölmelegedő időszakot követő szakaszban Barbados mellett észlelt tengerszint-változás ábrázolt az abszolút idő függvényében. Fontos, mert az ábrán jól láthatók a würm végső fölmelegedését követő visszahúlési szakaszok, amikor a globális hőmérséklet csupán oly mértékben hűlt le, hogy a jég mennyisége a sarkokon számottevően nem nőtt ugyan, de az olvadás megszűnt, s az újra fölmelegedés hirtelen vízszintnövelő hatása jól látszik. A legutolsó fölmelegedéskor az alacsonyabban fekvő tengerparti sávok, ahol emberek élhettek ebben az időszakban, hirtelen víz alá kerültek, aminek a tapasztalata számos népnél felmerült özönvíz legenda létét magyarázza.

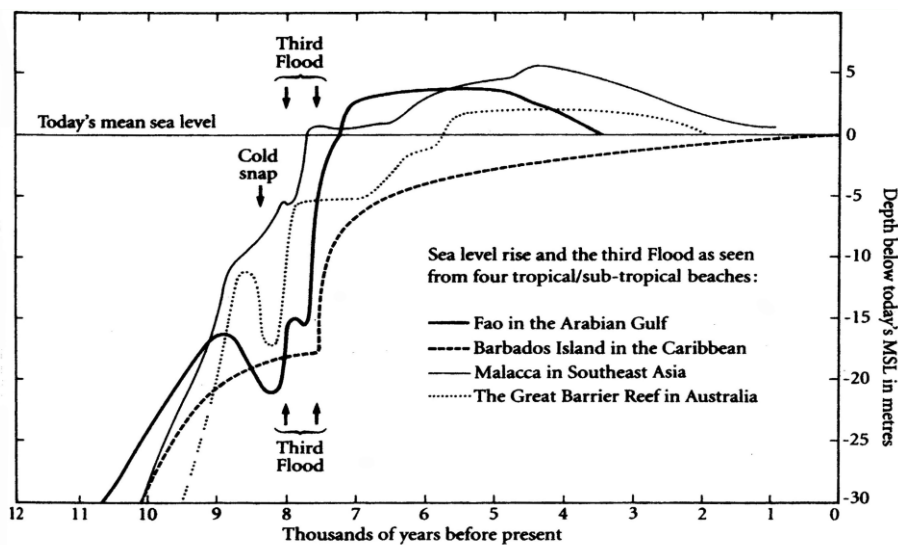


4. ábra. A würm végének időrendje a barbadosi tengerszint elemzése alapján<sup>720</sup>

<sup>719</sup> Készítette Cser Ferenc Flood, Josephine: *Archeology of Dreamtime. A Story of Prehistoric Australia and Its People*. Angus & Robertson, Sidney, 1994. adatai alapján. Lásd Cser Ferenc, Darai Lajos: *Európa mi vagyunk. Európa történeti kapcsolatai a sejtő átörökítő jelzőkhöz és a Kárpát-medencei magyar népi, nyelvi és műveltségi folytonossághoz*. Frig Kiadó, Pilisszentiván, 2007-2008. II. kötet p. 25.

<sup>720</sup> Készítette Oppenheimer, Stephen: *Eden is the East. The Drowned Continent of Southeast Asia*. Phoenix, London, 1999. alapján. Lásd Cser, Darai, 2007-2008. II. kötet, p.65.

A következő, 5. ábra ugyancsak a würm legutolsó fölmelegedő szakaszában észlelt tengerszinteket ábrázolja. Látható, hogy a világ különböző pontjain a tengerszintek nem egyformán változtak, több helyen a mai szintet meghaladó vízszintek jelentek meg, ugyanis nem csak az abszolút vízszint változott, hanem a földkéreg terhelésének megváltozása miatt az is rugalmasan deformálódott, besüllyedt, kiemelkedett, míg nem kb. 2-3 évezrede elérte a mai egyensúlyi alakját. Figyelmet érdemel az ábrán az Arab-öböl vízszintjének a változása. A mai szintet 5 méterrel meghaladó vízszint okozhatta Uruk városának időszakos víz alá merülését, a helyi özönvizet. A würm utolsó fölmelegedése tehát kb. 7,5 évezrede történt meg. Ezt követően a Föld globális hőmérséklete nagyjából a mainak felel meg. Az öregebb dryas fölmelegedése a jelen előtt 14, az ifjabb dryas fölmelegedése 11,5 évezrede történt. Vizsgálódásaink során tehát ezen adatokat kellene használnunk, amíg nem jönnek még pontosabbak.



5. ábra. A tengerszint alakulása a würm végétől napjainkig a világoceán több helyén<sup>721</sup>

Idő (év)	Jégkorszak
2.000.000	dunai I-II.
1.600-660.000	bieber
660.000-500.000	günz
550.000	hidegcsúcs
500.000-440.000	meleg szakasz (interglaciáris)
330.000-250.000	mindel (korábbi 750.000-450.000)
270.000	hidegcsúcs
250.000-130.000	riss (korábbi 375.000-275.000)
230.000 és 187.000	hidegcsúcs
128.000-118.000	nagyon meleg szakasz (int.gl.)
115.000-18.000	würm
79.000, 65000	hidegcsúcs
75.000-65.000	meleg szakasz (interstadiális)
22.000; 14000 és 11500	hidegcsúcs, id. és ifj. dryas

6. ábra. A jégkorszakok időrendjét összefoglaló táblázat

<sup>721</sup> Oppenheimer, 1999, p. 37. alapján. Lásd Cser Ferenc, Darai Lajos: *Kárpát-medence, vagy Szkítia?* Frig Kiadó, Pilisszentiván, 2008a. p. 23.



## Régészeti műveltségek időrendje és a genetika kapcsolata

Érdeemes áttekintenünk a régészeti rétegek abszolút idő meghatározását is, különösen mivel az Y-kromoszóma kutatás elegendő mutációs szintet állapított meg a helyre nem álló szakaszon, hogy hozzácsatolhassuk azokat a földrajzilag megállapított régészeti műveltségi helyzetekhez. Ezáltal pedig igen mélyről, messziről indíthatjuk emberi történelmünket, hiszen e mutáció-sorozat létrejötte csak így volt lehetséges.<sup>722</sup> Azaz a genetikai párhuzamok megfelelően elkülönítik a régészeti műveltségeket és e műveltségek létezési körülményei bizonyítják eme mutációk régiségét. Az 1,6 millió éves kaukázusi Homo ergastrasnak vannak afrikai leszármazási kapcsolatai az M168 jelű mutációs-szinten, és a modern ember európai elterjedése félmillió éve kezdődött. Ezért a Homo erectus és a Homo sapiens neanderthalis műveltség Európában a modern embert jelenti. Előbbi a több százezer éves múltat, utóbbi pedig a másfélszázévezrest testesítette meg. Nem találnak neandervölgyi leszármazókat, mert ők a szaporább déli emberrel keveredve kiavultak, nincs már közvetlen utódjuk, műveltségi folytonosságuk viszont töretlen. A műveltség kiterjedés hatékonyság növekedésével az, hogy az „előemberi” acheuli műveltséget a hegylábi moustieri, majd a dombvidéki aurignaci követte, és végül a síkvidéki gravetti is megjelent. A lehüléssel járó szárazság mozdította el az érintett európai embercsoportokat: délről északra a würm felmelegedése elején, és északról délebbi és nyugati területekre sokkal később, a harciasság megjelenésével, és az úgynevezett népvándorlás elején. Ennek jelentősége az, hogy a legkorábbi alkalommal északra kényszerült, déli éghajlati viszonyokhoz alkalmazkodott embertípus keveredett a mérsékelt égövi emberrel, és a kettő egyesítésének társadalmi kihatása az együttműködés lett. És a keveredés embertani következménye, eredménye a cromagnon A és cromagnon B embertípus létrejötte, valamint az északi népeké és a mongolidoké. Míg a későbbi, északról délebbre húzódó ember esetében negatív eredményként az elnyomó gyakorlat jelent meg.

A jégkorszaki és egyéb éghajlati, időjárás és földrajzi hatások az emberi műveltségek alakulására igen nagy különbségeket okozóan veendő figyelembe. Ennek a jelentősége az, hogy a különböző jellegű műveltségek egymásutánját nem új embertípus megjelenése okozta, hanem ugyanazon embernek új életterületen történt sikeres alkalmazkodása: hegylábi műveltség a moustieri (Subalyuk, Szeleta I, Érd), dombvidéki az aurignaci műveltség (Istállóskő, Szeleta II), síkvidéki a gravetti műveltség (Bodrogkeresztúr, Árka, Szekszárd stb). Később az időjárás eredetű munkamegosztási kényszer és a katasztrofális éghajlati–földrajzi hatások érvényesülése együttesen okozott műveltségi torzulásként elnyomó társadalmi gyakorlatot. Azaz az alárendelés szükségszerű megjelenésének természetföldrajzi okai vannak. Ha az éves csapadék keve-

---

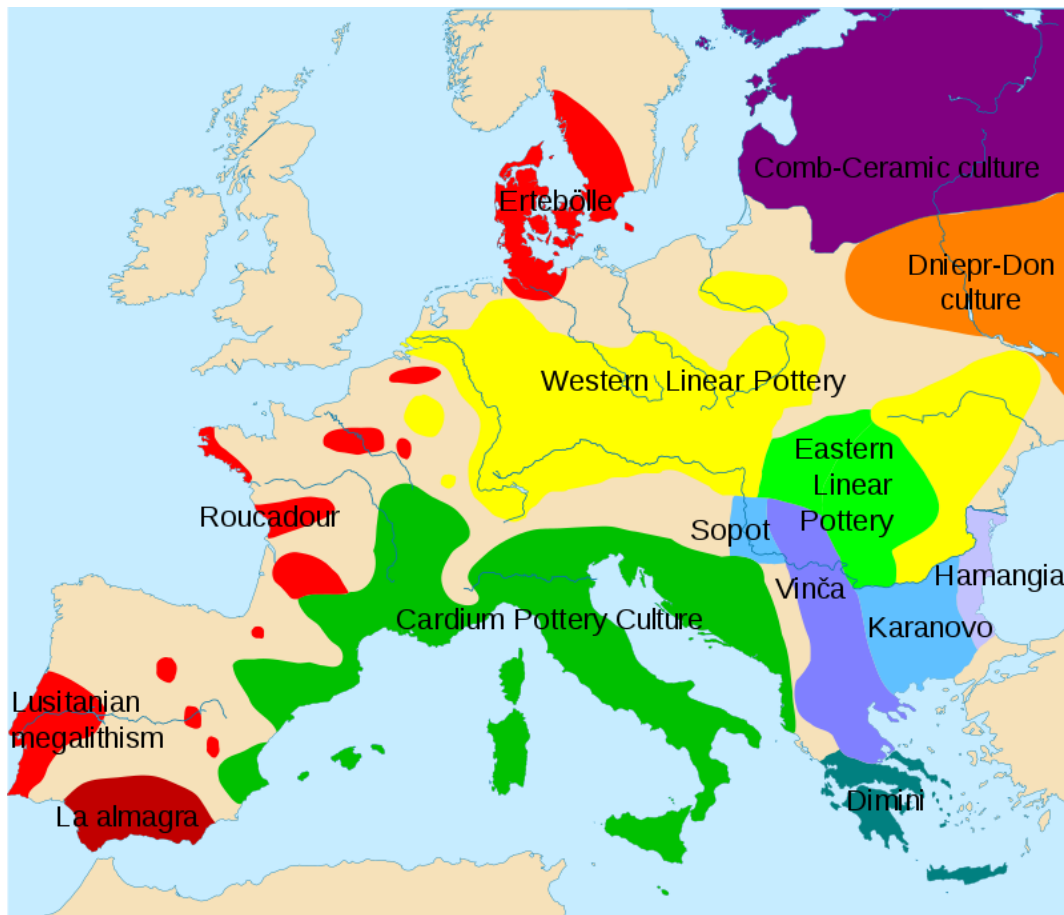
<sup>722</sup> Cser Ferencsel együtt folytatott kutatásainkból kiderült, hogy némely genetikai szakirodalomban felkapott 10 ezer éves átlagos mutációs ráta hamis, a csoportmutáció 100 ezer évre mutathat valódi átlagot. Ez éppen megfelelne a kaukázusi élet óta kialakult öt Y-kromoszóma mutációnak a helyre nem álló szakaszon (M89, M9, M45, M173, M17), de nem ezért gondoltuk, hogy a modern ember legalább félmillió éves. Hanem az mtDNS állapota miatt. Ez a kör alakú molekula 16569 bázispárt tartalmaz, amelyek 37 gént jelentenek, azaz meghatároznak 13 fehérjét, 22 transfer-RNSt és 2 riboszóma-RNSt. De van egy szakasz, amely nem kódol semmit, amelyet kontroll szakasznak neveznek a kutatók, és ezt a szakaszt használják a genetikai származás vizsgálatához. Úgy tartják, hogy a szaporodáskor minden 1000 millió bázisra jut egy mutáció, és az mtDNS kontroll szakaszán az emberi nemnél átlag legalább 10 évezred telik el, amíg egy mutáció rögződik – ama feltevés alapján, hogy az ember a csimpánztól 5 millió éve vált el és az azóta bekövetkezett mutációk számával elosztják az elválástól eltelt időt. Gond azonban, hogy ekkor valamennyi bázisnak meg kellett változnia 5 millió év alatt, ami természetesen nem áll fenn. A közel 500 bázispár szám a kontroll szakaszon nem engedi meg az elválás 5 millió éve történtét, ha 10 évezredenként változik meg egy bázis, jóval több idő kell. Más felfogás szerint viszont a DNS bázisainak 2-2,5%-a szenved mutációt egy évmillió alatt. Ha ezt vetítjük az mtDNS 440 bázispárból álló szakaszára, akkor nem 10, hanem 100 évezredenként lép fel egy mutáció. Lásd Cser, Darai, 2007-2008. II. kötet pp. 9-29. V. ö. Sykes, Bryan: *The Seven Daughters of Eve*. Bantón Press, London, 2001. pp. 55, 155-157. Dolan DNA Learning Center: *Mitochondrial Control Region*. <http://www.geneticorigins.org/geneticorigins/mito/mitoframeset.htm>.

sebb, mint 200 mm, sztyepei területek alakulnak ki állattenyésztéssel, ahol a további csapadékhiány élelmiszerhiánnyal jár, ezért területvédelemre rendezkednek be, ami az erő, a korábban a vadállatok ellen használt eszközökből lett fegyver alkalmazását jelenti más csoportok ellen. Mialatt ahol az éves csapadék több mint 200 mm, ott lehetséges a növénytermesztés, élelmiszer többlettel és egyenrangúsággal.

Az alárendelés legkorábbi megjelenése a Fekete-tenger medencéjének végzetes következményű feltöltődését követő időszakban történt. Ez előtt az élelmiszertermelő melegövi ember kis csoportot, családot alkotva élt, nem ismerte az erőszakot, a fegyvert, a háborút. Az elnyomó gyakorlat eltorzult műveltségéből eredésének jelentősége az, hogy a hierarchikus társadalom létrejött, az emberülés és a háború megjelenése nem eleve az emberi természetből fakad (korábban ismeretlen is volt), hanem a nehéz körülményekre adott elégtelen műveltségi válaszként tekinthető. A letelepedett alkotó jellegű emberi társadalmi gyakorlat és a támadó, romboló jellegű és eredményű vezérség, harcias műveltség és hódító társadalmi erő az európai és a világterületen is összeütközött, egymásra hatott és alakította, befolyásolta Európa és a világ sorsát, kettős műveltségű társadalmat létrehozva.

Az európai kurgán és az ázsiai késő jamna eredetű inváziók következményeként mutatható, mutatandó be több, eddig szervesnek, természetesnek hitt változás: emberi elfajulás. Az a műveltség, amely kivonva magát ebből a torzulásból, megőrizte eredetiségét, felértékelődik az emberség és így az emberiség szempontjából: ezért kiemelkedő jelentőségű az őskőkor óta Európában a Kárpát-medencei ember, a bükki műveltség elterjedése, gazdasági és kulturális hatása, különösen a földművelés és a fémművesség terén, valamint az egységes társadalom, az egyenrangú emberi együttműködés gyakorlatának megőrzése részükről. Mert a Kárpát-medence népessége támadóit a korai időkben beolvasztotta. Az itteni, a földművelő állattenyésztésből fakadt termék- és embertöbbleten a támadó alárendelő kísérletek megakadtak, míg másutt a kiemenetelük az lett, hogy megváltozott az emberi műveltség jellege. A mellérendelés mellett megjelent az alárendelés, az istenek és királyok jellemezte kettős társadalom, az uralkodók és alávetettek elkülönülése. A Kárpát-medencében tehát a mellérendelés jellemző: nincs társadalmi rétegzettség, a temetőben a sírok egyenrangúak, nincs emberölő fegyver, a szobrok és jelképek arctalanok, nincs embert formáló kerámia. És a hidegövi ember túlélését ez a mellérendelő szemlélete biztosítja: az együttműködés. A Kárpát-medence a támadók megszelídítésével, beolvasztásával sikeresen elkerülte a kurganizáció és indoeuropaizáció máshol romboló hatását. Kettős műveltség csak a hódítás kezdetén, és tripartitum is igen későn alakult ki ezért. Európa többi részén az alárendelés társadalmi rétegzettséget hozott létre, amit a gazdag és szegény ember sírjai mutatnak, emberölő eszközökkel. A fegyverkovács isteni rangba került, az istenek, a papság, a királyok, a katonai értelmiség tiszteletét csillagmítoszi eredetük biztosította, és egyúttal indokolta a földművesek alárendelését.

A sztyeppén kialakult kurgán műveltség pásztor társadalma az emberölő fegyvert istenítve kb. Kr. e. 4500-tól, a lovaglás és a nordikus hitvilág: magasabbrendűségi tudat birtokában hódítva az emberi társadalmat három része tagolta: katonák, papok és szolgák (tripartitum). Európa letelepedett társadalmait előbb fölégetik, a második hullám – Kr. e. 3500 – rájuk telepszik, kettős műveltséggé ötvöződik velük. A letelepedett társadalmak próbáltak elmenekülni a hódítók elől, népességük lecsökkent, az új társadalom harmadik, alantas rétegévé váltak. A Kárpát-medence és környéke löszös, földművelésre alkalmas, dombos területei nem estek a hódítások áldozatául, sokáig megőrizték mellérendelő műveltségüket. Föltehetően, mert fémeket tudtak előállítani, megmunkálni, így isteni tiszteletben részesültek mint kardkovácsok.



7. ábra. A vonaldíszes kerámia elterjedése Európában<sup>723</sup>

Ugyanakkor a Kárpát-medencei földművesek európai terjedését mutató vonaldíszes kerámia népe és a kurgán vegyülése miatt az európai népek műveltsége, nyelve átfedéses kereszteződéssel, ismertebb szóval: nyelvkiegyenlítődéssel alakult ki. Ennek során nyomon követhető a nyugatra vándorló-menekülő vonalkerámia népe s az őt üldöző-követő kurgán ötvöződése. A Kárpáttól északra és nyugatra a nyelvkiegyenlítődés oka, hogy a hódítók lényegében megváltoztatták a társadalmi rendet. Ezért nemcsak egyszerűen hódítókként léptek fel, akik aztán nyelviileg beolvadtak az alattuk lévőkbe, mint később az 1% elit, hanem itt a létszám arány is nagyobb volt. Fokozatosan haladtak nyugatra, s alakították át a társadalmat, és akik így a legtávolabbi 'menekültek', ők őrizték meg legtöbbet az alapnyelvből, műveltségéből: az írek. A kurgán emberei a sztyeppe állattenyésztői, majd lovasai voltak, eredetileg kaukázusiak, akik az eltávozott M17 helyére léptek a jégkor lehűlő időszakában, és ők az M170 jelű mutáció hordozói. Egy részük ment át a Kárpát-medencén: előbb a Duna-menti, majd a Tisza-vidéki műveltséget is fölégette, de itt csak a sztyeppe jellegű területeken vonultak, a domb- és hegyvidékre nem hatoltak be (nem tudtak volna: a vadállatok elleni építmények miatt), vitték a kifejezett istenhitet és templomkultúrát. Majd a második kurgánvándorlás – amely már a Kárpát-medencét elkerülte – a Duna II. műveltséget alakította át, ötvöződtek vele.<sup>724</sup> A kor megfelel az indo-európai nyelvek kiszakadásának, de nem elágazó önálló csoportokkal, hanem rátelepülő, az ős-

<sup>723</sup> Forrás:

[https://hu.wikipedia.org/wiki/Vonald%C3%ADszes\\_ker%C3%A1mia\\_kult%C3%BAr%C3%A1ja#/media/F%C3%A1jl:European-middle-neolithic-en.svg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Vonald%C3%ADszes_ker%C3%A1mia_kult%C3%BAr%C3%A1ja#/media/F%C3%A1jl:European-middle-neolithic-en.svg)

<sup>724</sup> A harmadik kurgán invázió (Kr. e. 3000-től) mégis a Kárpát-medencéből indult nyugatra, és még később (Kr. e. 1900-1500) az invázió Ázsia felé fordult.

lakosokkal ötvöződő, nyelvkiegyenlítő megoldással. Ez azonban a bükki-kukutyini műveltségben nem látszik, ott a magyar alapnyelv megmaradt. Az eredeti bükki műveltség alatt itt általában a Szeletát kell érteni, ez később északra átnyúlt Moráviába és délen Erdélybe, s ez volt a kottafejes kerámia műveltsége, illetve népe is. És a genetikai eredmények korrekt időrendi értelmezése után az is feltétlenül megállapítható, hogy a mi letelepedett társadalmunk túlnyomó többsége sosem volt a sztyeppén. Mindennek bizonyítékait több tanulmányban bemutattuk.<sup>725</sup>

Szvidéri kultúra – <i>szláv</i> ság.	Germán alföld – <i>kelta</i> .
Közép-Kelet-Európa – <i>szkíta</i> .	Nyugat-Európa – <i>harangedényes</i> műveltség, majd <i>kelta</i> .
Dél-Európa – <i>görög, etruszk</i> (pelagéz).	
<b>Közép-Európa – fegyverkovács (a mi népünk): önállóan megmarad.</b>	

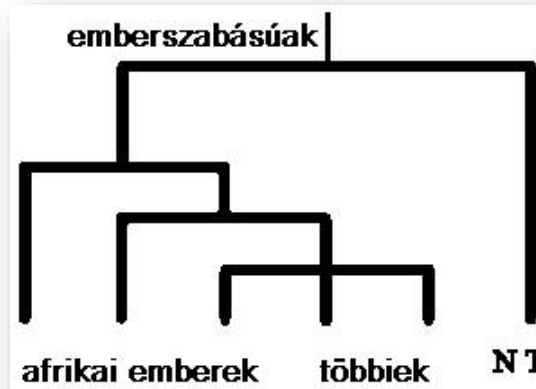
8. ábra. A kettős műveltségi egymásra hatás eredményei Európában

A valós történelem azt mutatja, hogy a Földön egyetlen civilizációs szintet megütő kultúra jött létre, amely a Kárpát-medencében keletkezett és innen terjedt szét a világba. Nemcsak az európai földrészre, hanem a többire is, igaz oda már eredeti alakját többnyire elferdítve, azaz leigázó hatalomként. Mert ennek a civilizációs kultúrának a jellegét a békés együttműködés, lényegét az építés jelentette. Ezt önmagában vett értékessége mellett azért se szabad elfelejteni, mert igen hosszú idejű megelőző tapasztalat eredménye volt, míg a leigázó, harcias és elnyomó jellegű világ történelmi léptékkal mérten igen rövid időre tekint vissza.

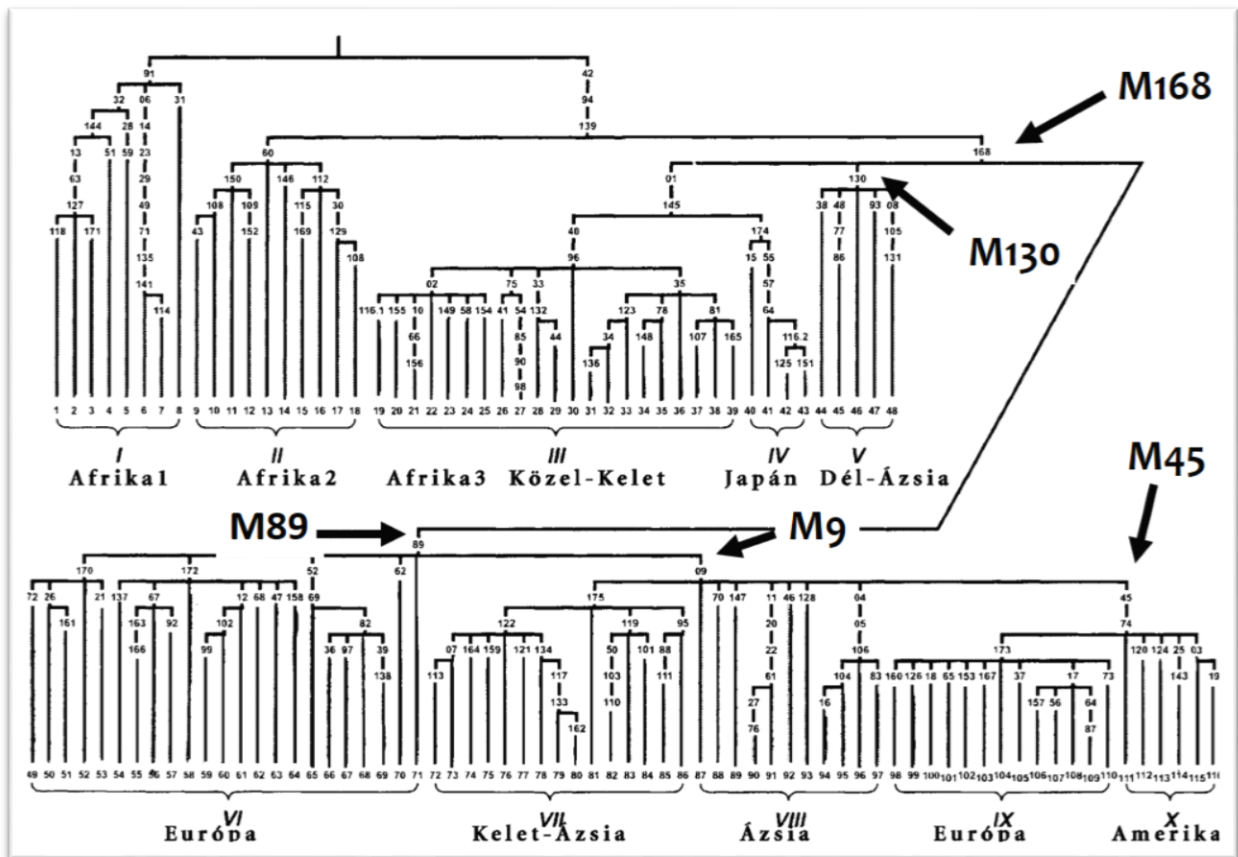
Mindezt alátámasztják és megerősítik az eurázsiai területre kiterjedő embertani, vércsoporti és újabban a genetikai vizsgálatok. Az anyától öröklött mitokondriális DNS és az apáról fiúra szálló Y-kromoszóma egyaránt rendelkezik helyre nem álló szakasszal, amelyen a mutációk megőrződtek igen régi időktől fogva. A 9. ábrán az mtDNS helyre nem álló szakaszainak vizsgálatai alapján felállított származási fa azt mutatja, hogy az emberszabású emlősöktől elágazó neandervölgyi (NT) elágazásra három fő elágazás következett Afrikában, és csak az utolsóhoz tartoznak Afrikán kívüliek. Az ismertetett adatok szerint az NT ág távolsága a mai emberi átlagtól 35 szegmens különbség, míg a ma élő emberiségnél a legnagyobb különbség 36, az átlag 11 (a csimpánztól 94 szegmens). Így aztán e genetikai tények is cáfolják, hogy a neandervölgyi ember ne lett volna modern ember.<sup>726</sup>

<sup>725</sup> Cser Ferenc, Darai Lajos: *Magyar folytonosság a Kárpát-medencében, avagy Kőkori eredetünk és a sejti tulajdonságörökítő kutatás*. Frig Kiadó, Pilisszentiván. 2005. Cser, Darai: Kárpát medencébe gyökéző magyar folytonosság. In: *Magyarságtudományi tanulmányok*. HUN-idea Műhely, Budapest, 2008. pp. 229-255. Cser, Darai, 2007-2008. Cser, Darai, 2008a. Cser, Darai: *Kárpát-medencei magyar ősiség*. HUN-idea Műhely, Budapest, 2008b. Cser, Darai: A mellérendelő magyar társadalom kialakulása. In: *Alapvetés. Tanulmányok a magyar eredetről és következményeiről. Oktatási segédkönyv II. Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évf. 5. szám*, 2016. [https://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/EPA01445\\_acta\\_hungarica\\_2016\\_5\\_0153-0297.pdf](https://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_5_0153-0297.pdf) pp. 153-297.

<sup>726</sup> Amivel a 150 ezer éve élt etiópai Ős-Éva modellt is bukkik. Lásd Krings, Mathias, Helga Geisert, Ralw W. Schmitz, Heike Krainitzki & Svante Paabo: DNA Sequence of the Mitochondrial Hypervariable Region of Neanderthal Type Specimen. *Proc. Natl. Acad. Sci. USA* 96. p. 5583. Sykes, 2001, pp. 155-157.



9. ábra. Az mtDNS helyre nem álló szakaszainak vizsgálata alapján felállított származási fa.<sup>727</sup>



10. ábra. Az emberiség Y-kromoszómamutációs származási fája Underhill és társai<sup>728</sup> szerint<sup>729</sup>

<sup>727</sup> Az ábrát készítette Cser Ferenc. Lásd Cser, Darai 2007-2008. II. kötet p. 15.

<sup>728</sup> Peter A. Underhill, Peidong Shen, Alice A. Lin, Li Jin, Giuseppe Passarino, Wei. H. Yang, Erin Kaufman, Batseva Bonnó-Tamir, Jaume Bertranpetit, Paolo Francalacci, Muntaser Ibrahim, Trefor Jenkins, Judith R. Kidd, S. Quasim Mehdi, Mark T. Seielstad, R. Spencer Wells, Alberto Piazza, Ronald W. Davis, Marcus W. Feldman, L. Luca Cavalli-Sforza, Peter J. Oefner: Y Chromosome Sequence Variation and the History of Human Population. *Nature Genetics* 26 2000, p.: 359.

<sup>729</sup> Az ábra első megjelenése: Cser, 2000.



Az Y-kromoszóma a sejtmagok örökítő anyaga, annak férfiági jellemzője. Az itt elemzett vizsgálat tehát arra a szakaszra vonatkozik, amelynek a változásait a szervezet helyreállító mechanizmusa a szaporodásnál nem javítja ki, de ez a mutáció az utód életképességét nem befolyásolja. Így a férfiágra is felállítható az ősi állapotól levezetett származási fa.<sup>730</sup> És amíg az mtDNS vizsgálata a rövid változható szakasz miatt határozott elágazásokat mutat, az Y kromoszómának több tízezer bázist tartalmazó szakasza vizsgálható. Az ottani egyedi bázis változás helyett csoportok változása észlelhető, és ezért az egyes alágakhoz sorolás sokkal bonyolultabb, többször eltérő besorolással is találkozhatunk. Az ennek alapján megszerkesztett származási fa is sokkal részletesebb, az egyes személyeket sem mindig lehet egyértelműen az egyes ágakba sorolni. Az emberi Y kromoszóma helyre nem álló szakaszának al-ágakra bontásával készített származási fát Underhill és kutatótársai szerint a 10. ábra szemlélteti. Az elágazásokból felállított származási fa egyes ágai alá eső embercsoportok területi eloszlását vizsgálva kaphatunk adatokat arra vonatkozóan, hogy az emberiség miként és honnan vándorolt szét és népesítette be a földgolyót. Az ábrán mintegy 1000 emberen az Y-kromoszóma helyre nem álló szakaszain nagynyomású, kicsapató kromatográfiával végzett bázissor-eloszlás vizsgálatok szerinti származási fát láthatjuk. A kutatók szerint a származási fa felső ága a főemlősökhöz kapcsolódik, azaz ez az ág az ember és az emberszabású majmok közös elődjével egyesül.

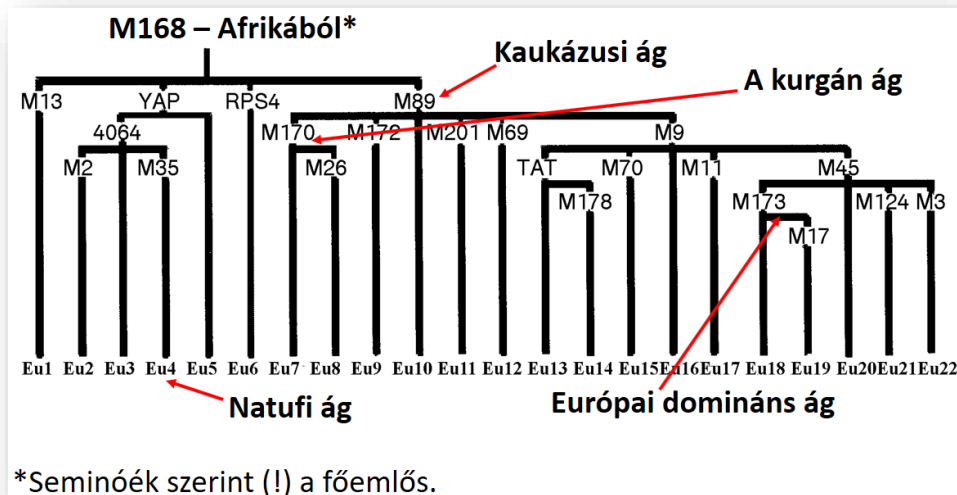
E származásfa az mtDNS alapján szerkesztett származásfával rokon, csupán ott az elágazási részletek hiányoznak, merthogy összesen az egész emberiségre vonatkozóan csupán 35 bázis helyen mutatható ki változás. E származásfa a főemlősök vonalához kapcsolódik, és ez az elágazás a hagyományos állattani elemzések alapján nagyjából 5 millió évvel ezelőtt történt. Mégis, amikor időrendbe állítják, az elágazás idejéhez itt 150 évezredet adnak meg a származásfa első elágazására vonatkozóan, és ennek megfelelően a további elágazások időrendjét évtizedekben mérik. Ezt az időt adják meg a szerzők, mint „az emberiség ősatyjának” életét jelentő időt, ez az ú. n. Ős-Ádám elmélet alapja. Sem az idő, sem a származási hely nem azonos az Ős-Éváéval, de ez nem zavarja az elmélet híveit. Pedig tudják, hogy az ember és a csimpánz örökítő anyagában a különbség 1%-nál kevesebb, ami a véletlenszerű mutációk évmilliónkénti 2-2,5%-os értékét elfogadva csak egymillió évvel ezelőtti elágazást jelentene. Ez nyilvánvalóan túl rövid idő lenne az emberré váláshoz, összevetve a paleontológiai adatokkal. Ezért a továbbiakban – az mtDNS elemzéséhez hasonlóan – elhallgatják, hogy a családfa a főemlősöktől indul, hanem azt jelentik ki, hogy ez a modern ember megjelenéséhez kapcsolható. Ezzel viszont hiányzóvá teszik a modern ember előtti emberek sejti átörökítőit jellemző adatokat – éppen Afrikából. Az ábrán a számok a helyre nem álló szakasz egyes változásait jelölik, így egy-egy függőleges ágon tapasztalható számsor azt jelenti, hogy az az ág további elágazás nélkül szenvedett átalakulást kialakulása során. Az ábra alján olvasható szám az al-ágak – idegen szóval allélek – sorszáma, a számok nagyságának számunkra nincs jelentősége. Az ágak során olvasható számoknak azonban van, ezeket idézzük a munka során M-betűvel megjelölve, mint az egyes főágak és al-ágak jelzőjét.

A világ teljes lakosságának vizsgálata mellett hasonló nagyságú minta alapján vizsgálták csupán az európai lakosság Y-kromoszóma helyre nem álló szakaszát. A vizsgálati eredményeket Semino és csoportja közölte (11. ábra).<sup>731</sup> Az általuk az európai embereken talált elágazások alapján az alább bemutatott származási fa értelmezhető az európai lakosságra. Látható,

<sup>730</sup> Ezt is megróbták egy Ős-Ádámra visszavezetni és az Ős-Éva modellel egyesíteni, de csak az egyenes férfi és női ágakat, mert a vegyes ágak ide nem illenek. Viszont ha a férfinak nincs fiú utódja, akkor a férfiág nála véget ér. De attól még lehetnek lányai. Ugyanez vonatkozik a nőkre is: ha nincs lánya, a nőág vele véget ér, de lehetnek fiai. És minden utód egyaránt magán viseli apja és anyja, felmenői genetikai jegyeit. Így aztán még a kizárólagos férfiág és nőág is meggy vissza azonos pontra, mert az emberiség génállománya sokkal több. Ha a génlánc a végén összeér is, az nem jelent egy pontból leszármazást a vegyes ágak miatt. Lásd Sykes, 2001, pp. 155-157.

<sup>731</sup> Ornella Semino, Giuseppe Passarino, Peter J. Oefner, Alice A. Lin, Svetlana Abruzova, Lars E. Beckman, Giovanna De Benedictis, Paolo Francalacci, Anastasia Kouvatsi, Svetlana Limborska, Mladen Marcikic, Anna

hogy ez a világ lakosságára bemutatott származási fával harmonizál, jóllehet, azzal nem teljesen azonos. Itt ugyanis megjelenik az az összetevő is, amely a Közel-Keletet, sőt Afrikát, ill. Amerikát is jellemzi. Számos al-ág pedig hiányzik. Így 22 al-ágot állapítottak meg, és ezeket Európát jelölve Eu jelzéssel sorolták csoportokba. Az M és az Eu jelzés ugyanazt fejezi ki, ezek egymást helyettesítő jelzések. Ha Európáról van szó, gyakran célszerű az Eu jelzést használni, jóllehet, az M jelzéssel a világon való eloszlást jobban értelmezhetjük.



11. ábra. Az európai férfi lakosság származástani fája Semino és társai<sup>732</sup> szerint<sup>733</sup>

M173 – az ősi aurignaciak utódai. M17 – az ősi gravettiek mai utódai: magyarokban 60%, lengyelekben 56,4%, ukránokban 54%, macedónokban 35%, horvátokban 29,3%, szlovákokban 26,7%, udmurtokban 37,2%. YAP-M35 – déli földművelők utódai. M170 – a kurgán hódítók utódai. M172 – pásztorok. TAT – északi, késői, már a ‘finnugor’ nyelvi kapcsolat utáni. És 16 évvel később Nielsen és társainak az azóta végzett kutatásokról szóló összegző tanulmánya mindezeket semmit nem változtatott.<sup>734</sup> Az előbbi három ábra összetétele azonos szerkezetet mutat, de az mtDNS elemzéséből létrehozott származásfa sokkal szegényebb tehát, mert míg az Y-kromoszóma vizsgálat több ezer bázispárt fog át, addig az mtDNS esetében csak 440-et.

A 12. ábra a régészeti műveltségekkel megegyeztetett Y-kromoszóma mutációk időbeli és földrajzi mozgását összegezi: Az M168 mutációs réteg embere jön ki Afrikából, és a Levante keleti végén az M130 elválik tőle és később egész Indiáig, Indonéziáig leér. A Kaukázusban pedig az M89 mutáció jelenik meg és lesz az alapja az Ázsiába és Európa menő, további mutációkat hordozó embereknek. A következő szint, az M9 elindul Kínáig. Az M9-ből már elindulása előtt leágazó M45 lesz aztán az európai mutációk kiindulópontja. (Ezért nem jöhettek a

Mika, Barbara Mika, Dragan Primorac, A. Silvana Sanatachiara-Benerecetti, L. Luca Cavalli-Sforza, Peter A. Underhill: The Genetic Legacy of Paleolithic Homo sapiens sapiens in Extant Europeans: A Y Chromosome Perspective. *Science* 290. 2000. November 10. p.: 1156. Lásd a történészek vitáját e műről: Gibbons, Anne: Evolutionary Genetics. Europeans Trace Ancestry to Paleolithic People. *Science* 290. 2000. Nov. 10. pp.: 1080-1081.

<sup>732</sup> A Semino-féle és az Underhill-csoportban lévő (dőlt betűvel írott) hat közös kutató ellenére találtuk a \*-gal jelezett ordító tévedést.

<sup>733</sup> Az ábra első megjelenése: Cser, 2000.

<sup>734</sup> Nielsen, Rasmus, Joshua M. Akey, Mattias Jakobsson, Jonathan K. Pritchard, Sarah Tishkoff, Eske Willersden: Tracing the peopling of the world through genomics.” *Nature* 2017. január.

Közép-Európaiak Kínából.)<sup>735</sup> Az ebből leágazó korábbi ág az M173 lehet, amely legkorábban indulhatott el, mert egészen Nyugat-Európaig jutott. És lehet, nem úgy haladt, amint azt például Szabó István Mihály<sup>736</sup> – bizonyára Vértes László ábrája<sup>737</sup> nyomán – bemutatta, hanem Kis-Ázsián át, mert akkor még a Boszporusz-szoros zárva volt. Az M173-ból származó M17 később indulhatott, a Donig jutva, majd a Kárpát-medencét is betöltötte, és terjedt Közép-Ázsia, Észak-India felé is. Nyugatabbra valószínűleg majd a földművelés terjedésével, a vonaldíszes kerámia népe viszi e mutációt, ezért ritkább ott, és mert a kurgán hódítók rátelepedtek.

Idő: év	Ember	Hely	Génmutáció
1,6 millió	Homo ergatras	Afrika, Kaukázus	M168
1,5 milliótól	Homo erectus	Dél-Ázsia	M130
		Kaukázus	M89
0,5 milliótól	Modern ember: Homo erectus és Homo sapiens neanderthalis – acheuli, majd moustieri műveltség	Kaukázus és Ázsia	M9
		Kaukázus és Európa	M45
			M173
150.000-től 40-20 ezerig	Modern ember: Homo sapiens neanderthalis - moustieri, majd aurignaci műveltség	Európa	M173
Kb. 50.000-től	Modern ember: gravetti műveltség	Európa és Ázsia	M17
20.000-től	Későbbi pásztor műveltségek	Európa és Ázsia	M170, M172
Kb. Kr. e 2000.	Halász-vadász, pásztor	Ázsia a Bajkálig és Észak-Európa	TAT

12. ábra. Y-génmutációkhoz társított régészeti műveltségek földrajzi terjedése az időben

Az M170 ugyan az M89-ből származik közvetlenül, de ez is mutatja, hogy jóval fiatalabb mutáció, mint az M17, melynek távozta után indul észak felé, előbb a Kaukázuson belül, majd pedig a szteppére. Belőle lesz a gyilkos kurgán hódítók hada. Az M172 igen sokáig a Kaukázusban maradt és csak Dél-Európában terjedt később. Ahogy az afrikai kiáramlás maradványaként a natufi műveltséget létrehozó M35 is csak ott eléri a 20 %-ot, míg nálunk 8,9 %. (Azaz a jégkorszak végén ő csak közvetítette Közép-Európába a földművelést és átadta az itteni bükki

<sup>735</sup> V. ö. Darai Lajos: Árpád Atila örökén – a magyarok őseik útján. *Acta Historica Hungarica Turiciensia* XXXIII/11. [http://epa.oszk.hu/01400/01445/00053/pdf/EPA01445\\_acta\\_hungarica\\_2018\\_11\\_092-237.pdf](http://epa.oszk.hu/01400/01445/00053/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2018_11_092-237.pdf). Panon Kulturaközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2018/B. pp. 92-237.

<sup>736</sup> Lásd Szabó István Mihály: Vezérfonal a magyar és az uráli népek őstörténetének áttekintésére. (A szakirodalom kritikai összefoglalása.) In: *A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tizenhetedik Magyar Őstörténeti Találkozó és Tizenegyedik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai (Budapest 2003)*. Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 06 2 *Acta Historica Hungarica Turiciensia* XVIII. évf. 2. szám. pp. 69-104.

<http://mek.oszk.hu/05900/05943/05943.pdf>. Szabó István Mihály: *A magyar népe eredete Az uráli népek eurázsiai-amerikai őstörténete*. Mundus, Budapest, 2004.

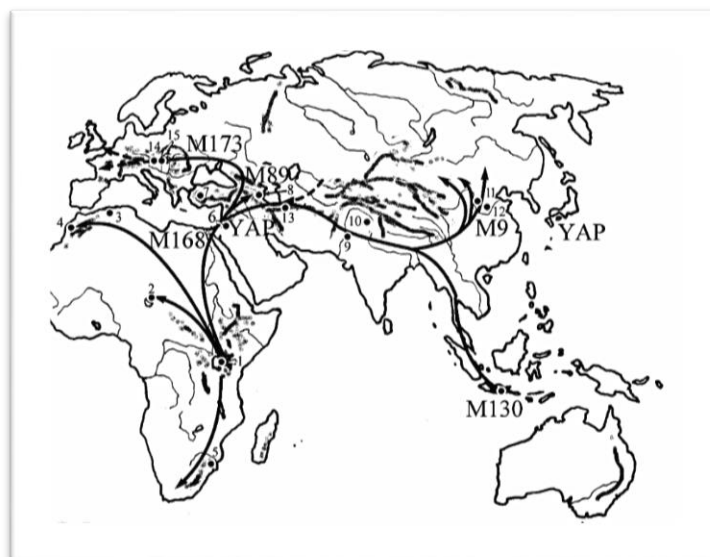
<sup>737</sup> Lásd a 11. ábrát alább.

kultúra emberének. Aki a földművelés kultúráját kiteljesítette és majd a szélrózsa minden irányába elvitte az európai területekre.) Az M17-é a gravetti műveltség, míg az M173 az acheulit, a moustierit és az aurignacit egymás után produkálta. Ezért mind modern ember, függetlenül attól, hogy Homo erectusnak vagy Homos sapiens neanderthalisnak nevezik. Ezt az elnevezést korszak-névként lehet tovább használni.

A gravetti emberét Homo sapiens sapiensnek vagy Cro-Magnonnak nevezik és a modern embert csak tőle számították korábban. Ám a genetikai vizsgálatok egyértelműsítették, hogy a modern ember félmillió éves, mégha ezt a genetikusok nem is hangoztatják. Viszont mindezt embertani és vércsoporti adatok is alátámasztják. És van még a TAT mutáció, amely csak 4000 éves és minden finnugornak mondott népben van, de bennünk nincs. Ez mutatja, hogy ha van is a nyelvben gyér rokonság, az a 6000 éve keletre kivándorolt földműveseink (csak a Dnyeperig, mert addig volt művelhető a föld, azon túl művelhetetlen szeppe, és csak a harciasok elől menekülve érték el az Urált bizonyos részeik) és a 14000 éve északra ment rénszarvasvadászok (finnek, lappok elődei, akik követték a felmelegedés miatt északra vándorló rénszarvasokat) miatt van, akik innen vitték pl. a lombos fák nevét. E két adatot a glottokronológia is alátámasztja.<sup>738</sup>

EU18 (M173):	13,3 %	A Vértesszőlősi ember óta.
EU19 (M17):	60,0 %	A gravetti műveltség óta.
EU4 (M35):	8,9 %	A földművelés kezdete óta.
EU7 (M120):	11,1 %	A kurgán inváziók óta.
EU9 (M172):	2,2%	
EU11 (M201):	2,2%	
EU17 (M11):	2,2%	

13. ábra. Az Y-kromoszóma helyre nem álló szakaszának mutációi a mai magyarságban

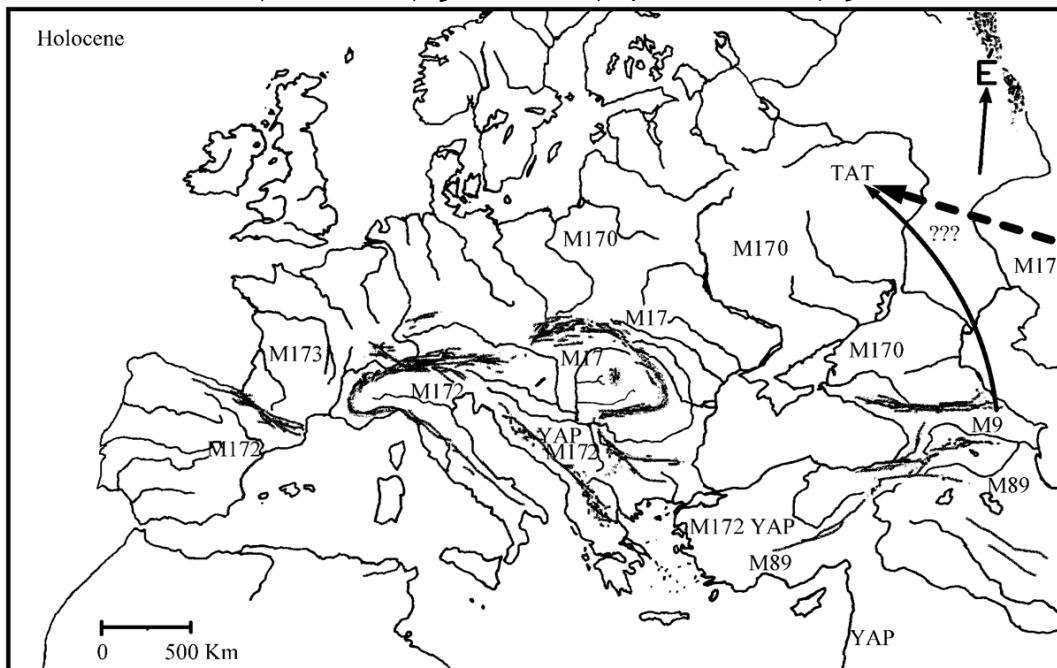


14. ábra. Homo erectus vándorlás nyilai Vértés László ábráján<sup>739</sup> általunk kiegészítve a férfi tulajdonság-örökítő mutációk megfelelő jelével. 1: Olduvai, 2: Koro-Toro, 3: Temifine, 4: Sidi

<sup>738</sup> Lásd Cser, 2000. p. 69-117. V. ö. Swadesh, M.: *Int. Journ. of Amer. Linguistic* 16. 1952. p. 157. Swadesh, M.: *Proc. Amer. Philol. Soc.* 96. 1950. p. 457. Lees, R. B.: *Languages* 29. 1953, p. 113.

<sup>739</sup> Vértés László: *Kavics Ösvény. A vértesszőlősi előember regénye.* Gondolat, Budapest, 1969.

Abderrahman, 5: Swartkrnas, 6: Ubeidiya, 7: Karain, 8: Borda balka, 9: Soan, 10: Guler, 11: Chaukau-tien, 12: Lantian, 13: Dushanbe, 14: Vértesszőlős, 15: Buda.<sup>740</sup>



15. ábra. Az Y-génmutációs áramlás a würm után és eloszlása a jelenkorban<sup>741</sup>

Minthogy az Y-kromoszóma helyre nem álló szakaszának csoportmutációi igen hosszú idejű csoport-elkülönülésben keletkeztek, ezért képesek jelezni a terjedésüket is. Ugyanakkor, ha részleteket feltáró – valamilyen tulajdonsághoz kötött – géneket vizsgálnak, azok nem utalhatnak ilyen általános érvénnyel csoportokra és elhelyezkedésükre. Mert létrejöttük egyedi, és terjedésük esetleges. Újabban viszont ez lett a kutatási irány, sok-sok bizonytalan, sőt kétséges következtetéssel, mert például az Y-kromoszóma kutatást mellőzve, a jóval kisebb eligazító érvényű mtDNS-ből vonnak le – igaz, csak 2-3 százalékunkra – közép-ázsiai eredetet a magyarság számára.<sup>742</sup> Nemrég a Magyar Tudományos Akadémia MTI-nek eljuttatott közleményében olvashattuk a hírt, hogy „a keleti magyarok nyomaira bukkanhattak” az MTA Magyar Östörténeti Témacsoport kutatói. Akik „nagy valószínűséggel a Julianus barát által Magna Hungariában, a Volga-Urál vidékén megtalált magyarok genetikai nyomaira bukkanhattak. Úgy néz ki, hogy Magna Hungariában még sokkal magasabb lehetett a magyar génkészlet ugor eredetű elemeinek aránya, mint a Kárpát-medencébe betelepült magyarság körében és ez az elem

<sup>740</sup> Az ábrát készítette Cser Ferenc. Lásd, Cser, Darai, 2010, 63.

<sup>741</sup> Az ábrát készítette Cser Ferenc. Lásd Cser, Darai, 2007-2008, II. kötet p. 52.

<sup>742</sup> V. ö. Neparáczy Endre, Török Tibor: A honfoglalók genetikai származásának és rokonsági viszonyainak vizsgálata archeogenetikai eszközökkel. *Kelet Kapuja* 1. évf. 2. szám, 2017. október–december pp. 4-18. Török Tibor: Honfoglalók genetikai származása. *YouTube* Debrecen, 2018. április 11. 1. rész: <https://youtu.be/qGuDmLA6rMw>, 2. rész: <https://youtu.be/OIDDoP6MI-M>. Neparáczy, Endre, Zoltán Maróti, Tibor Kalmár, Klaudia Kocsy, Kitti Maár, Péter Bihari, István Nagy, Erzsébet Fóthi, Ildikó Pap, Ágnes Kustár, György Pálfi, István Raskó, Albert Zink, Tibor Török: Mitogenomic data indicate admixture components of Central-Inner Asian and Srubnaya origin in the conquering Hungarians. *PLOS ONE* 13[11] October 18, 2018. <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371%2Fjournal.pone.0205920&fbclid=IwAR0OzEYLLWlgXd68iTvMSR-Fol6MFggMITcuSR8HOI2RdR8DAIUGdH24JzjY>.



az elmúlt viharos ezer évben – a népségek keveredésével – tovább csökkent”.<sup>743</sup> Ezzel szemben mára már egyértelmű, hogy a hagyományos finnugor modell hibás, azok az obi-ugor nyelvrokonság nem nyelvi fa, hanem nyelvlánc alapján került oda. Így fölösleges a genetikai kódban keresgélni, mert egyértelmű, hogy azok az emberek az M9 – mongóliai, kínai – ág termékei. Az eredeti cikk címe még szerényebben fogalmaz, mint a magyar ismertető: „Y-kromoszóma kapcsolat a magyarok és az Ural-hegység és a Nyugat-Szibéria földrajzilag távolabbi populációi között”.<sup>744</sup> És az eredeti cikkben olyasféle következtetés sincs, mint a magyar változatban. Csak annyit tartalmaz, hogy ha egyszer van ez a közeli (finnugor) nyelvrokonság, és ezt annyira elismeri a tudomány, akkor kell keresni olyan genetikai részleteket, amelyek végső soron alátámasztják a rokonságot, még ha a fővonal elvetné is. Ám azok a kis részletlalatok, amelyeket felmutatnak, nincsenek rendesen elhelyezve, a velünk kapcsolatos jelentőségük, helyesebben jelentéktelenségük nincs bemutatva, azért lehetett utat nyitni a szenzáció, a finnugor rokonság bizonyítása felé. Pedig ha az Y kromoszóma „Phylogenetic tree of hg N3a4” táblázatukat megnézzük, ott is látható, hogy a legrégebb, 7000 éves mutációs réteg (szétválás) egyezik a fentebb említett nyelvlánc kezdetével, a szalagdíszes vagy vonaldíszes (kottafejes) kerámia népe innen való elindulásának idejével. A nyelvlánc ekkor még a Kárpát-medencén belülre ért. Aztán az idő múlásával lettek újabb mutációk, amelyek nyelvlánci hatással előbb-utóbb elérték a távoli részeket. Ez pedig visszafelé nézve éppen hogy azt bizonyítja: a Kárpát-medencében 7000 éve azon a nyelven beszéltek, amelyet magyarnak nevezünk. A szóban forgó esetben azért beszélhetünk inkább csak nyelvi hatásról, mert ott az alapnépesség zöme a kínai-mongol (M9) mutációt hordozza csupán. És nagy a valószínűsége, hogy kulturálisan erős nép hatásáról van szó, amely az ottani alapnépességet a nyugatról odaérkezők részéről érte. Azért sem jó a fent említett, magyarul megjelent cím, mert felszínes: keleti magyarokról sem beszélhetünk, ha a magyar népnév csak a 13. század óta ismert. Egy másik hasonló témájú cikk pedig végképp hamis, amikor azt állítja, hogy „magyar és észt kutatók genetikai bizonyítékot találtak a magyarság ugor eredetére”.<sup>745</sup> Eltúlozva egy igen halvány kapcsolatot, melynek haloványsága éppen fordított származtatásra utal, amint a nyelvlánci kapcsolat esetében az Ob folyón túlra. Volgán túli nyelvi kapcsolat pedig nincs is, csak ez a halvány genetikai, merthogy a Julianus korabeli magyar ajkú néprész jelen lett volna ott, és annak leszármazói genetikai nyomai maradtak fenn a mai baskír és volgai tatár genetikai állományban, azt bizonyítani kellene, de ez még nem történt meg, s az én véleményem szerint soha nem is fog megtörténni. Az említett táblán is ennek megfelelően késői elágazás szerepel.

## Helyszín-pontosítás távérzékeléssel

A bármilyen birodalom érdekeinek kiszolgálására rendelt tudomány nem tudomány a kutatás, a kihívásokhoz alkalmazkodás értelmében, hanem csak szolgálat, a valahol elért szint

<sup>743</sup> A keleti magyarok nyomaira bukkanhattak az MTA kutatói. *mandiner* 2019. május 28. 11:01 [https://mandiner.hu/cikk/20190528\\_a\\_keleti\\_magyarok\\_nyomaira\\_bukkanhattak\\_az\\_mta\\_kutatoj?fbclid=IwAR3aF3Mnk4IX8WcXUY-Oiu4xbAFt6wqHuWMVO24gJjb1PCtQ23BJb\\_-ICQa8](https://mandiner.hu/cikk/20190528_a_keleti_magyarok_nyomaira_bukkanhattak_az_mta_kutatoj?fbclid=IwAR3aF3Mnk4IX8WcXUY-Oiu4xbAFt6wqHuWMVO24gJjb1PCtQ23BJb_-ICQa8)

<sup>744</sup> Helen Post, Endre Németh, László Klima, Rodrigo Flores, Tibor Fehér, Attila Türk, Gábor Székely, Hovhannes Sahakyan, Mayukh Mondal, Francesco Montinaro, Monika Karmin, Lauri Saag, Bayazit Yunusbayev, Elza K. Khusnutdinova, Ene Metspalu, Richard Villems, Kristiina Tambets & Siiri Roots: „Y-chromosomal connection between Hungarians and geographically distant populations of the Ural Mountain region and West Siberia”, *Scientific Reports* volume 9, Article number: 7786 (2019.) [https://www.nature.com/articles/s41598-019-44272-6?fbclid=IwAR1xPaqAfO4Uegbsu\\_o4JcpnJkk1aeYGDyapus4sk\\_hqKQEGV\\_WpCSYoVHM](https://www.nature.com/articles/s41598-019-44272-6?fbclid=IwAR1xPaqAfO4Uegbsu_o4JcpnJkk1aeYGDyapus4sk_hqKQEGV_WpCSYoVHM).

<sup>745</sup> Vajna Tamás: Magyar és észt kutatók genetikai bizonyítékot találtak a magyarság ugor eredetére. *Qubit* 2019. 05. 28. [https://qubit.hu/2019/05/28/magyar-es-eszt-kutato-k-genetikai-bizonyitekot-talaltak-a-magyar-nyelv-ugor-eredetere?fbclid=IwAR37TJPzWxcDBY-bhCZLGpSYYd0zqLBMPOPix482k3g5wn\\_n1YT8\\_AbEZ4Q](https://qubit.hu/2019/05/28/magyar-es-eszt-kutato-k-genetikai-bizonyitekot-talaltak-a-magyar-nyelv-ugor-eredetere?fbclid=IwAR37TJPzWxcDBY-bhCZLGpSYYd0zqLBMPOPix482k3g5wn_n1YT8_AbEZ4Q)

megrendelt alkalmazása.<sup>746</sup> De a tudomány szabadsága feloldhatja az ellentmondást, az ellentétet, ami a tudomány mai finanszírozási monopóliumából fakadó elitizmus és az emberi egyeniségek kiteljesedése, az emberiséget alkotó nemzeti egységek érdeke között feszül. Ám a birodalmi szemlélet a jelenkorra már világbirodalmi szemléletté bővült, ami mögött még több pénz van, mint amennyi régen a birodalmak kialakításához rendelkezésre kellett álljon. Állt is, ha nemcsak a hódításokra volt elegendő, hanem az egész kultúrtörténet modern szemlélethez igazítására is. Ami után már a tudományiskola tehetetlenségi nyomatéka nem engedte a tudósokat kilógni a sorból, ezért senki nem tett fel kényes kérdéseket és a cenzúra a renitens kísérleteket kiiktatta. Nem kérdezett rá senki a világhódító birodalmi törekvésekre, ha ugyanezt látta a régmúltban I. Dáriustól Nagy Sándoron keresztül a két vagy három római birodalomig. És ez a párhuzam még a modern háborús tömeggyilkosságok igazolására is megfelelt.

Így aztán nem kutatás tárgya például, hogy miként lehetett az ókori Egyiptomban akkora görög kultúrfölény, mint amit csak a helynevekből is látunk,<sup>747</sup> miközben a fáraót valóságos istenként tisztelték. Még ha mondjuk Héliopoliszt Heliupoliszra „egyiptomosítják” is. Nem kértely tárgya az a nagy görög kultúra-kiterjedés Dél-Itáliától Chorezmig se, sok-sok ezer kilométeren át. Amit aztán felváltatnak a rómaival, jó nagy bizonytalanságban tartva a keleti határokat ebben a tekintetben és kiterjesztve Észak-Afrikára és Nyugat-Európára is. Ezzel kapcsolatban Heribert Illig kitalált középkor elméletét korábban cáfoltam,<sup>748</sup> de a nyugat-európai középkori oklevél hamisításokra vonatkozó kutatási eredményeit elfogadhatónak tartom, amint érdeklődéssel várom a helyszínek római emlékektől mentességére, ürességére vonatkozó megállapításainak sorsát is, mert megmagyarázni nem nagyon lehet.

Máshol is gyakran előfordul, hogy leírják a területet, a helyet az írott hagyományból vett adatokkal, sőt metszeteken ábrázolják már a XVI. század elejétől fogva. Mivel mai fogalmaink szerint is „egzotikus helyekről” van szó, nem világos, miként jutott oda a rajzoló, mégha szerepel is néha, hogy képzeletbeli a rajz, avagy a rajzoló ugyan nem járt ott, de beszélt olyanokkal, akik látták a helyet, stb. Meg az is magyarázatként szerepel a rajzok eredeti bizonytalanságára, hogy sok metszet egy másik metszet másolata, de ez nem magyarázza meg a legelső születését. A készítés ideje is kérdéses, mert egész Európát lerajzolták, amikor háborúk dúltak mindenütt. A mese az, hogy sablon szerint dolgoztak, meg egymást utánozták, de ha megfigyeljük ezeket a képeket, egyáltalán nem azonosak, mindegyik más és más, sőt sok esetben egyetlen helyre több rajz adott. Minderre remélhetően magyarázatot adhatunk majd a korszerű helyrajzi eszközök (műhold és drón fényképezés) segítségével, ha sikerül tisztázni a városrajzok és városalaprajzok viszonyát. Mert, ahogy a korszerű időrend megszületett már, valamiféle korszerű térrend kutatására is lehetőséget látok, hogy az ókori auktorok és a középkori krónikások által üresen vagy hamisnak tűnően leírt területrészek státusát is tisztázzuk.

A légi fényképezés után tehát a műholdas Föld-kép lépett előre a távérzékelés terén, és ma még hozzájön a drón technika révén olcsóvá vált légifotózás. Az ilyen fényképek mutatta földrajzlati tájékozódás már ma is sok eredménnyel büszkélkedik, és a jövőben a módszeres kutatást nagyban fellendítheti mind a régészet, mind a településtörténet, sőt a történeti földrajz területén. Mert ha megnézzük ezeket a felvételeket, olyan aprólékosan és szerteágazóan bonyolult szerkezet tárul fel előttünk a föld felszínén, aminek létrejöttét bizonyára csak a több évezrede lakott mivolttal lehet magyarázni. Nem véletlen fogalmaz úgy Bánffy Eszter tájrégész, hogy a tájrégészet azt mondja, hogy „az a táj, amit látunk, egy több évezredes folyamat eredménye... Ebben a fölfogásban az az újdonság, hogy nemcsak egy történeti folyamatot ölel föl, hanem minden más történést is, és a tájat tekinti egységnek” és nem a leletet.<sup>749</sup>

<sup>746</sup> Mintha fentebb Lyotard is ezt mondaná egyébként a Rendszerről.

<sup>747</sup> Rudolf Drössler: *Amikor a csillagok istenek voltak*. Kossuth Könyvkiadó, 1986. p. 85.

<sup>748</sup> Lásd Darai, 2013.

<sup>749</sup> Silberer Vera: A táj régészete. Beszélgetés Bánffy Eszterrel. 2008. március. *A Magyarorsággutató Intézet honlapján*. [http://www.magtudin.org/Beszelgetes\\_Banffy\\_Eszterrel.htm](http://www.magtudin.org/Beszelgetes_Banffy_Eszterrel.htm). V. ö. Történeti táj – tájrégészet:

De nemcsak a látszó felület beszédes, hanem a távérzékeléssel lehetőség adódik a földben maradt épületmaradványok feltárására is. Ezek vonalai pedig a régi települési vagy építményi alaprajzot jelenítik meg, ki tudja, milyen időtávolságból. Sőt, a műhold nemcsak megmutat valamit az eredeti valóságból, de azt is, ha nincsen nyoma annak, amiről a történelem beszél. Ami által azokat a vitás történelmi vonatkozású eseményeket, helyeket és összefüggéseket is tisztázni lehet majd, amiknek például ókori és középkori beszámolóit tévedésnek minősítik manapság, vagy másként értelmezik, értékelik, mint ahogy volt, vagy a dolgot nem tudjuk helyhez kötni, de van róla beszámoló. Nagy lehetőségeket rejt magában a tudományos kutatás és az eddig válasz nélkül maradt kérdések megválaszolása számára tehát ez az új eszközi előrelépés. Nem mellékesen ismét arra tekintve, hogy ha mind több valóságos adat válik ismertté eddig ismeretlen területekről, vagy elhallgatott múltbeli összefüggésekről, akkor több és jobb következtetésre juthatunk az emberiség előtt álló feladatok feltárása és megoldása terén. Valamint a múlt értéke is növekszik szemünkben.

Caius Plinius Secundus, a 1940 éve meghalt természettudós 37 könyvből álló a természetről szóló enciklopédiája megírásához ugyan „példás szorgalommal, határtalan lelkesedéssel és hihetetlen munkabírással mintegy 2000 görög és latin forrásmunkát tanulmányozott át, lényeges részeit kivonatolta, saját kutatásainak, tapasztalatainak eredményeit, egyéni gondolatait hozzáadta, és szellemes megjegyzésekkel fűszerezte; így írta meg e hatalmas, nyomtatásban ma is több mint 2500 oldalt kitevő életművét,”<sup>750</sup> mégis az utókor földrajzi és néprnévi tévedéseket, sőt tájékozatlanságot ró fel neki – aki az általa bemutatott provinciák negyedében személyesen is megfordult. Vagy például mi az alapja annak, hogy Plinius szerint az egyiptomiak Ázsiából származnak, a szuezi földszoroson keresztül jöttek, és az araboknak tulajdonítja Heliopolis alapítását, pedig több ókori író az egyiptomiakat Aethiopiából származtatja.<sup>751</sup> Vagy az argonauták utazása kapcsán miért írja, hogy a Kaszpi-tengerből északon egy széles folyam vezet tovább és belevisz a Szkíthiai-óceánba? Mi lehet az oka, hogy a mai szemnek nem pontosak Plinius adatai? Jobban tudhatjuk-e mi azt, amiben ő benne élt?

Találkozunk ilyen „tévedésekkel” még a magyar krónikákban is, különösen a törökből visszafordítottban,<sup>752</sup> és földrajzi nevek átértelmezése, sok ellentmondás kimutatható akár Hérodotosz, akár VII. Konstantin, akár Evlia Cselebi szövegeiben is. De történéseinket nem nagyon érdeklik ezek az ellentmondások, vállrándítással elintézik. És ebbe beleillik az Árpád-házi királyok lekicsinylése is, a hunokkal való kapcsolat kiiktatása stb. Nem beszélve arról, hogy a logisztikával sem törődnek. Ahogy a hunokat a kínai faltól ide vándorlónak mondják, ugyanúgy az avarokat és a magyarokat is messzi Ázsiából. Aki után még a tatároknak nevezett mongolok is ideértek onnan, ahonnan Tim Cope-nak 2,5 évre volt szüksége hozzánk lovagolni mai körülmények között.<sup>753</sup> Korábban I. Darius hadai a Duna-torkolathoz hajóztak, de valamiért a déli oldalra és ezért hidat kellett verniük, hogy átkeljen rajta a félmilliósnak mondott serege. Aztán 60 napig keresték az ellenfelet és vereséggel tért vissza. Hogy hogyan szereztek élelmet a felperzselt földön, nem ismeretes, vagy hogyan keltek át kétszer a Dnyeperen stb. Azaz ők se járhattak a Donnál, legfeljebb a Szeret völgyében...

---

eredmények és perspektívák a magyarországi tájrégészeti kutatásban. Konferencia – végleges program és absztrakt kötet. Időpont: 2017. november 6–7. Helyszín: MTA Humán Tudományok Kutatóháza, 1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4. <https://ri.btk.mta.hu/hu/8-aktualis/403-konferencia-felhivas-torteneti-taj-tajregeszeti>.

<sup>750</sup> Plinius Secundus, C.: *A természet története. Válogatott részek az I-VI. könyvekből. Csillagászati és földrajzi ismeretek az ókorban.* Szerk. Váczy Kálmán. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1973. p. 5.

<http://mek.oszk.hu/05000/05045/05045.pdf>.

<sup>751</sup> Nagy Képes *Világtörténet*. I. kötet: A Kelet ókori népeinek története. I. rész. Egyiptom a nomádok betöréséig. I. fejezet. Az ős Egyiptom. Az egyiptomiak eredete.

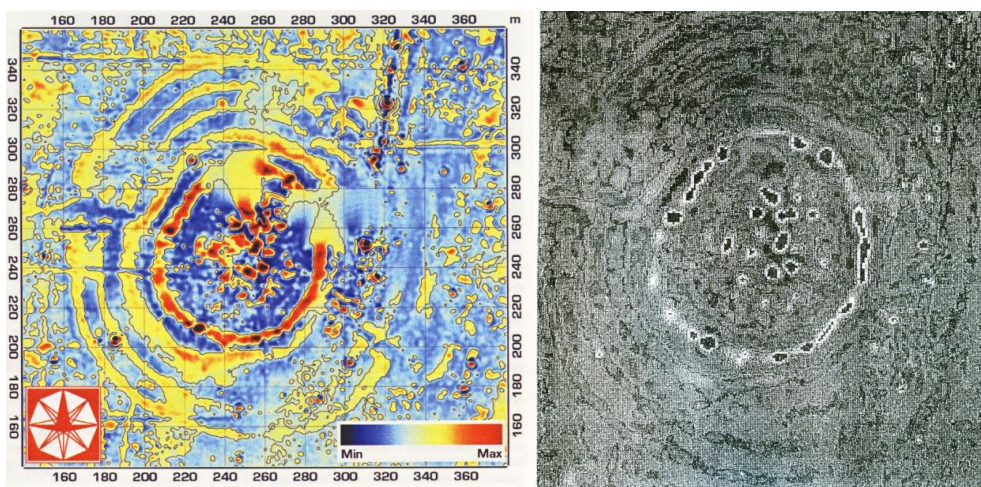
<http://mek.oszk.hu/01200/01267/html/01kotet/01r01f01.htm#a2>

<sup>752</sup> *Tarih-i Üngürüş. Madzsar Tárihi.* Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1982.

<sup>753</sup> Belovagolt az Alföldre az ausztrál kalandor. *Origo* 2007.09.22. <https://www.origo.hu/itthon/20070922-tim-cope-ausztral-lovas-magyarorszagon-dzsingisz-kan-nyomdokain.html>.



A modern térképek ókorba és középkorba visszavetítése helyett tehát a légifelvétel, a repülő eszközre telepített lézer, a magnetométeres geofizikai eljárás és a műholdas földtérkép vagy fényképezés igazíthat el bennünket, ha egyfajta történelmi térinformatikai rendszert felépítve, felhasználjuk ezt a remek szolgáltatást.<sup>754</sup> Már az őskori embernek is vannak egyébként meglepő építmény-maradványai, a körárkok. Ezt Somogy megyében tanulmányozták nálunk erőteljesen, ahol Tóth József az egész táj épített mivoltát fedezte fel. Szerinte ez a földmű kultúra, mely a síkvidéki, folyójárta területeket átgondolt védelmi és gazdasági céllal kialakított tájhasználati rendszerrel termékenyvé szelídítette, a dombvidékeken is létezett az egységes gondolkodásmód, hitvilág és életforma miatt. Mely leletekkel teli területvédő kiépítettség szintén ismert Ázsiában és Észak-Afrikában. De a Magyarországon hasonló módon kialakított védművekről kevesen vesznek róla tudomást. A földművekkel kapcsolatban Rómer Flóris és Wosinsky Mór a XIX. század közepén ötvenhárom földvárát tanulmányozott Tolna megyében, ill. a Szekszárd környéki földvárrendszert. Ám tisztában voltak vele, hogy azoknál sokkal több földépítmény létezett, amelyek maradványai ma már csak domboknak látszanak.<sup>755</sup>



16. ábra. 7300 éves Polgár-Csőszhalom mágneses fényképe, ötszörös körárok rendszer



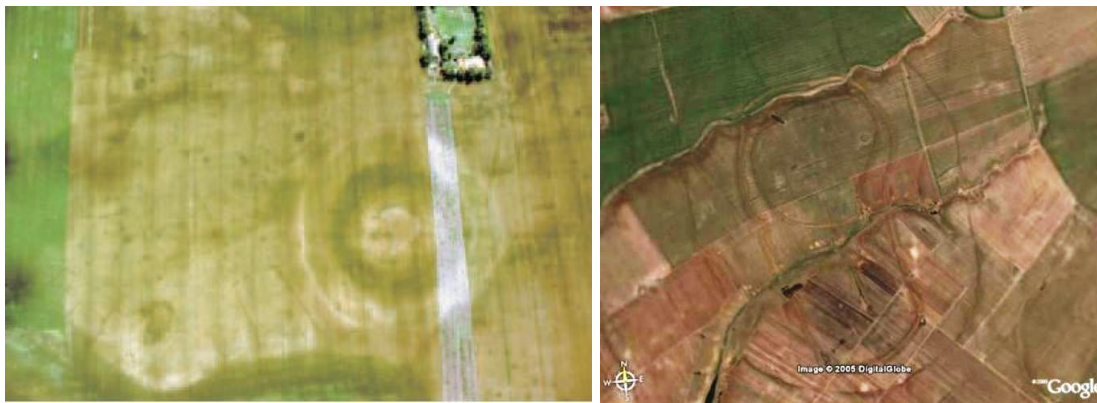
17. ábra. A két körárok Szemely-Hegyeseen, előtérben a nagyobb, háttérben a kisebb, és jobbra magnetométeres felmérése. (Legbelső köre akkora, mint Stonehenge.)

<sup>754</sup> V. ö. Paulik Katalin: Tudományos módszerek a régészetben. *innoteka. tudomány, információ, zöld környezet* 2018. november 9. [https://www.innoteka.hu/cikk/tudomanyos\\_modszerek\\_a\\_regeszetben.1804.html](https://www.innoteka.hu/cikk/tudomanyos_modszerek_a_regeszetben.1804.html).

<sup>755</sup> Lásd Tóth József: *Ősi épített tájak a Kárpát-medencében*. Frig Kiadó, Pilisszentiván, 2007.



18. ábra. A belvárdgyulai és villánykövesdi körárok.



19. ábra. Jánoshidai körépitmény légifotója és a zsadányi körárok rendszer műholdas képe.<sup>756</sup>

Kárpát-medencei földépitészetre hivatkozunk, de az eddigiekből következtethetjük, hogy ilyesmivel az egész Földön találkozhatunk. Találkoztunk eddig is, de csak a szenzációt kereső megközelítésben. A jövőben aprólékosan feldolgozandó minden terület múltja, amit a helybeli közösség meg is tehet, hogy abból tanuljon. A Kárpát-medencei körépitmények szerepe sincs még koránt sem megfejtve. A kör alakú települések, illetve telkek, telek-földek rendszere ősi időkben alakult ki. Legelőbb a vadállatok ellen védte a lakosokat, amikor még farkas, medve, vaddisznó, róka, vadmacska stb sokkal sűrűbben fordult elő. Ez még a kőkorszakok ideje, de a védelmi módszer nem sokat változott később sem. Ennek lényege a kifelé csak lankás, a telep felé pedig meredek árok, tetején magas kerítéssel, amely hatékony elzárást biztosított, vagy legalább a behatolást nagyon megnehezítette. Ezt az építési tapasztalatot aztán akkor is jól fel tudták használni, amikor már állattenyésztésbe fogtak. A szilaj pásztorkodás legnagyobb veszélye ugyanis, hogy az állatállomány elkóborol, elveszik. Ezt akadályozta meg a kerítés, a karám, és védte az állatvagyonot a ragadozóktól is. Ez az időszak már inkább a földművelés idejére esik, amikor az állattenyésztést a téli takarmányozás tette biztonságossá.

Miért kell ezzel foglalkoznunk, mi köze ennek a posztmodern filozófiához? – kérdezhetik. Hát az, hogy már ezekre az építványekre is visszavezették a jóval későbbi korok elnyomó világát. Meg kell tanulnunk a helyes értelmezést, és nem azt, ami minden kőkörben templomot lát,<sup>757</sup> minden körépitményt szakrális helynek besorolva, nem valós magyarázattal szolgál. Ami végső soron tovább mélyíti a már az ókorig visszavitt alárendelést, szélesíti elterjedési körét. Ilyen például a Drezda mellett talált kezdetleges körépitmény, de a Cseh-medencéből is

<sup>756</sup> A képek forrása: Bertók Gábor, Gáti Csilla: Újkőkori körárok és körülárkolt területek kutatása Baranyában. *Sírasók naplója. Régész blog.* 2010.07.07. [http://sirasok.blog.hu/2010/07/07/ujkokori\\_korarkok\\_es\\_korular-kolt\\_teruletek\\_kutatasa\\_baranyaban](http://sirasok.blog.hu/2010/07/07/ujkokori_korarkok_es_korular-kolt_teruletek_kutatasa_baranyaban).

<sup>757</sup> Amigus. *Asociacion, Informatica - As Pontes.* O segundo Stonehenge aparece en Alemania. 2012. május 4. <http://www.amigus.org/web/archives/009592.php>.



ismerünk hasonlót, és hasonlóan értékeltet, azaz a vallási szerepkör már az első kurgánhódítás esetén, több mint 6000 éve is felmerült.<sup>758</sup> Nálunk sokkal árnyaltabb a megítélés, például P. Barna Judit elemzi a települési szerepkört és azon belül a mindennapi eszközöket éppúgy, mint az őstisztelet és egyéb hagyomány meglétére utaló nyomokat.<sup>759</sup>

A földművelés első korszaka a Kárpát-medencében a jelen előtti 9. és 8. évezred, amikor még csak a folyómellékeket használták. A második korszakban, a 7. évezred közepétől kezdve a távolibb dombvidékekre is kiterjedt az esőztető földművelés. Ezen kívül, a talajerő kimerülése miatt beindult később az égetéses földművelés. Az erdő fája pótolta a kimerült talajban szükséges elemeket, amennyiben a föld mélyéről felszívta, és az a hamuval visszakerült a földbe. Ennek során pedig határt kellett szabni a felégetendő területnek is, mely célra a széles körárok ismételten csak jól megfelelt, hogy ne terjedjen tovább a tűz. Ez lehet a magyarázata azoknak a szabályos kör alakú területeknek, amelyekkel rengeteg esetben találkozunk, ma sem lakott területeken a Kárpát-medencében, sokszor éppen erdővel borított dombok esetében. Tessék csak megnézni a műholdképeket! Mert amikor a föld újra kimerült, hagyták a kerekerdőt kinőni, és lehet, voltak olyan erdőtelkek (a név máig fennmaradt!), amelyeket már nem égettek fel, ott azóta sincs földművelés, csak erdőművelés. Esetleg a rendszert arra is használhatták, hogy az erdei vadászott vadakat e keretek közt tartották. Mindez sokkal nagyobb munkát és tudatos teljesítményt, előrelátást és emlékezet fenntartást igényelt, mint amilyet ezen 5-6 ezer éve élt elődeinknek tulajdonítani szokás. Kitaró és pontos, tervszerű és következetes tevékenységet folytattak – a mai csodálatunkat kiváltó hatalmas kiterjedésű felszíni nyomok magukért beszélnek. Amint a vízepítészeti emlékek is, amelyekkel most nem foglalkozunk, a fokgazdálkodásra és a Csörsz-árkokra csak utalunk.<sup>760</sup>

A körárok és kerítés, karám rendszer alkalmazása tekintetében az előbbihez hasonló, magas ésszerűségi és tapasztalati fokú tevékenység folyt az állattenyésztéssel kapcsolatban is. Ez nem a gabonatermesztés, mint inkább a kertművelés számára kialakított telekföldek rendszere volt, amiről Földes Lászlónál olvashatunk.<sup>761</sup> Amint leírja, bizonyos legelőterületet elkülönítettek, bekerítették a nagylegelőn belül, ahol az állatokat állatták (innen van a nevük!), azaz ahol nyáron deleltették, és ahová éjszakára behajtották őket, illetve ahol a teleket töltötték, ahol őket teleltették. Innen a földek telek neve. Ahol a telek teltek, az a telek-föld. Az ilyen telek-földeket számon tartották, és amikor a talajerő a település melletti kertben már kimerülő félben volt, a falu átköltözött egy másik telek-föld mellé. Ez ismét egy olyan rendszer volt, amely tehát nagyfokú előrelátásról és az élet kiszámíthatóvá tételéről tudósít abból az időből. És az emberi támadások elleni védelmi körépitmények, körsáncok, körfalak, és ezek védmű rendszere csak ezek után következett. A kőalak építésénél még alapvetőbb volt ugyanis a takarékoság, amit a kör alak valósít meg a legjobban, egységnyi terület bekerítésekor. Ezzel kapcsolatban a Kárpát-medencei őstörténet kutatás, sőt történetírás, eléggé elhanyagolta ezen építmények kutatását,

<sup>758</sup> NG Online, MTI. 2008. 08. <http://www.geographic.hu/index.php?act=napi&id=12059>. Idézi <http://chronica.freebase.hu/articles/Ural.html> 2012. március 11.)

<sup>759</sup> Lásd P. Barna Judit: A lengyeli kultúra kialakulása a Ny-Dunántúlon. Doktori disszertáció. ELTE, BTK, Budapest, 2011. De később a kőkörökről úgy nyilatkozik, hogy „elsősorban szakrális célokot szolgáltak”, amit talán azok „csillagászati vonatkozásai” miatt hangsúlyoz. Előbbire lásd MTI: Rejtélyes őskori körarkokat vizsgál a Balatoni Múzeum kutatócsoportja. *Magyar Idők* 2015. szeptember 27. <https://www.magyaridok.hu/belfold/rejtelyes-oskori-korarkokat-vizsgal-a-balatoni-muzeum-kutato-csoportja-26571/>, utóbbira lásd: A neolitikus körarkok csillagászati vonatkozásai. *Szakmai előadás P. Barna Judit régész vezetésével a Régész Sztorik programsorozat keretében belül.* Kelet és Nyugat határan c. kiállítás 3. terem. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, 2019/11/14. <https://mnm.hu/hu/esemenyek/neolitikus-korarkok-csillagaszati-vonatkozasai?fbclid=IwAR2a06XvgQYMsh4sUmlUM5TatAR08CKexSOmLXviX5obml8qs9fB9aW4p8>.

<sup>760</sup> V. ö.

<sup>761</sup> Földes (1983).

mint például a kelta oppidumokét, illetve azok római kori felhasználását,<sup>762</sup> amelyek már a kőből építés miatt hatszögletűek. Többet emlegették ennél az avarok győreit, az avar ringeket, ahogy a korabeli híradásokból fennmaradt a nevük, de ezek pontos jelentését, azaz hogy mit is takart valójában a kifejezés, milyenek voltak ezek a győrök,<sup>763</sup> éppúgy nem igen tudjuk máig, mint ahogy a római kori pannóniai Gorsium nevét adó gorsium kifejezés értelmét sem, de a sok műholdas kör képe láttán talán már dereng mindenkinek, mi állt valójában e kifejezések mögött.

A körök nyomai rendre felbukkannak Kárpát-medence szerte. A gazdálkodási, termelési és lakhatási szerepkört a kurgán hódításokkal terjedő kurgános temetkezés módosította, de ki nem szorította. Az inkább csak a sztyepei, síkvidéki, legeltetésre alkalmas területeken terjedt egy időben. A dombtetői urasági kastélyok pedig, ahogy felbukkantak egy időre, idővel el is tűntek. Valamiféle szerepötöződés azonban létrejöhetett, amit a kelta oppidum védelmi jellege mutat a gazdasági-lakhatási szerep mellett. Az avarsághoz köthető körkerítések és rendszerük nyomai egy-egy nagyobb területen, illetve a főváros, a királyi lak környezetében, sőt távolibb környékén, valóságos védelmi rendszerre, nagy körök alkotta védelmi területté vált.<sup>764</sup> Olyanná, amely nem engedett át ellenőrzés nélkül semmilyen emberi mozgást, nemhogy ellenséges áramlást. Minden valószínűség szerint az utak is ezeken a körökön át, ezek kapuin keresztül haladtak, amivel a későbbi árumegállítás, vámoltatás lehetőségét teremtették meg.

A kurgán inkább eltorzulásként, kirívó időszakként jellemezhető abban a sorban, ahol nem közösségi, hanem végül is magáncélra felhánt földhalomról van szó. A benne elhelyezett sírmellékletek közt megtalálható emberáldozatok sokasága mindenképpen elretentő. Mint divat ugyan még sokáig, különösen Kelet-Szibériában fennmaradt a földhalom főnöki temetkezési helyként, de az eredeti szerep leáldozása nyilvánvaló, utána már más, közösségi célú felhasználásai mutatkoznak a kelet- és közép-európai részeken. Például a trójai vár kapcsolataként emlegetett arkaimi körépitmény, és a környékén sok-sok hasonló városerőd. A későbbi iráni Gur és Babilon körvárosa pedig egészen más, gyakorlati irányban mutatja a haladást az építésben. A még régibb ősidőkben pedig láthatjuk a magyar nagyalföldi és a kukutyini tízezer fős településeket, majd pedig Çatal Hüyük I-et, Çatal Hüyük II-t, és végül Göbekli Tepe.<sup>765</sup>

Göbekli Tepe azért említendő itt, mert sokkal korábbra teszik, mint amikor valószínű hogy épült. Pedig akkor régibb lenne, mint Çatal Hüyük. Ez azonban nem megy a következők miatt. A hatalomváltásokkal függhet össze, hogy Göbekli Tepe – körépitményeivel együtt – egy idő után elveszítette jelentőségét, 'mágikus hatalmát', és az építése után néhány évtized múlva az oszlopköröket betemettek, és új kisebb köröket emeltek. És ez így ment évszázadokon át. Idővel az építés technikai-művészi színvonala hanyatlott, majd abbahagyták az építgetését és Göbekli Tepe feledésbe merült. Tehát kezdetben voltak az oszlopok domborművei a legtokéletesebben megmunkálva. Ebből következik, hogy e kezdetet sokkal későbbre kell tenni, amikor már elterjedtek voltak az ilyen – mai szóval – hatalmi tobzódások. Ez a harciasok egyenrangúsága,

<sup>762</sup> V. ö. Szücsi Frigyes: Térhasználat az avar kori Mezőföldön. *Történeti Földrajzi Közlemények* 3. évf. 2. szám, 2015.

[https://www.academia.edu/22299206/Térhasználat\\_az\\_avar\\_kori\\_Mezőföldön\\_Use\\_of\\_Space\\_in\\_Avar\\_Age\\_Mezőföld?fbclid=IwAR2s9Ze21wkwby2crje5akoMFhWRoD-0Nnn0pOxXp7Hnr9-CjivlgLagKvo](https://www.academia.edu/22299206/Térhasználat_az_avar_kori_Mezőföldön_Use_of_Space_in_Avar_Age_Mezőföld?fbclid=IwAR2s9Ze21wkwby2crje5akoMFhWRoD-0Nnn0pOxXp7Hnr9-CjivlgLagKvo).

<sup>763</sup> V. ö. Szentpéteri József: Az Avar Kaganátus hatalmi központjai – a hringek. *A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve XXII* (2014), Szolnok, 169–177. Szivák Imre felszólalásából. 89. országos ülés 1902. április 12-én. *Képviselet-házi napló*, 1901. V. kötet, 1902. március 21–április 22.

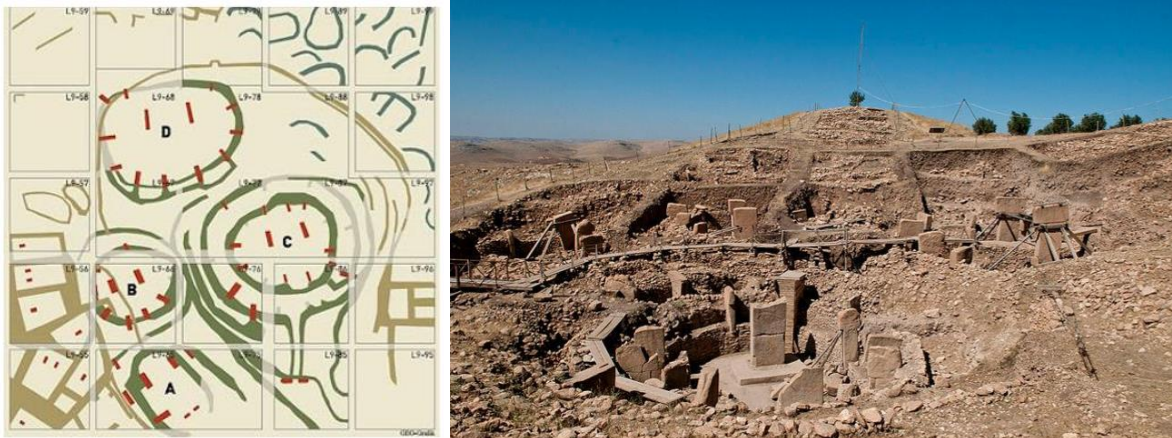
[http://www3.arcanum.hu/onap/pics/a.pdf?v=pdf&a=pdf&p=PDF&id=kn-1901\\_5/kn-1901\\_5%20292&no=0](http://www3.arcanum.hu/onap/pics/a.pdf?v=pdf&a=pdf&p=PDF&id=kn-1901_5/kn-1901_5%20292&no=0).

<sup>764</sup> F. Romhányi Beatrix: Szempontok a Kárpát-medence térszervezésének változásaihoz (5–14. század). Szentpéteri József: *Túlvilági kapcsolatok – A Kárpát-medencei avar korszak hálózati szemléletű megközelítése. Hatalmi központok az Avar Kaganátusban*. Kecskeméti Katona József Múzeum, Kecskemét, 2019. 399-420 és 139-168. <https://muzeum.kecskemét.hu/wp-content/uploads/2019/05/Hatalmi-k%C3%B6zpontok-az-Avar-Kagan%C3%A1tusban.pdf>.

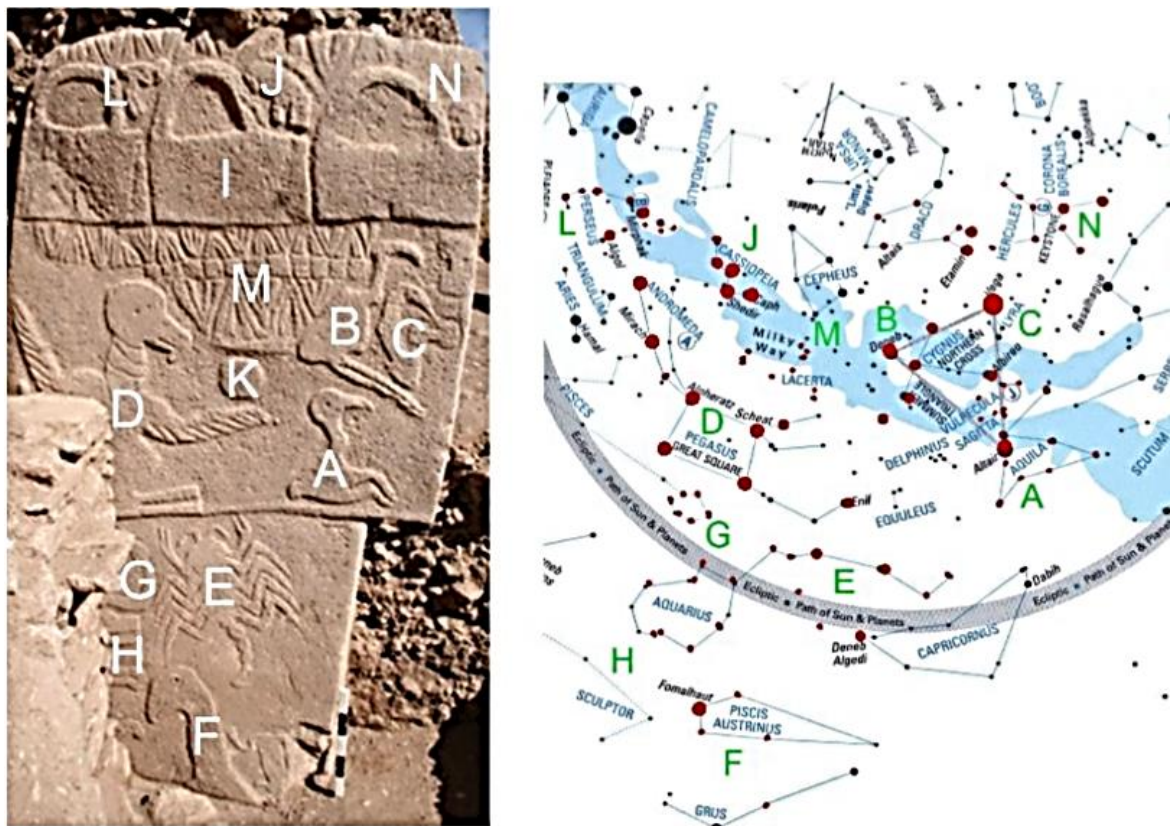
<sup>765</sup> Lásd: Darai Lajos: A körgánok hatalmi párhuzama: erődített életér.

[http://epa.oszk.hu/01400/01445/00013/pdf/EPA01445\\_acta\\_hungarica\\_2015\\_2\\_156-204.pdf](http://epa.oszk.hu/01400/01445/00013/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2015_2_156-204.pdf).

hatalmi jellegű szakralitás, amiből a kurganzálás is kirekesztette a leigázott népet. A végső megszűnés pedig a hatalmi hanyatlásra utal.



20. ábra. Göbekli Tepe ásatási terve és ásatási helyszíne<sup>766</sup>

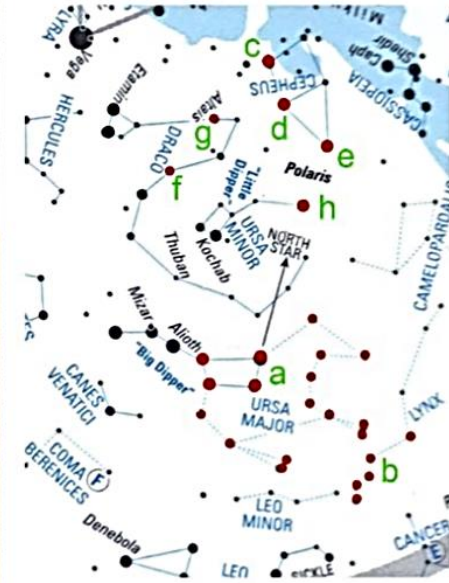
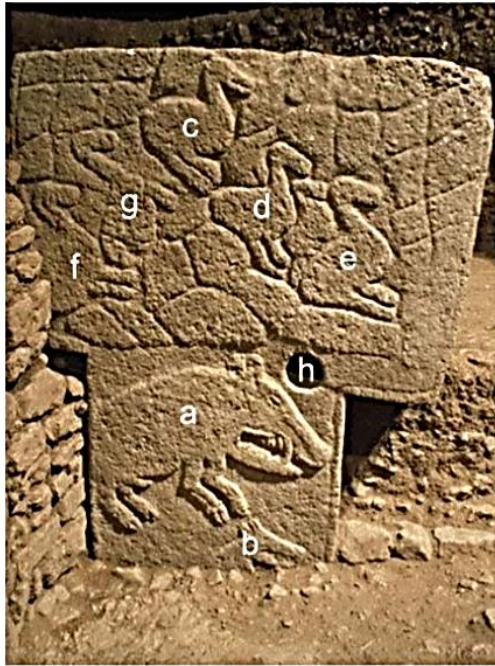


21. ábra. Megfeleltetve a csillagképeknek:

766

<https://picasaweb.google.com/byThemis/Archaeo#5440722438649549970>  
[http://en.wikipedia.org/wiki/G%C3%B6bekli\\_Tepe](http://en.wikipedia.org/wiki/G%C3%B6bekli_Tepe).





„amint a mennyben, úgy a földön is”<sup>767</sup>



A keselyű és a skorpió a kőfaragványon a modern csillagtérképre vetítve<sup>768</sup>

Göbekli Tepére tehát nem érvényes az a Kis-Ázsia többi részére vonatkozó magyarázat, hogy a 13000 éves közel-keleti natufi műveltséget szétzavaró szárazság miatt tízezres népesség töltötte fel hirtelen azt a vidéket, és aztán a lakosság onnan is elszivárgott a terjedő szárazság miatt jobb körülmények közé, például északra, a Fekete-tó mellé, vagy a Balkánra hozva a földművességet és a kultuszt. Az ekkoriban lakossággal feldúsult, majd kiürült, a nem messze lévő Çatal Höyük később (és Haçilar is) újra benépesült a szárazság megszűntével. Göbekli Tepe azonban nem éledt fel többé. És a köréptmények tájolása északra mutatja, hogy onnan jöhettek és a csillagászat, az égi jelenségek fontos szerepet játszott műveltségükben. Timothy J. Stephany egyenesen a Göbekli Tepe-i 'körtemplomban' talált kőfaragások és a csillagképek kapcsolatáról ír.<sup>769</sup>

<sup>767</sup> [http://pctrs.network.hu/clubblogpicture/2/9/\\_/209298\\_443522580\\_big.jpg](http://pctrs.network.hu/clubblogpicture/2/9/_/209298_443522580_big.jpg).

<sup>768</sup> <http://www.timothystephany.com/gobekli.html>.

<sup>769</sup> Göbekli Tepe Constellations. *Myths, Mysteries and Wonders*.

Az oszlopokon lévő faragványoknak az égi jelekkel (konstellációkkal) való azonosítása eléggé meggyőző. Ezért itt nem valamilyen egyszerűbb hatalom megjelenéséről van szó, hanem olyanról, aki már a Kr. e. 5500 körül virágzott Fekete-tavi műveltség csillagászatát ismeri – vagy inkább bitorolja. Emberi maradványokról nem számolnak be a híradások, bár a betemetéshez használt anyagban találtak csontokat. A hitüket tekintve teljes a bizonytalanság, a papi kaszt létét is csak föltételezni lehet. Ez a maga korában monumentális alkotássorozat sok ember együttes munkáját igényelte, amihez elengedhetetlen volt a társadalmi szervezettség, a munkamegosztás. A közeli Shanidár barlangi kicsit korábbra keltezett, a négyéves fiúk anyjuk melletti feláldozása, mint feltételezett legkorábbi emberáldozat, azt mutatja, hogy az alárendelés nem-kurgán forrásával van dolgunk. Ehhez végső csattanóként hozzátehetjük, hogy ilyen kifinomult kőalakzat csiszolást csak fém eszközökkel lehet végezni, a kőszerszámok erre alkalmatlanok voltak. Így tehát többszörös bizonyíték van rá, hogy Göbekli Tepe nem lóg ki a sorból, hanem a fémkorszaki alárendelő hatalom viszonylag késői megnyilvánulása lehet.



22. ábra. Arkaim titokzatos „városának” légifelvétele és makettje.<sup>770</sup>

A légifelvétel alapján az Urál-hegység déli részén, a sztyeppe vidék északi peremén megtalált, a bronzkori világban épített Arkaim leletét titokzatosként kezelik, mert a régészek nem sejtik, ki építette, de a bronzkori történelmet szerintük át kell írni miatta. A feltáró cseljabinszki régész, Gennagyij Zsdanovics szerint a település szerkezete különleges, mert 30 egyforma ház két körgyűrűt alkotott (22. ábra).<sup>771</sup> A házak ugyanolyan alakja a hierarchia hiányára mutat, mégis a hatalommegosztás valamilyen módját feltételezi, ha egyszer ilyen pontosan tervezték meg a várost. Arkaimtól 100 kilométerre a frankfurti Goethe Egyetem régészei is kutatnak – a Jekatyerinburgi Tudományos Akadémiával karöltve – egy hasonló várost, melynek fala 3-5 méter széles. E tájat a közelmúltig a nomád életmóddal jellemezték, és most Rüdiger Krause szerint a semmiből bukkantak fel ezek a települések. Az elmúlt harminc évben 22 hasonló települést fedeztek fel ezen a 350 kilométer hosszú és 200 kilométer széles területen, ezért elnevezték 'Városok Országának'. A nagy érdeklődésre tekintettel a ZDF televízió is forgatott filmet a feltárásáról „Schliemann örökösei: sztyeppei harcosok Arkaimból” címmel.<sup>772</sup> Zsdanovics kulturális robbanásnak tekinti, ami Arkaimban történt 4000 éve. Az arkaimi építményeket az emberiség csillagóráihoz sorolja, szerinte minden település az univerzumot modellezi. Míg

<http://www.timothystephany.com/gobekli.html>.

<sup>770</sup> A képek forrása: <https://st3.ning.com/topology/rest/1.0/file/get/2655569580?profile=origina> és [https://juliabusbaratai.blog.hu/2017/06/20/arkaim\\_osi\\_varosa](https://juliabusbaratai.blog.hu/2017/06/20/arkaim_osi_varosa).

<sup>771</sup> Marina Anselm: Arkaim – Die rätselhafte Spiralstadt im Ural. *Die Welt* 15.01.2010. <https://www.welt.de/wissenschaft/article5861383/Arkaim-Die-raetselhafte-Spiralstadt-im-Ural.html?wtrid=onsite.onsitesearch>.

<sup>772</sup> A ZDF 2010.01.17. 19.25-kor sugározta. <http://www.zdf.de/ZDFmediathek/hauptnavigation/sendung-verpasst/#/beitrag/video/1224400/Vermachtnis-der-Steppenkrieger>. A ZDF 2010.01.17. 19.25-kor sugározta.



Krause csak új településmodell megjelenéséről beszél a sztyeppén, teljesen új építészetéről, aminek létrejöttéhez újfajta társadalmi szervezet volt szükséges. Abban mindketten megegyeznek, hogy e települések felfedezése megváltoztatta a történelem előtti európai viszonyokról vallottakat.

Ezer évvel korábban, a bronzkorszak elején, Kr.e. 3000 körül indul meg az orosz sztyeppéről a 3. kurgán invázióknak nevezett hódítóhadjárat Európa középső és nyugati területei felé. Ehhez sorolható az évezred közepén az, amikor már maga a Kárpát-medence nyugati területe is újabb hódítóval szolgál: a harangedény műveltség inváziója, a Vinkovci–Somogyvár műveltségből, a dunántúli területről veszi kezdetét. Ezek a hódító hadjáratok, inváziók nem jelentik hatalmas embertömegek mozgását, bár az előlük elmenekülők száma sokkal nagyobb volt, hanem csupán egy hódító elit fokozatos terjedését. Európa szerte ekkor alakultak ki véglegesen a kettős társadalmak. A történelemtudomány azonban a hódító elitről nevezi el az egyes területi műveltségeket, és látszólag népek, műveltségek hatalmas távolságra elvándorolnak, holott ez csakis az uralkodókat jellemzi. A földműves népesség ritkán mozdul, általában évszázadokig, évezredekig a helyén marad és épít. Legfeljebb menekülni próbál, de erre az időszakra már befejeződött a kontinens betelepülése, egyszerűen nincs hová elmenekülni a katonai előkelők előtt. Ezt a sajátságát fényesen igazolják mind a vércsoport, mind pedig a kromoszóma vizsgálatok, amelyek szerint Európa mai lakossága döntő többségében az őslakosságból áll. Ez vonatkozik a Kárpát-medencei magyarságra is.<sup>773</sup>

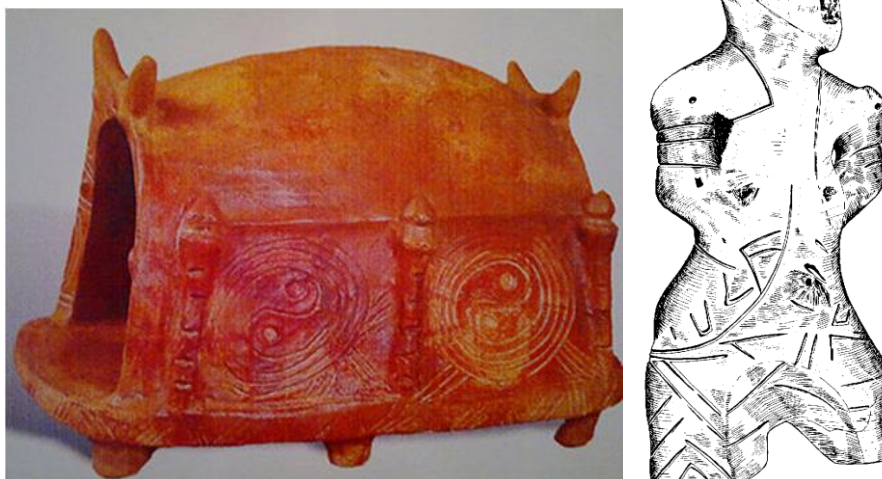
## És a jelen valósága

Vagy feltáratlan volt, vagy eddig ezzel nem számoltunk, de ezután a valóságos eredettörténet fényében kell az eseménytörténetre tekinteni. Fontos, hogy 5-6000 évtől visszafelé nem látunk erőszakra és rangra utaló nyomokat Európában, és persze a Föld többi részén sem, de ott kevesebb ásatás történt eddig. És az elmúlt hétezer év elején, időben elhúzva, közvetlen kiáradást látunk – a földművelést elterjesztők részéről – innen a Kárpát-medencéből a környező és távolibb európai területekre. Aztán pedig jött a hatalmi jellegű hódítás, a maga rombolásával és elnyomó jellegű haladásával. És e hódító hatalomból lettek az ókori államok, majd a középkoriak és az újkori birodalmak, valamint ez utóbbiak tovább mentek más földrészekre hódítani, gyarmatosítani. Amivel nemcsak hogy saját hasznukra felhasználva leigázták a területet s népességét, de megsemmisítették annak ottani saját kultúráját. Miközben emlékeit, majd régészetiileg feltárt nyomait is az ókori világról szóló szakirodalomnak megfelelővé alakították – a közismeretté tett leírásban. Kialakítva a globálisan értelmezett emberiség haladását a nyugati világ dominanciája szerint az egész földön.

Ha ezt ma általánosan nem így tanítják, annak oka az eszmei berögzöttség, hogy mindezek eléréséhez fegyvereken kívül ideológiai eszközöket is használtak. Ennek állomásait a különböző vallások létrejötte és terjedése, máig ható léte jelenti. Ám szokásosan itt is megfelelő alaphoz és magyarázatnak tartott eseményeket illesztnek az eszmei törekvésekhez, azaz történelmi materializmussal élnek az eszmetörténet magyarázatában. A gondolkodás önállósága azonban az embert másféle lényként mutatja számunkra, mint egymáshoz ütődő golyók pályaalakulásának elszenvedőjét. Ám a dolgot tovább gondolva a golyókat meglökökre – mint nyertesekre – is utalhatunk, akik a dákót kézben tartják, mondhatni, sok helyütt már a kurgán inváziók óta. Mélyebben belegondolva pedig felmerül itt a felelősség kérdése, hogy az eszmei jelen horizonton és múltú vertikumban mozogva mennyire mélyen látunk bele e főszereplő elvekbe, azok gyökereibe és következményeibe.

---

<sup>773</sup> Lásd Semino (2000), Gibbons (2000).

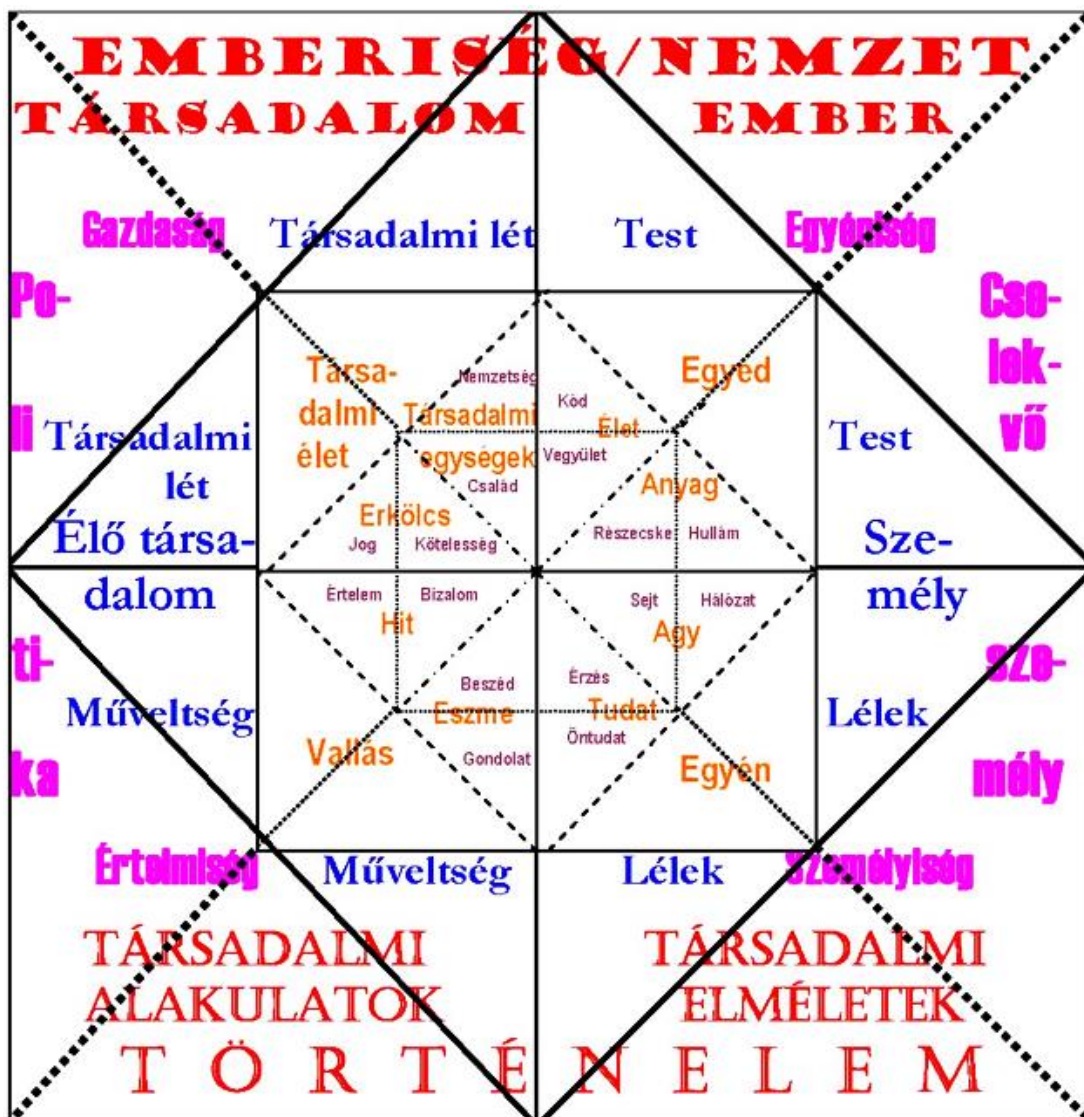


23. ábra. A mellérendelést megjelenítő ábrázolás a Kukutyin-Tripolje műveltségéből 4000 évvel a – jin-jang – jel kínai megjelenése előtt és arctalan szobor írásjelekkel ugyanonnan<sup>774</sup>

Ilyen szintű összevetést keveset látunk ma, például a kereszténység és az iszlám tekintetében. Mit adott az egyik, és mit a másik híveinek és az emberiségnek? És milyen jövőt ígér az egyik és a másik? Ha csak e két vallást tekintjük a maga valóságában, közelebb juthatunk „a világ megmentése” ügyében a megoldáshoz. S a teljes megoldáshoz el kell végezni ezt a tisztázó munkát minden vallás esetében. Ha azt látjuk, hogy az iszlám létrejöttét a kereszténység befolyásolta döntő mértékben, akkor e befolyást figyelembe kell venni, és a kereszténységet magát is ebből a szempontból. Ekkor pedig az arianizmus és annak a történetkutatásban nem eléggé figyelembe vett hatása vizsgálendő. De az iszlám birodalomalkotó szerepe is ismeretes, és a kereszténységet is befolyásolta a birodalmi érdek. Ez a kérdéskör kiterjeszti a kettős kultúra és társadalom vizsgálatát – Ázsia mellett – Európára is. Ahol a kereszténység létrejöttének eszmei gyökereit is találjuk. Mert a kereszténység létrejöttének eszmei gyökere: a mellérendelés. És éppen a földművelő állattenyésztés javainak köszönhetően mutatkozó nagy népesség következtében a kettős kultúra sokáig nem tudott uralkodóvá válni a Kárpát-medence egy bizonyos kitüntetett részében.<sup>775</sup> És e kivételesség éppen a mi nyelvünkben, műveltségünkben a mellérendelő jelleg által máig megmutatkozik, mintegy párhuzamban keresztény elvekkel. És a jövőre nézve is ezt a jelleget tekintjük az emberiség számára üdvösnek, az emberiség szintű együttműködés alapjának. De ez értetlenséggel találkozunk a nyugati világban, mert ott a világsikert az alárendeléshez kötik – a legtöbben. Nézzük hát meg, hogy mi indokolja mégis a mellérendelést. Ehhez pedig még a hit és az értelem, a hit és a tudás, tudomány viszonyának kérdéskörével kell részletesebben foglalkoznom, amint az elején ígértem.

<sup>774</sup> <http://www.neokoolt.com/#!10-Things-You-Probably-Didnt-Know-About-Neolithic-Danubian-Civilization/c9ze/55b64bb80cf26fc16f2fa02e> és Marija Gimbutas: *The Goddesses and Gods of Old Europe 6500-3500 BC Myths and Cult Images*. Thames and Hudson, London, 1982. 84.

<sup>775</sup> Középkorunkra vonatkozó ezirányú elemzésemet lásd Darai Lajos: A magyar állam jelleme: képviselő, nemzet. *Alapvetés. Tanulmányok a magyar eredetről és következményeiről: Oktatási segédkönyv II. Acta Hungarica Turiciensia Historica XXXI/5*. 2016. pp. 320-426. és Műveltségünk és nyelvünk titka, írása. Ugyanott pp. 427-581. [http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/EPA01445\\_acta\\_hungarica\\_2016\\_5\\_0320-0426.pdf](http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_5_0320-0426.pdf) és [http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/EPA01445\\_acta\\_hungarica\\_2016\\_5\\_0320-0426.pdf](http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_5_0320-0426.pdf).



24. ábra. Az embertermészet és a társadalom felépítői.

Az ember, a társadalom és az emberiség kapcsolatát kell előbb világosan látnunk.<sup>776</sup> Megállapítható hogy az embert, mint értelmesen élő, tevékenykedő lényt, a kis közösségből kinövő társadalom működtető mechanizmusa egyesíti emberiséggé. És hogy e törvényszerűséget, hogy kettőnek egysége egy harmadikban mutatkozik, láthatjuk az emberen belül is, ahol a lélek programjával működtetett test hozza létre a személyt, s azon belül az életprogram vezérelte anyag egyedet, a tudattal rendelkező agy egyéniséget, a személyiség vezérelte egyéniség cselekvő személyt alkot. A társadalom esetében pedig a műveltség vezérelte társadalmi lét jelenti az élő társadalom alakzatát, s a műveltségen belül az eszme vezérelte hit építi fel a vallást. És az erkölcs által programozott társadalmi egységek működtetik a társadalmi életet. Valamint értelmiség által irányítottan működő gazdaság jelenhet meg eredményes politikaként. Az nemzetekben (népekben, etnikumokban) megjelenő emberiség szintjén is találunk társadalmi elméleteket, amelyek befolyással bírva a társadalmi alakulatokra, történelmet alkotnak (24. ábra).

Az ember természetének és társadalmainak összességét magának az embernek, a logikai rendszernek az oldaláról megközelítve a tudati, eszmei, értelmi oldalt kell előtérbe helyezni és az anyagi, motorikus részt, oldalt előbbi értelemhordozójaként tekinteni. Olyan szemléletben,

<sup>776</sup> Lásd Cser Ferenc, Darai Lajos: *Ember–Társadalom–Emberiség. Eszme–Hit–Vallás. Atya–Anya–Élet.* Queanbeyan–Kápolnásnyék, 2005–2006. <http://mek.oszk.hu/18100/18165/>.

amely a két egyenrangú oldalt egységben látja, ahol a működő rendszerben a kettő egymástól elválaszthatatlan egységbe olvad, azonos valóság két oldalát, két megközelítési módját jelenti. Mert az ember, a társadalom és az emberiség alapvető összetevő részeinek viszonyában az ember adja, jelenti mindig a programot, a vezérlést, az értelmet, a szellemet és a társadalom nyújtja, biztosítja a hordozó, működtető mechanizmust, és az első kettő együtt egy harmadikat, egy mindkettőjüket tartalmazó és túlhaladó tényezőt, az emberiséget eredményezi.

Mindezzel párhuzamosan az élő rendszerek valódi lényegének jellemzése, hogy azok együttműködést jelentő egyensúlyok sorozatai, bennük anyag és tudat egy-azonos rendszer két-féle megközelítése, és a két fogalom együttesen határoz meg egy logikailag látszólag felettük álló fogalmat, de a kettő ebben a fogalomban egyenértékűen egyesülve azonos. Az ember természetét leíró modellt az ember akarata, cselekvése, társas egyesülése, valamint társadalmi és emberiségi szintű tevékenysége leírására lehet alkalmazni.

Az emberi műveltség az egyéni és együttes emberi cselekvés tárgya és terméke, eredménye. Már legkorábbi régészeti nyomaiban is és mindig társadalmi, mint a beszéd is. Az emberi társadalom műveltsége az emberi együttműködés szellemi, azaz agyi kapcsolataira épül. Agyi átlapoltság, kollektivizálódott agyállapotok az eredményes meditáció 'para' jelenségének magyarázata. A műveltség tárgyi és szellemi termékei az összeadódott tudat hordozói, mintegy örökítő mémek rendszerét alkotják. Ez a műveltség emberi csoport életéhez, tevékenységéhez kapcsolódik, közege az élő társadalom. Azaz a társadalmat alkotó embereket élettani, eszmei, műveltségi kapcsolatai alakítják társadalommá. A társadalmak különböző természeti környezethez alkalmazkodnak, és egymáshoz is, szabályozottan. Az élő társadalomban szellemi és gazdasági élet áthatja egymást. Az eszme az összeadódott tudat megnyilvánulása, szavakban kifejezett gondolat, gondolati rendszer, tanítás. Az eszme egyesülése az őt hordozó hittel hozza létre a vallást, a hittel alátámasztott eszme vallásként működik. A hit az eszmehordozó emberi értelem meghatározó része, a gondolatrendszer tudatos elfogadása. Az emberek a vallásuk által felvállalt eszmei programok alapján – rítusokban – tevékenykednek. A vallás nemcsak istenhívő eszmerendszer, hanem ennél tágabb értelemben felvállalt tanoké (dogmáké). A vallás valódi társadalmi gyakorlat, szervezeti alakja is lehet, de egy tételes vallás sem univerzális. A hit fontos erőforrás önmagunk és mások elfogadására, bizalom képességeinkben, mások szándékaiban, s ezek tagadása is. A soros intellektusunk, érzelmi és a spirituális intelligenciánk által hitünk az egyszerű okszerűtlen kötődéstől (babonától) a tudományba vetett vallásig terjedhet.

Az önmagunkban bízás útján kivívott megoldásig azonban még igen hosszú út vezet, de végigjárható és elvezet a célhoz. Meg kell értenie minden embernek, hogy a TV, a rádió, az újságok mondanivalója nem azonos a saját gondolattal és elhatározással. Nem helyettesíti a magunk teljesítményét. A közjó pártos hirdetése önmagában alkalmatlan az egyéni boldogulás vezérlésére, akként tekinteni hazugság. Felismerni mindenben a lényegét, és fellépni érte vagy ellene, nem álmom, hanem kötelesség. Az eszméinkben hinni és bízni magunkban ugyanúgy kell, mint Istenben, azaz abban az egyén fölötti szellemiségben, amiből az új gondolat, a közösséget fönntartó cselekvés lényege meríthető. Sőt úgy fontos hinni Istenben, mint az egyén fölötti szellemiségben, ahol össze lehet kötni a hívőket a hitetlenekkel. Nem szükséges az isteni arcot kialakítani, személyként kezelni őt, mert a lényeg már mélyebben van, és ebben a mélységben közös nevezőre kerülhetünk, ha akarjuk. A múlt és a jövő arra kötelez bennünket, hogy higgyük, hogy akarjuk.

Manapság új, valóban emberiség léptékű történelem van kialakulóban, amit a bolygónyi méretűvé váló folyamatok, összefüggések hajtanak előre, követelnek ki. Ennek számára viszont nincsenek a történetírásban megfelelő színvonalú vagy mélységű történelemábrázolások. Megfelelő színvonal, mélység itt az, ami kiiktatja a közelmúlt és a jelen acsarkodásainak, elnyomó törekvéseinek és egyoldalú haszonszerzéseinek pártolását, igazolását. Hogy a különösen a magas technikai színvonalon működtetett gazdasággal bíró érdekérvényesítő emberiséggrészek, tár-

sadalmi csoportok vagy egyes személyek szempontjának megfelelően beállított eseményfolyamat pusztán leírások helyett térjen át az egész emberiségnek megfelelő együttműködést elősegítő tudatosság kialakulásához vezető folyamatok értékelésére, és minden szereplő megbecsülésére a teljes vonatkoztatási rendszerben. Azaz ne csak a múlt és a közelmúltat tekintse át ezen új követelmény szerint, hanem bátran nézzen szembe azzal a szörnyel, amit az elmúlt hatezer év emberi folyamatai létrehozta, és változtassa meg a megítélést, nem tekintve többé minden jó forrásának a kényszerítést, a gyilkolást, még ha mégoly dicsőnek is volt eddigelé e magatartás beállítva.<sup>777</sup>

Hanem keresse meg, mutassa fel követendő mintaként az elnyomott, megnyomorított kezdeményeit mindannak az emberi találékonyság és együttműködés érvényesülésnek, aminek kiteljesítve felgyorsított és az összeműködésre kiterjedt eredményei nélkül már manapság sem tudjuk megoldani az előttünk álló feladatokat, de a jövőben mégúgy se. Mert nem csupán erkölcsi kérdés mindez, hanem az emberiség fennmaradásának, emberi életszínvonalának megőrzésének kérdése. S ha a történetírás eddig nem művelte ezt az összes embert egyszerre figyelembe vevő módszert, ezután könnyen megteheti, elegendő hozzá az erkölcsi érzék szerinti történetírást megvalósítania, a különböző egyedi hatalmi érdekek figyelmen kívül hagyásával. Egyúttal helyreállítva a felfogásban a valóságos szerkezet felismerésének elfogadását, és a történetírást kivenni az egyedi hatalmi érdekek eszközi szerepéből. Tanulásaival együtt és annak kizárásával, hogy többet megismétlődhessen, át kell tekintenünk az erőszak rendszereit a kurganizálástól<sup>778</sup> az indoeurópaizálásig,<sup>779</sup> az istenkirályságtól<sup>780</sup> az óriásgépig,<sup>781</sup> a szkítáktól a rómaiakig, az alávétő ideológiáktól az emberiségi örömteli megoldások elbuktatásáig. S ugyancsak a békés együttműködés társadalmi gyakorlatának és eszményeinek – néhol még kereszténynek nevezett – maradványait. Mely utóbbi manapság sajnos jószerével már csak a mesék birodalmába tartozik, a jó tündérektől az egymást kölcsönösen segítő szereplőkig. Az ilyen történetírás azonban önmagában, magára hagyatottan, megfelelően létre sem jöhet, ki sem teljesülhet, nem lesz hatékony, csak akkor, ha a társadalom jelentős ereje támogatja és elfogadja saját gazdasági cselekedete elméletének lényegi meghatározójaként.

Összefoglalóan elmondható, hogy azért kell az igaz, hamisítástól mentes történelmet mihamarabb elérnünk, mert a félremagyarázott történelem maradt az egyik, ha nem a legerősebb, a jelen bajainak megoldására alkalmas szemlélet és eljárásfolyam érvényesülését megakadályozó eszköz a földön. Ez a feladat azért is sürgető, mert a múltfeltárás hatékonyságának növekedése mellett eltakarásának veszélyes esélye is nő, legalábbis bizonyos észrevehető, nem erőltetett törekvésekben. Ha nem is nyilvánvaló elsőre az összefüggés, de azért fokozatosan kibontakozó és szemléletünkbe illeszthető. Kezdvé az ember megjelenésének tudományos és nem tudományos jellegű bemutatásától, amivel két, bolygónyi méretű szekértáborra oszlik az emberiség. Pedig ennek nem kellene így lennie, ha a tudomány beépülne a vallásokba és a vallások közvetítette emberségi jellegzetességeket a tudomány figyelembe venné. Ehhez soroltam itt fel

<sup>777</sup> Az első harciasság, háború akkor jelent meg a földön, amikor a kurgán műveltség a Fekete-tengertől északra a Kr. e. V. évezred szárazsága idején elvadult sztyepei pásztorokból kialakult és rátámadt Európa középső, déli, majd keleti és északi részére három hullámban a következő kétezer évben Kr. e 4000-et követően. (Renfrew, 1989.)

<sup>778</sup> A kurganizálás a három kurgán-invázió alatt történt 6500 és 4500 éve, amikor az alárendelő hatalmi képlet a Kárpát-medence kivételével mindenütt kialakult Európában, leigáztatva őket felszámolva a helyi közösségek saját műveltségét, nyelvét és önirányítását.

<sup>779</sup> Az indoeurópaizálódás a kurganizálódás nyelvi fejleménye, amikor a földművelés terjedésével keletkezett, a helyi lakosság és a földművelést terjesztő Kárpát-medencei szalagdiszes vagy kottafejes kerámiajú nép közös nyelvét a kurgán hódítás megerősöskolta, leegyszerűsítette és Eurázsia nagy részén egymáshoz hasonlóvá tette.

<sup>780</sup> A harcias lovas hódítók által a papi vezetésű templomgazdaságokat a Közép-Keleten és Egyiptomban felváltotta az istenkirályság, amidőn a királyi utasítás isteni parancsként jelent meg.

<sup>781</sup> Mumford, Lewis: *A gép mítosza*. Európa, Budapest, 1985. Az óriásgépet embertömegek működtették, olyan eredménnyel, mint az ókor csodái (a piramisok) és a hódító nagy hadseregek.



vázlatosan az összefüggő eljárásokat és már megszerzett ismereteket, mintegy felmutatva megkerülhetetlenségüket, hogyha nem mondunk le a józanész használatáról. Aztán a következő, jól megragadható fordulópont az emberi erőszak és elnyomás megjelenése a földön. Mert feltárult már, hogy történelmi léptékekkel mérve igen késő s meghatározott helyen és körülmények között észlelhető a hatása. Amely hatás kiterjedt, és egyre terjedését látjuk napjainkig, ha megfelelő mély elemzéssel tekintünk bele társadalmi, és most már emberiségi következményeibe. Ezek láthatók a nyelvre gyakorolt hatástól a társadalmi szerkezet torzulásáig, amelyet aztán eszmei fegyverek tartanak megfelelően sakkban. Ugyanakkor, ha mindezt észrevehetjük, megítélhetjük, az arra utal, hogy nem mindenütt, nem mindenben és mindenkor érvényesülnek az alárendelés kárai. Maradtak területek Európában és a Föld más kontinensein, ahol az eredeti mellérendeléses világ tovább élt.

Karácsony Sándor szerint a mellérendelő magyar nyelv és műveltség együttműködésre serkentő, míg a környező népeké alárendelő, hierarchikus, és az alárendelésből nem lehet a mellérendelést megérteni, így századok óta szerveződik küzdelem a magyar szemlélet ellen – hódoltnak bennünket. Ma már nyilvánvaló a mi szemléletünk előnye: nagyobb nyeresési esélyt ad a résztvevőknek.<sup>782</sup> A magyar észjárás nyelvi különlegessége: „mindig reláció a formája a magyar nyelv grammatikai jelölésmódjának”. Őseredeti a gondolkodásunk: „az egyiket mint egyiket, a másikat mint másikat tekintem relációban, nem mint egyenlőt”.<sup>783</sup> A kettőből új harmadikat teremt a gondolkodás: igazi szillogizmus! (Ha alárendelően gondolkodom: valamelyiket alárendelem, azaz ugyanazt mondom a mellékmondatnál is.) A mellérendelő magyar népművészetben két szempont érvényesül egyszerre: a közeli és a távoli – látóhatár alá és fölé helyezve a rajzon (Lükő Gábor).<sup>784</sup> Kocsis István szerint régi korokban azért mindenki törvénytisztelő, mert a Szent Korona-tan nem alattvalói tudatot, hanem a Szentkorona-tagságot nyújtotta, ez közjogi érzetet, felelősségvállalást adott, egyenrangúságot és méltóságteljes magatartást, országlakosi mellérendelés elvét segítette elő.<sup>785</sup> A hagyományos mellérendelő felfogásnak a magyar műveltségben a mai napig történő túlélése azt mutatja, hogy ebben a kérdésben nincs fejlettség, meg elavult.

Valamint az alárendelés is elért kitűzött célokat, mégha azok nem tekinthetők is egyetemes céloknak, hanem az alárendeléses világ haszonélvezői szándékai és törekvései szerintieknek. Ez a kettősség, a kettős társadalom élete lett aztán a gyakorlat a középkortól máig. És azért kell nemcsak a korai időrenddel foglalkozni az emberiség életében, hanem a későbbi időszámítási torzulásokkal is, mert az idővel való „játék” mögött a hellyel való „játék” húzódott meg. A ködös ősidőkhöz bizonytalan távoli területeket rendeltek, az írásba foglalt világesemények viszont a fejlett központ szempontjából lettek leírva. És birodalmak harcoltak a központi szerep eléréseért, szinte időtlenné téve a birodalmi létet, s kiterjesztve azt lényegében az egész földre. S minthogy a történelmi valóság ettől igen távol van, sok-sok ellentmondás és ellenállás keletkezett, amit ugyan időről-időre letörtek hatalmi oldalról, de éppen a kettős kultúra emberi oldala miatt újraéled a törekvés megoldásukra. A mai világhelyzetben is, a mai posztmodern világban is. Mert a lét nem leépülni, hanem épülni akar.

S ha a posztmodern filozófia lemondani látszik a világ megismerhetőségéről, a világ egységes magyarázatáról, itt ennek az ember-felfogásnak az ellenkezőjéről próbáltunk meggyőzően beszélni. S ha a posztmodern formalizált nyelvhasználat – saját elvi síkon – átértelmezi a

---

<sup>782</sup> Karácsony Sándor: *Magyarok kincse*. Széphalom Könyvműhely. Budapest, 2008. 5. 7. V. ö. Lendvai L. Ferenc: *Egy magyar filozófus: Karácsony Sándor*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1993.

<sup>783</sup> Karácsony Sándor: *A magyar észjárás*. Magvető Kiadó, Budapest, 1985. 505-506, 508

<sup>784</sup> Lükő Gábor: *A magyar lélek formái*. Exodus, Budapest, 1942. 189.

<sup>785</sup> Kocsis István: *A Szent korona tana. Múltja, jelene, jövője*. Püski Kiadó, Budapest, 1996. 288. V. ö. Darai Lajos: A magyar állam jellege: képviselő, nemzet. *Alapvetés. Tanulmányok a magyar eredetről és következményeiről. Oktatási segédkönyv II. Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIV. évfolyam 5. szám. 320-426.* [http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/EPA01445\\_acta\\_hungarica\\_2016\\_5\\_0320-0426.pdf](http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_5_0320-0426.pdf).

megelőző elméleteket emberről, világról,<sup>786</sup> akkor a mai filozófia vagy társadalomtudomány felléphet ez ellen, mert nincsen szüksége segédnyelvre, mint a fizikának a részecskefizikához a matematikára volt az érzékelhetetlen kifejezésére. Ugyanis az emberi vélekedések és törekvések érzékelhetők, és ha nem, annak nem lehet helye az egészséges – erkölcsi – életben: lásd összeesküvés-elméletek tiltása a magyarázatokban. A formalizált egyennyelv ránk eröltetése ilyen érzékelhetetlen szándékot és erőt mutat a háttérben, ami a régi világból örökölt kettős társadalomba zárhat újra bennünket, pedig már a nyitottság elindult.

Az embertörténet, az ember felépítése és társadalommal elért eredménye mind azt mutatja, hogy nem a természet vagy a szellem, hanem a kettő együtt meghatározónk, azaz a három mellérendelő filozófiája érvényes már. A két tényező mellérendelt kapcsolatából származó harmadik eredmény, ahol minden tapasztalat a világ egységét mutatja: hullám és részecske egysége az anyag, vezérlés s elemek, vegyületek egysége az élet, tudat és agy egysége az egyéniség, lélek és test egysége az emberi személy, műveltség, erkölcs és társadalmi élet egysége a történelem, az ember és a társadalom egysége az emberiség. A világegyetem egysége nem lehet pusztán anyagi, azaz a kvantumfizika nyelvén: korpuszkuális egység, mert a pusztán anyagi hatásként a mutakozó jelenségek megragadhatatlanok. Megragadható az anyagi jellegű élettelen és élő szereplők – logikai alapozású – szellemi, vagy/azaz hullámjelenségek hatása, egyfajta rendezettség és rendszerszerűség világunkban, és ez elegendő tudás számunkra. A modern emberiség túlélésének záloga, hogy ismét visszatér a mellérendelő szemléleten alapuló műveltség társadalmi gyakorlatához, és tovább építi társadalmi és szellemi építményét.

---

<sup>786</sup> A velejáró kártevéseivel: olyan követelményt támaszt a múlt felé, amit visszamenőlegesen teljesíthetetlen; elvi alapállásból tiltja foglalkoznia a jövővel; divatos látványosságával eléri minden más típusú mai elmélet lejáratását.

# E SZÁMUNK SZERZŐI

*Borsos Szabolcs* PhD filozófus, a Bolyai Líceum tanára, mentálhigiénés szakember, Marosvásárhely – Jobbágytelke, [www.sicordia.com](http://www.sicordia.com).

*Csámpai Ottó* a filozófia tudomány kandidátusa, etnopszichológus, habilitált egyetemi docens, a Magyar Arany Érdemkereszt kitüntetettje, Nyitracehi.

*Cser Ferenc* D. Sc. kémia tudomány, nyugalmazott kutatásvezető mérnök, Queanbeyan, Ausztrália.

*Csihák György* közgazdász egyetemi doktor, történész, a ZMTE elnöke, Zürich.

*Gyimóthy Gábor* magánkutató, Zollikerberg, Svájc.

*Darai Lajos* C. Sc filozófus, Kodolányi János Egyetem, professzor emeritus, a ZMTE Tudományos Tanács titkára, Kápolnásnyék.

*Harsay Mária Magdolna* ny. gazdaság matematikus, rendszerszervező, művelődéstörténész, Budapest.

*Lippai Bertalan* írástörténész, a Körösi Csoma Sándor Magyar Egyetem tanára, Budapest.

*Marjeta Sasel Kos* régészeti doktora, klasszika-filológus, a Szlovén Tudományos és Művészeti Akadémia Tudományos Kutatóközpont Régészeti Intézetének tanácsadója, Ljubljana.

*Tímár Sándor* orvosdoktor, magánkutató, a ZMTE németországi alelnöke, Ingelheim

*Záhonyi András* mérnök, írástörténész, régi írások kutatója, Budapest.

*Z. Tóth Csaba* őstörténész, művelődéstörténész, Pécs.

# FÜGGELÉK

## **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület** **őszinte története** **XXXIV**

Harmincnégy év egy ember életében valaha egy emberöltőt jelentett – ma már csak egy fél emberöltő. Történelmi léptékben viszont mindig csak – csak talán kevesebb, mint egy pillanat. Egy egyesület életében viszont – szintén egy öltő. Egy egyesületi öltő.

Ha meggondolom, hogy ez alatt az idő alatt egyesületünkben több mint százán elhaltak. Százán, akik segítettek fenntartani a tisztességes nemzeti történelemírást – és akikkel tovább is vittük, még akkor is, ha ma már alig akad valaki, aki az ilyesmire emlékezni akar. És eljutottunk a történelemírás újabb korszakához – az archeogenetikához (régészeti genetika: öröklődéstanal segített régészet), vagy a veszélyes „genetikai régészethez” (Darai Lajos szerint), a génrégészethez (Gyimóthy Gábor szerint). Szerintem is új korszakhoz, amikor a genetikusok próbálják a történelemírást éppúgy befolyásuk alá vonni, mint ahogyan azt a nyelvészek teszik – mindmáig.

Vegyük ez évet sorjában. Ismét az Aranytíz Kultúrházban kezdtük, Budapesten, ahol az előadások rendben – noha nem a tervezett rendben – lebonyolódtak. Ugyanis dr. Németh Szilvia olyan örömök elé nézett, ami akadályozta volna abban, hogy Budapestre jöjjön. Kérésére eljött Pozsonyból dr. Szigeti Krisztina, aki ott éppolyan állásban van, mint a mi Szilviánk, és igazán meg lehettünk elégedve, mert olyan nagyszerű előadást tartott helyette.

Éppígy jártunk Marton Veronikával, aki hasonló örömet remélve – de a nagymama szerepében – szintén lemondta előadását. Helyette viszont Záhonyi András tartotta meg novemberben esedékes előadását, október 24-én. November 21-én pedig megjött önkéntes száműzetéséből dr. Nyári Gábor barátunk, aki „Meddig tart a Horthy korszak?” - címmel tartott igen érdekes és napjainkban is esedékes előadást.

Az előadások látogatottsága az előző években szokásos volt. Van egy igen szűk állandó közönségünk, további három-négy egyesületi tag és időnként két-három esetenkénti, talán kíváncsiskodó. Elemben ez semmit nem változtat azon, hogy mindig igen eleven és szakmai szempontból rendkívül érdekes beszélgetéseink vannak – alig akarunk elválni és hazamenni és mindig nagy érdeklődéssel várjuk a következő előadónkat. Az Aranytíz Kultúrház munkatársai pedig igen nagy szeretettel és előzékenységgel fogadnak és segítenek, immáron harminc éve. Minden hónapban ugyanazon a napon és órában. Pénzzel sok mindent meg lehet fizetni; a baráti szeretetet csak remélhetjük, hogy megfizeti nekik a Jóisten.

Ezzel párhuzamosan tartja Budakalászon minden hónapban nyilvános üléseit a „Régi magyar nyelvű rovásírások” munkacsoportunk.

# 2019

# Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

## UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH



Magyar Őstörténeti  
Találkozók Titkarsága

Sekretariat der „Treffen zur  
Frühgeschichte der Ungarn“

Háromszor jelölve az Európa Tanács „René Descartes” tudományos díjra  
Dreimal nominiert für den „René Descartes Prize” der Europäischen Union

Árpád fejedelem díj 2012  
Encyclopaedia Hungarica tulajdonosa

Közérdekű Egyesület  
Gemeinnütziger Verein

Hungarian Historical Society of Zurich  
Association Historique Hongroise de Zurich  
Società Storica Ungherese di Zurigo  
Asociación Histórica Húngara de Zürich



## Budapest Meghívó

CH-8004 ZÜRICH, Birmensdorferstrasse 51

zmte@freemail.hu www.zmte.org  
Postkontonummer: Zürich 80 36214-1  
IBAN elektronisch: CH1309000000800362141  
IBAN Papierform: IBAN CH 13 0900 0000 8003 6214 1  
SWIFT Code/BIC: POFICHBEXXX  
Empfängerbank: Swiss Post, PostFinance, Nordring 8,  
CH-3030 Bern Clearing Number: 09000  
Kapcsolati cím Magyarországon: Haraszti Zsuzsanna  
H-1046 Budapest, Szent Imre utca 10  
Telefon: +36/1/389 4087  
e-mail: haraszti\_zsuzsanna1@chello.hu

Nyilvános előadás  
általában minden hónap utolsó előtti  
csütörtökjén.  
Kezdet: pontosan 17 óra.  
Belépés díjtalan.  
Az előadást vita követi.  
Helye: H-1051 Budapest V., Arany János utca 10.  
Telefon: 0036/1/354-3400. Fax: 0036/1/354-3404  
Aranytíz Kultúrház www.aranytiz.hu

	Előadás	Elnök
Január 24	<b>dr. Bérczi Szaniszló</b> kandidátus, ELTE Fizikai Intézet Budapest, ZMTE <i>Ősfolgalomszótár mássalhangzókból</i>	<b>dr. Mandics György</b> , írás- és művelődéstörténész, ZMTE, Budapest
Február 21	<b>dr. J. Újváry Zsuzsanna</b> történész, kandidátus, egyetemi docens, PPKE BTK Budapest, ZMTE <i>Egy újkori város lakóinak hétköznappjai; a városi statutumok szabályozó szerepe a közösség életében</i>	<b>Rihmer Aurél</b> történész, Budapest, ZMTE
Március 21	<b>Kucsera János</b> a Müncheneri Széchenyi Kör elnöke, Eching <i>Tíz évszázad magyar emlékei Bajorországban. Könyvbemutató</i>	<b>dr. Csihák György</b> , a ZMTE elnöke
Április 18	<b>dr. Asqui Jorge Kristóf</b> NKE, Budapest <i>Gyűlöletből táplálkozni. A Ku Klux Klán újjáéledése - az első világháború egyik közvetlen amerikai hatása</i>	<b>dr. Harai Dénes</b> kandidátus, egyetemi tanár, NKE Budapest, ZMTE
Május 23	<b>László Péter Sándor</b> történész, Zebegény <i>Hiedelmek és szenthelyek</i>	<b>dr. Czoma László</b> ny. múzeumigazgató, Budapest, ZMTE
Június 20	<b>dr. Tímár Sándor</b> magánkutató, Ingelheim, ZMTE <i>Történelemtudomány és mítosz. A románok eredetéről és letelepedéséről a Kárpát-régióban</i>	<b>Mesterházy Zsolt</b> magyar ókor kutató, Budapest ZMTE
Szeptember 19	<b>dr. Németh Szilvia</b> történész, ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola, Pozsony <i>A pozsonyi közjegyzők munkássága és hatásuk Pozsony város társadalmára a dualizmus korában</i>	<b>dr. Pandula Attila</b> az MTA (történelemtudomány) doktora ELTE BTK docens, Budapest, ZMTE
Október 24	<b>dr. Nyáry Gábor</b> történész, PPKE, Városlőd, ZMTE <i>Meddig tart a Horthy-korszak?</i>	<b>Jávor Miklós</b> történész, doktorandusz, PPKE, Mosonmagyaróvár, ZMTE
November 21	<b>Záhonyi András</b> régi íráskutatója, Budapest, ZMTE <i>A nyelvi gyök(ér)rendszer működése a magyar nyelvben és más nyelvekben. (Példák a Czuczor-Fogarasi szótár „működésére”, számítógépes vizsgálat)</i>	<b>dr. Darai Lajos</b> filozófus, kandidátus, prof. emeritus KJF, Kápolnásnyék, ZMTE

**Megjegyzés.** Háznagy: Molnár Zsuzsanna ZMTE; ZMTE = a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tagja; PPKE=Pázmány Péter Katolikus Egyetem; BTK=Bölcsészettudományi Kar; NKE=Nemzeti Közszolgálati Egyetem; ELTE = Eötvös Lóránd Tudomány Egyetem, MTA=Magyar Tudományos Akadémia



# 2019

# Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

## UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH



Magyar Őstörténeti  
Találkozó Titkársága

Sekretariat der „Treffen zur  
Frühgeschichte der Ungarn“

Háromszor jelölve az Európa Tanács „René Descartes” tudományos díjra  
Dreimal nominiert für den „René Descartes Prize” der Europäischen Union

Közérdekű Egyesület  
Gemeinnütziger Verein

Hungarian Historical Society of Zurich  
Association Historique Hongroise de Zurich  
Società Storica Ungherese di Zurigo  
Asociación Histórica Húngara de Zürich

CH-8047 ZÜRICH

Postfach 502 znte@freemail.hu www.znte.org

Postkontonummer: Zürich 80 36214-1

IBAN elektronisch: CH1309000000800362141

IBAN Papierform: IBAN CH 13 0900 0000 8003 6214 1

SWIFT Code/BIC: POFICHBEXXX

Empfängerbank: Swiss Post, PostFinance, Nordring 8,

CH-3030 Bern Clearing Number: 09000

Kapcsolati cím Magyarországon: Haraszti Zsuzsanna

H-1046 Budapest, Szent Imre utca 10

Tel: +36/1/389 4087 haraszti.zsuzsanna1@chello.hu

Árpád fejedelem díj 2012  
Encyclopaedia Hungarica



1985 2014

Budakalász

## Meghívó

Nyilvános előadás

általában minden hónap utolsó pénteki napján.

Kezdetre pontosan 17 óra.

Belépés díjmentes.

Az előadást beszélgetés, vita követi.

Helye: H-2011 Budakalász, Szentendrei út 9.

Telefon: +36/26-340-468 Fax: +36/26-540-422

Kós Károly Általános Művelődési Központ

e-mail: imfo@koskarolyhm.hu

Előadás

Elnök

### A ZMTE: „Régi magyar nyelvű rovásírások munkacsoport” nyilvános ülései

- |                        |  |  |
|------------------------|--|--|
| Január 25.-én.         | Dr. Bérczi Szaniszló PhD., ELTE Budapest, ZMTE:<br><i>A legősibb fogalomtár</i>  | Záhonyi András, a régi írások kutatója,<br>Budapest, ZMTE                      |
| Február 22.-én.        | Dr. Faragó Imre PhD., ELTE Budapest:<br><i>Helynévrészeszt</i>   | Dr. Bérczi Szaniszló PhD., ELTE, ZMTE  |
| Márc. 29.-én.          | Záhonyi András régi írások kutatója, Budapest, ZMTE:<br><i>Kísérlet feliratok rendszerszemléletű újraértelmezésére</i>                           | Mesterházy Zsolt, a magyar régmúlt<br>kutatója, Budapest, ZMTE                 |
| Április 26.-án.        | <i>Kötetlen beszélgetés írástörténeti műveletekről, esetekről</i>  | Moderátor: Szekeres István írástörténet<br>kutató, Budakalász, ZMTE            |
| Május 31.-én.          | Dr. Mandics György, írás- és művelődéstörténész, Budapest,<br>ZMTE: <i>Rovás emlékeink történelemképe</i>  | Dr. Farkas László PhD., okleveles<br>tudományos írásanalitikus, Budapest, ZMTE |
| Június 28.-án.         | Dr. Révész Péter Professor University of Nebraska-Lincoln:<br><i>A minőségi írások megfigyelése a magyar rovásírás és nyelv<br/>segítségével</i> | Dr. Darai Lajos PhD., filozófus, emeritus<br>prof., KJE, Kápolnásnyék, ZMTE    |
| Szeptember 27.-<br>én. | Dr. Farkas László, PhD., okleveles tudományos írásanalitikus,<br>Budapest, ZMTE: <i>Írások grafométeres vizsgálata</i>                           | Szekeres István írástörténet kutató,<br>Budakalász, ZMTE                       |
| Október 25.-én..       | Szekeres István, írástörténet kutató, Budakalász, ZMTE:<br><i>Amikor megszólalnak a feliratok a régészeti leleteken</i>                          | Dr. Mandics György, írás- és<br>művelődéstörténész, Budapest, ZMTE             |
| Nov. 29.-én.           | <i>Kötetlen beszélgetés írástörténeti műveletekről, esetekről</i>  | Moderátor: Záhonyi András, a régi írások<br>kutatója, Budapest, ZMTE           |

**Megjegyzés.** Háznagy: Molnár Zsuzsanna ZMTE, ZMTE = a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tagja; KJE = Kodolányi János Egyetem, Székesfehérvár; ELTE = Eötvös Lóránd Tudomány Egyetem

**Az év nagy eseménye volt a Budakalászon tartott MAGYAR  
ŐSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓNK.**



34



1985



2019

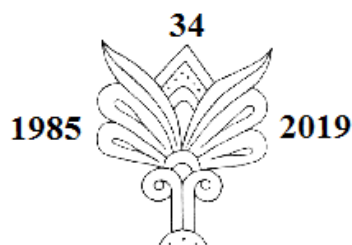
## **MEGHÍVÓ**

*A ZÜRICH MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET (ZMTE) 31. MAGYAR  
ŐSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓJÁRA  
BUDAKALÁSZ, KÓS KÁROLY ÁLTALÁNOS MŰVELŐDÉSI KÖZPONT DÍSZTERME,  
2019. ÁPRILIS 27-28*

***A KORAI MAGYAR TÖRTÉNELEM ÉS A ZMTE BARÁTAI***



Amint az a sajtótájékoztatónkból kiderül, ez a rendezvényünk sok szempontból eltér, a korábbi, azonos című rendezvényünktől.



## SAJTÓTÁJÉKOZTATÓ

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 2019. április 27 és 28-án tartotta XXXI. Magyar Őstörténeti Találkozóját, Budakalászon a Kós Károly Művelődési Ház és Könyvtár-ban. Itt tartja havi nyilvános összejöveteleit „a régi magyar nyelvű rovásírások” munkacsoportunk. A rendezvény, a szokásostól eltérő módon csak két napig tartott, ezért rendszere is eltért a megszokottól. Látván, hogy már számtalan helyen rendeznek hasonló összejöveteleket, meghívtunk 17 hasonló intézményt baráti kör szervezése szándékával – és el is jöttek 6 szervezet képviselői, akik bemutatkoztak és részt vettek a beszélgetésben is.

Az első napon délelőtt főelőadást tartott Váralljai Csocsán Jenő oxfordi ny. prof. „a nagyszentmikósi kincs és ’Lehel kürtje’ jelentőségéről”, a délután első részében pedig prof. Farkas László az Irástudományi Szakmai Kollégium elnöke „történeti kézíratainkat íráselemezte”. Ezt követően Bérczi Szaniszló kandidátus és Fabó László a beszéd kialakulásáról és hangjainak rendszeréről értekeztek, majd Szekeres István, a munkacsoport vezetője, „az uráli, nemeket jelölő fejszimbólumok” történeti összefoglalását adta.

A második napon délelőtt Grandpierre Attila kandidátus őstörténelmünk elemzésének helyzetével és jövőjével foglalkozott, a délután nagy része pedig a genetikusoké volt. Oláh Zoltán és Török Tibor genetikus-kandidátusok előadásaihoz Gáspár Róbert és Neparáczki Endre genetikus-kandidátus fűzött értékes kiegészítéseket. Tárgy volt a genetikai folytonosságunk és az öröklődéstan alkalmazásának lehetőségei a magyar történelemtudomány számára. Ez után ismét a házigazdák következtek: Záhonyi András előadása az ősi írásrendszerekről, Mandics György „Az elveszettnek hitt régi magyar költészet”.

Az egész rendezvényt filmre vette a müncheni Ravasz Zoltán Csipai József segítségével és a film YouTube rendszerben lesz elérhető. Valamennyi írásban is leadott szöveg megjelenik, mint az Egyesület 117. kiadványa digitálisan is elérhető lesz a szokásos helyeken. A rendezvény rendben, zavartalanul folyt le, jelentős érdeklődés mellett.

A két nap levezetőelnöke Darai Lajos, a Kodolányi János Egyetem emeritus professzora, a rendezvény védnöke Rogán László, Budakalász polgármestere volt.

Budakalász, 2019. április 29.

ZMTE Elnöksége

A rendezvényen minden úgy történt, amint az a tájékoztatóban áll. Ezúttal a figyelem középpontjában nem a házigazda munkacsoportunk állt, hanem a génkutatók. Leginkább arra voltunk kíváncsiak, hogy ez az új tudományág, az öröklődéstan, miként hasznosítható a történelemtudományban. Ennek a tudományágnak a képviselői közül eljött Oláh Zoltán, Neparáczki Endre és Török Tibor. Beszélgetésükbe élénken bekapcsolódott Gáspár Róbert és Darai Lajos, és mind ezek számos és fontos tanulsággal szolgáltak a hallgatóság részére. Mindenekelőtt, talán a legérdekesebb az volt, hogy ennek a tudományágnak a művelői, milyen határozottsággal lépnek fel. Az emberben önként felmerült a gondolat: a történelemtudományban ugyan nem állunk -e, tényleg, egy új fejezet indulása elején? Nem fogja-e ez a tudományág átvenni a vezetést a történelemtudományban, amint azt eddig a nyelvészet tettei?



*Az elnöklő Darai Lajos (Kápolnásnyék) és a hozzászóló Sancz Klára Lujza (Budapest), mindketten ZMTE*





*A közönség egy része.  
Elöl Haraszi Zsuzsanna (Budapest)  
ZMTE, a jobb szélén  
Neparáczki Endre (Sze-  
ged)*

*Az egyik főelőadó Váralljai Csocsán Jenő (Ox-  
ford), ZMTE*







*A másik főelőadó Grandpierre Attila  
(Zebegény), ZMTE*

*Főelőadó Oláh Zoltán (Miskolc)*



*Főelőadónk Bérczi Szaniszló (Budapest), ZMTE*



*A közönség egy másik része. Az első sorban három főelőadónk: Farkas László (Buda-*

*pest), Szekeres István (Budakalász) és Záhonyi András (Budapest, sétabottal), mindhárman ZMTE*



*Az egyik felkért hozzászóló Mesterházy Zsolt (Budapest), ZMTE*

*Főelőadó Tóth Tibor (Szeged)  
az elnöklő Darai Lajossal*



*Darai egy hozzászóló barátunkkal*



*Két főelőadónk  
Mandics György és  
Záhonyi András, mind-  
ketten Budapest és  
ZMTE*



*A filmkészítők Csipai József (Budapest)  
és Ravasz Zoltán (München)*

A film megtalálható a honlapunkon (<https://znte.webnode.hu/elektronikus-konyvtar/>) és a YouTube-on:

**2019. április 27. délelőtt:** <https://www.youtube.com/watch?v=LtQR-44R7II&t=19s>,

**2019. április 27. délután:** <https://www.youtube.com/watch?v=vt1wh13Ya08>,

**2019. április 28. délelőtt:** <https://youtu.be/eJdsg0-WKS0>,

**2019. április 28. délután:** [https://www.youtube.com/watch?v=Oupl3P\\_6wS0](https://www.youtube.com/watch?v=Oupl3P_6wS0),

miként a rendezvény könyve ([Acta XXXIV/3.](#)) is valamennyi szokásos helyeinken, digitálisan, ingyen letölthetően

A taggyűlésünk idén is májusban volt az Aranytíz Kultúrházban.

**ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET****JEGYZŐKÖNYV**

a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 35. taggyűléséről  
2019. június 22-én, Budapesten  
az Alapszabály 4. pontja szerint

Kezdet: 14óra 23 perc

A taggyűlésen részt vesz 13 szavazattal rendelkező egyesületi tag (1. sz. melléklet). A résztvevők megegyeznek abban, hogy a szavazások nyilvánosak. Ezt követően a Taggyűlés 13 igen szavazattal - megválasztja a jegyzőkönyv vezetőjévé Darai Lajost (Kápolnásnyék) és a jegyzőkönyv hitelesítőjévé Csámpai Ottót (Nyitracsehi) valamint Farkas Lászlót (Budapest);

- jóváhagyja az elnökség által előzetesen kiküldött meghívóban szereplő napirendet (2. sz. melléklet).
- A taggyűlés legmélyebb tisztelettel elbúcsúztatja az egyesület elhunyt tagját: Kovács Veronikát (Helsingborg), és az egyesület érdekében kifejtett munkájáért jegyzőkönyvi köszönetet mond;
- jóváhagyja a 2018. évi taggyűlés jegyzőkönyvét változtatás nélkül (3. sz. melléklet).

Az elnökség beszámolója az alábbi részekből áll:

1. Az elnök beszámol az egyesület egész évi tevékenységéről és a különböző országokban megtartott rendezvényekről. Továbbra is folytatjuk honlapunk megújítását. Tudományos kutatómunkánkat folytatjuk két munkacsoportunkban. A régi magyar nyelvű rovásírások munkacsoportunk havonta nyilvános ülést tart Budakalászon a Kós Károly Általános Művelődési Központban és sikeresen megszervezte és lebonyolította soron következő, két napos magyar őstörténeti találkozónkat. A Horthy-korszak történelemtudományos vizsgálata munkacsoportunk a terv szerint megtartotta az ugyancsak sikeres, két napos rendezvényét a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen, az Egyetem kampuszán. Az Acta Historica Hungarica Turiciensia periodika sorozatunkban befejeztük emlékkönyveink digitalizálását, így van eddig minden évről egy, szám szerint 33 - és mindez megjelenik digitálisan a szokásos helyeken. Eddig megjelent összesen 114 kiadványunk. Tudományos Tanácsunk három ülés tartott.
2. Beszámolnak a munkacsoportok vezetői.
3. Az elnökség jelenlévő tagjai beszámolnak saját végzett munkájukról.
4. A pénztáros beszámol a pénzügyekről (4. sz. melléklet) és bejelenti, hogy az egyesület pénzforgalma a folyó üzleti évben negatív egyenleggel zárult. Az egyesületnek vagyona nincs.
5. A számviteli ellenőrök betérjesztik jelentésüket és javaslatukat (5. sz. melléklet).
6. A beszámolók több javaslatot tartalmaznak.

A beszámolót követően:

**A. A taggyűlés felkéri az egyesület minden tagját, hogy tevékenységével segítse egyesületét és anyagilag is, hiszen tagdíj nincs. Az egyesület zürichi közhasznú intézmény, az adományok az adóban elszámolhatók.**

**B. A taggyűlés az alábbi határozatokat hozza mindig 13 igen szavazattal:**

- elfogadja az elnök beszámolóját és a felmentést megadja;
- elfogadja az elnökség beszámolóját és a felmentést megadja;
- elfogadja a pénztáros jelentését és a felmentést megadja;
- elfogadja a számviteli ellenőrök jelentését és javaslatukat határozatra emeli;
- megbízza az elnökséget a 2020. évi teljes egyesületi műsor szervezésével és lebonyolításával.



C. A taggyűlés köszönetét fejezi ki: Darai Lajosnak, Gáspár Róbertnek, Harai Dénesnek, Haraszti Zsuzsannának, J. Újváry Zsuzsannának, Molnár Zsuzsannának, Szekeres Istvánnak és Záhonyi Andrásnak az egyesület érdekében kifejtett áldásos tevékenységükért.

D. A taggyűlés 13 igen szavazattal megválasztja egy évre az elnököt és 13 igen szavazattal egy évre az elnökség tagjait (6. sz. melléklet).

A mellékletek a jegyzőkönyv lényeges részét képezik, ami azt jelenti, hogy tartalmuk csakis az egyesület tagjai tudomására hozható. A nyilvánosság körének bővítéséről az elnök dönt.

Vége: 17 óra 15 perc.

Ezen jegyzőkönyv készült németül és magyarul két-két eredeti példányban papíron, mind a négy példány hiteles.

*Jegyzőkönyvvezető: Darai Lajos (Kápolnásnyék)*

*A jegyzőkönyv hiteles: Csámpai Ottó (Nyitraacsehi) és Farka László (Budapest)*

Melléklet: 6 db.

Egyesületünk címe: CH-8004 Zürich, Birmensdorferstrasse 51

Egyesületi közleményt csak e-mail címre küldünk.

Kapcsolati címünk Magyarországon:

Haraszti Zsuzsanna

H-1046 Budapest, Szent Imre utca 10

T: +36/1/389 4087

haraszti.zsuzsanna1@chello.hu

Az egyesület e-mail címe: [zmte@freemail.hu](mailto:zmte@freemail.hu) Erre a címre mindenki küldje el e-mail címét – akár gondolja, hogy tudjuk, akár nem.

Honlapunk: [www.zmte.org](http://www.zmte.org)

*Segítség:* aki tud, biztosítson ide kapcsolatot (link).

Eszme-csere rovatunkban két nyelven lehet vitatkozni.

Digitális folyóiratunkba várjuk az írásokat: [zmtehu@gmail.com](mailto:zmtehu@gmail.com)

Honlapunk fennmaradásának biztosítója: gyakori látogatása!



01\_018\_A\_W

# UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH



## PROTOKOLL

der 35 Mitgliederversammlung des Ungarisch Historischen Vereins Zürich  
vom 22. Juni 2019 in Budapest  
gemäss Art. 4. der Statuten

Beginn: 14Uhr 23 M.

An der Mitgliederversammlung nehmen 13 stimmberechtigte Vereinsmitglieder teil. Die Teilnehmer einigen sich darauf, jede Abstimmung öffentlich durchzuführen. Folgende Beschlüsse werden mit je 13 Stimmen angenommen:

- die Wahl von Lajos Darai (Kápolnásnyék) als Protokollführer, sowie Ottó Csámpai (Nyitracséhi) und László Farkas (Budapest) als Beglaubiger;
- die Tagesordnung (Anlagen 2), welche vom Vorstand im voraus versandt wurde.

Die Mitgliederversammlung nimmt würdevoll Abschied von dem verstorbenen Mitglied Veronika Kovács (Helsingborg) und spricht den Verstorbenen ihren Dank für die Verdienste um den Verein aus;

- nimmt das Protokoll der Mitgliederversammlung des Jahres 2018 ohne Änderung an (Anlagen 3).

1. Es folgt die Berichterstattung des Vorstandes. Der Präsident erstattet Bericht über die gesamten Aktivitäten des Vereins in den verschiedenen Orten. Unsere Homepage wird laufend erneuert. Unsere wissenschaftliche Forschungsarbeiten setzen wir fort in unsren zwei Arbeitsgruppen. Unsere Arbeitsgruppe „Altungarische Schriften (Keilschriften)“ organisiert monatlich öffentliche Sitzungen in Budakalász (eine Vorort von Budapest), und führte durch unser nächstes Treffen über ungarische Frühgeschichte. Die zweite Arbeitsgruppe „Analyse der Zeit in Ungarn zwischen den beiden Weltkriege“ ebenfalls realisirt wie geplant ein Kolloquium in Zusammenarbeit mit der „Nationalen Universität der Staatsdiener“ auf dem Campus der Universiät, am 1. und 2. Dezember 2018. Die Periodika „Acta Historica Hungarica Turiciensia“ mit weiteren Ersheinungen erweitert wurde. Unsere Erinnerungsbücher wurden alle digitalisiert. Gegenwärtig sind 113 Bücher von uns zu finden auf den bekannten Erscheinungsorten. Unser Wissenschaftlicher Beirat hat drei Sitzungen abgehalten.
2. Berichten die Leiter der Arbeitsgruppen.
3. Die anwesenden Mitglieder des Vorstandes erstatten Bericht über die von ihnen persönlich verrichteten Arbeiten.
4. Der Kassierer referiert über die Finanzen des Vereins (Anlagen 4) und teilt mit, dass die Bilanz am Ende des Berichtsjahres mit einem negativen Saldo abgeschlossen wurde. Der Verein besitzt kein Vermögen.
5. Die Rechnungsrevisoren stellen ihre Berichte und Vorschläge vor (Anlagen 5).
6. Die Berichte enthalten mehrere Anregungen.

Nach den Berichterstattungen:

- A. Die Mitglieder des Vereins werden dazu aufgerufen, den Verein auch finanziell zu unterstützen, da der Verein keine Mitgliederbeiträge erhebt. Infolge Gemeinnützigkeit sind die Spenden steuerwirksam.**
- B. Durch die Mitgliederversammlung werden mit jeweils 13 Ja-Stimmen beschlossen:
  - der Bericht des Präsidenten wird angenommen und Décharge erteilt;
  - der Bericht des Vorstandes wird angenommen und Décharge erteilt;
  - der Rechnungsbericht wird angenommen und Décharge erteilt;
  - der Bericht und Vorschläge der Rechnungsrevisoren werden angenommen und ihre Vorschläge zu Beschlüssen erhoben; 627
  - der Vorstand wird beauftragt, alle Veranstaltungen des Jahres 2020 vorzubereiten und durchzuführen.
- C. Die Mitgliederversammlung drückt ihren Dank für die im Sinne des Vereins erbrachten Tätigkeiten an die Mitglieder: Lajos Darai, Róbert Gáspár, Dénes Harai, Zsuzsanna Haraszi, Zsuzsanna J. Újváry, Zsuzsanna Molnár, István Szekeres und András Záhonyi.

D. Die Mitgliederversammlung wählt mit 13 Ja-Stimmen den Präsidenten und mit 13 Ja-Stimmen die Mitglieder des Vorstandes für je ein Jahr (Anlagen 6).

Die Anlagen sind wesentliche Bestandteile des Protokolls und sind als vertraulich zu behandeln. Das bedeutet, dass die Kenntnisnahme ihrer Inhalte den Vereinsmitgliedern vorbehalten ist. Über etwaige Veröffentlichung entscheidet der Präsident.

Ende der Mitgliederversammlung: 14Uhr 15 M.

Dieses Protokoll ist in deutscher und ungarischer Sprache auf Papier in je zwei Originalen verfasst worden; alle vier Exemplare sind beglaubigt.

*Protokollführer:*

*Lajos Darai (Kápolnásnyék)*

*Das Protokoll haben beglaubigt:*

*Ottó Csámpai (Nyitracsehi) , László Farkas (Budapest)*

Anlagen 6 St.

Unsere Vereinsadresse: CH-8004 Zürich, Birmensdorferstrasse 51

Vereinsmitteilungen werden nur auf e-mail Adresse geschickt

Unsere Verbindungsadresse in Ungarn:

Zsuzsanna HARASZTI

H-1046 Budapest, Szent Imre utca 10

Telefon: +36/1/389 4087

haraszi.zsuzsanna1@chello.hu

Die elektronische Adresse des Vereins lautet: [zmte@freemail.hu](mailto:zmte@freemail.hu) Wir bitten um Zustellung Ihrer e-mail Adresse

Unsere Homepage [www.zmte.org](http://www.zmte.org)

*Bitte:* besorgen Sie Kontakte dazu (link)

Die Spalte „Meinungs-Austausch“ steht Ihnen zur Diskussion zur Verfügung in zwei Sprachen



01\_018\_B\_W



Kiadványaink száma elérte a száztizennyolcat. Digitalizált emlékkönyveink száma 32 – tehát 1985 óta 32 év. Az utóbbi évben különösen büszkék lehetünk két rendezvényünk kiadványával. Az egyik, a Nemzeti Közszerológati Egyetemmel közösen tartott rendezvényünk anyaga ([Acta XXXIV/2](#)), amit a nevezetes román nyilatkozat századik évfordulóján, 2018. december 1 és 2-án tartottunk. A románok akkor kiáltották ki új államuk megalakulását – nevezetesen Erdély „csatlakozását” hozzájuk.

A másik ilyen komoly rendezvényünk, amelynek kötetére szintén büszkék lehetünk, a következő magyar őstörténeti találkozóánk volt ([Acta XXXIV/3](#)), ahol néhány kiemelt tárgy mellett, különösen a genetikusokra voltunk kíváncsiak. Természetesen sokat tanultunk tőlük, de felhívtuk figyelmüket arra, hogy a történelemtudomány eddigi eredményeit össze kell igazítani a genetika eredményeivel, máskülönben elvitatkozunk egymás mellett, aminek vesztese csak a tudomány lehet – ez esetben pedig ez a valami olyan dolog, ami például bennünket, magyarokat igen közelről érint. Ebben mindannyian teljesen egyek voltunk. Tiszteljük a genetikát, amiből bennünket leginkább az archeogenetika, ha tetszik az öröklődéstan érdekel a leginkább, ami iránt az úgynevezett „Semino-féle jelentés” óta különösen figyelmeztünk.

A rendezvény után, kibontakozott egy rendkívül érdekes és széles körű vita, aminek teljes szövegét honlapunk Eszme-csere rovata tartalmazza majd. A vita természetesen nem zárulhatott le, és újabb területre is áterjedt – aminek ismertetésére feltehetően egy újabb kötetben tudunk majd beszámolni. Legyen ez – pillanatnyilag! - a jövő titka és reménye.

*Zürich/Budapest, 2020. január 25.*

Csihák György

***Folytatás a következő kötetben.***

# Kiadványaink jegyzéke

Jahrgang Évfolyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
I.	1	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia I. évfolyam 1. szám. Első (Benidorm 1986) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.</b> Zürich, 1991. ISBN 963 02 8926 1 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06300/06366/06366.pdf">http://mek.oszk.hu/06300/06366/06366.pdf</a>	1
II.	1	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia II. évfolyam 1. szám. A Második (Zürich 1987) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.</b> Zürich, 1993. ISBN 963 02 8926 2 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06400/06487/06487.pdf">http://mek.oszk.hu/06400/06487/06487.pdf</a>	2
III.	1	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia III. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Harmadik (London 1988) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai s Iratai.</b> Budapest-Zürich, 1999 ISBN 963 85684 5 3 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/05900/05930/05930.pdf">http://mek.oszk.hu/05900/05930/05930.pdf</a>	25
IV.	1	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia IV. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Negyedik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. (Felsőőr/ Oberwart 1989)</b> Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9349 10 0 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/05900/05927/05927.pdf">http://mek.oszk.hu/05900/05927/05927.pdf</a>	46
V.	1	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia V. évfolyam 1. szám. Csihák György: A magyar parlamentarizmus ezer éve.</b> Budapest, 1990. ISBN 963 02 8925 3 és ISSN 2297-7511	6
V.	2	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia V. évfolyam 2. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Ötödik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. (Altenberg 1990)</b> Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9349 09 7 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06800/06833/06833.pdf">http://mek.oszk.hu/06800/06833/06833.pdf</a>	49
VI.	1	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia VI. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Hatodik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.) (Szent Gallen 1991)</b> Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9349 08 9 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/05900/05946/05946.pdf">http://mek.oszk.hu/05900/05946/05946.pdf</a>	47
VII.	1	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia VII. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Hetedik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. (Szentendre 1992)</b> Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9204 48 X és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06800/06844/06844.pdf">http://mek.oszk.hu/06800/06844/06844.pdf</a>	51
VII.	2	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia VII. évfolyam 2. szám. Magyarok Őstörténete.</b> Zürich-Budapest, 1992. ISBN 963 02 8925 3; második kiadás 1996. ISBN 963 85274 6 3; harmadik bővített kiadás 2007. ISBN 963 9204 37 4 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06300/06375/06375.pdf">http://mek.oszk.hu/06300/06375/06375.pdf</a>	3
VII.	3	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia VII. évfolyam 3. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Első (Szeged 1992) Magyar Történelmi Iskolájának Előadásai és Iratai.</b> Zürich, 1993. ISBN 963 8465 00 X és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06400/06488/06488.pdf">http://mek.oszk.hu/06400/06488/06488.pdf</a>	4
VIII.	1	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia VIII. évfolyam 1. szám. Magyar Történelmi Tanulmányok 1.</b> Zürich, 1993. ISSN 1217 4629 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06400/06486/06486.pdf">http://mek.oszk.hu/06400/06486/06486.pdf</a>	5
VIII.	2	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia VIII. évfolyam 2. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Második (Tab 1993) Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai.</b> Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 04 4413 5 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06300/06381/06381.pdf">http://mek.oszk.hu/06300/06381/06381.pdf</a>	9
VIII.	3	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia VIII. évfolyam 3. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Nyolcadik (Kaposvár 1993) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.</b> Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 2 9 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06500/06527/06527.pdf">http://mek.oszk.hu/06500/06527/06527.pdf</a>	23
IX.	1	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Kilencedik (Tapolca 1994) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.</b> Budapest-Zürich, 1995. ISBN 963 85274 1 2 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06700/06769/06769.pdf">http://mek.oszk.hu/06700/06769/06769.pdf</a>	15
IX.	2	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 2. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Harmadik (Tapolca 1994) Magyar Történelmi Iskolája Előadásai és Iratai.</b> Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 85274 12 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06300/06365/06365.pdf">http://mek.oszk.hu/06300/06365/06365.pdf</a>	11
IX.	3	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 3. szám. Die Frühgeschichte der Ungarn.</b> Zürich-Budapest, 1994. ISBN 963 85 274 4 7. <i>Zweite erweiterte Ausgabe</i> 2007. ISBN 963 9204 30 7 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06300/06362/06362.pdf">http://mek.oszk.hu/06300/06362/06362.pdf</a>	10
IX.	4	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 4. szám. Nagy Gyula: Az ellopott magyar őstörténet. I.</b> Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 04 4112 8 és ISSN 2297-7511	7
IX.	5	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 5. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Első (Székelyudvarhely 1994) Övezeti Történeztalálkozó Előadásai és Iratai.</b> Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 85274 2 0 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06300/06364/06364.pdf">http://mek.oszk.hu/06300/06364/06364.pdf</a>	12

Jahrgang Évfolyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
IX.	6	Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 6. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Második (Komárom 1994) Övezeti Történeztalálkozó Előadásai és Iratai. Komárom-Komárno-Zürich, 1995. ISBN 963 85274 3 9 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06300/06370/06370.pdf">http://mek.oszk.hu/06300/06370/06370.pdf</a>	14
IX.	7	Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 7. szám. Képeslapok magyar történelmi motívumokkal. 8 különféle, szimpla és dupla, színes ISSN 2297-7511	8
X.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia X. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tizedik (Tapolca 1995) Magyar Őstörténeti Találkozó és Negyedik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai. Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85274 8 X és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06500/06505/06505.pdf">http://mek.oszk.hu/06500/06505/06505.pdf</a>	17
X.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia X. évfolyam 2. szám. Csihák György: Beszélgetés népemmel a hazánkról. Budapest-Zürich, 1995 ISBN 963 85274 5 5 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/11200/11213/11213.pdf">http://mek.oszk.hu/11200/11213/11213.pdf</a>	13
X.	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia X. évfolyam 3. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Erdélyi Övezeti Történeztalálkozó (1995-1999) Előadásai és Iratai. Csikszereda-Budapest-Zürich, 2000. ISBN 963 85684 9 6 <a href="http://mek.oszk.hu/06300/06372/06372.pdf">http://mek.oszk.hu/06300/06372/06372.pdf</a>	30
XI.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XI. évfolyam 1. szám. Honfoglalásunk és előzményei. Keresztény egyházak és történelmi szerepük a Kárpát-medencében. (Tapolca 1996) Budapest-Zürich, 1997. ISBN 963 85684 1 0 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06500/06503/06503.pdf">http://mek.oszk.hu/06500/06503/06503.pdf</a>	20
XI.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XI. évfolyam 2. szám. Csámpai Ottó: Nemzet és társadalom. Bevezetés az etnoszociológiába. Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85684 02 és ISSN 2297-7511	19
XI.	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia XI. évfolyam 3. szám. Germann Georg: Ungarisches im Bernischen Historischen Museum. A Berni Történelmi Múzeum magyar emlékei. Bern-Budapest, 1996. ISBN 963 85274 9 8 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/05900/05935/05935.pdf">http://mek.oszk.hu/05900/05935/05935.pdf</a>	18
XI.	4	Acta Historica Hungarica Turiciensia XI. évfolyam 4. szám. Csihák György: Ex Oriente Lux. Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85274 7 1 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06300/06363/06363.pdf">http://mek.oszk.hu/06300/06363/06363.pdf</a>	16
XII.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XII. évfolyam 1. szám. Magyar út és nehézségei a nemzetállamtól az övezetek Európájába a huszadik század fordulóján. Avarok – onogurok – magyarok. (Tapolca 1997). Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9349 11 9 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06800/06837/06837.pdf">http://mek.oszk.hu/06800/06837/06837.pdf</a>	50
XIII.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIII. évfolyam 1. szám. Nagy Kálmán: A honfoglalás hadtörténete. (A Szabadtér Kiadóval együtt.) Budapest, 1998. ISBN 963 7810 97 8	21
XIII.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIII. évfolyam 2. szám. A honfoglalás és az 1848-1849-es magyarországi polgári forradalom és szabadságharc évfordulójára. (Tapolca 1998). (324 oldal) Budapest-Zürich, 2001. ISBN 963 86100 5 0 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06500/06536/06536.pdf">http://mek.oszk.hu/06500/06536/06536.pdf</a>	31
XIV.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 1. szám. Az első világháború és magyar történelmi következményei (1914-1921). Szent István és a magyar államalapítás. (Tapolca 1999) Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 02 X és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06800/06802/06802.pdf">http://mek.oszk.hu/06800/06802/06802.pdf</a>	42
XIV.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 2. szám. Csihák György: Válasz népem kérdéseire a hazánkról. Budapest-Zürich, 1999 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/05900/05921/05921.pdf">http://mek.oszk.hu/05900/05921/05921.pdf</a>	22
XIV.	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 3. szám. Die Ungarn und die Abtei Sankt Gallen. Magyarok és a Szent Galleni Apátság. ISBN 963 85684 3 7 (Közösen St. Gallen Kanton levéltárával) – Második kiadás: Szent Gallen-Budapest, 1999. ISBN 96386100 8 5 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06100/06107/06107.pdf">http://mek.oszk.hu/06100/06107/06107.pdf</a>	24
XIV.	4	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 4. szám. Csihák György: A magyar nemzet múltja - Szent István király életműve és a magyar államalapítás - A bambergi lovas - Sacra Regni Hungarici Corona és a magyar közjogi rendezés kérdései ma - Magyar - nép - kisebbség. Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 6 1 és ISSN 2297-7511 <a href="http://mek.oszk.hu/06300/06373/06373.pdf">http://mek.oszk.hu/06300/06373/06373.pdf</a>	26
XIV.	5	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 5. szám. Fünfzehn Jahre UHVZ - A ZMTE tizenöt éves 1985 - 1999. Zürich-Budapest, 1999. ISBN 963 85684 7 X és ISSN 2297-7511	27
XIV.	6	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 6. szám. Nagy Gyula: Az ellopott magyar őstörténet II. Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 4 5 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06700/06783/06783.pdf">http://mek.oszk.hu/06700/06783/06783.pdf</a>	28
XV.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XV. évfolyam 1. szám. A magyar műveltség gyökerei. Az 1930-as évek magyar műveltsége. (Felsőőr/Oberwart 2000) Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 86100 3 4 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06700/06799/06799.pdf">http://mek.oszk.hu/06700/06799/06799.pdf</a>	41

Jahrgang Évfolyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
XV.	2	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XV. évfolyam 2. szám. Délközép Kárpát-medence műveltsége, különös tekintettel a sárközi települések és népi műveltségük fejlődésére. (Sárköz-Decs 2000)</b> Decs-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 03 8 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/05900/05926/05926.pdf">http://mek.oszk.hu/05900/05926/05926.pdf</a>	39
XV.	3	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XV. évfolyam 3. szám. Közös jelen, múlt és jövő Észak Kárpát-medencében, különös tekintettel a gömöri tájegységre. (Rozsnyó 2000)</b> Rozsnyó-Budapest-Zürich, 2002. ISBN 9638610026 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06700/06792/06792.pdf">http://mek.oszk.hu/06700/06792/06792.pdf</a>	38
XV.	4	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XV. évfolyam 4. szám. Csihák György: Dunhuang barlangképei és a Sászi agyagkatonák néma üzenete a magyar műveltség gyökereiről.</b> Budapest-Zürich, 2000. ISBN 9638568488 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06300/06368/06368.pdf">http://mek.oszk.hu/06300/06368/06368.pdf</a>	29
XVI.	1	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XVI. évfolyam 1. szám. Magyar haditechnika és magyar hadjáratok a kora középkorban. A második világháború és történelmi következményei Magyarország szempontjából (1939-1949).</b> (Szentendre 2001) Budapest-Zürich, 2002. ISBN 963 86100 6 9 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06700/06790/06790.pdf">http://mek.oszk.hu/06700/06790/06790.pdf</a>	35
XVI.	2	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XVI. évfolyam 2. szám. Barabási László: Nemes Székely Nemzet – Csillagösvényen.</b> Csiksomlyó-Budapest, 2001. ISBN 963 86100 4 2	32
XVII.	1	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XVII. évfolyam 1. szám. Csihák György: Magyar nempolitikai írások.</b> Budapest-Zürich, 2002. ISBN 963 86 100 0 X és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/05900/05917/05917.pdf">http://mek.oszk.hu/05900/05917/05917.pdf</a>	33
XVII.	2	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XVII. évfolyam 2. szám. Kiadványaink tartalomjegyzéke – Verinspublikationen mit Inhaltsübersicht.</b> Zürich-Budapest, 2002. ISBN 9638610077	34
XVII.	3	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XVII. évfolyam 3. szám. Achtzehn Jahre UHVZ – A ZMTE tizennyolc éve 1985-2002.</b> Zürich-Budapest, 2002. ISBN 9638610093	36
XVIII.	1	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XVIII. évfolyam 1. szám. Magyar Történelem. Tízezer év – ezer oldalról.</b> Oktatási segédkönyv a magyar történelem tanításához. (636 oldal) Budapest-Zürich, 2003. ISBN 963 86100 1 8 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/05900/05939/05939.pdf">http://mek.oszk.hu/05900/05939/05939.pdf</a>	37
XVIII.	2	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XVIII. évfolyam 2. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tizenhetedik Magyar Őstörténeti Találkozó és Tizenegyedik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai. (Budapest 2003)</b> Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 06 2 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/05900/05943/05943.pdf">http://mek.oszk.hu/05900/05943/05943.pdf</a>	43
XIX.	1	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XIX. évfolyam 1. szám. A magyar huszárság története. A lovasműveltség sajátosságai. Az első magyar huszártörténeti konferencia keretében. (Nyíregyháza, 2004)</b> Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 07 0 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06800/06824/06824.pdf">http://mek.oszk.hu/06800/06824/06824.pdf</a>	45
XIX.	2	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XIX. évfolyam 2. szám. Zwanzig Jahre UHVZ – A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 20 éve 1985-2004.</b> Zürich-Budapest, 2004. ISBN 963 9349 05 <a href="http://mek.oszk.hu/06000/06008/06008.pdf">http://mek.oszk.hu/06000/06008/06008.pdf</a>	44
XIX.	3	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XIX. évfolyam 3. szám. Csihák György: Forog a történelem kereké...</b> Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 04 6 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/05900/05916/05916.pdf">http://mek.oszk.hu/05900/05916/05916.pdf</a>	40
XX.	1	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XX. évfolyam 1. szám. Csámpai Ottó: Nemzet és társadalom.</b> Bevezetés az etnopszociológiába. Második, bővített kiadás. Közösen a Heraldika Kiadóval. Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9204 38 2	48
XXI.	1	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XXI. évfolyam 1. szám. Kiadványaink tartalma.</b> Budapest – Zürich, 2006. ISBN 9639204 37 4 és ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06000/06007/06007.pdf">http://mek.oszk.hu/06000/06007/06007.pdf</a>	52
XXII.	1	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XXII. évfolyam 1. szám. Őstörténetünk és a genetika. 1456 – Nándorfehérvár – 1606 Zsitvatorok – 1956</b> Budapest. (Mártély 2006) (372 oldal). Budapest-Zürich 2007. <a href="http://mek.oszk.hu/09100/09137/09137.pdf">http://mek.oszk.hu/09100/09137/09137.pdf</a>	53
XXIII.	1	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIII. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Huszadik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. (Hódmezővásárhely 2007)</b> (159 oldal). Budapest-Zürich, 2008. ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06800/06849/06849.pdf">http://mek.oszk.hu/06800/06849/06849.pdf</a>	54
XXIII.	2	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIII. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúráköttség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2008/A.</b> (137 oldal) Budapest 2008. ISSN 2297-7538 <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00001/pdf/">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00001/pdf/</a> és <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00001/pdf/00001.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00001/pdf/00001.pdf</a>	55
XXIII.	3	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIII. évfolyam 3. szám. Árpád-házi Szent Erzsébet tiszteletére. Tudományos emlékülés.</b> (Esztergom 2007) (67 oldal). Budapest-Zürich, 2008. ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/06800/06850/06850.pdf">http://mek.oszk.hu/06800/06850/06850.pdf</a>	56

Jahrgang Évfolyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
XXIII	4	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIII. évfolyam 4. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2008/B. (176 oldal) Budapest 2008. ISSN 2297-7538 <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00010/pdf/">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00010/pdf/</a> és <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00010/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2008_4.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00010/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2008_4.pdf</a>	57
XXIV	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIV. évfolyam 1. szám. Hunyadi Mátyás és a magyar újjászületés. Tudományos emlékülés. (Esztergom 2008) (115 oldal). Budapest-Zürich 2009. ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/09100/09125/09125.pdf">http://mek.oszk.hu/09100/09125/09125.pdf</a>	58
XXIV	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIV. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2009/A. (145 oldal) Budapest 2009. ISSN 2297-7538 <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00002/pdf/">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00002/pdf/</a> és <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00002/pdf/acta_hist_01445_2009_2.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00002/pdf/acta_hist_01445_2009_2.pdf</a>	59
XXV	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXV. Évfolyam 1. szám. 25 év, 1985-2009. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Őszinte Története (239 oldal). Budapest-Zürich 2010. ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/09100/09126/09126.pdf">http://mek.oszk.hu/09100/09126/09126.pdf</a>	60
XXV	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXV. évfolyam 2. szám. Csihák György: „Cum Deo pro Patria et Libertate.“ „Horthy fasizmus“ – „Antall demokrácia.“ Történelmi előzmény és párhuzam. (142 oldal). Budapest-Zürich 2010. ISSN 2297-7538 <a href="http://mek.oszk.hu/09100/09110/09110.pdf">http://mek.oszk.hu/09100/09110/09110.pdf</a> és	61
XXV	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXV. évfolyam 3. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2010/A. (130 oldal). Budapest 2010. ISSN 2297-7538 <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00003/pdf/">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00003/pdf/</a> és <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00003/pdf/EPA01445_2010A.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00003/pdf/EPA01445_2010A.pdf</a>	62
XXVI	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXVI. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2011/A. Az 1920. június 4-től 1944. december 21-ig tartó időszak magyarországi eseményeinek elemzése, különös tekintettel az október körüli eseményekre. (231 oldal). Budapest-Zürich 2011. ISSN 2297-7538 <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00006/pdf/">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00006/pdf/</a> és <a href="http://mek.oszk.hu/09400/09484/09484.pdf">http://mek.oszk.hu/09400/09484/09484.pdf</a>	63
XXVI	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXVI. évfolyam 2. szám. Zentai KJF-ZMTE Történelemtanár-Továbbképzés Vizsgaelőadásai. (230 oldal). Budapest-Zürich 2011. ISSN 2297-7538 <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00004/pdf/">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00004/pdf/</a> és <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00004/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2011.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00004/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2011.pdf</a>	64
XXVII	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXVII. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2012/B. (229 oldal) Budapest-Zürich 2012. ISSN 2297-7538 <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00005/pdf/">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00005/pdf/</a> és <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00005/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2012.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00005/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2012.pdf</a>	65
XXVIII	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXVIII. évfolyam 1. szám. Zürichi Magyar történelmi Egyesület „Az altöttingi országgyűlés történelmi vizsgálata” című zártkörű tudományos tanácskozásán elhangzott előadások írott változata. (176 oldal) Budapest-Zürich 2013. ISSN 2297-7538 <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00007/pdf/">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00007/pdf/</a> és <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00007/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2012_2.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00007/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2012_2.pdf</a>	66
XXVIII	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXVIII. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2013/B. Budapest-Zürich 2013. ISSN 2297-7538 <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00008/pdf/">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00008/pdf/</a> és <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00008/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2013_1.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00008/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2013_1.pdf</a>	67
XXIX	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIX. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2014/A. Budapest-Zürich 2014. ISSN 2297-7538 <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00009/pdf/">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00009/pdf/</a> és <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00009/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2014_1.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00009/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2014_1.pdf</a>	68
XXIX	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIX. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2014/A. „Tizezer hontalan magyar Szent István-napi zarándoklata 1947. augusztus 20-án” címmel a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület és a Pilisszántáért Egyesület közös rendezésében 2014. augusztus 20-án Pilisszántón a Boldogasszony Sziklakápolnában és a Pádúai Szent Antal Templomban tartott ünnepi megemlékezés és tudományos ülészak beszédei és előadásai. Budapest-Zürich, 2014. ISSN 2297-7538 <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00011/pdf/">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00011/pdf/</a> és <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00011/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2014_2.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00011/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2014_2.pdf</a>	69
XXX	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXX. évfolyam 1. szám. A Hazáért! A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara, valamint a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület centenáriumi rendezvénye Budapest, 2014. november 28. előadásai. Budapest-Zürich, 2015. ISSN 2297-7538 <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00012/pdf/">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00012/pdf/</a> és <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00012/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2015_1.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00012/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2015_1.pdf</a>	70



Jahrgang Évfolyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
XXX	2	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XXX. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2015/B.</b> Budapest-Zürich 2015. ISSN 2297-7538 <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00013/pdf/">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00013/pdf/</a> és <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00013/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2015_2.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00013/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2015_2.pdf</a>	71
XXX	3	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XXX. évfolyam 4. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2015/C. A Hazáért! A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara, valamint a Zürichi Magyar Történelmi egyesület második emlékkonferenciája az első világháborúról.</b> Budapest, 2015. április 24. Ludovica tér 2. NKE Kápolna. Budapest-Zürich 2015. ISSN 2297-7538 <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00014/pdf/">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00014/pdf/</a> és <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00014/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2015_3.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00014/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2015_3.pdf</a>	72
XXX	4	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XXX. évfolyam 4. szám. Géza A. Kósa: Calvinist Hungarians in Australia. The first 60 years of Hungarian speaking congregations 1950-2010.</b> Academia Press Co. and the Hungarian Historical Society of Zurich. Melbourne, 2015. 214 pages. National Library of Australia Cataloguing-in-Publication ISBN 9780957770744 (paperback)	73
XXXI	1	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2016/A.</b> Budapest-Zürich 2016. ISSN 2297-7538 <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00015/pdf/">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00015/pdf/</a> és <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00015/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_1.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00015/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_1.pdf</a>	74
XXXI	2	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 2. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 30 éve. 30 Jahre Ungarisch Historischer Verein Zürich. 1985-2015.</b> Budapest-Zürich 2016. ISSN 2297-7538 <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00016/pdf/">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00016/pdf/</a> és <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00016/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_2.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00016/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_2.pdf</a>	75
XXXI	3	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 3. szám. Z. Tóth Csaba: Magyar őstörténeti tanulmányok 2014- 2016.</b> Budapest-Zürich 2016. ISSN 2297-7538 <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00017/pdf/">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00017/pdf/</a> és <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00017/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_3.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00017/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_3.pdf</a>	76
XXXI	4	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 3. szám. A Kodolányi János Főiskola és a Zürichi Magyar történelmi egyesület „A magyar történelem tanításának tartalmi és módszertani megújítása” című 120 órás komáromi történelemtanár tovább és felnőttképzése vizsgaelőadásai.</b> Budapest-Zürich 2016. ISSN 2297-7538 <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00018/pdf/">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00018/pdf/</a> és <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00018/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_4.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00018/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_4.pdf</a>	77
XXXI	5	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 5. szám. Alapvetés. Tanulmányok a magyar eredetről és következményeiről. Oktatási segédkönyv II.</b> Budapest-Zürich 2017. ISSN 2297-7538 <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/</a> és <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_5.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_5.pdf</a>	78
XX XI	6- 18	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 6-21. szám. ZMTE Emlékkönyv (UHVZ Erinnerungsbuch) I-XIII. 1985-1998.</b> Budapest-Zürich 2016. ISSN 2297-7538 <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00020/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_01_1985_1986.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00020/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_01_1985_1986.pdf</a> <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00021/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_02_1986_1987.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00021/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_02_1986_1987.pdf</a> <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00022/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_03_1987_1988.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00022/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_03_1987_1988.pdf</a> <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00023/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_04_1988_1989.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00023/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_04_1988_1989.pdf</a> <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00024/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_05_1989_1990.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00024/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_05_1989_1990.pdf</a> <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00025/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_06_1990_1991.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00025/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_06_1990_1991.pdf</a> <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00026/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_07_1991_1992.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00026/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_07_1991_1992.pdf</a> <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00027/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_08_1992-1993.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00027/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_08_1992-1993.pdf</a> <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00028/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_09_1993_1994.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00028/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_09_1993_1994.pdf</a> <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00029/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_10_1994_1995.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00029/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_10_1994_1995.pdf</a> <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00030/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_11_1995_1996.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00030/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_11_1995_1996.pdf</a> <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00031/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_12_1996_1997.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00031/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_12_1996_1997.pdf</a> <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00032/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_13_1997_1998.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00032/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_13_1997_1998.pdf</a>	79- 91
XXXII	1- 10	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXII. évfolyam 1-17. szám. ZMTE Emlékkönyv (UHVZ Erinnerungsbuch) XIV-XXX. 1998-2007.</b> Budapest-Zürich 2017. ISSN 2297-7538 <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00033/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_14_1998_1999.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00033/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_14_1998_1999.pdf</a> <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00034/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_15_1999_2000.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00034/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_15_1999_2000.pdf</a> <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00035/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_16_2000_2001.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00035/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_16_2000_2001.pdf</a> <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00036/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_17_2001_2002.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00036/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_17_2001_2002.pdf</a> <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00037/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_18_2002_2003.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00037/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_18_2002_2003.pdf</a> <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00038/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_19_2003_2004.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00038/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_19_2003_2004.pdf</a> <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00039/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_20_2004_2005.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00039/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_20_2004_2005.pdf</a> <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00040/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_21_2005_2006.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00040/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_21_2005_2006.pdf</a>	92- 101

Jahrgang Évfolyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
		<a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00041/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkönyv_22_2006_2007.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00041/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkönyv_22_2006_2007.pdf</a> <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00042/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkönyv_23_2007_2008.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00042/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkönyv_23_2007_2008.pdf</a>	
XXXIII	1-8	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIII. évfolyam 1-9. szám. ZMTE Emlékkönyv (UHVZ Erinnerungsbuch) XIV-XXX. 2008–2016.</b> Budapest-Zürich 2017. ISSN 2297-7538 <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00043/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkönyv_24_2008_2009.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00043/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkönyv_24_2008_2009.pdf</a> <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00044/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkönyv_25_2009_2010.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00044/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkönyv_25_2009_2010.pdf</a> <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00045/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkönyv_26_2010_2011.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00045/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkönyv_26_2010_2011.pdf</a> <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00046/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkönyv_27_2011_2012.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00046/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkönyv_27_2011_2012.pdf</a> <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00047/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkönyv_28_2012_2013.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00047/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkönyv_28_2012_2013.pdf</a> <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00048/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkönyv_29_2013_2014.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00048/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkönyv_29_2013_2014.pdf</a> <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00049/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkönyv_30_2014_2015.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00049/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkönyv_30_2014_2015.pdf</a> <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00050/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkönyv_31_2015_2016.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00050/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkönyv_31_2015_2016.pdf</a> <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00051/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkönyv_32_2016_2017.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00051/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkönyv_32_2016_2017.pdf</a>	102- 110
XXXIII	10	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIII. évfolyam 10. szám. Pannon Kultúrákötés Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2018/A.</b> ISSN 2297-7538 <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00052/pdf/">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00052/pdf/</a> és <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00052/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2018_10.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00052/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2018_10.pdf</a>	111
XXXIII	11	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIII. évfolyam 11. szám. Pannon Kultúrákötés Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2018/B.</b> ISSN 2297-7538 <a href="https://epa.oszk.hu/01400/01445/00053/pdf/">https://epa.oszk.hu/01400/01445/00053/pdf/</a> és <a href="https://epa.oszk.hu/01400/01445/00053/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2018_11.pdf">https://epa.oszk.hu/01400/01445/00053/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2018_11.pdf</a>	112
XXXIII	12	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIII. évfolyam 12. szám. Hírverő műsorfüzet „A Hazáért!” című, az első világháborúról szóló harmadik emlékkonferenciához, melyet a Nemzeti Közszerológiai Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara, valamint a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület közösen rendez az NKE Kápolnában (Budapest, Ludovica tér 2.) 2018. december 1-én.</b> ISSN 2297-7538 <a href="https://epa.oszk.hu/01400/01445/00054/pdf/">https://epa.oszk.hu/01400/01445/00054/pdf/</a> és <a href="https://epa.oszk.hu/01400/01445/00054/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2018_12.pdf">https://epa.oszk.hu/01400/01445/00054/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2018_12.pdf</a>	113
XXXIV	1	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIII. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúrákötés Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2019/A.</b> ISSN 2297-7538 <a href="https://epa.oszk.hu/01400/01445/00055/pdf/">https://epa.oszk.hu/01400/01445/00055/pdf/</a> és <a href="https://epa.oszk.hu/01400/01445/00055/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_01.pdf">https://epa.oszk.hu/01400/01445/00055/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_01.pdf</a>	114
XXXIV	2	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIV. évfolyam 2. szám. A Hazáért! A Nemzeti Közszerológiai Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara, valamint a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület harmadik emlékkonferenciája az első világháborúról.</b> Budapest, NKE Kápolna, 2018. december 1. ISSN 2297-7538 <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00056/pdf/">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00056/pdf/</a> és <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00056/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_02.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00056/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_02.pdf</a>	115
XXXIV	3	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIV. évfolyam 3. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület A korai magyar történelem és a ZMTE barátai című 31. Magyar Őstörténeti Találkozója, Budakalász, 2019. április 27-28,</b> ISSN 2297-7538 <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00057/pdf/">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00057/pdf/</a> és <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00057/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_03.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00057/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_03.pdf</a>	116
XXXIV	4	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIV. évfolyam 4. szám. Emlékkötet. Jóemlékezetű Tibai Takács József (1949-1999) a Zürichi Magyar Történelmi Egyesületben.</b> ISSN 2297-7538 <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00058/pdf/">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00058/pdf/</a> és <a href="http://epa.oszk.hu/01400/01445/00058/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_04.pdf">http://epa.oszk.hu/01400/01445/00058/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_04.pdf</a>	117
XXIV	5	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIV. évfolyam 5. szám. Nagy Kálmán: A honfoglalás hadtörténete.</b> ISSN 2297-7538 <a href="https://epa.oszk.hu/01400/01445/00059/pdf/">https://epa.oszk.hu/01400/01445/00059/pdf/</a> és <a href="https://epa.oszk.hu/01400/01445/00059/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_05.pdf">https://epa.oszk.hu/01400/01445/00059/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_05.pdf</a>	118
XXXV	1	<b>Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXV. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúrákötés Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2020/A.</b> ISSN 2297-7538 <a href="https://epa.oszk.hu/01400/01445/00060/pdf/">https://epa.oszk.hu/01400/01445/00060/pdf/</a> és <a href="https://epa.oszk.hu/01400/01445/00060/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2020_01.pdf">https://epa.oszk.hu/01400/01445/00060/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2020_01.pdf</a>	119

\* Sorszám a megjelenés időpontja szerint/Nummerung nach Erscheinung

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

Ungarisch Historischer Verein Zürich

CH-8004 Zürich, Birmensdorferstrasse 41.

[znte@freemail.hu](mailto:znte@freemail.hu) [www.znte.org](http://www.znte.org)

Az 53. számtól csak digitálisan

Ab Nr. 53 nur in digitalisierter Form

Az Acta Historica Hungarica Turiciensia minden száma megtalálható ingyenesen a ZMTE honlapján: [www.znte.org](http://www.znte.org), azon kívül az OSZK [Magyar Elektronikus Könyvtárában](#) (MEK) és az

[Elektronikus Periodika Archívumban](#) (EPA), és az első 52 szám az [Európai Digitális Könyvtárban](#) ([European Library](#)).

Hivatkozható az MTA Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) egyéni adatbázisában.

Felvették a [Svájci Nemzeti Könyvtár](#) Katalógusába ([Helveticat](#))

az [időszakos](#) és [online kiadványok](#) közé.

Die Periodikas der Acta Historica Hungarica Turiciensia gefunden werden kann kostenlos über unsere Homepage: [www.zmte.org](http://www.zmte.org) sowie in [Ungarische Elektronische Bibliothek](#) und [Elektronische Periodika Archiv](#) (EPA), weiterhin die ersten 52 Periodika in [Europäische Digital Bibliothek](#) ([European Library](#)).

Die Periodikas der Acta Historica Hungarica Turiciensia werden von der Ungarischen Akademie der Wissenschaften (MTA) als Erscheinungsort für die Publikationsdatenbank der Ungarischen Historischen Werke (MTMT) anerkannt.

Aufgezeichnet in [Helveticat](#) ([Schweizerische Nationalbibliothek](#))

als [periodisch](#) und [online Publikationen](#).